IASWR

MICROFILM PROJECT MBB

MBB-1972-112
1. Film strip number

12
2. Source

PÑCAVIMŚATI SĀHASRIKĀ
3. Title

4. Additional titles, shortened forms of title, etc.

N.S. + 880 = A.D.
5. Year in which MS was copied (Nepali Samvat and Christian Era)

6. Name of Scribe

NEPĀLĪ PAPER
7. Material (Palm leaf, etc.)

NEVĀRĪ
8. Script

12 cm. x 45 cm.
9. Size

10
10. Lines to a page

526
11. Number of leaves in complete work

1st, 54-143, 489-499 and last page
12. Missing leaves

13. Author and Date of composition (if given)

7
14. Number of Chapters

15. Remarks This is very important Prajñāpāramitā based on Abhisamayālaṅkāra. So it has only seven Chapters Compare with Abhisamayālaṅkāra MS·NO 111.

February 7, 1972
Date photographed

तथ्यम्यदनकेगस्यचधर्म्मिकाक्रियानकरंवेनानपवाकेसानकम्मसमतिकाकेः कर्म्मावनशपतिप्रग्रवेद्धसमपविवयविरुक्तिनिर्द्दमकूमतेनमंख्यायकस्यप्रशिभनतसूसमानवेःस्मितमूखेरपूर्वानायिति
विगतरहकूदामूखेग्मभ्यलिगीतानयनकूमनेनयमनतीनविलेननाकूपवतिरानेननकयर्यदकिलवनवेमानसमन्वागतेननकूकस्यकादीनिासनगकूमनेमायायमनीविदकचकुत्वन्नसगिश्रेस्याय
तिविशुनिमा।यम्यमवर्म्माधिमकोशमत्वगतिवविनश्रुमनानाधिमूक्षवतानकूमतेनसुतिदतविलेनविमावकालिसमन्वागतेयायान्यावताकूमनोसचेवृद्धकानकबूदपतिभनपृस्कनय
तिशूद्राधिनसंख्ययताकमकुवृद्धानसूतिसनादिनसतकसनिमालिमुखीद्वतेनयमितवृद्धात्मयशकूमसेनानाहस्रावमयपर्य्यवस्कनकूमपुभमनकूमनि।समाधिविज्ञातिनमनेसदुषत्तिसनकूमसेः
३ ॥तद्यथा॥ऋषभस्वामिनववाधिसत्वनमेमेसत्वने॥नत्वाकववववसार्थवादनववेननयदतनववनूयदततववृशुशुभनव स्कुदलनववउलवमतिनावविमयमतिनाव।वद्धमानमतिनावेमूमाघदर्मिनाव। ४
मूसंप्रस्थितनवसविकाकविज्ञासिनाव।नित्यामूकनवभूतिनिकधयेयावसूयगद्धयावभूतपमविकितावभवना।किनस्वयगव।मसालूमयाकनवमंडप्रियावकूमतिनावनतमश्रास्कनव।
निस्याकिपदमूनवमेउयतववाधिमसेननमस्नासत्वन॥एवंप्रमूथेनजकेवाधिमत्वकादीतिनियूतगतमदकोःसार्द्धम्॥ • ॥अथखलुभगवान्स्वयंभवमिंदामनेप्रहृष्यन्नयीदत्वयकूस्वद्या
आहकायंप्रविशयसूलीसूतिमूपस्तुय्यसमाधिनमापद्यतसा।यत्समवसमाधयाःकर्नमान्तंथदसमवसनधंगस्कूकि॥ • ॥अथखलुभगवान्स्मृतिमान्सप्रज्ञानेस्कसातसमा।यकूत्कयदिय
नवक्तपासर्वलोकदूंयवनाकूसर्वकायात्मितमकनात।तस्याधस्मात्यादनतयाःसदृश्रानास्यांवकायोयश्रीयश्रीनभिकादीनियूतसहस्राणिनिःस्वनूशयाप्रकुसित्याश्यस्थियश्रीनभिकादीनियुत
मतसहस्राणिनिःस्वनूश।एवंयस्थियश्रीउस्कस्योयस्थियश्रीकपायोयस्थियश्रीजानुमण्डलाभ्यांभवद्याभ्यांमनूयाकटिनाभिमण्डलात्यांपार्श्वाभ्यांहृदय श्रीवत्सात्सतापूनयतकस्मात्।एवंयस्थियश्री

धा२

दमस्याद्दक्षसुविस्तरस्याः षष्टिषष्टीमास्यो बाहुभ्यां षष्टिषष्टीहस्ताभ्यां मंसाभ्यां ग्रीवायाश्चत्वारिंशद्भ्यो दन्तेभ्यो हनुभ्यां घ्राणाभ्यां हनुभ्याम् आननाद् हनुभ्यां कर्णाभ्यां मध्यादूर्णाया उपरि सन्दसीयान्त्रिषष्टिषष्टीरश्मिको-
टीनियुतशतसहस्राणि निश्चेरुः। यैरयन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरवभासितः स्फुटश्चाभूत्॥ पूर्वस्यान्दिशि गंगानदीवालुकोपमा लोकधातवस्तेन महतावभासेन स्फुटाभूवन् तासि:
ताश्चावृवन्॥ एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामुत्तरपूर्वस्यां पूर्वदक्षिणस्यां दक्षिणपश्चिमायां पश्चिमोत्तरस्यामधस्तादूर्ध्वायां दिशि गंगानदीवालुकोपमा लोकधातवस्तेन महतावभ्य-
वभासेन स्फुटा अभूवन्नवभासिताश्चावृवन्। ये च सत्त्वास्तेन महतावभासेन स्फुटा अवभासिताः सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ अथ खलु भगवान् पुनरेव सर्वेभ्यो रोमकूपेभ्यो रश्मिन्तमकरोत्:
एकैकस्माच्च रोमकूपात् षष्टिषष्टीरश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चेरुः। यैरयन्त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरवभासितः स्फुटश्चाभूत्। पूर्वस्यान्दिशि गंगानदीवालुकोपमाः सर्वे लोकधातवस्ते-
नावभासेनावभासिताः स्फुटाश्चावृवन्। एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामुत्तरपूर्वस्यां पूर्वदक्षिणस्यां दक्षिणपश्चिमायां पश्चिमोत्तरस्यामधस्तादूर्ध्वायां दिशि गंगानदीवालुकोपमा लोकधातवावभा-
सिताः स्फुटाश्चावृवन्। ये च तत्र सत्त्वास्तेनावभासेन स्फुटास्ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ अथ खलु भगवान् पुनरेव या सा भगवतः प्रकृतिप्रभा तया प्रभया त्रिसाहस्रमहा-
साहस्रं लोकधातुमवभासयामास। यावद्दशसु दिक्ष्वेकैकस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमान् लोकधातूनवभासयामास। ये च सत्त्वास्तया प्रभया स्पृष्टास्ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्सं-
बोधौ॥ अथ खलु भगवान् स्वकं जिह्वेन्द्रियं निर्णाम्य मयामास। येनेमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं जिह्वेन्द्रियेण तया प्रभया स्पृष्टास्ते सर्वे नियता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ अथ खलु भ-
गवान् इमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं जिह्वेन्द्रियेण स्फुरित्वा तस्माज्जिह्वेन्द्रियात् स्मितमकरोत्। यतोऽनेकानि रश्मिकोटीनियुतशतसहस्राणि निश्चेरुः। एकैकस्माच्च रश्मेरुत्तममयानि सुवर्णानि:

THE INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES OF WORLD RELIGIONS

FILM—STRIP NO.

MBB —1972— 112 - 121,

BUDDHIST SANSKRIT MANUSCRIPTS

रासानि सहस्रपत्राणि प्रादुर्भूतान्यभूवन्‌। तेषु च पद्मेषु बुद्धविग्रहा निषर्ण्णाः संस्थिता अभूवन्धर्म्मन्देशयन्तो यदुत षट्‌पारमिताप्रतिसंयुक्तां धर्म्मदेशनां। ये पूर्वस्यान्दिशि गंगानदीवालुका
पमेषु लोकधातुषु गतानां सत्वानां धर्म्मन्देशयन्ति स्म। एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामधस्तादूर्ध्वन्दिग्विदिक्षु। एकैकस्यान्दिशि दशसु दिक्षु गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधा:
तुषु गतानां सत्वानां धर्म्मन्देशयन्ति स्म। यदुत षट्‌पारमिताप्रतिसंयुक्तां धर्म्मदेशनां। ये च तत्र सत्वास्तां धर्म्मदेशनां शृण्वन्ति ते नियता भवन्त्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ अथ खलु भगवांस्तस्मिन्नेव सिंहा:
सने निषर्ण्णः सिंहविक्रीडितन्नाम समाधिं समापद्य। तथारूपमृद्ध्यभिसंस्कारमभिसंस्करोति स्म। यथारूपेणर्द्ध्यभिसंस्कारेणाभिसंस्कृतेनायं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः षड्विकारमकम्पत संप्राक:
म्पत। अचलत्‌ प्राचलत्‌ संप्राचलत्‌। अवेधत प्रावेधत संप्रावेधत ॥ अरणत्‌ प्रारणत्‌ संप्रारणत्‌। अक्षुभ्यत्‌ प्राक्षुभ्यत्‌। अगर्जत्‌ प्रागर्जत्‌ संप्रागर्जत्‌। पूर्वान्तेऽवनमति मध्ये उन्नमति। मध्येऽवनमति पूर्वान्त उन्नमति।
दक्षिणान्तेऽवनमति सर्वसत्वसुखजननाभूत्‌ ॥ ॥ अथ खलु तस्यां वेलायामस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ ये निरया यावत्‌ तिर्य्यग्योनयो यमलोकाः सर्वे ते समुच्छिन्नाः शून्याश्चाभूवन्‌। सर्वा
क्षणाश्चाक्षणमिताश्चाभूवन्‌। ये च तत्र सत्वास्तेभ्यः स्थानेभ्यश्च्युतास्ते मनुष्याश्चातुर्म्महाराजिकानां देवानां सभागतायामुपपन्नाश्चाभूवन्‌। एवं त्रायस्त्रिंशानां
यामानां तुषितानां निर्म्माणरतीनां परनिर्म्मितवशवर्त्तिनां देवानां सभागतायामुपपन्नाश्चाभूवन्‌। अथ खलु ते मनुष्याश्च देवाश्च भगवतोऽनुभावेन पूर्व्वजन्मान्यनुस्मरन्ति स्म। ते पूर्व्वजन्मान्यनुस्मृत्य तेनैव प्रीतिप्रामोद्येन महता ये:
न भगवांस्तेनोपसंक्रामन्‌। उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणम्य नमस्यन्ति स्म ॥ एवं पूर्वस्यान्दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्या
न्दिग्विदिक्षूर्द्ध्वमधः समन्ताद्दशसु दिक्ष्वेकैकस्यान्दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्वनिरयाः सर्व्वास्तिर्य्यग्योनयः सर्व्वयमलोकाः समुच्छिन्नाः शून्याश्चाभूवन्‌। सर्व्वाक्षणाश्चाक्षणमिताश्चाभूव

नायव सत्वानाम्आशानिर्न्नैयतिर्य्यग्योनियमलोकगतिरप्यग्रतास्ते सर्व्वदेवमनुष्याश्च सुखसमर्पिता भवन्ति स्म ॥ तत्र देवमनुष्येषु ययत्ना भगवतन्नवानूतावत्पूर्व्वनिवासमनुस्मरन्ति स्म । अनुस्मृत्य च तेन

प्रीतिप्रामोद्येन स्फुटस्वकस्वकेषु बुद्धक्षेत्रेषु यत्र बुद्धा भगवन्त उत्पन्नास्ते सामन्तिकामयमेकाकाः उपसंक्रम्य तथागतं बुद्धानां भगवतो या देववन्दनां कृत्वा सर्व्वसाक्षान्तया दृष्ट्वा भगवन्तं नमस्यन्ति स्म । सुखसुखः

सुखः स्मितं स्मिताः सुप्रमदाः सादृश्यालोकभूमिमाश्वास्य आः स्मत्ताः कव क्रू वानुष्यामिश्यथ्यक्लिश्नविघ्विनाः सत्वाः प्राप्तमनस्कानसृश्चक्लिस्म उन्मत्ताः स्मृतिं प्रतिलभन्ते स्म । विक्षिप्तचित्ता एकाग्रचित्ता भवन्ति स्म ।

जिघत्सिताः परिपूर्णगात्रा भवन्ति स्म । तृषिता विगतपिपासा भवन्ति स्म । रोगस्पृष्टा विगतरोगा भवन्ति स्म । हीनेन्द्रियाः परिपूर्णेन्द्रिया भवन्ति स्म । अविविक्तकुशलकायवाङ्मनस्कर्म्मकारी वा वि

नष्टकुशलकायवाङ्मनस्कर्म्मकारी वाथ भवन्ति स्म । सर्व्वसत्वाश्च मातापितृसमचित्ता भवन्ति स्म । भ्रातृभगिनीसमचित्ता मित्रामात्यज्ञातिसालोहितसमचित्ता दशकुशलकर्म्मपथसमन्विता भवन्ति स्म ।

वस्कवानिसशुचयानि निरामयगन्धाः सर्व्वसत्वाश्च सर्व्वसुखसमर्पिता दृश्यं सुखं प्रतिलभन्ते स्म ॥ तस्य थापि नाम भगीयथ्य अनसमायन्नस्य तस्मिन्नेव समये देवनुष्ययायह्ल्या असमन्वागता

भवन्ति स्म । यद्यवबुद्धक्षेत्रेषु भगवन्तो बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति स्म ॥ साधु साधु साधु साधु संयमः साधुवीर्य्यक्रमयावासः साधु शान्ति तस्य विहरति ॥ अथ खलु भगवान् तस्मिन्नेव समये समन्तविघ्नर्भूः ॥

मतिमात्रप्रमसमासहस्राणाकभाजनमतिष्ठति तिष्ठति विहरति स्म । प्रादुर्भावाल्लीनप्रियाककसान्वपूर्णस्यद्दिसिद्धक्षिप्रसर्वांयथिमाया मूलनसमाप्नस्वान्दर्द्धद्धिविधिकृपंगमनदीनाम् काममासीकभवनन्तिष्ठमत

धर्मगगनक्षितिष्ठतिलासमनमसतिविनावतस्म । प्रादुर्भावाल्लीनप्रियानभमाव ॥ तस्य थापि नाम समनुश्यच्चतनानुः सर्व्वयच्चतानन्तिष्ठयतिष्ठतिलासमनयतिविनावतनक प्रादुर्भावाल्लीनप्रियाकलमावस्य

वसमवृगवान्सर्व्वलोकभागनन्तितस्य तिष्ठतिलासमनमवपितिविनावतस्म । प्रादुर्भावाल्लीनप्रियाकलमाव । पृथग्वल भगवान्पुनरप्यवयादह्लिमात्रप्रमसमासहस्रलोकभागेसत्वानानासात्मलावस्तत्समानस्मला

वंशाकूर्ममुपदध्यामास ॥ पृथिव्यान्तु यः स्तिंस्तिमासहस्रमनसासहस्रताकश्चागोधुध्वावासकायिकादेवाः श्रुतकल्पाज्ञातास्त्वमावश्रकायिकादेवा । यत्रनिम्मितवर्गवलितत्वनिर्म्मादानमयवेशुषिताश्व:
यामाश्वगायेस्तिंगस्थवाउर्म्मतामाजकायिकाश्वदेवाःकर्तेतथागतस्याश्वत्रतकमात्मरुवंदह्युदिग्याः पृथ्व्यभूयगश्चमात्यविस्त्ययतञ्चतुर्वीवनहुतश्वजयमाकाविजयकीटहीलादियामिडस्यता
कमृदशोगम्बिकपृथुवीजयघ्यानिशक्रीलादिव्यानिवजभवनमात्तपत्ताङिग्नहीलायततथागतस्यासनकल्पान्तेतावस्त्रनायसंकान्ताः ॥ यवहस्तिमासहस्रमसासाहस्रिताकश्चाको मनुष्यास्त्रयितकुथाग
गस्यासवनकमात्मरुवंदह्युास्ततजतप्रातिपृथ्व्यामिन्द्रहीलायनतथागतस्यासवनकल्पान्तेतावस्त्रनायसंज्ञाकाः ॥ पृथिव्यान्तुदेवास्त्रवमानयाभ्रासिदिग्यान्तिः पृथ्व्यभूपगश्चमायावितेपनचतुर्वी
वनहुतधजयदाकावेजयकीर्तिसंततजततजेः पृथ्वीरुकथागतकायमवविनक्तिसः ॥ भूत्यवविनक्तिसः ॥ पृथिव्यान्तुयेम्हः पृथ्वीभूयगश्चमास्यविसेपतञ्चतुर्वीवनहुतश्वजयदाकावेजयकीव
थेःस्कृततजततजेश्वपृथ्वीरुगवानवकीर्तिरुक्तानित्यसर्वविडियर्थ्यकनीफहुगवताः ध्विशानतपिमासहस्रमसासासहस्रताकश्चाहुद्गमागमयारुकूदागमनेसंस्थितमसहूतू ॥ ततश्चकृयगसनाकानिदि:
यानियष्ठ्ययदृयामानिसस्वकप्रतसचन्कस्ता । तेश्वपृष्ठयदासलिः यदहुसमसिश्यांयस्तिमासहस्रमसामासहस्रीताकश्चाहुवनीवा । ज्ञातेन । तेनयसूवहुवर्ल्लनहुगवतेश्वतावहुमनदगसूदिहु:
पुसतनतलोकस्याञ्चिदिगिगंगानदीवातत्कायमात्राकश्चातवः स्कृतवतमिमाश्चाहृवत ॥ भूम्मिंश्वतिमासहस्रमतामासहस्रताकश्चालोसर्व्वषुवाउद्वीयकपृताकश्चाहुयुतयान्देवसनुष्यामाविक्तःके:
कस्येतदहत । ममपुत्रतस्त्वथागतातियाल्केश्वस्मिन्दभयतीता । पृथिव्यन्तुहुगवान्कस्मिन्नवर्तिंतासतनियर्त्तिपतनवस्मितसमकनाम । यतस्मिमावतमस्नायस्तिमासहस्रमतामाहस्राताकश्चाहृसहूतहूतू ॥
यावदस्थिदिहुगंगानदीवातत्कायमाताकश्चातवःस्कृतपूहृवत । यवदस्तिमासहस्रमससासहस्रताकश्चागोमत्ताक्तसर्व्वपृच्छस्यान्दिगिगंगानदीवातत्कायमाताकश्चाहुषुवहुाहुगवतः यन्थकिसमन्नव

ॐ

कामेधाना। कस्मात् पूर्व्वस्यान्दिशि गंगानदीवालुकोपमासु लोकधातुषु ये सत्वास्ते सर्व्वे ऽपि मां सदा तां लोकधातुं पश्यन्ति स्म। शाक्यमुनिं तथागतं सार्द्धं भिक्षुसंघेन च वन्दन्ति स्म। दक्षिणस्यान्दिशि पश्चिमायामुत्तरस्यामु-
त्तरपूर्व्वस्यां पूर्व्वदक्षिणस्यां दक्षिणपश्चिमायां पश्चिमोत्तरस्यामधऊर्द्ध्वं दिशि। गंगानदीवालुकोपमासु लोकधातुषु बुद्धान् भगवतः पश्यन्ति स्म॥ सर्व्वे च कर्मेधाता। ते पूर्व्वगंगानदीवालुकोपमासु लोक-
धातुषु ये सत्वास्ते सर्व्वे ऽस्मां सहां लोकधातुं पश्यन्ति स्म॥ शाक्यमुनिं तथागतं सार्द्धं भिक्षुसंघेन॥ अथ खलु पूर्व्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमां लोकधातुमतिक्रम्य तत्र स्थाय सर्व्वावसानि लोकधा-
तुः। सत्वावती नाम तत्र रत्नाकरो नाम तथागतः। तेन तस्य बुद्धक्षेत्रे स्थितिध्रियते यापयति। स सर्व्वां महाप्रह्लादनमितां बोधिसत्वानामन्येषामन्येषाञ्च यति। अथ तस्य लोकधातोः समन्तरश्मिर्नाम बोधिसत्वो
महासत्वः स महालोकं महावभासं दृष्ट्वा यत्र रत्नाकरस्तथागतस्तेनोपसंक्रम्य पृथिवीवातस्कन्धं गत्वा तेन भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा तेन भगवन्तमेतदवोचत्। कः खलु भगवन् हेतुः कः प्रत्ययो यस्य महतो ऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावाय। अस्य च महतः पृथिवीवातस्य स्यात्
वंदनेन तथागतं वन्दित्वा एनमेतदवोचत्। को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययो यस्य महतो ऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीवातस्य स्यात् तथागतस्य च वन्दनाय तत्र स्थाय सन्ध्यानाय॥ एवमुक्ते रत्ना-
करस्तथागतः समन्तरश्मिं बोधिसत्वमेतदवोचत्॥ को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययो यस्य महतो ऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीवातस्य स्यात् तथागतस्य च वन्दनाय तत्र स्थाय सन्ध्यानाय
यात्। एवमुक्ते रत्नाकरस्तथागतः समन्तरश्मिं बोधिसत्वमेतदवोचत्। अस्ति कुलपुत्र इतः पश्चिमायान्दिशि गंगानदीवालुकोपमां लोकधातुमतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोर्हन्
सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति। स बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमितां संप्रकाशयति तस्यायं प्रभानुभावः॥ अथ खलु समन्तरश्मिर्बोधिसत्वो रत्नाकरं तथागतमेतदवोचत्॥ गमि-
ष्याम्यहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तं च शाक्यमुनिं तथागतं दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय तांश्च बोधिसत्वान्महासत्वान् एकजातिप्रतिबद्धान् धारणीप्रतिलब्धान् समाधिप्रतिलब्धान् सर्व्वसमाधिवशि-

मैव

यावन्मिताभूमानन् ॥ भगवानाह ॥ गच्छ त्वं कुलपुत्र यथा यथासनेनाक्रान्तमन्यम ॥ पृथिव्यां तत्राकाशे नभस्थले गगनतले नानाबहुमयानि सुवर्णमयानि रत्नमयानि मणिमयानि सप्तरत्नमयानि समन्तकनकमयबोधिसत्त्वाय यथायामतु ॥ अनेन स्ते
कुलपुत्र यदि सो ऽभ्यसमृतिकथागतस्य वन्दिनो ॥ तत्र ततः खलु तत्राकाशे भगवान् भगवतः स्थानाभ्यन्तरे प्रविष्टो भूत्वा स्थानात् तेन नभस्थले गगनतले यावद् अनेकशतसहस्राणि विस्तारयन्तो यदि पृष्ठतः ॥ ततो मानितवन्त
भगवता तत्राकाशे तथागतानां मासमसंबुद्धानां पद्मानि प्रतिपादितानि भगवतः ॥ ते पुनरनेकानि बहूनि रत्नमयानि पद्मानि वृक्षाणि कृतवन्तः ॥ ततः स्थानात् ते समन्तात् बोधिसत्त्वाय तत्र सत्त्वा ॥ तथा
मौडयन्त्रा ऽथ पुनस्तत्र समन्तकनकमयबोधिसत्त्वास्तत्राकाशे सर्वतथागतानां सत्कारं कृतवन्तो नानाबहुमयानि पद्मानि पुष्पाणि सुवर्णनिर्मितानि रत्नमयानि पुष्पाणि बोधिसत्त्वकायैर्निर्मितानि समन्तकनकमयभूषिततानि
ऽप्रवणिमेघकाव्यकेशविदितादिशमार्द्धमानितृतीयपञ्चतप्रयुक्तसाधिमेधगङ्गानदीवालुकायसमानाकथानुपूर्वबुद्धानां भगवतां सत्त्वानुकम्पाय मानयन्तु यथानुपूर्वं मयमानस्य विनयनयुक्तवी वनः
कुलपुत्र यथा कोटिनयुतशतसहस्राणि भगवतः स्थानात् तेन मानयन्त्यभिमुखं भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा कायेन स्थितः ॥ ततः खलु समन्तकनकमयबोधि १०
सत्त्वा भगवन्तं सशाक्यमुनिं सदेवानम् ॥ तत्राकाशे भगवान् भगवतः स्थानाभ्यन्तरे प्रविष्टो भूत्वा सपृष्ठतः ततो यावत् सर्वसमन्तविस्तरतो यदि पृष्ठतः ॥ ततो मानितवन्तो भगवतस्तत्राकाशे तथागताः
नानाबहुमयानि सुवर्णनिर्मितानि मणिमयानि रत्नमयाणि विविधानि भगवता ॥ अथ पुनर्भगवान् शाक्यमुनिस्तथागतस्तस्मिन् निषण्णः सिंहासने गङ्गानदीवालुकायसमानाकथानुपूर्वप्रा
भियमाणे यथा स्थानानुपूर्वम् ॥ अथ पुनस्तत्र बुद्धक्षेत्रे निषण्णानां पूर्वबुद्धानां धर्मस्य मयक्ति ॥ यद्भगवान् समन्तभद्रः बोधिसत्त्वो प्रतिसंयुक्तं धर्मदेशनां ॥ अथ सर्वे सधर्मधातुगताः
नियतानुत्तरसम्यक्संबोधौ ॥ अथ पुनर्भगवान् बोधिसत्त्वानां कथयन्ति बोधिसत्त्वानां भाषणं कृतवन्तस्तथा तत्र सर्वे समन्तकनकमयबोधिसत्त्वानां सत्त्वानां सार्द्धं मागधानां सत्कारं

१५१

को ह कुशलमूलेन भगवन्केनायुष्मन् सुभूति मस्त्रूयगुणत्वस्य ममान्यमेयसुखे कोऽन्ययीदत् ॥ अथ खलु दक्षिणस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकायमांल्लोकधातूनतिक्रम्य तत्राय सर्वविसानिकानां लोकधातुः सर्वाभाकायमकानां तथाग

कश्रीनाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति समामवग्रहृ यानमित्राबोधिसत्त्वानां मध्ये धमयति ॥ अथ ततो लोकधातोर्विगताभयो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्मन्महालोकमवलोक्य संदृश्य देवमनुष्यलोकं पृ

थिवीतलमत्र स्थ भगवतोऽन्तिकमुपसंक्रान्तः वैदेह्यायतनः भगवतानुत्तरकश्रीस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्त्वमर्हसि नायमेकामदयमेकत्वमयन्ति भगवता। यामवन्य तत्र अथ तमस्मान्कश्रीय ममतदवोचत्। को भगवन् हेतुः कः प्रत्यय

आदस्य मदत्ताः एवरूपस्य सालोकप्रादुर्भावाय एवमदतत्पृथिवीधातु सर्वमस्य ततोऽन्तरात् सन्दर्शनाय। एवमुक्ते अथ श्रीस्तथागतो विगताभयं बोधिसत्त्वमेतदवोचत्। उत्तरपश्चिमेन इतः

न्दिशि गङ्गानदीवालुकोपमांल्लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितां प्रकाशय

ति। तस्यायमीदृशोऽवभासः ॥ अथ खलु विगताभयो बोधिसत्त्वः श्रीकूटं तथागतमेतदवोचत्। गमिष्याम्यहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तं च भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतं दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय तांश्च बो

धिसत्त्वान्महासत्त्वांस्तत्र ये कुमारभूता श्रीप्रतिलब्धाः समाधिविनिश्चयज्ञानाश्च समाधिवशिताप्राप्ताः। भगवानाह। गच्छ त्वं कुलपुत्र यस्येदानीं कालं मन्यसे ॥ अथ खलु श्रीकूटे

स्तथागताज्ञां मत्वा सहां लोकधातुं प्रत्युद्गन्तुं समादापयामास तत्र भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्य वन्दनाय। एवमुक्ते श्रीकूटो भगवा

न्भगवन्तमस्यामवस्थायां वृत्तान्तं कथयामास पृच्छनीयाः तं वर्तमानविहारमीदृशं बोधिसत्त्वा ये पृच्छन्ति। भगवानाह। श्रीकूटस्तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन यथा पृच्छितानि भगवन्

सम्प्रजानन्तीत्येवं कुलपुत्र बुद्धक्षेत्रे यथादिशो बोधिसत्त्वाय तत्र सहायां लोकधातौ बुद्धानां ॥ अथ खलु विगताभयो बोधिसत्त्वः श्रीकूटस्य तथागतस्य पादौ शिरसाभिवन्द्य म

तकृष्णपदेमा बा वि२

नि२

२५व

यानियमानिगृहीत्वासुवर्ण्णेनिर्ल्लोमानिसदृशप्रयक्षाणिसुनकेवाबोधिसत्वकायेनिपुणमनस्कस्येरदृस्तेप्यबुद्धत्रिकेनेश्वरानकेयानिकानिश्वमाध्यविष्टनरपुनस्तनादक्षिणस्यांदिशिगंगानदी

वालुकायमसृताकधातुयुवृक्षान्तगवतःसमस्तवेनुरुनृतर्वेन्मानयन्यूउयत्पुष्यवृयगान्धमान्यविस्तपनत्वुस्तेवीवनत्तुउध्रुजपनाकायेउयत्कीरिव्यनयसम्लनाकधातुस्त्रनसंधाफायनवप्तायसु:

अ

सिस्तथागतस्तेनोपसंक्रान्तउपसंक्रम्यभगवतःपादौशिरसाभिवन्द्यएकान्तेन्यस्थुनाःएकान्तस्थितस्वविगतमाकाबोधिसत्वास्तगवन्तमेमायसूतिमतदवोचत्॥भूगावतीरुगवास्तगवकमस्याबोधि:

द्वि

संमविपृच्छस्यानक्षांनपृच्छनयायाजाम्पत्तेसुवस्यभविदानमोवयनिपृच्छति॥भूमानिवनननगवनाभूनाकश्रियानथागननेननानानेत्त्वमयानिसुवर्ण्णेनिर्ल्लोमानिसदृशप्रयक्षाधियमानिश्र

यिमानिरुगवना॥पृथग्वनतगवानमात्रसृष्टिस्तथागतस्मानियमानिगृहीतायननदक्षिणस्यांदिशिगंगानदीवालुकायमानूकायमानाकधानवस्तनपाक्रियनानेश्वयधेस्तेनाकधानवरस्तनपूर्व: १२

वननप्रवयध्युवृद्धविशदानियर्ल्लोकास्तेयुववृद्धन्नयुधर्म्मान्धमयन्ति॥यदतल्माभवग्रहयानमिनाग्रतिसंपृच्छान्धमन्दभनां।येयसलेरफूनस्तेनिमिनाभूरत्वन्ननूलनायांमस्यपूर्व्वावा।श्री

पृथग्वस्तनबोधिसत्वास्तवयबुद्धिनास्तेवयनकास्मश्वयानिकास्तया।सर्व्वाभिकायगतानांकायगतायानाकधानाविगना।भिकनबोधिसत्वेनमहासत्वेनमार्द्धमागतास्वकेःस्वकेरक्षमतसूसेस्तगव:

कंमास्वमतिंसस्तत्यउनृहृत्यसमान्यसंपृच्छाकाकेन्ययीदन्॥पृथग्वत्यिविमायान्दिशिगंगानदीवालुकायमालाकधानुननिक्रम्यतस्यायरसर्व्वावसानिकानाकधानुनृयमानकेनामनउनत्वाविनाम

तथागतार्हतःसम्यक्सम्बुद्धस्यबुद्धक्षेत्रेदियकायाप्यतिसल्माभवग्रहयानमिनांबोधिसत्वानांमहासत्वानांधर्म्मंदेशयति॥अथनुतुनाकधानोबोधिनमतिनामबोधिसत्वामहासत्वस्तेमहाकमवता

संदस्थावमहासत्वेपृथिवीयानभैवतगवनाःसवनकमास्तेसावंदस्थायनरुगमजत्वाविरुथागतार्हन्त्सम्यक्सम्बुद्धस्तेनोपसंक्रम्यभगवतःपादौशिरसाभिवन्द्यतंतथागतंनत्वाविग्रमतदवोचत्।कातग

[illegible] कृत्वा । [illegible] महता । [illegible] लोकधातु [illegible] महता । पृथिवीं [illegible] तथागतस्य [illegible] ॥ [illegible] तथागत [illegible] बोधिसत्त्व [illegible]

एतदवोचत् । अलं किं कुलपुत्राः [illegible] गंगानदीवालुकोपमानो लोकधातु [illegible] तथागताः [illegible] बोधिसत्त्वा

नाम सत्त्वानां [illegible] बोधिसत्त्वान् [illegible] तथागतम् [illegible] लोकधातु [illegible]

[illegible] तथागत [illegible] बोधिसत्त्वान् महासत्त्वान् [illegible] समाधि [illegible] । भगवता वाक् ॥ [illegible]

[illegible] । पृथक् [illegible] तथागता [illegible] सुवर्ण [illegible] बोधिसत्त्वाय [illegible] मुनि [illegible]

[illegible] बोधि [illegible] भगवान् [illegible]

[illegible] भगवत [illegible] बोधिसत्त्वाये [illegible] लोकधातु [illegible]

[illegible] बोधिसत्त्वान् [illegible] तथागतस्य [illegible] बोधिसत्त्वकोटीनियुत [illegible]

[illegible] गंगानदीवालुका [illegible] लोकधातु [illegible] भगवतः [illegible]

[illegible] तथागत [illegible] भगवतः [illegible]

काःस्थिता। एकान्तस्थिताश्चित्रमतिबोधिसत्वा भगवन्तं शाक्यमुनिमेतदवोचन्। नवार्धिय र्ह भगवन्नस्मा बोधमींयवि पृच्छत्स्याद क्कांतं पृच्छनवांयाकांवते नखस्य गविसत्नमाच्छव
वियुद्धति॥ सूमानिव नतत भगवता नवार्छियावथागतेन नानानत्वमयानि सूवर्णीनि ह्मानि स दृस्रयस्थानिय यो नित्रप्रयिमानि भगवन्त अमूषन्तन् भगवानमाक्षसमाधिरूथागतस्मनि यस्मा निष्ट
सत्वायनन दवथिमायात्रिंशि गेभ्मानदीवालुकायमानाकथनवस्रुनवाक्रियन। ते चैव यमस्रुताकथातव। स्रुयमख्वना थयुस्य यग्युवद्धवितदानि यर्न कास्रूपवबवद्धन्तो ऽयु यमान्दभयत्वि यहृत
स्राम वद्युहृयावमिनाग्रिति संभूकाधर्मदमनां येथमसत्वेः सत्थम्नः न्रूगस्रुनि यमाभूहवेन्त्रु लनायां समयर्स्ववाम्मे॥ अथ खलु तवाधिसत्वा स्रूव गृदस्रूस्रूवयशुजिमास्रूवदातकास्रायखयानि
उ कास्रूगडवध्माकाया साकथवा श्चाचित्रमतिर्नावाधिसत्वनमसा समत्वनसा च्छमामता। स्वकस्वधाः कृगतमनेभगवन्तं शाक्यमुनिं सत्कृत्य गुरुकृत्य मम्मान्य संपूज्य काकेन्यधीता। अथ खलु भ्रुउल्नस्या
ति च्छिमिगेगानदीवालुकायमानां लाकथातुगृह्नतिकस्य तथार्यः सर्वावमानि कासाकधातुरुद्यानां मतत्पुदयक्ताना सतथागताः हन्तम्यसैंवुद्धक्षित्रविधिमतयायपति सम्भूमा भैवग्रहृयावमिनौ वावि
सत्वानां अमान्दभयति। अथ तत्र लाकधातौ ऽयदलानामवाधिसत्वस्रूम्मसत्कमवतामं हृच्छूनवरमसत्कं पृथिवीवानकवर भगवतः समवनकमातलनावें हृच्छूयन भगवानुपयन्त्रस्रथागताः हन्तम
म्यसैंवुद्धस्रूनायसंऊमयतस्य भगवतः पादावभिवन्द्य तस्रूथागतंऊयन्त्रभेतदवोचन्॥ का भगवन्नु हेतुः कः प्रत्ययाः यसमत्वाःवतामस्यताकधाऽ ह्रावायभूसवमहत पृथिवीवानस्यभूस्यवत
थागतस्यामवनका स्रूह्लावश्यसन्दभनाय॥ एवमुक्तैऊयस्रूथागताऊयदलेवाधिसत्वं मसासत्वमेतदवोचत्॥ भूमिह्नतयूकमादक्षिणस्याद्धिमिगेमानदीवालुकायमांलाकथातुह्नतलिकस्यसत्सना
मलाकथातुस्रुग्रशाक्यमुनिर्नामतथागताः हन्तम्यसैंवुद्धक्षित्रतिष्ठयतयायपति। सवाधिसत्वानाममहासत्वानां यग्रहयावनौमिसंप्रकाशयति। तस्यायमीदृशानुभावप्राथवत्तऊयदलाव।

भिसत्वा अयन्तु क्तथागतो महदवाचत । गमिष्याम्यदं भगवन् स्लं तलं नाकथाऽऽन्क ऊ ॥ आयुष्मान् सुभूतिस्तथागतन्दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय तांश्च वोधिसत्वान्महासत्वान्कृयस्त्वेन क्ष्मानरताम्भ न मी:
वृतिलवान्म साधिनिर्माव क्षणतान्मार्त्वस साधि वशियान मिता ऋवान ॥ भगवानाह ॥ गत्त्वं कलयूरुयसं यानी क्षालं मन्यसे ॥ पृथग्वत्तु ऊयन्तु क्तथागता नानानानत्वमुपयाति सर्वज्ञ वक्तामाति स क्ष अय
क्षाधिय यानि ऊयदन्तोय वोधिसत्वाय प्रादानु । ये सत्वे कृत पृउ यसे क्त आयुष्मान् सुभूतिस्तथागतमस्य वकिये ॥ तवक्तु वद ऊयन्तु तथावो भगवन्तमस्या यावती यदि पृच्छसि त्वा तदेक कौ त पन्तु न [illegible] या जा प
सै तत्वमय अविसतनवो व यदि पृच्छति ॥ उक्तमाति वतन भगवता ऊयन्तु स तथागतेनाहत्वा मस्य सो वृद्धेन यस्याति भहिता नित भगवत ॥ किसं भुजात कावीच त्वं कृत यूप कत वृद्ध कौ [illegible] ॥ त:
क्षय दक्षा इनास्यादिन वोधिसत्वाय तत्रस स्यं ताकथा नावृयपना ॥ पृथग्वनु ऊयद स्यं वोधिसत्वो अयन्तु स्तथागतस्य स तका मालाति नानानत्वमुपयाति पश्यामि शृदी वा सू वन्क नि स साति स द ख य
क्षानि क्त तके वोधिसत्व क्षादि नियत सनमस क्षे शद क्षे । एव जिते भगवान् केयेन काति श्व सार्द्धं पवि क्त त । यत्र तथागताऽ तत्र स्यामि तव गंगा नदी वालुकापमया ताकथाऽ सुवर्णे त भवता सत क्षयन्तु वृक
तन्मातयन्तु ऊयं पृथ्व भगवन्त मात्रा विस्यय न कू हे वीव तक्तु ऊभऊस ताका हे ऊय कीति ये न यं तताना कथा ऊ क्त त संज्ञाय क्त । अयन न आयुष्मान् सुभूतिस्तथागतम क्तनायसे कान्क । उ स से क्र मा भगवता या को
निन मानि वन्यनु कान्क । ति क्तत । उकान्क ति तश्च ऊयुदल्लो वोधिसत्वा भगवक्तेनायुष्मान् सुभूतिमेतदवोचत् । अयप ज्ञा आवो भगवन्तमस्या यावती यदि पृच्छसि त्वा तदेक्षकां त पृच्छन वो याजा ग्वत्ते सत्वस्य नावि
दानवाक्ष यदि पृच्छति ॥ ज्ञ माति वतन भगवता ऊयन्तु रो तथागतेन नानानत्वमुपयाति सर्वज्ञ निरासानि स क्षय प्रज्ञाधिय धासि भुयिताति भगवतः ॥ पृथग्वत्तु तमी यानना आयुष्मान् सुभूतिस्तथागतमेका

तियग्रानिशृदीलायनडलनस्याद्भिभिर्गंगानदीवालुकायमानाकल्पानवस्कन्तप्राक्रियन्ते॥ ययस्कन्ताकसनवरस्कन्तप्रहवन्ता। तेयुवयच्ययुबुढविप्रहानियर्तकास्कसवबुढक। युयस्मन्दमयंभि
यद्दन्स्मासनवप्रास्यानभिताप्रविसंयकान्दिभसनो॥ येथ्वमत्सरमतवस्मानस्कत्रियताप्रत्ववन्तुलनायान्तस्यक्मवावो॥ अथयवत्रवाधिसत्वास्कवशृदस्कस्कवपञ्चक्रिताक्तवदानकालःथ्वनाः
त्रिकास्कशाउयायायाकशाकयदर्लेववाधिसत्वनमाद्भमागमासकत्वकोकुगतमूलेतगवतभाय्यमूर्तिमत्क्रत्वशुतरक्रत्वसमान्यर्तयुग्रग्नुकाक्नत्रवीदता॥ कथवतउलनयुश्वस्याद्भिर्गंगानदी
वालुकायमानाकल्पदतिक्रम्यरस्थायरसद्योवसानिकानाकल्पउरसमाध्यस्तेकनानामकरुसमाधिहस्त्वलवग्रीनामनथागतो॥ क्लिस्यकवबुढक्रिठक्रिधियकवायसि॥ नस्मासनवप्रस्यानमिता
वाधिसत्वानान्धनिस्त्रमयति॥ कृष्यकुत्तोकशंसोविजयविक्रामीनामवाधिसत्वोमहासत्वस्कमत्ल्कैपूवलासंहल्वोतकमताक्यैपृथिवीवानत्कतगवका॥ सवतकमात्सतांवेहहायनतगवान्समाधिं
स्त्वलवग्रीस्कथागता॥ क्लस्यसातबुढक्लनापसंक्रामतो॥ उयसंक्रम्यतस्यतगवकराणावलिवन्यतगवबुढक्लथागतंसमाधिक्लत्वलवप्रियसतक्ववाग्नतो॥ कारुगवतद्वुक॥ एवत्ययाः समदत्ताः
वतासस्यतोकशाइस्कवायभसत्वमदत्तः॥ पृथिवीवासेस्यास्यवामवनकस्यतथागतास्मतावसस्न्दर्भनाय॥ वसकतगवान्समाधिक्सकलवग्रीक्रथागता॥ विजयविक्रामिंवाधिसत्वमुव्रदर
वाचता॥ प्रक्लिकलयकुलादक्लिायसिमायाद्भिर्भिर्गंगानदीवालुकायमानाकल्पदतिक्रम्यसतानामताकथाउरस्कउभाय्यमूर्तिनामतथागता॥ क्लिस्यकोबुढक्लिठक्लिधियकवायसिसवाधिस
त्वानासहसत्वानींप्रस्यानमितांसंप्रकाशयति॥ कस्मायमीदाभ्यनुलानाः॥ पूर्वस्वत्विजयविक्रामीवाधिसत्वःसमाधिक्त्वलवप्रियसकथागतसंदनवायतनमतिम्यास्यहस्मावेस्तेमत्तानाक
अउन्कस्कमात्रमतिक्लथागतन्दर्भनायवन्दनायपर्युपासनायमतोथवाधिसत्वान्ससामत्तामत्वानस्यस्कवक्रमातरुगाश्चाननीप्रतिनग्राक्समाधिनिदानकमंतान्सर्वसमाधिवमितानमिक्रतान्॥

सरभगवानायानसःतःहनन्यन्यस्यैदानीकासंसम्यपा ॥ पुनरपिवन्समाधिहमस्यालनश्रीतथागतयानानानत्नमयानिसुवर्ण्णवत्नमालानिसदृश्यखाशियपानिविक्रयविक्रामिनिःबोधिसत्वायथा
नामःनस्वहूनपूयपेभेमाथमुनितथागतयेमेवकिनमाएवंवेवदःसमाधिहमस्यालनश्रीभगवन्तसत्वावाधवाम्पनिपूत्रत्वन्यानकाभेनपुत्रनवांयाताम्हवर्नसत्वस्यविशलनमवयनिपू
जुक्षि।मःमानिवतनभगवमासमाधिहमस्यालनविद्यातथागतनाःहनासमम्यनांवृक्षनयपानिविधिमानितमवनम्हि।सेयानकावीवस्वेकसयपतनवृक्षफतःहयाःतक्तस्यमांगां॥इन्द्रास
यहितबोधिसत्वायतयसर्वयालोकभावापूयपत्वाः॥पुनविक्रयविक्रामीबोधिसत्वःसमाधिहमस्यालनश्रियस्कथागतस्यसकोभालानिनानानत्वमयानियमानिशृहीलासुवर्णनिलमानिसदृश्ययमानि
भूतकेबोधिसत्वकोटिनियुतगगनसदृशेशृहस्ःपुवमितिथवानिकाशियसाध्दयनिवदःपूवस्कःगडलनपूचस्पाव्दिमिंगभनदीवालुकायसपूजाकभाजपूवृक्षान्भगवनःमलचेतुनहूवेमानयनपूजयः
सूयघापूयतथमाल्यविलनमनूहूवीवनञ्जनभयताकाविक्रयकोटियनयेसस्ताताकभाजनसेपाकःगयनवमाथमुनितथागताः।हन्नामयसेवकत्रनायसंकोकोःडयसंकमयभगवनःयादोमिनसारि
वन्धुगुणांकःगियवृःएवकांकशि।तवविक्रयविक्रामीबोधिसत्वाभगवन्तमाथमुनिसकदवावनासमाधिहमस्यालनश्रीभगवान्भगवन्तसत्वावायमांयनिपूत्रत्वन्यानकामेलपुत्रनवांयाताम्हवर्नसत्वस्यः
भेविशलनताक्षयनिपूजुक्षि।मःमानिवतनभगवमासमाधिहमस्यालनश्रियातथागतननानानत्वमयानिसुवर्ण्णनिलमानिसदृश्ययजानियमानिधूपमानिभगवनःपुनरपिभगवांमाथमुनितथागत
कानियमानिशृहीलायनकडलनपूचस्पाव्दिमिंगभनदीवालुकायमानाकभाजवस्कनपाकियनातेवयसेस्कवाकभाजवःस्भगवन।तपुवयस्तयवृक्षविगवानियसंकाःसयववहकोपूववृक्षकोये
पूबस्मिंदःगयनियपहसेमासवप्रज्ञायानमिताप्रतिसंयुक्ताधर्म्मदेशनाःसुयेवसत्वेशसर्वधर्म्मःश्रुनसनियनापूहूवनपूभनलनायांसम्यक्संबोधौ।पुनरपिसबोधिसत्वाम्यचहस्कस्तवपवजिनासःवस

पत्र

नकाश्चपर्यायिकाःकृतःसमाध्यालेहृष्यायालोकधातौविजयविक्रामितेनबोधिसत्वेनमहासत्वेनसार्द्धमागताःस्वकस्वकेःकुशलमूलेभगवन्तंशाक्यमुनिंसत्कृत्यगुरुकृत्यसम्मान्यसंपूज्यएकान्तेन्यषीदन् ।७।
पश्चत्पूर्वदक्षिणस्यान्दिशिगंगानदीवालुकायमान्लोकधातूनतिक्रम्यतस्यांसर्वावसानिकानालोकधातुबोधिसत्वालेकानन्तबुद्धिनामतथागतस्यप्रालनश्रीनामतथागताः इन्द्रसम्यक्संबुद्धक्षिस्थक्रिधियतयापय
तिसङ्कुमानवप्रज्ञापारमितांबोधिसत्वानांधर्मन्देशयंति ।अथतत्रलोकधातौयसदत्तोनामबोधिसत्वोमहासत्वलंकृमस्तलोकमवलासंदृष्ठातन्तस्यमहतश्चपृथिवीचालनकेभगवतास्तवचनकमात्मसौवंदृष्ठायन
भगवान्यप्रालनश्रीस्तथागताःइन्द्रसम्यक्संबुद्धस्तेनायसंज्ञामहाडयसंकृस्यतस्यभगवतःपादावलिवन्द्यतेनकथागतप्रालनाथेयमतदवोवत ।कोभगवन्हेतुकःकःप्रत्ययाःस्यमहतोवभासस्यलोकस्य
दृश्यतेवायमस्यचमहतःपृथिवीचालस्यासवास्यचनकस्यतथागतास्वसम्मन्दर्शनाय ॥एवमुक्तेभगवान्यप्रालनश्रीस्तथागतःयदसौबोधिसत्वमतदवोवत ।अस्तिकुलपुत्रइतःपश्चिमायांस्यान्दिशि
गंगानदीवालुकायमांल्लोकधातूनतिक्रम्यसहानामलोकधातुस्तत्रशाक्यमुनिर्नामतथागतोर्हन्सम्यक्संबुद्धःतिष्ठतिध्रियतेयापयतिसबोधिसत्वानांमहासत्वानांप्रज्ञापारमितांसम्प्रकाशयतितस्यायमी
दृष्ठानान्नहाबद्धाःअथयसदत्तोबोधिसत्वःयप्रालनश्रियंतथागतमतदवोवत ।गमिष्याम्यहंभगवन्सहांलोकधातुंशाक्यमुनिंतथागतन्दर्शनायवन्दनायपर्युपासनायतेषांचबोधिसत्वानांमहा
सत्वानांहृयसत्वनक्रमानरत्नान्नवधीयदिशपान्समाधिविनिहावकुमतान्सचसमाधिवशिपारमिप्राप्तान् ।सभगवानाह ॥गच्छत्वंकुलपुत्रयस्येदानींकालंमन्यसे ।अथयसदत्तोयप्रालनश्रीस्तथागतेनाभ्यनुज्ञातमयाद्वि
सुवर्णनिर्भासानिमहद्भपद्मानियप्राप्तियप्रत्यायबोधिसत्वायप्रादात् ।एवंकस्त्वंकुलपुत्रयज्ञैस्तेशाक्यमुनिंतथागतमस्मद्वचनेनएवंचवदःयप्रालनश्रीर्भगवान्भगवन्तमल्पावाधतांपरिपृच्छत्यल्पातंकतांलघू
त्थानतांयात्रांवलंसुखंस्पर्शविहारतांचपरिपृच्छति ।इमानिचतेनभगवतायप्रालनश्रियातथागतेनार्हतासम्यक्संबुद्धेनपद्मानिप्रहितानिभगवतःकृते ।संप्रजानच्चारीवत्वंकुलपुत्रतत्रबुद्धक्षेत्रेन्वयाथाः

ञ
ह

स्तस्य दत्वा ईनामस्य दिशि तवोधिसत्त्वाय तत्र मस्तायां लोकधातौ नृपयन्त्वा । अथ खलु तस्य दस्मा वोधिसत्त्वय घातनश्रियस्तथागतस्य सकाशात् कृतिनानानत्वमयानि यघानि गृहीत्वा सर्वशो निर्गतानि मस्तस्य यक्षाशिक्षुनः
केवोधिसत्त्वकोटिनियुतशतसहस्रैः परिवृतः प्रवजितेन्द्रियानचरो दानि कोटिश्च साकं मयि वृतः पुनस्तत्र पूर्वदक्षिणस्यां दिशि दशगंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु वुद्धक्षेत्रं भगवतः सर्वलोकचन्द्रनुरुविन्मानयन्तु
यसूयगन्धमाल्यविर्यैर्नानानुलेपनवस्त्रछत्रध्वजपताकाभिर्यचकोटिशतायतनयं मस्तलोकधातुस्तत्र सीयाम्पायनवगाथ्यमुनिस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संवुद्धस्तेनायसंकाशोऽडयसंजाम्यत्भगवतः पादौ शिरसाभिव
न्द्य कालेऽर्हन्छिस्तथागताकोटि ततस्ययच्छस्मा वोधिसत्त्वा भगवतः शाक्यमुनि मतदवीवन्य यघातनश्रीरुग्नवाक्भगवतः सत्त्वावाधनीयनिपृष्टत्यस्थानतच्छर्वं तघत्तनमीयाताम्ब्रं सर्वस्यविदानतीवयनिपृष्ट
शिल्पमाशिवकेवस्तगवताय घातनश्रियास्तथागतेन नानानत्वमयानि । पुत्रवस्तुनिर्गतानि मस्तस्य यक्षानियघानिश्रयितानि भगवतः अथ खलु भगवीं शाक्यमुनिस्तथागतस्तानि यघानिगृहीत्वा यत्तरपूर्वदः
क्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमालोकधातवस्तत्रयाशिपताः । केश्चयशीस्तलोकधातवाऽर्हन्यप्रसुत्वनां तवयस्यपृच्छविश्रुतानि यत्तं कारुपवल्वुद्धजेदु पुधर्मन्देशयति । यदृत्नस्मा भव पुत्त्यान्नः
मितायरिसंपूजान्धर्मदेशनां । येश्च सत्त्वेश्च धर्मं श्रुत्वास्तत्नियता गुरुवव्वनुत्तरायां सम्यक्संवोधौ ॥ अथ खलु तद्वोधिसत्त्वास्तवगृहस्थस्तत्पृष्टजितास्तवदानकास्तवदानिकास्तवोधिसत्त्वा नैकानम
नुविमायालोकधातारयमहस्तनवोधिसत्त्वनमस्तसर्वनसार्द्धमागताः स्वकस्वकैरङ्गैस्तैर्भगवतःशाक्यमुनिं सत्कृत्यगुरुकृत्यमानन्यसंपूज्यैकान्ते न्यषीदन् ॥ अथ खलु दक्षिणस्यां पश्चिमायां दिशि गं
गानदीवालुकायमालोकधातूनतिक्रम्यतस्यायरसर्वावभासिकालोकधातुर्विगतनतः सर्वरत्नानामतस्तुम्यसथत्वघरसालन्द्रश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संवुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति धर्म्मान्;
वयभूयात्र मित्राप्रमितान्वोधिसत्त्वानां धर्म्मन्देशयति । अथ तस्य लोकधातोः सूर्यप्रभासानाम वोधिसत्त्वा मतामत्त्वतो मतलोकमवलाभ्रन्दृष्ट्वान्तस्यमस्तांतत्पृथिवीवालस्तनवभगवतोऽसवतनकमात्म्यत्वं दृष्ट्वायनत

१४८

मवान्सूर्यमण्डलप्रभासालमणीस्तथागताः २ दन्समयङ्कीबुद्धक्षेत्रेनायसंकाममनाऽपसंक्रम्यमनसरगवनीयायावेलिकन्यनकथागतं सूर्य्यमण्डलप्रभासालमणिर्यमनदेवावका। कोहगावन्दतु १ कं प्रज्ञया:
३ समसदवावकासमस्यनाकग्राद्धवाय ३ स्यवमदनः पृथिवीवालुकासमवासवनकस्यतथागतानामशावसमतंन्दमनाय ॥ एवं मकलगवती सूर्य्यमण्डलप्रभासालमणीस्कथागतास्तत्र प्रकाशे बोधिसत्वसनदवावका॥
पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमाँ लोकधातवः तेषु बुद्धक्षेत्रेषु शनलनामलोकधातुः तत्रनामक मुनिनाम तथागताः दन्समयकाबुद्धक्षेत्रे सिमियदेयाययथिसवोधिसत्वानीमसमसलानां प्रज्ञयानमि
नांसंयुकामयति। तस्याय श्रीहमान तावपाञ्चयवन सूर्य्यप्रभासावोधिसत्व ४ सूर्य्यमण्डलप्रभासालमणिर्यकथागतदेवदवावका। गमिष्यामः दन्समगवंकां ममलंलोकधातुं नकमाक्य मुनिकथागतं वन्दनाय वन्द
नायपर्युपासनाय वा बोधिसत्वान्नमसमसलान्नूयलनतक्रमानवस्यानदी भूमितलन्समाधिनिहावक्षमतान्समाधिवमियाननि कलनामहगवानाह॥ गच्छवं कुलपुत्रयस्येदानीं कालं मन्यसे॥ अथ वज्रसूर्यः
शुलप्रभासालमणीस्कथागता नावानत्नमयानि सवच्छविवहासावि सत्त्वप्रयमयाविषमाविसूर्य्यप्रभासाय बोधिसत्वाय प्रादात् ॥ एवं सत्कृत्य पृष्ट्ययनमेश्याक्यमुनिकथागतमस्यवदिनवकवदता सूर्य्यमण्डलप्रभा
सालमणीरगवानरगवकेमस्याबाधतीयविपृच्छ्यस्यात कच्चीन प्रलस्तत्त्वायामवनी सूर्य्यप्रभे विलास्वकंश्वयपि पृच्छति। ७ मानि वदन भगवकासूर्य्यमण्डलप्रभासालमणियाकथागतदेनाहमीतसमस्यंबुद्धनय
मानिप्रहितानि भगवकनहुमिस्युयावकावीवली कलपूजकतवृक्षेकृत्वायानमकस्यहेडकृनासयादिता बोधिसत्वायकतसमन्याँलोकमकावृषवा अथ सूर्य्यप्रभासा बोधिसत्वाः सूर्य्यमण्डलप्रभासालमणि
प्रियस्कथागतस्यसकाशाल्ता विनाना नत्नमयानिपमाविगृहीत्वा सुवर्णविहासाविसत्वप्रयत्नाधिभूतके बोधिसत्वकाटिनियुतमनसहस्रे ३ दन्स्थेय्यवृत्तिमवयानकेयानिकालि च सार्द्धंयनिचृता ३ पूर्वस्यां
दक्षिणस्यां दिशि मायान्दिशि गंगानदीवालुकायमपु लोकधातुषु बुद्धानां भगवताः सत्कृत्वन्यु पूज्य वन्मानयन्पूजयन्पूज्यपूज्यगन्धमान्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकावैजयन्तीभिर्येनायं सहलोकधातुः

२४

१८

स्केन संछादयन्नन्तवमा शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्यैकान्तेऽस्थात्। एकान्तस्थितश्च सुप्रकाशो बोधिसत्वो भगवन्तं शाक्यमुनिमेतदवो:
चत्॥ सूर्यमण्डलप्रभासोत्तमश्रीर्भगवान् भगवन्तमल्पाबाधतां परिपृच्छति। अल्पातङ्कतां लघूत्थानतां यात्रां बलं सुखमनवद्यतां स्पर्शविहारतां च परिपृच्छति। इमानि च तेन भगवता सूर्यमण्डलप्रभासोत्तमश्रिया ना:
तथागतेन नानारत्नमयानि सुवर्णनिर्भासानि महाप्रभाणि पद्मानि प्रहितानि भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्य नियमानिशहीनायन दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकाय:
मा लोकधातवस्तेन प्रातिहार्यं निश्चय ये सत्वा लोकधातवः स्थप्रभूतवन्त। तस्य वयस्थवृद्धविशुद्धानि ये सत्वास्ते पूर्वे बुद्धक्षेत्रे पूर्वधर्मं देशयन्ति। यदिदमाभावप्रस्थायान मितापरिनिर्मयुक्ताश्चर्यमिदं गगनामाथे
यसले मर्म्मशून्यत्स्थतियमार्ग भवन्तन लोकायां सम्यक्संबोधौ। अथ खलु तेन बोधिसत्वास्ते वयस्थवज्जितास्ते वयान कामस्य यानिकास्तथाविगतनजरः संवत्सरयालोकधातोः सूर्यप्रभासनबोधि
सत्वेन महासत्वेन साङ्गमागतास्ते कस्य बोधिसत्वमन्तमूले भगवतः शाक्यमुनेः मूर्ध्नि स्तस्य पुनः स्वयमेमान्यसंयुक्ता एकान्ते न्यषीदन्॥ अथ खलु पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकासमाँल्लोकधातूनतिक्रम्य तेस्था:
यः सर्वान्तसानिकालोकधातुर्वर्मीरहतानाम तस्यैकञ्च नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति सन्माप्यैव प्रस्थायान मितां बोधिसत्वानां धर्मं देशयति। अथ तस्य लोकधातोर्वज्रालमाना:
सबोधिसत्वो महासत्वस्तस्मात्लोकमवलोकसे हस्तामकस्य मत्सकै पृथिवीबालतक भगवतास्तकमात्म्यता बेद्धुस्वयन भगवान्तकस्तस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य भगवतया
दावशिरन्यमन्तस्थायातमकस्तसमेतदवोचत्॥ को भगवन्हेतुः कः प्रत्ययोऽस्य महतोऽवभासस्य लोके प्रादुर्भावाय। अस्य खलु महतः पृथिवीचालस्यास्य नामवनकस्य तथागतोऽतलवलवसमन्यभेनायाः। एवमु
क्ते भगवानेकस्तथागतोऽनन्तालमं बोधिसत्वमेतदवोचत्। अस्ति कुलपुत्र इतः पूर्वदक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमाँल्लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्सं

षष

बुद्धक्षेत्रनिष्ठियते यायपति । स बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सहायानमित्रां संप्रकाशयति तस्यायमीदृशानुशंसा । अथ खलु पुनर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वेन कतमत् तथागतदेशितं वा वचनं । गमिष्यामः तं भगवं सर्वं सत्त्वाः
तावत्कथं तु खल्वायुष्मन् सुभूते तथागतेन दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय तां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यत्र तत्र महायानप्रभावितां बोधिसत्त्वाः समाधिविहारिणः तथागतान् च समाधिविमुक्तियानमित्रताय ॥ स भगवानाह
भगवन्तं कृतपूर्वं समये सर्वकालमनुस्मरन् । अथ खलु ते तथागता नानाबुद्धक्षेत्रसमानि सर्वलोकसमानि सद्धर्मप्रयत्नाधिष्ठिय माधिनबोधिसत्त्वाय महासत्त्वाय प्रभावात ॥ अथ खलु कृतपूर्वं यमेव आयुष्मान् सुभूतिस्तथागतमस्य
बोधिसत्त्वस्य एवं वदामि कस्मात्तस्य भगवानाह भगवत्कृतमस्याधर्मोपरिवृद्धये सर्वज्ञतान्तपरिनिर्वाणाय सर्वसत्त्वानां विशेषतां नायपरिवृद्धि । अमानि वचने भगवदेतत् कस्मात्तथागतेनानुहिता समस्तबुद्ध
नयमानिश्रुद्धिं विनिर्भगवन्तमनुस्मृति । संप्रज्ञानकायी वलं कुलपुत्रकोवृद्धकोऽहमस्या । अनुस्मरदेवा पूर्वासदादिति बोधिसत्त्वाय कथं सत्त्वाय नाकथाकोऽपयन्त्वा ॥ अथ खलु बोधिसत्त्वस्य कस्मात्सा तथागतस्य
सकाशमनुप्रविनानावत्समयानि पर्यानिगृहीतानां सर्वलोकनिर्माणानि सद्धर्मप्रयत्नाधिष्ठितं कौ बोधिसत्त्वकोटिनियुतशतसहस्रेण परिवृत्य बोधिसत्त्वका विद्यानां बुद्धयविवृतः पूर्वस्कृता यथिमाकृत
स्यान्निहिते पूर्वाणां नदीवालुकाय समपुस्तकथाकुसम्बुद्धे भगवतः सत्त्वे वेगुवकर्मान यन्पूर्वे यथा पूर्वगन्धमाल्यविलेपनच्छत्रध्वजपताकावैजयन्ती यथा सत्त्वानां कथाकुम्भो नसंप्रापकायन्तः
वभायुष्मान् सुभूतिस्तथागताः देवसमसत्त्वबुद्धस्यताय संक्रामेण्डय संक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा कान्ति सुवदना । एवं कृत्वा कौशिकप्रयन्त्वा बोधिसत्त्वाः भगवतमायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तं एवदावच ॥ अथ कस्मात्भगवा
भगवतः समस्त्वा बोधिसत्त्वयपरिवृद्धये सर्वज्ञतान्तपरिनिर्वाणाय सर्वसत्त्वस्य भगवन्तो विशेषतायपरिवृद्धि ॥ अमानि वचने भगवदेतत् कस्मात्तथागतेनानावेदनसमयानि सर्वलोकनिर्माणानि सद्धर्मप्रयत्नाधिः
पसाधिष्ठितानि भगवता । अथ खलु भगवानायुष्मान् सुभूतिस्तथागतसकाशानि यथानिगृहीतानाय नन्दपथिमाकृतं स्यादिदिगिंगं नदीवालुकाय मासां कथागवस्कन्धप्राक्रियता । कैश्च यमेव कथाकथामकरसन्नस्

अ
ऊ

१८

द्धवतां केषु पूर्वयश्चे पूर्वबुद्धविग्रहानि यच्छेक्तानु पूर्वबुद्धक्षेत्रेषु धर्मं देशयन्ति । इमामेव प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्मान्देशनाम यच्छ्रुत्वा सत्वाः सधर्माः कृतस्का नियता भवन्त्यनुत्तरायां सम्यक्संबो
धौ । अथ खलु ते बोधिसत्वास्ताः कुशलमूलैः पुष्पैर्जिनानां वदानकास्मात्र यानिकास्कानां वधी ह्नतायां लोकधातौ बोधिसत्वेन महासत्वेन सार्धमागताः स्वकस्वकैः कुशलमूलैर्भगवन्तं शाक्यमुनिं स
त्कृत्य गुरुकृत्य मानयित्वा संपूज्य एकान्ते न्यषीदन् । अथ खलु दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमांल्लोकधातूनतिक्रम्य तेस्वायरसचौवमाविका लोकधातुः यशा नाम तत्र जयश्रीर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबु
द्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति स इमामेव प्रज्ञापारमितां बोधिसत्वानां धर्मं देशयति । अथ खलु तस्यां लोकधातौ यशोदत्तो नाम बोधिसत्वो महासत्वस्तं महान्तमवभासं दृष्ट्वा तं च महान्तं पृथिवीचालं तं च भगव
तामात्मभावं दृष्ट्वा येन भगवान्जयश्रीस्तथागतस्तेनोपसंक्रान्त उपसंक्रम्य तस्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदवोचत् । को भगवन्हेतुः कः प्रत्ययो
ऽस्यैवंरूपस्य महतो लोकस्यावभासस्य प्रादुर्भावायास्य च महतः पृथिवीचालस्यास्य च भगवतस्तथागतात्मभावस्य संदर्शनाय । एवमुक्ते भगवान्जयश्रीस्तथागतो यशोदत्तं बोधिसत्वं महासत्वमेतदवोचत् । अस्ति कुलपुत्र
उत्तरस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमांल्लोकधातूनतिक्रम्य सहा नाम लोकधातुस्तत्र शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति स बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमितां संप्रका
शयति । तस्यायमीदृशोऽनुभावः । अथ खलु यशोदत्तो बोधिसत्वो जयश्रियं तथागतमेतदवोचत् । गमिष्याम्यहं भगवंस्तां सहां लोकधातुं तं च शाक्यमुनिं तथागतं दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय तांश्च
बोधिसत्वान्महासत्वानेकजातिप्रतिबद्धान्कुमारभूतान्धारणीप्रतिलब्धान्समाधिवशिप्राप्तान्द्रष्टुम् । भगवानाह । गच्छ कुलपुत्र यस्येदानीं कालं मन्यसे । अथ खलु जयश्रीस्तथागतो नानारत्नमयानि सुवर्णच्छ
वर्णानि सहस्रपत्राणि पद्मानि यशोदत्ताय बोधिसत्वाय प्रादात् । एतैस्त्वं कुलपुत्र पुष्पैः शाक्यमुनिं तथागतमभ्यवकिर । एवं च वद । जयश्रीस्तथागतो भगवन्तमल्पाबाधतां पृच्छत्यल्पातङ्कताः

पव

लपुरुषनमंयाजास्वलंसुखस्वर्गविदानवांचयथिपूरुक्ति।ःमानिचवतनरुगवबायमग्रियातथयाचनाढिनामसमक्षंबुद्धनययानिप्रद्धिमानिरुगतःक्ति। संप्रजानकाजीवस्यैकलपुत्रबुद्ध
[illegible]याशनकरुणदृष्टाङ्यामसदाढिनबोधिसत्वायनत्रसत्कार्यांलाकश्भाताबुयययन्याशानुपयवनुयथाकृत्वाबोधिसत्वायथमग्रियसकृथ्यागतस्यसत्काभालोनिनानावस्वमयानियथानिरहोलासः
वस्त्रनिर्गमानिसहुग्र्यत्ताधिसुनकबोधिसत्वकाछिविपूतभेतमसकैश्रृङ्गकैःप्रवृत्तिमेवयानेकेदाविकाशिश्वसाद्धयविविक्तनय्यूनस्कुनरानुधस्काद्धिमिगंगमनदीवासूकायमयूताकथाकुपयबुद्ध
ञा स्रुगवतनसस्लावैनुरूरकुर्वन्मानायन्यूनयंयूष्युयगन्धमान्यावितयनबुस्वीवबकुतश्वजयमांकावेजयकीहियनयेमसलश्वकुस्कनसंप्राफाय्यनवेगाष्कसूनिस्कथ्यागमोःद्लकसमक्षेबुद्धस्कैनाः
ङ यसंक्राकटंडयसंक्रमारुगवतयायोजिनमातिवंयेकाकःश्निस्कताश्वकाकछियतश्वययाकृत्वाबोधिसत्वारुगवकेभाक्षसूनिसनदवाचका।ममश्रीरुगवारुगवक्षसत्याबाधयोयविपूस्कत्याकृतानवयूरू १८
नवायाजास्वलसूखस्वर्गविदावयांचयथिपूरुक्ति।ःमानिचवतनरुगवबायमग्रियातथ्यागचनाढिनामसमक्षबुद्धननानानवयानिसुवर्णनिर्गमानिसहुग्र्यतादियथानिप्रधिमानिरुगवत॥सूथयवनरुगवीः
गाध्वसूनिस्कथ्यागनस्कवियथानिसूहोलायनतनूयक्यद्धिमिगंगमनदीवासूकायमानाकश्यानवस्कनप्राफियनस्कवयथेस्कताकभनवाःसूःमसूनवना।तयवयसमबुद्धविग्रसानियकेकास्कपूवबुद्धदेनयध्यं
स्यदनयथकिःयदकःमानिवप्रस्यानसिनाप्रतिसयूकाश्वमिद्धभनो।येवसवेःसवमर्भ्यःकेनकृतियवाकूरुवत्वेनुरुत्वायीसमक्षैवाक्षि॥सूथयवनतेबोधिसत्वारुगद्लस्कवप्रवृत्तिमाकेवयानकास्वेद
विकास्कता।यमायाबाकभंशोःयथाकृत्वाबोधिसत्वनमसतसत्वेनसाढमागताःस्वकस्वकेःकृशनमूलिरुगवेतंभाक्षसतिसत्त्वकुरुत्वायसमक्षायसीपूजाकाकेन्ययीन॥सूथयलूपनिराद्धिमिगंगमन
दीवासूकायमांताकभाजनविश्वमयकेस्याय॥सवेविसानिकोलाकभाजनवानासतपत्रतरश्रीनामतथ्यागतःद्लसमक्षेबुद्धकिस्थितिग्रियतथायययनिस्नसःमानिवप्रस्यानमिगीबोधिसत्वानांसर्व

न्दमयति । अथ खलु तत्र लोकधातौ नन्ददत्तो नाम बोधिसत्वो महासत्वस्तस्माल्लोकधातोरन्तर्हितस्तत्क्षणमस्यां पृथिवीयातलकथ्वतयवता: । वचनकर्मासमस्वन्दक्ष्य न भगवान्नन्दश्रीस्तथागतास्तेनाभ्य
संबुद्धक्षेत्राय संक्रामत्ऽय संक्रम्य तस्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा तं भगवन्तं नन्दश्रियं तथागतमेवमाह । भगवन्नद्य कथं प्रणयता: । स्यमन्दता: । ववतामस्य ताकधाद नानायस्मृतस्य नमस्कृतो । पृथि:
वीयां तत्सुप्रयासमवनतकस्मात्तथागतान्समानवस्यस्सन्दर्शनाय ॥ एवमुक्ते भगवान्नन्दश्रीस्तथागतो नन्ददत्तं बोधिसत्वमेतदवोचत् । भूमिः कुलपुत्र पूर्वा: । पश्च दिशि गंगानदीवालुकोपमा लोकधातून
तिक्रम्य महसा नाम लोकधातुस्तत्र भूमिसमुनिर्नाम तथागत: । तिष्ठन्सम्यक्संबुद्धस्तिष्ठति ध्रियते यापयति स बोधिसत्वानां महासत्वानां ग्रहयानमिवो मन्त्रकामयति । तस्या यमी दृष्यो नु स्मरन्ब । अथ खलु
नन्ददत्तो बोधिसत्वो नन्दश्रियस्तथागतस्य मतुं दत्वा वन्दता । असित्यामा दं भगवान् महतां कथमुत्तमं शाक्यमुनिस्तथागतस्ते नामपि वन्दनाय पर्युपासनाय गीता बोधिसत्वानां महासत्वानां स्पृहयन्तां नृपा:
मानुद्धतां श्रावकी श्रावितं ज्ञानं मागविविदिता विश्रुतानर्थे स माधिविनिविश्यानमिसंस्कृताव ॥ भगवानाह । गच्छ कुलपुत्र यस्येदानीं कालं मन्यसे । अथ पव सुनन्दश्रीस्तथागताना नावानवसर्वयानि सु
वर्णस्वकानानि सस्कृत्य यज्ञाधिय ज्ञानिनन्ददत्ताय बोधिसत्वाय प्रादात् । एवं त्वं कुलपुत्र यथास्मि के भी स्व सुनिक्षेपगात्तमस्य वाक्यं वनावक्य वदन नन्दश्री भगवान्कुशलं क समस्याबाधतां यत्निवृत्तिं । कुशलास्तक
तोस्तपुष्पनतीयायात्मानं सुवर्णमविस्तनवाक्यं यदि पृष्टिर्ति । कुमानिवतनतं भगवानानन्दश्रिया तथागतेनार्दनाम स्यशैवृक्षनयक्षानितिप्रदिक्षानितं भगवतः । तिसंप्रमानकाभीत्वं कुसुपूनरयवृष्टं द्वा:
उत्स्यायनस्य स्यदक्षाद्नाम स्यादितबोधिसत्वाय तत्पुत्रसंज्ञीतावक्षमतावृषयवा । अथ नन्ददत्तो बोधिसत्वो नन्दश्रियस्तथागतस्यासकाशात्सुनिवानानवस्रम्यानियस्मानि शुक्लान्स्तवु वस्तुनितासाति
सस्वप्रयुत्रातिप्रतकं बोधिसत्वबालिनियानमनसस्वेश्वरस्य । पूर्वजितेश्वसानकेनानि कालि श्वसाकर्थय विनरा । पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमाल्लोकधातुं पूर्वक्षांतं भगवतः

सत्कुर्व्वन्तो गुरुकुर्व्वन्तो मानयन्तः पूजयन्तः पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकावैजयन्तीभिर्येनायं सहालोकधातुस्तेन संप्राप्ता यत्र भगवाञ्छाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबु
द्धस्तेनोपसंक्रान्ता उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य एकान्ते स्थिताः एकान्तस्थितास्ते बोधिसत्त्वा भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमेतदवोचन् ॥ तत्र श्रीभगवान् भगवतोऽल्पाबाधतां
परिपृच्छत्यल्पातङ्कतां लघूत्थानतां यात्रां बलं सुखमनवद्यतां स्पर्शविहारतां च परिपृच्छति ॥ अस्माभिर्व्वन्तेऽर्हन् भगवन्तं नन्दथियात धर्मतां अर्हता सम्यक्संबुद्धेन नानालोचनेन समावि सर्व्वत्तिनि सत्त्वानि समुत्र
स्तानि यस्मानि प्रमितानि भगवता राज्ञः प्रथयन्ते भगवाञ्छाक्यमुनिस्तथागतस्तानि यथानिर्दिष्टानि यत्र उपविशाय न्तेऽपनि सादिभिर्गङ्गानदीवालुकासमा लोकधातुष्वस्थितस्ताकिय
ताने यथेष्कृता लोकधातवस्तम हृवता ॥ तेषु वयन्येषु बुद्धिविचित्रतानि स स्वकाल्कपूर्वबुद्ध पूर्वमिन्दधनयकिते ॥ ॐ मा सर्व्व प्रहृयानान् मितात्रकिमी युक्त धर्माद धनीयोपि च मत्ते स्तव र्मा ॥ १०
स्तुतस्कृ नियता पूर्व्व वसन्त नेहृयोयी सम्यक्संबोधा ॥ अथ खलु तेन बोधिसत्त्वाः स्कृ व गुर्ह गुरुस्कृ वद्ध विति तास्कृ वधान कामास्तव धिका ता न स्मायालोकधातावेन्द्र हस्त बोधिसत्त्व नमस्को मत्व न सार्द्धं
प्तागताः स्वकस्वकेभ्यः कुशलमूलेभ्यो भगवच्छाक्यमुनिं सत्कृत्य गुरुकृत्य संमान्य संपूज्य काकन्यै पादनेः ॥ अथ खलु तेन कुशलत्वव समुद्रेन सर्व्वं त्रिसाहस्रमहासाहस्रा लोकधातु समन्तादवभासः
संस्थिताः ह्रदा पूर्व्यार्विकी सर्व्व स कूपं ह्रदाम क्लातायः ॥ कुत्स्नं बुद्धैर्नानाते कायह्रतावनताय विर्ये ॥ पूर्व्वे व को ॥ ह्रता बुद्धेर्गान्ध बुद्धेर्माता बुद्धे स्योय हिमाह्रदे पक्ष प्रष्यायि नास पयश्य व कीर्त्ता ॥
कल्पेषु ॥ समसक्कशत्रस्य तथागतस्य बुद्धक्षेत्र यत्र संहृतेऽस्मै कुमारबद्धता भिवसति सस्थितमतिर्बोधिसत्त्वा प्रक्षावत महास्तवका बोधिसत्त्वाः ॥ भगवांश्चण्डा नाम देवतास्ते संनिपतिताः समाः
चकेस्व स्कस्क सर्व्व संपूर्ण बोधिसत्त्वाः संनिपतितास्तथा बोधिसत्त्वान्समान्रहृयानात् ॥ इति निदानं ॥ ॥ तेन खलु पुनः समयेन भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयामास ॥ सर्व्वाकारं शारिपुत्र सर्व्वधर्म्मा

नभिसंबोद्धुकामेन बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः॥ इति समासतासम्याधिविकामतामसहगतत्विहारतादश॥ एवमुक्त आयुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोच
त्। कथं भगवन् बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वाकारं सर्वधर्मानभिसंबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां योगः करणीयः॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्॥ इह शारिपुत्र बोधिस
त्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थित्वाऽस्थानयोगेन दानपारमिता परिपूरयितव्या। मूपनित्यागयागेन देयदायकप्रतिग्राहकानुपलब्धितामुपादाय। शीलपारमिता परिपूरयितव्या। आ
पत्तनापत्तनध्यापत्तितामुपादाय। क्षान्तिपारमिता परिपूरयितव्या॥ अक्षोभणतामुपादाय। वीर्यपारमिता परिपूरयितव्या। कायिकचैतसिकवीर्यास्रंसनतामुपादाय। ध्यानपारमिता परि
पूरयितव्या। अनास्वादनतामुपादाय। प्रज्ञापारमिता परिपूरयितव्या। प्रज्ञादौष्प्रज्ञानुपलब्धितामुपादाय॥ इति यामुक्तरसं बोधिकामता सहगतविहारस्यादरो॥ पुनरपरं शारिपुत्र दशसु
दिक्षु प्रत्येकं गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्वास्तान् सर्वाननुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितुकामेन बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति समासतः
पर्याभन्नस्मवनत्विहारस्यादरो॥ एवं मात्सरिणः सत्वान्दाने प्रतिष्ठापयितुकामेन दौःशील्यान् शीले व्यापन्नचित्तान् क्षान्तौ कुसीदान् वीर्ये विक्षिप्तचित्तान् ध्याने दुष्प्रज्ञान् प्रज्ञायां प्रतिष्ठापयितुकामेन बोधिसत्वे
न महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति यामसतः पर्यायार्थतस्मवनत्विहारस्यादरो॥ पुनरपरं शारिपुत्र सर्वाकारं सर्वधर्मानभिसंबोद्धुकामेन बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।
इति द्वयसहगतो पृथिव्युपमः॥ एवं खलु शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थित्वाऽस्थानयोगेन दानपारमिता परिपूरयितव्या॥ देयदायकप्रतिग्राहकानुपलब्धितामु
पादाय एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता परिपूरयितव्या। प्रज्ञादौष्प्रज्ञानुपलब्धितामुपादाय॥ इत्यामयसहगतरकस्यादः सुवर्णोपमः

१५ब

मा॥ एवं षट्पारमितायांश्चानि पूरयित्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि परिपूरयितव्यानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः। पंचेन्द्रियानि पंच बलानि
सप्त बोध्यङ्गानि आर्य्याष्टाङ्गमार्गः परिपूरयितव्यः॥ शून्यतासमाधिर्भावयितव्यः॥ आनिमित्तसमाधिर्भावयितव्यः॥ अप्रणिहितसमाधिर्भावयितव्यः॥ चत्वारि ध्यानानि चत्वार्य-
प्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः॥ अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः॥ नवाशुभसंज्ञा भावयितव्याः॥ कतमा नव यदुत आध्मातकसंज्ञा। विधूतकसंज्ञा। विपूयकसंज्ञा। विलोहि-
थ तकसंज्ञा। विनीलकसंज्ञा। विखादितकसंज्ञा। विक्षिप्तकसंज्ञा। अस्थिसंज्ञा। विदग्धकसंज्ञा च। आहारे प्रतिकूलसंज्ञा र्भावयितव्या॥ बुद्धानुस्मृतिर्भावयितव्या। धर्मानुस्मृतिर्भावयितव्या। संघानु-
० स्मृतिर्भावयितव्या। शीलानुस्मृतिर्भावयितव्या। त्यागानुस्मृतिर्भावयितव्या। देवतानुस्मृतिर्भावयितव्या। आनापानानुस्मृतिर्भावयितव्या। उद्वेगानुस्मृतिर्भावयितव्या। मरणानुस्मृति- २०
र्भावयितव्या। अनित्यसंज्ञा भावयितव्या। दुःखसंज्ञा भावयितव्या। अनात्मसंज्ञा भावयितव्या। मरणसंज्ञा भावयितव्या। सर्वलोकेऽनभिरतिसंज्ञा भावयितव्या। सर्वलोके ऽविश्वाससं-
ज्ञा भावयितव्या। परिचयसंज्ञानेन भावयितव्यं। संवृतिसंज्ञानेन भावयितव्यम्। यथारुतसंज्ञानेन भावयितव्यम्। सवितर्कः सविचारः समाधिर्भावयितव्यः॥ अवितर्को विचारमात्रः समा-
धिर्भावयितव्यः॥ अवितर्को ऽविचारः समाधिर्भावयितव्यः॥ अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियं भावयितव्यं। आज्ञेन्द्रियं भावयितव्यं। आज्ञातावीन्द्रियं भावयितव्यं। अभिभ्वायतनं भावयितव्यं। कृत्स्ना-
यतनं भावयितव्यं। सर्वज्ञज्ञानं भावयितव्यं। शमथविपश्यना भावयितव्या। तिस्रो विद्या भावयितव्या। चतस्रः प्रतिसंविदो भावयितव्याः॥ चत्वारि वैशारद्यानि भावयितव्यानि। अप्रमाणा येवालिह्ला र्भा-
वयितव्या। षडभिज्ञा भावयितव्या। सप्तधनानि र्भावयितव्यानि। अष्टौ महापुरुषवितर्का भावयितव्या। दश तथागतबलानि र्भावयितव्यानि। अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा र्भावयितव्याः। महामैत्री भाव

सितव्यं । इमसत्कन्मार्गावचिन्तव्याय सत्त्वमृदितासर्वचिन्तव्या । महायन्तासर्वचिन्तव्या ॥ ० दानाध्यगयसहगतामानववद्यायमम् ॥ सर्वज्ञतोत्पादनतेदर्शनेनतावत्सत्त्वानिकमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महास:
त्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । मार्गज्ञतायांयविपूरयितुकामेन सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्तुकामेन सर्वधर्मेष्वविलम्बविनिक्षेपाकारज्ञतां परिपूरयितुकामेन सर्वसत्त्वानां सचित्तचरितान्यनुभवितुकामेन । बो:
धिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ० एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । बोधिसत्त्वस्य महाम बुद्धक्षेत्रमितुकामेन श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रमितुकामेन ।
पुनरपि वरनीयतमोपस्थातुकामेन बुद्धभूमिमतिक्रमितुकामेन । अवैवर्त्तिकभूमौ स्थातुकामेन सर्वेषु सविलम्बविनिर्विशेषच्छिद्रानि विहातुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ज्ञानमभिभवितुकाम
नाभवनमीम्र्णाधिमुख्ये प्रतिष्ठापयितुकामेन ॥ ० दानपारमितासहगताक्रमनायमम् ॥ मन्त्रो दशदिशः सत्त्वान्दाने प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां दानमतिदीयमानो निःशेषेणानुमोदनासहगतेन:
चित्तोत्पादेनाभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ० शीलपारमितासहगतामसत्त्वानिष्टनायमम् ॥ शीलानन्ते शीले प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां शी
लमेकेनानुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ० शीलपारमितासहगताम्तस्याकरनायमम् ॥ क्षान्तिपरिवृत्तिकाक्षान्त्यां प्रतिष्ठा
पयितुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां क्षान्तिमेकेनानुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ० क्षान्तिकाक्षिसहगतामस
त्त्वायमम् ॥ कर्मीमन्वीर्ये प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां वीर्यमेकेनानुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥
० वीर्यसहगतावज्रायमम् ॥ विविक्षितविहारध्याने प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ध्यानमेकेनानुमोदनासहगतेन चित्तोत्पादेनाभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन महास

पव

त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् ‖ ~ दिध्यानपारमितामहगतायर्वेतापमा ‖ दृष्टिकृतानान्तप्रहाण्यं प्रतिष्ठापयितुकामेन सर्वाभावकृत्स्नकृत्स्नानीरुह्य सकृत्नानुभावनाविसस्त्वांदनाहितः
पितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ ~ निष्पद्ह्यसमस्तानामस्तोरिषद्मायमत्वा ‖ एकमभिक्रमणं विलोकितादं सर्वाकारज्ञताया मृयादायक्रीमत्येनयनिश्चमनयाहश्मय
मसंख्ययकर्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ भूतमपिपानेदनता ‖ भूतमपिभीतानकृतभूतामपिश्चेक्तिक्ष्ववयताभूतमविर्यमानरुमायानभूतमपिश्चनेस
मायेषमानना सामाधिप्रज्ञास्कन्धयतामहर्षसत्त्वसारसर्वाकारज्ञतायामृयादायक्रीमत्यनयनिश्चमनयाहश्मयमसंख्यायं कर्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ पुन
नपरं भारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानपारमितायां चरता प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ एवं शीलपारमितायां चरता क्षान्तिपारमितायां चरता वीर्यपारमितायां चरता ध्यानपारमिता २१
यां चरता प्रज्ञापारमितायां चरता बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ सर्वसत्त्वानां मध्यय नत्रकधिर्यल्यनियमनाक्रन्द्यं स्थातुकामेन कल्याणगतसहस्रम् क्षितमपिभीते
मत्वाय कृत्यास्त्वकृकामेन वृद्धकृतं प्रयपक्कुकामेन ज्ञानी सत्वनु बुद्धानानि धर्षिंसस्तमसपूर्वसत्वकृधानिवनिष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ ~ कृत्याय
सहगताभिज्ञोपमा ‖ ‖ पुनरपरं शारिपुत्र बुद्धकायान्निष्पादयितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ कृष्णान्तदर्शिमाक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वे
न प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ बुद्धं बोधिसत्त्वेन विनिहितेन हविकुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनैकचित्त
द पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमांल्लोकधातून्विहाय थितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ‖ एवं दक्षिणपश्चिमोत्तरास्वविदिक्षूर्ध्वमधश्च सर्वत्र गंगानदीवालुकोपमाय

मांसाकक्षमत्यं विहाययितुंकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तथागतवंशस्यानुपच्छेदाय स्थातुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शा-
रिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनायेभ्यः कुशलमूलेनाकीकृति तथागतानन्दिते सम्यक्सम्बुद्धानां कुरुते कर्तुं मानयितुं पूजयितुं तानि तानि सकुशलसत्तानि समभिभवितुकामेन बोधिसत्त्वेन
महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ श्रुतिधिमिधिसत्त्वेन तविमामति सदमा ॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानां मेनानेथान्यपि पूरयितुकामेन अन्नं पानं व-
सुगन्धमाल्यपुष्पधूपचूर्णविलेपनशयनासनगृहधनधान्यालङ्कारमणिमुक्तावैडूर्यशङ्खशिलाप्रवाडजातरूपरजतयानवाहनादिभिरुपकरणैः प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शा-
रिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन यथाभाजुयेन सत्ताकर्षणाकामेनुं अयथ्यं वसानं सर्वसत्त्वान् दानपारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्या-
नपारमितायां प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनैकमपि कुशलमविलासादमक्षयं कर्तुकामेन यावद्बोधिम-
अर्ति मेवाक्षयितुं प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र यदशसुदिक्षु बुद्धारेणा बक्रमवर्द्धंश्रय नन्त्रिलिं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ॥ एवंदि
वन्तस्सङ्गात्मादिशामपम ॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अध्यात्मशून्यतायां शिक्षितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ एवं बहिर्धाशून्यतायां अध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां शू-
न्यताशून्यतायां महाशून्यतायां परमार्थशून्यतायां संस्कृतशून्यतायां असंस्कृतशून्यतायां अत्यन्तशून्यतायां अनवराग्रशून्यतायां अनवकारशून्यतायां प्रकृतिशून्यतायां सर्वधर्मशून्यतायां स्वल-
क्षणशून्यतायां अनुपलम्भशून्यतायां अभावशून्यतायां भावशून्यतायां स्वभावशून्यतायां परभावशून्यतायां शिक्षितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शि

[illegible]

क्षितव्यं॥ ॥पूनरपरं शारिपुत्र वोधिसत्वेन महासत्वेन सर्व्वधर्म्मतथतामवबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ॥एवं धर्म्मधातुतथतामवबोद्धुकामेन वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञा
पारमितायां शिक्षितव्यं॥ ॥सर्व्वभूतकोटितथतामवबोद्धुकामेन वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ एवं हि शारिपुत्र वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।
पूनरपरं शारिपुत्र त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ ये पृथिव्यप्तेजोवायुपरमाणवस्तान् संख्यातुकामेन वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ॥पूनरपरं शारिपुत्र वोधिसत्वो
महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवं जानाति। एवन्दानन्दत्वा महाभोगो भवति। एवं दानं दत्वा क्षत्रियमहाशालकुलेषूपपद्यते। ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपद्यते। गृहपतिमहाशालकु
लेषूपपद्यते। एवं दानं दत्वा चातुर्म्महाराजकायिकेषु देवेषूपपद्यते। एवन्दानन्दत्वा त्रायस्त्रिंशेषु देवेषूपपद्यते। एवन्दानन्दत्वा यामेषूपपद्यते। एवन्दानन्दत्वा तुषितेषूपपद्य
ते। एवं दानं दत्वा निर्म्माणरतिषूपपद्यते। एवन्दानन्दत्वा परनिर्म्मितवशवर्त्तिषु देवेषूपपद्यते। एवन्दानन्दत्वा प्रथमध्यानप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा द्वितीयध्यानप्रति
लम्भाय संवर्त्तते। एवन्दानन्दत्वा तृतीयध्यानप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा चतुर्थध्यानप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवन्दानं दत्वा आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवन्दा
नं दत्वा विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानन्दत्वा आकिञ्चन्यायतनसमापत्तिप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवन्दानं दत्वा नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिप्रतिलम्भाय सं
वर्त्तते। एवं दानं दत्वा सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां प्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवन्दानन्दत्वा स्रोतआपत्तिफलप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा सकृदागामिफलप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं
दानं दत्वा अनागामिफलप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा अर्हत्त्वप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा प्रत्येकबोधिप्रतिलम्भाय संवर्त्तते। एवं दानं दत्वा सम्यक्संबुद्धत्वप्रतिलम्भाय संवह

थ
द्वि

२२

का॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता हृत्कयसमबस्मृपायकौशलेन दानं ददत् दानपारमितां परिपूरयति। एवं दानं ददत् शीलपारमितां परिपूरयति॥ ए
वं दानं ददत् क्षान्तिपारमितां परिपूरयति। एवं दानं ददत् वीर्यपारमितां परिपूरयति। एवं दानं ददत् ध्यानपारमितां परिपूरयति। एवं दानं ददत् प्रज्ञापारमितां परिपूरयति॥ अथ खल्वायु
ष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानं ददता दानपारमिता परिपूरिता भवति। कथं दानं ददता शीलपारमिता परिपूरिता भवति॥ कथं दानं ददता क्षान्तिपार
मिता परिपूरिता भवति॥ कथं दानं ददता परिपूरिता भवति॥ कथं दानं ददता ध्यानपारमिता परिपूरिता भवति॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानं ददता प्रज्ञापारमिता परिपूरिता भवति।
भगवानाह॥ यत्तेन दससयकम्युअदृकसयवसन दानपारमिता परिपूरिता भवति। यल्लनापक्षेन ध्यावहितरमीत शीलपारमिता परिपूरिता भवति। सुकालानरिंश्मरुधनाः क्षान्तिपारमिता प
रिपूरिता भवति। कायिकचेतसिकवीर्यपारमिता परिपूरिता भवति। अविक्षिप्तासंकल्पेन वा भूयानाय ध्यानपारमिता परिपूरिता भवति। सर्वधर्मेष्वाज्ञानेनानुपलंभता गन्तृ प्रज्ञापारमिता
परिपूरिता भवति। एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानं ददता षट्पारमिताः परिपूरिता भवन्ति। एवं शीलेन पारमितायां स्थित्वा षट्पारमिताः परिपूर्यन्ते। एवं क्षान्तिपारमितायां स्थित्वा षट्पारमिताः
परिपूर्यन्ते। एवं वीर्यपारमितायां स्थित्वा षट्पारमिताः परिपूर्यन्ते। एवं ध्यानपारमितायां स्थित्वा षट्पारमिताः परिपूर्यन्ते। एवं प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा षट्पारमिताः परिपूर्यन्ते॥ स्तुद्धि
स्नमदृतोंगमधूनमस्त्रीतिपायायमर॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन एकचित्तोत्पादेन पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमांल्लोकधातून् समतिक्रमितुकामेन। एवं दक्षि
णस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यां विदिक्षु अधः ऊर्ध्वं दिशि गंगानदीवालुकासमांल्लोकधातून् समतिक्रमितुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ पुनरपरं शारिपुत्र।

सादस्त्रमदासादस्त्रसाकथ्यमोयामदासमद्रपस्त (ध्यामदान दीपकुनदीपस्नमनमक्ता (गपूयसखसपूमीमुर्थं गमथ्वारिञ्च यावा सायका धायखदुमु कामनव तन्निगि॥
तान्याम्गिनाविद० यिगु कामन वाथिसखनमदासखनप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ पूननयवं भ्रात्रिपूत वाथिसखनमदासखनयिसादस्त्रमदासादस्त्रसाकगु कस्यां॥
घदाग्निप्रदीपमकनमूरववानत्रुठमयिगुकामनप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ पूननयवं भ्रात्रिपूतवाथिसखनमदासखनयाविक्वारभ्रावानमथुत्तीवानसम्वहन्यावह
थ मानायीयावत्समनुमदासमनूवक्रवातमदावक्रवातनूयाधायसर्वपर्वतास्तर्वमदापृथिवी॥ न्विथ्वनानिविकिवनिनिर्म्मषीकयाभिनी विक्वारभ्रावानमथुत्तीमकना
ति कुसियचो (प्रेथीठ्ठ दयिगु कामनप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ पूननयवं भ्रात्रिपूतवाथिसखनमदासखनयिसादस्त्रमदासादस्त्रसाकथ्यमोयावानाकागथ्वाउकेसर्वमकनपर्व २१
फुनरूविगुकामनप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ पूननयवं भ्रात्रिपूतवाथिसखनमदासखनयिसादस्त्रमदासादस्त्रसाकथ्यमोयसमनूमदासमनूवक्रवातमदावक्रवाताद यदयः
वोमास्कानकनवासनवद्गा अूसेरथ्वयानप्रमाथ्वसाकथ्वारूसमति कामयये द्वियमिनिप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ पूननयवं भ्रात्रिपूतवाथिसखनमदासखनदशसुदिकू
प्रत्येकसर्वबुद्धकयपूरक्षाकनवतादियनवकृवाडपू कामननयाक्षुधर्म्मदशनादियन (ठ्ठ्ठ) गथ्वगु कामनसर्वसत्वविरुचविनानिवह्लागुकामन नषीपूर्वनिवासमनू
समृगुकामनम्राश्रवक्षयह्लानाति स्नामहितिनिर्दकु कामनवेरुन काटिंसाक्रा रूतुकामनप्रह्लायावमिनायोंशिक्विनथी॥ इति अरिह्लसदशकामदाना प्रायमथ॥ पूर्नेनयवंभ
त्रिपूतवाथिसखनमदासखनदशसुदिकू प्रत्येकयावक्रागेगमनदिवाहू कायमपूताकथ्वगुपूवूवारगवनः सश्रावकवाथिसखसेघास्कानकनयिगुयागनप्रकियादयिकु

कामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ उर्वंयूष्यभूयगेधमास्यविसवनद्रूर्वेवीवनकृक्रभजयमकामयेस्त्रीस्त्र भागमानरदक ८सम्यक्वीवधानसलाऊडकामनरुनकर्दुकामनमानयि
गुकामनपूजयिगुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ पूननयपत्नीशाविपूजवाविसतनमसासत्वेनपूर्वेस्याच्चिशिमंगमानदीवास्कायमपूलोकधाउपूयसत्वास्नाभीस्त्र
स्नाल्चेप्रतिस्नापयितुकामनसमाविस्नाल्चेप्रतिस्नापयितुकामनब्रह्माल्चेपूप्रति [illegible] स्नापयितुकामनविमक्किस्नाल्चेप्रतिस्नापयितुकामनविमक्किस्नानदगंनस्नाल्चेप्रति
स्नापयितुकामनश्रेगायाहिरूसप्रतिस्नापयितुकामन। सक्नयागमिरूसप्रतिस्नापयितुकामन। सूनागमिरूसप्रतिस्नापयितुकामन। सूर्दलुप्रतिस्नापयितुकामन। ग्रलेकथ
स्नेप्रतिस्नापयितुकामनायावदनूयधिगेयनिर्वाधक्षोमीप्रतिस्नापयितुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ यथापूर्वस्यांदिशिब्रवेदक्षिणस्यांपश्चिमायामूरूनस्यांविदिकाथ
ऊर्द्धयपेर्कगंगमनदीवासूकायमपूलोकधाउपूयसत्वास्नान्यावदनूयधिगेयनिर्वाधक्षमीप्रतिस्नापयितुकामनवाविसतनमसासतनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ स्नानयूष्य
स्नानससगनःकोष्ठागान्नायमथ॥ ॥पूननयपत्नीशाविपूजवाविसतनमसासतनानीतानागगरुसूयचानीवूधानीरगवनीवूचगुभनननूवाघुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षि
नथी॥ पूननयपत्नीशाविपूजवाविसतनमसासतनसंस्नाकूसंस्नानानाधर्मोधर्मावानभ्रकुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ पूननयपत्नीशाविपूजवाविसतनमसासतनसर्वधर्मा भः
मगोकागंनोयलुत्यचानानृथकामववोपूकामनधर्माधर्मनूत्यानक्कादिमनूवाघुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ इतिवाविचकूसरुगकोमकामाव्वेयमथ॥ ॥पूननयपत्नीशावि
पूजवाविसतनमसासतनसर्वअवकरयेकवूस्नानापूर्वेऊमेनरविगुकामनब्रह्मायावमितायीशिक्षिकिनथी॥ पूननयपत्नीशाविपूजवाविसतनमसासतनवूस्नानीरगवनीमूपस्नो

पंच

थं
के

पकं नरविंतुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन बुद्धानां भगवतां मिस्य नकनयपि विवाग्न धरापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शि
क्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन महत्पाविवा ययरावितुकामेन बोधिसत्वयानविवार्दं प्रतिसत्तुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिस
त्वेन महासत्वेन दक्षिणीयपरिशोधयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन मात्सर्यचित्तं निग्रहीतुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षि
तव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन दौःशील्यचित्तमनुत्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन व्यापादचित्तमनु
त्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन कौसीद्यचित्तमत्सष्टुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधि
सत्वेन महासत्वेन विक्षिप्तचित्तं विशिष्टुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन दौष्प्रज्ञचित्तमपवर्जितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शि
क्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वसत्वानां दानमयपुण्यक्रियावस्तुनि प्रतिष्ठापयितुकामेन शीलमयपुण्यक्रियावस्तुनि प्रतिष्ठापयितुकामेन भावना
मयपुण्यक्रियावस्तुनि प्रतिष्ठापयितुकामेन वैयावृत्यसहगतमौपधिकपुण्यक्रियावस्तुनि प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बो
धिसत्वेन महासत्वेन पंचचक्षूंष्युत्पादयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥कतमानि पंच यदुत मांसचक्षुर्दिव्यचक्षुः प्रज्ञाचक्षुर्धर्मचक्षुर्बुद्धचक्षुरुत्पादयितुकामेन प्रज्ञा
पारमितायां शिक्षितव्यं॥पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वस्यां दिशि दिव्येन चक्षुषा गंगानदीवालुकासमान् बुद्धान् भगवतो द्रष्टुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षि

नथी॥ अर्वं दक्षिणस्यायीदिशिगिदि थानव कूथागंगन दीवातु कायमीवु द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ यष्णिमायीदिशिगिदिथनव कूथागंगनदीवातु कायमीवु
द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ उत्तरस्यायीदिशिगिन्दि थनव कूथागंगनदीवातु कायमीवु द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि:
नथी॥ उत्तरपूर्वस्यायीदिशिगिदिथनव कूथागंगनदीवातु कायमीवु द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ पूर्वदक्षिणस्यायीदिशिगिदिथनव कूथा
गंगनदीवातु कायमीवु द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ दक्षिणपश्चिमायीदिशिगिदिथनव कूथागंगनदीवातु कायमीवु द्वारे रागवता
द्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ पश्चिमोत्तरस्यायीदिशिगिदिथनव कूथागंगनदीवातु कायमीवु द्वारे रागवतो वेदष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी
॥ऊर्ध्वस्याद्दिशिगिदिथनव कूथागंगनयी वातु कायमीवु द्वारे रागवता द्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ उपरिस्थायदिशिगिदिथनव कूथागंगनदीवा:
तु कायमीवु द्वारे रागवताद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ यीथ्वन वुया रागवताधर्म्मो ज्ञानचकना धर्म्मान्दि थना द्योत्रयया आदिकामनकयाक्षवु:
द्वानो रागवताव नसी ववि कले यथारूनी यविहाड कामन नथी वुद्वानो रागवतायीयु वेयागस रागता वाधिसत्वना मनुस्मर्ड कामन नयाक्षवु द्वानामाक्षविकुद्धि:
तद्रष्टु कामनप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ पुनरपवेगमात्रिपूरवाधिसत्वनमस्तासत्वनयीसकवुद्वारे रागवकसमन्ताद्वगमदिक्सर्वसाकधोगुष धर्म्मीरा घकेनाक्षु:
त्वाजनाक्षुधमस्मगिवत्वाधानन सर्व्वीसम्भानयिगुकामनयाव यनले नीसम्यक्षीवाधिमदिसंवुद्ध भूतिप्रह्लायानमितायीगिछ्छि नथी॥ पुनरपवेगमात्रिपूरवाधि

ये व

सत्वेन महासत्वेन अग्नीकानां वृक्षानां स्कन्धवर्गां वृद्धकर्त्ता सिद्धयत्कामेन प्रनागकानामपि वृक्षानां रुगवर्गां वृद्धकर्त्ता सिद्धयत्कामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ यदेवं दिसमत्वं का दग
दिगिसाकवृक्षा रुगवल्कस्ति यन्ति क्षियन्तयायपयकिंशगपानमपि वृक्षानां रुगवर्गां वृद्धकर्त्ता सिद्धयत्कामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ न्स्तिगमथ विपुम्यनास रुगमायाज्ञोः
यम ॥ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन यत्किञ्चिद् दुगल्तादिशि वृद्ध रुगवल्कि लौषिकंराष्येनरासिषियमवयदिदंसत्रं गयंथ्याकनयंगाथऽदान त्रिदानमिमिरल्कं कामकं वेयत्ता
कुनाधर्म्मा सवदान मयदगभशायपग्राव कर्नपुगन्त त्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितुकामेन बाधयितुकामेन मथत्वायपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयितुकामेन प्रज्ञापार-
मितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन यत्किञ्चित् पूर्वस्यां दिशि वृद्ध रुगवल्कि लौषिकंराष्येगवनत्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितुकामेन बाधयितुकामेन मथत्वा-
यपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ यत्किञ्चिद् दक्षिणस्यां दिशि वृद्ध रुगवल्कि लौषिकंराषिष्यगवनत्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितु-
कामेन बाधयितुकामेन मथत्वायपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ यत्किञ्चित् पश्चिमायां दिशि वृद्ध रुगवल्कि लौषिकंराषिष्यगव-
नत्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितुकामेन बाधयितुकामेन मथत्वायपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ यत्किञ्चिदुत्तरस्यां दिशि वृद्ध
रुगवल्कि लौषिकंराष्यमरासिषियगवनत्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितुकामेन बाधयितुकामेन मथत्वायपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ यः
किञ्चिदूर्ध्वपूर्वस्यां दिशि वृद्ध रुगवल्कि लौषिकंराष्यमरासष्यगवनत्तर्वसमकुदीप्तकामेन क्षपयितुकामेन बाधयितुकामेन मथत्वायपग्निपत्तुकामेन पचरस्यश्वविस्तन्न रासंप्रकाशयि

ध
ह

२

तु कामन प्रज्ञाया वामिना योगिकिन यौयात्किष्ठि दूक वयुर्वस्यान्दिगिवृद्धेरग वह्निर्राषिने राग्यम राषिष्यन चगत्सर्वमद्भरीतु कामन यावायितु कामन वाव
यितु कामन नगथत्वायप्रागियन्तु कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु कामन प्रज्ञाया वामिना योगिकिन यौयात्किष्ठि सूर्वदिकिनस्यादिगिवृद्धे रगवह्निर
षिर्गराग्यम राषिष्यन वगत्सर्वमद्भरीन्तु कामन यावायितु कामन वावायितु कामन नगथत्वायप्रागियन्तु कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु कामन प्रज्ञाया वामिना
योगिकिन यौयात्किष्ठि दूकि मयप्श्यिमा यौदिगिवृद्धे रगवह्नि रागविगकाग्यम राषिष्यम वगत्सर्वमद्भरीन्तु कामन यावायितु कामन वावायितु कामन नथत्वायप्रागियन्तु
कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु कामन प्रज्ञाया वामिना योगिकिन यौयात्किष्ठि त्यमियमाक वस्यान्दिगिवृद्धेरगवह्नि राषिर्गराग्यम राषिष्यन वगत्सर्वमद्भ
रीन्तु कामनयावायितु कामन वावायितु कामन नथत्वायप्रागियन्तु कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु कामन प्रज्ञाया वामिना योगिकिन यौयात्किष्ठि दक्षोदिगि
वृद्धेरगवह्निर्राषिर्गराग्यम राषिष्यने वगत्सर्वमद्भरीतु कामन यावायितु कामन वावायितु कामन नथत्वायप्रागियन्तु कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु का
मन प्रज्ञाया वामिना योगिकिन यौयात्किष्ठि दूर्ध्वदिगिवृद्धेरगवह्नि राषिगकाग्यम राषिष्यन वगत्सर्वमद्भरीतु कामन यावायितु कामन वावायितु कामन नथत्वाय
प्रागियन्तु कामनयनरुम्थविस्क वगसंप्र कागयितु कामन प्रज्ञाया वामिना योगिकिनयौ॥ इति भवषोग्रि दिशानसहगमप्रश्नवरुणायमन॥ ॥पूजनचयवं भविपूज
वाधसत्वनमहासत्वनयानिपूर्वस्यीन्दिशि गंगान दोवालू कामयमयूताक भाद्रुभूसम काव नामिप्राग्यियमूर्यावद्भमसावायियराया यागविर्नोस्ति तानसर्वाण्यव।

यंय

थ
३

लसायितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिदक्षिणस्यादिशिगंगानदीवालुकायमभूतालकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तिता
निसर्वाण्यवरासायितुकामनत्रह्वायानमितायोगिकृतयौ॥यानियश्चिमायांदिशिगंगानदीवालुकायमभूतालकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्र
भायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिउत्तरस्यांदिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्या
चन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिउत्तरपूर्वस्यांदिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मका
नकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिपूर्वदक्षिणस्यांदिशिगंगानदीवालुक २
यमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिदक्षिणपश्चि
मायांदिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगि
कृतयौ॥यानियश्चिमोत्तरस्यांदिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यवरासयितु
कामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यानिअधस्तादिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वाण्यव
रासयितुकामनत्रह्वायानामितायोगिकृतयौ॥यान्यूर्ध्वस्यांदिशिगंगानदीवालुकायमभूलोकधातुबुसूक्ष्मकानकमिश्राणियत्रसूर्याचन्द्रमसानायिप्रभायागतिर्नास्तितानिसर्वा

श्रु श्र२ श्र२

ष्पव[illegible]स्थापयितुकामेन बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन ये पूर्वस्यां दिशि गंगान-
दीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वा नानाबुद्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्मगदे संघगदे स्थापयितुकामेन गौरव सत्वान सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयि-
तुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ये दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वा नानाबुद्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्म-
गदे संघगदे स्थापयितुकामेन तेभ्य सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ये पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु
लोकधातुषु सत्वा नानाबुद्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्मगदे संघगदे स्थापयितुकामेन तेभ्य सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमिता-
यां शिक्षितव्यं॥ ये उत्तरस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वा नानाबुद्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्मगदे संघगदे स्थापयितु-
कामेन तेभ्य सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ये उत्तरपूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वा नानाबु-
द्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्मगदे संघगदे स्थापयितुकामेन तेभ्य सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमिता-
यां शिक्षितव्यं॥ ये पूर्वदक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वा नानाबुद्ध कृत्यपूर्वय ज्ञाता सर्वान्बुद्धगदे धर्म्मगदे संघगदे स्थाप-
यितुकामेन तेभ्य सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ ये दक्षिणपश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातु-

षु सत्वा नानावुद्धक्षेत्रपर्यापन्नास्तान्सर्व्वान्वुद्धशब्दं धर्म्मशब्दं संघशब्दं श्रावयितुकामेन तांश्च सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ यः पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्वा नानावुद्धक्षेत्रपर्यापन्नास्तान्सर्व्वान्वुद्धशब्दं धर्म्मशब्दं संघशब्दं श्रावयितुकामेन तांश्च सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ योऽधस्ताद्दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्वा नानावुद्धक्षेत्रपर्यापन्नास्तान्सर्व्वान्वुद्धशब्दं धर्म्मशब्दं संघशब्दं श्रावयितुकामेन तांश्च सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ य ऊर्ध्वायां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्वा नानावुद्धक्षेत्रपर्यापन्नास्तान्सर्व्वान्वुद्धशब्दं धर्म्मशब्दं संघशब्दं श्रावयितुकामेन तांश्च सत्वान्सम्यग्दृष्टौ प्रतिष्ठापयितुकामेन वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति धर्म्माधिष्ठानसहगतज्ञानन्नाम सप्तमः॥ ७ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र वोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्ववुद्धक्षेत्रपर्यापन्नसत्वाः [illegible] तावन्त [illegible] प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ तत्र वोधिसत्वेन [illegible] ति॥ [illegible] ति॥ [illegible] प्रतिष्ठापयिष्यामीति। [illegible] सत्वान् [illegible] कामेन [illegible] प्रतिष्ठापयिष्यामीति। असमाहितान्समाधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। दुष्प्रज्ञान्प्रज्ञायां प्रतिष्ठापयिष्यामीति। [illegible] प्रतिष्ठापयिष्यामीति। [illegible]

क्तिज्ञानदर्शनाच्च विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अनागा-
मिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति॥ बोधिसत्त्वेन म-
हासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ यद्दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सर्वबुद्धक्षेत्रेषु सत्त्वास्तान् समानुतायां नवकृयानुयायिकाः
कीति। प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ एवम्पश्चिमोत्तराः। प्रज्ञाप्रमदान् प्रभस्य कीति। उत्तमलोकसप्तविंशतितप्रकामेन। प्रतिनयभ्यन्तरानिर्वापयितुकामेन। इति। ये अस्मिन्नाः सत्त्वाः
पूर्वगाजारविस्य कीति॥ ये यासि नाः सत्त्वाविगतकयियासा रविस्य कीति। सुखायाया यत्र वास्य सत्त्वाः सर्वा याय स्त्या विमोक्षकामेन आत्मता प्रतिष्ठापयितुकामेन इति। दूरश्री-
तौ शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। समाधितौ समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। विमुक्तौ विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयि-
ष्यामीति। विमुक्तिज्ञानदर्शनाच्च विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अ-
नागामिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति। प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापा-
रमितायां शिक्षितव्यं॥ यत्पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सर्वबुद्धक्षेत्रेषु सत्त्वास्तान् समानुतायां नवकृयानुयायिकाः कीति। प्रज्ञापारमि-
तायां शिक्षितव्यं॥ एवं धिवेत्राः। प्रज्ञाप्रमदान् प्रभस्य कीति। उत्तमलोकसप्तविंशतितप्रकामेन। प्रतिनयभ्यन्तरानिर्वापयितुकामेन इति। ये अस्मिन्नाः सत्त्वाः पूर्वगाजारविस्य

यैव

शीति। अयायायम ज्ञा श्वसत्वास र्वाया यस्याविमोक्षकामनुष्यात्म रावक्रयानिलप्य क भूमि। दृः शीली शीलस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। सु समाधिः समाधि
स्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। प्रज्ञा प्रज्ञास्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। विमुक्ति विमुक्तिस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। विमुक्तिज्ञानदर्शनं विमुक्तिज्ञा
नदर्शनस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। स्रोतआपन्नोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। सकृदागामि सकृदागामि अनागामि अनागामि अर्हत्वं व्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। प्र
त्येकबुद्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। अनुत्तरा सम्यक्संबोधिव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ यदुक्तं स्या
दिभिरं गमनदोबास्तु कायमेघसाक्षात्कृतुमूस वैवद्ध द्वेषमूसत्वा अनुश्यास्क समानुत्तावनव कृषा अनुयागिड क्षकी नियुह्णाया व मिताया शिक्षितवी॥ प्रवस्वधिता॥
प्रोतधगगदान ध्यायक्तीति। उत्कल समप्रित वासितस्य क भूमिनि नस्म। येलानियामितस्य क भूमि डि वातिसमाःस त्वाः पूर्वम यारविश्रन्नीति। यियासमाःस
त्वाविगतयियासोरवि कीयाति। अयायायम ज्ञा श्वसत्वाःस वायायस्या विमोक्षकामनुष्यात्म रावक्रयानिलप्य क भूमि। दृः शीली शीलस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति।
सु समाधि नाम समाधिस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। प्रज्ञा प्रज्ञास्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। विमुक्ति विमुक्तिस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। विमुक्तिज्ञानदर्श
नोविमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। स्रोतआपन्नोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। सकृदागामि सकृदागामि अनागामि अर्हत्वं व्यवस्थित इति स्था
पयिष्यामीति। प्रत्येकबुद्धोव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। अनुत्तरा सम्यक्संबोधिव्यवस्थित इति स्थापयिष्यामीति। बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ यदु

थ
उ

कान् पूर्व्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्वबुद्धक्षेत्रेषु सत्त्वान् असंख्येयान् अप्रमेयान् अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ परिनिर्व्वापयिष्यामीति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् ॥ एवमप्रमेयान् असंख्येयान् सत्त्वान् परिनिर्व्वाप्य न कश्चित् सत्त्वः परिनिर्व्वापितो भवति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सर्व्वसत्त्वाः अनुत्पादिताः सत्त्वा हि ... सत्त्वा अविद्यमानाः । पृथिवी ... सत्त्वान् दानेन संग्रहीष्यामि ... सत्त्वान् अनुपधिशेषे ... सर्व्वसत्त्वान् ... शीले स्थापयिष्यामीति । समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति । सकृदागामिफले ... अनागामिफले ... अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति ॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति । बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् ॥ यथा पूर्व्वस्यां दिशि एवं दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्व्वबुद्धक्षेत्रेषु सत्त्वान् असंख्येयान् अप्रमेयान् अनुपधिशेषे निर्व्वाणधातौ परिनिर्व्वापयिष्यामीति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् ॥ एवमप्रमेयान् असंख्येयान् सत्त्वान् परिनिर्व्वाप्य न कश्चित् सत्त्वः परिनिर्व्वापितो भवति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ... सत्त्वा अविद्यमानाः ... दानपारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यामि ... शीलपारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यामीति ... सर्व्वसत्त्वान् ... शीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । समाधिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । विमुक्तिज्ञानदर्शने विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । स्रोतआपत्तिफले प्र-

यं२

तिष्ठापयिष्यामीति । अदृष्टसत्यान् स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति । सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयि-
ष्यामीति । अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति । बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ ये दक्षिणपश्चिमायां दिशि गंगानदीवालु-
कोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वव द कृत्य सत्त्वान् अस्मात्क्रमसमानुत्तरावनवकृषानुयाभिसंबुद्धौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ एवमधस्तात् ४ यथा ऊर्ध्वायां दिशि कोटि-
उत्तमलाभस्मृतिं प्रतितिष्ठत्य क ०० तिान स्मात्ये त्लानि यकितरूप्पान ०० किङि यानि सिका ४ सत्त्वा ष्यु रुगात्राणि रविघ्य कौतियिया सिना ४ सत्त्वा विगतयियासा रविघ्य कौति
थ
अनुयायाय पश्चात् सत्त्वान् सर्वायायस्थाविमा कृत्क्रमनु स्यात्म स्या व कृत्युति तरूपा क ०० किङि ४ शीतां शीतस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । असमादितौ समसमाधिस्कन्धे
७
प्रतिष्ठापयिष्यामीति । दुष्प्रज्ञान् प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । अविमुक्तान् विमुक्तिस्कन्धे अविमुक्तिज्ञानदर्शनाविमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धे प्रति-
तिष्ठापयिष्यामीति । अदृष्टसत्यान् स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति । सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयि-
ष्यामीति । अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति । बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यामीति ॥ ये पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गं-
गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वबुद्धकृत्य सत्त्वान् अस्मात्क्रमसमानुत्तरावनवकृषानुयाभिसंबुद्धौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ एवमधस्तात् ४ यथा ऊर्ध्वायां दिशि गं-
र्त्रिक्रोध्यकौति । उत्तमकाश्यपतिष्ठितरूपा क ०० तिान स्मात्ये त्लानि यितरूपा क ०० ति ङि यानि सिका ४ सत्त्वा रुगात्राणि रविघ्य कौति यिया सिता ४ सत्त्वा विगतयियासा ३

रविष्यकीति। शूप्यायायय न्वाश्वसत्वाः सेवायायस्यो विमाश्रुकें।। मनुष्यात्मलावकुयपितसप्पा केङूकि। ३ह गीलागीतस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं समाहि-
ता समाधिस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। प्रज्ञाप्रज्ञास्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं विमुक्तो विमुक्तिस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति।। अहं विमुक्तिज्ञानदर्श-
नी विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं दृष्टसत्यो स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयिष्या-
मीति। प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। यथा दिशि
गगनदीपा तु कायसमवृताकयातुयुसदद्वकूरवुसत्वाः अ...कि ममानुरावन व कूपान्याशिद्व श्रुकौशिक प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। नवं ...ाः
शोभगुणगयान श्रेयकौशिक। डत्सलाध्सलिं प्रति सप्पानकूकि निष्प्रा। अवेतानि प्रतिसप्पा केङूकि। उपासिकाः सत्वाः पूर्वं मातापितृविष्यकीति। यियासिकाः
ःसत्वा विगतयिष्यासा लविष्यकीति। कूप्या प्यायपत्वा श्वसत्वाः सेवायायस्यो विमाश्रुकें। मनुष्यात्मलावकुयपितसप्पा केङूकि। ३ह गीलागीतस्कं प्रतिष्ठापयि-
ष्यामीति। अहं समाहितो समाधिस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। प्रज्ञाप्रज्ञास्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं विमुक्तो विमुक्तिस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं विमुक्ति-
ज्ञानदर्शनी विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कं प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अहं दृष्टसत्यो स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति। सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्त्वे प्रतिष्ठा-
पयिष्यामीति। प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति। बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं।।

४४

विमुक्तिज्ञानदर्शन ४

यद्भू दिदिमि गंम्भनदो वामूकायमबुलाक थानुष संव्विद्द कन्यसत्वात्रा आक्रमणमानक्षावन व दूष्यान्तूयाभिद्रष्टुं नीति प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । एवमव्यथितात्राऽग्रि
तगागकालन असम्भ्रान्तो निमिड त्महाऽसमतिं प्रतिलप्यत्नक्षूमि । नस्याम्भेसानि प्रतिलप्स्यन्नक्षूमि । डिघत्तिमाऽसत्वाऽयुर्धुगाया लवि घान्ति मि । यियासिताऽसत्वाविग
तायिमाहात विधानेनेति । अयायाविपथाम्भसत्वाऽसत्वापायस्थाविभा प्रक्रमन्तुमा त्म तावक्षुयाति नक्षत्र कन्दूति दुऽडी सौगीलस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । असमाहितान् समा
धिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । दुष्प्रज्ञान् प्रज्ञास्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । अविमुक्तान् विमुक्तिस्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । अविमुक्तिज्ञानदर्शनान् स्कन्धे प्रतिष्ठापयिष्यामीति

१०

अदृष्टसत्यान् स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयिष्यामीति सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्वे प्रतिष्ठापयिष्यामीति । प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति । अनुत्तरा
यां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति । बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ स्थितिज कायेन मान्त्रेसदृशगतानदी प्राप्तायम ४ ॥ ॥ पुनरपरं शा
रिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन तथागतस्यापि येथाभिकितु कामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायाः
चचताऽवमूयपयवी शिक्षितव्यं । कथं दानपारमितां वा साधिताम्भवता लोकयिष्यामीति किमित्यहं यथि वीक्षुतु बकुतमस्तगानवध्याज्ञक्रयामिति प्रज्ञापारमितायां शिक्षि
तव्यं । पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चचताऽवमूयपयवी शिक्षितव्यं ॥ किमित्यहं वा धुमसा बोजकायिके मृयमिगेत्यामिम्भुषिके निम्मा
ह्नप्रतिलिऽयवनिर्मित बगवद्भिर्निर्द्वक्ष्मकायिके उत्क्रयूनाहिमेत्रक्षयात्रि ध्रुवीऽयवीलानेऽस्युमाधारे वा रास्त्वेऽयवीहलशुरेनप्रमामगुरेऽम्भूरू रूलेन

[illegible] लोकधातौ [illegible] गङ्गानदीवालुकोपमेषु [illegible] कोटीनियुतशतसहस्राणि ॥ ॥

बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन [illegible] कामेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां [illegible] शिक्षितव्यं ॥ कि

मिति [illegible] चक्रवाड [illegible] कायिका [illegible] निर्म्मित [illegible] कायिका [illegible]

[illegible] गङ्गानदीवालुका [illegible] लोकधातवः [illegible]

[illegible] प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां [illegible] शिक्षित

व्यं ॥ किमिति [illegible] प्रज्ञापारमितायां शि

क्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां [illegible] शिक्षितव्यं ॥ किमिति [illegible]

[illegible] धर्म्म [illegible]

[illegible] प्रज्ञापारमितायां [illegible]

[illegible] प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां [illegible] शिक्षितव्यं ॥ किमिति [illegible]

या॰ सेरथ्या प॰ याव कसी च॰ स्यादि तायमया॰ अ सी रथया॰ सत्वा त्रक धर्म्म यज्ञ नाया त्रकासनि का वा धिसत्वा रयूनविनि वलेनी या अनुरुनाया॰ तस्य क्री वा ध्य त्रिकि॥
असी रथय ग्भ यमय ग्य वा भिसत्वसे घा रय दिकि॥ अयत्रि मिके वायू॰ व माग्रक वदिकि॥ अयत्रि मिका व व ल सं य रु व यि मि॥ यस्य याव मिका यो मिद्भिक्रिनर्थ्या॥ पून वयत्र॰
भावियूत्त वाधिस त्व नम रास त्वन यह्लायाव मिका यो व व का॰ न वमूयय वो क्रिनर्थ्यी॥ किमि किम॰ नूरु वो सम्य क्री वाधिमरि सैवू दस मस्मि न्चूद रूते वाग द्धव मात्॰
यगनानिसर्वे धर्से वैसेर वथम वै नर वयू त्रिकि॥ यह्लायाव मिका यो मि क्रिनर्थ्यी॥ पूनवयवे भावियूत वाधिस त्वेनम रास त्वनक ह्लायाव मिका यो व व का॰ न वमूय यत्री॰
क्रिनर्थ्यी॥ किमि किम॰ नूरु वो यो सम्य क्री वाधिमरि सैवू सा न वै मूयय वो क्रिना वोद्वूपयाय ह्याम त्वा॰ समन्चो गमा रव यूर्यदन्य वूर कर स्कृ दारू नाव क॰ त्र कमू॰
वानमदानय यू॰ शा धू यम॰ सा धू म म॰ सा धू से यम॰ सा धू वो त्रिद्धव ययेवाम॰ सा थ्या वि दिसाम चू या धि रूत ख्यि क्रिय ह्याया व मिका या मि क्रिनर्थ्यी॥ पून वयवे भावियूत वा॰
धिस त्वे वनम रास त्वनय ह्लायाव मिका यो क्ष व का॰ न वेमूयय वो क्रिनर्थ्यी॥ किमि किम यविनि क्रूर सस द्व म्मानि दानम यिन सा त्स रूय वा॰ धन वमेनाम॰ ध्य य सो य॰
दमसूदिद्भू गंग्भ नेदो वासू काय म यू सा क धा तु यू स त्वा क्रिनियमा॰ रवयूव नूरु नाया॰ सम्य क्री म्वो॰ धे त्रि क्रिय ह्याया व मिका यो मि क्रिनर्थ्यी॥ यम्मि न्सम य भवि
यूत्त वाधिस त्वो म रास त्व॰ यू ह्याया व मिका यो क्ष वाच्चि मा गुधा नू त्वा व्य य मि॥ नया यथि सा दस म रासा दस को सो धा नो म रा वा ज्ञान स्कृ न वविक याक्रि वय मस्मेव
वाधिस त्वाय द त्वा त्रियो॥ जा दिदास्याम॰ य धाव लो नियू वे के म्म रा वा ज॰ यू वे का॰ भन्क धाग मा नीय यम्मि भाग्य द वा आ रु मन स्का र व क्रिया मा स्कु यिका नि॰

मीयावनत्यश्च यत्र निक्षिप्तवस्त्र वीक्तिनाद वा उत्तमका रुविसुवन्नोाव यमस्य वोधिसत्वस्यमहासत्वस्यायस्कन्नयन्ति यी चैकवित्रयाम स्थितो नवमासूना: कायाः याव
हास्यकाद्यिया ३ कायाञ्ज्ञि वक्त्रिद्यकेञात्मनस्का श्वयिसा रूसमहासाहरूसा क धर्मो रुवक्लि वश्चया विय यावश्च यूवाहिताम हावाश्च न ३ आत्मन
स्कारुवक्ति यनीला ता अश्रमात्मा ताञाला श्ववा ३ यनीलशुरुा अयमानशु लो ३ शुरु रुतत्रा अून उका ३ यूश्चयसवा रुदत्त ला असीहिस त्वा ३ यु द्वादासा अरु हासु
गया ३ सूरु श्म श्मूदर्शना अू कानु सा श्व दवासर्वाभवीर्त्व वाभि वियमननमलिसे बुद्धमध्ये षिद्या मीधर्म्मचक्र प्रवर्त्तनाया यस्मि नमयगभाविपुत्र वाधिसत्वामहासत्व
स्यहायोनमिताया वत्रान्वि व श्वग श्वक्ति ३ यानमिताहि ३ नास्मि समयज्ञात्मनस्कारुवकि वाधिसत्वयानिकी ३ कूसमूता ३ कूसमूहित व श्व वयमसर्व्वमाकायि
तानारुविद्याम ३ लयीयूव हातिसाताहिता स्थिति आत्मनस्कारुवकि वत्वा आमहावोकानाद वास्कयश्मि श्यदवायामास्कुषिता दवानिर्म्माश्व नयायदवाः यवनिर्म्मि
तवश्ववहिनाद वावश्च यार्थयाद वावश्च यू वाहितादवामहावश्च यवा ३ यनीलश्च ता दवा आलस्वताद वा ३ श्च रु रु त्वा दवा अून उकाय दवा ३ यूश्चवसवाद वार
दत्तसाद वा असीहिस त्वा दवा ३ शुद्धावासा दवा अस्तुहाद वा अूनयाद वा ३ सूदृश्म दवा ३ सूदर्शनाद वा अू कनिष्ठा श्वयदवा वाधिसत्वस्यमहासत्वस्यमेथून धर्म्मेय
विवर्जनना अथयश्च थमवि हारात्यावमूर्द्धा दायवाधिसत्वामहासत्वाव श्कवादी रुवतिमानसीयाज्ञनीये श्च श्म ३ सर्वयूरु ना नस्येवस्कवति सूत्रश्च वाधिम ३ स्वत्यू न
कामीयतिषव माश्रयावश्च ता कायत्रयरूनयश्क वायारुवाति क ३ यून वो धा: नूहवाया ३ समाश्री स्वाध्याानस्माहहि वाधिसत्वनमहासत्वन वश्च वात्रि येव गृहाः

पैच

दरिनिष्क्रम्यानरूत्वा मैत्र्यामपि बोधिसत्त्व हिसैवाद्धयानाखङ्कत्वा वितिष्ठ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। किं पुनर्भगवंश्च वश्यो बोधिसत्त्वस्य मारा
पयिष्यती एविगथीरा यो यां प्रज्ञापारमितासानादिने रवितर्थी॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ कयो द्वयो सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारा यि
तवीरु वग ८ रायाचत्र ह्यनिसानाहिनावा कथैवि बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धर्ममविलोत्वादमूयादायवेक्षवत्यी समायानके कूमायरूपानेव बोधिसत्त्वा इ
विकांक्षन्तो ऽनुरूपा सम्यक्सम्बोधिमभिसंबुध्यन्ति॥ कथं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽनुपायकौशलेन च वयेन कामसुखान्याविगुल्गाकिनिष्क्रम्यानरूत्वा सम्यक्सम्बोधि
मभिसंबुध्यन्ते। तद्यथापि नाम सुभूते दक्षो मायाकारो वा मायाकारान्तेवासी वा सभितरव तमायायायी। स ये व कामसुखानि निर्माय तद्यथं वरि
कामसुखैर्वमकवौठत्यादिवव रुतकि मन्यसे सुभूते अपि नु स मायाकारो वा मायाकारान्तेवासी वा निर्मितैर्वा कामसुखैरास्वादयिता ८ यति सुभूतिराह। नो हीदं भ
गवन्। नाहीदं भगवन्। एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व उपायकौशल्येन च कामसुखान्यत्तिर्गुकूसत्त्वानीय परिपाककृतो न पुनः। बोधिस
त्त्वो महासत्त्वः कामसुखेश्वरिन नो ऽनुनयरयोऽयम्। बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कामानां महर्ष्ट सागरवादीप्ताः कामाः शत्रु शुष्यि ति ८ कामाः व ध का ८ कामाः ध्यायिकाः
कामाः ८ तद्दीर्घ सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वपरिपाके कौशल्य कामसुखानुपादाय दाति॥ इति श्रीकामसदृगनामसहा मध्यायम ८॥ ॥ इति ड
कुशलिशलो त्यादश॥ ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञायानसमितायी वाचि राद्धी॥ एवमुक्त

ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्।इह शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायांचरन्बोधिसत्व एव समानो बोधिसत्वन्न समनुपश्यति बोधिसत्वनाः
मापिनसमनुपश्यति बोधिसत्वचर्यामपिनसमनुपश्यति।प्रज्ञापारमितामपिनसमनुपश्यति।रूपमपिनसमनुपश्यति।वेदनांसंज्ञांसंस्कारान्विज्ञानमपिनसमनुपश्य
ति।तत्कस्यहेतोःतथाहि बोधिसत्वो महासत्वो बोधिसत्वस्वभावेनशून्यः।प्रज्ञापारमिताप्रज्ञापारमितास्वभावेनशून्या।तत्कस्य हेतोः।प्रकृतिरस्यैषा यथाहि शून्यता न रूपं शून्यत्वाद्वेः
दनानसंज्ञानसंस्कारानविज्ञानंशून्यतयाशून्यतानान्यत्ररूपाच्छून्यतानान्यत्रवेदनायाःशून्यतानान्यत्रसंज्ञायाःशून्यतानान्यत्रसंस्कारेभ्यःशून्यतानान्यत्रविज्ञानाच्छून्यतानातत्कस्य
हेतोःयद्रूपमेवशून्यतावेदनैवशून्यतासंज्ञैवशून्यतासंस्कारा एवशून्यताविज्ञानमेवशून्यताशून्यतैवरूपंशून्यतैववेदनाशून्यतैवसंज्ञाशून्यतैवसंस्काराःशून्यतैवविज्ञानं॥
तत्कस्यहेतोःतथाहि नाममात्रमिदंयदिदंबोधिसत्व इति।नाममात्रमिदंयदिदंप्रज्ञापारमितेति नाममात्रमिदंरूपंवेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानमिति तथाहि मायोपमंरूपंः
वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानंमायाचनाममात्रंनदेशस्थानप्रदेशस्थंअसत्यंवितथदर्शनंसमंमायादर्शनंस्वभावरहितंनोत्पादोननिरोधोनसंक्लेशोनव्यवदानं
एवंप्रज्ञापारमितायांचरन्बोधिसत्वोमहासत्वउत्पादमपिनसमनुपश्यतिनिरोधमपिनसमनुपश्यतिसंक्लेशमपिनसमनुपश्यति।व्यवदानंनसमनुपश्यति।तत्
कस्यहेतोःतथाहि कृत्रिमंनामसंज्ञाधर्माणांविकल्पितंनाम॥आगन्तुकेननामधेयेनव्यवह्रियन्तेनामानि बोधिसत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्सर्वनामानिनसमनुपश्य
ति असमनुपश्यन्नाभिनिविशते॥पुनरपरंशारिपुत्र बोधिसत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्नेवमुपपरीक्षते नाममात्रमिदंयदिदं बोधिसत्व इति नाममात्रमिदंयद्बु

मथिनत्र

ये४

नवाथित्रिति। नाममामाउमिदंयदू नवुद्रुङ्कति। नाममामाउमिदंयदूनत्रह्मायावमिनति। नाममामायमिदंयदूनत्रह्मायावमिनायाङ्कयंति। नाममामाउमिदंयदूननूयमितिना
ममाउमिदंयदूनवदनति। नाममामाउमिदंयदूनसंहृति। नाममामाउमिदंयदूनसेस्कावाङ्कति। नाममामाउमिदंयदूनविह्मनमिति। नग्रथ्रयिनाममभाविपूतञ्जुस्मिति वाच्यना
नवास्माडयसस्यननासस्वीनङो वानया वानयूत्रु वानयूक्र सीनमनूङ्काय्यूयसस्यनना ङ्कनूयसन्हभून्यनामू मादायानत्कस्यदनाङ्क थ्यादि वाधिसत्वङ्कमयिनसमनूयस्थ
तियनाति निविङोननान्रवङ्कनू चाधिसत्वमहासे त्वक्षवह्मायावमिनायाङ्कवति। सवङ्काविपूतायंडंवूचीय४ यविपूल्हो सवङ्काविपूतमीमत्यायनसदङोति ङ्कति४।
नग्रथ्यायिनामनठवनच्यावनूवनंवा ङ्कङ्कवनंवा भत्रवनंवा भाविवनंवा तिसवनंवा नवायावह्मावह्मायावमिना यीववना वाधिसत्वस्यत्रह्माया४ गगनमोमयिकनाचो
यंतिसरुत्रनमीमयिसंस्यामयिकनामयिगधनामय्यूयमामय्यूयनिवदमयिडयनिभामयिनायंति। वभाविपूतत्रह्मायावमिनायीववना वाधिसत्वस्थेकयिवसनावि:
नायामह्मासासवग्रथ्रवकूयथकवह्मोनीयह्मामयिसववि ति। नत्कमयिस्वनाशन थ्याहिभाविपूतया वाधिसत्वस्ययह्मासा सत्वसत्वानी निचाभयथत्यूयति नाति सन्कु भाविपू
यायंडंवूचीय४ यविपूङ्कु: भाविपूतमीमत्यायनसदङोति ङ्कति४ सवङ्काविपूत तिसारुत्रमसासारुसानाकभत्रु: यविपूल्हो सवङ्काविपूतमीङ्कत्यायनसदङोति
ङ्कतिस्म थ्यायिनामनतवनच्यावभवनंवा ङ्कङ्कवनंवा भाविवनंवा तितवनंवा नवायावह्मासात्रह्मायावमिनायाङ्कवना वाधिसत्वस्थेकयिवसनाविनाया४ वह्माया४
भननमीमयिकनाच्यायंति सरुत्रनमीमयिगनसरुत्रनमीमयिसंस्यामयिकनामयिगधनामय्यूयमामय्यूयनिवदमयिनायंति। तिसत्रु भाविपूततिसासत्रमसासारुत्रा

लाकथा गुः यवियूर्ण्हेः आतियूत्रमीञ्जस्यायनस्य दःकौण्डिन्यतिः सर्वबुद्धा वियूत्रयुर्वस्याध्विशिगंगानदीवालुकायमा लाकथागतवः यवियूर्ण्हे लवयूः आतियूत्रमी
ञ्जस्यायनस्य दः कौण्डिन्यति ॥ तत्र यथापिनामनन्तवनेवा वधूवनेवा ःः कूवनेवा गवेवनेआतिवनेवा लित्वनेवा मधांया ब्रह्मसायब्रह्माया वमिलायोचवगावाधिः
सत्वस्ये कपिवसलाविकायाः ब्रुह्मयाः गतगमीमयिकलान्यायेतिसह्स्त्र गमीमयिगवसह्स्त्र गमीमयिसंख्यामयिकलामयिगणनामयूयमामयूयनिषदमयूयनि
गमयिनायेति ॥ सर्वबुद्धाविपूत्रवक्लिनेस्यौयिशिगंगानदीवालुकायमालाकथागतवः यवियूर्ण्हे लवयूः आतियूत्रमीञ्जस्यायनस्य दः कौण्डिन्यति ॥ तत्र यथापिनामनन्तव
नंवा वधूवनेवा ःः कू वगम्मागवेवनेवा आतिवनेवा लित्वनंवा मधांया ब्रह्मसायब्रह्मायावमिलायाः चवगावाधिसत्वस्ये कपिवसलाविकायाः ब्रुह्मयाः गतगमीमयिकलान्या
येतिसह्स्त्र गमीमयिगवसह्स्त्र गमीमयिसंख्यामयिकलामयिगणनामयूयमामयूयनिषदमयूयनिगमयिनायेति ॥ सर्वबुद्धाविपूत्रयध्विमाचाध्विशिगंगानदीवालुकायमा
लाकथागतवः यवियूर्ण्हे लवयूः आतियूत्रमीञ्जस्यायनस्य दः कौण्डिन्यति ॥ तत्र यथापिनामनन्तवनेवा वधूवनंवा ःः कूवनंवा गवेवनंवा आतिवनंवा लित्वनंवा मधांयाब्र
ह्मसायब्रह्मायावमिलायाः चवगावाधिसत्वस्ये कपिवसलाविकायाः ब्रुह्मयाः गतगमीमयिकलान्यायेतिसह्स्त्र गमीमयिगवसह्स्त्र गमीमयिसंख्यामयिकलामयिग
णनामयूयमामयूयनिषदमयिउयनिगमयिनायेति ॥ सर्वबुद्धाविपूत्रउलवस्वौयिशिगंगानदीवालुकायमालाकथागतवः यवियूर्ण्हे लवयूः आतियूत्रमीञ्जस्यायन
स्य दः कौण्डिन्यति ॥ तत्र यथापिनामनन्तवनंवा वधूवनंवा ःः कूवनंवा गवेवनंवा आतिवनंवा लित्वनंवा मधांयाब्रह्मसायब्रह्मायावमिलायाः चवगावाधिसत्वस्ये कपिवः

मत्र

सत्वविनाया ४ ग्रक्ष्माया ४ भगतमीमयि कता न्त्रायेति सस्तंथगतमीमयि शगतमस्तथगतमीमयिसं त्व्यामयि कतामयि गगनामय्युयमामय्युयनि ब ब मयिडयति गभमयि नायेति ॥ सब
क्षुविपूरुउरूनयूर्वे स्यान्द्रि छिगं गभनयीवानु कायमा ता कथाकव ४ यवियू स्मल वे यूथ ४ भाविपूउमीऊ त्यायनमदभौरि क्षरि ४ गतथ थायि नामनउव नंवावनूवनंवा
वगवनंवा भृक्षूवगवा गवबनंवा गभलिवनंवाति लवनंवाकयां या वहा साव्रहृ याअमिता याँ च अ का वाधिसत्वसी कदिवस ताविता या ४ ग्रक्ष्मया ४ गततमी मायि कता न्त्री
येतिस त्स्तथगतमीमयिशगतमस्तृस्तथगतमीमयि सं त्व्यामयि कतामयि गगनामय्युयमामय्युयनि व दमय्युयनि गभमयि नायेति ॥ सब क्षुविपूउयूवें दक्षि दस्यांदि छिगं गानदीवानु
कायमा ता क थागव ४ यवियू स्मल वयू ४ भाविपूउमीऊ त्यायनमदभौरि क्षरि ४ गतथ थायिनामनउवनंवा वगयूव नंवा भृक्षूवन वागव वनवा गभलिवनंवा तिलवनंवा कया: २
यावहा साव्रहृया अमिता याँ च अ का वाधिसत्वसी कदिवस ताविता या ४ ग्रक्ष्मया ४ गततमी मयि कता न्त्रायेति सस्तथगतमीमयि शगतमस्तृ तथगतमीमयि सं त्व्यामयि कता मयि गगनामय्यु
यमामय्युयनि व दमयिडयनि गभमयि नायेति ॥ सवक्षुविपूउयावृ क्षमयभि मा यान्दि छिगं गानदी वानु कायमा ता क थाग वरयवियू स्मल वयू ४ भाविपूउमीऊ त्यायनमदभौरि
क्षरि ४ गतथ थायिनामनउवनंवा वगवनंवा भृक्षूवनंवा गवबनंवा गभलिवनंवा तिलवनंवा कयां याव्रहा साव्रहृया अमिता याँ च अ का वाधिसत्वसी कदिवस ताविता या ४ ग्रक्ष्मया ४ ग
ततमीमयि कता न्त्रायेति सस्तथगतमीमयि गतमस्तृस्तथगतमीमयि सं त्व्यामयि कतामयि गगनामय्युयमामय्युयनि वदमयिडयमानि गभमयि नायेति ॥ सवक्षुविपूउयभिमा रूनस्यान्दि :
छिगं गानदीवानु कायमाला कथागव ४ यवियू स्मल वयू ४ भाविपूउमीऊ त्यायनमदभौरि क्षरि ह्रु थायिनामनउवनंवा वगवनम्वा भृक्षूवनंवा गवबनंवा गभलिवनंवा तिलवः

पा।

नंवा। कयांयाउसूसाव्रह्मां नमिनायीचनगावाधिसत्वस्येकदिवसलाविनायाः४ब्रह्मायाः४गननमीमयिकना चायेमि। सरूनुनमीमयिमनसदसननमीमयिसंख्यामयिकनामयिगमना
मय्युयमामय्युयनिखदमयिडयनिश्रामयिनायेमि।। सरछविपूयाथकादिगिगंगमनदीवातू कायमाताक्ष्मानव४यपिवियूर्ङ्हि लवयू४मविपूउमोकत्यायनसद(ओलिकूलिभालप्रथी:
यिनामनउवनंवावयूवनस्वाः:कृवनंवागवचनंवाभासिवनंवानिसवनंवा।कयांयाउह्मसाउह्मायानमिनायाः४ चनावाधिसत्वस्येकदिवसलाविनायाः४ब्रह्मायाः४गननमी:
मयिकनाचायेमिसरूनुनमीमयिमनसरूनुनमीमयिसंख्यामयिकनामयिगधनामय्युयमाम य्युयनिखदमयिडयनिश्रामयिनायेमि।।सवछाविपूउडुर्ङ्दिगिगंगमनदीवातू
कायमाताक्ष्मानव४यपिवियूर्ङ्हि लवयू४गमविपूउमोकत्यायनसद(ओलिकूलिसघथयिनामनउवनंवावयूवनंवा:कृवनंवागवचवनंवाभासिवनवातिसवनंवाकयं
याउह्मसाउह्मायानमिनायाः४ चनावाधिसत्वस्येकदिवसलाविनायाः४ब्रह्मायाः४गननमीमयि चायेमिसरूनुनमीमयिगनैससरननमीमयिसंख्यामयिकनामयिगधनामय्यु
यमामय्युयनिखदमयिडयनिश्रामयिनायेमि।।जूथवत्वायूथाग्माविपूउलगवकमनदयावन।।ययकूगवन(श्रानआयचसायव्रह्मासरूदागमिना:४नागमिना:४रूतनछब्र:
त्येकवूदस्यव्रह्मावाधिसत्वस्युमसासत्तस्यव्रह्मानथगनस्याहूम४सम्यर्ग्वूदसावव्रह्मासवीनुनौ:४यव्रह्मा।।जुलिचाविविकाअनत्यन्नाभूस्वलावा:४भूत्या४ानवलगवत्र:
लिवस्पविविक्रमस्यभूनुत्वचस्थासवलावस्यभूनास्यनानाकनमसूयत्तस्यनविगोषावागस्कथंयूनलगवन्यावाधिसत्वस्येकदिवसलाविनाय्रह्मासाव्रह्मायानमिनायीचन:
नः४ह्मासर्वभवकयुत्येकवूह्मानांव्रह्मामलिलवनि।।एवमकृलमवानायूथाकंग्माविपूउमगदवावत।।गल्किमन्नसंग्माविपूउत्थानकार्यंनवाधिसत्वस्यमसासत्व

येव

सप्रज्ञापारमितायां चरन्न् एकदिवसमपि भाविता महाप्रत्युत्ये यस्मिं नासत्त्वो कावत्वत्रायमा सत्वहतायाश्चरन्तः सर्वसत्त्वानामर्थं कृत्वा ८ सत्त्वीकायं सर्वधर्मांश्च ह्रासर्वसत्त्वाः४य
निनिर्वापयिष्यामीत्युत्थि ॥ आयुष्मान् शारिपुत्र तत्कृत्येन सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञाप्रत्ययस्मिं ना ॥ शारिपुत्र आह । नो हीदं भगवन् भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे शाः
रिपुत्र अपि नु सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां एवं भवति अस्माभिरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वसत्त्वा निरुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्या इ
ति ॥ शारिपुत्र आह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ यदनेनापि शारिपुत्र पर्यायेण वेदितव्यं यथा सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां प्रज्ञा सा बोधिसत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायाश्चरतः एकदि
वसभाविताया: शततमीमपि कलां नोपैति । सहस्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि संख्यामपि कलामपि गणनामप्युपमामप्युपनिषदमप्युपनिगामपि नोपैति ॥ तत्किं मन्यसे
शारिपुत्र अपि नु सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां एवं भवति । वयं षट्पारमितासु चरित्वा सत्त्वान् परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य दशतथागतबलानि परिपूर्य चत्वारि वैशारद्या ३
नि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मांश्च परिपूर्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य अप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वान् परिनिर्वापयिष्याम इति ॥ शारिपुत्र आह ॥ नो हि
दं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुनः शारिपुत्र एवं भवति । अहं षट्पारमितासु चरित्वा सत्त्वान् परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य दशतथागतबलानि परिपूर्य चत्वारि वै
शारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मांश्च परिपूर्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य अप्रमेयानसंख्येयान् सत्त्वान् परिनिर्वापयिष्यामीति ॥ तद्यथापि नाम
शारिपुत्र न खद्योतकस्य प्राणकस्यैवं भवति ममाभया जंबुद्वीपं यावत्तावत्स्फरित्वा ममाभया जंबुद्वीपस्फुटं भविष्यतीति । एवमेव शारिपुत्र सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां नैवं भवति ॥ त्रकः

स्थाय्य हि सुभूते पारमितासु चरन्नित्वा मत्वान्यपि यावद्बुद्ध ऊर्उयपि । अभ्युद्दश तथागतबलान्यपि परिपूर्य्य चत्वारि वैशारद्या । नि चतस्रः प्रतिसंविदा अष्टादशावेणिकीन्बुद्धधर्म्मा
न्यपि परिपूर्य्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य बुद्धजनुत्रमयानेसंरक्ष्य यानयपि मार्गान् सत्वान्यपि निर्वापयपि श्रीमीसि । न मथापि नाम भगवन्निपूर्णसत्वमनुन्नमूदयत्न वैजं बुद्धियमचर
सनस्तु टीकयानि । एवमभगवाञ्चियपूर्ण बोधिसत्वो महासत्वः सुभूते पारमितासु चरित्वा सत्वा यपि यावद्बुद्ध ऊर्उयपि । अभ्युद्दश तथागतबलानियपि परिपूर्य्य चत्वारि वैशारद्यानि
चतस्रः प्रतिसंविदा अष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्म्मा यपि परिपूर्य्य अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य बुद्धजनुत्रमयानेसंरक्ष्य यानयपि मार्गा सत्वानयपि निर्वापयपि । एवमुक्त आयुष्मान् शारि:
पुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगव बोधिसत्वो महासत्वस्सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिं व्यतिक्रम्य अविनिवर्त्तनीयत्वं भूमिमनुप्राप्नोति बोधिमार्गं शोधयति । एवमुक्त:
भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । इह शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः षट्धर्म्मा विलोक्यादसूयादायच सुभूते पारमितासु चरन् शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु धर्म्मेषु स्थित्वा श्रावकप्र:
त्येकबुद्धभूमिं व्यतिक्रम्य अविनिवर्त्तनीयत्वं भूमिमनुप्राप्नोति । बोधिमार्गं शोधयति । एवमुक्त आयुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कतमस्यां भगवन्भूमौ स्थित्वा बो॥
धिसत्वो महासत्वः अनन्तसमितं सर्वे श्रावकप्रत्येकबुद्धानामन्त्रिकी भूम्यां र्वविति । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । षड्धर्म्मविलोक्यादसूयादाय शारिपुत्र बोधिसत्वो महा:
सत्वः सुभूते पारमितासु चरन्नाविरक्ता बोधिमार्गदशाकय सनन्तसमितं सर्वे श्रावकप्रत्येकबुद्धानां दक्षिणीयो भवति । न कस्य हेतोः । तथाहि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः मार्गसत्वमार्गम्
सर्वेषां कुशलानां धर्म्माणां प्रसूतौ कल्याणं ज्ञो पारमितायद्भूतदशानां कर्म्मपथानां पञ्चानां शिक्षाणां मष्टाङ्गसमसमचागतस्य यावच्चतुर्ध्यानानां नीच स्पृहीमप्रमाणानां चतसृणामारूप्य

पं ३

ला २ ३ म्या नोः

समायक्ती नांयवाना मरिह्ला नाक्षउर्ध्व माये सह्यो नाक्षउर्ध्व सहसे यक्ष नानोक्षउर्ध्व समन्त ह्ला मानोक्षउर्ध्व मदिया दानां याक्ष मानामि च्छिया भ्रंयं च नां वलानी सक्का नां वा
र्ध्वे गमनामा यो च्छीगस्य मान्तेस्य लोकयाद्र ह्लौवाल्ववति। चउर्ध्वे विगमव यानी लोकयाद्र ह्लौवाल्ववति। वगस्य मां यक्तिमें विदो लोकयाद्र ह्लौवाल्ववति। मर्त्ये याचभिमानां दगमनां
न धर्मगत बलानां मूर्द्ध दगमनामावयिकानां बुद्ध धर्मानां लोकयाद्र ह्लौवाल्ववति। नगधी च कुगंना ष्वैलोकयाइ ह्लौवाक्तु॥ द्वाविंय महाभूतकुलानि च ह्लायनो। वाक्षम महाभूत
कुलानि च ह्लायनो। गरुडयक्षि महाभूतकुलानि च ह्लायनो॥ चातुर्म्महाराजकायिका देवेभ्यः स्वाहायनो। त्रयस्त्रिंशा देवेभ्यः स्वाहायनो। यामा देवेभ्यः स्वाहायनो। तुषिता देवेभ्यः स्वाहायनो। नि
र्म्माणरतया देवेभ्यः स्वाहायनो। परनिर्मितवशवर्त्तिना देवेभ्यः स्वाहायनो। ब्रह्मकायिकाय देवेभ्यः स्वाहायनो। ब्रह्मपुरोहिता देवेभ्यः स्वाहायनो। महाब्रह्मा देवेभ्यः स्वाहायनो। परीत्ताभाः
देवेभ्यः स्वाहायनो। अप्रमाणाभा देवेभ्यः स्वाहायनो। आभास्वरा देवेभ्यः स्वाहायनो। परीत्तशुभाय देवेभ्यः स्वाहायनो। अप्रमाणशुभा देवेभ्यः स्वाहायनो। शुभकृत्स्ना देवेभ्यः स्वाहायनो। अनभ्रका दे
वेभ्यः स्वाहायनो। पुण्यप्रसवा देवेभ्यः स्वाहायनो। बृहत्फला देवेभ्यः स्वाहायनो। असंज्ञिसत्वा देवेभ्यः स्वाहायनो। शुद्धावासा देवेभ्यः स्वाहायनो। अवृहा देवेभ्यः स्वाहायनो। अतपा देवेभ्यः स्वाहायनो। सुदृ
शा देवेभ्यः स्वाहायनो। सुदर्शना देवेभ्यः स्वाहायनो। अकनिष्ठा देवेभ्यः स्वाहायनो। आकाशानन्त्यायतना देवेभ्यः स्वाहायनो। विज्ञानानन्त्यायतनाय देवेभ्यः स्वाहायनो। आकिञ्चन्यायतना
देवेभ्यः स्वाहायनो। नैवसंज्ञानासंज्ञायतना देवेभ्यः स्वाहायनो। ध्यानक्षायचा लोकडस्त्ययनो। रूपधामिना लोकडस्त्ययनो। अरूपधामिना लोकडस्त्ययनो। अर्हन्ता लोकडस्त्ययनो। प्रत्येकबु
द्धा लोकडस्त्ययनो। बोधिसत्वा लोकडस्त्ययनो। धर्मगणमाजहि नेः सम्यक्सम्बुद्धा लोकडस्त्ययनो। एवमुक्त्वा आयुष्मान् भवियूतरगव क्रमयतवा वयू। किंयूतरगव चाधिसत्वा महा

३

सत्वा दक्षिणीयाः । आधयति ३ उत नाभि । भगवानाह । दानेहि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो दक्षिणीयं । आधयति । तत्कस्य हेतोः । न ह्येकं शुद्धं वदद्धि कोऽपि बोधिसत्वस्य महासत्वस्यानः
त्कस्य हेतोः दायकः ॥ शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः । कस्य दायकः । कुशलानां धर्म्माणां दायकः । कतमेषां कुशलानां धर्म्माणां दायकः ॥ यदुत दशानां कुशलानां कर्म्मपथा
नां यक्षानां डिव्कायदानीमू समन्वागतस्योपोषधस्य चतुर्णां ध्यानानां चतुर्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां पञ्चानामभिज्ञानां चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां चतुर्णां
सम्यक्प्रहाणानां चतुर्णामृद्धिपादानां पञ्चानामिन्द्रियाणां पञ्चानां बलानां सप्तानां बोध्यङ्गानामार्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य चतुर्णामार्यसत्यानां ध्यानानां चतसृणां
प्रतिसंविदां षण्णां पारमितानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां दायकः ॥ इति शारिपुत्र यत्सो वदाद ॥ ॥ एवमुक्त आयुष्मान् शारिपुत्रो
भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः शून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । इह शारिपुत्र बोधिस
त्वो महासत्वो रूपशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । वेदनाशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । संज्ञाशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । संस्कारशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः ।
विज्ञानशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वश्चक्षुःशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । श्रोत्रशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । घ्राणः
शून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । जिह्वाशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । कायशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । मनःशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । रूपशून्यतायाः
युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । शब्दशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । गन्धशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । रसशून्यतायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः । स्प्रष्टव्यशून्यतायां यु

यें व

ना२

ति वक्तव्यः । धर्म्म शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । चक्षुर्विज्ञानधातु शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । श्रोत्रविज्ञानधातु शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । घ्राणविज्ञान-
धातु शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । जिह्वाविज्ञानधातु शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । कायविज्ञानधातु शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । मनोविज्ञानधातु शून्यता-
यां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । दुःखं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । समुदयं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । निरोधं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । मार्ग शून्यतायां
युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । अविद्या शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । संस्कारा शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । विज्ञानं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । नामरूपं शून्यता-
यां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । षडायतनं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । स्पर्श शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । वेदना शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । तृष्णा शून्यतायां
युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । उपादानं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । भवं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । जाति शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । जरामरण शून्य
शोकपरिदेवदुःखदौर्म्मनस्यायायासं शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् अध्यात्म शून्यतायां युक्तायुक्तमि-
ति वक्तव्यः । बहिर्द्धा शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । अध्यात्मबहिर्द्धा शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । यावदभावस्वभाव शून्यतायां युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । एवं हि शारिपु-
त्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् [illegible] शून्यतासु युक्तायुक्तमिति वक्तव्यः । [illegible] शून्यतादि ऽ प्रज्ञापारमितायां चरन् [illegible] बोधिसत्वो महासत्वो
युक्तमिति वक्तव्यः । युक्तमिति [illegible] न स रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न च विज्ञानं युक्तमिति वा अयुक्तमिति वा समनुपश्यति ॥ [illegible] सत्यो व बाय ॥

३

श्रा

॥ ८ ॥ स न रूपमत्याद धर्म्मि वा समनुपश्यति। न वेदनामत्याद धर्म्मिणी म्वा नि वा ध धर्म्मिणी वा समनुपश्यति। न संज्ञामत्याद धर्म्मिणी म्वा नि वा ध धर्म्मिणी म्वा समनु-
पश्यति। न संस्कारानत्याद धर्म्मिणो वा नि वा ध धर्म्मिणो वा समनुपश्यति। न विज्ञानमत्याद धर्म्मि वा नि ध धर्म्मि वा समनुपश्यति। न रूपं संज्ञाधर्म्मि वा य्यव दान धर्म्मि वा स-
मनुपश्यति। न वेदनां संज्ञाधर्म्मिणी म्वा य्यव दान धर्म्मिणी म्वा समनुपश्यति। न संज्ञां संज्ञाधर्म्मिणी म्वा य्यव दान धर्म्मिणी म्वा समनुपश्यति। न संस्कारान् संज्ञाधर्म्मिणो वा
य्यव दान धर्म्मिणो वा समनुपश्यति। न विज्ञानं संज्ञाधर्म्मि वा य्यव दान धर्म्मि वा समनुपश्यति। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो न रूपं वेदनायां समवसरती-
ति समनुपश्यति। न वेदनां संज्ञायां समवसरतीति समनुपश्यति। न संज्ञां संस्कारेषु समवसरतीति समनुपश्यति। न संस्कारा विज्ञाने समनुपश्यति। न विज्ञानं धर्म्मे समः
वसरतीति समनुपश्यति। न धर्म्मः कञ्चिद्धर्म्मे समवसरतीति समनुपश्यति। न तत्कस्य हेतोः नास्ति हि कश्चिद्धर्म्मः कश्चिद्धर्म्मे समवसरति प्रकृतिशून्यतामुपादाय। तत्कस्य हे-
तोः तथा हि शारिपुत्र या रूपस्य शून्यता न तद्रूपं। या वेदनायाः शून्यता न सा वेदना। या संज्ञायाः शून्यता न सा संज्ञा। या संस्काराणां शून्यता न ते संस्काराः। या विज्ञानस्य
शून्यता न तद्विज्ञानं। तत्कस्य हेतोः तथा हि या रूपशून्यता न सा रूपयति। या वेदनाशून्यता न सा वेदयति। या संज्ञाशून्यता न सा संजानीते। या संस्कारशून्यता न साभिसं-
संस्करोति। या विज्ञानशून्यता न सा विजानाति। तत्कस्य हेतोः तथा हि शारिपुत्र नान्यद्रूपमन्या शून्यता। नान्या शून्यतान्यद्रूपं रूपमेव शून्यता शून्यतैव रूपं। नान्या वेदना-
न्या शून्यता। नान्या शून्यतान्या वेदना। वेदनैव शून्यता शून्यतैव वेदना। नान्या संज्ञान्या शून्यता। नान्या शून्यतान्या संज्ञा। संज्ञैव शून्यता शून्यतैव संज्ञा। नान्ये संस्कारा अन्या शू-

यता नान्या शून्यतान्यत्र संस्काराः संस्कारा एव शून्यता शून्यतैव संस्काराः ।। नान्यत्र विज्ञानमन्या शून्यता ।। नान्या शून्यतान्यत्र विज्ञानं विज्ञानमेव शून्यता शून्यतैव विज्ञानम् ।। ऋ
पि समुदयस्तथोच्यते ।। ।। शून्यता शारिपुत्र नोत्पद्यते न निरुध्यते नास्यां संक्लिश्यते न व्यवदायते न हीयते न वर्द्धते नातीता नानागता न प्रत्युत्पन्ना ।। या च शारिपुत्र ईदृशी न तत्र रूपं न
वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं न पृथिवीधातुर्नाब्धातुर्न तेजोधातुर्न वायुधातुर्नाकाशधातुर्न विज्ञानधातुर्न चक्षुरायतनं न च रूपायतनं न श्रोत्रायतनं न च शब्दायतनं न घ्राणायतनं न च गन्धायतनं न ज़्
रायतनं न च गन्धायतनं न जिह्वायतनं न च रसायतनं न कायायतनं न च स्प्रष्टव्यायतनं न च मनआयतनं न च धर्मायतनं ।। न चक्षुर्धातुर्न रूपधातुर्न चक्षुर्विज्ञानधातुर्न श्रोत्रधातुर्न शब्दधा
तुर्न श्रोत्रविज्ञानधातुर्न घ्राणधातुर्न गन्धधातुर्न घ्राणविज्ञानधातुर्न जिह्वाधातुर्न रसधातुर्न जिह्वाविज्ञानधातुर्न कायधातुर्न स्प्रष्टव्यधातुर्न कायविज्ञानधातुर्न मनोधातुर्न धर्मधा
तुर्न मनोविज्ञानधातुः नाविद्या नाविद्योत्पादो नाविद्यानिरोधः न संस्कारा न संस्कारोत्पादो न संस्कारनिरोधः न विज्ञानं न विज्ञानोत्पादो न विज्ञाननिरोधः न नामरूपं न नामरूपोत्पादो न नामरूपनिरोधः न षडायतनं नायतनोत्पादो
न षडायतननिरोधः न स्पर्शो न स्पर्शोत्पादो न स्पर्शनिरोधः न वेदना न वेदनोत्पादो न वेदनानिरोधः न तृष्णा न तृष्णोत्पादो न तृष्णानिरोधः नोपादानं नोपादानोत्पादो नोपादाननिरोधः न भवो न भवोत्पादो न भवनिरोधः न जातिर्न जात्युत्पादो न जा
तिनिरोधः न जरामरणं न जरामरणोत्पादो न शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा न शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासनिरोधः न दुःखं न समुदयो न निरोधो न मार्गो न प्राप्ति
र्नाभिसमयो न स्रोतआपन्नो न स्रोतआपत्तिफलं न सकृदागामी न सकृदागामिफलं नानागामी नानागामिफलं नार्हन्नार्हत्त्वं न प्रत्येकबुद्धो न प्रत्येकबोधिः ।। एवं हि शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महा
सत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्तो युक्त इति वक्तव्यः ।। रूपमिति नियोगमापद्यते न वा दृष्टः ।। ७ ।। स बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् युक्त इति वा अयुक्त इति वा आत्मानं न समनुपश्यति

न शीलपारमितायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न क्षान्तिपारमितायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न वीर्यपारमितायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न ध्यानपारमितायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न रूपे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न वेदनायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न संज्ञायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न संस्कारेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न विज्ञाने युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न चक्षुषि युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न श्रोत्रे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न घ्राणे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न जिह्वायां युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न काये युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न मनसि युक्त इति वा अयुक्त। इति वा समनुपश्यति। न रूपे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न शब्दे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न गन्धे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न रसे युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न स्प्रष्टव्ये युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न धर्मेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति॥ न स्मृत्युपस्थानेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न सम्यक्प्रहाणेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न ऋद्धिपादेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न इन्द्रियेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न बलेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न बोध्यङ्गेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न मार्गेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न चतुर्षु सत्येषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति। न चतुर्षु ध्यानेषु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति॥ न चतसृषु प्रतिसंवित्सु युक्त इति वा अयुक्त इति वा समनुपश्यति॥

नापि ह्रासस्य शून्यमिति वा अशून्यमिति वा समनुपश्यति। न दशानां तथागतबलानां शून्यमिति वा अशून्यमिति वा समनुपश्यति। नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां शून्यमिति वा अशून्य-
मिति वा समनुपश्यति। यावन्न सर्वाकारज्ञताया शून्यमिति वा अशून्यमिति वा समनुपश्यति। न सर्वज्ञताया शून्यमिति वा अशून्यमिति वा समनुपश्यति। तदनेनापि पर्यायेणापि सु-
पर्यायमेवं सम्पादितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तायुक्त इति वक्तव्यः। पुनरपरं अपि तु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न शून्यतां शून्यताये
योजयति। न शून्यतायामानिमित्तमानिमित्तेन योजयति। नानिमित्तं योजयति। नाप्रणिहितमप्रणिहितेन योजयति। नाप्रणिहितं योजयति। तत्कस्य हेतोः। तथा हि शून्यतानां यो-
गो नायोगः। एवमानिमित्तमप्रणिहितं न योगो नायोगः। एवं युज्यमानः अपि तु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां युक्तो युक्त इति वक्तव्यः। पुनरपरं अपि तु बोधि-
सत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् स्वलक्षणशून्यतामवतरति। एवमवतरन् न रूपं योजयति न वियोजयति। न वेदनां योजयति न वियोजयति। न संज्ञां योजयति
न वियोजयति। न संस्कारान् योजयति न वियोजयति। न विज्ञानं योजयति न वियोजयति। न रूपं पूर्वान्तेन योजयति न वियोजयति। पूर्वान्तं समवधानं समनुपश्यति। न रूपमपरान्तेन न-
योजयति न वियोजयति। अपरान्तं समवधानं समनुपश्यति। न रूपं प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति। प्रत्युत्पन्नं समवधानं समनुपश्यति। न वेदनां पूर्वान्तेन योजयति न वियोजयति।
पूर्वान्तं समवधानं समनुपश्यति। न वेदनामपरान्तेन योजयति न वियोजयति। अपरान्तं समवधानं समनुपश्यति। न वेदनां प्रत्युत्पन्नेन योजयति न वियोजयति। प्रत्युत्पन्नं समवधानं समनु-
पश्यति। न संज्ञां पूर्वान्तेन योजयति न वियोजयति। पूर्वान्तं समवधानं समनुपश्यति। न संज्ञामपरान्तेन योजयति न वियोजयति। अपरान्तं समवधानं समनुपश्यति। न संज्ञां प्रत्युत्पन्नेन

याउयमिनवियाउयमि। य त्वे त्यत्र मवनसमनूयश्यमि। नसस्का वायू वो केन याउयमिनवियाउयमि। यू वो के मवनसमनूयश्यमि। नसंस्का वानय के वोन याउयमिनविया
उयमि। मूय वों के मवनसमनूयश्यमि। नसस्का वाश्च त्वे त्यत्रेन याउयमिनवियाउयमि। ब त्वे त्य चमवनसमनूयश्यमि। नविह्यानंयू वो केनयाउयमिनवियाउयमि। यू वो के
मवनसमनूयश्यमि। नविह्यानमव वा केन याउयमिनवियाउयमि। मूयवा के मवनसमनूयश्यमि। नविह्यानं व त्वे त्यत्रेनयाउयमिनवियाउयमि। य त्वे स त्र मवनसमनूय:
श्यमि॥ यूनवयेवं श्मा चियूउ वाधिस त्वाम त्वास त्व४य ह्यायानमिना याऽक्षन चयू वो के मयवा के नयाउयमि। नायवा के यू वो के नयाउयमि। नय त्वे त्य त्रे यू वो के नवाउ पवा के नवा:
याउमि। नायवा के यू वो केन वाय त्वे त्यत्र नवा याउयमि। नयू वो के मयवा के नवाय त्वे त चनवा याउयमि। मूध्यमूनय [illegible] नामूया वाय॥ नवेयू श्रमान४ श्मा चियूउ वाधिस:
त्वाम त्वास त्व४य ह्यायानमिनायी यूक्षी यू के ∴ नि व के थश्मा यूनवयेवं श्मा चियूउ वाधिस त्वाम त्वास त्व४य ह्यायानमिना याऽक्षन ना। नवेयू ष्व काय थश्रयू श्रमानान नस वो कावहृ:
नामकेन न याउयमि। अू नी नमवनसमनूयश्यमि। कथमनी न नस वो कावहृ वो याउयमि। नस वो कावहृना मनागनन याउयमि। अूनागन मवनसमनूयश्यमि। कथम:
नागनन स वो कावहृनी याउयमि। नस वो कावहृ नीय त्वे त्य त्रेनयाउयमि। ब त्वे त्य चमवनसमनूयश्यमि। कथ यत्वे त्य चनस वो कावहृनी याउयमि। नवेयू श्रमान: श्मा चियूउ
वाधिस त्वाम त्वास त्व४य ह्यायानमिना यी यूके ∴ नि व के थश्मा यूनवयवेश्मा चियूउ वाधिस त्वामत्वास त्व: य ह्यायानमिन याऽक्षन च नूयस वो कावहृनया याउयमि। नूयमवनसमनू
यश्यमि। नवदनास वो कावहृनया याउयमि। वदनाम वनसमनूयश्यमि। नसी हीस वो कावहृनया याउयमि। सह्यमवनसमनयश्यमि। नसीस्का वीस वो कावहृनया याउयमि।

संस्कारान्भावेन समनुपश्यति। न विज्ञानं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। विज्ञानभावेन समनुपश्यति। न चक्षुः सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। चक्षुर्भावेन समनुपश्यति। न श्रोत्रं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। श्रोत्रभावेन समनुपश्यति। न घ्राणं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। घ्राणभावेन समनुपश्यति। न जिह्वां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। जिह्वाभावेन समनुपश्यति। न कायं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। कायभावेन समनुपश्यति। न मनः सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। मनोभावेन समनुपश्यति। न रूपं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। रूपभावेन समनुपश्यति। न शब्दं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। शब्दभावेन समनुपश्यति। न गन्धान् सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। गन्धान्भावेन समनुपश्यति। न रसान् सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। रसान्भावेन समनुपश्यति। न स्प्रष्टव्यं सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। स्प्रष्टव्यभावेन समनुपश्यति। न धर्म्मान् सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। धर्म्मान्भावेन समनुपश्यति। एवं युष्मानः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां युक्त इति वक्तव्यः। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न दानपारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। दानपारमिताभावेन समनुपश्यति। न शीलपारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। शीलपारमिताभावेन समनुपश्यति। न क्षान्तिपारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। क्षान्तिपारमिताभावेन समनुपश्यति। न वीर्यपारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। वीर्यपारमिताभावेन समनुपश्यति। न ध्यानपारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। ध्यानपारमिताभावेन समनुपश्यति। न प्रज्ञापारमितां सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। प्रज्ञापारमिताभावेन समनुपश्यति। न स्मृत्युपस्थानानि सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। स्मृत्युपस्थानानि भावेन समनुपश्यति। न सम्यक्प्रहाणानि सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। सम्यक्प्रहाणानि भावेन समनुपश्यति। न ऋद्धिपादान् सर्व्वाकारज्ञताया योजयति। ऋद्धिपादान्भावेन सम

वेशयामि ॥ नन्दिप्रापि सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ नन्दिप्राप्य भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नववाणि सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ वनानी भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नवाधक्षनि सत्त्वा कायहृदयाया
कर्षयामि ॥ वाधक्ष भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नमाग्नो न सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ माग्नो न भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नप्रतिसंविद सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ प्रतिसंविद भवन समनुप्र:
वेशयामि ॥ नवैशम्य वैशारदि सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ वैशम्य वैशारद भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नर्द्धिपाद सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ ऋद्धिपाद भवन समनुप्रवेशयामि ॥ न दशतथागतबला
नि सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ दशतथागतबला भवन समनुप्रवेशयामि ॥ नाष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्म्मान् सत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्म्मान् भवन समनुप्र:
वेशयामि ॥ सर्वे यूयं युष्मानः आदियुक्त बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां युक्ताः [illegible] विकुर्वथा ॥ पुनरपि यूयं आदियुक्त बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां कन्यचन बुद्ध सत्त्वा:
कायहृदयायाकर्षयामि ॥ बुद्ध भवन समनुप्रवेशयामि ॥ न सत्त्वा कायहृदया बुद्धन याकर्षयामि ॥ सत्त्वा कायहृदया भवन समनुप्रवेशयामि ॥ न बोधिसत्त्वा कायहृदयायाकर्षयामि ॥ बोधि भवन समनुप्र:
वेशयामि ॥ न सत्त्वा कायहृदया बोधया याकर्षयामि ॥ सत्त्वा कायहृदया भवन समनुप्रवेशयामि ॥ न कायहृदया बोधिष्ठ बुद्ध ज व सत्त्वा कायहृदया सत्त्वा कायहृदया व बुद्ध ष्ठा बोधि ज व सत्त्वा कायहृदया सत्त्वा का:
यहृदय बोधि बोधिचित्त सर्वे यूयं युष्मानः आदियुक्त बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां युक्ताः [illegible] विकुर्वथा ॥ [illegible] बुद्ध भक्तीव बावद ॥ ७ ॥ पुनरपि यूयं आदियुक्त बोधिसत्त्वा महा:
सत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां कञ्चन रूपं रूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न रूपमपि रूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न वेदना रूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न वेदनाविरूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न संज्ञा रूप वर्त्तीति याकर्षयामि:
न संज्ञाविरूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न संस्कारा रूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न संस्कारा विरूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न विज्ञानं रूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न विज्ञानं विरूप वर्त्तीति याकर्षयामि ॥ न पूर्वे निरूपमि:

पै ३

ति योजयति। न रूपमनित्यमिति योजयति। न रूपं सुखमिति योजयति। न रूपं दुःखमिति योजयति। न रूपमात्मेति योजयति। न रूपमनात्मेति योजयति। न रूपं शान्तमिति यो
जयति। न रूपमशान्तमिति योजयति। न वेदना नित्येति योजयति। न वेदनाऽनित्येति योजयति। न वेदना सुखेति योजयति। न वेदना दुःखेति योजयति। न वेद
नात्मेति योजयति। न वेदनाऽनात्मेति योजयति। न वेदना शान्तेति योजयति। न वेदनाऽशान्तेति योजयति। न संज्ञा नित्येति योजयति। न संज्ञाऽनित्येति योजयति।
न संज्ञा सुखेति योजयति। न संज्ञा दुःखेति योजयति। न संज्ञाऽऽत्मेति योजयति। न संज्ञाऽनात्मेति योजयति। न संज्ञा शान्तेति योजयति। न संज्ञाऽशान्तेति योजयति। न सं
स्कारा नित्या इति योजयति। न संस्कारा अनित्या इति योजयति। न संस्काराः सुखा इति योजयति। न संस्कारा दुःखा इति योजयति। न संस्कारा आत्मान इति योजयति। न सं
स्कारा अनात्मान इति योजयति। न संस्काराः शान्ता इति योजयति। न संस्कारा अशान्ता इति योजयति। न विज्ञानं नित्यमिति योजयति। न विज्ञानमनित्यमिति योजयति। न विज्ञा
न विज्ञानं दुःखमिति योजयति। न विज्ञानं सुखमिति योजयति। न विज्ञानमात्मेति योजयति। न विज्ञानमनात्मेति योजयति। न विज्ञानं शान्तमिति योजयति। न विज्ञानमशान्तमिति यो
जयति। न रूपं शून्यमिति योजयति। न रूपमशून्यमिति योजयति। न रूपं सनिमित्तमिति वावयति। न रूपमनिमित्तमिति वावयति। न रूपं सप्रणिहितमिति वावयति। न रूपम
प्रणिहितमिति वावयति। न वेदना शून्येति वावयति। न वेदनाऽशून्येति वावयति। न वेदना सनिमित्तेति वावयति। न वेदनाऽनिमित्तेति वावयति। न वेदना
सप्रणिहितेति वावयति। न वेदनाऽप्रणिहितेति वावयति। न संज्ञा शून्येति वावयति। न संज्ञा सनिमित्तेति वावयति। न संज्ञाऽनिमित्तेति वावयति।

न संज्ञा सप्रणिहिता इति वा वक्तव्या। न संज्ञा अप्रणिहिता इति वा वक्तव्या। न संस्काराः शून्या इति वा वक्तव्याः। न संस्कारा अशून्या इति वा वक्तव्याः। न संस्काराः सनिमित्ता इति वा वक्तव्याः। न संस्काराऽनिमित्ता इति वा वक्तव्याः। न संस्काराः सप्रणिहिता इति वा वक्तव्याः। न संस्कारा अप्रणिहिता इति वा वक्तव्याः। न विज्ञानं शून्यमिति वा वक्तव्यम्। न विज्ञानमशून्यमिति वा वक्तव्यम्। न विज्ञानं सनिमित्तमिति वा वक्तव्यम्। न विज्ञानमनिमित्तमिति वा वक्तव्यम्। न विज्ञानं सप्रणिहितमिति वा वक्तव्यम्। न विज्ञानमप्रणिहितमिति वा वक्तव्यम्। यदेवं वदति स प्रज्ञापारमितायां चरतीति नोपैति। न चरतीति नोपैति। चरति च न चरति चेति नोपैति। नैव चरति न न चरतीति नोपैति। तत्कस्य हेतोः। अविकृतत्वाद्धि सत्वासत्वस्य प्रज्ञापारमितायां पूर्वकं [illegible] अविकृतत्वाद्बोधिसत्वमहासत्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो न दानपारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न शीलपारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न क्षान्तिपारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न वीर्यपारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न ध्यानपारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न प्रज्ञापारमितायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। नाविनिवर्त्तनीयभूमेः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न सत्वपरिपाकस्य कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धेः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न दशानां तथागतबलानां कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न चतुर्णां वैशारद्यानां कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न चतसृणां प्रतिसंविदां कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। नाध्यात्मशून्यतायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न बहिर्द्धाशून्यतायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। नाध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न शून्यताशून्यतायाः कृतशः प्रज्ञापारमितायां चरति। न महाशून्यतायाः कृतशः प्रज्ञापारमि

ये२

नायां कृ बलि। नयवमाथे गू[illegible]नायाः कृतगर्भव्यूहायात्रमितायाँ वत्रवलि। नमः स्तृतगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमिताय वत्रवलि। नामस्कृतगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायां वत्रवलि॥

नाल्यकृगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नानवनायगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाँ वत्रवलि। नानव कानगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नयकृ

लिगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नमःसविश्रमगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नमःस्वतस्कृगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नानूयस्कृगू न्य

नायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नालावस्व लावगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नलावगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नालाववगू न्यनायाः कृ

तगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नस्व लावगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नयव लावगू न्यनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नलथनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाँ

वत्रवलि। नवम्भिश्रनायाः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नरुलकाठः कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नकस्य रुनाशानदि वाथिसत्वामकालेस व्यूह्यायात्रमितायाः वत्र नकस्य चिड्रम्भिस

सरुदँसमनूयम्भानि। नवँशाविपूत वाथिसत्वामकालसत्वव्यूह्यायात्रमितायाः वत्र नदियस्य नकू वरुकृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नदियस्य श्रीकस्य कृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नय

वविलह्रानस्यकृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नयूवम्भिवासनूसूरुकृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नमःद्विविथेकृतगर्भव्यूह्यायात्रमितायाः वत्रवलि। नलकस्य रुनाठानभादियूह्

यायात्रमितायाः वत्रव्यूह्यायात्रमिताम वनसमनूयम्भानि। कुनववाथिसत्वकूतवसम्भेकावँसम्भेरिह्राशावदिशाविपूत वाथिसत्वामकालसत्वव्यूह्यायात्रमितायाः वनयूकु[illegible]मिवकृ

त्रथायनवायवेभ्राविपूत वाथिसत्वयमलासतस्यपयकायात्रमितायाँ वत्रवानेव स्कृवलि। गूरुदियानवकुथायूवस्यानिदिगिर्गमानदीवात कायमवृत्ताकथशुमूसत्वानाँ गूनायथार्द ह्रा

स्वामीमिदिषयनत्योउमेवागच्छत्योऽन्नस्वामीमितिनवामेववविहलानिहस्वामीमितानवामववयूवनिवासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्दगयिस्वामीमिताजवैगभाविवृत्वाधिसत्वस्यमहास
त्वस्यनेवरूवमिताभूरुंदिषयनवरुवाव्रह्मिणस्वाधिमिर्गंगभनदीवारूकायमवृताकक्षाउवृसत्वानांचकुनायवायंदंहास्वामीमिदिषयनत्योउत्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमितिनवामववविहला
निहस्वामीमितानवामववयूवनिवासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्दगयिस्वामीमितिजवैगभाविवृत्वाधिसत्वस्यमहासत्वस्यनेवरूवमिताभूरुंदिषयनवरुवावयग्मिमायाधिमिर्गंगभः
नदीवातूकायमवृताकक्षाउवृसत्वानांचकुनायवायंदहास्वामीमिदिषयनत्योउत्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमितिनवामववविहलानिहस्वामीमितानवामववयूवनिवासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्द
गयिस्वामीमिताजवैगभाविवृत्वाधिसत्वस्यमहासत्वस्यनेवरूवमिताभूरुंदिषयनवरुवाउरूवस्वाधिमिर्गंगभनदीवातूकायमवृताकक्षाउवृसत्वानांचकुनायवादंहास्वामीमिदिषयनत्योउ
त्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमितानवामववविहलानिहस्वामीमितिनवामववयूवनिवासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्दगयिस्वामीमिताजवैगभावियूत्वाधिसत्वस्यमहासत्वस्यनेवरूवत्यहन्दिषयनव
रूयाउरूवयूवस्वाधिमिर्ममनदीवातूकायमवृताकक्षाउवृसत्वानांचकुनायवादंहास्वामीमिदिषयन(त्योउत्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमितानवामववविहलानिहस्वामीमितावपामववयूवनि
वासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्दगयिस्वामीमिताजवैगभावियूत्वाधिसत्वस्यमहासत्वस्यनेवरूवत्वहन्दिषयनवरुवायूवैदहिणस्वाधिमिर्गंगभनदीवातूकायमवृताकक्षाउ
वृसत्वानांचकुनायवादंहास्वामीमिदिषयनत्योउत्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमितिनवामववविहलानिहस्वामीमितानवामववयूवनिवासमनूस्मत्यपह्वागत्वाधर्म्मन्दगयिस्वामीमिताजवैगभाविवृत्वाः
धिसत्वस्यमहासत्वस्यनेवरूवमिताभूरुन्दिषयनवरुवादहिणयग्मिमायाधिमिर्गंगभनदीवातूकायमवृताकक्षाउवृसत्वानांचकुनायवादंहास्वामीमिदिषयनत्योउत्सेवांगच्छी(त्योऽस्वामीमिताः

यं च

ण वीत व व वि स्त्रा निर्हा स्यामीति । ता नामव व पूर्वनिवासमनुस्मृत्ये सज्ञानाभिज्ञा न्दगयि स्यामीति । एवं दि मात्रि पृत वाधिमसत्वसमतास त्वसा नेवरूवतो दे न्धि य नवरू यायश्विमाल
वस्या चियिति गंभ्नानदीवात् कायमवृ ताकधाउवृसत्वानी च्यु तायया दे हस्यामीति दिव्येन श्रोत्रेण पीगवी श्रा स्यामीति । नामव व विस्त्रा निर्हा स्यामीति । नामववपूर्वनिवासमनुस्मृत्ये
सज्ञानाभिज्ञा धम्म न्दगयि स्यामीति । एवं मात्रि पृत वाधिमसत्वसमतासत्वसा नेवरूवति । पृ दृन्धि यनवरू प्रा धस्रा दिगिगीगानदीवात् कायमवृ ताकधाउवृसत्वानीच्यु तायया देहस्यामीः
ति । दिव्येन श्रोत्रेण पीगवी श्रा स्यामीति । नामवववि स्त्रा निर्हा स्यामीति । नामवववपूर्वनिवासमनुस्मृत्ये सज्ञानाभिज्ञा धम्म न्द गयि स्यामीति । एवं मात्रि पृत वाधिमसत्वसमतासत्वसः
नेवरूवति । पृ दृ दि यनवरू याउद्वा न्धि गिगंगानदीवात् कायमवृ ताकधाउवृसत्वानीच्यु तायया देहस्यामीति दिव्येन श्रोत्रेण पीगवी श्रा स्यामीति । नामवववि स्त्रा निर्हा स्याः
मीति । नामववपूर्वनिवासमनुस्मृत्ये सज्ञानाभिज्ञा धम्म न्दगयि स्यामीति । एवं दिमात्रि पृत वाधिमसत्वामदास त्व ४ व स्याया वमितायीवव न्व उ म यान संस्थ यान यात्रि मामा सत्वा न्विति ।
चायय न्यूकू ॐ ति वक्रु व था एवं दि मात्रि पृत वाधिमसत्वसमतास तात्य उ ह्मा यान मिता यी वव ता मान श्या यी वा नवता व न्व तरत सर्व वास्या न्यायि लौकिकाय क वि त्कृगा कृसवे द नि ता र
वति । यायि त मात्रि पृत पूर्व स्या चियि ति वृ स्रा रू न व म्रा गीगानदीवात् कायमवृ ताकधाउवृ ति ४ न्हि प्रिय न्क याय या त ध म्म कै दश य नि य व वर्यी श्र व काय व य र्ये कवू वा य व वाउ म्म ता वा उः
कायिका द वा उ य न्क्रि गाया मा स्तु प्र का निर्मा ध व तय ४ व व निर्मित व श व रि ना उ न्क्र याय या उ न्क्र पू वा रिता मस त्वा श न्क्र मा ४ य यी ला ता जू प्र मा श्र वा जा रा स वा ४ य यी रू गु रा जू प्र मा म
स्रा ४ गु र रू त्वा जून न्य का ४ पृ छ्य पस वा हूर तृ तापू सं हि त त्वा ४ गु रा वा सा जू ह ता जू न वा ४ स छ्या । सदर्शना ज्कनि का द वा कायित मात्रि पृत सत्वसम तास त्वेव ड न्कि ॥ मारव त्वसः

ग१ब१

...यितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न क्वचिद्विति। मारवत्स्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानवायारु दिशि। यथि क शारिपुत्र कुडुं दिशि गंगानदीवालुकायमत्री लोकधातुषु बालगन्ध
सित्वरिति विधकस्य यथि धर्म्मश्च शमयति यथवनयो श्रव कायवक्य लोकवूगायव चातुर्म्मे हा नावारुकायिकादवायायवकनिसादवालयिनस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न कीकूर्विति। मा
रवत्स्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानवायारु दिशि। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतश्चायुतस्क्ष यधावर्ण्णमरुपानिसमाधिमरवानि बामूरवी र तनिसर्व
यपत्यायननयुत्त भीष्मगानं दर्शनं सम्यक्सम्बुधानां नाम यथाननुकदाचिद्धे समवात्ति विवादितीरुवति यावदनुत्तरां समायां बोधिमतिसंवृद्ध रूपति। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायां युक्त रूपनिवकरूयथायुक्त। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैव रूपविति। नास्ति स कश्चिद्धर्म्मो यो धर्म्मः सह संयुज्यते वा विसंयुज्यते वा॥ पुनरपरं शारि
पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नैव रूपवति। कश्चिद्दर्शति यतन धर्म्मधातुमपि संयुज्यते वा न वाति संयुज्यते। तत्कस्य हेतोः। नाहि धर्म्मधातुर्द्धर्म्मधातुनाऽपि संयुज्यते। ना
पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपनिवकरूयथा ३॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो न कंचिद्धर्म्मं धर्म्मधातोर्व्यतिरिक्तं समनुपश्यति॥
नापि धर्म्मधातोर्हि भिन्नानां करणं करोति नान्यत्वेन करोति। रूपं धर्म्मधातुं नोपैति विधर्मता न वा यति विधर्मता। न धातुः न स कश्चिद्धर्म्मः समनुपश्यति। यन धर्म्मधातुः धर्मता नोपलभ्यते विध्यति।
न धातुं शून्यमिति योजयति। नाशून्यमिति योजयति। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपनिवकरूयथायुक्तः। पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायां चरंश्चक्षुर्धातुं शून्यतया योजयति। न शून्यतया योजयति। न श्रोत्रधातुं शून्यतया योजयति। न शून्यतया नीरूपधातुं शून्यतया योजयति। न धर्म्मधातुः

५२

शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता चक्षुर्विज्ञानधातुना यावद्यमिता न श्रोत्रधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता श्रोत्रधातुना यावद्यमिता न शब्दधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता शब्दधातुना
यावद्यमिता न श्रोत्रविज्ञानधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता श्रोत्रविज्ञानधातुना यावद्यमिता न घ्राणधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता घ्राणधातुना यावद्यमिता न गन्धधातुः शून्यत-
या यावद्यमिता न शून्यता गन्धधातुना यावद्यमिता न घ्राणविज्ञानधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता घ्राणविज्ञानधातुना यावद्यमिता न जिह्वाधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता जिह्वाधा-
तुना यावद्यमिता न रसधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता रसधातुना यावद्यमिता न जिह्वाविज्ञानधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता जिह्वाविज्ञानधातुना यावद्यमिता न कायधातुः शून्यतया यावद्य-
मिता न शून्यता कायधातुना यावद्यमिता न स्प्रष्टव्यधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता स्प्रष्टव्यधातुना यावद्यमिता न कायविज्ञानधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता कायविज्ञानधातुना यावद्यमिता
न मनोधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता मनोधातुना यावद्यमिता न धर्मधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता धर्मधातुना यावद्यमिता न मनोविज्ञानधातुः शून्यतया यावद्यमिता न शून्यता मनो-
विज्ञानधातुना यावद्यमिता न तत्कस्य हेतोः नहि शारिपुत्र यत्र मायोपम बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य यइन शून्यता यानष्टा शून्यता यो शारिपुत्र एव बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न यावत्कस्यचित्क बुद्धस्व मो-
यमितो वृद्धस्य यत्रित्योधर्ययति स तीयत्रियोचयति किंपुनरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यताय कश्चिच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो योगमापद्यते प्रज्ञापारमितायां योऽयोऽप्युज्ञारत्याय यता
श्रेष्ठमूर्धकश्रेष्ठज्ञारत्याय तवनाऽप्रवरउत्तमोऽनुत्तमोऽनुत्तमोऽसमोऽसमसमोऽसमस्थयीतज्ञात्वाय तानतत्कस्य हेतोः अनिरुत्तमो ह शारिपुत्र यायं इत्थप्रज्ञापारमितायोगः शून्यतायोगः
यदिदं तयायोगश्चत्र वेयूष्मानास्मा शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो व्याकरणं निधानवयितं सप्रशस्ता सत्त्वीदहतोषाकनमस्याद्वेयूयमानस्मा शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भजूषसमयाप्रमत्तसरक्ष्या

स्वाः

नीसत्वानीऽशु थेक्वत्रियमिनवास्येव रूविष्यति। मौव शाल्ग गवकोश कोम यन्नोति। शुद्द मास चौर नोद्याकतम सापिति। शुदेवद्ध ऋतेयति। आधियामोति। श्रीदेसत्वोर्यवियाव
यिष्यामोति। शुद्धमनु रूनीसम्यक्संबोधिमरिसंबुध्य धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयिष्यामोति। न रूसो दनोरू थादि सधर्म्म धाउत्रविविक्षोक थानितिनवधर्म्मभाता वन्न्य धर्म्मा समनुपश्यति।
यश्च प्रज्ञापारमितायां चरता। यावानुत्तरे गवञ्छ्योक्रियया शुनुरूनायां सम्यक्संबोध्यौ। न रूसो सयदनो रू थादि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो नसत्व सहोत्व यघनाम
रूसयसनाम ध्यामत्वनकनयासे तानात्यमननिनिनूश्यमाऽशु नुत्यादानि नाधधर्म्म त्वानायसवना त्वा दाननिनाधऽसकथं प्रज्ञापारमितायां कवियति। न बोधिञ्च बोधिसत्त्वो महासत्त्वऽठ सत्वान
त्वायतया प्रज्ञापारमितायां चरतिस त्वानुत्यनया प्रज्ञापारमितायां चरतिसत्वानुत्य नख्या प्रज्ञापारमितायां चरतिस त्वा विविरूत्य या प्रज्ञापारमितायां चरति। न वोद्दशभाविपुत्र बोधिसत्त्वो
नामसासत्वानीय नमायाऽमा यऽकमृ श्रमोया नऽसवान त्वान्याग्गानरितरू यावतिक शुद्दशभाविपुत्र यान्न वरन बोधिसत्त्वोम सासत्वाम साकनुपश्यमति निर्द्दिशति मसमेत्री मति निर्द्दिशति नवमा
सर्व्वाचित्तरूमुत्पादयति। नक्षोऽगोत्रयि रूमुत्पादयति न श्यायादविरूमुत्पादयति न कुशीद चित्तमुत्पादयति न विक्षिप्तचित्तमुत्पादयति न दौष्प्रज्ञचित्तमुत्पादयति। शुद्धि धर्म्मसत्वावबाद
शाऽवमकेऽ आयुष्मा शारिपुत्रो गवे नकमनतयवावचनायारगवन्त बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनन प्रज्ञापारमिताविहारेण विहरति। सत्त्वानस्थ रूतदामयघना रूमीवा स्युनऽठ कुतोयम त्ययनावम
रूरगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमनदवायतायः शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनन प्रज्ञापारमिता विहारेण विहरतिस रूनश्यनरूह वबुद्ध रूतऽद्ययघना सत्त्वक्षावावुद्ध रूतश्चय्यश्यु
गमुपविनरक्षावादवस्थ श्यानरूसायघना रूनि बोधिसत्त्वोऽकृमकः। शारिपुत्र यायं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोमनुष्यत्व नवस्थ त्वामनुष्याशोमवस्तागता यामुपपद्यघना। नस्यबोधिसत्त्वस्य महा

स तस्यां विनिवर्त्तनीयो बोधिसत्वो महासत्वो स्थापयित्वा ध्यानानीन्द्रियाणि रवर्त्ति। न चाद्युर्ई हृयेयापारमितायां योगं समापद्यमा। न चास्य ध्यानवशेन मुखमरिमुखो रवर्त्ति। न च समाधिमुखेनायतनः
शारिपुत्र ब्रवस्वदसितायार रगव बोधिसत्वो महासत्वो रूपं प्रज्ञापारमितायां योगं समापद्यमानः रूपं नश्यतः शून्यतायस्तात्र शून्यता। यः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो रूपं प्रज्ञापारमितायां योगं
समापद्यमानः रूपं ता बुद्ध कृताशारिसत्र बुद्ध कृता बुद्ध कृतं सकामिष्यामि न बुद्ध कृतं बुद्ध कृतं बुद्धां भगवतः शाता गयिष्यामि। न कदाचिद्बुद्धिर्व वादिता गविष्यामि। रूपमिति बोधिसत्व यज्ञानुमाः
नो। यः पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वोऽप्रत्या बुद्ध कृतत्वा पूर्व रूपं तायप्रतानास्पृतो ह्रनीन्द्रियाणि रवर्त्ति। सन्धिद्युमिमैया समापद्यते यद्वृतगू प्रज्ञापारमितायां योगं कस्यचि
लियाति हलस्याप्यमो गल्तोव गल्तो वाय स्या ज्ञारिमुरवो रवर्त्ति। सय स्थाज्ञ प्रज्ञापारमितायां योगं समापद्यमाना स्थ उयजबुद्ध कृत्ज्ञय य प्रताज्ञनताथ्यामा नानर्द्दर्ताः समन्य क्रोबुघना गयि
ष्यामि। यः पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः षडुविंशत्या दत्वा द्युगुत्ता रूपं नापय चारवर्त्ति। नस्यापि परदत्ता नाधीन्द्रियाणि रवर्त्ति। प्रविक्षु मुखिताः स्वद्यापारमिताः सवे भावनीसमाधिमुखाः
गिवाहि मुखो रवर्त्ति॥ रूपमिति बोधिसत्वाध्यानानुसारी॥ सन्धि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां कृतनको पदमोना पाय कृकः सवयविया काया याया यक्को गत्येव सनत्योउस्वाय
कि रूपं सद्धा तु बुद्धि कि। नववतनमन्यको॥ रूपमिति प्योताय सथाः सन्धि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुपायकुगता यव स्याविध्यानानि निष्पादयति यावत् प्रिपामुखवर्त्ति। नन वध्यानताः नदो
पीयूष्मवदवपूयवेयगास वकलनस्था लामनुष्यबुद्धवबु वायय प्रकबुद्धी भगवतः शावा गयिष्यामि रूपसामायि ध्यानानीन्द्रियाणि रवर्त्ति। न नौसूत्रिा॥ सन्धि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानानि
वसमापद्य कृय प्रज्ञापारमितायां वर्त्ति। पवानुपायकौगत्येन ध्यानाप्रस्यकामधाता वपयकृता स्थामायि शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानानीन्द्रियाणि रवर्त्ति। न नौसूत्रि॥ रूपमिति द्वि

नीयपरे नीयु रूपस्त्वापि यत्रकं ग्रहाधिमुक्ताः॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये तानि ध्यानानि तानि समापद्यन्ते प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते ॥ ते तत्र कर्मण्युपायकौशल्येन समापद्यन्ते ॥ ते तस्माद् ध्यानाद् व्युत्थाय समापद्यन्ते

विपाकोद्दिष्टं यदि सत्त्वार्थकरा भवन्ति समापद्यन्ते ॥ काम तत्र भूमिकायाडयायकौशलेन बोधिसत्त्वा ये ध्यानविमोक्षेन नाम्ना ध्यानसमापत्तिविवेकेन नाम्ना समापत्तिविवेकेन कर्तव्य यत्र ते ध्यानानि ध्यानेभ्यः स्वयं संबुद्धाः

नानागतिषु सत्त्वानाम् उपपत्त्या यावन् मिथ्यादृष्टिविरतान् अभिविनयन्ति ते उपपद्यन्ते यत्रापि ते बुद्धा भगवन्तः सम्यक्संबुद्धा बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः तिष्ठन्ति ॥ इति द्वितीयं तृतीयं चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते ॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वा महासत्त्वा

ये सत्त्वानामेकजातिप्रतिबद्धा यत्र स्थित्वा नानाभिज्ञायां ज्ञाने कत्याप्रकौशलेन ते त्वानि ध्यानानि समापद्यन्ते नो तत्र ध्यानवशेनोपपद्यन्ते ॥ ते ध्यानसमापत्त्याप्रमाणानि समापद्यन्ते ॥ पुनर् अपरं समाधिं समापद्यन्ते यावद् विज्ञानानन्त्यायतनं

बाह्यमाकिंचन्यायतनं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं समाधिं समापद्यन्ते ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितं समाधिं समापद्यन्ते ॥ शून्यताप्रणिहितं समाधिं समापद्यन्ते ॥ ते न च तद्वशेनोपपद्यन्ते ॥ ये ते सत्त्वा ते पुनर् अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं प्राप्य धर्मं देशयन्ति

त्रयः संयोजनानां प्रहाणाय यस्मिंश्च पृथिवीमण्डले बोधिसत्त्वा भगवन्तः तिष्ठन्ति यत्र यावदायुः तिष्ठन्ति यावद् बोधिसत्त्वाः यदा यावदायुः क्षितौ वापुनरन्तिक्रियाय स्थितिम् अकर्त्तुं ज्ञानानाम् उत्पादे कालं नियतं गणयन्ति

यदि ते त्रायस्त्रिंशता देवनिकायेषु उपपद्यन्ते ते ध्यानानाम् ऋद्धिं देवतानां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ इति से चतुर्थं ॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तो

यत्र कामधातुं नोपपद्यन्ते नो रूपधातौ नारूप्यधातावुपपद्यन्ते ॥ ते उपायकौशल्येन बुद्धक्षेत्राद् बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति यत्र तथागता न संगृहीता ते बुद्धक्षेत्रेण तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान् पूजयन्ति यथाकालम्

बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तः उपायकौशल्येन बुद्धक्षेत्राद् बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति यत्र बुद्धक्षेत्रे न श्रावकप्रत्येकबुद्धयानस्य प्रज्ञप्तिरस्ति ॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वा

महासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्त उपायकौशल्येन बुद्धक्षेत्राद् बुद्धक्षेत्रं संक्रामन्ति यत्र बुद्धक्षेत्रे अपरिमितायुः ॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः षट्सु पारमितासु चरन्तो

ति नमाय सा कशा गाता कशाउ [illegible] म कि गतजाय संक्रमय यनव ध्वग वन धर्म्म गवान संवग ध्वक्षगा वकि। नामावृक्ष गव धर्म्म गव ध्वक्ष संवग वक्ष सताना सथाव यकिं। उयाथ्व वहालाम्चगु
शाव कालि तनव ध्वग वन धर्म्म गवन संवग वनतत गथ्वमायु वय यथ वृक्षा हगव का ष वकि गतजक गयय घ का। ॥ हिं कि मूत्या आमी॥ सकिं आतिपुत्र वाधिसत्वा महासत्वा थ्व तादि ध्यानानिंड
ताथ व ता ध्येयु मोभानि वतम शान्त्य समायकौ ध वा याय कौ गता न सम चा गना ध समाधिं समाय कि व्यानि र ह कामधो नावृय यघ का ध्वसि य मवा गमस कू से वृवा भाव मदा भव
कु सयू वानृ ध्याति मदा भम कृ तम वा डयय घ का। स त्वया त्रियायै को॥ हिं कि अय मनय्या कृ लं कृत आसकिं आतिपुत्र वाधिसत्वा महासत्वा थ्व ताति ध्यानानि समायम कव ताथ्ये ग्रमा भा
निव कत्र शान्त्य समाय कौ ध समाय म का तय्थ याय कौ ग स्य वत नध्यान समाधि समाय कि व गोनवा। वाउ म्म हाताउ कायि कौ नाम यि दवा नासता गका ये डयय यका उयाक्रि गनीया
मानी ह षिता मानि ध्याग वतोनीय व म्मिर्निक व गवलि नीस ताग का ये डयय यका गक उकि ता सत्वा यत्रियाव यकिं। वृद्ध कुं वय विथा ध्यया वृ ध्वंश हगवत शाश्वागय यकिं॥ सकिं
आतिपुत्र वाधिसत्वा महासत्वा थ्व तादि ध्यानानिंड ताम व ताथ्ये यमा मानि वतम शान्त्य समाय कौ का तग्थ्य का। स कडयाय कौ ग सम नव ध्वक्ष ताक याव वद कनि ष्कडयय घ का। गतउ हव कि।
व ध्या योम सा उ [illegible] पूर्व ध्वक्ष ह वन धाति ष कि। गक उकि त्वा वृद्ध [illegible] कामनि। यव तप वृद्ध कु उ तथागता वृद्ध क। समासवृ दा सं स्थागता धर्म्म विजय वर्के नाया। व्यथ वय।
कि। हिं दि यव कू संतेधा सकिं आतिपुत्र वाधिसत्वा महासत्वा यव उ [illegible] ध्यानानी सादि नाया वयदव दगा नामावि कानी वृद्ध धर्म्मार्ग सादि नस षी वानृ वाधय यव वकिं। व हु [illegible] मा थ्ये सत्वानी सादि
ता नव का नि यति ति व ध्या क्रि वाय न वाधिसत्वा महासत्वा यकजानिउपनि वृ हावदि तयय॥ हिं कि वकवी वि क॥ सकिं आतिपुत्र वाधिसत्वा महासत्वा यउ थम र्धि जा त्या दमपा दाय वउ [illegible] ध्यानानीता॥

रिनारवीन्काबउर्म्ही मत्रुमामानी तारिनारवीन्का बमरात्रमानूय समायकोनी तारिनारवीन्का। म्र त्युय स्कन सम्यकुतासा ह्वियायान्द्रुयवतवाथ्य ंमागो स्नवयान्कावतवेगावय
भागिसुंविदावामिकाबूघमन्मो ज्ञानितारकोडयायकीगत्यनवस्रु तायिकोवूदवयूयावदकानि व्ययूयवयूययम्रको॥ गित्रुवान्नुत्तरां सम्यकंबोधिमभिसंबुध्यसत्वानामर्थं कुर्वन्ति॥ ॐ त्यकवाय
चनिवोयो॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा यथा मविक्रो त्यायनेवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य काधम्मावकोत्रवकेयत्येयुमयायामसी रवे यानीसत्वानांचार्थंकत्वानि नूपविका
यनिवोघध्मकीयायनिवोकितयायायिनिहवीनोंकेत्यम्याकत्यावगायमासद्ममोक्ष प्रीता॥ ॐ त्ययपयर्याविनिवोयो॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा यथदायामितासुचवनको ताकधमाइ
तीकधातुसंकामनिकावकत्रवसत्वा त्वाधयत्रुति स्मायायिध्यानिकामनित्यमूयूकूकसत्वानांहतबोनकयाविदवथ्यसदितांवावंत्याय को॥ सत्वानांहतकोनित्यमूयूकाक्षदकोतमवृहदकोसंकाः
मीनिकत्यियवाधिसत्वा महासत्वा दसत्वानांहतकोभ्रस्ती त्येयेतत्रमयेथकत्येनोनावहदकत्रवनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य को॥ ॐ त्यरिसस्कावयपाविनिवोयो॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा
यवधमाविलात्यायनेव बोधिसत्वयायमव श्रामनिको स्रुविनिवकेनीयस्रुमीवानुवानिवकोसर्ववृदधम्मान्यामसदानयी को॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा यथमविनोत्यायनेवबुस्याया
वमिकायीयागमायस्रकोकतस्तकेबोधिसत्वकोटीनियुतशतसहस्रेषु सार्दवृदकुत्रावदकस्त्रवृहकृत्रयविकोधनायसीकामनिका॥ नानावृहकूषवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य को॥ ॐ
त्वनीरिसस्कावयपाविनिवोयो॥ सन्ति शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा यथयूयावमिकासुवचनकम्वकवहिनातत्वादानयावमिनीयूवस्कत्येसर्वसत्वानीसर्वसत्वायधानाच्यूयसहानिवयीका॥ सू
चमचाथिकत्यंगयानंपानाथिकत्यः अर्थवनमवमात्यवितयनवृन्दे धयगयनाभिनायायत्ययसहस्रवनधात्रामनिमकामावर्थं तृयत्रवाजरत्रयानिजाविकायकतगानिडयसहविध्यानिको॥ यावदममस्रुम

हिनमायसोकधातोलोकधातुसमन्तकिरणजायसीकम्ययसनबुद्धगञ्जनधर्म्मगञ्जानसंघगञ्जगावलिनामावबुद्धगञ्जधर्म्मगञ्जसंघगञ्जसंतानीसम्भवयन्ति।।ग्यार्भविवचनान्नामघ्रगृ
हायकातगनबुद्धगञ्जनधर्म्मगञ्जनसंघगञ्जनतनद्मामायवयवबुद्धानुगवकानोरवन्तिगनगजगयवयवकाः।।इतिसूनागमी।।सन्निश्राविपूर्वबोधिसत्वामहासत्वाश्चतानिविंशनानिडे
लायचलार्यपमामानिवगन्नश्रानूष्यसमायनोथगवायायकौगन्धनसमचागनाथसमाधिसमायत्नत्यानिरहकामथामावृयवयग्नोकादेशियमवशागसकुसेयवावाञ्जनमहाभास
कुसयवागृष्यानिमशगोमसकुतमवाडयवयग्नो।।मत्वयवियायेको।।इतिसूर्यमनुष्यकुलेकुलेआसक्तिश्राविपूर्वबोधिसत्वामहासत्वाश्चतानिविंशनानिसमायग्नोचलार्यपमाभा
निवकसुश्रानूष्यसमायनोश्समायग्नोगण्ययायकौगन्धवसनध्यानसमाधिसमायत्निवगेनवावायुम्मेशनाडकायिकानामापियदवानोसहगमायेडयवयग्नोयग्निगोनीया
मानोहविनामानित्रिर्म्मानवतोनीयवर्मिनिकवगवलिनीसत्तागमायेडयवयग्नोमगतोलितासत्वायवियावयन्तिबुद्धसूर्यवयत्रिगोथयन्तिबुद्धोध्यरगवकआगगयन्ति।।सन्नि
श्राविपूर्वबोधिसत्वामहासत्वाश्चतानिविंशनानिडेलायचलार्यपमामानिवगन्नश्रानूष्यसमायनोकनगद्मानाथसमडयायकोगसोनवजनोकयावदकनिष्ठडयवयग्नोमगतावन्ति।
बुद्धमोमशावतनमसमपूर्वङ्गरवनपृतिष्ठन्ति।।मगतोलितावृद्धयतमवृध्यहर्षकामन्ति।।यवगमवृद्धसहतथागतानूर्दन्नुअरमथ्यबुद्धालॉतथागतान्धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनायाध्येषयन्
न्ति।।इतियवकुलेलश्रासन्निश्राविपूर्वबोधिसत्वामहासत्वायचतुर्द्दीपध्यानानीसाहिनायावयध्यायशानामावलिकानीबुद्धधर्म्माणासाहिनसमीवानुबोध्यायवयन्ति।।चतुर्म्हाभाग्यसत्वानीसाहि
लानवमानिधर्मिनियग्निनेयूनबोधिसत्वामहासत्वाकलानियामिवद्वावदिमयग्न।।इतिवकवीचिकश्रासन्निश्राविपूर्वबोधिसत्वामहासत्वायश्चधमर्व्विद्धालायदमपायायवचतुर्म्हीध्यानानीसा॥

रिनाठ्र वीक्रिता वठुरक्ष्मे मञ्जुश्रीभानी तारि नाठ्र वीक्रिता वठु रश्मा मानुष्य समायाक्र नीतारि नाठ्र वीक्रिता स्मृत्युपस्थान सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाङ्ग भावयित्वा वर्त्तवेगायम
ार्गसंविदा वाभिक्रुद्धधर्म्मा ज्ञातित्र कोडयाय कौशल्यनक्ष्म काधिक्वापूर्वबद्धयावदकनिष्ठभुवनपर्यन्तं ॥ गत्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्त्वानामर्थं कृत्वा ॥ तथागत काय
निर्वर्तयति ॥ स निखिलानि पूर्वबोधिसत्त्वमहासत्त्वचर्यापथमभिक्रमो यावदेवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य धर्मचक्र प्रवर्तयति युगपद्यावद्यामसत्त्वया नीसत्त्वानां बोधये क्षान्तिर्निरूपयित्वा
वनि बोधधर्मो यावन्निर्वाणं निदर्शयति निर्वाणं कल्पाकल्पान्धमार्गमास्थाय दृष्टा ॥ तथापर्यवसितनिर्वाणयी ॥ स निखिलानि पूर्वबोधिसत्त्वमहासत्त्वचर्यापथाभिनिर्हारविश्वकर्मासकथाका
निकधर्मसंस्कारमभिनिर्वर्तयति सत्त्वान्बोधये यथा निर्वाणं सत्त्वानां क्रमशोऽनेकविधिवदनर्थसंदिग्धानां वर्णशब्दमोसत्त्वानां कर्मणानि प्रमुखप्रमुखः शुद्धबुद्धचोदभद्रसंकाः
मिनिर्वाणयि बोधिसत्त्वमहासत्त्वाः सत्त्वानां कल्पे स्थयेन्नचमयेष्ठकल्पोनि नावच्छन्दन्ते अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ तथा संस्कारयति निर्वायी ॥ स निखिलानि पूर्वबोधिसत्त्वमहासत्त्वा
यच्छन्दविलासादेनव बोधिसत्त्वाः समवदानमिता प्रविनिवर्तनीय स्त्रीभावं पूर्वानिवर्तको सर्वबुद्धधर्मास्यासमुदानयन्ति ॥ स निखिलानि पूर्वबोधिसत्त्वमहासत्त्वायथ समभिक्रान्तादेवपुरीया
वभिक्रान्ताया यावन्मायापराम कृत्वा के बोधिसत्त्व कोटीनियुतशतसहस्रैः सार्द्धं बुद्धक्षेत्रपरम्परासु बुद्धक्षेत्रे नयति विलोकनायं संकामन्तिः ॥ नानाबुद्धक्षेत्रेषु चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥
प्रनाटि संस्कारं पादितनिर्वायी ॥ स निखिलानि पूर्वबोधिसत्त्वमहासत्त्वायथ पूर्वाभिनीतासु वचन नेष्यक्र विक्लिन्नात्त साधानयाभिनीयुप्रसृत्य सर्वसत्त्वानां सर्वसत्त्वायथा नाम्न्युपसहात्यथाक्रा ॥ प्र
त्रम च्याधिकरणम् यानं यानाधिकरणं अवं बम्ब मात्यविसतयन पूर्वधर्मपरयनाभिनायाशय गरहधनबभ्रामानि मक्रामवर्णनयघवाजरवधानिजो विक्रायकवन्मानडयसहाविक्रान्ता यावद्धमक्रम

प३

कु

सकर्म्मेय । भवृसत्वीयनिक्षप्यवक्षकायिकवृयावदकनिस्कवृदवमृयमाना नानावृक्षकूतयनुरूलवी सम्यक्की बोधिमरिठसंवृथ्नेन्को ॥ ६ ॥ त्यकनिखयवमश्च ॥ सचि गभिवियुतबोधिसत्वामदासत्वाय
वत्वाविध्यनानिनिय्यायध्यानरत्यः ॥ यवि हीमाव्य थमंस्थानमासायवक्षकायिकवृदवेवृययये को । रायुनध्यानानिनिय्यायाकानस्कवायेययघ्ना नावृक्षकूतय्वनुरूलवी सम्यक्की बोधिमरिठसेवृथ्ये को ।
कृविपूमश्चासचि गभिवियुतबोधिसत्वामदासत्वायवक्षतोकाघ्नृ त्वागुनावासस्ययकेयगशुनावासानामकेवाढवा स्कनविवितस्याकनिस्कवृयवकृययघ्ना नानावृक्षकूतयनुरूलवी सम्यक्की बोधिमरिठसेवृथ
को ॥ ६ ॥ स्वदेयूमश्चासचि गभिवियुतबोधिसत्वामदासत्वायवथागतसंदृगमात्मरागवमरिठनिर्म्मीय तुषिकाद्वनेयविठोा । वेयवक्षकायिकवृदवकृयावदकनिस्कवृदवकृययआयाय कोगसननवयिकानी
सत्वानाम्ममेंदगयानिको । तिर्य्यग्यानिगतानीसत्वानाधर्मेन्द्रगयन्नि ॥ यामलौकिकानां सत्वानां धम्मेन्द्रगयन्नि ॥ सचि गभिवियुतबोधिसत्वामदासत्वायमवृयावमिमासकित्वायादगसनथागतकाय ।
सदृशमात्मरागवमरिठनिर्म्मीय गङ्गानदीवालुकोयमानिवृक्षकूताध्यवसंक्रम्य सत्वानीधर्मेन्द्रगयन्नि ॥ तथागतीर्य्यापथयासर्ववृक्षकूतेषुनिश्चादयन्नि । धम्मेश्चगन्धनि ॥ तदेवृषेसीदिशियाय
दिशयसीयश्चिमायामुत्तरस्यामूर्ध्वमधृ वसीषुषेदक्षिणस्यांदक्षमयश्चिमायायश्चिमामरूत्रसास्ठमयश्च सवासदगस्थदिरूलकेकसीदिशिगगनदीवालुकायमवृताकधाउवृगत्वासत्वानां धर्म्म
न्द्रगयान्नि । वृक्षकोतानिश्चनिश्चादयन्निवृक्षोम्ब्ययय्यू मासमाधर्म्मश्चगन्धकामतकेयावृक्षकूतेद्यानिर्मिकानिनिर्म्मीय । येषुनिविठिङानिमूत्रूल वासिवृक्षकूताहीनिश्चादयन्नि ॥ नकवाणियुगः
वनाथबोधिसत्वामयासत्वासरतनवृक्षकूतेषुयययथमानावृक्षकूतयनुरूलवी समाकी बोधिमरिठसेवृथ्नेन्को ॥ ६ ॥ निसर्वेस्कन्दयुगश्चा ॥ सचि गभिवियुतबोधिसत्वामदासत्वायथ्यनानूयसमायलो ॥
वासादयत्नावक्षकायिकवृयावदकरूतवृदवकृययघ्नो । मत्तश्चाकाभनत्वायगनवावरूवाउडययघ्नो । मत्तानानावृक्षकूतयययघ्नो ॥ ६ ॥ निरवाउयवमश्चा ॥ सचि गभिवियुतबोधिसत्वे

महासत्वाय ध्यानानुपूर्व्यसमापत्तिकेनीसारिं नत्वाकाशगमन न्यायमनयावरुवाप्युडययगकाः ॥ गमनानानावृत्तकृतं स्मृत्ययगन्नकाः ॥ स्मृतिनुपवीगतागताः ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय धर्मा

रमितायां स्वचक्षुर्नाशाद्विगमन्मसायपूर्वस्कन्धान्सेहतमूलक्यानि वूल वेदयनिशुद्धे विनिन्द्रियेऽसमन्वागताः रुक्षिः। गतेः याविशुद्धे विनिन्द्रियेऽसमन्वागताः दृष्टसाक्षिया श्रवणविनि। मनस्य

याश्चयपुनः सत्वास्ते बोधिसत्वा महासत्वा न्यय्यन्ति। गतिने वचिकृत्वा प्रादनायुर्बोसतिरियाने श्वेतनि वौकि। उर्वदिग्माचिपुत्र बोधिसत्वो महासत्व नकाययानि शुद्धयेऽभिद्धित वा वाचः

विशुद्धयेऽभिद्धित योमनश्च यानि शुद्धयेऽभिद्धितं शी ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय वस्तु यापारमितासु चरन्नडला नानीन्द्रिय आभिषणि लर नाश तनमूलक्षेविनिन्द्रिये नीत्मान मृतस्ये

यन्ति। नयवा नपनायन्ति ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानपारमितायां शीलपारमितायां स्थित्वा नैव कदाचिद्यासदुर्गतिविनिपातं गच्छयन्ते ॥

यावद्बोधिनिषदनीयस्थिमिमनुप्राप्नुवन्ति ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानशकुदकुशलाकर्मपथान्समादापयति। यावद्बोधिनिषदनीयार्हं मनुप्राप्नुव

न्ति ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय दानपारमितायां शीलपारमितायां स्थित्वा राजा नश्चक्रवर्तिनि नारसत्वायानं सत्वेश्च दत्वा तानवदशसु कुशलकर्मपथेषु प्रतिष्ठापयन्ति ॥ सचेच्छा

रिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय दानपारमितायां शीलपारमितायां स्थित्वानेकानि चक्रवर्तिराज्यशतानि प्रतिगृह्णाति। अनेकानि चक्रवर्तिराज्यसहस्राणि प्रतिगृह्णाति। अनेकानि

त्वानेकानि चक्रवर्तिराज्यानि प्रतिगृह्य बुद्धानां भगवतां सत्कारं करोति। सर्वबुद्धानुकूल सन्ति मानयन्ति पूजयन्ति। गतानुकूल बोधिसत्वा बोधिमण्डे सर्वबुद्धस्य कार्यानुकूल दयसमे

याचनि वर्धयी ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वाय प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा न कम्बुसुल्लेखं ध्यानानीसारिन श्वसमृद्धमानुपूर्व्यसमायकेनीसारिनसंगतारि विजीत न प्रथमं ध्यानं समापद्यते।

पंच

ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्थाय द्वितीयं ध्यानं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्थाय तृतीयं ध्यानं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधस
मापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्थाय चतुर्थं ध्यानं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्थायाकाशानन्त्यायतनं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते।
ततो व्युत्थाय विज्ञानानन्त्यायतनं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्थायाकिंचन्यायतनं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। ततो व्युत्था
य नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं समापद्यते। ततो व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते। एवं हि शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येनावस्कन्दकं नाम समाधिं समाप
द्यनानावबुद्ध दत्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ इति कायसाक्षी॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यथाभूतया पारमितया सर्वसत्त्वानां बुद्धधर्मावबोधाय कुशलमूलानि। ज्ञात्मनापि बुद्धः
धर्मावतारसेनापि विनायकः करवै। यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येयं॥ इति दृष्टिप्राप्तः॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यथा बुद्धकवत्ता लोकधातुबुद्धभूयं गत्वा कथं कांक्षा वा
विमतिं संबुध्येत। उपायकौशल्येन वक्तनि यानि कायानि यक्षमसके द्रष्टाणि भूयाने पूर्वोपि याचानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येत॥ इति श्रद्धानुसारी बुद्धः॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वाय
न सूयत स्वानसम्पत्सु सर्वेन्द्रियादिनित्य यवत्तवाच्य समाधिगम्यताहि नादम भवतवेभाव यथावित्तं दिव्यादभवति कवु बुद्धधर्मा धर्माणि न अनव व्यमायति कृतं वायुवकिन सह दोगामि स्त्वेना
नागामिस्त्वेनार्हत्त्वे प्राप्य वर्तितं न प्रत्येकबुद्धत्वं प्राप्य वर्तितं। प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन सर्वसत्त्वानां। एवं वक्तव्यविश्रद्धा आगामि फलं स्रोतआपत्तिफलाय यतितः। सकृदागामिस्त्वं प्राप्य
ता। अनागामिस्त्वं प्राप्य यतिना। अर्हत्त्वं प्राप्य यतिना। प्रत्येकबोधिं प्राप्य यतिनाः। स्वयमसाज्ञाय लक्षणवन्तः यथा लोकं प्रतिष्ठापयति ता। इति यथा कथयति कथं बुद्धमार्गेस्तत्र यानि स्त्वानां। यथाभिप्रेतस्व:

श्रावकप्रत्येकबुद्धानां स्थानं च यःसानश्च सानुत्रस्यति क धर्म्म दानिकृमिरा स्यय स्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्य आनिशं ॥ स्मृतिस्त्वयमध्यात्मधर्म्मप्रत्यवेक्षणायतनं ॥ कतमो भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य स्मृतिविनिः
वर्त्तनीयावधिनकाया ॥ भगवानाह ॥ स्मृत्यायस्थायोनिमित्तयाविरुद्धीना ॥ कति भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य बुद्ध्यानिमित्ता स्मृतिं कृत्वा उत्थित एवनं विलोधयति ॥ भगवानाह ॥ एवंरूपेन बोधिसत्वस्य महासत्वस्य उत्के
न्द्रियकायवचित्तकाया ॥ भगवानाह ॥ त्रिविधा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य यथामयम् अध्यात्मधर्म्मप्रत्यवेक्षणा ॥ कति भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य बुद्ध्यानिमित्ता या ऽक्षयता सावद्यस्य कायवाक्चित्तस्य कर्म्म
णः ॥ भगवानाह ॥ कायवाक्चित्तस्य कर्म्मपरिशुद्धयेन श्रियं निरवद्यं ॥ स्मृतिसंप्रजन्यं सर्वे बोधिसत्वस्य त्रयधर्म्मविशोधयनं ॥ स्मृतिसंप्रजन्यं तावद् वाद ४ ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् भगवन्तं एतदवोचत्
॥ कतमं भगवन् सावद्यं कायकर्म्म सावद्यं वाक्कर्म्म सावद्यं मनस्कर्म्म ॥ एवमुक्ते भगवान् आयुष्मन्तं भगवान् एतदवोचत् ॥ येन भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य सर्वेन्द्रियाणि ॥ कतमानि सकायः ॥
येन कायेन कायकर्म्म समाचरति ॥ कतमं सावद्यं वाक्कर्म्म समाचरति ॥ कतमं मनसा मनस्कर्म्म समाचरति ॥ एवं उक्तं येन बोधिसत्व ॥ ३ ॥ कायमुपसंहरति वाचमुपसंहरति मनमुपसंहरति ॥ कतमं भ
गवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य कायवाक्मनस्कर्म्म समाचरति ४ सावद्य ४ ॥ भगवानाह ॥ कति भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य बुद्ध्यानिमित्ता या ऽक्षय च न कायमुपसंहरति न वाचमुपसंहरति न मनमुपसंहरति ॥
यन कायेन वाचा मनसा मार्गेयोत ४ भीत्यच्छायादिको भीरुविकृतयदोषु हि विभ्रमयादयन ॥ कतमं भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ४ बुद्ध्यानिमित्तायां व च न कायवाक्मना
दोषं त्यजत्यात्मज्ञानेन तत्र नैविद्यमानकस्य रूपस्यार्थाय ॥ भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ४ बुद्ध्यानिमित्तासु च न कायदोषं त्यजति वाग्दोषं त्यजति मनोदोषं त्यजति ॥ भगवन्
स्मृतिः कथं एवं बोधिसत्वो महासत्व ४ कायवाङ्मनोदोषं त्यजति ॥ भगवानाह ॥ यत ४ भगवन् बोधिसत्वस्य महासत्वस्य न कायमुपसंहरति न वाचमुपसंहरति न मनमुपसंहरति ॥ एवं दि

४२

भावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन कायवाङ्मनोदोषस्थानं शोधयितासत्वसन्तानः। भावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वसत्वेषु प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दशकुशलाः कर्म्मपथा अनुवर्त्तितव्याः
चयावत्कविकल्पवृत्तयः कल्पवृक्षविकल्पतो याव्यादयितासत्वस्य समतां त्रास्य सर्वसत्वेषु मनाकं भाविकल्पवृत्तय परिहर्त्तव्या। सर्वदिग्भावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वस्य कायवाङ्मनोदोषस्य
मुक्तिर्मिमित्तव्यामि॥ सर्वज्ञभावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन षट्पारमितायां चरता बोधिसत्वेन अप्रतिबद्धचित्तेन दानपारमितायां चरता शीलपारमितायां चरता। क्षान्तिपा
रमितायां चरता। वीर्यपारमितायां चरता। ध्यानपारमितायां चरता। प्रज्ञापारमितायां चरता॥ भावयितव्या कतमा? कतमा रागवर्ज्या बोधिसत्वानां महासत्वानां बोधिमार्गे धारणवता
न्ता यदा भावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन ध्यानपारमितायां चरता न कायमुपलभते। न वाचमुपलभते। न मनमुपलभते। न दानपारमितामुपलभते। न शीलपारमितामुपलभते। न क्षान्तिपारमि
तामुपलभते। न वीर्यपारमितामुपलभते। न ध्यानपारमितामुपलभते। न प्रज्ञापारमितामुपलभते। न श्रावकमुपलभते। न प्रत्येकबुद्धमुपलभते। न बोधिसत्वमुपलभते। न बुद्धमुपलभते।
नृयं भावयितव्या बोधिसत्वस्य महासत्वस्य बोधिमार्गेऽयं उच्यते सर्वधर्मानुपलम्भता। अथ खलु नमस्कृत्य भगवन्तं बोधिसत्वो महासत्वः षट्पारमितासु चरन् गम्भीरः वर्माधिष्ठित॥ इत्याभिरूढ्यवादः॥ पुनरप
रं भावयितव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन षट्पारमितासु चरता न रूपमुपलभ्यते। न वेदनामुपलभ्यते। न संज्ञामुपलभ्यते। न संस्कारानुपलभ्यते। न विज्ञानमुपलभ्यते। न पृथिवीधातुमुपलभ्यते। नाब्धातुमुपलभ्यते। न तेजोधातुमुपलभ्य
ते। न वायुधातुमुपलभ्यते। नाकाशधातुमुपलभ्यते। न विज्ञानधातुमुपलभ्यते। न चक्षुर्धातुमुपलभ्यते। न रूपधातुमुपलभ्यते। न चक्षुर्विज्ञानधातुमुपलभ्यते। न श्रोत्रधातुमुपलभ्यते। न शब्दधातुमुपलभ्यते। न श्रोत्रविज्ञा
नधातुमुपलभ्यते। न घ्राणधातुमुपलभ्यते। न गन्धधातुमुपलभ्यते। न घ्राणविज्ञानधातुमुपलभ्यते। न जिह्वाधातुमुपलभ्यते। न रसधातुमुपलभ्यते। न जिह्वाविज्ञानधातुमुपलभ्यते। न कायधातुमुपलभ्यते। न स्प्रष्टव्य

तुं मन्यते न कायविज्ञानधातुं मन्यते न मनोधातुं मन्यते न धर्मधातुं मन्यते न मनोविज्ञानधातुं मन्यते न स्मृत्युपस्थानानि मन्यते न सम्यक्प्रहाणानि मन्यते नर्द्धिपादान्मन्यते नेन्द्रियाणि मन्यते न
बलानि मन्यते न बोध्यङ्गानि मन्यते न मार्गं मन्यते। न दानपारमितां मन्यते न शीलपारमितां मन्यते न क्षान्तिपारमितां मन्यते न वीर्यपारमितां मन्यते न ध्यानपारमितां मन्यते न प्रज्ञापारमि
तां मन्यते न वैशारद्यानि मन्यते न प्रतिसंविदो मन्यते न तथागतबलानि मन्यते नाष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान्मन्यते न स्रोतआपत्तिफलं मन्यते न सकृदागामिफलं मन्यते नानागामि
फलं मन्यते नार्हत्वं मन्यते न प्रत्येकबोधिं मन्यते न बोधिसत्त्वं महासत्त्वं मन्यते नानुत्तरां सम्यक्संबोधिं मन्यते। एवं हि शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्पारमितासु वर्द्धते न च कं न च धर्मं उपलभ
ते। कथं भगवन् पुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थितः किं स्वासहस्र ज्ञानं परिपूरयति॥ येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः न दायागीयिथितानि रवन्ति। नापि मनुष्यदारिद्र्यं वियानि:
मनूरवन्ति। नापि यता दुर्गतीमाम्मिरयावृपाध्ययुक्तीं॥ येन निपातरवन्ति सदेवकस्य लोकस्य॥ ६८ रायमपि श्रीवन्तिवादस्थानमपि पुत्र भगवता कतमद् गर्वबोधिसत्त्वो महासत्त्वस्य प्रज्ञानं॥ र
नवाचालायन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्वस्मिन् दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागतान् पश्यति सम्यक्संबुद्धान् पश्यति तान् धर्मं देशयतो यावद्दशसु दिक्षु गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागतान् पश्यति सम्यक्संबुद्धान्
विशुद्धिश्चायं पश्यति। श्रवद् सर्वलोकधातुषु ध्रुवमायामूल वन्धा विदिक्षु ऊर्ध्वमधो दिशि गङ्गानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु तथागतान् सम्यक्संबुद्धान् पश्यति तान् धर्मं देशयतो ॥ न पश्यति स चक्षुषा चक्षुः
या स्वावृद्ध क्षेत्रविशुद्धिं च पश्यति। येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वानां न बुद्धसंज्ञा भवति न बोधिसत्त्वसंज्ञा भवति न श्रावकसंज्ञा भवति न प्रत्येकबुद्धसंज्ञा भवति नात्मसंज्ञा भवति
न परसंज्ञा भवति न बुद्धक्षेत्रसंज्ञा भवति। येन ज्ञानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरति शीलपारमितायां चरति। क्षान्तिपारमितायां चरति वीर्यपारमितायां च

यव

ति । ध्यानपारमितायां चरति । प्रज्ञापारमितायां चरति । न च पारमितामुपलभते । येन स्थानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तत्र स्मृत्युपस्थानानि भावयति । न च स्मृत्युपस्थानान्युपलभते ॥ सम्यक्प्र
हाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गान् भावयति । न च सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गानुपलभते । दशबलवैशारद्यावेणिकान् बुद्धधर्मान् समुदानयति । न च दशबलवैशारद्यावेणिकान् बु:
द्धधर्मानुपलभते । इदं शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य स्थानं येन स्थानेन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वबुद्धधर्मान् परिपूरयति । न च सर्वबुद्धधर्मान् मन्यते । स्मृतिरुपस्थापिता स्मृतेः
विप्रसववाद्यम् ॥ ७ ॥ सचेच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पञ्चचक्षूंषि प्रतिलब्धुकामेनाभ्यसितव्यम् । कतमानि पञ्च । यदुत मांसचक्षुः दिव्यचक्षुः प्रज्ञाचक्षुः धर्मचक्षुः बुद्धचक्षुः । शारि:
पुत्र आह । कतमद्भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य विशुद्धं मांसचक्षुः । भगवानाह । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यद्योजनशतं पश्यति । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य:
महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यद्योजनशतद्वयं पश्यति । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यज्जम्बुद्वीपं पश्यति । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यच्चातुर्द्वीपकं लो
कधातुं पश्यति । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यत्साहस्रचूडिकं लोकधातुं पश्यति । अस्ति शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यद्द्विसाहस्रीं लोकधातुं पश्यति । अस्ति शा
रिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मांसचक्षुः यत्त्रिसाहस्रमहासाहस्रीं लोकधातुं पश्यति ॥ इदं शारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य विशुद्धं मांसचक्षुः । शारिपुत्र आह । कतमद्भगवन् बोधिसत्त्वस्य:
महासत्त्वस्य विशुद्धं दिव्यचक्षुः । भगवानाह । यच्छारिपुत्र चातुर्महाराजकायिकानां देवानां दिव्यचक्षुः तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यत्त्रायस्त्रिंशानां देवानां दिव्यचक्षुः तद्बोधिसत्त्वः प्रजाना:
ति । यद्यामानां देवानां दिव्यचक्षुः तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यत्तुषितानां देवानां दिव्यचक्षुः तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यन्निर्माणरतीनां देवानां दिव्यचक्षुः तद्बोधिसत्त्वः प्रजानाति । यत्परनि

भिगवगवलिनांदेवानादिषेषु श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायद्धक्रायार्वयाना न्यवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायद्धक्रायुनादिमानांयवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगा।
यत्त्मरहुकृत्स्नायवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायत्त्वभोल्कालानांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदशुमाधीलानांयवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायद
लासवाधांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायेकुरुसल्वानांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायायनयकानांदेवानादिषेषु श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायत्त्वध्यायसः
मानांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदृहत्फलानांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदसंहिसत्त्वानांदेवानादिषेषु श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायकुदावासाः
नांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदसुदर्शनांदेवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदकयानांयवानान्दिषेषु श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायत्सुदर्शानीदेवानादिषे
षु श्रुता ब्धिसत्त्व४युजानीगायत्सुपठानानान्यवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायदकनिष्ठानांयवानादिषेव श्रुष्ठान ब्धिसत्त्व४युजानीगायत्पुनः४भावियूत ब्धिसत्त्वसमरा
सत्त्वादिषेव श्रुष्ठान चातुर्म्महाराजकायिकादेवान४युजानीनान त्रयस्त्रिंशादेवा४युजानन्तिनयामादेवा४युजानन्तिनतुषितादेवा४युजानन्तिननिर्म्माणरतयादेवा४युजानन्तिनपरः
निर्म्मितवशवर्त्तिनादेवा४युजानन्तिनब्रह्मकायादेवा४युजानन्तिनब्रह्मपुरोहितादेवा४युजानन्तिनमहाब्रह्म(ा)देवा४युजानन्तिनपरीत्ताभादेवा४युजानन्तिनाप्रमाणाभादेवा
४युजानन्तिनाभास्वरादेवा४युजानन्तिनपरीत्तशुभादेवा४युजानन्तिनाप्रमाणशुभादेवा४युजानन्तिनशुभकृत्स्नादेवा४युजानन्तिनानभ्रकादेवा४युजानन्तिनपुण्यप्रसवादेवा४ः
युजानन्तिनवृहत्फलादेवा४युजानन्तिनासंज्ञिसत्त्वादेवा४युजानन्तिनशुद्धावासादेवा४युजानन्तिनातपादेवा४युजानन्तिनातपादेवा४युजानन्तिनसुदृशादेवा४युजानन्तिनसुद

५४ बा४

र्भिनायवाश्चश्चानोनिक्ति ॥ एवं बोधिसत्वस्य महासत्वस्यापि दक्षिणस्यां तेके कोनि ह्या देवानुप्रज्ञानानि ॥ एनेव यदि विशुद्धनापि दिश्यन वद्र वायुबस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वस त्वानां चूर्णाय यावदेव यथाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ एनेव यदि विशुद्धनापि दिश्यन वद्र दक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ एनेव यदि विशु द्धनापि दिश्यन वद्र वा पश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ एनेव यदि विशुद्धनापि दिश्यन वद्र घाउत्तरस्यां दिशि गंगानदीवालुकाय मषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ एनेव यदि विशुद्धनापि दिश्यन वद्र घा ॥ उत्तरपूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ पूर्वदक्षिणस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ दक्षिणपश्चिमायां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय या वदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ पश्चिमोत्तरस्यां दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णा य यावदेय थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ ऊर्द्धं दिशि गंगानदीवालुकायमषु लोकधातुषु सर्वसत्वानां चूर्णाय यावदेव थाल्पतं प्रज्ञानानि ॥ ○ ॥ एवं शारिपुत्र बोधिसत्वस्य महासत्वस्य यदि विशुद्धं दिव्य चक्षुः ॥ तत्र कतमच्छारिपुत्र बोधिसत्वस्य महासत्वस्य यापि विशुद्धं दिव्यश्रोत्रं ॥ इह बोधा यन शारिपुत्र प्रज्ञान कुशो समन्वागतो बोधिसत्वो महासत्वो न कश्चिद्धर्मं प्रजाना ति संस्कृतं वा असंस्कृतं वा कुशलं वा अकुशलं वा सावद्यं वा अनवद्यं वा सास्रवं वा अनास्रवं वा संक्लेशम्वा निष्क्लेशम्वा लौकिकम्वा लोकोत्तरम्वा संक्लिष्टम्वा व्यवदानं वा यस्य प्रज्ञाया वक्तव्या बोधिसत्वेन महासत्वेन कश्चिद्धर्मो न दृष्टो न श्रुतो न मतो न विज्ञातः ॥ एवं शारिपुत्र बोधिसत्वस्य महासत्वस्य परिशुद्धं प्रज्ञाचक्षुः ॥ शारिपुत्र बोधिसत्वस्य कतमच्च शारिपुत्र बोधिसत्वस्य

मतास्तत्त्वस्यवियशुद्धं धर्मचक्षुः शरगवानासा ॥ दर्शनाविपतवाधिसत्त्वामत्तासत्त्वाममीव कुषेवंजानाति ॥ अयंयुक्तः श्रद्धानुसारी ॥ अयंयुक्तो धर्मानुसारी ॥ अयंयुक्तः शून्यताविहा
री ॥ अयंयुक्तोऽनिमित्तविहारी ॥ अयंयुक्तोऽप्रणिहितविहारी ॥ अयंयुक्तः सर्वशून्यताविहारी ॥ अयंयुक्तस्तस्य शून्यताविमोक्षमुखेनयंवेन्द्रियाण्युत्पद्यन्ते तस्य कायेवशितिन्द्रियैर्यानकेर्यस्समाः
धिंस्मृत्यभिज्ञानकर्यधर्मसमाधिनाविमोक्षज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यामि विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणिसंयोजनानिप्रहास्यामि सत्कायदृष्टिंशीलव्रतपरामर्शं विचिकित्सां च ॥ अयमुच्यते युक्तः
स्रोतआपन्नश्च ४ सत्त्वनामान्येषांतनुत्वकामरागव्यापादतनुत्वादयमुच्यते युक्तः सकृदागामी ॥ सत्तनेव सत्त्वनामाग्न्येभ्यःभाविमार्गजलविगन नकामरागव्यापादप्रहाणादयमुच्यते युक्तोऽनागामी ॥
सतनेव सावनामाग्नेनाधिमात्रतया विगतेन त्र्यनागमात्र्यनागमविद्यमानमोक्षयावत्सत्त्वयःयमुच्यते युक्तोऽर्हन् ॥ अयंयुक्तोऽनिमित्तविहारी ॥ अयंयुक्तः सर्वनिमित्तविमोक्षमुखेन
यैरिन्द्रियाणि तस्य कार्यं वशितिन्द्रियैर्यानकेर्यस्समाधिस्मृत्यभिज्ञानकर्यधर्मसमाधिनाविमुक्तिज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यामि ॥ विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणिसंयोजनानिप्रहास्यामि ॥
सत्कायदृष्टिंशीलव्रतपरामर्शं विचिकित्सां चेति ॥ अयमुच्यते युक्तः स्रोतआपन्नश्चतुःसत्त्वनामान्येषांतनुत्वकामरागव्यापादतनुत्वादयमुच्यते युक्तः सकृदागामी ॥ सत्तनेव सत्त्व
नामाग्न्येभ्यः अधिमात्रतया विगतं कामरागव्यापादप्रहाणादयमुच्यते युक्तोऽनागामी ॥ सत्तनेव सत्त्वनामाग्न्येभ्यः अधिमात्रतया विगतेन त्र्यनागमात्र्यनागमविद्यमानमोक्षयावत्सत्त्व
तयायमुच्यते युक्तोऽर्हन् ॥ अयंयुक्तोऽप्रणिहितविहारी ॥ अयंयुक्तस्तस्याप्रणिहितविमोक्षमुखेन यस्येन्द्रियाण्युत्पद्यन्ते तस्य कार्यं वशितिन्द्रियैर्यानकेर्यस्समाधिस्मृत्यभिज्ञान
कर्यधर्मसमाधिनाविमुक्तिज्ञानदर्शनमुत्पादयिष्यामि ॥ विमुक्तिज्ञानदर्शनेन त्रीणिसंयोजनानिप्रहास्यामि ॥ सत्कायदृष्टिंशीलव्रतपरामर्शं विचिकित्सां चेति ॥ अयमुच्यते युक्तः स्रोतआपन्नः

सायन्नप्रमत्तावनामा ॥ श्रियि गित्तस्य कामयागव्यापादगनत्वादयम् त्यागपुरस्कृता ॥ सकुदाभमीमनेवराचनामा ॥ द्वितीया विमाचराचिकन कामयागव्यापाद्यदानादयम् त्यागपुरस्कृता ॥ला॥ भः
मीसकनेवराचनामा ॥ र्ण्य ध्याधिमाचराविकनव पयागमानपयागमविद्याभानबोद्धव्यश्रयस्य ॥ प्रयमत्यागपुरस्कृतार्दन ॥ इदं भावि पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रतिशुद्धं धर्मवि:
कुशलमूलनयं भावि पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्व प्रावर्यकांनानि याविकि समस्तमद्यवर्मिसर्वकन्निमाथवम्मीमिपुजानानि प्रहापाचेमिकाया छवन्यो क्लेशद्यि या मिया प्राप्ति ॥ इदं भावि पुत्र बोधि:
सत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रतिशुद्धं धर्मविचकुशलमूलनयं भावि पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य द्वितीयकौनानि ॥ अयं बोधिसत्त्व प्रथम विहारन्यादिकायादानयावमिनायामश्चावनि ॥ गीत यायमिकाया:
मावचनि ॥ सकल प्रश्रद्धेन्द्रियं प्रतिलभते ॥ वीर्येन्द्रिये श्रद्धापायकोग स्थेन समन्वागतोऽसौ विन्स स्तराव प्रतिष्ठति कूगत्तमे स्तप स द्धवश्वर रवनि ॥ अयं बोधिसत्त्व ज्ञानमहाभ्यासकुः
सभूयपत्त्यना ॥ अयं कुशियमहाभ्यासकृतस्यय पत्त्यना ॥ अयं गन्धपनि महाभ्यास कुसभूयपत्त्यना ॥ अयं चातुर्महाराजकायिक पूर्ववद् यावत् सत्त्वानां ॥ अयं पुनर्यस्मिन्काल पूर्ववद् यावत् सत्त्वानां:
भूयेया मपूर्ववद् यावत् सत्त्वानां ॥ अयं तुषित पूर्ववद् यावत् सत्त्वानां ॥ अयं निर्माणरति पूर्ववद् यावत् सत्त्वानां ॥ अयं यथि निर्मितवशवर्ति पूर्ववद् यावत् सत्त्वानां ॥ अयं बोधयावदकनिष्ठ पूर्ववद् यावत् सू
यत्सत्त्वानां ॥ सत्त्वानासत्त्वानां पात्रया वयिष्यामि ॥ सर्वेसत्त्वापधानतनयसत्त्वाग्रतूयस्य स्यामि ॥ बुद्धक्षेत्रे चयथिशोधयिष्यामि ॥ तथागतोश्चार्दन ॥ कसमाधुबुध्धानानामयिष्यामि ॥ सः
त्कविष्यामि ॥ सूत्रकन्नियमिमानायिष्यामि ॥ पूजयिष्यामि ॥ तनवश्रावकसंमोवायधोवकबुद्धसमीवायविष्यामि ॥ अयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोनानविकर्मयावचनोनुक्रवांसमाधो बा:
धिमर्दित्संबुद्धा ॥ इदं भावि पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रतिशुद्धं धर्मविचकुशलमूलनयं भावि पुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य चतुर्ज्ञानानि ॥ अयमी बोधिसत्त्वो महासत्त्वा द्वियायांभूः

नै ८ 　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　 प ५ ८

नियमी स स नूत्याय नूपतथा नायत स्यक। सुमी स्व स मूत्याद आय नया नमित नूपतथा नायत स्यक। य नया नमिता। एवं शी नया नमिता। क्षान्ति या नमिता। वी र्या नमिता। ध्या नया नमिता। प्रज्ञा या नमिता नूपतः

थ्या नायत स्यक। उपाया नमिता। सूक्ष्म स शू न्य ता नूपतथा नायत स्यक। सूक्ष्म स शू न्य ता व दि क्षी य न्य ता नूपतथा नायत स्यक। व दि क्षी शू न्य ता। सूक्ष्म स व दि क्षी शू न्य ता नूपतथा नायत स्यक। सूक्ष्म स व दि

क्षी शू न्य ता। एवं यावद स्ताव स्व स्ताव शू न्य ता नूपतथा। सू स्ताव स्व स्ताव शू न्य ता। नायत स्यक। स्मृत्युप स्थाना नूपतथा। स्म्यक् प्रहाना नि नायत स्यक। स मथ सु स्ता गर्द्धिपाद। इन्द्रिय बल बोध्यङ्ग मार्गा नूपतथा। स्म्यक् स्ता ध

द्धि पाद। इन्द्रिय बल बोध्यङ्ग मार्गा नायत स्यक। सू सु मा ग ध्या ना नूपस मापत्ति नूपतथा। सू सु मा ग ध्या ना नूपस मापत्ति यो नायत स्यक। एवं दश बल ध्या ग त व ला नि व त्वा वि वे श व ध्या नि व ल्ल व प्र ति सं वि दा स्त र्ग

वशिक बुद्ध धर्मा नूपतथा। सू स्वाद श वशिका बुद्ध धर्मा नायत स्यक। अ मि ताव नामा त्वी वी ध्या विक स्य सुवि य कथा। अजाय नः। अत स्त्राय स्त्रा नूपतथा नायत स्यक। ल स्याद ता नी दि स्त स्ता। अत स्त्राय न्ड स्त

स्यक। सूत्वकवि शुद्धि नाम सूत्र या दाया। एवं स स्य दागा स्य नागा स्य दे न्द्रे दि स नूपतथा नायत स्यक सूत्व बुद्ध ध्यान स्य बुद्ध नूपतथा नायत स्यक मा वल ध्या गत स्य ध्या गता नूपतथा नायत स्यक ल त्व स्याद ता नी दि स्तु ता था

मण्डयन स्यक। सूत्वक विशुद्धि नाम सूत्र या दाया। अ मि ताव नामा गोत्र थम अ दक विक स्य सुवि य कथा। अ नायलिक नी। अन स्याप लि क ता नूपतथा नायत स्यक। एवं स कुदा मि क नम नागा मि क नम स्त्वे

स्य क बुद्ध त्वे बोधिसत्त्वे बुद्ध त्वे बुद्धा नूपतथा नायत स्यक। एवं प्रमुदिता स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। विमला स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। प्रभा करी स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। अर्चिष्मती स मित स्य नूप

तथा नायत स्यक। सुदुर्जया स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। अभिमुखी स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। दूरङ्गमा स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। अचला स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। साधु

मती स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। धर्ममेघा स मित स्य नूपतथा नायत स्यक। सूत्वक विशुद्धि नाम सूत्र या दाया। पुन रपरं स्त काद गत म या स्त स्य नूपतथा नायत स्यक। कत मा दश गत स्य बुद्धि विदर्शना स्तः

मि। र्गोत्ररमि नवरमकरमिर्द्गनरमि रूनूररमिर्वी मनागररमिः। कुमाविररमिः। गुरायकवुद्धरमिर्वोधिसत्वरमिर्वुद्धरमिः॥ शून्यात्मशून्यतायाग्रथमारमिर्नोपलभ्यते वहिर्द्धाशून्यतायाग्रथमा
रमिर्नोपलभ्यते। शून्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायाग्रथमारमिर्नोपलभ्यते। यावदनावस्वभावशून्यतायाग्रथमारमिर्नोपलभ्यते यावद्धर्मीरमिः॥ शून्यात्मशून्यतायादधर्मीरमिर्नोपलभ्यते वहिर्द्धा
शून्यतायादधर्मीरमिर्नोपलभ्यते। शून्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायादधर्मीरमिर्नोपलभ्यते यावदनावस्वभावशून्यतायादधर्मीरमिर्नोपलभ्यते। शून्यत्वकविशुद्धिनामुपादाय। शून्यात्मशून्यतायां सत्वपरिपाको
नोपलभ्यते। वहिर्द्धाशून्यतायां सत्वपरिपाको नोपलभ्यते। शून्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायां सत्वपरिपाको नोपलभ्यते। एवं यावदनावस्वभावशून्यतायां सत्वपरिपाको नोपलभ्यते। शून्यत्वकविशुद्धिना
मुपादाय। शून्यात्मशून्यतायां वुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिर्नोपलभ्यते। वहिर्द्धाशून्यतायां वुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिर्नोपलभ्यते। शून्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायां वुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिर्नोपलभ्यते। एवं यावदनावस्वभावशून्यतायां
वुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिर्नोपलभ्यते। शून्यत्वकविशुद्धिनामुपादाय। शून्यात्मशून्यतायामवैवर्त्तिको नोपलभ्यते। वहिर्द्धाशून्यतायामवैवर्त्तिको नोपलभ्यते। शून्यात्मवहिर्द्धाशून्यतायामवैवर्त्तिको नोपलभ्यते। एवं यावद
नावस्वभावशून्यतायामवैवर्त्तिको नोपलभ्यते। शून्यत्वकविशुद्धिनामुपादाय। एवं हि सुभूते वोधिसत्वा महासत्वा अध्यात्मादिना शून्यतायोगेन सर्वधर्माणामसंख्यातानन्तसर्वाकारज्ञतायां निर्य्यास्यति। कुत्रि मरावनामान्निर्द्दिष्टो यत्री
दकविकल्पयिष्यत्र कश्चित्॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। महायानं महायानमिति भगवन्नुच्यते। सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्य्यास्यतीति तन्नाच्यते महायानमिति
नि। तत्राकाल समनकयाति। कतमद्भगवन्महायानं। कुतो वा तन्महायानं निर्य्यास्यति। सत्वानां पूर्वकालं॥ एवमवत् समवत्वस्मि नमकायान सुप्रस्थानमसंख्येयाप्रमेयपरिमाणानां पूर्वकालं॥ एवमाहः
समवन्योधिसत्वसामन्तान्वसंप्रस्थयानं॥ अथ भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। न निर्माणं स्थानं द्रष्टव्यं। एवमवासुभूते गम्भीरमहायानं सर्वे वागमडुपलभ्यते न निर्गमो वक्तव्यमुपलभ्यते। कथं भावि

गी

विपरीतं स्तुतत्कत्वं यथावन्नित्यं ध्रुवं शाश्वतमविपरिणामधर्मी स्वभावोऽभविष्यन्नातोवा नेवयं महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यत । यस्मात्तर्हि सुभूते मनः कल्पितं विठपितं स
न्दर्शितमनित्यमध्रुवमशाश्वतम्विपरिणामधर्म्मि स्वभावमकस्मात्तस्मान्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति ॥ स चेत्सुभूते नुप कथता रविष्यता ऽभूवितथाऽनन्यतोऽथ अविपरीता तत्
कत्वे यथावन्नित्ये ध्रुवे शाश्वतमविपरिणामधर्म्मि सा वा रविष्यन्नातावा नेवयं महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यत । यस्मात्तर्हि सुभूते नुम कल्पितं विठपितं सन्दर्शितं सनित्यक्
वे मशाश्वतमविपरिणामधर्म्मि स्वभावमकस्मात्तस्मात्तदायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति ॥ एवं मनस्वश्चनस स्पर्शः । स चेत्सुभूते नेप मम कथता ऽस्य भविष्यता ऽभूवितथा ऽनन्यथा ता ऽविपरीता तत्
तत्कत्वे यथावन्नित्याध्रुवाऽशाश्वता मविपरिणामधर्मी स्वभावा ऽभविष्यन्नातावा नेवयं महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यत । यस्मात्तर्हि सुभूते नवेस्पर्शः कल्पितो विठपितः सन्दर्शितोऽनित्योऽध्रु
वाऽशाश्वतो विपरीतो नामधर्मी स्वभावमकस्मात्तस्मान्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति । स चेत्सुभूते चक्षुर्विज्ञानं भूतमभविष्यत्तथमवितथमनन्यथमविपरीतं स्तत्कत्वं यथावन्नित्यं ध्रु
वं शाश्वतमविपरिणामधर्म्मि सा वा रविष्यन्नातोवानेवदं महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यत । यस्मात्तर्हि सुभूते चक्षुर्विज्ञानं कल्पितं विठपितं सन्दर्शितमनित्यमध्रुवमशाश्वतमविपरि
णामधर्म्मी स्वभावमकस्मात्तस्मान्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति । एवं श्रोत्रविज्ञानं घ्राणविज्ञानं जिह्वाविज्ञानं कायविज्ञानं स चेत्सुभूते मनोविज्ञानं भूतमभविष्यत्तथमवितथमनन्यथम
भूविपरीतं स्तत्कत्वं यथावन्नित्यं ध्रुवं शाश्वतमविपरीतो नामधर्मी स्वभावोऽभविष्यन्नातोवानेवदं महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यत । यस्मात्तर्हि सुभूते मनोविज्ञानं कल्पितं विठपितं
सन्दर्शितमनित्यमध्रुवमशाश्वतं विपरीतो नामधर्मी स्वभावमकस्मात्तस्मान्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति । स चेत्सुभूते मनःसंस्पर्शो भूतोऽभविष्यत्तथोऽवितथोऽनन्यथोऽविपरी

धामत्वधर्मीत्सवाः इति विषयं तारा वानेवदं मनद्यानं नं मदवमानुवामतनं ताकमसि हिरर्यामि यर्यामि । यस्मात्कि हि सुभूते चक्षुःसंस्पर्शजा कोऽस्यमावि०पिवः सन्दर्शिकाः इति स्याः अक्षुवाः अभ्यन्तराः विषयाः यामत्वधर्मी
शूत्सावरूस्यात्सतया नं मदवमानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यर्यामि । एवं श्रोत्रसंस्पर्शजा घ्राणसंस्पर्शजा जिह्वासंस्पर्शजा कायसंस्पर्शजा मनःसंस्पर्शजा मनःसंस्पर्शजा कथमा इति विशुद्धिविशुद्धि तथता अनन्यतथता
शुविपयीपि सन्तत्त्वं यथा विनिस्याक्षुवः अभ्यन्तराः विषयाः यामत्वधर्मी सवाः इति विशुद्धान्तारा वानेवदं मनद्यानं नं मदवमानुवा मूर्त नं ताकमहितिरर्यामि यासमतासायेकादि सुभूते नं मनः संस्पर्शजा का स्याता
वि०पिवः सन्दर्शिकाः इति स्याः अक्षुवाः अभ्यन्तराः विषयाः यामत्वधर्मी शूत्सावरूस्यात्सतया नं मदवमानुवामूर्तं ताकमहितिरर्यामि यर्यासि । सचतुस्त्वचक्षुःसंस्पर्शजा वेदनाः तथताः इति विशुद्धविशुद्धि तथता अनन्यता
तथता अविपयीमिसन्तत्त्वं यथावनिस्याक्षुवाः अभ्यन्तराः विषयाः यामत्वधर्मी सवाः इति विशुद्धान्तारावानेवदं मनद्यानं नं मदवमानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यासमतायस्मात्कि हि सुभूते चक्षुःसंस्पर्शजा वेद
नाकस्यिता वि०पिवः सन्दर्शिका अनितस्याक्षुवा अभ्यन्तरा अविषयाविशुद्धिः सर्वधर्मी ती अशूत्सावरूस्यासतया नं मदव मानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यस्या किः एवं श्रोत्रसंस्पर्शजा वेदना घ्राणसंस्पर्शजा
वेदना जिह्वासंस्पर्शजा वेदना कायसंस्पर्शजा वेदना सचतुस्त्वचमनः संस्पर्शजा वेदना कथमाः इति विशुद्धविशुद्धितथता अनन्यतथता अविपयीमिसन्तत्त्वं यथावनिस्याक्षुवा अभ्यन्तरा अविष
विधामत्वधर्मी सवाः इति विशुद्धान्तारावानेवदं मनद्यानं नं मदवमानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यासमत । यस्मात्कि हि सुभूते मनः संस्पर्शजा वेदना कस्यिता वि०पिवः सन्दर्शिका अनितस्या अक्षु
वाः अभ्यन्तरा अविषयाविशुद्धिः सर्वधर्मी ती अशूत्सावरूस्यासतया नं मदवमानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यर्यामि । सचतुस्त्वधर्मीधातु सवीः इति विशुद्धान्तारावानेवदं मनद्यानं नं मदवमानुवामतनं ताक
महितिरर्यामि यासमतायस्मात्कि हि सुभूते धर्मीधातुत्सवानतावरूस्यासतया नं मदवमानुवामतनं ताकमहितिरर्यामि यर्यामि । एवं कथमाः इति कोऽटिः सचतुस्त्वम अविधाधातुसवाः

दविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र अचिन्त्यधातुर्यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति॥
सच खलु शारद्वतीपुत्र दानपारमिता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र दानपारमिता यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोक
मभिभूय निर्यास्यति। एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता सच खलु शारद्वतीपुत्र प्रज्ञापारमिता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभू
य निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र प्रज्ञापारमिता यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। सच खलु शारद्वतीपुत्र अध्यात्मशून्यता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्म
हायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र अध्यात्मशून्यता यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। सच खलु शारद्वतीपुत्र बहिर्धाशून्य
ता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र बहिर्धाशून्यता यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्
यास्यति। सच खलु शारद्वतीपुत्र अध्यात्मबहिर्धाशून्यता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र अध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावान्तावत्तस्मात्तन्महा
यानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। एवं यावत् सच खलु शारद्वतीपुत्र अभावस्वभावशून्यता तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्त
र्हि शारद्वतीपुत्र अभावस्वभावशून्यता यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। सच खलु शारद्वतीपुत्र चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि तावदविच्छिन्ना तावानेव तन्महायानं सदेव
मानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। यस्मात्तर्हि शारद्वतीपुत्र चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि यावान्तावत्तस्मात्तन्महायानं सदेवमानुषासुरं लोकमभिभूय निर्यास्यति। एवं चत्वारि सम्यक्प्रहा

ग्निवत्वावमधियावद्वर्षं वन्दियादियेवव ज्ञानिसफलाथगानि सत्वत्सरहत आर्यांषष्ठी गमार्ग्गे तावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्क
दि सत्वहत आर्यां यां ष्टमार्ग्गे तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। सत्वसत्वहत आर्युष माम ध्यानानुष्य समापत्वा यारे तावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं
सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत आर्युष माम ध्यानानुष्य समापत्क या तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। न वदेद भगवन्सानिवत्वा
त्रिवेभाव यानिचवाम ३ त्रुतिसविद ४ सत्वसत्वहत आर्युष ध्यानिवतिक बुद्धधर्म्मा तावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत आर्युष
मावद्धि काबुद्धधर्म्मा आर्युष तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता॥ ऋद्धि सूत्र वानि यांषष्टी॥ सत्वसत्वहत (गोत्र) सत्वधर्म्मा तावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं सदेव
मानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत (गोत्र) सत्वधर्म्मा आर्युष तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। सत्वसत्वहत आर्युष समक धर्म्मा तावारविंशत्यन्त्रा
तावानेवं दमदायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत आर्युष समक धर्म्मा आर्युष तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। नव (गोत्र)
आर्युष त्वधर्म्मा ४ सकृदागामि धर्म्मा अनागामि धर्म्मा अर्हद्धर्म्मा ४ प्रत्येकबुद्धधर्म्मा बोधिसत्वधर्म्मा ४ सत्वसत्वहत बुद्धधर्म्मा तावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि
त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत बुद्धधर्म्मा आर्युष तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता॥ सत्वसत्वहत (गोत्र) समितावारविंशत्यन्त्रा तावानेवं दमदायानं सदेवमानु
षासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। यस्मात्कदि सत्वहत (गोत्र) समित तावानसाव सत्वान्स दायानं सदेवमानुषासुरं लोकमतिरिह यानि त्वया स्यता। नव सम सम क १ (श्रम) आर्युष्मन्तारसकृगा सु

ना१

नागमार्दन्युग्मकल्पनाबोधिसत्त्वःसमनन्तरंबुद्धास्तावन्तोविघुष्टाःतावानेवदर्शसदायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तियथावत्कल्पा।यस्मात्कल्पादितःसम्यक्संबुद्धास्तावान्तावत्कल्पास्तावन्तोया
नसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यामिताःसत्त्वास्तत्रसदेवमानुषासुरंलोकंतावानेवविघुष्टाःतावानेवदर्शसदायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यामिताःयस्मात्कल्पादितःसम्यक्
सदेवमानुषासुरंलोकंतावानेवकल्पास्मासत्त्वायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यामिताः॥ अमितप्रभाधिपत्यामि॥ सत्त्वास्तत्रतथाप्रथमाभिसंबोधितत्वादमयायानायबोधिसत्त्वस्यसमदासत्त्वमयावदा
बोधिमण्डेदर्शितंतत्त्वयथाविनिकायपादाकल्पतावान्तविघुष्टास्तावानेवदर्शसदायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यायस्मात्कल्पादितःबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यप्रथमविनिकायात्वाद
नुपादाययावद्बोधिमण्डेदर्शितंतत्त्वयथाविनिकायपादाकल्पतावानेतावत्कल्पासत्त्वायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यामिताःसत्त्वास्तत्रबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यवज्रायमेसानंतावान्त
विघुष्टास्तावानेवबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःसर्वबोधिसत्त्वानानुसंबन्धकृत्स्नानांतावन्निर्दिष्टत्वात्सर्वकायानववायर्वसर्वज्ञज्ञानमनुप्राप्नुयात्।यस्मात्कल्पादितःबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यवज्रायमेसानवतावान्तावत्
कल्पास्समदासत्त्वःबोधिसत्त्वःसर्वबोधिसत्त्वानानुबन्धकृत्स्नानतावान्निर्विदित्वासर्वकायानववायर्वसर्वज्ञज्ञानमनुप्राप्तिप्रो।एवंमहायानेसदेवमानुषासुरंलोकमभिरोचयन्तिनिर्यात्यामितास्तत्रतथागतस्याई
नवतसम्यक्संबुद्धस्यबोधिमण्डस्यपुनस्तत्कल्पानितावान्तविघुष्टास्तावानेवतथागतार्हन्तःसम्यक्संबुद्धाःसदेवमानुषासुरंलोकंमञ्जुश्रीयावान्तविघुष्टास्तायस्मात्तत्कल्पादितःस्तस्यपुन
पनकल्पान्तावान्तावत्कल्पास्तथागतार्हन्तःसम्यक्संबुद्धाःसदेवमानुषासुरंलोकमञ्जुयावद्गिरयावानिसर्वकामास्तत्रतथागतार्हन्तःसम्यक्संबुद्धास्तावान्तविघुष्टास्तावानेवभागवतो
र्हन्सम्यक्संबुद्धागंगानदीवालुकायमानास्तकल्पानववासनासत्त्वाविघुष्टायस्मात्कल्पादितस्तथागतोर्हन्सम्यक्संबुद्धास्तावान्तावत्कल्पास्समदास्तथागतार्हन्तःसम्यक्संबुद्धागंगानदीवालुकायमाना

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

वमेव सुभूते महायानं नारी नच्चा नामक न्नपुरुष। तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशस्य न स्थितिर्न वृद्धिः एवमेव सुभूते महायानस्य स्थानं न निर्वृ:

द्धिः तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशस्य न संक्लेशो न व्यवदानं। एवमेव सुभूते महायानस्य न संक्लेशो न व्यवदानं तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमि

ति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशस्य नोत्पादो न निरोधो न स्थितिर्न विथीष्ठितेर्न स्थित्यन्यथात्वं। एवमेव सुभूते महायानस्य नोत्पादो न निरोधो न स्थितिर्न विथिष्ठितेर्न स्थित्यन्यथा:

त्वं ज्ञायते। आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न कुशलं नाकुशलं नाव्याकृतं। एवमेव सुभूते महायानं न कुशलं नाकुशलं नाव्याकृतं तेनोच्यते आ:

काशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न दृष्टं न श्रुतं न मतं न विज्ञातं। एवमेव सुभूते महायानं न दृष्टं न श्रुतं न मतं न विज्ञातं तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥

तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न ज्ञेयं नाज्ञेयं न परिज्ञेयं न प्रहातव्यं न साक्षात्कर्तव्यं न भावयितव्यं। एवमेव सुभूते महायानं न ज्ञेयं नाज्ञेयं न परिज्ञेयं न प्रहा

तव्यं न साक्षात्कर्तव्यं न भावयितव्यं तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न विपाको न विपाकधर्मि। एवमेव सुभूते महायानं न विपाको न विपाक

धर्मि तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न कामधातुपर्यापन्नं न रूपधातुपर्यापन्नं नारूप्यधातुपर्यापन्नं। एवमेव सुभूते महायानं न कामधातुपर्यापन्नं न रूप

धातुपर्यापन्नं नारूप्यधातुपर्यापन्नं तेनोच्यते आकाशसमं तद्यानमिति॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशे न प्रथमश्चित्तोत्पादो न द्वितीयो न तृतीयो न चतुर्थो न पंचमो न षष्ठो न सप्तमो नाष्टमो

न नवमो न दशमश्चित्तोत्पादः। एवमेव सुभूते महायाने न प्रथमश्चित्तोत्पादो न द्वितीयो न तृतीयो न चतुर्थो न पंचमो न षष्ठो न सप्तमो नाष्टमो न नवमो न दशमश्चित्तोत्पादस्ते:

नाप्रन आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता[illegible] ध्यायिनाम सुभूते आकाशगमयु कुविदर्गनारु मिर्नगात्तरु मिर्नाय मकरु मिर्नकदर्गनरु मिर्नरा कूरमिर्नवीका नागरु मिर्नकू नाविरुमिर्हा एवमेव सु
भूते कमवमलयापनकु कुविरुमेनारमिर्नगात्तरु मिर्नायुमकरु मिर्नदर्गनरु मिर्नकनूरु मिर्नवीमवागरु मिर्न कूनाविरु मिर्हानाच्यम आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता[illegible] ध्यायिनाम सुभूते आ
काशगमनाद्योन आयिविकरुन्तसकू दानामिरु त्वानागामिरुत्वानाविन्न त्वयुप्यका वृद्धत्वन्त्वं वृद्धत्वं ॥ एवमेव सुभूते [illegible] आयविकरुन्तसकू दानामिरुत्वानागामिरुत्वानां
त्वन्त्वप्रत्येकबुद्धत्वं [illegible] आकाशसमसमकं ध्यानं सिमितारु [illegible] ध्यायिनाम सुभूते आकाशगमनाद्येव [illegible] प्रत्येकबुद्धरु मिर्नसम्यक्संबुद्धरुमिर्हा । एवमेव सुभूते [illegible] समत्ता
ननयावकरुमि नयुप्तका बुद्धरु मिर्नसम्यक्संबुद्धरुमिर्हा नाच्यम आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता ध्यायिनाम सुभूते आकाशान्त्रनुपूर्विनानुपूर्वि निनिदर्गनत्वानिदर्गनत्वसमयुक्तिमिरु त्वाशुक्लि
न्नसंयुक्तनाविमसकू एवमेव सुभूते [illegible] ध्यानं त्रनुपूर्विनानुपूर्विन निदर्गनिदर्गनत्वसमयुक्तिच त्वाशुक्लिसंयुक्तनसंयुक्त नाच्यम आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता ध्यायिनाम सु
भूते आकाशान्त्रनिवीनास्ती न [illegible] त्वानामाबाना त्वानम्भा कत्वा गाक एवमेव सुभूते [illegible] नानितत्वानिवस्तुच्वडश्व त्वानानाना त्वान गर्भनामार्क [illegible] आका
शसमसमकं ध्यानं सिमिताद्य ध्यायिनाम सुभूते आकाश[illegible] त्वानिमिकत्वयुष्यिरिहा एवमेव सुभूते [illegible] ध्यानं नमू [illegible] त्वामिमिकत्व युष्यिरिहा
न्वयुग्मिरि [illegible] आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता ध्यायिनाम सुभूते आकाशम् त्वाविविकत्वाविविकत्वानाकानीधका । एवमेव सुभूते [illegible] ध्यानं त्वाविविकत्वाविविकत्वानाकाना
कात्वमहमाद्य आकाशसमसमकं ध्यानं सिमिता ध्यायिनाम सुभूते आकाशगमन[illegible] एवमेव सुभूते [illegible] ध्यानं [illegible] आकाशसमसम [illegible]

[illegible] आकाश[illegible] [illegible] समतयानं [illegible] आकाशसम[illegible]यानां। [illegible]

[illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] [illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] [illegible] आकाश[illegible]

[illegible] संख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] [illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] [illegible] दिशि [illegible] आकाश[illegible] वदि[illegible]

[illegible] आकाश[illegible] समतयानां [illegible] वदिनतया। [illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] [illegible] एव

[illegible] समतयानां [illegible] आकाश[illegible] वदिनतया आकाश[illegible] समतयानां [illegible] वदिनतया। [illegible] अप्रमेया[illegible]

दिशि [illegible] ऊर्ध्वं दिशि [illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] दिशि [illegible] आकाश[illegible] समतयानां [illegible]

[illegible] आकाश[illegible] वदिनतया आकाश[illegible] समतयानां [illegible] वदिनतया [illegible] आसंख्ये[illegible] वदिनतया। ऊर्ध्वं दिशि [illegible]

[illegible] अप्रमेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] दिशि [illegible] आकाश[illegible] समतयानां [illegible]

[illegible] वदिनतया [illegible] आकाश[illegible] वदिनतया आकाश[illegible] समतयानां [illegible] वदिनतया आकाश[illegible] समतयानां [illegible] वदिनतया। [illegible] दिशि [illegible] अप्र

मेयासंख्येयानामपरिमाणानां सत्त्वानामेव का[illegible] दिशि [illegible] आकाश[illegible] समतयानां [illegible]

सत्का वदितव्या नित्या नत्का सत्कया आकामा सत्लो वदितव्या आकामा सत्कया सदायाना सत्का वदितव्या सवयाना सत्कया असंत्क्ष्या सत्का वदितव्या संत्क्ष्या संत्कया शुभमया सत्का वदितव्या अशुभमया सत्कया — शु
स्वया सत्लो वदितव्या अशुभसंस्था या सत्कया अशुयविमाया सत्ला वदितव्या अशुयविमाया सत्कया सर्वधर्मा सत्का वदितव्या अवेदिसत्कता सिमि सदाया सशुभमया मासंस्था यानामयविमाया नांसत्वा नामव का आगया के
सत्का सत्क थादिसुतल व यथ सत्वा युग्य स थोग का वृत्ता कागंय व सदायान सत्वाग्र मयं य ज्ञास स्वर्याय ज्ञाय विमा ये यव सर्वधर्मा सर्ववेगुहस्तु ज्ञो तत्त्वेन । यतन यथी सुतल सशु लसव त्वा सत्कया सत्व ज्ञा व याव यथोशुयजैतस
नूजमानव कावक वदक ज्ञानकय गय कासत्लो वदितव्या आनकयगय कासत्कया सत्क कासत्लो वदितव्या सुसव कावसत्कया अशुभमया सत्वा यायविमागसत्ला वदितव्या अशुभमया सत्वा यायविमागसत्कयास र्वधर्म
सत्ला वदितव्या अवेदिसुतलकगुमि ना दायान अशुभमया मासंस्था यान मयविमामानामसत्वानावेसकाकोयान कसाकतोकथादिसुतलमग सत्कतमगत्वा तायन यावज्ञान कयगयकायाव तत्व कादि र्यवाशुभ मयसत्ले
स्वाय मयविमागेम वसर्वधर्मा स ईजगनाय नत्वा न यूतवय वसूतल व ना मसत्वा सत्कया या वज्ञान कयगकासत्ला वदितव्या यावज्ञानकयगकासत्कया अशुविनत्व अमत्व सत्ला वदितव्या अशुविनत्वधान था
ल्या न्पूयकश्चासत्ला वदितव्या न्पूयक श्वास त्कया वदत्या सहाशुसत्का व विशुतनसत्क्षा सत्ला वदितव्या विशुतनसत्क्षा सत्कया आकाश सत्ला वदितव्या आकाश सत्कया सदायाना सत्ला वे
दितव्या सदायाना सत्कया अशुभमया संस्था या यविमागा सत्ला वदितव्या । अशुभमया संस्था या यविमागा सत्कया सर्वधर्मा सत्ला वदितव्या ॥ अवेदिसुतलतप सिमित्व सदायान अशुभ स्या ने
सत्संस्था यानामय विमागमनां सत्वाना मव कागयान कसाकमाक थादिसुतल यगश्च कायाव यव सर्वधर्मा थार्व ज्ञान तायन तत्त्वका । पूतनयवं सुतलकृत्या सत्व त्वासत्कया याव ज्ञानकयगकासत्कया वशु
नसत्ला वदितव्या व ज्ञान सत्कया । ग्रुध्रुग्रागडिम्का कायमना सत्वम वदितव्या । मना सत्कया आकामा सत्ला वदितव्या आकाम सत्कया सदायाना सत्ला वदितव्या सदायाना सत्कया अशुभमया संस्था या

मा ४

यविनाग्भसहगतावदिकया। अनुपमयासंख्येयायाविमाभमसहगता सर्वधर्मासहगतावदिकया। एवं हि सुभूते सकासि सहगतया अनुपमयाभासंख्येयामयाविमाभानीसहगानामवगेकोशान सहयन्ह कामकथादिसत्तन यभाभा

यावध्रव सर्वधर्म्माश्र सर्वज्ञ नायसन्नद्धो। पुनरपरं सुभूते सत्त्वा सहगताया यावज्ञानकर्षणकारसहगतावदिकया। ज्ञानकर्षणकामसहगता। दानतया वशिक्षासहगतावदिकया दानपारमितासहगतया शीलतया नमिता

मिपाव मिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमितासहगतावदिकया अध्यात्मशून्यता याविभावसहगतावदिकया शून्यता सहगतावदिकया शून्यतासहगता नामसहगता अनुपमया असंख्येया

यापथिंशासहगता सर्वधर्म्मासहगतावदिकया। एवं हि सुभूते महासत्त्वो सहगतया अनुपमयाभासंख्येयायामयाविमाभानीसहगानामवकाम ध्यान सहगता कथादिसत्त्वसत्त्व यभाभा सायावध्रव सर्वधर्म्माश्रसर्वज्ञ नायसन्नद्धो

पुनरपरं सुभूते सत्त्वा सहगता यावज्ञानकर्षणकारसहगतावदिकया ज्ञानकर्षणकासहगता शून्यता सहगतानावदिकया गुन्यता शून्यता सवदिका गुन्यतायावदनावसागता सहगतावदिकया। अनुत्तावस्व

तावसत्यासहगता शाकाभासहगतावदिकया। आकाशासहगता यानसयानासहगतावदिकया महासागरसहगता अनुपमया संख्येयायाविमाभसहगतावदिकया। अनुपमयासंख्येयायाविमाभसहगता सर्वधर्म्मासहगतावदिकया

एवं हि सुभूते महासत्त्वो सहगतया अनुपमयाभासंख्येयायाविमाभानीसहगानामवकाशसहगता कथादिसत्त्व सत्त्वयभाभा सायावध्रव सर्वधर्म्माश्रसर्वज्ञ नायसन्नद्धो। पुनरपरं सुभूते सत्त्वा सहगतायाया

वज्ञानकर्षणकासहगतावदिकया ज्ञानकर्षणकासहगता सत्त्वसहगतावदिकया सत्त्वपकासहगता सत्त्वसहगतावदिकया सत्त्वसहगता निर्याणसहगतावदिकया असहगता इन्द्रियासहगतावदिकया

इन्द्रियासहगता बलसहगतावदिकया बलसहगता बोध्यंगसहगतावदिकया बोध्यंगसहगता मार्गसहगतावदिकया। मार्गसहगता अनुपमासहगतावदिकया। अनुपमासहगता ध्यानसहगतावदिकया ध्यानसहगता अनुपमय

मायप्यसहगतावदिकया अप्रमाणसहगता प्रतिसंविदसहगतावदिकया प्रतिसंविदसहगता दशबलसहगतावदिकया दशबलसहगता वैशारद्यसहगतावदिकया वैशारद्यसहगता आवेणिकबुद्धधर्मसहगतावदिकया ॥

शूद्रमकरस्य सत्कावदितया ३

शून्यतिकवृद्धधर्मासत्कृत्या शून्यकाभावसत्कावदितया शून्यकाभावसत्कृत्या महायानासत्कावदितया महायानासत्कृत्या। शून्यमयासंख्यायापविमामासत्कावदितया शून्यमयासंख्यायायविमामासत्कृत्या सर्वधर्मासत्कावदित
या। एवंविदिसतत नमस्मिन्नेदायानशून्यमयानाधामसंख्यायानामयविमाभानांमत्वानामवकाशमनत्कमत्कमाकथादिसतत्कयगभ्यामायांवध्यवसर्वधर्माः सर्वेऽनेनायतनेके र्यो। पूनवपर्वं सतत नशून्यममत्वासत्कृत्यायाँ
वज्ञानकयगभ्यकासत्कावदितयाज्ञानकयगभ्यकासत्कृत्या। ज्ञेयत्वमसत्कावदितया ज्ञेयत्वमसत्कृत्या। शून्यस्य मकरस्य सत्कृत्या दर्शनत्वमसत्कावदितया दर्शनत्वमसत्कृत्या। ज्ञानुत्वमसत्कावदितया ज्ञानुत्वमसत्कृत्या। वी
नवागतस्य मसत्कावदितया वीनवागतस्य मसत्कृत्या। ऊभावितस्य मसत्कावदितया ऊभावितस्य मसत्कृत्या। शून्यकाभावसत्कावदितया शून्यकाभावसत्कृत्या। महायानासत्कावदितया महायानासत्कृत्या। शून्यमयासंख्यायापवि:
मामासत्कावदितया। शून्यमयासंख्यायायविमाभासत्कृत्या। सर्वधर्मासत्कावदितया। एवंविदिसतत नमस्मिन्नेदायानशून्यमयाधामसंख्यायानामयविमाभानांमत्वानामवकाशभाकत्कमत्कमाकथादिसततय:
ध्यामायावध्यवसर्वधर्माः सर्वेऽनेनायतनेके। पूनवपर्वं सतत नशून्यमसत्वासत्कृत्यायावज्ञानकयगभ्यकासत्कावदितया। ज्ञानकयगभ्यकासत्कृत्या। श्रेयशून्यत्वासत्कावदितया। श्रेयशून्यत्वासत्कृत्या। सकृदागमेसत्का
वदितया। सकृदागमासत्कृत्या। शून्यागामसत्कावदितया। शून्यागामसत्कृत्या। शून्यहदसत्कावदितया शून्यहदसत्कृत्याय। त्यकवृक्षासत्कावदितया। प्रत्येकवृद्धासत्कृत्यायावदाकाशमहायानाश्रमयासंख्यायायविगमासर्वध
र्मासत्कावदितया। एवंविदिसतत नमस्मिन्नेदायानशून्यमयाधामसंख्यायानामयविमाभानांमत्वानामवकाशभाकत्कमत्कमाकथादिसततयभ्यामायावध्यवसर्वधर्माः सर्वेऽनेनायतनेके। पूनवपर्वं सतत:
नशून्यमसत्वासत्कृत्यायावज्ञानकयगभ्यकासत्कावदितया। ज्ञानकयगभ्यकासत्कृत्या। श्रावकयानासत्कावदितया। श्रावकयानासत्कृत्यायाप्रत्येकवृद्धयानायासत्कावदितया। प्रत्येकवृद्धयानासत्कृत्यायानथगमासत्कावदित:
यानथागतासत्कृत्या। सर्वाकारज्ञतासत्कावदितया। सर्वाकारज्ञतासत्कृत्या। शून्यकाभासत्कावदितया। शून्यकाभासत्कृत्या। महायानासत्कावदितया। महायानासत्कृत्यायावत् सर्वधर्मीसत्कावदितया। यावत् सर्वधर्मी॥

[illegible] gaṅgā [illegible] mahāyāna [illegible] saṃkhyāyā nāmapi [illegible] sattvā nāma [illegible] yathāpi nāma [illegible]

[illegible] saṃkhyāyā nāmapi [illegible] sattvā nāma [illegible] yathāpi nāma [illegible]

[illegible] saṃkhyāyā nāmapi [illegible] sattvā nāma [illegible] nāmapi [illegible] sattvārtha [illegible]

[illegible] mahāyāna [illegible] nāma [illegible]

[illegible] kalām api nopaiti [illegible] saṃkhyām api [illegible]

[illegible] kalām api nopaiti [illegible] saṃkhyām api [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

श्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। एवं ना[illegible] आध्यात्मिको वायुधातुर्नाकाशधातोर्न [illegible] न विज्ञानधातोः प्रकृतिर्न तथता न स्वभावा न तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्व
चिद्वितिष्ठति। न खलु धर्मधातोः प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न धर्मधातोः तथता न स्वभावा न तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु तथ
तायाः प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न तथतायाः तथता न स्वभावा न तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु [illegible] प्रकृतिः कुतश्चि
दागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु [illegible] तथता न खलु [illegible] स्वभावा न खलु [illegible] तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु [illegible] प्रकृतिः कु
तश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु प्रकृति नाध्यात्मिका तथता नापि नाध्यात्मिकाः स्वभावा नापि नाध्यात्मिका तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु दानः
पारमितायाः प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न दानपारमितायाः तथता न दानपारमितायाः स्वभावा न दानपारमितायाः तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न
क्वचिद्वितिष्ठति। एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिताया प्रज्ञापारमितायाः प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न प्रज्ञापारमिता
या तथता न प्रज्ञापारमितायाः स्वभावा न प्रज्ञापारमितायाः तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। न खलु स्मृत्युपस्थानानां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वि
तिष्ठति। न स्मृत्युपस्थानानां तथता न स्मृत्युपस्थानानां स्वभावा न स्मृत्युपस्थानानां तत्कस्य हेतोः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। एवं न सम्यक्प्रहाणानां नर्द्धिपादानां नेन्द्रियाणां न बलानां
न बोध्यङ्गानां नार्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचिद्वितिष्ठति। नाप्यार्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य तथता नाप्यार्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य स्वभावा नाप्यार्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य तत्कस्य हेतोः कुतश्चि

दागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। न सतानुपुमानध्यानानारूप्यसमापत्तीनां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। नात्र मार्गध्यानानारूप्यसमापत्तीनां तथता नात्र मार्गध्यानानु
रूप्यसमापत्तीनां स्मृत्युपस्थानानां मार्गध्यानानारूप्यसमापत्तीनां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। न सत्त्वदशबलानां तथागतबलानां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थि
ता। न दशबलानां तथागतबलानां तथता न दशबलानां तथागतबलानां स्वलक्षणानां दशबलानां तथागतबलानां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। एवं न वैशारद्यप्रतिसंविदां तथता न वैशारद्यप्रति
संविदां न वैशारद्यप्रतिसंविदां नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां तथता नाष्टादशाना
मावेणिकानां बुद्धधर्माणां स्वलक्षणा नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। न सम्यक्संबोधेः प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वा
चित्स्थिता। न बोधेस्तथता न बोधेः स्वलक्षणा न बोधेस्तत्प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। न संस्कृतासंस्कृतस्य प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। ना
संस्कृतस्य तथता नासंस्कृतस्य स्वलक्षणा नासंस्कृतस्य प्रकृतिः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थिता। शून्यता नामागतियोगं॥ यदपि तत्सर्वमेवमाहुः। नास्य यानस्य पूर्वा कोटय स्तथा नापरान्तकोटः
यस्तस्य न मध्यकोट्यपि न तस्य तु साधु समनकोपानन्दम्मातं तद्यानं अत्यन्ता निमित्तं यानात्रय मत्रतमतस्य अनमनम्भाजस्य यानस्य पूर्वाकोटय स्तथा नापरान्तकोटय स्तथा न मध्यकोटय स्तस्य तु साधु मतमनकोयानन्दम्मा सः
त्यानममयान्निमित्तं यानात्मन स्कस्वादतान्तव्यादिमतत्व अनुतीवावमप्रतीवनाधमानमनासमनागमनाधमनागमनाधमगन्याधयुत्तम्यमन्नाधापुत्तव्यमन्ननाधमाभनन्यमयमधममनाधमममममयायागन्याममतया:
नमतयामनमनसमग्रतीमपिसतावाधिमतनमनमनाधानमतमतमग्रयायात्रमावाधवाधिमात्रावावनत्रावाधर्यववावपंवासमक्षवाअनुवावनववादमानामकमामतधममतममयाममसिदयानंवाधिमतनसयमतमसमतमयानाधियतत्रममम्

यस्य न नविषम च्चायिकस्य [illegible] कपस्तस्य न विनागभनस्यस्य डयस्तस्य गनादायश नमादद्डयस्तस्य गनामादशानभेनोड्डयस्तस्य गनानामयावन्न कुशलमयस्तस्य गनाकुशलन्न साश्रवमयस्तस्य गनानाश्रवन्न मा
यस्तस्य गचानुवर्षेन कृगडयस्तस्य गना कृगश नेकुगक यडयस्तस्य गना कृगकुयभनलौकिकमयस्तस्य गनलोकोत्तरं नमंकुगडयस्तस्य गनन्यवदानं नसमानेडयस्तस्य गननिर्व्वाणं नाप्यनिलमयस्तस्य [illegible]
नमूत्वमयस्तस्य गनद [illegible] डयस्तस्य [illegible] नानात्मानगमकमयस्तस्य गनागोककामधातु रूपस्तस्य गनकामधातुसमतिक्रमानरूपधातु रूपस्तस्य गन रूपधातुसमतिक्रमणनारूप्यधातु रूपस्तस्य गनारूप्यधा
तुसमतिक्रमयग [illegible] दिनम [illegible] नायस्तस्य [illegible] मयमनानन्न नेगम्यमनागमनं रूपमनागमनं रूपमगमनेव [illegible] रूपमभगमनं। एवमस्ती वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञा
नमस्ती विज्ञानमस्ती भनविज्ञानं नगम्यामनागमं विज्ञानमनागमनं विज्ञानं नगमनं। प्रभू [illegible] विज्ञानं [illegible] विज्ञानं नगम्या [illegible] मायाससी [illegible] रूपमयस्तस्य [illegible] नावक्रुद्धगन्ता
मायानापस्तस्य कुतः पुनः भगन्तामायाससी रूपमयस्तस्य गनगम्यमाया मस्ती वेदनाडयस्तस्य ग। गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमाया नायस्तस्य ग। कुतः पुनः भगन्तामायाससी वेदनाडयस्तस्य गनभ [illegible]
या मस्ती संज्ञाडयस्तस्य गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमायानायस्तस्य कुतः पुनः भगन्तामायामस्ती संज्ञाडयस्तस्य गनगम्यमायामस्ती संस्काराडयस्तस्य ग। गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमायानायस्तस्य कुतः
पुनः भगन्तामायामस्ती संस्काराडयस्तस्य गनगम्यमायामस्ती विज्ञानमयस्तस्य गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमायानायस्तस्य कुतः पुनः भगन्तामायामस्ती विज्ञानमयस्तस्य ग। एवमगम्यमायामनागतं रूपं
वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमयस्तस्य गनगम्यमायाप्रत्युत्पन्नं रूपमयस्तस्य गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमाया नायस्तस्य ग। कुतः पुनः भगन्तामायाप्रत्युत्पन्नं रूपमयस्तस्य गनगम्यमायाप्रत्युत्पन्ना वेदनाडय
स्तस्य गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमाया नायस्तस्य कुतः पुनः भगन्तामायाप्रत्युत्पन्ना वेदनाडयस्तस्य ग। नगम्यमायाप्रत्युत्पन्ना संज्ञाडयस्तस्य गम्यमेव नावक्रुद्ध न्या गम्यमायानायस्तस्य कुतः पुनः भगन्ता:

नायांयस्वाहा त्यन्त्रां हृदयस स्वाहा । नगन्यनायांयस्वाहा त्यन्त्रां संस्कारडयस स्वाहा । भन्यके व नाव कृ न्याग न्यनायां नायस्त नाकू न च यू न । भन्यनायांयस्वाहा त्यन्त्रां । संस्कारहृदयस स्वाहा न न भन्यनायांयस्वाहा त्यन्त्रमि ॥

सन न म य स स्वाहा म ग न्यके व नाव कृ न्याग न्यनायां नायस स्य न कू न च यू न । गन्यनायांयस्वाहा त्यन्त्रविज्ञान डयस स्वाहा म न ग न्यनाया य म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रं न य म य स स्य न भ न्यके व नाव कृ न्याग न्यनायां नायस स्य के कू न च यू

न ग न्यनाया य म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रं द्व य म य स स्वा म न न भ न्यनाया म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रां व द नां संज्ञा संस्कारा विज्ञान म य स स्य म ग न्यके व नाव कृ न्याभू न्यनाया न्त्रां य स स्य म कू न च यू न च भू न्यनाया य म मी का

नाग न यस्वाहा त्यन्त्रां व द नां संज्ञा संस्कारा विज्ञान म य स स्वा म य ध्वी क न । म ल म दान पा न मि ता नाय स स्य म भू य वा क का वि स ल क दान पा न मि ता नाय स स न यस्वाहा त्यन्त्र का वि स ल क दान पा न मि ता नाय स स्व

का भू ध्व स म न स्व दान पा न मि ता नाय स स्य म न न स ल म ध्वा स म नाया म मी का ध्वा डयस स्य न स म के व नाव ल्ला म नायां नायस स्य म कू न च यू न च स म नाया म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रां दान पा न मि नायस:

ध्यान तु वी यू र्वा न्ता य वा क य स्वाहा त्यन्त्र ध्व ध्य स मी सपा न मि काये नो त स्य का पू र्वा का य वा क यस्वाहा त्यन्त्र ध्व ध्य स मू ज्ञा कि या न मि ता नाय स स्य म पू र्वा काय वा क यस्वाहा त्यन्त्र ध्व ध्य स वीर्य पा न मि ता नाय स:

स्य म पू र्वा काय वा क यस्वाहा त्यन्त्र ध्व ध्य स ध्यान पा न मि ता नाय स स्य म पू र्वा क न ध स ल म प्र ज्ञा पा न मि ता नाय स स्य म भू य वा क का वि स ल क प्र ज्ञा पा न मि ता नाय स स्य न यस्वाहा त्यन्त्र का वि स ल क प्र ज्ञा पा न

मि ता नाय स स्य म । ध्व ध्य स म न ध्वा प्र ज्ञा पा न मि ता नाय स स्य म । न स ल न स म नाया म मी का ध्वा डयस स्य न ना नाग का न यस्वाहा त्यन्त्रां ध्वा डयस स्य न स म के व नाव ल्ला म नायां नायस स्य म कू न च यू न च स म नाया

म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रां प्र ज्ञा पा न मि नाय स स्य म । पू न न प व स ल म पू र्वा काय वा क म ध्य ध्व सू स्वाहा प स्क ना नि नाय स स्य के ध्य ध्व स स म यो स्वाहा प स्क ना नि नाय स स्य न का । न स ल स स म नाया म मी का

नाग न यस्वाहा त्यन्त्रां ध्या न ड म स स्य म स म के व नाव ल्ला म नायां नायां नाय स स्य म कू न च यू न च स म नाया म मी का नाग न यस्वाहा त्यन्त्रा नि स्म स्वाहा प स्क ना नि ड य स स्य न का । ग्र र्व स म स्व भू ल क्ष्मानि दृ र्वा न्ता य वा क मः

ये पू नायकस्य नका। ओडिवाकरपूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। रुन्दिवाणिपूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य ककुत्सनानिपूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। बोधिगानिपूर्व्वा नायकानां मध्ये [illegible] नाय:
कस्य नका। आर्य्याष्टांगमार्ग्गेश पूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। पुष्पमालाप्यान्नायकयपरपूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। दशतथागतानि पूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका [illegible]
निवेशायवानि पूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। वृतग्रहप्रतिमतीविदश पूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका। पूर्व्वादशबोधिकावृद्धधर्म्माश्व पूर्व्वा नायकानां मध्ये पू नायकस्य नका [illegible] समन्ताः
या आबोधिकवृद्धधर्म्मा नायकस्य कनजसेनतासमकायां पूर्वा कना नागनयलक्षण्यचाआडम्बरस्यकसंमतनकाव तसिमकाया नायकस्य काकुनशपूर्वे रसमकाया मनीकाननागकव्युलक्षण्यचाशहृदः
आर्यबोधिकावृद्धधर्म्मा आयतसप्तनायत वयवेसहृद पूर्व्वा नकत ४ पृथक्ता नायकस्य नकं पूर्वा नकत: पृथक्ता नायकस्य कयलक्षण्यवृक्ष: पृथक्ता नायकस्य नका ग्राधसमकयापृथक्ता नायकस्य
का।तत्कसहृता ४ सत्वानुपतधिकामृयादाय। एवं बोधिवेकयुलक्षण्यवृद्ध बोधिसत्वा ४ पूर्व्वा नकतलक्षथागता नायकस्य नकंपूर्वा नकतलक्षथागता नायकस्य तमध्ये तलक्षथागता नायकस्य नका। पृथक्तम: १२४
तथागता नायकस्य नका। तत्कसहृता ४ सत्वानुपतधिकामृयादाय। एवं हि सत्वा बोधिसत्वेन महासत्वेन पुहृता नमिता याक्रि त्वा त्रिवर्षमूभिक्रि त्वा सर्व्वा कानहृता यनिपूर्व्व यतता:
देमतलत बोधिसत्वस्य महासत्वस्य पूर्व्वा मकया महतायानं। पुष्पहितानां बोधिसत्वा महासत्वा ४ सदवमानुषोमृतेनाकमतिसर्व्वसर्व्वा कानहृकायां निर्य्यो बाकिा। इत्यनकं निर्य्यातिनं। पृथक्त्व त्वामृ:
तत्र हितनगवकसदेन वाचनामाधूनायस्तगवनतायाविनमिदं तगवता बोधिसत्वानां महासत्वानां महायानं। पुष्पतगवन्त तयानभिक्रमातेवतीनध्वनिवोधिसत्वेमहासत्वे ४ सर्व्वा कानहृता
अनुत्तराकाम्नानानाअपि बोधिसत्वा महासत्वा अप्रमततयानभिक्रमात्मा ४ सर्व्वा कानहृतामनुत्तरायामिका। ययितगवन्तगदिमिताका। सर्व्वयपूतकथागतपू बोधिसत्वा महासत्वा ४ सर्व्वलक्षण्यत्वा:

ष्यत्र महायाने निर्यास्यति सर्वाकारज्ञतामनुपायपूर्विका। तस्मात्तर्हि भगवन्महायानमिदं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुतस्याध्यसमसमानानामा॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमे
तत्सुभूते एवमेतत्। अत्र महायाने निर्यास्यन्त्यतीतानागतप्रत्युत्पन्ना बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वाकारज्ञतामनुत्पादानुत्पादानि तमनुपायपूर्विका वा॥ अथ खल्वायुष्मान् पूर्णो मैत्रायणीपुत्रो भगवन्तमेतद
वोचत्। आयुष्मान् भगवन् सुभूतिः स्थविरो विवक्षभागत प्रज्ञापारमितायाः कृते महायानमुपदेष्टव्यं मन्यते॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। मा हैवाहं भगवन् प्रज्ञापारमितां व्यति
क्रम्य महायानमुपदिशामि॥ भगवानाह॥ नाहं सुभूते अनुलोमं त्वं प्रज्ञापारमितायां महायानमुपदिशसि॥ तत्कस्माद्धेतोः। तथा हि सुभूते ये केचित्कुशला बोधिपक्षा धर्माः श्रावकधर्मा वा प्र
त्येकबुद्धधर्मा वा बोधिसत्त्वधर्मा वा बुद्धधर्मा वा सर्वे ते प्रज्ञापारमितायां संग्रहं समवसरणं गच्छन्ति॥ सुभूतिराह॥ कतमे भगवन् कुशला बोधिपक्षा धर्माः श्रावकधर्माः प्रत्येकबुद्धधर्मा बोधिस
त्त्वधर्मा बुद्धधर्मा ये प्रज्ञापारमितायां संग्रहं समवसरणं गच्छन्ति॥ भगवानाह॥ तद्यथा चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि स
प्त बोध्यङ्गानि। आर्याष्टाङ्गो मार्गः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षाः सर्वे चत्वार्यप्रमाणानि चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यारूप्यसमापत्तयो दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपार
मिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदो महामैत्री महाकरुणा अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा असंप्रमोषधर्मता सदा उपेक्षाविहारिता इ
मे सुभूते कुशला बोधिपक्षा धर्माः श्रावकधर्माः प्रत्येकबुद्धधर्मा बोधिसत्त्वधर्मा बुद्धधर्मास्ते प्रज्ञापारमितायां संग्रहं समवसरणं गच्छन्ति॥ यच्च सुभूते महायानं यच्च ध्यानपारमिताया यावद्वी
र्यपारमितायाच क्षान्तिपारमितायाच शीलपारमितायाच दानपारमितायाच रूपस्याच वेदनायाच संज्ञायाच संस्कारायच विज्ञानं यच्च चक्षुर्यच्च श्रोत्रं यच्च घ्राणं यच्च जिह्वा यश्च कायो यच्च मनो

यच्च रूपं यच्च शब्दो यच्च गन्धो यच्च रसो यश्च स्पर्शो यश्च धर्मो यच्च चक्षुर्विज्ञानं यच्च श्रोत्रविज्ञानं यच्च घ्राणविज्ञानं यच्च जिह्वाविज्ञानं यच्च कायविज्ञानं यच्च मनोविज्ञानं यश्च चक्षुःसंस्पर्शो यश्च श्रो-
त्रसंस्पर्शो यश्च घ्राणसंस्पर्शो यश्च जिह्वासंस्पर्शो यश्च मनःसंस्पर्शो या च चक्षुःसंस्पर्शजा वेदना या च श्रोत्रसंस्पर्शजा वेदना या च घ्राणसंस्पर्शजा वेदना या च जिह्वासंस्पर्शजा वेदना या च कायसंस्प-
र्शजा वेदना या च मनःसंस्पर्शजा वेदना यानि च वेदनाविसृष्टयश्च यत्नानि यानि च संस्कृतानि यानि च आध्यात्मिकानि यानि च बहिर्द्धियानि यानि च बलानि यानि च वैशारद्यानि यश्च स्वार्थाः सुखक्षेमाध्यात्म्यानि यानि चायुष्मा-
धानि यानि च ध्यानानि यान्यारूप्यसमापत्तयः याश्च विमोक्षा यानि च बलानि यानि च वैशारद्यानि यानि च प्रतिसंविदो यानि च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि यच्च सर्वसंस्कृतानां धर्माणां यच्च दुःखस्य यश्च समुदयो यश्च
निरोधो यश्च मार्गो यश्च कामधातुर्यश्च रूपधातुर्यश्चारूप्यधातुर्या चाध्यात्मशून्यता या च बहिर्धाशून्यता या चाध्यात्मबहिर्धाशून्यता या च यावदभावस्वभावशून्यता ये च समाधयो यानि च धारणीमुखा-
नि यश्च यावदष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा यश्च स्रोतआपत्तिफलं यावदनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्यच्च धर्मा विनयाय यश्च यावत्तथागतार्हत्सम्यक्संबुद्धो यच्च निर्वाणं सर्वे ते धर्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिणो १४
ऽनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा अनेन पर्यायेण सुभूते अनुत्तरं महायानं यदि महायानस्य निमित्तं नास्ति यो यदि धर्मा असंस्कृता न हि सुभूते शून्यता महायानं मनोऽप्रमेयाया निमित्ता शून्यता ध्यान
या निमित्ता शून्या वीर्या या निमित्ता शून्या क्षान्तिर्या निमित्ता शून्या शीलं या निमित्ता शून्या दानं या निमित्ता शून्या इति हि महायानं श्रुत्वा प्रज्ञा या निमित्ता ध्यान वीर्य क्षान्ति शील दानं या निमित्ता वाद्वय समदर्द्धिधीकानां
सर्वता शून्यता महायानं शून्या निमित्तं च यत्स्वभावानि इति हि महायानं स्मृत्युपस्थानानि वा द्वयसमदर्द्धिधीकानां एवं बोधिसत्त्वानां महायानं सम्यक्प्रहाणान्यृद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गानि मार्गो इति हि महा-
यानं सम्यक्प्रहाणान्यृद्धिपादा इन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गो ऽप्रमाणद्वयसमदर्द्धिधीकानां नानात्मतायानं शून्या अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तय इति हि महायानं चाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयश्चाद्व

सुमारदेवीकायांनानाप्रसन्नतायानं अनुपदमवस्तेवेमवद्मयमितंविदध्यादमावस्तिकावृद्धधर्मा॥ स्मितिहिमस्तायानं ववृद्धधर्मा॥ अवद्यमदवेवीकायां॥ आनतकायगेनमुरुता आनु
नामसंग्रहायानमिताया॥ मस्तायानं चयदिगमिता॥ स्मितिव्यापिनित्या॥ श्रीमरुतिवारा॥ भूयिष्ठदुःखन्तपूर्ताङ्गवन्ताचीकमीवाधिमस्तानायिका॥ अरूपवान्नमीवाधिमस्तानायिका। मध्यमावाधिमस्तानायिका
रूपायमध्यकनयावाधिमस्तानायमकमावदितया॥ एवंवेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानायमकनयावाधिमस्तायथोनमावदितया॥ रूपंवाधिमस्त स्मिता॥ एवमयिनविघ्नकनायतस्वर॥ एवंवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञा
नवाधिमस्त स्मिता॥ एवमयिनविघ्नकनायतस्वर॥ एवंहितमवन्तसंवेसर्वसर्वथासर्वंवाधिमस्तमनूपतसमानास्वमनूपगन्धकतमंवाधिमेत्वंकतमस्यांप्रज्ञायानेमकायामववादिच्यामयनभमितस्वामि
भूयिष्ठदुःखन्तपूर्तागवन्तामध्येयमातमतउद्रकवाधिमस्त स्मितयथाआत्माआत्मेतिवाचीतअपूयनकयावानमितिनिदृक्तआत्मा एवमस्वतावानीधर्माः दर्शकतमद्वयंयदनमितिनिवृक्ता॥ एवंवे
दनासंज्ञासंस्कारावकतमत्कविज्ञानंयदनमितिनिवृक्तंतदुर्यमवंवेदनासंज्ञासंस्कारायथानमितिनिवृक्तन्वतंदृष्टानांनमितिभूनमितिनिवृक्तिमनमितंतवृक्ताप्रज्ञायावमितायामववदिच्याम
नूयमितच्यामिनेवान्यअनमितिनिवृक्तवाधिमस्त्वरूपमस्यमयोवाधिययवततासवदवत्रिदिग्यमानवाधिमस्त्वस्यमकासत्वस्याविकन्वाचावनीयमनमतीयमानवेयोगसावीतवीकमानसंनाकुसयः
गिनमंतस्याग्निमसंत्रामस्यायघनयवागि वाधिमस्त्वामसनम त्वप्रज्ञापारमितायां॥ शारिपुत्र आह॥ कतमकायवनेनायूप्रसूतकएवंवदसिरूपवान्नकावाधिमस्त्वानायिका॥ अरूपवान्नकावाधिमस्त्वानायिका॥
मध्यमावाधिमस्त्वानायिका॥ कतमकायवनेनायूप्रसूतक एवंवदसिरूपायमध्यकनयावाधिमस्तायथोनकावदितया॥ एवंवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानायथोनकयावाधिमस्तायथोनकावदितया॥ कतमका
यतनायूप्रसूतक एवमवदसि रूपंवाधिमस्त स्मिता॥ एवमयिनविघ्नकनायतस्वर॥ एवंवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानंवाधिमस्त स्मिता॥ एवमयिनविघ्नकनायतस्वर॥ एवमहंवाधिमस्त्वंमहासत्वंसर्वसत्वसत्वंसः

व धर्मं सर्वमनुपलभमानोऽसमनुपश्यन्न कतमं बोधिसत्वं कतमस्यां प्रज्ञापारमितायामववदिष्याम्यनुशासिष्यामि केन कारणेनायुष्मन् सुभूते एवं वदसि यावदेव नामधेयमात्रमिदं यदुत बोधिस
त्व इति। यथा आत्मा आत्मेति चोच्यते अत्यन्ततया चानभिनिर्वृत्तः एवं सर्वधर्माणामभावस्वभावानां धर्माणां कतमद्रूपं यदनभिनिर्वृत्तं कतमा वेदना संज्ञा संस्काराः कतमद्विज्ञानं यदनभिनिर्वृत्तं यथा आत्मः
रिति चोच्यते अत्यन्ततया चानभिनिर्वृत्ता न वेदना संज्ञा संस्काराः यद्विज्ञानमनभिनिर्वृत्तं न तद्विज्ञानं [illegible] मनभिनिर्वृत्तं प्रज्ञापारमितया मयाववदिष्याम्यनुशासिष्यामि केन कारणेनायुष्मन् सु
भूते एवं वदसि न चानभिनिर्वृत्तो बोधिसत्वो [illegible] बोधाय चरता केन कारणेनायुष्मन् सुभूते एवं वदसि सदैव यदि मामान बोधिसत्वस्य [illegible] विकिनावर्तीय मनुत्तरीयकनाविद्य:
किस्मात्री [illegible] मानन [illegible] समाय [illegible] बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां [illegible] महासत्वो महा [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति सत्वग्रन्थ:
कया [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति सत्वविविक्तत्वात् [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति सत्वविविक्ततया [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति [illegible] मपर्या:
[illegible] मसत्वात् [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति विविक्तत्वात् [illegible] पूर्वान्तो बोधिसत्वानायेति [illegible] मनुपलब्ध [illegible] सत्वात् [illegible] विविक्ततया [illegible] बोधिसत्वो नपूर्वान्तादिकं [illegible] या:
व सत्वा [illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति [illegible] विविक्ततया [illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति:
एवं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञाना [illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति विज्ञान [illegible] विविक्ततया [illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति [illegible] नयभ:
[illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति विविक्तत्वात् दानपारमिता [illegible] पूर्वान्तो कायवाक्मनसां बोधिसत्वानायेति दानपारमिता [illegible] दानपारमिताविविक्ततया:

दानपारमितास्वसाधनयापूर्व्वा कायवाकमथ्या बोधिसत्वानायेति । एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमितासत्वयापूर्व्वा कायवाकमथ्या बोधिसत्वा ः
नायेति । प्रज्ञापारमिता शून्यतया प्रज्ञापारमिता विविक्ततया प्रज्ञापारमिता स्वसाधनया पूर्व्वा कायवाकमथ्या बोधिसत्वा नायेति । सत्कसमुदानेन ध्यायपुष्पमाभिपूज्य दानशीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञा ः
पारमितासत्वयां शून्यताया विविक्तताया मस्वसाधनायां पूर्व्वाकायवाकमथ्या नुपसत्वकानबमाभिपूज्य शून्याम्पूसत्व शून्याशून्यतायां शून्याविविक्तताशून्या स्वसाधनाशून्या बोधिसत्वः ॥ शून्यादान ः
पारमिता शून्याशीलपारमिता शून्याक्षान्तिपारमिता शून्यावीर्यपारमिता शून्याध्यानपारमिता शून्याप्रज्ञापारमिता शून्यानि पूर्व्वाकायवाकमथ्यानि ॥ स्कन्धि ध्यायपुष्पमाभिपूज्य पायासत्वयावदसावस्व ः
साधनायांश्च धयाबोधिसत्वयश्च बोधिसत्वायानि स्वपूर्व्वाकायवाकमथ्यानि सर्व्वमनुद्धधीकार्य्यं । एवं ध्यायपुष्पमाभिपूज्य पूर्व्वाकायवाकमथ्ये च बोधिसत्वा नायेति । शून्यासत्वशून्यतासत्वयाशून्यतायाविविक्त ः
तया स्वसाधनयापूर्व्वाकायवाकमथ्या बोधिसत्वा नायेति । एवं यावद्दानवस्वसाव शून्यतासत्वयाशून्यतयाविविक्तया स्वसाधनयापूर्व्वाकायवाकमथ्या बोधिसत्वा नायेति । सत्कसमुदानेन ध्यायपुष्प
माभिपूज्य शून्यातसत्वतासत्वायां शून्यतायां विविक्ततायाम स्वसाधनायां यावद्दानवस्वसाव शून्यतासत्वायां शून्यतायां विविक्ततायाम स्वसाधनायां पूर्व्वाकायवाकमथ्या नुपसत्वकानबमाभिपूज्य ः
न्याशून्यसत्वाशून्याशून्यता शून्याविविक्तता शून्या स्वसाधना शून्या बोधिसत्वा शून्यानि पूर्व्वाकायवाकमथ्यानि ॥ स्कन्धि ध्यायपुष्पमाभिपूज्य ध्यात्मशून्यता शून्यता सत्वशून्यता विविक्तता स्वसाधनायावदसाव ः
स्वसावशून्यता शून्यसत्व शून्यता विविक्तता स्वसाधनायश्च बोधिसत्वायानि स्वपूर्व्वाकायवाकमथ्यानि सर्व्वमनुद्धधीकार्य्यं । पुननायुष्पमाभिपूज्य पर्य्यायनयपूर्व्वाकायवाकमथ्ये च बोधिसत्वा नायेति ॥ पुन ः
नयच माम्पुष्पमाभिपूज्य स्मृत्युपस्थानासत्वयाशून्यतयाविविक्तया स्वसाधनया पूर्व्वाकायवाकमथ्ये च बोधिसत्वा नायेति । एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्ग्गार्यसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यसमा

यत्कृत्या यद्भगवन्नेवमाह अप्रमेयकिमं विद्यास्याद्भावमिति कावृद्धधर्म्मा सत्कृत्या शून्यतया विविक्ततया शून्यस्वभावतया पूर्वान्तो कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति तत्कस्य हेतोर्न ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र सत्कायस्य नास
त्कायां शून्यतायां विविक्ततायां स्वभावतायां यावद्‌भावाभिकावृद्धधर्म्मा सत्कायां शून्यतायां विविक्ततायाम स्वभावतायां पूर्वान्तो कायतानक मध्यानिदयतस्तत्कस्य हेतोर्नह्यायुष्मञ्छारिपुत्र शून्याम सत्कायशून्य
ताविविक्तता शून्यस्वभावता शून्यानि सत्कायशून्यतानि स्वभावत्वं समया सुशालाक्षछियादेन्द्रियवत्सवाध्यक्रमार्ग्गभिसुमात ध्यानान्नून्यम समापत्त यादभगवन्नेवमाह अप्रमेयकिमं विदास्यन्य स्याद्भावतिकावृद्धधर्म्मा
शून्यानि पूर्वान्त कायतानक मध्यानि नास्ति कायुष्मन् शारिपुत्र यावत् स्वयं एतन्नासत्कायशून्यता विविक्तता शून्यस्वभावता यावद्यावत्स्याद्‌भावविक वृद्धधर्म्मा सत्कायशून्यता विविक्तता शून्यस्वभावता यावः
बोधिसत्वायानि न पूर्वान्त कायतानक मध्यानि न सर्वत्र मनदद्वेषी कार्या शून्यता शून्यमभाति पुत्र यया यस्य पूर्वान्त कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति । यत्पुनरेवमायुष्मानभाति पुत्र सर्वसमाध्य सत्कायाः सर्व्व अवस्थी सत्व सत्कायाधर्म्मेध्य १
सत्कायाम धर्म्मासत्कायास्त न कोप्य सत्कायास्त न कोटि विविक्तता यास्त न कोप्य स्वभावतया पूर्वान्त कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति तत्कस्य हेतोर्न ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र समाध्य सत्कायां यावत् स्त न कोप्य सत्कायां स्त न कोटि शून्य
तायां स्त न कोटि विविक्ततायां स्त न कोप्य स्वभावतायां पूर्वान्त कायतानक मध्यानुपयन्तस्य कारनमभाति पुत्र शून्या शून्य सत्कायशून्या शून्यता शून्याविविक्तता शून्या शून्यस्वभावता शून्या बोधिसत्वा । यत्पुनरेवमायुष्मानभाति पुत्र सर्वसमानत्वा धर्म्मा
धातुर न याम धर्म्मशून्या स्त न कोटि न यानि पूर्वान्त कायतानक मध्यानि स्त्वमि कायुष्मन् शारिपुत्र यावत् समाध्य सत्काया यावद्या वत्स न कोप्य सत्काय शून्यता विविक्तता शून्यस्वभावता यम बोधिसत्वायानि न पूर्वान्त कायतानक मध्यानि नासर्वत्र मनदद्वे
षीनां शून्यता यात्कायुष्मानभाति पुत्र यर्या यस्य पूर्वान्त कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति यत्पुनरेवमायुष्मानभाति पुत्र शून्यवकास सत्काया शून्यतया विविक्ततया शून्यस्वभावतया पूर्वान्त कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति प्रत्य
कबुद्धा सत्काया बोधिसत्वा सत्काया सर्व्वज्ञ सत्काया सर्व्वज्ञता शून्यतया सर्व्वज्ञ विविक्ततया सर्व्वज्ञ स्वभावतया पूर्वान्त कायतानक मध्येपू बोधिसत्वो नोपैति तत्कस्य हेतोर्न ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र शून्यवकास सत्कायां शून्य

तायां विविक्ततायामसत्वतावतायां यावत्सर्वज्ञता सर्वाकारज्ञतायां विविक्ततायामसत्वतावतायां द्वाकायनाकमथ्यानुपयन्तस्तनेन च शारिपुत्र शून्या शून्यता शून्या शून्यता शून्या विविक्तता शून्या शून्यताः
वता शून्याः अवकाशेन पुरुषकवूशून्या बोधिसत्वो न शून्यः सर्वज्ञता शून्या नियूर्वी कायनाकमथ्यानि॥ पुनरपरमायुष्मन् शारिपुत्र यावच्चावकाशेन शून्यता विविक्तता शून्यता वतायाव सर्वज्ञता सर्वज्ञता शून्यताः
विविक्तता शून्यतावता यथा बोधिसत्वायानि वयूर्वी कायनाकमथ्यानि तस्यैव भवद्वद्दधीर्य॥ पुनरायुष्मन् शारिपुत्र यथायथायूर्वी कायनाकमथ्येयं बोधिसत्वानामीति॥ कथं पुनरिदं [illegible] आयुष्मन् सुभूते
यत्पुनरायुष्मन् शारिपुत्र एवमवदसि कतमेन कारणेन रूपायर्या नतया बोधिसत्वायर्या नतया वेदितव्या॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानायर्या नतया बोधिसत्वायर्या नतया वेदितव्या॥ रूपमायुष्मन् शारिपुत्रः
आकाशसमं वेदनासंज्ञासंस्कारा आकाशसमता विज्ञानमायुष्मन् शारिपुत्र आकाशसमं तत्कस्य हेतोः यथापि नाम आयुष्मन् शारिपुत्र यथा आकाशसमतया पूर्वान्त उपलभ्यते नापरान्त उपलभ्यते न मध्यमुः
पलभ्यते न पुनरायस्येकत्व आकाशमिति व्यवह्रियते॥ एवमेवायुष्मन् शारिपुत्र रूपस्यापि न पूर्वान्त उपलभ्यते नापरान्त उपलभ्यते न मध्यमुपलभ्यते तत्कस्य हेतोः रूपं शून्यं शून्यतामुपादाय न च शून्य-
तायाः पूर्वान्तो वा अपरान्तो वा मध्यमुपलभ्यते वेदनासंज्ञासंस्काराणां विज्ञानस्यापि न पूर्वान्त उपलभ्यते नापरान्त उपलभ्यते न मध्यमुपलभ्यते तत्कस्य हेतोः विज्ञानं शून्यं शून्यतामुपादाय न च शून्य-
तायाः पूर्वान्तो वा अपरान्तो वा मध्यं वोपलभ्यते न मध्यमिति व्यवह्रियते॥ पुनरायुष्मन् शारिपुत्र रूपायर्येक नतया बोधिसत्वायर्येक नतया वेदितव्या॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानायर्येक नतया बोधि-
सत्वायर्येक नतया वेदितव्या॥ तत्कस्य हेतोः रूपं ह्यायुष्मन् शारिपुत्र नात्मीयं मूलाद्य भ्यावङ्गनामनव [illegible] अकर्ता यदि [illegible] तथा यायासमूह न लभ्यते नमसम्बुद्धा यदि हि यावद्विमवतस्तावत्थं नमागमाद्यमाराः
आत्मा न पुनः समाय [illegible] दगवक्तत्वे आत्मग्रहनिर्विस्तावतिकबुद्धधर्मा आयुष्मन् शारिपुत्र आकाशसमतामागम्य आकाशस्य पुनः तथापि नामायुष्मन् शारिपुत्र आकाशस्य नैव पूर्वान्तो नापरान्तो न मध्यमुपलभ्यते:

न कार्यस्य कथया शू काशीमिमि स्वच्छ वर्द्धिमक । एवमेव नायुष्मञ्छारिपुत्र बुद्धधर्मा धारा आदिन्नो नान्त मध्य स्मृत्युत्पस्थ बुद्धधर्मश्च न्यताकृ गाय न बशून्यताया । पूर्वान्ताकावाः अपूर्य नाकवा न मध्यस्य परान्ते
स्मृ ननायुष्मञ्छारिपुत्र यो धम्म बुद्धधर्मा यसंकन्न यावाधिम ल्लाय र्थ कम्मावदिनव्याम । सून्न नायुष्मञ्छारिपुत्र र्वं वद सि । कनकावाक्षन न रूपं वाधिमत्व ... एवमयि न विषक नाप लत्यम । वेदना सं
ज्ञा संस्कारा विज्ञानं वाधिमत्व ... एवमयि न विषम नाय लत्यम ... मि । रूपा नायुष्मञ्छारिपुत्र रूप शून्यं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमायुष्मञ्छारिपुत्र विज्ञान न शून्यं । न लकादसा मन क्षायु
ष्मञ्छारिपुत्र शून्यताया रूपं नाभिव स्म नाषिम शून्यताया बाधिसत्व स्म मि स्म वेदना संज्ञा संस्कारा अ न शून्यताया विज्ञानं नामि स्म नायिम शून्यताया बाधिसत्व स्म मिरिषम । पुनः नायुष्मञ्छा
रिपुत्र ययिम रूपं बाधिसत्व ... एवमयि न विषम नाय लत्यम वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं बाधिसत्व ... मि एवमयि न विषम नायलत्यम ॥ पुनरपरं नायुष्मञ्छारिपुत्र दानपारमिता दानपा
रमिताया शून्या शीलपारमिता शीलपारमिताया शून्या क्षान्तिपारमिता क्षान्तिपारमिताया शून्या वीर्यपारमिता वीर्यपारमिताया शून्या ध्यानपारमिता ध्यानपारमिताया शून्या प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमिताया शून्या
पारमिताया शून्या । न ... कानि ... शून्यताया दानपारमिता विषम न शून्यतायां विषम वाधिसत्वाम । एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता न शून्यतायां प्रज्ञापार
मिता विषम न शून्यतायां बाधिसत्वा विषमा । अध्यात्मशून्यता आयुष्मञ्छारिपुत्र अध्यात्मशून्यताया शून्या एवं यावदभावस्वभावशून्यता अभावस्वभावशून्यताया शून्या । स्मृत्युपस्थानानि स्मृत्युपस्थानैः शू
न्यानि एवं सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गानि मार्गः आर्यसत्यानि ध्यानानि अप्रमाणानि आरूप्यसमापत्तयः ... दशबल ... वैशारद्यानि ... प्रतिसंविदो महामैत्री महाक
रुणा आवेणिका बुद्धधर्मा ... शून्या धर्मधातु ... समाधि ... धारणीमुखानि धारणीमुखैः शून्यानि सर्वज्ञता सर्वज्ञतया शून्या मार्गाकारज्ञता मार्गाकारज्ञतया शू

२वेदनारूपेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं
३४ ग्या४ ग्या४ ग्या४

शून्या सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतया शून्या श्रावकयानं श्रावकयानेन शून्यं प्रत्येकबुद्धयानं प्रत्येकबुद्धयानेन शून्यं बुद्धयानं बुद्धयानेन शून्यं श्रावकसत्वेन श्रावकः शून्यः प्रत्येकबुद्धसत्वेन प्रत्येकबुद्धः शून्य
स्तथागतबुद्धेन तथागतः १ शून्यः शान्तस्त्वमायुष्मन् नाहि शून्यताया तथागता विप्रयुक्ता शून्यता कामं बोधिसत्वो विप्रयुक्तः। शून्यताया पूर्वाभिप्रयोगी रूपं बोधिसत्वस्य ऋद्धि। एवम्प्रति न विप्रयुक्तं नापसंयुक्तं वेद
नासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं बोधिसत्वस्य ऋद्धि। एवमपि न विप्रयुक्तं नापसंयुक्तं यदप्यायुष्मान् शारिपुत्र आह कस्मान्न कारणं एवमस्य दसि। एवमहं बोधिसत्वं सर्वधर्मान् सर्वेषां सर्वथा सर्वं न उपलभमाना
नाहमेनं बोधिसत्वमपि धर्मं बोधिसत्वं समनुपश्यामि यावत्सिकायामवबोधयामि यान्यनुशासिष्यामीति। रूपमायुष्मन् शारिपुत्र रूपेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं रूपं वेदनाया न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं। वेदः
नावेदनाया न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं रूपं वेदनासंज्ञासंस्कारेभ्यो न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं संस्कारा १ संस्काराः पुनः संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं। विज्ञानं वेदनाया न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं विज्ञानं रूपेन संविप्रयुक्तं नाप
संयुक्तं रूपं वेदनाया संज्ञायां न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं संज्ञा संज्ञायान्न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ संज्ञा रूपेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं संज्ञा रूपवेदनया न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं रूपवेदनासंज्ञासंस्कारेभ्यः पुनः सं
विप्रयुक्तं नापसंयुक्तं संस्कारा १ संस्कारैः पुनः संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ संस्कारा रूपवेदनासंज्ञासु न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं रूपवेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं विज्ञानं विज्ञानेन संविप्रयुक्तं
नापसंयुक्तं विज्ञानं रूपवेदनासंज्ञासंस्कारेभ्यः पुनः संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ चक्षुरायुष्मान् शारिपुत्र चक्षुषा न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ चक्षुः श्रोत्रेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ श्रोत्रं चक्षुषा न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं
चक्षुः श्रोत्रं घ्राणेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ घ्राणं घ्राणेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ घ्राणं चक्षुःश्रोत्रेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ चक्षुः श्रोत्रं घ्राणानि जिह्वया न संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ जिह्वा जिह्वया न
संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ जिह्वा चक्षुःश्रोत्रघ्राणेभ्यः पुनः संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं॥ चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाः कायेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं कायः कायेन संविप्रयुक्तं नापसंयुक्तं कायश्चक्षुःश्रो

४ ग्या२ ग्या२

घ्राणजिह्वाकायेष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते॥ चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकाया मनसि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ मनो मनसि न संविद्यते नोपलभ्यते॥ मनश्चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायेष्वपि न
संविद्यते नोपलभ्यते॥ रूपं रूपे न संविद्यते नोपलभ्यते॥ रूपं शब्दगन्धरसस्पर्शधर्मेष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते॥ शब्दः शब्दे गन्धो गन्धे रसो रसे न संविद्यते नोपलभ्यते शब्दोऽन्येष्वपि न संविद्यते
एवं गन्धो गन्धोऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते रसो रसोऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते स्पर्शः स्पर्शोऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते धर्मा धर्मेष्वन्येष्वपि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ चक्षुर्विज्ञा
नं चक्षुर्विज्ञानेऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते ऽन्यान्यन्येष्वपि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ एवं श्रोत्रविज्ञानं घ्राणविज्ञानं जिह्वाविज्ञानं कायविज्ञानं मनोविज्ञानं मनोविज्ञानेऽन्येष्व
पि न संविद्यते नोपलभ्यते ऽन्यान्यन्येष्वपि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ चक्षुःसंस्पर्शश्चक्षुःसंस्पर्शे न संविद्यते नोपलभ्यते ऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते एवमन्ये न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते
एवं श्रोत्रसंस्पर्शो घ्राणसंस्पर्शो जिह्वासंस्पर्शः कायसंस्पर्शो मनःसंस्पर्शो मनःसंस्पर्शे न संविद्यते नोपलभ्यते॥ ऽन्येष्वपि न संविद्यते नोपलभ्यते। एवमन्येऽन्येषु न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ चक्षु
ःसंस्पर्शजा वेदना चक्षुःसंस्पर्शजायां वेदनायां न संविद्यते नोपलभ्यते। अन्यत्रापि नवाऽन्यासु वेदनासु न संविद्यते नोपलभ्यते। एवं श्रोत्रसंस्पर्शजा वेदना घ्राणसंस्पर्शजा वेदना जिह्वा
संस्पर्शजा वेदना कायसंस्पर्शजा वेदना मनःसंस्पर्शजा वेदना मनःसंस्पर्शजायां वेदनायां न संविद्यते नोपलभ्यते॥ अन्यत्रापि नवाऽन्यासु वेदनासु न संविद्यते नोपलभ्यते॥ स्वलक्षणेन
निःस्वलक्षणान्येष्वपि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ एवं सर्वसुभूते धर्मा निःस्वभावा यावदिन्द्रियाणि यानि च संस्कृतानि संस्कृतधातुं निर्याण्यसंस्कृतधातुमागम्य संस्कृतानि निर्वृत्तानि निश्चेतनानि न संस्कृताद्
यावदपरिनिष्पन्नान्यनवस्थानानि निर्वृत्तानि निश्चेतनानि यानि च संस्कृतानि संविद्यन्ते अपि धर्मा अन्यत्र बुद्धधर्मेष्वपि न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते॥ नान्यापि नवाऽन्येषु

ष्टत्वेन न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ अध्यात्मशून्यता अध्यात्मशून्यतायां न संविद्यते नोपलभ्यते । अध्यात्मशून्यतापि यावद् अभावस्वभावशून्यतायां न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ अभावस्वभावशून्यता अ-
भावस्वभावशून्यतायां न संविद्यते नोपलभ्यते । अभावस्वभावशून्यतापि यावद् अध्यात्मशून्यतायां न संविद्यते नोपलभ्यते । समाधिः समाधौ न संविद्यते नोपलभ्यते । समाधिर्धारणीषु न संविद्यते नोपल-
भ्यते । धारणी धारणीषु न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ धारणी समाधावपि न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ प्रथमभूमिः प्रथमभूमौ न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ एवं गोत्रभूमिरष्टमकभूमिर्दर्शनभूमिस्तनु-
भूमिर्वीतरागभूमिः कृताविभूमिः प्रत्येकबुद्धभूमिर्बोधिसत्वभूमिर्बुद्धभूमिः स्वस्वभूमिः स्वस्वभूमौ न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ स्रोतआपन्नः स्रोतआपन्नत्वेन न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ एवं सकृदा-
गामी अनागाम्यर्हन् प्रत्येकबुद्धः प्रत्येकबुद्धत्वेन न संविद्यते नोपलभ्यते । बोधिसत्वो बोधिसत्वेन न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ तथागतस्तथागतत्वेन न संविद्यते नोपलभ्यते । प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमि-
तायां न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ प्रज्ञापारमितायामववादानुशासनी न संविद्यते नोपलभ्यते । अववादानुशासन्यां प्रज्ञापारमितापि न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ एवं ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र सर्वधर्माः स्व-
विविक्ताः स्वेन कतमत्तेन बोधिसत्वो न संविद्यते नोपलभ्यते ॥ अभिसमयोऽपि नियतोऽसौ प्रकृत्या विविक्तः ॥ यत्पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र एवं वदसि । केन कारणेन नामधेयमात्रमिदं । यदुत बोधि-
सत्व इति । अस्य कारणाच्छारिपुत्र अन्यत्वेन एवं वदसि । प्रज्ञप्तिकं नामधेयं प्रज्ञप्तिधर्मं यदुत बोधिसत्व इति । तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र नामेदं आदिस्थानकं न किञ्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न
क्वचित्स्थितं । सर्वधर्माणामेवं बोधिसत्वानां नामापि न कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति न क्वचित्स्थितं । आगन्तुकमेतन्नामधेयं तथा हि रूपं यद्वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां । विज्ञानमिति
नामधेयं न तद्रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं च कस्य हेतोः तथा हि नाम शून्यं नाम स्वभावेन यच्च शून्यत्वे न तन्नाम न तत्कारणेन नाम्ना बोधिसत्व इति नामधेयमात्रमेतदिति ॥

एवमायुष्मञ्छारिपुत्र नामधेयमात्रमेतद्यदुत दानपारमितेति। न च दानपारमिताया नाम न च नाम्नि दानपारमिता। तत्कस्य हेतोः। यश्च नाम या च दानपारमिता उभयमेतन्न वि-
विद्यते नोपलभ्यते। तस्मान्नामधेयमात्रमेतद्यदुत बोधिसत्त्व इति॥ एवं नामधेयमात्रमेतद्यदुत शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता नामधेयमात्रमेतद्य-
दुत प्रज्ञापारमितेति। न च प्रज्ञापारमिताया नाम न च नाम्नि प्रज्ञापारमिता। तत्कस्य हेतोः। तथा हि यश्च नाम या च प्रज्ञापारमिता उभयमेतन्न विद्यते नोपलभ्यते। तस्मान्नामधेयमात्रमे-
तद्यदुत बोधिसत्त्व इति। आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रज्ञप्तिर्यदुत बोधिसत्त्व इति। नामधेयमात्रमेतद्यदुत अध्यात्मशून्यता बहिर्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावदभावस्वभाव-
शून्यतेति। न चाध्यात्मशून्यताया नाम न च नाम्नि अध्यात्मशून्यता बहिर्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता। तत्कस्य हेतोः। तथा हि यश्च नाम या चाध्यात्मशून्यता या-
वद्बहिर्धाशून्यता यावदध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता उभयमेतन्न विद्यते नोपलभ्यते। तेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण नामधेयमात्रमेतद्यदुत बो-
धिसत्त्व इति। आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रज्ञप्तिर्यदुत स्मृत्युपस्थानानि। न च स्मृत्युपस्थानानां नाम न च नाम्नि स्मृत्युपस्थानानि। तत्कस्य हेतोः। तथा हि यश्च नाम यानि च स्मृत्यु-
पस्थानानि उभयमेतन्न विद्यते नोपलभ्यते। एवं सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि सप्तबोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गो मार्गः शून्यतासमाधिरानिमित्तानि अप्रणिहितसमाधयः ध्यानानि अप्रमाणानि आरूप्यसमापत्तयः
बलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविद आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रज्ञप्तिर्यदुत अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा इति। न च बुद्धधर्माणां नाम न च नाम्नि बुद्धधर्माः। तत्कस्य हेतोः। तथा-
हि यश्च नाम ये च बुद्धधर्मा उभयमेतन्न विद्यते नोपलभ्यते॥ आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रज्ञप्तिर्यदुत समाधिरिति यावत्सर्वज्ञतेति। न च सर्वज्ञताया नाम न च नाम्नि सर्व-

स्त्या ॥ गंकस्यस्तना स्वभ्रारियुञ्जनामयाव सर्वत्र स्त्रा उरुय मवन्तसंवियगनायपतरवेन । यत्पुनवायूष्मन्नानियुक्तत्रवसवद्रसिकनकाव येनावागयथाअस्मासास्ता मिवाश्वन सत्यान्कतमया वा
नारिनिरस्लश्रास्त्वनि ॥ आस्ताग ॥ नियुक्त सत्यान्कतमयान्नसंवियगनायपतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयाआयुष्मन्नानियुक्त सत्वाजीवः पोषः पुरुषः पुद्गलो मनुजो मानवः
कारकोवेदकोजानकोपश्यकानसंवियगेनापतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि सत्यान्कतमयाअस्यूष्मन्नानियुक्तवपन्नसंवियगनापतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि वेदः
नासंज्ञासंस्कारा सत्यान्कतमयाआयुष्मन्नानियुक्तविज्ञानन्नसंवियगनायपतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयाआयुष्मन्नानियुक्तवकनसंवियगनापतरवेन ॥ कतमः पुन
वस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमन ॥ सत्यान्कतमयामनानसंवियगनापतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि सत्यान्कतमयानयनसंवियगनापतरवेन ॥ कतमः
पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यानि ॥ सत्यान्कतमयाधर्मानसंवियगनापतरवेन ॥ कतमः पुनवस्यामरिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयावशविज्ञानेनसंवियगनाप
तरवेन ॥ कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ चक्षुर्विज्ञानश्रोत्रविज्ञानघ्राणविज्ञानजिह्वाविज्ञानकायविज्ञानमनोविज्ञानेनसंवियगनापतरवेन । कतमः पुनवस्यामरिनिरशलिरे
विज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयाचक्षुःसंस्पर्शेनसंवियगनापतरवेन कतमः पुनवस्याजरिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ नवमसत्यान्कतमयाश्रोत्रसंस्पर्शेघ्राणसंस्पर्शेजिह्वासंस्पर्शेकायसंस्पर्शे
नसंवियगनापतरवेन । कतमः पुनवस्याजरिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयामनःसंस्पर्शेनसंवियगनापतरवेन कतमः पुनवस्यारिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयावक्षुःसंस्पर्शजा
वेदनानसंवियगनापतरवेन । कतमः पुनवस्याजरिनिरशलिरेविज्ञयानि ॥ सत्यान्कतमयाः श्रोत्रसंस्पर्शजावेदनाघ्राणसंस्पर्शजावेदनाजिह्वासंस्पर्शजावेदनाकायसंस्पर्शजावेदनानसंवियग

नापत्रपणं । कृतं च पुनर्मयास्मि किं निश्चलिकुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया मनश्च संत्यज्य गजाश्वदानानं संविभज्य केनापत्रपणं । कृतं च पुनर्नस्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया दानपात्र मिय [illegible]
य केनापत्रपणं । कृतं च पुनर्नस्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ एवं ज्ञातं च मया शीलपात्र मिना क्षान्तिपात्र मिना वीर्यपात्र मिना ध्यानपात्र मिना न संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्नस्मा
स्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया प्रज्ञापात्र मिना न संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्नस्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया शून्यता म शून्यज्ञानं संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्न
स्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ एवं ज्ञातं च मया वादि बुद्धिमनागा शून्यमात्मवादि बुद्धि शून्यतायावदनुत्तरावरणशून्यज्ञानं संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्नस्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया
सत्कृत्य प्रज्ञानानि न संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्न यामस्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ एवं ज्ञातं च मया सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि सप्तबोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गमार्गमप्र
माणानि ध्यानान्यारूप्यसमापत्तीः पञ्चाभिज्ञाः बलानि वैशारद्यानि आवेणिकबुद्धधर्माः विज्ञानं संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्नस्मास्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया असङ्ख्येयभवे मि
कार्बुद्धधर्मान संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्न यामस्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च मया सर्वसत्त्वानां शीलस्कन्धानि न संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्न यामस्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं च
मया श्रावकप्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वानां [illegible] सम्यक्संबुद्धज्ञानं संविभज्य केनापत्रपणं ॥ कृतं च पुनर्न यामस्मि किं निश्चलि कुर्विष्यामि ॥ ज्ञातं नायं पुनर्भावि प्रज्ञप्त्यायं सञ्ज्ञा सा सत्त्वा इति वा ॥
ज्ञातं च मया वाणि किं निश्चल [illegible] यनश्च पञ्चयसायुष्मन्नभाविपुत्र एवमाह ॥ ज्ञातं च स्थविरा सर्वधर्मा [illegible] इति ॥ एवमपरस्य केसरादना । अथायुष्मान्नभाविपुत्र नालिसांयाणि
का अभिपुत्र आदाक आयुष्मन्नरलनालिसांयागिक स्थविरा अस्याः समस्तविमोह ॥ पिनेतायुष्मन्नभाविपुत्र नालिसांयागिक । स्थविराः च व्याकरणायां अंतरायाः तत्त्वज्ञानविज्ञानस्य आयुष्मन्नभाविः

२०

स्य नास्तिसांयागिकः स्वभावः ४ चक्षुषो नास्तिसांयागिकः स्वभावः ॥ एवं श्रोत्रस्य घ्राणस्य जिह्वायाः कायस्य मनसो नास्तिसांयागिकः स्वभावः ॥ एवं रूपशब्दगन्धरसस्पर्शधर्माणां नास्तिसां-
यागिकः स्वभावः चक्षुर्विज्ञानस्य श्रोत्रविज्ञानस्य घ्राणविज्ञानस्य जिह्वाविज्ञानस्य कायविज्ञानस्य मनोविज्ञानस्य नास्तिसांयागिकः स्वभावः चक्षुःसंस्पर्शस्य श्रोत्रसंस्पर्शस्य घ्राणसंस्प-
र्शस्य जिह्वासंस्पर्शस्य कायसंस्पर्शस्य मनःसंस्पर्शस्य नास्तिसांयागिकः स्वभावः चक्षुःसंस्पर्शजाया वेदनायाः श्रोत्रसंस्पर्शजाया वेदनायाः घ्राणसंस्पर्शजाया वेदनाया जिह्वासंस्पर्शजाया वेदना-
याः कायसंस्पर्शजाया वेदनाया मनःसंस्पर्शजाया वेदनाया नास्तिसांयागिकः स्वभावः चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाया श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाया घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाया जिह्वासंस्पर्शप्र-
त्ययवेदनायाः कायसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाया मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाया नास्तिसांयागिकः स्वभावः ॥ नास्ति दानपारमितायाः नास्ति शीलपारमितायाः नास्ति क्षान्तिपारमितायाः नास्ति वीर्यपारमि-
तायाः नास्ति ध्यानपारमितायाः नास्ति प्रज्ञापारमितायाः सांयागिकः स्वभावः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेणास्वभावाः सर्वधर्माः ॥ पुनरपरं आयुष्मञ्छारिपुत्र अजनिताः सर्वधर्मा न कस्यचिद्विग-
मनाः ॥ अभिनिवृत्ताः अकृता मम आयुष्मन् स्वरूपं अनिस्याः सर्वधर्मा न कस्यचिद्विगमनाः ॥ सरूपं किं वाद्यानरूपमायुष्मञ्छारिपुत्र अजनितं न कस्यचिद्विगमनं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमायुष्मञ्छारिपुत्र अजनि-
तान्न कस्यचिद्विगमनाः ॥ तत्कस्य हेतोः तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र यदनित्यं सा स्वभावः ॥ न्याय स्वभावं एवं रूपाण्यजनितानि स्यात् ॥ अनभिसंस्कृतानि निमित्तान्यजनितानि न कस्यचिद्विगमनानि ॥ सर्वधर्माः ॥ कृतका
जनवया स्वलक्षणशून्या नि इवं गन्ता कालवायवेदनाः संस्कृता या यावत्कस्य हेतोः कथापायुष्मञ्छारिपुत्र यजसंस्कृतं सा स्वभावः ॥ कस्य स्थानेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण निर्विशेषा ॥ सर्व-
धर्मा न कस्यचिद्विगमनाः ॥ पुनरपरं शारिपुत्र कृतस्था ॥ अजविनाशिनः ॥ सर्वधर्माः ॥ शारिपुत्र अप्रद ॥ कतमत्कायं येनायुष्मन् सरूपं अकृतस्थं अविनाशिनः ॥ सर्वधर्माः ॥ स्वरूपं किंवादं ॥ तु

यमायुष्मञ्छारिपुत्रा [illegible] विनाभि ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अध्यात्मशून्यतयैव वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमायुष्मञ्छारिपुत्रा कृत्स्नमविनाभि ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अध्यात्मशून्यतयैव यानं [illegible]
सावद्यमनवद्यं सास्रवमनास्रवं संक्लेशं व्यवदानं लौकिकं लोकोत्तरं संस्कृतमसंस्कृतं भावमभावं संसारं निर्वाणमकृत्स्नमविनाभि ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अध्यात्मशून्यतयैव यानेनानात्म [illegible]
निपुत्रपर्यायेण [illegible] यत्पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र एवमाह ॥ केनकारणेन रूपमनभिसंस्कृतमेव वेदनासंज्ञासंस्कारा केनकारणेन विज्ञानमनभिसंस्कृतमिति ॥
[illegible] कथमायुष्मञ्छारिपुत्र रूपमनभिनिर्वृत्तं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमनभिनिर्वृत्तं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्राभिसंस्कर्ता नास्ति [illegible] नायुष्मञ्छारिपुत्रान:
भिसंस्कृतं [illegible] तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्राभिसंस्कर्ता नास्ति [illegible] नाभिसंस्कृतं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्राभिसंस्कर्ता नास्ति ॥ पुनरपरं: १४
शारिपुत्र [illegible] अनभिसंस्कृतमेव ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यभिसंस्कर्ता नोपलभ्यते ॥ यावत्सर्वधर्मा अनभिसंस्कृता ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यभिसंस्कर्ता नोपलभ्यते ॥ अने
नायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण [illegible] संस्कारा विज्ञानानभिनिर्वृत्तानि ॥ यत्पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र एवमाह ॥ केनकारणेन रूपमनभिनिर्वृत्तं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञा
नमनभिनिर्वृत्तमिति ॥ तथा ह्यायुष्मञ्छारिपुत्र न रूपं [illegible] वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञा:
नं [illegible] ॥ एवं यावत्सर्वधर्मा [illegible] दानमपि याय
[illegible] ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण रूपमनभिनिर्वृत्तं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं ॥ यत्पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र एवमाह ॥

कस्मात्त्वमनेनैवं वदसि। किमनभिनिर्वृत्तिः किमनभिनिर्वृत्तेः प्रज्ञापारमितायामेवं वदिष्याम्यायुष्मन् शारिपुत्र यथायुष्मन् शारिपुत्र यानभिनिर्वृत्तिः। सर्वप्रज्ञापारमिताया प्रज्ञापारमिता च अनभिनिर्वृत्तिः। स प्रज्ञापारमिता चानभिनिर्वृत्तिश्चाद्वयमद्वैधीकारं। अनेनायुष्मन् शारिपुत्र पर्यायेणैवं वदामि। किमनभिनिर्वृत्तिः किमनभिनिर्वृत्तेः प्रज्ञापारमितायामेवं वदिष्याम्यायुष्मन् शारिपुत्र शिष्यामीति। यत्पुनरायुष्मन् शारिपुत्र एवमाह। न चान्यत्रानभिनिर्वृत्तेर्बोधिसत्त्व उपलभ्यते। यो बोधिसत्त्वो वदति कथमायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चर्यां नामानभिनिर्वृत्तिः। नान्यं बोधिसत्त्वं समनुपश्यामि। स्मृतिरनभिनिर्वृत्तिश्च बोधिसत्त्वश्चाद्वयमद्वैधीकारं। नान्यत्रानभिनिर्वृत्तेः रूपं समनुपश्यामि। नान्यत्रानभिनिर्वृत्तेर्वेदनां संज्ञां संस्कारान् समनुपश्यामि। नान्यत्रानभिनिर्वृत्तेर्विज्ञानं समनुपश्यामि। रूपमनभिनिर्वृत्तिश्च रूपं वाद्वयमद्वैधीकारं। वेदनामनभिनिर्वृत्तिश्च वेदना संज्ञा संस्काराश्चाद्वयमद्वैधीकारं। विज्ञानमनभिनिर्वृत्तिश्च विज्ञानं वाद्वयमद्वैधीकारं। चक्षुरादिमनभिनिर्वृत्तिश्च चक्षुश्चाद्वयमद्वैधीकारं॥ श्रोत्रादिमनभिनिर्वृत्तिश्च श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायश्चाद्वयमद्वैधीकारं। मनआदिमनभिनिर्वृत्तिश्च मनश्चाद्वयमद्वैधीकारं। रूपादिमनभिनिर्वृत्तिश्च रूपशब्दगन्धरसस्पर्शधर्माश्चाद्वयमद्वैधीकारं॥ चक्षुरादिमनभिनिर्वृत्तिश्च चक्षुर्विज्ञानं वाद्वयमद्वैधीकारं। श्रोत्रादिमनभिनिर्वृत्तिश्च श्रोत्रविज्ञानं घ्राणविज्ञानं जिह्वाविज्ञानं कायविज्ञानं वाद्वयमद्वैधीकारं। मनआदिमनभिनिर्वृत्तिश्च मनोविज्ञानं वाद्वयमद्वैधीकारं। चक्षुरादिमनभिनिर्वृत्तिश्च चक्षुःसंस्पर्शश्चाद्वयमद्वैधीकारं। श्रोत्रादिमनभिनिर्वृत्तिश्च श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायसंस्पर्शश्चाद्वयमद्वैधीकारं। मनआदिमनभिनिर्वृत्तिश्च मनःसंस्पर्शश्चाद्वयमद्वैधीकारं। चक्षुरादिमनभिनिर्वृत्तिश्च चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाश्चाद्वयमद्वैधीकारं॥ स्मृत्यादिमनभिनिर्वृत्तिश्च स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गाश्चा-

क्षयमनवद्यद्वैधीकारानां ॥ कुशलहीनि निर्वहिलिश्चाप मामच्छानान्तर्यसमापत्तिश्चाक्षयमनवद्यद्वैधीकारानां ॥ कुशिक्षलहीनि निर्वहिलिश्चदानपारमिताशीलपारमिताक्षान्तिपारमितावीर्यपारमिताध्या-
नपारमिताप्रज्ञापारमिताश्चाक्षयमनवद्यद्वैधीकारानां ॥ कुशिक्षलहीनि निर्वहिलिश्चध्यानारूप्यसमापत्तयश्चाभिज्ञाबुद्धधर्माश्चाक्षयमनवद्यद्वैधीकारानां ॥ यावदिशिक्षनहीनि निर्वहिलिश्च सर्वधर्माश्चा-
क्षयमनवद्यद्वैधीकारानां ॥ अनेनायुष्मन् शारिपुत्र पर्यायेण नान्यत्रानहीनि निर्वहिलि बोधिसत्त्वउयतस्वयन याचायायपचनकायत्पूननायुष्मन् शारिपुत्र एवमाह ॥ कतमकात्रतनेवदेति सुभूते बोधि-
सत्त्वस्य महासत्त्वस्यैवं पदिश्यमाने विकल्प्यावर्तीयकेन संतीयकेन विपुलिमानीलब्धिमान सत्त्वोकुर्याचिन सत्त्वसमायचलब्धनिबोधिसत्त्वो महासत्त्वस्य महायानेनिर्यास्यति:
ति ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रः बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणि निर्योदान्तमन पश्यति मायाय मान्त्स्व प्रापमानमनीयस्य प्यमांपनिशूल्यायमान्त्रु तिदिबाय मान्त्र गिलासाय मानि निर्मितका: १३३
पमानान्नार्जुनगन्धायमानान्समन पश्यति ॥ अनेनायुष्मन् शारिपुत्र पर्यायेण बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य एवं पदिश्यमाने विकल्प्यावर्तीयकेन संतीयकेन विपुलिमानीलब्धिमानसत्त्वोकुर्य:
चिन सत्त्वसमायचलब्धनिबोधिसत्त्वो महासत्त्वो महायानेन निर्यास्यति ॥ अथ स्थविरसुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यस्मिन् समये कस्य बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महायाने-
नि निर्यास्यन्ति न स्मान्न यत्नीकृत्य सास्मिन्समये न कश्चिन्निर्यायेति नायाद चानिनाविनिस्तति नाहीनि विशनेन निर्यायति मतदिति ॥ यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महायानेनि-
नार्याणां चनिर्मान सम्मान चयतीकृत्यासास्मिन्समये च वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं नार्यायति नायाद्चानिनाधिविस्थिनानाहीनि विशानेन निर्यायति मनदिति ॥ नक्षिस्मसमये नर्यायति ना:
याद्चानिनाधिविस्थिनानाहीनि विशनेन निर्यायति बकृत्वमकदिति ॥ एवं यावद्घ्राणजिह्वाकायमनो नार्यायति नायाद्चानिनाविस्थिनानाहीनि विशनेन निर्यायति मनन्वदिति ॥ पुन

८४

नरपरं भगवन्यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवंरूपायां प्रज्ञापारमितायां चरन्निमां धर्मान्परिपूरयती। कतमस्मिन्समये दानपारमितां नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति यथा दानपार
मितां यथेति॥ एवं शीलपारमितां क्षान्तिपारमितां वीर्यपारमितां ध्यानपारमितां प्रज्ञापारमितां। कतमस्मिन्समये प्रज्ञापारमितां नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति यथा
प्रज्ञापारमितां यथेति॥ कतमस्मिन्समये अध्यात्मशून्यतां नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति अध्यात्मशून्यतां यथेति॥ कतमस्मिन्समये बहिर्धाशून्यतामध्यात्मबहिर्धा
शून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति यावदभावस्वभावशून्यतां यथेति॥ पुनरपरं भगवन्यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवं
रूपायां प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान्धर्मान्परिपूरयती। कतमस्मिन्समये स्मृत्युपस्थानानि नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति स्मृत्युपस्थानानीमानीति॥ कतमस्मिन्समये
सम्यक्प्रहाणान्यृद्धिपादानीन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गमार्गं नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति मार्गं यथेति॥ कतमस्मिन्समये शून्यतासमाधिमानि
मित्तमप्रणिहितं नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति समाधयो यथेति॥ कतमस्मिन्समये दशबलानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान्बुद्ध
धर्मान्नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति बुद्धधर्मान्यथेति॥ पुनरपरं भगवन्यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवंरूपायां प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान्धर्मान्परि
पूरयति॥ कतमस्मिन्समये सर्वसमाधिधारणीमुखानि नायेति नापादयति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न व्यूहयति समाधिधारणीमुखानीमानि॥ अनेन खलु पर्यायेण भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्व
एवंरूपायां प्रज्ञापारमितायां चरन्रूपेण समन्वागच्छति यावद्धर्मसमता निरुक्तं च धात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादेन समन्वागच्छति सर्वाकारज्ञताधिपत्यान्धर्मान्न समन्वागच्छति प्रज्ञापारमितानः

द्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ ऽपि किं खलु रिति निर्देशः स्वरूपमागध्यानानन्यसमापत्तयश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ ऽपि किं खलु रिति निर्देशः दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्या-
नपारमिता प्रज्ञापारमिता श्चाद्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ ऽपि किं खलु रिति निर्देशः भगवतो भयसाद्भवसिकाबुद्धधर्माश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ यावदिति किं खलु रिति निर्देशः सर्वधर्माश्चा-
द्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ न नाम रूपमनुपश्यति प्रज्ञापारमितायां ज्ञानं रिति निर्देशः बोधिसत्त्वस्य यावदायवनकायत्वं न नाम रूपमनुपश्यति पृथग्भवं माहा ॥ कनकान्तरेण वेदयन्ति सि बोधि-
सत्त्वा महासत्त्वा अस्यैवमुपदिश्यमाने विलीयते नावलीयते न संलीयते न विपृष्ठीभवति मानसं नोत्रस्यति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते नैवं ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां
तिष्ठन्ति ॥ कथं यावत् रूपमनुपश्यति पृथक् बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वधर्मान्निर्वाणं न समनुपश्यन्ति ॥ प्रज्ञापारमितायां प्राप्यमानं नीरूपमङ्गनिरूपयमानः गिरिं वायमान गिरिः साधयमानः निर्निमित्तकः ॥ ३३
प्रमाणं न लभ्यते न समवायमानः समनुपश्यति ॥ न नाम रूपमनुपश्यति पृथग्भवं बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः ॥ एवमुपदिश्यमाने विलीयते नावलीयते न संलीयते न विपृष्ठीभवति मानसं नोत्रस्य-
ति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते एवं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यस्मिन् समये भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापार-
मितायां चरति निमित्तं न समनुपश्यति ॥ तस्मिन् समये रूपं नोपैति नादत्ते न प्रतिगृह्णाति न तिष्ठति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न रूपमिति रूपयति न रूपमेतदिति ॥ यस्मिन् समये भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमि-
तायां चरति निमित्तं न समनुपश्यति तस्मिन् समये वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं नोपैति नादत्ते न प्रतिगृह्णाति न तिष्ठति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न विज्ञानमिति विज्ञानयति न विज्ञानमेतदिति ॥ तस्मिन् समये चक्षुर्नोपैति ना-
दत्ते न प्रतिगृह्णाति न तिष्ठति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न चक्षुरिति रूपयति न चक्षुरेतदिति ॥ एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वां कायं मनो नोपैति नादत्ते न प्रतिगृह्णाति न तिष्ठति नाधितिष्ठति नाभिनिविशते न मन इति रूपयति न मन एतदिति ॥ पुन-

नरपरं भगवन् यस्मिन् समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमां धर्मानुपपरीक्षते तस्मिन् समये दानपारमितां नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति दानपार-
मितयमिति॥ एवं शीलपारमितां क्षान्तिपारमितां वीर्यपारमितां ध्यानपारमितां प्रज्ञापारमितां। तस्मिन् समये प्रज्ञापारमितां नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति प्र-
ज्ञापारमितयमिति॥ तस्मिन् समये अध्यात्मशून्यतां नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति अध्यात्मशून्यतयमिति॥ तस्मिन् समये बहिर्द्धाशून्यतां अध्यात्मबहिर्द्धा-
शून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति यावदभावस्वभावशून्यतयमिति॥ पुनरपरं भगवन् यस्मिन् समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्र-
ज्ञापारमितायां चरन्निमान् धर्मानुपपरीक्षते॥ तस्मिन् समये स्मृत्युपस्थानानि नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति स्मृत्युपस्थानानीमानीति॥ तस्मिन् समये
सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादानि इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गमार्गं नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति मार्गोयमिति॥ तस्मिन् समये अप्रमाणध्याना-
रूप्यसमापत्तीर्नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति समापत्तय इमा इति॥ तस्मिन् समये दशबलानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्ध-
धर्मान्नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति बुद्धधर्मा इम इति॥ पुनरपरं भगवन् यस्मिन् समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान् धर्मानुप-
परीक्षते॥ तस्मिन् समये सर्वसमाधिधारणीमुखानि नोपैति नोपादत्ते नाधितिष्ठति नाभिनिविशते नोद्ग्रहयति समाधिधारणीमुखानीमानीति॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि भगवन् बोधिसत्त्वो महास-
त्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं न समनुपश्यति यावत्स्कन्धसमतां निरुक्तं न धात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादं न समनुपश्यति सत्कायदृष्टिं धातुविपर्यासान् तस्मान्न समनुपश्यति पारमितानः

ऽमनुयम्थंविास्ययमगथानाद्ययसनायछिकभवन्तवेमायरयगिलंविदस्पकभावरीकवृद्धवर्मान्यावनसचीकानहूगान समनयम्थगि॥गरूकुसदगाकृथाद्दिभगवनओनूयस्थानुत्वादानगडु
यंयावदनायारसंह्लाया।संस्कृयाथांयाविह्लानसानूत्वादानगद्धिह्लानमिगिद्दियिह्लानंवानूत्वादम्थाद्वयमगदद्वीकानं॥यारूगवंश्वकृयानूत्वादानगद्धकृयेरव्यायासायासायलिकयाका
यसमनसानूत्वादानगत्मनन्कृगिदिमनथानूत्वादम्थाद्वयमगवद्दवीकानं॥यारूगवन्दानयानमिगायांजनूयादानसादानयानमिगायरथीनयानमिगायाश्कानियानमिगायारवीययायाम
कायारश्वानयानमिकायायरवुह्लयानमिकायाजनूत्वादानसायकुयानमिका॥श्लोगिदिसयसयानमिगावानूत्वादश्वद्वयमगदद्वीकानं॥यारूगवनथ्वासमशूनाकायाजनूत्वादानसाजं
यमानमशून्यगायायवदिद्धागनूयगायाजनूत्वादानसावदिद्धागनूयगायारथ्वातवदिद्धामशून्यगायाजनूत्वादानसाजंथ्वातवदिद्धामशून्यगायायावदसावसतवसून्यगायाजनूत्वादानसाजं ६४
सवसलवशून्यगा॥श्लोगिदिसलवसलवशून्यगावानूत्वादश्वाद्वयमगदद्वीकानं॥यारूगवनथ्वाकुयसमनानामनूत्वादानकानिसमकुयसमनानि॥नवसम्यकुदाराद्धियादद्धियवत
वाथ्वंगमागारवुनाशथानानूयसमायासारिरूदभवन्तवेमानयगिसंविदायारूगवनस्रादभानावयिकानावृद्धवर्मागांजनूत्वादानगजस्पदभावयिकावृद्धवर्माश्लोगिदिवृ
द्धयमपाश्वाद्वयमगवद्दवीकानं॥यारूगवनथ्वमथ्वागामनूत्वादानसतवम्मथ्वकुसयलथगायाजाकामथ्वामारूगकाटविन्ह्यागगावांजयरसचीकानहूगायाजनूत्वादानसास
चीकानहूगगिदिसचीकानहूगवानूत्वादश्वाद्वयमगदद्वीकानं॥गरूकुसदगाकथाद्दिभनूत्वादानकानद्वीनवदवानरथकस्माअरसचीकानहूगायाजनूत्वादानसासचीका
नहूगा॥यारूगवनूयसयायानगडुयंयावदनायारसंह्लायारसंस्कृयाथांयाविह्लानसयायानगद्धिह्लानं॥श्लोगिदिस्कन्धाम्थयायम्थाद्वयमगदद्वीकानं॥गरूकुसदहूगाकृथाद्दिव

यानेनकानक्षीनवद्वानपृथकस्माद्यपंचानांस्कन्धानांच्ययानमेवंवक्तव्या॥याभगवन्दानपारमितायायाश्चयानंसादानपारमिता॥एवंयःशीलपारमितायाःक्षान्तिपारमितायावीर्यपार
मितायाध्यानपारमितायाश्चप्रज्ञापारमितायाश्चयानंसाप्रज्ञापारमिता॥इतिहिमहापारमितावक्तव्यायश्चाद्वयमगदद्वीकानं।तत्कस्यहेतोस्तथादिव्ययानञ्चकानक्षीनवद्वान
पृथकस्माद्यपारमितानांच्ययानकाःपारमितायाभगवन्नध्यात्मशून्यतायाश्चयानंसाध्यात्मशून्यता॥इतिहिअध्यात्मशून्यतावक्तव्यायश्चाद्वयमगदद्वीकानं।तत्कस्यहेतोस्तथादिव्यः
यानेकानक्षीनवद्वानपृथकस्माद्याःस्वात्मशून्यतायाश्चयानंसास्वात्मशून्यताएवंयावदिक्षुशून्यतायाश्चयानंसावदिक्षुशून्यतायाःस्वात्मबहिर्धाशून्यतायाश्चयानंसास्वात्मबहिर्धाः
शून्यतायावद्याःस्वलक्षणशून्यतायाश्चयानंसास्वलक्षणशून्यता॥इतिहिस्वलक्षणशून्यतावक्तव्यायश्चाद्वयमगदद्वीकानं॥तत्कस्यहेतोस्तथादिव्ययानेकानक्षीनवद्वा
नपृथकस्माद्याःस्वलक्षणशून्यतायाश्चयानंसास्वलक्षणशून्यतायाभगवन्स्मृत्युपस्थानानांच्ययानंतानिस्मृत्युपस्थानानि॥इतिहिस्मृत्युपस्थानानिवक्तव्यायश्चाद्वयमगदद्वीः
कानं॥तत्कस्यहेतोस्तथादिव्ययानेकानक्षीनवद्वानपृथकस्मात्याःस्मृत्युपस्थानानांच्ययानंतानिस्मृत्युपस्थानानि॥एवंयःसम्यक्प्रहाणानामृद्धिपादानामिन्द्रियाणांबलानांबोध्यंग
नांच्यआर्याष्टांगस्यमार्गस्यायानंसमार्गः॥इतिहिमार्गवक्तव्यायश्चाद्वयमगदद्वीकानं॥तत्कस्यहेतोस्तथादिव्ययानेकानक्षीनवद्वानपृथकस्मात्यामार्गस्यच्ययानंसमार्गः॥एवं
याप्रमाणानांध्यानानामारूप्यसमापत्तीनामभिज्ञानांप्रतिसंविदांवैशारद्यानांदशानांतथागतबलानांयाःआवेणिकानांबुद्धधर्माणांच्ययानंतेबुद्धधर्माः॥इतिहिबुद्धधर्मावक्तव्य
यश्चाद्वयमगदद्वीकानं॥तत्कस्यहेतोस्तथादिव्ययानेकानक्षीनवद्वानपृथकस्माद्याआवेणिकबुद्धधर्माणांच्ययानंतेबुद्धधर्माः॥यत्पुनर्भगवन्नेवमहपामिताद्वयमेवागमनाकुला

वेदनासंज्ञासंस्कारा यत्र न त्र्यामं । विज्ञानमित्यद्वयमेतागमनार्हमायावद्यत्र न त्र्यामं रूपं यावत्सर्वाकारज्ञता यत्र द्वयमेतागमनाकता ॥ ऋद्धिपादविनिर्याः सुव्याकरणं द्वाविंशमः ॥ ७ ॥ अथ
खल्वायुष्मान् शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । कथमायुष्मन् सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमित्तं धर्म्मान् पश्यति कथं कल्पयति आयुष्मन् सुभूते बोधिसत्त्वः कतमायुष्मतः
पारमिता कतमा उपपत्तिः क्रमेण ॥ सुभूतिराह । यदायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कतमाववि सत्त्वं ॥ बोधिसत्त्वस्य न बोधिसत्त्वः कियावता सर्व्वधर्म्मा अभावस्वभावा ॥
न वाताकिं निविशन्ते कतमस्य धर्म्मा अभावा कालानां ज्ञानानि रूपस्याकालानां ज्ञानानि न वाताकिं निविशन्ते । वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्याकालानां ज्ञानानि न वाताकिं निविशन्ते ॥ एवं यावत्
समस्कनां स्कन्धधातायतनानां प्रतीत्यसमुत्पादस्य सत्यधर्म्मिङ्गताविपर्यासानां धर्म्मा अभावाकालानां ज्ञानानि न वाताकिं निविशन्ते । एवं मायुष्मन् अध्यात्मशून्यताया यावदभावस्वभावशून्यतायाः ।
यानि सर्वे च मार्गविकानां बुद्धधर्म्मा अभावाकालानां ज्ञानानि न वाताकिं निविशन्ते ॥ शारिपुत्र आह । कतमे ते सर्वधर्म्मा अभावाकालानां सुभूतिराह । येनायुष्मन् शारिपुत्र उच्यन्ते ते
येनिमित्ते न रूपं नस्कन्धतत्वं धर्म्माणां स्वभावास्तीति वा आहवा धर्म्मा रसं संस्कारा संस्कृता वा असंस्कृता वा तेन सर्वधर्म्मा अभावाकालानां यायत्युनरायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
पारमितां सूत्रवकात् पारमितायां आयुष्मन् शारिपुत्र पारमितायां पारमितायां कुशलमूलानि तानि सर्वज्ञताप्रतिसंयुक्तानि समेत्यागादानपारमितायाः शीलपारमिताया
क्षान्तिपारमितायाः वीर्य्यपारमितायाः ध्यानपारमितायाः प्रज्ञापारमितायाः उपायकौशलपारमिताया अध्यात्मशून्यताया यावदभावस्वभावशून्यतायाः आयावदशावलत्तथागतबलशून्यताः
यास्यसूत्रकापारमिता स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गे दानपारमितायामपरायणा प्रतिबलस्य यावत्सुपारमिता बलस्यावेमः

न यस्य प्रज्ञापारमितायाः किंचिदपि ह्यासावविकल्पो बुद्धधर्मस्य प्रज्ञापारमिता यावत्सर्वविकल्पा या प्रज्ञापारमिता। एवमागता भवति प्रज्ञापारमितेति॥ यत्पुनरायुष्मान् शारिपुत्र एवमाह कतमा प्रज्ञापारमिता अनुपायकृतया प्रज्ञापारमिता। यत्पुनरायुष्मान् शारिपुत्र एवं वदसि कतमा प्रत्यवेक्षा इति। यदि खल्वायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं न नित्यमिति प्रत्यवेक्षते नानित्यमिति न सुखमिति न दुःखमिति नात्मेति नानात्मेति न शान्तमिति नाशान्तमिति न शून्यमिति नाशून्यमिति न निमित्तमिति नानिमित्तमिति न प्रणिहितमिति नाप्रणिहितमिति प्रत्यवेक्षते। न विविक्तमिति नाविविक्तमिति प्रत्यवेक्षते॥ न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं नित्यमिति प्रत्यवेक्षते नानित्यमिति न सुखमिति न दुःखमिति नात्मेति नानात्मेति न शान्तमिति नाशान्तमिति न शून्यमिति नाशून्यमिति न निमित्तमिति नानिमित्तमिति न प्रणिहितमिति नाप्रणिहितमिति प्रत्यवेक्षते॥ न विविक्तमिति नाविविक्तमिति प्रत्यवेक्षते॥ एवं चक्षुः श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायं मनो न नित्यमिति प्रत्यवेक्षते नानित्यमिति न सुखमिति न दुःखमिति नात्मेति नानात्मेति न शान्तमिति नाशान्तमिति न शून्यमिति नाशून्यमिति न निमित्तमिति नानिमित्तमिति न प्रणिहितमिति नाप्रणिहितमिति प्रत्यवेक्षते॥ न विविक्तमिति नाविविक्तमिति प्रत्यवेक्षते॥ एवं रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मान्न नित्या इति नानित्या इति प्रत्यवेक्षते न सुखा इति न दुःखा इति नात्मान इति नानात्मान इति न शान्ता इति नाशान्ता इति न शून्या इति नाशून्या इति न निमित्ता इति नानिमित्ता इति न प्रणिहिता इति नाप्रणिहिता इति प्रत्यवेक्षते॥ न विविक्ता इति नाविविक्ता इति प्रत्यवेक्षते॥ एवं चक्षुर्विज्ञानं श्रोत्रविज्ञानं घ्राणविज्ञानं जिह्वाविज्ञानं कायविज्ञानं मनोविज्ञानं न नित्यं नानित्यमिति प्रत्यवेक्षते॥ न सुखमिति न दुःखमिति नात्मेति नानात्मेति न शान्तमिति नाशान्तमिति न शून्यमिति नाशून्यमिति न निमित्तमिति नानिमित्तमिति न प्रणिहितमिति नाप्रणिहितमिति प्रत्यवेक्षते॥ न विविक्तमिति नाविविक्तमिति प्रत्यवेक्षते॥ एवं चक्षुःसंस्पर्शं श्रोत्रसंस्पर्शं घ्राणसंस्पर्शं जिह्वासंस्पर्शं काय

स्पर्शं मनःसंस्पर्शं न नित्येति नानित्येति उपपरीक्षते न सुखेति न दुःखेति नात्मेति नानात्मेति न शान्तेति नाशान्तेति न शून्येति नाशून्येति न निमित्तेति नानिमित्तेति न प्रणिहितेति
नाप्रणिहितेति उपपरीक्षते न विविक्तेति नाविविक्तेति उपपरीक्षते। एवं चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां कायसंस्पर्शप्र
त्ययां वेदनां मनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां न नित्येति नानित्येति उपपरीक्षते न सुखेति न दुःखेति नात्मेति नानात्मेति न शान्तेति नाशान्तेति न शून्येति नाशून्येति न निमित्ते
ति नानिमित्तेति न प्रणिहितेति नाप्रणिहितेति उपपरीक्षते न विविक्तेति नाविविक्तेति उपपरीक्षते॥ एवं दानपारमितां शीलपारमितां क्षान्तिपारमितां वीर्यपारमितां ध्यानपारमितां प्रज्ञा
पारमितां न नित्येति नानित्येति उपपरीक्षते न सुखेति न दुःखेति नात्मेति नानात्मेति न शान्तेति नाशान्तेति न शून्येति नाशून्येति न निमित्तेति नानिमित्तेति न प्रणिहितेति नाप्रणि
हितेति उपपरीक्षते न विविक्तेति नाविविक्तेति उपपरीक्षते। एवमध्यात्मशून्यतां बहिर्धाशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां न नित्येति नानित्येति उपपरीक्षते
न सुखेति न दुःखेति नात्मेति नानात्मेति न शान्तेति नाशान्तेति न शून्येति नाशून्येति न निमित्तेति नानिमित्तेति न प्रणिहितेति नाप्रणिहितेति उपपरीक्षते न विविक्तेति नाविविक्तेति उपपरीक्षते
एवं स्मृत्युपस्थानानि न नित्यानीति नानित्यानीति उपपरीक्षते न सुखानीति न दुःखानीति नात्मानीति नानात्मानीति न शान्तानीति नाशान्तानीति न शून्यानीति नाशून्यानीति न निमित्तानीति नानि
मित्तानीति न प्रणिहितानीति नाप्रणिहितानीति उपपरीक्षते न विविक्तानीति नाविविक्तानीति उपपरीक्षते। एवं सम्यक्प्रहाणान्यृद्धिपादानिन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गानि मार्गं ध्यानान्यप्रमा
णान्यारूप्यसमापत्तीरभिज्ञा दश तथागतबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदोऽष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान् समाधयः सर्वधारणीमुखानि सर्वसमाधिमुखानि न नित्यानीति नानित्यानीति उपपरीक्षते न सुखाः

९२

मिति न ध्रुवमिति नास्तीति नास्तीति न शान्तमिति नाशान्तमिति न शून्यमिति नाशून्यमिति न निमित्तमिति नानिमित्तमिति न प्रणिहितमिति नाप्रणिहितमिति उपपरीक्षते न विविक्तमिति नाविविक्तमिति उपपरीक्षते । एवं खल्वायुष्मञ्छा:
रिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान् धर्मान्नोपपरीक्षते ॥ शारिपुत्र आह ॥ केन कारणेनायुष्मन् सुभूते एवं वदसि रूपस्यानुत्पादो न रूपं यावद्वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञान:
स्यानुत्पादो न विज्ञानं । एवं बोधिसत्त्वमहासत्त्वस्यानुत्पादो न बोधिसत्त्वो महासत्त्वः । एवं प्रज्ञापारमितायाः सर्वशून्यतायाः सर्वबोधिपक्षधर्माणामप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां पञ्चाभिज्ञानां बुद्धबलवैशारद्यप्रतिसंविदां अष्टादशावेणि:
किबुद्धधर्माणां सर्वाकारज्ञताया अनुत्पादो न सा सर्वाकारज्ञता ॥ सुभूतिराह ॥ रूपमायुष्मञ्छारिपुत्र रूपेण शून्यं या चायुष्मञ्छारिपुत्र शून्यता न तद्रू:
पं नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण रूपस्यानुत्पादो न रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं शून्यं विज्ञानेन या चायुष्मञ्छारिपुत्र शून्यता न तद्विज्ञानं नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्याय
येण विज्ञानस्यानुत्पादो न विज्ञानं ॥ दानपारमितायुष्मञ्छारिपुत्र दानपारमितया शून्या या च दानपारमितायाः शून्यता न सा दानपारमिता नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण या दानपारमिता
या अनुत्पादो न सा दानपारमिता ॥ एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिताया शून्या । या च शून्यता न सा प्रज्ञापारमिता नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारि
पुत्र पर्यायेण प्रज्ञापारमिताया अनुत्पादो न सा प्रज्ञापारमिता ॥ अध्यात्मशून्यता अध्यात्मशून्यतया शून्या । या च शून्यता न साध्यात्मशून्यता नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेणाध्या:
ध्यात्मशून्यताया अनुत्पादो न साध्यात्मशून्यता ॥ एवं बहिर्धाशून्यता बहिर्धाशून्यतया शून्या अध्यात्मबहिर्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्धाशून्यतया शून्या ॥ यावदभावस्वभावशून्यता अभावस्वभावशून्यतया शून्या:
शून्या या च शून्यता न साभावस्वभावशून्यता नानुत्पादः ॥ अनेनायुष्मञ्छारिपुत्र पर्यायेण याभावस्वभावशून्यताया अनुत्पादो न साभावस्वभावशून्यता ॥ स्मृत्युपस्थानान्यायुष्मञ्छारिपुत्र:

स्पर्शप्रत्ययवेदनेः शून्यानि यावच्छून्यायानगानि स्पर्शप्रत्ययवेदनानि नोत्पादयासूननायुष्मन्नभिनिर्हृतपर्यायधय स्पर्शप्रत्ययवेदनानामनुत्पादनगानि स्पर्शप्रत्ययवेदनानि । एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबल
बोध्यंगमार्गेष्विति स्मृत्युपस्थानाध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयो यावद्भगवतः वैशारद्यप्रतिसंविदः महामैत्री महाकरुणाष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्माः सर्व्वाकारज्ञतायामायुष्मन्नभिनिर्हृतः सर्व्वाकारज्ञता याः शून्या यावच्छून्यायानगानि सा
र्व्वाकारज्ञतानोत्पादयासूननायुष्मन्नभिनिर्हृतपर्यायधय सर्व्वाकारज्ञतायाः अनुत्पादनगानि सर्व्वाकारज्ञता ॥ अभिनिर्हृतमाद ॥ किंकारणमायुष्मन् सुभूते एवं वदसि । यावन्न संख्यायानगच्छति रूपं याः
वेदना याः संज्ञा याः संस्कारा याः विज्ञानं संख्यायानगच्छि विज्ञानमिति ॥ एवं बाह्याध्यात्मस्कन्धधातायतनप्रतीत्यसमुत्पादशून्यताबोधिपक्ष्यबुद्धधर्म्मयुपायानिमित्ताः स्मृत्युपस्थानाध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयो विमोक्षव
षु वैशारद्यप्रतिसंविदमहामैत्रीकरुणावेणिकबुद्धधर्म्मा सुप्रमाणाकारज्ञतायाया यानसाम सर्व्वाकारज्ञता ॥ सुभूतिराह ॥ तथाऽयुष्मन्नभिनिर्हृतपर्यायधयायायस्थानसंयसर्व्वाकारज्ञता यावद्वेदना
या संज्ञा याः संस्कारा याः विज्ञानं सर्व्वेऽन्तगतधर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिण्यनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा ॥ एवं स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गाः
शून्यतानिमित्ताप्रणिहितमिति विमोक्षबुद्धधर्म्मा स्मृत्युपस्थानाध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु भगवत्यवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मसमाधानयोगमुखः यावत् सर्व्वाकारज्ञताय स
र्व्वाकारज्ञता सर्व्वेऽन्तगतधर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिण्यनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा ॥ अनेनायुष्मन्नभिनिर्हृतपर्यायधय यावन्न संख्यायानगच्छति ॥ एवं वेदना
या संज्ञा याः संस्कारा याः विज्ञानं संख्यायानगच्छि विज्ञानं ॥ एवं बाह्यसमस्कन्धधातायतनप्रतीत्यसमुत्पादशून्यताबोधिपक्ष्यबुद्धधर्म्मयुपायानि मिमाख्युमास ध्यानाप्रमाणारूप्यसमाप
त्तियु भगवत्वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मयुक्ता विमानं संख्यां यावद् यस् सर्व्वाकारज्ञताया यानसाम सर्व्वाकारज्ञता ॥ अभिनिर्हृतमाद ॥ केन कारणेनायुष्मन्

रूपं त्वयम भवतीति यदिदमुच्यते रूपमिति ह्वय सोयागमधना रूपमिति। वेदना संज्ञा संस्कारा यदिदमुच्यते विज्ञानमिति ह्वय सोयांगमधना रूपमिति यावद्यदिदमुच्यते सर्वाकारज्ञ:
ता ह्वय सोयागमधना रूपमिति। सुभूतिराह। तद्यथा स्कन्धस्य पृष्टनाभिपृष्टनात्या ऽनुत्पादो ऽनुत्पाद यमनुत्पाद एवं रूपं यमभवानुत्पाद एवं वेदना संज्ञा संस्कारा नानात्यानुत्पादा अनुत्पादः। विज्ञानं वि:
ज्ञानमेवानुत्पादा अनुत्पाद एवं विज्ञानं। अनुत्पादं यः स्कन्धमभिपृष्टपर्यायाय यदयदमद्भुवमयं वेमिता ह्वय सोयागमधना रूपा। वेदना संज्ञा संस्कारा यदगड्वयमविनामिता ह्वय सोयागमधना रूपा।।
उत्पदमसमरूपस्कन्धस्यायमनपृष्टीतासमसत्वादपूर्वामिनाः सर्वाधिपदमायं सर्वेभन्येयाहं सपत्तामा शब्दानाय यासमायपरिपृष्टिरिज्ञास्तव उपर्वेभनयमपृष्टोभिसिविनयावनिक पूर्वरूप
मेवरूपमायि भवनदी महविष्ट तथा स्कन्धस्य पृष्ट अभिपृष्टनात्यो ऽनुत्पादो ऽनुत्पादः सर्वाकारज्ञता सन्नुत्पाद एवं महाकारज्ञता सर्वाकारज्ञता रूपानुत्पाद।। अनुत्पादपृष्टनाभिपृष्टपर्याय यदयदमद्भुवमयं सर्वा
कारज्ञता ह्वय सोयागमधना रूपा।। एतेन च पदं मायापममनुरूपं निरोगवन्के मगदवीवगता यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान्धर्मान्न पश्यती कनेनासि
सुमयरूपस्यानुत्पादं समनुपश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय वेदनाया संज्ञाया संस्काराया विज्ञानस्यानुत्पादं समनुपश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय। आत्मनो ऽनुत्पा
दं समनुपश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय। एवं सत्त्वजीवपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकस्यानुत्पादं पश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय। एवं
व्यक्तसमस्पर्शनास्तन्वयातायनन्युनीपसमस्त्वादारिज्ञानामनुत्पादं पश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय दानपारमिताया अनुत्पादं पश्यति सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय।। एवं शी:
लपारमितायाः क्षान्तिपारमिताया वीर्यपारमिताया ध्यानपारमिताया प्रज्ञापारमिताया अनुत्पादं पश्यति। सा खलु विशुद्धिर्नाम या अनादाय। अध्यात्मशून्यताया अनुत्पादं पश्यति। सा ख

कविशुद्धितामुपादाय। एवं बहिर्द्धाशून्यतायाः अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायाः यावदभावस्वभावशून्यतायाः अनुत्पादं पश्यति सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। स्मृत्युपस्थानानामनुत्पादं प।
श्यति। सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गार्यसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीनां दशबलवैशारद्यप्रतिसंवित्समाधिधारणीमुखाष्टादशावेणिक
बुद्धधर्माणां सर्वाकारज्ञतायाः अनुत्पादं पश्यति सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। पृथग्जनस्यानुत्पादं पश्यति। सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। पृथग्जनधर्माणामनुत्पादं पश्यत्कविशुद्धिता:
मुपादाय। एवं श्रोतआपन्नस्य श्रोतआपत्तिधर्माणां सकृदागामिनः सकृदागामिधर्माणामनागामिनः अनागामिधर्माणामर्हतोऽर्हद्धर्माणां प्रत्येकबुद्धस्य प्रत्येकबुद्धधर्माणां बोधि
सत्वस्य बोधिसत्वधर्माणां बुद्धस्यानुत्पादं समनुपश्यति। सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। बुद्धधर्माणामनुत्पादं समनुपश्यति। सत्वात्मकविशुद्धितामुपादाय। शारिपुत्र आह। यथाहं भगवतो भाषितस्य
कृतताविज्ञस्यार्थमाजानामि रूपमनुत्पादो वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमनुत्पादो यावत् स्पर्शप्रत्यया वेदनानुत्पादा अध्यात्मशून्यतानुत्पादो यावदभावस्वभावशून्यतानुत्पादः यावत्सि
मानुत्पादः सर्वशून्यतानुत्पादः स्मृत्युपस्थानाविपक्षधर्मा अनुत्पादाः ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयोनुत्पादाः सर्वसमाधिधारणीमुखान्यनुत्पादानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदो नुत्पा
दा अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा अनुत्पादः सर्वाकारज्ञता अनुत्पादः पृथग्जनो नुत्पादः पृथग्जनधर्मा अनुत्पादः एवं श्रोतआपन्नः श्रोतआपत्तिधर्माः सकृदागामी सकृदागामिधर्मा अ
नागामी अनागामीधर्मा अर्हन्नर्हद्धर्माः प्रत्येकबुद्धः प्रत्येकबुद्धधर्मा बोधिसत्वो बोधिसत्वधर्मा बुद्धोनुत्पादो बुद्धधर्मा अनुत्पादः यदि वायुष्मन् सुभूते रूपमप्यनुत्पादः यावद्बुद्धधर्मा अ
प्यनुत्पादः ननु आयुष्मन् सुभूते प्राप्तव्या श्रावकेण श्रावकबोधिः प्रत्येकबुद्धयानिकेन प्रत्येकबुद्धबोधिः बोधिसत्वेनायुष्मता पूर्वं सर्वाकारज्ञता तर्हि किं बोधिसत्वानां पंचगतीनां खेदानुभवे दुष्करक्रिया

७२

धेवरवालिवाविमत्सेनमस्तासत्त्वनपर्शविभवाविर्यद्विवायुक्तान्मुस्तगसर्वधर्म्मानन्तादमकिमर्थं आनस्यायन्ननत्या[illegible]तयाजन्ननांय[illegible]यमार्ग्गणाद्वयिकयां यासरु[illegible]मिनावागदायमाद

नान्तनन्तायमार्ग्गणाद्वयिकया तत्पूनागमिनाप[illegible]नामवन्तम्लगी यानासंयाजनानांयरु[illegible]यमार्ग्गणाद्वयिकया मार्भूर्हनायवोड्ररागीयांसं याजनानांयरु[illegible]यमार्ग्गणाद्वयिकया[illegible]कः

वद्भयानिकेमद्गलकवाविशाद्धयमार्ग्गणाद्वयिमयामाकिकानरावाविमिसाउष्कनवात्रिकावनागि। यानिकानिमसानांकन[illegible]स्वाविमनरुवविकिंकानगन्तधागमनार्दनासमयवावंकना।

नरुनामम[illegible]कवाविमरिसंवृक्षाकिंकावनमधागमनार्दकासमयवावंवृक्षनवर्म्मवकृयवर्लिंग। सुदपिनारुनादमायुष्प[illegible]मावियुक्तमनत्वात्त्रसावमसत्वाद्विमिद्धमिनाप्पकिमयमयवानादमनः

त्वादस[illegible]सापनमिद्धमिनावगापापिरुत्तनसरुदागामिनन्त्रसरुदागामिरुत्तन्ननागामिनेनानागामिरुत्तन्नीदवचावादत्तरुत्तन्वानन्तादस[illegible]कोवाविमिद्धमिनः

यत्वकवद्धत्तनादमायुष्प[illegible]भावियुक्तद्धमिवाविमसाउष्कनवात्रिकावनन्नेनापिवविमसाउष्कनसहयावनगि॥ मत्तक[illegible]रुमानदृगिमब्धुजायुष्प[illegible]भावियुवद्धष्कनसहयावकिंसोय

प्रमया[illegible]संख्यायानामयविमागानांसत्त्वानामर्थकेसु॥ जयिकुवस्त्वपनवायुष्प[illegible]भावियुक्तमाहसंसांसचसत्त्वपजनयित्वापिहसत्तहतारसहायुक्तसहमानसतकंकनयिनागद्धायमया

मामसंख्यायानामयमिमानमनांसत्त्वानामर्थकेसु॥ जविकुवस्त्वपनवायुष्प[illegible]भावियुक्तवाविमसत्वनमसामसत्वनउवविलमत्वादयिमयां। यथा[illegible]सा[illegible]सगिवाद्याधम्भूयन्तर्नयात्सुनुत्ताः

चमत्वाउदंसत्वेवमलिकवाघस्यवर्म्मसुमहेत्वादयिकयां। सेवदवेसंसांमत्वादयिमिनद्रुस्कन्नसंसरुरविमां॥ मत्तकमरुनालस्थादिमवाविमत्तां। मसर्वयामवेसेवधामवकोवि

कर्म्मिनोत्वादयन्कनायतरुका॥ नारुमायुषनुभावियुक्तनत्वादनधागमकमिद्धमिनाप्यनरुलनासमयक्षवाविचावियधर्म्मवकुयवर्लनन्नापीद्धमि। जलत्वाचनवर्म्मामनसचांयापिं

प्राप्यमाणां शारिपुत्र आह ॥ किं पुनरायुष्मन् सुभूते अनुत्पन्नेन धर्मेण उत्पन्ना प्राप्तिः प्राप्यते ॥ उत अनुत्पन्नेन धर्मेण अनुत्पन्ना प्राप्तिः प्राप्यते ॥ सुभूतिराह ॥ नाहमायुष्मन् शारिपुत्र उत्प-
न्नेन धर्मेणानुत्पन्नां प्राप्तिं प्राप्यमाणामिच्छामि ॥ नाप्यनुत्पन्नेनानुत्पन्नां प्राप्तिं प्राप्यमाणां ॥ शारिपुत्र आह ॥ अथ किं पुनरायुष्मन् सुभूते अनुत्पन्नेन धर्मेण प्राप्तिं इच्छसि ॥ अथ वा उत्पन्नेन
धर्मेण प्राप्तिमिच्छसि ॥ सुभूतिराह ॥ नाहमायुष्मन् शारिपुत्र उत्पन्नेन धर्मेण प्राप्तिमिच्छामि नाप्यनुत्पन्नेन धर्मेण प्राप्तिमिच्छामि ॥ शारिपुत्र आह ॥ किं पुनरायुष्मन् सुभूते ॥
नास्ति प्राप्तिर्नाभिसमयः ॥ सुभूतिराह ॥ अस्त्यायुष्मन् शारिपुत्र प्राप्तिरस्त्यभिसमयो न पुनर्द्वयेन ॥ अपि तु खलु पुनरायुष्मन् शारिपुत्र लोकव्यवहारेण प्राप्तिरभिसमयो लोकव्य-
वहारेण स्रोतआपन्नो वा सकृदागामी वा अनागामी वा अर्हन् वा प्रत्येकबुद्धो वा बोधिसत्त्वो वा बुद्धो वा न पुनः परमार्थेन प्राप्तिर्नाभिसमयो न स्रोतआपन्नो न स-
कृदागामी नानागामी नार्हन्न प्रत्येकबुद्धो न बोधिसत्त्वो न बुद्धः ॥ शारिपुत्र आह ॥ अनुत्पन्नो वा धर्म आयुष्मन् सुभूते प्रतिभाति मन्त्रयितुं ॥ सुभूतिराह ॥ अनुत्पन्नो वा धर्म
स्यायुष्मन् शारिपुत्र यदुत प्रतिभानमन्त्रयितुमिति ॥ अनुत्पन्नो वा धर्मः आयुष्मन् शारिपुत्र प्रतिभाति मन्त्रयितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यायुष्मन् शारिपुत्र यश्चानुत्पन्नो धर्मो यश्च प्रति-
भानं यच्च मन्त्र्यते वाचानुत्पन्ना हि सर्व एते धर्मा न संप्रयुक्ता न विसंप्रयुक्ता अरूपिणो अनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा ॥ शारिपुत्र आह ॥ अनुत्पादो आयुष्मन् सुभूते मन्त्र्यते ॥
अनुत्पादः प्रतिभाति अनुत्पादो धर्मः अपि धर्मा अनुत्पत्त्या यानानि प्रतिभान्ति मन्त्रयितुं ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेतदायुष्मन् शारिपुत्र अनुत्पादो मन्त्रः अनुत्पादः प्रतिभानं अनुत्पादो धर्मः प्रति:
धर्मा अनुत्पन्नाः यानानि प्रतिभान्ति मन्त्रयितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ रूपं ह्यायुष्मन् शारिपुत्र अनुत्पादः ॥ एवं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनुत्पादः ॥ एवं चक्षुरायतनमनुत्पादः एवं यावन्मनआयतनमनुत्पादः

यत्ना निर्याणं स्यात्म स्याद यावन्मिकास्ते किंग्रहविपक्ता धर्म्मा ॥ सर्वज्ञत्वमाकाशमार्गयानानुत्पन्नमायत्या ॥ अरिहत्त्वमपि भावयाभावयीमरवानिवत्तानि वेभावयन्नियामं विदाः स्रोतआपत्तिकाद्धर्म्मा
अनुत्पादा स्रोतआपन्नः सकृदागामी अनागामी अर्हन् प्रत्येकबुद्धो वा बोधिसत्त्वः सर्वज्ञत्वं सर्वाकारज्ञः सर्वाकारज्ञताप्यनुत्पादा ॥ शारिपुत्र आह ॥ एवमनुत्पादायुष्मन्सुभूते नानुत्पादामनु ॥ अनुत्पन्नाय स्रोतआपत्तिफल
नमनुत्पादा धर्म्माः किंचिद्धर्म्मा अनुत्पन्ना यानानावरत्युपविराजि मनुष्यि भू यावत् ... पृथग्जनाध्यामोत्पादो यावदविपाकाधिविधिया धर्म्माः ॥ सर्वज्ञत्वमावसर्वभूतधीमूरवानिसत्त्वमित्वमावयवनेभावप्रवृत्ति
सर्वज्ञताबोधिकद्धर्म्मा प्राप्ता ॥ यावत्सर्वाकारज्ञतान्यनुत्पाद ॥ शारिपुत्र आह ॥ किं पुनरायुष्मन्सुभूते यथैव लोकव्यवहारेण प्राप्तिरभिसमयश्चेयं त्रयाणं पञ्चानां गतीनां तेरवारावजितालोकव्यवहा
यथैव मार्गेण न भवति ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेतदायुष्मन्शारिपुत्र एवमेतद्यथैव लोकव्यवहारेण प्राप्तिरभिसमयश्च यथैव लोकव्यवहारेण यथा पञ्चानां गतीनां तेरवारयति ॥ न पुनः परमार्थे
नानुत्पन्नस्योत्पादात्स्यक्तायुप्मनु शारिपुत्र यनमा ॥ रोनकर्म्मनिविपाको नास्याधाननिया ॥ न ... श्रोतआपन्न ... दाना ॥ शारिपुत्र आह ॥ किं पुनरायुष्मन्सुभूते अनुत्पन्नस्य धर्म्मस्योत्पादमिच्छसि उताहो उत्पन्नस्य धर्म्मस्य
उत्पादमिच्छसि ॥ सुभूतिराह ॥ नाहमायुष्मन्शारिपुत्र ॥ उत्पन्नस्य धर्म्मस्योत्पादमिच्छामि नाप्यनुत्पन्नस्य धर्म्मस्योत्पादमिच्छामि ॥ शारिपुत्र आह ॥ कतमत्पुनरायुष्मन्सुभूते अनुत्पन्नं यस्य धर्म्मस्योत्पादं नेच्छसि ॥ सुभूति
राह ॥ रूपमायुष्मन्शारिपुत्रानुत्पन्नं यस्य धर्म्मस्योत्पादं नेच्छामि वदनायां प्रतिभायां ॥ स्वकमवासप्रतिभानस्योत्पादमायुष्मन्शारिपुत्र अनुत्पन्नस्य धर्म्मस्य सवरावभस्योत्पादं नेच्छामि ॥ एवं वया
कृतमसमनास्कस्वभावात्मा यत्नानां प्रकृतिः स्याद स्यापायमिकानां वाविपक्ताः सं धर्म्मा आमवगाव ध्यानानुत्पन्नमायत्या ॥ नामरिहानां सर्वज्ञत्वानां सर्वज्ञता ... भावाना ... भावयामीमरवानिनामवत्तानि वेभः
नयानां प्रकृतिः विदामस्पदभानामा वशिकानां वद्धर्म्मा नित्यं वा ... नयामामायुष्मन् शारिपुत्र अनुत्पन्नायाः सोत्पाद ... भस्यायाः उत्पाद ... मि ॥ शारिपुत्र आह ॥ किं पुनरायुष्मन्सुभूते उत्पादः उत्पद्यते ॥

स्थानुत्पादस्तथागता । समुदितिनाद्दा ।। न कायुष्मन् शारिपुत्र उत्पादस्तथागतः । न कस्यदनाकथा हि आयुष्मन् शारिपुत्र अध्यात्मायायग्धानुत्पादानवद्यो धर्म्मान संयुक्तान विसंयुक्तो ऽनुत्
पिनो ऽनिदर्शनो ऽप्रतिघो नुकस्य ओय इनास्तक ओ ।। पुनरायुष्मन् शारिपुत्र पर्य्यायेणानुत्पादस्तथागतो नायुष्मन् उत्पादस्तथागतः ।। पुनरायुष्मन् शारिपुत्र पर्य्यायेणानुत्पादागतोस्तनुः
त्पादस्थितिकानां । अनुत्पादधर्मस्य चिधर्म्मा पुनरत्रायानानस्य च दितोतिमनुयेतुं ।। शारिपुत्र आह । धर्म्म कश्चिदनामायुष्मन् सुभूते तत्र नार्याणां ययस्य ततो अतस्तथा
कथा हि आयुष्मान सुभूते निर्याणं दर्शयति पुण्यश्रीति । समनन्तरं तथागतं वनि ४ मनकि मसुतं नादा ।। धर्मीतो सा आयुष्मन् शारिपुत्र कथागतो अवकाशमनिश्रितं सर्वधर्म्मा दोषकेय
मायतत्र व यति ए कतनस्ततु वनि ४ स वकिन ५ य अपि नामानि ७ श्रित्वा सर्वधर्म्माणां ।। शारिपुत्र आह ।। कथमायुष्मन् सुभूते अनिश्रिताः सर्वध
र्म्मा सुभूतिराह ।। रूपमायुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्यं न कस्यचिदध्यात्मनिश्रितं न बहिर्द्धानिश्रितं नोभयमन्तरेणोपलभ्यते ।। वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमायुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्यं न
नाध्यात्मनिश्रितं न बहिर्द्धानिश्रितं नोभयमन्तरेणोपलभ्यते ।। चक्षुरायुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्यं नाध्यात्मनिश्रितं न बहिर्द्धानिश्रितं नोभयमन्तरेणोपलभ्यते ।। एवं श्रो
त्र घ्राण जिह्वा काया मन आयुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्यं नाध्यात्मनिश्रितं न बहिर्द्धानिश्रितं नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । दानपारमितायुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्या सा नाः
ध्यात्मनिश्रिता न बहिर्द्धानिश्रिता नोभयमन्तरेणोपलभ्यते ।। एवं शीलपारमिता । क्षान्तिपारमिता । वीर्य्यपारमिता । ध्यानपारमिता । प्रज्ञापारमितायुष्मन् शारिपुत्र प्रकृतिशून्या सा नाध्या
त्मं न बहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते । अध्यात्मशून्यता प्रकृतिशून्या सा नाध्यात्मं न बहिर्द्धा नोभयमन्तरेणोपलभ्यते ।। एवं बहिर्द्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता

प्रकृतिशून्यतामनाश्वामनेन वहिर्द्धा नामयमकत्य(ोायन्तस्यम। सर्वशून्यतानि प्रकृतिशून्यतानि तानि नाश्वामनेन वहिर्द्धा नामयमकत्य(ोायनस्यम।एवं सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादाङ्गेन्द्रिया
णि वलानि वोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गमार्गं प्रकृतिशून्यतामनाश्वामनेन वहिर्द्धा नामयमकत्य(ोायनस्यम।एवमप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीरभिज्ञासमाधिधारणीमुखवलवैशारद्यः
प्रतिसंविदः स्मादमावेणिकावुद्धधर्मा। प्रकृतिशून्यतामनाश्वामनेन वहिर्द्धा नामयमकत्य(ोायनस्यमना॥ अनेनायुष्मन् शारिपुत्र पर्यायेण सर्वधर्माः शून्यता प्रकृतिशून्यताम
मातया।एवं हि आयुष्मन् शारिपुत्र वोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन षट्पारमिताः सुचरतानूयंयति(ोाधयितव्यं।वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं परि(ोाधयितव्यं।एवं चक्षुस्तसमस्का ० स्कन्ध
धातवश्च आयतनानि प्रतीत्यसमुत्पादः सत्त्वया नमिताः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि सर्वाकारज्ञता वुद्धधर्माः शून्यतामायतनानुष्ठानसमायतः यावि
हृदशवलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः महाकरुणा आवेणिकावुद्धधर्माः परि(ोाधयितव्याः। यो वरसत्त्वाकारान्मायतिपरि(ोाधयितव्यानि॥ अद्वितीयसर्वाकारज्ञतानि यथोक्ताः
आभिनिपुत्र आह॥ कथमायुष्मन् सुभूते वोधिसत्त्वामहासत्त्वस्य षड्पारमितासत्त्वन्नायिमान्नयति(ोाधयति॥ सुभूतिराह॥ लौकिकीश्चायुष्मन् शारिपुत्र दानपारमिता लौकिकी लो
त्तरा॥ सर्वशीलपारमिता। क्षान्तिपारमिता। वीर्यपारमिता। ध्यानपारमिता। प्रज्ञापारमिता लौकिकी लोकोत्तरा॥ शारिपुत्र आह॥ कतमायुष्मन् सुभूते लौकिकी दानपा
रमिता लौकिकी कतमा लोकोत्तरा नाम सुभूतिराह॥ लौकिकी आयुष्मन् शारिपुत्र [illegible] पारमिता॥ इह वोधिसत्त्वो महासत्त्वो दायको भवति दानपतिः श्रमणब्राह्मणकृपणवनीप
काध्वगयाचनकेभ्यो अन्नमन्नार्थिकेभ्यः पानं ददाति यानं यानार्थिकेभ्यो वस्त्रं गन्धमाल्यविलेपनमुपाश्रयं प्रतिश्रयं प्रतिग्रहीतृभ्यो विकायकमनमगायनासनके भ्यः

थिकस्या॥ नयानयानवस्तनगयनागनगन्धमाल्यविस्तमनपुष्पधूपदीपकुर्वासायाश्चयथाविधयान्यमतानयननकीविग्तयनिक्वानायकनमरोषद्धदाकारयविपूजाथिकस्यः॥ पुत्रन्दः
दानिदृहिन्स्याथिकस्याद्वहिकतं ददाकि। नायथिकस्यानायाद ददाकि। नाद्वथिकस्यानाग्निददाकि। मिनाथिकस्याः॥ मिशाद ददाकि। जूं नाथिकस्या। अग्निददाकि। नांमन्गे।
दिनमर्ज्जाथिकस्यानांमन्गेमिनमज्ञानाददाकिनद्वश्रातन्निज्ञिनं पानिनजानमन्त्रीवं तवकि। जूदन्द दाकि अथयनिमृश्रीन॰॰दन्दानमहन्निमीन्त्तवःमर्च संयनिनजामि। जूदुं॥
वृक्षान्तकनामि जूदंदानयावमिनाथींवयामि। जूदमननदानं मर्वं मन्त्रसाधानगंकुन्ना जूनुकनायेममाक्षंवाधययनिमामयामिनक्ष्मयतंमया। गनेजूननवदानननकुमनवमर्वः॥
मन्त्रादस्नवधश्रीमृखिकानवन्दजूनयादावयनिनिर्थांकुमाज्ञिकिश्मन्नेश्मक्रादाननंददाकि। कनमीक्षुमिषदुकम्प्रमसंक्षयायवसंक्षयादानसंक्षयावनविश्विशिश्मगेधः॥
सक्रादानन्दनाकि॰॰यमनामनोकिकीदानयावमिनकिवथाकि जूायुष्मननगानिपुत्रसाकनानववाकिनाश्वसकिनसंक्रामविकनान्यमनोकिकीदानयावमिना॰॰कि। नत्रया
ननासाकाकवादानयावमिनाशुंदुनाश्रमकुनयविनगुद्धिश्मत्रकनमाश्रिमगुनयविनगुद्धिश्॰॰हवाधिमनमानमहामनादानदृदन्नानानमुयननननग्रमिकियादकुनायनरानांवाननद्धनाघनः॥
नवन) द्वियाकक्षनायननन। ॰॰यनायुष्मननगानिपुत्रवाधिमनस्मनमहामनस्वमनाश्रिमयुनयविनगुद्धिश्पुननवमननमायुष्मनगानिपुत्रवाधिमनस्वामनमहामनस्वादानन्ददनमर्वमनस्वयय
क्षदानानिर्याननयविनत्वाग्निनायननाग्नजूनानंवनायननाननश्वदाननमनुकनायेममक्षंवाधययनिमामयविननवनाधिमयननन॰॰यमयानंसाकाकवादानयावमिनंकिाकनः॥
कोव(सेनाव्यनसाकालवादानयावमिनकिनथाक्कायुष्मननगानिपुत्रसाकाश्वनाकिठस्वतकिसंक्रामविकननकावक्षनावानसाकालवादानयावमिकाकिानवंशीतयावमिनकाकाकि

५३

पारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता ॥ शारिपुत्र आह ॥ कतमा आयुष्मन् सुभूते दानपारमिता लौकिकी कतमा लोकोत्तरा ॥ सुभूतिराह ॥ लौकिकी आयुष्मन् शारिपुत्र दानपारमिता ॥ इह बोधिस
त्त्वो महासत्त्वो दानं ददात्युपलम्भनिश्रितो मात्सर्यं विलम्बयानियदानं ददाति ॥ एवञ्चास्य सत्त्वदानं संज्ञानिश्रितः सर्वस्वं परित्यक्तं मिथ्यासंज्ञामात्मन्यभिनिविश्य कं वा ददाति लब्धाजनपालभ्यानां किंचिद्विपरिणामयति
लौकिकं तत्कुशलमूलं वा परिणामयति सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा उपलम्भनिश्रितः सभीतं स्वयं गृह्य परिनिश्चितः कायकर्मणि तत्र निश्रितः सम्यग्गत्वा कर्माणि यथाभावमाना आत्मसंज्ञां परसंज्ञां क
र्तृसंज्ञां त्रिमण्डलाभिनिविष्टस्य सर्वसत्त्वसाधारणं निमित्तानि परिणामयति निमित्तयोगेन सर्वं परिणामयति सर्वसत्त्वानां दत्त्वा निरुपलम्भः आत्मसत्त्वज्ञानिः दृष्टिनिश्रितः सर्वकुशलमूलमनुत्तरायै
सम्यक्संबोधये परिणामयति सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा उपलम्भयोगेन सर्ववीर्यमारभते कायमप्रतिरूपमानः स्थितमपरिमाणमानः सर्वसत्त्वसंज्ञाप्रयुक्तः मानसः ॥ ध्यानसंज्ञामप्रतिरूपमानः ॥ ध्यानमप्रतिरूपमानः
समाधिमप्रतिरूपमानः सर्ववीर्यादिनानाधर्मान् सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा उपलम्भयोगेन अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति ॥ समेती कुशलमूलं दीर्घपक्षाभावयति ध्यानसमापत्तिं समापद्य
ध्यानसुखं नाश्वादयति ॥ तां ध्यानं दयते सर्वसत्त्वसाधारणं तथैव कुशलमूलानि उपलम्भदृष्टिकायाधायत्परिणामयति शून्यमस्य ॥ लौकिकी ध्यानपारमिता सम्यक्प्रयोगेन
प्रभूतामिति निरुपलम्भेन ॥ ❀ ॥ वेदनासंज्ञासंस्काराद्विज्ञानं शून्यमिति निरुपलम्भेन ॥ यावद् बुद्धबोधिं चापि निरुपलम्भेन ॥ तानि कुशलमूलानि सर्वसत्त्वसाधारणानि कृत्वा अने
नानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति ॥ तथा उपलम्भयोगेन सर्वपापमुपलभ्यते निरुपलम्भयोगेनात्मनश्चापरेषां च पुण्यमनुमोदते ॥ आत्मानं च परं च स्वभावशून्यं निरुपलम्भेन ॥ सर्व
सत्त्वानामुपरि समनुपश्यति अनेन कुशलेन सर्वं त्वनुत्तरायै परिणामयति सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा शून्यमस्य लौकिकी प्रज्ञापारमिता ॥ कतमा लोकोत्तरा प्रज्ञापारमिता आत्मसत्त्वप्रज्ञानुपलम्भ

७०७

श्रमगुत्तयविशुद्ध्या दानपारमितांपरि।णोअवचिवाश्रयसात्मसत्त्वशीलवाश्वनूपत्तध्यास्मिमगुत्तयविशुद्ध्या शीलपारमितांपरिशादयति। आश्रयसात्मसत्त्वक्षमावाश्वनूपत्तध्यास्मिमगुत्तयविशुद्ध्या क्ष
मापारमितांपरि।णोअवचिवाश्रयवात्मकायचित्तवीर्य्यपूर्वज्ञानवाश्वनूपत्तध्यास्मिमगुत्तयविशुद्ध्या वीर्यपारमितांपरि।णोअवयति। आश्रयसात्मसत्त्वध्यानसमाधिसमापत्तिवाश्वनूपत्तध्यास्मिमगुत्तयविशु
द्ध्या ध्यानपारमितांपरि।णोअवयति। आश्रयसात्मसत्त्वसर्वधर्मानिपत्तध्यास्मिमगुत्तयविशुद्ध्या प्रज्ञापारमितांपरि।णोअवयति। आश्रयात्सर्वकुशलमूलानि वानूकुनायेसम्यक्संबोधये परिणामयति निर्विकल्पवचति। मनानक्र
वयति। श्रमनामूलसमयति। श्रमनाचित्तसंप्रयुक्तयति। श्रमनात्मभयपरिभ्रमेन स्थपम्बाकेताकालकाप्रज्ञापारमिताकनकाय। अलेतोकि। कोताकायातिकेवयति। ताकनवायात्रिनिवह्नयति। ताकनवाया। समताकाय
वायाचिर्त्तायकताकाहायाचिनिसरमिताकस्यायाकवायंकवकवायायाप्तोकियाकतकर्कमाताकोऽलनातायाचित्तकलनविताकवायाचित्तलयति। ताकनवायाचित्तकर्यमसाताकायवायाकवमिताकावायाचित्तिनितास
नमिताकसावायाडलनमयताकवायाकरलनालताकालता। निःएवंसत्यायुष्मानाह। विपूतशायासत्तोमस्सलाश्वसूपावामिता सूत्तनताविमार्ग्गपविता। णोवयति। आयुष्मानाह। कथमायुष्मन्सूस्तवाविसत्त्वस मरुसत्त्वस्य
बोधिमार्ग्गा सूक्ष्मेनाहा। वत्तार्याख्यपूर्व। ताकत। प्रयभ्यानानिवाविसत्त्वस्यसकासत्त्वस्य बोधिमार्ग्गः। वत्तानि सम्यक्प्रहाणानि। चत्वारः ऋद्धिपादाः। पंचेन्द्रियाणि। पंचबलानि। सप्तबोध्यङ्गानि। आर्याष्टांगोमार्गः। स्यूनमाकाविमाकसूरवः
मानिसिकविमाकसूरवमयुमि। शिलविमाकसूरवमध्यात्मशून्यता। वहिर्द्धाशून्यता। अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यता। यावदभावस्वभावशून्यता। एष खलु नाविध्यःसर्वधारणीमुखानि। चत्वार्यप्रतिसंविदः। मा। मशिवत्तानि। ध्यानानि। नवमञ्जरा
नूचक्रमापलयावमनधानवचतानि। वत्तानिवेश्मनयानि। वगाध्यत्तिमितिविमात्सूदनवशिकावुद्धधर्म्मा महाकरुणा। एवमयुमान आयुष्मानाह। विपूतशायासत्त्वस्य मस्सलसत्त्वस्य विमार्गभावनिपूतसाद। ककमसत्त्वाप्राय
पर्न्सूलवपारमितायाप्रयपूरयरूपानमत्रशिकादावशुद्धपारमितायाप्रयपूर्व। आयुष्मानाह। प्रयपूरयरूपानत्वलकरुणादमत्रस्वथ आयुष्मान। आयुष्मानाह। विपूतशुद्धपारमिताञनयिज्ञीसर्षपकोकुमलतानान्धमति। शश्रुवकस्वरे

करद्ध धर्मासंज्ञाविसत्वधर्मासंप्रवृद्धधर्मासंप्रहापानिमित्तायायुक्तमभावियुक्तनिरूपितयादिकासर्वधांकगतानांधर्मासांथवकमास्यकवृद्धधर्मासंज्ञाविसत्वधर्मासंप्रहापानिमित्तायामायुक्तमभावियुक्तगिगिक्लिनगे। पोचकेरु:

अगकेवदृषि। तस्य संदृक्षेवनस्ता। तस्य षष्ठ्यां विनरिसंदृढाना। अनागमायुक्ताय आभावियुक्तमधागनासदृक्ला। तस्य षष्ठेवृद्धा। ४ देवप्रहापानिमित्तायां गिगिक्लिनरूवां समय ब्राधिमरिसंरात्वन्तयमकदृषि:

आयुक्तमभावियुक्तदगमतृदिकृताकमथागनासदृक्ला। तस्य ब्रद्धालि स्निग्धयन्नवायथनिधर्मान्द्रमयनिनपितर्व ५ दृढवप्रहापानिमित्तायां गिगिक्लिनमनरूवां समय ब्राधिमरिसंदृढा। ६ वेसरुनना:

युक्तमभावियुक्तमसंप्रहापानिमित्तायां [illegible] सायाबाधिसत्वस्य मसात्वमानरुवति यां क्रियियावं नरुव विमन्वायिसलंश्वदिन अमनदायुक्तमभावियुक्तविदनत्वयं बाधिसत्वामसासत्वे: न:

नाविकाय अक्षाविवदिनमध्यानन्तरमनसिकार। यदुक्तमर्वनत्वयवित्ताक्षयमचेसन्वायविस्या गमननसिकायध मसाकन्न अमननसिकायत्रागावियुक्तशुद्धायवायुक्तमनसूकिमत्र माद। विदनय्यं बाधिसत्वामसमनविनादिकामसमनसिकायध॥

त्वामसामत्वाः न नाविकायक्षाविनादिकमध्यानन्तरमनसिकायदोषितान्नवंसत्यायुक्तमनस्तरकम धैसत्वायुयिबाधिसत्वागविद्यानाकत्वासयस्कासथाक्रायुक्तसतरुक्तधैसत्वायुविनादिकामसमनसिकायध॥

सहरितयाद्या। साधुसाधु आयुक्त आमास्तियुक्तड यालक्ष्य त्वांअथनवायुक्तमभावियुक्तक्षर कायदारिवामननयतिगदोक्षशक्तस्यसकाद्रलित्वामसरु यायुक्तमभावियुक्तमनसिकायामकावदिकयाम त्वगृह्यः

स यामननसिकायक। मकावदिकयामत्वामसरुवृत्तयामननसिकायामत्वरावशाद वातयामत्वविविक्तनयामननसिकानविविक्तकावदिकयामत्वानरिसंबाधनकयामननसिकायानरिसंबाधनकावदिक:

त्वायुयामरुयायुयमअमनयायुयामत्वरागकमयारंविविक्तकयायुयानरिसंबाधनकयामननसिकायानरिसंबाधनकावदिकयाः॥ वदनामसंहार्वसकायविस्थानासरुयाविस्थानध अमनयाविस्थानास्वमावक

यविस्थानाविविक्तकयाविस्थानानरिसंबाधनकयामननसिकायासंबाधनकावदिकयाः॥ एवं समसमरु युक्तन्वधअत्वायमनयक्षीयसमत्यादयुसत्वबाधिसत्वधर्मयानमिकायुसाद अध्ययनानुयसमें

१०१

पालियमिक्ष मसम्बन्ध नमनाम सत्व समाधिमूमत्त्रं यानशी सुखमुद मनत सेमान मप्रमुमितं वितम प्रत्यद वधिक यु प्रह्न न म्प्यु सत्वाकाम ह्रतामल । यामसत्वाका नह्र नामूत्य मयाम त्वीकानह्र

तास्वगाय कयामर्त्तो कानह्र ताविविक्त मयाम त्वा कानह्र तानरि संवाधन मया मनतिकानानरि संवाधन नावादि न त्वामूनना युम शाविय मूर्दि काय वाम नव मनति काय वक्षमूविनादि

काव्रधि मत्वा मदास त्व ह्रनि । सुभूथ स्व लू लगवना युम्म कमूल क यसा धूकानम वाता । साधू मतय मल ह्र जु वंदि मूलव वाधिमत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमिताय यंदृ ह्र स्वायथ

त्व मूपदि श्रीमय यथायि नामक घग तानू लगवनेवं गाधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमिता नायां चरिता व्यंयथा तल्सपदि शामि । सुभूतिरवलयूत ४ प्रज्ञापारमिता यानमि तायपि वक्त्रा ।

युष्मका मूल कि नामाध्व मार्ग शिक्षि मादम्प्र महासादपूतलाक धोतु ४ यदि कानेयु यं पिमायाव्रत्य वलि नदक्षिट यश्रि मायाविदि ग्यू सत्वामाव नाम ह्र कालि क्षा । सुभूथ स्व लू लग १०

वोह्र मर्वि विलायां सिमनमक वा न ॥ सुभूथ स्व लायु ध्मान्त मन कि रगिवक्त मंमदवादन ॥ कौशम वेन्द्र रु ४ क ४ प्रमुय ४ सिक साधुाड दुगौ वाय । भगवानाह ॥ यथैव मू [illegible] दना

कथमो नध्वागत ४ प्रज्ञापारमिता निर्दिशामिन (पेवपूर्वस्यान्दिश संख्याय [illegible] सुसी कधो तु मूतथा ममता मूत्ल ता ४ समा क्र वूह्ना बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमिता नासिर्गाय न नुदे

ममेताव्दग मल दिक्र सर्व्व यथ्व युमथ्य मूताक थान्नुव वूह्नालगे वंता बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमितानिर्दिशामि । सुभूतिरेवमूमनत्सरं तेन प्रज्ञापारमितानिर्दिष्टा निर्दिश्यमाना सदन

नामसूत्रानां दवमान षिकायां ४ प्रज्ञायाभून लाक्ति कधेर्मीकाक्रियुमिलं तारल । कामामयिवूह्ना नारलगवतां ममेमाद्ध मसादिक्र नाक धोतु मूह्र मंयिप्रज्ञापारमिता बोधिसत्वानां महासत्वानां गवमा

सनामसंख्यानामपर्नि माधानां सत्वानामनह्र नायां समय क्रं वाल्मो विक्तान्मूत्यन्तानि ॥ ह्रकि मागनिर्याम भिल्य क्तानिमोक्षप्रतिमलि निल्यकासर्वाकानह्रता ॥ ७ ॥ आर्या

रगवत्याः प्रज्ञापारमितायां नरिसमयानं कानानू माथ्वसंधेयधिताया सत्वाकाह्र ताधिकानत्मह्र कियानिवर्त्त ह्र ४ प्रथम ४ ॥ ७ ॥

पृथ्वलयस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ समन्ताज्जातं ततः पुनर्देवपुत्र महेश्वरः साक्रन्दं कृत्वा व्यवलोक्य सर्वदिशः सन्निपतितानां पुरस्तादेवं महाकाशदेवानां निर्ज्ञायामासास्थि कानि स्माधि
वदयः यत्र निर्मितवशवर्त्तिनो देवाः ग्रायावन्मात्रस्रष्टुः यश्चदृष्टिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ यत्नीका त्रायावद्भवाग्रसकायिकाश्च देवपुत्रान्सन्नैवः भवाग्रसकायिके
देवपुत्रकादीनि पुनर्महासहस्रे साक्रन्दं कृत्वा यवितियहिमसन्निपतितानां यस्मैतेषां नाकर्म्मदानाज्जकायिकानां देवपुत्राणां कर्म्मविपाकजः कायावसानमशयप्रत्ययस्त्रिंशानां यामानां तु:
षितानां निर्माणरतीनां परनिर्मितवशवर्त्तिनां यावद्भवाग्रसकायिकोदेवपुत्राणां कर्म्मविपाकजः कायावसानः । पुनस्तथागतस्तूपे किङ्किणीजालाया । सततकमीमपिकजावोयेतिसदञ्चत
मीमपिणकमसदञ्चकमीमपिकाशीमतसदञ्चकमीमयिसंख्यासपिकनामयिगमतानामम्बूयमासम्बूयनियदमयिनायैनिनकूमतत्थागतस्तूपे किङ्किणीजालाया । पुनर्नासादेवानां पुरस्तथागत
प्रत्येकबुद्धश्रावकाणां पुस्तकेषु तस्याप्रत्येकबुद्धश्रावकाणां शीलाभूतं कृत्वा तिनुत्कनाऽऽदत्तनाऽऽदत्ताध्यायेन ॥ तथैव पितामहोऽपि वनदसमसुवर्णस्य पुनस्ता । क्षत्रोदन्त्याज्जकेनतयहिन विवावकेन
तयकितनविवावकेन । एवमेव तथागतस्तूपे किङ्किणीजालाया । पुनः सा देवानां कर्म्मविपाकजाः प्रश्ननजाज केननयहिन विवावकेन तथागतस्तूपे वैकेयामशाः स्वाध्यायेन स्तूपे स्वाध्यायेन प्रत्येक
बुद्धश्रावकाणां शीलाभूतं कृत्वा तिनुत्कनाऽऽदत्तनाऽऽदत्तनाध्यायेन ॥ ऊर्द्ध्वं श्रीमीकवमहाकादेवानां पृथग्वनभूमकादेवानां मिञ्चसापयक्केमहातिमतदेवाव्रत ॥ एवं ते सदनकमतृतदे त्रिसाहस्रमहा
साहस्रे लोकधातौ यावद्भर्म्मदानाज्जकायिका देवाः सूर्यस्त्रिंशा यामास्तुषिता निर्म्माणरतयः परनिर्मितवशवर्त्तिनो देवा यावद्भवाग्रसकायिका देवपुत्राः सर्वे सन्निपतिताः पुरस्तात् ।
सतृतेषां सहस्राणां नमिताः निर्दिश्य सर्व्वत्रायप्रह्लादनमितायदेवं श्रीरूक्षामाः कथैवतदकमतृतनवाधिसत्त्वनमताः सत्त्वनप्रह्लादनमितायांस्तस्यैतेकेमावबोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य:

ज्ञापारमिता ॥ == ति यावत् ॥ एवं मूर्द्धप्राप्यानन्तरहितो मकृदेवानामिन्द्रमनदवावक्ताजेन दिकोमि कडयदन्यामि वृद्धानूरावनवृद्धाविष्ठानानवाधिमत्रानां मध्यमध्यानां प्रज्ञापार-
मितां यथावाधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां स्कन्धदेशो । यथदव पूर्वेबनूलनायां समनुपश्यन्ती बाह्ये विजन्यात्यादि कर्मचनूलनायां समनुपश्यन्ती बाह्ये विजमूल्यादयितव्यो । ये पूर्वान्तकालिकाति
यामाः कपूर्वप्रतिवनानूनलनायां समनुपश्यन्ती बाह्ये विजमूल्यादयितव्यं । तत्कस्य हेतोः वेद्यसी मानादिन संसाब ज्ञानमा ॥ == ति विप्रयप्रतिति यम ॥ पूर्वपिकुशलेन पुनस्तेषां मध्यमनुमोदनेदवूलनाय
समनुपश्यन्ती बाह्ये विजमूल्यादयिप ॥ == दिव्याफि ॥ तदनेकेषां कुशलानां पञ्चानां नायकानामि ॥ == दिसर्वत्र ॥ विमिश्रवाविमिश्रमाधुम्याम्पूर्वअनन्तचित्तयो ॥ == दिकाविजमिलक्ष्मानिधर्मीक
नयादीनि ॥ कउकोमिकवाधिसत्वस्य महासत्वस्य कतमा प्रज्ञापारमिता ॥ == दवाधिसत्वो महासत्वो सर्वज्ञाप्रतिसंयुक्तैश्चित्तैः त्यादेः रूपमनित्यतो मनसिकरोति दुःखतो नात्मतः अभ
कलतो नागतो गण्डतः शल्यतः अघतः परतः प्रलोपनायधर्मतश्चलतः प्रलुञ्जनतो भयत उपसर्गत उपद्रवतो मनसिकरोति निःशरणतश्चानुपश्यन्नया । गन् वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं । एवं चक्षुः श्रो
ड्घ्राणजिह्वाकायमनःश्रोत्रं एवं पृथिवीधातुरब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुराकाशधातुर्विज्ञानधातुमनित्यतो मनसिकरोति दुःखतो नात्मतः अशान्ततः कलतो नागतो गण्डतः शल्यतः अघतः परतः
प्रलोपधर्मतश्चलतः प्रलुञ्जनतो भयत उपसर्गत उपद्रवतो मनसिकरोति निःशरणतश्चानुपश्यन्नया । एवं सर्वक्लेशप्रतिसंयुक्तैश्चित्तैः त्यादेन । एवं मविद्याप्रत्ययान् संस्कारान् अनित्यतो मनसिक-
रोति दुःखतो नात्मतः अशान्ततः भागतो नागतो गण्डतः शल्यतः अघतः परतः प्रलोपधर्मतश्चलतः प्रलुञ्जनतो भयत उपसर्गत उपद्रवतः संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नामरू-
पप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययः स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया तृष्णा तृष्णाप्रत्यया उपादानं उपादानप्रत्ययो भवः भवप्रत्यया जातिः जातिप्रत्यया जरामरणम् ॥

कपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति। एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य समुदयो भवति। तच्चानित्यतो दुःखतो ऽनात्मतः अशुभतो रोगतो गण्डतः शल्यतो ऽघत आबाधतः परतः प्रलोपक-
धर्मतः ध्वंसनधर्मतः प्रकम्प्यतेनोपसर्गत उपद्रवतो मनसिकरोति तच्चानुपलम्भयोगेन सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तेन चित्तोत्पादेन अविद्यानिरोधात् संस्कारनिरोध इति मनसिकरो-
ति निर्वाणतः शान्ततो विविक्ततः शून्यतः आनिमित्ततः अप्रणिहिततः इति संस्कारान् नतः संस्कारनिरोधाद्विज्ञाननिरोधः विज्ञाननिरोधान्नामरूपनिरोधः नामरूपनिरोधात् षडायतननिरो-
धः षडायतननिरोधात् स्पर्शनिरोधः स्पर्शनिरोधाद्वेदनानिरोधः वेदनानिरोधात्तृष्णानिरोधः तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः उपादाननिरोधाद्भवनिरोधः भवनिरोधाज्जातिनिरोधः जातिनिरोधा-
ज्जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा निरुध्यन्ते। एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य निरोधो भवति। तच्चानित्यतो दुःखतो ऽनात्मतः अशान्ततो विविक्ततः शून्यतः आनि-
मित्ततः अप्रणिहिततः इति संस्कारान् मनसिकरोति तच्चानुपलम्भयोगेन सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैः॥ पुनरपरं कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्ते-
न चित्तेन चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयति। तच्चानुपलम्भयोगेन॥ एवं चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चतुर ऋद्धिपादान् पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गमा-
र्गं चत्वार्यार्यसत्यानि ध्यानानि अप्रमाणानि आरूप्यसमापत्तीर्दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् भावयति। सर्वाकारज्ञताप्र-
तिसंयुक्तैर्मनसिकारैस्तच्चानुपलम्भयोगेन॥ पुनरपरं कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैश्चित्तोत्पादैर्दानपारमितायां चरति तच्चानुपलम्भयोगेन। ए-
वं सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैश्चित्तोत्पादैः शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां चरति तच्चानुपलम्भयोगेन॥ पुनरपरं कौशि-

कबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्नेवंधर्मान्धर्मान्याकयतिनैवंधर्मान्धर्मानतिप्यंदयन्न्याविषंदयन्न्यविपूर्वन्यन्यविरूवनता।प्रत्ययंवकरोतिनास्मकाष्ठूतसर्वंयमम्प्र
सामीप्यविगतानामतःसप्तेतासुअधिप्रबोधिसत्वस्यमहासत्वस्यकुशलमूलविलेतबोधिविलेनासमवदितंयस्त्रिधामनाविलेतबोधिविलेकुशलमूलविलोस्याससमवदितंय
बोधिविलेतत्रयनिधामनाविलेनासमवदितंतत्तस्यतानामस्कौशिकबोधिविलेकतत्रयनिधामनाविलेनसंविद्यतेनायतत्तस्यतत्रयनिधामनाविलेतबोधिविलेनसंविद्यतेनाय
तस्मात॥ञ्जयंकौशिकबोधिसत्वस्यमहासत्वस्यप्रज्ञापारमितायाचरतःसर्वधर्माणांप्रत्यवेक्षतःतनवाक्केनमनसानिविंशतेनायतत्तस्यत॥एवमुक्तेशक्रोदेवानामिन्द्रःस्थविरंसुभूतिमेत
दवोचत।कथंतदर्शनसमतेयनिधामनाविलेबोधिविलेनासमवदितंकथंबाधिविलेयनिधामनाविलेनासमवदितंकथंबाधिविलेयनिधामनाविलेबोधिविलेनसंविद्यतेनायतत्तस्यत।कथं
बाधिविलेयनिधामनाविलेनसंविद्यतेनायतत्तस्यत॥सुभूतिराह॥यत्कौशिकयनिधामनाविलेतबिलेयबोधिविलेतदविलेनविलेसूविलेनासूविलेनायायेनिधामयति॥ञ्जि १५२
यदविलेनेवविल्नायदविल्नोतदविलेमविलेनायायनिधामयति।ञ्जयंकौशिकबोधिसत्वस्यमहासत्वस्यप्रज्ञापारमिता॥ञ्जिश्रावकमार्गेसम्बद्धःसत्वाबैतनयादशाकाचबोधिस
त॥ ॥अथखलुभगवानायुष्मन्तंसुभूतिमेतदवोचत।साधुसाधुसुभूतेसाधुखलुपुनस्त्वंसुभूतेयस्त्वंबोधिसत्वानांमहासत्वानांप्रज्ञापारमितामुपदिशसिउत्साहयसि॥सुभू
तिराह॥कृतज्ञेनमयाभगवन्भवितव्यंनाकृतज्ञेनयथापिनामभगवतःपूर्वबोधिसत्वचर्यांचरतपूर्वकाःतथागताःनामम्मन्तस्त्वन्नसीबुद्धानामनकिंकर्णःश्रावकैःप्रज्ञापारमितासप्र
नवदितःततूमिसूत्रसन्दर्शितःसमनुशास्तिसंप्रहर्षितःसमादापितोनिवशितःपतिष्ठापितोमयतो।भगवानबोधिसत्वस्ततःप्रज्ञापारमितासुशिक्षित्वाअनुत्तरांसम्यक्संबोधिम

रिसेवृष्ठ्यास्त्वं भगवंस्तस्मात्तर्हि नापि बोधिसत्त्वा महासत्त्वा महासत्त्वाः सर्वज्ञयानमितास्ववबोधितयास्त्वनुस्मृतितया संदर्शयितव्याः समादापयितव्याः समुत्तेजयितव्याः संप्रहर्षयितव्याः निवे
शयितव्याः प्रतिष्ठापयितव्याः अस्मात्तर्हि नापि बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः पूर्वबोधिताः स्वनुशिष्टाः संदर्शिताः समुत्तेजिताः संप्रहर्षिताः समादापिताः निवेशिताः प्रतिष्ठापिताः सर्वज्ञतायां सम्य
क्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिः शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् । केन हि कौशिक शून्यतामेव सत्त्वमनसिकारेणाभियुज्य यथा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योग
तवीयभावप्रतिपत्तव्यं । रूपं कौशिक रूपेण शून्यं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं कौशिक विज्ञानेन शून्यं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महासत्त्वेन शून्यः । इति हि कौशिक यावद्रूपशून्यता यावद्वेदना संज्ञा संस्कारा वि
ज्ञानशून्यता यावद्बोधिसत्त्वशून्यताप्यद्वयमेतदद्वैधीकारं । एवं हि कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योक्तव्यं ॥ पुनरपरं कौशिक चक्षुश्चक्षुषा शून्यं । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वा
काय मनो मनसा शून्यं बोधिसत्त्वो बोधिसत्त्वेन शून्यः ॥ इति हि यावच्चक्षुःशून्यता यावच्छ्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःशून्यता यावद्बोधिसत्त्वशून्यताप्यद्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ एवं हि कौशिक बो
धिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योक्तव्यं ॥ पुनरपरं कौशिक पृथिवीधातुः पृथिवीधातुना शून्यः । एवमब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुराकाशधातुर्विज्ञानधातुर्विज्ञानधातुना शून्यः । बो
धिसत्त्वो बोधिसत्त्वेन शून्यः ॥ इति हि पृथिवीधातुशून्यता वाब्धातुशून्यता वा तेजोधातुशून्यता वा वायुधातुशून्यता वाकाशधातुशून्यता वा विज्ञानधातुशून्यता वा बोधिसत्त्वशून्यता वाद्वयमेतदद्वै
धीकारं । एवं हि कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योक्तव्यं ॥ पुनरपरं कौशिक अविद्याविद्यया शून्या । एवं संस्कारा विज्ञानं नामरूपं षडायतनं स्पर्शो वेदना तृष्णोपा
दानं भवो जातिर्जरामरणं जरामरणेन शून्यं । अविद्यानिरोधः अविद्यानिरोधेन शून्यः । एवं संस्कारा विज्ञानं नामरूपं षडायतनं स्पर्शो वेदना तृष्णोपादानं भवो जातिर्जरामरणनि

का३

शा।ध्याऽनामबद्धतिनाध्यनशून्यः बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि ऋद्धिपादशून्यता च ऋद्धिपादानि बोधिशून्यता याव ऽजेनामवनशून्यता वज्ञानामवबद्धनि बोधशून्यता च
बोधिसत्वशून्यता चाद्वयमनदद्वैधीकारं।तदिदं कौशिक बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थतव्यं।पुनरपरं कौशिक दानपारमिता दानपारमितया शून्याः
एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितया शून्या बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि दानपारमिताशून्यता च शी-
लक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमिताशून्यता च बोधिसत्वशून्यता चाद्वयमनदद्वैधीकारं।पुनरपरं कौशिक शून्यस्कन्धाः स्कन्धशून्यतया शून्याः आयतनशून्यतया शून्याः।सर्वे बहिर्धाशून्यता शू-
न्यता अध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता अभावस्वभावशून्यतया शून्या बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि शून्यात्मशून्यता च बहिर्धाशून्यता च अध्यात्मबहिर्धाशून्यता च या-
वदभावस्वभावशून्यता च बोधिसत्वशून्यता चाद्वयमनदद्वैधीकारं॥पुनरपरं कौशिक स्मृत्युपस्थानैः शून्यानि।एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गान्तिहि सत्यं सत्याप्रमाणध्या- ८१
नारूप्यसमापत्तिदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिका बुद्धधर्म्माः शून्या आवेणिकैर्बुद्धधर्म्मैः शून्या बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि स्मृत्युपस्थानशून्यता च यावदावेणि-
कबुद्धधर्म्मशून्यता च बोधिसत्वशून्यता चाद्वयमनदद्वैधीकारं॥पुनरपरं कौशिक समाधिना शून्याः॥धारणीमुखैः शून्यानि बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि समाधिशून्यता च धा-
रणीमुखशून्यता च बोधिसत्वशून्यता चाद्वयमनदद्वैधीकारं॥पुनरपरं कौशिक श्रावकयानं श्रावकयानेन शून्यं प्रत्येकबुद्धयानं प्रत्येकबुद्धयानेन शून्यं महायानं महायानेन शून्यं श्रावकः श्रा-
वकत्वेन शून्यः प्रत्येकबुद्धः प्रत्येकबुद्धत्वेन शून्यः बोधिसत्वो बोधिसत्वेन शून्यः बुद्धो बुद्धत्वेन शून्यः॥ꣳकिहि श्रावकयानशून्यता च यावन्महायानशून्यता च श्रावकशून्यता च यावद्बु-
द्धो

द्धभूम्यमानाश्रयमनवदग्धशीकारं ॥ एवं हि कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यं ॥ ॥ शक्र यगत ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रः सुभूतिं स्थविरमेतदवोचत् । कथं भदन्त सु-
भूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यं ॥ सुभूतिराह ॥ इह कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन रूपे न स्थातव्यं न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु विज्ञाने न स्थातव्यम् उपलम्भ-
योगेन चक्षुषि न स्थातव्यं रूपे न स्थातव्यं चक्षुर्विज्ञाने न स्थातव्यं चक्षुःसंस्पर्शे न स्थातव्यं चक्षुःसंस्पर्शजायां वेदनायां न स्थातव्यं ॥ एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनसि न स्थातव्यं ॥ धर्मेषु न स्थात-
व्यं मनोविज्ञाने न स्थातव्यं । मनःसंस्पर्शे न स्थातव्यं । मनःसंस्पर्शजायां वेदनायां न स्थातव्यं । उपलम्भयोगेन पृथिवीधातौ न स्थातव्यम् अब्धातौ न स्थातव्यं तेजोधातौ न स्थातव्यं वायुधातौ न स्थातव्यम् आ-
काशधातौ न स्थातव्यं । विज्ञानधातौ न स्थातव्यम् उपलम्भयोगेन स्मृत्युपस्थानेषु न स्थातव्यं ॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु दश-
बलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु न स्थातव्यम् उपलम्भयोगेन । स्रोतआपत्तिफले न स्थातव्यं सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्त्वे प्रत्येकबुद्धत्वे यावद्बुद्धत्वे न स्थात-
व्यम् उपलम्भयोगेन ॥ पुनरपरं कौशिक ॥ रूपं नित्यमिति न स्थातव्यम् अनित्यमिति सुखमिति दुःखमिति आत्मेति अनात्मेति शान्तमिति अशान्तमिति विविक्तमिति अविविक्तमिति न स्थातव्यं रूपं शू-
न्यमिति अशून्यमिति निमित्तमिति अनिमित्तमिति प्रणिहितमिति अप्रणिहितमिति न स्थातव्यम् उपलम्भयोगेन वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं नित्यमिति न स्थातव्यम् अनित्यमिति सुख-
मिति दुःखमिति आत्मेति अनात्मेति शान्तमिति अशान्तमिति विविक्तमिति अविविक्तमिति न स्थातव्यं । विज्ञानं शून्यमिति अशून्यमिति निमित्तमिति अनिमित्तमिति प्रणिहितमिति अप्र-
णिहितमिति न स्थातव्यम् उपलम्भयोगेन । एवं यावत्सर्वस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गपारमितासु बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु सत्याभिज्ञास

को२

समाधिपूसर्व्वज्ञतानीसूक्ष्मपूदमवलवेभानप्रपतितंविस्तभूसूत्रदमा॥ वप्रिकमूवृद्धधर्म्मपूयावत्सर्व्वाकारज्ञतायांसर्व्वपूतयपूनित्यमितिनस्थातव्यमवमनित्यमितिसूखमितिदुः
खमितिसूत्यमितिशून्यामितिअकमितिशूनामितिविविक्तमितिशूचिविविक्तमितिनस्थातव्यं॥ शून्यमितिअशून्यमितिनिमित्तमितिअनिमित्तमितिप्रणिहितमितिअप्रणिहितमितिः
नस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ पुनरपरंकौशिकश्रोतआपत्तिफलंअसंस्कृतप्रभावितमितिनस्थातव्यमेवंसकृदागामिफलमनागामिफलंमर्हत्वंप्रत्येकबुद्धत्वंअसंस्कृतप्रभावितः
मितिनस्थातव्यंबुद्धत्वमसंस्कृतप्रभावितमितिनस्थातव्यं॥ श्रोतआपन्नोदक्षिणीयइतिनस्थातव्यं॥ एवंसकृदागामिअनागामीअर्हन्प्रत्येकबुद्धश्चआगमोदक्षिणीयइतिनस्थातव्यमुप
लंभयोगेन॥ इतिस्त्राक्किगतं॥ पुनरपरंकौशिकबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनप्रथमायांभूमौनस्थातव्यं॥ एवंद्वितीयायांतृतीयायांभूमौचतुर्थ्यांभूमौपंचम्यांभूमौषष्ठ्यांभूमौस
प्तम्यांभूमौअष्टम्यांभूमौनवम्यांभूमौदशम्यांभूमौनस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ प्रथमचित्तोत्पादेनस्थितेनदानपारमितायांपरिपूरयिष्यामीतिनस्थातव्यं॥ एवंशीलपारमितांक्षाः
न्तिपारमितांवीर्यपारमितांध्यानपारमितांप्रज्ञापारमितांपरिपूरयिष्यामीतिनस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ एवंस्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणऋद्धिपादइन्द्रियबलबोध्यंगमार्गान्त्यपिपू
रयिष्यामीतिनस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ नबोधिसत्त्वनियाममवक्रमयिष्यामीतिबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेननस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्यअविनिवर्तनीयभूः
मौस्थास्यामीतिएवमपिबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेननस्थातव्यमुपलंभयोगेन। पंचाभिज्ञापरिपूरयिष्यामीतिबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेननस्थातव्यमुपलंभयोगेन॥ येवसूबोधिसत्वास्फिः
क्षामूस्थितानाभूमिसत्त्वयानात्प्रश्नयानान्यपिमामाक्षानिवद्धधर्मसंभूयसंक्रमिष्यामीति। बुद्धक्षेत्रंगवतादर्शनायवंदनायपूजनायपर्युपासनायधर्मश्रवणायवधुक्तायवनथताम्बुधिम

१०

स्थापयितव्यं च धर्मं देशयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न स्थातव्यमुपलंभयोगेन ॥ यादृशानि तेषां बुद्धानाम्भगवतां बुद्धक्षेत्राणि तादृशानि निष्पादयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
न स्थातव्यमुपलंभयोगेन सत्त्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । प्रतिपादयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न स्थातव्यमुपलंभयोगेन । अप्रमेयासंख्येयेषु लोकधातुषु गत्वा तथागतानर्हतः सम्
यक्संबुद्धान्सत्करिष्यामीति गुरुकरिष्यामीति मानयिष्यामीति पूजयिष्यामीति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाद्दीपकादिभिर्नृत्यगीतवाद्यैस्तथागतान्पूजयिष्यामीति । एवम
पि न स्थातव्यं अप्रमेयासंख्येयान्सत्त्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न स्थातव्यं । पंचचक्षूंषि उत्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं मांसचक्षुर्दिव्यचक्षुः
प्रज्ञाचक्षुर्धर्मचक्षुर्बुद्धचक्षुरुत्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं सर्वसमाधीनुत्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं यं यं च समाधिना आकांक्षिष्यामि विक्रीडितुं तेन तेन समाधिना विक्रीडिष्यामी
ति न स्थातव्यं सर्वधारणीमुखानि निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । दशतथागतबलानि निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । चत्वारि वैशारद्या
नि निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । चतस्रः प्रतिसंविदो निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । अष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्निष्पादयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न स्थातव्यमुपलं
भयोगेन महामैत्रीं महाकरुणां निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि निष्पादयिष्यामीति न स्थातव्यं । अशीतिमनुव्यंजनानि निष्पादयिष्यामीति वा बोधिसत्त्वे
न महासत्त्वेन न स्थातव्यमुपलंभयोगेन । श्रद्धानुसारी धर्मानुसारी अष्टमकः । स्रोतआपन्नः सप्तकृत्वःपरमो भवेयम् ःः ति न स्थातव्यं । कुलंकुल ःः ति एकवीचिक ःः ति न स्थातव्यं समशीर्षी भू
त ःः ति न स्थातव्यं । [illegible] न स्थातव्यं । स्रोतआपन्नो ऽविनिपातधर्मा ःः ति न स्थातव्यं सकृदागामी सकृदिमं लोकमागम्य दुःखस्यान्तं करिष्यामीति न स्थातव्यं । अनागा

यं२

म्यनागामिफलसाक्षात्क्रियायै प्रतिपन्नक इति न स्थातव्यं । अनागामी तत्रैव परिनिर्वायीति न स्थातव्यं । अर्हत्त्वफलसाक्षात्क्रियायै प्रतिपन्नक इति न स्थातव्यं । अर्हन्निहैवानुपधिशेषे निर्वाण-
धातौ परिनिर्वायीति न स्थातव्यं । प्रत्येकबुद्ध इति न स्थातव्यं । बोधिसत्त्वातिक्रम्य श्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं च बोधिसत्त्वभूमौ स्थास्यामीति न स्थातव्यं । [illegible] न स्थातव्यम्
यतेतव्या । न तत्र सत्त्वा काये [illegible] बुध्यस्व चैवासनानुसन्धिक्रमणया [illegible] सम्यक्संबुद्धा [illegible] धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यामीति न स्थातव्यं । बुद्धकृत्यं
कृत्वा असंख्येयानप्रमेयान् सत्त्वान् परिनिर्वापयिष्यामीति न स्थातव्यं ॥ ऋद्धिपादेषु स्थित्वा तथानुपूर्वसमाधिं समापत्स्ये यथानुपूर्वसमाधिना गङ्गानदीवालुकोपमान् लोक-
धातून् आक्रमिष्यामीति न स्थातव्यं [illegible] ॥ [illegible] कृत्वा [illegible] विष्यामीति
न स्थातव्यं यावन्तः पूर्वस्यां दिशि गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवस्तावन्त एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामधऊर्ध्वं गङ्गानदीवालुकोपमा लोकधातवस्तावत्समेकैकं बुद्धक्षेत्रं करिष्यामीति न स्थातव्यं [illegible]
श्रमणा ब्राह्मणा [illegible] विष्यतीति न स्थातव्यं । बोधिसत्त्वेन [illegible] न स्थातव्यं [illegible]
[illegible] विष्यतीति न स्थातव्यं ॥ [illegible] बुद्धक्षेत्रं [illegible]
[illegible] न स्थातव्यं ॥ [illegible] विष्यतीति न स्थातव्यं [illegible] न स्थातव्यं ॥ [illegible]
[illegible] विष्यतीति न स्थातव्यं [illegible] विष्यतीति न स्थातव्यं [illegible] समापत्स्ये [illegible]

वत्त्वेभ्यानघ्यप्रतिम् विहस्तादमावश्रिकबुद्धधर्म्माणध्यारुक्षिष्यतीति । एवं न यावत् । आकाष्ययन्त्र महरागमानतागमपर्य्यन्तमुत्प्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वबुद्धगध्यारुक्षिष्यतीति न स्थातव्यं विस्तरेण कर्त्त-

व्यं ॥ कस्य हेतोः । तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबोधिवृध्यमसर्वधर्म्मा नायतनशः भावेदितास्त्रैभि कत्वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायोऽपदेशेन यथा त-

थागतेन स्थातव्यं ॥ अथ खल्वायुष्मतः शारिपुत्रस्यैतदभवत् कथं पुनर्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यमिति । अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिरायुष्मतः शारिपुत्रस्य चेतसैव चेतःपरिवि-

वितर्कमाज्ञायायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । तत्किं मन्यसे आयुष्मन् शारिपुत्र कुत्र तथागतः स्थितः ॥ शारिपुत्र आह । न क्वचिदायुष्मन्सुभूते तथागतः स्थितः ॥ सुप्रतिष्ठि-

तमानसः सर्वज्ञः पुनस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः स न रूपे स्थितो न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने स्थितो न संस्कृते धातौ स्थितो नासंस्कृते धातौ स्थितस्तथावत्त्ययस्तु समस्यु सुस्थि-

ध्यास्थायतनत्प्रतिसमस्त्यासमास्थापुनः पारमितासुन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां नानुपश्यसमायस्थितिसूनारितिहासुन सत्त्वमुपस्थितानां सर्वशून्यतासुन सत्त्वसमाधिपुन सत्त्वमात्रानसूमृद्धपू-

स्थितश्चानवलवैभानघ्यप्रतिसं विमलवेशिकप्रबुद्धधर्म्मप्रस्थितानां सर्वज्ञतायां स्थितः ॥ सुभूतिरायुष्मान्सुभूतिरायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । एवं खल्वायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वेन

महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यं ॥ यथा तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो न क्वचित्स्थितो नास्थितः । न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने स्थितो नास्थितः । एवं खल्वायुष्मन् शारिपुत्र बोधि-

सत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यं स्थास्यामीत्यस्थानयोगेन ॥ ॥ स्थितेय धर्म्मगतिर्मिलकः २ श्रावकमार्ग्गः २॥ ॥ अथ खलु तत्र पर्षदि केषांचिद्देवपुत्राणामेतदभव-

त् । यानि तानि यक्षाणां यक्षरुतानि यक्षपदानि यक्षमन्त्रितानि यक्षप्रव्याहृतानि प्रहत्युक्तानि विज्ञायमानानि । इदं पुनर्न विज्ञायते यदयमार्य्यसुभूतिः प्रज्ञापारमितायां भाषते ।

षुयाकृतविद्मयस्थूयदक्षमिति ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिस्तेषां देवपुत्राणामेवं चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञाय तान्देवपुत्रानामन्त्रयामास । न विज्ञायते देवपुत्रा यस्मात्किं देवपुत्राः
ह्मानविज्ञायते भाष्यमार्यसुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ तथा हि देवपुत्रा न किंचिन्न सूच्यते न भाष्यते यत्तन्न श्रूयते यतस्तन्न विज्ञायते ॥ तत्कस्य हेतोः । प्रभूतकृता हि सुहामानमितास्मान्नास्ति
ह्मानं प्रज्ञानं देशयितारं जनकं तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां बोधिः ॥ तद्यथापि नाम देवपुत्रास्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो बुद्धनिर्मितं निर्मिमीयाच्चतस्रश्च पर्षदो
भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकाः ताहि निर्मितास्ता संनिपतिता निषद्य धर्मं देशयेत् । तत्किं मन्यध्वे देवपुत्रा अपि नु तत्र किंचिद्देशितं वा श्रुतं वा आहोस्वित्तस्माद्देवपुत्रा आहुः नार्य
भूते ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेव देवपुत्राः सर्वधर्मा निर्मितोपमास्तत्र न केनचिद्देशितं न केनचिच्छ्रुतं न केनचिद्विज्ञातम् ॥ तद्यथापि नाम देवपुत्राः पुरुषः सुप्तः स्वप्नान्तरगतस्तथा
गतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं पश्येद्धर्मं देशयन्तं । तत्किं मन्यध्वे देवपुत्रा अपि नु तत्र किंचिद्देशितं वा श्रुतं वा ज्ञातं वा तस्माद्देवपुत्रा आहुः ॥ नो हीदमार्यसुभूते । सुभूतिराह ॥ एवमेव देव
पुत्राः स्वप्नोपमाः सर्वधर्मास्तत्र न केनचिच्छ्रुतं न केनचिद्देशितं न केनचिद्विज्ञातम् ॥ तद्यथापि नाम देवपुत्रा द्वौ पुरुषौ पर्वतकन्दरे स्थित्वा बुद्धस्य वर्णं भाषेयातां धर्मस्य वर्णं भाषेया
तां संघस्य वर्णं भाषेयातां तयोर्द्वयोरपि तयोः प्रतिश्रुत्काशब्दो निश्चरेत् । तत्किं मन्यध्वे देवपुत्रा अपि नु तया प्रतिश्रुत्कया द्वितीयः प्रतिश्रुत्काशब्दो विज्ञापितो भवेत् ॥ देवपुत्रा आ
हुः नो हीदं सुभूते । सुभूतिराह ॥ एवमेव देवपुत्राः सर्वधर्माः प्रतिश्रुत्कोपमास्तत्र न किंचिद्देश्यते न श्रूयते न विज्ञायते ॥ तद्यथापि नाम देवपुत्रा दक्षो मायाकारो वा माया
कारान्तेवासी वा चतुर्महापथे तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं निर्मिमीयाच्चतस्रश्च पर्षदः ताभिर्निर्मिताभिः संनिपतिताभिः निषद्य धर्मं देशयेत् । तत्किं मन्यध्वे देवपु

षामृध्यिनृमितककनविभूषितं वा कुसुमं वा विलेपनं वा ददवत॥ देवपूजाष्टाङ्ग॥ नारदकसमुद्धृता। समुद्धृतिया॥ एवमेवषवजामायामायेप सर्वधर्मानतडुकथिदृष्टमितानन्यविष्टा॥
॥ ॥इतिक्रियनायदगवेयथर्थः॥ ॥अथवद्यतंत्रोधोदेवपूजाष्टाममददत्तवत॥ उक्तानीकेचिषियकिवत्यायमाष्ट्यसमुद्धृति। प्रहायानमितामिति। अथयूनगर्भो याद्युगर्भो नतनेदमयकि। भूमि
न्तामूकलवंदमयति॥ ॥इतिहृानगर्भोनेता॥ ॥अथवस्याभूयाम्नसमुद्धृतिका देवपूजानदवोवता। नदिदेवपूजानूयक्षम्यत्रं वा मूक्ष्णं वा नवदनानसंज्ञानसंस्कारानविज्ञाने
गन्धं वा गूष्मं वा दत्स्वदानात्रूयस्वभावविरहितानशून्यशनवेदनायानसंज्ञायानसंस्कारानांविज्ञानानस्वभावविरहितानशून्यशनचक्षुषस्वभावविरहितानशून्यश
नश्रोत्रघ्राणजिह्वायानकायस्यमनस्वभावविरहितानशून्यशनपृथिवीधातुस्वभावविरहितानशून्यशनाधातुनतेजोधातानवायूधातोनाकाशधातोनवि
ज्ञानधातोस्वभावविरहितानशून्यशानदानपारमितायास्वभावविरहितानशून्यशानशीलपारमितायानक्षान्तिपारमितायानवीर्यपारमितायानध्यानपारमितायानप्रज्ञापारमितायाः
स्वभावविरहितानशून्यशानाध्यात्मशून्यतायास्वभावविरहितानशून्यशानबहिर्धाशून्यतायायावन्नाभावस्वभावशून्यतायास्वभावविरहितानशून्यशानस्मृत्युप
स्थानानांस्वभावविरहितानशून्यशानचेसम्यक्प्रहाणानामृद्धिपादानामिन्द्रियाणांबलानांबोध्यंगानांआर्याष्टांगस्यमार्गस्यसत्यानामभिज्ञानांचतुर्ध्यानसमापत्तीनांचतुर्ध्यानानामतस्रोमा
रूप्यसमापत्तीनांदशानांतथागतबलानांचतुर्वैशारद्यानांचतसृणांप्रतिसंविदामष्टादशानांबुद्धधर्माणांस्वभावविरहितानशून्यशानसर्वसमाधिधारणीमुखानांस्वभावविरहितानशू
न्यशयावत्सर्वाकारज्ञतायांस्वभावविरहितानशून्यशा॥ अथवद्यतंत्रोधोदेवपूजाष्टाममददवावदा॥ नयतत्पूजनवस्यांधर्म्मवेदनायानूपेयस्यफलवेदनानसंस्कारानविज्ञानेसहस्रयावत्

पंच

न्नमलब्धवानायतनानि न युक्तोऽस्य समन्वागतः सुभूते न यानेन निर्यातः सुभूते न बोधिपक्ष्या धर्माः सुभूते नाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो न सर्वज्ञज्ञता न सर्वसमाधयो न सर्वधारणीमुखा
नि दशतथागतबलानि न वैशारद्यानि न प्रतिसंविदो नावेणिका बुद्धधर्माः सुभूते ॥ नापि लक्षधर्मिदमनायं श्रोतआपत्तिफलं न सकृदागामिफलं नानागामिफलं नार्हत्त्वं न प्रत्येक
बुद्धत्वं न बोधिसत्त्वं सुभूते न बोधिः सुभूते [illegible] सुभूते ति ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिस्तान्देवपुत्रानामन्त्रयामास ॥ एवमेतद्देवपुत्रा एवमेतदनभिलप्या तथागतानां बोधिस्त्वया ।
यानानि केनचिद्विदितानि केनचिद्विज्ञप्तानि तेन हि देवपुत्रा यः श्रोतआपत्तिफले स्थातुकामो ॥ यः श्रोतआपत्तिफलं साक्षात्कर्तुकामा नेमां क्षान्तिमनागम्य सकृदागामिफलमनागामिफलमर्ह
त्त्वं प्रत्येकबुद्धत्वं साक्षात्कर्तुकामा यावत्प्रत्येकबुद्धत्वे स्थातुकामो नानेमां क्षान्तिमनागम्य । एवं हि देवपुत्रा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यं ॥ श्रुत्वा साना
श्रवणा मृषावादाय ॥ ॥ किं प्रत्येकबुद्धानां अस्य विकल्पस्थाने ॥ ॥ अथ खलु तेषां देवपुत्राणामेतदभवत् ॥ किमार्यः सुभूतिरिच्छति सत्त्वा ते धर्मश्रवणिका नश्रोष्या ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिस्ते १८०
यो देवपुत्राणां चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञाय तान्देवपुत्रानेतदवोचत् । मायोपमास्ते देवपुत्रा धर्मश्रवणिका नश्रोष्या निर्मितोपमास्ते धर्मश्रवणिका नश्रोष्या ॥ अनेनैव किं विज्ञास्यन्ति ।
न पश्यन्ति न साक्षात्कुर्वन्ति ॥ अथ खलु ते देवपुत्रा आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचन् ॥ किमार्य सुभूते सत्त्वा मायोपमास्ते सत्त्वा मायोपमास्ते धर्मश्रवणिका निर्मितोपमास्ते
सत्त्वा निर्मितोपमास्ते धर्मश्रवणिकाः ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेतद्देवपुत्रा एवमेतत् । मायोपमास्ते सत्त्वा मायोपमास्ते धर्मश्रवणिका निर्मितोपमास्ते सत्त्वा निर्मितोपमास्ते धर्मश्रवणिकाः
रूपमपि देवपुत्राः स्वप्नोपमं मायोपमं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमपि देवपुत्राः स्वप्नोपमं मायोपममेवं चक्षुरपि देवपुत्राः स्वप्नोपमं मायोपमं ॥ एवमाध्यात्मिकान्यायतनान्यपि देवपुत्राः स्व

स्वश्रायममायायमंनूयमयिदवपूजाःस्वश्रायमंमायायमं।।एवंगन्धमन्धनमस्पर्शगंधर्म्मापूयियदवपूजाःस्वश्रायमामायायमा।।पुष्कविहानंवकुःसंस्पर्शगन्धकृस्तस्पर्शगोजावदनास्वश्रायममा
यायमा।।एवंश्रोत्रकुशलंमिस्त्रकायामना।विस्हानंमनःसंस्पर्शामनःसंस्पर्शजावदनास्वश्रायमामायायमा।।मनपात्रमिस्रायिस्वश्रायमामायायमा।।एवंगीतपात्रमिताक्कानिवीर्यध्यान
प्रज्ञापात्रमिताधिस्वश्रायमामायायमा।।एवमध्यात्मशून्यताबहिर्धाशून्यताध्यात्मबहिर्धाशून्यतायावदभावस्वभावशून्यताधिस्वश्रायमामायायमा।।स्मृत्युपस्थानाधिस्वश्रायमानि
मायायमानि।।एवंसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगार्याष्टाङ्गमार्गमप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमाधिविमोक्षमुखानिशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि
मपिबुद्धधर्म्माःस्वश्रायमामायमा।।अरण्यायत्तिरूपमपिस्वश्रायमंमायायमं।।अनुत्पादधर्म्माधिस्वश्रायमामायायमा।।एवंसकृदागामिरूपमपिसकृदागामपिधनागामिरूपमपिअनागा
मपिअर्हत्त्वरूपमपिअर्हत्त्वमपिस्वश्रायमामायायमा।।प्रत्येकबोधिरूपमपिस्वश्रायमामायायमा।।प्रत्येकबुद्धाधिस्वश्रायमामायायमा।।बोधिसत्त्वमपिस्वश्रायमंमायायमं।।बोधिसत्त्वाधिस्वश्रायमामा
यायमा।।अनुत्तराःसम्यक्संबोधिरपिस्वश्रायमामायायमा।।बुद्धाधिस्वश्रायमामायायमा।।अथभगवान्देवपूजाश्रीसुभूतिंस्थविरमेतदवोचत्।।बुद्धत्वमपिस्थविरसुभूतेस्वश्रायमंमायाथः
ममितिवदसिनहिस्वम्यसेनिर्वाणमपिस्वश्रायमंमायायमं।।सुभूतिराह।।निर्वाणमपिदेवपूजाःस्वश्रायमंमायायमममितिवदामिसचेदपिदेवपुत्रानिर्वाणादपिकश्चिद्धर्म्मोविशिष्टतरः
स्यात्तमप्यहंस्वश्रायममायायमंवदेयं।।तत्स्तस्मात्तर्हिदेवपूजाःस्वग्रन्थमायोपमंनिर्वाणंवाहयामदवद्वीकान्।। ।।इतिप्रत्येकबुद्धानोयदकविकरणपरिवर्तः।। ।।
अथखल्वायुष्मान्शारिपुत्रआयुष्मांश्चमहामौद्गल्यायनआयुष्मांश्चमहाकौष्ठिलआयुष्मांश्चमहाकात्यायनआयुष्मांश्चपूर्णोमैत्रायणीपुत्रआयुष्मांश्चमहाकाश्यपःएतानिवदवकाः

रानिपूर्वमतसरूपाधिसंप्रयुक्तमनस्के सुहृहिंसुविनभवमारूथाकस्यारूदकसत्त्वतेवं गम्भीरतायाः प्रज्ञापारमितायाः एवमतर्कायाः एवं शून्यतायाः एवं निपुणतायाः एवं दुर्दृशतायाः एवं दुरनुबोध-
धतायाः एवं शान्ततायाः एवं सूक्ष्मतायाः एवमतर्कावचरतायाः एवं पण्डितविज्ञवेदनीयतायाः दृश्यमानतायाः प्रत्ययकारो भविष्यति ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिस्तान् महाश्रावकांस्तांश्च देवपुत्रानेतदवोचत् ॥
पूर्वविनिवर्तनीया या आयुष्मन्तो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अस्याः प्रज्ञापारमिताया एवं गम्भीरतायाः एवमतर्कायाः एवमतर्कावचरतायाः एवं शून्यतायाः एवं निपुणतायाः एवं दुर्दृशतायाः एवं दुरनुबोध-
धतायाः एवं शान्ततायाः एवं सूक्ष्मतायाः एवमतर्कावचरतायाः एवं पण्डितविज्ञवेदनीयतायाः दृश्यमानतायाः प्रत्ययकारो भविष्यन्ति । इह सत्त्वा वा पुद्गला वा पुद्गलको वा श्रीभाजनं वा परिपूर्णसेवकत्वात् पूर्वजिनकृ-
ताधिकारा वा बहुबुद्धकृताधिकारा वा यिन कुशलमूला वा कल्याणमित्रपरिगृहीता वा ते कृतपूजाः कृतहृदिनत्वद्या अस्याः प्रज्ञापारमिताया एवं गम्भीरतायाः एवमतर्कायाः एवमतर्कावचरतायाः ए-
वं शून्यतायाः एवं निपुणतायाः एवं दुर्दृशतायाः एवं दुरनुबोधतायाः एवं शान्ततायाः एवं सूक्ष्मतायाः एवमतर्कावचरतायाः एवं पण्डितविज्ञवेदनीयतायाः दृश्यमानतायाः प्रत्ययकारो भविष्यन्ति ॥ तेन खलु पुन-
र्न रूपं शून्यमिति विकल्पयिष्यन्ति । न शून्यतां रूपमिति विकल्पयिष्यन्ति । न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्न विज्ञानं शून्यमिति विकल्पयिष्यन्ति । न शून्यतां विज्ञानमिति विकल्पयिष्यन्ति । न रूपमा-
निमित्तमिति विकल्पयिष्यन्ति । नानिमित्तं रूपमिति विकल्पयिष्यन्ति । न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्न विज्ञानमानिमित्तमिति विकल्पयिष्यन्ति । नानिमित्तं विज्ञानमिति विकल्पयिष्यन्ति ।
न रूपमप्रणिहितमिति विकल्पयिष्यन्ति । नाप्रणिहितं रूपमिति विकल्पयिष्यन्ति । न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्न विज्ञानमप्रणिहितमिति विकल्पयिष्यन्ति । नाप्रणिहितं विज्ञानमिति विकल्पयिष्यन्ति ॥
एवं नानुत्पाद इति नानिरोध इति नाभाव इति न विविक्तमिति विकल्पयिष्यन्ति । एवं यस्कुसमसमस्तानि स्कंधश्चल्यायकृतप्रणीधसमन्वागता स्थानि सत्त्वायां न मिताश्च एवमध्यासत्त्वशून्यतां वदिष्यां तु

न्यतामभ्यात्मस्वबहिर्धाशून्यतांयावदसावस्वभावशून्यताभवेत्स्मृत्युपस्थानानिसम्यक्प्रहाणान्यृद्धिपादानिन्द्रियाणिबलानिबोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गमार्गमप्रमाणानिध्यानान्यारूप्यसमापत्तिशम[illegible]सर्व
निदशतथागतबलानिचत्वारिवैशारद्यानिचतस्रःप्रतिसंविदःअष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्सर्वसमाधिश्चधारणीमुखानिनिर्व[illegible]नस्रोतआपत्तिफलंनसकृदागामिफलंनानागामिफलंनार्हत्व:
न्नप्रत्येकबुद्धत्वंनसर्वाकारज्ञतांशून्यमितिविकल्पयिष्यतिनशून्यतांसर्वाकारज्ञताइतिविकल्पयिष्यतिनसर्वाकारज्ञतामानिमित्तमितिविकल्पयिष्यतिनानिमित्तंसर्वाकारज्ञताइतिवि
कल्पयिष्यतिनसर्वाकारज्ञताअप्रणिहितमितिविकल्पयिष्यतिनाप्रणिहितंसर्वाकारज्ञताइतिविकल्पयिष्यतिनसर्वाकारज्ञतामनुत्पादइतिविकल्पयिष्यतिनानुत्पादंसर्वाकारज्ञतामि
तिविकल्पयिष्यति।नसर्वाकारज्ञतामनिरोधंइतिविकल्पयिष्यति।नानिरोधंसर्वाकारज्ञताइतिविकल्पयिष्यति।नसर्वाकारज्ञताआत्मकमितिविकल्पयिष्यति।नात्मकंसर्वाकारज्ञताइति:
विकल्पयिष्यति।नसर्वाकारज्ञताविविक्तमितिविकल्पयिष्यति।नविविक्तंसर्वाकारज्ञताइतिविकल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतंशून्यमितिविकल्पयिष्यति।नशून्यतासंस्कृतमसंस्कृतइतिवि:
कल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतमानिमित्तमितिविकल्पयिष्यति।नानिमित्तंसंस्कृतमसंस्कृतइतिविकल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतमप्रणिहितमितिविकल्पयिष्यति।नाप्रणिहितंसंस्कृतमसंस्कृतमितिवि
कल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतमनुत्पादइतिविकल्पयिष्यति।नानुत्पादंसंस्कृतमसंस्कृतमितिविकल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतमनिरोधंइतिविकल्पयिष्यति।नानिरोधंसंस्कृतमसंस्कृतमितिवि
कल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतआत्मकइतिविकल्पयिष्यति।नात्मकंसंस्कृतमसंस्कृतइतिविकल्पयिष्यति।नसंस्कृतमसंस्कृतंविविक्तमितिविकल्पयिष्यति।नाविविक्तंसंस्कृतमसंस्कृतमितिविकल्पयिष्य:
ति।नासंस्कृतमसंस्कृतंशून्यमितिविकल्पयिष्यति।नशून्यता:संस्कृतमसंस्कृतमितिविकल्पयिष्यति।नासंस्कृतमसंस्कृतमानिमित्तइतिविकल्पयिष्यति।नानिमित्तंसंस्कृतमसंस्कृतमितिविकल्पयिष्य:

ति। नासंस्कृतधातुमप्रणिहित इति विकल्पयिष्यति। नाप्रणिहितमसंस्कृतधातुरिति विकल्पयिष्यति। नासंस्कृतधातुमनुत्पाद इति विकल्पयिष्यति। नानुत्पादमसंस्कृतधातुरिति वि
कल्पयिष्यति। नासंस्कृतधातुमनिरोध इति विकल्पयिष्यति। नानिरोधमसंस्कृतधातुरिति विकल्पयिष्यति। नासंस्कृतधातुं शान्त इति विकल्पयिष्यति। नाशान्तमसंस्कृतधातुरिति वि
कल्पयिष्यति। नासंस्कृतधातुं विविक्त इति विकल्पयिष्यति। नाविविक्तमसंस्कृतधातुरिति विकल्पयिष्यति। अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिस्तान्देवपुत्रानेतदवोचत्। नास्या देवपुत्राः प्रज्ञापार
मितायामवदंशो नायायायावदसमाप्त्याया। यश्चित्तविहरद्वदत्तीसाया। कश्चिन्त्यैककारुविष्यति ॥ तेक्तस्पहेभा ॥ स्कथ्याप्रत्तेन कश्चिद्वस्यादश्यातेन सूत्रतन्नयो विदीप्यतस्याथे वाउतकश्चि
द्धस्यादश्यतन सूत्रतनयनिदीप्यत तस्थेवाउतन कश्चित्प्रत्ययकारुविष्यति ॥ अथ खल्वायुष्मान्शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। नन्वायुष्मान्सुभूते इह प्रज्ञापारमिता:
याऽधियानानि विस्तरेणाख्यायन्ते श्रावकयानं प्रत्येकबुद्धयानं सम्यक्संबुद्धयानं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां संपरिग्रह उपदिश्यते प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावद्दशमभूमि
चित्तोत्पाद इति बोधिसत्त्वमार्गोऽत्रोपदिश्यते यदुत दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपा
दाः इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गो मार्गः शून्यताप्रमाणानि ध्यानानि आरूप्यसमापत्तयः अभिज्ञाः सत्यानि दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः
प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः सर्वशून्यता। सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां संपरिग्रह उपदिश्यते ॥ एवं बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापार
मितायां चरन्नापायादुद्धरिष्यति। एवमेतच्छारिपुत्र यदि धर्मा वृद्धिं गच्छन्ति संक्रमिष्यति। ये च कुशलमूलेनाकाङ्क्षिष्यन्ति बुद्धानां भगवतां सकाशे सत्कर्तुं गुरुकर्तुं मानयितुं पूज:

पिंडितान्यस्य कुशलमूलानि समनुमोदिष्यामस्तत्किं यत्कुशलमूला बुद्धा भगवन्तो मन्तिकं धर्मता अध्यात्मि सर्वास्य धर्मानात्मकनावित्वस्य स्मियावत्कानुत्तरां संयक्संबोधिमभिसंबुद्धिसिसमाः
समादिनस्थरु विष्यति स्मृविस्थितस्थविलक्षसमाधिलयागेन। सूसंगपविलानस्थरु विष्यति स्मृताक्षघपविलानरसमाधिलयपतिलानायकपतिलानाशिरस्पतिलानार्थवन्स्पतिलानरसः
वेदनाकारज्ञतायां विनियतपतिता न भविष्यन्ति॥ सर्वक्रियाद्यावन्त्वमनयायुष्मं आनिपूर्वं न भवन्ता तथैवं न घथावदस्मि विमलानाहोकप्रज्ञापारमितायोऽधिशियानानुपायदिष्टानि मद-
नश्रावकयाने प्रत्येकबुद्धयाने महायाने बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां संघटितश्चरस्पदिष्टं यावद्बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सचराकारज्ञतायां विनियतपतिता न भविष्यन्ति दानानुपलंभ-
योगेन आत्मसत्त्वजीवपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदककारकजानकपश्यकस्यानुपलंभयोगेन। रूपवेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यानुपलंभयोगेन। चक्षुरा-
यतनेऽनुपलंभयोगेन। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनआयतनेष्वनुपलंभयोगेन। चक्षुर्विज्ञाने चक्षुःसंस्पर्शे चक्षुःसंस्पर्शजायां वेदनायामनुपलंभयोगेन। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाका-
यमनोविज्ञाने मनःसंस्पर्शे मनःसंस्पर्शजायां वेदनायामनुपलंभयोगेन। एवं रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मेष्वनुपलंभयोगेन। पृथिवीधातावनुपलंभयोगेन। एवमब्धातौ ते-
जोधातौ वायुधातौ विज्ञानधातावनुपलंभयोगेन। दानपारमितायामनुपलंभयोगेन। एवं शीलपारमितायाः क्षान्तिपारमितायाः वीर्यपारमितायाः ध्यानपारमितायाः प्रज्ञापा-
रमितायामनुपलंभयोगेन॥ अध्यात्मशून्यतायामनुपलंभयोगेन। यावदभावस्वभावशून्यतायामनुपलंभयोगेन। स्मृत्युपस्थानानामनुपलंभयोगेन। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादानामि-
न्द्रियबलबोध्यङ्गानामार्याष्टाङ्गिकस्य मार्गस्यानुपलंभयोगेन। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनामनुपलंभयोगेन। दशानां तथागतबलानां

१७७

वैशारद्यानां प्रतिसंविदामावेणिकबुद्धधर्म्माणामनुप्राप्ते हयागेन सर्वसमाधीनां सर्वसमन्वीभूया सर्वहुतायामनुप्राप्ते हयागेन ॥ अथ खलु सुधनः श्रेष्ठिदारकस्तस्याः कुसुमितगुण :

वावताकेन कावणेनायुष्मन्तः इहा प्रत्युत्पन्नं नियमोत्तमियानाविमित्तविमस्त्रवाधाय दिश्यं ने मनूपतेरया गेन । कन्नकान गेनवाधिमत्वप्रमत्तामत्त्वस्मद्यतिप्रदयपि दिश्य नया

वनम्वत्ताकारकृत्नविमिद्युग्राणिताना वाधिमत्तामत्तासत्वाहविष्यमितनुयसेहयागेन ॥ मह किनाह । सूर्य्यप्रभानूर्णितामूपादायाय स्त्रम्भानिपूर्वजाधिपाना नातिविमस्त्रवाधायदि

श्येकेमनूपतेरयागेन वडिकाश्रृत्नितामूपादायपूर्वश्चत्त्वविडिकाशूर्णिता मूपादाया यावद्दशवलसमन्वागतामूपादाय प्रीतियानानिविमस्त्रवाधायदिश्यकेमनूपतेरयागेन ॥

यावद्दशवलसमन्वागतामूपादाय वाधिमत्वस्य मत्तामत्त्वस्य हविष्यमिमनूपतेरयागेन । पूर्ववत्तमन्नस्य देवानामिन्द्रस्य सेनदहवत । पूर्वायमम्रहस्र सुलक्षितास्तविनक्षत्राय

मामयायावतक्षितिसाहस्रमसमसाहस्रा नाकमीवसुमितनाभकायिकादेवायावद्कनिष्ठादेवा सत्त्वावेहस्रवद्वसाय मम्रहस्र सुलक्षितास्तविनक्षमाय्यमामायायन्त्र वयेयपूर्व्यायथ

क्षितिनिर्म्मायके पूर्व्येपूर्वुहकगवन्ते वाधिमत्त्वविकृमपेवमहरूविंचस्त्रविनमिमीसहायानमिका मस्यवकिनेम ॥ पूर्ववत्सुवस्नक्रादेवानामिन्द्रस्य किसाहस्रमसलसाहस्रनाकमीमीयाम्ब

महानाऊकायिकेन्द्रवानूपादाय यावदकनिष्ठादेवादियातिमान्त्रवाधिमूप्याथक्षितिनिर्म्मायदेपूर्व्येवुहकगवन्ते वाधिमत्त्वविकृमंपवनमहरूविक्स्त्रविनमिमीवप्रहायानमिका

मस्यवकिवनिकिम ॥ पूर्वक्षितिप्रतिवनिकिम समनन्तयावकीर्त्तिनिवकानिपूर्व्यानिमङ्गस्य देवानामिन्द्रस्य देवयावदकनिष्ठदेवा ॥ पूर्ववत्सर्वासिंहसाहस्रमसमसाहस्रनाकमीमी

पूर्व्येसंस्कृतः संस्कृताहृत् । उपरीयाभ्यकलीरू पूर्व्यकृतागतसंस्थितमहृत् । नमधीयम्मनानमं ॥ पूर्ववत्सुहस्रकास्तविनसेनदहवकृतानपूर्वनिमानिपूर्व्यामिमयासर्वदेव

रुवयूहस्यूर्वाशिप्रवनति । यानि मानि शून्यानि दव पूर्वेन स्य वकीर्त्तनि निर्मितानी मानि शून्यानि नरूकस्लल तानि ज्ञानि यानी मानि दव पूर्वेन स्य वाकीर्त्तनि मनाम यान्यताः
नि शून्यानि नैतानि शून्यानि वृकस्मनतानिर्य्याकानी मानि दव पूर्वे नस्य वकीर्त्तनि । भूयस्वसंग्रज्ञादवानामिन्द्रुस्त्रविनस्त्रहनि मदेदवावृक । भूनिज्ञातानी मानि रूदक्तस्त्रु
रूदयूष्यानि नैतानि शून्यानि मनानिज्ञातानि नापि वृकस्मनतानिर्य्यातानि ॥ सूत्रहनिनाह ॥ म कौशिके वं वदसि भूनिज्ञातानी मानि शून्यानि नैतानि मनानिर्य्यातानि नापि
वृकस्मनतानिज्ञातानीति । यानि कौशिकानि ज्ञातानि न तानि शून्यानि नक्षादवानामिन्द्रुयाद ॥ किं पुनः रूदकस्तसूत्र मान्य वृद शून्यानि भूनिज्ञातानि । रूप रूपमप्यनित्यं वेदना
संज्ञासंस्कारा विज्ञानमप्यनित्यं । सूत्रहि स्थविन म्रादु ॥ न कौशिक मान्यद शून्यानि भूनिज्ञातानि । रूपमपि कौशिकानित्यं यथानित्यं न च न दृष्ट्ये । वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञा-
नं कौशिकानित्यं यथानित्यं न च न दृष्टं । चक्षुः कौशिक रूनित्यं यथानित्यं न च न दृष्टं । एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायो मनः कौशिकानित्यं यथानित्यं न च न दृष्टं । पृथिवीधातुः
कौशिकानित्यतायाश्चानित्यता न स पृथिवीधातुः । एवमब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुराकाशधातुर्विज्ञानधातुः कौशिकानित्यतायाश्चानित्यता न स विज्ञानधातुः । दानपारमिता कौशिक रूनित्य-
तायावानित्यता न सा दानपारमिता ॥ एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता कौशिक रूनित्यतायावानित्यता न सा प्रज्ञापारमिता । अध्या-
त्मशून्यता कौशिक रूनित्यतायावानित्यता न साध्यात्मशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता कौशिक रूनित्यतायावानित्यता न साभावस्वभावशून्यता । स्मृत्युपस्थानानि कौशिक रूः
नित्यतानित्यानि यानित्यतानि न तानि स्मृत्युपस्थानानि ॥ एवं सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गो मार्गः कौशिक रूनित्यतायाश्चानित्यता न स मार्गः ॥

पव

नव मरिहार सत्यानि मार्गमध्यानारूप्यसमापत्त्या दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मान् कौशिक कस्य निर्जाताया यथा निर्जाता न तत्सर्वज्ञ
ताः प्रज्ञापारमितारत्नं कौशिकस्य निर्जाता तथा चानिर्जाता तं न तत्र प्रज्ञापारमितारत्ने । एवं सर्वज्ञज्ञानमपि संदर्शयति सत्याभिसमयं सर्वज्ञत्वं कौशिका निर्जातं तस्य अनिर्जातं तस्य अनिर्जा
तात्र तत्सर्वज्ञत्वे प्रज्ञापारमिता च कौशिकस्य निर्जाताया यथा निर्जाता न तत्र प्रज्ञापारमितायां ३ एवं सर्वज्ञतामामी भवताममी संप्राप्तेवं तथागतस्य पूर्वतमस्य सर्वबुद्धः कौशिका निर्जाताया यथा निर्जातो त
नसम्यक्संबुद्धो॥ ॥अप्रमेयधिगमाधारणा ३॥ ॥अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । यश्च प्रज्ञापारमितायामपि स्तुतिस्तु विनायस्पृहते किंचन विनाशयति धर्म्मकीवायपदि
भाति॥ अथ खलु भगवांश्शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् । एवमेतत् कौशिक एवमेतत् । न मे प्रस्पृहते वचनाय मार्ग्यं मत्वा स्तुतिस्तु विनायस्पृहते किंचन विनाशयति धर्म्मकीवायपदिभाति॥ अथ खलु श १८
क्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् सत्त्वोऽर्थस्तुतिः स्तुविनस्पृहते किंचन विनाशयति धर्म्मकीवायपदिभाति॥ भगवानाह॥ इह पुनः कौशिक प्रज्ञापारमितां यच्च प्रज्ञापारमितां सार्धं कामा सवित्स
स्तुतिः स्तुविनान विनाशयति ड पदिशयति च । विनोद संहासंस्कारा विहरन्ते कौशिक प्रज्ञापारमितां यच्च प्रज्ञापारमितां सार्धं धर्म्मता यो च सस्तुतिस्तु विनान विनाशयति ड पदिभाति वा । तत्कस्य हेतोः ।
यो धर्म्मता साम्न विनश्यति न या न विनश्यति । तां च स्तुतिस्तु विनड पदिभाति न विनाशयति । एवं च खलु स सम्यक्संबुद्धे धर्म्मता वान्यतत्र प्रतिष्ठन् समनुस्तावाना ॥ एवं सर्वदानपारमितायां शीलपारमि
तायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां॥ एवं सुप्रजानस्त्वं शून्यतायां यावद्वस्तु सर्वं भून्यतायां । एवं स्मृत्युपस्थानेषु सम्यक्प्रहाणेषु ऋद्धिपादे
न्द्रियबलबोध्यङ्गेषु आर्याष्टाङ्गमार्गेषु ध्यानाप्रमाणसमापत्तिषु अभिज्ञासु सत्येषु दशतथागतबलेषु वैशारद्येषु प्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु ॥ एवं अनन्तपा

पत्तिफलं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्त्वं प्रत्येकबुद्धत्वं सर्व्वज्ञत्वमनात्ममन्त्वं स्थिति कौशिक कस्य हेतोः रूपं यस्य हेतोः रूपं सा धर्म्मतां च समतिक्रम्य विना न विनाभूय प्रत्युपस्थिता यदि भविष्यति ॥
एवं सकृदागामी अनागामी अर्हन् प्रत्येकबुद्धस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः स्थितः कौशिक कस्य हेतोः रूपं यत्र वेदनाहेतोः रूपं सा धर्म्मता नो च समतिक्रम्य विना न विनाभूय प्रत्युपस्थितो भविष्यति ॥ तत्कस्य हेतोः ।
धर्म्मता कौशिक धर्म्मतायां तां न विनिर्मुक्तं यानं तेषु विद्यते तां समतिक्रम्य विनाभूय यदि भवति न च विनाभूय यदि । एवं हि कौशिक समतिक्रम्य विना प्रहेतोः न विनाभूय यदि धर्म्मतां वा यदि भाति ॥ समतिक्रम्य विना ।
एवं मनसि कौशिक न च मन्तव्यं यथा भगवता प्रज्ञप्ता हेतोः मायाः सर्व्वधर्म्मा उपपद्यन्ते ॥ एवं हि कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रहेतोः मायाः सर्व्वधर्म्मा निर्दिष्टाः प्रज्ञापारमितायां नाभिनिविशितव्यं ॥ एवं भिक्षु
मायाश्च पुनः कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न रूपेऽभिनिविशते न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञानेऽभिनिविशते ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा हि स रूपं न समनुपश्यति यदभिनिविशेत । वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञा-
नं समनुपश्यति यदभिनिविशेत । एवं भिक्षुमायाः कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां नाभिनिविशते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि स दानपारमितायां न समनुपश्यति यदभिनिविशेत । एवं शील-
पारमितायां न क्षान्तिपारमितायां न वीर्य्यपारमितायां न ध्यानपारमितायां न प्रज्ञापारमितायामभिनिविशते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि स प्रज्ञापारमितां न समनुपश्यति यदभिनिविशेत । अध्यात्मशून्य-
तायामपि नाभिनिविशते यावदभावस्वभावशून्यतायामपि नाभिनिविशते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सोऽध्यात्मशून्यतां न समनुपश्यति यावदभावस्वभावशून्यतामपि न समनुपश्यति यदभिनिविशेत । स्मृत्युप-
स्थानेष्वपि नाभिनिविशते । एवं सम्यक्प्रहाणेषु ऋद्धिपादेषु इन्द्रियेषु बलेषु बोध्यङ्गेषु आर्याष्टाङ्गमार्गे अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिष्वभिज्ञासु तथागतबलेषु वैशारद्येषु प्रतिसंवित्सु अष्टा-
दशावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेष्वपि नाभिनिविशते । न स्रोतआपत्तिफले न सकृदागामिफले नानागामिफले नार्हत्त्वे न प्रत्येकबुद्धत्वे नाभिनिविशते सर्व्वज्ञत्वेपि नाभिनिविशते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सर्व्वज्ञत्वं

न समनुपश्यति। एवं कौशिक॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रः सुभूतिं स्थविरमेतदवोचत्॥ केन कारणेनार्य सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न रूपं समनुपश्यति न च वेदनां न सं-
ज्ञां न संस्कारां न विज्ञानं समनुपश्यति॥ एवं यावत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमितां बोधिपक्षां धर्मान्न समनुपश्यति। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्न समनु-
पश्यति सत्यान्यभिज्ञा दशबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदोऽष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान्न समनुपश्यति॥ एवं कौशिक यावत्सर्वज्ञत्वमपि न समनुपश्यति। एवं कौशि-
क॥ सुभूतिराह॥ तथाहि कौशिक रूपं रूपेण शून्यं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं विज्ञानेन शून्यं॥ एवं यावत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिताः सर्वे शून्याः स-
र्वे समाधयः सर्वे धारणीमुखानि सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः सत्यान्यभिज्ञा दशबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदोऽष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा यावत्स-
र्वाकारज्ञतया शून्या॥ कस्माद्धेतोः॥ न हि कौशिक रूपशून्यता रूपशून्यतां समनुपश्यति। यावच्च सर्वज्ञताशून्यता सर्वज्ञताशून्यतां समनुपश्यति। यः कौशिक रूपशून्यतायां शिक्षते
सोऽद्वैधीकारेण वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानशून्यतायां शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण एवं यावत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमितासु सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षेषु धर्मेषु अप्रमाणध्या-
नारूप्यसमापत्तिषु सत्येष्वभिज्ञासु सर्वसमाधिषु सर्वधारणीमुखेषु दशसु तथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु यावत्सर्वाकारज्ञताशून्यतायां शि-
क्षते सोऽद्वैधीकारेण शिक्षते। यः कौशिक रूपशून्यतायां शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण यावत्सर्वाकारज्ञताशून्यतायां शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण स दानपारमितायामपि शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण एवं शीलपारमि-
तायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायामपि शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण अध्यात्मशून्यतायामपि शिक्षते सोऽद्वैधीकारेण यावदभावस्वभावशून्यता

७८९

यास्मापि भिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य सत्रूपस्कन्धस्य सम्यक्सुतायाः पूर्वाद्धियायस्य ङ्रियपूर्वनपूर्वाय्यं ।नपूर्वार्व्यापूर्णगमायाः [illegible] भिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य सुप्रमाणध्यानानूप्यसमापत्तिप्रतिहा
ससत्यपूर्वमनन्तश्चागतवस्तपूर्वेभावयपूर्वतिससत्यावलिकपूर्वबुद्धधर्मपूर्वबुद्धधर्मपूर्वभिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य सर्वसमाधिपूर्वसर्वध्यानमीपूर्वपूर्वभिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य सर्वश्चयपनिमा
।लपूर्वबुद्धधर्मपूर्वभिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य ।अनन्तापरिक्लनसमन्ताभिक्षवस्तपूर्वतागामिभिक्षवस्तपूर्वल्लिपत्यकबुद्धस्वभिक्षवस्तपूद्वेधीकायस्य सम्यक्बुद्धस्य सर्वाकारहतायां भिक्षवस्तपूद्वेधी।
कायस्य॥ ॥ङ्लिपत्यकबुद्धयाग्नेनिवस्त्रागीयसम्पन्नमते॥ ॥नरूपस्य सत्यनेभिक्षवन्नद्रष्टव्यं भिक्षवः ।नवेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानस्य सत्यनयभिक्षवन्नद्रष्टव्यं भिक्षवः ।एवं यावत्समस्
तां स्कन्धधात्वायतनानां सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।पृथ्वीत्यसमस्यादप्तेजसनायेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।यावद्यावत्भिक्षाननयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।एवं नीत्याननिमित्यायोन्यक्रियान भिक्षाया वीर्ययाः
नभिक्षाया ध्यानपानभिक्षाया प्रज्ञायानभिक्षायानसत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः॥ स्मृत्युपस्थानानां सत्यनायेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।एवं सम्यक्प्रहाणानां ऋद्धिपादानां भिन्द्रियाणां बलानां बोध्यङ्गानां
मार्गस्य सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।ध्यानानां अप्रमाणानां आरूप्यसमापत्तीनां सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।।अध्यात्मशून्यताया यावदविद्याशून्यताया अध्यात्मस्वभावविद्याशून्यतायाः ।यावदनावरणज्ञानस्य तावशू
न्यतायाः सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।सत्वानामतिहानां दशबलवेशारद्यप्रतिसंविदावेणिकानां बुद्धधर्माणां यावत्सर्वज्ञतायाः सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।यावद्रूपस्य सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्ष
वः ।यावत्सर्वज्ञतायाः सत्यनयेन द्रष्टव्यं भिक्षवः ।न रूपस्य परिशुद्धतायै भिक्षवः नाक्षयताय भिक्षवः न वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानस्य परिशुद्धतायै भिक्षवः नाक्षयताय भिक्षवः।
एवं यावत्समस्तानां स्कन्धधात्वायतनानां पृथ्वीत्यसमस्याप्तानां परिशुद्धतायै भिक्षवः ।एवं यावत्सितानां सम्यक्डिंभबोधिपक्ष्याणां धर्माणां ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीनां सत्वानामति

ज्ञतां सर्वसमाधीनां सर्वधारनीमुखानाञ्च परिशुद्धताय शिक्षते नाकज्ञानाय शिक्षते दशानां तथागतबलानां वैशारद्यानां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां याव-
त्सर्वज्ञताया न परिशुद्धताय नाकज्ञानाय शिक्षते॥ ॥स्थितिरतैँव सुभूतिगत॥ ॥शारिपुत्र आह॥ किं कारणमायुष्मन् सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न रूपस्य परिशुद्धताय नाक-
ज्ञानाय शिक्षते॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य न परिशुद्धताय नाकज्ञानाय शिक्षते। यावन्न सर्वज्ञताया न परिशुद्धताय नाकज्ञानाय शिक्षते॥ सुभूतिराह॥ क-
थमायुष्मं शारिपुत्र रूपस्य परिशुद्धता नास्ति॥ तत्कस्य हेतोः न रूपं रूपे परिशुद्धमिति। न वेदना न संज्ञा न संस्कारा कथमायुष्मं शारिपुत्र विज्ञानस्य परिशुद्धता नास्ति॥ तत्कस्य
हेतोः कथं हि नाम विज्ञानं विज्ञानेन परिशुद्धमिति॥ एवं यावत्समस्तानां स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादानां पारमितानां बोधिपक्षाणां धर्माणां सत्यानामभिज्ञानां सर्वशून्यता-
नां सर्वसमाधीनां सर्वधारनीमुखानां दशबलवैशारद्यानां प्रतिसंविदावेणिकानां बुद्धधर्माणां परिशुद्धता नास्ति॥ तत्कस्य हेतोः कथं ह्यावेणिकबुद्धधर्मा नावेणिक-
बुद्धधर्माः परिशुद्धा इति॥ तथायुष्मं शारिपुत्र सर्वज्ञतायाः परिशुद्धता नास्ति॥ तत्कस्य हेतोः कथं हि सर्वज्ञता न सर्वज्ञतया परिशुद्धेति॥ अध्यात्मशून्यतातो यावदभावस्वभावशू-
न्यतामुपादाय॥ एवमायुष्मं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां परिशुद्धताय सर्वज्ञतायै शिक्षते सर्वज्ञतायां निर्यास्यति॥ शारिपुत्र आह॥ एवं शिक्षमाण आयुष्मन्
सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षते सर्वज्ञतायां निर्यास्यति॥ सुभूतिराह॥ एवं शिक्षमाण आयुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षते सर्व-
ज्ञतायां निर्यास्यति सर्वधर्माणामपरिग्रहतामुपादाय॥ ॥स्थितिरतैव क्वाक्षिगत॥ ॥शारिपुत्र आह॥ एवं शिक्षमाण आयुष्मन् सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणामपरि

उपायकौशल्येनापरिगृहीतः कथं सर्वज्ञतायां निर्य्यास्यति ॥ सुभूतिराह ॥ कथमायुष्मं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न रूपस्योत्पादं पश्यति न निरोधं नाउ
हं नासंक्लेशं न संक्लेशं न व्यवदानं नाचयं नापचयं समन्वाहरति न दृष्टिं। तत्कस्य हेतोः। कथाञ्चायुष्मं शारिपुत्र रूपं रूपस्वभावेन विरहितं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यायुष्मं शारिपु
त्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वानां नोत्पादं पश्यति न निरोधं नाउहं नासंक्लेशं न संक्लेशं न व्यवदानं नाचयं नापचयं समन्वाहरति न दृष्टिं। तत्कस्य हेतोः। कथाञ्चायुष्मन् शारिपुत्र विज्ञानं विज्ञानस्वभावेन
न विपश्यते। एवं खलु समासेन स्कन्धधात्वायतनानां प्रतीत्यसमुत्पादस्य पारमितानां [illegible] बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणाम् अप्रमाणध्यानानाम् आरूप्यसमापत्तीनाम् अभिज्ञानां सर्वसमाधीनां सर्व
धारणीमुखानां बलानां वैशारद्यानां प्रतिसंविदाम् आवेणिकानां बुद्धधर्म्माणां यावत् सर्वज्ञताया नोत्पादं पश्यति न निरोधं नाउहं नासंक्लेशं न संक्लेशं न व्यवदानं नाचयं नापचयं समन्वाहरति न दृ
ष्टिं। तत्कस्य हेतोः। कथाञ्चायुष्मं शारिपुत्र सर्वज्ञता सर्वज्ञतास्वभावेन न संविद्यते। एवं ह्यायुष्मं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्म्माणाम् अनुत्पादायानिरोधाय यत्नं कुर्वन् [illegible]
[illegible] नासंक्लेशाय न व्यवदानाय नाचयाय नापचयाय न [illegible] प्रज्ञापारमितायाम् अभियुक्तः सर्वज्ञताया निर्य्यास्यत्यनुपलम्भयोगेन ॥ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्र आयुष्मन्तं शारिपुत्रम् एतदवोचत्। प्रज्ञापारमिता आर्यशारिपुत्र कुतो गवेषितव्या। शारिपुत्र आह। प्रज्ञापारमिता कौ
शिक। सुभूतेः परिवर्त्ताद् गवेषितव्या। अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रः सुभूतिं स्थविरम् एतदवोचत्। तवैवायम् आर्यसुभूते अनुभावस्तवैव तदधिष्ठानं यदार्यशारिपुत्र एवं वदति प्रज्ञापारमिता
कौशिकायुष्मतः सुभूतेः परिवर्त्ताद् गवेषितव्येति। सुभूतिराह। न ममैष कौशिकानुभावो न ममैतदधिष्ठानं। शक्र आह। कस्यैषोऽनुभावः कस्यैतदधिष्ठानं। सुभूतिराह॥ तथा

गतासैवकौशिकानुगतावस्तथागतस्ये नदधिष्ठानं नचान्यत्र निरवधिष्ठानधर्म्मतायास्तथागतडयतस्तथता न चान्यत्र तथतायास्तथागतडयतस्तथता निरवधिष्ठानाय वन्तु सर्वधर्म्मा॥ यदे

डुआहकनमान्यमृत्वननिरवधिष्ठानपूर्त्तवधर्म्मपु ज्ञवमायमिम तथागतस्यैवानुगतावस्तथागतस्येन दधिष्ठानमिति सूत्रनिवाहः॥ एवमेतत्कौशिकैवमेतत्ता ना नन्यत्र निरवधिष्ठानधर्म्मतायाः

स्तथागतडयतस्तथतानान्यत्र तथतायास्तथागतडयतस्तथता नवा निरवधिष्ठानधर्म्मतायां न तथागतडयतस्तथता न च न तथतायां निरवधिष्ठानधर्म्मतायाडयतस्तथतं न च न तथतायां न तथागतडयतस्

तथता नवन तथागततथतायस्तथतानन्तु तथतायां न तथागतडयतस्तथता न च न तथागतनन्यत्र तथतायस्तथता न नन्यत्र धर्म्मतायां न तथागतडयतस्तथता न च न तथागतो नन्यत्र धर्म्मतायां न वदना न तथतायां न सं

स्कारतथतायां न संस्कारतथतायाम् विज्ञान तथतायां तथागतडयतस्तथता न च तथागतो विज्ञानतथतायस्तथता न विज्ञानधर्म्मतायां तथागतडयतस्तथता न च तथागतो विज्ञानधर्म्मतायाम् एव १८०

यस्तत्समन्तमनुपश्यत्यानायतनप्रतीत्यसमुत्पादं यावत् अमितादिशासस्तथ्यसम्प्रतिमना धियम् धर्म्मा प्रभाव ज्ञानानुपश्यमसमायतिषु सर्वशून्यतायां सर्वसमाधिषु सर्वधारणीमु

खेषु दशवलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकवुद्धधर्म्मेषु यावत् सर्वज्ञतातथतायां न तथागतडयतस्तथता न च तथागतो सर्वज्ञतातथतायांस्तथतानन सर्वज्ञताधर्म्मतायां तथागत

डयतस्तथता न चान्यत्र तथागतसर्वज्ञताधर्म्मतातस्तत्कस्य हेतोर्यस्मात् कौशिक तथागतो नन्यत्र तथतायां संयुक्ता न विसंयुक्ता वेदनासंज्ञा संस्कार विज्ञान तथतायां संयुक्ता न विसंयुक्ता न विसंयुक्ता॥

यः कौशिक तथागतानन्यत्र धर्म्मतायां संयुक्ता न विसंयुक्ता वेदनासंज्ञासंस्कार विज्ञानधर्म्मतायां संयुक्ता न विसंयुक्ता थ न चान्यत्रानुपतथतायाः संयुक्ता न विसंयुक्ता न चान्यत्र

रूपधर्म्मतायाः संयुक्ता न विसंयुक्ता॥ वेदनासंज्ञासंस्कारा न चान्यत्र विज्ञानतथतायाः संयुक्ता न विसंयुक्ताः न चान्यत्र विज्ञानधर्म्मतायां संयुक्ता न विसंयुक्ताः॥ विज्ञानमयाः

वयरूपथगता न सर्व्वज्ञतातथतायां संयुक्ता न विसंयुक्ताः न सर्व्वज्ञताधर्म्मतायां संयुक्ता न विसंयुक्ताः नान्यत्र सर्व्वज्ञतायाः संयुक्ता न विसंयुक्ताः नान्यत्र सर्व्वज्ञताधर्म्मतायां संयुक्ता
न विसंयुक्ताः यथादि कौशिक सर्व्वधर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ताः गतस्येमानरावरूस्येनद स्थिस्थान मनस्थिस्थानया (तेन पर्य्यायेण कौशिक एवं वेदितव्यं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापार-
मिता गवेषितव्या तिन रूपतो गवेषितव्या नान्यत्र रूपतो गवेषितव्या न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने गवेषितव्या नान्यत्र विज्ञानाद् गवेषितव्या । तत्कस्य हेतोः तथा हि कौ-
शिक यावत्प्रज्ञापारमिता यच्च रूपं याच वेदना याच संज्ञा ये च संस्कारा यच्च विज्ञानं याच गवेषणा सर्व्वे ते धर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिणो ऽनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्ष-
णा यनेन पर्य्यायेण कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमिता न स्मृत्युपस्थानेषु गवेषितव्या नान्यत्र न स्थाने न प्रकृतिर्य समुत्पादच्च याव न मिता स्थान बोधिपक्ष्येषु धर्म्मेष्या नाप्रमाणे ध्याना नारूप्यसमापत्तिस्था
न सत्त्वस्था नाभिज्ञास्था न समाधिस्था न क्षान्तीमार्गस्था न बलेस्था न वैशारद्यस्था न प्रतिसंविस्था नाष्टादशस्वावेणिकस्था बुद्धधर्म्मेस्था यावन्न सर्व्वाकारज्ञतायां गवेषितव्या
नान्यत्र सर्व्वाकारज्ञतायाः गवेषितव्या । तत्कस्य हेतोः तथा हि कौशिक यावत्प्रज्ञापारमिता याच सर्व्वाकारज्ञता याच तद्गवेषणा सर्व्वे ते धर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिणो ऽ-
निदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा तत्कस्य हेतोः तथा हि कौशिक न रूपं प्रज्ञापारमिता नान्यत्र रूपात्प्रज्ञापारमिता न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं प्रज्ञाः
पारमिता नान्यत्र विज्ञानात्प्रज्ञापारमिता एवं यस्कसमस्मास्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाद प्रज्ञापारमिता स्यारिहं मृफतिमक्षाधियध्धा धर्म्मा अप्रमाणध्याना नारूप्यसमा-
पत्त्यः सर्व्वशून्यताः सर्व्वसमाधयः सर्व्वक्षान्तयी मूर्ख्यादि दसभवन्त वैशारद्यप्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मा यावन्न सर्व्वाकारज्ञता प्रज्ञापारमिता नान्यत्र सर्व्वाकारज्ञता

यानुवंनन्रूपथतेताप्रज्ञापारमितानान्यत्ररूपतथतायाःप्रज्ञापारमितानवेदनातथतानसंज्ञातथतानसंस्कारतथतानविज्ञानतथताप्रज्ञापारमितानान्यत्रविज्ञानत
थतायाःप्रज्ञापारमितानरूपधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्ररूपधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमितानवेदनाधर्म्मतानसंज्ञाधर्म्मतानसंस्कारधर्म्मतानविज्ञानधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्य
त्रविज्ञानधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमितानवेदनाधर्म्मतानसंज्ञाधर्म्मतानसंस्कारधर्म्मतानविज्ञानधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्रविज्ञानधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमितायावन्नसर्वज्ञ
तातथताप्रज्ञापारमितानान्यत्रसर्वज्ञतातथतायाःप्रज्ञापारमितानसर्वज्ञताधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्रसर्वज्ञताधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमिता।तत्कस्यहेतोः।तथाहिकौशिकस
र्व्वेतेधर्म्मानसंविद्यन्तेनोपलभ्यन्ते।एवंसत्वसर्वधर्म्मस्वभावाविद्यमानत्वादनुपलभ्यमानत्वान्नरूपंप्रज्ञापारमितानान्यत्ररूपात्प्रज्ञापारमितानरूपतथताप्रज्ञापारमितानान्यत्ररूप
तथतायाःप्रज्ञापारमिता।नरूपधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्ररूपधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमितानवेदनानसंज्ञानसंस्कारानविज्ञानंप्रज्ञापारमितानान्यत्रविज्ञानात्प्रज्ञापारमितानः
विज्ञानतथताप्रज्ञापारमितानान्यत्रविज्ञानतथतायाःप्रज्ञापारमितानविज्ञानधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्रविज्ञानधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमिता।एवंयस्कनसमतेयुक्तंधर्म्मतास
मतेयुप्रतीत्यसमुत्पादप्रज्ञापारमिता।तत्कस्यहेतोः।सर्वकौशिकबोधिपक्ष्याधर्म्माःअप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयःसर्व्वशून्यताःसर्व्वसमाधयःसर्व्वधारणीमुखानिदशबलवैशारद्यप्रतिसं
विदःअष्टादशावेणिकाबुद्धधर्म्मानसर्व्वाकारज्ञताप्रज्ञापारमितानान्यत्रसर्व्वाकारज्ञतायाःप्रज्ञापारमितानसर्व्वाकारज्ञतातथताप्रज्ञापारमितानान्यत्रसर्व्वाकारज्ञतातथ
तायाःप्रज्ञापारमितानसर्व्वाकारज्ञताधर्म्मताप्रज्ञापारमितानान्यत्रसर्व्वाकारज्ञताधर्म्मतायाःप्रज्ञापारमिता॥ इतिसतानुसंदेशेन्दशमंनमाम्नमाविकलताः४ददधम्मस्कनकौशिकः

॥ सूथ रवतनक्रादवानामि दुःखायूप्रणं सत्हि गिरकः विनमदेते वाचन। महायानमिदयं सुदकमहत्ते बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता कुश माधमाधयानमिदयं यदुत प्रज्ञापारमि
ताम्प्रयति माधयानमिदयं यदुत प्रज्ञापारमिताप्रनुतकयानमिदयं रुदकमहत्ते यदुत प्रज्ञापारमिताय सर्वाजिकुमाधो। अनुत्पायन्ते। अनुत्पायलिकृतेष्वा कथं वं सत्कृत्यमिहि स्फुना
मामिरि वहिरि स्पृत्य कवृद्धि त्येत्यमवच ; श्रायम्बोधिसत्वे महासत्वे महाका नहृत्ता। नुशायन्ते तनासमम्पन्नः बोधितिलिसं वजाप्रति संबुध्य तमुक्रि मेतोत्सतवा। सत्वदिना कर्षवमेतः
कौशिके वमे तद। महायानमिदयं यमप्रमाणपानमिदयं यमप्रतिमाधोयानमिदयं बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता यत्र शिक्षमाणाः। अनुत्पादे। अनुत्पायलिकृतेष्वा कथ
वे सत्कृत्य माममिति न नाममामिति वहिरि प्रत्यक वृद्धि त्येत्य कबोधि श्रायम्बोधिसत्वे महासत्वे महासत्वाका नहृत्ता। नशायन्ते नुत्तनासमम्पन्नः बोधितिलिसं वज्राप्रति संबुध्य नमुक्रि सत्त्वोत्सत्य
वानेतत्सदते। ननु यमहत्कल्याकौशिक महायानमिदयं बोधिसत्वानां महासत्वानां तत्कस्य हेतोः सकथादि कौशिक नयस्य न पूर्वान्तोऽपलभ्यते न मध्योऽपलभ्यते। न वदनामेहृत्सर्वकानां विहृान
महत्कल्याकौशिक महायानमिदयं बोधिसत्वानां महासत्वानां तत्कस्य हेतोः सकथादि कौशिक विहृानस्य न पूर्वान्तोऽपलभ्यते नापरान्तोऽपलभ्यते न मध्योऽपलभ्यते। तवं त्यमहत्तमस्कानां प्रकीत्यसम
त्वादेगतानां यानमिकानां सत्वानाम रिह्वनी मय कि शमीं बोधि यक्ष धर्माधर्म मध्यमाध्यानानुप्य समायलिलिनां सर्वेभूत्येतानां सर्वसमाधीनां सर्वबाबधीमुख्यानान्दभोनांकश्यप अवसानोत्व
दुःखेयमानध्यानोत्रदमृ सोंप्रति संविधा मह्नादभ्मनाया बोधिकानां वृद्धधर्मानां यावत्त चाका नहृत्तामहत्कल्याकौशिक महायानमिदयं बोधिसत्वानां महासत्वानां तत्कस्य हेतोः सकथादि कौ
शिक महत्वाकान्न हृत्तायान पूर्वान्तोऽपलभ्यते नापरान्तोऽपलभ्यते न मध्योऽपलभ्यते। एवमनकौशिक यस्मायेदं महायानमिदं बोधिसत्वानां महासत्वानां ॥ इति द्वयधर्ममहायानं ॥ • ॥

नूपाप्रमाणतया कौशिक प्रमाणा यावन्मितैर्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तत्कस्य हेतो रूपं हि कौशिक रूपस्य प्रमाणं नोपलभ्यते। तद्यथापि नाम कौशिक आकाशस्य प्रमाणं नोपलभ्यते। एवमेव
कौशिक रूपस्य प्रमाणं नोपलभ्यते। आकाशाप्रमाणतया च रूपाप्रमाणता रूपाप्रमाणतया च प्रज्ञापारमिताप्रमाणता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानाप्रमाणतया कौशिक
प्रज्ञापारमिताप्रमाणा यावन्मितैर्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तत्कस्य हेतोः विज्ञानं हि कौशिक विज्ञानस्य प्रमाणं नोपलभ्यते॥ तद्यथापि नाम कौशिक आकाशस्य प्रमाणं नोपलभ्यते॥ एवमेव कौशिक विज्ञान-
स्य प्रमाणं नोपलभ्यते। आकाशाप्रमाणतया च विज्ञानाप्रमाणता विज्ञानाप्रमाणतया च प्रज्ञापारमिताप्रमाणता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां भवेयं समसमस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमु-
त्पादाङ्गपारमिताबोधिपक्ष्यधर्माप्रमाणसमाधिसर्वधारणीमुक्तिदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा यावत्सर्वाकारज्ञताप्रमा-
णतया कौशिक प्रज्ञापारमिताप्रमाणा यावन्मितैर्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तत्कस्य हेतोः सर्वाकारज्ञतायाः प्रमाणं नोपलभ्यते। तद्यथापि नाम कौशिक आकाशस्य प्रमाणं नोपलभ्यते। एवमे- २८
व कौशिक सर्वाकारज्ञतायाः प्रमाणं नोपलभ्यते। आकाशाप्रमाणतया च सर्वाकारज्ञताप्रमाणता सर्वाकारज्ञताप्रमाणतया च प्रज्ञापारमिताप्रमाणता। पुनरपरं कौशिक पर्यायेण प्रमाणानन्ता
म्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां॥ [illegible]॥ ॥रूपापरिमाणतया कौशिक प्रज्ञापरिमाणा यावन्मितैर्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तत्कस्य हेतोः रूपस्य हि कौशिक रूपस्य प-
रिमाणं नोपलभ्यते। तद्यथापि नाम कौशिक आकाशस्य परिमाणं नोपलभ्यते। एवमेव कौशिक रूपस्य परिमाणं नोपलभ्यते। आकाशापरिमाणतया च रूपापरिमाणता रूपापरिमाणतया
च प्रज्ञापारमितापरिमाणता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां भवेयावत्सर्वाकारज्ञताविवक्ष्या॥ [illegible]॥ ॥रूपानन्ततया कौशिक प्रज्ञानन्ता यावन्मितैर्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वाना

रू कस्य हेतोस्तथा हि च्छिन्नपथस्वना काशं न मध्यमुपनतस्वभावत्वात् संज्ञासंस्काराविज्ञानानां न कल्पया कौशिकानन्तया पारमितायै ॥ बोधिसत्वानां महासत्वानां कः कस्य हेतोस्तथा हि कौशिक
विज्ञानस्वभावाकाशं न मध्यमुपलभ्यते ॥ एवं यः कृत्स्नं स्कन्धधातुआयतनप्रतीत्यसमुत्पादः पारमिता । हिरण्यस्तत्त्वस्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाष्टमा
र्गध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु सर्वशून्यतास्त सर्वसमाधिविमुक्ति सर्वधारणीमुख दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मसर्वाकारज्ञता इत्यनन्तया कौशिकानन्तया पार
मितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां कः कस्य हेतोस्तथा हि कौशिक सर्वाकारज्ञतापानाकाशं न मध्यमुपलभ्यते ॥ एवं कौशिक यथायं सन्न कल्पया पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां रूपा
नरूपाणामुपादाय ॥ यावत्सर्वाकारज्ञतानां नकल्पया मुपादाय ॥ सुभूतिस्थविर प्रतिवेदय ॥ ॥ पुनरपरं कौशिका वेदनानन्तया इत्युक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमितायाने ।
मिता । देवेन्द्र आह ॥ कथं हेतुनास्त्ययं वेदनानन्तया इत्युक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ सर्वाकारज्ञता नम्वधानन्तया पुनरुक्ता पारमितायै बो
धिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूति समुद्भवप्रतिवेदय ॥ ॥ पुनरपरं कौशिक स्मानमव्यानन्तया पुनरुक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ देवेन्द्र आह ॥ क
थं हेतुनास्तत्पानमव्यानन्तया इत्युक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ धर्मसत्तानमव्यानन्तया पुनरुक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञा
पारमिता ॥ सुभूतिप्रश्नप्रतिवेदय ॥ ॥ पुनरपरं कौशिक तथतानमव्यानन्तया पुनरुक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ देवेन्द्र आह ॥ कथं हेतुनास्तत्तथतानमव्यानन्तया पु
नरुक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ तथा हि कौशिक तथतानन्तया पुनरनमव्यानन्तया एवं तथतानमव्यानन्तया पुनरुक्ता पारमितायै बोधिसत्वानां महासत्वानां यदु

थार

का१

पंच

कृप्रज्ञापारमिता ।। तकूँ वि प्रख्य य प्रतिख्यथा ।।   ।। पुनरपरं कौशिक सत्वावन्तकयायाप्तकपां नमिकचेवाधिसत्वानां महासत्वानां य इम प्रज्ञापारमिता ।। भगवानाह ।। कथं तदच्च सत्त्वान् तेन कयायासतनकपानमि

कयेवाधिसत्वानां महासत्वानां य इम प्रज्ञापारमिता ।। सत्कि नाद ।। तत्किं मन्यसे कौशिक कतमस्य तद्धर्म्मस्याधिवचनं प्रज्ञ[illegible] सत्वभूति ।। भगवानाह ।। न दं तद्क्षसत्वस्य धर्म्माधिवचनमागच्छकम

तन्नामसचेयं प्रज्ञप्ति यं भूतवस्तु यस्मात्तन्नामसचेयं प्रज्ञप्तियस्नातानस्वगमसतन्नामसचेयं प्रज्ञप्तियं ।। यदुत सत्वः सत्व इति ।। सुभूतिराह ।। तत्किं मन्यसे कौशिक काचिदत्र प्रज्ञापारमितायां सत्व इति दीपना

कृता ।। भगवानाह ।। न ह्येतत्सुभूते ।। सुभूतिराह ।। यत्र कौशिक न सत्वनिदीपना कृता तत्र का सत्वानन्तता तत्किं मन्यसे कौशिक तथागतो गंगानदीवालुकोपमान्कल्पांस्तिष्ठन्सत्व

सत्वइति वाचं भाषेत ।। तत्किं मन्यसे कौशिक अपि नु तत्र कश्चित्सत्व उत्पन्नो वा निरुद्धो वा ।। भगवानाह ।। नो हीदं सुभूते तत्कस्य हेतोः ।। आदिशुद्धत्वात्सत्वस्य ।। सुभूतिराह ।। अनेन कौशिक पर्याय

ण सत्वानन्तत्वात्प्रज्ञापारमितानन्तता वेदितव्या ।। इति कृत्वैव सत्व भाग्य(?) इति का(?) पन्निदीपय कौशिक सत्वपुत्वयं धर्म्म सूत्र कौशिको ।।   ।। अथ खलु सेन्द्रकाः देवाः सब्रह्मकाः सप्रजापतिकाः सऋषिकाः सनारीनराः

अधिगतश्चात्रिरुदानमुदानयामासुः ।। अहो धर्म्मः ।। अहो धर्म्मस्य धर्म्मतायै सुदेशितत्वं विनयस्य यदिदं तथागतानां तथागतः तथागताधिष्ठानेन स्यत प्रज्ञायाः प्रकाश्यते तथागतानन्वगतो भगवन्तो

विसत्वान्नस्तत्र नास्मानपि ध्यायाम यदेवं प्रज्ञापारमिता याथाविनिर्दिष्टा भविष्यन्ति सब्वनाम कश्चिद्धर्म्म उपलप्स्यते । रूपं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा यावत्सर्वाकारज्ञता वा भूतं भूत

याधीनानां व्यवस्थानं प्रज्ञप्स्यते ।। श्रावकयानिकानां वा प्रत्येकबुद्धयानिकानां वा महायानिकानां वा ।। भूत्वकल भगवां सीदेवपुत्रा नामसंश्रावयामासु ।। तदेवमेते देवपुत्रा एवमेतत्तथा यथा वादत्र एवं न वनामकश्चिद्धर्म्मः

उपलप्स्यते रूपं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा यावत्सर्वाकारज्ञता वा आदायाधीनानां व्यवस्थानं प्रज्ञप्स्यते श्रावकयानिकानां वा प्रत्येकबुद्धयानिकानां वा महायानिकानां वा तथागतानां तदेवपुत्रा

१८

क०

वाचिमरामसासत्वायात्रयिदयायाः॥त्रयाप्रह्मयात्रमितयाः॥विनदिगाळविष्यालिभूत्पलेन्ह्यागततलसरत्यास्फुथस्फूडप्रह्मयात्रमितायां॥नियाताविविस्फतन्धापदिस्रनिश्रवयात्रंप्रलेकवृयादी:
वामरायात्रेवानवान्ध्रस्वात्रयात्रमितायास्फुथगतडयत्रस्यता॥ंवेमीलयात्रमितायाश्चक्लियात्रमितायावीर्य्ययात्रमितायाश्चत्रयात्रमितायाप्रह्मयात्रमितायास्फुथगतडपत्रस्वतेनवान्यगाश्च
त्तमूल्यतायात्रयान्धसवदिश्रिमूल्यतायात्रवान्यगाश्चात्तवदिक्षीमूल्यतायाशयावच्चवान्यगालावस्वरालावमूल्यतायास्फुथगतडपत्रस्वतेनवान्यसस्फुपस्फतेत्यस्फुथगतडपत्रस्वतोणवनवा
न्यगसम्यक्सुक्षांद्धिपादच्छ्रियवलवाध्यंगमान्मालिहसतायप्रमाक्षेश्चनात्रूय्यसमापलिसमाधिश्चनगीमूर्यस्वस्फुथगतडपलस्वतेनवान्धत्दमवलवेमनद्युतिमेविदावश्रिकवृद्धयमांस्वस्फु:
श्चगतडयलस्वतेनवान्धतसवीकानहृयायास्फुथगतडयलस्वदेवाधिसत्तामेतासत्वाःदेवपूजाःसर्वेश्वपश्चमम्यूमिफ्तयात्रयात्रमितायामादिक्षत्वायावत्तवाकात्रहृयायामिफ्लंतमालिदि
दयपूजाःसवोधिसत्वामहासत्वस्फुथगतत्ववधिवस्फुयायात्रयाप्रह्मयात्रमितयाश्चविनदिग्यनतियदा॥देवपूजादीयकेनसत्वथगतसर्वादिनःसम्यक्षेवृद्धस्यानिकेदीयवसीनाउश्चान्याश्चनके:
नायनसश्चेगतायात्रयात्रमितयाश्चविनदिगालवयमवमीलयात्रमितायाक्लियात्रमितयावीर्य्ययात्रमितयाश्चत्रयात्रमितयाप्रह्मयात्रमितयाश्चविनदिवालवयमवमश्चात्तमूल्यतयाश्चविन
दिगालवयमवदिक्षीमूल्यतयाश्चश्चात्तवदिक्षीमूल्यतयायावदलावस्वलावमूल्यतयाश्चविनदिगालवयमवेस्फुत्यस्फतेनविनदिगालवयमवसम्यक्सुक्तगद्धिपादच्छ्रियवलवाध्यंगमार्गेय:
दिगालवयमवेवृद्धतिश्चानेश्वतुलिवप्रमाक्षेश्वतस्फुलिप्रतिसंविदिनत्सादमालिश्चवधिकेवृद्धधर्म्ममसतामेषामसाकनूधायायान्येशप्रमाक्षेवृद्धधर्म्मनविनदिगालवयस्कवानयतस्फुया:
ऐतनतयासंदेवपूजास्फतनथागयतातेनासम्यक्संवृद्धनवाक्रूगालविष्याभित्वमनागतध्वनिश्चस्मिन्नवमसालोकधर्मोपसत्यये॥कलेश्मायमूधिनासनथागतो॥दिनाम्यक्संवृद्धाविपायवनधर्मे

पन्नाः तु गगनाना कविदन्तु रुना यून यदम्भसा वथिः सास्तद्देवानां च मनष्यानां च वृक्षा रूपवान ॥ ॐ हितम्मृदयधर्म्मासने ॥ ॥अथ वक्तु तेदेव पूजा रुणावक्ष्ये सततदेवावक्त ॥ प्रार्थ्ये रुगा वन्त्ना वदियेष्ट
ह्रा यानमिता वाधिसत्वानां सत्वसत्वानां सद्यो कावरुत्ना आमृ तृपनिरयादि कोनृपसामनिग्रहसेनूतगेयो ॥ गनवन्दनायाः सं स्तुयाः सं स्कृ वाणी विहृत्न सा पवित्रतानुत्तम्गेया ॥ गनाष्ठेवेय रुतं सनरुनी
स्कन्धधात्वायतनानां प्रतित्यसमुत्पादाङ्गानां पारमितानां स्मृत्युपस्थान सम्यक्प्रहाण ऋद्धिपादेन्द्रिय बल बोध्यङ्ग मार्गाणां आर्यसत्यानां समापत्तीनां सर्वे शून्यतानां सर्वे समाधीनां सर्वे भवनभीभूत्तानां द
शबल वैशारद्य आवेणिक बुद्धधर्म्मा गोयावत्त चोका नरुतायाप्रतिग्रस्ता नूतंगेया गनेति ॥ १०३ ॥ प्रार्थ्ये य वरुविशेनि सात्र विकाशोरूयानमिता या मति समया
लेकावानूतानयथानि ओषिता यो भक्ष्यनिवत्केनाम द्वितीयः ॥ १०३ ॥ अथ स्वस्तु रुगार्थ गृहीथनयः पतिषष्ठो ॥ १०२ ॥ कि कु विकृष्य या मको दा भिक्षावाधिसत्वां मखास त्तीवक्षुत्ना म सा ना
ज्ञानत्वातु सिरुनाउकाषिकोथय देव पूजनया व्रदकनिस्सीथ दवा ॥ १०२ ॥ पूजानन्तरं यतिकान्तनि यत्न्थाप्यमानीनाक्षिपास्तु यमिस्वागर्भ देवानामिन्द्र सततदेवावक्त ॥ यक विक्षोभिकवाधिस
त्वामसत्वानि कृतिकृष्य यासको यामिकावा कुलपूजावा कुलरुद्रिकावादेव पूजादवकन्यावा कुंवीप्रहायानमिता मकुट्टीय्यक्ति भव्रषियक्ति वाव षियक्ति दयवायक्ति सोवशियक्ति यद्युत्यथवि
स्वनदामैप्रकाभषियक्ति वानितो मनन्ति कविष्युक्ति यचसर्वाका नहृयाविस्त्ना विवद्धितातविष्यक्ति दयों सायावाभावकायिकावाअवकानन्न लप्यकं ॥ ततस्य रुकास्यादितो रुतपूर्ण रुत्ल
इति हृति श्वनृ यशून्यतेवस्वधिष्ठिता रुविष्याधि वैवदना संस्कारसंज्ञा नाविहृनशून्यते वस्वधिष्ठिता रुविष्यविवरुस्य रुतानदियून्यताशून्यता या सवमायेत्सरुनाविमिलमानिमिलशून्यता
मेतरुत ॥ वैयरुसमरुस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादशून्यतेवस्वधिष्ठिता रुविष्यदितानवैयानमिता मत्यादि हृप्रमाद्‌ध्यानानूय्यसमापत्तिशून्यतेवस्वाधिष्ठिता रुविष्यति ॥ वैसव

शून्यता सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखस्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गशून्यतैव सुप्रतिष्ठिता भविष्यति ॥ एवं दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मशून्यतैवः
सुप्रतिष्ठिता भविष्यति । यावत् सर्वाकारज्ञताशून्यतैव तेन कुलपुत्रेण कुलदुहित्रा वा सुप्रतिष्ठिता भविष्यति ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि न शून्यता शून्यतायामवतारं लभते नानिमित्तमनिमित्ते
ऽवतारं लभते नाप्रणिहितमप्रणिहितेऽवतारं लभते तत्कस्य हेतोः तथा हि ते सर्वे स्वभावा न सन्निविष्टकाः येनावतारं लभेरन् नापि परस्परमवतारं लभेरन् नापि स्वभावेनावतारं लभन्ते ॥ स्तुतिसम्प्रत्यो
न्विहारतः न कांक्षि ॥ ॥ न खलु पुनः कौशिक ते ये कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा तेषां ये वा मनुष्या वा अमनुष्या वा अवतारं लप्स्यन्ते ॥ तथा हि ते कुलपुत्रैः कुलदुहितृभिः सर्वसत्त्वानामन्तिके मैत्री कृता भ
विष्यति कालान्तरेण ... तथा हि कौशिक ते कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा विषमामनिसर्गेण अकालमरणं करिष्यन्ति तत्कस्य हेतोः तथा हि ते कुलपुत्राः कुलदुहितरो दानपारमितायां चरन्ति सर्वस
त्त्वाः सम्यक्सुविनयेयाः उपस्थिताः ॥ ये च कौशिक चातुर्महाराजकायिका देवपुत्रास्त्रिदशाः याम तुषिता निर्माणरतयः परनिर्मितवशवर्तिनो देवपुत्रा ब्रह्मकायिका
यिके ब्रह्मपुरोहिता ब्रह्मपारिषद्या आभा परीत्ताभा शुभकृत्स्ना देवपुत्रा अनुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ चित्तमुत्पादितं न तैः इयं प्रज्ञापारमिता श्रुता नोद्गृहीता न धारिता न वाचिता न पर्यवाप्ता ते देवपुत्रा इमां प्रज्ञापारमि
तामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति अविरहिताश्च विहरिष्यन्ति ॥ स्तुतिसम्प्रत्ययात् परम् ॥ ॥ पुनरपरं कौशिक ये कुलपुत्रा कुलदुहितरो वा इमां
प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति अविरहिताश्च सर्वाकारज्ञताचित्तेन भविष्यन्ति । न खलु पुनः कौशिक ते कुलपुत्राः कुलदुहित
रो वा शून्यागारगता वा अभ्यवकाशगता वा उत्पथगता वा रथ्यागता वा उत्त्रस्ता भविष्यन्ति ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि ते कुलपुत्राः कुलदुहितरश्चाध्यात्मशून्यताया सुविभाविता भवन्ति तयान्तः

पच

वहिर्द्धाशून्यतास्थित्वानुपलंभयोगेन ॥ अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतास्थित्वानुपलंभयोगेन यावदभावस्वभावशून्यतास्थित्वानुपलंभयोगेन ॥ अथ खलु तावदेव त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ
चातुर्म्महाराजकायिकादेवपुत्रास्त्रायस्त्रिंशा यामास्तुषिता निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनो यावच्छुद्धावासकायिकादेवपुत्रास्ते भगवन्तमेतदवोचन् । वयं भगवंस्तस्यां कृतपूजा शत्त इहि ह्रस्यमः
सततसमितं रक्षावरणगुप्तिं संविधास्यामः । यथायं मां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति लिखिष्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति प्रविनर्दिताश्च भविष्यन्ति सर्व्वे
हृताविलेन तत्स्य स्वदेशात्स्थापि ति भगवन्बोधिसत्वमहासत्वयोगमापत्तिनयाउद्धिपक्रतिर्य्यग्योनियमलोकाप्रसत्वा । काया मनुष्यदानियमूवडवाउपसर्ग्गाः सर्व्वव्याधिप्रक्र बोधिसत्वस्य महासत्वस्या
गम्य दशानां कुशलानां कर्म्मपथानां लोके प्रादुर्भावो भविष्यति चतुर्ण्णां ध्यानानां चतुर्ण्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां दानपारमितायाः शीलपारमितायाः क्षान्तिपारमितायाः वीर्य्यपारमितायाः ध्यानपार
मितायाः प्रज्ञापारमिताया लोके प्रादुर्भावो भविष्यति । अध्यात्मशून्यताया वहिर्द्धाशून्यताया अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यताया यावदभावस्वभावशून्यताया लोके प्रादुर्भावो भविष्यति चतुर्ण्णां स्मृत्युपस्थानानां चतुर्ण्णां १९
मृद्धिपादानां पञ्चानामिन्द्रियाणां पञ्चानां बलानां सप्तानां वोध्यङ्गानामार्य्याष्टाङ्गिकस्य मार्गस्य चतुर्ण्णामार्य्यसत्यानां चतुर्ण्णामप्रमाणानां यर्द्धसिहानां दशानां तथागतबलानां चतुर्ण्णां वैशारद्यानां च
तसृणां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां वुद्धधर्म्मा... लोके प्रादुर्भावो भविष्यति । अनेकेषां समाधीनामनन्तानां धारणीमुखानां सर्व्वज्ञताया वोधिसत्वमार्ग्गस्य लोके प्रादुर्भावो भविष्यति ॥ पुनरपरं
वोधिसत्वमहासत्वमागम्य क्षत्रियमहाशालकुलानि लोके प्रज्ञायन्ते ब्राह्मणमहाशालकुलानि लोके प्रज्ञायन्ते गृहपतिमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते चक्रवर्त्तिमहासारकुलानि प्रज्ञायन्ते चातुर्म्महाराज
कायिकादेवपुत्राः प्रज्ञायन्ते । त्रायस्त्रिंशा यामास्तुषिता निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनो ब्रह्मकायिका ब्रह्मपुरोहिता ब्रह्मपार्षद्या महाब्रह्माणो यावदकनिष्ठाश्च देवपुत्रा लोके प्रज्ञायन्ते ॥ ॥

पूनरपरं बोधिसत्त्वे महासत्त्व मार्गागम्य स्रोतआपत्तिफलं प्रज्ञप्यते स्रोतआपन्नः प्रज्ञप्यते। एवं सकृदागामिफलं सकृदागामी अनागामिफलं अनागामी अर्हत्त्वमर्हन्तो लोके प्रज्ञप्यते प्रत्येकबोधिः प्रत्येकबुद्धा
लोके प्रज्ञप्यन्ते॥ पुनरपरं बोधिसत्त्वे महासत्त्वमागम्य सत्त्वपरिपाकः प्रज्ञप्यते बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिः प्रज्ञप्यते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके प्रज्ञप्यन्ते धर्मचक्रप्रवर्तनं प्रज्ञप्यते। बुद्धरत्नं प्रज्ञप्यते
धर्मरत्नं प्रज्ञप्यते संघरत्नं प्रज्ञप्यते अनेन भगवन्पर्यायेण बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य चैत्यकरणीयः किं च न सत्त्वानां गमनमनुष्यामनुष्याधरालोके न नक्षावन क्षत्युपिसं विमानयाम् एवं मु
करणवांश कन्दु वानामिस महद्वाचना। एवं कौशिक एवमेतत् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शून्यतां नियमति र्थ्यन्यानियमतो कुशलधर्मा दशकुशलाः कर्मपथा दानं शीलं मनुष्याः दानि प्रादुर्भवन्ति यस्मि
न् सर्वे प्रादुर्भवन्ति बोधिसत्त्वमहासत्त्वमार्गमागम्य दशानां कुशलानां कर्मपथानां लोके प्रादुर्भावो भवति। दशानां यावत् बोधिसत्त्व महासत्त्वानां ध्यानानामप्रमाणानामारूप्यसमापत्तीनां बोधिपक्ष
धर्माणां सत्त्वानामभिज्ञानां सर्वेषां मार्गाणां सर्वासां बोधिपक्षाणां सर्वेषां धर्माणां मुखानां लोके प्रादुर्भावो भवति। दशबलत्वे वैशारद्यप्रतिसंविदां बोधिसत्त्वानां धर्माणां सर्वाकारज्ञतायाः बोधिसत्त्वो महासत्त्वमागम्य
लोके प्रादुर्भावो भवति क्षत्रियमहाशालकुलानि ब्राह्मणमहाशालकुलानि गृहपतिमहाशालकुलानि बोधिसत्त्वं महासत्त्वं आगम्य लोके प्रज्ञायन्ते चक्रवर्तिराज्यकुलानि लोके प्रज्ञायन्ते चातुर्महाराजकायिका
देवाः यावदकनिष्ठा देवाः प्रज्ञायन्ते स्रोतआपत्तिफलं स्रोतआपन्ना एवं सकृदागामिफलं सकृदागामी अनागामिफलं अनागामी अर्हत्त्वमर्हन्तो लोके प्रज्ञायन्ते प्रत्येकबोधिः प्रत्येकबुद्धा लोके प्र
ज्ञायन्ते बोधिसत्त्वमहासत्त्वमार्गमागम्य सत्त्वपरिपाकः प्रज्ञायते बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिः प्रज्ञायते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके प्रज्ञायन्ते धर्मचक्रप्रवर्तनं लोके प्रज्ञायते बुद्धरत्नं धर्मरत्नं संघरत्नमेतत्सर्वं बोधिसत्त्वं म
हासत्त्वमागम्य लोके प्रादुर्भवति प्रज्ञायते। तस्मात्तर्हि कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य नमस्करणीयः सत्कर्तव्यो गुरुकर्तव्यो मानयितव्यः पूजयितव्यः सत्कृत्य नमस्कर्तव्यो अनुत्तरां सम्यक्संबुद्धिमभिसंबुध्यते॥

संविधास्यत्यनुमां प्रज्ञापारमितां स कौशिक सत्कर्तव्यो गुरुकर्तव्यो मानयितव्यः पूजयितव्यो मन्तव्यस्तथा बोधिसत्त्वमहासत्त्वः सत्कर्तव्यो गुरुकर्तव्यो मन्यन्ते तस्माद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सदेवकेन लोकेन सम
रुयाः सततसमितं वा अनन्तकावकल्पयुष्टिं संभि अनया यश्च कौशिक ससाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ श्रावकप्रत्येकबुद्धप्रतिपूर्णं ॥ तद्यथापि नाम कृषिवनं वा नडवनं वा वेणुवनं वा गहनवनं वा
शालिवनं वा तिलवनं वा कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा सत्कुर्याद्गुरुकुर्यात् मानयेत्पूजयेत् यश्च प्रथमचित्तोत्पादिकं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं विनिहितेय ऽशयात्रमिणा हिः सत्कुर्याद्गु
रुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेत् वन्दनयेत् पूर्वं प्रसवति तथा हि तत्र कौशिक श्रावकप्रत्येकबुद्धानागम्य बोधिसत्त्वाः तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा
लोके प्रादुर्भवन्ति बोधिसत्त्वमहासत्त्वे प्रतिनागम्य श्रावकप्रत्येकबुद्धाः तथागताश्चार्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके प्रादुर्भवन्ति तस्मात्तर्हि कौशिक सदेवमानुषासुरेण लोकेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वः २९
सत्कर्तव्यो गुरुकर्तव्यो मानयितव्यः पूजयितव्यः सततसमितं वा अनन्तकावकल्पयुष्टिः संभि अनया ॥ इति निनाये धर्मसाङ्कथ्य ॥ ॥ पृथक्त्वेन गङ्गानदीवालिकोपमा लोकधातवः
बावकरा आश्चर्यं भगवन् यावद्दमी बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितामुपरुन्धन्ति यथ्यथा पूर्वका अनन्तका वा अर्थतः आनिगम्य मनसिकर्वन्ति भगवानाह ऽस्मिन्काले तु आत्मनि गृह्णन्ति स
र्वोऽथ येनिपात बुद्धैः सह क्षयनिमाश्रयं तेषु बुद्धानां च बुद्धस्य संप्रसम्यक्षेवुद्धो भगवतः पर्युपासनाय ये श्रुतगणा तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा भगवन्तः पूजयितुं ते पूजयन्ति पूर्वं यथा एवं
धोतये वन्तयो बुद्धा भगवन्तः सन्तिष्ठन्ति धर्मं शृण्वन्ति सर्वे धर्मस्य देवतनु समुपपन्ना यावदन्तिकं सम्यक्संबोधिसत्त्वाः बुद्धाः ॥ इति कुलसंपदं च परिगृह्णन्ति । अनेन सम्पदं च परिया नस
स्पदं च तत्र समसंपदं च शीलसम्पदं च वीर्यसंपदं च ध्यानसंपदं च समाधिसंपदं च ज्ञानसंपदं च परिगृह्णन्ति ॥ एवमयं कौशिक सर्वत्र आत्मानं वृद्धिं विरूढिं निर्माय लोकधातौ लोकधातौ सम्यक्संबुद्धा

नां गतवतां मृत्याधानाक्रिं चक्षुर्गतानां पारमिताया वर्णं भाषते ।। एवं शीलपारमितायाः क्षान्तिपारमितायाः वीर्यपारमितायाः ध्यानपारमितायाः प्रज्ञापारमिताया वर्णं भाषते ।। अध्यात्म-
शून्यताया वर्णं भाषते । एवं बहिर्द्धाशून्यताया अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यताया यावदभावस्वभावशून्यताया वर्णं भाषते ।। ध्यानानां वर्णं भाषते अप्रमाणानामारूप्यसमापत्तीनां वर्णं भाषते । स्मृत्युप-
स्थानानां वर्णं भाषते । एवं सम्यक्प्रहाणानां ऋद्धिपादानामिन्द्रियाणां बलानां बोध्यंगानामार्याष्टांगस्य मार्गस्य वर्णं भाषते । चतुर्णामार्यसत्यानामभिज्ञानां दशानां तथागतबलानां वैशारद्यानां प्रतिसंविदां
यावदष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां वर्णं भाषते । उपायकौशल्येन धर्मान्देशयति यावत्सत्त्वान्विनयति श्रावकयानेन प्रत्येकबुद्धयानेन महायानेन ।। इति निरावरणमहात्नी ।। ।।
अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ।। कथं भगवन्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितया परिगृहीतया सर्वाः पारमिताः परिगृहीता भवन्ति । यद्दानपारमिता शीलपारमिता क्षा-
न्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता सर्वे च बोधिपक्ष्या धर्माः सर्वे समाधयः सर्वे धारणीमुखानि सर्वे शून्यता अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः सत्यान्यभिज्ञा दशबलानि वैशारद्या-
नि प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा यावद्धर्मसमस्त । सर्वज्ञानवत्प्रयत्नतानि परिगृहीतसमस्त्यादाज्ञानि परिगृहीतानि भवन्ति । भगवानाह । यानि परिगृहीतानि भवन्ति । एवं सर्वाकारज्ञतासि-
द्धे सत्यामिदं सर्वे ते प्रत्येकबोधिः सर्वाकारज्ञता परिगृहीता भवति ।। एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिः शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् । एवमेतत्कौशिक एवमेतत् । प्रज्ञापारमितया परिगृहीतया सर्वाः पारमि-
ताः परिगृहीता भवन्ति । एवं सर्वे बोधिपक्ष्या धर्माः सर्वे समाधयः सर्वे धारणीमुखानि सर्वे शून्यता अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः सत्यान्यभिज्ञाः सर्वे कर्मप्रथमदशबलानि बलानि वैशार-
द्यानि प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा यावत्समस्तं सर्वधर्मा यदतानि प्रतीत्यसमुत्पादाज्ञानि यावत्सर्वाकारज्ञताया परिगृहीता भवन्ति ।। एतेन पुनः कौशिक प्रज्ञापारमि-

मव

तयाउद्गृहीतयाधारितयावाचितयापर्य्यवाप्तयालिखितयायोनिशोमनसिकृतयायाकुशलान्कृतपुण्यावाकुलदुहितावाप्रतिलप्स्यते । इहसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःसाधवसत्त्वमनसिकृत्यपि
ध्यदकोत्त्वेलगवन्चितिमजोदवानामिजोलगवन्तप्रत्यप्रायीतलगवानेतदवोचत् । यःकश्चित्कौशिकान्यतोधिकःकुलपुत्रोवाकुलदुहितावासमावावामानकायिकावादेवकायःप्रतिमानि
कावायुकृत्तावाधिसत्त्वमहासत्त्वमितकृत्यानेमितावितर्कवर्त्तकुशलाकामावचरविप्रयुक्तानिविवर्धितकुशलाकामावचरविप्रयुक्तानिविवर्धयितुकामानाविनोधयितुकामानातथाविवर्धयितुकामाना
विवर्धयितुकामानाविनोधयितुकामानानामृत्यवाविशुद्धाविवादाविनोधाः । कृतपुण्यवाकुशलमिते तथाविवर्धयितुकामानांविशोधयितुकामानांविनोधयितुकामानांतसुकृतिः
कामायथानिर्युक्तिकृत्त्वमिथ्यन्ति । तत्कस्यहेतोः तथाहिकौशिकबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनदीर्घरात्रंदानपारमितायांचरतासर्वशीलपारमितायांक्षान्तिपारमितायांवीर्य्यपारमितायांध्यानपारमि
तायांप्रज्ञापारमितायांचरताश्रावकप्रत्येकबुद्धभूमीरक्षितादीर्घरात्रंविशदान्निर्वाणान्निर्वाणायत्नःकृतः । आध्यात्मिकबाह्यधर्म्मासर्वेसर्वदायनित्यतःकायेयोःकृतःसत्त्वादीर्घरात्रसत्त्वयैःशीलंसमादापयन्कः । १९
तान्वोधिसत्त्वामहासत्त्वस्यआध्यात्मिकबाह्यधर्म्मानित्यतःशून्यतःसर्वाभीत्प्रतिष्ठापयतियेनकृतःसत्त्वादीर्घरात्रंकायायानविविसासामापयन्कोवोधिसत्त्वोमहासत्त्वःआध्यात्मिकबाह्यधर्म्मा
न्यनित्यतःशून्यतान्सत्त्वान्कृत्स्नाश्रीप्रतिष्ठापयतिस्ययोकृतःसत्त्वादीर्घरात्रंशीलसमादापयन्कोवोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्यआध्यात्मिकबाह्यधर्म्मान्यनित्यतःशून्यतान्सत्त्वान्वीर्य्यपारमितायांप्रतिष्ठापयतिस्य
योकृतःसत्त्वादीर्घरात्रंविक्षिप्तचित्तसमापयन्कोतान्वोधिसत्त्वोमहासत्त्वस्यआध्यात्मिकबाह्यधर्म्मान्यनित्यतःसर्वान्ध्यानप्रतिष्ठापयतिस्ययोकृतःसत्त्वादीर्घरात्रंदौष्प्रज्ञसमापयन्कोतान्वोधिसत्त्वोमहासत्त्वः
सत्त्वस्याध्यात्मिकबाह्यधर्म्मान्यनित्यतःशून्यतान्सत्त्वान्प्रज्ञापारमितायांप्रतिष्ठापयतिस्ययोकृतःकौशिकसत्त्वादीर्घरात्रंसंसारेसंसरन्तश्चयदृष्टयेनयप्रतिपद्यमानस्तानवोधिसत्त्वोमहासत्त्व

ड्यामकोभस्यनन्तर्यीमत्यानां विनीयनान्तर्वा रकुर्य्यात् पृ प्रतिस्थापयति वकुर्षयमा। मपृवनरस्वानुय्यसमापत्तिं पृ प्रतिस्थापयति वकुर्मस्तरु पत्नेन पृ प्रतिस्थापयति॥ नर्वसम्मखुदाद्य यः
आद्धिपादपृ रूतिय पृ वनेपृ वे मानयपृ जाण्याह्रोणपृ मार्गपृ भूत्यतायां वा तिमिल पृ प्रतिह्निते समाधिधानधी मस्व पृ व प्रतिस्थापयति। वकुस्याध्ये सस्य प्र तिस्रा सदगवलवे मानयपृ प्रतिस्मिवस्त
मृदाद्भसात्यधिक पृ व द्वधर्म्म पृ प्रतिस्थापयति। उक्तं प्रपतितम्भ सरू वगामि तम्भृ तामामि तस्नमृत्तत्त्वप्रतिस्थापयति। वस्त्यकथा ओ प्रतिस्थापयति। मृनुलनायासम्पस्त्रीवा ओ प्रतिस्थापयति॥ मृ
मने को भिक्षवाधि सत्वस्य मस्तत्वस्य वाधि सत्ववानिको वनना द्वयधाम्मिकानुशमानु संसार विप्यन्ति॥ संघनाय व प्रतुलनो सम्पस्त्रीवाधि मतिसत्वूष्यनाय र्म्मवर्कप वस्य सत्वान्न्यथा प्रतिष्ठान प्रतिष्ठाप्य
तिसृ पधि मेघ निर्वीद्यधाको यति तिचापयिष्यति॥ मृ भ को भिक्षवाधि सत्वस्य मस्तत्वस्य साम्पनायिकानुशमानु संसार विपाकन्ति॥ मृ तितिनाधद्वयहानस्कन्ति॥ ॥ पुनरपरं को भिक्षवस्मि
पृथिवीप्रदेश कृत्न मृत्ता वा कृत्सद्द्धि नावा मृ सीपहृ्यानमिता मृ कुदाप्यन्ति भवयिष्यन्ति वा न मिथ्यन्ति पश्यवाष्यन्ति यावि गच्छमनतिक विष्यन्ति। न तत्र पृथिवीप्रदेश ममा वावा मानका
षिकावादवतानुस्वनाथिकावा पनिवाज कावा सारिमा तिकावा यु रनाश्मप्रद्धन्ति विलविकयं कुर्युः। मृस्यो पहृ्यानमिता यो वित्र काम विवादाय विनाशमण्डलनवतायो गुशमानु गीमार विप्य
न्ति यदा स्याप्रहृ्यानमितायाश्रवास्रातानुपृ वं मति ति यो नेति प्यायद्वास्य स्यान्केक विष्यन्ति॥ तद्यथापि नामसको भिक्षमघीनामो यघीनजासी वियत्रउकुनावृदुक्किनानादोनाथियाह्नः
नगबुधितामथिदवप्राशकजानादृष्टा रवत। मनंप्राशकजानंपुनस्वादितुकाम स्प्राशकजात मनुशावत॥ पृथग्वतसप्राशकजातनायनसामघीनामोयघीनं नाय स्तेकामदथसणामीविय
स्तस्याउेयथ्यामी। धेनप्रतस्पावलके। तत्क स्यहेता। तथाहि स्तस्याउेयथ्या ते यस्र्पुरधा। यस्तस्यामी वियस्य कद्धियसरिरुवकि। एवमेव ल वकीह्निसाको भिक्षुडोयघीन वर्ष य को भिक

यः कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति तत्र कौशिक कुलपुत्रस्य नोत्पन्ना विग्रहा विवादा विरोधा उवि
ष्यन्ति तत्प्रज्ञापारमितायास्तेजसा प्रज्ञापारमितायावस्तन क्षिप्रमेवान्तर्द्धास्यन्ति उपशमिष्यन्ति यथायथा कौशिक यावद्यस्य तस्येत्। तत्र तद्वा वा कद्दास्यन्ति। न विवर्द्धिष्यन्ति उपशमिष्यन्ति ॥ इति विनाधेन्द्वः
मरुत्ते ॥ ॥ तत्कस्य हेतोः कथं हि कौशिक प्रज्ञापारमितायावस्तन क्षिप्रमेवान्तर्द्धास्यन्ति उपशमिष्यन्ति यथायथा यद्वास्तस्यके। तत्र तद्वा वा कद्दास्यन्ति। न विवर्द्धिष्यन्ति उपशमिष्यन्ति। सर्व्वधर्म्मा
गाः सूपशमसिद्धीन विवर्द्धिका कथमेषां धर्म्माणां यदुत रागस्य द्वेषस्य मोहस्य अविद्यायाः संस्काराणां विज्ञानस्य नामरूपस्य षडायतनस्य स्पर्शस्य वेदनायास्तृष्णाया उपादानस्य भवस्य जातेर्जरामरणशोकपरिदे
वदुःखदौर्म्मनस्योपायासानामुपशमसिद्धीन विवर्द्धिका सर्व्वेषां दृष्टिकृतानां च यदुतात्मदृष्टेः सत्त्वदृष्टेः जीवदृष्टेः पोषदृष्टेः पुरुषदृष्टेः पुद्गलदृष्टेः मनुज
दृष्टेः मानवदृष्टेः कारकदृष्टेः वेदकदृष्टेः जानकदृष्टेः पश्यकदृष्टेः उच्छेददृष्टेः शाश्वतदृष्टेः नास्तिदृष्टेः अस्तिदृष्टेः यावत्तावद्दृष्टिकृतानामात्यन्तिको ग्रीत्याद्याकाशस्य कौशीद्यस्य विक्रमस्य दौष्ठ्य
हस्यनित्यस्य संस्कृतस्य संस्कृतानामसंस्कृतविसंस्कृतस्य स्कन्धस्य विग्रहविवादानामनुपशमआकाशस्य वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानआकाशस्य दानपारमिताआकाशस्य शीलपारमिताआकाशस्य क्षान्तिपारमिताआकाशस्य वीर्य्यपार
मिताआकाशस्य ध्यानपारमिताआकाशस्य प्रज्ञापारमिताआकाशस्य अध्यात्मशून्यताआकाशस्य बहिर्द्धाशून्यताआकाशस्य अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यताआकाशस्य यावदभावस्वभावशून्यताआकाशस्य स्मृत्युपस्थानआकाशस्य सम्यक्प्रहाणऋ
द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगआकाशस्य अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिआकाशस्य सत्याभिज्ञाआकाशस्य समाधिविधानधारणीमुखआकाशस्य दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मआकाशस्य सर्व्वाकारज्ञताआकाशस्य
विचारितआकाशस्य उपशमसिद्धीन विवर्द्धिका ॥ इति मास्वनधर्म्महन्नकाक्लिः ॥ ॥ अथ खलु यं हतिमाख्यमहामहासन्नतोकर्म्मकौमस्त नाशानासा कपाला भगवाद देवन्द्रायनतवस्त्वा वस्त्व सहायपतियावदत्

निछादवयणारूसमणसमणिगंकसघाविञितत्वस्समत्तासम्पेत्वेनम्कावनमणुपिंसेविशसस्क्रियरूकलपुणवाकूलइछितावा॥मीप्रहयानसिगामरूडीप्पकिश्वनयिष्यकिवावयियकिययपावप्पकिरिहि:
ष्यतिलिस्वायपियिष्यतियानिणष्वमणतसिकविष्यकियपितदमसूदिरूवुद्धारुमवेंतनिसकिखियरूवायययक्किरमितसमकूलपूरूसवाकूलइछिरुम्वानरुावनमणुर्षिसेविश्वसक्तिय॥मीप्रहयानसि
तामरूडीप्पकिश्वनयिष्यकिवावयिष्यतियपवावप्पतिलिरिवष्पतिलियायपियियतियानिणष्वमणनसिकविष्पकि।यथारूगलेवम्मेतयानिरासर्पेरूमतेह्मोविवद्धिष्यतयइतयातणानसिगामीतयार
मिताम्कातियानसितावीय्ययानसिताश्चमतपानसितापहाणनसिताकिविवद्धिष्यततयनिसासकिभूतुयत्तेरुयाातत॥सश्चसमभूत्यतयाविवद्धिष्यततयनिसासकिाचवेवदिरूाभूत्यतयाप्सश्चास्सवद्धि
ज्ञाभूत्यतयायावदत्तवसराव्भूत्यतयाविवद्धिष्यतेतयनिसासतिभूतुयत्तेरुयाातनसरूरूयसरूतसमयरुतातह्मिपादक्षियवलवाश्चरूमात्मेविवद्धिष्यतानयनिसासकिप्रमाणश्चीनानूप्यसमापति:
रिविवद्धिष्यते।तयनिसासतिसत्यारिहरिदेग्वसेवमानचेरुतिमेविकिंतायामकेवुद्धमेविवद्धिष्यततयविसासयत्तयनतेरुयाातनमचममाधिरिासत्तचेश्चानतीमवेविवद्धिष्यततयनिसासति:
यावत्तचाकानरूरुयाविवद्धिष्यततयनिसासतिभूतयत्तरुयाातत॥ॐतियाएनधम्महूर्त्ते॥ ॥समादय्यववनश्वसितवववनश्चरुविष्यतितकाश्चरिरहतारुविष्यतितमानारिरहनश्वरुविष्यति:
तमन्नमीरुविष्यति।तेर्य्यानुरुविष्यतिश्मात्तनावप्राश्चातियाताजपतिविनमारुविष्यतियनोश्वपाश्चाधियातवेनमाराप्रतिस्वायथिष्यतिपाचातिपाजविनतश्चवर्द्धलविष्यकयथिवान्मपाश्चाति:
पाकाजप्रतिविनमारुविष्यतितेयामपिवर्द्धवादीरुविष्यतिसमनहृ॥प्रात्तनावादक्षमानाजपतिविनमारुविष्यतियनोश्वादक्षादानवेनमधेप्रतिस्वार्थमष्यतिमदत्तायानविवनतश्चवर्द्धलाथि
ष्मरुथेपितान्मपदलादानाजूपतिविनमारुविष्यतितेयामपिवर्द्धवादीरुविष्यतिसमनहृ॥प्रात्तनावकामसिध्यावानाजपतिविनमारुविष्यतियनोश्वकामसिध्यानावेनमाराप्रतिस्वायथि

ष्यति काममिथ्याचारविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये काममिथ्याचारात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च मृषावादात् प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च मृषावादवैरमणे समादापयिष्यति मृषावादविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये मृषावादात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च पिशुनवचनात् प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च पिशुनवैरमणे समादापयिष्यति पिशुनवचनविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये पिशुनवचनात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च परुषवचनात् प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च परुषवचनवैरमणे समादापयिष्यति परुषवचनविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये परुषवचनात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च संभिन्नप्रलापात् प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च संभिन्नप्रलापवैरमणे समादापयिष्यति॥ संभिन्नप्रलापविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये संभिन्नप्रलापात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना चाभिध्यायाः प्रतिविरतो भविष्यति परांश्चाभिध्यावैरमणे समादापयिष्यति अभिध्याविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये अभिध्यायाः प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च व्यापादात् प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च व्यापादवैरमणे समादापयिष्यति व्यापादविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये व्यापादात् प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरतो भविष्यति परांश्च मिथ्यादृष्टिवैरमणे समादापयिष्यति मिथ्यादृष्टिविरतस्य च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरता भविष्यन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च दानपारमितायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्च दानपारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यति दानपारमितायाश्च वर्णं भाषिष्यते ये चान्ये दानपारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च शीलपारमितायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्च शीलपारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यति शीलपारमि

१९

तायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते । ये चान्ये शीलपारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्च क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठापयिष्य-
ति क्षान्तिपारमितायां वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये क्षान्तिपारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च वीर्य्यपारमितायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्च वीर्य्यपारमितायां प्र-
तिष्ठापयिष्यति वीर्य्यपारमितायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये वीर्य्यपारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च ध्यानपारमितायां प्रतिष्ठितो परांश्च ध्यानपारमितायां प्र-
तिष्ठापयिष्यति ध्यानपारमितायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये ध्यानपारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठितो भविष्यति प्रज्ञापारमि-
तायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये प्रज्ञापारमितायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना चाध्यात्मशून्यतायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्चाध्यात्मशून्यतायां प्रतिष्ठापयि-
ष्यति अध्यात्मशून्यतायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये ऽध्यात्मशून्यतायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च बहिर्द्धाशून्यतायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्च ब-
हिर्द्धाशून्यतायां प्रतिष्ठापयिष्यति बहिर्द्धाशून्यतायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये बहिर्द्धाशून्यतायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना चाध्यात्मबहिर्द्धाशू-
न्यतायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्चाध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां प्रतिष्ठापयिष्यति अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये ऽध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां चरन्ति तेषामपि व-
र्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च यावदभावस्वभावशून्यतायां प्रतिष्ठितो भविष्यति परांश्चाभावस्वभावशून्यतायां प्रतिष्ठापयिष्यति अभावस्वभावशून्यतायाश्च वर्ण्णं भाषि-
ष्यते ये चान्ये ऽभावस्वभावशून्यतायां चरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ।। आत्मना च सर्व्वसमाधीन् समापत्स्यते परांश्च सर्व्वसमाधिसमापत्तौ प्रतिष्ठापयिष्यति

सर्वसमाधिसमायत्तिं नाम वर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य सर्वसमाधिसमायत्तिं समायद्यक्ते तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय अनवीप्रतिसंस्थाल विध्यति पनीथ्य
नवीप्रतिसंतायसमादापयिष्यति अनवीप्रतिसंतसवर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य अनवीप्रतिसंधारुवेति । तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय प्रथमध्यानं समायन्त्याते पनी
प्रथमध्यानं समायन्नोप्रतिष्ठायपिष्यति प्रथमध्यानप्रतिष्ठानसवर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य प्रथमध्यानं समायद्यविदन्तं तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय द्वितीयं
ध्यानं समायन्त्यते याव तृतीयध्यानं समायन्त्यते आस्मनाय चतुर्थध्यानं समायन्त्यतय वांश्च चतुर्थध्यानप्रतिष्ठायपिष्यति चतुर्थध्यानप्रतिष्ठानसवर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य चतुर्थ
ध्यानं समायत्थाविदन्तं तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय मैत्रीं समायन्त्यतय वांश्च मैत्रीं समादायपिष्यति मैत्रीं समाधश्च वर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य मैत्रीं समायद्यविं १९
तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय करुणामुदितोपेक्षा समायन्त्यतय वांश्च करुणामुदितोपेक्षा समादायपिष्यति करुणामुदितोपेक्षा शयिव वर्षं तापिध्यते यथापि वान्यैः
करुणामुदितोपेक्षा समायद्यविदन्तं तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय आकाशानन्त्यायतनं समायन्त्यतय वांश्च आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं समादायपिष्यति । आकाशानन्त्यायतनः
समापत्त्यश्च वर्षं तापिध्यते । यथापि वान्य आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं समायद्यविदन्तं तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय विज्ञानानन्त्यायतनं समायन्त्यता । आस्मनाय आकिंचन्याय
तनं समायन्त्यता । आस्मनाय नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्यविहरिष्यति यवांश्च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समादायपिष्यति नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्त्यश्च वर्षं तापिध्यते । यथापि वा
न्ये नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्यविहरिष्यं तथामपि वर्षं वादीरविध्यति समनुत्तरः ।। आस्मनाय चत्वारि सत्यप्रत्ययस्कन्धानि तावयिष्यति यवांश्च सम्प्रत्ययस्कन्धान तावनायां समादायपिष्यतः

ति स्मृत्युपस्थानानां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये स्मृत्युपस्थानानि भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि भावयिष्यति चतुर ऋद्धिपादान् पं
चेन्द्रियाणि पंच बलानि सप्त बोध्यङ्गानि । आत्मना चार्याष्टाङ्गं मार्गं भावयिष्यति परांश्चार्याष्टाङ्गे मार्गे समादापयिष्यति मार्गस्य च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये मार्गं भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भ
विष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च चत्वार्यार्यसत्यानि भावयिष्यति परांश्च चतुर्ष्वार्यसत्येषु प्रतिष्ठापयिष्यति चतुर्ण्णामार्यसत्यानां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये चत्वार्यार्यसत्यानि भावयन्ति तेषाम
पि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् समाधीन् भावयिष्यति परांश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु समाधिषु प्रतिष्ठापयिष्यति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां स
माधीनां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् समाधीन् भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना चाष्टौ विमोक्षान् समापत्स्यते परांश्चाष्टसु विमोक्षेषु समा
समादापयिष्यति ॥ अष्टानां च विमोक्षाणां वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये ऽष्टौ विमोक्षान् समापद्यन्ते तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः समापत्स्यते परांश्च न
वानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु समादापयिष्यति नवानां चानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः समापद्यन्ते । तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च
दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः समापत्स्यते परांश्च दशतथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु समादापयिष्यति दशानां तथागतबलानां चतुर्ण्णां वैशारद्यान
ानां चतसृणां प्रतिसंविदां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः समापद्यन्ते तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना चाष्टादशावेणिकान् बु
द्धधर्म्मान् समापत्स्यते परांश्चाष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु समादापयिष्यति अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये चान्ये ऽष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्म्मान् समापद्यन्ते तेषाम

सर्वसमाधिसमापत्तिर्नौ वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये सर्वसमाधिसमापत्तिं समापद्यन्ते तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च अनन्तरीप्रतिसम्प्राल विष्यति परांश्च अ
नन्तरीप्रतिसंस्थाय समादापयिष्यति अनन्तरीप्रतिसंस्थस्य वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये अनन्तरीप्रतिसंस्थारुपेति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च प्रथमे ध्याने समापत्स्यते परां
श्च प्रथमध्याने समापत्तौ प्रतिष्ठापयिष्यति प्रथमध्यानप्रतिष्ठानस्य च वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये प्रथमध्यानं समापद्य विहरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च द्वितीयं
ध्यानं समापत्स्यते तथा द्वितीये ध्याने समापत्स्यते । आत्मना च चतुर्थध्यानं समापत्स्यते परांश्च चतुर्थध्याने प्रतिष्ठापयिष्यति चतुर्थध्यानप्रतिष्ठानस्य वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये चतुर्थ
ध्यानं समापद्य विहरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च मैत्रीं समापत्स्यते परांश्च मैत्र्यां समादापयिष्यति मैत्रीसमाधेश्च वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये मैत्रीं समापद्य विह १९
रन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च करुणां मुदितोपेक्षां समापत्स्यते परांश्च करुणामुदितोपेक्षायां समादापयिष्यति करुणामुदितोपेक्षायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते । येपि चान्ये
करुणामुदितोपेक्षां समापद्य विहरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना चाकाशानन्त्यायतनं समापत्स्यते परांश्चाकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ समादापयिष्यति आकाशानन्त्यायतनः
समापत्तेश्च वर्ण्णं भाषिष्यते येपि चान्ये आकाशानन्त्यायतनं समापद्य विहरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च विज्ञानानन्त्यायतनं समापत्स्यते । आत्मना चाकिञ्चन्याय
तनं समापत्स्यते । आत्मना च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसम्पद्य विहरिष्यति परांश्च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तौ समादापयिष्यति नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तेश्च वर्ण्णं भाषिष्यते येपि चा
न्ये नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसम्पद्य विहरन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः । आत्मना च चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयिष्यति परांश्च स्मृत्युपस्थानभावनायां समादापयिष्यः

ति स्मृत्युपस्थानभावनायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये स्मृत्युपस्थानानि भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि भावयिष्यति चतुरर्द्धिपादानं
पञ्चेन्द्रियाणि पञ्चबलानि सप्तबोध्यंगानि आर्य्याष्टांगं मार्ग्गं भावयिष्यति परांश्चार्य्याष्टांगमार्ग्गभावनायां समादापयिष्यति मार्ग्गभावनायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये मार्ग्गं भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भ
विष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि भावयिष्यति परांश्च चतुर्ष्वार्य्यसत्येषु प्रतिष्ठापयिष्यति चतुर्ण्णामार्य्यसत्यानां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि भावयन्ति तेषाम
पि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् समाधीन् भावयिष्यति परांश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु समाधिषु प्रतिष्ठापयिष्यति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितस
माधिभावनायाश्च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् समाधीन् भावयन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना चाष्टौ विमोक्षान् समापत्स्यते परांश्चाष्टौ विमोक्षसमापत्तौ
समादापयिष्यति ॥ अष्टानां च विमोक्षाणां वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये ऽष्टौ विमोक्षान् समापद्यन्ते [illegible]मपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः समापत्स्यते परांश्च न
वानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु समादापयिष्यति नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां च वर्ण्णं भाषिष्यते [illegible]पि चान्ये नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः समापद्यन्ते तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना च
दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः समापत्स्यते परांश्च दशतथागतबलेषु चतुर्वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु समादापयिष्यति दशानां तथागतबलानां चतुर्ण्णां वैशारद्यानां
चतसृणां प्रतिसंविदां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः समापद्यन्ते तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः ॥ आत्मना चाष्टादशावेणिकान् बु
द्धधर्म्मान् समापत्स्यते परांश्चाष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु समादापयिष्यति ॥ अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां च वर्ण्णं भाषिष्यते ये पि चान्ये ऽष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्म्मान् समापद्यन्ते तेषाम

पि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च प्रसन्नो धधर्म्मो भविष्यति। परांश्च सद्धर्म्मतायै समादापयिष्यति। सद्धर्म्मताया वर्ण्णवादी भविष्यति। ये चान्ये सद्धर्म्मतायां प्रतिष्ठा
पिताः तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ आत्मना च सर्व्वाकारज्ञतायां प्रतिष्ठितो भविष्यति। परांश्च सर्व्वाकारज्ञतायाश्च वर्ण्णवादी भविष्यति। ये चान्ये सर्व्वाकारज्ञतायां प्रतिष्ठिताः तेषां
तेषामपि वर्ण्णवादी भविष्यति समनुज्ञः॥ इति मार्ग्गं ह्न्वयहृ न का कि॥ ॥ पुनरपरं कौशिक बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमितासु चरन् यद्दानं ददाति तत्सर्व्वसत्वसाधारणं कृत्वानुत्त
रायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन। यच्छीलं रक्षति तत्सर्व्वसत्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन। यां क्षान्तिं भावयति तां सर्व्वसत्वसाधारणं कृ
त्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन॥ यद्वीर्य्यमारभते तत्सर्व्वसत्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन। यद्ध्यानं समापद्यते तत्सर्व्वसत्वसा २८
धारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन। यां प्रज्ञां भावयति तां सर्व्वसत्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयत्यनुपलम्भतया।गन॥ एवं खलु कौशिक कुलपु
त्रस्य वा कुलदुहितुर्व्वा षट्सु पारमितासु चरत एवं सत्य घृणेय दद्दानेन ससत्याभि दृष्टेन च पुनः कलेषु पयपदि भविष्यति न च समस्तु यविपाको भविष्यति न च यम वृद्धकृष्णे यति। आवर्त्ते भविष्यति न च सर्व्वज्ञताः
प्रतिलप्स्ये तस्यैवं भवति यद्यहं मीसैतन्नयक्षिय्याभिति समधी दृष्ट्वा तीनो मम पूर्वाकृतानि कुशलानि भविष्यन्ति। तदेवमनुध्यायपालिर्भविष्यति न सत्वपविपाको न वृद्धकृष्णयति। आवर्त्तकेनुपवसत्वहं तां प्रति
लाभसत्त्वस्यैवं भवति यद्यहं एकाकि निर्न्त्रा भविष्यामि। स्फुलिङ्गाधिमयविरक्तप्तकं सुखमनुलोमयामी भविष्यति न च बुद्धम् सम्यक्दृष्टिस्तस्य यथानुपसम्यक्संबोधिसत्वावानिकोश भवनरतः। सत्वाना सदृष्टेन
न नियता भविष्यति। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ न च यत्पसंपदासत्तौ परिपाचयिष्यामि। न बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि। कृतार्थः पुनरात्सर्व्वज्ञतां प्रतिलप्स्ये तस्यैवं भवति सदर्दृष्ट्या सर्व्वज्ञो भविष्यामि नैवं

वाधिसत्त्वमार्गेन कृतवशि ष्यामि न वीर्य्यमारभ्य कथं वुद्धधर्म्मान्यनिपूनयिष्यामि कुशलं वा सर्व्वज्ञतायत्ति सम्यक्तस्येवं न वत्तिस्यय दहं विक्लिष्टचित्तो कथं विष्यामि न भिष्यामि सर्व्वसत्त्वाधिपतितिः
ष्यादनाय न सत्त्वान्परिपाचयिष्यामि न वुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि कुतः पुनः सर्व्वाकारज्ञतां प्रतिलप्स्ये न स्येवं न वत्तिस्यय दहं दुष्प्रहाणं कविष्यामि प्रज्ञायायकौशल्येन श्रावकभूमिः
त्यकवुद्धभूमिश्चातिक्रम्य सत्त्वान्परिपाच वुद्धक्षेत्रं यति ।अथ सर्व्वज्ञता मे ति सेवाद्धं नाहं शिक्षिष्यामि सत्त्व चेप्रतिसेमिकल्पं पूयु कृसेन तस्समरणं यथाहं मानन्यर्य्य वा भनन दान न यानमितान्वयविः
पूनयथ यमर्वक्षेः भीत्य वा भनन शीलपारमितां व्यादव भनन क्षान्तियारमितां कौसीय वा भनन वीर्य्यपारमितां विक्षिप्य वा भनन ध्यानपारमितां दौष्प्रज्ञ वा भनन प्रज्ञापारमितान्वयविपूनयें
ये ।स्मृतयश्चि पूनय्य दानपारमिता भवं भीतं कान्ति वीर्य्य ध्यानं प्रज्ञापारमितां वा परिपूनयो । ततिर्य्यग्ध्यस्यामि सर्व्वाकारज्ञतायां ।। एवं हि कौशिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा हृच्छ अर्म्मि
कान्त्सांपराचिकांश्च गुणान नु भीमाश्रुतिल्लस्तरीय ः सो प्रज्ञापारमितामुद्गृहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति प्रवर्त्तयिष्यति तिस्वियिष्यति तिस्वाययिष्यति यो निशं मनसिकपि
ष्यति ।स्मृतिविनष्टि तथवतविष्यति सर्व्वज्ञताविल्कन ।।ति मार्स्त्वयहनं नल्पकावाधिसत्त्वदर्शननामान ।। ।। एवमुक्ते शक्रादेवानामिंद्रो भगवन्तमेतदवाचत ।।आश्चर्य्यं भगवन्यावदियं प्रज्ञा
पारमिता वाधिसत्त्वानाम्महासत्त्वानाम्यविदमनाय यविरमनाय च यरक्षय स्थिता ।। भगवानाह ।। कथं पुनः कौशिक प्रज्ञापारमिता वाधिसत्त्वानां महासत्त्वानामभिविदेमनाय यविक्षमनाय च सत्त्वयः
स्थिता ।। एवमुक्ते शक्रादेवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवाचत ।। इह भगवन्वाधिसत्त्वामहासत्त्वानाकिंचांदानं यानन्तिया यीच्य चन्नृद्धस्था भगवस्य प्रत्येकवुद्धस्य श्रावकस्य यानं ददाति तस्येवं भवति
मदन्यानं ददामि वुद्धवाधिसत्त्वश्रावकप्रत्येकवुद्धस्य ।कृयमवनीकाथिकयाचनकस्य ।सर्व्वस्त्तमसार्द्धेतानुपायकौशलसमन्वागतोऽतिक्रामति ।। तस्य वाधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य नो किंचिं भीलीयवकलगायवे नः

वत्यहंशीलपारमितायांचरामि अहंशीलपारमितांपरिपूरयामि सतेनान्वनिश्रयति। तस्यबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यलौकिकींक्षान्तिंभावयमानस्यैवंभवत्यहंक्षान्तिपारमितायांचरामि अहंक्षान्तिपारमितांप
रिपूरयामि सतेनान्वनिश्रयति। तस्यबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यलौकिकंवीर्यमारभमाणस्यैवंभवत्यहंवीर्यपारमितायांचरामि अहंवीर्यपारमितांपरिपूरयामि सतेनान्वनिश्रयति। तस्यबोधिसत्त्वस्यमहास
त्त्वस्यलौकिकंध्यानंसमापद्यमानस्यैवंभवत्यहंध्यानपारमितायांचरामि अहंध्यानपारमितांपरिपूरयामि सतेनान्वनिश्रयति। तस्यबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यलौकिक्यांप्रज्ञापारमितायांचरतो [illegible]
स्यैवंभवत्यहंप्रज्ञापारमितायांचरामि अहंप्रज्ञापारमितांपरिपूरयामि सतेनान्वनिश्रयति। तस्यबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यलौकिक्यांस्मृत्युपस्थानभावनायांस्थितस्यैवंभवति। अहंस्मृत्युपस्थानानिभाव:
यामि अहंसम्यक्प्रहाणानि अहंऋद्धिपादान् अहमिन्द्रियाणि अहंबलानि अहंबोध्यङ्गानि अहमार्याष्टाङ्गमार्गंभावयामि अहंशून्यतानिमित्ताप्रणिहितान्समाधीन्भावयामि अहंसर्वसमाधीन् अहंसर्वध्यानविमो ७८
क्षान्भावयामि अहमप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्भावयामि। अहंचत्वार्यार्यसत्यानिभावयामि अहमभिज्ञा अहंदशबलानि अहंवैशारद्यानि अहंप्रतिसंविदः अहमष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्भावयामि। अहंसत्त्वा
न्परिपाचयिष्यामि अहंबुद्धक्षेत्रंपरिशोधयिष्यामि अहंसर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यामीति सतेनाहंकारममकाराभिनिविष्टमनाश्चनिश्रयति॥ एवंखलुभगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोलौकिकेषुधर्मेषुचरन्नन्वनि
श्रयति। अहंकारममकाराभिनिविष्टोगतस्तस्यपुनःप्रज्ञापारमितायदिदंदमनायविगमनायचप्रत्युपस्थिताभवति। कथंपुनर्भगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वोलोकोत्तरेषुधर्मेषुचरन्दानंदददायकंनोपल:
भतेप्रतिग्राहकंचनोपलभते देयंचनोपलभते एवंबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्निर्दमनायप्रत्युपस्थिताभवतियदिविगमनाय। एवंशीलंरक्षन्क्षान्तिंसम्पादयमानोवीर्यमारभमाणोध्यानंध्या:
यीप्रज्ञापारमितांभावयन्प्रज्ञापारमितांचनोपलभते॥ एवंस्मृत्युपस्थानंसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गंभावयंश्चनोपलभते। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीरार्यसत्यान्यभिज्ञाभावयंश्चनोपलभते

वत्तानि वेमानयानि पुत्तिरी विदा ॥ सूत्तादभावमिको वृद्धधर्मी शवयन्वायसत्तत सर्वभूत्वना ॥ सर्वसमाधीं सर्वमननीमूत्वानि सवयन्वायसत्तत । एवमसवमेत्तीमसाकनूना क्वतावस्मनायसत्तत । यावत्तः
वाकानहूतीसवयन्वापलरुता ॥ उवैलगवन्वाधिसत्तामस सत्ता पहृयानसिता यीवनन्यविदमत्ताय वपुत्कृ यत्किता रुवति ॥ ॐ निसर्वमाद्समनतनमनकानिदं ॥ ॥ सूथवत्तुरुगवीभउंदवाना सिउसदः
दवावम् त्यादिके थिंकोमिकरुत्तसृशावाकृत्तदृदितावा ॐ मीमीं तीनां पुद्रूयानसिता मूट्रूमा वासनयन्वा वावयन्वा मर्यवा नूवमायवतृयन्वा सा म्यायन्वा यानि मागननसिमृचेन्वा सेत्रामभीषमानूर ॥ संयम
वत्नमानेसंयमसदवती त्रैवामयिमावा ॥ द्विकाना कोवानियत्रैवाक्लितावास्यातु ॥ सूत्रनं कोमिकासवका ॥ मामतत्स्यरुत्तपूत्त्स्यवाकृत्तदृक्लितावा ॐ सी पुद्रूयानसिता मद्रूमा मनयता वावयता पर्यवानूव
तापवत्नयताम्साय्ययतायानि मामनसिमृचेतावा कश्चिदवकाउमागमुमानां मूमाक्तियत्निकाविवादस्यता त्रिमत्रीम्पुरुतमानियेरयूः ॥ यनाय क्रमरोवास्य जीवितानं कायात्नवन्त्रैनत्सूत्रं विघता ॥ मरुत्व
सदया ॥ तथादितनकृत्तपूत्तधवा कृत्तदृदितावाधीपनाउंमिद्रूपद्रूयानसिता यीवनना सूत्तनानागकाउनिनागमस्तु धिनिद्धितानि रुवत्किपत्रयासपिनागकाउनिनागमस्तु सिनिद्धितानि सूत्तनाद्य
मकाउनिसयमस्तु षिमादकाउनिमादमस्तु षिनिद्धितानि यत्रयामपियममकाउनियमस्तु षिमादकाउनिमादमस्तु षिनिद्धितानि ॥ सूत्तनाद्दृष्टिरूपकाउनिदृष्टिरूपगमस्तु षिनिद्धितानि यत्रयाम
पिदृष्टिरूपकाउनिदृष्टिरूपगमस्तु षिनिद्धितानि सूत्तनाय पर्यूतनकाउनि पर्यूतनगमस्तु षिनिद्धितानि यत्रयामपियपर्यूतनकाउनि पर्यूतनगमस्तु षिनिद्धितानि सूत्तनाद्दनूगयकाउनि सनूगयगमस्तु
षिनिद्धितानि यत्रयामपि सनूगयकाउनि सनूगयगमस्तु निनिद्धितानि सूत्तनकोमिकपर्यायप्रदत्तस्यकृत्तपूत्तस्यवाकृत्तदृदित्तवा काउंवा गमस्तुवा मनीनेक्तिफलनपततिं ॥ ॐ दिक्रमनिर्जयकानिदं ॥ ॥ पून
नपर्नीकोमिकमवतुकृत्तपूशवाकृत्तदृदितावा ॐ मां पुद्रूयानसिता मूद्रूदीप्यतिभनयिय्यतिवायिय्यतियय्यवा प्पतिघ वत्नयिम्यतियानिगम्यमतनसिकविम्यतिपुविनदितम्यमर्वहूना विलेनरुवि

ध्यवसितस्य कश्चिद्दयार्त्तेर्मग्य मयाचित्येन । कार्यार्द्धं वा कर्य्याददिनिखवनमायना मयं चस्तु गवादन्याद्रियं वादध्याद्ददकेचेनस्थानयत्तर्वान्यवानितस्य नकामंनि । तत्त्वस्य द्वेशोर्न्नस्तविद्येषाकौमिक
यद्दत्तप्रकृत्यावमितात्पत्तरत्रेषाकौमिकविधायद्दत्प्रकृत्यावमिता । अद्दत्तकौमिकमिकमागा१ कलवृक्षावाकलद्दहितावानास्मयावाक्षयवतयतेनयनयावाक्षयवतयतेतारयथावाक्षयवतमता ॥
स्मूःतिद्वदकुमाधिमस्कताकाविड्त ॥ तस्य स्यदेशा स्कथादितियावालानमूयलेतता । नयनांनारुयमूपलतातनूपमूयलतताननवेदतान्नसंक्षन्नसीस्तावाद्भविस्तननमूपलततनयावद्धस्तसमस्तांस्तद्येश्च
त्वायतनतप्रतीत्यसमुत्पादयावमितायोधियस्कधर्मास्पृष्टागश्चानातृप्यसमापलितत्वमूत्यतासर्वसमाधिमर्वक्षत्रमीमूद्ददगवलवेषानयप्रतिमविदस्तादमाहेतिकोऽन्वद्ध्वधर्मोन्योवत्त्वाकावः
स्तामपिनालतरताभिनूयलतरमानानात्स्यावाक्षयवतयतेनयवयावाक्षयवतयतेतारुयवावाक्षयवतयते ॥ अनूलनीसम्यक्त्वाधिप्रतिलतवसर्वसत्त्वांश्चवसोकयति ॥ तत्त्वस्यस्ता
नतद्विविजायौमिकमात्रनमीतेस्कथागतेवदक्षिः समयस्कवृद्धेवनूलनासम्यक्त्वाविनरिसंवृद्धायपिकस्तविध्यक्तितथागतात्पदकोसमयस्कवृद्धास्कध्यद्भुतप्रकृत्यावमितायौमिकमात्रमात्रमनू
लनीसम्यक्त्वाधिमतिमतास्तकोयपितदगादिस्तकमाद्भुताविद्वान्सावास्कथागतापदकोसमयस्कवृद्धास्कध्यद्भुतप्रकृत्यावमितायौमिकमात्रमनूलनांसम्यक्त्वाधिमतिमवृथाके ॥ अनुत्तिसम्य
क्त्वाधिकानिड ॥ ॥ पूतनवयवेकौमिकयतमीप्रकृत्यावमितोतिमिवितलाद्भुतदीयक्तिक्षमनयियाकिवावयियाकियर्यावायुक्तिर्यवर्लयियर्यायातियावितगच्छमन्तमिकर्यानियवर्लयियर्यातियावितमर्थः
मनसिकाकियर्यातितनतत्रमतनृष्यावामतनृष्यावाभ्रववागवयीभ्रवतातेनम्यता ॥ तत्त्वस्यदेशास्कथश्चतप्रकृत्यावमितायौप्रज्ञाभियजिमाद्भुतमताद्भुतताकभाषोवाद्भुतमताउकाविकादवप्रज्ञाभ्रयश्चैः
मायामात्रविनातिर्मामानतस्यथवविभिन्नतवभवहितावस्कन्धकाविकावस्कप्रनाहितावस्कपार्मगाथावदकनिस्वादवपूजायस्यनासप्रमयपूर्वस्थयप्तिताकभाउपूवाद्भुतसतातानाउकाविकादवपूजामाव

देवनिकायाश्च पूजाङ्करिष्यन्ति या कुलपुत्रा कुलदुहिता वा न कामावचरा उपि स्तेवि भमस्ति यश्चेमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा धारयिष्यति वाचयिष्यति तस्य देवपूजाभाग यश्चेमां प्रज्ञापारमितां सत्करिष्यति गुरुक

रिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति पूजयित्वा प्रतिगमिष्यति । यश्चेमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा धारयिष्यति वाचयिष्यति । तस्य महद्दृष्टधार्मिकान्गुणानन्वितान्स्मरिष्यति ॥ तद्यथापि नाम कौशिक कश्चिदाशीविषः

बुभुक्षितो वा वा धिमनुपविमार्गमाणो गत्वा वा वा धिमनुअस्तकन्वगता वा तिर्यग्योनिगतान् प्राणान्यथा मनुष्यमनुष्यभवा भूतमनुष्यभवा विद्धं विदुर्वा विदिशं स विदुवा तन्द्रा महन्कानावन्द्र दिति मघते । यो चैके स

थागतेन दर्शितः सम्यक्संबुद्धेन तूलना सम्यक्संबोधिर्न निर्दिशे संवृद्धा मनुष्यागतेन यि प्रत्युत्तेन यि तथागतेन दर्शिता सम्यक्संबुद्धेन तूलना सम्यक्संबोधिर्न निर्दिशे तान्यपरानुभूति संवृध्यते च भूति संवृध्यते च सर्वसत्वानां

स्वरूपयमनुद्धृतोजवैनमूतनजासत्पूजया वा धातुस्तयन्न प्रतिष्ठापयेत्तिसम्यक्स्तूपायां द्वेनमनुनजासमवेन पूज्या वा धातुस्तयन्न प्रतिष्ठाप्या प्रमयान्तं सम्यक्यान्तस्तान्दिव्यमानुष्यकार्यां संपन्नो प्रतिष्ठापयन्ति प्रज्ञा

पारमितायाः सत्कारा । तिष्ठतु संभूतानामसि रत्नेभवन्तिप्रत्येकबुद्धत्वे भूतनलनायां समयको वा धीयविद्यमानयन्ति ॥ तत्कस्य हेतोः यत्र कौशिक प्रज्ञापारमितायाः स पृथिवीप्रदेशश्चैत्यभूतः कृतः सर्वसत्वानां व

न्दनीयः सत्करणीयो गुरुकरणीयो माननीयो पूजनीयोऽर्चनीयोऽपचायनीयः पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिः ॥ कृत्वा भवदेव पूजनाकारित्र मित्यकेकारित्र ॥ ॥ एवमुक्ते शक्रो

देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यश्च खलु भगवन्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वा धारयेन्महत्या पूजया पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिः

सत्कारं दीयमानात्तिरं वृद्धविधमस्तिश्च पूजाभि सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति यश्च तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य परिनिर्वृतस्य मनीयाधिस्तूपेषु प्रतिष्ठापयिष्यति प्रतिष्ठाप्य प्रतिष्

ठाप्याद्धानयेद्धारयेत्तान्विधसत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेत्पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिः कतरस्ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ ॥ एवमुक्ते भगवांशक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत्

तेनहि कौशिक त्वामेवात्र प्रतिप्रक्ष्यामि यथा ते क्षमते तथा व्याकुर्याः। तत्किं मन्यसे कौशिक यच्च तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य सर्वज्ञता या वा यं तथागतस्यात्मभावाभिनिर्वृत्ता। सकतमस्यां प्रतिपदि शिक्ष-
माणेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा पर्यवाप्तात्मभावाभिनिर्वृत्तः॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत्॥ इहैव भगवन् शिक्षमाणेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबु-
द्धेन प्रज्ञापारमितायामनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा पर्यवाप्तात्मभावाभिनिर्वृत्तः॥ भगवानाह॥ एवमेतत्कौशिक एवमेतत्। इहैव कौशिक प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनानुत्तरां सम्यक्-
संबोधिमभिसंबुद्धा पर्यवाप्तात्मभावाभिनिर्वृत्तः॥ तस्मात्तर्हि कौशिक नानेनात्मभावप्रतिलंभेन तथागतस्तथागत इति संख्यां गच्छति सर्वज्ञतायां प्रतिलब्धायां तथागतस्तथागत इति संख्यां गच्छ-
ति। येयं कौशिक सर्वज्ञता सा प्रज्ञापारमितानिर्जाता। एवमयमात्मभावप्रतिलाभस्तथागतस्य प्रज्ञापारमितानिर्जातः॥ सर्वज्ञज्ञानस्याश्रयभूतो भवति॥ एवं चाश्रयं निश्रित्य सर्वज्ञज्ञानं प्रतिला-
भस्य संभवना बुद्धशरीरभावनाधर्मस्य प्रभावसंप्रभावना भवति। एवमस्य सर्वज्ञज्ञानहेतुकायमात्मभावप्रतिलाभ आश्रयभूतत्वात्॥ सर्वसत्त्वानां चैत्यभूतो वन्दनीयः सत्करणीयो गुरुकरणीयो मानीयो माननीयः
पूजनीयोऽर्चनीयोऽपचायनीयः संवृत्तः॥ एवं मम परिनिर्वृतस्यापि स ममात्मभावो भेनीताशी पूजां लभिष्यति। तस्मात्तर्हि कौशिक यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वा
सत्कारावापचित्थिमानयिष्यति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः समन्ताच्च दीपमालाभिर्बहुविधाभिश्च पूजाभिः सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेद्भगवता
बहुतरं पुण्यं प्रसवति॥ तत्कस्य हेतोः। सर्वज्ञज्ञानस्य हि कौशिक तेन कृता पूजा संवावा कृता दक्षिणा वा पूजा कृता भवति॥ यश्च खलु पुनः कश्चित्कौशिक कृता पूजा वा कृता दक्षिणा वा तथागतस्य परिनिर्वृतस्य सप्तरत्नमयस्तूपमभी
निष्ठितस्थापयेत्॥ सप्तरत्नमयं वा स्तूपं ... सत्कुर्यात् यावदपचायेत्॥ पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिर्यः प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणानायां यावत्पू-

स्कन्धाना या या मस्कान रूप्यान्तनुकान रूप्यानातनी पूजना मर्द्धनाम पर्यायनी कुर्यात् ॥ अप्रमेयकल्प बहून्नैतेषु प्रसवत ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ सर्वज्ञज्ञानं स्पर्शितं पूजाश्रद्धाता रविषयति प्रज्ञापारमिता निर्जाता ह्रियै च पानसि
ता प्रज्ञापारमितानिर्जाता अध्यात्मशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता प्रज्ञापारमितानिर्जाता स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाः प्रज्ञापारमितानिर्जाता आर्यसत्यानि प्रज्ञापारमितानिर्जाता अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः प्र।
ज्ञापारमितानिर्जाता नि दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः प्रज्ञापारमितानिर्जाताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि प्रज्ञापारमितानिर्जाताः सर्वसत्त्वपरिपाको
प्रज्ञापारमितानिर्जाता बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिः प्रज्ञापारमितानिर्जाता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कुलसंपद्गोत्रसंपत्परिवारसंपत् प्रज्ञापारमितानिर्जाता महासत्त्वकायप्रज्ञापारमितानिर्जाताः क्षत्रियमहासालकुलानि ब्राह्मणमहासालकु
लानि गृहपतिमहासालकुलानि प्रज्ञापारमितानिर्जाताः चातुर्महाराजकायिका देवास्त्रायस्त्रिंशा यामास्तुषिता निर्माणरतयः परनिर्मितवशवर्तिनो ब्रह्मकायिका ब्रह्मपुरोहिता महाब्रह्माणः आभा यावदकनिष्ठा देवाः प्र
ज्ञापारमितानिर्जाताः ॥ अस्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्त्वं प्रत्येकबुद्धज्ञानं प्रज्ञापारमितानिर्जाता बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितानिर्जाताः तथागतार्हत्सम्यक्संबुद्धाः प्रज्ञापारमितानिर्जाता ॥ विनयाप्रमृत्याम नुलमा:
निवृत्तता असमासमताः समता सर्वाकारज्ञता ॥ इति सार्थविमुक्तिसूक्ष्मसूत्री ॥ ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यः कामसनुष्या सौ प्रज्ञापारमितां लिखित्वा सत्कुर्वी:
र्यात् गुरुकुर्यात् मानयेत् पूजयेत् अर्चयेत् अपचायेत् पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः ॥ किं च भगवन् गवेसस्य प्रतिष्ठ देहस्थ देहिकाप्रज्ञापारमितायाः ॥ पूजाकृता रविषयती
तिष्ठेत् समतानुभसाप्र हत्या प्रज्ञापारमितायाः पूजाकृता रविषयतीति तत्र हत्यति ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रं भगवानेतदवोचत् ॥ तत्किं मन्यसे कौशिक कतमस्य सर्वज्ञो बुद्धाय कामसनुष्याय बुद्धत्वमभिसंबु:
सायदनसमन्वागताय धर्मस्वभावस्य सायदनसमन्वागताय ॥ यस्मिन् प्रसायदनसमन्वागताय बुद्धेति संज्ञाय धर्मेति संज्ञाय संघेति संज्ञाय बुद्धेति संज्ञा ज्ञाताय धर्मेति संज्ञा ज्ञाताय संघेति संज्ञा ज्ञाता ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । अल्पकास्ते भगवं जम्बुद्वीपका मनुष्या ये बुद्धे अवेत्यप्रसादेन समन्वागता धर्मे अवेत्यप्रसादेन समन्वागताः संघे अवेत्यप्रसादेन समन्वागता ये बुद्धे निष्कांक्षा ये धर्मे निष्कांक्षा ये संघे निष्कांक्षा ये बुद्धे निष्ठां गता ये धर्मे निष्ठां गता ये संघे निष्ठां गताः ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे कौशिक कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्माणां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये त्रयाणां विमोक्षमुखानां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये अष्टानां विमोक्षाणां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये चतसृणां प्रतिसंविदां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये षडभिज्ञानां लाभिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये त्रयाणां संयोजनानां प्रहाणात्स्रोतआपन्नाः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये रागद्वेषमोहतनुत्वात्सकृदागामिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये पञ्चानामवरभागीयानां संयोजनानां प्रहाणादनागामिनः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये पञ्चानामूर्ध्वभागीयानां संयोजनानां प्रहाणादर्हन्तः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये प्रत्येकबोधये संप्रस्थिताः । कियन्तस्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संप्रस्थिताः ॥ ॥ शक्र आह ॥ अल्पतरकास्ते भगवं जम्बुद्वीपका मनुष्या ये सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्माणां लाभिनः । ततोऽल्पतरका ये त्रयाणां विमोक्षमुखानां लाभिनः । ततोऽल्पतरका ये अष्टानां विमोक्षाणां लाभिनः । ततोऽल्पतरका ये नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां लाभिनः । ततोऽल्पतरका ये चतसृणां प्रतिसंविदां लाभिनः । ततोऽल्पतरका ये षडभिज्ञानां लाभिनः । ततोऽल्पतरकास्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये त्रयाणां संयोजनानां प्रहाणात्स्रोतआपन्नाः । ततोऽल्पतरकास्ते ये रागद्वेषमोहतनुत्वात्सकृदागामिनः । ततोऽल्पतरकास्ते ये पञ्चानामवरभागीयानां संयोजनानां प्रहाणादनागामिनः । ततोऽल्पतरकास्ते ये पञ्चानामूर्ध्वभागीयानां संयोजनानां प्रहाणादर्हन्तः । ततोऽल्पतरकास्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये प्रत्येकबोधये संप्रस्थिताः । ततोऽल्पतरकास्ते जम्बुद्वीपका मनुष्या ये अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संप्रस्थिताः ॥ भगवानाह ॥

उवमनन्तःकोशिकेवमनन्ता।शून्यकास्किजांवुद्वीयकामनुष्यायवुद्धधर्म्मसंघेवेत्यप्रसादेनसमन्वागता।यवुद्धधर्म्मसंघनिष्काक्ता।यवुद्धधर्म्मसंघनिष्ठांगता।तेस्याप्यस्त्यखाःस्यनतनकास्क्रयदशकुश-
लकर्म्मपथसविनस्त्र।तेस्याप्यस्त्यखाःस्यनतनकास्क्रयदानशीलक्षान्तिवीर्य्यध्यानप्रज्ञाभावनायुक्ता।तेस्याप्यस्त्यखाःस्यनतनकास्क्रयसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याधर्म्माभावयंति।तेस्याप्यस्त्यखाःस्यनतनकाययजोमिवि
मागमूर्त्वानिभावयन्ति।तेस्याःस्यस्याःस्यनतनकायशून्यविमोक्षोभावयन्ति।तेस्याःस्यस्याःस्यनतनकायनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीर्भावयन्ति।तेस्याप्यस्याःस्यनतनकायचतस्रःप्रतिसंविदोभावयन्ति।
तेस्याप्यस्याःस्यनतनकायषडभिज्ञाभावयन्ति।ततोस्यनतनकायश्रोतआपन्ना।ततोस्यनतनकायसकृदागामिना।ततोस्यनतनकायअनागामिन।ततोस्यनतनकायअर्हन्तः।ततोस्यनतनकायप्रत्येकबु-
द्धा।ततोस्यनतनकायअनुत्तरायैसम्यक्संबोधयेसम्प्रस्थिता।ततोस्याःस्यनतनकायबोधायचरन्ति।तत्कस्यहेतोः।रूपादिकैःसंसारसमनक्रितिर्बुद्धाःदशतनधर्म्माःश्रुताःनसंधारयन्त्यामितभ
नमानदहंनमीतंनक्रितेनक्राक्तिहाविनानवीर्य्यमानध्यानभ्यावैसविनन्दप्रज्ञाविमानदानपारमिताश्रुतावदेनशीलपारमितानक्षान्तिपारमितानवीर्य्यपारमितानध्यानपारमितानप्रज्ञापा-
रमिताश्रुताप्तोपायकौशलंश्रुतंनाध्यात्मशून्यतानवहिर्द्धाशून्यतानाध्यात्मवहिर्द्धाशून्यतानयावदभावस्वभावशून्यताश्रुतानसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याधर्म्माःश्रुतानसमाधयःनसर्वधारणीमु-
खानिनाप्रमाणध्यानानारूप्यसमापत्तयःश्रुतानार्यसत्यानिनाभिज्ञानवशानितेवैभ्यनयानिनप्रतिसंविदनाष्टादशावेणिकावुद्धधर्म्माःश्रुतानसर्वज्ञताश्रुतानराविमानवह्नशीकृताःशून्यनकौशि-
कस्तेनाशून्यकास्कसत्वायबुद्धेवेत्यप्रसादेनसमन्वागतायधर्म्मेवेत्यप्रसादेनसमन्वागताय।संघेवेत्यप्रसादेनसमन्वागता।शून्यकास्कसत्वायबुद्धधर्म्मसंघनिष्ठांगता।शून्यकास्कजांवुद्वीयका-
मनुष्यायदशकुशलकर्म्मपथसविन।शून्यकास्क्रयदानशीलक्षान्तिवीर्य्यध्यानप्रज्ञाभावनायुक्ता।शून्यकास्क्रयसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याधर्म्माभावयन्ति।शून्यकास्क्रयजोमिविमागमूर्व्वानिभाव

यक्ति ॥ अस्त्यकामरूपचरस्थविमाकोत्ता वयं कि। अस्त्यकामरूपचरतवानुपूर्वं विदान समापत्तिं व्यक्ति। अस्त्यकामरूपचरसमुत्पत्तिमं विकोत्ता वयक्ति। अस्त्यकामरूप घटरिहत्ताव यक्ति। अस्त्यकामरूपारूप्यं च दी:
यकामन्यायञ्च मार्गे संयोजनानां प्रहाणान् आज्ञा मज्ञाना नामसमाददन्तेनुत्तरस्कन्धा नामिन। पंचानामवरभागीयानां संयोजनानां प्रहाणाद्दत्ता नामिन। पंचानामूर्ध्वभागीयानां संयोजनानां
प्रहाणात् सत्कायदृष्टिः तृतीयकामन्यायाय प्रस्थकवृद्ध्यानं संप्रतिकिता। तस्था स्त्यस्था स्यतनकाय रनूत्तरनायो सम्यक्संबोधिं संबुक्ति वा। तस्था स्त्यस्था स्यतनकायवाभ्यय चन्कि। प्र
तास्यतनकायवाधि विलेमूपर्दृ इयक्ति। तत्तोस्यतनकायप्रहाणानि मितायां याग मापस्के तत्तोस्यतनकायप्रहाणानि मितायां च नकि तत्तोस्यतनकाय विनिवर्तनीयायां रमी स्थिताप नुत्तरौ
सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ स्रोतआपन्नो भिक्षुः प्रमिप्रनावनागनवृद्धवक्षयापूर्वंमर्दि भिक्षुप्रमयान संख्यानात्वाननूत्तरनायां सम्यक्संबोधिं विलमूस्तापप्रहाणानि मितायां च नुत्तरायको:
गत्वा विनिर्दिशतः तनकोवाद्योवा बाधिसत्वोमलासत्वा। भूविनिवर्तनीयसत्वः रवतिष्ठायां तां स्यस्त्वेनतथावकरस्मीवा प्रत्येकवृद्धरस्मीवा संनिष्ठन्ते ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ इव नरिमेरवादिकोभिकप्र: २०
नूत्तरनासम्यक्संबोधिं रक्षमीदेदानवीर्य्यदानाधिमक्तिकेदा नसत्वेदृष्टुहे ॥ अथ वेदमि ॥ समाधिमि यष्ठिमायामूलनस्त्वा मृद्धमात्रे विदिक्रपश्च स्यदकोभिकप्रनावनागतवृद्धवशया प्रममया
नसंख्यानात्तां सूत्तरनायां सम्यक्संबोधिं विलमूस्त्वापवाभये चनरुडयाम कोगतविनिर्दिशतः तनकोवाद्योवा बाधिसत्वोमलासत्वाः विनिवर्तनीयसत्वः रवतिष्ठायां ॥ स्यस्त्वेनतथावकरस्मी
वा प्रत्येकवृद्धरस्मीवा संनिष्ठन्ते ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ इव नरिमेरवादिकोभिकानूत्तरनासम्यक्संबोधिं रक्षमीदेदानवीर्य्येदानाधिमक्तिकेदानसत्वेदृष्टुहे ॥ ॥ अङ्गुलिमाराथधिमूक्तिमदृष्टव्या ॥ ॥
तस्मात्कदिकोभिकप्रस्तपूतभावाक्तरहादिकावाकिं पंचसर्वेयानूत्तरनां सम्यक्संबोधिं मतिस्तवार्द्धकामन स्यमनवप्रहाणानि मितामरूत्तरौ ॥ अत्यथाहक्त्रदीनयाभनचित्तव्यानावचित्तव्याय:

वाप्तव्या प्रवर्त्तयितव्या न विप्रश्रीकर्त्तव्या या नित्यं मनसिकर्त्तव्या सत्कर्त्तव्या गुरुकर्त्तव्या मानयितव्या पूजयितव्या पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिश्च यद्यपि वान्य
कृगता धर्म्मा ऽलं कृ प्रज्ञापारमितायामन्तर्गताः स्युः यस्तूद्ग्रहीतव्या धारयितव्या वाचयितव्या । पर्यवाप्तव्या प्रवर्त्तयितव्या योनिशश्च मनसिकर्त्तव्या ॥ तद्यथापि नाम दानपारमिता शीलपारमिता क्षा
न्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता अध्यात्मशून्यता बहिर्द्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता सर्व्वसमाधयः सर्व्वधारणीमुखानि चत्वारि स्मृ
त्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः । पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्य्याष्टाङ्गो मार्गः चत्वार्यप्रमाणानि चत्वारि ध्यानानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः ॥ षडभि
ज्ञा दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः ॥ अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा महामैत्री महाकरुणा अन्ये चाप्रमाणा बुद्धधर्म्मा यः प्रज्ञापारमितायामन्तर्गताः स्युः यस्मादुद्गृहीतव्या या
व्या योनिशश्च मनसिकर्त्तव्या ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा हि कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनेन वा प्रज्ञापारमितायां सुशिक्षिता तथागताः पूर्व्वं बोधिसत्त्वचारिकां चरन्तः शिक्षिता यदुत प्रज्ञापारमितायां ध्यानपार
मितायां वीर्य्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां अध्यात्मशून्यतायां बहिर्द्धाशून्यतायां अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां सर्व्वसमाधिषु स
र्व्वधारणीमुखेषु स्मृत्युपस्थानेषु ऋद्धिपादेषु पञ्चस्विन्द्रियेषु बलेषु बोध्यङ्गेषु आर्याष्टाङ्गे मार्गे अप्रमाणेषु ध्यानेषु आरूप्यसमापत्तिषु दशसु तथागतबलेषु अष्टसु विमोक्षेषु नवस्वनुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मे
षु महामैत्र्यां महाकरुणायामन्येष्वप्रमाणेषु बुद्धधर्म्मेषु समस्ता शिक्षित्वा ये ऽप्यस्यां प्रज्ञापारमितायामनुशिक्षमाणा अभिसम्बुद्धा भगवन्तो ऽस्माकं शाक्यमुनेस्तथागतस्य परिनिर्वृतस्य वा । कुलपुत्र
म वयं प्रज्ञापारमितास्यापि सत्कर्त्तव्या वा बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः ॥ शुद्धिसाधिविमुक्तिमाणा ॥ ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । किं पुनस्तं भगवन्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पु

यंचस्तूपवकिमन्स्मांस्तुत्वायावमितो सत्कुविष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति ॥ भगवानाह ॥ यः कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतस्य परिनिर्वृतस्य पूजार्थे सप्तरत्नमयैः स्तूपैय
आजनाङ्कितैः कारयेत् कारयित्वा यावज्जीवं पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिः समन्ताच्च सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेत् किंमन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो
वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ शक्र आह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत ॥ भगवानाह ॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसविष्यति ॥ य इमां प्रज्ञापारमिता
मुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति प्रवर्तयिष्यति यथस्वन्धविस्तरेण संप्रकाशयिष्यति देशयिष्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति अपि तु विस्तरेण ह्येतां विलिखेत लिखित्वा च सत्कु
विष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति ॥ पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिः ॥ इति सार्थमश्रिमकृतमध्यमाद्य ॥ ॥ तिष्ठतु कौशिक स्तूपा यावन्त्नमयः ॥ तस्य कौशिक कृसं:
पूजावाकुलदुहिता वा तथागतस्य परिनिर्वृतस्य पूजाकर्मणे ॥ ॥ सर्वं जम्बुद्वीपं सप्तरत्नमयैः स्तूपैः यपविपूर्णं कुर्यात् राजनाङ्कितैः ॥ ॥ तं च सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेद्दिव्यपुष्पधू
पगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिः ॥ तत्किं मन्यसे कौशिक अपि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् ॥ शक्र आह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत ॥ भगवाना
ह ॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसविष्यति ॥ य इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति प्रवर्तयिष्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति पुस्त
विनहितं तथ सत्वरूपा विलिखेत लिखित्वा च सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः स्थापयित्वा पूजयिष्यति ॥ इति सार्थ
विमुक्ति समन्वमश्वा ॥ ॥ तिष्ठतु कौशिक जम्बुद्वीपक सप्तरत्नमयस्तूपयानिपूर्णं सप्तरत्नकौशिक ॥ यश्च कौशिक चातुर्महाद्वीपके लोकधातौ तथागतस्य परिनिर्वृतस्य पूजार्थं सप्तरत्नमयैः स्तूपैः याजना

द्विनेः यनिपूर्व कृष्णा लोंथ मत्स्याकुनूर्षा त्वानयत्स्नध्य र्स्वंपिदमवायमदियमूप्य भूयगांधमास्य विलेयनचूर्षवीवनकुतुम्भयनाकाशिस्फलिं मन्यास्कोमिकपूपिनसकलपूजावाकुलहुद्धिनाः
तमानिदानं वङ्गनंपूर्णेप्रसवेन ॥ मङ्गमूख ॥ वङ्गरागवन वङ्गसूगन ॥ रेगवानाकु ॥ मूवस्मकोमिकपूतपूर्ण्याकुलहुद्धिनावा वङ्गतनय थुप्रवन ॥ यञ्जं मांस्प्रशुपा नमिपामूनृज्ञीयाञ्चोनय
ञ्चवयस्त्यवामूयादकभायूरुकणामामपिकूत्वायूप्यभूयगाधमास्य विलयनचूर्ण्यीवनकुतुधकुयनाकाशिथमूञयकमूवयदयवायनायमवनमानिदानवङ्गतनयपूर्थेयसवन ॥ स्वेसर्वांसधिमूकि
मक्षधिमाना ॥ ॥ निस्कुकोमिकवाकुमरादृीयकोसाकथाकुरूथागतस्यपनिपूर्वे २ सवेकोमिकुयर साकूमेसाकेथाकुन्कथागतसयनिनिकुतसपूजार्थसकमन्नमयेर स्कृयेयाजिनाद्विनेःयनम
हूपनयिना सत्कृष्णा कुनूकृष्यात्मानयत्स्कृय दक्षेमदयवानयन ॥ दियमूप्यधूयगाधमास्यविलयनकृत्सीवनकुतुम्भयनाकाशिस्फलिं मन्यास्कोमिकपूपिनसकलपूजावाकुलहुद्धिनायानमानिः
दानवङ्गनंपूर्णेप्रसवेन ॥ मङ्गमूख ॥ वङ्गरागवन्च वङ्गसूगन ॥ रेगवानाकु ॥ मूवस्मकोमिककुलपूजावाकुलहुद्धिनावावङ्गतनयपूर्णेप्रसवेन ॥ यञ्जं मांसप्रशुपा नमिपावकोगायुकुकणामामपिकूलाड
कुज्ञीयाञ्चवयदावयस्त्यवामूयामोनिगथमनमिककृष्णासत्कृष्णाकुनूकृष्यात्मानयत्स्कृयत्स्यूप्यधयगांधमास्यविलयनचूर्ण्यीवनकुतुम्भयनाकाशिथमूञयदक्षेमदयवायना भूयमवकण
वङ्गतनयपूर्णेप्रसवेन ॥ ञ्चं निस्याधिमूकिनधिमातृनृद्वी ॥ ॥ निस्कुकोमिकसाकृञ्जेसाकेथाकुनानानत्तमयकूययनिपूर्वे २ सवेकोमिकद्विनाकुञ्जेनाकथाकुकपिदवपूनूमकथागतसः
यनिनिकुलस्यपूजार्थेवानानत्नमयेर स्कृये ३ यनिपूर्व कानयका नयिसावसत्कृष्णाकुनूकृष्यात्मानयत्स्कृयत्स्यूप्यधयगांधमास्यविलयनचूर्ण्यीवावनकुतुम्भयनाकाशिथमूञयदक्षेमदयवायन ॥
नल्किमान्यस्कोमिकापिनसकलपूजावाकुलहुद्धिनावानमानिदानवङ्गतनयपूर्णेप्रसवेन ॥ मङ्गमूख ॥ वङ्गरागवनूवङ्गसूगन ॥ रेगवानाकु ॥ मूवस्मकोमिककुलपूजावाकुलहुद्धिनावावङ्ग

नवपूर्णंध्रुसवकुायरूंमांप्रहृयायमिमामकभः पूस्रुकगमामपिकृत्वा मस्त्कुर्यात्तुनृकुर्यात्स्नानयस्पूजयद्रव्यदपवायकायुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनवृष्ठैवीवनवृद्धकृयनाका
लिशामूर्यंमवनमोवकृतनयपूर्णंप्रसवका॥ रूं विसात्याधिमकिलनधिमात्मवध॥ ॥दिस्त्कुकौशिके छिमाहस्त्रमहासाहस्त्रीलाकश्चेतुनानानत्वमयस्कमयविपूर्तियुष्कविकौशिककुसपूर्णावाः
कृतद्दिकावातधागतस्पयविनिर्मितस्य पूजार्थं रूं भविमाहस्त्रमहासाहस्त्रलाकश्चतुसफनत्वमयेरुश्चागतरूपेयाकृनाद्रिकेशयूनयत्नृनयित्वासम्कुर्यात्तुनृकुर्यात्स्नानयत्नृरूपदव्यवयवायत
दव्या पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपननैवेद्यवीवनवृद्धकृयनाकालिस्कलिकमान्यमकौशिकायितुसकृतयुगावाकृतदिकावीनमानिपानंवकृतनेयूनश्चिसवक॥गकृमादा॥वकृरगवंवकृमूगका॥रगवा
नालाश्रुनरुसकौशिककृतपूर्णावाकृसद्दिकावा॥वकृतनेपूर्णंप्रमवनायरूंमांप्रहृयायमिमाः सकृमात्यूरूकगमामपिकृत्वाऽकृर्ज्याधानयधावयस्पर्यावापूयात्तीर्कुर्यात्तुनृकुर्यात्स्नानयन्मूरुपदः
व्यदयवायनपुष्पधूपगंधमाल्यविलेपननैवेद्यवीवनवृद्धकृयनाकालिशा॥रूं मिस्वाथाधिमकिलनधिमात्मवध॥ ॥निमस्तुकौशिकविमाहस्त्रमहासाहस्त्रीलाकश्चेतुनानानत्वमयस्कयविपूर्तियुः
शिकायकृवि कौशिकविमाहस्त्रीलाकश्चकौसत्वाश्चसत्वमयरुनमंगृदाताश्चागपामकेकरूसत्वरूधागतस्पयविनिर्मितस्य पूजार्थं सफनत्वमयारूया काबययाऽनाद्रिकोसर्कार्थसत्कुर्यात्तुनृकुर्यात्स्नानयत्नृरूयः
दव्यदयवायकादिस्नपुष्पधूपगंधमाल्यविलेपननैवेद्यवीवनवृद्धकृयनाकाशेरूयकालिस्कलिकमान्यमकौशिकश्रीयवृतसत्वासकानिपानंवकृतनेपूर्णंप्रसवकुशगकृमारा॥वकृरगवत्वकृमूगका॥रगवानालाः
श्रूयः सकौशिककृतपूजावाकृत्तादिकावातमानियानेवकृतनेपूर्णंप्रसवकुायरूंमांप्रहृयायमिमाय रूकगमाहिरत्वाऽकृर्ज्ञायाधानयधावयस्पर्यावापूयात्यानिगथ्यमनसि कुर्यादविनादिकरूसयहृताविरूनः
पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपननैवेद्यवीवनवृद्धकृयनाकालिश्यपूरूयदव्यदयवायनृत्यमवनकावकृतनयपूर्णंप्रसवकु॥नवमृकृगकादवानामिकुाारगवकृमरुदवावकालवमनरुगवत्वदमकत्स्गनयुश्चार्य

मः

बसिन्नायायाहृगावनानृनयान्तुनृकृनयाकानिल्स्पापूजिनयानृकीतानागनपुनकृस्यन्वावृद्धाहृगावनकास्मलृनानुनृकृनामानिनापूजिनाथ्यथ्यपितेहृगावन्पूर्वेस्यान्दिभिगंगानदीवानृकायनेपूजि:
माहृस्मनसाहृनुयल्नाकभनुयूसनामृक्ष्वकेकामलनकथानस्यपिविनिचूहेस्यपूजाथनाकवन्नमयांरुपानुनिक्षाययथाजनोछिनोसंथकस्पेवाकनावासेपव्यासलुयाछुनृकेथ्यानानयेस
जयदक्षेयदयवायनपुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनवृक्षेवीवनक्षवधजयनाकावेजयकोहिशभृपिनुतेहृगावन्कूलपूजावाफलदुहिबनावानोनिदानेवकृवनेपूर्थ्वेप्रसवेना॥बवेदक्षिणासांपः
थ्विमायोडहृवस्थांमृद्धमोधाविदिकृवकेदस्योदिभिगगंगानदीवानृकायमपनाकभानुमूलनोकृस्यनकेकामलनकृथगोतस्यपिनिनिदेहस्यपूजाथसर्वनिवमयास्कृपोन्मुनिक्षाययथाजनोछिनोको
थयकस्यस्वाकल्पवनयव्यासलुयाछुनृकृथीस्यानयलुजयदक्षेयदयवायनादिमपुष्पधूपगन्धमाल्यविसेपनवृक्षेवीवनक्षवधजयनाकावेजयकोहिशाजूपिनेतेकूलपूजावाफलदुहिबनावाम
नानिदानेवकृवनेपूर्थ्वेप्रसवयु॥हृगवानादा॥ववमकेकोभिकेवमृकृनागजम्पाहृाम्पनेहगवन्कूलपूजावाफलदुहिनावानतानिदानेवकृवनेपूर्थ्वेप्रसवक्षि॥यम्मीप्रहृयावसिनोमृकृनिः
पिनोहृनाउकृकीयाङ्घानयथावयेत्यथ्यवायूयाथोनिगथमनसिकृयालिथमकुयाछुनृकृथ्यान्स्यानयेलुजयदक्षेयदयचीयनदियपुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनवृक्षेवीवनेकृवधजयनाकावे:
जयकोहिथकृजयदक्षेयदयवायनायमवहृगावनकूलपूजावाफलदुहिनावानसमासूर्वेकाकृलपूजावाफलदुहिकनावावकृतनपूर्थ्वेप्रसवतानकथाहिहृगावन्नस्पोपहृयावसिनायोमर्वेकृमताय:
मोसहृणीनाशादयथादमकृगसाहकेमायथायथनाविध्यानानिवल्लाथ्यप्रमामानिवतप्रभानूथ्यमसमायहृयसेफेझिंमङ्गाथियम्थाथमोक्षुथिविमोकमृथानिवलाथ्योथेसतानियजहिस्मृहेविमाकान:
वानपूर्वेविदानसमायहृयशदानपानसिनाथीसयानसिकाकाकिपावसिनावीर्यपानसिनाथ्यानपानसिनाप्रहृपानसिनाप्रथ्यात्मपूत्यनावहिकोमूत्यनास्थ्यात्मवहिकीमृत्यनायावदनावसनाव

मून्यता सर्वमाधयः सर्वमनुत्तरीमूख्यानिदमनथागतवस्तानिवत्तान्निर्विभ्मानयानिवनत्र ॥ एकिमेविर्षः दृष्टदमायधिका बुद्धधर्म्मा अनन्तमेती अनन्तकनुपमार्ग्गाकारज्ञता सर्वज्ञता सर्वाकारज्ञता ॥ बुद्ध
नद्धज्ञानो रूपवकाभासतयत्रमिलित्वा पूर्वीतानागतप्रत्युत्पन्ना च बोधिसत्ता ॥ प्रत्येकबुद्धश्रावका थनिर्मानानिर्यापिकिनिर्ग्यामस्फिव ॥ अथ खलु शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य भगवानेतदवोचत् एवमेतत्कौशिकैव
मेतत् । यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतानितानि वन्दमानस्तु पूजयिष्यति ॥ अप्रमेयमसंख्येयमनन्तं तस्य पुण्यं भविष्यति । यश्च कौशिक प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वोद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वा
चयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति उत्कत्सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति अर्चयिष्यति अपचायिष्यति । पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवर
छत्रध्वजपताकाभिः शान्तलस्य ॥ प्रज्ञापारमितानिर्जातानि हि कौशिक तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां सर्वज्ञज्ञानो यथ यावन्मितासर्वज्ञज्ञानात्सर्वज्ञतामाश्रय । सर्वज्ञमनुत्तरीमूर्त्तानि सम्यक्संबोधियः
स्ता धर्म्मा भूतमाश्रध्यानाता बुद्धसमा मलस्य सार्य सत्यानि दमनबुत्तं येअनथपुति सेविस्तारस्य दमावेसि कबुद्धधर्म्मा र्दयेवबद्ध पिमह्रिह्याम स्वविभो ज्ञानवानयुर्वेविदित्तन समाधयः सर्वत्वपनि २०५
यमौ बुद्धकत्व सम्यक्प्रज्ञापारमितानिःसृता हि कौशिक मायामेकानर्हता सर्वज्ञता सर्वाकारज्ञता प्रज्ञापारमितानिर्जाता हि कौशिक श्रावकयानं प्रत्येकबुद्धयाने प्रज्ञापारमितानिर्जाता हि
कौशिक बोधिसत्त्वयानं सस्मात्तर्हि कौशिक यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वोद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च म
नसिकरिष्यति सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति अर्चयिष्यति अपचायिष्यति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्रच्छत्रध्वजपताकाघण्टाभिः ॥ अस्य पर्यायस्य सकाशान्महासोमाप्यो बहुतरं
पुण्यमभिसंस्करोति ॥ भगवानाह ॥ इमामपि कौशिकतान्यायेपि संस्कुत्तमीमपि भगवतस्तथागतस्य मीमपि यावत्स्व ॥ तिमपशगतस्तत्तमीमपि कौशिकतान्यायेपि संख्यामपि कलामपि गणनामपि उपमामपि उपनिषदमपि उपयाति नाम सः

२

यितव्यमतः॥ तत्कस्य हेतोः। यावद्दिव्यं लिखितोऽमि कस्य प्रज्ञापारमितायां बुद्धायस्य स्यतिताअं बद्धीयस्य स्यतिताक्त्र बुद्धत्वस्याकर्ज्जनत्वविषयतिर्न्नमनत्वस्यत प्रज्ञत्वसाकर्ज्जीनोहविषयतिता बद्धमकृतता। कर्म्मयथात

क्रृविषयति। त्वस्त्वा निष्ठानानि वस्तार्थ्यप्रमाणा। निवनक्रुसानुप्यसमापत्त्य। दानपारमितायाः। शीलपारमितायाः। क्षान्तिपारमितायाः। वीर्य्यपारमितायाः। ध्यानपारमितायाः। प्रज्ञापारमितायाः। स्मृ

त्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्ग्गाणामार्य्यसत्यानां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां विमोक्षाणामष्टविमोक्षानुपूर्वविहारसमापत्तीनां बलवैशारद्यप्रतिसंविदां दशानां तथागतबलानां चतुर्वैशार

द्यानामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां महामैत्र्या महाकरुणायाः सर्वज्ञतायाः मार्गाकारज्ञतायाः सर्वाकारज्ञतायाः द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानामशीत्यनुव्यञ्जनानां कृतानां गृहमधिमसागानकृतानां वाउ स्मेसावाऊकाधिकानां दे

वानां त्रायस्त्रिंशानां यामानां तुषितानां निर्म्माणरतीनां परनिर्म्मितवशवर्त्तिनां देवानां लोके प्रादुर्भावो भवति। यावदकनिष्ठानां देवानां लोके प्रादुर्भावो भवति। अत्रुस्मायमि कहेतुतस्य मकुवागमालि हेतुतस्य

भूतानामभिरूढत्वात् सम्पूर्णत्वात् सर्वकुशलमूलानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां स्तुयागमालवति। भूतनत्व स्वबुद्धकृतनत्व धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनत्व समयत्वमित्ताकस्य बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिश्च प्रज्ञायते॥ हि किस्वपवाथाविमद्धिः

सृक्षिसृद्रसृद्धी॥ ॥पृथस्वलुयः सिंलि ति माहप्रमहासत्वो नाकधामोवातु स्मेदानाऊ काधिकादेवाया वदककवितादवयूतात्लीभिअद्वो देवावाभिलकुपूमलुयामाना तउकुद्रीक्षयामामाधौ। प्रज्ञापारमितायाध्यान

यितव्या वा वचयितव्या पर्य्यवाप्तव्या मामाधौ। प्रज्ञापारमितायां वाभि। ममनत्मि कल्वाप्रज्ञापारमिता॥ तत्कस्य हेतोः। प्रज्ञापारमितायामार्य्यो उद्गृहीतया आवितया वाचितया पर्य्यवाप्तया संवेधकृत्सा

धर्म्माः परिहीयन्ते कुशला धर्म्मा विवर्द्धन्ते। दिया कायाविवर्द्धन्ते सात्मना कायाः परिहीयन्ते प्रज्ञापारमितायामार्य्या उद्गृहीतया आवितया वाचितया पर्य्यवाप्तया मातवृद्धनवीसमसृद्धियशतन धर्म्मनेत्री

नसंपयनतीसम्मुखीभवन्ति। तिअत्र वंभा नृपत्रूदाय मार्ग्गाष्टसञ्चासां पारमिता लोके प्रादुर्भावो भवति सप्तत्रिंशतां बोधिपक्षिकाणां धर्म्माणां मार्य्यसत्यानां चतुर्णां ध्यानानामप्रमाणानामारूप्यसमापत्तीनां विमोक्षम

स्थानानां नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां पञ्चानामभिज्ञानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदां महाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां लोकप्रादुर्भावो भवति सर्व
ध्यानसमूहानां मार्ग्गाकारज्ञतायाः सर्वज्ञतायाः सर्वाकारज्ञतायाः लोकप्रादुर्भावो भवति बोधिसत्त्वचर्य्यायाः लोकप्रादुर्भावो भवति ॥ स्रोतआपन्नसकृदागाम्यनागाम्यर्हत्प्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्त्वानां लोक
प्रादुर्भावः प्रज्ञायते ॥ अथ खलु भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् उद्गृहाण त्वं कौशिक प्रज्ञापारमितां धारय वाचय पर्य्यवाप्नुहि त्वं कौशिक प्रज्ञापारमितां तत्कस्य हेतोः यदा कौशिक असुराणाम
वे समुदाचारो भविष्यति देवैस्त्रयस्त्रिंशैः सार्द्धं संग्रामयिष्याम इति तदा त्वं कौशिक इमां प्रज्ञापारमितां समन्वाहरेः स्वाध्यायेः ॥ एवं तेषामसुराणां स चित्तोत्पादो वा सन्निरोत्स्यते नैव पुनः स्थास्यति॥
यदि विलोकस्यादानुत्पादयिष्यन्ति युष्माकं देवपुत्राणां देवकन्यानां वा च्युतिकालेऽवलोकमानयियुन्नितः स्वाध्यायं कुर्यास्तेयस्मान्नाश्यायाय यदि ते घोषेणानां प्रज्ञापारमितां शृण्वतां तां रूपायां
यदि विलोकस्यादानुसंकर्ष्याः स्वाध्याति तदैव देवानां वने उत्पत्स्यन्ते ॥ एवं महर्द्धिका कौशिक प्रज्ञापारमिता यया प्रज्ञापारमितायाः श्रवणाय स्वकस्य च्युतिकौशिक कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा देवपुत्रस्य वा देवकन्याया वा शुश्रूषां
प्रज्ञापारमिता श्रोत्रावभासमागमिष्यति स चैव तेन कुशलमूलेनानुपूर्व्वेणानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् एवमेतद्भगवन्नेवमे
तत्सुगत कथं हि भगवन् येऽतीतेऽध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः सश्रावकास्ते निर्वृतास्तेऽपि निर्वाणसंप्रतिष्ठितास्तेऽपीमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः॥
येऽपि ते भगवन्नुत्पत्स्यन्ते अनागतेऽध्वनि बुद्धा भगवन्तः सश्रावकसंघास्तेऽपीमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते ॥ येऽपि ते एतर्हि दशदिगपरिमिताः प्रत्युत्पन्नास्तथागता अर्ह
न्तः सम्यक्संबुद्धा भगवन्तः सश्रावकास्तेऽपि तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति सर्वे तेऽपीमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ तत्कस्य हेतोः अस्यां हि प्रज्ञापारमितायां सर्वे बुद्ध

धर्म्मा संस्कृता ॥ सर्व्वबोधिसत्वधर्म्मा ॥ सर्व्वप्रत्येकबुद्धधर्म्मा ॥ सर्व्वश्रावकधर्म्मा संस्कृताः ॥ एवं सूक्ष्मगाम्भीर्यं देवानामिन्द्र मनसिकुरु । एवमनस्कौशिके वमनतु । मदा विधेयकौशिक यद्रूपप्रज्ञापारः
मिता सूत्रलेयो यं कौशिक विद्याय प्रतिरूपप्रज्ञापारमिता । अस्तन सम्भार्यं कौशिक विद्याय प्रतिरूपप्रज्ञापारमिता । तत्कस्य हेतोः सर्व्वं हि कौशिक ये ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्ना दशदिक्षु लोके तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबु-
द्धाः सर्व्वे ते इमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः अभिसंभोत्स्यन्ते अभिसंबुध्यन्ते च । इमामेव प्रज्ञापारमितामागम्य दशकुशलाः कर्म्मपथाः प्रज्ञायन्ते चत्वारि ध्यानानि चत्वा-
र्य्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः ॥ षट्पारमिताः ॥ सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्मा आर्य्यसत्यानि चत्वारि ध्यानानि नवानुपूर्व्यसमापत्तयः ॥ सर्व्वशून्यताः ॥ सर्व्वसमाधयः ॥ सर्व्वधारणीमुखानि दश तथागतबलानि
चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः ॥ अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्माः ॥ प्रज्ञायन्ते त्रीणि विमोक्षमुखानि अष्टौ विमोक्षा आनुपूर्व्वविहारसमापत्तयः ॥ षडभिज्ञा धर्म्मधातुर्भूतकोटिस्तथता अवितथता अनन्य-
तथता धर्म्मता धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता लोके प्रज्ञायन्ते । ये च बुद्धभूमिः श्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्वं प्रत्येकबुद्धत्वं सर्व्वज्ञता लोके प्रज्ञायन्ते बोधिसत्वपूर्व्वः कौशिकागम्य
दशकुशला कर्म्मपथा लोके प्रज्ञायन्ते ॥ सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्मा आर्य्यसत्यानि अप्रमाणानि ध्यानानि आरूप्यसमापत्तयः ॥ अष्टौ विमोक्षा आनुपूर्व्वविहारसमापत्तयः ॥ शून्यतादिविमोक्षमुखानि षडभिज्ञाः ॥ स-
र्व्वपारमिताः ॥ सर्व्वशून्यताः ॥ सर्व्वसमाधयः ॥ सर्व्वधारणीमुखानि दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः ॥ अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्माः मार्गाकारज्ञता सर्व्वज्ञता सर्व्वाकारज्ञता लोके
प्रज्ञायन्ते । धर्म्मधातुर्भूतकोटिस्तथता अवितथता अनन्यतथता धर्म्मता धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता लोके प्रज्ञायन्ते ये च बुद्धभूमिः श्रोतआपत्तिफलं श्रोतआपन्नाः सकृदागामिफलं सकृदागामिनः अना-
गामिफलमनागामिनः अर्हत्वमर्हन्तः प्रत्येकबोधिः प्रत्येकबुद्धाः ॥ अनुत्तरा सम्यक्संबोधिः ॥ बुद्धाश्च सम्यक्संबुद्धा लोके प्रज्ञायन्ते ॥ तथापि नाम कौशिक चन्द्रमण्डलमागम्य सर्व्वा ओषधितारागणाः प्रभा-

वका ॥ एवमेव कौशिक वोधिसत्वं महासत्वमागम्य दशकुशलाः कर्म्मपथाः सर्व्वे कुशलचर्य्याः सम्यकचर्य्याः सर्व्वयानसिद्धाः सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्या धर्म्माः अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः षट्पारमिता
नि अष्टविमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः [illegible] सर्व्वसमाधयः सर्व्वशून्यताः सर्व्वधारणीमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधयः पञ्चाभिज्ञाः दशवलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदष्टा
दशावेणिका वुद्धधर्म्मा यथा यथा प्रज्ञायन्ते । सर्व्वेभ्यस्ते सर्व्वश्रावकप्रत्येकवुद्धानां तत्प्रज्ञायते । सर्व्वसत्वाः प्रभावतस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संवुद्धाः लोके यदपि वुद्धा भगवन्तो लोके नारि
सैव कतमा स्यात्तत्कथं गतानामुत्पद्यन्ते तदापि ते वोधिसत्वा महासत्वाः सत्वानां लौकिकांश्च लोकोत्तरांश्च धर्म्मान्देशयन्ति । तत्कस्य हेतोः । वोधिसत्वनिर्जातानि हि देवयानमनुष्ययानश्रावकयानप्र
त्येकवुद्धयानानि । तच्च वोधिसत्वस्य महासत्वस्योपायकौशल्यं प्रज्ञापारमितानिर्जातं येनोपायकौशल्येन समन्वागतः षट्पारमिताश्चरति सर्व्वशून्यतां भावयति सर्व्वसमाधींश्च समापद्यते सर्व्वधारणी
मुखानि प्रतिलभते अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीश्च समापद्यते सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्यान् धर्म्मान् भावयति आर्य्यसत्यानि भावयति । अष्टविमोक्षान् भावयति । नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीश्च समापद्यते
प्रणिहितान् भावयति त्रीणि विमोक्षमुखानि भावयति । दशतथागतवलानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् वुद्धधर्म्मान् प्रतिलभते [illegible] अनुपलम्भयोगेन [illegible]
उत्तानि प्रतिलभते न च श्रावकभूमिं न प्रत्येकवुद्धभूमिं साक्षात्करोति सत्वांश्च परिपाचयति वुद्धक्षेत्रञ्च परिशोधयति । धर्म्मतां वोधिसत्वसंपदञ्च परिगृह्णाति । सर्व्वज्ञतां चानुप्राप्नोति ॥ पुनरप
परं कौशिक यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति प्रवर्त्तयिष्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति स इमान् दृष्टधार्म्मिकान् गुणान् समन्वागतो भविष्य
ति ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कतमांस्तान् भगवन् दृष्टधार्म्मिकान् गुणान् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा समन्वागतो भविष्यति । यः खल्विमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धा

२०

नयिष्यन्ति वा वर्धयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति ॥ भगवानाह ॥ ये केचित् कौशिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा न विषेण कालं करिष्यन्ति नाग्निना न शस्त्रेण नोदकेन कालं

करिष्यन्ति । यावन्न केनचिद्व्याधिना कालं करिष्यन्ति स्थापयित्वा पूर्वकर्मविपाकेन तं च नामकृतं भविष्यन्ति । सचेत् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां स्वाध्यायेनाकुलीभवि-

ष्यति स्वाध्यायन्तेषु ... यावन्न केनचिद्व्याधिना कालं करिष्यन्ति ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा हि ... ये केचित् कौशिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा इमां प्रज्ञापारमितां स्वा-

ध्यायेनाकुलपुत्राः सन्तः करिष्यन्ति । ते ... कुलपुत्रा वा ... पूर्वकालयितव्यं ... ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते कुलपुत्रा वा कुलदुहि-

तरो ... सर्वसत्त्वानामन्तिके मैत्रचित्ता ... मुदिता ... उपेक्षा ... ये केचित् कौशिक इह कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा समन्वागता भविष्यन्ति । इ-

मां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति ॥ पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा ... समन्वागता भविष्यन्ति

ये इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति । ... विवादे ... भविष्यन्ति ...

... प्रज्ञापारमितां ... सर्वधर्म ... सर्वसत्त्व ...

... सर्वसत्त्व ... बुद्धधर्म ... भविष्यन्ति ... भविष्यन्ति । ...

... भविष्यन्ति ... भविष्यन्ति । ... कुलपुत्र ... कुलपुत्र ... । ... कमाः

कनिककुलपुत्रमस्यतेमुडकुलपुत्रपस्यता।कृजियमस्ताभास्तकुलपुत्रावाताक्षमसताभालकुलपुत्रावाश्चपश्चिमस्तामानकुलपुत्रावाडवानावादानेमुयपस्यतेसनतनस्यरुहिमनतनसमितेंहाशिभन्मस्ता
पूर्ववलकृत्वानुष्ठेजनसमल्लेकृतकायोभविष्यति।यतवासाकृक्षम्मोवृद्धाभगवताआरागयिष्यन्ति।मतवृद्धानोभगवतोपूनतायम्रोओययाइकययत्स्यते।नआत्वतिहाविनद्विमाभविष्यति।सम्पूः
कांस्फुंवुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रंसंक्रमिष्यति।तोबुद्धान्भगवतःपर्युपासिष्यतिधर्मंचश्रोष्यतिबुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रंसंक्रामंसत्त्वांश्चपरिपाचयिष्यति।बुद्धक्षेत्रंचशोधयिष्यति।अधर्षयिष्यति।तस्मात्तर्हिकौशिककुलपु
त्रस्यवाकस्तत्रुसितावापुत्रामानमिताद्रुहितादेव्याभनस्यितत्यावावसितयायपर्युपासितव्यायानिमश्चमनसिकर्तव्यासर्वहसाधितेनवाविनद्वितनभवितव्यी।सत्वतेदस्पभ्रम्मिकेंउद्वेभसीयराविकें
लेनविनद्धितोभविष्यति।यावच्चानुत्तरांसम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्तुति।अथखल्वन्यतीर्थिकाःपरिव्राजकानोगतमूयातेभ्रारियायायाअथनभगवांस्तेनोपसंक्रामतिस्म।अथखल्वन्यजसय
वानामिन्द्रस्यैतदवोचत।अहदन्यतीर्थिकाःपरिव्राजकानोमदेमूयानोरातियामानोयेनभगवांस्तेनोपसंक्रामन्ति।यन्न्वहमिदंयावेमातंममाभगवतोऽन्तिकात्प्रज्ञापारमितायाउद्ग्रहीतस्कायेः
न्मातस्त्राध्याययंयथनतेन्यतीर्थिकानांपरिव्राजकानांगतन्वभगवतमूयसंक्रामेमूनक्रिनायेप्रज्ञापारमितायोकस्य।अथखल्वन्मादवानामिन्द्रोयावदन्तभगवतोःकिकान्तप्रज्ञापारमितायाउः
कृद्रीतक्कावत्स्वाध्यायतिस्म।अथखल्वन्यतीर्थिकाःपरिव्राजकाइनतेनवभगवन्तंप्रदक्षिणीकृत्ययेनेवमार्गेनागतास्तेनेवप्रतिगताः।अथखल्वश्चमूस्मतोशारिपु।सितदनवत।किमतः
कानधंयतेनदन्यतीर्थिकाःपरिव्राजकाउपायरातिप्रामाभगवन्तेइतेनववप्रदक्षिणीकृत्ययेनेवमार्गेनागतास्तेनेवप्रतिगताः।अथखल्वभगवानायुष्मन्तंशारिपुत्रस्यवततेववसतभ
पिवितर्कसाह्नायायुष्मन्तंशारिपुत्रमामन्त्रयतेस्म।अकौशशारिपुत्रदेवानामिन्द्रशक्रस्यप्रज्ञापारमितासमन्वाहरता।येनतेऽन्यतीर्थिकाःपरिव्राजकाइनतन्वभगवन्तंप्रदक्षिणीकृः

यथनेवमान्येनागताम्भनेवप्रतिगताग्रानस्त्रिमानिर्मितकयामन्यतीर्थिकानांयनिग्रन्थकानांभकस्यापिगुर्ञ्छर्मसमन्वागमिसर्वेननेन्यतीर्थिकायनिग्रन्थकाप्रतिरूतविलडयाचम्
दिप्रायाङमस्कसिलयमस्यकानारुकेमानिर्मितसमन्वागमिसदेवकलोकसमानकसवस्कस्रमनवाग्नीकायोप्रकार्यानूसाप्रहायानमितामूपानेलाद्विप्रायाप्रतिरूतविलडयः
रुतविलडयसंकामन्वेतन्नंविघते ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि मानिर्मितयत्नंहस्तिसादनमसासादनलोकमधीवाउमसानाजिकाप्तुयत्क्षिगायामानुषिमानिर्मीतनवयाययननिर्मितवश
वर्त्तिनात्रयस्त्रिंशकायिकात्रयस्त्रिंशपूर्वादिनात्रयस्त्रिंशपार्षद्यायावदकनिष्ठादेवपुत्राययितिश्रावकाययितिप्रत्येकबुद्धाययितिबोधिसत्त्वायमहासत्त्वायसैनवीयंप्रज्ञापारमितायनिगृहीता ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि
तप्रज्ञापारमितानिर्जाताधायूतनयनंमानिर्मितयितियूर्वमांदिभिर्गंगानदीवालुकायमसूत्रलोकधातुषूयावद्दशसुदिक्षुगंगानदीवालुकायमसुलोकधातुषुकेकस्यान्दिभिबुद्धाभगवन्तःस
श्रावकसंघास्तथाबोधिसत्त्वदेवनागयक्षगंधर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगास्तेनयिसर्वेनियंप्रज्ञापारमितानिगृहीता। तत्कस्य हेतोः तथा हि प्रज्ञापारमितानिर्जातासर्वेस्तूपवल्गमानस
यायीयस्तेनतदरूवदिमास्मशतनस्यादेतासम्यक्संबुद्धस्यवकस्तुपनिषदश्मसर्वेस्मिताराजुमीचकामावचरानूपावचरादेवपुत्राःसमन्तेस्मिकानिश्लंसयमतवाधिसत्त्वामहासत्त्वाकति
यकंभूतलनायोसम्यक्संबोधिं। यत्रनमसयनजगावांस्तेनायसंजातमयेविवक्कृतकलनायमितिः॥ सूथवलमानस्यायीयाश्चतुर्विगवननायत्निर्मायथननरुगावांस्तेनायसंजमितुकामानवयत ॥ सूथव
लगकस्यदेवानानिर्भुसेयरुवत॥ मानावनायंयायीयांश्चतुर्भवननायत्निर्मायथनरगवांस्तेनोयसंक्रमितुकामा। यायमानस्यपायीयस्यचतुर्भवलकायस्येवंनूपायुरुशानानाहाविम्वि
मानस्यचतुर्भस्यवलकायस्येवंनूपायूरुशानप्रमनजितश्चतुर्भस्यवलकायस्येवंनूपायुरुशानमास्थानांचतुर्भस्यवलकायस्येवंनूपायुरुशानलिकुवोनोचतुर्भवलकायस्येवंनूपायु

व

दशानंसत्वानांबद्धुयअस्सवत्तकायस्येवंनुयावृहा॥यायंबद्धुनऽस्सवलकायस्येवंनुयामारशयापीयस्तानिस्मितशादीर्यमार्गंखलुपुनमारशयापीयौहगणौऽवलाशपुरूअवमानवेगयीमत्वानी
चविहठनाहिप्रायशायत्नूनसहक्षिमांप्रज्ञापारमितासमन्वाहरन्तयेसुत्यास्ताश्चायहरा॥अथखलुशक्रोदेवानामिन्द्रःप्रज्ञापारमितांसमन्वाहरन्स्वाध्यायसमकरोत्॥यथायथाशक्रोदेवानामिन्द्रः
स्वाध्यायंमांप्रज्ञापारमितांस्वाध्यायतिस्म॥तथातथामारापापीयांसस्तेनैवमार्गेणपुनरेवप्रत्युदावर्तन्त॥अथखलुत्रायस्त्रिंशद्देवानिकायिकादेवायावदकनिष्ठादेवा
रुदिव्यानिपुष्पाण्यन्तरीक्षेनिर्मायाकन्तीकगावाचवयनभगवांस्तनाभ्यवकिरन्तिस्म॥एवंचावचन्तास्मिन्वतेयंप्रज्ञापारमिताजाम्बुद्वीपकानांमनुष्याणांप्रवर्तिष्यतियावदियंप्रज्ञापार
मितायांजाम्बुद्वीपकानांमनुष्याणांप्रवर्तिष्यतितावच्चतथागतस्यास्तारातम्यंसद्धर्मस्यान्तर्धानंभविष्यतिसद्धर्मोऽपिनक्षिप्रमन्तर्हितोभविष्यति॥सर्वेऽपिसादक्षमसासाद २८
समाकश्चानो॥एवंदशसुदिक्षुसर्वबुद्धक्षेत्रेषुबोधिसत्त्वानांचर्याविशेषाःप्रभवत्यवस्थितांगाःसोप्रज्ञापारमितायांकुलपुत्रोवाकुलदुहितावालिखित्वाधारयिष्यतिवाचयिष्यतिपूकालिखि:
तामपिकस्ताःसर्वपिपिथ्यक्तिसमुत्ताकआमाचवमादिस्यविष्यति॥सनाथविगततमांधकानाचवमादिरुविष्यति॥चेयंप्रज्ञापारमिताप्रवर्तिष्यति॥एवमुक्तेभगवांशक्रंदेवानामिन्द्रमेतदवोचत्॥एव
मेतत्कौशिकैवमेतत्॥यस्तुप्रज्ञापारमिताकश्चित्प्रसन्नःसोप्रज्ञापारमिताप्रवर्तिष्यतिमूलकशिखिवाभूत्ताकआमाचवमादिरुविष्यति॥सनाथविगततमान्धकानाचवमादिरुविष्यति॥अथख
लुतदेवपुत्रादिव्यानिपुष्पाण्यन्तरीक्षेनिर्मायभगवन्तमभ्यवकिरन्तिस्म॥एवंचावचन्तास्मनक॥यःकश्चित्कुलपुत्रोवाकुलदुहितावाइमांप्रज्ञापारमितांसत्करिष्यतिश्रवणेशिष्यतिवाचयिष्यतिपर्य
वाप्स्यतियावत्तिगत्रामनसिकरिष्यतिनतस्यमारावामारकायिकावादेवपुत्राअवतारंलप्स्यन्ते॥वयमपिभगवंस्तस्यकुलपुत्रस्यवाकुलदुहितुर्वासततसमितंरक्षावरणगुप्तिंसंविधास्याम॥शक्रः

गोमिकिरुनवं स्कस्वयं कृत्वसु शंवा कृतइ दितावं वाम्नयाद्दय ꣽमां प्रज्ञापारमितामुद्गृहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति । अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो र
ꣽवकमसदवावता । नतसगवं कृत्वा तयुत्रो वा कुलदुहिता वा अप्रमेयेन कुशलमूलेन समन्वागतो भविष्यति । य ꣽमां प्रज्ञापारमितामुद्गृहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति योनि
शश्च मनसिकरिष्यति । रेद्धोजिनकृताधिकानास्करवं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा दारो भविष्यति य ꣽमां प्रज्ञापारमितामुद्गृहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति किं बहु
वृद्धयर्य्यपारमिताः कल्याणमित्रपरिगृहीतास्य कुलपुत्रस्य कुलदुहितुर्वा नयस्वभविष्यति । तत्कस्य हेतोः । अनुकानिर्जाता हि सर्व्वज्ञता यदुत प्रज्ञापारमितानिर्जाता तथागता सर्व्वज्ञता निर्जाता यदुत प्रज्ञापारमितातः तस्मात्तर्हि कौशि
हितायां प्रज्ञापारमितायां नामसर्व्वज्ञतां ꣽमादि सर्व्वज्ञता वेशुक्ता पारमिता वाद्धयमतदद्धे धीकार्यं । एवमुक्ते भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् । एवमेतत्कौशिकैवमेतत् । यथा वदसि सर्व्वज्ञता च प्रज्ञा
पारमिता वाद्धयमतदद्धे धीकार्यं ॥ ꣽतिस्वपवायाधिमर्कि र्मदुमध्या ॥ ॥ अथ खल्वायुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत् । कथाहि भगवान्न दानपारमिताया नामधेयं परिकीर्त्तयसि न शीलपारमिता
यान्क्षान्तिपारमिताया न वीर्य्यपारमिताया न ध्यानपारमितायाः यथा प्रज्ञापारमिताया नामधेयं परिकीर्त्तयसि न सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां नामधेयं परिकीर्त्तयसि । न चतुर्णामार्य्यसत्यानां नाप्रमाणध्याना
नूपसमापत्तीनां नामधेयं परिकीर्त्तयसि । नाष्टानां विमोक्षमुखानां नान्ये न नवानामनुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां नामधेयं परिकीर्त्तयसि न षडभिज्ञारिद्धानां नसच्चीत्तां भूमीनां न समाधीनां न सर्व्वधारणी
मुखानां नामधेयं परिकीर्त्तयसि न दशानां तथागतबलानां न वैशारद्यानां न प्रतिसंविदां नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां नामधेयं परिकीर्त्तयसि यथा प्रज्ञापारमितायाः नामधेयं प
रिकीर्त्तयसि । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् । प्रज्ञापारमिता आनन्द पूर्व्वङ्गमा नानासिकाय पञ्चानां पारमितानां सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां चतुर्णामार्य्यसत्यानामप्रमाणध्यानारूप्य

समापत्तीनां पूर्व्वङ्गमा नायिकाष्टानां विमोक्षानां नवानामनुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां विमोक्षमुखानां पञ्चाभिज्ञानां पूर्व्वङ्गमा नायिका सर्व्वशून्यतानां सर्व्वसमाधी-
नां सर्व्वधारणीमुखानां पूर्व्वङ्गमा नायिका दशानां तथागतबलानां चतुर्वैशारद्यानां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां पूर्व्वङ्गमा नायिका सर्व्वबुद्धधर्म्माणां पूर्व्वङ्गमा नायिका प्रज्ञापारमि-
ता । तत्किं मन्यसे आनन्द अपरिणामितं दानं सर्व्वज्ञतायां पारमिता नामधेयं लभते । तत्किं मन्यसे आनन्द अपरिणामितं शीलमपरिणामिता क्षान्तिरपरिणामितं वीर्य्यमपरिणामितं ध्यानमप-
रिणामिता प्रज्ञा सर्व्वज्ञतायां पारमिता नामधेयं लभते । आनन्द आह ॥ नो हीदं भगवन् नो हीदं सुगत ॥ कथं पुनर्भगवन्नानन्त सर्व्वज्ञतायां परिणामितं दानं पारमिता नामधेयं लभते । कथं पुनर्भगवन् शी-
लं क्षान्तिर्वीर्य्यं ध्यानं प्रज्ञा सर्व्वज्ञतायां परिणामिता नामधेयं लभते । भगवानाह ॥ अद्वययोगेनानन्द दानं परिणामितं शीलं क्षान्तिर्वीर्य्यं ध्यानं प्रज्ञा सर्व्वज्ञतायां परिणामिता पारमिता नामधेयं लभ- २३१
ते ॥ अनुत्पादयोगेनानुपलम्भयोगेन परिणामितं दानं यावत्प्रज्ञा सर्व्वज्ञतायां पारमिता नामधेयं लभते ॥ आनन्द आह ॥ कथं भगवन्नद्वययोगेन दानं परिणामितं सर्व्वज्ञतायां पारमिता नामधे-
यं लभते । एवं शीलं क्षान्तिर्वीर्य्यं ध्यानं कथं भगवन् प्रज्ञाद्वययोगेन परिणामिता सर्व्वज्ञतायां पारमिता नामधेयं लभते । भगवानाह ॥ रूपमानन्द अद्वययोगेन वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां वि-
ज्ञानस्याद्वययोगेन यावद्बोधेः । आनन्द आह ॥ कथं भगवन् रूपस्याद्वययोगेन । कथं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणामद्वययोगेन कथं विज्ञानस्याद्वययोगेन कथं यावद्बोधेरद्वययोगेन ॥ भगवाना-
ह । तथाहि आनन्द रूपं रूपस्वभावेन शून्यं वेदना वेदनया शून्या संज्ञा संज्ञया शून्या संस्काराः संस्कारैः शून्या विज्ञानं विज्ञानेन शून्यं तत्कस्य हेतोः तथाहि रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं च यावत्पारमिताश्चाद्व-
यमेतदद्वैधीकारं । यावद्बोधिश्चैषा पारमिता चाद्वयमेतदद्वैधीकारं ॥ तस्मात्तर्ह्यानन्द प्रज्ञापारमिता पूर्व्वङ्गमा नायिका सर्व्वपारमितानां सर्व्वशून्यतानां सर्व्वसमाधीनां सर्व्वधारणीमुखानां सप्तत्रिंशद्बोधिप-

मा

क्ष्याणां धर्माणां शून्यतादीनामनात्म्यसमायुक्तो नामार्य्यसत्यानां ध्यानाविमोक्षाणां नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां त्रयाणां विमोक्षमुखानां पञ्चाभिज्ञानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्या-
नां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां सर्वाकारज्ञतायाः ३ सर्वज्ञतायाः ३ प्रज्ञापारमिता परिणायिका। तद्यथापि नामानन्द महापृथिवीप्रतिष्ठितानि सामग्रीवशेन बीजानि विरोहन्ति॥
एवमेवानन्द प्रज्ञापारमितानिश्रिताः प्रज्ञापारमितापरिगृहीताः सर्वाः पारमिताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यधर्माः शून्यतादयश्चानात्म्यसमायुक्ता आर्यसत्यानि यावत् सर्वाकारज्ञता ४ सर्वज्ञतेव मूलानि विरोहन्ति॥
दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा विवर्धिका यावत्सर्वज्ञताविवर्धिका। सर्वज्ञतायां प्रतिष्ठिता यत्सर्वपारमिताः ४ सर्वशून्यताः ४ सर्वे समाधयः ४ सर्वे धारणीमुखानि सप्तत्रिंशद्बोधिप-
क्ष्या धर्माः शून्यतादयश्चानात्म्यसमायुक्ता यावद्दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा विवर्धिकाः सदानन्द प्रज्ञापारमितैव सर्वपारमितानां परिणायिका यावद्बुद्धानां भगवतां परिणायिका:
नां बुद्धधर्माणां यावत्सर्वाकारज्ञतायाः॥ [illegible]॥ शक्र आह॥ न खलु पुनर्भगवंस्तथागतेन दानस्य वर्ण्णो बुद्धेन प्रज्ञापारमितायाः ४ सर्वगुणाः ४ यथा कीर्त्तिताः ४ यथा प्रज्ञु:
मानं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यश्च निगृह्णाति कर्म्मावृतं प्रज्ञापारमितां कृतं संज्ञाश्च्यावयन्त्यार्यावा पूर्वं यानि गच्छ मनसिकृत्वं प्रज्ञापारमितायां तथागतवन्दनादोषयाश्रित्य यावाचितनयाय:
र्थ्यवाप यायानि अस्यमसिनेकृता यावद्भगवतां कृतानां कल्याणमित्राणां लोकं प्रादुर्भाव वनितवतुर्ण्णां ध्यानानां चतुर्ण्णामप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्माणां मा
र्यसत्यानां स्मृत्यानामविमोक्षाष्टानां नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां त्रयाणां विमोक्षमुखानां सर्व्वपारमितानां सर्व्वशून्यतानां सर्व्वसमाधीनां सर्व्वधारणीमुखानां दशानां तथागतबला:
नां चतुर्ण्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां नामपयादकुशलवारवनित प्रज्ञापारमितायां भगवतां तथागतवन्दनादोषयाश्रित्य यावाचितनयाय पर्यवाप यायाश्रिता:

श्च मनसिकरुन्मा गृहपतिमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते क्षत्रियमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते ब्राह्मणमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते चातुर्महाराजकायिका देवा यावदकनिष्ठा देवाः प्रज्ञायन्ते
प्रज्ञापारमितया भगवन्नुद्गृहीतया यावद्योनिशो मनसिकृतया स्रोतआपन्नाः प्रज्ञायन्ते सकृदागामिनो नागामिनो र्हन्तः प्रत्येकबुद्धाः प्रज्ञायन्ते बोधिसत्वाः प्रज्ञायन्ते प्रज्ञापा
रमितया भगवन्नुद्गृहीतया धारितया वाचितया पर्यवाप्तया योनिशश्च मनसिकृतया तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके प्रज्ञायन्ते ॥ एवमुक्ते भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवो
चत् न पुनः कौशिक ये कुलपुत्रा कुलदुहितरो निर्वाणं संप्रज्ञापारमिता धारिता वाचिता पर्यवाप्ता योनिशश्च मनसिकृता न तासामवतारं वक्ष्यान्यदामि तस्मात्तर्हि कौशिक ये अप्रमादेन कौशिक
कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा शीलस्कन्धेन समन्वागता भविष्यन्ति ॥ य इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति सर्वज्ञताविरु
न चाविनदिता भविष्यन्ति । अप्रमादेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन विमुक्तिस्कन्धेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन समन्वागता भविष्यन्ति । य इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति २२
वाचयिष्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति । सर्वज्ञतायां विरुन्न चाविनदिता भविष्यन्ति । तथागतप्रतिमासु कौशिक कुलपुत्राः कुलदुहितरो वा वदितव्याः । य इमां प्रज्ञापारमितामुद्गृही
ष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति स सर्वज्ञता विरु न चाविनदिता भविष्यन्ति । यत्कौशिक सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां शीलस्कन्धः समाधिस्कन्धः प्रज्ञा
स्कन्धो विमुक्तिस्कन्धो विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धः । य इयं प्रज्ञापारमिताविहारिणां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां शीलस्कन्धः समाधिस्कन्धः प्रज्ञास्कन्धो विमुक्तिस्कन्धो विमुक्तिज्ञान
दर्शनस्कन्धस्तस्य कौशिक शीलस्कन्धस्य समाधिस्कन्धस्य विमुक्तिस्कन्धस्य विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धस्य सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनः

ऽस्य भगवती मयि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि कलां नोपैति शतसहस्रतमीमपि कलां नोपैति संख्यामपि गणनामपि मध्यमामपि मध्यमामपि यत्र ग्राममध्यमपि निषदमपि नोपैति तत्कस्य हेतोः यथादि स वो कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च
श्रावकयुक्तकावृद्ध स सम सि विमक्तुन्नवक ष्टिद्धमीनाति निगमानक्रम शाय कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ऽऽ मां प्रज्ञापारमितां सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति कि पूष्पम्
धूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिः स वा मयि कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा ऽऽ महर्द्धिकाः धार्मिकाश्च मोय नायिकाग्र गुणानुशंसाः प्रतिकाङ्क्षितव्याः ऽऽ इति स्वयं मार्थेधिमाक मध्यमम् ॥ ॥
नुवमृक भक्तद्ध देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् । अहं भगवन् स मया कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा गुप्तिं संविधास्यामि य ऽऽ मां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवा
प्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति । पुनरपरं भगवन् सत्त्वहृत्कार्य विकल्प ऽऽ मां प्रज्ञापारमितां न सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजघण्टापताका
भिः प्रावयन्कृत भगवानेतदवोचत् । साधु साधु कौशिक कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा ऽऽ मां प्रज्ञापारमितां स्वाध्यायताम् वहूनि देवपुत्रा गमनं दृष्टधार्मिकाश्च गुणानुशंसाः कामिष्यति ॥ तत्खलु पुनः कौशिक कुल
पुत्राणां कुलदुहितॄणां वा ऽऽ प्रज्ञापारमिताग्रं निर्मितं स पुत्रकं प्रतिराजानं न देवपुत्राः यत्र संमन्त्र क्षमस्व कायः यन्दायिकध्वंसः सत्त्वकानां क्रियत्र कामानयिष्यति नदायिक नैवद पुत्राधर्मगोत्रवद्धा युक्ति रान मपुत्र संदेहः
ऽ यमन्त्रलक्षः । ऽऽ समपि कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा दृष्टधार्मिकांश्च गुणान् प्रतिलप्स्यते । य ऽऽ मां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति नानां
लिखित्वा सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजघण्टापताकाभिः नयनं कौशिक कस्य कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा ऽऽ मां प्रज्ञापाः
रमितां नाम माधानां चरमं ध्यायं यद्यायुर्न कानान्तरीनविकल्पनावि विष्यति काकावासमानुयाग्र मण्डलयालक्षणाकं वा ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ऽऽ कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा ऽऽ यं च प्रज्ञापारमितायाः कुलवद्ध

ष्टिकं विज्ञानिकस्य कुशलप्रयोगिकानां सर्वधर्माणामिन्द्रियलौकिकाग्रधर्मसभागकालानन्तरमास्रवकुशलान्यसंस्कृताभ्यां संस्कृताभ्यां ग्रवकधर्माग्रयुक्तकवृद्धधर्माग्रवाभिसत्यधर्मार्थकक्ष्यमाणस्य
हितकुशलमूलावाकुशलदृष्टिसमावागृध्यासगृन्यतायां क्लिष्टायावदगाब्धमावगृन्यतायां क्लिष्टासंदुयालं संग्रस्यायानमितायान्तसमनुयध्यानियाधूयालस्यततमपिनसमनुयध्यानि। नवंदिष्टयांकु
लमूलाधांकुशलदृष्टिलक्षांवाप्रस्यायानमितयानगृहीतानामूयालं मानरविषयाणि॥ पुनर्नवसु कौशिककस्य कुशलमूलस्य वाकुशलदृष्टिहतुर्वाङ्मांवस्यायानमितामकृक्रतामात्रयतावायतामर्थ्यवापूर्वकायानमाश्च
मनसिकृतं मध्यिकनाव नीयततमंनीयतनाकृत्यानि नकृत्यानि समकृतसमायथक। कस्यदकाकृष्यादिसकुशलमूलावाकुशलदृष्टिकावावकुतसमनयध्यानियशूली यत्रवामंनीयतनाकृत स्यास्तं तस्यकः
संख्यासमायवधवाङ्मानायिसकौशिककस्य यूथवाकुशलदृष्टिकावादकश्चा मिश्रकांगुण्डांप्रतिगृहीतयानियलूमां युक्तायानमितामकृतयध्यानियानयियध्यानिवायियध्यानियर्ध्यवापूर्वानियानिगध्यमनासकान
स्याकसकौनियध्यानिगुत्रकानियध्यानिमानयध्यानिपुरुडायियध्यानिपूध्यध्यूयगंधमास्यविसयनवूर्ध्वीवनकधडयकाकालिशा॥ इति स्वयमार्थाभिमतिकमध्यमस्य॥ ॥पुनर्नवनं कौशिकयादिकस्यित्कुशलः
मूलावाकुशलदृष्टिलावाङ्मांवस्यायानमितामकृतयध्यानियानयियध्यानिवानायियध्यानियर्थवाध्यानियानिगध्यमनासकानियध्यानिरावनिखिलास्कानियध्यानिगुत्रकानियध्यानिमानयध्यानिपुरुडायियध्यानिपूध्यूयनंध
मास्यविसयनवूर्ध्वीवनकधडयकाकालिशास्त्रियारविषयानिसमानायिरुनामिणामात्यक्रानितानादिकानांग्रवधत्राकयानांयियकदमादिगितासकसर्वतासधमकुर्युवृक्षासगवकावाभिसत्यावयुस्थकपूचः
श्वजूदनस्यसर्वलोकाश्चसर्ववालोकाक्रयामयिसद्याधिसत्वश्रियारविषयानिसदवकस्यायित्वाकस्यसमावकस्यमध्यमसत्राक्रितिकायाश्चयुडायाश्चसदवमानुयामनायाश्चयुडायाश्चप्रियारविषयानिमनस्यापश॥
इति स्वयमार्थाभिमतिकमध्यमभिमता॥ ० ॥अनन्तरं दनवयगिरासनसमनन्तरमनारविषयानि। अनन्तरं ध्यादनयानमितयासमनन्तरमनारविषयानि जवमनाकृत्ययागीतयानमितयाश्चराकृत्ययागानि

यार्वमितया शून्यताद्ध्यया वीर्यपारमितया शून्यताद्ध्यया ध्यानपारमितया शून्यताद्ध्यया प्रज्ञापारमितया समन्वागतो भविष्यति शून्यताद्ध्ययाँ अध्यात्मशून्यतया शून्यताद्ध्यया यावदभावस्वभावशून्य
तया समन्वागतो भविष्यति शून्यताद्ध्येषु स्मृत्युपस्थानेषु समन्वागतो भविष्यति शून्यताद्ध्येषु सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु समन्वागतो भविष्यति शून्यताद्ध्येष्वार्यसत्येषु शून्यताद्ध्येष्वप्रमाणेषु
ध्यानारूप्यसमापत्तिषु शून्यताद्ध्येष्वष्टविमोक्षमुखेषु शून्यताद्ध्येषु नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु शून्यताद्ध्येषु सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखेषु शून्यताद्ध्ये दशसु तथागतबलेषु शून्यताद्ध्येष्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु न
सहितेषु प्रतिसंविद्धिरन्तरादर्शनादिष्ववस्थितो बुद्धक्षेत्रेण शून्यताद्ध्येन सत्त्वपरिपाकेन शून्यताद्ध्यया बुद्धक्षेत्रपरिशुद्ध्या शून्यताद्ध्यया सत्त्वपरिपाकेन समन्वागतो भविष्यति प्रतिबलश्च भविष्यति शून्य
तायामसत्यां नाशं किञ्चिद्वाचानासंख्येयं अनेन विनिश्चयं करिष्यति। पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इह प्रज्ञापारमितायां चरन्नायतिं संसारं प्रज्ञापारमितामनुस्मरिष्यति अवतारयिष्य:
ति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति धारयिष्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति अभिनन्दिष्यति गम्भीरां विद्यां बलत्वं कामन्त्रिष्यति शून्यताद्ध्यया विनानायिष्यति पूजयिष्यति पुष्पधूपगन्धमाल्यवि
लेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघण्टापताकाभिः समन्तात् दीपमालाभिश्च बहुविधाभिश्च पूजाभिः॥ ॥पुनरपरं कौशिक यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां पुस्तकगतां लिखित्वा न पठिष्यति नाभिनयिष्यति
वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति नतः कौशिक यथा तस्य सद्धर्मस्य नाश आरोपितो भवेत् सर्वत्र कायिका सर्वशून्यत्वा यामस्यामवस्थायामुपगतो न प्रज्ञापारमितामनुस्मरिष्यति भावयिष्यति वा
चयिष्यति पर्यवाप्स्यति मनसि करिष्यति वन्दिष्यति नमस्करिष्यति तत्र प्रज्ञापारमितां उपसंक्रमिष्यति चक्षुरिन्द्रियं मानसमस्ति प्रतिनिमित्तं गत्वा तद्बुद्धधर्मस्य पूजादिकामस्य
तस्य यत्र लोकात् स्वमारान्नासावान्तरे यत्र लोकधातुषु मारस्य मारकायिका देवपुत्रा यावदेवलोकाः मारकायिकाः समुद्रगाः सदर्वताः कर्निषा अवतार प्रेक्षिणः कौशिक महाबुद्धक्षेत्रे

गा१

नूरु नायांतमम्कं वाध्योरु वग्रंजिअ नाकूरु यिन गागत्य मांप्रु ह्मायानमिताम कु छ यर्थ्य वावाय्यधान यिख्वा वावयित्वाभेनेस्कू त्वयूनमवयूक्रामियानिजयियिगुद्धावानकायिकाम्रूत्सदाम्रूतयाथ्या
गाः मूदर्गनाम्रू कनियाद वयूणा ह्मयिनगागत्य मांयु ह्मा यानमिताम कु छ यर्थ्य वाय्यधनयित्वा वावयित्वान मस्कू त्वयूनयवयु क्रानियानिजनदि कोमिक कू त्वयूगन नाकूलद्दि दिजावाजुवींविहंठ
यिन च्योयिनदगदिाम्राक धाउयुद वयूजार्थ्वतु र्मसा नाजकायिका यावहृद रु त्वायःनूरु नायामम्यकं वाध्योसंप्रुक्रि नाथयिगुद्धावान कायिकाद वयूजाथ्योयिवान्यदवनामयथ्या गं मर्चामन वमन कोंकि
न्ननमताननाम्रु यितनगत्य मांप्रु ह्मायानमिताम कु छ यर्थ्य वाय्यधानयि त्वावावमि त्वापूडोयि त्वायूनगर्कुतु नयामनद्धमि दानंदलं तवंतुथयिपदगदि ग त्वाकधाउयु वाउ र्मसा नाउ कामि काद वयू
नायावहृद रु नाद वयूणायःनूरु नायांतमम्कं वाध्योसंपुक्रि नाथयिगु द्धावानकायिकाद वयूजाह्मयिनगागत्यमांप्रुह्मायानमिताम कु ह्री यानि धानयिथ्यानि वावयिथ्यानियर्थ्य वाय्यानि द विन्वानम
स्कू त्वयूडोयि त्वायूनन वथ्कजामिगथार्मं स्यकन स्यव त्वयू नथकू त्वयूज स्यवाकूलद्दिदितु वीयर्हंद त्रिमात्तुमसामादमु साकधागो वाउ र्मसा नाउ कायिकाद वायावदकनिस्याद वायीयिनदगः
यिग्राकथानु पूवाउ र्मसानाउ कायिकाद वायावयकनिथ्याद वाम्रु यिन स्यकू त्वयूजस्य नाकूलद्दि दितुवानन्नावनद्यग्रु यिंसं निधामामि नाय्यमाकश्विदवगनयुम्रो म्रू वंतगवथ्यो म्रूवनानतं
स्याम रु यथि त्वायू त्वकर्मविया कद्दं मानयि कोमिक कूत्वयूजावाकूलद्दु दि नावादधामिकांगुधोन्यनिगृक्रा किान स्य द गाम्रुथादियद वयूजा म्रूनूरु नायांतमम्कं वाध्योसंपुक्रि नाथ्याया
नगागनार्थ्यं मं स्यकाग श्रादि कोमिकद वयूगा ग्रु नूरु नायांसमम्कं वाध्योम र्वेस त्वानां ग्राधा यदिकतू त्वायनग्रुस्थिकाः॥ इतिसव यजाथोधि मक्रिं नधिमाजमध्या॥ ॥ सूथ त्वलूगक्राः
द वानामि कारु गवनम दवावकूाकर्थनमवंकू त्वमूजा वाकूलद्दिका वाक्वास्यामि रुद वाउ र्मसा नाउ कायिकाद वयूजाग्रागर्कू मि यावदकनिस्याद वयूजाग्रूगर्कू कोमि।नवमसमादगः

२१६

दि ग्व शा ङ्क मां प्रज्ञा था नामिका मकु ली तु स्वाभ्रा नयि उ स्वा वा वयि तु स्वांयर्थ्य वा कु स्वा सत्वल्ठु स्वा तु नु कल्तु स्वा मा नयि तुं वा प्र ज्ञायि तुं वा । एवमुक्त राग वा गकथ वा नामि सुक्म कद वाच ना मव
स्ना गिक कु लयु गवा कु लड्लि मा वाद्धचा न म वरा संज्ञ याभि निस्त्रा सं न गम वा म मो ड स्का म मो ड स्का द वा मू ग वा ०॥ मां प्रज्ञा या नामि कां वा वयि तु स कु ली तुं यर्थ्य वा कु धा न यि तु स स्व ड गु नु कल्तु मा नयं तु पू
गायतु वा द लं न म स्का डं ॥ पुन नयनं कौशिक स यल्क लयु गवा कु लड्लि वीगो भूमानु यन्दि यगं थां ना ध्राग पू स्व मा स्वास्ति नि सा रा तगं द्या म मो ड स्का म मो ड स्का ०॥ कथं वपू ग्रा स्रा ग वा ०॥ प्रज्ञा या नमि वा वा व
यितुं ॥ मनु स कु ली तुं यर्थ्य वा कु भ्रा नयि तुं सत्व लं तुं गुनु कल्तु मा ना मि कुं पूजयि तुं ॥ पुन नयनं कौशिक कु लयु गवा कु लड्लि ना वा वीज्ञ स मू वा वा नाम विद्यामि । मसा न या वीज्ञ सम वा वा नया म व ग ना भाः
ग वु मां प्रज्ञा या नामि का म कु स्वा भ्रा नयि स्वा वा नयि स्वा स त्व म गु न कु य मा न यि स्वा पू ज यि स्वा श्राल म न स्का गं विद्या सि । या व न न य पृथिवी प्र द ॥ भ्रम्रत्वो ड स्का म स्वो ड स्का द व ना म विद्या सिकाः
स्का यप्त कामि न व्य म स्व का रा सा म मो ड स्का नां म मो ड स्का नां द वा नां ग ड ध्व छि यथ्वा स द मा ना शाय थाय थ म मो ड स्का म मो स्को डे द व ना ड य सं क्रामि ध्यनि ॥ न थाग था गं कु लयु प्रा श्व कु लड्लि गवा मो ड स्का नाः
भिमुक्ति का न विद्यानि न सिं ध्यप च्यो वीय द ॥ ओ कु स म मु दा वा न मा न व वा नयि म व्या पू ज्य पृय म च्य मा या वि स य न वृ ष्टि वो व न कु म ध्व ज प मा का ति ग्व स प पृथि वी प्र द ॥ भो ट सं कु ल य श्रा ग न्स सिया म क पूज्या
वक्तेदिः का नयि न था श्रा व स क य ध्वा म क सा घ ध्व त विमान विमा न शा मू न क पु कान्तेश्व स प पृथिवी प्र द ॥ भो ह ली व कथ यः ॥ पुन नयनं कौशिक नमस्कु लयु स्य वा कु लड्लि तु वा का या न ज्ञा ना र
विद्या सि का य न दूतां व कु ड न म स्वा यय प्र कि य न्ना न वि द्या सि स व कौशिक कु लयु प्रा क लड्लि ना वा का य न घु ना का य क मो ध्व ना कां का य मुख कां वि क न यु कां वि क म ध्व ना कां वि क मु ख ना श्व ह्ना मः
नि ना स ख वे ना ग्रो ग र्या क न्यि यि ध्या नि ॥ ०॥ मां न ब प्र ज्ञा या न मि का मा ग य न क स्य ज्ये ये या य कां न्ह प्यान्द्र अभि द्र श्रो ग्व य न स्व धन न थाग मा न वा द न श स म्य सं बुद्ध नु धा नि ॥ सर्वलि ग लक्षा पू न स ल कु थाः

५५२

विगितगाथ जावर्न्हे तर्न्हे ततमङ्कु यदासिकुतं स्वयनिवृगा नाथिमत्वगधयनि दृगा न्ह्यर्मदगयानां कुस्यु ॥ य वानसि गायुतिमं यक्वा मवकथां (ग्रा थ्याक । मफाग्रिं ग थ्विय थ्वधर्म पुनिसं यकाया:
वदस्वादगा वथिकावृद्ध धर्म पुनिसं यक्वा मवकथां (ग्रा थ्यकि का मांवमा नमिका ताम र्थ ॥ ग्र थ्यकाया वदस्वादंगा मामा वथिका मांवृद्ध धर्म्मा नाम र्थ (ग्रा थ्यकि थ्वथि दृढं ड थ्व कि वाथिम थ्वं ममा स थ्वं वा:
थिमगुं ड यतं कमममा धं क थ्व कि मतृ लनाय तस्व कं वथिमति सं वृ थ्व मानं ड थ्व कि गति सं वृ थ्वाद य न्ह्यर्मव कु पवकय मानन्दु थ्व शिव कुनिवाथिम त्वकाटीनि युक गकमसह्या विडथ्या स धर्मसं गा ति व नवेसवेक:
नायनिग्रदकथ्वा नवंसत्वाय थिया वयित थ्वाश न वंवृक्ष कुगं यनि (थ्वा वयित थ्वा मिति वकु नांवृक्ष काटीनि युगठाग सदग्रासां पूर्वसान्दि थिगद (अ थ्याक नवंद क्रिधयांयश्चि मायामृत वर्मां ड्ड धम (थ्वा विदिद्रु:
वकुनां वृक्षकाटीनियुक ठाग सद ग्रासांगा वं (अ थ्यकि । ग्रामसिन्द्रा कथ्या गोरमका नामकथा गकाईदं तत्वसं वृक्ष ठाकुं न्ह्यकि वाथिम त्वकाटीनियुक गक सहश्र नियक्कि ॥ श्रावक काटीनि युगगकम दश्र ॥ यनि ग्वकाय
नत्वकध्व र्मदगयथि । पद्वयाथि थिवकुनिवृक्ष काटीनि युगमक सद श्राशिडक्व निया नानवाय मानिया वदृ ग म । दिकु वकु नि वृक्ष काटीनियुग मगसद ग्राशिदक्व नि । पनिनिश्राय मानिमायं वक:
थगगानां कृ यां थानुध्व नाना नावत्व मया वकु नि कु यकाटीनि युग मी कसदश्राविडक्व नि तांश्वकुपा नत्वा वय्याकि गुन् वनि य्याकि मानेय्याकि युडायय्याकि पुष्प धूपगंध माला दिसयन वृथ्व वीवनगुड
थ्वडयपाकाति ठामखल्यु यनार कोगिक वं त्यमु गवाकु ल्वंड हिना वाङ्मान वनूपां तड कांश्व स्वग्राडथ्व कि ममर खम वसस्याकि मृत्वं वप्र तिमा स्वगडाड ॥ प्रक्रिपं वकायं सं डा मानि त्व धुं न कायं सं डा मम
ति नमुबुनतामवल्लवगी गृ क्षि नादाय राव य्याकि तवोवत्र यिकु याग गयनागनग्रानपत्र्य यमें पथयानि स्कानगृह्वि तं थियाथि गयथायि नागको शिकया गावा न्हपनि कां ॥ समा व कृनि ग्नय मनासिका
नमताधियगति विलनन वलवगी ग्रातन मृ क्षि रंवनि । नवमवकोशिकगमकल यथ्यवाकु ल्वडा हृत्वा तवलन वथ्यादा वगृह्वि तं थियाथि का कल्यकथा कृ थ्यादि त मम मन्यथडाड ॥ काय डय सदन

लायचायिष्यदगमृदिकृवृक्षाङ्गवक्षकृयिसदेवनागयक्षगंधर्वासुरगरुडकिंनरमहोरगमनुष्याःकायपृक्षिप्यकिंमन्यसेकौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाहवआर्मिकगुर्वयनिगृह्णीता॥यःकु

संप्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीष्यतिपर्यवाप्स्यतिधारयिष्यतिवाचयिष्यतियोनिशश्चमनसिकरिष्यतिसर्वज्ञज्ञानेन॥ऽकिंस्वयमाधीधिमाकिंअधिमात्राधिमात्रा॥किंचापिसकुलपुत्रोवाकुलदु

हितावाऽमांप्रज्ञापारमितांमुद्गृह्णीयात्धारयेद्वाचयेत्पर्यवाप्नुयात्योनिशश्चमनसिकुर्यात्यश्चसंप्रकाशयेद्पिपुस्तकगतांलिखित्वासत्कुर्यात्गुरुकुर्यात्मानयेत्पूजयेत्पुष्प

धूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजघण्टापताकाभिः॥यश्चकौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाऽमांप्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीयाद्धारयेद्वाचयेत्पर्यवाप्नुयात्योनिशश्चमनसिकुर्यात्यश्चसंप्रका

शयेत्लिखित्वासत्कुर्यात्गुरुकुर्यात्मानयेत्पूजयेत्पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजघण्टापताकाभिः॥भूयःसकौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाततोनिदानंबहुतरंपुण्यंप्रसवेत्न

त्वेवयःसप्तरत्नमयांस्तथागतानामर्हतांसम्यक्संबुद्धानांसत्कुर्यात्गुरुकुर्यात्मानयेत्पूजयेत्धर्मगौरवेणतथागतानांपरिनिर्वृतानांस्तूपानांसप्तरत्नमयानांकारयेत्परिनिर्वृतानां

परिनिर्वृतानांतथागतानामर्हतांसम्यक्संबुद्धानांस्तूपानांसप्तरत्नमयानांसत्कुर्यात्गुरुकुर्यात्मानयेत्पूजयेत्पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वज

पताकाभिः॥आर्याष्टसाहस्रिकायांप्रज्ञापारमितायाम्॥ ॥स्तूपसत्कारपरिवर्त्तोनामतृतीयः॥ ॥भूयस्तुखलुभगवान्शक्रंदेवानामिन्द्रमेतदवोचत्यःकश्चित्कौशिकजंबुद्वीपःपरिपूर्ण्णश्च

डिकाबद्धस्तथागतशरीराणामितःकश्चिदेवकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाइयमांप्रज्ञापारमितांलिखित्वापुस्तकगतांकुर्यात्कतमंसत्वंगृह्णीयात्कौशिकतेऽयंपरिपूर्ण्णोयाः॥भग

वानाह।सचेत्मेभगवन्नयंजंबुद्वीपःपरिपूर्ण्णश्चूडिकाबद्धस्तथागतशरीराणांदीयेतइमांवाप्रज्ञापारमितांलिखित्वापुस्तकगतांकृत्वाउपनामयेत्निक्षिप्तायाऽमामवाहंतयोर्द्वयोर्भागयो:

ग्या २ श्लायिन माश्च ह्ना या नात्मसंयनिगृह्ना या क कस्पद ता नम मम स गवं सा यु ना यागम गम्भीरा स्व गौ त्र व च्चा दं त ग गवं स्व था गम गम्भीरा नाति न म त्ल शुका मान गुन क र्दु का मान मान यि र्दु का मा न शु
यिकाम॥ अपि तु खलु यन्मया गदन्त वर्म्मी प्रज्ञापारमिता निर्ज्जाता नि तथागत गम्भीरा नाप्रियन ता नि स क्त्रिय क गुणा क्रिय क मा न्य त प्रत्व क प्रज्ञापारमिता यनि ता वि ता नि तथागत गम्भीरा
प्रियन पा नि प्रज्ञां ल गैः ग ॥ अथ खलु आयुष्मा आनि पुत्रः २ शक्र दे वानामिन्द्र म द द वा व त प्रज्ञापारमिता कौशिक सु गाश्चा स निद गना प्रपति घा ज्ञ कल त्क गायद ता ल कु या न त्व क थं त्व मनाशो पुक्तः
पारमिता मा निद गना मयुक्ति घात क त्ल क धांयद् तात्ल को धा मकु दीन यान म ना त रक्ष स्यद वीनादि प्रज्ञापारमिता गगलय शून्यतत्रज्ञाय वाक्षिकता न दानाय नर द्वयं नात क्षा याय नरि विज्ञाय न संक्षे भा यन न्य
दानाय न वृद्धधर्म्माणां दायिका नस्थ रूपा नधर्म्मादीनां स्थविकान वा धिसत्वधर्म्माणां न प्रत्येकबुद्धधर्म्माणां न श्रावकधर्म्माणां न पृथग्जनधर्म्माणां दायिका न संस्कृ त धा त्वादायिकाना संस्कृ
त धातादायिका न ध्यात्म सम गृह्यतायाया त ना का व स्तम व त्यू व्यता यादा शीनया न मिता ना नं सू त्व ॥ पश्चाम स मध्यु ता यह्वि याद न्द्रिय बल बोध्यङ्ग मार्ग्गाणां नाप्रमाणध्यानानां नयमार्पली नाम्न व म्ल ववा न च्यु २१३
मित्र विद्यानां ना दायि का ना मार्व धि कानां बुद्धधर्म्माणां दायिका न मत्रिक ना याद ती॥ तत्र जानु ॥ एवं ए कद क भाविय ऊ यथा वदा सि न प्रज्ञापारमितावृद्धधर्म्माणां दायिका याव न्न स च हना या दा ता कत्ल स्पद वानिदिः
प्रज्ञापारमिता द्वयं परिग्रहिता । अद्वयाद्वि प्रज्ञापारमिता । एवं ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता दानपारमिता न द्वयं परिग्रहिता । अद्वयादि दानपारमिता । अथ खलु भगवा
ञाक स्पद वाना मिन्द्र मया धू का न मका का । ताय स्मा पू कौशिक एवमक प्याति दि गतिन प्रज्ञापारमिताद्वयं परिग्रहिता र द्वयादि प्रज्ञापारमिता । एवं ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलः
पारमिता दानपारमिता न द्वयं परिग्रहिता । अद्वयादि दानपारमिता धर्म्म धा मा २ स कौशिक द्वय मित्र र २ प्रज्ञापारमिताया द्वया मिश्र ता न त्क स्पद ना स था दि कौशिक धर्म्मा आ तु ष्प प्रज्ञापारमिः

गायाह्वयं जगदम्बे श्रीकान्ते। एवं ध्यानपारमिता च वीर्यपारमिता च क्षान्तिपारमिता च शीलपारमिता च धर्मश्चतुर्दानपारमिता चाह्वयं जगदम्बे श्रीकान्ते। तथा यायाम्यहं कौशिक ह्वयामि कृपयः प्रज्ञापा-
रमिताया ह्वयमि कृत्वा च त्वं सह तामृथादि कौशिक पथा यप्रज्ञापारमिता चाह्वयं जगदम्बे श्रीकान्ते। एवं ध्यानपारमिता च वीर्यपारमिता च क्षान्तिपारमिता च शीलपारमिता च तथा च दानपार-
मिता चाह्वयं जगदम्बे श्रीकान्ते। एतत्कोष्ठं च विज्ञाय धातारं कौशिक ह्वयामि कृपयः प्रज्ञापारमिताया ह्वयमि कृत्वा। तत्त्वात्सह तामृथादि कौशिक तत्कादि दिक्षु विन्यस्य धातुश्च प्रज्ञापारमिता चाह्व-
यं जगदम्बे श्रीकान्ते। एवं ध्यानपारमिता च वीर्यपारमिता च क्षान्तिपारमिता च शीलपारमिता च तथा कादि दिक्षु विन्यस्य धातुश्चदानपारमिता चाह्वयं जगदम्बे श्रीकान्ते॥ भगवत्या दानं नमस्कृत्वा ममिर-
गवत्प्रज्ञापारमितां सदा च मानुषामश्चध्यानां कतमे सकलं यत्र भिक्षिना वाधिमत्तामानस्त्वा नूतनं सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते। यदाहं भगवन् धर्मीयां च वमनायां नामिन्दव न्यासनीति च भूमि रवामि:
स्वकश्रासननरानयद वपुषा मम मायज्ञ नायागच्छ किरा मांतयज्ञेन मत्स्यकाय च दत्त नरोय वासि सक्षामिदास नरकादादवपुषा न तमामनन्त्र मन्त्रस्य पन्नवपुष्कामिकाः। देव भक्त्या च नामिन्द्राध-
र्मीसननिमर्ध प्रज्ञायाम्ख गानोदवानां धर्मनन्दयायामास तिं॥ एवं भवन् भगवं यश यं प्रज्ञापारमिता लिखित्वा श्रुता स्वाध्याम स्यात्मायन्न न्यासा वासेषु कामाय यथा कश्चयत्र दगच्छादि भ्रमादवपुषादः
वन्दनाग यक मनश्च पुन भगवत्यो दिव्य नमहानमस्कृतां प्रज्ञापारमितां नमस्कृत्य पुनः नवपकाभिः पूजानि जाता रूथागता पूजनकः सम्यक्संबुद्धाः पूजानि जातेव मद्भव सत्त्वानां सर्वाध्यान्तं यदायन थाम:
कमनो वाक्षिनद च प्रज्ञापारमिताय विनावि नत्वा पूजां यनि समन्त प्रज्ञापारमिता भगवं वाधिसत्त्व वर्यावनतः समवेत प्रज्ञानस्याश्रयं तत्र कान्वक्ष तत्ता पूजानि कावज्ञापारमिता दिव सादद्य भगवं का:
स्यो जन्यापत्नीं भास्वी प्रज्ञापारमितां एवं यथा निम क्रीयो। रूमी प्रज्ञापारमिताम् दृष्ट्वा स्वाध्यायं कृत्वा धर्मान्कर्म कृतमानस नयामि समय प्रज्ञापारमितां मनसि कत्वा लिखित लिनसमय तम वन्निमिता सवनसम

मूपगर्भामित्त यस्य वस्तु किन त्वथ्यवान त्वस्पृहताया नानिमित्तादि भगवन्प्रज्ञापारमिताऽलिंगा अनभिलप्याऽप्रव्याहारादि भगवन्प्रज्ञापारमिताऽनु एवं ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता:
शीलपारमिता ध्यानपारमिता भगवं दानपारमिता अनिमित्ताऽलिंगाऽनभिलप्याऽप्रव्याहारादि भगवं दानपारमिता यावत्सर्वज्ञता सर्वाकारज्ञता भगवन्प्रज्ञापारमिता सनिमित्ता सालिंगा साभिलप्या सप्रव्याहारा:
नारूपविषयत्वान्निमित्ता नालिंगा नानभिलप्या नाप्रव्याहारा नानेव तथागता इदं समासेन बुद्धः सर्वधर्मानानिमित्तानलिंगाननभिलप्यानप्रव्याहारानानिमित्तविदित्वाऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबु:
ध्य सत्वानामनिमित्तमलिंगमनभिलप्यमप्रव्याहारं धर्ममदेशयिष्यताय स्माद्भगवन्नियं प्रज्ञापारमिता अनिमित्ता अलिंगा अनभिलप्याऽप्रव्याहारा तस्मात्तथागतः सर्वधर्मानानिमि
त्तानलिंगाननभिलप्यानप्रव्याहारान्विदित्वाऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्वानामनिमित्तमलिंगमनभिलप्यमप्रव्याहारं धर्मं देशयत् ॥ ❀ ॥ इति यत्नाभिधिसक्रिमडसध्या ॥
॥ ❀ ॥ तस्माद्भगवन्नियं प्रज्ञापारमिता सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य नमस्करणीया गुरुकरणीया माननीया पूजयितव्याऽर्चयितव्या पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्नवाम्पनन:
कतिर्यक्याग्नियमलोकगतिः स्यान्तिकोऽपि नयानमेवकरणीयं यथा वृद्धस्मितं प्रतिकांक्षितव्याया बदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः सर्वविद्यांतानुविवादितस्य सर्वविद्याक्ति तथागतादभ
नरमन्वयत्रियाकानयद्वा बुद्धस्य स्तस्याः प्रज्ञापारमितां तथागतान्नमस्कर्तुं गुरुकर्तुं माननयितुं पूजयितुं । पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः शाङ्कु तियपनाथार्थिम:
किमूर्धाभिमाणा ॥ ❀ ॥ पुनरपरं भगवन्नाशयेऽपि मादृशस्य सादद्यौ श्रावकधातुरूपस्थागतः अन्नौ नामांयपरिपृच्छ स्तुतिकावक्षायिमउप्रनाश्चत ❀ मां प्रज्ञापारमितां पूजकानिति लिखितांकृत्वा
पनामसमूर्दसन्नयार्द्धयामगयाः प्रज्ञापारमितायानिमाभवप्रज्ञापारमितायपरिगृह्णीयां तत्कस्य हेतोः तथा तानि ज्ञातानि दिव्यागततस्तोनापि सत्क्रियन्ते गुरुक्रियन्ते मान्यन्ते पूज्यन्ते:

पकुलपुत्रकुलदुहितावध्यानिमन्त्र्यगुप्तकुत्यतानियित्वापूरयित्वानदर्गतिविनियाकृपृपयच्छकादवमनुष्यसमक्षीवनूलयथाप्रासयाननननिर्वाणस्यानितिञवुकयासतवाग्रव्यकवुछ्या
मतवामसत्ययासतवा॥ अपिनुखलुपुनरपरंगन्धर्वच्छतथागतादर्शनेयच्छप्रज्ञायानमिमादर्शनंतुलाभतकथाकिरगवेयाप्रज्ञायानमितायश्चतथागताःस्वयसतदछ्धीकार्यं॥ ॐमिपनाआ
धिमुक्तिमध्यमत्र्ही॥ ०॥ पुनरपरंगन्धर्वयत्रतथागताःसमयमेवुद्धाकृतितपाकिसार्येधर्मनदगर्भितेया॥ यडतह्वादर्गगंतत्तं(गयंयाकतनसेयावदवदानायदमाथयच्चसकुलपुत्रोयाकुलदुः
हितावा ॐमांप्रज्ञायानमितामुकुन्द्यर्थ्यावाप्ययमनस्याविसनयादमायनतुन्यमनतागन्कमसदकानपातिजोतिरगवंक्रोमिप्रापितायासितकोनित्यापंतत्तं(गयंयाकतगयावदवदानायदमाथ॥
पुनरपरंगन्धर्वयपुर्वस्यान्दिगिगंमनदीवालुकायमावुद्धारगवनोयमनदगर्यकियडतमृत्तं(गयंयाकतनगयावदवदानायदमाथ॥ किंहिः प्रातिमायावनन्दकृशल्यादिगियश्चिमायामुकत
न्यामृत्तमध्यायावदिदिकृगंगमनदीवालुकायमयुनोकअयुपुवुद्धालवेगनोयमन्दअयाकोजितिश्प्रातिमायोर्यडतमृत्तं(गयंयाकतनसंयावदवदानायदमाथ॥ यश्चकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाः
ॐमांप्रज्ञायानमितामुकुन्द्री(याको॥ याबलावन्त्र्यश्चविसनगतेपकामयंकुन्त्यमतना॥ तन्त्वास्यदगात्रतानिजोकानिदरगवंक्रो(मिप्रापितायोदिकमानिजोतमृत्तं(गयंयाकतनसंयावदवदान
यदमाथ॥ पुनरपरंगन्धर्व(श्चैवंकंवैसमाद्दिगियावनोदगमदिकृसद्धैनाकथाअपुभूगंगमनदीवालुकायमासकथागताईनःसमयकृत्वुद्धाःकान्सत्कृत्याकुनकृत्यानानयतुडयलुयथधूपगंधम
ल्यविलेपनवृन्दैवोवनकुगध्वजयताकाभिस्वं(ध्वमांप्रज्ञायानमितांपूसकवाल्लिखितांकृत्वासत्कृत्याकुनकृत्यानानयतुडयतुयथधूपगंधमाल्यविलेपनवृन्दैवोवनकुगध्वजयताकाभिस्तु
त्येभेनुवाक्यदनानिजोकाहितथागताअर्हन्तःसमयकृत्वुद्धाः॥ ०किसवनार्थाद्धिमुक्तिमध्यमध्या॥ ०॥ पुनरपरंगन्धर्वयश्चकुलपुत्रोवाकुलदुहितावा ॐमांप्रज्ञायानमितामकुद्दीः

यावि क्षान्तयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति यञ्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यन्ति न तेषां निरयतिर्यग्योनियमलोकगतिः प्रतिकांक्षितव्या न श्राव
कस्मिन्नेषु प्रत्येकबुद्धभूमिः प्रतिकांक्षितव्या तथा हि सम्यक्संबोधिम् अनुप्राप्तास्ते भा॰ विनिवर्त्तनीया यावत् सौगत लक्षणा महाराजा कौशिक थापि सकुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इ॰ मां प्रज्ञापा
रमितां लिखित्वा क्रुत्वा धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति तां चोलिखित्वा कौशिक नानिरे गुरु करिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपन चूर्णचीवरच
छत्रध्वजपताकाभिर् अनन्तकल्पैर् अर्च्चयिष्यन्ति कांक्षितव्या तथा हि नामयन्ति तत्र चान्तरीक्षः पूर्वबुद्धा नाना नमस्यन्ति कामा नानानमवमानायनुवास्य तथापि ते विनिर्गते वसन्ति गत
चतुर्ष्वपि ते नरकसाहस्रा ये अवमत्ता समवचन्त्ल वेद निपश्यन्ति वसति । नवमवत गवसु प्रज्ञापारमितायुत्तिर्वाविकानि कथमगतगतो नाभिसत्वलोकत्तु पञ्चय थासज्जीना नुवंपुः २१
प्रज्ञापारमिताडवस्थाय थमज्जानिः श्रिकः पुनः पञ्चपुज्ञोलब्धा । एवमवतथागता गतो बोधिप्रज्ञापारमितायति तादिवि नानिरयुज्ञा नरका । यदपि तगत्वेन न सर्व धर्मान कदयिष्य प्रज्ञापारमिताय
निमावित वदिकर्च्चागमाक यार्ह याता मे याह प्रज्ञायिकया मह सेगमि मामवार्ह यत्प्रज्ञापारमितायाति गृहीयांकत्रसाहस्रा वकानि आनानि दित थागतगतो नाभि । भूमानि आनि निवापि गन्धमायु
नृपलक्षण्यका निर्ज्जानानि दश्वतथागतवलानि वत्वानि वेशानद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदाः प्रष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा यज्जानानि आकाम महामैत्री महाकरुणा भूमानि आनानि वयाप्रमिताशया॰
प्रमितानाम धर्म्मं तत्र कः ।भूमानि आनान थागतस्य सर्वज्ञज्ञानाय तत गर्व क्रिमादम् प्रसादलु सुखाक धाकोसत्वाः इ॰ मां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति
योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति तत्रायां तत्वानां मनुष्या वास्मन्तृष्या या प्रवक्तान प्रज्ञि । श्रोऽस्वकानीगप्तपि श्रोऽस्वमायन्त्वलप्रमहा महद्विवकसन्यागतत्सर्वसत्वयति निर्ज्ञाता धर्म्मा श्रोऽस विघ्यका॥

एवं महर्द्धिका राग भगवन्नियं प्रज्ञापारमिता । यत्र हि नाम भगवन्नियं प्रज्ञापारमिता त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ यथेयं सत्वानां बुद्धचक्षुर्न युक्त्यप्रतिकि नावृद्धी त्यादि भगवं कृत लोकधातौ प्रति:
कांक्षि त्वाय यत्र लोकधातौ ॥ यं प्रज्ञापारमिता प्रवर्तिष्यति । तद्यथापि नाम भगवन्ननर्घं यन्महामणिरत्नं तथैव ॥ कतमैः खलु पुनर्महामणिरत्नमेभिर्गुणैः समन्वागतं भवति । यत्र यत्र:
खलु महामणिरत्नं स्थाप्यते तत्र मनुष्या वा अमनुष्या वा अवतारं लभन्ते । यत्र यत्र वा मनुष्यो गृहीतो भवेत् । वायुमनुष्या वाऽमनुष्येण वा गृहीतो भवेत्तत्तन्महामणिरत्नं प्रवेशितं भवेत् न सह दर्शनेन महामणिरत्नस्य:
मनुष्यश्चोपक्रामत । स्य महामणिरत्नस्य तेजसा समानश्चापि लेन वादश्च मानगतो यत्र तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते तदपि निगृह्णीयात् न विवर्द्धेत कायमाश्रितं वातानि तानि वा गतो यत्र तन्महामणि
रत्नं स्थाप्यते तन्मपि वा तन्निगृह्णीयात् । श्लेष्मणा उपस्पृष्टं गतो यत्र तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते तच्छ्लेष्मासंस्पर्शयुगमयत । संनिपातिका निरुद्धा भवन्ति गतो यत्र तन्महामणिरत्नं कुलपुत्रो वा कुलदुहितृ
वायुमनुष्या स्थाप्यते तस्यापि सर्व्वाधिर्नोपगामितस्तत्र महामणिरत्नं नाशायन्नसंकर्ष्यं तत्तत्कालं च वर्द्धते । मानयत्र ये पृथिवीप्रदेशे तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते स पृथिवीप्रदेशे शिशिरीश्चयाः
निवर्द्धते शिशिरकाले यि वर्द्धमानं यत्र पृथिवीप्रदेशे तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते स पृथिवीप्रदेशे उष्णं स्यान्निवर्त्तते यत्र तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते तत्र पृथिवीप्रदेशे नागा दृष्ट्वा नाशिभो
तरस्मात् ॥ अत्र खलु सत्वा यत्र पृथिवीप्रदेशे तन्महामणिरत्नं तिष्ठति तत्र पृथिवीप्रदेशे नागो विषाउयविवर्जितस्थितिकादोनि वासतो महामणिर्वायश्चकश्चि कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वाश्मगो विष
धदष्टा न वक्त स्थापितं तन्महामणिरत्नमुपदर्शयेत्तस्य सह दर्शनेनैव विषमपगच्छत्यर्जिनिय वमादिशिगुल्मो यूको तन्महामणिरत्नं तद्वशयित्वा र्गर्वाक्रुष्टा वायुमनुष्यावा नानाव्याधियत्रिगतान्
वक्ति तस्यामपि काये तन्महामणिरत्नं स्थाप्यते तस्य ये सर्वे व्याधयः उपशमयन्ति समाधश्च पुनः यत्र पयिरम वस्त्रोदके तन्महामणिरत्नं स्थापयेत् तत्सर्व्वमुदकं स्ववर्णेन समं कुर्यात् । सचेद्भगवंस्तं महा

मणिरत्नेनीलनिर्भासमापत्तिं वच्छा उदकप्रक्षिप्यकनाहृदकंदेत्रोलंकुर्यानातचत्यीकर्कनसमब्ल्यादिनककनवकुससच त्वींजिषवर्ल्लेहनसवत्स्फाटिकवर्ण्णेहनवक्रुधन त्सदामणिरत्न चैवच्छा
उदकप्रक्षिप्यमानहृदकंसवनानानात्रेम्वकैर्नेयिवकुरु त्सदामणिरत्नं त्वैवच्छा उदकप्रक्षिप्यमानहृदकं नानावर्णं करोति। यथैवरुगवज्ञुदककलुषम त्सदामणिरत्नं त्तं क्षम्यन्मवः
तमवेडुदकं प्रसादयति सर्वमादिनिर्ग्लठे४ समपकनकमहामणिरत्नं सर्वक॥ अथर्वल्यानानन्द४ग कुब्रु वानामिद्रुसकादवावन। नकिमन्यस कोमिकदिव्यन्धनामामणीनत्समुका
सोत्तांवुद्वीयकानां मनुष्याणामव त्सदामणिरत्नं विद्यते। नकेग्राहदिव्यन्धरुदकं महामणिरत्नं स्यानिज्जांवुद्वीयकानां मनुष्याणांमणिरत्नानिकानि यत्रोत्कानिगुवुद्धिव्रयानिपुनर्दिः
व्यानितानिमहानिकलघुनिवर्त्तेनाकाय्येक्षथतयत्रिपुष्पानिज्जांवुद्वीयकानां मनुष्यार्थ्यंमणिरत्नानि यथानसयचिपुष्पानि पुनज्जंवुद्वीयकानि मणिरत्नानि दिव्यानां मणिरत्नानां सः २०
त्वाम पिनायया नि। कत्साम पिनटनामप्ययमामप्य। यनिभातपिनायया ति। तत्रत्वस्यन महामणिरत्नं यस्मिकेनक्षु काविह्वितयत्रतसहामणिरत्नं तस्मात्कान्तेग्रुकाडकक्षिपेतवाः
शिन्धन्दीयः सकानक्षुकारवकिज्ञञ्ज त्सहामणिरत्नं स्फिकमतः दिकि। एवं त्रनान्दकानन्दकरगयपस्पापारमितायथिवीयुदगनाप्रवनिध्वकिनगत्रकुलघुजाश्रीकुलइत्तिकः
र्थ्यांवाकायिकावाचेनमिकावाड४ श्वायुडवा मनुष्यकत्रवाग्रसनुष्यकत्रावाकविध्यकि। महामणिरत्नंमितिज्ञप्रज्ञापारमितायां नददधिवर्ननं सर्व्वकुत्सनस्यचकियन४ग व्याप्रज्ञा
पारमितायागुध्या८ यनिकेर्लयितु मस्यप्रमयाहियुक्तापारमितायागुष्ट्रामनव ध्यानपारमितायावीर्य्यपारमितायाक्षान्तिपारमितायाशीलपारमितायादानपारमितायात्रध्यासमग्रमर्म
यासावदत्रावस्वतावगन्नाकाया४ स्मृत्युपस्थानानां सम्यक्प्रहाणानां ऋद्धिपादानां इन्द्रियाणां बलानां बोध्यङ्गानां आर्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य शमथविपश्यनानानुप्यसमापत्तीनां वशवर्त्तितायं सत्यानामः

स्तनाम्बि मा काशा नवाना पूर्व्वे विलानत मायकी नीय श्री सुरिक्षानां सर्व्व समाधी नांसर्व्व धमत्रीमूखा नांदमाना कथागतवत्नानां तु सुक्ष्मो वे गात्र आर्नां चत मृ धांखनि संविदासख्याद माना मा
वयिकानां बुद्धधर्म्मानां सर्व्वं ह्रा न साथित्र संआका तयिमम निया मत्तायास्कथत्ता यारहं काश वविन्नायमकाश सर्व्वं ह्रा न सोम गुसयत्तयत्रि निवृत साथिकथागतरय गर्भो नाक्षिमृ जांतः
ह न त सर्व्व ह्रा न स्य सर्व्वबात नातुर्सं थि क्षे गत्रुतात्स्य सक्षय क्वविक्षानि मायामूर्त्तं त्रमूक्षि तथमर्म्मकाय तथा कथागत गर्भो नामिराजन त्वान्यरत वं स्ते ने नानित थागतकर्रौ विनादिप ज्ञालकना। ६ कियर्न्नं
थेधिमक्कि मथ्याधिमाया॥ ॥ सूथरवत्नू मक्रोयगमामिन्द्रारगवन्त मनद वांवत। नत्तया नमिकाया कगवत्स्रि मानित थागत गर्भो नाक्षि राजन मरत क। मुतं क्ष्मा भाग्य वदानया नमिकाय
मूनु त्यादानिवाद्ययान मिकाया अनागति मनिया नमिताया ॥ माक्षित थागतगर्भो नाक्षि राजनं धर्म्मकाया नमिताया कथागतगर्भो नादि राजन धर्म्मता यन्नि सोविकानि तथागतगर्भो नाक्षि
यजोलतकं॥ पूनवयवं हगवं त्ति वकुत्रिसाहस्र महा साहस्रो लोक ध्यातु तथागतगर्भो नाक्षांयनियूर्व्वे सूति कावत ४ मयत्रगवं गंमानदी वालूका यमा लोक थानवतथागतगर्भो ना
क्षांयनियूर्व्वे स्मृति कावत्ता राधयूनिर्यं वयुह्लायान मिकायू स्तोक लिरिविमोकृत्वाद्व यनाम्नगतया बहं हगवन् द्वयामार्गया ४ स्क मितयानिमा न्नवयुह्लायानमिकामूत्र क्री यो। तत्क सय प्रकाशनमा
नुज्ञाकानि हि म थागतगर्भो नाक्षि त्रह्लायानमि कायनि यावि कानि यज्ञानत नो। सश्पूनरगवन्तु लयूत्रावा कुलदुहिता वाकथागतगर्भो नाक्षिम त्कृर्य्यांकुनकृर्य्यान्मानयत्पूजयेत्सतकसत्
कृतंमूलस्मयतो लोकृतानि दिव्यानि मानुष्यकानि त सुखानि प्रत्यनुभाव यत्क्रियमलाभालकुलपुत्रावाक्रोमतभालकुलपुत्रवागृलयनिमलाभालकुलकुवावातुमेसनोज्ञकायिक
पुत्रावायस्मि ज्ञेयूयाममुशुथिता युनि माक्षोदनि यूयनि निर्म्मितवगवी तृपुद त्रमसर्व्वं प्रत्यनुरुयगनकुलैगोमूलनदस्याकं कानियानि तमस्वत्नूयुनः कुलपुत्रस्मवाकुलदुहितावा:

ट्ः मांप्रज्ञापारमितामभ्युद्गताश्चनयथावाचयथाश्यर्य्यवापूर्वकाश्चानिभन्यस्य मनसिकुर्वता ध्यानपारमितायपरिपूर्य्यते ध्यानपारमितायपरिपूर्य्यते वीर्य्यपारमितायपरिपूर्य्यते वीर्य्यपा
रमितायपरिपूर्य्यते क्षान्तिपारमितायपरिपूर्य्यते क्षान्तिपारमितायपरिपूर्य्यते शीलपारमितायपरिपूर्य्यते शीलपारमितायपरिपूर्य्यते दानपारमितायपरिपूर्य्यते दानपारमितायपरिपूर्य्ये
।।एवंसफर्विषष्ठाधियच्छा धर्म्मा यावदष्टादशावेणिकाबुद्धधर्म्माश्चपरिपूर्य्यन्ते शारिकुम्भमुपकदवर्तयत्कवृद्धरमिंबाधिसत्त्वनियाममवक्रमतावाधिसत्त्वाकिहूक्षुगिलर्य्यवृद्धक्षेत्रंयंबु
द्धक्षेत्रंसक्रामिष्यतिसमविनालसनानाचतिमृदीयतियेनालसाधेशसत्वान्यवियावयिष्यकियदिवावक्रुवेल्मालोसार्वंयविगच्छतिजियमहाभालकुत्वालसार्वंयविमच्छत्राक्रोशमहाभालकु
त्वालसार्वंयविमच्छम्रत्ययतिमसोभालकुत्वालसार्वंयविमच्छसत्वान्यवियावयिष्यकितसाङ्गवन्नेमकथमनगवीनाङ्घ गोनवं गोनवमेवमनगवन्नायिनग्रद्दीतुकामश्चाप्रयि
तुवत्नुपुनश्चप्रज्ञापारमितायासत्कृतयाश्रुत्वकृतयामानितयाएडितयाक्षथागतज्ञनीनाश्वयितलक्षणानिलवनिगुरुकृतानिमानितानिपूजितानिलवन्ति ।।पुनरयनरागव
न्नादगसृदिश्यताथागताशरूरनाःसमाकंवेक्षमृतंस्वयप्रमथर्मूलाकथाकुसुमितिसन्निधियन्तेयायप्रतिधर्म्मकृदगयन्ति ।कांवधर्म्मकायनवनयकायनवदृष्टकामनः
ऽस्यमवप्रज्ञापारमिताज्ञानयाकुदीनयाधार्वयितव्यावावयितव्यायर्य्यवापकृयायप्रसण्यविस्तरेणसंप्रकाशयितव्यायानिभन्यस्यमनसिकर्त्तव्यासेवत्कृत्वयुत्रावाकृत्लाइ
हितावादगसृदिकूतथागतान्सत्कृत्यसमावेदृक्षानिकृद्वदयंतनकृत्लपुत्रावाकृत्लदुहिताप्रज्ञापारमितायांवनगावृद्धानुस्तकिल्लवयितव्याधर्म्मनयाद्ध ःः भगवंः
तोऽथेमेकनमध्यदृष्टंसंत्स्कृतधर्म्मकायसंस्कृतधर्म्मतायनतजगवन्कथमासंस्कृतधर्म्मतायदृश्यात्मनगानागाहस्तनांवदिह्यौशूत्यगाहस्तनंमृत्यात्मवदिह्योगन्यका

ज्ञानं भावयता वस्तावयू व्यकाज्ञानं। तत्कि गह्याधियक्ष्मपूधर्म्मपूयदार्त्थ्यसत्यपूयदत्रुमादाध्यानानूत्पसमतायलिपूयद्दगस्तकथागतावल्लपूज्ञातंयद्वतुर्पूर्व्वगावयपूचतसत्वपु
गितंवित्तपूस्यदगावधिकेपनुद्धधर्म्मपूज्ञानं। गत्कुलैगेमस्तपूसाहैत्रुवानात्रवपूसावधानवभपूलोकिकेलोकोत्तरपूतंक्रगव्यवदानेधर्म्मपूज्ञानसियसूत्राम्मेत्रंसत्कनाभ
र्मिता। तत्र कतमाशूसंस्कृतधर्म्मोडचार्गा। यस्य धर्म्मस्य नाना त्यागादानं निरोधो न किञ्चित् नास्ति किञ्चित्। नान्यभावत्वं नतत्क्रमो नत्यवदानन्नतानिर्न्नेत्पत्तिः। यावत्सर्व्वधर्म्माणामसभाव
स्वभावता। कतमा सर्व्वधर्म्माणामसभावस्वभावता। यावै धर्म्मा धर्म्मशून्यता वहिर्द्धाशून्यता शून्यताशून्यता महाशून्यता परमार्थशून्यता संस्कृतशून्यता असं
स्कृतशून्यता अत्यन्तशून्यता अनवराग्रशून्यता अनवकारशून्यता प्रकृतिशून्यता सर्व्वधर्म्मशून्यता स्वलक्षणशून्यता अनुपलम्भशून्यता अभावशून्यता स्वभावशून्यता अभावस्वभावं
शून्यता परभावशून्यता सर्व्वधर्म्माणां प्रकृतिशून्यता। नात्मनुपलंभभावशून्यता सर्व्वधर्म्माणामभिसंस्कृतशून्यता सर्व्वावस्वभावता। एवं सूत्रांकेषु संस्कृतधर्म्मता॥ एवं हि प्रज्ञा पारमिता अभिसंक्षिप्ता अभिसं
शून्यतो॥ ॥अथ खलु भगवांच्छक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत्। एवमेतत्कौशिक एवमेतत्। येपि ते कौशिकातीतेध्वनि तथागतार्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्त इमामेव प्रज्ञापारमिता
मागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः। येपि ते भविष्यन्त्यनागतेध्वनि तथागतार्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्त इमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते
येप्येतर्हि दशदिग्लोकधातुषु तथागतार्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्म्मञ्च देशयन्ति त इमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः। ये
पि ते सूत्रवन्तो नानागताः श्रावकाः प्रत्येकबुद्धास्त इमामेव प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा। अपि तु संख्यात्यक्ते नापि ज्ञायते कल्पं ग्राह्यकाया पूर्व्वकिः

त्वा। यथितरूपाणामिरूतन्नभ्यामाभिरूतसमहेत्वं प्राप्य कं प्राप्य विकिन। यथिवादमादिगिलाकः २ तं स्थयथमूलाकध्यात्युपृयअवकाममयपुत्सकवृद्धामिसृष्टिकिद्वियकयाययतिक्रयोम
मवप्रज्ञापारमितायागमाभ्यञ्चवकवाधिप्रत्ययकवाधिप्रापकाहत्वसाहरासत्थाकिअूपद्धज्ञापारमितायांऊ। दियानानिविक्तायरसायदिमानिकानिपूनेवनिमिकृत्या। एनानत्यादानि
वाधया। एनासंकृभाचवपानन्या। एनानीरूसंकायया। एनानापूनानियूहरूया। एनभूतरूपापुष्कयया। एननकुशलानलंगया। एननकपूनस्त्रींकव्यवदाथक्षनपूर्त८यनमाएना
वालोसादेसोनोहि प्रज्ञापारमितायामयात्र स्यायावस्यारूलं वा निर्विवा मसं वा विघमं वा निमिरूमा अनिमिरूं वा लौकिकं वा लोकोत्तरं वा संस्कृतं वा असंस्कृतं वा कुशलं वा अकु
शलं वा अतीतं वा अनागतं वा प्रत्युत्पन्नं वा प्रज्ञापयति न त्व कौशिक प्रज्ञापारमिता कस्यचिद्धर्मस्य उपादायिका न प्रत्यक्षे बुद्धधर्माणां। नार्हद्धर्माणां प्रदायिका॥ ॐ॥ कियन्ताथीधिमुक्तिन
विमाञ्जमेथ्या॥ ॥आकुसूद॥ न एपापारमिता ये रूपवन्तु यदृच्छ प्रज्ञापारमिता। भूतं किं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् ८ सर्वसत्त्वविकल्पवीनिकान्तिप्रजानन्किन्न
सत्त्वमुपलभते न जीवं न पोषं न पुद्गलं न मनुजं न मानवं न कारकं न वेदकं न जानकं न पश्यकमुपलभते न रूपमुपलभते न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्नाव विज्ञानमुपलभते। न पृथि
वीधातुमुपलभते नाब्धातुं न तेजोधातुं न वायुधातुं नाकाशधातुं न विज्ञानधातुमुपलभते न रूपमुपलभते न चक्षुर्विज्ञानमुपलभते। न चक्षुःसंस्पर्शमुपलभते यदपि चक्षु
ःसंस्पर्शप्रत्ययादुत्पद्यते वेदयितं सुखं वा दुःखं वा अदुःखासुखं वा तदपि नोपलभते॥ एवं (ऊ) श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायं मनो नोपलभते। शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मान्नोपलभते। च
क्षु (ऊ) विज्ञानं यावन्मनोविज्ञानं (ऊ) संस्पर्शं यावन्मनःसंस्पर्शं नोपलभते। यावन्मनःसंस्पर्शप्रत्ययादुत्पद्यते वेदयितं सुखं वा दुःखं वा अदुःखासुखं वा तदपि नो

२२१

परित्यक्ता । स्मृत्युपस्थानानि नापरित्यक्तानि । सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गोऽपरित्यक्तं । अप्रमाणध्यानान्यरूप्यसमायत्तयो नापरित्यक्ता । नार्यसत्यानि नापरित्यक्तानि विमोक्षाश्च
नवानुपूर्वविहारसमापत्तयो नापरित्यक्ता । षडभिज्ञा अपरित्यक्ता । न दशतथागतबलानि न वैशारद्यानि न प्रतिसंविदो नाष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा अपरित्यक्ता । नाध्यात्मशून्यता अपरित्यक्ता । न
बहिर्धाशून्यता नाध्यात्मबहिर्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता अपरित्यक्ता । न समाधिश्चारणीमुखान्यपरित्यक्तानि । न शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता अपरित्यक्ता । न बोधि
बुद्धत्वं बुद्धधर्मा अपरित्यक्ता । नहि प्रज्ञापारमिता अपरित्यक्ता । न च प्रज्ञापारमिता । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सर्वाकारज्ञता न संविद्यते नापरित्यक्ता नापरित्यक्ता । यदुत तत्स्थानं न पर्यव
स्यति ॥ भगवानाह । एवमेतत्कौशिक एवमेतत् । तथा हि कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तान् अनुपलम्भयोगेन प्रज्ञापारमितायां चरन् बोधिमपि नापरित्यक्तं तेषामागतं बोधिसत्त्वधर्मान् ॥ श
क्र आह ॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायामेव चरति नान्यासु पारमितासु ॥ भगवानाह ॥ सर्वासु कौशिक पारमितासु बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति किन्तु केवलं प्रज्ञापार
मितासु बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति नकेवलं प्रज्ञापारमितायां । तथा चानुपलम्भयोगेन सर्वपारमिताश्चापरित्यक्ता यथा दानमपि नापरित्यक्तं शीलमपि नापरित्यक्तं सर्वपारमिता:
चापरित्यक्ता शीलं चक्षमपि नापरित्यक्तं । शीलमपि नापरित्यक्तं क्षान्तिपारमिता चापरित्यक्ता कर्म्ममपि नापरित्यक्तं वीर्यपारमिता चापरित्यक्ता फल
वमपि नापरित्यक्तं कायचित्तमपि नापरित्यक्तं । ध्यानपारमिता चापरित्यक्ता चित्तमपि नापरित्यक्तं समाधिमपि नापरित्यक्तं प्रज्ञापारमिता चापरित्यक्ता प्रज्ञावलमपि नापरित्यक्त
तं ॥ अपि तु खलु पुनः कौशिक प्रज्ञापारमिता पूर्वङ्गमा नायिका बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दानं ददतः प्रज्ञापारमिता पूर्वङ्गमा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य शीलं रक्षतः क्षा:

किं रक्षता वीर्य्यमारभमाणस्य ध्यानं समापद्यमानस्य धर्म्मान्विचारयतो बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमितापूर्व्वङ्गमानाधिका सर्व्वधर्म्माणामनुपलंभयोगेन ॥ अध्यव्या क्रमसमक्रान्तानां स्कंधधात्वायतनानां प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानामनुपलंभयोगेन । सप्तत्रिंशतां बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणामनुपलंभयोगेन । आर्यसत्यानामप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनामनुपलंभयोगेन । अष्टानां विमोक्षानां नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां षडभिज्ञानामनुपलंभयोगेन ॥ दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदां महासहाद अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणामनुपलंभयोगेन । सर्व्वधारणीमुखानां सर्व्वसमाधीनां सर्व्वधनगीसत्वानामनुपलंभयोगेन । सर्व्वज्ञतायाश्चानुपलंभयोगेन यावत्सर्व्वधर्म्माणामनुपलंभयोगेन ॥ तद्यथापि नाम कौशिक जम्बूद्वीपकानां वृक्षाणां नानापत्राणां नानापुष्पफलानां नानावर्णसंस्थानपरिणाहानां न वर्ण्णच्छायायां विशेषो नानाकरणं वा प्रज्ञायते छायेति छायेत्येव संख्यां गच्छति । एवमेव कौशिक पञ्चानां पारमितानां प्रज्ञापारमितापरिगृहीतानां सर्व्वज्ञतापरिणामितानां न विशेषो न नानात्वं नानाकरणं प्रज्ञायते यदुतानुपलंभयोगेन ॥ ॥ नियतार्थाविमुक्तिनविमानाविमानलक्षणाद्विमुक्तिमनस्कानू ॥ ॥

॥ गुणपरिकीर्त्तनपरिवर्त्तो नाम चतुर्थः ॥ शक्र आह ॥ महागुणसमन्वागतेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता । सर्व्वगुणपरिपूर्णेयं । अप्रमेयगुणसमन्वागतानन्तगुणसमन्वागता । अमितगुणसमन्वागता । अपर्यन्तगुणसमन्वागता । अपर्य्यन्तगुणसमन्वागतेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता यः कश्चिद्भगवन् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां पुस्तकलिखितामपि कृत्वा धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्य्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति सत्करिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयिष्यति ।

२२

पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्रच्छत्रध्वजपताकाभिः [illegible] च प्रज्ञापारमितां [illegible] योनिशश्च मनसिकुर्याद्यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापार
मितां पुस्तके लिखित्वा [illegible] परस्मै दद्यात् [illegible] बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् ॥ भगवानाह ॥ तेन हि कौशिक त्वामेवात्र प्रतिप्रक्ष्यामि यथा ते क्षमेत तथा व्याकुर्याः ॥ तत्कि
म्मन्यसे कौशिक यश्च कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतशरीराणि सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेत्पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्रच्छत्रध्वजपता
काभिः ॥ यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा सर्षपफलमात्रके तथागतशरीरे [illegible] कुर्यात्सोऽपि कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा सर्षपफलमात्रके तथा
गतशरीरे सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेत्पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरवस्त्रच्छत्रध्वजपताकाभिः कौशिक कतरस्ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् ॥ शक्र आह ॥ यश्चेदं तथा
[illegible] कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतशरीराणि सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेदर्चयेदपचायेत् । सोऽपि सर्षपफलमात्रके
तथागतशरीरे [illegible] बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । एवमर्थवशं संपश्यमानेन तथागतेन वज्रोपमं समाधिं समापद्य [illegible] तथागत
शरीराण्यधिष्ठितानि महाकरुणया [illegible] तथागतधातुर्वैनयिकानां सत्त्वानां [illegible] तथागतस्य परिनिर्वृतस्याप्येकः सर्षपफलमा
त्रकं [illegible] पूजयिष्यति सर्वे ते [illegible] निर्वाणमिति ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्कौशिक एवमेतत् । यः कश्चित्कु
लपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ ॥ इति प्रथमाहुतिमाला ॥ ॥ पुनरपरं कौशिक यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमि:

मोयं थायदिक्षोयवश्योमता ता आवश्रीमद्द गथप्रकाशयधिराडद्दुत्सनीकुर्यीद्यं सकुत्सपूजावाकुलद्द दिनावानमः॥ ऊर्द्धकालकुलपूजानवाकुलद्द दिगु द्धीवद्भतवं यूथ्यंप्रम
वक्ति। आस्थितिवायप्रतिकांकितवशम्नयवान्यनमावागुरूत्सनीयठासवुद्धवार्थीतत्कस्यद्वायवनवाप्र्यत्नाद्दु आयययेप्रक्षयावमिकानद्धैन्यठभोत्सप्रन्याणक्षायावमि
कावक्षायावमिन्दवभोकाणास्थेवप्रक्षायावमिगानत्कस्यद्दवायत्र दिप्रक्षायावमिनायीं ॥ भिद्धत्वाकुलपूजा ठकुलद्द दिगनावावाजूनीनानागदप्रत्युत्यन्त्रालधानगकाअर्द्दत्त
ःसमयसंवृद्धानां कपाद्दुर्द्दे नाथाचीयिदिरीक्षात्रसवश्चात्रिथा। नगनान्यनवश्चविमिवर्कनीयस्थितिकास्फेयिवाधिसत्वामदासत्वाः॥ ऊर्द्धदेयप्रक्षायावमिकायामिश्रमाणाश्रूनूलवाम्सम्पन्नी वाधिमसि
संवृद्धावधूतेषु कौशिकप्रक्षायावमिनायीं आदेकाशमिद्धिश्चअर्द्दन्नोऽ देवी यापाश्युत्यकवृद्धाः प्रत्यकवाधियापावाधिसत्वावाधिसत्वनियामनवकामत्तिभूतकाकान्तभूतकर्मिथ्यानिकवनमाल हिं २२
कौशिककुलपूजनवाकुलदृदिनावाग थागमानदनासनमस्ते वृद्धानोमूर्त्वं सत्कर्तुं कामनगुरुकर्तुं कामननमानन्नित्तुं कामनयजायितुं कामनपूष्पधूपगंधमाल्यविलेपननूपूर्त्तवीवनकर्तुं अञय
नाकारिठां॥ ऊयमवप्रक्षायावमिकापूजकालिखितामस्कर्ति यागुरुकर्क व्यामानयितव्यापूजयितव्यापूषधूपगंधमाल्यविलेपननूपूर्त्तवीवनद्वुजवद्भयना कारिठां ॥ ऊयमोपिवार्थवमसमयप्रम
नसमयमानूरुत्वां सम्यक् वाधिमसितेवृद्धस्यैतदर्थकाकिंचद्दधर्म्मसूपतिश्चित्वाविद्दत्तयंसत्कुर्यीगुरुकुर्यामानयंयेपूजयंयं॥ ऊर्द्धमोर्द्धकौशिकसदानाप्रार्कीसद्दवकेत्रीकसवुद्ध्यक्षसमाम्नः
कमगुरुवत्त्वाश्रनिकायामयुजायासदवमानूषामनायासदृशंकम्मसमत्द्दश्रीमममनुयवक्षमानस्ययगदराताययन्नमद्दयनवमयाधर्म्मारिसंवृद्धस्तवधर्म्मसत्कुर्यीगुरुकुर्यामानयंयंपूजय
यो॥ ऊर्द्धधर्म्मसवधायनगायविद्दतेयमिति॥ अयमवकौशिकसधम्मायंयेप्रक्षायावमिका भूदमवकौशिक॥ ऊर्द्धमांप्रक्षायावमितांसत्कविमितुनूकयामिमानयामिपूजयामिसत्कायगु

न्हकलयमानयिस्याव पूजायिस्याव यनिगुयवविदयामिर्कि वायुनः कोगिकव लयपुरावाकुलदस्लि गावाङ्गुनुल यौसिमयकं वाधिमरिसि संवादुकाममनःः युमवपज्ञापारमिताम सत्वकल्याणगु
नूकलयामानयिमयानपूजायिम यायूष्यधूपगंधमाल्यादिलयनवृष्टिवीवनहू कुथ उयमाकाशिशगत्कासयदगोस्थाधिह्याव कयलयकवूकयानिकी॥ कुलयपुरवीवाकुलडहिलहिलिवाङ्गः
यमवपज्ञापारमिताम सत्वकल्याणगुनुकलयामानयिमयापूजायिमयापूष्यधूपगंधमाल्याविलयनवृष्टिवीवनहू कुथ्व उयमाकाशिशगत्कासयदगो पज्ञापारमितानिजाकाधिवाधिमस्वा
वाधिसत्वनिजाकावयथागमाजुर्हन्नः समस्यकं वृक्षसथागतनिजापावसर्वधावकयुरलकवूक्षहस्मालहिक्रीगिकमलायानिकीः कुलयपुवीकुलडहिलहिवाथ्याववकयानिकेथ
ङ्गः यमवप्रज्ञापारमितामसत्वकल्याणगुनुकल्याम्यामानयेमयायुजायिमयापूष्पधूपगन्धमाल्याविलयनवृष्टिवीवनहुकुथ्वउयमाकाशिशःयगोगिस्किवाकुलयूगः कुलहदिन
वन्दुगुनुलयौसिमयकं वाधिमरिसि संवृक्षगुलि संवृथ्याक अगिसि तोस्यनकः॥ छ्रुति छिनोयोकुतिमाजा॥ ० ॥वर्णकोशिकसवे थ्वाजमायलि हलपुत्रिस्याम्य जुवमनययूस्थ्येपुसवमि॥ नस्व
वजीवृधीयकालसत्वान्दगसकूगसलयूकेस्मय थ्वयूथनिस्थाप्या॥ नलेस्ल्हकोदमसकोगिककूगलयकम्मय थ्यूमस्वाःपुनिस्थापिमा मयविमकोजवन्तिनयमिरियथ्यानियमसलोकाननगनिस्यठ॥
थ्याजमायानिहलपुत्रिस्थायिमयूनसचदगंमित्यानकारावमि॥ छ्रुनिलकोयाक्रुतिमाजा॥ ० ॥मकूलागामिहलनवसत्वंपुनिस्थाप्यवदूनन्वयूथ्यप्रसवमि॥ नस्ववजीवृधीयकानस्वादगः
मकूगलयूकस्मय थ्वयूथनिस्थाप्या॥ छ्रुमिवतुथीकुतिमाजा॥ ० ॥अवंमृतागामिहलवर्कसत्वंहलपुनिवाप्यवदूनयेयूथ्यसवमि॥ नस्ववजीवृधीयकानस्वान्दगसकूगलयूकम्मय थ्वयूथः
निस्थाप्या॥ छ्रुनिवंपंमीकुतिमाजा॥ ० ॥अवमकंसत्वमर्दस्वपुनिवाप्यवदूनयूथ्यप्रसवमि नस्ववजीवृधीयकानस्वान्दगकूगलयूकम्मय थ्वयूथनिस्थाप्याय्य॥ छ्रुनियर्षकुतिमाजा॥ ० ॥अवंः

उर्धं मत्वैयुत्वेकनाथेप्रतिष्ठाप्य बहुतरं पुण्यं प्रसवति न त्वेव जंबुद्वीपकान्सत्वान्दशकुशलकर्मपथेषु प्रतिष्ठापयेत् ॥ इति सप्तमी स्कुतिमात्रा ॥ ꣿ ॥ यः कश्चित्कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहि-
ता वा जंबुद्वीपकान्सत्वां श्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयेत् ॥ यो वान्यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा एकं सत्वमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयेदयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ न त्वेसकृदागामिफलाति
वृद्धनेत्वोः शासनुयच्छेदायप्रतिरूपकस्य किंनोरवति ॥ इति कृष्ठत्तीस्कुतिमात्रा ॥ ꣿ ॥ जवैं यः सर्वं जंबुद्वीपकान्सत्वान्सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयेद्यो वान्य एकं सत्वमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ वा बोधौ
प्रतिष्ठापयेदयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ इति नवमी कुतिमात्र द्वकामुकिः ॥ ꣿ ॥ जवैं यः सर्वं जंबुद्वीपकान्सत्वाननागामिफले प्रतिष्ठापयेद्यो वान्य एकं सत्वमनुत्तरायां सम्य-
क्संबोधौ प्रतिष्ठापयेदयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ इति प्रथमा स्कुतिमात्रा ॥ जवैं यः सर्वं जंबुद्वीपकान्सत्वांर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । यो वान्य एकं सत्वमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिः
ष्ठापयेदयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ इति द्वितीया स्कुतिमात्रा ॥ जवैं यः सर्वं जंबुद्वीपकान्सत्वान्प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयेद्यो वान्यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वान्य एकं सत्वमनुत्तरा- २२
यां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयेदयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति ॥ तत्कस्य हेतोः स्तथा दिवृद्धर्नेत्र्याः सानुयच्छेदायप्रतिपत्रस्य प्रतिकारा वति यत्र एकं सत्वमप्यनुत्तरायां सम्यक्सं-
बोधौ प्रतिष्ठापयति । एकस्त्वप्रहन्नो वाधिसत्वनिकायं कदिकौशिक यावच्च सकथागतानाहेतः सम्यक्संबुद्धानामुदनेन कौशिक पर्यायेण एवं वेदितव्यं बोधिसत्वाय पूजयितव्याः सदेव-
मानुषासुरस्य लोकेन ॥ इति द्वितीया स्कुतिमात्रा ॥ पुनरपरं कौशिक यः कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा जंबुद्वीपकान्सत्वान्दशकुशलकर्मपथेषु प्रतिष्ठापयेत् तत्किं म-
न्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् ॥ शक्र आह ॥ बहु भगवन्बहु सुगत ॥ भगवानाह ॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलः

पुस्तक लिखिगों।

दुदिनावाव कृत नेपू थ्येप्रुनवनि। यन्हुमीयिस्थ्ययानमिगोँक्ने न्यापवनसेदय्यादनक। गोलिरव नायायिवावनामायिन न्कस्यूनकोवगदियुह्मयावमिनायाम नाजवाधर्म्मीविस्कवथ्य
यदिव्वायतकू ल्वपू गोकू ल्वइदिनन्ग्वेगिकि न्वासस्यक्वनियाममवक्वा न्काश्मवकुमिथ्यनिकिवजूवक्वामन्कि वयावदहल्वेग्रापकाः ग्राप्युन्के ग्रापूर्वनिकवा ग्रथ्येकां वाधिप्रापकाः ग्राप्य
न्वप्रापूर्वनिकिवा । वाधिम न्वायाधिम न्वनियाममवक्वा न्काजूवकुमियनिकिवजूवक्वामन्कि। जूनूलवायां समयवं वाधिमजिसंवृह्मा जूजिसंगातूयें गजूजिसंवृह्मनकवा। कनमवन कोः
मिकजूनामवाधर्म्मास्क थ्ययानमिनाःमफ त्रिंशद्वाधिपुस्थ्वमम्माश्व न्वार्य्यायेसयानिवन्वाय्येप्रुमामानिवनजूजूनूयसमायकयोः द्वेविमाक्वानवानूपुर्द्धेविदावसमायकयःजुनूय
कानि मिर्कप्रदिदिनाजिह्माजूथ्या मठू न्यनावदिवीथू न्यनाजूथ्या लवदिवीठून्यनायावदगवस्वनावथ्य न्यनातर्द्धेसमाधयेसर्द्धेपानवमीमू न्वानिद्गगेथगगवल्वानिवन्वानिवे
गानयानि स्वनप्रश्चगिन विदाः स्वादग्मेवमिकाव वृद्धधर्म्मायावदयेविमाःमवृद्धधर्म्मा विस्कवथ्यपदिवाकथागर्भे नदजिःसम्यक्नं वृद्धेह्मयावमिनाया कद्दननायिनकोगिकय
थ्यायनेवंवदिनथ्यं। थ्यग्वकू ल्वपू गावाकू ल्वइदिनावान्हुमांग्रुह्मयावमिनायांपुस्तकलिखिगामयिक्व न्वायनव्वादय्यालिरवनायायिवावनायायिजूयंनकोवद्कूनथ्येपूथ्य्येप्रुमवलन्त्व
स्याहकाक्वथादिसूतकोगिकयप्रुह्मयावमिनायासिवस्कवममव्र्द्धधर्म्माड यदिस्वायेधर्म्मःक्षतियमनाभालकूल्वानिखाक्कममताभालकूल्वानिगृहयेमिमनाभालकूल्वानियह्मयनकाः
वाठुर्म्मस्वाजकायिकादवाःयुह्मयनकायपृंभायामांजूयिकानिर्म्माश्वनयश्चयनिर्म्मितवगर्वाकिनाखक्कयायेथयखक्कपूनादिकामतखक्क। ग्रायावल्वेवर्सह्मनासहायः

गनादगादवाप्रज्ञायन्ते सर्व्वयावन्निमिताश्चप्रज्ञायन्ते सप्रत्रिंशद्बोधिपक्ष्याधर्म्माश्चप्रज्ञायन्ते आर्य्यसत्यान्यष्टविमोक्षानवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयप्रज्ञायन्ते। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानिषडभिज्ञाः

प्रज्ञायन्ते। सर्व्वशून्यताः सर्व्वसमाधयः सर्व्वधारणीमुखानिप्रज्ञायन्ते दशतथागतबलानि चत्वारिवैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकाबुद्धधर्म्माः प्रज्ञायन्ते। महामैत्री महाकरुणाप्रज्ञायन्ते सर्व्व

ज्ञताप्रज्ञायते। श्रोतआपन्नाश्चप्रज्ञायन्ते सकृदागामिनोऽनागामिनोऽर्हन्तः प्रत्येकबुद्धाश्चप्रज्ञायन्ते तथागताअर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाश्चप्रज्ञायन्ते। तिष्ठतु कौशिक जाम्बुद्वीपकाः सत्त्वायावच्चातुर्द्वीपकायों वा। ये त्रिः

प्र थ द

तिष्ठापयितायावत्कः कौशिक चातुर्म्महाद्वीपके लोकधातौ सत्त्वास्तान्कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा दशसु कुशलेषु कर्म्मपथेषु यावत्प्रत्येकबोधौ वा प्रतिष्ठापयेत्। तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुल

पुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहु पुण्यं प्रसवेत्। शक्र आह। बहु भगवन् बहु सुगत। भगवानाह। अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवति। य इमां प्रज्ञापारमि

तां पुस्तकगतां लिखित्वा कृत्वा परस्मै दद्यात्। उद्ग्रहणाय धारणाय वाचनाय पर्यवाप्तये। तत्कस्य हेतोः। यथा हि कौशिक प्रज्ञापारमितायां निर्दिष्टाः सर्व्वे अनास्रवा धर्म्माः प्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वधर्म्मा बुद्धधर्म्मा आख्यायन्ते। तिष्ठतु कौशिक चातु २२

र्म्महाद्वीपके लोकधातौ सत्त्वा दशसु कुशलेषु कर्म्मपथेषु प्रत्येकबुद्धबोधौ प्रतिष्ठापयितायः कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावत्साहस्रे लोकधातौ सत्त्वास्तान्सर्व्वान्दशसु कुशलेषु कर्म्मपथेषु प्रति

ष्ठापयेत्। श्रोतआपत्तिफले सकृदागामिफलेऽनागामिफलेऽर्हत्त्वे प्रत्येकबुद्धबोधौ प्रतिष्ठापयेद्यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां परेभ्यः पुस्तकलिखितामपि कृत्वा परस्मै दद्यादुद्

ग्रहणाय धारणाय वाचनाय पर्यवाप्तये अयं ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति॥ शक्र आह। बहु भगवन् बहु सुगत। भगवानाह॥ तिष्ठतु कौशिक साहस्रे लोकधातौ सत्त्वा यावद्द्विसाहस्रे लोकधातौ वा। ये प्रतिष्ठापयितायः कः

श्चित्। कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावद्द्विसाहस्रे लोकधातौ सत्त्वास्तान्सर्व्वान्दशसु कुशलेषु कर्म्मपथेषु यावत्प्रत्येकबुद्धबोधौ प्रतिष्ठापयेत्। तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो [illegible] कुल

वा१ ४१

१८

दुहितावानकान्निस्त्रिदानंबकुतनंपुण्यंप्रसवेत।शक्र आह।बहु भगवंबहुसुगत।भगवानाह।अतःसकौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाकतोनिदानंबहुतरंपुण्यंप्रसवेत।यइमांप्रज्ञापारमितांपुस्त
कलिखितांकृत्वापरस्मैदद्यादनेकोल्लिखनायापिवाचनायापिश्रूयकनैवबहुतरंपुण्यंप्रसवेत।तिष्ठतु।कौशिकचिमाहद्वेलोकधातौसत्त्वायावन्तस्त्येकेवा(श्चो)प्रतिष्ठापिताःयकेचित्कौशिकत्रिसाह
स्रमहासाहस्रेलोकधातौसत्त्वास्तान्कश्चिदेवकुलपुत्रोवाकुलदुहितावादशसुकुशलेषुकर्मपथेषुप्रतिष्ठापयेत।यावन्तस्तेषुकवृद्धस्त्वप्रतिष्ठापययश्चकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाइमांप्रज्ञापारमितांपु
स्तकलिखितामपिकृत्वापरस्मैदद्यादनेकोल्लिखनायापिवाचनायापिश्रूयकनात्।कौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाबहुतरंपुण्यंप्रसवेति।तिष्ठतुकौशिकत्रिसाहस्रेमहासाहस्र
स्रलोकधातौसत्त्वायावन्तस्त्येकवृद्धस्त्वप्रतिष्ठापिताः।यावत्कौशिकदशसुदिक्षुगंगानदीवालुकोपमेषुलोकधातुषुसत्त्वास्तान्कश्चिदेवकुलपुत्रोवाकुलदुहितावादशसुकुशलेषुकर्मपथेषुप्रतिष्ठा:
पयेद्यावन्तस्तेषुवृद्धस्त्वप्रतिष्ठापयेयश्चकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाऽःमांप्रज्ञापारमितापुस्तकलिखितामपिकृत्वापरस्मैदद्यादनेकोल्लिखनायापिवाचनायापिश्रूयनात्।कौशिककुलपुत्रोवाकुलदुहितावाबहु:
तरंपुण्यंप्रसवेति।तत्कस्माद्धेतोरिहप्रज्ञापारमितायामनास्रवाधर्माविभज्यआख्यायदिश्यन्तेयत्रकुलपुत्रोकुलदुहितानधर्मान्शिक्षित्वास्रोतआपत्तिफलमवक्रान्ताअवक्रमिष्यन्तिअवक्रामन्तिचयावदर्हत्त्वं
प्राप्ताःप्राप्स्यन्तिप्राप्नुवन्तिचप्रत्येकबोधिंप्राप्ताःप्राप्स्यन्तिप्राप्नुवन्तिचबोधिसत्त्वाश्चमहासत्त्वाश्च[illegible]नियाममवक्रान्ताअवक्रमिष्यन्तिअवक्रामन्तिचअनुत्तरायांसम्यक्संबोधावभिसंबुद्धाअभिसंबुध्यः
न्तेअभिसंभोत्स्यन्तेच।कतमेवकौशिकअनास्रवाधर्माःयथायानमिताःसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याधर्मा[illegible]चत्वारिसत्यानिअप्रमाण्यानिचत्वारिआरूप्यावदिध्यानानिभूतानियावदष्टौविमोक्षाःनवस्वराः
वशून्यताअप्रणिहितानानारूप्यसमापत्तिःयावद्दशबलानियावदष्टादशावेणिकाबुद्धधर्माविभज्यआख्यायदिश्यन्तेतथागतेनार्हतासम्यक्संबुद्धेनप्रज्ञापारमितायामुद्देशनमार्ये(न)कौशिकपर्यायेणयत्रैवंवदितव्यो।

मग्नकुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ॥ इमां प्रज्ञापारमितां पुस्तकलिखितां मयि कृत्वाय परेभ्यो दद्यादनेक (अभिलिखनायापि वाचनायापि अयं ततः स कौशिक बहुतरं पुण्यं प्रसवति । तत्कस्य हेतोः । कथ्यते कौशिक प्रज्ञापार
मितायां विस्तरेण सर्वधर्मा ऽयदि शैक्षाये ऽत्र क्षत्रियमहाशालकुलानि ब्राह्मणमहाशालकुलानि गृहपतिमहाशालकुलानि प्रज्ञायन्ते चातुर्महाराजकायिक
देवाः प्रज्ञायन्ते यावन्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपगा देवाः प्रज्ञायन्ते । यावत् स्रोतआपत्तिफलं प्रज्ञायते सकृदागामिफलं प्रज्ञायते (अनागामिफलं प्रज्ञायते सकृदागामिना । नागामिनार्हत्वं प्र
त्येकबुद्धाः प्रज्ञायन्ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः प्रज्ञायन्ते ॥ पुनरपरं कौशिक यः जाम्बुद्वीपकान् सत्वान् कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा दशकुशलकर्मपथेषु प्रतिष्ठापयेत् । चतुर्ध्यानाप्रमाणेषु चतुरारूप्यस
मापत्तिषु पञ्चस्वभिज्ञासु प्रतिष्ठापयेत् । तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं बहु पुण्यं प्रसवेत् । शक्र आह । बहु भगवन् बहु सुगत । भगवानाह । अतः स कौशिक कुलपुत्रो
वा कुलदुहिता वा न कौशिक तन्निदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवति यः इमां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वा परेभ्यो दद्यादनेक (अभिलिखनायापि वाचनायापि तत्कस्य हेतोः । अत्र हि प्रज्ञापारमितायामनास्रवा
धर्मा विस्तरेणाख्यायन्ते ॥ पुनरपरं कौशिक यः कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति । ऽयं ततः स कुलपुत्रो वा
कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवति न त्वेव जाम्बुद्वीपकान् सत्वाश्चातुर्द्वीपकान् सत्वान् साहस्रे चूडिके लोकधातौ सर्वसत्वान् दशकुशलकर्मपथेषु चतुर्ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिपञ्चाभिज्ञासु प्रतिष्ठापय
गतार्थं योनिशश्च मनसिकरोत्यद्वयत्वेन विभाव्य । अथ प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति नाद्वयत्वेन विभाव्य । अथ ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपार
मितां शीलपारमितां दानपारमितां नाद्वयविभाव्य । अथ दानपारमितामुद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति नाद्वयविभाव्य । अथ शून्यतां अध्यात्मशून्यतां वहिर्धाशून्यतामध्यात्मवहिर्धा

२२

श्रा२

पूत्र्यतीयावदस्लावस्त्रावपूत्र्यती भाति। भालनसि कविष्यति नद्धयवचिनीवा। ओम्मू त्रु यस्त्रु नसस्पष्टु हाशाढियावद्रिड्डयवस्तवार्थ्यं गमार्म्नाम्पाति। भामनसिकविष्यति नद्धयवन्निभावा। ओसूस्ला दमावक्षिः
कानुवधर्म्मा सर्व्वाकान्हहूनी श्रीनि मनासिकाद्यिष्यति। इति वरुथीस्कारमात्रा॥ पूनवयर्नकौमिकयश्कास्वि त्कु लयूग्रावाकूलडहिनावा श्रूनकयर्थ्यायूढायुह्मायावमिसोयनस्वाद भयिष्यतिवि स्कूतेमसंयुकाग
यिष्यति तावयिष्यति विवायिष्यति डलौनीकविष्यति सूर्थमूपद श्रुति नत्रायंवहापायमिभा॥ र्थौ।छयनयुह्मायावमितौडक्कुतिनद्धयवनितिमिरूमानानितिमिरूनगानायूकमाननिर्यूहमामाक्षुयवानेउक्ष्मयूनमानः
संक्रामनानयवदानय॥ नात्वादगाननिमाधकमनअहनोनास्तसर्म्भनरानह्नमानाम्भनमानरहनमानारत्पानत्यानरभानायामनरभान।भवमीनाभवमानयर्यगमीनायर्थगनरभनधर्म्मनानाधर्म्मनानत
थनाभानाकथनामधनरहनकाट्टिमानारत्नुकाट्टिगरश्रूयमवकूलयूगवाकूलडहिनायानमानिम्पानंवकूलनवपूर्णोप्रसविष्यति यस्मात्रह्मायावमिसोयमक्षाविक्कूयमममेयकामयिष्यति साध्यसृतिदंमयि
ष्यति तावयिष्यति डलोनिकविष्यति॥ सूर्थवायद स्वतिनश्वयश्कवनममानतवोङ्कदोष्यतिक्षावयिष्यति वावयिष्यति यथ्यवाष्यकिथानिगध्यमनसिकविष्यति॥ इति पंचमीस्कारमात्रा॥ ६ ॥
पूनवयर्ंकौमिकयदकूलयूगवाकूलडहिनायासंयंब्रह्मायावमिसूमाकूहीष्यतिक्षावयिष्यति वावमिष्यति यथ्यवाष्यर्मिति यानिगध्यमनसिकविष्यति तावयनक्षाविक्कूयममतेप्रकामयिष्यति ब्रह्मयः
यिष्यति प्रकृप्यायिष्यति दिशावयिष्यति डलोनीकवीष्यति सूर्थवायदस्वतिसूयमवनमावकूलनंपूर्णोप्रसविष्यति॥ गक्रुपाक॥ उवमगरूगवन्नैवमसूगनशक्तगवानाह॥ एवंरवस्तकौमिक
कूलपूर्क्षवाकूलडहिन्नवायुह्मायावमिताउयदक्ष्यायासोर्थ्वंसयोजनावयमूयदिभक्षौमिककूलयूगवाकूलडहिनावासूयुमयासंरप्यायावयिमा।दीनपूर्णोस्क। म्बनसमन्वागमनानविष्यति
॥ इतिचक्षस्कारमात्रा॥ सर्वत्कौमिककूलयूगवाकूलडहिवानोदभमृदिक्षु नकेकस्यादिभिसूप्रभयानसंख्यायानयनिमानौस्कृथागमानुमर्द्दकारसमयकूर्द्दकायावङ्गीवंसरक्षायथमनहत्कुर्यामुः

पूकर्ष्यात्मानयात्तुजयत्तूब्बधूयगन्यमात्मविलयनचूर्णूवीवनक्कु स्वजयगाकारिहाय न्वत्वलपुनरकौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ह्रं मीतु [illegible] पारमिता मे नैकपर्याये [illegible] विस्तरेणः

का यदर्थमस्माविह्नायम त्तेपकागणाद्धि शावयाद्धिवचेइत्मनी कुर्याद यमवनमः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा वेह्रूत नैपूर्व्वीयुमवमिमत्त्वेसमत्तान [illegible] प्रज्ञापारमितायां मि [illegible] त्वाके वर्ष्वीता

नागरूपरत्क त्येवैसथा [illegible] वर्दाईः स्मा वोवृद्धेन नक्रनामसमक्क [illegible] सिसेव [illegible] सिसेवृधमा [illegible] समाप्त ॥ ह्र कि मपरमी ला ह्र माता ॥ ०० ॥ पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदु

इहिता वा भूमेरवस्या नयविमा धेन्कत्यान्वतगीसकाक्ति वीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायां चरत्यां विस्तरेण संयका गन्धत्कथयआवत्सूवयरु चानुपेतेर या गतनमुय कूना वड्डनयेपूर्व्वीपुः

मेवर । ग्ड कौशिक कतमड वतेरमु यद्धोधिसत्त्वस्यायसमक्याभेन दानं ददत् ॥ अवक्कवनिसृ दं दानं ददामि ॥ इदं दानं ददामि यस्मै दानं ददामि दानं समवस्कस्य मि । नुदानपारमिताः

ह्रंदं शीलं रक्षं शीलं रक्षामि ह्रमु नत्वाउ कामिनयं शीलपारमिता अहं क्षान्तिं मावरर ह्रं मीक्षान्तिपारमिता अहं वीर्यमारभे अहं सा मि नयं ध्यानपारमिता । अहं प्रज्ञां भावयामि ह्रं युप्रज्ञा यथा मथाः

यं भूतांवभावयामि इयं मे प्रज्ञा प्रज्ञापारमिता । एवं हि कौशिक उपायकौशल्यविकलस्य कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा न दानपारमिता परिपूर्यते न शीलपारमिता न क्षान्तिपारमिता न वीर्यपारमिता संपरिपू

र्यते कथं ध्यानपारमितापरिपूर्यते प्रज्ञापारमितापरिपूर्यते ॥ शक्र आह ॥ कथं भगवन् एवं मे बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दानपारमितायां परिपूर्यते कथं शीलपारमितायां परिपूः

र्यते कथं क्षान्तिपारमितायां परिपूर्यते कथं वीर्यपारमितायां परिपूर्यते कथं ध्यानपारमितायां पूर्यते कथं प्रज्ञापारमितायां परिपूर्यते ॥ भगवानाह ॥ इह कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानं ददन्न दा

यकमुपलभते न ग्रहीतारमुपलभते । न देयमुपलभते । इयमस्य दानपारमिता । न शीलमुपलभते न शीलवन्तं न सत्त्वमुपलभते । इयमस्य शीलपारमिता । न क्षान्तिमुपलभते न क्षमी न क

पनि २

मितामुपलभ्य ॥ यः पुनः क्षान्तिपारमितां वीर्यपारमितामुपलभते स न कायेन चित्तमुपलभते ॥ यः पुनः वीर्यपारमितां ध्यानमुपलभते ध्यायिनं ध्यानफलमुपलभते ॥ यः पुनः ध्यान
ध्यानपारमितां प्रज्ञामुपलभते प्रज्ञावन्तं प्रज्ञाफलमुपलभते यस्यामर्थाय भावयति ॥ यः पुनः प्रज्ञापारमिता। एवं च त्वं कौशिक बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दानपारमितायां विपर्यस्तः। शी
लपारमितायां विपर्यस्तः क्षान्तिपारमितायां विपर्यस्तः वीर्यपारमितायां विपर्यस्तः ध्यानपारमितायां विपर्यस्तः प्रज्ञापारमितायां विपर्यस्तः। एवं हि कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा उपलम्भः
न यं प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यञ्जनां देशयति। एवं ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितामनुपलभ्य न यं सार्थां सव्यञ्जनां देशयति। अत्र पुनः कौशिक वि
ष्यन्ति कौशिकानागतेऽध्वनि कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति तत्र कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा येऽनागते समये सत्त्वाः पश्चिमे प्रज्ञापा
रमिताप्रतिवर्णिकां तत्र वक्तव्यं विनाशयिष्यन्ति ते नामधेयं प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यञ्जनां देशयन्ति। शक्र आह। कतमा भगवन् प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिका। भगवानाह ॥ इह कौशिक कुलपुत्रा
वा कुलदुहितरो वा ॥ रूपं प्रज्ञापारमितामुपदेक्ष्यन्ति ॥ प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति एवं प्रज्ञापारमितायां प्रतिवर्णिका ते रूपमनित्यमित्युपदेक्ष्यन्ति वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानमनित्य
मित्युपदेक्ष्यन्ति एवं चोपदेक्ष्यन्ति य एवं वेदनां प्रज्ञापारमितायामिति। यथा मुपदेक्ष्यन्ति कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा रूपमनित्यमिति न विभावयिष्यन्ति। एवं वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानम
नित्यमिति न विभावयिष्यन्ति। अयं प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति ते प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिका। कायश्चाविनयन्ति। न वक्तव्यमनित्यमित्युपदेक्ष्यन्ति। एवं चक्षुः श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायो मनो ॥ नित्यमित्युपदे
क्ष्यन्ति। रूपमनित्यमित्युपदेक्ष्यन्ति। एवं शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्या धर्मा अनित्या ॥ ल्युपदेक्ष्यन्ति पृथिवीधातुमनित्य ॥ ल्युपदेक्ष्यन्ति अब्धातुं तेजोधातुं वायुधातुं आकाशधातुं विज्ञानधातुं अनित्य ॥

मित्युपपरीक्षते। चक्षुर्धातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। श्रोत्रधातुं घ्राणधातुं जिह्वाधातुं कायधातुं मनोधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। रूपधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। शब्दधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। गन्धधातुं रसधातुं स्प्रष्टव्यधातुं धर्मधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। चक्षुर्विज्ञानधातुमनित्यमित्युपपरीक्षते। श्रोत्रविज्ञानधातुं घ्राणविज्ञानधातुं जिह्वाविज्ञानधातुं कायविज्ञानधातुं मनोविज्ञानधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। चक्षुःसंस्पर्शधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। श्रोत्रसंस्पर्शधातुं घ्राणसंस्पर्शधातुं जिह्वासंस्पर्शधातुं कायसंस्पर्शधातुं मनःसंस्पर्शधातुमनित्य इत्युपपरीक्षते। चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्या इत्युपपरीक्षते। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनामनित्या इत्युपपरीक्षते। रूपं दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। पृथिवीधातुं दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। अब्धातुं तेजोधातुं वायुधातुमाकाशधातुं विज्ञानधातुं दुःखं शून्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। रूपशब्दगन्धरसस्पर्शधर्मान् दुःखाः शून्या नात्मानः शून्या इत्युपपरीक्षते। चक्षुर्दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। श्रोत्रं घ्राणं जिह्वां कायं मनो दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। रूपधातुं शब्दधातुं गन्धधातुं रसधातुं स्प्रष्टव्यधातुं धर्मधातुं दुःखं शून्यमनात्मत्यशुन्या इत्युपपरीक्षते। चक्षुर्धातुं दुःखं शून्यमनात्मत्यशुन्या इत्युपपरीक्षते। श्रोत्रधातुं घ्राणधातुं जिह्वाधातुं कायधातुं दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। चक्षुर्विज्ञानधातुं दुःखमनित्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। श्रोत्रविज्ञानधातुं घ्राणविज्ञानधातुं जिह्वाविज्ञानधातुं कायविज्ञानधातुं मनोविज्ञानधातुं दुःखं शून्यमनात्मत्यशुन्यमित्युपपरीक्षते। चक्षुःसंस्पर्शधातुं चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखानात्मिकत्यशुन्या इत्युपपरीक्षते। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसंस्पर्शधातुं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसंस्पर्शप्रत्ययां वेदनां दुःखमनात्मत्यशुन्या इत्युपपरीक्षते। एवं प्रज्ञापारमितायामभियुक्तः कायमुपपरीक्षते। एवं ध्यानपारमितायामभियुक्तः

२२८

का वीर्य्यपारमिताप्रतिवर्ण्णिका। का क्षान्तिपारमिताप्रतिवर्ण्णिका। का शीलपारमिताप्रतिवर्ण्णिका। का दानपारमिताप्रतिवर्ण्णिका। कामुपदेक्ष्यति। एवं रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यं दुः
खमनात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। यावच्चक्षूरूपं चक्षुर्विज्ञानधातुमनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। एवं यावच्छ्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानधातुमनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युप
देक्ष्यति। एवं प्रज्ञापारमितामनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। एवं ध्यानपारमितां वीर्य्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितामनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। एवं चतु
प्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीरनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। प्रज्ञापारमिताचरन्को ऽप्येवमुपदेक्ष्यति। स्मृत्युपस्थानान्यनित्यानि दुःखान्यनात्मान्यशुभानीत्युपदेक्ष्यति। एवं सम्यक्प्र
हाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाननित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। प्रज्ञापारमितायां चरन्को यावत्सर्वाकारज्ञतामनित्याद्दुःखानात्माशुभमित्युपदेक्ष्यति। एवं च वक्ष्यति य एवं चरति
स प्रज्ञापारमितायां चरति। इयं कौशिक प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्ण्णिका। का पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा प्रज्ञापारमितामुपदिशन्न् एवमुपदेक्ष्यति। एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमि
तां भावय। सर्वं प्रज्ञापारमितां भावयमानः प्रथमायां भूमौ स्थास्यसि यावद्दशम्यां भूमौ स्थास्यसि। एवं ध्यानपारमितां वीर्य्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां भावयमानः प्रथमायां भू
मौ स्थास्यसि यावद्दशम्यां भूमौ स्थास्यसि तद्विनिमित्तयानेन कल्प्यते तथागतसत्त्वाकारं सहर्याय प्रज्ञापारमितां भावयिष्यसि। इयं कौशिक प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्ण्णिका। का पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कु
लदुहिता वा एवमुपदेक्ष्यति। एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितां भावय। सर्वं प्रज्ञापारमितां भावयमानः श्रावकभूमिं समतिक्रमिष्यसि प्रत्येकबुद्धभूमिं समतिक्रमिष्यसि। इयं कौशिक प्रज्ञापारमि
ताप्रतिवर्ण्णिका। का पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा [illegible] यानिकानां कुलपुत्राणां वा कुलदुहितॄणां वा प्रज्ञापारमितामुपदिशन्न् एवमुपदेक्ष्यति। एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमिता

तावयसत्वं प्रज्ञापारमितां श्रावयमानो वा बोधिसत्वनियाममवक्रमिष्यसि । इयं सा कौशिक प्रज्ञापारमितायाः प्रतिवर्णिका ॥ पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा प्रज्ञापारमितामुपः
दिशमाना एवमुपदेक्ष्यन्ति । एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितां श्रावय सत्वं प्रज्ञापारमितां श्रावयमानो ऽनुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिं प्रतिलप्स्यसे । सत्वमनुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिं प्रतिलब्धबोधिसत्वो ऽपि प्रज्ञापा
रमितासु समिसत्वमपि प्रज्ञासि । त्वं बुद्धकृत्यं बुद्धकृत्यं करिष्यसि बुद्धानां भगवतां सत्कर्त्तनाय गुरुकर्त्तनाय माननाय पूजनाय अर्च्चनाय अपचायनाय एवमुपदेक्ष्यन्ति । एवमेव यदि शमानाः कौशिक
न कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा प्रज्ञापारमितायाः प्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति । पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यां बोधिसत्वयानिकानां कुलपुत्राणां वा कुलदुहितृणां वा एवमुप
देक्ष्यन्ति । यः कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामनुगृह्य दिक्ष्यसि भावयिष्यसि वाचयिष्यसि पर्यवाप्स्यसि योनिशो मनसिकरिष्यसि सोऽरूपं त्वमनित्यतः यदि नित्यं पूर्वस्य कर्मणः विष्यसि एवं वा पदिशमानाः कौः
शिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा प्रज्ञापारमितायाः प्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति । पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यां बोधिसत्वयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणां च एवमुपदे २२७
क्ष्यन्ति । एहि त्वं कुलपुत्र अनुगामिनां मार्गं पुत्र लब्ध्वा सम्यक्संबुद्धानां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानीयतः गतस्त्वं प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो भविष्यसि । त्वमनुशासनीयं तत्कर
इयिष्यसि कल्याणमित्रान्यासमसमं वा आश्रयपरिशोधयं एवमुपदिशमानाः कौशिक कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा प्रज्ञापारमितायाः प्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति । शक्र आह ॥ कथमुपदिशन्तः कौशिक कुलपुत्राः
वा कुलदुहितरो वा यां बोधिसत्वयानिकानां कुलपुत्राणां वा कुलदुहितृणां वा प्रज्ञापारमितायाः प्रतिवर्णिकामुपदेक्ष्यन्ति । भगवानाह ॥ इह कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यां
बोधिसत्वयानसंप्रस्थितानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणां वा प्रज्ञापारमितामुपदेक्ष्यन्ति । एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितां भावयमानो रूपमनित्यमिति भावय कौशिक रूपस्य न कायो नूपपत्तिर्वा रूपस्य सा वनशः

न्यं यश्च रूपस्य रागः सोऽरागो यश्चारागः सा प्रज्ञापारमिता। या प्रज्ञापारमिता न तत्र रूपं नित्यमिति वा अनित्यमिति वा व्यपदिश्यते। तत्कस्य हेतोः तथा हि रूपमेव तत्र न संविद्यते कुतो नित्यं वा अ
नित्यं वा भविष्यति। एवं वापदिशं खलु कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा न प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदर्शयति। एवं वेदनासंज्ञासंस्कारा यावद्विज्ञानमनित्यमिति मा ज्ञासीः तत्कस्य हेतोः विज्ञानं
विज्ञानस्वभावेन शून्यं। यश्च विज्ञानस्य रागः सोऽरागो यश्चारागः सा प्रज्ञापारमिता। या प्रज्ञापारमिता न तत्र विज्ञानं नित्यमिति वा अनित्यमिति वा व्यपदिश्यते। तत्कस्य हेतोः तथा हि विज्ञानमेव तत्र न
संविद्यते कुतो नित्यं वा अनित्यं वा भविष्यति। एवं वापदिशं खलु कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा न प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदर्शयति। एवं चस्कु समस्तस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादादी
न् सर्वपारमिताः सर्वधारण्यः सर्वसमाधयः सर्वध्यानविमोक्षसमापत्तयः सर्वबोधिपक्ष्या धर्मा आर्यसत्यानि अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः सर्वसमापत्तिमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशभूमयः
पञ्चाभिज्ञाः दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकबुद्धधर्मान् कैवल्यं॥ यदि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितां भावयसि मा त्वं हे कुलपुत्र सर्वज्ञतामनित्यमित्युपपरीक्षस्व। तत्कस्य
हेतोः तथा हि सर्वज्ञता सर्वज्ञतास्वभावेन शून्या। यश्च सर्वज्ञतायाः रागः सोऽरागो यश्चारागः सा प्रज्ञापारमिता। या प्रज्ञापारमिता न तत्र सर्वज्ञता नित्येति वा अनित्येति वा व्यपदिश्यते। तत्कस्य हेतोः तथा हि सर्वज्ञतै
१२८ व तत्र न संविद्यते कुतः पुनर्नित्या वा अनित्या वा भविष्यति। एवं वापदिशं खलु कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा न प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदर्शयति। पुनरपरं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अयामसख्यानेको
नां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा एवं प्रज्ञापारमिताप्रतिवर्णिकामुपदर्शयति। यदि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितां भावयसि मा त्वं कंचिद्धर्मं समतिक्रमिष्यसि मा न कंचिद्धर्मं स्थाः। तत्कस्य हेतोः तथा हि प्रज्ञापारमितायां न स
र्वधर्मस्थितिः स धर्मो यः स्थास्यति वा अतिक्रमिष्यति वा। तत्कस्य हेतोः तथा हि कौशिक सर्वधर्माः स्वभावेन शून्याः। यश्च धर्मस्य रागः सोऽरागो यश्चारागः सा प्रज्ञापारमिता। या प्रज्ञापारमिता न कश्चिद्धर्मः

स्यायूहतलम्बानिर्यस्तस्माडसायावानिवाच्छेवाङ्कदायागाम्बतावा एकार्थतावा नानार्थतावा शूगमायानिर्म्नमाया एवं सूर्यदि गम्नः कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा न प्रज्ञापारमितायत्रिवर्गि कामयः
दक्षिकान्तस्मात्तर्हि कौशिक कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा एवं प्रज्ञापारमितायाः उद्ग्रहणधारणवाचनस्वाध्यायः एवं यदि गं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसुतविष्यति । न त्वेव ते पूर्वकाः कुलपुत्राः कुलदुहि
तरश्च ॥ [illegible] ॥ ॥ पुनरपरं कौशिक यः जम्बूद्वीपकान् सत्त्वान् कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा श्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयेत् । तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कु
लदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । शक्र आह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत । भगवानाह । अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । य इमां प्रज्ञापारमितामर्थशो व्यञ्जनशो वा विस्तरेण के
पर्यायेण देशयेत् विस्तरेण उत्तानीकुर्यात् विवृणुयात् संप्रकाशयिष्यति एवं च वदेत् । एहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृहाण पर्यवाप्नुहि धारय वाचय योनिशश्च मनसिकुरु यथा
यदि ह्यायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् । तत्कस्य हेतोः अस्यां हि कौशिक प्रज्ञापारमितायां श्रोतआपत्तिफलं प्रज्ञायते । तिष्ठतु कौशिक जाम्बूद्वीपकाः सर्वसत्त्वाः श्रोतआपत्तिफले विनीताः
तातिष्ठन्तु चातुर्द्वीपकाः सर्वसत्त्वाः श्रोतआपत्तिफले विनीतास्तिष्ठन्तु साहस्रे चूडिके लोकधातौ सर्वसत्त्वाः श्रोतआपत्तिफले विनीतास्तिष्ठन्तु द्विसाहस्रे मध्यमे लोकधातौ सर्वसत्त्वाः श्रोतआपत्तिफले वि
नीताः तिष्ठन्तु कौशिक त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सर्वसत्त्वाः श्रोतआपत्तिफले विनीताः । यावन्तः कौशिक पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वसत्त्वास्तान्कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कु
लदुहिता वा श्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयेत् । एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यां विदिक्ष्वध ऊर्ध्वं समन्ताद्दशदिग्गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वसत्त्वांस्तान्कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा श्रोतआपत्तिफले
प्रतिष्ठापयेत् । तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । शक्र आह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत ॥ भगवानाह । अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहि

था बहुतरं पुण्यं प्रसवति य इमां प्रज्ञापारमितां परेभ्यः सार्थां सव्यंजनां विस्तरेण कथयेद् देशयेद् अर्थमस्याः संप्रकाशयेद् विभजेद् उद्दिशेद् विवृणुयाद् विवरेदुत्तानीकुर्यात् संप्रकाशयेद् एवं च वदेद् इहि
त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीष्व धारय पर्यवाप्नुहि धारय वाचय योनिशो मनसिकुरु यथोपदिष्टायां वा प्रज्ञापारमितायां प्रतिपद्यस्व सर्वगुणसमन्वागतो भविष्यसि कौशिक प्रज्ञापारमितायाः स्रोतआप
त्तिफलं ॥ तिष्ठतु नवसंप्रस्थितानां [illegible] ॥ यः कश्चित् कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावज्जाम्बुद्वीपकान् सत्वांस्तान् सर्वान् सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयेत् ॥ तिष्ठतु
यावदनागामिफले ॥ [illegible] ॥ यावदनागामिफले प्रतिष्ठापयेत् ॥ तिष्ठतु [illegible] सर्वसत्वान् ॥ [illegible] ॥ यावदर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् तत्किं मन्यसे कौशिक अपि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदानं ब
हुतरं पुण्यं प्रसवेत् । शक्र आह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत ॥ भगवानाह ॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवति य इमां प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यंजनां विस्तरेणोद्दिशे
त् कथयेत् संप्रकाशयेद् विभजेद् उद्दिशेद् विवृणुयाद् विवरेदुत्तानीकुर्याद् एवं च वदेद् इहि त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीष्व धारय पर्यवाप्नुहि धारय वाचय योनिशो मनसिकुरु यथोपदिष्टायां वा प्रज्ञापारमितायां प्रति
पद्यस्व । तत्कस्य हेतोः । अतो हि कौशिक प्रज्ञापारमितायाः स्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्वं प्रज्ञायते । तिष्ठतु कौशिक जाम्बुद्वीपकाः सत्वाः सकृदागामिफलेऽनागामिफलेऽर्हत्वे विनीतायां यः कश्चित् कु
लपुत्रो वा कुलदुहिता वा चातुर्द्वीपकान् सर्वसत्वानर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । साहस्रे लोकधातौ सर्वसत्वानर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । द्विसाहस्रे लोकधातौ सर्वसत्वानर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । त्रिसाहस्रे लोकधातौ सर्वसत्
वानर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । यावन्तः कौशिक पूर्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वसत्वास्तान् सर्वान् कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावदर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । एवं दक्षिणस्यां दिशि
पश्चिमायामुत्तरस्यां दिशि विदिक्षु ऊर्ध्वमधो गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वसत्वांस्तान् सर्वान् यावदर्हत्वे प्रतिष्ठापयेत् । तत्किं मन्यसे कौशिक अपि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततोनिदा

नं वहुतरं पुण्यं प्रसवति। शक्र आह॥ वहु भगवन् वहु सुगत॥ भगवानाह॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा वहुतरं पुण्यं प्रसवति। य इमां प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यञ्जनां परेभ्यः संप्रका
शयेद् देशयेत् कथयेद् उद्दिशेत् स्वाध्यायेद् विवरेद् उत्तानीकुर्याद् एवं च वदेद् इदं त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृहाण धारय वाचय पर्यवाप्नुहि धारय वाचय योनिशो मनसि कुरु। अस्यां च प्रज्ञापारमितायां शिक्षस्व।
अयमेव ततो वहुतरं पुण्यं प्रसवति। न त्वेव तत् कौशिक प्रज्ञापारमितायाः [illegible] नागम्य नागम्य [illegible] कथ्य स्थाय[illegible]॥ इति हि तेषां यावद्गंगामात्रा॥ ⊙ ॥ पुनरपरं कौशिक यावन्तो दशसु दिक्षु
गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वास्तान् सर्वान् कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा प्रत्येकबुद्धत्वे प्रतिष्ठापयेत्। तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तो
निदानं वहुतरं पुण्यं प्रसवेत्। शक्र आह॥ वहु भगवन् वहु सुगत। भगवानाह॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा वहुतरं पुण्यं प्रसवति। य इमां प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यञ्जनामर्थिक
स्यार्थाय [illegible] उपदिशेत् कथयेत् [illegible] काशयेद् विवृणुयाद् उत्तानीकुर्याद् एवं च वदेद् इदं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृहाण धारय वाचय पर्यवाप्नुहि योनिशो मनसिकु
रुष्व। अस्यां च प्रज्ञापारमितायां शिक्षस्व [illegible] कौशिक प्रज्ञापारमितायाः प्रत्येकबुद्धत्वे [illegible]॥ इति यावद्गंगामात्रा॥ ⊙ ॥ पुनरपरं कौशिक यावन्तो [illegible]
सत्त्वास्तान् कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापयेत्। तत्किं मन्यसे कौशिकापि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं वहुतरं पुण्यं प्रसवेत्। शक्र आह॥ वहु भगवन् वहु
सुगत। भगवानाह॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा वहुतरं पुण्यं प्रसवति। य इमां प्रज्ञापारमितां सार्थां सव्यञ्जनां परेभ्यो विस्तरेणोपदिशेत्। कथयेद् [illegible] प्रकाशयेद् विवृणुयाद् उत्ता
नीकुर्याद् एवं च वदेद् इदं त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामुद्गृहाण धारय वाचय [illegible] पर्यवाप्नुहि योनिशो मनसिकुरु। अस्यां हि त्वं प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणः [illegible] कुलपुत्र यथा

य द्वितीयायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षिष्यसे तथा तथा स्वं कुलपुत्र सर्वज्ञताया आसन्नो भविष्यसि यथा यथा च सर्वज्ञतायां विशुद्धिं गमिष्यति तथा तथा च तस्या माता याः प्रज्ञापारमिताया सर्वज्ञताया विशुद्धिं गमिष्यति
। यथा यथा च प्रज्ञापारमिताया सर्वज्ञताया विशुद्धिं गमिष्यति तथा तथा त्वमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यसे । तत्कस्य हेतोः । निर्जाता हि कौशिक प्रथमचित्तोत्पादिका बोधिसत्त्वा यश्च कुलपुत्रो दशसु दि
क्षु एकैकस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बोधिसत्त्वान् सत्त्वान् सर्वज्ञतायां प्रज्ञापारमितानिर्जाताः प्रथमचित्तोत्पादिकान् प्रतिष्ठापयेत् ऽभिर्यं च मीपुगर्भतामाता ॥ ❀ ॥ यावत्कश्मात्द्वीपिकाय सत्त्वा
शाऽभिसंबोधिर्गर्भता माता ॥ यावत्कोटिसाहस्रे सत्त्वाशाऽभिसंबोधिगर्भता माता ॥ यावत्कोटिसाहस्रे त्रिसाहस्रे सत्त्वा ॥ पुनरपरं कौशिक यः कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यद्दशसु दिक्षु एकैकस्यां दिशि
गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वान् सर्वाननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापयेत् । ततः कौशिक स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा न तन्निदानं बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । भगवानाह । बहु भग
वन्बहु सुगत ॥ भगवानाह ॥ अतः स कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् । यः सर्वां प्रज्ञापारमितां स्थापयेत् न त्वा विकल्पनाय दिक्षु । यावत्सौप्रकाशयेद्वर्णं च वदेत् दिवं
कुलपुत्र प्रज्ञापारमितामनुस्मरेत् पर्यवाप्नुयाद्वा धारयेद्वा वाचयेद्वा पर्यवाप्नुयाद्वा योनिशश्च मनसि कुर्याद् । अपि तु द्वितीयायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । यथा यथा त्वं कुलपुत्र द्वितीयायां प्रज्ञा
पारमितायां शिक्षिष्यसे । तथा तथा त्वं कुलपुत्र सर्वज्ञताया आसन्नो भविष्यसि । यथा यथा च सर्वज्ञतायां विशुद्धिं गमिष्यसि । तथा तथा च यस्या मातुर्याः प्रज्ञापारमिताया सर्वज्ञतायां विशुद्धिं गमिष्यति । यथा यथा
च प्रज्ञापारमिताया सर्वज्ञतायां विशुद्धिं गमिष्यति । तथा तथा त्वमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यसे । तत्कस्य हेतोः । निर्जाता हि कौशिक प्रथमचित्तोत्पादिका बोधिसत्त्वा यश्च कुलपुत्रो दशसु दिक्षु एके
कस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बोधिसत्त्वान् सर्वज्ञताया प्रज्ञापारमितानिर्जाताः प्रथमचित्तोत्पादिकान् प्रतिष्ठापयेत् ऽभिसंबोधिर्गर्भता माता ॥ ❀ ॥ पुनरपरं कौशिक यावत्कामावचरा

व कामस्त्वामाह कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वाय यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां कस्यांसर्वसत्त्वानां सार्थां सव्यञ्जनामुपदिशेद्यावत्तं प्रकाश
येदेवं च वदेद् इदं त्वं कुलपुत्र इमां प्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीष्व धारय वाचय पर्य्यवाप्नुहि योनिशश्च मनसिकुरुष्व यथोपदिष्टायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षस्व त्वं यथा यथा त्वं यथोपदिष्टायां प्रज्ञापारमि
तायां शिक्षिष्यसे तथा तथा त्वं प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणः अविनिवर्त्तनीयो भविष्यसि। अनुपूर्वेण च अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यसे। अयं कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्र
सवति। यावन्न कश्चातुर्द्वीपके लोकधातौ सत्त्वान् यावत्साहस्रे लोकधातौ सर्वसत्त्वान् यावद्द्विसाहस्रे लोकधातौ सर्वसत्त्वान् यावत्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सर्वसत्त्वान् यावद्दशसु दिक्षु एकैकस्यां
दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सर्वसत्त्वान्। यः कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वाय यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां कस्यांसत्त्वानामुप
दिशेद्यावत्तं प्रकाशयेत्सार्थां सव्यञ्जनां नामेवं च वदेद् इदं त्वं कुलपुत्र इमां प्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीष्व धारय वाचय देशय संप्रकाशय पर्य्यवाप्नुहि योनिशश्च मनसिकुरुष्व यथोपदिष्टायां प्रज्ञापारमिता
यां शिक्षस्व त्वं यथा यथा शिक्षिष्यसे तथा तथा अविनिवर्त्तनीयो भविष्यसि। अनुपूर्वेण अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यसे। अयमेव ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवेत्। पुनरपरं कौशिक यः कश्चित्कु
लपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावज्जम्बूद्वीपके सत्त्वान् अन्तरा न विनिवर्त्तयेत् स्थापयेद् अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ तस्य इमां प्रज्ञापारमितामुपदिशेत् पुस्तकगतां कृत्वा दद्याद्यदि वा पुस्तकानि कुर्याद्धिरण्डरे
सार्थां सव्यञ्जनां नागस्या। अयमनेन बहुतरं पुण्यं क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते। यः कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितां विलिख्य समार्थां सव्यञ्जनामुपदिशेत् ढगः
पुस्तकगतां कृत्वा दद्याद्यदि वा हिरण्डहिस्त्यगानि कुर्यादयमेव ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवेत्। यावद्दशसु दिक्षु एकैकस्यां दिशि गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु सत्त्वान् यः कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुल

२३२

दृढितावा सुविनिवर्त्तनीयस्य स्थपयत्नः स्यात् कश्चिदवक्तुं मां प्रज्ञापारमितामुपदिशेत् स्याम्वेकः कश्चिद वक्तुं याद कैक्तिपुगमनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवोद्धुमिति । यश्च कुलपुत्रो मां प्रज्ञापारमितामुपदिशेद्गः
य संप्रकाशयेद्विस्तरेण विभजेदुत्तानीकुर्याद्विवरेत् स्वार्थं समन्वेषन्तामयमवनावकाशवत वंयुध्यं प्रमवक्षेत्तास्यदनान विवर्त्तिकर्यादि वोधिसत्त्वस्यास्य अर्थधर्म्मेडयदक्ष्यानियतादिकसंवोधियानाय क्षनकस्याकि
निवर्त्तकः अनुत्तरायाः समसुर्या वामेव मीरत्नं क्वचिदिताः संसाना संकाकानुशासमयीतिताप्या ॥ ह्रूयिनवमीपुर्भमा माराकृत्कक स्वापवर्णमा ॥ नवकस्याद ॥ यथा यथा भगवन् वोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वग्रासत्त्री रवय नुत्तरायाः सम्
माधेर्वाधेरुपागमत्यथा वोधिसत्त्वो महासत्त्वो अववदितव्यो ऽनुशासितव्यः प्रज्ञापारमितायां ध्यानपारमितायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां अववदितव्योऽनुशासितव्यः
यथमन्त्ररकपज्ञनमुतमप्रञुन्त्रञ्हिपादत्रिय वक्तव्योऽनुमार्ग्गेष्ववववदितव्योऽनुशासितव्यः सुप्रमायाध्यानानुत्त्यामापक्ष्यार्य्य मत्लपृशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेष्ववववदितव्योऽनुशासितव्यः कुलपुत्र विमाक्
पुनर्वानुपूर्व्वीदितानसमापालिवकुशलमूलावववदितव्योऽनुशासितव्यः सर्व्वसमाधिपुसत्त्वेध्यानशीलमखपृदगमनुत्तथागतवत्स्ववुपुवेगानग्नयवतस्य पुस्याकिसंविलसंवादगसावधिकपुवुद्धधर्म्मेष्ववव
दितव्योऽनुशासितव्यः एवंचायिष्युपात्तगयनासन नन्तानप्रत्ययं सवयुक्ता यथेव नुग्राहकः सह वोधिसत्त्वो महासत्त्वो धर्म्माभिमर्षणेयुपादयामनुग्रहीतव्यः । अथ सव धर्म्मामिथ्यानुग्राहक कल्याणवङ्कुतं नुपुध्येप्रः
सत्वतान्तरानुतेनाकाशवम अनुवति युक्ताधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितास्ववचाय्येष्वानुगासयता सर्वमन्यतानु सर्व्वे वोधिपक्षुधर्म्मेष्वप्रमादध्यानानुत्यसमापत्तिव्यार्य्यसत्यपृशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेष्ववः
रिकृतसमाधिषु सर्व्वधानमी मस्वपृदगंगथागगवन्तपुवेगानयघपुप्रति संविल संपादगंस्पावधिकपुवुद्धधर्म्मेष्ववववदितव्योऽनुशासितव्यः । अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिः शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् । साधु साधुः
कौशिक यस्त्वं वोधिसत्त्वयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणांवा मार्दददासि । एवंमे वञ्चयाकरणीयं यदार्य्यश्रावकाः सत्त्वानन्प्रयदो उत्कामामकृ वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुग्रहं कुर्व्वन्ति । अनुत्तरायां सम्

र्वं या। वोध्यङ्गमार्गो ज्ञायन्ते। धर्म्मा इमानुत्तरा त्यो वानुपालनिकाः। तत्कस्य हेतोः। सर्व्वा हि भगवन्तः श्रावकसंघः प्रत्येकवुद्धयानं महायानं यदि हि वोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरायां सम्यक्संवोधौ चि
त्तं नोत्पादितं स्यात् न तदा वोधिसत्त्वा महासत्त्वा नाभविष्यन्। यद्भूयापारमितासु न सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्येषु धर्म्मेषु नाध्यात्मशून्यतायां विमोक्षेषु नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु नाष्टमहाध्याना नानुपूर्व्वसमापत्तिषु न
षट्सु पारमितासु न शिक्षिष्यन्त शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु नाभिज्ञासु न सङ्ग्रहवस्तुषु वदिर्भ्रातृ न्यमायाभ्यास न वदिर्भ्रातृ न्यमायां वेयो न्यायेन सत्त्वानां न्यमायां न सर्व्वसमाधिमुखेषु न सर्व्वधारणीमुखेषु न तथागतवलेषु न वैशारद्येषु
न प्रतिसंविन्नानादेशास्वावेणिकेषु वुद्धधर्म्मेषु शिक्षिष्यन्त न त्वबुद्धधर्म्मेषु नानुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्येरन् न तेनानुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धायेत नप्रत्येकवुद्धवोधिर्न श्रावक
वोधिः प्रज्ञायेत। तस्मात्तर्हि कौशिक वोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वपारमितासु सर्व्वभूयतनासु सर्व्वसमाधिमुखेषु सर्व्वधारणीमुखेषु सर्व्वशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु धर्म्मेषु प्रतिविध्यति सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्येषु धर्म्मेषु वुद्धमार्गेषु ध्यानानुपूर्व्वसमापत्तिषु श्रावकेषु
चतुर्षु सत्यविमोक्षेषु नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु दशसु तथागतवलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु अष्टादशस्वावेणिकेषु वुद्धधर्म्मेषु यावत्सर्व्वधर्म्मेषु शिक्षमाणो वोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्त
रां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य सर्व्वलोकस्य मार्गान् निर्यानुच्छिन्नानि ये ग्म्यानि निमित्तविषयसंछिन्नानि क्षत्रियमहाशालकुलानि लोके प्रादुर्भवन्ति। ब्राह्मणमहाशालकुलानि प्रादुर्भवन्ति गृहपतिमहाशालकुलानि प्रादु
र्भवन्ति। चातुर्म्महाराजकायिका देवा प्रादुर्भवन्ति। त्रायस्त्रिंशा यामास्तुषिता निर्म्माणरतयः परनिर्म्मितवशवर्त्तिनो देवाः। ब्रह्मकायिका ब्रह्मपुरोहिता ब्रह्मपार्षद्या महाब्रह्माण आभाः परीत्ताभा अप्रमाणाभा आभास्व
राः शुभाः परीत्तशुभा अप्रमाणशुभाः शुभकृत्स्ना अनभ्रका पुण्यप्रसवा वृहत्फला अवृहा अतपाः सुदृशाः सुदर्शना अकनिष्ठा देवाः आकाशानन्त्यायतनोपगा विज्ञानानन्त्यायतनोपगा
आकिञ्चन्यायतनोपगा नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपगा देवा लोके प्रादुर्भवन्ति। दानपारमिता लोके प्रादुर्भवन्ति। शीलपारमिता लोके प्रादुर्भवन्ति। आध्यात्मशून्यता लोके प्रादुर्भवः

२३३

र्मभावो भवति। वीर्यपारमिताया लोके प्रादुर्भावो भवति। ध्यानपारमिताया लोके प्रादुर्भावो भवति। प्रज्ञापारमिताया लोके प्रादुर्भावो भवति। शून्यतानुगताया याव दिर्ध्वशून्यताया शून्यतायाः बहिर्धाशून्यताया यावदभावस्वभावशू
न्यताया लोके प्रादुर्भावो भवति। सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणां धर्माणां चतुर्णामार्यसत्यानां लोके प्रादुर्भावो भवति। शून्यतानुपश्यना चतुर्णां ध्यानानां अप्रमाणानां चतसृणामारूप्यसमापत्तीनां अष्टानां विमोक्षाणां नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां ष
डभिज्ञानां लोके प्रादुर्भावो भवति। सर्वसमाधीनां सर्वधारणीमुखानां बोधिसत्त्वभूमीनां लोके प्रादुर्भावो भवति। दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदां महाकरुणाया अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां लोके
प्रादुर्भावो भवति। सर्वज्ञताया लोके प्रादुर्भावो भवति। श्रावकयानस्य प्रत्येकबुद्धयानस्य महायानस्य च लोके प्रादुर्भावो भवति ॥ ॥ इति कृत्यादिपदार्थपसंख्यानः कृतः ॥ ॥ पृथक्त्वलक्षेद्य या बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
सत्त्वविंशतिचित्तमदेशो वा नरः। यत्कुदकसत्त्वतो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तु सर्वसत्त्वानामर्थं कृत्वानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति अज्ञानानुवर्त्तनं यामेन यच्च सर्वसत्त्वानामनुमोदनासहगतं पु
ण्यक्रियावस्तु यच्च श्रावकयानसंप्रस्थितानां यच्च प्रत्येकबुद्धयानसंप्रस्थितानां दानमयं पुण्यक्रियावस्तु शीलमयं पुण्यक्रियावस्तु भावनामयं पुण्यक्रियावस्तु ततो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तुः
सर्वसत्त्वतायावर्त्तकुशलमनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामितमग्रमाख्यायते श्रेष्ठमाख्यायते ज्येष्ठमाख्यायते वरमाख्यायते प्रवरमाख्यायते प्रणीतमाख्यायते उत्तममाख्यायते। अनुत्तममाख्यायते ॥ इति विविगमपाः
निमामयोऽनुत्तमसमाख्यायते असमसममाख्यायते। तत्कस्य हेतोः तथा हि यत्तच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां दानमयं शीलमयं भावनामयं पुण्यक्रियावस्तु सर्वं तत्कदा आत्मदमनाय आत्मशमनाय आत्मपरिनिः
र्वाणाय यावत्सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता चत्वार्यार्यसत्यानि ध्यानान्यप्रमाणसमापत्तयः अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः चतस्रः प्रतिसंविदश्च षडभिज्ञा आत्मदमनाय आत्मशमनाय आत्मगम
नाय आत्मपरिनिर्वाणाय भवति। बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुनरनुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तु सर्वसत्त्वानां दमनाय शमनाय परिनिर्वाणायानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामितं भवति ॥ ॥ इति परिणामनाः

लाभितं॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्मैत्रेयं बोधिसत्वं महासत्वमेतदवोचत्। यस्तेनायं मैत्रेय बोधिसत्वय गत्र बुद्धानां भगवतां पूर्वस्यान्दिशि असंख्येयाप्रमेयायचिन्त्यासु लोकधातुषु एवं दक्षिणायां पश्चिमायामुत्तरायां दिग्विदि
क्षुमध॥ उकैकस्यान्दिशि गियावद असंख्याप्रमेयापरिमाणा बुद्धा भगवन्तः परिनिर्वृता नाम्सांयावत्प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावन्निरुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृता
नां यावत्सद्धर्मो नान्तर्दितः॥ तस्मिन्नन्तरे यत्कुशलमूलं षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तं यच्च तेषां श्रावकयानिकानां यच्च प्रत्येकबुद्धयानिकानां दानमयं शीलमयं भावनामयं पुण्यक्रियावस्तु यानि च शैक्षाणामनास्रवाणि कुश
लमूलानि यच्च तथागतानां शीलस्कंधः समाधिस्कंधः प्रज्ञास्कंधो विमुक्तिस्कंधो विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कंधः या च हितैषिता या च महामैत्री या च महाकरुणा अप्रमेयासंख्येयाश्च बुद्धधर्मा याश्च तैर्बुद्धैर्भगवद्भि
र्द्धर्मो देशितो यच्च तद्धर्मदेशनायां श्रोतआपत्तिफलं प्राप्ताः सकृदागामिफलं प्राप्ताः अनागामिफलं प्राप्ताः अर्हत्वं प्राप्ताः प्रत्येकबोधिं प्राप्ताः बोधिसत्वनियाममवक्रान्तास्तेषां यानि कुशलमूलानि ये च पृथग्जनाः
तथागतस्यार्हत्स्वापरिनिर्वृतेषु बुद्धेषु कुशलमूलान्यवरोपितानि तत्सर्वमभिसंपिण्ड्य अग्रया अनुमोदनया श्रेष्ठया ज्येष्ठया वरया प्रवरया प्रणीतया उत्तमया अनुत्तमया असमया असमसमया अनुमोदनया अनुमोदते अनुमोद्य अनु
मोदनासहगतं कुशलमूलं सर्वसत्वसाधारणं कृत्वा अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेराहारकं भवत्विति॥ यत्पुनरयं महायानिको बोधिसत्वश्चित्तं परिणामयति तेनन्द्वावोः
र्यं वस्तु निरुद्धं क्षीणमत्यादिकमपि कुशलमूलानि वस्तूनि तत्र कतमत्परिणामयति तथा सर्वे विप्रनष्टा यथावलम्बनेनैव यथा ते धर्मास्तायानि केर कुशलपूर्वे निर्मितो कृतानि॥ मैत्रेय आह॥ न खलु तद्भदन्त सुभूते भगवतः निनताव्यात्मलब्धानि
(थायलक्ष यथासं ते मनायानि केर कुशलपूर्वे निमित्तीकृतानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामितानि॥ सुभूतिराह॥ यदि तावदसौ विद्यमाने वस्तुनि न संविद्यमानेनालम्बनेन ते बुद्धा भगवन्तो निमित्तीकृताः स्युदायः
सद भद्रकिरू मन्त्री दिग्लोकधातुषु समन्ततस्तिष्ठन्ति यत्कृत्यापर्यन्तकिगतानि कुशलमूलानि प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावदनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां या

२३८

वसुद्धर्म्मिकीक्रियया निवर्त्तितानि श्रावकयानिकानां पृथग्जनानां यानि प्रत्येकबुद्धयानिकानां पृथग्जनानां कुशलमूलानि यानि वर्गेष्काश्यनागवासिकुशलमूलानि यानि त्राणेष्काश्यनागवासिकुशलमूलानि सर्वाणि अभिसंक्षिप्यानु

ऌनायेतमप्ती वाधययथिक्षमितानि निमित्तयोगेन मनसा वा तस्य संज्ञाविपर्यासो भवति। अनित्ये नित्यमिति संज्ञाविपर्यासश्चित्तविपर्यासो दृष्टिविपर्यासो भवति॥ दुःखे सुखमिति अनात्मन्यात्मेति अशुचौ शुचीति अनिमित्ते निमित्तमिति संज्ञाविपर्यासः

चित्तविपर्यासो दृष्टिविपर्यासो भवति॥ सुभूतिः पुनरपरं किं यथैव वस्तु तथैवानस्तु कथं वा विकल्पः तथाविकल्पेन आध्यानमानमिमानी दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता तथा सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याश्च धर्मास्

तथाप्रमाणारूप्यानानूप्यसमापत्तयस्तथार्यसत्यानि तथाध्यात्मशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता तथा शून्यानिमित्ताप्रणिहितानि तथाष्टौ विमोक्षास्तथा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयस्तथाभिज्ञास्तथा सर्वसमाधयस्तथा सर्वधार

णीमुखानि तथा दशतथागतबलानि तथा वैशारद्यानि तथा प्रतिसंविदस्तथाष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मास्तथा महामैत्री महाकरुणा यदि वा यथैव वस्तु तथैवानस्तु कथं वा विकल्पस्तथाविकल्पं तथा रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं तथा चक्षुः श्रोत्रघ्राण

*काजिह्वाकायमनांसि तथाध्यात्मशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता तथा दानपारमिता यावत्प्रज्ञापारमिता तथा चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि यावदष्टाङ्गो मार्गस्तथाप्रमाणारूप्यसमापत्तयस्तथार्यसत्यानि तथाष्टौ विमोक्षास्तथा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः

सहशून्यताभिविमोक्षमुखानि तथाभिज्ञास्तथा सर्वसमाधयस्तथा सर्वधारणीमुखानि तथा दशबलानि तथा वैशारद्यानि तथा प्रतिसंविदस्तथाष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मास्तत्र कतमदनुस्मृत्य कतमत्तदा न स्ववीकल्पमावा

विकल्पयति कतमानि कुशलमूलानि कतमदनुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तु यदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति॥ मैत्रेय आह॥ इह बोधिसत्त्वो महासत्त्वः अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां श्रावकबुद्धपर्युपासिताः

विपश्यन्तश्च यानि कुशलमूलान्युत्तरविद्यानन्तकायामितयनिर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां बुद्धधर्मपरिग्रहीतानि तानि च यानि कतिनि कुशलमूलानि तान्यनुमोदनासहगतानि पुण्यक्रिया

वस्तूनि निर्निमित्तीकृत्यानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति स परिणामयति न द्वययोगेन नाद्वययोगेन न निमित्तयोगेन नानिमित्तयोगेन नोपलम्भयोगेन नानुपलम्भयोगेन न संक्लेशयोगेन न व्य

व्रूपनयोगेन नोपादयोगेन नतिमाध्ययोगेन समयसुनमग बोधिसत्वोऽथानयमूयानिमितात् । शिक्षिया अक्तवियन्नूह्वयर्य्यूपा सिमानाव गामिगकुशलमूलानकस्यागमितपर्यंगृदीतानस्वलद्गागत्नाषद्धर्म्मबूमिशिक्षिता अक्तविद्यकानि

वल्लनिगम्यार्थे वृक्षानिकानिक्रमस्म लाविबानन्नूमादमी सदगमाश्विकात्यादोनिमिली कृत्वानूल नायेसमयकं बाधयर्या विक्षमसिष्यामि । नरत्न लूपनविरयमकदनसत । गउह्नयानामरणाऽवमपादिस्थानवयानसंगुरिक्तिनसम्बोधः

चित्तत्वमम मलत त्वस्मापूजनाराधित यावदेवध्यानपारमितावीर्यपारमिताक्षान्तिपारमिताशीलपारमितादानपारमिताप्रज्ञापारमिता । अध्यमलगनू न्यपायावदयरनवस्वगावगनागेव सूपदिष्टानवयानरुणैस्किन सम्बोधिसत्वसमल

मत्वसमपूवनाराधित यावात्नत्व यावदपिकस्य प्या च्युत्वामार्गैके उत्पाद मार्गके उपमार्गकं । गोत्रवमार्गं केनदव्य केन्द्री यताविनिवल्लनी यस्य बोधिसत्वस्य गदा मत्वसमपूवनाराधितं स्थायदस्य यावयावदराव स्वरावगत्वगारा:

विग स्थायदय यावा । एवं कोत्वा नाउस्यानिन हेतुमपि नसलात मायघातात य स्व मापारमितय विगृदीतारवि खयामि । पूर्व्वचितिनकुशाधिकानाव नीयिग कुशलमूलाव कवूद्वयर्यूयाणि ग । एवं चपूनस्द नकुहरत बोधिसत्वनमहासत्व

नानुमादनासदगतं पूर्व्व क्रियाव मुत्रतूल नायांसम्यकं बोधौ परिणामयित वर्यं । यन विकनानू माधयपरिणामयामि । गञ्जिलिगीक्षौतिनूर्ह्व विगतं विपविधतकानि ववल्क निगान्यानम्यधानि कानि वकुगलसमूलानि कीयधा २३४

विनिनूह्वानि विगतानि विपरिणतानि । कटमद नुमाद नासद्गतं विवर्तकानि वसा निक्तगमान्यानम्यशानि कतमानि कुशलमूलान्यनुत्तरायै सम्यकंबोधये परिणामयामि । किंचिलनविलपरिणामयामि यपाइयोश्चिलः

यायाम नवधानत्वाभिनचयश्चिलस्व वावा तमक्त्वयविणामयिष्ये । स बत्सुनबोधिसत्वो मदा मत्वा प्रज्ञापारमितायां वर्त्तमानः एवं जानीतत् अर्थावरपुह्वायानमिता । एवं ध्यानपारमितावीर्यपारमिताक्षान्तिपारमिताशीलपारमिताद

निमादानपारमितोपि नाबोधूर्पं वदना संज्ञासंस्काराविज्ञानमित्युपरावः सफास्थिगठघाधिपस्थाधर्म्म स्मृतयावाप्रमाणध्यानानूप्यसमापत्तयः आर्य्यसत्यानि मूक्त विमोक्षान वा नूपूर्व्व विहारसमापत्तयो रसस्व वाशून्यतानिमित्ताप्रणिहि

तान्यरावावकरिद्राभूसावृ सर्व्व गून्यता सर्व्व समाधय सर्व्व धारणीमुखानि तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदा वेणिकावृद्धधर्म्मा ॰ रात्रावा बोधिसत्वतनसदामत्वता तानूमादना सदगतं पूर्व्वक्रियाव स्त्वनूल

नार्यं समन्तं वाच्यो यो निःक्षमश्रियार्यः। यश्च वर्यविक्षमनयमिश्यविक्षमितरः वत्सेनतू नार्या समन्तं वाच्यो। ॥अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्वो महासत्वः सुभूतिं स्थविरमेतदवोचत्। कथं भदन्त सुभूते नवयानसंप्रस्थितेन कु-
लपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा तानि कुशलमूलानि शून्यतयैः समन्वाहृत्य बोधयविक्षमितानि सर्वाणि कर्मानुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तु परिगृह्य यानि क्षमितानि भवति॥ सुभूतिराह॥ मैत्रेय नवयानसंप्रस्थितेन बोधिसत्वे-
न महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां नियमितो प्रज्ञापारमितामनुपलम्भयोगेनाद्वययोगेनानिमित्तयोगेन। एवं ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितामनुपलम्भयोगेनाद्वययोगेनानि-
मित्तयोगेन। अध्यात्मशून्यतायामधिमुक्तिबहुलो भविष्यति बहिर्द्धाशून्यतायामध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायामावदराववस्तरावशून्यतायामधिमुक्तिबहुलो भविष्यति। स्मृत्युपस्थानप्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गार्यसत्ये-
ष्वधिमुक्तिबहुलो भविष्यति। ध्यानाप्रमाण्यारूप्यसमापत्तिष्वधिमुक्तिबहुलो भविष्यति। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेष्वधिमुक्तिबहुलो भविष्यति। अभिज्ञासु सर्वसमाधिषु सर्वधारणीमुखेष्वधिमुक्तिबहु-
लो भविष्यति। दशतथागतबलेषु चतुर्वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्स्वष्टादशस्वावेणिकबुद्धधर्मेष्वधिमुक्तिबहुलो भविष्यति। कल्याणमित्रपरिगृहीतश्च भविष्यति। यानि चास्य कल्याणमित्राणि ये मां प्रज्ञापारमितां
ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां सार्थं सव्यञ्जनामुपदेक्ष्यन्ति तथा चोपदेक्ष्यन्ति यथा प्रज्ञापारमितयाविरहितो भविष्यति एवं यावद्दानपारमितयाविरहितो भविष्यति। यावत्सर्व-
शून्यतादिभिः स्मृत्युपस्थानादिभिरार्याष्टाङ्गमार्गपर्यन्तैर्ध्यानाप्रमाण्यारूप्यसमापत्तिभिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैरष्टविमोक्षैर्नवानुपूर्वविहारसमापत्तिभिः सर्वसमाधिभिः सर्वधारणीमुखैर्दशभिस्तथागतबलैश्चतुर्भिर्वै-
शारद्यैश्चतसृभिः प्रतिसंविद्भिरष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्मैरविरहितो भविष्यति। यावद्बोधिसत्वन्याममवक्रंस्यति। मारकर्माणि चावबोत्स्यति। तस्य तानि मारकर्माणि उत्पन्नान्युत्पन्नानि नैव स्थास्यन्ति भविष्यति। तत्कस्य हेतोः
यथापि नाम कर्मविपाकं स्थितो बुद्धैर्भगवद्भिरविरहितो भविष्यति यावत्तानि बोधिसत्वेनागमनतः तथा कुशलमूलान्यवदायिष्यति तैश्च कुशलमूलैर्बोधिसत्वकुलं दीपयिष्यति। नवयानबोधिसत्वकुलं नाद्य विन-
न।

दितारु विध्यति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा र विध्यति॥ पुनरपरं नवयानसंप्रस्थितानां बोधिसत्वानां महासत्वानां नगर्यां बुद्धानां भगवतां तिष्ठन्त्वव नानां तिष्ठन्त्वव न्नतीनां तिष्ठन्त्वयपंचस्कन्धशीलकाशांप ष्याकुवाद्याधांमधि:
वकण्ठी कानामयद्दव्याः पाद्यामनुमोदकं स्वकाशिनां यविकीसर्वर्णयाउनानांसमागाहासृ विमुक्तिविज्ञानां सत्वयणवियनमयानमिमापाकानां यमदगसदिष्टुषमयथवसंख्ययपूतथागतामूर्द्धतारसमन्यबो बुद्धास्फूर्यति:
धियक्तयायमति धर्मस्कन्दस्य यनि रयां बुद्धानां भगवतां तथा श्रावकसंघानां यत्पुण्यानि संस्कावाये वोगत कुशलमूलान्यव आयिकानि कृति यमनसमानतकुशलमूलवाद्याद्य नसमाधानतकुशलमूलवागद यनि मध्यमानसकुशलमूलवा वारु समत:
याउकामिकसूत्रादयमृ अयत्ति। अमृतायामसृ वाउ विन सूवानिर्माणदयानिसूवायननिर्मीन वधवलिसूत्रव यसृवाउकायाव शसूवाउकापूवादिगसूवामस्तउक्सूवायजीकासकपूवा सूक्ष्मानासपूवा आससखनसूवायनीक गुरुयसूवासूक्ष्मा
तकुरसूवासुरकुलसूवासूनउकसूवायुक्षमवयसूवाद्ददकुलसूवागुह्यवासपूवाजहदसूवाकृगयसूवासहत गसृसदर्गनसूवासृक्रानिष्ठसूवादवसूकुशलमूलान्यव आपिकानि सर्वाण्यभिसंपिण्ड्य विपुत्यसराउसे भिन्नांस्यया
अनुमोदनया अग्रयाउत्तमयावरयाउत्तमयाउत्क्रमया अनुत्तरया अनुमोदनया अनुमोद्यचानुमोदनासहगतं कुशलमूलमनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति॥ एवमनुपलम्भयोगेन परिणाम॥ ॥मैत्रेय आह। तत्कथं
तस्य भे नवयानसंप्रस्थितानां बोधिसत्वानां महासत्वानां बुद्धानां भगवतामन्तिके सर्वकुशलमूलानि समन्वाहृत्य अनुमोदनया अनुमोद्य यावदनुत्तरया अनुमोदनया अनुमोद्य अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति। कथं न बो:
धिसत्वस्य महासत्वस्य संज्ञाविपर्यासो भवति न चित्तविपर्यासो भवति न दृष्टिविपर्यासो भवति॥ सुभूतिराह॥ स चेत्तेन बोधिसत्वेन महासत्वेन बुद्धा भगवन्तः सश्रावकसंघाः समन्वाहृता भवन्ति न च बुद्धसंज्ञी न श्रावकसंज्ञी भवति न:
कुशलमूलसंज्ञी भवति। येनापि चित्तेन परिणामयति तदपि चित्तं न चित्तसंज्ञी भवति यनि धामयता बोधिसत्वस्य महासत्वस्य न संज्ञाविपर्यासो भवति। न चित्तविपर्यासो भवति। न दृष्टिविपर्यासो भवति॥ स चेद्बोधिसत्वो महासत्व
स्तान् बुद्धान् भगवतस्तानि च कुशलमूलानि समन्वाहृत्य निमित्तीकरोति निमित्तीकृत्यानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति एवमस्य संज्ञाविपर्यासश्चित्तविपर्यासो दृष्टिविपर्यासो भवति॥ स चेत्पुनर्बोधिसत्वो महास

सत्वः सर्वबुद्धानां भगवतां सर्वाणि कुशलमूलानि येन च चित्तेन समन्वागतः तानि तथैव सर्वाणि नित्यशान्तानि सर्वं प्रजानाति। यत्र स्थित्वा न कस्यचिन्मयि शिक्षमाणः स्थितः। येनापि चित्तेन शिक्षमाणो भवति तस्यापि चित्तस्य स एव धर्मता यथाः

पि यः शिक्षमाणः भवति तस्यापि स एव धर्म्मता। सचेदेवं शिक्षमाणः न समं न विषमं शिक्षमाणो भवति नाविषमेन न समेन च मिथ्या शिक्षमाणो भवति एवं शिक्षमाणो भवति। बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां श्रावकाणां नागकन्याप्रत्येक

त्वानां बुद्धानां भगवतां यावत् प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावन्निर्वाणं यावच्च सद्धर्म्मान्तर्द्धानं ततः सर्वकालं ग्रहणं कथं बुद्धानां च यावच्च श्रावकप्रत्येकबुद्धानां कुशलमूलान्यवरोपितानि यावद्धर्म्मदेशनाश्च तासु कुशलमूलानि अथ

देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगैः कुशलमूलान्यवरोपितानि तिर्यग्गतैरपि सत्वैः श्रुते वा धर्म्मे यदा अनर्हतोऽपि वाग्वर्त्तयति महाश्वासनर्ह्वले वाचा तु मनसा वा कायिके वा वाचिके वा यावद्धर्म्मावासः कायिकं वा

देवैः सद्धर्म्मश्रवणेन कुशलमूलान्यवरोपितानि सर्वाणि चैतानि समनुपश्यति। आर्यानुस्मृत्य सर्वाणि सम्पिण्ड्य सर्वाण्यभिसंक्षिप्य पिण्डयित्वा तुलयित्वा अग्रयानुमोदनयानुमोदनाया अनुमोदते अग्रयानुमोदनया परमयानुमोदनया उत्तमयानुमोदनया

समयानुमोदनया समनुमोदनया समनुमोदनयानुमोदते सर्वसत्वसाधारणानि चानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। स च तेन न चित्तसंज्ञानी न धर्म्मसंज्ञानी न बुद्धसंज्ञानी भवति। एवं च धर्म्मान्नापि परिणामयति। सचेदेवं परिणामयति

क्षमाणः परिणामयति। परिणामितं सर्वं तन्नाप्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। स च तेन न चित्तसंज्ञानी न च धर्म्मसंज्ञानी धर्म्मान्न परिणामयति॥ तत्कस्य हेतोः तथाहि स्वभावशून्याः सर्वधर्म्माः। सचेदेवं परिणामयति परिणामितमिति सर्वं वस्तु न चित्तं नायं सम्य

क्संबोधौ। एवं हि बोधिसत्वस्य महासत्वस्य उपायकौशल्यं प्रज्ञापारमितायां चरतः। एवं ध्यानपारमितायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां चरतः न संज्ञाविपर्यासान चित्तविपर्यासान दृष्टिविपर्

यासो भवति। तत्कस्य हेतोः तथाहि बोधिसत्वो महासत्वः सर्वाणि परिणामयति। निर्विकल्पानि कुशलमूलानि तानि चित्तेन समन्वाहृत्य परिणामयति निर्वाणे। [illegible] इदं बोधिसत्वस्य महासत्वस्यानुत्तरायां परिणामनमिति॥

अविपर्यस्ता अनुत्तरा परिणामना॥ ✿ ॥सचेत् सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सर्वबुद्धक्रियावस्थः सर्वसंस्कारान् विविक्तसंज्ञानी सर्वधर्म्मान् स्वभावशून्यानुपश्यति प्रज्ञापारमितायां विविक्तसंज्ञानी भवति। एवं ध्यानपारमितायां यावद्वीर्यपारमि

तया क्षान्तिपारमितया शीलपारमितया दानपारमितया विविक्तं संज्ञानीयं। अध्यात्मशून्यतया विविक्तं संज्ञानीयं॥ यावदभावस्वभावशून्यतया विविक्तं संज्ञानीयं। सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षैर्धर्म्मैर्विविक्तं संज्ञानीयं। दशभिर्बलै-
श्चतुर्भिर्वैशारद्यैश्चतसृभिः प्रतिसंविद्भिरष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैर्विविक्तं संज्ञानीयं। एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्वक्रियावस्तुरितसंस्कारेः प्रतिक्षमितव्यं चरतानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ सचेत्सुभूते बोधिस-
त्त्वो महासत्त्वः रूपादनात्मदर्शी पृथक्क्रियावन्तु स्वभावेन विविक्तं संज्ञानीयं॥ विविक्ता हि बुद्धा भगवन्तो बुद्धस्वभावेन कुशलमूलान्यपि कुशलमूलस्वभावेन विविक्तानि। अभिसंस्कारा अभिसंस्कारस्वभावेन
विविक्ताः। बोधिर्विविक्ता बोधिविविक्तस्वभावेन विविक्ता। प्रतिग्राहमना विविक्ता प्रतिग्राहमना विविक्तस्वभावेन विविक्ता। बोधिरपि बोधिस्वभावेन विविक्ता। प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितास्वभावेन विविक्ता। ध्यानपारमिता
ध्यानपारमितास्वभावेन विविक्ता। वीर्यपारमिता वीर्यपारमितास्वभावेन विविक्ता। क्षान्तिपारमिता क्षान्तिपारमितास्वभावेन विविक्ताः। शीलपारमिता शीलपारमितास्वभावेन विविक्ता। दानपारमि- २३१
ता दानपारमितास्वभावेन विविक्ता। अध्यात्मशून्यता अध्यात्मशून्यतास्वभावेन विविक्ता। बहिर्द्धाशून्यता बहिर्द्धाशून्यतास्वभावेन विविक्ता। अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतास्वभावेन विविक्ता। यावदभावस्वभावशून्यताऽ-
भावस्वभावशून्यतास्वभावेन विविक्ता। एवं सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माश्चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयोऽष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि षडभिज्ञाः सर्वेस-
माधयः सर्व्वधारणीमुखानि दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदोऽष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा बुद्धधर्म्मस्वभावेन विविक्ताः॥ एवं हि बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विविक्तायां प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं। सचेद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्व-
स्य प्रज्ञापारमिता॥ इति विविक्तपरिवर्त्तः॥ ❀ ॥ पुनरपरं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन गम्भीरां बुद्धानां भगवतां कुशलमूलं तत्कालं चमनुस्मरता एवं प्रतिक्षमयितव्यं। यादृश एव सप्रतिक्षमं तादृशमेव गौरवं यनयः
नितामयिति। संज्ञानि कलसन्त्वलावं। सर्वदेव संज्ञानीयं प्रतिक्षमितरेव लब्धनरुनायां सम्यक्संबोधौ। एवं प्रतिक्षमयमानस्य संज्ञाविपर्यासो भवति न चित्तविपर्यासो भवति न दृष्टिविपर्यासो भवति। सचेत्सुभूते बोधि-

सत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्ति निमित्तयोगेन न तेषां बुद्धानां भगवतां तानि कुशलमूलानि संजानीते न परिणामयत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। यथातीता बुद्धा भगवन्तः परिनिर्वृतास्तान्निमित्तागृविषयाः स चेद
वमपि समन्वाहरति निमित्तीकरोति। न परिणामयति तानि कुशलमूलान्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। एवं नास्य संज्ञाविपर्यासो भवति चित्तविपर्यासो भवति दृष्टिविपर्यासो भवति। स यत्तान् बुद्धान् भगवतस्तानि कुशल
मूलानि निमोश्चारि संस्कारांस्तौ भिमित्तस्यायान्त संजानीते न निमित्तीकरोति। परिणामयति तानि कुशलमूलान्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधावधयरुवति॥ एवं च बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न संज्ञाविपर्यासो भवति
न चित्तविपर्यासो भवति न दृष्टिविपर्यासो भवति। इति बुद्धकुशलमूलजातीयस्तावानुस्मृति परिणामसंज्ञामेव यस्मात्॥ कथं खलु स बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तानि कुशलमूलानि निमित्तीकरोति परिणामयति वा। सुभूतिराह॥ सु
इह हि तानि बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायामुपायकौशल्येन निमित्तीकर्तव्यानि। शक्र आह। एवं च बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायामुपायकौशलं गतं यदि तथैव तत्र प्रज्ञापारमितामनागमय सर्वं पुण्यक्रियावस्तुः
परिणामयितुं॥ मैत्रेय आह। मा देवास्य स्याद्दन्तः न त्त्वा वचनीयं। यन्न ते बुद्धा भगवन्तः प्रज्ञापारमितायां संविद्यन्ते नापि तानि कुशलमूलानि नापि तानि शरीरसंस्कारा नापि विज्ञानं तदा यावच्चानुत्तरायां सम्यक्संबोधावधयय परिणा
मयति। सुभूतिराह। नञ्च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चर्ता एवं च पयन्तो। क्षिणयत्। निरूढास्कन्धाः सञ्ज्ञावासानि च कुशलमूलानि चत्वारि संस्कारास्तु विज्ञानं यायाश्च थवयुन्न निमित्तीकृत्य विकल्पयन्त बुद्धा
भगवन्तस्तानि च कुशलमूलानि चत्वारि संस्काराश्च विज्ञानानि निमित्तीकृत्य विकल्पयन्ति। न च तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं निमित्तयोगेन परिणामयमानाः नुमोदनामत्यनुज्ञातवन्तः। तत्कस्य हेतोः॥ एवं
वासमसानुपलम्भेन यथा परिनिर्वृतान् बुद्धान् भगवतो निमित्तीकरोति विकल्पयति चापसरुक। तस्मात् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कुशलमूलानि परिणामयितुकामेन न वा यन्तत्य निमित्तीकृत्य परिणामयितव्यानि
न वायनं करोति हि नाम निमित्तसंहिता नाम तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः परिणामनां महर्द्धिकामिति वदन्ति। तत्कस्य हेतोः सविवेकः सर्वगत्यप्रपञ्चपरिणामः॥ ꣸ मित्त्रुपायकौशल्यपरिणामश्चाव यथापि नाम षष्ठो नरा

कर्म्मविपाकं सत्वं वर्ण्णनेन गौरवेन नायं तं न दद्याद्बालज्ञानी यः पूर्व्वं पश्चाद्विराकर्त्यं मन्यमानस्य न त्वयि नुज्ञानमवर्ण्णं नापि गंधं नापि नावकाशयितव्यो भवेद् स्वविपाकं स्यात्। एवमेव श्रुदे कल्याद कृदीनं नदत्रुपलब्धिकानदः
स्वाध्यात्म नचार्थमज्ञानेनाः बुध्यमानास्तु च न मूढदर्शिनः। यदि त्वं कुलपुत्र शूरता नागमयस्व सन्तानानो बुद्धानौरगवतां प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावच्च निरुपधिशेषे निर्वा
णधातौ परिनिर्वृतानां यावच्च सद्धर्म्मो नान्तर्हितः यान्यस्मिन्नन्तरे तैः दानपारमितायां चहि कुशलमूलान्यवरोपितानि। एवं ध्यानपारमितायां वीर्य्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां
च तैः कुशलमूलान्यवरोपितानि यानि च अध्यात्मशून्यताप्रतिसंयुक्तानि बहिर्द्धाशून्यताप्रतिसंयुक्तानि बहुधावान यावदभावस्वभावशून्यताप्रतिसंयुक्तानि सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यधर्म्मप्रतिसंयुक्तानि चतुरार्य्यसत्यप्रतिसंयुक्तानि शून्यता
निमित्ताप्रणिहितप्रतिसंयुक्तानि अष्टविमोक्ष नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिप्रतिसंयुक्तानि अभिज्ञाप्रतिसंयुक्तानि सर्व्वेगुणधानधीमत्स्वप्रतिसंयुक्तानि दशबलप्रतिसंयुक्तानि चतुर्व्वैशारद्यप्रतिसंयुक्तानि
क्षान्तिबलस्य प्रतिसंविद्प्रतिसंयुक्तानि कुशलमूलान्यवरोपितानि। भूतदायमभवधिक बुद्धधर्म्मप्रतिसंयुक्तानि कुशलमूलान्यवरोपितानि येश्च कुशलमूलानि संस्कारैर्बुद्धा ज्ञानितापिते अधिष्ठानितस
त्वाश्च परिपाचिताः यावच्च श्रावकबुद्धानां शीलस्कन्धः समाधिस्कन्धः प्रज्ञास्कन्धो विमुक्तिस्कन्धो विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धः येश्च सर्व्वचोकान्महाज्ञानमर्दयुग विता धर्म्मताज्ञानं समुदायक्ता विद्याधिकामत्या विप्रवर्त्त
धार्य्येश्च तत्र कुशलमूलानि संस्कृतानि भवन्त्युत्पवृद्धस्त्वयाकृतायेश्च सर्व्वं वनागयक्षगंधर्व्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगैः कुशलमूलान्यवरोपितानि संस्कृतानि निसर्व्वाण्यतिरीक्षिण्यपिशुचिसाउः
त्यिष्यानुत्तरायेसम्यक्संबोधयेपरिणामयति। एवं दिव्यपरिणामानिमितञ्चो न नायते न यानेन न च परिणामितानि विप्रलायकत्सर्व्वत्र। तत्र आभिनातत्रत्वविषयं राजनञ्चात्मत्वयं सर्व्वं हि नःपरिणामा।
तत्सामुदानितासमविषा प्रयत्नेन । तस्मिन्मिकः सदनुकः सर्व्वत्रयानः एवं परिणामयति। तत्र परिणामा स्याच्यात सर्व्वाणि। न च सत्वान्तरस्या कुवादी तथा गतिनच धर्म्मतायो। तत्र कामिना त्वयानि कः कुलपुत्र कुत

दृष्टिहस्तिस्थ नेवं गिह्लिकर्त्यो॥ ꣸ त्सनिमित्तपरिवर्त्तो नाम ५॥ ॥ मैत्रेय आह॥ कथं पुनरतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां कुशलमूलान्यनुमोदपरिणामयितव्यानि॥ प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनु-
त्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावदनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां यावत्सद्धर्मो न्तर्हितो भवति। सत्त्वेवकसंघो नाम तस्मिन्नन्तरे यानि षट्पारमितायां प्रयुक्तानि कुशलमूलानि यानि च कुशलानि यावत्तैर्बुद्धैः
गाथा कायाव धेश्व द वन्तागतक गेषां च सत्वनगतकृकिंच नमस्कारमनुस्यामनुयो। कुशलमूलान्यवमाविकानि कथं वानुमोद्यपरिणामयितव्यानि। कथं वा परिणामयन् स्वानि कुशलमूलानि परिणामितानि सर्वे लन्नुत्त-
रायै सम्यक्संबोधये भवन्ति। सुभूतिराह। ꣸ इह महायानिकेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा षट्पारमितायां चरता आत्मन एव तस्मिं स्थाने कामन्त एवं परिणामयितव्यं यथा ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा जानन्ति निरुत्त-
रस्य बुद्धज्ञानेन। यानि च कुशलमूलानि यज्जातिकानि यत्स्वरूपाणि यल्लक्षणानि यया धर्मतया संविद्यन्ते तथाहमनुमोदये। यथा बुद्धा भगवन्तो जानन्ति तथाहमपि परिणामयामि अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये। एवं च महाया-
निकेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा तानि कुशलमूलानि परिणामयितव्यान्यनुत्तरायै सम्यक्संबोधये। एवं परिणामयितुकामेन परिणामयितव्यं यथा ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा जानन्ति निरुत्त-
रस्य बुद्धज्ञानेन यानि च कुशलमूलानि यज्जातिकानि यत्स्वरूपाणि यल्लक्षणानि यया धर्मतया संविद्यन्ते। तथाहमप्यनुमोदये। यथा बुद्धा भगवन्तो जानन्ति तथाहमपि परिणामयाम्यनुत्तरायै सम्यक्संबोधये।
एवं महायानिकेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा तानि कुशलमूलानि परिणामयितव्यान्यनुत्तरायै सम्यक्संबोधये। एवं परिणामयंस्तथागतान्नाभ्याचष्टे उक्तवादी च भवति तथागतस्य धर्मवादी चैव बोधिसत्त्व-
स्य महासत्त्वस्य परिणामना निर्विषा भवति। ꣸ भगवद्बुद्धानुज्ञानयनिर्देशः॥ ꣸॥ पुनरपरं महायानसंप्रस्थितेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा प्रज्ञापारमितायां चरता एवं तानि कुशलमूलानि परिणामयि-
तव्यानि। यथा च त्रयमयर्याय न्नं कामधातुं न रूपधातुं नारूप्यधातुं भवेद्वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं प्रत्ययं न्नं कामधातुं न रूपधातुं नारूप्यधातुं भवेद्धानि दशाय तन्नानि यतीत्य समुत्पादं ष्वप्रज्ञापारमिताप्यपर्या

पन्नाकामधातुरूपधातुमारूप्यधातुमवंधाननमाननमितावीर्यपारमिताक्षान्तिपारमिताशीलपारमितादानपारमिताप्रज्ञपर्यायन्नाकौ कामरुधौ रूपधातुआरूप्यधातुयावाय पर्यायन्नानमा २ शीलानागतानय ः
रद्भुत्नन्नात्र वैरूप्यात्मरूपता वदिर्दृष्टौ रूपतारूप्यात्मवदिर्दृष्टौ रूपतायावद तावस्वरावरूपता पर्यायन्ना कामरूपारूप्यधातुमप्रमाद्यानारूप्यसमापत्तय आर्यसत्वा पर्यायन्नानि कामरूपारूप्यधातुमस्र
विमाक्षानवानुपूर्व्वविहारसमापत्तय पर्यायन्ना ४ कामरूपारूप्यधातु रूपकानिमिलायतनाधिहितानि षडरिह पर्यायन्ना ४ कामरूपारूप्यधातु सर्व्वसमाधयः सर्व्वधारणीमुखानि पर्यायन्नानि कामरूपारूप्यः
धातुदशबलानि वैशारद्यानि वेणिकधर्माणि वशा ४ अष्टादशावेणिकाबुद्धधर्मा पर्यायन्ना ४ कामरूपारूप्यधातु सर्वकतथागतबुद्धितथता भूतकोटिथता धर्मताधर्मधातु धर्मनियामता धर्मस्थितिताहका
रिनाविन्त्यधातु पर्यायेच ४ कामरूपारूप्यधातु शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनानि सर्वाकारेहका आर्यपुद्गलधर्मतथतामृदावायक्ता विदानिका पर्यायन्नाकामरूपारूप्यधातु॥ यच्चपर्यायन्नक
त्वाकीकन्नानागतन्नप्रत्येकत्वच्चाकत्वस्वकामयर्थवेदनाय पर्यायन्नमवर्यतिक्षामाप्यपर्यायन्नायशायिधर्मयतिक्षामयतिकयिधर्मा पर्यायन्नायायिधयतिक्षामयतिसाया पर्यायन्नस्तपितृद्धो रमदन्ना पर्यायन्नाः कामः
रूपारूप्यधातु कायिकमन्तमूलान्यप्य पर्यायन्नानि कामरूपारूप्यधातु काचियशाबकायुकबुद्धा पर्यायन्नाः कामरूपारूप्यधातु । ताप्रपिकानिकुशलमूलान्य पर्यायन्नानि कामरूपारूप्यधातु । यच्चपर्यायन्नैतन्ना
कीकन्नानागतन्नप्रत्येकसत्वन्नसर्वबोधिसत्वामहासत्वप्रज्ञापारमितायां चरन्नवे सजानीत । यद्रूपकत्कामधातुरूपधातुआरूप्यधातुमयपर्यायेच भवं वदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानकत्कामधातुरूपधातुआरूप्यधातु पर्या
यन्नभवंधाक्षदपायतनानि प्रतीत्यसमुत्पाद ४ पर्यालसमुत्पादानीति कामधातुरूपधातुआरूप्यधातुस्वपर्यायन्नानि । सर्वबोधिसत्वामहासत्वप्रज्ञापारमितायां चरन्नवे सजानीत । यद्रूपकत्कामधातुरूपधातुआरूप्यधातु
पर्यायन्नत्वाकीकन्नानागतन्नप्रत्येकसत्वन्नकान्नगर्व निभिमक यानगतवायत्तरसानागतवायतिक्षामयितु । गन्ध्वासस्वसकानेदितसत्वसगावहर्सविशद यसावस्तरापात्नसंविपतासा २ गावान त्रारावा २ रावनगच्छपवि

ध्यामयिर्दु।नवेवदनासीक्षासैक्षानाविक्षार्नेधाकावक्षायनानिम्रुकीवृतमूत्याद स्यकीत्यसमूत्पासाक्षान्यथैवानपानमिकाशीलयानमिकाक्षान्कियानमिकावीर्य्ययानमिकाध्यानयानमिकायह्यायानमिकाउवमध्येसमूयगाव
दिक्षोमूलयामूल्यास्ववदिक्षोमून्यगायावदरावस्वरावमूत्यमा।उर्वीयावत्सफर्तिमक्षविपक्षायर्मामूर्य्यासत्यान्यसमाधध्यानानूयसमायलयास्थविमाक्षानवानुपूर्व्वक्तिानसमायलयाथमून्यकानिमिक्षाउक्षिदिकानिमय
सिक्षादगकथामगवलानिवल्लाविवेभानस्थानिवकाउ:३रानिमीविमा:स्वादगावधिकावृक्षधर्म्मा:सर्व्वहूमामूसैयमूथिमधर्म्मकासदायक्षविदाविकानकामधाउुयर्य्यायन्वानानूयधाउुयर्य्यायन्वानानूयधाउुयर्य्यायः
न्नायावाघर्य्यायन्वानमार्कोकानानागकानयउल्यान्नानसाकस्थानिमिकथ्या।गननवायलैरयाागनवायनिमामायिर्दु।।कस्यसयदकानदिवस्या४स्वराव४सैविशुधयानसैविशुमस्व:रावानवारावा:रावनगेद्व४यविक्षम
यिर्दु।नवेहिस्राधिमसत्वसमदासत्वसयविक्षामानिविधारवनि।यंपूनमर्मदायानसंप्रसि ठकूलयूजीवाकूलडदिकावानिमिकयाागनवायलैरयाागनवकानिकूलमूलानियर्यविक्षामयदिकानिमिथ्यायविक्षामयमिनः
चमिथ्यावविक्षामैसम्यक्त्वयविक्षामैवृक्षारगवकावर्क्ष्यक्रियैवृक्षारमवक:यविक्षामैनवर्क्ष्यक्रिसमनयविषामयति।नकानयानमिकायौयविक्षामयदिकानगीनयानमिकायानक्काक्रियानमिकायानवीर्य्ययानमिकायौद
नथ्यानयानमिकायानउक्षायानमिकायायविक्षामयाति।नयथानमिकायनिपूनयियस्याकिनसफर्प्रिगक्षधियक्षानधर्म्मीवायिपूनयियस्याकिनाथ्यासमून्यगानवदिक्षोमून्यकोनाथ्यासवदिक्षोमून्यकान्वयावदरावस्वरा
वमून्यकान्यामाघध्यानानूयसमायलानार्य्यसत्यानिनाथविमाक्षान्ननयानुपूर्व्वविसावसमायलार्नमून्यकानिमिक्षाउक्षिदिकानिनाकेह्नदगकथामगवलानिनवेभानस्थानिनप्रकिमैविदानास्वादगावधिकावृक्षधर्म्मे
यविरनिर्थ्यिगिनसमाधीवयथा।गीमूस्वानियविस्वनयियस्यकिनवृक्षकश्रैयविलोाथयिस्याकि।नसत्वान्यनिपावयिस्याकि।यनवृक्षकेत्रैयविलोाथयिस्याकिानसत्वान्यनिपायवयिस्याकि।सत्वानूलयौसम्यक्त्वाविधिमसिहैस्कालया।
नत्कास्यसकास्कृथाप्कसायविक्षासमभमविपशायूनवनबर्नवाधिमसत्वनमसामसत्वनयक्षायानमिकायोवनके वैमूयपविक्रिकथ्वीयथर्मवृक्षरगवकाकानकि।अूनयाावधर्म्मकायाराल्कृगलमूलैयविक्षामायियथमिथ्यैवयविधा

मिर्गे रावरीचित थास्तमयिदयाधर्म्मनयायविक्षमयाम्ननुह्नलनायेसमाकी वाधय॥ ❀ ॥ इतिके धातुकायर्थायवच्यविक्षमश॥ ❀ ॥पृथरव तूरनवानायूष्मकनेतर क्रिमामजयामास। साधूसाधूस्तरतसाधूरवनुयः

नर्त्तेमरत नयस्त्नभवबाधिसत्वानाम्मसास त्वानाययविक्षमनासीधमयदिगसि। अनिमिलयाग्मेनानयलेनयाग्मेनानुत्साद याग्मेनाग्राहूर्त्तवयाग्मेनासंक्लमयाग्मेना। अस्त्यवदान याग्मेनअूरावसरावयाग्मेनसरलक्षमः

गूत्ययनायाग्मेन धर्म्मधातुयाग्मेनाम थगायाग्मेयाविनथनायाग्मेनानन्यनथनायाग्मेना। सयत्नलसनययत्रिसारस्त्रममतासाद्धे लाकधात्री सत्वासस सर्वदमानांकूगलानां कर्म्मयथानांलारि नार वयमूत्रुतु स्वध्यानानांवज्रकेमा।

मपमाभानांविक्षसधा मानूष्यसमायक्षीर्नांयंवानामरिङ्गनांलालि नारवमूशगलिक्षिम्मनयसतरत अूयिनूनसत्वासकपानिमानांवदयूर्णेग्रसवेयूयसर त्रिनाद॥वज्रसगवनवज्रसगमा।रगयानाह॥ अूत्रःसद नस क्रलयूग

वाकूलदलिकावावज्रनर्गयूर्णेग्रसवदाय॥ कूगलमूलानिनिर्नूयलयवत्रिक्षमनयायविक्षमवद बीदिसरतनगसकलयू ग्मयवाकूलदलितुबीकूगलमलयविक्षमा। ग्रअूख्यायगन्त्र स्त्रुअूख्यायगन्त्र स्त्रअूख्यायगवन

अूख्यायगडवनअूख्यायगयुष्टीकअूख्याययगठस मअूख्यायगअूनाहमअूख्यायगानिमूलमअूख्यायग॥ इतिमृदसत्वायुत्पादयविक्षमश॥ ❀ ॥पुननयवंसरतयावन्तांत्रिसाद्सुममतासारम्रेलोकधात्रीसत्वास २४०

सर्वेत्रेज्ञप्यन्नारवयूहसकूदा भामिनावारनाभामिनाबाईदक्षावारवयूक्तान्त्सर्वाकश्चिदवकूलयूगवाकूसदूसिकावायावज्जीवेस क्र्याग्गूगुनूकूर्या लानयस्तूयू जये ञ्जीवनयिस्तुयानगयनासनस्मनउत्यये वय

यत्रिक्षाभ्रसलिम्मनयसस्रतअूयिनूसकूलयूगवाकूलदशिकाबाकगानियानवज्रगनंयूर्णेग्रसवद॥ सरत्रिनाद॥वज्रवनवनवज्रसूगम॥ रगवानाह॥ भूत्रःसरतनसक्रलयूगवाकूनदलिकावावज्रगनंयूर्णेग्रसवक।

यत्रबंकूमलमूलेनिर्न्नूयलययविक्षमनयायविक्षमयद। युनत्रयनेसरतन यत्रिसाद्स्रमसासारम्रेलाकधात्री सत्वासस सर्वेयेयवृक्षवयूतान्तसर्वान्त्यस कवृक्षाकश्चिदवकूलयूगवाकूलदशिकावायावज्जीवेसक्र्या

गुनूकूर्यालानयन्नूजयञ्जीवनयिस्तुयाक गयनासनस्मानयउत्यये वय यत्रिकाभ्रसलिम्मनयसरतअूयिनूसकूलयूगवाकूलदशिकावावगानिमानंवज्रगनंयूर्णेग्रसवद॥ सरत्रिनाह॥ वज्रगवेवज्रसगमार गवानाय॥

पुनः सत्वान सकलपूर्णकुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेदाय एवं कुशलमूलं निरुपलम्भपरिणामनया परिणामयेत॥ ६ ॥ तिष्ठतु मध्यमदायूस्मादयपरिणामम॥ ६ ॥ पुनरपरं सुभूते यत्ति सादसमस्ता साहस्रे लोकधातौ
सत्वास्तसर्वे अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ सम्प्रस्थितास्तेनाकल्पयपूर्वमादि गिंगंगानदीवालुकायमपूलोकधातुषु सत्वास्तसर्वे एकैकस्याभिसर्वे गंगानदीवालुकायमान्कल्पांश्चीवरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरि
ष्कारैः सत्कुर्यात् गुरुकुर्यात् मानयेत् पूजयेत् सर्वसुखोपधानेनोपतिष्ठेत् दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामविदिशि अधऊर्ध्वं दिशि गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्वास्ते सर्वे एकैकं वाभिसर्वे गंगानदीवालुकासमा
न्कल्पांश्चीवरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत् पूजयेत् सर्वसुखोपधानेनोपतिष्ठेत् तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं बहुः
पुण्यं प्रसवेत् सुभूतिराह। बहु भगवन् बहु सुगत। अप्रमेयमसंख्येयमपरिमाणं भगवन् स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं पुण्यं प्रसवेत् सचेद्भगवन् तत्पुण्यं रूपि अभविष्यत् सर्वे गंगानदीवालुकाय
मपूलोकधातुषु न मायेत्॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। साधु साधु सुभूते साधु खलु पुनस्त्वं सुभूते यस्त्वमेवं वदेसि। अतः स सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् य एवं कुशलमूलं निरुप
लम्भपरिणामनयानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयेत् सुभूते तस्य कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा अयं कुशलमूलपरिणामनापुण्याभिसंस्कारः पूर्वकस्य पुण्याभिसंस्कारस्य शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि कोटीतमीमपि
कोटीशततमीमपि कोटीसहस्रतमीमपि कोटीशतसहस्रतमीमपि कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि संख्यामपि कलामपि गणनामपि उपमामपि उपनिषदमपि न क्षमते। एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत्। अनेन कुलपुत्राः
कुलदुहितरश्च बहुतरं पुण्यं प्रसवन्ते य एवं सर्वसत्वानामर्थाय समन्वाहरन्ति सुखाधानवद्धयाय अनुत्तरायां संबोधौ यं चाभिनिर्हारसमन्वाहारस्य समन्वाहरतः आदितः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च पुण्याभिसंस्कारं प्रसवन्ते॥

पेसत्वांत्राउआयचरूयान्यावदर्दनंरूरूनासर्वेतत्वायुत्सकवृद्धरूरूनासत्कृयम्निनुकृर्य्यूनानयमुश्ययुद्धमयूग्नीवनयिशुयावगयनासनग्नानयप्रक्षयरेयश्ययनिष्कानेःसर्वेमुख्वामध्यानेनूयनिश्चयुरूथानिसकानोयर्त्तरिको
यामिसत्वानान्कृर्य्याकृनुकृर्य्यानानयप्नुडायगृाल्हनितुनिमाययूर्ण्यादययविक्षामयथा ⑭ ॥अथखलुवत्वायामदानाञ्जानस्थातुर्म्मदानान्कायिकानोददवानोविंशविदेवपुत्रसहस्राणिभोडलिनिरनानिरूगवः
न्तंनमस्यनिस्र॥एवंवाडुर्मतापयविक्षामावकायरूगवन्बोधिसत्वस्यमहासत्वस्यायमृपायकौशलेनअनुवर्त्तया।गेननिनूपस्तयया।गेनअनिमित्तया।गेननानिकुशलमूलान्यनुरूणायेसम्यक्संबोधयविक्षामयकिामथयाः
विक्षामयामियथानद्वयमुपैतिनाद्वयं॥अथखलुशक्रोदेवानामिन्द्रस्त्रयस्त्रिंशद्देवपुत्रसहस्रैःसार्द्धंदिव्यपुष्पधूपदायगन्धमाल्यविसपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्दियरूध्येनाभावत्रनवाद्येश्वलगवन्तमृडायमास
त्रुवैवंएवमहायानसमुदायत्रिधामावकायरूगवन्बोधिसत्वस्यमहासत्वस्यायमृपायकौशलेनानुपर्त्तरूया।गेननिनूपलयया।गेनअनिमित्तया।गेननानिकुशलमूलानिअनुत्तरायैसम्यक्संबोधयेबोधयमविक्षामयकिाभ्य २४१
व्ययविक्षामयामियथानद्वयमुपैतिनाद्वयम्॥ ⑮ ॥अथखलुसुयामोदेवपुत्रःसंतुषितोनिर्म्मितोवनिश्चयनानिर्म्मितवशवर्त्तिदेवपुत्राणांसन्नकोटिदेवपुत्रगणसहस्त्रैःसार्द्धंभगवन्तमेतदवोचत्॥मसायनविक्षाम
वकायरूगवन्बोधिसत्वस्यमहासत्वस्यायमृपायकौशल्येनअनुपर्त्तरूया।गेननिनूपलयया।गेनअनिमित्तया।गेननानिकुशलमूलान्यनुत्तरायैसम्यक्संबोधयेबोधयमविक्षामयामि।कथंवयविक्षामयामियथानः
द्वयमुपैतिनाद्वयं॥ ⑯ ॥अथखलुब्रह्मापार्षद्यानान्द्वदेवानामनेकानिदेवपुत्रकोटीनियुतशतसहस्राणिक्षिपनरमयासहनायसंकाकानुपूर्यसंक्रम्यरूगवतःपादोशिरसाभिवन्द्यभगवन्तमकाधृश्चेयमवोचत्यथाः
नामह्ठ।मार्गेर्य्यरूगवन्यथापिनामबोधिसत्वानमहासत्वानांश्रयकुषायानमिकमायविगृहीतोपायकौशल्येनया।गर्वायोर्चकासामबोधिसत्वानामहासत्वानीकुशलमूलानिकुलहिदिलेर्णांवडोयलौकिकानिकानिकुशल
मूलान्यशिनर्वीपि।एवंबुद्धापूजादिकामनदब्रह्माण्डयनीबह्मलोकुम्यमाधाराशाशालस्वनायनीलशुराकृतमाधशुराशुरकृल्लाकानकायूपवसवादृदलुलाःशुद्धावासाश्चसदकाःसदर्गनाकुषुदर्शिनाकृत्याः

ग्रकं निदानं जनकेर्दं वपुत्र कादौ निर्युत्तगतस्त्त स्रेष्ठ सार्द्धं थनर नवाम्क नायसंकाम न्नुपर्स क्रमर नवक्रस्यायेभित्रमारि रिं दंश्न गतनमकापुरुषा॥ ध्याममकौ वयामास॥ आर्य्यर्य रवनन्यथापिनाम वाविसत्वामरता सत्वा ठ्ठ ह्राय
नमित्रायय निर्गृहं॥ नारुपायकौशलनवगर्यायित्र कानीयाधि संज्ञानाम सात सत्वानी कुशलमूलाक्षीकृतस्तन्ति धीवा॥ ओयतेरिक नीनानि कुशलमूलानि परिणमयन्ति॥ ❀ ॥ अथ खलु भगवांश्चारु मैत्रेयाय बोधिकायिका च्य वपुत्रा
नु यावद कनिष्ठां च्छ वपुत्रानामन्त्रयामास। यदिदं वपुत्रयति स्वस्व मदा सार्द्धं लोकधातौ सत्वा स्मृ स्तर्यि कुत्र यायां सम्यक्सं वाधौ संप्रस्थिता तास वयुरुत्र सर्वे क्रीडा नाम नय प्रत्यत्र सत्वानां कथागतानां र्दं मे गर्य संघ बुद्धानां
सश्रावकसंघानां सप्रत्येकबुद्धानां यानि कुशलमूलानि प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावच्च निरुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां यावत् सद्धर्मस्य अन्तर्धानादन्तरेण ये वा बुद्धाः
नीरगवता कथां अप्रत्येकबुद्धानां कशाश्च ये च सर्वेसत्वानां यत्कुशलमूलं दानपारमिता निर्ज्ञाकमर्दं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता निर्ज्ञाताश्च शीलस्कन्धः समाधिस्कन्धः
प्रज्ञास्कन्धो विमुक्तिस्कन्धो विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धः। सर्वज्ञता च माहाकरुणा बुद्धधर्माश्च नत्सत्वपरिपाकक्रियानुशासनानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ यथ्ययविकाममप्रत्युत्पन्नतेरश्च अनागतानुपूर्णकुशलमूलाकुशलदिशावाउनुत्तरायां सम्यक्
संबोधौ संप्रस्थिता सत्वया। सारश्चीतानागतयुरुत्त्वन्त्रानां बुद्धानां भगवतां सश्रावकसंघानां सप्रत्येकबुद्धानां प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावदनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनि
र्वृतानां यावत्सद्धर्मस्थितिर्भविष्यति अन्तरेण ये सर्वेषां मनुष्याणां सर्वसत्वानां यत्कुशलमूलं दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता यावद्बुद्धधर्माः सन्तः
निर्मरिरं क्रियाधिपत्यतयिस्रात्वतयिसत्वानुपर्वतेरया नाच यया नानि मिक्कयाऽनगनि नूयस्तपयाऽनगनिन्नीदं धर्मस्याऽनभगयानुमादनयाऽनुमोदिताश्रनु माद्य अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ धयप्रतिष्ठामयथ्यदवंकु
लपुत्रा वाकुलदुहिता वा सर्वा पूर्विकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितृणां मनिकाद्यन्तनुपूर्व्ये प्रसवता। इदं च कुशलमूलं तस्य पूर्विकस्य कुशलमूलस्य शतनमीमपि कलां नोपैति यावदुपनिषदमपि न क्षमते॥ इदं बोधिसत्व

नमदासमसमनमनुवर्तते यानेन यविक्षामित्रसत्वमाख्यायते यावदनुत्तरमाख्यायते॥ ॐ ॥ हूं तियविधाममकाषिर्तं मिल्वकः ५ यविक्षाममनस्कानः॥ ॐ ॥ अथ खलु मैत्र्यो आयुष्मान्सुभूतिरेमवकमसदवावणायायारगर्वत्स
सकृतपुण्यवाकुन द्विदिनुवीसत्वकुशलमूलानुमोदनामयविशिष्टमनायुष्मस्मान्यत्करा शचिशुद्धिकृताः ग्रयारनुमोदनयानुमोदितः कथं तमवचनमनुमोदनापरिणामिता यावच्चिनुत्तरानुमोदनापरिणामितो भगवानाह॥
यदासकृत्पुण्यवाकुशलद्विदिगाबा भूतीमानानागतप्रत्युत्पन्नानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां श्रावकसंघानां प्रत्येकबुद्धानामन्यर्वावसर्वेसत्वानां कुशलान्येष्मान्यन्त्कानि तत्वे मेंगिनमन्यमनावमन्यम नापत्
रता। एवं वासत्त्ववति नेवात्र कश्चिद्धर्मः स्थित उपलभ्यते न निरुध्यते नसंक्लिश्यते न व्यवदायते न चैषां धर्माणां नानिर्निर्वृत्तिर्नातमानतिगुमान नागिन्नरावश। एगतनयथाथनत्वेयां सर्वोका नागतप्रत्युत्पन्नानां धर्म
णां। एवं वा सत्त्व वत्वि नेवाकथं निरपतथाग नत्यत धर्माधर्मेका धर्मा क्लिति का धर्मानियामता कथादर्शं अनुमोदनार्थे समयक् वाधयमविक्षामयामेतियविक्षामयत्। एवमनुमोदमानस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुमोदनस्वः
तिगयावच्छिन्नतराज्ञानुमोदनारवतिसूभ्याः खलुपुन सुभूते अनुमोदनया अन्याया अनुमोदनायाः सर्वोगतरसीमयिकलान्नायवामियावद्यनिषदमयिनदामक्रे॥ स्तूयैवानुमोदनो अनुत्तराक्षोश्यायमाख्यायते
पूर्वत्यनेसमलमनवयानस्य एषु क्षिनेनकुतयो रुद्धवाकुलसादिकवाकयोः अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानाम तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां श्रावकसंघानां प्रत्येकबुद्धानां प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावच्चानुत्तर
नां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावदनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां यावत्सद्धर्मो स्थितिः यत्र कस्मिन्नन्तरे यत्कुशलमूलं दानमयं शीलमयं भावनामयं संयुक्तमेव शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञा यावन्मिताप्रति
संयुक्तं यावदपरिमाणबुद्धधर्मा उपतिसंयुक्तं । तत्रान्यथापि सर्वसत्त्वानां यानि कुशलमूलानि दानमयानि शीलमयानि भावनामयानि सर्वाण्यनुमोदितं काम नन्वं वमनुमोदितव्यं । यथाधिमुक्तिस्कन्धं
दानमेव शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं यथाधिमुक्तिस्कन्ध यथा ह्यायथाधिमुक्तिस्कन्धं यथा न यं वेदनासंज्ञासंस्काराः यथाधिमुक्तिस्कन्धं यथा विज्ञानं यथाविमुक्तिस्कन्धं यथाधातवः आयतनानि यथाविमुक्तिस्कन्धं यथाप्रतीत्यसमुत्पादं यथा

२४२

धि१

यथाधिमुक्तिकस्य तथाऽध्यात्मशून्यताबहिर्द्धाशून्यताध्यात्मबहिर्द्धाशून्यताया यावदभावस्वभावशून्यताया यथाधिमुक्तिकस्य तथा स्मृत्युपस्थानाय यावदष्टाङ्गमार्गाय। यथाधिमुक्तिकस्य तथाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यै। यथाधिमु:
क्तिकस्य तथार्य्यसत्याभिज्ञाविमोक्षानुपूर्व्वविहारसमापत्त्यै। यथाधिमुक्तिकस्य तथा शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखानि वतरिष्य। यथाधिमुक्तिकस्य तथा सर्व्वसमाधय। सर्व्वधारणीमुखानि। यथाधिमुक्तिके:
कस्य तथा दशतथागतबलेभ्य चतुःप्रतिसंविदाऽष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मा। यथाधिमुक्तिकस्य तथा विकिर्णे ज्ञानदर्शनाय यथाधिमुक्तिकस्य तथा नन्मादनाय यथाधिमुक्तिकस्य तथा गर्हणीनानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धधर्म्मा। यथाधिमुक्तिकस्य तथा बु
द्धा भगवन्का। यथाधिमुक्तिकस्य तथा न यां बुद्धानां भगवतामनुत्तरसम्बोधि। यथाधिमुक्तिकस्य तथा न यां बुद्धानां भगवतां यद्विनिर्व्वाणं। यथाधिमुक्तिकस्य तथा न यां बुद्धानां भगवतां। अवकाशप्रत्येकबुद्धा। यथाधिमुक्तिकस्य तथा श्रावकाय
प्रत्येकबुद्धयनिर्निर्व्वाणं। यथाधिमुक्तिकस्य तथा न यां बुद्धानां भगवतां धर्म्मतायां यथाधिमुक्तिकस्य तथा न वा श्रावकप्रत्येकबुद्धानां धर्म्मतायां यथाधिमुक्तिकस्य तथा सर्व्वधर्म्माणां सर्व्वसत्वानां युक्तानाम गाकानाम क्लिष्टानाम विशुद्धानान्ध:
र्म्माणामध्यर्म्माणां रूपज्ञानानाम संज्ञानानाम संस्कारानाम विज्ञानानाम धर्म्मा। अधिमुक्तितथागतानायेसम्यक्संबोधयद्विधामयति पूर्व्वेज्ञात्म विनाभिमानमुत्पादाय। द्युमाम राष्ट्र वाधिमुक्तानां महासत्वामैत्री अनुत्पादनाया
वह्निनुत्कथा अनुत्पादना। पुनर्यावत्तत अनुत्पादनया समत्यागताधिमत्ता सकासेत्वा। दिपामनुत्तरां सम्यक्संबोधिमरिसबुध्यता। पुनर्यथनं समत्ततदमसदिष्टौ केकम्यान्दिशि गंगानदी। वालुकायमपूनाकमक्स्म
यकबुद्धा भगवन्त। स श्रावकसंघाःकिं ध्वयक्तिविधियकोयायस्यनि। तान्क ध्वि द नमस्तायान स ग्रुक्क का। कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागता नर्हन्त सम्यक्सम्बुद्धान्स श्रावकसंघान्यावज्जीवं सर्व्वसत्वापधानन सत्कुर्यात्गुरुकु
र्यान्मानयेत्पूजयेच्चीवरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः। विनिर्वृतानां च तेषां बुद्धानां भगवतां याशिरं दिवसौ ल सप्तरत्नमयस्तूपं कुर्यात् नक्षत्रगुनकनक्षमानन यूरु नेत्रपुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपन
चूर्णवस्त्रछत्रध्वजपताकाभि:। श्री सवभि:। द्यतस्त्व्या। गनकाविराजयद्दोर्य्यमानारत्र ध्यानं समापन्नतग्रद्धौ वरावयद्यतत्क्रया। गन। यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पादयेत्स्क:

दानपारमितायां चरन् शीलपारमितायां चरन् क्षान्तिपारमितायां चरन् वीर्यपारमितायां चरन् ध्यानपारमितायां चरन् प्रज्ञापारमितायां चरन् न नयत्वेन यान्येनकानि कुशलमूलानि अनुत्तरायै सम्यक्संबोध

ययति क्षामनचति पूर्वस्य पूर्वाणि संस्कारस्य कुशलमूलानि संस्कारस्य न कर्मसायोधिकः पूर्वकाणि संस्कारः सततमीमयिकत्नान्यथेति यावद्द्वयनिवन्दमयितव्यं मन । पुनरपि क्षामनः प्रज्ञापारमितायां यावत्

पूर्वं नञ्यारब्धाया । नवैधिसत्त्वो बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानपारमितायां चरता शीलपारमितायां चरता क्षान्तिपारमितायां चरता वीर्यपारमितायां चरता ध्यानपारमितायां चरता प्रज्ञापारमितायां

चरता उपायकौशलेन अनुपलम्भयोगेन यान्येतानि कुशलमूलानि अनुमोद्य अनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयितव्यानि । पुनरपि अनुमोदनामनसिकारेण पुनः पुनः अनुमोदनामनसिकारेण ॥ ॥ कथं खल्वा

युष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । अवभासकरी भगवन्प्रज्ञापारमिता नमस्करणीया भगवन्प्रज्ञापारमिता नमस्करणीयामि भगवन्प्रज्ञापारमितायै अनुपलिप्ता भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्वत्रैधातुकेनानिर्मलिन २४३

करी भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्वक्लेशदृष्ट्यन्धकारापनयनाय । अग्रकरी भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्वबोधिपक्ष्याणां धर्माणां । क्षेमंकरी भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्वभयोपद्रवोपशमनाय । आलोककरी

भगवन्प्रज्ञापारमिता चक्षुरुत्पादनाय ईष्वनिश्रयाय मोहान्धकाराणां मार्गदर्शयित्री भगवन्प्रज्ञापारमिता कुमार्गप्रयातानां सत्त्वानां मार्गोपदर्शनतया । सर्वज्ञता भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्ववासनानुसन्धि

प्रहाणतामुपादाय । माता भगवन्प्रज्ञापारमिता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां बुद्धधर्मजननतामुपादाय । अनुत्पन्नानिरुद्धा भगवन्प्रज्ञापारमिता स्वलक्षणशून्यतामुपादाय । संसारविमोक्षा भगवन्प्रज्ञापारमिताः

अकूटस्थाविनाशितामुपादाय । अनाथानां सत्त्वानां नाथकरी भगवन्प्रज्ञापारमिता सर्वधर्मरत्नदात्रीतामुपादाय । दशबलकरी भगवन्प्रज्ञापारमिता अनवमर्दनीयतामुपादाय । त्रिपरिवर्तद्वादशाकार

धर्मचक्रप्रवर्तयित्री भगवन्प्रज्ञापारमिता अप्रवर्तनानिवर्तनतामुपादाय । सर्वधर्मस्वभावसन्दर्शयित्री भगवन्प्रज्ञापारमिता अभावस्वभावशून्यतामुपादाय ॥ ꣸ति स्तवः ॥ कथं भगवन्नयः

ज्ञापारमितानोक्तकथं । भगवानाह । यथा गानि पूर्वगा स्फनिग थाउ प्रज्ञापारमितायां स्पकयो । मि थागा स्वनन स्वर्लयस्त आउ प्रज्ञापारमिता नमस्कर्तव्या ।। न त्क स्यदस्तो भ उपे वउ प्रज्ञापारमिता गा स्वानवान्यः भाः
स्वानून्याउ प्रज्ञापारमितास्ति वउ प्रज्ञापारमिता उ प्रज्ञापारमिता एव एषा सा । भूतादि गानि पूर्व उ प्रज्ञापारमितायाः सर्वे भवन्त्यागता भूर्दकः सम्यक् बुद्धाः ४ उरा य न क वाधिसत्त्वाश्च महासत्त्वाः । यस्य कस्य बुद्धाश्च भूर्दक
श्च नागामिनश्च तत्कृदागामिनश्च स्रोतआपन्नाश्च प्रत्येक । भूगन्नदगकूगता ४ कर्मपथा अष्टराय नरव ना गि स्थानानि वत्वार्यद्ध माश्चानि वक्तउ भूनूयस माय लय ४ स्थरा बन्का पंवारिस्रु ३ शृभ्या त्त्मशूत्यमवादिस्त्रीम्
न यता मृष्यास्तयति स्रोतमून्यतायावद नावस्यस्थवगून्यता सप्तविंश द्वादिशिय स्तूपमोश्च । भूर्य सत्यानि गू न्यकानि मिल्यद्धक्षिदितानि । भूरू विभा कानवानुपूर्व विहार समायत्य ४ सर्वयानमिता ४ सर्वं समावय ४ सर्वेश्च
त्रयीमुखानि दशवाधिसत्त्व वरमयस्य परावकाद महनश्च अगावलानि वैमानस्यानि व्याकरण श्च विसं विधाः अष्टादश आवेणिका बुद्धधर्माः ४ उत्तरा यथा कस्यावत्त सर्वाकानन्दृता यश्च लोकं । भूपस्वल गक्रसमद वानामिन्द्र स्वेन दर काक
नन्दृय मायूपमत्वः भानि पू सवृक्षु आ नाकिञ्चित्या नावा । भूयस्वलायूनवा मानिपूत्व ४ गक्रस्यद वानामिन्द्र स्वप्नकसे वदनः यतिविन क सङ्घ्य गर्क्रदे वानामिन्द्र मवदवायवा । यत्कौशिक देवैविन कयमा कृतन्दृयमायूः
यक ४ गानि पूर्वस्य ठ गुआ आकिञ्चित्य नावा । प्रज्ञापारमिताया विगृहीताः कौशिक वाधिसत्त्वा महासत्त्वा उपायकौशलन वयामयमाना नागतयन्त्यनुत्तरा वृक्ष नां स्लगवतां यथमतिवेश त्याद सम्यकथंवेदा ।। यावदनुत्तरां सम्य
क्संबोधिमभिसंबुद्धानां यावन्तः सत्त्वा क्लिश्य मानस्मिन्नन यथा किं किस्तु गतं नो लब्धाः कानन्दृ भायेयानि धामयन्त्री श्च नानत्त्विदा नाम स्कन्धा गा स्तंवं प्रज्ञापारमिता कौशिक वाधिसत्त्वानां महासत्त्वानां दानपारमितायां परि र वानि ।।
एवं शील क्षान्ति वीर्य ध्यानपारमिताः परिरक्षिता यथापि नाम कौशिक जात्यन्धानां शतं वा सहस्रं वा शतसहस्रं वा अपरिणायकानां अभव्यानां मार्गमवतरितुं कुतः पुनर्नगरं वा निगमं वा । याउ वै उवकौशिक पञ्च पारमिताः
जात्यन्धभूता भवन्ति प्रज्ञापारमितां विना अपरिणायिका अभव्याः सर्वज्ञतामार्गमवतरितुं कुतः पुनः सर्वज्ञतानगरमनुप्रवेष्टुम् । यदा पुनः कौशिक एताः पारमिताः ४ प्रज्ञापारमितापरिगृहीता भवन्ति तदैताः पारमि

ता॥ सम्यक्संबुद्धस्य स्कारत्वं क्रियापारमिता नामधेयं न यथाविल लभते। शक्र आह॥ यदुक्तं शारिपुत्र एवमाह॥ प्रज्ञापारमितापरिगृहीता दानपारमिता पारमितानामधेयं लभते न च सद्यः शारिपुत्र दानपारमितापरिगृहीताश्ये

दानपारमिताश्च पारमितानामधेयं लभते। एवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानपारमितापरिगृहीता ध्यानपारमिता पारमितानामधेयं लभते। शारिपुत्र आह॥ एवमेतत् कौशिक एवमेतत्। दानपारमितापरिगृहीताः कौशिक ध्ये

दानपारमिताश्च पारमितानामधेयं लभते॥ एवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानपारमितापरिगृहीताः कौशिक ध्यानपारमिताश्च पारमितानामधेयं लभते। तस्मात्तर्हि कौशिक प्रज्ञापारमिता पञ्चानां पारमितानां नामधेयं पूर्व

यत्वेऽक्षाभूत्स्थापयति अनुशासनाय स्थापयति वनाःस्थापयति वनाःस्थापयति डलमाःस्थापयति अनुत्तलमाःस्थापयति समाःस्थापयति समसमाःस्थापयति॥ ० ॥ इति ... ॥ ० ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्

त्। कथं भगवन् प्रज्ञापारमितापरिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या। भगवानाह॥ रूपस्य शारिपुत्रापरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यापरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ एवं २४४

मनआयतनानां यावत्समुदायानां दानपारमिताया अपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या। एवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानपारमिताया अपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ अध्यात्मशून्यताया अपरिनिष्पत्तितः

प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ यावद्भावाभावस्वभावशून्यताया अपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या। सप्तत्रिंशतां बोधिपक्षाणां धर्माणामपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ दशबलवैशारद्यावेणिकबुद्धधर्माणाम

परिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ सर्वधर्माणामपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या। एवं यावत्सर्वाकारज्ञताया अपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ शारिपुत्र आह॥ कथं भगवन् रूपस्यापरिनिष्पत्तितः

प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या। कथं भगवन् यावत्सर्वाकारज्ञताया अपरिनिष्पत्तितः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ भगवानाह॥ रूपस्यानभिसंस्कारतोऽनुत्पादतोऽनिरोधतोऽभावतोऽविनाशतोऽनुपलम्भतः॥ यावत्सर्वाकारज्ञता

या अनभिसंस्कारतोऽनुत्पादतोऽनिरोधतोऽभावतोऽविनाशतोऽनुपलम्भतः प्रज्ञापारमितायाः परिनिष्पत्तिर्निर्देष्टव्या॥ इति सर्वधर्मानभिसंस्कारः॥ ० ॥ शारिपुत्र आह॥ एवमपरिनिष्पन्नायाः भगवन् प्रज्ञापारमितायाः कतमन्न्यम्मः

मर्षयति॥ ❀ ॥भगवानाह॥ एवमेतत् निर्दिशति सुभूते प्रज्ञापारमिता न कंचिद्धर्ममुपदर्शयति। यदा न कंचिद्धर्ममुपदर्शयति तस्यां प्रज्ञापारमितेति संख्यां गच्छति॥ ❀ ॥सुभूतिराह॥ कतमं धर्म्मं नोपदर्शयति॥ भगवाना-
ह॥ न कुशलं धर्म्ममुपदर्शयति नाकुशलं धर्म्ममुपदर्शयति। एवं न सावद्यं नानवद्यं न सास्रवं नानास्रवं न संस्कृतं नासंस्कृतं न संक्लेशं न निष्क्लेशं न लौकिकं न लोकोत्तरं न संक्लिष्टं न व्यवदानं न संसारं न निर्वाणमुपदर्शयति। तत्कस्य हे-
तोर्न हि प्रज्ञापारमिता कस्यचिद्धर्मस्य स्थापयन्ती आगतेन यथा पश्चिमेन न केनचिद्धर्ममुपदर्शयति॥ सुभूतिस्तु भगवन्तमेतदवोचत्॥ किमियं भगवन् प्रज्ञापारमिता सर्वलोकानुग्रहा मपि नार्ययति॥ भगवा-
नाह॥ यच्चोपि कथं वदसि। किमियं प्रज्ञापारमिता सर्वलोकानुग्रहा मपि नार्ययतीति। एवमेतत् कौशिक एवमेतत्। प्रज्ञापारमिता कौशिक न कंचिद्धर्ममुपदर्शयति नापलपति। सर्वलोकानुग्रहा। सर्वलोकानुग्रहा मपि नार्य-
यति। नापलपति॥ एवमुक्ते आह॥ कथं भगवन् प्रज्ञापारमिता सर्वलोकानुग्रहा मपि नार्ययति नापलपति॥ भगवानाह॥ न हि कौशिक प्रज्ञापारमिता यथानाम यथा निमित्तं यथा निर्देशं स्थापयन्ती स्थापयति। एवमुक्ते आह॥ कथं
न र्णमवध्ययति॥ भगवानाह॥ यथा नोपलभते नायादत्ते नावितिष्ठति न यत्र दाविमा नाति निर्विभक्त तथाध्ययति यथा न कंचिद्धर्ममुपदर्शयति न मूर्तविनयति गृह्णाति। एवं हि कौशिक प्रज्ञापारमिता सर्वधर्माना-
श्रयति न मूर्तविनयति गृह्णाति॥ शक्र आह॥ आश्चर्यं भगवन् यावदियं प्रज्ञापारमिता सर्वधर्माणामनुत्पादाय। अनिरोधाय अनालम्बनाय अनुपलम्भाय प्रत्युपस्थिता॥ सुभूतिरायुष्मान् सहसेति भगवन्त-
मेतदवोचत्॥ सचेद्भगवन् बोधिसत्त्वा महासत्त्वा प्रज्ञापारमितायां चरन्तः एवं संज्ञास्यन्ति प्रज्ञापारमिता सर्वधर्मानार्ययतीति विदिष्यति भगवन् प्रज्ञापारमिता दूरीकरिष्यन्ति भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ अस्ति स पर्याय
यायायेन पर्यायेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः स्थितिं भगवन् प्रज्ञापारमितां दूरीकुर्यात् प्रज्ञापारमिता॥ सचेद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवं संज्ञास्यति रिक्ता यं प्रज्ञापारमिता। यं उच्छन्न सारा वशिकेयं प्रज्ञापारमितेति विति-
विषयति बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितां दूरीकरिष्यति बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमिता। अयं सहस्र पर्यायो यामन पर्यायेन निर्वि विषयति बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमिता दूरीकरिष्यति बोधिसत्त्वो महासत्त्वः

प्रज्ञापारमिता॥ सुभूतिराह॥ प्रज्ञापारमिता यावत् प्रत्युपस्थिता याकाशसमधर्म्मीः प्रत्युपस्थिता भवति॥ भगवानाह॥ प्रज्ञापारमिता यावत् प्रत्युपस्थिता यान्न रूपं प्रत्युपस्थितं भवति न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं प्रत्युपस्थितं भवति न चक्षुः प्रत्युपस्थितं भवति न श्रोत्रं न घ्राणं न जिह्वा न कायो न मनः प्रत्युपस्थितं भवति। न रूपं प्रत्युपस्थितं भवति न शब्दा न गन्धा न रसा न स्प्रष्टव्यधर्म्माः प्रत्युपस्थिता भवति। न दानपारमितायां प्रत्युपस्थिता भवति न शीलपारमिता न क्षान्तिपारमिता न वीर्यपारमिता न ध्यानपारमिता न प्रज्ञापारमितायां प्रत्युपस्थिता भवति। नाध्यात्मशून्यतायां प्रत्युपस्थिता भवति। न बहिर्द्धाशून्यतायां प्रत्युपस्थिता भवति। नाध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां प्रत्युपस्थिता भवति। यावदभावस्वभावशून्यतायां प्रत्युपस्थिता भवति। न सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यधर्म्माः प्रत्युपस्थिता भवति। न दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्माः प्रत्युपस्थिता भवति। न स्रोतआपत्तिफले प्रत्युपस्थिता भवति। न सकृदागामिफले प्रत्युपस्थिता भवति। नानागामिफले प्रत्युपस्थिता भवति। नार्हत्त्वे प्रत्युपस्थिता भवति। न प्रत्येकबुद्धत्वे प्रत्युपस्थिता भवति। नानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रत्युपस्थिता भवति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् प्रज्ञापारमिता यावत् प्रत्युपस्थिता यान्न रूपं प्रत्युपस्थितं भवति। यावन्न सर्व्वाकारज्ञतायां प्रत्युपस्थिता भवति॥ भगवानाह॥ रूपस्य सत्त्वतोऽनुपलब्धाय प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता भवति। यावत् सर्व्वाकारज्ञतानुपलब्धाय प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता भवति। एवं खलु सुभूते प्रज्ञापारमिता यावत् प्रत्युपस्थिता यान्न रूपं प्रत्युपस्थिता भवति। यावन्न सर्व्वाकारज्ञतायां प्रत्युपस्थिता भवति॥ इति सर्व्वधर्म्मानुपलम्भहितसमयार्थ्यक्षा॥ ❀ ॥ सुभूतिराह॥ महापारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ तत्किम्मन्यसे सुभूते कतमेन पर्यायेण महापारमितेयं यदुत प्रज्ञापारमिता॥ सुभूतिराह॥ नेदं भगवन् रूपं महत्करोति नाल्पीकरोति वेदनां संज्ञां संस्कारान्न विज्ञानं महत्करोति नाल्पीकरोति। एवं धात्वायतनानि यावत्प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न महत्करोति नाल्पीकरोति। न दानपारमितां महत्करोति नाल्पीकरोति। एवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितां महत्करोति नाल्पीकरोति। नाध्यात्मशून्यतां महत्करोति नाल्पीकरोति। यावदभावस्वभावशून्यतां महत्करोति नाल्पीकरोति। न सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मान् महत्करोति नाल्पीकरोति नार्य्यसत्यानि न ध्यानानि नारूप्यसमापत्तीः। न शून्यतानिमित्ता

अधिष्ठितानि नाशिष्टं महत्करोति नाल्पीकरोति । न च भगवतानिर्वेगान्यानि नप्रतिसंवेदितानाप्ययं प्रतिकाबुद्धधर्म्मान् महत्करोति नाल्पीकरोति । न बोधिं महत्करोति नाल्पीकरोति न बुद्धधर्म्मान् महत्करोति नाल्पी
करोति यावन्न बुद्धधर्म्मान् महत्करोति नाल्पीकरोति । न रूपं विपरीकरोति न प्रत्येकीकरोति न रूपं बलवत्करोति न दुर्बलीकरोति पुनरपरं भगवन्नियं प्रायेण महदाया पारमितायं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता । सर्वप्र
नैव यानं संप्रस्थितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितामागम्य ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितामागम्य एवं ज्ञास्यति न प्रज्ञापारमिता रूपं महत्करोति नाल्पीकरोति यावन्न
बुद्धधर्म्मान् महत्करोति नाल्पीकरोति न रूपं बलवत्करोति न दुर्बलीकरोति । एवं संजानन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न चरति प्रज्ञापारमितायां । तत्कस्य हेतोः । नेयं भगवन्निर्थ्यदःप्रज्ञापारमितायाः । यद्वयं महद्दर्शनं सम्यक्कुर्यात् । या
बुद्धधर्म्मान् महद्दर्शनं सम्यक्कुर्याच्चेत् प्रज्ञापारमितायां निष्प्रत्यया । तत्कस्य हेतोः । न च परल्लक्षसंक्लिष्टा बोधिसत्त्वाः कथामसत्त्वाजातिकतया प्रज्ञापारमिताजातिका द्रष्टव्या । रूपाजातिकतया प्रज्ञापारमिताजातिका द्रष्टव्या । वेदनासंज्ञासंस्का
रविज्ञानाजातिकतया प्रज्ञापारमिताजातिका द्रष्टव्या । यावद्बुद्धाजातिकतया प्रज्ञापारमिताजातिका द्रष्टव्या । सत्त्वास्वभावतया प्रज्ञापारमितास्वभावता द्रष्टव्या । रूपास्वभावतया प्रज्ञापारमितास्वभावता द्रष्टव्या । वेदनासंज्ञासं
स्कारविज्ञानास्वभावतया प्रज्ञापारमितास्वभावता द्रष्टव्या । यावद्बुद्धास्वभावतया प्रज्ञापारमितास्वभावता द्रष्टव्या । रूपाभावतया प्रज्ञापारमिताभावता वेदितव्या । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानाभावतया प्रज्ञापार
मिताभावता वेदितव्या । यावद्बुद्धाभावतया प्रज्ञापारमिताभावता वेदितव्या । सत्त्वशून्यतया प्रज्ञापारमिता शून्यता वेदितव्या । रूपशून्यतया प्रज्ञापारमिता शून्यता वेदितव्या । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानशून्यतया प्रज्ञा
पारमिता शून्यता वेदितव्या । यावद्बुद्धशून्यतया प्रज्ञापारमिता शून्यता वेदितव्या । एवं सत्त्वानिमित्तकतया सत्त्वाप्रतिष्ठिततया प्रज्ञापारमितानिमित्तताप्रतिष्ठितता । रूपानिमित्तताप्रतिष्ठिततया प्रज्ञापारमितानिमित्तका
प्रतिष्ठितता । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानानिमित्तताप्रतिष्ठिततया प्रज्ञापारमितानिमित्तताप्रतिष्ठितता । यावद्बुद्धानिमित्तताप्रतिष्ठिततया प्रज्ञापारमितानिमित्तताप्रतिष्ठितता । एवं सत्त्वासत्तया प्रज्ञापारमिता

सत्वा वदितव्या। सत्वाविविक्ततया प्रज्ञापारमिताऽविविक्ता वदितव्या। सत्वाविनाशितया प्रज्ञापारमिताऽविनाशिता वदितव्या। सत्वानभिसंबोधनतया प्रज्ञापारमिताऽनभिसंबोधनता वदितव्या। रूपानभिसंबोधनतया प्रज्ञा-
पारमिताऽनभिसंबोधनता वदितव्या। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानानभिसंबोधनतया प्रज्ञापारमिताऽनभिसंबोधनता वदितव्या। यावद्बुद्धज्ञानानभिसंबोधनतया प्रज्ञापारमिताऽनभिसंबोधनता वदितव्या। सत्वबलासमन्वा-
गमनतया प्रज्ञापारमिता बलासमन्वागमनता वदितव्या। रूपबलासमन्वागमनतया प्रज्ञापारमिता बलासमन्वागमनता वदितव्या। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानबलासमन्वागमनतया प्रज्ञापारमिता बलासमन्वागमनता वदितव्या।
यावद्बुद्धबलासमन्वागमनतया प्रज्ञापारमिता बलासमन्वागमनता वदितव्या॥ अनेनापि सुभूते पर्यायेण महापारमितेयं बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत प्रज्ञापारमिता॥ इति महार्थपरिवर्तो [illegible]॥ ꣸ ॥
अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्॥ ये इमे भगवन् बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमितामधिमोक्ष्यन्ते कुतस्ते च्युत्वा इहोपपन्ना भविष्यन्ति। कियच्चिरं संप्रस्थितास्ते कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा [illegible] अनुत्तरायां २४०
सम्यक्संबोधौ कियन्तो वा तेन तथागताः पर्युपासिताः। कियच्चिरं ते दानपारमितायां चरिताः। कियच्चिरं शीलपारमितायां चरिताः। कियच्चिरं क्षान्तिपारमितायां चरिताः। कियच्चिरं वीर्यपारमितायां चरिताः। कियच्चि-
रं ते ध्यानपारमितायां चरिताः। कियच्चिरं प्रज्ञापारमितायां चरिताः। य इमां प्रज्ञापारमितामर्थतश्च व्यञ्जनतश्चाधिमोक्ष्यन्ते। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्। सचेत् खलु पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा
दशसु दिक्षु तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान् पर्युपास्य ततश्च्युत्वा इहोपपन्ना भविष्यन्ति॥ इति बुद्धसवा॥ ꣸ ꣸ ꣸ ॥ यः खलु पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः [illegible] कोटीनियुतशतसहस्राणि समुदाग-
तोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संप्रस्थितः [illegible] दानपारमितायां चरितः शीलपारमितायां चरितः क्षान्तिपारमितायां चरितः वीर्यपारमितायां चरितः ध्यानपारमितायां चरितः प्रज्ञापारमितायां चरितः
चरितः सन्निकृष्टतरो भविष्यति। स खलु पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितां दृष्ट्वा श्रुत्वा [illegible] इति चित्तमुत्पादयिष्यति शास्ता मया श्रुत इति चित्तमुत्पादयिष्यति। स खलु पुनः शारिपु

यत्राधिमुक्तो महासत्त्वः गंभीरं प्रज्ञापारमितामर्थेन च व्यञ्जनेन चाधिमोक्ष्यति । अनिमित्ताध्यानयुक्तेन योगेन ॥ ६ ॥ सुभूतिस्थविरायुष्मान् स्थविरो भगवन्तमेतदवोचत् । गम्भीरायं भगवन् प्रज्ञापारमिता वीर्यपारमिता क्षान्ति-
दुर्दृशा दुरनुबोधा ॥ भगवानाह ॥ नाहि द सुभूते न हि सुभूते यः प्रज्ञापारमितायाः आनन्तर्ध्याने प्रज्ञापारमिता केवलं यथाक्तिन गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय । एवं ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शी-
लपारमिता दानपारमिता न यथाक्तिन गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय । शून्यता समनुपश्यता यावद् दशबलानि न यथाक्तिन गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय । एवं स्थानानि न यथाक्तिन गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय ।
पादाय । एवं सम्यक्सम्बुद्धत्वं साधयिष्यामीति यथा बालमार्गमनुपश्यन्ति न गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय । एवमार्यसत्यानि शून्यतामात्रमनुपश्यत समाधयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता नारिकर्म सर्वे समाधयः सर्वे यानि धीमः
स्थानि दशबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदश्च अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा न यथाक्तिन गृह्यति । बुद्धबोधिं न यथाक्तिन गृह्यति धर्मस्थितता अनुपादाय ॥ ष्ट्यादि दानादिपारमितासमागमः ॥ ॥
एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ कियच्चिरं भगवन् अधिमुक्तो महासत्त्वो विषयादिकर्मिकं गंभीरायां प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते ॥ भगवानाह ॥ चिरं सुभूते अधिमुक्तो महा-
सत्त्वः यथा यथा अधिमुक्तो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय गंभीरायां प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते । एवं ध्यानपारमितायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां या-
गमापद्यते गंभीरायां अक्षोभ्यतया तथागतस्य बुद्धक्षेत्रेषु पितृस्थितानां तथागतानां यथा आवर्तयन्ति नाधावन्ति दानपारमिता शीलपारमिता ... पूजा विशेषेणाकीर्णोपक्रान्त बुद्धानां भगवतां सत्कृतं गुरुकृ-
तं मानितं पूजितं सम्यक् पश्यति । कथमाः सत्त्वविवादनेतव्यं सत्कारं बुद्धकोटीनि बुद्धानां संक्रामति न तानुकम्पानि कृत्वा पयत्न आर्य तत्र किन्नाम गिरिस्त्वति प्रतिष्ठा निर्वाणं नभिरक्षणं नसाधिसः
वसति । नयनकविवेचनतयाकबुद्धचित्तेन सार्धं संवसति । बुद्धकोटीबुद्धक्षेत्रं संक्रामति संबोधनिया नवं बुद्धक्षेत्रं वयति । आयचनात्मस्याद्यै अधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वयंभूताः गंभीरायां प्रज्ञापारमिताः

यायथमचिल्लात्यादमृयादययागनायस्यना॥ ॐल्ययायकोभत्ते॥ ॐ॥ तन्निपुनःसन्दतमदायानिकाः कुलपुत्रः कुलदुहितनयष्ठ्यथवद्धनिवृद्धगतानिवद्धनिवृद्धसद्दग्राधिवद्धनिवृद्धगतासद्दग्राधिवद्ध
निवृद्धकोटिनियुतशतसहस्राणिदृष्ट्वानिरवन्तितस्यश्रन्तिकोमिकमाल्येम्दानानियकान्तिरवन्तिभीतंनकिमल्यानिताविमावीर्यमात्रवंध्यानमासविर्तयुक्ताअधिकारयति। सानापतेनयाल्गेनतिरश्मीगं
भीरायांप्रज्ञापारमितायांस्थायमाक्षायींयवयत्यात्यकमिस्यन्ति। तयुनःकुलपुत्रःकुलदुहितरःषष्ठ्यंभृगोन्नवतायास्मीगम्भीरायांप्रज्ञापारमितायांस्थायमाशयींवृद्धानीतागवर्ताभुनिकायदयकामिष्यन्ति। ॐदेवगंकुल
पुत्राकुलदुहितरःषष्ठ्यंमदायानिकाःतत्त्रिपतितायगम्भीरायांप्रज्ञापारमितायांस्थायमाक्षायोंमयक्रमिष्यन्ति। गल्कयादशानस्थादितकुलपुत्रःकुलदुहितरःषष्ठ्यपूर्वा न्कयिगम्भीरायांप्रज्ञापारमितायांस्थायमानार्थमयक्राम
ष्यतल्कयिगम्भीरायांप्रज्ञापारमितायांस्थायमाक्षायींमपक्रामन्ति। निकायननविल्लनयामगीन्दास्यन्तिड्ग्रुह्रसंवर्णनीयंकर्मोपवस्यन्ति। तयाननदोश्रुह्रसंवर्णनीयनकर्मोपसरूपनायविगतन ॐ मांगम्भीरायांप्रज्ञा २४७
पारमितांस्थायमानांयव्योत्स्यास्यकिनःअव्योत्स्यातअर्थोबानागतत्वल्कयचानांवृद्धानांह्गवतांसर्वज्ञतायुव्याव्याकारवन्ति। तत्रनसर्वज्ञतायल्योत्स्याननधर्म्मव्यसननसंवर्णनीयनकर्मोपसरूपनायविगतनवद्धनिव
र्याधिवद्धनिवर्षगतानिवद्धनिवर्षसदग्राधिवद्धनिवर्षकोटीनियुतशतसहस्राणिमदानितयपुत्रकस्यकः। तथामदानितयान्मदानितयंसंकाम्मवान्कः ः संवर्णनीवा ज्ञपसंवर्णनीवावायसंवर्णनीवायाः
वीवारविव्यतिगतासस्संवर्णनीयपादकुलासश्चनयलोकधातुषुयसदानितयाःकुलपुत्रश्चह्यन्कःतिकजायमन्नःसानानामदानितयानमदानितयंसंकमिष्यन्ति। तथामदानितयानमदानितयंसक्कामगीयूनन्न
संवर्णनीयवयापादतविच्चैतिनागस्संवर्णनीयपाडकुलासपत्नेस्यान्दिग्विवकप्यन्कदक्षिणधर्म्मोपश्चिमायांडत्तरस्यांविदिक्षुद्धमनध्यादिशियमदानितयासकुपुत्रकस्यन्कतास्यापियुनःसंवर्णनीयपाडकुलासमन्य
वृत्लोकधातुषुयमदानितयास्कुपुत्रदानम्कतयुतनायिकत्वालोकधातुव्यःसंवर्णनीयपाडकुलासतत्यामदानितयत्यश्चात्स्कनधर्म्मव्यसननसंवर्णनीयनकर्म्मोपगुर्वा। लेनपुनस्त्रबहुतरायमत्सकः॥ ग

पूनय च महानिनयान्सनानिनयं संक्रामिष्यन्ति गतन्ख महानिनयपूयपन्त्राबहनिगीतावि महाकद्दकानिमतानि नयड ः खानिष्ठतानुर विष्यन्ति तावद्वगतानिनिनयड ः खानिष्ठतानुर विष्यन्ति याव
पूनयवमसं वर्णन्य ः पाड्क्के विष्यन्ति संवर्णनीयं प्राड्द्रू गास ः स्तद्भूतापून्यपूलाकधातुषु पूनयवमहानिनयस्यपयन्तोग । एवं समन्का त्यूनन यिदमस्त दिऊ निर्य्य(ग्भानिपूयय त्यन्को । पूनयवदमस ः
दिक्रूयमलाकपूयपन्त्रामहातीर्वा महाकद्दकोमहाड्खा वेदनां वदयन्कु सकस्त्यम्मिकायियन्ति मवद्कड ः खवदनीयं कम्मक्रूयायि त्वाकयावि त्वादि वि त्वानुष्यकमात्तरावें प्रागितष्य न्कोगयत्तयगायपत्वो
नकगयवकडात्वे न्त्रारविष्यन्ति डाखन्धकू त्नपूयपत्वा कवद्धअलक्रूलपूवापूकसक्रूलपवाभाकूनिकूलपूवासकनि क्रूलपूवाडोनतिककूलपूवानीवपूवान्कूत्तिगपूवाकूलपूवानीचरक्रिपूवाठयपत्वन्क
गगपूयपन्त्राअन्भावारविष्यन्ति काम्भवाअडि घ्भावाअदस्कावाअपायावाअकर्कोकाको गनास्त्रिवावा यग्रपूद्धगयद्दन्त ः श्राष्यन्ति नधर्म्मगर्य्यं नसंघमद्दन्त बोधिसत्वगदन्त प्रत्येकबुद्धगयद्द ः श्राष्यन्ति । नारदं
द्द ः श्राष्यन्ति गग नेवधर्म्मपर्यायसनसंवर्णनीयनकर्म्म भाकगनायत्वि गन्ना । अथ खत्वायुष्मान् गानियूशारगवकमहदयावग ॥ यं च रगवचानकाद्यानिआुस्य धर्म्मपर्यायसनसंवर्णनीयस्य कम्मिदः ः कूतस्यायविग ः
स्यर्यागवर्णूकायिनरवन्कि । रगवानाद । यग्गिवर्णूकागि भानिपूगन व कूयाअपुस्यधर्म्मपर्यायसनसंवर्णनीयकर्म्मिदः ः कूतस्यायविगमयपत्रह्नायानमिगायांवाय्यमाध्मायांयगि वाधिगयांसत्यन्का । नात्रगिन्किगर्य्यं नेयः
यम्मानेयविनयानेग छाम्कु ः गासनन्नेवकथागगेनरद्रि ः समयकं बुद्धेशयिगमिन्ति रायन्का । गआत्मना स्वयगि वदिगर्य्यांगस्यकआन्यांश्वसत्वान्धिवचयियन्ति । गखसन्का त्यूनीयदत्वयनसन्कानान्पूयदन्कया ः
निमत्यन्का । गस्वसन्कानं सविर्य्यकू त्वायनसन्कानान्यपिसविगाधिकनिष्यन्ति । गस्वसैनन ः कछ ः पत्रानविनागयिष्यन्ति । स्वयं वगकीनायक्क्रयान मिगा मजानन्का ः पूथमार्गो ः यगि वदिगर्य्यांमत्यकयनांधद्व ग(थेवश्रा
दयिष्यन्ति । नादं गान्निपूगगर्य्यांपूद्ध त्वानोश्चवयमय्यप्रनूजानामिक ः पूनर्च्चा दायर्गनंक्रूगन्वकुनो । गत्काम्यस्यसाद्धर्म्मड्यकादिग भानिपूगगथानूया ः पूद्धलावदिगर्य्यां ः कगयकजानीया ः कूत्का दिजा

यः शारिपुत्र तथारूपाः पुद्गला वदितव्याः यागमिष्यन्ति खलु पुनः शारिपुत्र तथारूपाः पुद्गलानां ये श्रद्धातव्यं मन्यन्ते तेऽपि तेनैव व्यसनेन समायास्यन्ति । कायश्च मां शारिपुत्र तथारूपा यानमित्रो दूषयिष्यन्ति धर्मदूष
काः स पुद्गला वदितव्याः शारिपुत्र आह ॥ न खलु पुनर्भगवंस्तस्य धर्मदूषकस्य पुद्गलस्य भगवता गात्रायामस्य आत्मभावस्य प्रमाणमाख्यातं ॥ भगवानाह ॥ तिष्ठतु शारिपुत्र तस्य धर्मदूषकस्य पुद्गलस्य गात्रायाय
न्नस्यात्मभावस्य प्रमाणमाख्यानं कस्मादि मा तस्य धर्मदूषकस्य पुद्गलस्यात्मभावस्य प्रमाणं श्रुत्वा उष्णं रुधिरं मुखादागच्छेत् मरणं वा निगच्छेत् मरणमात्रकं वा दुःखं शोकशल्यं समर्पितो वा न वक्तु
भयस्याथ प्राणी लोकदर्शितो वालु नावायावदिदं तस्य धर्मदूषकस्य पुद्गलस्यात्मभावस्य प्रमाणमाख्यातमिति । यस्मै यमीदृशो यथा संविग्नो भवेत् इति भगवानायुष्मतः शारिपुत्रस्यावकाशं न करोति
दर्शयास्य आत्मभावस्य प्रमाणमाख्यास्यतीति ॥ शारिपुत्र आह ॥ भाषतां सुगत भगवान् पश्चिमाया जनताया आलोकः कृतो भविष्यति येन धर्मव्यसनसंवर्तनीयेन कर्मणा समन्वागता भविष्यन्ति धर्मदूषकाः पुद्गला दुःखमात्म
भावं परिगृहीष्यन्तीति ॥ भगवानाह ॥ एवमेव शारिपुत्र पश्चिमाया जनताया आलोकः कृतो भविष्यति तेन ताम्बा धर्मव्यसनसंवर्तनीयेन कर्मणा समन्वागता भविष्यन्ति महानिरयपुद्गलः एवमनुभविष्यतीति यावत् तस्य
वः स्वस्याप्रमाणमात्रकत्वं च ददृशुः यच्च निर्दुःखा नियतं नरकं भविष्यन्तीति । तस्य एव मञ्जुश्रीरिति कस्य कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा गतस्य धर्मव्यसनसंवर्तनीयस्य कर्मणोऽपि निवृत्तिर्भविष्यति न नावृत्ति सा नयि
धर्मान्न प्रतिक्षेप्स्यति । शारिपुत्रः स्माकं नीचं दुःखं सम्मतमवधानमिति ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ संवृतकायवाङ्मनस्कर्मान्तेन भगवन् कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा भवितव्यं मा खलु दीर्घमानोः
दुःखानामनुभवनमिति यथागतस्यानन्तरं मनसि धर्मस्यानुशासनमिति सं यस्यानन्तरं मनसि बुद्धगत वृद्धात्यादयवाबद्धकाय पृथग्यस्य सम्बन्धिता । मनुष्यदारिद्र्यं वा भुक्तासक्तो बहुना वा भविष्यामस्तथ न नसम
यं च धर्मप्रतिक्षेपवाक्कर्मणा कृतमायविज्ञ न व्यसनसंवर्तनीयं कर्म कृतमुपचितं नवतिः भगवानाह ॥ अनन्तरतम सद्धर्मप्रतिक्षेपवाक्कर्मणा कृतं नायविज्ञ नायविज्ञ नधर्मव्यसनसंवर्तनीयं कर्म कृतमुपचय

248

यथेदमिदं वगमादयूनुयाः स्वाख्याते धर्म्मविनये प्रव्रजिता भविष्यन्ति । येऽनुर्मां प्रज्ञापारमितां हवयितवीम त्याक प्रतिष्ठापिता यावन्तस्ते प्रज्ञापारमितामसरते दयिता प्रतिष्ठापिता भवति बुद्धानां भगवतां बाधा दुः
खिता प्रतिष्ठापिता याः शीलानागमप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां सर्वज्ञता दायिका भवन्ति प्रतिष्ठापिता सर्वज्ञता याः दायिका या प्रतिष्ठापिता या धर्म्माः प्रतिष्ठापिता भवन्ति धर्म्मेषु प्रतिष्ठापिता न संघेः प्रतिष्ठापि-
ता भवन्ति संघेषु प्रतिष्ठापिता न लोके समप्यन्ते स्थिता लोके नावसमप्यन्ते स्थिताः प्रतिष्ठापिता भवन्ति । एवं प्रज्ञापारमिताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माः यत्सत्यानि शून्यता समाध्यानानि शून्यता समाधयः प्रतिष्ठापिता
भवन्ति शून्यता निमित्ताप्रणिहित विमोक्षमुखानि शून्यता विमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः दशभिः प्रज्ञाः प्रतिष्ठापिता भवन्ति । शून्यताशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता समाधयः सर्व्वधारणीमुखानि
दशबलाधिमत्स्व सम्यक्प्रतिष्ठापिता भवन्ति । दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्माः प्रतिष्ठापिता भवन्ति । यावत्सर्व्वज्ञता प्रतिष्ठापिता भवन्ति सर्व्वेह
नयाप्रतिष्ठापिता याः स्रुतमया रोच्ययापरिमाण्याः पुण्यस्कन्धः यतिगृहीता भवति । तेन वा पुण्यस्कन्धेन यथा गृहीतेन अनुत्तरसम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धे रक्षेदेवमानुषमानुष्यापि गृहीताः भवति ॥ पुनरपि धर्म्मपर्यायः
नसीवकोनकर्म्म ॥ ७ ॥ सुरतिनाद ॥ यत्पुनर्भगवन्मादयूनुया ममेदानीं प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यन्ति । कतमे ते शाक्यपुत्रा इमां प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यन्ति । भगवानाह ॥ चतुर्भिः सुभूते आकारैः समन्वागता
पुनर्यामोमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयिष्यन्ति । कतमैश्चतुर्भिः इह सुभूते मानाधिष्ठिताश्च ते मादयूनुया भविष्यन्ति । पुनरपि यः कामगम्भीरयाधर्म्मपुर भविष्यन्ति । नवप्रसादं प्रतिलप्स्यन्ते । पुनरपि विप्रत्यनीकाः ये
सत्का ध्येपुरुविष्यन्ति । पापमित्रस्कन्धका पारवविता मादयूनुया भविष्यन्ति । आत्मोत्कर्षकाः परपंसकाः ॥ एभिः सुभूते चतुर्भिराकारैः समन्वागतास्ते मादयूनुया गम्भीरां प्रज्ञापारमितां प्रतिक्षेप्स्यन्ति ॥ सुभू
तिनाह । अनभिमाना भगवं गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा निपुणकुशलमूलविवर्द्धितनयापरिमिता स्कन्धगमना ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् सुभूते अनभिमुख्याः गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा निपुणकुशलमूलविवर्द्धितेः

यमितद कागर्भे ३ सत्त्व किनाम । कियद्भगवन् अभ्रो नाय प्रज्ञापारमितायां यत्र्नमिमुक्ता । भगवानाह । रूपं सुभूते स्वभावेन समुक्तं न संयुक्तं सदा रूपा स्वभावादि सुभूते रूपं वेदना अस्वभावादि वेदना संज्ञा स्वभावादि संज्ञा
संस्कारा स्वभावादिति संस्कारा विज्ञानं सुभूते अस्वभावेन समुक्तं न संयुक्तं सदका विज्ञाना स्वभावादि विज्ञानं । दानपारमिता सुभूते स्वभावेन असमुक्ता न संयुक्ता सदा दानपारमिता अस्वभावादि दानपारमिता । एवं शीलपा-
रमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता सुभूते स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा ३ प्रज्ञापारमिता स्वभावादि प्रज्ञापारमिता । अध्यात्मशून्यता सुभूते स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा तथा अध्यात्मशून्यता स्वभा-
वादि अध्यात्मशून्यता । यावदभावस्वभावशून्यता सुभूते स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा नया अभावस्वभावशून्यता स्वभावादि अभावस्वभावशून्यता । स्मृत्युपस्थानानि सुभूते स्वभावेन समुक्तानि न संयुक्तानि सदा ३ स्मृत्युपस्था-
नास्वभावादि वा स्मृत्युपस्थानानि । एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगार्याष्टांगमार्गो ३ सुभूते असमुक्ता न संयुक्ता सदा मार्गो ३ स्वभावादि मार्गो ३ । एवं दशबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदा ३ अष्टादशावेणि-
का बुद्धधर्मा ३ सर्वाकारज्ञता सुभूते स्वभावेन असमुक्ता न संयुक्ता सदा ३ सर्वाकारज्ञता स्वभावादि सुभूते सर्वाकारज्ञता । रूपस्य सुभूते पूर्वान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा ३ पूर्वान्तकोटि तावत्स्वभावादिः
सुभूते रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा ३ विज्ञानस्य सुभूते पूर्वान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा ३ पूर्वान्तकोटि स्वभावादि सुभूते विज्ञानमेवं यावत्सर्वाकारज्ञतायाः सुभूते पूर्वान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा ३ पूर्वान्तकोटि
तावत्स्वभावादि सुभूते सर्वाकारज्ञता । रूपस्य सुभूते अपरान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा अपरान्तकोटि तावत्स्वभावादि सुभूते रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानस्य सुभूते अपरान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा अपरान्तकोटि
तावत्स्वभावादि सुभूते विज्ञानं । एवं यावत्सर्वाकारज्ञतायाः सुभूते अपरान्तकोटिः स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा अपरान्तकोटि तावत्स्वभावादि सुभूते सर्वाकारज्ञता । रूपं सुभूते प्रत्युत्पन्नं स्वभावेन समुक्तं न संयुक्तं सदा ३ प्रत्युत्पन्नं तावत्स्वभा-
वादि सुभूते रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं सुभूते प्रत्युत्पन्नं स्वभावेन समुक्तं न संयुक्तं सदा ३ प्रत्युत्पन्ना तावत्स्वभावादि सुभूते विज्ञानं । यावत्सर्वाकारज्ञता प्रत्युत्पन्ना स्वभावेन समुक्ता न संयुक्ता सदा ३ प्रत्युत्पन्ना तावत्स्वभावादि

सत्त्वानां सर्वाकारज्ञता॥ सत्त्वनिनाद॥ इत्यधिमुच्यात भगवन् प्रज्ञापारमितायामनतियुक्तेन नवयानिककुशलमूलेनायायमिदत्तगताः मानवर्णमनाः ऽकुशीदेदीनवीर्यमुषितस्मृतिविभ्रान्तचित्तदुष्प्रज्ञानाने॥ भगवानाह॥ एवमेव त्ताः
ऽमदस्य धिमुच्यामस्तस्य प्रज्ञापारमितामनतियुक्तेन नवयानिककुशलमूलेऽयायमितदत्तगताः मानवर्णमनाः ऽकुशीदेदीनवीर्यमुषितस्मृतिविभ्रान्तचित्तदुष्प्रज्ञानाने॥ ॥ ऽतिकस्यावनशम्य वेत्वानादेव वः॥
या सुभूते रूपस्य विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां या विज्ञानस्य विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा॥ या दानपारमिताया विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा॥ एवं शीलपारमितायाः क्षान्तिपारमितायाः वीर्य-
पारमिताया ध्यानपारमितायाः प्रज्ञापारमिताया विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। याऽध्यात्मशून्यताया विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। यावदभावस्वभावशून्यताया विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। एवं याः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याः
णां धर्माणां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। एवं आर्यसत्यानां अप्रमाणानां ध्यानानारूप्यसमापत्तीनां या विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा॥ या शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। याऽष्टानां विमोक्षाणां नवा-
नुपूर्वविहारसमापत्तीनां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। या षडभिज्ञानां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। एवं याः सर्वसमाधीनां सर्वधारणीमुखानां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। या दशानां बोधिसत्त्वभूमीनां विशुद्धिः फलविशु-
द्धिरेव सा। या दशानां तथागतबलानां विशुद्धिश्चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदां यावदष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा। या बोधेर्विशुद्धिः फलविशुद्धिरेव सा॥ पुनरपरं सुभूते
या रूपविशुद्धिः फलविशुद्धिः सा। या फलविशुद्धिः प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः सा। या प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः रूपविशुद्धिः सा॥ इति हि रूपविशुद्धिश्च फलविशुद्धिश्च प्रज्ञापारमिताश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं
एवं यावद्या सर्वाकारज्ञताविशुद्धिः प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः सा। या प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः सर्वाकारज्ञताविशुद्धिः सा॥ इति हि सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्च प्रज्ञापारमिताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं
इति विशुद्धिसामान्यं॥ ॥ पुनरपरं सुभूते या फलविशुद्धिः रूपविशुद्धिः सा। या रूपविशुद्धिः फलविशुद्धिः सा॥ इति हि फलविशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं। एवं यास्त्वज्ञावयाय

पुनरपरं सुभूते मनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकविशुद्धिः रूपविशुद्धिः यायानूयविशुद्धिर्या वच्यमकविशुद्धिः सान्ःति दियावत्पश्यकविशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं । एवं
यावत्पश्यकविशुद्धिः सर्वज्ञताविशुद्धिः यायासर्वज्ञताविशुद्धिः पश्यकविशुद्धिः सान्ःति दिपश्यकविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। पुनरपरं सुभूते आत्मविशुद्ध्या रूप
विशुद्धौ रूपविशुद्ध्या आत्मविशुद्धिरिति हि आत्मविशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। ।। एवमात्मसत्त्वजीवपोषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकविशुद्ध्या रूप
विशुद्धिः रूपविशुद्ध्या यावत्पश्यकविशुद्धिरिति हि पश्यकविशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं । एवं यावत्पश्यकविशुद्ध्या सर्वज्ञताविशुद्धिः सर्वज्ञताविशुद्ध्या पश्यकविशुद्धि
रिति हि पश्यकविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। पुनरपरं सुभूते रागविशुद्ध्या रूपविशुद्धिर्यावत्सर्वाकारज्ञताविशुद्धिरिति हि रागविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धि
श्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। एवं द्वेषमोहविशुद्ध्या रूपविशुद्धिर्यावत्सर्वज्ञताविशुद्धिरिति हि द्वेषमोहविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। पुनरपर
नं सुभूते रागद्वेषमोहविशुद्ध्या रूपविशुद्धिर्वै यावत्सर्वज्ञताविशुद्धिरिति हि रागद्वेषमोहविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ।। इति श्रावकस्पृष्टाभावनमविशुद्धि २
ऽऽ ।। पुनरपरं सुभूते रूपान्रूपविशुद्धिः स्कन्धविशुद्धिर्वेदना । एवं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानविशुद्धिः स्कन्धविशुद्धिर्वेदना । एवं यावद्विज्ञानविशुद्धिः संस्कारविशुद्ध्या विज्ञानविशुद्धिः विज्ञानविशुद्ध्याः
नामरूपविशुद्धिर्नामरूपविशुद्ध्या षडायतनविशुद्धिः षडायतनविशुद्ध्या स्पर्शविशुद्धिः स्पर्शविशुद्ध्या वेदनाविशुद्धिः वेदनाविशुद्ध्या तृष्णाविशुद्धिः तृष्णाविशुद्ध्या उपादानविशुद्धिरुपादानविशुद्ध्या भव
विशुद्ध्या जातिविशुद्धिः जातिविशुद्ध्या जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासविशुद्धिर्जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासविशुद्ध्या सर्वज्ञताविशुद्धिरिति हि जरामरणशोकपरिदेवदुःख

दौर्मनस्योपायासविशुद्धिश्च सर्वज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ इति प्रत्येकबुद्धस्य स्थ्यावतारिकदगविशुद्धिः ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते दानपारमिताविशुद्धिः दान-
पारमिताविशुद्ध्या शीलपारमिताविशुद्धिः शीलपारमिताविशुद्ध्या क्षान्तिपारमिताविशुद्धिः क्षान्तिपारमिताविशुद्ध्या वीर्यपारमिताविशुद्धिः वीर्यपारमिताविशुद्ध्या ध्यानपारमिताविशुद्धिः ध्यानपा-
रमिताविशुद्ध्या प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः प्रज्ञापारमिताविशुद्ध्या अध्यात्मशून्यताविशुद्धिः अध्यात्मशून्यताविशुद्ध्या बहिर्धाशून्यताविशुद्धिः बहिर्धाशून्यताविशुद्ध्या अध्यात्मबहिर्धाशून्यताविशुद्धिः अध्यात्म-
बहिर्धाशून्यताविशुद्ध्या एवं यावदभावस्वभावशून्यताविशुद्धिः अभावस्वभावशून्यताविशुद्ध्या स्मृत्युपस्थानविशुद्धिः स्मृत्युपस्थानविशुद्ध्या सम्यक्प्रहाणविशुद्धिः सम्यक्प्रहाणविशुद्ध्या ऋद्धिपादविशुद्धिः
ऋद्धिपादविशुद्ध्या इन्द्रियविशुद्धिः इन्द्रियविशुद्ध्या बलविशुद्धिः बलविशुद्ध्या बोध्यंगविशुद्धिः बोध्यंगविशुद्ध्या मार्गविशुद्धिः मार्गविशुद्ध्या आर्यसत्यविशुद्धिः आर्यसत्यविशुद्ध्या अप्रमाणविशुद्धिः
अप्रमाणविशुद्ध्या ध्यानविशुद्धिः ध्यानविशुद्ध्या आरूप्यविशुद्धिः आरूप्यविशुद्ध्या अभिज्ञाविशुद्धिः अभिज्ञाविशुद्ध्या शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षविशुद्धिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षविशुद्ध्या अष्टविमोक्षविशुद्धिः अष्ट-
विमोक्षविशुद्ध्या नवानुपूर्वविहारसमापत्तिविशुद्धिः नवानुपूर्वविहारसमापत्तिविशुद्ध्या सर्वसमाधिविशुद्धिः सर्वसमाधिविशुद्ध्या सर्वधारणीमुखविशुद्धिः सर्वधारणीमुखविशुद्ध्या दशबलवैशारद्यवि-
शुद्धिः दशबलवैशारद्यविशुद्ध्या प्रतिसंविद्विशुद्धिः प्रतिसंविद्विशुद्ध्या आवेणिकबुद्धधर्मविशुद्धिः आवेणिकबुद्धधर्मविशुद्ध्या सर्वज्ञताविशुद्धिः इति हि सर्वज्ञताविशुद्धिश्चावेणिकबुद्धधर्मविशुद्धिश्चा-
द्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ इति बोधिसत्त्वस्य यानत्रयमार्गविशुद्धिः ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः रूपविशुद्धिः सा यावत् सर्वाकारज्ञताविशुद्धिः इति हि प्रज्ञापारमिता-
विशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्च सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ पुनरपरं सुभूते आत्मा नाया प्रज्ञापारमिताविशुद्धिः आत्मविज्ञानविशुद्धिर्या विज्ञानविशुद्धिः सर्वाकारज्ञताविशुद्धिः

ति हि प्रज्ञापारमिताविशुद्धिश्च विज्ञानविशुद्धिश्च सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं । एवं ध्यानपारमिताविशुद्धिः वीर्यपारमिताविशुद्धिः क्षान्तिपारमिताविशु
द्धिः शीलपारमिताविशुद्धिर्दानपारमिताविशुद्धी रूपविशुद्धिर्या रूपविशुद्धिः सा सर्वाकारज्ञताविशुद्धिरिति हि दानपारमिताविशुद्धिश्च रूपविशुद्धिश्च सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेत
दद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारा यावद्दानपारमिताविशुद्धिर्विज्ञानविशुद्धिर्या विज्ञानविशुद्धिः सा सर्वाकारज्ञताविशुद्धिरिति हि दानपारमिताविशुद्धिश्च यावद्विज्ञानविशुद्धिश्च सर्वा
कारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ इति मृदुमृदुमार्गः ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते अध्यात्मशून्यताविशुद्धिर्यावदभावस्वभावशून्यताविशुद्धिर्या सर्वाकारज्ञताविशुद्धिरिति ह्यध्यात्मशून्यताविशुद्धिश्च याव
दभावस्वभावशून्यताविशुद्धिश्च सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं । स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादविशुद्ध्या यावद्दशबलवैशारद्यावेणिकबुद्धधर्मविशुद्ध्या सर्वाकारज्ञतावि
शुद्धिरिति हि स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादविशुद्धिर्दानपारमिताबोधिपक्षधर्मार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञासर्वसमाधिमुखस
र्वधारणीमुखविशुद्धिर्दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मविशुद्धिश्च सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ पुनरपरं सुभूते सर्वाकारज्ञताविशुद्धिश्च प्रज्ञापारमितायाः
विशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ इति मृदुमध्यमार्गः ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते संस्कृतविशुद्ध्याऽसंस्कृतविशुद्धिरसंस्कृतविशुद्ध्या संस्कृतविशुद्धिरिति हि संस्कृतविशुद्धिश्चासंस्कृत
विशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ पुनरपरं सुभूते स्त्रीनामविशुद्ध्या पुन्नामविशुद्धिर्नगेनामविशुद्ध्या स्त्रीनामविशुद्धिर्विकानानामगतविशुद्ध्या पुरुषलक्षणविशुद्धिर्न पुरुषलक्षणविशुद्ध्या स्त्रीकानामगवि
शुद्धिरिति हि पुरुषीकानामगतविशुद्धिश्च पुरुषलक्षणविशुद्धिश्चाद्वयमेतदद्वैधीकारमभिन्नमच्छिन्नं ॥ इति मृद्वधिमात्रमार्गः ॥ ॥ पृथग्व स्वायम्भा आतिपृगाग वक्तमवद्य वावद ॥ गङ्गेयावसुव

विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ कस्य विशुद्धत्वात् ॥ भगवानाह ॥ रूपस्य विशुद्धत्वाच्छारिपुत्र गम्भीरा विशुद्धिः ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानस्य विशुद्धत्वाद्गम्भीरा ॥ एवं पृ
थिवीधात्वब्धातुतेजोधातुवायुधात्वाकाशधातुविज्ञानधातुविशुद्धत्वाद्गम्भीरा ॥ एवं चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविशुद्धत्वाद्गम्भीरा ॥ रूपशब्दगन्धरसस्पर्शधर्मविशुद्धत्वाद्गम्भीरा ॥ दानशीलक्षान्तिवीर्य
ध्यानप्रज्ञापारमिताविशुद्धत्वाद्गम्भीरा ॥ अध्यात्मशून्यताविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ यावदभावस्वभावशून्यताविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ स्मृत्युपस्थानविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गविशुद्ध्या गम्भीरा ॥
शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ अष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ अभिज्ञाविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ दशबलवैशारद्यप्रतिसंवि
दावेणिकबुद्धधर्मविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ सर्वाकारज्ञताविशुद्ध्या गम्भीरा ॥ इति मध्यमध्यमार्गेण ॥ ॥ शारिपुत्र आह ॥ आलोककरी भगवन् प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्रा
त्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ शारिपुत्र आह ॥ कस्य विशुद्धत्वात् ॥ भगवानाह ॥ प्रज्ञापारमिताविशुद्धत्वाच्छारिपुत्रात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ एवं ध्यानपारमिताविशुद्धत्वाद्वीर्यपारमिताविशुद्धत्वात्क्षान्तिपारमिताविशुद्ध
त्वाच्छीलपारमिताविशुद्धत्वाद्दानपारमिताविशुद्धत्वात् ॥ अत्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ अध्यात्मशून्यताविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ यावदभावस्वभावशून्यताविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ स्मृत्युपस्थान
विशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ अष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहा
रसमापत्तिविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञाविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्ध
धर्मविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ यावत्सर्वाकारज्ञताविशुद्ध्यात्यन्तालोकविशुद्धिः ॥ इति मध्यमध्यमार्गेण ॥ ॥ शारिपुत्र आह ॥ अप्रतिसन्धिर्भगवन् विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाः

च्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कस्मा संक्रान्त्या विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ रूपस्यासंक्रान्तिरनुपपत्तिः सा विशुद्धिः॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यासंक्रान्तिरनुपपत्तिः सा विशुद्धिः॥ एवं यावत् सर्वाकारज्ञताया असंक्रा:
न्तिरनुपपत्तिः सा विशुद्धिः॥ इति मध्याधिमात्रमार्गः॥ ॥ शारिपुत्र आह॥ असंक्लिष्टा भगवन् विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तासंक्लिष्टत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कस्माद्भगवन्नसंक्लिष्टतया विशुद्धिः॥ भगवा:
नाह॥ रूपस्य प्रकृत्यसंक्लिष्टत्वाद्वि॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य प्रकृत्यसंक्लिष्टतया विशुद्धिः॥ एवं यावत् सर्वाकारज्ञतायाः प्रकृत्यसंक्लिष्टतया विशुद्धिः॥ इत्यधिमात्रमृदुमार्गः॥ ॥ शारि:
पुत्र आह॥ अप्राप्तिरनभिसमयो भगवन् विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्ताप्राप्त्यनभिसमयत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कस्माद्भगवन्नप्राप्त्यानभिसमयेन विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ रूपस्याप्राप्त्यानभिसमय:
न विशुद्धिः॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्याप्राप्त्यानभिसमयेन विशुद्धिः॥ एवं यावत् सर्वाकारज्ञताया अप्राप्त्यानभिसमयेन विशुद्धिः॥ इत्यधिमात्रमध्यमार्गः॥ ॥ शारिपुत्र आह॥ अ:
नभिनिर्वृत्तिर्भगवन् विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तानभिनिर्वृत्तत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कस्माद्भगवन्ननभिनिर्वृत्त्या विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ रूपस्य शारिपुत्रानभिनिविशुद्धिः॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्का २८
राणां विज्ञानस्यानभिनिर्वृत्त्या विशुद्धिः॥ एवं यावत् सर्वाकारज्ञताया अनभिनिर्वृत्त्या विशुद्धिः॥ इत्यधिमात्राधिमात्रमार्गः॥ ॥ शारिपुत्र आह॥ अनुपपत्तिर्भगवन् कामधातौ विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अ:
त्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कथं भगवन् कामधातावनुपपत्तिर्विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ कामधातुः स्वभावानुपपत्त्या शारिपुत्रानुपपत्तिर्विशुद्धिः॥ शारिपुत्र आह॥ अनुपपत्तिर्भगवन् रूपधातौ वि
शुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कथं भगवन् रूपधातावनुपपत्तिर्विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ रूपधातुः स्वभावानुपपत्त्या शारिपुत्रानुपपत्तिर्विशुद्धिः॥ शारिपुत्र आह॥ अनुपपत्तिर्भग
वन्नारूप्यधातौ विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र॥ शारिपुत्र आह॥ कथं भगवन्नारूप्यधातावनुपपत्तिर्विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ आरूप्यधातुः स्वभावानुपपत्त्या शारिपुत्रानुपपत्तिर्विशुद्धि

ह्दि ५ अनुकम्पायकत्वश्रावनामाग्निस्व ॥ ॥शारिपुत्र आह । अजानना भगवन्विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ कथं भगवन्न जानाति विशुद्धिः । भगवानाह ॥ धर्म्मजडतामुपादा-
य ॥ शारिपुत्र न संजानाति विशुद्धिः ॥ शारिपुत्र आह । रूपं न जानाति भगवन्विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ कथं भगवन्रूपं न जानाति विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ स्वलक्षणशून्यता-
मुपादाय ॥ शारिपुत्र रूपं न जानाति विशुद्धिः ॥ शारिपुत्र आह ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं भगवन्न जानाति विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ कथं भगवन् वेदनासंज्ञासंस्कारा-
न्विज्ञानं न जानाति विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ स्वलक्षणशून्यतामुपादाय ॥ शारिपुत्र वेदनासंज्ञासंस्कारान्विज्ञानं न जानाति विशुद्धिः ॥ शारिपुत्र आह ॥ सर्व्वधर्म्मान् भगवन्न जानाति विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशु-
द्धत्वाच्छारिपुत्र । शारिपुत्र आह ॥ कथं भगवन्सर्व्वधर्म्मान्न जानाति विशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्मानुपलब्धितः ॥ शारिपुत्र सर्व्वधर्म्मान्न जानाति ॥ स्मृति १६ य ह्यनाद्यन्तसमता नामाग्निस्व ॥ ○ ॥शारिपुत्र आह ॥ सर्व्वज्ञता भ-
गवन्प्रज्ञापारमिता नापकारं करोति ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ कथं भगवन् सर्व्वज्ञताया प्रज्ञापारमिता नापकारं करोति नापकारं करोति ॥ भगवानाह ॥ धर्म्मस्थितितामुपादा-
य शारिपुत्र प्रज्ञापारमिता सर्व्वज्ञताया नापकारं करोति ॥ नापकारं करोति ॥ शारिपुत्र आह ॥ प्रज्ञापारमिता विशुद्धिर्भगवन्न कञ्चिद्धर्म्मं परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धत्वाच्छारिपुत्र ॥ शारिपुत्र आह ॥ क-
थं भगवन्प्रज्ञापारमिता विशुद्धिर्न कञ्चिद्धर्म्मं परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥ धर्म्मधातुपरिनिष्पत्तितामुपादाय ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ आत्मविशुद्धितो भगवन्रूपविशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अ-
त्यन्तविशुद्धितामुपादाय सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ केन कारणेन भगवन्नात्मविशुद्धत्वाद्रूपविशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ आत्मासद्भूततया रूपासद्भूततयात्यन्तविशुद्धिः ॥ सुभूतिराह ॥ आत्मविशुद्ध्या भगवन्वेदनासंज्ञा-
संस्कारविज्ञानविशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ अत्यन्तविशुद्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ केन कारणेन भगवन्नात्मविशुद्धत्वाद्वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानविशुद्धिः ॥ भगवानाह ॥ आत्मासद्भूततया वेदनासं-

ष्ठ संस्कारविज्ञानानां सद्भूतत्वाद्रूपविशुद्धिः॥ सुभूतिराह॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्दानपारमिताविशुद्धिः॥ एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्प्रज्ञा:
पारमिताविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्स्मृत्युपस्थानविशुद्धिः॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानां॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्मार्गविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्नार्यसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यसमाप:
त्तिविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वादष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वादध्यात्मशून्यताविशुद्धिः॥ यावदभावस्वभावशून्यतावि:
शुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वात्समाधिधारणीमुखविशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वाद्दशबलवैशारद्यप्रतिसंविद्विशुद्धिः॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्नष्टादशावेणिकबुद्धधर्मविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभू
ते॥ सुभूतिराह॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्सर्वधर्मविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भगवन्नात्मविशुद्धत्वात्सर्वधर्मविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ आत्मासद्भूतत्वात्सर्व
धर्मासद्भूतत्वाद्विशुद्धिः॥ सुभूतिराह॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्श्रोतआपत्तिफलविशुद्धिः॥ एवं सकृदागामिफलानागामिफलार्हत्वप्रत्येकबोधिविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ स्वलक्षणशून्यतामुपादाय: २८
सुभूतिराह॥ आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्बोधिविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भगवन्नात्मविशुद्धत्वाद्बोधिविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ स्वलक्षणशून्यतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥
आत्मविशुद्धत्वाद्भगवन्सर्वज्ञताविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भगवन्नात्मविशुद्धत्वात्सर्वज्ञताविशुद्धिः॥ भगवानाह॥ स्वलक्षणशून्यतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ अ
द्वयविशुद्धिर्भगवन्नप्राप्तिर्नाभिसमयः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भगवन्नद्वयविशुद्धिर्न प्राप्तिर्नाभिसमयः॥ भगवानाह॥ असंक्लेशाव्यवदानधर्मसमतामु
पादाय॥ सुभूतिराह॥ आत्मानन्ततया भगवन्रूपानन्ततया विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भगवन्नात्मानन्ततया रूपानन्ततया विशुद्धिः॥ भगवानाह॥ अत्य

कशून्यतामनवग्राह्यशून्यतामुपादाय। सुभूतिराह॥ शून्यतायर्थ्यनतया भगवन्नवदना संख्यासंख्यानविज्ञानार्थ्यनमात। भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते। सुभूतिराह। केन कारणेन भगवन्नात्मायथ्यनकता

याचेयता संख्यासंख्यानविज्ञानायथ्यनकता विशुद्धिर्भगवानाह॥ शून्यत्वकशून्यता शूनवर्ता ग्रशून्यता मुपादाय। सुभूतिराह। एवं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सु-

भूते। सुभूतिराह। केन कारणेन भगवन्नियं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता। भगवानाह। मार्गज्ञताज्ञानमुपादाय। अयं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता॥ ॥ [illegible] मिमार्गलवायपरिव-

र्ताविकल्पा कद्वयविशुद्धिरावर्णनामार्ग [illegible] कामार्गस्तुता॥ ॥ आर्यमस्र विंशतिसाहस्रिकायां भगवत्यां प्रज्ञापारमितायामभिसमयालंकारानुसारेण संशोधितायामनवद्ययविशुद्धिपरिवर्तो

द्वितीयः॥ ॥ सुभूतिराह॥ प्रज्ञापारमिता भगवन्॥ ॥ विसत्त्वानामसत्त्वानां नाथयत्नीयत्न यत्नीयनाशयमकनयस्य प्रत्यय। भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते मभूत। सुभूतिराह॥ क-

न कारणेन भगवन्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमिता नाथयत्नीयत्नयत्नीयनाशयमकनयस्य प्रत्यय। भगवानाह॥ अत्यन्तविशुद्धत्वात्सुभूते। सर्वधर्मसमतायां सर्वधर्माणामनुपादाय॥ [illegible] कामेसा-

वतिर्वाणप्रतिष्ठा॥ ॐ ॥ सुभूतिराह॥ सत्त्वसंज्ञा भगवन्महायानिकस्य कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वा [illegible] कुशल [illegible] प्रज्ञापारमिता सर्वज्ञतायामभिनिविष्टस्य यागमनानि निःसृत्य विहरतो कानिष्पतो मा प्रज्ञापार-

मितायां भगवानाह॥ साधु साधु सुभूते एवमेतत्सुभूते नामिसत्त्वकारस्य स्कन्धान्निमित्तकायिसत्त्वस्य सत्त्वा॥ न त्वमसत्त्वानाननिमित्तानि सुभूते सर्वधर्मा शून्यानामकाः। सुभूतिराह॥ कथं भगवन्नामकायिसत्त्व-

संज्ञानिमित्तकायिसत्त्वा। भगवानाह॥ इह सुभूते महायानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च प्रज्ञापारमितां नामकायिया सीयकि निमित्तकायिया दीप्यकि निमित्तकायिया नामकाय्यत्री तायत्प्रज्ञापारमि-

तामिति क्रियाकि इति किं विग्रहाका प्रज्ञापारमिता शून्यमानानि क्रियाकि इत्यनी का नियति प्रज्ञापारमिता॥ [illegible] कामनुपायनस्यवसं॥ ॥ सुभूतिराह॥ आश्चर्यं भगवन् यावदियं प्रज्ञापारमिता।

बोधिसत्वानां महासत्वानां स्वाख्याता वसमुपनिनिष्ठिता बोधिसंगा गभिवासक्षा॥ ०॥ कायायनाविंदुनमा॥ ॥अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। कतम आयुष्मन् सुभूते
बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रज्ञापारमितायां चरतां संग्रहः१ कतमः संग्रहः॥ सुभूतिराह॥ ०॥ इहायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वस्त्वं कुशलपुष्टो बाकुलर्द दिवावा अनुपायकुशलानुयं गृह्णाति संग्र-
हवस्तु संग्रहः॥ दानं नाम संग्रहवस्तुना विज्ञानेन गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। एवं व्यवस्थानेन सकानि स्कन्धधात्वायतनानि गृह्णाति ते सर्वे सत्वाः ज्ञाविगृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। दानपारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः।
शीलपारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। क्षान्तिपारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। वीर्यपारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। ध्यानपारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। प्रज्ञापारमितां गृह्णाति संग्रहवस्तु संग-
हः। एवं स्मृत्युपस्थानानि गृह्णाति गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। सम्यक्प्रहाणादि यावदष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् गृह्णाति॥ ०॥ इति संग्रहवस्तु संग्रहः। आर्यसत्यानि गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। अयमायुष्मञ्छारिपुत्र
समापत्तीर्गृह्णाति॥ ०॥ इति संग्रहवस्तु संग्रहः। अष्टौ विमोक्षान् नवानुपूर्वविहारसमापत्तीर्गृह्णाति मिस्त्रपतिविवानि गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। एवं महाशून्यतां गृह्णाति समाधिनयनार्थं यावत् सर्वतो मुख
निगृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। दशबलानि अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् गृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः। बलसमाधिपरिशुद्धिविदस्यादर्शितं धर्म्मान् ०॥ इति संग्रहवस्तु संग्रहः। सर्वकृताभिनिगृह्णाति संग्रहवस्तु संग्रहः।
पुनरपरमायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः अनुपायकुशलताशीला न धर्म्मानि ज्ञुलोकानयधर्म्मा ०॥ इति संग्रहवस्तु संग्रहः। अनागतान् धर्म्मान् अनागतान् धर्म्मान् ०॥ इति संग्रहवस्तु संग्रहः। प्रत्युत्पन्नान् धर्म्मान् ०॥ इति संग्रहवस्तु
संग्रहः। पुनरपरमायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रत्युत्पन्नमुपायगेन प्रथमविहारस्वादमुपायाय॥ दानपारमितायां चरन्नवकाशो न संग्रहः। शीलपारमितायां चरन्नवकाशो न संग्रहः। क्षान्तिपारमितायां चरन्नवकाशो न संग्र-
हः। वीर्यपारमितायां चरन्नवकाशो न संग्रहः। ध्यानपारमितायां चरन्नवकाशो न संग्रहः। प्रज्ञापारमितायां चरन्नवकाशो न संग्रहः॥ ०॥ पञ्चनयचरनकाशो न संग्रहः। समाधयः दाना द्विधा दशविधचरन्नवकाशो न समाधिचरन्नवकाशो न संग-

२८४

एवं खल्वायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो विसंगतः॥ आर्य्यसमायुषू नानानिमित्ताः प्रज्ञापारमितायां विमार्गमनुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु शारिपुत्र सर्व्वशून्यतासु सर्व्वसमाधिषु सर्व्वधारणीमुखेषु बुद्धधर्मे
विसंगता भगवतः वैशारद्येषु प्रतिसंविदासु बुद्धधर्म्मेषु चरतो विसंगता॥ यावत् सर्व्वाकारज्ञतायां चरतो विसंगता॥ ... विवियकौ॥ ॥यः पुनरायुष्मन् शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः आत्मानं सत्त्वानां महासत्त्वानां उपा
यावन्मितायां चरतामसंगता॥ न च पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् अनुपायकुशलस्यैवं भवति रूपं रूपमिति संजानीते। एवं वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं संजानीते।
नातीतधर्म्मान् संजानीते। नानागतधर्म्मान् प्रत्युत्पन्नधर्म्मान् संजानीते। न संस्कृतासंस्कृतधर्म्मान् संजानीते। पुनरपरमायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः अनुपाय
कुशलस्यैवं भवति। अहं दानं ददामि। इदं दानं ददामि। अहं शीलं रक्षामि। इदं शीलं रक्षामि। अनेन शीलेन रक्षामि। अहं क्षान्तिं भावयामि। इयं क्षान्तिं भावयामि। अनया क्षान्त्या भावयामि। अहं वी
र्यमारभे। इदं वीर्यमारभे। अनेनाहं वीर्यमारभे। अहं ध्यानं समापद्ये। इदं ध्यानं समापद्ये। अहं प्रज्ञां भावयामि। इमां प्रज्ञां भावयामि। अहं पुण्यं प्रसवामि। इदं पुण्यं प्रसवामि। अहं बोधिसत्त्वनिया
ममवक्रामामि। अहं बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि। अहं सत्त्वान् परिपाचयिष्यामि। अहं सर्व्वज्ञतामनुप्राप्स्यामि। सर्व्वमायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमितायां चरतामनुपायकुशलानां विकल्पानां संस्कारा
...। अध्यात्मशून्यतामुपादाय बहिर्द्धाशून्यतामुपादाय। अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतामुपादाय यावदभावस्वभावशून्यतामुपादाय। पुनरायुष्मञ्छारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् अनुपा
यकुशलतया संगो भवति॥ ॥अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। कतमेनार्य्य सुभूते पर्यायेण बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य संगो भवति। सुभूतिराह॥ इह कौशिक बोधिसत्त्व
स्यैवं संजानीते दानं संजानीते। एवं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञां संजानीते। अध्यात्मशून्यतां संजानीते। बहिर्द्धाशून्यतां संजानीते। अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां संजानीते। यावदभावस्वभावशून्यतां संजानीते। एवं

सफकि अवाधियखा धम्मानायेसत्थानिअभुकमासध्या नानूयसमायकी ४ भू नमानिमिलायधिदिकारि हाउसमाधीन्धानदीमूखानिदगमधमगवलानिनवानिवेगमनज्ञानिवगउ४॥ यविसीविधा२स्वादगा
घविकान्भूवधम्मासेव्वानीकाबुद्धाकुगवग ४ संज्ञानीक। बुद्धावधायिककुगनमलानिसंज्ञानीग कानिसव्वीवरिसीकिच्यपिरुयिवाउलयित्वाअनूकूलनायेसमायाँ वाधययनिश्रमयाणि। जयंकोशिकवा
यसतम्यमदासलसासगयननगक्कोवसंगायांग्रहायानमिकायावविसुं। न कुलसत्वा ४॥ नदिकोशिकनृपस्यसुकृति ४ गव्वायनिश्रामसयिसुं। नवदनायानसंहायानमं स्काचाक्षोनविकानस्यकोशिकः
उकृति ४ गव्वायनिश्रामयिसुं। जंवीयकसमस्कानांस्कंधवासायगनानांग्रनीयमसंस्यादसवनगधाप्रकृति ४ यनिश्रामयिसुं। जंवीयान्तमिगानांसककिगवाधिपस्य नांधम्मोसोमायेसत्यानामग्रमासध्याना
नूपसमायकीनांभूनमानिमिलायधिदिगानामक्षनांमिमाकाशानवानुपूर्वविसनसमायकीनामरिहानांसमाधीनांधानदीमखानांसर्वगभूनमानांदगमानाकथामगवलानांग्रहविदामावधिकानांयः
नधम्मोसान्नूमवायकृति ४ यनिश्रामयिसुं। नदिकोशिकसर्वाकानकूमायाप्यकृति ४ गव्वायनिश्रामयिसुं॥ श्रुभिपूनविंयकः॥ ॥पननयनंकोशिककवाधिसत्वनमदासलनयनांसन्दर्भयिसुकामः
नसमाभययिसुकामनसमलज्जयिसुकामनसंप्रदर्भयिसुकामननभूनूलनायेसमायांवाध्ययथारसगानूमनमानसनयनसन्दर्भायिसव्या ४ समाधायिसव्या ४ समलज्जायिसव्या ४ संप्रदर्भायिसव्याः
लथवयूनः ४ संप्रदर्भयिसव्यायथवाधिसत्वामदासलव ४ वहायानमिकायायनन्तविकलामायघर। अहंदानवदामहंदं गीतीनकामहंदं कासिंगावयामिअहन्तीपमानरहदंध्यानंसमायद्यहंमेग्रहा
हावयामहंदं भूध्यानमभूनगायांवनामहंदं वदिकोभूनगायांवनामहंदं भूध्यानमवसिकोगनगायांवनामहंदं यावदलवक्षलवभूनगायांवनामहंदं सकाशिगद्वाधिपस्यान्धम्मोसावयामहंदं मायसत्यानिरा
वनामहंदं भूयमाध्याना नूपसमायकी ४ समायचदंभूमानानिमिलायाधिदिगंगावयामहंदं मकविमाकाकाकावयामहंदं नवानुपूर्वविदानसमायकी ४ समायचदंसमाधिसमायचदंधानदीमखानिसमायच

२४४

देवगन्धर्वेभ्यश्च यानि प्रतिसंविदावधिकानुद्धधर्मा क्रावमर्द बोधयन्वनामी पूर्वे बोधिसत्त्वा महासत्त्वयन्ते सन्दर्शयति समादापयति समुत्तेजयति संप्रहर्षयति ज्ञानानि च नानि श्रोत्रियत्वो पुद्गलानां

ता यो समादापनायां संप्रदर्शयन्त्वा वदिको भिक्षु बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुत्तरायै सम्यक्संबोधये संदर्शयितव्याः समादापयितव्याः समुत्तेजयितव्याः संप्रहर्षयितव्याः अत्र बोधिसत्त्वयानिकेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा

सर्वाः संगकाश्च यानि वर्जितानि विद्यान्निकार्तिपुण्यं प्रतियकाः ॥ ॥अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमामन्त्रयामास ॥ साधु साधु सुभूते । यस्त्वं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां संगकोटीर्निर्दिशसि । अथ खल्वा-

युष्मान् सुभूतिः संगकोटिः समन्वाहृत्य निदर्शनामिकाः सूक्ष्माः साधु च सूत्र मनसिकृत्य विशेषदृष्टः । उवीरं भगवन्तं आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । भगवानेतदवोचत् । इह सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा

वाऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ बोधिसत्त्वयानिकः तथागतानास्मान् निमित्तीकरोति मनसिकरोति । यावत् सुभूते निमित्तीकरोति तावत् संगः । यदपि तथागतानागतानां बुद्धानां भगवतां स्वायम्भुवां यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिम-

भिसंबुद्धानां यावदनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतानां यावत् सद्धर्मस्थितिकानां कुशलमूलानि तत्सर्वं निमित्तीकरोति मनसिकरोति मनसिकृत्वाऽनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामय-

ति । यावत् सुभूते निमित्तीकरोति मनसिकरोति तावत् संगः । या चापि तथागतानामतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां श्रावकाणां च संघस्य कुशलमूलानि कुशलमूलानि निमित्तीकरोति मनसि-

करोति मनसिकृत्वाऽनुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति । यावत् सुभूते निमित्तीकरोति मनसिकरोति तावत् संगः । तत्र तथागतानां निमित्तीकृत्य मनसिकर्त्तव्यानि बोधिसत्त्वेन कुशलमूलानि

निमित्तीकृत्वा मनसिकर्तव्यानि ॥ इति सूक्ष्मसंगः ॥ ॥अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । नमस्कारो भगवन् प्रज्ञापारमितायाः ॥ भगवानाह ॥ एकविविविक्तत्वात् सुभूते सर्वधर्माणां ॥ सुभूतिराह ॥

नमस्करोमि भगवन् प्रज्ञापारमितायै ॥ भगवानाह ॥ तथा हि सुभूते अकृता प्रज्ञापारमिता सूत्रान्तरिसंस्कृतानां साकं न विकल्पकारीसंवाद्धं ॥ इति धर्मगाम्भीर्य्या ॥ सुभूतिराह ॥ सर्वधर्मा भगवन् दुरवबोधाः

वाधीः भगवानाह॥ तथा हि सुभूते न च धर्मप्रकृतिः एकैव सुभूते धर्मप्रकृतिर्या बुद्धधर्मप्रकृतिः सा प्रकृतिः याऽप्रकृतिः॥ साऽनन्तरिसंस्कृतया। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन एकाप्रकृतिः
सप्रकृतिः मनसिसंस्कृतिः रानकायस्य नामस्य चत्वारि संग्रहधावि वज्रिमारवकि॥ स्थविर सर्वसंगवर्ज्जनं॥ सुभूतिराह॥ रिसंवाधीर्भगवन् प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ तथा हि सुभूते प्रज्ञापारमि-
तानकनविदिष्टानरूपानमनानविज्ञानानां संबुद्धा॥ स्थविरसंघमा॥ ॥सुभूतिराह॥ अचिन्त्या भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ तथा हि सुभूते प्रज्ञापारमितानकनविदिष्टानान्नरूप
मनवदनयानसंज्ञायानसंस्कारेभ्यो विज्ञानानन्तरागायाव चक्षुःसमस्पर्शस्पर्शधाधायकर्नेऽपरो ऽसमुत्पादो नेनया प्रमिता॥ रिनेवाधियके धर्मे नायरानानापूर्यसमायकि रिनाष्टविमाक्षेनेनवारि
ननुपूर्वविहारसमापत्तिरिति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेनापि रिहारिनसर्वगुणतारिनसर्वसमाधिरिनसर्वधारणीमुखेनेन तथागतबलैर्नप्रतिसंविद्भिर्नावेणिकैर्बुद्धधर्मैर्ज्ञाता॥ सुभूतिराहः
॥ कानिकार भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्मानुपलब्धितः कारिकाः सुभूते प्रज्ञापारमिता॥ ॥ विज्ञानमित्राः कारियकप्रमियको॥ ॥सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्॥ न रूपे चरति चरति प्रज्ञापारमितायां। न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने न च
रति चरति प्रज्ञापारमितायां। एवं चक्षुःसमस्पर्शे न धर्माधायतनप्रतीत्यसमुत्पादे न चरति चरति प्रज्ञापारमितायां॥ एवं दानपारमितायां सर्वगुणतासु सर्वसमाधिषु सर्वधारणीमुखेषु स्मृत्युपस्थानेषु
स्थानेषु समापत्तिषु यावदष्टाङ्गमार्गे न चरति चरति प्रज्ञापारमितायां। शून्यतायां न चरति चरति प्रज्ञापारमितायां। अष्टसु विमोक्षेषु नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु
शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु न चरति चरति प्रज्ञापारमितायां। दशसु तथागतबलेषु न चतुर्षु प्रतिसंवित्सु आवेणिकेषु बुद्धधर्मेषु न चरति चरति प्रज्ञापारमितायां। सर्वज्ञतायां। अपि न च न

२८०

तियवनितिछायानमित्तायां॥ ॐ तिवृयादिप्रयोगः॥ ॥सवृद्धयनिद्यन्नानिबमिति ववनतियवनितिछायावनिमित्तायां।नृपंनसुखंनड४ खमिमितियवनितिवनतिछायानमित्तायां।नृपन्ना मानाना मति
ववनितियवनितिछायानमित्तायां।नृपन्नशुरन्नाशुरमितितयवनितियवनतिछायानमित्तायां।वदनासंह्ला सं स्का विह्लानचनि स्वन्ना नित्य मितियवनितियवनतिछायानमित्तायां।विह्लानेन सुखन्नड४ ख
मितियवनितियवनितिछायानमित्तायां।विह्लानन्ना मानाना मतियवनितियवनितिछायानमित्ता यांवि ह्लानंनशुरन्नाशुरमितियवनितियवनतिछायानमित्तायां।जर्वं यकृतमसुस्कधथान्यायकना४
नित्यकीव्यतमूत्यादाअनित्स्व न्यूयस्कनसम्यक्क दाधर्मियाद ङ्यवलवाध्यक्षमार्गीमूर्यसत्वायउमाधम्यानानूयसनायकय४गृ त्यकानिमित्तकयधिदिकान्यरिह्ला४सर्वगृ न्यना४ सर्वसमाधय४सर्वः
धानकीमसूखानिदगवलवेगानचयेमिसं विदावाधिकवृद्धधर्म्मायावनसर्वेक्कानानित्यानानित्यविवनतियवनतिछायानमित्तायां।सर्वेक्कानसुखानड४ यतियवनितियवनतिछायानमित्तायाःसर्वः
ह्वानानामानानामतियवनितियवनतिछायानमित्तायां।सर्वेक्कयानशुरनाशुरतियवनितियवनतिछायानमित्तायां।नक्कयदना४नतड्डब कथासम्बिघका। यस्यनित्यन्वाजूनित्यवासुखन्वाड४ख४
न्वाजूमावजूनामावाशुरन्वाजूशुरन्वावदवासंह्लासन्कानावनविह्लानेवथासम्बिघक यस्यनित्यन्वाजूनित्यन्वासुखन्वाड४खन्वाजूमावाजूनामावाशुरन्वाजूशुरन्वा॥जर्वंयकृतमसुस्कन्धः
धान्वायवनन्यधियमसूत्यादयानमि वाधिपक्षधर्म्माजूयसत्वायउमाधन्यानानूयसमायकयां४कविमाकानवानूयचविसानसमायकय४गृत्यकानिमित्तकयधिदिकारिह्ला४सर्वगृन्यना४सर्वसमाधय४
सर्वेयानकीमसूखानिदगवलवेगानचयमिसंविदावाधिकवृद्धधर्म्मायावन्नमासर्वेक्कानानथासंविघका।यस्यनित्यन्वाजूनित्यन्वासुखन्वाड४खन्वाजूमावाजूनामावाशुरन्वाजूशुरन्वा॥ ॐ ॥
नूयायनित्यादिप्रयोगः॥ ७ ॥पूनमयवनंसूत्रनवाधिसत्वामसूत्रसलन्स्यछायानमित्तायां वनसावछयमयानियूर्छ यानियूर्छ मितितवनितियवनतिछायानमित्तायां वदनासंह्लासंस

यविज्ञानमयविपूर्णं यविपूर्णं मितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादः ऽप्रतीत्यसमुत्पादाभानाय विपूर्णं नियविपूर्णं नीतिनवनतिवनतिप्रज्ञायानः
मितायां। एवं सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि भूयविपूर्णं नियविपूर्णं नीतिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवं स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपाद इन्द्रियबल
वोध्यंगमार्गा भूयविपूर्णं यविपूर्णं मितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवं मार्य्यसत्यानायमाणध्यानानारूप्यसमापत्तयः। अष्टविमोक्षानवानुपूर्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्र
मिहितानि विमोक्षमुखायविपूर्णं यविपूर्णं भूतिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवं दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदाः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा भूयविपूर्णं यः
विपूर्णं भूतिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। यावत्सर्वज्ञताभूयविपूर्णं यविपूर्णं भूतिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। बक्रस्कन्धकाधनूपस्यायविपूर्णं कायविपूर्णं तावायानमरूपमवमः
पिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। वदनासंज्ञायाः संस्कानाधा विज्ञानस्यायविपूर्णं कायविपूर्णं तावायानमकविज्ञानं एवमपिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवं यावत्सर्वज्ञताया भूयविपूर्णं
मायविपूर्णं तावायानमसातसर्वज्ञता एवमपिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां॥ भूतिभूयायविपूर्णं विप्रयागतः॥ ७ ॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ गाम्भीर्य्यसवववन्याः २८१
वदर्यं वाधिसत्त्वानां महासत्त्वानां संगन्धाध्यात्म॥ भगवानाह॥ एवं एतत्सुभूते नास्त्यात्मा सुभूतेतथागतनार्द्धिकारसमासर्वं बुद्धनवाभिसत्त्वानां महासत्त्वानां संगम्भीर्यसमथा॥ पुनरपरनसुभूते वाधिसत्त्वामहासत्त्वः
ह्लायानमितायां वचनस्य यसङ्गमसङ्गमितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। वदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं संगमसंगमितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां॥ वक्त्रः संगमसङ्गमितिनवनतिवनतिप्रज्ञाः
पानमितायां। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायामनः संगमसंगमितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवंसर्वायतनप्रधातुप्रत्ययदानपानमितामनं या संगमितिनवनतिवनतिप्रज्ञायानमितायां। एवंगोहि

कानि वीर्यस्थानं प्रज्ञापारमितासु संगाः संगेति न चरति चरन् प्रज्ञापारमितायां॥ एवं सर्व्व ॥ ग्रं म ब्राधिप स्फा धर्म्मा शाश्वत्यं सत्वानि अनुत्तमा ध्यानानुत्तम समायुक्ताः समसंज्ञा अनुत्तमाः ॥ न चरति चरः

न प्रज्ञापारमितायां। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अभिसंस्कृता संगः संगेति न चरति न चरन् प्रज्ञापारमितायां॥ एवं दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः

पूर्व्वा दशावेणिका बुद्धधर्म्माः सर्व्वे समाधयः सर्व्वधारणीमुखानि सर्व्वज्ञता सर्व्वाकारज्ञता संगः संगेति न चरति चरन् प्रज्ञापारमितायां। एवं चतस्र आर्य्यसत्यानि सत्वानि अनन्तानि सर्व्वसंगमिति न दर्शनानि संज्ञाः संज्ञान

विज्ञानं संज्ञा संज्ञेति न संज्ञानीते। एवं रूपवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं प्रज्ञापारमितायां शून्यता ब्राधिप स्फा धर्म्मा शाश्वत्य सत्वानामसानां सत्वानां अनुत्तम समायुक्ता याः परिशुद्धा शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता समाधि ध्यानानि सर्व

दशबलवैशारद्य प्रतिसंविदावेणिका बुद्धधर्म्मा न समसंज्ञा न संगः संगेति संज्ञानीते। प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वज्ञता न संज्ञा संगेति संज्ञानीते। न श्रावक प्रत्येकबुद्ध भूमिं न लभते ना ब्रह्मभूमिं न लभते नार्हत्वं न

लक्षणं वाधिवनानुलोमा समसंज्ञा वाधिवसंगः संगेति संज्ञानीते॥ अनिमित्तादिसंगपरिवर्तः॥ ७ ॥ अथ खलु आयुष्मान् सारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्। आश्चर्य्यं भगवन् यावदियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता वर्धमाना

न हीयते न वर्धमाना न हीयमाना वर्धमाना न हीयमाना न वर्धते॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत् सुभूते। प्रज्ञापारमिता वर्धमाना न हीयते वर्धमाना न हीयमाना न वर्धते।

मानापि न वर्धते न वर्धमाना हीयमानापि न वर्धते॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिः तथागतमेतदवोचत्। एवं गम्भीरा भगवन् प्रज्ञापारमिता। बोधिसत्वो महासत्व आकाशवर्धनमपि ताश्च वर्धते नैव हीयते नाकाश एव बोधिसत्वो न वर्धते नैव हीयते

न वाकाशं वर्धते न वर्धते न हीयते॥ आकाशोपमापरिवर्तः॥ ८ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। सर्व्वधर्म्मा भगवन् न वर्धन्ते न हीयन्ते। न सर्व्वधर्म्मा न हीयते। न सर्व्वधर्म्मा न नानात्वीयन्ते। सर्व्वधर्म्मा न नानात्वमुपि

यन्ते॥ एवमेव सुभूते तथा सर्व्वमार्ग्गा सम्यक्सर्वेदिनो दशभिः पारमिताभिः नात्यन्ता दशभिः पारमिताभिः॥ सर्व्वधर्म्मपरिवर्तः॥ ९ ॥ सर्व्वाकारज्ञताया आकाशगतश्चरन् बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रज्ञापारमितायां

ाप्यमानसमयान्न संसीदति न विषीदति न विप्रतिसारी भवति मानसं स्मृत्वा प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यमानेन वयमुत्पादयितव्या वर्द्धिता ॥ भगवानाह ॥ सत्यं कं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यद गा ॥ आह ॥ कतमस्य वने पारमितावनुयद् प्रज्ञापारमितायां चरन्नाकांक्षेत्प्रज्ञापा
रमितायां ध्यायेन ध्यानपारमितां न वीर्यपारमितां न क्षान्तिपारमितां न शीलपारमितां न दानपारमितां प्रज्ञायते ॥ नाकांक्षेद्रूपं प्रज्ञायते । न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्नाकांक्षेद्विज्ञानं प्रज्ञायते ॥ नाकांक्षेदध्यात्मशून्यतां प्रज्ञा:
यन्ते न बहिर्द्धाशून्यतां प्रज्ञायन्ते नाध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां प्रज्ञायन्ते । यावन्नाभावस्वभावशून्यतां प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेत्स्मृत्युपस्थानानि प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेत्सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गं प्रज्ञायन्ते ।
नाकांक्षेदार्यसत्यानि प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेदप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेदष्टौ विमोक्षान्नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेच्छून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि प्रज्ञा:
प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेत्समाधिधारणीमुखानि प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेत्समथविपश्यनां प्रज्ञायते । नाकांक्षेद्दशतथागतबलानि प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेच्चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः प्रज्ञायन्ते । ना:
कांक्षेदष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्प्रज्ञायन्ते । नाकांक्षेत्स्रोतआपत्तिफलं प्रज्ञायते । नाकांक्षेत्सकृदागामिफलं प्रज्ञायते । नाकांक्षेदनागामिफलं प्रज्ञायते । नाकांक्षेदर्हत्त्वं प्रज्ञायते । नाकांक्षेत्प्रत्येकबोधिं प्र:
नाकांक्षेदनुत्तरां सम्यक्संबोधिं प्रज्ञायते । सह चित्ताक । नमस्कार्यो भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महासत्त्वो येन सन्नाहसन्नद्धः ॥ आह ॥ कतमेन भगवन्सर्वकृत्यः कुशलकामायतिसुकामाभ्याय कुशलकामायसः
त्त्वानां कुशलसन्नाहं सन्नद्धको ॥ आह ॥ कतमेन भगवन्बोधिसत्त्वो विमोचयितुकामाः यस सत्त्वानां कुशलमभ्र सन्नाहे सन्नद्धकं । महासत्त्वो सन्नाहसन्नद्धो भगवन्बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः । आह ॥ कतमः सन्नाहधर्मार्थं कुशलमसत्त्वा
दर्शनं सन्नद्धकं ॥ ऽऽ मिश्र योगः नमाय योगः ॥   ॥ आह ॥ कतमेन भगवन्नेकजीवकमूलकफुकामायसत्त्वानां कुशलमभ्र सन्नाहे सन्नद्धकं ॥ ऽऽ मिश्र योगो नाम योगः ॥ ७ ॥ ॥ सतो वीर्यपारमि
तायां स्के भगवन्बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सत्त्वानां कुशलमृत्युस्थानसमत्वं बोधिमारिसंवादुकामा ॥ आह ॥ सत्त्वाः सादेन्तामसवे भगवन्निर्मित्रिसादेतु महासत्त्वा सादेत्रा लोकधातुष्ट धामने यनियूर्द्ध्वः स्याकः

२८५

यथापि नाम नन्दनवनं वा चित्ररथवनं वा पारुष्यकवनं वा मिश्रकवनं वा आलितवनं वा कक्कथागता १क्लस्यवाकस्याव। अस्मा धर्म्मिन्दगयथुत्रके कथ्यग थागमा द्युभयानसंख्यानयनिमाथ्रा सत्त्वान्यपिनिश्चियथ्यना:

वरगवन्तत्वधाकानूनत्वस्यायर्ण्हत्वस्याप्रज्ञायता। पक्कस्यदकाद्वासत्वासहृतकामूपादाय। यासत्वविविक्तता मूपादाय। एवमेके कल्याणिदिगिमावदगतपुदिगृसत्त्वा लाकधालवस्कथामतो ध्यापि पुरिंसर्वयू

त स्वथापि नामानन्दवनस्याचित्रवनस्यागतवनस्यागालितवनं वा तत्त्वकथागगाक्तिरूनः कलस्याकलस्यावताम्रस्याधर्म्मिन्दगयथु। एवं कथ्यतथागमा द्युभमानसंख्यानयनिमाथा सत्त्वान्वितिनिश्चियथः

तवरगवन्तस्वधाकोनूनत्वस्यायर्णूत्वस्याप्रज्ञायत। तत्कस्य हेतोः सत्त्वासहृतकामूपादाय। सत्त्वविविक्तता मूपादाय। अनतनरमेवन यों येधेवं वदामि। आकाशकरगवन्यारिमावर्त्तिकामायसत्त्वानां कू

वामारत्नूलवांसयावां वाधिमिरि संथोद्द कामाथ्यान्हिकाविप्रड्स्कवताप्रयागम४॥ ७ ॥अथ खल्लु न्यकतत्यरिकाथवतवर क्तानमस्कश्रीसिरमवन्तगव प्रज्ञायानमितायेयत्रन कश्चिद्दमित्यलस्वः

तनतिनृथ्यता शीलस्कन्धःप्रज्ञायत। समाधिस्कन्धःप्रज्ञायत। प्रज्ञास्कन्धःप्रज्ञायत। विमुक्तिस्कन्धःप्रज्ञायत। विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धःप्रज्ञायत। स्रोतआपत्तिफलं प्रज्ञायत। सकृदागामिफलं प्रज्ञायत

अनागामिफलं प्रज्ञायत। अर्हत्त्वं प्रज्ञायत। प्रत्येकबुद्धत्वं प्रज्ञायत। तथागतार्हत्सम्यक्संबुद्धत्वं प्रज्ञायत। बोधिसत्त्वनियामः प्रज्ञायन्ते। बुद्धधर्म्माःसंघवत्वानि प्रज्ञायन्ते। धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनं प्रज्ञायत। एवमनन्य

प्रयोगम४॥ ॥अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत। यः कश्चिदार्य सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां वाधिमत्त्वाम स्तास त्वायोगमायत्त्वात। कतमयोगमायत्त्वाता। सुभूतिराह। कौ:

शिक कौशिक योगमायत्त्वात। यो गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायामभिरिक्तिकायां मत्त्वात॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत। यो भगवन् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रज्ञापारमितामुद्दीक्ष्यति धारः

यिष्यति वाचयिष्यति यथा वा पठिष्यति यानिगम्भीरमनसिकरिष्यति का मम देशना भगवँ कस्य तेन कृत आवरणगुप्तिं संविधास्यामि। सुभूतिराह। समनुपश्यसि त्वं कौशिक तं धर्म्मं यस्य त्वमावरणगुप्तिं संविधास्यसि।

गक्र आह ॥ नारदनक सरह ग । ध्येमे मीस मनुष्यभ्यः प्रियस्य न कावनदामु पिंसं विधां स्यामि । सूरत मिनाह ॥ स च कौशिक कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अमध्योयदि स्यात् ह्यापा नमितायां क्रमसा किं सेवेषां न कावन
षगु पिंसं विधामि । जूथविनदिगाराधि स्यानक यत्थ्ययदि स्याव ह्यापा नमिता या लभ्यकं । सर्वा मनुष्याभ्या मनुष्याभ्याव य नांजाकाग स्य स कौशिक न कावनषमु पिंसं विधमक यांस नमताया वाधिसत्वानामल
सत्वानां प्रज्ञापारमितायां वनतां न कावनषगु पिंसं विधमकयाम्स नमता । म किं मन्यसे कौशिक प्रविवलहत्वं मायोमयो विस्वप्रयुगतिष्ठ । स्वापमिता समप्रवि विसंवादं चैतन्य वायोः न कावनषगु पिंसं विधष्ठी । गक्र
आह ॥ नारदनक सरह ग । सूरत मिनाह ॥ जव जव कौशिक यो वाधिसत्वानां मसास त्वानां प्रज्ञापारमितायां वनतो न कावनषमु पिंसं विधानवा मन्यानस्यावद वविपाकस्य क्रमथस्य वरामी स्यात । म किं मन्यसे कौ
शिक प्रविवलहत्वं धोमन्नसवाद धावस्रानि भिमितस्य वाव कावनषगु पिंसं विधाङु ॥ गक्र आह ॥ नारदनक सरह ग ॥ सूरत मिनाह ॥ जव मन कौशिक यो वाधिसत्वानां मसप्तसत्वानां प्रज्ञापारमितायां वनतो न कावनष
गुपिंसं विधानवा मन्यानस्यावद वविपाकस्य क्रमथस्य वरामी स्यात ॥ म किं मन्यसे कौशिक प्रविवलहत्वं धर्म्मा धानुपूर्व ना कोट क्षयायाज्ञवि न्यधानाम कावनषगु पिंसं विधाङु ॥ गक्र आह ॥ नारदनक सरह ग ॥
सूरत मिनाह ॥ जव मन कौशिक यो वाधिसत्वानां मसासत्वानां प्रज्ञापारमितायां वनतो न कावनषगु पिंसं विधानवा मन्यानस्यावद वविपाकस्य क्रमथस्य वरामी स्यात ॥ ः पुण्यपर्यायपरिवर्त्तो नाम ॥ ॥ शक्र आ
ह ॥ किं यत्नाहृदनक सरह ग वाधिसत्वेन मसत्वेन प्रज्ञापारमितायां यन्नास्ति आयमाः सर्वधर्म्मा मायोपमा स्वप्नोपमा प्रतिभासोपमाः प्रतिबिम्बोपमानन्येव नमायमा निर्मितोपमाः सर्वधर्म्मा अपरिक्षाचार
वेति ॥ सूरत मिनाह । यदा वाधिसत्वो मसासत्वाः स्वयमपि न मन्यते । स पुन न मन्यते स्वपि समति न मन्यते । स प्रति न मन्यते । यदि यावन्निर्मितमपि न मन्यते निर्मितानन्नमन्यते । निर्मितेन भावितं न मन्यते
निर्मितमपि न मन्यते । यदा वाधिसत्वो मसासत्वः स्वयमायमाः सर्वधर्म्मा मायोपमाः सर्वधर्म्मायपरिज्ञास्यति । सूतिस्तपकविधारि ह्यन्न पुन सर्वकः । क्षयामः । पुनरपरं कौशिक वाधिसत्वो मसासत्वः

२८७

प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं न मन्यते रूपे न मन्यते रूपं ममेति न मन्यते रूपमिति न मन्यते । स्वप्नं न मन्यते स्वप्ने न मन्यते स्वप्नो ममेति न मन्यते । स्वप्न इति न मन्यते । यावन्निर्मितं न मन्यते । निर्मिते न मन्यते
निर्मितं ममेति न मन्यते निर्मितमिति न मन्यते । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं न मन्यते विज्ञाने न मन्यते विज्ञानं ममेति न मन्यते विज्ञानमिति न मन्यते । एवं व्यस्तसमस्तान् स्कन्धधात्वायतनानि प्रतीत्य
समुत्पादः सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः ऋद्धिविमोक्षानानुपूर्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ता
प्रणिहितानि अभिज्ञा दशबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदा आवेणिका बुद्धधर्माः [illegible] सर्वज्ञतां न मन्यते । सर्वज्ञतायां न मन्यते सर्वज्ञतां ममेति न मन्यते । सर्वज्ञता मायोपमेति न मन्यते स्वप्नं न मन्यते स्वप्ने न मन्यते स्वप्नो ममेति न
मन्यते स्वप्नोपमेति न मन्यते । यावन्निर्मितं न मन्यते निर्मिते न मन्यते निर्मितं ममेति न मन्यते निर्मितोपमा भगवती [illegible] इति न मन्यते ॥ [illegible] ॥ ॥ सुभूतिराह [illegible]
[illegible] लोकधातौ [illegible] यावन्तो बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः [illegible] अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ [illegible] यावत् [illegible] कायिकाद् [illegible]
सर्वविद्यानि [illegible] । [illegible] ॥ सुभूतिराह [illegible] यावत् [illegible]
[illegible] बुद्धानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ [illegible] नामधेयं [illegible] नामधेयं [illegible] श्रीकृतं [illegible]
[illegible] ॥ एवं पूर्वस्यां दिशि दक्षिणस्यां पश्चिमायां उत्तरस्यां [illegible] सर्वबुद्धक्षेत्रेषु [illegible] नामधेयं [illegible]
[illegible] नामधेयं [illegible] श्रीकृतां [illegible] ॥ सुभूतिराह [illegible] ॥

त्व वरस्तत्र पृथिवीप्रदेशे यत्र यावभिसत्त्वा मया सत्त्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य ॥ मामवप्रज्ञापारमिताशिक्षा कुशलमूल । पुनरपि त्वं वरं पृथिवीप्रदेशे यत्र प्रविश्य विमुक्तिं नीत तत्र कल्याणमित्रं मया
सत्त्वं बुद्धास्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य ॥ मामवप्रज्ञापारमिताशिक्ष्यन्ति ॥ पुनरपि तथागत यद्यपि मार्गनिमित्ताः साक्षिता वज्रायन्ति ॥ ७ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र तिष्ठ भगवन् महात्मा वाचा ॥
कर्म भवन्त्वाकाशः करणं तिष्ठः करणं निमित्तं यत्र यावभिसत्त्वा मया सत्त्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य ॥ मां प्रज्ञापारमितां शिक्षयन्ति । भगवानाह ॥ पुनरपि यत्र यावभिसत्त्वा मया सत्त्वा
नानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य रूपमनित्यमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । एवं न सर्वेन दुःखेन नात्मना शान्तेन रूपं शून्यमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । न रूपस्य शून्यतां धर्मं देशयिष्यन्ति ।
एवं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमनित्यमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । एवं न सर्वेन दुःखेन नात्मना शान्तेन विज्ञानं शून्यमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । न विज्ञानं शून्यमिति धर्मं देशयिष्य
न्ति । न रूपमनित्यमित्यादि नात्मना शून्यमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । एवं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमनित्यं नानागतं न प्रत्युत्पन्नमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । एवं यावत् सर्वज्ञतापर्यन्ताः
सम्यक्संबुद्धाः सत्त्वानाम् अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिं परिशिष्य धर्मं प्रकाश्य समयं प्रज्ञापारमितां नानुप्रयच्छन्ति विपाकप्रत्ययान् पूर्ववदेव समा
पत्तिं भूत्वा निमित्तं परिशिष्य ... बुद्धाः शिक्षमाणाः ... वीर्यपारमितापर्यन्तास्यावत् सर्वज्ञतानामानागतं प्रत्युत्पन्नमिति धर्मं देशयिष्यन्ति ॥ पुनरपि तथागतानां
नमस्कृत्य ॥ ७ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र तिष्ठ भगवन् महात्मा वाचा । कथं पुनरपि यत्र यावभिसत्त्वा मया सत्त्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य धर्मं देशयिष्यन्ति । भगवानाह । रूपमव्यक्तं विशुद्धमिति
धर्मं देशयिष्यन्ति । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमव्यक्तं विशुद्धमिव्यक्तं विशुद्धमिति धर्मं देशयिष्यन्ति । एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिताशून्यताबोधिपक्ष्यधर्मा यावत् सर्वज्ञता

धेध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयः अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्माः समाधिधारणीमुखानि यावत्सर्व्वाकारज्ञता जातकविशुद्धा ः
प्रत्येकविशुद्धिर्व्वधर्म्मिद्य भविष्यति ॥ ॥ त्रिविद्य स्वधर्म्मीक्ष्मतं ॥ ॥ सूरतिनाद ॥ पुनर्व्विशुद्धा रागव स्तुप्रज्ञापारमिता ॥ रागवानाद ॥ रूपमविशुद्धत्वात् रज्ञायविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ यदनार्वं ः
क्षारं स्वानाविज्ञानयविशुद्धत्वात् सूरत मयविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ एवं स्कंधधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता याविय स्वधर्म्मीये सत्याय नाय ध्यानानूप्यसमापत्त्या हे विमक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तय
शून्यतानिमित्ताप्रणिहितं दिकारि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मीयावत्सर्व्वाकारज्ञतायविशुद्धत्वात् सूरत नायविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ त्रिविद्य स्वधर्म्मीयज्ञानकाकि ॥ ॥ सूरतिनाद ॥ मक्तः
याद सा रागवननूपस्यविशुद्धत्वात् पविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ कथं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां कथं विज्ञानस्यविशुद्धत्वात् यविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ एवं स्कंधधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता वाधियस्वध
र्म्मीय सत्याय मार्गध्यानानूप्यसमापत्तयाष्टविमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मायावत्सर्व्वाकारज्ञताया यविशुद्धत्वात् यविशुद्धा
प्रज्ञापारमिता ॥ रागवानाद ॥ रूपस्य सूरत ना न्यायदानविना । ध्यानसंक्लेशानव्यवदानं रूपयविशुद्धि वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य सूरत ना न्यायदानति वा । ध्यानसंक्लेशानव्यवदानविज्ञानय
विशुद्धि ॥ एवं स्कंधधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादानां सर्व्वशून्यतानां सर्व्वसमाधीनां सर्व्वधारणीमुखानां सकर्त्रिंशद्बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां आर्य्यसत्यानां अप्रमाणध्य[illegible]नानूप्यसमापत्तीनां शून्यताकानिमि
त्ताप्रणिहितानां नामारिस्कानां दशानां तथागतबलानां वैशारद्यानां प्रतिसंविदां अष्टादशानां आवेणिकानां बुद्धधर्म्माणां यावत्सर्व्वाकारनाव । ध्यानसंक्लेशानव्यवदानं बुद्धधर्म्मयविशुद्धि यावत्सर्व्वाकारज्ञताया नान्यायदाननि
ना । ध्यानसंक्लेशानव्यवदानं सर्व्वाकारज्ञतायविशुद्धि ॥ त्रिविद्य स्वधर्म्मीयज्ञानं ॥ ॥ पुनरपरं सूरत नक्षकागमपविशुद्धत्वात् पविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ ॥ सूरतिनाद ॥ कथं पुनः सूरत गवन्नाकागपान

शुद्धत्वाय विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ आकाशवद्दुःखसत्यावलम्बिज्ञानाया अनुत्पादनिरोधसमगाधावयानत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ इति समुदये धर्मज्ञानक्षान्तिः ॥ ॥
आकाशनिरूपलेपत्वात्सुभूते विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्नाकाशनिरूपलेपत्वात् सविशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ आकाशवद्दुःखसत्यावलम्बिज्ञानाया निरूपलेपतया विशु-
द्धा प्रज्ञापारमिता ॥ इति समुदये धर्मज्ञानं ॥ ॥ पुनरपरं आकाशमध्यान्तत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्नाकाशमध्यान्तत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ आका-
शवद्दुःखसत्यावलम्बिज्ञानाया अमध्यान्ततया विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ इति समुदयेऽन्वयज्ञानक्षान्तिः ॥ ॥ आकाशमध्यान्तवत्वात्सुभूते विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगव-
न्नाकाशमध्यान्तवत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ मध्यान्ताभावि सुभूते आकाशं यथा विशुद्धाकाशं समागदः ॥ एवमेव सुभूते आकाशवद्दुःखसत्यावलम्बिज्ञानाया अप्रत्यालम्बनतया विशुद्धा प्रज्ञा-
पारमिता ॥ इति समुदयेऽन्वयज्ञानं ॥ ॥ आकाशाप्रत्यादानतया सुभूते विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्नाकाशाप्रत्यादानतया विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ नहि
सुभूते आकाशस्य कश्चिद्व्यादानः ॥ एवमेव सुभूते दुःखनिरूपसत्यावलम्बिज्ञानाया अप्रत्यादानतया विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ इति निरोधे धर्मज्ञानक्षान्तिः ॥ ७ ॥ आकाशानुपलम्भत्वाद्विशु-
द्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्नाकाशानुपलम्भत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ नहि सुभूते आकाशस्य कश्चिदुपलम्भः ॥ एवमेव सुभूते दुःखनिरोधसत्यावलम्बिज्ञानाया अनु-
पलम्भतया विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ इति निरोधे धर्मज्ञानं ॥ ॥ न चैव धर्माणामनुत्पादानिरोधत्वादसंक्लेशाव्यवदानता सुभूते विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्न चैव ध-
र्माणामनुत्पादानिरोधत्वादसंक्लेशाव्यवदानत्वाद्विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ रूपस्य यावत्सर्वज्ञताया अनुत्पन्नविशुद्धत्वान्न विशुद्धा प्रज्ञापारमिता ॥ ॥ इति निरोधेऽन्वयज्ञानक्षान्तिः ॥
सो ।

२०१

सूरसि नाद ॥ यदि कश्चिद्भगवन्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रह्मायानमिकां मद्भाषितं धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति मनसिकरिष्यति न तस्य चक्षुरोगो भविष्यति । न
श्रोत्ररोगो न घ्राणरोगो न जिह्वारोगो न कायरोगो भविष्यति । न मनोरोगो भविष्यति न दन्तरोगो भविष्यति न शीर्षरोगो भविष्यति । नापि तत्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा विषमायास्मिन्मयका
लं करिष्यति । बहूनि वा स्वप्नदर्शनसहस्राणि पश्यति स मनुष्याणां विष्यति । धर्मश्रवणानि कामवाचुष्मितानां काशिकादयो वा यावद्वक्षा वा सकादयः सर्वताः सर्वतः समनुबद्धा रक्षिष्यन्ति
गुरुसर्वबुद्धैः सर्वैः बुद्धैः सर्वैः बुद्धैः अनुग्रहीष्यति यस्त्वमम्बराधकाः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रह्मायानमिकां धारयिष्यति । सखलु पुनः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां प्रह्मा
यानमिकां लायमानोऽभयद्भवन्तेयुद्धेयुसविष्यति । अयुमनमसंख्येयमयुनिमाधमतिं क्षयमुत्तरां पूर्वेयुसविष्यति । शमवानाद ॥ अयमसत्तसह वनवेतुनत । अयुमनमसंख्यसमयविनायमविनाममतुन्सं सकु
लपुत्रो वा कुलदुहिता वा वद्भवन्तेयुद्धेयुसविष्यति । इमां प्रह्मायानमिकां सर्वा बुद्धसर्वयद्धदशां वशायि यथ नसनुद वमर्घद यूनवालेनु वक्षसं विष्यति । न त्वसयदशामेदा नत्तमिदं तस्य यद्
वदुस्मायानमिकायां विति नाधरन्वयस्थानं ॥ ॥तत्र देशे प्रह्मायानमिकान्न संसयम्याज्ञानि नमा सावयिष्यति निर्ष्यन्यान मावयिष्यति । यमनकामावयिष्यति । मनुष्यदानिदा सावमिष्यति
प्रतियमसत्भलकुलेसु यथा । दयिष्यति । ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपादयिष्यति । गृहपतिमहाशालकुलेषूपपादयिष्यति । वा तुम्मदा वाजकायिकाशूपपादयिष्यति । यावन्नैव संज्ञानासंज्ञायतनेषूपः
पादयिष्यति ॥ इमे प्रह्मायानमिकाप्रभ आपश्चिरुनसकाजीमकुलामामिकुतसर्वमामामिकुतसपूर्वसमसलोक वाधेयपूर्वकवायायसमयसी वाधेदाजी नत्वसयद वाधकभयतिसुरदत इमं प्रह्मायाप
नमिकायां दगकुशलाः कर्मपथा विरुन नायपदिस यवयुद्धिस्थायतक प्रियमहाशालकुलानि प्रख्यायन्ते । ब्राह्मणमहाशालकुलानि प्रख्यायन्ते । गृहपतिमहाशालकुलानि प्रख्यायन्ते । चातुर्महाराज

याथिकाद वक्तायर्म्लिसाया मास्तु विकानिर्म्मोचनवय श्वननिर्म्मितवसवर्त्तिनाद वाः श्रुह्लायनके। त्रक्कायूनादिनाद वाः श्रुह्लायनके॥ समताब्राके धोवोदेः श्रुह्लायनके। पवीलसाद वाः श्रुह्लायनके। आभुमाथाः
साद वाः श्रुह्लायनके। आरासवनाद वाः श्रुह्लायनके। पवीकसुसाद वाः श्रुह्लायनके। भूव्रमाधसुसाद वाः श्रुह्लायनके। गुरुकुसाद वाः श्रुह्लायनके। भूनत्रकाद वाः श्रुह्लायनके। पूथ्वसवाद वाः श्रुह्लायनके। पूसरु
लाद वाः श्रुह्लायनके। शुद्धावासाद वाः श्रुह्लायनके। आसुसाद वाः श्रुह्लायनके। भूतवाद वाः श्रुह्लायनके। सुदृशाद वाः श्रुह्लायनके। सुदर्शनाद वाः श्रुह्लायनके। अकनिष्ठाद वाः श्रुह्लायनके। आकाशानन्त्यायतना
दयुः श्रुह्लायनके विज्ञानानन्त्यायतनाद वाः श्रुह्लायनके। आकिञ्चन्यायतनाद वाः श्रुह्लायनके। नैवसंज्ञानासंज्ञायतनाद वाः श्रुह्लायनके। श्रोतआपत्तिफलं श्रुह्लायनके। सकृदागामिफलं श्रुह्लायनके। अनागामि
फलं श्रुह्लायनके। अर्हत्त्वं श्रुह्लायनके। प्रत्येकबोधिः श्रुह्लायनके। अनुत्तरा सम्यक्सम्बोधिः श्रुह्लायनके। अतृप्तिः श्रुह्लायनके। ध्यानानि श्रुह्लायनके। विज्ञान्तिसायुक्तानि श्रुह्लायनके। विन्नासाय श्रुह्लायनके। मातुः
रूपसमाधयः श्रुह्लायनके। दानपार मिताश्रुह्लायनके। शीलपारमिता। श्रुह्लायनके। क्षान्तिपारमिता श्रुह्लायनके। वीर्यपारमिताश्रुह्लायनके। ध्यानपारमिताश्रुह्लायनके। प्रज्ञापारमिताश्रुह्लायनके। उपा
यपारमिताश्रुह्लायनके। पारमिताश्रुह्लायनके। प्रणिधिपारमिताश्रुह्लायनके। ज्ञानपारमिताश्रुह्लायनके। स्मृत्युपस्थानानि श्रुह्लायनके। सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाः श्रुह्लायनके। आर्यसत्यानि श्रुह्लायनके। दशतथागतबलानि श्रुह्लायनके।
शुक्लसर्वाकारज्ञतायाः श्रुह्लायनके। अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्माः श्रुह्लायनके। चत्वार्यप्रमाणानि श्रुह्लायनके। पूर्वविमोक्षाः श्रुह्लायनके। नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः श्रुह्लायनके॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताः श्रुह्लाय
नके। षडभिज्ञाः श्रुह्लायनके। समाधयः श्रुह्लायनके। सर्वधारणीमुखानि श्रुह्लायनके। दशबलानि श्रुह्लायनके। दशबलानि श्रुह्लायनके। चत्वारि वैशारद्यानि श्रुह्लायनके। चतस्रः प्रतिसंविदः श्रु
ह्लायनके। अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्माः श्रुह्लायनके। यावत्सर्वाकारज्ञता श्रुह्लायनके। वाधिसत्त्वास्य सत्त्वास्य श्रुह्लायनके। आदीनवस्थानिश्रुह्लायनके। बुद्धनेत्रीश्रुह्लायनके। धर्म्मनेत्री श्रुह्लायनके। संघनेत्री श्रुह्लायनके। आदृ

२७२

प्रज्ञापारमितायामेवमादयो धर्म्मा विरहिता । आयदि स्यात्स्ति नायकं । नवृत्यापारमितायां यद प्रज्ञापारमिता ॥ ꣸ मिमाच्चेयं धर्म्मज्ञानकारिता ॥ ॥ नच सुभूते न प्रज्ञापारमितायां कश्चिद्धर्म्मोड उपलभ्यते
वा निर्वृत्यन्ते वा संक्लिश्यन्ते वा व्यवदायन्ते वा पानिगृह्यन्ते वा संक्रम्यन्ते वा । न धर्म्मकाय आधिष्ठितं धर्म्मान्तरं विद्यमानं यड उपपत्त्यानिवृत्यन्ते वा संक्लिश्यन्ते वा व्यवदायन्ते वा संक्रम्यन्ते वा । नाद्यास्ति प्रज्ञा
पारमितायां कश्चिद्धर्म्मोड उपलभ्यते वा निर्वृत्यन्ते वा कुशला वा अकुशला वा सास्रवा वा अनास्रवा वा सावद्या वा अनवद्या वा संक्लेशा वा व्यवदानिका वा लौकिका वा लोकोत्तरा वा संस्कृता वा असंस्कृता वा । अः
न नापि सुभूते धर्म्मा यथा वतयापारमितायां यद प्रज्ञापारमिता ॥ ꣸ मिमाच्चेयं धर्म्मज्ञानं ॥ ॥ नायो येसुभूते न प्रज्ञापारमिता कनाविद्धर्म्मो अधियति स्थापित एकस्य देशकस्थादिकं धर्म्मा नाय न्तस्यः
न । यतूपीति यथामन्न येसुभूते निरूपलिका नप्रज्ञापारमिता ॥ ꣸ मिमाज्ञात्युज्ञानकारिता ॥ सर्व्वं पुनः सुभूते वाधिसत्त्वामस्यास त्वप्रज्ञापारमितायां चन एवमपि न जानाति । एवमपि न विकल्पयति
एवमपि नापसुभूते एवमपि नप्रज्ञां बोधियिष्यति बोधियति प्रज्ञापारमितायां तावचित्यमितो प्रज्ञापारमितो बुद्धात्मकस्मवकाद्रक्ष्ये । तिाबुद्धकन्यं सबुद्धकन्यं संक्रामिष्यामि बुद्धात्मगवतः सकेन
शुगुनकर्त्तुं मान्नायितुं पड्जयितुं अर्च्चयितुं अपवायितुं । वृद्धकन्यं संबुद्धकन्यं संक्रामयितुं नन्यान्यपतियायां यियया । बुद्धकन्त्रं वयानि अधयियामि अनुत्रा प्यायिन संबुद्धतो ॥ ꣸ मिमाज्ञात्व
सज्ञानमिच्छेयं ज्ञादमनमार्ग्गेय ॥ ॥ सर्यं पुन सुभूते प्रज्ञापारमिता नेकल्यविद्धर्म्मा स्यावादिकाना निर्व्वासिकाना दर्शिकाना निदर्शिका नदायिका न छायिकाना त्यादिका ननिभादिका
नाकृद्धिकाना सास्वर्त्तिकानवजकार्थिका ननानाथिकाना मसिकाना निर्गमिका न संक्लेशिका न विशोधिका न सानिका निकान वृद्धिका निकाना तीतानानागता न प्रत्युत्पन्ना ॥ ꣸ मिप्रथम सद्धि
नाधिकान समाषि दायमं ॥ ॥ सर्यं पुनः सुभूते प्रज्ञापारमितानकाम धातु न्तसमतिक्रामिका वा स्थायिका वा नानरूपधातुसमतिक्रामिका वा स्थायिका वा नानरूपधातुसमतिक्रामिका वा

स्थापिका वा । न दानपारमिताया दायिका वा न मार्गस्य च्छिनिका वा । न शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमिताया दायिका वाच्छिनिका वा । नाध्यात्मशून्यताया दायिका वाच्छि-
निका वा । न बहिर्धाशून्यताया नाध्यात्मबहिर्धाशून्यताया दायिका वाच्छिनिका वा । यावन्नाभावस्वभावशून्यताया दायिका वाच्छिनिका वा । नाप्रमाणध्यानानां नारूप्यसमापत्तीनां दायिका वाच्छि-
का वा । न चतुर्णां स्मृत्युपस्थानानां नाष्टानां विमोक्षाणां न नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां दायिका वाच्छिनिका वा । न षडभिज्ञानां दायिका वाच्छिनिका वा । न दशानां
बोधिसत्वबलानां दायिका वाच्छिनिका वा । न दशानां तथागतबलानां दायिका वाच्छिनिका वा । न ... दायिका वाच्छिनिका वा । स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाङ्गानां
दायिका वाच्छिनिका वा । न ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तीनां दायिका वाच्छिनिका वा । नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां दायिका वाच्छिनिका वा । न समाधीनां न धारणीमुखानां दायिका वाच्छि- २०१
निका वा । न स्रोतआपत्तिफलस्य दायिका वाच्छिनिका वा । न सकृदागामिफलस्य नानागामिफलस्य नार्हत्त्वस्य न प्रत्येकबुद्धत्वस्य न सर्वज्ञताया दायिका वाच्छिनिका वा ॥ इति द्वितीयं मार्गज्ञताधिकारं समाप्तिप-
र्वः ॥ ॰ ॥ सा खलु पुनरियं सुभूते प्रज्ञापारमिता न बुद्धधर्माणां दायिका वाच्छिनिका वा ॥ न पृथग्जनधर्माणां दायिका वाच्छिनिका वा । न श्रावकप्रत्येकबुद्धधर्माणां दायिका वाच्छिनिका वा । नापि बुद्धधर्मा-
णां दायिका वाच्छिनिका वा । नासंस्कृतधातोर्दायिका वाच्छिनिका वा । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सा यथाभूता न कस्यचिद्धर्मस्य दायिका वाच्छिनिका वा । अनुत्पन्नधर्मा स्थिता धर्मता धर्मनियामता धर्मस्थितिता तथागतानि
संबुध्य ... संबुध्य पुनरेव ... विवृणोति विभजति उत्तानीकरोति संप्रकाशयति । तथा हि सर्वज्ञताया ... किं कारणं ... किं नाम ...
ना ... यानि वा ... किं ... मार्गस्य ... । एवं ... द्वितीयं ... समाधिं ... दायिका वा ... निका वा

दयपूर्वमहल्लाभिशून्यताल्लिकमधर्म्मपूकालिंप्रभितरनकस॥ अथ खलु तगयास्तु विविर्नमह विमानमकुर्यामास॥ नेदं सहस्तद्वितीयं धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनं नायकं नापि मे प्रज्ञापारमिता कस्यचिद्धर्म्मस्य प्रवर्त्त-
नाय वा निवर्त्तनाय वा प्रत्युपस्थिता यस्मिन्वाकि स्वसहता॥ शून्यता वस्त्वावशून्यतामपादाय॥ सुभूतिराह॥ कतमा भगवन् स्वभावशून्यता यादियं प्रज्ञापारमिता न कस्यचिद्धर्म्मस्य प्रवर्त्तनाय वानि वर्त्त-
नाय वा प्रत्युपस्थिता॥ भगवानाह॥ प्रज्ञापारमिता सुभूते प्रज्ञापारमितया शून्या। एवं ध्यानं वीर्य्य क्षान्ति शील दान पारमिता दानपारमितया शून्या। अध्यात्मशून्यता अध्यात्मशून्यतया शून्या। याव-
दभावस्वभावशून्यता अभावस्वभावशून्यतया शून्या। स्मृत्युपस्थानानि स्मृत्युपस्थानशून्यतया शून्यानि॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपाद इन्द्रिय बल बोध्यंगानि मार्ग्गो मार्ग्गशून्यतया शून्याः। अप्रमाणध्यानारू-
प्यसमापत्तयः। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिशून्यतया शून्याः। आर्य्यसत्यानि आर्य्यसत्यशून्यतया शून्यानि। अष्टविमोक्षाः अष्टविमोक्षशून्यतया शून्याः। नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः नवानुपूर्वविहारस-
मापत्तिशून्यतया शून्याः। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितशून्यतया शून्यानि। अभिज्ञा अभिज्ञाशून्यतया शून्याः। सर्वसमाधयः सर्वसमाधिशून्यतया शून्याः। धारणीमुखानि धारणीमुखशून्-
यतया शून्यानि दशबलानि दशबलशून्यतया शून्यानि। वैशारद्यानि वैशारद्यशून्यतया शून्यानि। प्रतिसंविदः प्रतिसंविच्छून्यतया शून्याः। अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मा अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मशून्यतया शून्याः।
श्रामण्यफलानि हं तं स्रोतआपत्तिफलं शून्यतया शून्यं। एवं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्वं प्रत्येकबुद्धत्वं सर्वज्ञता सर्वज्ञताशून्यतया शून्या॥ सुभूतिराह॥ महापारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता सर्वध-
र्म्मस्वभावशून्या अपि तु खलु बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमितामागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते न कश्चिद्धर्म्मोभिसंबुध्यते धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयन्ति न कश्चिद्धर्म्मः प्रवर्त्यते यः कश्चिन्निवर्त्यते यः कश्चिद्वा न वर्त्तते
कश्चिद्धर्म्मः संदृश्यते न कश्चिद्धर्म्मोपलभ्यते। तत्कस्य हेतोः तथा हि सर्वधर्म्मा नायत्तरहितं कं यं धर्म्माः प्रवर्त्तकं वा निवर्त्तकं वा। तत्कस्य हेतोः अत्यन्तविविक्ता अनारम्भनिष्ठिता सर्वधर्म्मास्तथा हि शून्यता भवत्यनिःकारा न

वलिवोकानानिमिसकृपुवर्लकेवानिवलकंवानाक्षधिमिहि वंधवलिकंवानिवलकीवा।याजवन्दगनामाउज्ञायानमिताया ३ ध्रुकाभनाकथनाप्रज्ञायनाप्रज्ञयनाविवनभाविरुडनासूवनाडलनीकनगसेडकामना॥
स्यंसापाविशु नाप्रज्ञायानमिकायाद गनायाच्चप्रज्ञायानमिकायाद गवानक नविद्धमियानक नविप्रवाद्धि मारानकंनविलाकारूमायानकनविलाकारूमानगणकाल्पिस्यचि निर्वृमा नाभिकयाधर्मद
गनयाकाल्पिदक्लिधीयश्रूकृतस्यमिाहनीयं सर्वज्ञकानहू साधिकाल्पसमाप्ति दायनमित्य। कासर्वज्ञता ॥ ॥आर्यपञ्चविंशतिसाहस्रिकायां भगवत्यां प्रज्ञापारमितायामभिसमयालंकारानुसा
णसंशोधितायां सर्वज्ञताधिकारो नवर्ग्या विगमवनिवर्त्त भद्रनीयः २॥ ॥अथ खल्वायु॥ ॥ष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। आसन्नायामिकेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता। भग
वानाह॥ आकाशसमतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ समतापारमिकः २॥ ॥यं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्म्मानुपलब्धिसमतामुपादाय॥ सुभूतिराह। विवेकपारमितेयं
भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ शून्यकशून्यतामुपादाय। सुभूतिराह॥ अनवमर्दनीयपारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्वधर्म्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अपद
पारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अनागमागतीनतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ आकाशपारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ आम्नावसम्भवानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभू
तिराह॥ अव्याहारपारमितेयं भगवन्यदुत घृष्टी प्रज्ञापारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ विनर्कविपाकानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अनामपारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञा
पारमिता। भगवानाह॥ वचनासेह्यासंस्काराविज्ञानानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ अगमनपारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्म्माणामगमनतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ असंहार्यपार
मितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्म्माग्रहणतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ अक्षयपारमितेयं भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्म्माणामत्यन्तक्षयतामुपादाय॥ सुभूतिरा

ह ॥ अनुत्पत्तिपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्वधर्माणामनुत्पादानिरोधतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अकारकपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ कारकानुपलब्धि
तामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अज्ञानकपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ ज्ञानकानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ असंक्रान्तिपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ च्यु
त्युपपत्त्यनुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अविनयपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्वधर्माणां प्रकृतिभिर्विनयतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ स्वप्नपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञा
पारमिता ॥ भगवानाह ॥ स्वप्नदर्शिनानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ प्रतिश्रुत्कापारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ घोषोदानानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ प्रतिभासपार
मितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ विम्बप्रतिबिम्बानुलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ मरीचिपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ उदकस्कन्धानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूति
राह ॥ मायापारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ निर्मितकानुलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ असंक्लेशपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ क्लेशस्वभावानुपलब्धितामु
पादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अव्यवदानपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ क्लिष्टसत्त्वानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अनुपलेपपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ आ
काशानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अप्रपञ्चपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्वप्रपञ्चपारमितेयं॰ समुत्थानतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अमननापारमितेयं भगवन् यदुत प्र
ज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्वमननासमुत्थानतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अचलपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ धर्मधातुस्थितिं सुभूते उपादायेति ॥ सर्वज्ञताकारः ॥ ॥
सुभूतिराह ॥ विरागपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ विरागानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अस्थानपारमितेयं भगवन् यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्वधर्माविकल्पन

तामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अकारकपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्माणामविकथतारिसंवाधनतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अजानकपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भ-
गवानाह ॥ आत्मानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अभावपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ धर्म्मासद्भूततामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ प्रमादपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञा-
पारमिता ॥ भगवानाह ॥ मारान्धकारविधमनतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ निःक्लेशपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ परिकल्पासत्तामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ निःसत्त्वपारमि-
तेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सत्त्वानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अप्रमाणपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्मासमुत्थानतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अन्त-
द्वयानुपगमपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ अन्तानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ असंभिन्नपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ स-
र्व्वधर्म्मासंभेदतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अपरामृष्टपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ श्रावकभूमिप्रत्येकबुद्धभूमिसमतिक्रमतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अविकल्पपारमितेयं
भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ विकल्पानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अप्रमेयपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता । भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्माप्रमाणानुपलब्धितामुपादाय ॥ सुभूति-
राह ॥ असङ्गपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्माणामाकाशस्वभावसमतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अनित्यपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्माणामविना-
शितामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ दुःखपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्माणामनध्यवसायसमतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ शून्यपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥
सर्व्वनिरुपलब्धतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अनात्मपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवानाह ॥ सर्व्वधर्म्मानभिनिवेशतामुपादाय ॥ सुभूतिराह ॥ अलक्षणपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता ॥ भगवा

नात्॥ सर्वधर्मानिमित्ततामुपादाय। सुभूतिराह। अध्यात्मशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अध्यात्मिकधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। बहिर्धाशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। बहिर्धाधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अध्यात्मबहिर्धाशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अध्यात्मबहिर्धाधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ शून्यताशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। शून्यताशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ महाशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। महाशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। परमार्थशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ परमार्थशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ संस्कृतशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। संस्कृतशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ असंस्कृतशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ असंस्कृतशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अत्यन्तशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। अत्यन्तशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। अनवराग्रशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। अनवराग्रशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। अनवकारशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अनवकारशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। प्रकृतिशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ प्रकृतिशून्यतानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ सर्वधर्मशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। सर्वधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। स्वलक्षणशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। स्वलक्षणविविक्ततामुपादाय। सुभूतिराह। अनुपलम्भशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। त्रिष्वध्वसु तथाधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। अभावस्वभावशून्यताया पारमितेयं भगवन्नद्भुतप्रज्ञापारमिता। भगवानाह। अभावस्वभावशून्यतानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभूतिरा:

ग्रहकारिका॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ स्मृत्युपस्थानमयानिमित्तं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह। कायवेदनचित्तधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। सम्यक्प्रहाणयानिमित्तं येर
भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह। अकुशलकुशलधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। ऋद्धिपादयानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ छन्दवीर्यचित्तमीमांसानुपलब्धितामुपाद-
य। सुभूतिराह॥ इन्द्रिययानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ श्रद्धाद्यनुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ बलयानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ पञ्चबलानुपलब्धि-
तामुपादाय। सुभूतिराह। बोध्यङ्गयानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ सप्तबोध्यङ्गानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ मार्गयानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ आर्या-
ष्टाङ्गमार्गानुपलब्धितामुपादाय॥ [illegible] कारिका। सर्वचैतसिकामार्गाधिष्ठानाः॥ ८ ॥ सुभूतिराह॥ शून्यतायानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता॥ भगवानाह॥ दृष्टिकृतानुपलब्धितामुपादाय। सु-
भूतिराह॥ आनिमित्तयानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ चित्तक्रियानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अप्रणिहितयानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ प्रणिधाना-
नुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ अष्टविमोक्षयानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ अष्टविमोक्षानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। नवानुपूर्वविहारसमापत्तियानिमित्तं यद्भगवन्यदु-
त प्रज्ञायानिमित्ता॥ भगवानाह॥ नवानुपूर्वविहारसमापत्त्यनुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ चतुःसत्ययानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ समुदयनिरोधानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभूतिरा-
ह॥ दानयानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ मात्सर्यानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ शीलयानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ दौःशील्यानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥
क्षान्तियानिमित्तं यद्भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह॥ व्यापादानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ वीर्ययानिमित्तं यं भगवन्यदुत प्रज्ञायानिमित्ता। भगवानाह। कौसीद्यानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥

ध्यानपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ विक्षेपानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ प्रज्ञापारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह। दौष्प्रज्ञानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ उपायपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ शून्यतानुपलब्धितामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ प्रणिधानपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ अप्रणिधानानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह॥ बलपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ दौर्बल्यानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। ज्ञानपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह। अज्ञानानुपलब्धितामुपादाय॥ ॥ शून्याकारा मार्गज्ञताधिकाराः॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ दशबलपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्वधर्मानुपलब्धितामुपादाय। सुभूतिराह। वैशारद्यपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ मार्गज्ञताऽनवलीनतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ प्रतिसंवित्पारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्वज्ञज्ञानासङ्गाप्रतिघातितामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ आवेणिकबुद्धधर्मपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्वधर्मानतिक्रमतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ तथतापारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्ववृद्धरोमितकथतामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ स्वयंभूपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ सर्वधर्मवशवर्तितामुपादाय॥ सुभूतिराह॥ बुद्धधर्मपारमितेयं भगवन्यदुत प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ सर्वधर्मसर्वाकाराभिसंबोधनतामुपादाय॥ शून्याकाराः सर्वाकारज्ञताधिकाराः॥ सूक्ष्माकाराः॥ ॥ अथ खलु शक्रस्य देवानामिन्द्रस्यैतदभवत्॥ पूर्वजिनकृताधिकारास्ते कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च भविष्यन्ति॥ येषामियं प्रज्ञापारमिता श्रोत्रावभासमागमिष्यति॥ तथागतावरोपितकुशलमूलास्ते सत्त्वा भविष्यन्ति॥ येषामियं प्रज्ञापारमिता श्रोत्रावभासमागमिष्यति। कल्याणमित्रपरिगृहीतास्ते सत्त्वा भविष्यन्ति। येषामियं प्रज्ञापारमिता श्रोत्रावभासमागमिष्यति॥ कः पुनर्वादो य उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसि करिष्यन्ति। उद्गृह्य धारयित्वा वाचयित्वा

यश्चैवाय्यस्य भत्त्वायप्रायोयितिं स्यात्कं यनिरयत्याम्बर्त्तकाञपितिः कुलपुत्रेः कुलदुहिता शिष्य तथमतार्पत्कः समापर्से बुद्धाः यनितुश्चीकृताः प्रवितारडिताश्चपर्य्युपासिताः सबुद्धौ प्रज्ञापारमितां श्रुत्वाना
कुशिष्यन्ति न सत्ता समायत्स्यन्ते। वक्रवृद्धकोटीयुतशतपानपारमितायां चरिता भवन्ति शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां बहु वृद्धकोटीयुतशत प्रज्ञापारमितायां
चरिताय छ मां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा नावकुसिष्यन्ति न सत्त्वासमापत्स्यन्ते ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिरायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्। यस्तमेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा ना
वकुसिष्यन्ति न सत्कुसिष्यन्ति न सत्त्वासमापत्स्यन्ते। श्रुत्वा वडक्रीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति। आनिगमयमनसिकरिष्यन्ति। स धाजनिनि नक्तेनीयावाभिसत्त्वामसामत्वास्कथार्थं कुलपुत्र
ः कुलदुहितर्वा ध्यानपारमितायां चरितकाम्येन कामः गम्भीरां गंभीरप्रज्ञापारमिता ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। गम्भीरायं प्रज्ञापारमिता भूमिः सुभूते। एवमुक्ते भगवन्कुलपुत्रः कुलदुहिता वा इ
मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा कतरस्यां स्तत्कपूर्वान्तकोटिः कुलपुत्रः कुलदुहिता शिष्य गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षितः। तत्कस्य हेतोः कथं तत्र कुलपुत्राणां कुलदुहितृणां च प्रयोगेराः
नायां प्रज्ञापारमितायां नास्ति श्रद्धा नास्ति प्रमादोना स्मृतिप्रमनास्काधिमुक्तिः सः कुलपुत्रः कुलदुहिता शिष्य न बुद्धानां धिस्थानावादप्रत्यकेव नावाग्रवक्तावायनियुक्तैः कृताः। कथं दानपारमितायां चरितव्यं
कथं शीलपारमितायां चरितव्यं। कथं क्षान्तिपारमितायां चरितव्यं। कथं वीर्यपारमितायां चरितव्यं। कथं ध्यानपारमितायां चरितव्यं। कथं प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं। कथमध्यात्मशून्यतायां चरितव्यं:
कथं बहिर्द्धाशून्यतायां चरितव्यं। कथमध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां चरितव्यं। यावत्कथमभावस्वभावशून्यतायां चरितव्यं। कथं स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानि। कथं सम्यक्प्रहाणानि कथमृद्धिपादाः कथमिन्द्रि
याणि कथं बलानि कथं बोध्यङ्गानि कथमार्य्याष्टाङ्गो मार्गो भावयितव्यः। कथमप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो भावयितव्याः। कथं मार्ग्यसत्यानि भावयितव्यानि। कथमष्टादशावेणिका भावयितव्याः। कथः

वि।

न्ववानुपूर्वविहारसमापत्त्य आरागयितव्याः कथं शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि विमोक्षमुखान्यारागयितव्यानि । कथं षडभिज्ञा आरागयितव्याः कथं समाधय आरागयितव्याः कथं धारणीमुखान्यारागयितव्यानि । कथं दश त-
थागतबलान्यारागयितव्यानि । कथं चतुर्वैशारद्यान्यारागयितव्यानि । कथं प्रतिसंविद आरागयितव्याः ४ कथमष्टादशावेणिका बुद्धधर्मा आरागयितव्या इति ॥ अथ खलु तत्र शक्रो देवानामिन्द्र आयुष्मन्तं सुभूति-
मेतदवोचत् । नमस्कारो भदन्त सुभूते प्रज्ञापारमिता किमत्राध्यर्थ्ये स्थाक । यछुं मां वस्त्री नांय प्रज्ञापारमिता पूर्वा कं यि नाभिमुक्ता बोधिसत्त्वा महासत्त्वा दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां
मितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां नाभिमुक्ता ४ अध्यात्मशून्यतायां नाभिमुक्ता ५ यावदभावस्वभावशून्यतायां नाभिमुक्ता ६ दशसु तथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसं-
विदस्वावेणिकबुद्धधर्मेष्वनभिमुक्ता ७ चतुर्षु ध्यानेष्वप्रमाणारूप्यसमापत्तिष्वनभिमुक्ता ८ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेष्वनभिमुक्ता ९ अष्टसु विमोक्षेषु नवानुपूर्वविहारसमापत्तिष्वनभिमुक्ता १० दशतथागतबले-
षु चतुर्षु वैशारद्येषु यावत् प्रतिसंवित्सु महाकरुणायां नाभिमुक्ता ११ अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु नाभिमुक्ता १२ यत्र हि नाम एवं नमस्कुर्मो नमस्कुर्मो भगवत्यै प्रज्ञापारमितायै सर्वज्ञ-
ताया नमस्कारं करोति यः प्रज्ञापारमिताया नमस्कारं करोति ॥ अथ खलु भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ एवमेतत्कौशिक एवमेतत् । सर्वज्ञताया नमस्कारं करोति यः प्रज्ञापारमिताया नम-
स्कारं करोति । तत्कस्य हेतोः । प्रज्ञापारमितातो हि कौशिक बुद्धानां भगवतां सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतातो निर्जाता प्रज्ञापारमिता प्रभाविता । तस्माद्धि कौशिकाभिसंबोद्धुकामेन कुलपुत्रेण वा कुल-
दुहित्रा वा प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यम् ॥ एवं मार्गज्ञतायां स्थातुमेकोनसर्वाकारज्ञतामुत्पादयितुकामेन सर्वबासनानुसन्धिक्लेशप्रहातुकामेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन
कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा प्रज्ञापारमिता धर्मचक्रं प्रवर्तयितुकामेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा प्रज्ञापारमितायां स्थातव्यम् । एवं बोधाय लिङ्घ सत्त्वान् परिनिर्वापयितुकामेन सप्तदानामभिज्ञ तस्मा

नागामिफलेऽर्हत्त्वे सत्त्वान् स्थापयितुकामेन प्रत्येकायां वा बोधौ सत्त्वान् स्थापयितुकामेन अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ वा बोधौ सत्त्वान् प्रतिष्ठापयितुकामेन बुद्धक्षेत्रं परिकर्म्मयितुकामेनेह बोधिसत्त्वेन महासत्
त्त्वेन प्रज्ञापारमितायां योगमापत्तव्यं॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थितो भवति कथं वा युज्यते। एवं ध्यानपारमितायां वी
र्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां कथं दानपारमितायां प्रतिष्ठितो भवति। कथं वा योगमापद्यते। कथं वाऽध्यात्मशून्यतायां बहिर्द्धाशून्यतायां योगमापद्यते। यावदभावस्वभावशू
न्यतायां योगमापद्यते। कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चतुःस्मृत्युपस्थाने यावदष्टादशावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु योगमापद्यते। एवमप्रमाणध्यानानुपश्यमानायल्लिय। कथं भगवन्नानिमित्ताप्रणिहितादिषु योगमा
पद्यते। एवमष्टविमोक्षेषु नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु योगमापद्यते। कथमभिज्ञासु योगमापद्यते। एवं दशतथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु। कथमष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मे
षु प्रज्ञापारमितायां कथं योगमापद्यते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः। एवमुक्ते भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत्। साधु साधु कौशिक साधु खलु पुनस्त्वं कौशिक यस्त्वं तथागतमेनमर्थं परिप्रष्टव्यं कर्त्तव्यं मन्यसे। तेन हि २
मयि कौशिक बुद्धानुभावेन प्रतिभाति तान्मत्त्वं सत्त्वां। तेन हि कौशिक शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु भाषिष्येऽहं ते॥ इति वन्दा [illegible]याकाकान्त॥ ७ ॥ इह कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्
रूपे न तिष्ठति। यदा रूपे न तिष्ठति तदा रूपे न योगमापद्यते। वेदनासंज्ञासंस्कारेषु विज्ञाने न तिष्ठति यदा विज्ञाने न तिष्ठति तदा विज्ञाने न योगमापद्यते। चक्षुषि न तिष्ठति। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायम
नसि न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। रूपे न तिष्ठति एवं शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्म्मेषु न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। चक्षुर्विज्ञाने न तिष्ठति। चक्षुःसंस्पर्शे न तिष्ठति। चक्षुःसं
स्पर्शप्रत्ययवेदयिते न तिष्ठति। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञाने न तिष्ठति। मनःसंस्पर्शे न तिष्ठति। मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदयिते न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। पृथिवीधातौ न तिष्ठ

ति उदकधातौ न तेजोधातौ वायुधातौ आकाशधातौ विज्ञानधा[illegible]तौ न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। अविद्यायां न तिष्ठति। एवं संस्कारेषु विज्ञाने नामरूपे षडायतने स्पर्शे वेदनायां तृष्णायामुपादा-
ने भवे जातौ जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासेषु न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। दानपारमि॰तायां न तिष्ठति। एवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायां न तिष्ठति। एवं प्र-
ज्ञापारमितायां योगमापद्यते। अध्यात्मशून्यतायां न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। यावदभावस्वभावशून्यतायां न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। स्मृत्युपस्थानेषु न तिष्ठति।
एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेष्वपि न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। एवं चतुर्ष्वप्रमाणेषु चतुर्षु ध्यानेषु चतसृष्वारूप्यसमापत्तिषु पञ्चस्व-
भिज्ञासु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु अष्टसु विमोक्षेषु नवस्वनुपूर्वविहारसमापत्तिषु धारणीमुखेषु न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। एवं दशसु तथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु
अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु न तिष्ठति। एवं प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। तत्कस्य हेतोः। तथा हि स रूपं नोपलभते यत्र तिष्ठेत यत्र वा योगमापद्येत। वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं नोपलभते। यत्र तिष्ठे-
त यत्र वा योगमापद्येत। एवं यावन्नोपलभते समन्तात् दानपारमिताः सर्वाः बोधिपक्ष्या धर्माः सर्वाः शून्यताः सर्वसमाधीन् सर्वधारणीमुखानि स्मृत्युपस्थानान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीः अष्टौ विमोक्षान्नवा-
नुपूर्वविहारसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अभिज्ञाः दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान्नोपलभते। यत्र वा तिष्ठेत यत्र वा योगमापद्येत॥ [illegible]
[illegible] नयगामया ७ ॥ रूपेण न योगं कौशिक बोधिसत्त्वो महासत्त्वो रूपं न युनक्ति न वियुनक्ति। एवं रूपयोगमापद्यते। वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानं न युनक्ति न वियुनक्ति। एवं विज्ञानयोगमापद्यते।
एवं अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां प्रज्ञापारमितां बोधिपक्ष्यान् धर्मान् शून्यताः समाधिध्यानानि आरूप्यसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् अष्टौ विमोक्षान् नवानुपूर्वविहारसमापत्तीरभिज्ञाः सर्वसमाधिधारणीमुखानि दशब

लवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मान् अनुप्राप्स्यति यद् बुद्धधर्मान् अनुप्राप्स्यति। एवं बुद्धधर्मेषु प्रयोगमनायूहः। तत् कस्य हेतोः। तथा हि स बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्वान्ततो रूपं नायत रूपं। अपरान्ततो रूपं नायत रूपं। मध्यतो रूपं नायत रूपं। वेदनासंज्ञासंस्कारा पूर्वान्ततो विज्ञानं नायत रूपं। अपरान्ततो विज्ञानं नायत रूपं। मध्यतो विज्ञानं नायत रूपं। एवं धात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादं प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि पारमिताः। तत्कस्य ध्यानाधिपश्च धर्मा अध्यात्मशून्यताम् उपादाय यावद् अभावस्वभावशून्यताम् उपादाय शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अष्टौ विमोक्षान् नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः षडभिज्ञाः सर्वशून्यताः सर्वसमाधीन् सर्वधारणीमुखानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मान् पूर्वान्ततो नायत रूपं। अपरान्ततो नायत रूपं। मध्यतो नायत रूपं॥ सूत्रयामह॥ ॥ पृथक्भवतायोगान गति पूर्वान्ततः अपरान्ततः पृथग्जनो रूपं नायत प्रज्ञापारमिता। रूपं नास्ति॥ पूर्वान्ततः पृथग्जनो नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानं तथागतो नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानं तथागतो नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता ध्यानाधिपश्च धर्मा अध्यात्मशून्यताम् उपादाय अभावस्वभावशून्यताम् उपादाय अष्टौ विमोक्षान् नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अभिज्ञाः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा तथागतो नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता॥ इति सूत्रयामह॥ ७ ॥ नयामि पृथग्जनो॥ रूपं नारूपं प्रज्ञापारमिता॥ रूपं नारूपं॥ नोपैति नरूपं नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता॥ वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानं नरूपं नयामि पृथग्जनो नायप्रज्ञापारमिता। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता ध्यानाधिपश्च धर्मा अध्यात्मशून्यताम् उपादाय अभावस्वभावशून्यताम् उपादाय सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि ध्यानाधिपश्च धर्मा अध्यात्मशून्यताम् उपादाय अभावस्वभावशून्यताम् उपादाय अष्टौ विमोक्षान् नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा नरूपं नयामि पृथग्जनो नरूपं

२८

प्रज्ञापारमिता॥ इति दुरवगाहदुष्प्रागतः॥ ७ ॥ शारिपुत्र आह॥ अप्रमाणेयं भगवन्प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ रूपाप्रमाणतया शारिपुत्राप्रमाणा प्रज्ञापारमिता। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानाप्रमाणतया
शारिपुत्राप्रमाणा प्रज्ञापारमिता। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाद्यापारमिता सर्वशून्यताः सर्वसमाधिधारणीमुखबोधिपक्ष्यधर्मार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारस
मापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्माप्रमाणतया शारिपुत्राप्रमाणा प्रज्ञापारमिता॥ इत्यप्रमाणपर्यायः॥ ७ ॥ शारिपुत्र आह॥ कथं भग
वन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ इह शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं गम्भीरमिति न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं गम्भीरमिति न
चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता बोधिपक्ष्यधर्मार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा सर्वः
समाधिसर्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा गम्भीरा इति न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। तत्कस्य हेतोः। तथा हि शारिपुत्र यावद्बुद्धधर्माणां गम्भीरता न ता बुद्धधर्माः
इति गम्भीरप्रत्यायमपर्यायो मूढः॥ ७ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं दुरवगाहमिति न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं दुर
वगाहमिति न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपारमिता सर्वशून्यताः सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखबोधिपक्ष्यधर्मार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणि
हिताभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा दुरवगाहा इति न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। तत्कस्य हेतोः। तथा हि शारिपुत्र यावद्बुद्धधर्माणां दुरवगाहता न ता बुद्धधर्माः॥ इ
ति दुरवगाहप्रत्यायमपर्यायामध्य॥ ७ ॥ पुनरपरं शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपमप्रमाणमिति नैव न चरति न विचरति प्रज्ञापारमितायां। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमप्रमाणमि

भिनिविशते न च विप्रज्ञापारमितायां प्रवेक्ष्यामाय तेनउतोत्यसमन्वागता भविष्यन्ति बोधिसत्त्वाः धर्मा यथैव सत्वाश्च माधस्थानानुत्पत्तिसमायल्पत्व विभक्तेन वा न रूपं विजानन् समायति गुणानानि मिलाप्रधिदि ता सिद्ध
सर्वज्ञतासमाधिसर्वधर्मानशोमुखदर्शनबलेन मानप्रतिसंविदानि कृवृद्धधर्माः अप्रमाणाः जिनवनतिवनति प्रज्ञापारमितायां॥ तत्कस्य हेतोः शारद्वतीपुत्र यावद्बुद्धधर्माप्रमाणतानवद्
बुद्धधर्माणाम् अप्रमाणप्रयोगपरपर्यायविभागः॥ ॥शारिपुत्र आह॥ यथा गम्भीरेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता स्वभावगाढा अप्रमाणा इयं भगवन् प्रज्ञापारमिता न नवयानसंप्रस्थितानां बोधिसत्त्वानां महास
त्त्वानां पुरतो न वक्तव्या॥ मा हैवेमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा उत्त्रसिष्यन्ति संत्रसिष्यन्ति संत्रासमापत्स्यन्ते॥ अविनिवर्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुरतो भाषितव्या स इमां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा नोत्त्र
सिष्यति न संत्रसिष्यति न संत्रासमापत्स्यते न कांक्षयिष्यति न विचिकित्सिष्यति उत्तरवचनं नावमंस्यते॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्र आयुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्॥ सचेदार्य शारिपुत्र नवयानसंप्रस्थि
तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुरत इयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता भाष्येत का दोषः स्यात्॥ शारिपुत्र आह॥ सचेत् कौशिक नवयानसंप्रस्थितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पुरत इयं प्रज्ञापारमिता भाष्येत उत्त्र
सेत् संत्रसेत् संत्रासमापद्येत। प्रतिबाध्य प्रतिक्षिपेत्॥ नाभिमुक्त्यर्थं न मनसिकुर्यात् कौशिक विधिना यस्य नवयानसंप्रस्थितस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा प्रतिक्षिप्य विनिपा
तगामिकमपायविनूयाग॥ सहेतुकं विहितानुरूनां संस्थस्य बोधिमहितसंवर्धत॥ इति हेतुविनाहितं बोधिनयमयोगः॥ ॥शक्र आह॥ सचेत्पुनरार्य शारिपुत्र व्याकृता बोधिसत्त्वा महासत्त्वा य इ
मां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा नोत्त्रसिष्यन्ति न संत्रसिष्यन्ति न संत्रासमापत्स्यन्ते॥ शारिपुत्र आह॥ न न कौशिक बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अचिरेण व्याकरणं प्रतिलप्स्यन्ते अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ य इमां प्रज्ञापार
मितां श्रुत्वा नोत्त्रसिष्यन्ति न संत्रसिष्यन्ति न संत्रासमापत्स्यन्ते। ते दूरे न चिरेण व्याकरणं प्रतिलप्स्यन्ते अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्र

नामकृयं तस्मा॥ एवमनक्षुतिपूत्र वमनता॥ क्षिनयानसंप्रस्थिता कर्माायिपूत्र वाभिमत्वामता मस्वास विय्यक्ति विवर्त्तविताः समनूयानमिता सत्वकृ बुद्धयर्थ्यामिता स्कर्माायिपूत्र वाभिमत्वामता सत्वायन्स्मां
गम्भीरां प्रज्ञापारमितां कुलानां कृसेता घ्यक्ति नसंकृसिय्यक्ति नसंताससमायत्मने कें ऊल वे वगू लांडकु दीय्यक्ति भावयिय्यक्ति वाचयिय्यक्ति मर्य्यवाप्स्यक्ति मथ्यापदिकासांप्रज्ञापारमितायां स्कस्यक्ति॥
अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्। प्रतिरूपेति मे भगवन्नपुनिरा कि महस्थका भगवानाह॥ प्रतिरूपेणे शारिपुत्र आसाकध्य थाभिनाम भगवं सत्पाक नत नाम तदा यान संप्रस्थिता कलत्पु
श्राद्धः कुलदुहिता वा प्रज्ञापारमितां भावयन्। ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां भावयन्। आव क्षामिमभ्रे निषीद्ध दिक व्यमत्कृ भगवन्नत्वास न्नोः
सत्वसंयं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ कश्यूनर्वचिदा भगवयर श्रुति विवद्ध स्यु प्रज्ञापारमितां भावयन्। ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां
भावयत। वदित व्यमत्कृ भगवन्नत्वास न्नो सत्वसंयं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधावा ध्येमा प्रतिव्याकरम नलाल्यमागमा॥ ७ ॥ य प्रिय क्ष कू गतमूलास्कृ भगवन् कुलपुत्राः कुल
दुहितरश्चर विय्यक्ति य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिप्य कृगन्भायामु लावयति मत्सा कां विनयानसंप्रस्थिता भगवन् कुलपुत्रा कुलदुहितरश्च विय्यक्ति अवबोधिककृ मत्समुलावकृ बुद्धयः
र्य्यामिताः कल्याणमित्र मनिगृहीता भगवन् कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च विय्यक्ति॥ य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां कुलांडकु दीय्यक्ति भावयिय्यक्ति वाचयिय्यक्ति पर्य्यवाप्स्यक्ति यानि गच्छ्य मनसि
कारिष्यक्ति। सूत्रान्ता भगवन् कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च विय्यक्ति ये नरवाया सम्यक्संबोधावा ध्येयाक नगस्या व्याकरिष्यक्ति वा। अविनिवर्त्तनीया वा कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च नावायास मकं
बोधेयर्मास्वयं मियं प्रज्ञापारमिता उयय न्यत। उमय क्वां वसमस मकुसाथ्यक्ति धारयिय्यक्ति वाचयिय्यक्ति पर्य्यवाप्स्यक्ति यानि गच्छ मनसिकरिष्यक्ति॥ इति अविनिवर्त्तनीयपरिवर्त्तो नाम॥ ७ ॥ कथथाः

यिनामलगवन्मूनुषायाउनगनिकादर्शविकाकांनिक्षमन्नद्वियाउनगनिकाक्रियाउनगनिकावनुर्योउनगनिकासक्ष्याउनगनिकायदर्शविकाकांनिक्षमन्नि क्षमयमरगेयक्रुमसयनेगेः
स्यनिर्गमस्य वा र्द्धीनि निमित्तानि गमपार्स्कां वायशूपार्स्कां वासीमावाआन्नामां वा वनानि वाउथानानि वाउथानवा निमित्तानि वाउआर्मां वानगमनानि वानिगमं वानाउभनीवा वाछानि वार्द्धेवाः
निमित्तानि वौथामस्यानगनस्य निर्गमस्य वाउद्वैवम्र वानि। यादमानीमानिपूर्द्धिनिमित्तानि दयमकेजूयासन्नउनगग्रासावानगमनं वानिगमं वानाउभमीवावाना सूर्तिवारविषयन्कि। सजूम्यस
याम्रानवम। नचामयनयाराबनिवेननरयम्यावक्षुनरयम्यावक्षुमृगारयम्यानूगुरुकारयम्यापियियामातसम्या। एवमवलगवन्मस्यवाभिसन्वस्यमतासन्वस्यसर्वोभियंगम्क्षीनायकुमयानभिताडयः
यनुयमडयेयमन्त्राविसर्वामडुलायमिधानयियमित्तावायियमितियम्यावाम्यमितियानिगमृमततासिकनिषाति। वादिनवयसमकरूगवनन्नयामसवायंवाभिसन्वामसतामन्वारविषयानियमितिवाकनयमयानूल
नायाउसमयबं वाय्वनींवि यधाविमंशस्यग। नं नववाभिसन्वनमसामन्वनतनरनयंश्रवकयसवायप्रयकवृधनसंवा। नन्नमयदनावियामानिकानियर्द्धनिमित्तनियङकमांगम्क्षीनांडकुमयानतावा
भिसन्वामसतामन्वीलरनवर्गनायवन्दनायपर्युपासनायश्रवणाय॥ एवंउक्ते लगवानायुष्मन्तं भनियूतमेतदवोचत। एवमेतद्भनियूते वमसत॥ ꣿ निनिर्याणप्रमाणरः॥ ७ ॥ग्रमिताउनंस
नियूतरयम्यामाकयावृध्वनगावना। मानियूतआह। नयथायिनामनगवंपूनुषामसतासमडंडक्षृकामारवत। सगक्कनतासमडंदर्शनाययथेयथागक्कनतासमङ्डंनभ्रागथायग्मत। कम्बम्या
कमधनिमित्तम्यायर्चनम्यायर्चनतनिमित्तम्यानमेवंवदिनयांदूनउँतामसतासमडानासन्नउँतामसतासमडकनकेयमसवानहिमसतासमडम्यानम्यासकथिनक्तंवावाकम्बनिमित्तम्यामर्चनावायर्चन
निमित्तंवाउग्यक। नग्रथायिनामनगवंपूनुषामसतासमडंडक्षृकामारवत। नयथायथागक्कनमतासमडंदर्शनायनभ्रागथानयग्मत। कम्बम्याकम्बनिमित्तंवायर्चनंवायर्चनतनिमित्तं वानसेवमः

२७

वति न कू चन्द्र मा मनसा समड आसन्नन्ति र्ू ना मनसा समडा । तत्कस्य हेतोः मनसा समडस्याप्तस्य नकस्मिंश्चित् सत्त्वावानि मिलं नायर्वना वायर्वकानि मिलं वाडग्भा । किं वा यिसमन्नुमण्डला मनसा समड समयम्भाति । अथ
चयूनरत्नानि सुगंधिकानि आसन्नाः । सिमनसा समडास्याखास नव्ह र्ूना मनसा समडु र्ूति । नमाकृपाद् नमनसा समड र्ूति । नवमवरुगवं कूनवाधिसत्वनमास्ततत्वनवं ब्रदिक वी र्ूमां प्रक्ष्यायानमिकांमृगृ स्नाः
डमूकूपाभ्रानगौ वा नययनायर्य्यवाचूवनायानि व्यामननिकुर्त्रका । तवेविकमिंग वं किं वा यस्तन नरूपवतानसमूर्लवाकृता ः नूल नायांसमन्मर्कं वाधो र्ू मच्छि ॥ कल्लै त्रियहि ॥ क समगतनि यहि ः क
ल्यसरुंत्रियचहि ॥ कस्यागतस्नरुंत्रियहि ः का सका ग्ति नियूतगतस्नरुन्नत्रस्न मनला वांमम्मर्कं वाधिमसिसंगास्यम र्ू ति । अथ वयन वाधिसत्वनमासतत्वनतवं व दिगता मासन्नीरुकास्यनूल नायाः
समयर्कं वा मयर्थाकिनक्षत्राणि । तत्कसरुका कथ च्चार्द र्ूमांभमृ नांप्रक्ष्यानमिकांस र दर्श नाय वन्दनाय पर्युपासनाय ग्रवना मक्रूत्वा वाडून्नामिभ्रनयामि वाचयामि यर्थावाप्रामिमानि गन्धमनसिकः
नामिता र्ूति नि नूल वयस्थामः ॥ ॥ अथ पायि नाम भगवन्त स क्व ब्रत्तु मच्छि कगेर्ू यता । अयूकूस्वयू आकत आक मूवमित यं आमर्दु द्वीयकं रम्नरयोनेन भिन्न मय आभिवचूर्यानि वरुलानि वृपाः
दर्शविष्यन्ति । तत्कस्य हेतोः नामानि कानि पूर्वं निमिताति सम्बयू दृग्यकतना ग्वि मनय आधि वमूर्या धिवरुलानि न प्राहरैतविष्यन्ति । आरू मनस्का जाम्बूद्वीपका मनुष्या रनि ध्याने कानि वयूर्वेनिमिः
कानि दृष्ट्वा कस्मय । तत्र मवरुगवन्ता वाधिसत्वो मनसा सत्व र्ूमां भमृ नांप्रक्ष्यानमिकांस र नगर्दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय श्रवनाय कृत्वा वाडामिभ्रन यमि वाद यामि यर्थावाप्रामि यामि शूयगतनसिकना
नियतत्रियककूगतनमतरूसरगवन्तं वाधिसत्वो मनसा सत्वो व दित वा ः वरूवरूयपर्युपासिता ः स भगवन्तरूतय जावाकृतदृ दिता वा वदितन्या । वदित सम तरूगवंकूनवाधिसत्वनमनसा सत्वनपर्वेकं मवकम
तमूलेन यनीमाः सम्यनूल नायासमर्कं वंव्यधराबाद मिमांमकृ नांप्रक्ष्यानमिकांसरदर्श नाय वन्दनाय पर्युपासनाय श्रवनाय यथायदि स्यायां नयप्रक्ष्यानमिकायां अमि ययर्सरक्षद वयूजाजायर्ववृः

दृदगिनाम वदन्ति । तत्र मृदिन्द्रियाः योनिशोमनसि आशाशय सर्वकाधामयि वाभिसत्त्वानामसत्त्वानाभिमानयवयूर्वेनिमित्तानि पूर्ववत् व्याकरणायनखिनसायं वाभिसत्त्वामसत्त्वाच्याकरणायनि नष्ठाव ।
अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ ७ ॥ व्याकरणानि से बोधिसत्त्वानाम ॥ ७ ॥ तत्र श्राविनामरागवस्तुगुह्विधी सामथ्याथ सामस्त्र वसवार वन्ति तथाभभारस्याः कामावस्तदभिमाजंचकायवदनाक्रमथयआयः
मनववेकमस्थमीनाम वदन्ति । पूर्वस्य किंचर वन्ति । अत्यावनाम वदन्ति । पूर्वस्य यानमिश्रावरवमिकामि वदनामि चकिमानामि च त्वरायाव वदन्ति । तवसंवाभिगीनाम वदन्ति तनयूर्वे सत्त्वायानि ।
आमनामि कायसामविकनसाविकननियविकन ७ मामवेनूर्या वदनायवनूरवामीनि । वदन्ति व्यसवकतो ६ न्यारि : क्रोरियांद आन्यस्याठक्रियानिमित्तानि द्व्यकनविन । तेषयं क्रीयसविषयाः
वचमवरनवन्याधिसत्त्वानाम सत्त्वानाम वनायिन कूगलमूलानां वक्ष्यूवृक्ष्यर्यियामितानां सूचविनवी ७ चविकानां कल्याणमित्रयरिमूरीकानांयानियक्कुशलमूलानामियं गक्री नाध्रगामावमिकाडयप्रसः
नक्यपयस्त्रांवसकीमकुलीयकिधनयियानिवावयियानिययोवायस्यानिधानिगगयमनामिकाविध्यानि वदिनव्यसमनखियन (येषां वाधिसत्त्वानामसत्त्वानां व्याकरणे विध्याति । अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥
रागवानाम सामाधूमाधूमानियू ७ दमाधिक गायूपूक वृक्षानूमावनयतिकानमतचां ॥ ७ ॥ मिक्रियाणि से बोधिसत्त्वानाम ॥ ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । आश्चर्यं भगवन्यावदनूकीः
वारहुवेसान्यम वाधिसत्त्वामसत्त्वा स्थागर्गदनामसम्बूवूक्षन ॥ रागवानाम ॥ अथाचि सूत्र त बाधिसत्त्वामसत्त्वा वंदुजन दितायवकूउनसत्त्वायतियत्त्वासाकानूकस्यान्यायेमहत्काउनस्यार्थायदिः
वायसत्त्वायदवाना ७ मनुष्याणा मक्तनुत्तरायसम्यक्संबोधभवक्तियक वाभिसत्त्वा वर्याध्रुजनकी रनकानिसत्त्वगतानिभूतकानिसत्त्वसत्त्वाणिभूतकानिसत्त्वगतसत्त्वाणिभूतकानितत्त्वकादि नियूनगत
सत्त्वाणि भूतयदाय्यानि चतुर्भिः संग्रहवस्तुभिः दानेन प्रियवचनेन अर्थचर्यया समानार्थतया दमकूमतयूकर्मयथयसमाध्याययकिवस्तुयूध्यानर्यवस्तुयमाध्ययनाश व्यानूयसमायति भूतमः

२०२

दापयति। आत्मना श्रामण्यधर्मप्रतिष्ठितो विहरति। आत्मना च दानपारमितायां चरति परांश्च दानपारमितायां प्रतिष्ठापयति। आत्मना च शीलपारमितायां चरति परांश्च शीलपारमितायां प्रतिष्ठा-
पयति। आत्मना च क्षान्तिपारमितायां चरति परांश्च क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठापयति। आत्मना च वीर्यपारमितायां चरति परांश्च वीर्यपारमितायां प्रतिष्ठापयति। आत्मना च ध्यानपारमि-
तायां चरति परांश्च ध्यानपारमितायां प्रतिष्ठापयति। आत्मना च प्रज्ञापारमितायां चरति परांश्च प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयति। न च प्रज्ञापारमितामागमाद्भयात्कौशल्येन सत्त्वान् स्रोतआपत्ति-
फले प्रतिष्ठापयति न चात्मना साक्षात्करोति। एवं सकृदागामिफलेऽनागामिफलेऽर्हत्त्वे प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति न चात्मना प्रत्येकबोधिं साक्षात्करोति। आत्मना चाविनिवर्त्तनीयां भूमिमा-
क्रमति परांश्चाविनिवर्त्तनीयभूमौ प्रतिष्ठापयति। आत्मना च बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। परांश्च बोधिसत्त्वान् बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धौ समादापयति। आत्मना च सत्त्वान् परिपाचयति परांश्च सत्त्वपरिपाके
समादापयति। आत्मना चाभिज्ञा उत्पादयति परांश्चाभिज्ञोत्पादे समादापयति। आत्मना च धारणीमुखं परिशोधयति परांश्च धारणीमुखपरिशुद्धौ समादापयति। आत्मना च प्रतिभानसम्पद-
मुत्पादयति परांश्च प्रतिभानसम्पदि समादापयति। आत्मना च रूपसम्पदं परिगृह्णाति परांश्च रूपसम्पत्परिग्रहाय समादापयति। आत्मना च लक्षणसम्पदं परिगृह्णाति परांश्च लक्षणसम्पत्परि-
ग्रहाय समादापयति। आत्मना च कुमारभूतसम्पदं परिगृह्णाति परांश्च कुमारभूतसम्पत्परिग्रहे समादापयति। आत्मना च बोधिपक्ष्यान् धर्मानुत्पादयति परांश्च बोधिपक्ष्यधर्मप्रतिनि-
लय समादापयति। आत्मना च सत्यविभागज्ञानेनावतरति परांश्च सत्यविभागज्ञाने समादापयति। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितध्यानधीमुखानुत्पादयति परांश्च ध्यानेषु समादापयति। आत्मना च चत्वारि वैशारद्यान्युत्पादय-
ति परांश्च चतुर्वैशारद्येषु समादापयति। आत्मना च चतस्रः प्रतिसंविद उत्पादयति परांश्च चतसृप्रतिसंविदवाप्तये समादापयति। आत्मना च महामैत्रीं महाकरुणां महामुदितां म

णायकां निश्रावयन्ति यत्रानन्यैव बुद्धगुणामासाद्य विशारदेव नायेषु समादापयन्ति । आत्मना वा ऋद्धिपादभावनिका बुद्धधर्म्मान्निष्पादयन्ति यत्रानन्यानपि ऋद्धिपादभावनिकासु बुद्धधर्म्मेषु समादापयन्ति । आत्मना च सर्व्वाकारज्ञ
तामनुप्राप्नुवन्ति । यत्रान्यांश्च सर्व्वाकारज्ञतायां समादापयन्ति । आत्मना च सर्व्ववासनानुसंधिक्लेशान्प्रजहति यत्रान्यानपि सर्व्ववासनानुसंधिक्लेशप्रहाणे समादापयन्ति । आत्मना चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि
संबुध्यन्ते यत्रान्यांश्च सम्यक्संबोधिमभिसंबोधये समादापयन्ति । आत्मना च धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयन्ति यत्रान्यांश्च धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनाय समादापयन्ति ॥ सुभूति यनार्थ्यप्रामक्षा ॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूति
र्भगवन्तमेतदवोचत् । आश्चर्य्यं भगवन्नाश्चर्य्यं सुगत यावद्दुष्करं भगवन्नागमायक बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्व्वसत्त्वानां कृतेन महता प्रज्ञापारमितायां चरन्ति अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । कथं भगव
न्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमिता भावनायै निर्याणं गच्छति । भगवानाह ॥ यदा सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपस्य वृद्धिं न समनुपश्यति न वेदनाया न संज्ञाया न संस्का
राणां न विज्ञानस्य वृद्धिं समनुपश्यति तदा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता भावनायै निर्याणं गच्छति । भगवानाह ॥ यदा सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नध्यात्मायतनप्र
तीत्यसमुत्पादस्य बाह्यसमुत्पादांगानां ध्यानपारमितानां समपरिग्रकां बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां स्मृत्युपस्थानानां सम्यक्प्रहाणानां ऋद्धिपादानामिन्द्रियाणां बलानां बोध्यंगानामार्य्याष्टांगस्य मार्गस्य विमोक्षाणां नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमित्ता
प्रणिहितानां अभिज्ञानां सर्व्वध्यानाप्रमाणारूप्यसमाधीनां सर्व्वधारणीमुखानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां वृद्धिं न समनुप
श्यति । सर्व्वज्ञताया वृद्धिं न समनुपश्यति । तदा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता भावनायै निर्याणं गच्छति । भगवानाह ॥ यदा च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपस्य परि
हानिं न समनुपश्यति । न वेदनाया न संज्ञाया न संस्काराणां न विज्ञानस्य परिहाणिं समनुपश्यति । तदा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता भावनायै निर्याणं गच्छति । एवमध्यात्मायतनप्रतीत्यसमुत्पा

दानपारमिताबोधिपक्षधर्म्मार्य्यसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिविमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञासर्व्वसमाधिसर्व्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंवि
दावेणिकबुद्धधर्म्माः यदा स बोधिसत्वो महासत्वः यावित्सार्दिं न समनुपश्यति। तदा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमिताभावनापरिशुद्धिं गच्छति॥ इति बुद्धविशुद्धिप्रयोगः॥ ० ॥पुनर
परं सुभूते यदा बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् धर्म्म इति न समनुपश्यति। अधर्म्म इति न समनुपश्यति। अतीतमिति न समनुपश्यति। अनागतमिति न समनुपश्यति। प्रत्यु
त्पन्नमिति न समनुपश्यति। कुशलमकुशलं व्याकृतमव्याकृतमिति न समनुपश्यति। संस्कृतमिति न समनुपश्यति। असंस्कृतमिति न समनुपश्यति। कामधातुं न समनुपश्यति। रूपधातुं न समनुः
पश्यति। आरूप्यधातुं न समनुपश्यति। दानपारमितां न समनुपश्यति। शीलपारमितां न समनुपश्यति। क्षान्तिपारमितां न समनुपश्यति। वीर्य्यपारमितां न समनुपश्यति। ध्यानपारमिता
न्न समनुपश्यति। प्रज्ञापारमितां न समनुपश्यति। यावत् सर्व्वज्ञतां न समनुपश्यति। तदा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमिताभावनापरिशुद्धिं गच्छति। तत्कस्य हेतोः। तथाहि सुभूते धर्म्माः
धां धर्म्मा नैकधर्म्मनुयाताय। जूविदितिवर्कं नियतामनुयाताय। विकनामनुयाताय। तुरुकनामनुयाताय। जसावकावनिकनामनुयाताय॥ इति धर्म्माध्यन यलक्षणागमः॥ ७ ॥सर्व्वक्रियादि॥शुचि
न्यकृगवन्दव्यत। रुमवानासानूयादिन्यवकयामसरत मशविन्यन्दव्यत। वदनासंस्कामस्कानाविज्ञानादिन्यवकआसरतमः विन्यन्दव्यत। दानपारमितादिन्यकानयाशविन्यन्दव्यत। एवं शीलपार
मिताक्षान्तिपारमितावीर्य्यपारमिताध्यानपारमिताप्रज्ञापारमिताविन्यगयाः विन्यन्दव्यत। एवं षट्पारमिताबोधिपक्षधर्म्मार्य्यसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिविमोक्षनवानुपूर्व्वविहार
समापत्तिशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञासर्व्वशून्यतासर्व्वसमाधीसर्व्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मासर्व्वज्ञतादिन्यनयासरतमः विन्यन्दव्यत। महासत्वस्य बोधिस

त्वाम स्यात्त्वः पृच्छायां नमितायां वर्त्तं रूपमनित्यमिति न संजानीते। वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानमनित्यमिति न संजानीते यविज्ञु नमिथ्यामिति पृच्छायां नमितायां। एवं अध्यायतनानि प्रतीत्यसमुत्पाद ४
प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि यावन्मितायां। रूपं नाम सर्वम माधमस र्म सर्वधर्मान यो मुखानि बोधिपक्ष्य धर्मा ध्यानत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्य विमोक्ष नवानुपूर्व्वविहारसमापत्ति रूपं नामानि मिता
प्रतिसंविदा निरष्टादश बलवैशारद्यान आवेणिक बुद्धधर्मान सर्वज्ञताविन्निश्चितं न संजानीते यविज्ञु नयिष्यति पृच्छायानमितां॥ ❈ किं जयविन्यात्कोनसंज्ञानितावयव्यशमम्॥ ७ ॥सु
रुतिवद। आकर्षणगवंगमी वामाय पृच्छायां नमितायां जुधिमोकव। भगवानाह॥ यद सुरह बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्व्वमयि वृनिवारुवोति। यद्रूपानामि मितारत थागताव बोधित कूगत
मूलार्थ विनिवद्धबुद्धयर्थ्यः धामितार कन्याम मिश्रयनि मूलीभा नवमितासद्धमां पृच्छायात्रमिताम धिमाकक। सदह निशा वा द॥ कियता कमवन्यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्व्वमयि वनिवारत्वः
ति मप्र्यानमिता मूल भामवाव बोधित कूभलमूला रवधि वद्धबुद्धयर्थ्य यामितः ४ कन्याम मिश्रयनिगृही कारवति। भगवानाह॥ ❈ इह सुरत बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पृच्छायानमिता
यां व नचर येत कल्पयति न विकल्पयति। रूपनिमित्तं न कल्पयति न विकल्पयति। रूपस्वभावं न कल्पयति न विकल्पयति। वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानं न कल्पयति न विक:
ल्पयति। विज्ञाननिमित्तं न कल्पयति न विकल्पयति। विज्ञानस्वभावं न कल्पयति न विकल्पयति। एवं धातून् आयतनानि प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गं यावदाङ्गनिकामरूपारूप्यधातुं
। दानपारमितां शीलपारमितां क्षान्तिपारमितां वीर्यपारमितां ध्यानपारमितां प्रज्ञापारमितां। अध्यात्मशून्यतां बहिर्धाशून्यतां अध्यात्मबहिर्धाशून्यतां। यावदभावस्वभावः
शून्यतां। स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गान् आर्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यभिज्ञाविमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः दशतथागतबलानि मिता प्रतिसंविदा निश्च:

२१४

सर्व्वसमाधिसर्व्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा सर्व्वज्ञतां न कल्पयति न विकल्पयति सर्व्वज्ञतानिमित्तं न कल्पयति न विकल्पयति। सर्व्वज्ञतास्वभा
वन्न कल्पयति न विकल्पयति। तत्कस्माद्धेतोः तथा हि सत्त्वता रूपमचिन्त्यं। वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमचिन्त्यम् एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाददानपारमितायावद्बुद्धधर्म्माश्चत्वार्य्यप्रमा
ध्यानारूप्यसमापत्त्यःस्मृ विमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञाः सर्व्वशून्यताः सर्व्वसमाधिसर्व्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबु
द्धधर्म्माः सर्व्वज्ञताप्यचिन्त्या। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्व्वमपि चरता न विकल्पयति प्रज्ञापारमितायां चरति। गम्भीरा भगवन् प्रज्ञापारमिता। वक्तृवृद्धयर्थ्यू यामिता २ कल्पाय
मिग्रयथि गम्भीरा भवति। सुभूतिराह॥ गम्भीरा भगवन् प्रज्ञापारमिता। भगवानाह॥ रूपगम्भीरतया सुभूते गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानगम्भीरतया सुभूते ग
म्भीरा प्रज्ञापारमिता। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाददानपारमितायावद्बुद्धधर्म्माश्चत्वार्य्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्यःस्मृ विमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिः शून्यतानिमित्ताप्रणिधिः
दिताभिज्ञाः सर्व्वशून्यताः सर्व्वसमाधिसर्व्वधारणीमुखदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मगम्भीरतया सुभूते गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। सर्व्वज्ञतागम्भीरतया सुभूते गम्भीरा प्रज्ञा
पारमिता॥ इति विकल्पपर्यायागम॥ ॥सुभूतिराह। रत्नराशिर्भगवन् प्रज्ञापारमिता। सुभूते रत्नदात्री॥ स्रोतआपत्तिफलसकृदागामिफलानागामिफलार्हत्त्वप्रत्येकबुद्धत्वस्याः
नुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्दात्री धर्म्मरत्नविशुद्धिकेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ इति रत्नपर्यायागम॥ ॥सुभूतिराह। सर्व्वधर्म्माशुद्धत्वान्निर्म्मला भगवन् प्रज्ञापारमिता। भगवा
नाह॥ रूपविशुद्धितामुपादाय। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानविशुद्धितामुपादाय। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाददानपारमितायावद्बुद्धधर्म्माश्चत्वार्य्यप्रमाणध्यानारूप्यः

समायत्तस्य विमोक्तनवापृच्छविस्तन समायत्तेः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितारिह्लादगमनस्वभावा न अप्रतिसंविद्य वधिका बुद्धधर्म्माः ॥ सर्वज्ञता विशुद्धितामुपादाय ॥ इति विशुः
प्रत्ययागमः ॥ ॥ सुभूतिराह ॥ आश्चर्यं भगवन् यावदस्यां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लोध्यमाध्यासां बहवोऽन्तराया ऽन्यगमन् ॥ भगवानाह ॥ एवमेत सुभूते एवमेतताव
कन्तवायं सरल गंभीरा नाम प्रज्ञापारमिता। तेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा इमां प्रज्ञापारमितां लिखिता क्षिप्रमेव लिखितव्या उद्ग्रहीतव्या धारयितव्या वाचयितव्या स्वाध्यातव्या योनि
शोमनसिकर्त्तव्या भावयितव्या क्षिप्रमेव भावयितव्या ॥ मा खलु तस्या गंभीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां धार्य्यमानायां वाच्यमानायां स्वाध्यायमानायां योनिशो
मनसिक्रियमानायां भाव्यमानायां बहवोऽन्तरायः स्यादिति। तत्कस्य हेतोः ॥ सचेत्सुभूते यः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा मासेन इमां प्रज्ञापारमितां लिखता तेन लिखितव्यैव सम्व
त्सरेणापि लिखिष्यते चतुर्भिः पंचभिः षड्भिः सप्तभिर्नवभिर्दशभिर्वा संवत्सरैर्वापि लिखितं तेन लिखितव्यैव तदस्तु वयमपि धारयितव्या वाचयितव्या स्वाध्यातव्या योनिशो मन
सिकर्त्तव्या भावयितव्या भवतामनवाराव्यस्तेन भावयितव्या यावत्सप्तसंवत्सराद्भावयितव्या न भावयितव्या ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ बहुरत्नानां सुभूते अन्तराया ऽभ्यागच्छन्ति ॥ सुभू
तिराह ॥ आश्चर्यं भगवन् यदस्यां गंभीरायां प्रज्ञापारमितायां मारः पापीयाननन्तरायायागमाबद्धकः। ये इमां लिखनाया मुद्दिश्यमानाया धारयधायो वाचनयायानि शोमनसिका
रनाया भावयो ॥ भगवानाह ॥ किं चापि सुभूते मारः पापीयान्न गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायामन्तरायमायध्यतजुक्तनायकरक्षावयह्ना लिखनाय यावद्भावनायै बोधिसत्त्वस्य मः
हासत्त्वस्य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखत उद्दिशतो धारयतो वाचयतः स्वाध्यायतो योनिशो मनसिकुर्वतो भावयतो न प्रभवत्यन्तरायं कर्त्तुं ॥ इत्यधिमुक्तिप्रत्ययागमः ॥

इ त्येकृत्यपरिवर्तः ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् [illegible]निपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कस्मात् भगवन् तत्कल्पनमात्रः यायी याश्च गङ्गानदीवालुकोपमानां कल्पं बोधिसत्वानां सदा सत्वानां इमां प्रज्ञापारमितां लिखितामु
द्दिशतां धारयतां वाचयतां स्वाध्यायतां योनिशो मनसि कुर्वतां सावद्यतां । भगवानाह । साधु साधु शारद्वतीपुत्र यः यायी यान्नगङ्गानदीवालुकोपमानां कल्पं बोधिसत्वानां सदा सत्वानां इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमि:
तां लिखितामुद्दिशतां धारयतां वाचयतां स्वाध्यायतां योनिशो मनसि कुर्वतां सावद्यतां । अथायुष्मान् शारिपुत्रो मम कादृशस्य दिव्यं बुद्धा भगवन्तः पश्यन्ति प्रियकायायरूपकाः । यो मा नीयबुद्धान्त भगवन्तमनन्तरावाता
वात । अपि बुद्धा भगवन्तः सत्वाः बोधिसत्वानामसद्सत्वानामनन्तदर्शनेन विज्ञातं अनुपश्यन्ति यो बुद्धो भगवाञ्छतनयनियं दीर्घानां बोधिसत्वानां मन्दस्य सत्वानांमायःपायीयाश्च गङ्गानदीवालुकोपमानां कायं क
ल्पं इमां प्रज्ञापारमितां लिखितां धारयतां वाचयतां उद्दिशतां स्वाध्यायतां योनिशो मनसि कुर्वतां सावद्यतां । तत्कस्य हेतोर्न हि शारिपुत्र बुद्धो भगवाञ्छाश्वतनयनियुक्तानां बोधिसत्वानामसद
त्वानांमायःपायीयसागङ्गानदीवालुकोपमानां कायं कल्पं । तत्कस्य हेतोः यावच्छारिपुत्र यथा ममेकाद्शगदस्यदिव्यं बुद्धचक्षुषा यत्र संख्ययया लोकधातुषु ज्ञायमायाः संख्यायास्थ्यागता अर्हन्तः सम्यक्सं
बुद्धाः किं प्रियन्तकायायक्तिनापि बुद्धा भगवन्तः इमां प्रज्ञापारमितां लिखन्तो धारयन्तो वाचयन्तः उद्दिशन्तः स्वाध्यायन्तो योनिशो मनसि कुर्वन्तो भगवतीये बोधिसत्वानां सदासत्वानां
समन्वाहरन्ति ॥ इति मारवगर्हितिया पारगुणाः ॥ ॥ यदि तावच्छारिपुत्र कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखन्तां धारयन्तां वाचयन्तां उद्दिशन्तः
स्वाध्यायन्तो वा योनिशो मनसि कुर्वन्तो वा तावच्छारिपुत्र बुद्धास्तान् वन्दनार्थं समन्वाहरन्ति प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति उद्दिशामि स्वाध्यायामि योनिशो मनसि करोमि ॥ ग
नियुक्ताहः ॥ यः कश्चिद्भगवन् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति उद्देक्ष्यति स्वाध्यास्यति योनिशश्च मनसि करिष्यति:

श्रावयिष्यति वा देशयिष्यति भगवन् सर्वज्ञज्ञानं भगवन् सर्वेण बुद्धपरिगृहीतो भविष्यति ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् कौशिक एवमेतत् । यथा वदसि । यः कश्चित् कौशिक कुलपुत्रो वा कुल-
दुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति उद्ग्रहीष्यति स्वाध्यास्यति योनिशो मनसिकरिष्यति प्रवर्तयिष्यति वा देशयिष्यति कौशिक सर्वज्ञज्ञानं
भगवता सर्वेण बुद्धपरिगृहीतो भविष्यति ॥ इति बुद्धसमन्वाहारक्षायनगुणः ॥ ॥ कौशिक आह ॥ यावन्तः भगवन् जम्बुद्वीपके कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ये बुद्धे भगवति प्रसन्ना सर्व-
श्राद्धाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ये बुद्धे भगवति चैत्ये पूजां दिशन्ति यावद् गङ्गानदीवालुकोपमासु अप्रमेयासंख्येयेषु लोकधातुषु अप्रमेयासंख्येयास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते याप-
यन्ति तद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वाय इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति उद्ग्रहीष्यति स्वाध्यास्यति पर्यवाप्स्यति योनिशो मनसिकरिष्यति तथत्वाय च
प्रतिपत्स्यते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् कौशिक एवमेतत् ॥ यावन्तः कौशिक जम्बुद्वीपके कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ये बुद्धे भगवति प्रसन्ना कौशिक प्रमाणं सत्त्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ये बुद्धे भग-
वति चैत्ये पूजां दिशन्ति यावद्गङ्गानदीवालुकोपमासु अप्रमेयासंख्येयेषु लोकधातुषु अप्रमेयासंख्येयास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तथा यथा बोधिसत्त्वो महासत्त्वाय इमां ग-
म्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति उद्ग्रहीष्यति स्वाध्यास्यति पर्यवाप्स्यति योनिशो मनसिकरिष्यति तथत्वाय प्रतिपत्स्यते ॥ इति बुद्धप्रत्यक्षीकरणगुणः
तथागताः सम्यक्संबुद्धा महायानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च वदित्वा अश्रावयन्तो बोधिसत्त्वा अविनिवर्तनीयाः सम्यक्संबोधौ अभिसंबोधाय अनुत्तरायां गुणः ॥ ॥ यश्च कौशिक कुलपुत्राः कुलदुहितरः
सम्यक् इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा पुस्तकगतां कृत्वा धारयिष्यति ॥ तत्र खलु पुनः कौशिक बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितायां अभिनि-

२१७

किं वक्तनार विष्यन्ति। ये ये मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां सत्कृनिष्यन्ति गुरुकनिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिर्दीपमालाभिर्युक्तवाधिसत्त्व
यानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च प्रज्ञापारमिता स्वाध्यायवृद्धेर् नगवद्धि कथागता ग्नाब्वे वृद्धव वक्ष्यायथ्यन्ति ते यमयि कुलपुत्राः कुलदुहितरो मां वमहार्थं महानुशंसं महाफलं महाविपाकं यथ्यं मां गम्भी
रां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति। किं तेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा बहुपुण्यं विनर्दिताकर विष्यन्ति। यावन्तः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च बहु पुण्यस्कन्धं प्रसविष्यन्ति। अविनिव
र्तनीयाः ते भविष्यन्ति। किं तेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा बहुपुण्यं प्रसविष्यन्ति। कुलपुत्राः कुलदुहितरो नावानेव कुशलमूलानि आत्तु विनर्दिताकर विष्यन्ति। षष्ठि प्रज्ञापारमितायाः प्रत्यात्मगन्धं यावत् दिद्वीपं मूलं समया मुष्व मव
हि द्वीपमूलं समायावत् तावत् तावद् भूतपयानजातु विनर्दिताकर विष्यन्ति। सप्तम यस्य नमस्कृतो गर्भिस्याद इन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाः यथा यथाशमाथासमापत्ति तेनजातु विनर्दिताकर विष्यन्ति।
शून्यतानिमित्ताप्रणिहितो विमोक्षमुखं तेनजातु विनर्दिताकर विष्यन्ति। अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः तेनजातु विनर्दिताकर विष्यन्ति। अभिज्ञाः षट् समाधिधारणीमुखं तेनजातु विनर्दि
ताकर विष्यन्ति। दशबलानि चत्वारि वैशारद्यानि अष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा तेनजातु विनर्दिताकर विष्यन्ति। सर्वज्ञताया वति॥ महार्थताविभुपथा ॥ एवं भा
षितुं भगवन्तं आयुष्मान् शक्रो देवानामिन्द्रः भगवन्तमेतदवोचत्। ... यां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्य
न्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति। कुशलमूलानि न दुःखेन विनिपातं गमिष्यन्ति। दर्शनाभिमुखी भविष्यन्ति तेन स्वभावानाः पद्मि ... पारमितायाः अभिमुखीभविष्यन्ति। वृद्धि धर्मता तन्त्रं तत्त्वं
धर्मतासु कु बोधमानय मानाः पूजयमानाः सम्बुद्धी ... त्रिरियाने अविनिर्वृत्तिता। यदुत गुरुवकयान तेन वाप्रत्येकबुद्धयानेन वा महायानेन वा सर्वं भावि पूजय गम्भीरां प्रज्ञापारमितां दर्शनाय यथा च कुर्यात्

रभिष्यन्ति मम प्रायिपुविकर्णरि कुलपुत्रा कायिकावाच्येमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्त्युद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति सत्करिष्यन्ति गुरुक
रिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति । पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णध्वजपताकाभिः कुशलमूलेन न दुर्गतिविनिपातं गमिष्यन्ति । देवमनुष्यसंपत्तिमनुभवमानाः षड्भिः पारमिताभिव
र्द्धमाना विष्यन्ति । बुद्धांश्च भगवतः सत्कुर्वाणा गुरुकुर्वाणा मानयमाना पूजयमाना अनुपूर्वेण यावद् निर्यास्यन्ति श्रावकयानेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा महायानेन वा । स खलु पुनर्नियतमपि
पूर्वं गम्भीरां प्रज्ञापारमितां वर्द्धयाउदञ्चापत्थपश्चनियानि । तथापि न्यालिपुत्र तिष्ठन्ति कुलपुत्रा कायिकाच्येमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्य
न्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति । तेन कुशलमूलेन न दुर्गतिविनिपातं गमिष्यन्ति । देवमनुष्यसंपत्तिं प्रत्यनुभवषड्भिः पारमिताभिरनुत्तरकृताभविष्यन्ति । बुद्धांश्च भगवतः स
त्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति । अनुपूर्वेण यावद् निर्यास्यन्ति श्रावकयानेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा महायानेन वा । तत्र भगवन्ति पूर्व येमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां
दकुर्वंकरिष्यति । किंकारणं तस्य नानि पूर्वमन्यायाय धर्मविनयसम्यक्ज्ञानं गविष्यति । समन्वाहृता स्म भगवति पूर्वं मया कृतपुण्याः कुलपुत्रा कुलदुहितरश्च ये इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमि
तां लिखिष्यन्त्युद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति न तत्त्वायचर्युगमिष्यन्त्य । ये च कुलपुत्राः कुलदुहितरश्चेमां गम्भीरां प्रज्ञापारमिता
लिखिष्यन्ति लिखित्वा च सत्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरछत्रध्वजपताकाभिः खलु पुनः शारिपुत्र कुलपुत्रा वा कुलदुहि
तरश्च तेन कुशलमूलेन न दुर्गतिविनिपातं गमिष्यन्ति देवमानुषिकीं संपत्तिं प्रत्यनुभवषड्भिः पारमिताभिः परिपूरयिष्यन्ति बुद्धांश्च भगवतः सत्कृत्वा गुरुकृत्वैकोः

२

रनपूर्वस्य परिनिर्वृतानामन्तिकात् । एवं कायानन्तरायस्य कौ बुद्धयानमनन्तरायामनवा । तत्कस्य हेतोः कौशिक इत्यादि भगवानिति पुत्र कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च न भगवान् न वृद्धं च कु आवर्धितास्तथागता

तयुगमस्य स्व तथागतत्वाय यथा समन्ताद्दशसु दिक्षु सर्वलोकधातुषु समन्तबुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा इत्यादि कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च

बुद्धचक्षुषा व्यवलोकिताः स्युः यमस्माकं कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ।। भगवानाह । विमानि कीयूनति वियश्च मन चन गम्भी वापगुराया रमिता यस्मिमका तयस्मिन्समयच्छन्न नदीदिं गिदि दिव्यानि ।।

रूमवानाह ।। एवमेतत्कौशिक एवमेतत् ... भगवान् गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां यस्मिन्काले यस्मिन्समये ... नदीदिं गिदिवस्का विकी दिविष्यति कत भगवानिपूत्र यस्मिन्काले यस्मिन्समय

त कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च यत्र इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां उद्ग्रहीष्यन्ति लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति । योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति तथत्वा

य तथागतस्य स्यन्दं ।। विजयानसंयुक्ति तास्क कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च बुद्धपर्युपासितास्ते तथागतानां वायितकुशलमूलास्ते य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां उद्ग्रहीष्यन्ति लिखिष्यन्ति

धीदीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति । योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति तथत्वाय वक्ष्यतिय स्यन्दं । भगवानाह ।। किं पुनः कौशिक भगवन् कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा विः

ष्यन्ति य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां यस्मिन्काले यस्मिन्समये ऋन्दिदिगम्भी लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरि

ष्यन्ति तथत्वाय वक्ष्यतीय । तस्का एगवानाह ।। किं पुनर्भगवानिपूत्र यस्मिन्काले यस्मिन्समये ऋन्दिदिगम्भीरां बोधिसत्त्वा महासत्त्वा विष्यन्ति । अतः कः पुनः भगवानिपूत्र बोधिसत्त्वा म

हासत्त्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च विष्यन्ति य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च मनसिकरिष्यन्ति तथर्थ

म२ म२

यत्रबुद्धियन्त्यकाःकृत्तिदगतिनृपमागुधा॥ ॥तत्र खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा कुलपुत्राः कुलदुहितानश्वभ्रंविश्यन्ति मां गं ही वांप्रज्ञापारमितायां ध्यानपारमितायां गं त्वा नाकृतिष्यन्ति नसं तमिथ्य
निनसक्रमनायन्ते न्ता॥तत्र स्यमनाशजनृवक्षादिते कुलपुत्रे कुलदुहित लिप्यकथागताशूर्कन्तः समया संवृद्धा यनिपूज्ये नाथ्ययनिपुग्गी कृताश्वात त्स्वसदनायः प्रज्ञापारमितायां निपूज्येष्यन्ति
ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ एवं ध्यानपारमितायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥
अध्यात्मशून्यतायां यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ बहिर्द्धाशून्यतायां यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां यनिपूज्येष्यन्ते
कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ यावदभावस्वभावशून्यतायां यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ एवं स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यं
गाष्टाङ्गमार्गेषु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ आर्यसत्यध्यानाप्रमाण्यसमापत्तिषु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ अभिज्ञासत्त्वे यनिपूज्येष्यन्ते कुल २
पुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ अष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितासु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः
कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ समाधिधारणीमुखेषु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदु
हिता न श्वभ्रं विश्यन्ति॥ तत्र खलु पुनः सुभूते यनिपूज्येष्यन्ते कुलपुत्राः कुलदुहिता न श्वभ्रं कुगतमृतायस्तथा श्वपच जनस्य वरिरथे कविश्यन्ति॥ ह्रीं मां मन नृत्यां तमय कं वाविमानसा॥ ह्रीं
निसर्व्वाना न वधर्मायनिपूजयेषुः॥ ७ ॥तत्राथ सत्ताक्षादित्यमुनयो यानि कुलपुत्रा वा कुलदुहितर वा सर्व्वक्रमायनि संयुक्तेय कथाकथितायपिते रत्नव न्नवा नरथनि

तथागतार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य नयि वृद्धिं भगवद्भिस्तेषां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च सर्वज्ञतायुक्तिसंयुक्तैव कथा कथिता मताक्षिप्ति यानि वृक्षानामपि तद्व्रतसमुदाचारा भविष्यन्ति । यत्तानुत्तरां
सम्यक्संबोधिमानस्थ तपयन्तस्तथागताथैव कथाद्भुनिष्यन्ति । यत्तानुत्तरां सम्यक्संबोधिमानस्व॥ इति कथापुण्यप्रसावगुणः॥ ॥तत्खलु पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च संवृताः
भविष्यन्ति । न तत्र गच्छन्ति कुशलमूला न स्ववामानकायिका सर्वादेवकाति न नलत्याया सम्यक्संबोधये वाधशद्धा नेवामोऽमायकृष्ठे ६याससमानातेर्यरूसांगक्ति नांप्रह्मायानमिकांश्रुतिलम्बक॥ कुस्तल चकाकुसंघ
तत्खलु पुनः शारिपुत्र बोधिसत्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च स्थमांप्रह्माया नमिकांश्रुत्वाउदामांप्रीतिंप्रसादं याशाधेषविलस्थकाले चवधृतनं कुशलमूलं सुप्रतिष्ठापयिष्यन्ति । यत्तानुत्तरां सम्यक्सम्
बोधिमानस्य॥ इत्यसमाधानसकुशलमूला त्यक्तिगुणः॥ ७ ॥नवैवं कुलपुत्रैः कुलदुहितृभिश्च ममसंमुखं वाक्यमिता वयं भगवन्बहूनि प्राणिमकाति बहूनि प्राणिसहस्राणि बहूनि प्राणिशतः
शतसहस्राणि बहूनि प्राणिकोटीनियुतशतसहस्राणि कुशलमूलप्रतिष्ठापयिष्यामः यदुतानुत्तरायां सम्यक्संबोधिमानस्व । बोधये प्रतिष्ठापयिष्यामः समादापयिष्यामः समादापयिष्यामः समुत्तेजयिः
ष्यामः संप्रहर्षयिष्यामः अविनिवर्तनीयत्वे व्याकरिष्यामः तैस्तथागतैरनुमोदिताः ये बोधिसत्वयानिकास्तेषां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च एवंवक्ष्यमिका अविनिवर्तनीया बलावत्सुखावती नाम
यित्र तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां पूर्ववत्सैः कुलपुत्रैः कुलदुहितृभिश्चैव वक्तव्यमिता वयं बहूनि प्राणिमकाति बहूनि प्राणिसहस्राणि बहूनि प्राणिशतसहस्राणि बहूनि प्राणिकोटीनियुतशतः
सहस्राणि बोधिसत्वयानिकान् बोधये प्रतिष्ठापयिष्यामः समादापयिष्यामः समुत्तेजयिष्यामः संप्रहर्षयिष्यामः अविनिवर्तनीयत्वे व्याकरिष्यामः ये तैस्तथागतैरनुमोदिताः
तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनानुमोदिता ये बोधिसत्वास्तेषां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च एवंवक्तव्यमिताविर्तनिवर्तस्यवसाय तथागतो खलु नियत कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च मया अनुमोदितम

नवाभिसत्वामदासत्वानाभायवनक्का बहूनि याधिशतानि बहूनि व्राधिमदस्राधि बहूनि वाधिमनमदस्रानि बहूनि व्राधि कोटीनियुतशतमदस्राधि जनुत्तरायेसम्यक्संबोधय प्रतिष्ठापयिष्यन्ति। सन्दर्शः
यिष्यन्ति समादापयिष्यन्ति समुत्तेजयिष्यन्ति संप्रहर्षयिष्यन्ति अविनिवर्त्तनीय स्थापयिष्यन्ति॥ इति श्रमिस्य या पार्थसंपादनगुणः॥ ॥न खलु पुनः शारिपुत्र कृतपुण्याः कुशलदितन
ध्वडदानाभिमन्त्रि कारयिष्यन्ति। नृपनरन्द्रेन महाशक्य धर्मसूत्र डदानाभिदानानिदास्यन्ति डदानाधिदाभोनिद त्वाडदानानि कुशलमूलानिर्हारि संस्कारयिष्यन्ति। तडदानाभि कुशलमूलानिम
रि संस्कुर्व्वाणा वेवियाकं यनिर्ग्रदीष्यन्ति। तडदानं वियाकं यनिर्गृह्णत बोधसत्वानामर्थाय वियाकाद्वियाकं यनिर्गृह्णीष्यन्ति॥ इत्युत्तमकसयनिर्ग्रहतगुणः॥ ॥न यावन्तः सर्व्वसत्वानां सर्व्वबस्तूनि
यनिस्यजन्ति यदिवा सुध्यान्ति कानिय यदिवा वाक्कानि समन्वकृगतमूलतन संध्यानि बुद्धक्षाभि सुध्यानलभिष्यन्ति यच समन्वीर नामकथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाधर्म्मन्देशयन्ति। तमूवकुः समवद्रकाया
वभिकायं स्वामयाधियुद्धक्षेत्र बहूनिव्राधिशमाधि बहूनिव्राधिसहस्राधि बहूनिव्राधिशतसहस्राधि बहूनिव्राधिकोटीनियुतशतसहस्राधि जनुत्तरायेसम्यक्संबोधये समदर्शयिष्यन्ति समादापयिष्यन्ति सम
त्तेजयिष्यन्ति संप्रहर्षयिष्यन्ति। ध्यानियुक्तमाद॥ अप्यर्ध्यकगय न्यावद्दिन धामनतानन्तासमस्संबुद्धनवसकस्यिद्धर्मायानासंकानसा कादिद्धर्मवधमयानासंकानसा कादितत्स्वानां वर्ष्णयानास्थाय
वदितानामवीतानामभिकथागतानां बोधिसत्वा बुद्धक्षेत्राधिश्रावकानांसहस्राणि॥ सनानकानाममधिकथागतानां बोधिसत्वा बुद्धक्षेत्राधिश्रावकानांसहस्राणि॥ अमनत्यत्वानामधिकथागतानां बोधिसत्वा बुद्धक्षेत्राधिश्र
वकानांसहस्राणायवमदमदिग्लोकधातु बुद्धक्षेत्रागतानामर्हन्तःसम्यक्संबुद्धानां तिष्ठन्ति ध्रियन्ते याययन्ति धर्म्मञ्च देशयन्ति तथागतानामर्हतांसम्यक्संबुद्धानां बोधिसत्वा बुद्धक्षेत्राधिश्रावकानांसहस्राणां। इतिसत्वार्थ
प्रतियत्तिगुणः॥ ॥यथितहमवनू बोधिसत्वा महासत्वा अप्रमाणधर्म्मायावनितानां कुशलमूलसमायत्नकानतयिवताः यथायविमानवधियस्कायस्यास्यियव्रत। तेषांखलुपुनः कृतपुण्यानां कुशलदितिल्कः

२

शुचिर

धाक्ष ञ्जमानः प्रज्ञापारमितागतममायाधानां पर्य्यायमाधानामस्याः प्रज्ञापारमितायाः कतिसूत्रान्तकतिविन्नेतव्यः ॥ भगवानाह ॥ आयुष्मन् शारिपुत्र कमां कुलपुत्रा वा कुलदुहितृ वा यांवस ब्रह्मसूत्राः प्रज्ञापार
मिताउपपत्स्यन्ते ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि शारिपुत्र कुलपुत्राः कुलदुहितरः व्यस्तां च श्रीपारमितानामुपागमापन्ना ॥ शारिपुत्र आह ॥ किं पुनर्भगवन्निमस्मिन् आगमिष्यति नामतः सूत्राः प्रज्ञापारमि
तायुक्तिसंयुक्तान् कुलपुत्राः कुलदुहितरः धीमतास्ते न्के ॥ भगवानाह ॥ आगम्य नागम्य ॥ शारिपुत्र सूत्राः प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्ताः कुलपुत्राः कुलदुहितरः धीमतास्ते न्के ॥ शारिपुत्रः
आह ॥ कथं भगवन् कुलपुत्राः कुलदुहितरः धीमतास्ते न्के ॥ भगवानाह ॥ यस्माच्छारिपुत्र बोधिसत्त्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरः यस्तासां प्रज्ञापारमितानां कुशलमूलैः श्रुत्वा प्रतिपादन निर्वेदकाः कायजीवि
तं वा आगमापत्स्यन्ते । तत्कस्य हेतोः तथा हि ते शारिपुत्र बोधिसत्त्वाः । येऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ क्षेमत्वां प्रतिष्ठापयन्ति संदर्शयन्ति समादापयन्ति समुत्तेजयन्ति संप्रहर्षयन्ति निवेशयन्ति । तथा खलु पुनः
शारिपुत्र कुलपुत्राः कुलदुहितरश्चेमां च अतिक्रान्तिबुद्धानामन्यताः प्रज्ञापारमिताउपपत्स्यन्ते । प्रज्ञापारमितासु यथापद्धिक्षा मश्रेवर्तमानास्तावद्दीर्घं न संग्राहयिष्यन्ति यावच्च बुद्धव्यं परिग्राहयिष्यन्ति
सत्त्वांश्च नये विपाचयिष्यन्ति । येऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ बोधित्वाविसंतो त्स्यन्ते ॥ इति प्रज्ञापारमितायामुत्तरविकलालानविपर्य्ययधानियकिलातनुधर्मु कृतामुणाभा ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भ
गवन्तमेतदवोचत् ॥ सुभूतिराह ॥ हमयवन्यपि कीर्तितास्ते यां कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा ये अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ क्षेमसंप्रस्थिताः प्रज्ञापारमितासु चरिष्यन्ति सत्त्वांश्च परिपाचयिष्यन्ति बुद्धक्षेत्रं च परिग्र
हयिष्यन्ति कीदृशोऽभवन् पुनर्भगवंस्ते कुलपुत्राः कुलदुहितरो वा कथं वा ज्ञातव्याः ॥ भगवानाह ॥ विनयस्प्रतिष्ठानमूत्सवस्तगाः समुत्तेजमानकर्म वेदितव्यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम् ॥
सत्त्वानाह ॥ केन कारणेन भगवन् त्रिविधाः प्रतिष्ठानमूत्सवस्तेन्के । यद्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मानकर्म वेदितव्यं ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कुशलमू

पारमितां परिपूरयिष्यति । कृत्स्नां ध्यानपारमितां परिपूरयिष्यति । कृत्स्नां वीर्यपारमितां परिपूरयिष्यति । कृत्स्नां क्षान्तिपारमितां परिपूरयिष्यति । कृत्स्नां शीलपारमितां परिपूरयि-
ष्यति । कृत्स्नां दानपारमितां परिपूरयिष्यति । पुनरपरं सुभूते पर्यायेण विषयप्रतिलाभनमुत्पत्स्यते । इदं सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ इति कृत्स्नाप्तिकश्चा ॥ ७ ॥ पुनः
रपरं सुभूते ज्ञातिकसंप्रतिलाभनमुत्पत्स्यते । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ सुभूतिराह ॥ केन पर्यायेण भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मित्र-
संप्रतिलाभना नात्पत्स्या मारकर्मोत्पत्स्यते । भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दानपारमितायां चरतः शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायां चरतोऽनुपायकुशलस्य मूढस्य ज्ञातिसं-
प्रतिलाभनमुत्पत्स्यते । पुनरपरं सुभूते पर्यायेण बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मतिक्षिप्रप्रतिलाभनात्सत्त्वा मारकर्म वेदितव्यं ॥ इत्याशुप्रतिलाभना ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते विहरतः मारा इमां प्रज्ञा-
पारमितां लिखिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते हसन्त इमां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वा-
नां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते परस्परमवमन्यमाना इमां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ इति कायवि-
कारवेषुत्वं त्रिविधः ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते विक्षिप्तचित्ता लिखिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते स्मृत्या व्यापन्नविज्ञानसमः
न्विता लिखिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां एवं भविष्यति न वयं गाधमास्वादं लभामहे इति काय
तनात्सुत्क्रमिष्यन्ति । इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ इति विलयोत्सर्गस्त्रिविधः ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते विहरन्तः मा आसनाद्व्युत्क्रमिष्यन्ति ॥

इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ पुनरपरं कुलपुत्र विदृस्मामागा स्वाध्यास्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति देशयिष्यन्ति विदृस्ममानाम मनसिकरिष्यन्ति।
इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ पुनरपरं कुलपुत्र य इमं दशमानाउद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति पर इमं दशमानानां योनिशश्च
मनसिकरिष्यन्ति इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ पुनरपरं कुलपुत्र इमां किंफविलाउद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति योनिशश्च म
नसिकरिष्यन्ति। इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ पुनरपरं कुलपुत्र अन्यान्यनन्तसमाधिमुखानि उद्गृहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति योनि
शश्च मनसिकरिष्यन्ति। इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ इत्ययं योगविदितस्वाध्यायदिशा॥ ७ ॥ एवमुक्ते ग्रामुस्मा स्तहति भगवन्तमेतदवोचत्। य
द्भगवानुत्साहानवयमनुष्यास्वादं नतामन इदं व्यायामनानुक्रमिष्यन्ति। इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यमिति॥ केनैकारणेन भगवन्ताज्ञास्वादं कुलपु
त्र भगवानाह॥ तथापि कुलपुत्र पूर्वं मयि नवविनीताः षड्ध्यानपारमितायां ध्यानपारमितायां वीर्य्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां कुलपुत्र पूर्वं मयि नविनीतायानपारमि
तायां नकारणेन कुलपुत्र मासायं ततः कुलपुत्र इदं प्रज्ञापारमितायां ध्यानपारमितायां ध्यायामनानुक्रमिष्यन्ति॥ पुनरपरं कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां मवक्तुवर्णितनवयमनुष्या कुशलाः
प्रज्ञापारमितायामिक्षुप्रहस्तविलाउद्व्यायामनानुक्रमिष्यन्ति। इदं मयि कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां नामानकर्म्म वदितव्यं॥ स्तहहि वादा। केन कारणेन भगवन्ता कुशलाः प्रज्ञापा
रमितायामक्व्यायामनानुक्रमिष्यन्ति। भगवानाह। न खलु पुनः कुलपुत्र बोधिसत्वा महासत्वाः पुनर्वक्तव्यान्ता नियामयाक्रियन्ते जनकवायां सम्यक्संबोधौ नमस्य प्रज्ञापारमितायान्नाम गृहीतानि

नियसादन्नयुपितसत्यनकाः॥ छन्दमीयसूत्रत वाधिमुक्तानां सत्वानां मात्र कर्म्म वदिष्यं॥ सत्र ति वाद॥ कानि तानि भगवन्नामधेयानि नयन्ति वी कि तानि वाधिमुक्तानां सत्वानां सत्वाः
नामिदगकौ वायांत्र स्नाया नमितायां॥ रुगवानाद॥ नखलु पुनः सत्त सकु व्याकृतानां वाधिमुक्तानां सत्वानां नामधेयानि यदि कौ कि का नायि समनामधेयमनिका॥ कितं अमस्यवान
गनमवानि गमस्यवानाजधान्यावानाहू स्य वायगार्द जानन्दूति सयक्कयावामितान्न॥ अाग व्यामस्यक सननस्यनिधारयक्रामितव्यमलक॥ सयथापथासंक्रमितव्यमस्यकतभाकथा
दृवीरुविष्यानि॥ बृहधर्म्मेस्या या वनायक्र मधविक्षत्याद विध्यामि॥ यावकः कल्यान्तम्यनिग्रहीष्युक्तियजन नयूननवयागमायरुव्यामिति॥ विमूख्वानि मितक अदिकां तान्ते तान्तं॥ गवयिः
तव्यामत्यन्तायवमर्वकृक्षानस्या तानिका प्रसृत्यावमिता सर्वकृक्षानस्यातानिका श्रु वयित्वा तान्यर्य धितव्या वमन्यनेका॥ एवं वाधिसत्वाः कुलपुत्र कल्पदिवनश्यमर्वकृता स्नाधिगमस्मः
मृतं श्रु वयित्वा गांधामकयत्नागमध्यालम्बिकव्यामस्यक्ता॥ छन्दमीयसूत्रत वाधिमुक्तानां सत्वानां मानकर्म्म वदिष्यं॥ सत्र ति नाद॥ कतमस्मरगवन्न गन्तायस वर्वकृक्षानस्यादानकान
तवन्ति॥ यानव्य्यवाय ध्यामत्यका॥ नगवानाह॥ यमहाकः अवकयत्रिकवद्यानप्रगितं यकाः नयथा सत्यकपस्मानमस्यमसमाद्धिपाद इन्द्रियबलवाध्यंगमार्ग्गा क्षमन्त्यकानि निमितक्षपुरहिते
तयिमाकमस्वं यत्रकि त्वा कुलयुत्रा कल्प दिवनश्य अाग मायकि रु लंत्रमुवकि सकुवामामिरु लंजमागामिरु लंजर्द लंयम्यक वाधिंत्रायूवकि॥ छन्दमक सत्रत श्रावकयत्रिक वृः
घत्र मिय्रनितं यूक्ताः सत्राकायसर्वकृक्षायानोसनश्रायसंवर्द्धकः॥ वियत्राया वमिताविक्षि त्वा तांयर्य्यवाय ध्यांमस्यका त त्वा समस वाः॥ यत्रायावमिता निर्जातादि सूत्र सवाधिसत्वामस
सत्वा लोकिकलोकोत्तरधर्म्मे निर्याताः क्ति यत्राया वमितायांमि कमायः सत्रक वाधिसत्वामसत्वा लोकिकलोकोत्तरधर्म्मयुमितियिष्यन्त॥ छन्दमीयसूत्रं श॥ ॥ न यथापि नामस

रतोकुकुलःस्वामिनाशिककालिपुस्तकावायत्वाकम्मीकवस्थानिककादानायमाग्निकव्यम्नमका। एवमेवसुभूतेतावस्यन्नमनागतस्थानिकनायानायाःपूजामूर्जःशास्तिरातिनमापूजा
कीनांप्रज्ञापारमितांसर्वबुद्धधर्माणांमूलंछंनयित्वाशाखापत्रपलाशमद्माश्रावकयानप्रतिसंयुक्तान्प्रत्येकबुद्धयानप्रतिसंयुक्तांशून्यताकान्पर्यवाप्तव्यामसाकं। इदमपिसुभूतेक
बोधिसत्वानांमहासत्वानांमारकर्मवेदितव्यं॥ पुनरपरंसुभूतेभविष्यन्त्यनागतेध्वनिबोधिसत्वयानिकाःकुलपुत्राःकुलदुहितरश्चमांगंभीरांप्रज्ञापारमितांविक्षिप्त्वानारसत्वायनदन्तीर
श्रावकप्रत्येकबुद्धयानप्रतिसंयुक्तान्पर्यवाप्तव्यामंस्यन्ते। इदमपिसुभूतेबोधिसत्वानांमहासत्वानांमारकर्मवेदितव्यं॥ तिप्रघीतास्वादत्रगमश॥ ७ ॥तद्यथापिनामसुभूतेकश्चिदेवः
पुरुषाहस्तिनाधिकान्लब्ध्वातान्किनेनतपादंकिपदंमर्येषितव्यंमन्यक। तत्किंमन्यसेसुभूते। पिनुसपुरुषःपण्डितजातीयाभवेत्। सुभूतिराह। नोहिभगवन्। नोसुगत। भगवानाह। एवमेवसुभूतेबोधिसत्व
यानिकाःपुद्गलाभविष्यन्त्यनागतेध्वनियेइमांगम्भीरांप्रज्ञापारमितांविक्षिप्त्वायनन्तसूत्राकाःश्रावकयानप्रतिसंयुक्ताःप्रत्येकबुद्धयानप्रतिसंयुक्तान्पर्यवाप्तव्यामंस्यन्ते। तत्किंमन्यसेसुभूते। अपि
नुपण्डितजातीयास्तेमहायानिकाःकुलपुत्राःकुलदुहितरश्चयेसमनुयावन्मन्यन्तेतिवाद॥ नोहिभगवन्। नोहिसुगत। भगवानाह। इदमपिसुभूतेबोधिसत्वानांमहासत्वानांमारकर्मवेदितव्यं॥ सुभूतेक्रम
यानत्रेगमश॥ ७ ॥तद्यथापिनामसुभूतेपुरुषोमहासमुद्रंद्रष्टुकामोभवेत्। समहासमुद्रंदृष्ट्वागोष्पदमार्गितव्यंमन्यतेगोष्पदंदृष्ट्वैवंभवेत्। एवंप्रमाणोमहासमुद्रःस्यात्
तत्किंमन्यसेसुभूते। अपिनुसपुरुषःपण्डितजातीकोभवेत्। सुभूतिराह। नोहिभगवन्। नोहिसुगत। भगवानाह। एवमेवसुभूतेतथारूपामहायानिकाःकुलपुत्राःकुलदुहितरश्चयेभविष्यन्त्यनागतेध्वनिये इ
मांप्रज्ञापारमितांविक्षिप्त्वानारसत्वावाकामन्तःयश्रावकप्रत्येकबुद्धयानप्रतिसंयुक्तान्सूत्रान्तान्पर्यवाप्तव्यामंस्यन्ते। तत्किंमन्यसेसुभूते। अपिनुतेपण्डितजातीयास्तेमहायानिकाःकुलपुत्राःकुलदुहितरः

मवश्वरकव्या॥ सुभूतिराह। नो भगवन्। भगवानाह॥ इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ रूलूद्देगतुंगमः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते कश्चिद्गृ वा यपलगच्छः
कं वा नीवा वैजयन्तकप्रासादस्य प्रमाणेन प्रासादं कर्तुकामः स्यात्। स सूर्याचन्द्रमसोर्विमानानां प्रमाणमाद्रियेत। तत्किं मन्यसे सुभूते वैजयन्तकं पर्य्येष्य वैजयन्तकसमं
प्रासादं कर्तुकामः सूर्याचन्द्रमसोर्विमानात्प्रमाणमाद्रीयेत अपि नु स पण्डितजातीयः पुरुषः स्यात्॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्। भगवानाह॥ एवमेव सुभूते भविष्यन्त्यनागतेऽध्वनि एके बोधिसत्वयानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लब्ध्वा त्यक्त्वा वा निक्षिप्य छोरयित्वा वा श्रावकप्रत्येकबुद्धप्रतिसंयुक्तैः सूत्रान्तैः सर्वाकारज्ञतां पर्येषितव्यां मंस्यन्ते॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु पण्डितजातीयास्ते बोधिसत्वाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च स्युः॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्। भगवानाह॥ इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ रुजिदिदुरूसमं मद्धयंगमः॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तद्यथापि नाम कश्चिदेव पुरुषो राजानं चक्रवर्तिनं द्रष्टुकामः स्यात्। स कोट्टराजं वा कवलीवर्णेन संस्थानेन वा यः
हत्वायं कोट्टराजञ्जूनि सेकाद्राजस्य वर्णलिङ्गेन वाक्यानि निमित्तं सिंहातिडम्बरे एवमयं राजा चक्रवर्तिनः ऽयं गोवर्णेन संस्थानेन वा कृति विलगमयन्ति॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स पुरुषः पण्डितजातीयः स्यात्॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्। भगवानाह॥ एवमेव सुभूते भविष्यन्त्यनागतेऽध्वनि एके बोधिसत्वयानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लब्ध्वा
त्यक्त्वा वा निक्षिप्य छोरयित्वा वा श्रावकप्रत्येकबुद्धप्रतिसंयुक्तैः सूत्रान्तैः सर्वाकारज्ञतां पर्येषितव्यां मंस्यन्ते। तत्किं मन्यसे सुभूते। अपि नु ते महायानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च
पण्डितजातिकाः स्युः॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्। भगवानाह॥ इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ रूतितितृलनमदग्रंगः॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते बांक

सपूत्रायां कुलनइकिल्हिणं च मां प्रज्ञापारमितां लिखितां वकुनिश्रितिमानात्मनुत्पन्नकः । यानी मांगको । यां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा मानावित्कं स्यंकि । तद्यथापि नाम नूपप्रतिष्ठितानां गच्छधनसमय
धर्मप्रतिष्ठितानां । दानपारमिताप्रतिष्ठितानां । शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठितानां । कामधातुप्रतिष्ठितानां रूपधातुप्रतिष्ठितानां आरूप्यधातुप्रतिष्ठितानां दंग स्वाध्यायप्रतिष्ठितानां वैयावृत्य
प्रतिष्ठितानां । स्मृत्युपस्थानप्रतिष्ठितानां सम्यक्प्रहाणप्रतिष्ठितानां । ऋद्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गप्रतिष्ठितानां । तथैव ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानेष्वभिमुखप्रतिष्ठितानां । अध्यात्मशून्यताप्रतिष्ठितानां । बहिर्धा
शून्यताप्रतिष्ठितानां । अध्यात्मबहिर्धाशून्यताप्रतिष्ठितानां । शून्यताशून्यताप्रतिष्ठितानां । महाशून्यताप्रतिष्ठितानां । परमार्थशून्यताप्रतिष्ठितानां । संस्कृतशून्यताप्रतिष्ठितानां । असंस्कृतशून्यताप्रतिष्ठितानां । अत्यन्त
शून्यताप्रतिष्ठितानां । यावदभावस्वभावशून्यताप्रतिष्ठितानां । बलप्रतिष्ठितानां । वैशारद्यप्रतिष्ठितानां । प्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मप्रतिष्ठितानां । यावदनुत्तरसम्यक्संबोधिप्रतिष्ठितानां । तत्कस्माद्धेतोः अप्रतिष्ठिताः
नादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । अविद्यादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । निःस्वभावादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । अनुत्पादनिरोधादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । शून्यताभावादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिताः
मिता । अविकल्पादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । अचिन्त्यादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । अमायादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । अनुपलम्भादिसत्त्वाः प्रज्ञापारमिता । तत्कस्माद्धेतोः अनासत्त्वाः ॥ सगकी वा
यां प्रज्ञापारमितामामिमधर्माः संविसकः । सर्वसत्त्वाः बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा ॥ मां गको यां प्रज्ञापारमितां व्यासिवत्स्तरिद्धमविविक्तियुगा ॥ दमयिसत्त्वा बोधिसत्त्वाना
मतसत्त्वानामस्मान कर्म्म वदितव्यं ॥ कुशिवहविषविमयविकल्पयितव्यं तस्यादर ॥ ० ॥ सत्त्वहितानाम गच्छायनस्य गवप्रज्ञापारमितानिर्देशे ॥ भगवानाह ॥ आसत्त्वं । सत्कस्य हेतोर्न हि सत्त्वप्र
ज्ञापारमितायाः स्वभावः संविद्यते । ध्यानपारमितायान वीर्यपारमितायान क्षान्तिपारमितायान शीलपारमितायान दानपारमितायाः स्वभावः संविद्यते । बहिर्धाशून्यतानां सप्तत्रिंशद्बोधिप

था धर्माणां नार्यसत्यानां स्वभावः संविद्यते। नाप्रमाणानामारूप्यसमापत्तीनां न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां नाष्टानां विमोक्षाणां न नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां नाभिज्ञानां स्वभावः संवि-
द्यते। न सर्वसमाधीनां न सर्वधारणीमुखानां स्वभावः संविद्यते। न दशानां बलानां न वैशारद्यानां न चतसृणां प्रतिसंविदां नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां स्वभावः संविद्यते। न सर्वज्ञतायाः स्व-
भावः संविद्यते। यस्याश्च स्वभावो न संविद्यते। साऽस्वभावा भावः स्वयं प्रज्ञापारमिता न स्वभावेन सा भावं गच्छति ॥ शूलितिलिखनातिरिनिर्वेमाक नायः ॥ ७ ॥ तत्र पुनः सम्यक्समलयाः
निकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च मां प्रज्ञापारमितामनावर्तिनीं संज्ञास्यन्ति। दमयित्वा मानकर्म विदितव्यम् ॥ शालवारिनिर्वेमाक नायः ॥ ७ ॥ सरसि नासा। यकेविष्ठः
गवन्नस्यानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च मां गर्भीयां प्रज्ञापारमितां लिख्यकेन लिखित्वा गर्भीनां प्रज्ञापारमितामेयालिखितकिंमंत्रककायिलिपियक्षकल्पस्थिमां गर्भीनां प्रज्ञापारमितानः
मिता मतिरिति निर्वेष्ककान्द्द मयिगर्भकां यामानकर्म विदितव्यं ॥ लिपिकन मूप्रज्ञापारमितारिति निर्वेमाक नायः ॥ सलगि नासा ॥ अजनका स्वस्कावन अजनकादिरगवक्षिर्यं प्रज्ञापारमिता अजनः
का ध्यानपारमिता। अजनका वीर्यपारमिता। अजनका क्षान्तिपारमिता। अजनका शीलपारमिता। अजनका दानपारमिता। अजनका रूपवेदनासंज्ञासंस्काराणां
अजनका चक्षुर्विज्ञानस्य। अजनका नामरूपस्य नायतनानाम्। अजनका सर्वधर्माणाम्। अजनका प्रतीत्यसमुत्पादस्य। अजनका अविद्यायाः समुदयस्य। अजनका अध्यात्मशून्यताया
धर्मा। अजनका सर्वशून्यतानाम्। अजनका सर्वसमाधीनाम्। अजनका सर्वधारणीमुखानाम्। अजनका शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानाम्। अजनका आर्यसत्यानाम्। अजनका ध्यानाः
नाप्रमाणाध्यानारूप्यसमापत्तीनाम्। अजनका अष्टविमोक्षाणाम्। अजनका नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनाम्। अजनका अभिज्ञानाम्। अजनका तथागतबलानाम्। अजनका वैशाः

वादक ९

नयानि जनकेऽप्यानि सम्बिदस जननाजस्य दगावधिकाबुद्धधर्म्मायाः। जनक आसि भगवन् सर्बज्ञता। सत्त्युनर्भगवन्महायानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरो वा जनकनाप्रज्ञापार
मितामभिनिवेक्ष्यन्ते। एवं ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां जनकवान्दानपारमितामभिनिवेक्ष्यन्ते। जनकवं रूपमभिनिवेक्ष्यन्ते वेदनासंज्ञासंस्कारानुसृत
क्षवं विज्ञानं जृभिनिवेक्ष्यन्ते। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादं सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मान्त्रिविमोक्षमुखानि सत्वानि फलमाध्यानानारूप्यसमापत्तीर्बलानि वैशारद्यानि प्रति:
संविद आवेणिकान्बुद्धधर्म्मानित्त क्षानानभिनिवेक्ष्यन्ते। यावत्तान्बुद्धानामनक्षरानभिनिवेक्ष्यन्ते। ⁂ इदमपि भगवन् स्तुवा बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वदितव्यं॥ ⁂ स्तुतिप्रज्ञाः
यापारमितायामनक्षराभिनिवेक्ष्यन्ते॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च इमां प्रज्ञापारमितां लिखतामुत्पत्स्यन्ते बहुविधविकल्पाः॥ ⁂ इदमपि सुभूते बोधिसत्वा
नां महासत्वानां मारकर्म्म वदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वानां महायानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतांउत्पत्स्यन्ते। ग्राममनसिकारा। नगरम
नसिकारा। निगममनसिकारा। राजधानीमनसिकाराः। राष्ट्रमनसिकारा। देवमनसिकारा। गुरूपाध्यायमनसिकारा। मातापितृभ्रातृभगिनीपुत्रदुहितृज्ञातिमित्रसंयुक्ता मनसि
कारा। चौरमनसिकाराः। बधुस्तयदिसंयुक्ता मनसिकाराः। कामविकल्पादिसंयुक्ता मनसिकाराः। संगणिकादिसंयुक्ता मनसिकारा उत्पत्स्यन्ते। पुनरपि सुभूतेऽन्यबहुविधबोधिस
त्वानां महासत्वानां मनसिकाराणामन्तरायकर्म्म वदं॥ ⁂ इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखितां मुद्दिशतां स्वाध्यायतां धारयतां ग्राममनसिकुर्वतां मारः पापीयान्तन्क वायान्विक्यानपसंदविषयवति:
उनयदादिमनसिकाराकरायः॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतां मुद्दिशतां स्वाध्यायतां यानि गामनसिकुर्वतां मस्त्वत्यक्ष लाल:

ध्यानांधर्म्मासंनार्यसत्यानां स्वभावः संविद्यते। नाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां नाष्टानां विमोक्षाणां न नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां नाभिज्ञानां स्वभावः संवि-
द्यते। न सर्व्वसमाधीनां न सर्व्वधारणीमुखानां स्वभावः संविद्यते। न दशानां बलानां न वैशारद्यानां न प्रतिसंविदां नाष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां स्वभावः संविद्यते। न सर्व्वज्ञतायाः स्व-
भावः संविद्यते। यस्याश्च स्वभावो न संविद्यते सा अभावा। यः अभावः स यं प्रज्ञापारमिता न भावाभावस्वभावेनोल्लिखिता ॥ शून्यतानिरिखनाविनिवर्त्तनीयकवायः ॥ ७ ॥ सर्व्वत्युनः सुभूते मलयाः
निकायः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च ये मां प्रज्ञापारमितामलाव ये तिलं कुर्य्यान्ति । ये दमपितु धां मातकर्म्मवदितव्यम ॥ ये सत्वा तावारिति वग्मान्कवायः॥ ७ ॥ सन्दिषिनाद॥ ये केचिद्वि
गवन्सत्यानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिप्यकतेर्लिखित्वा गम्भीरां प्रज्ञापारमितामेयालिखितकि मंत्राकता पिलिपियकतोथ्यमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितान्तः
मितामहिति वक्ककाकृन्दमयिकगवंसुखोमा वकर्म्मवदितव्यं॥ शुक्लितिव्यकववप्रज्ञापारमिताहिति वग्माक वायः॥ सत्यमिनाद॥ स त्वकयसत्ता वन कनाहिरगगवस्मिर्यप्रज्ञापारमिताजुनः
कनाहिध्यानयापारमिता। जुनकवाहि वीर्य्यपारमिता। जुनकवाहि क्षान्तियापारमिता। जुनकवाहि शीलयापारमिता। जुनकवाहिदानयापारमिता। जुनकवसर्व्वगवनानूर्व्वबुद्धनामसंज्ञासंज्ञानानः
जुनकवकगवनिक्लानंजुनकवानगयन्मानवः। जुनकवाहिस्यवनायकनानि। जुनकवानमवसुगतत्वमनुत्वादः। जुनकवायिपुत्रोत्यमसत्यापातानि। जुनकवाहिःसकलिंमधाधियन्प
धर्म्मा जुनबोके: सर्वगुणका जु नकवाः सर्व्वसमाधयः। जुनबोकेसिसर्व्वधारणीमुखानि। जुनकवाहिसर्व्वशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि। जुनकवानिआर्यसत्यानि। जुनकवाप्स:
वीप्रमाणध्यानानूप्यसमापत्तयः। जुनकवाजष्टविमोक्षाः। जुनकवानवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः। जुनकवा। जुरितःक्ला। जुनकवाधिमथागतवलानि। जुनकवाहिवेगाः

७८

नयानि जनवोकेथ्यानि सन्निदश जननाजन्हदगावदिका वृद्धधर्माय जनक यादि नगव नर्थेहा मा मनतु नर्हगव नमका याति का: कुलपूजा: कुलद दिव ना वाजनक नांग्रहायान

मिनामहितिनिवस्थक । एवं ध्यानपानमिकां वोर्थ्यपानमिकां कालिकयानमिकांगीतपानमिकां जनकुलान्दानयानमिकामहितिवस्थक । जनदनं नूपमहितिनिवेस्थक वदनासंहासंस्कानानज्ञन

कानं विहानं ज्ञहितिनिवस्थक । एवं स्कन्धेधास्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादश्लकर्सिंगक्षा । भियस्कान्धम्मा स्थिमाक मृत्वानिसत्वानिजप्रमादध्यमनानूपसमामयस्तो वलानिवेशमनयानियति:

संविदजावदिकान्वृद्धधर्मानत कनानहितिनिवस्थका । यावतीर्थहमामनक नामहितिनिवस्थक । ःः दमयिसगवं स्पर्शावाधिसत्वानां महासत्वानां मानकर्म्मवदिनयां ॥ःः मिप्रहस्ता:

यानमिकाया मनक्तनाहितिनिवस्थनकनायश ॥ ७ ॥ पुनरपरं सरद्वतीपुत्रवोकूलपूजाधां कूलदह सिल धांयमांप्रज्ञायानमितानिस्खमामूत्यस्यांक जनयदविनकां ॥ःः दमयिसरद्वतीवाधिसत्वा

नांमहासत्वानां मानकर्म्मवदिनयां ॥ पुनरपरं सरद्वतीवाधिसत्वायातिकानांकूलपूजाधांकूलडदिलधांं अमांगमोनांप्रज्ञायानमितानिस्खवांडत्यत्यनक । ज्ञामेमनसिकानाः नगनम

नसिकानाशनिगममनसिकानाः माजथानीमनसिकानाः नाम मनसिकानाशादवमनसिकानाशा ज्ञनूपाथ्येयमनसिकानाः मायाविन लाल हगिनीपूजडदिल ह्रामियप्रिसंयुक्तामनसि

कानाः येन ज्ञनसिकानाः भवधुत्लयमिसंयूक्तामनसिकानाः कामविनकायप्रिसंयूक्तामनसिकानाः संगनिकायप्रिसंयूक्तामनसिकानाडत्यत्यनक । ज्ञमीवमरकक रन्ययवद्गविध्यवाधिस

त्वानांमहासत्वानांमनसिकानामामानकर्म्मवां ॥ःः मांगमोनांप्रज्ञायानमिकां लिखिवकामृद्दिगनां स्वाध्यायनांयानि(आमनसिकूर्ववांमानश्यायीयानक वायान्विकायानूयसंदविषमोहि:

ज्ञनयदादि मनसिकानाक वायश ॥ पूनरपरं सरद्वती वाधिसत्वानां कूलपूजाधांकूलडदिल धांयमांगमोनांप्रज्ञायानमिकां लिखिवकामृद्दिगनां स्वाध्यायनांयानि(आमनसिकूर्ववांमामत्यत्यनक लाल:

सत्वान् प्रभाकाश्चीवनयिष्यामि सकाग यत्नायनस्मनष स्थयरैव यद्यनिस्कायोस्कांस्क बोधिसत्वाः कूलपुत्राः कुलदुहितरश्च स्वादयन्तः। इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्त्युद्ग्रहीष्यन्ति स्वाध्या
स्यन्ति यानि गोमनसिकरिष्यन्ति। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं। इति लाभसत्कारान्प्रकाशयाद्दान्यायश॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते नमो बोधिसत्वा
नाम्महासत्वानां मारव्यापी यान्यमनर विष्यन्ति गम्भीरां रग कीवा भमू आन्का स्कानुपसंदधिष्यन्ति। य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखन्तमुद्गृह्णन्तं स्वाध्यायन्तं यानि गोमनसिकुर्वन्तं
न पूनर्न तु सुभूते बोधिसत्वेनूपायकुशलेन गम्भीरा नगम्भी नयसूत्र न कपूमा नाश्चयसंह कमपूस्यता याद यिनय्या न कस्य स्यान [illegible] नदिससुभूते नमस्या का भमबोधिसत्वा या आ मा न का ठ म तु सुभूतेः
यत्नूपायकुशलो बोधिसत्वाः ष्य विष्यन्ति न इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा निक्षिप्यन्ति यत्नमया बोधिसत्वानां महासत्वानां तथापायकौशल्यं विस्तरेण श्रावकमहायानं गम्भीरायां प्रज्ञापार २८४
मितायां विस्तरेणाख्यायको शक्तुं माम्निन यमत्॥ न खलु पूनः सुभूते नमनसा यानि क्षा कुलपुत्रा कुलदुहितरो वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा न [illegible] अनकप्रत्येकबुद्धयानप्रति
संयुक्तेष सुत्रान्ते यत्नापा कौशल्यं गवेषितव्यं मन्यन्ते। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं। इत्यमार्गे ऽध्यायकुशला मार्गध्यानकार्यश॥ ॥पुनरपरं सुभूते धः
मेत्रेयनिकाश्रूद्धा रविष्यन्ति प्रज्ञापारमितां लिखित्वा उद्गृह्यतं स्वाध्यायितुं पठितुं धर्मि तानेक क्लेशिकलामी रविष्यन्ति। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं। इति
न्यकिलासावैषूप्यम॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्मभाणकः शूक्लितासी रविष्यन्ति। इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लेखयितुमुद्ग्रहीतुं दधयितुं स्वाध्यायितुं धर्मश्रवणिकास्य दग
कन संयन्ति कारविष्यन्ति॥ इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते धर्मश्रवणिकाश्च प्रज्ञापारमितां लिखितुकामा भविष्यन्ति उत्सूकीः

पुकामाठ्ददद्दकामा॥४ स्वाध्याउकामा धर्म्मिलाभकम्ध्द्द भाकत्न संप्तकि तालविग्यधि॥ इदमपि सूत्रं वाधिमस्त्वानां मदामस्त्वानां मानकर्म्मवदिनयां॥ ङ्कि न्द्दहद विषयवेधूर्य्यमा॥ ७ ॥पु
नत्रयवंसत्रकधर्म्मसाधकोत्तारस त्कानंभ्माकगुनूकोरविग्यमिचो वनयिपुयातगयनामनग्मानप्रत्ययस्तेषघयनिस्कान नकृ॥ धर्म्मिग्रवधिकाश्मात्यक्का॥ समंतुप्र जूानघवीर्य्यडपसि
तास्मन्न य॥ समाधिता नकाग्रविका॥ यत्सावन्क॥ इदमपि सूत्रं विभाषयाध्याय्यायान मितायांनिरुप्यमाधयांस्वाध्याय्यमानायां आनिभ्रमनसिक्रियामाधायां वाधिमस्वानामसदासत्वानामम्नी
नकम्मेवदिनयां॥ पूनत्रयनंसत्रत धर्म्मिसाधकगवस्पेक्कारविग्यामिसंपु॥ सूत्र विविक जूानघवीर्य्यडपक्कित स्तृवि॥ समाधिन नकाग्रविक॥ यस्कावानधर्म्मिग्रवधिका॥ वमंदंक्काध्या
यसू॥ त्ताससत्कानंभ्माकगुनूका श्री वनायिपुयाकगयनामनग्मानप्रत्ययस्तेषस्त्ययनिस्कानगुनूकारविग्यान्का॥ इदमपि सूत्रं विभाषयाध्याय्यायानमितायांनिरुप्यमानायां स्वाध्याय्यः
मानायांआनिभ्रमनसिक्रियमाधायां वाधिमस्वानामदासत्वानांमानकर्म्म वदिनयां॥ हि तारल्पेनवात्यक्कावेधूर्य्यी॥ ॥पूनत्रयनंसत्रत धर्म्मसाधका जूानघकारविग्यधि॥ येषु पु
यातिक॥यांगुकूलिक॥स्वत्नुपश्माहक्कि कथत्रकासनिक॥युस्ने यिपुक॥भ्माभ्मानिका जूायक कामिकावृक्क मूलिकोनेयधिकायथासंक्कनिकस्ते वीववनिक॥ धर्म्मिग्रवधिकाश्वनानध्यका
रविग्यक्कि॥ तथेपु यातिकानयांगुकूलिकानस्वत्नुपश्माहक्कि कानत्रकासनिकानयुस्के यिपु कानभ्माभ्मानिकानासंवकामिकानवृक्कमूलिकाननेयधिकानयथार्मक्कनिकानते वीववीका॥ इ
दमपि सूत्रं विभाषयाध्या इदनमीव यांयक्कावानमितायांनिरुप्यमानायामपि ध्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां आनिभ्रमनसिक्रिममानायां वाधिमस्वानांमदासत्वानांमानकर्म्मवदिनयां॥ पूनत्र
यनंसत्रत धर्म्मिग्रवधिका जूानधकारविग्यधि॥ यावक्केवीवनिका धर्म्मिसाधकम्य नानधकारवि यधि॥ यावमनवेवीवनिक॥ इदमपि सूत्रं विभाषयाध्या॥ इदनमीनायांयक्का धानमितायां

लिख्यमानायां मुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां यानिगश्यमनसिक्रियमानायां बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्मवेदितव्यं ॥ ःः इति धर्मगुणया गाथया नवेधूर्य्यं ॥ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकाश्च
गुणकारविचारयिष्यन्ति कल्यानधर्म्मा न ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखितुकामा उद्देष्टुकामा स्वाध्यातुकामाः धर्म्मभानकश्चाचारविचारयिष्यति न कल्यानधर्म्मा ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखितुकामा उद्देष्टुव
कामा न स्वाध्यातुकामः ॥ ःः इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मभानकश्चाचारविचारयिष्यति कल्यानधर्म्मा ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखनाय उद्देष्टुको
माः धर्म्मिकाय उद्देष्टुकामा धर्म्मश्रवणिकश्चाचारविचारयिष्यति न कल्यानधर्म्मा ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां न लिखनाय उद्देष्टुकामा नोद्देष्टुकामाः धर्म्मिका नोपनाकुशलोद्देष्टुकामः ःः इदमपि सुभूते बोधिसः
त्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ ःः इति कल्याण कामन्न वेधूर्य्यं ॥ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मभानकश्च सर्वाक्षिप्तचित्तो भविष्यति गृनागृद्धो भविष्यति धर्म्मश्रवणिकश्च मतस्पी भविष्य
ति मदश्चकु श्वायश्च लाभसत्कारन्मनसिकरिष्यति धृतगुणप्रवणेयं नान्योन्यं श्रद्धायां कथायां न भविष्यति ःः इदमपि सुभूते विसामग्री ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतामुद्दिशतां स्वाध्या २४
यतां बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकश्च सर्वाक्षिप्तचित्तो भविष्यति । भृनागृद्धो भविष्यति धर्म्मभानकश्च मतस्पी भविष्यति । कुद्र कुंबकश्च ःः इदमपि
सुभूते विसामग्री ःः मांगम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतामुद्दिशतां बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ ःः इति त्यागमात्सर्य्यं वेधूर्य्यं ॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकश्च धर्म्मभानकस्याक्ष
कथयितुकामो भविष्यति । धीवरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्काराश्च धर्म्मभानकश्च नदास्यति कामो भविष्यति । ःः इदमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति । ःः इदं गम्भीरां प्रज्ञापारमितायां
लिख्यमानायां उद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां योनिशो मनसिक्रियमानायामिदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मभानको धर्म्मश्रवणिकस्याक्षिः

काद्रदीलु काम्बला दविश्यति धर्म्मोपदेशिकस्य तथ्यस्तु काम्बला दविश्यति। ॰ अयमपि सत्पुरुषो विमामद्रीहे भविष्यति ॰ दशगम्भीरांशप्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां यानि कोमलनसिक्रियः
माश्रायां। ॰ इदमपि सत्पुरुष सर्वबोधिसत्त्वानां सर्वसत्त्वानां मातापितृकर्म्मविपादितव्यं। ॰ भिद्यानग्रदत्तवेधूर्य्यमा॥ ॥पुनरपरं सत्पुरुष धर्म्मभाणकस्य चत्रचडितकस्त्रं दविश्यति धर्म्मोपदेशिकस्य तस्य दविश्यति विचिक्षित
क्षावायदययमावा। ॰ अयमपि सत्पुरुष विमामद्रीहे भविष्यति। ॰ मांगम्भीरांशप्रज्ञापारमितांलिखतांडद्दिमतांस्वाध्यायतां। ॰ इदमपि सत्पुरुष सर्वबोधिसत्त्वानां सर्वसत्त्वानां मातापितृकर्म्मविपादितव्यं॥ पुनरपरं सत्पुरुष धः
र्म्मोपदेशिकाय तथ्यारदविश्यति। विचिक्षितक्षावायदययमावा। ॰ अयमपि सत्पुरुषो विमामद्रीहे भविष्यति ॰ मांगम्भीरांशप्रज्ञापारमितांलिखतामुद्दिश्यतांस्वाध्यायतां मननसिकृचिता ॰ इदमपि सत्पुरुष बोधिः
सत्त्वानां सर्वसत्त्वानां मातापितृकर्म्मविपादितव्यं॥ ॰ भिडिश्च्याद्दितरूविर्यविरक्तवेधूर्य्यमा॥ ७ ॥पुनरपरं सत्पुरुष धर्म्मभाणकस्य धर्म्मोक्तं तस्मा सर्वि सूत्रं गेयं व्याकरणं गाथोदानावदानानि वृत्तकजातक
निदानवैपुल्याद्भुतधर्म्मोपदेशानां धर्म्मोपदेशिकाय धर्म्मोक्तं तस्मा सर्वि सूत्रं गेयं व्याकरणं गाथोदानावदानानि वृत्तकजातकनिदानवैपुल्याद्भुतधर्म्मोपदेशानां धर्म्मभाणकस्य धर्म्मोक्तं तत्कासनि सूत्रं
गेयं व्याकरणं गाथोदानावदानानि वृत्तकजातकनिदानवैपुल्याद्भुतधर्म्मोपदेशानां। ॰ अयमपि सत्पुरुष विमामद्रीहे भविष्यति ॰ दशगम्भीरांशप्रज्ञापारमितायांलिख्यमानायांडद्दिश्यमानायांस्वाध्यायमानायांः
लिख्यमानायांमननक्रियमाणायां। ॰ इदमपि सत्पुरुष सर्वबोधिसत्त्वानां सर्वसत्त्वानां मातापितृकर्म्मविपादितव्यं॥ ॰ भिडिश्चादि धर्म्मोपदिक्षान्तिरक्तवेधूर्य्यम॥ ७ ॥पुनरपरं सत्पुरुष धर्म्मभाणकस्य पञ्चिश्यायाप्रमिताशि
सर्वसत्त्वागमाद्भविष्यति। धर्म्मोपदेशिकस्य पञ्चिश्यायाप्रमिताशि सर्वसत्त्वागमाद्भविष्यति। ॰ अयमपि सत्पुरुषो विमामद्रीहे भविष्यति ॰ मांगम्भीरांशप्रज्ञापारमितांलिखतांडद्दिमतांस्वाध्यायतां मननसिकृचैः
तां। ॰ इदमपि सत्पुरुष सर्वबोधिसत्त्वानां सर्वसत्त्वानां मातापितृकर्म्मविपादितव्यं। पुनरपरं सत्पुरुष धर्म्मोपदेशिकाय पञ्चिश्यायामिताशि समसत्त्वागमाद्भविष्यति धर्म्मभाणकस्य चवरु शि९याप्रमिताशि समसत्त्वागमाः

र्विवर्त्स्यन्ति॥ अयमपि सुभूते विसामग्री र्विवर्त्स्यन्ति॥ इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतामुद्दिशतां स्वाध्यायतां मनसि कुर्वतां॥ इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ इति सघ्रः
र्नमिकाम मन्वागतो मे वेधूर्यी॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मराघकः श्रावयक्तु गता र्विवर्त्स्यन्ति। प्रज्ञापारमिताम धर्म्मश्रवणिका श्रावकयानकुशला र्विवर्त्स्यन्ति॥ प्रज्ञापारमितायाम् अयमपि सुभूते विसामग्री र्वि
वर्त्स्यन्ति। इदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां मनसिक्रियमाणायां। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते धर्मश्रवः
णिकाः श्रावकयानकुशला र्विवर्त्स्यन्ति। धर्मभाणका नाम धर्म्मराघकः श्रावकयानकुशला र्विवर्त्स्यन्ति प्रज्ञापारमितायाम्। अयमपि सुभूते विसामग्री र्विवर्त्स्यन्ति इदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमाना
यां स्वाध्याय्यमानायां मनसिक्रियमाणायाम् इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ इति हि यावान् पुनरायकोगतवेधूर्य्यम॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्मराघकः पश्चात् धर्मश्रवणि
का र्विवर्त्स्यन्ति धर्मश्रवणिकाः पश्चाद्धर्मभाणकोऽनभिरूपा र्विवर्त्स्यन्ति। अयमपि सुभूते विसामग्री र्विवर्त्स्यन्ति। इदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां। मानसिक्रिय
माणायां। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं। इति धानधीयति र्तसाधयितलकवेधूर्य्यम॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मराघकः पश्चाल्लिखितुकामो र्विवर्त्स्यन्ति धारयितुकामो
र्विवर्त्स्यन्ति वाचयितुकामा स्वाध्यातुकामा यावन्मनसिकर्तुकामा धर्म्मश्रवणिकाः पश्चान्न लिखितुकामा र्विवर्त्स्यन्ति यावन्न मनसिकर्तुकामा र्विवर्त्स्यन्ति। अयमपि सुभूते विसामग्री र्विवर्त्स्यन्ति। इमां गम्भीरां प्र
ज्ञापारमितां लिखतां वाचयतां यावद्भावयतां। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म वेदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकाः पश्चाल्लिखितुकामा र्विवर्त्स्यन्ति यावन्मनसिकर्तुकामाः धर्
म्मभाणकः पश्चान्न लिखितुकामा र्विवर्त्स्यन्ति यावन्न मनसिकर्तुकामः। अयमपि सुभूते विसामग्री र्विवर्त्स्यन्ति। इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतां वाचयतां यावद्भावयतां। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्

२८१

कि।

त्वानां मानकर्म्म वदितव्यं ॥ इमिति लिखितुकामता वेधूर्य्यौ ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मभाणकश्च विगतकामच्छन्दव्यापादस्त्यानमिद्धौद्धत्यकौकृत्यविचिकित्सा भविष्यन्ति । धर्म्मश्रवणिकाश्च विगतकामच्छन्द
व्यापादस्त्यानमिद्धौद्धतकौकृत्यविचिकित्सा न भविष्यन्ति ॥ इयमपि सुभूते विसामग्री न भविष्यति इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखितुकामानां यावद्भावयितुकामानां । इदमपि सुभूते बोधि
सत्वानां महासत्वानां मानकर्म्म वदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकाश्च विगतकामच्छन्दव्यापादस्त्यानमिद्धौद्धतकौकृत्यविचिकित्सा भविष्यन्ति । धर्म्मश्रवणिकाश्चाविगतकामच्छन्दव्यापा
दस्त्यानमिद्धौद्धतकौकृत्यविचिकित्सा न भविष्यन्ति । इयमपि सुभूते विसामग्री न भविष्यति । इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखितुकामानां यावद्भावयितुकामानामिदमपि सुभूते बोधिसत्वानां म
हासत्वानां मानकर्म्म वदितव्यमिति विगताविगतकामछन्दादि वेधूर्य्यौ ॥ ० ॥ पुनरपरं सुभूते इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतां यावद्भावयतां कश्चिदेवमागत्य निरयानां वर्णं भाषिष्य
न तिर्य्यग्योन्यानयमानामपि वर्णं भाषिष्यति । एवं दुःखानि निरया एवं दुःखानि तिर्य्यग्योनिर्न एवं दुःखः प्रेतविषय इति । इहैव त्वं दुःखस्यान्तं कुरुष्व इति किं तवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धं ॥ इय
मपि सुभूते मारविसामग्री भविष्यति । इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतां यावद्भावयतां ये मिदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मानकर्म्म वदितव्यं ॥ इमिअपायगतिर्वेमुख्यौ ॥ ७ ॥ पुनरप
रं सुभूते इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतां यावद्घोषयतां व्यामनसि कुर्वतां कश्चिदेवमागत्य चातुर्म्महाराजकायिकानां देवानां वर्णं भाषिष्यति । यावन्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपगानां देवानां वर्णं भाषि
ष्यति । एवं सुखकामधातुः कामवचरणीयेनैवं सुखा रूपधातुर्ध्यानसमाधि प्रतिलब्धा । एवं सुखश्चारूप्यधातुः । तदपि सर्व्वमनित्यं दुःखं शून्यमनात्मीयं विपरिणामधर्म्मि क्षयधर्म्मि विरागधर्म्मि नि
रोधधर्म्मि । इदं च त्वं स्रोतआपत्तिफलं प्राप्नुहि सकृदागामिफलं अनागामिफलं अर्हत्वं प्राप्नुहि प्रत्येकबोधिं प्राप्नुहि मा संसारे चिरकालं संसर । इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मानकर्म्म

वदितव्यं॥ एवमिसुभूतेनग मनसामनस्यं॥ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मभाणकश्चुकालभविष्यत्युद्धिनीय स्वयंकारी। धर्म्मश्रवणिकश्च पर्यवदवना भविष्यति। एवमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति। इमां
गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखतो वाचयतो स्वाध्यायतां। इदमपि सुभूते बोधिसत्[illegible]नां महासत्वानां मारकर्म्मवदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकश्चुकालभविष्यत्युद्धिनी यस्वयंकारी। धर्म्मभाणकश्च
पर्यवदवना भविष्यति। एवमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति। एवमोगम्भीरायां प्रज्ञापारमितांलिखतो वाचयतो स्वाध्यायतोमिदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्मवदितव्यं। एवमिच्छकाङ्क्षिय
यद्यदवमत्वबोद्धव्यं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मभाणकश्च बंबलियामानमनुबन्धिष्यति। स एवमिमां प्रज्ञापारमितां दास्यामि लिखनाय वाचनाय उद्ग्रहणाय स्वाध्यायनाय मनसिकरणाय भाव
नाय। धर्म्मश्रवणिकश्च नानुबन्धिष्यति। एवमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति। एवं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां ग्राह्यमानायां वाच्यमानायां स्वाध्यायमानायामिदमपि सुभूते बोधिसत्वा
नां महासत्वानां मारकर्म्मवदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मश्रवणिकश्च धर्म्मभाणकमनुबन्धितुकामो भविष्यति। धर्म्मभाणकश्चावकाशंनकरिष्यति अनुबन्धनाय एवमपि सुभूते सोविसामग्री भविष्य
ति। एवं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां ग्राह्यमानायां वाच्यमानायां स्वाध्यायमानायां। इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्मवदितव्यं॥ एवं अनुबन्धिकामो ऽनवकाशदान
त्वबोद्धव्यं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मभाणकश्चामिषकिञ्चित्कस्य हेतोरिमां प्रज्ञापारमितां दातुकामो भविष्यति लिखनाय उद्ग्रहणाय यावद्भावनाये धर्म्मश्रवणिकश्चामिषकिञ्चित्क
स्य हेतोर्नापसंक्रमितुकामो भविष्यति। एवमपि सुभूते नत्र विसामग्री भविष्यति। एवं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां ग्राह्यमानायां यावद्भाव्यमानायां इदमपि मारकर्म्मवदितव्यं।
एवमामिषकिञ्चिमिषकिञ्चित्कतया दातुकामतया बोद्धव्यं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते धर्म्मभाणकश्चाभिमंमंउकामो भविष्यति यत्र दिशि मिक्षविक्षन्तनायो भविष्यति। धर्म्मश्रवणिकश्च न तद्दि

गंगन्तुकामो भविष्यति । इयमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति । इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्यायमानायां मनसिक्रियमाणायां भाव्यमानायां । इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां

महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्मश्रवणिकश्छन्दिकं गन्तुकामो भविष्यति । यत्र दिशि जीवितान्तरायो भविष्यति धर्मभाणकश्च न तं दिशं गन्तुकामो भविष्यति । इयमपि सुभूते वि

सामग्री भविष्यति । इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां यावद्भाव्यमानायां । इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं । इति जीवितान्तरायान्तरायदिग्गमनागमनः

वैधूर्यं ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते धर्मभाणकः सुभिक्षं गन्तुकामो भविष्यति । यत्र दिशि क्षेमं निर्दोषं च धर्मश्रवणिकश्च न तत्र गन्तुकामो भविष्यति । इयमपि सुभूते विसामग्री भविष्यति

इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां यावद्भाव्यमानायां । इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते धर्मश्रवणिकश्चन्तनामिथ्यानियतः

सिऊसादकश्च धर्मश्रवणिकाश्चानुबद्धा भविष्यन्ति । स मानं वं वक्ष्यति किं यूयमस्माकं कुलपुत्रा आमिषकारणेन गच्छथ सार्थिकैस्तावत् कुलपुत्रा मायश्चाद्विप्राप्तिमाति (या रविघ्नभविष्णु एवानतप्रातप्पनाः

नुबन्धनधर्म्मसाधकेन सह (या पायन धर्मश्रवणसाख्यानं कृतं भविष्यति । तत्र निर्विण्णा यथावकल्पनकि प्रत्याख्यानं निमित्तं तान् निर्दतु कामतानिमिकानीति । इयमपि सुभूते विसामः

ग्री भविष्यति । इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्यायमानायां वाच्यमानायां भाव्यमानायां । इदमपि सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां मारकर्म्म वेदितव्यं ॥ इतिः

दुर्भिक्षसुभिक्षदिग्गमनागमनवैधूर्यं ८ ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते धर्मभाणकः सिंहव्याघ्राटवीकान्तारमागमिष्यति । यत्र चौरभयं व्याघ्रभयं नृपकलहभयं वधमृगभयं । आशीविषभयं कान्ताराटवीभयं दुर्भिः

क्षभयं । आशीविषभयं कोन्कोन्यो गमिष्यति धर्मश्रवणिका (य मां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितां (कामा धर्म्मसाधकमनुबद्धा भविष्यन्ति । स धर्म्मसाधकास्तानेवं वक्ष्यति किं यूयमस्माकं कुः

सपूणागंतु यक्षचौरभयं व्यालभयं तूवकभयं वृकमृगभयं। आशीविषभयं कान्ताराटवीभयं दुर्भिक्षभयं रतिव्याधि। धर्म्मश्रावणिकाश्चेमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रोतुकामा धर्म्मसाधक
मनुष्या भविष्यन्ति। तान्ये धर्म्मसाधकोसि कुलपुत्रा कामभाः इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखयितुकामा नादस्तुकामा न श्रावयितुकामा मस्तेन स्यधर्म्मसाधकस्याद्विका कृत्वा निर्विघ्ने
नृपानकनगमिर्यन्ति सनसधर्म्मसाधकाति शगमिष्यन्ति। ः यमपि सत्वा विसामग्रीभविष्यन्ति। अस्यां गम्भीरां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां वाच्यमानायां ः दमपि सत्वा बोधिस
त्वानां महासत्वानां मानकर्म्म वदितव्यम्। ः इति बोधादि निमित्तं वेधूर्य्यौ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते धर्म्मसाधकाश्चि निज्ञाति श्राद कुलपुत्रा कुलदुहितरो भविष्यन्ति समयाति श्राद कुलपुत्रकुलदुहितया
मानि वकुलानुसीकं स्युवनाकथितव्यानि संस्थाने सनस्यारीकं कुलस्य सवेलाकनमया धर्म्मश्रवणिका अश्रुत्वा श्रावयिति। अपि खलु मयायुष्मन्तानि श्राद कुलो वा व्यवलोकयितव्या स्वयं संकामितव्याः २८८
नितरां धर्म्मश्रवणिका श्रुत्वा श्रावयति ब्राश्चानाक्स सम्यक्तान्विनिकः। ः यमपि सत्वा विसामग्रीभविष्यन्ति प्रज्ञापारमितां लिखवितां वाचयतां मुद्धिनेतां स्वाध्याययतां ः दमपि सत्वा बोधिसत्वानां
महासत्वानां मानकर्म्म वदितव्यम्। ः इति कुलपुत्रलाकन वेधूत्थम्॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते मारः पापीयांस्तिकः वषधराभारत धायायनवधिपते यपश्चिमयथायायत ः मांप्रज्ञापारमितां नाकः
श्चिलिखिष्यति नाद्ग्रहीष्यति न पर्य्यवाप्स्यति न धारयिष्यति न वाचयिष्यति न स्वाध्यास्यति न मनसिकरिष्यति। एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत्। केन कारणेन भगवन् मारः पापीः
योहि उवषधन थावथावधि यत यथाय थानकश्चिदिमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति नाद्ग्रहीष्यति न पर्य्यवाप्स्यति न धारयिष्यति न वाचयिष्यति न स्वाध्यास्यति न मनसिकरिष्यति॥ भः
गवानाह। प्रज्ञापारमिता निज्ञानानिदि सर्व्वसत्वानां कुशलमूलानां नवं तथान धायायनवधियपत यथाय थानकश्चिदिमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यति नाद्ग्रहीष्यति न पर्य्यवाप्स्यति न धारः

यियमितनवानमियमितनस्वाध्मास्यमि नमनमिक त्रिममि ॥ पूनवयवंसूलक मानवयायीयांसिद्ध वयवागमलकदंउउ मामिविवनयियमि नेमावह्रायायानमिताबधास्मा कं सू गक जागन मिसमसपह्रमानमिता:
यां तिव्यमानायामुद्दि ग्यमानायां यर्ष वाय्यमानायां स्वाध्यायमानायांयानि । मानमसिकिमयमानायां दमभिसूलक वाभिसत्वानामसामत्वानां मानकर्म वदितयां ॥ पूनवयवं सूल गमा नवयायी यानिद्ध वयघ
वाधिसत्वानूयसंक्रम्यवंवस्थितिय दगम्कीनायांप्रह्लायानमितायां वनतिसवाधिसत्वावनकोटीसाक्षात्कनीतिंउ उ गायामि स्तं वायाय्यामितक्द्य गामिकसंवमूनागामिक्त नम्बाभूर्द त्वम्बायाय्यामि
पृथ्यकवाभिम्बायाय्यामितवद्वनतंगु त्वानप्रह्लायानमितायांवनिम्यमि । यमयिसलकविसामधीहनिष्यमि । हगम्कीनायांप्रह्लायानमिता याम्रा व्यमानायांद व्यमानायां वा यमानायांयानद्भा यमानायामि:
दमयिसलक वाधिसत्वानांमसामत्वानां मानकर्म वदितयां ॥ तिमानसम्यायीयसा तदप्पयानमां ॥ ७ ॥ पूनवयवंसूलक हगम्की वयांप्रह्लायानमिता यांतिव्यमानायां यावक्रा यमानायांवद्धनिमानका:
म्मान्यूत्यत्सकयानायकवायकवाधिरविर्यामि मानिमानकर्म्मा मिवाधिसत्वनमसामत्वनविवर्ज्जयितयानि ॥ सूलमिनाद ॥ कवमानिमानिगगवमानमम्माकेषियानिवाधिसत्वनमसामत्वनवाद्धकानि
वृद्धानविवर्ज्जितयानि ॥ रागवानाद ॥ प्रह्लायानमितायमिनूयकानिमलकमानकर्म्मान्यूत्यत्सके ॥ एवंध्यानयानमितावीर्ययानमिता क्षान्तियानमिता शीलयानमिता दानयानमिता प्रमितिनूयकानिमानकर्म्माम्य
त्यत्सके । यानिवाधिसत्वनमसामत्वनवाद्धयानिवृद्धानविवर्ज्जितयानि ॥ पूनवयवं सूलक मूर्ध्यासमूज्यमायप्रमितिनूयकानि मानवदमावम यावगूज्यमाय मिनूयाकाक्षिकेमानेमवदितयां मानकर्म्मा:
ध्यत्स्यत्सके । थावकप्रत्यकवृद्धप्रमितिसंयुक्तानिमानकर्म्मान्यूत्यत्सकेमानिवृद्धावाधिसत्वनमसामत्वनमानकर्म्माधिविवर्ज्जितयानि । एवक्षवस्थितिएमान्यर्थ वायूहितेएमान्यर्थवाय देवता:
कजायमिस्तंवायूदिसकद्यागामिकसंगनामामिकसंमूर्दत्वं प्राप्नुति । मान्यवस्तंनवानिसूत्युपरक्रनानिरावयमत्वमुदाधानिरावयमद्धियादन्द्रियवतवोध्यज्ञमार्ग्गोम्मवय गूमः

त्वविभावकं सूत्रान्तमभिरुचिविभावकं सूत्रमक्षमदिति न विभावकं सत्त्वमात्मनः किं मन्तव्यं तां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं । ॰ यमपि सुभूते बोधिसत्त्वो विसामग्री न विज्ञास्यति ॰ इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमा-
नायामुद्दिश्यमानायां यावन्मनसिक्रियमाणायां भाव्यमानायां यावी यानेवं न्याधिमानकर्मादिप संदाविष्यति ॥ ॰ तिष्ठन्ति बहिः कायसंस्थानशः पुनरपरं सुभूते मारः पापीयान् बुद्धवेषेण
संक्रमिष्यति । स वक्ष्यति तथागतकाय यत्वया मया रूपां कृत्वा न बोधिसत्त्वस्य दृष्ट्वा सक्तो सदा महत्याः सर्वज्ञतायाः परिहास्यति । ॰ यमपि सुभूते बोधिसत्त्वो विसामग्री न विज्ञास्यति ॰ इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमा-
नायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां कथ्यमानायां यावन्मनसिक्रियमाणायां भाव्यमानायां यमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते मारः पापीयान् सं-
यां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वा पूर्वका बुद्धप्रत्यये विष्ठुः संघमुपदर्शयिष्यति तत्र बोधिसत्त्वः सक्तो नूत्पादयिष्यति । अद्य मया नागतं ध्यनि एवं रूपकथा ... सन्धोत्पूर्वं बुद्धास्त्यामन्व वलिकृत्यर्थं यः २८७
विकल्पयेत् । यथा यक्षाः गन्धर्वा स्थापयति तथ्यदा सपि यर्थ मन्दं मयर्यं तत्र सक्तः सानूत्पादयिष्यति । स तदा महत्याः सर्वज्ञतायाः परिहास्यति । ॰ यमपि सुभूते बोधिसत्त्वो विसामग्री न विज्ञास्यति । ॰ इह गम्भीरायां प्रज्ञा-
पारमितायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां पर्यवाप्यमानायां भाव्यमानायां मनसिक्रियमाणायां भाव्यमानायां ॰ इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ पुनरपरं सुभूते मारः पापीयान्
न वक्ष्यति बोधिसत्त्व महाकारुणिकभूतानि कानि बोधिसत्त्व सत्त्वा मा छिन्द व दर्शयति । यथा दानपारमितायां न विज्ञास्यति । एवं शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापार-
मितायां न विज्ञास्यति । स बोधिसत्त्वस्तेषां मारनिर्मितानां सकि केसरसानूत्पादयिष्यति स तदा महत्याः सर्वज्ञतायाः परिहास्यति । ॰ यमपि सुभूते बोधिसत्त्वो विसामग्री न विज्ञास्यति । ॰ इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमि-
तायां लिख्यमानायामुद्दिश्यमानायां स्वाध्याय्यमानायां धार्यमाणायां यावन्मनसिक्रियमाणायां कथ्यमानायां ॰ इदमपि सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारकर्म वेदितव्यं ॥ तत्कस्य हेतोः नदीदं सुभूते गम्भीरा

नायां प्रज्ञापारमितायां रूपं संविद्यते न वेदना न संज्ञा न संस्काराः न विज्ञानं संविद्यते न स्कन्धा न धातवो नायतनानि न प्रतीत्यसमुत्पादो [illegible]
नार्य्यसत्यानि नाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो नाष्टौ विमोक्षा न नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयो न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि नाभिज्ञाः संविद्यन्ते न सर्व्वगुन्मधा न सर्व्वसमाधयः न सर्व्वध्वनधीमुखानि संविद्यन्ते ॥
न दशबलानि न वैशारद्यानि न प्रतिसंविदो नावेणिकबुद्धधर्म्मा न विमोक्षमुखानि नाभिज्ञाः संविद्यन्ते यत्र न रूपं संविद्यते । न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं संविद्यते । न स्कन्धा न
धातवो नायतनानि न प्रतीत्यसमुत्पादो न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न पारमिता न बोधिपक्ष्या धर्म्मा नार्य्यसत्यानि नाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो नाष्टौ विमोक्षा न नवानुपूर्व्वविहारसमापत्त्या न शून्यतानिमित्ताप्रणि
हितानि नाभिज्ञा न सर्व्वशून्यता न सर्व्वसमाधयो न सर्व्वधारणीमुखानि न दशबलानि न वैशारद्यानि न प्रतिसंविदो नावेणिकबुद्धधर्म्मा न विमोक्षमुखानि नाभिज्ञाः संविद्यन्ते । यत्र न बोधिर्न बुद्धत्वं न बोधिसत्वान्
अवकाशः संविद्यते का कथा स्वदेशः सर्व्वथानुत्पादितः सर्व्वधर्म्माः ॥ सूक्ष्मयथा अविद्यमाना दिस्यमाना यादृशः ॥ ~ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां विहरता सर्व्वाकारज्ञतापुण्यांशं कृत्वा दशदिशि लोकधा
तुषु मां प्रज्ञापारमितां भावयतो वा वाचयतो वा उद्दिशतो वा स्वाध्यायतो वा योनिशो मनसिकुर्व्वतो वा । एकस्यापि नाम सुभूते यानि ज्ञानानि बुद्धीय कानि न हानि । यद्दुःखसमुद्धरणं बोधिसत्वस्य भगवद्भिर्नाम प्रवाचनं ब्रजकायानि
बद्धकर्म्माया अधिवक्तुं पर्य्युत्थिकानि ते विद्यन्ते । एवमनन्तपरम्परया कृत्स्नपुण्यांशं कुशलमूलं दिशि लोकधातूनां चास्यां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां लिख्यमानायां मुद्रियमाणायां पर्य्युपास्यमानायां स्वाध्यायमा
नायां रक्ष्यमाणायां योनिशो मनसिक्रियमाणायां गृह्यमाणायां बहवो मारकायिका रक्ष्यन्ति बहवो बहुपर्य्युत्थिकाः शृण्वन्ति श्रावयन्ति ॥ एवमनन्तपरम्परया पुनरनन्तवचनैः बहुपर्य्युत्थिकानि ते विद्यन्ते । यत्र
प्रज्ञापारमितायामिमं युक्तानि सुगतोक्तानि मान्याधिष्ठितानि समादपूर्व्वाणि ते विद्यन्ते । यदि मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखन्ति मुद्रयन्ति स्वाध्यायन्ति वाचयन्ति तान्नकं नार्य्यक विद्यन्ते । अन्यत्र बुद्धस्य सत्वान वनात

पनूषारविय्यक्किमन्दवृद्धयायः२साद्यम्हीनायांयुक्तायावमिकामीनिख्यमानायीयावक्हाखमानामांपून्हनायंकविय्यक्किनकमांठदानादावपूधर्म्मपूवृद्धि२युक्तमिय्याकियन्तूसोगंहानांयह्ना
यानमिकान्हनिखिय्यक्किनिख्यमायोनोमकनायंकविय्यक्कियावलनतावयिय्यक्किराय्यमानायाख्यान्हवायक्कविय्यक्किलगवानाद।एवभकल्हतकएवमतदमानाधिख्विकासूकूलपूषः
कुलड्दिननथमविय्यक्किनेवयानसंयक्किमासनवमायिनकूमलनमूलाथपवील्हकूभलनमूलाथनपूर्चजिनकूमाधिकानारूपयनिमूदीनकल्हाधमिना।यङःमांगंहीनांयह्नायोवमिकां
नलिखिय्यक्किनवाचयिय्यक्किनादस्वक्किनस्वाध्यास्यक्किनयोनि।ओमनतिकविय्यक्कि।यि२न्हमायंकविय्यक्किमूल्यवृद्धिकास्यकूलयूण२कुलड्दिनन्धथभेन्हवृद्धिका२पवील्हवृद्धिः
कानवनघामपूलानादानपूधर्म्मपूविरूक्कमिय्याक्कि।यङःमांगम्हीनांयुह्नायानमिकांननिखिय्यक्किनभानयिय्यक्किनादस्वक्किनस्वाध्यास्यक्किनयोनि।ओमनमिकविय्यक्कियावन्हरावयिय्यक्कि
पून्हयांक्रलिखवांयावह्रावयमामन्हनायंकविय्यक्कि।किञ्जियसलनङःमगम्हीनायांयुह्नायानमिकायीनिख्यमानायांमावह्राखमानायांङःमानिमानकम्हाथ्यन्हस्याल्ह।सवेसून२सन
वयदिमोगम्हीनांयुह्नायानमिकां[illegible]नूमाधांकूलडदिल्हधांवनिखवांस्वाध्यायकांठदिगनांयानि।ओमनसिकूर्चवांलावयनांम्हानकम्हादिना[illegible]ठल्हवेवध्यानयावमिकांयाः
मिपूनायिय्यक्किवीर्य्ययानमिकाकाल्कियावमिकांशीलयावमिकांयानयानमिकांयवपूवयिय्यक्किसर्व्वगत्यमा२सफाज्ञअक्षावियम्हन्यानिमूनयिय्यक्किसर्व्वसमाधिधानवीविमालाकामूर्व
निख्रुमाधध्यानानूप्यसमापत्ती२पंवानिह्लादमवाधिमस्वार।भीर्व्वलानिवेमावघानिप्रतिसंविदञ्जघनिकवृद्धधर्म्मान्यावत्तर्व्वह्ननांपनियूनयिय्यक्किवदिनयामिदंसरनवृह्नानूलावनमः
यनेमांकूलमूताधांकूलडदिल्हधांवङःमांगम्हीनांयह्नायानमिकांलिखवांवावसतांडद्धिगनांस्वाध्यायकांयानि।ओमनसिकूर्व्वगां।नाकनायाडस्यसल्हकाडकनवसर्व्वा२यानमिका२यिविमूनः

यिष्यन्ति सर्वबुद्धकायाः सर्वबोधिपक्ष्यान्धर्मान् सर्वसमाधीन् सर्वध्यानवशीमुखानि सर्वविमोक्षमुखानि यथापि पूर्वं नयिष्यन्ति च त्वाचिन्त्यानि तानि च त्वार्यप्रमाणानि चक्षुजानूर्ध्वमसमायत्क्रौऽयं वा
रिक्षाऽयथापि पूर्वं नयिष्यन्ति दशबोधिसत्त्वसहस्रीऽयथापि पूर्वं नयिष्यन्ति दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदाऽष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्यथापि पूर्वं नयिष्यन्ति। सर्वाकारज्ञ
तां यथापि पूर्वं नयिष्यन्ति। यथापि दशसु दिक्षु बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्मं च देशयन्ति ते यथा मां ते लयपूर्वाध्यांकूलाद् दिक्षु ध्वांच कुकगेठ्यागमाय सत्त्वेन कु ः मां गम्भीरां प्रज्ञा
पारमितां लिखनां वाचनां स्वाध्यायनां यथानिर्देशं मनसिकुर्वन्तां यथापि दश दिक्षु बुद्धा निर्वृता ये यावाधिष्ठानानि येषां कूलपूर्वाध्यांकूलाद् दिक्षु ध्वांच ः मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखना
वाचनां उद्दिशनां स्वाध्यायनां यथानिर्देशं मनसिकुर्वन्तां तावन्तमपुण्यागमाय सत्त्वेन कुशलमूलयितव्यमिति। न ह्यपि नाम सह क्रियाः कस्यचिद्देव व्यूहं एवं ददाति मदवादिन्यपि वायि
भक्तिवाचनत्वाद्भिक्षुधर्मवाग्गतस्त्वानां सत्त्वं वाचक सद्धर्मं ः स्यान्माता अस्माकं सर्वस्वगमाय घनं न किं स्यात् मातुः न कर्याना न ददत। किं किं स्यात् अस्माकं मातापितृजीवन। किमिति अस्माकं ः
मातुः गर्भेषु मनुष्याय ः सत्त्वो न नियतं वा ः अस्माकं जननी गर्भेषु स्वदक्षोजीविन सत्त्वा जीवन्तां मानुषमुष्कियकामयुषिकजनन सत्त्वापि यो गोपाययुः मातृ ददस्या जीवितान्नायां वागजीवनं व ः
त्यमवादं गमन कस्मानीस्यापयन्ति याना वा भीमाकु कुलि यासादिदु चक्षुरत्वा। एवमस्तु पूर्वकस्य मातः ः सर्वसत्त्वापक्षनान्तः यसं न व यु ः एवं कन्तां माता वसं कृ केनापि कांक्तायपश्चिमीय पूर्वया ः
स्माकमस्य लोकस्य दर्शयितव्ये। एवमेव सत्त्वा तथागता जनक्रेः समर्पित्वं वृक्षाः ः मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां बुद्धजननीं यामनुस्मरमित्वं समन्वाहरन्ति। तत्कस्य हेतोः एषा हि गम्भीर्या
प्रज्ञापारमिता ः अस्माकं सर्वबुद्धधर्माणां जननी ज्ञानस्य लोकस्य दर्शयित्री। यथापि दशसु दिक्षु गंगानदीवालुकोपमेषु लोकधातुषु बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति ते

यीमामव प्रज्ञापारमितां बुद्धवचनं समन्तं समितं समन्वाहरन्ति तत्कस्य हेतोर्गम्भीरां प्रज्ञापारमिता जननी तथागतानां सर्वज्ञज्ञानस्य संदर्शयित्री लोकस्य भाषणा ॥ कृतज्ञ
नयाकासय ॥ गम्भीरां प्रज्ञापारमितां बुद्धवचनं समितं समन्वाहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । शून्या निर्जाता इति तथागतानां ध्यानवीर्यक्षान्तिशीलदानपारमिता शून्या निर्जातादि
तथागतानां शून्यताश्च शून्यता यावदभावस्वभावशून्यता शून्या निर्जाता नित्य स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादा इन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गमार्गः शून्याः
निर्जाता मार्गः ॥ शून्या निर्जाता निरोधि विमोक्षमुखानि । शून्या निर्जातानि बलान्यार्यसत्यानि शून्या निर्जातानि ध्यानानि बलान्यप्रमाणानि बलसमापत्तयः ॥ शून्या निर्जाता
शून्या विमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तयः ॥ शून्या निर्जाता ॥ सर्वबुद्धानां समाधयः ॥ सर्वधारणीमुखानि शून्या निर्जातानि दशतथागतबलानि बलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदः
महाकरुणा ॥ अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः ॥ शून्या निर्जाताः ॥ सर्वज्ञता ॥ शून्या निर्जाता सर्वबुद्धानां सर्वाकारज्ञता शून्या निर्जाता ॥ अप्रमेया संख्या यावद्बुद्धधर्माः ॥ शून्या निर्जाताः ॥ आनन्द न्वाःसर्वधर्मा अभिनाः
एवं गाम्भीर्या निर्जाता अनुदर्शनकः ॥ सम्यक्संबुद्धा अपि निर्जाता अतथागता अनुदर्शनकः ॥ सम्यक्संबुद्धा अपि कश्चित् सत्त्व तथागता अनुदर्शनकः ॥ सम्यक्संबुद्धा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध
अभिसंबुध्यन्ते अभिसंबोधिं सत्त्वा स्युः ॥ एवमेव भगवान् गम्भीरां प्रज्ञापारमितामागम्य अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः ॥ अभिसंबुध्यन्ते ॥ अभिसंबुध्यन्ते व यथापि सुभूते मातायाः पुत्राः
कलये कालं कुलदुहिता व ॥ गम्भीरां प्रज्ञापारमितां लिखित्वा धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति उद्ग्रहीष्यन्ति स्वाध्यास्यन्ति यानि समन्तसीकारिष्यन्ति सर्वे ते तथागतेनार्हद्भिः ॥ सम्यक्सं
बुद्धैर्बुद्धवचनं समन्तं समितं समन्वाहृताः कल्पतो मतं मत्वा भिसमत्वा तां समता समत्वा तां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां तथागताः अर्हन्तः ॥ सम्यक्संबुद्धाः समन्तं समितं बुद्धचक्षुषा

१०

गुप्तिं संविधास्यन्ति यथान्तरायाः समन्वाहृत्य वा ध्येन पवितास्यन्ति॥ सुभूति जाम्बूद्वीपक मनुष्यान् तावदहं न यापिद स्वाकेन मक्वानुगाव स्वमिन्द्र कादायाया महति नाह॥ यह भगवानाह॥ प्रज्ञाः
पारमिता तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयित्रीति॥ कथं भगवन् बुद्धानां भगवतां प्रज्ञापारमिता जनयित्री। कथञ्च भगवन् प्रज्ञापारमिता लोकस्य संदर्शयित्री
कथञ्च भगवन् प्रज्ञापारमितया तथागता जनिताः। कतमश्च लोकस्तथागतैराख्यातः। भगवानाह॥ अनया सुभूते गम्भीराया प्रज्ञापारमितायाः तथागता वसानिर्जाता निर्माणितव्या सर्वज्ञत्वाविवेशात्
ज्ञानित्वतस्त्रः। युक्तिसंविदा मसाकनूधामसदामेगी मसामुदिता मसायज्ञा अनुत्पादमाय धिका बुद्धधर्माः यावत् सर्वज्ञताने उत्पादनिता। यदि स्थम सुभूते धर्मस्तथागतं सुनिमृत्ताजात। कमलोहि पिता तथागत
आगम्य प्रज्ञापारमितयानाह तथागता जनिता॥ सुभूति तथागतानिवृतिकल्पानां॥ ॥ सुभूतिराह॥ कतमश्च भगवन् स्तथागतैर्लोक आख्यातः। भगवानाह॥ पञ्च स्कन्धाः सुभूते तथागतेन लोक आख्याताः
सुभूतिराह॥ कथं भगवन् प्रज्ञापारमितया पञ्चस्कन्धाः संदर्शिताः। भगवानाह॥ न सुभूते प्रज्ञापारमिता सुभूते पञ्चस्कन्धानां रूपमात्रानन्दर्शयति नयनुरूपमानां दर्शयति नाशयमानां दर्शयति नानिरुध्यमानानन्दर्शयति
नसंक्लिश्यमानां न व्यवदायमानां दर्शयति न वृद्धिं न हानिं दर्शयति नातीतमनागतं प्रत्युत्पन्नं धर्मान्दर्शयति। तत्कस्य हेतोः। न हि शून्यता रूप्यते न वा प्रत्युत्पन्ना न ज्ञानीयते निमित्तं नाप्रत्युत्पन्ना वा यः
शून्यता नाप्रणिहिता शून्यता वा प्रत्युत्पन्ना वा नानभिसंस्कारानानुत्पादानिरोधानाभावस्वभावता तत्पुनः प्रत्युत्पन्ना वा। एवं हि सुभूते तथागतानामर्हतां प्रज्ञापारमिता लोकस्य संदर्शयित्री ज्ञपयिता
सुभूति लोकस्य ज्ञानं॥ ॥ यथापि च सुभूते अप्रमेयाणां सत्त्वानामसंख्येयानां सत्त्वानामपरिमाणानां सत्त्वानां चित्तचरितानि प्रजानाति। अप्रमेयाः सत्त्वा यथावतिरुद्धिं दर्शयति प्रज्ञापारमितानागमप्रज्ञः
ज्ञानेतिलोकायनमह सुते सुभूति गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां सत्त्वानसंक्लिष्टानि नृपतत्रयाणानन्नप्रत्यनुपप्रत्युपजानन्ति नृपलत्त्वया। नन्दन्नानन्सं ज्ञानसंज्ञायानविज्ञानं नासिक्तानप्रत्युपजानि नृपलत्रयणानव२

नूपस्थ चक्षुर्विज्ञानं न चक्षुः संस्पर्शो न चक्षुः संस्पर्शप्रत्यया वेदनाऽज्यन्तलभ्यते । न चक्षुरुपलब्धि नूपलभ्यते । न चक्षुर्विज्ञानमुपलब्धि नूपलभ्यते । न चक्षुः संस्पर्शोपलब्धि नूपलभ्यते । न चक्षुः संस्पर्शप्रत्यया
य वेदनोपलब्धि नूपलभ्यते । एवं न श्रोत्रं न शब्दो न घ्राणं न गन्धो न जिह्वा न रसो न कायो न स्प्रष्टव्यं न मनो न धर्मा न मनोविज्ञानं न मनः संस्पर्शो न मनः संस्पर्शप्रत्यया वेदनोपलब्धि नूपलभ्यते । एवं न
पारमिता न बोधिपक्ष्या धर्म्मा न विमोक्षमुखं न बलं न वैशारद्यं न प्रतिसंविदा नावेणिका बुद्धधर्म्मा यावन्न सर्वज्ञता नोपलब्धि नूपलभ्यते । एवं हि सुभूते ❀ इयं गंभीरा प्रज्ञापारमिता तथागताः
नां लोकस्य संदर्शयित्री । सा पुनरियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता न रूपस्य दर्शयित्री । यावन्न सर्वज्ञताया दर्शयित्री । कथं सुभूते ४ प्रज्ञापारमिता एवं यावल्लोकस्य प्रज्ञापारमितायां न समियघतनाः
म नलभ्यते कुतः पुना रूपमुपलभ्यते । वेदना संज्ञा संस्कारा ना कुतः पुनर्विज्ञानमुपलभ्यते । यावत्कुतः पुनः सर्वज्ञतोपलभ्यते । ❀ इति सर्वविकल्पनिरतज्ञानं ॥ । पुनरपरं सुभूते तथागता यावन्तः २०२
सत्त्वाः सत्त्वनिकाये संगृह्यन्ते । रूपिणो वा अरूपिणो वा संज्ञिनो वा असंज्ञिनो वा नैवसंज्ञिनानासंज्ञिनो वा अस्मिन् वा लोकधातौ अन्येषु वा दशदिक्षु लोकधातुषु यावन्तः सत्त्वास्तेषां संक्षिप्तानि विक्षि
प्तानि विक्षिप्तानि तानि संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानीति यथाभूतं प्रजानाति । कथं च सुभूते तथागतस्तेषां सत्त्वानां तानि संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानीति यथाभूतं प्रजानाति । धर्मतया सुभूते
तथागतस्तेषां सत्त्वानां संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानीति यथाभूतं प्रजानाति । सुभूतिराह ॥ कया भगवन् धर्मतया तथागतस्तेषां सत्त्वानां संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानीति यथाभूतं
प्रजानाति । भगवानाह ॥ यत्र सुभूते धर्म्मतायां धर्म्मतैव नोपलभ्यते कुत एव संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि । अनया सुभूते धर्म्मतया तथागतः संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि तेषां
सत्त्वानां यथाभूतं प्रजानाति । ❀ इति विक्षिप्तसंक्षिप्तज्ञानं ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागताः अस्मात् अक्षीणकाः यावन्तः तेषां सत्त्वानां संक्षिप्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि यथाभूतं प्रजानाति । का

थं एवं सुभूते तथागतस्तेषां सत्वानामक्षयः संक्षिप्तानि चित्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि चित्तानि यथाभूतं प्रजानाति । ꣽ दं सुभूते तथागतः प्रज्ञापारमितामागम्य तस्य यां सत्वानां तानि विक्षिप्तानि चित्तानि यथाभूतं प्रजानाति । आकत सुभूते
तथाविविक्तः तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तेषां सत्वानां संक्षिप्तानि चित्तानि विक्षिप्तानि विक्षिप्तानि चित्तानि यथाभूतं प्रजानाति ॥ ꣽ इति विस्तराकथा कावस्थान ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतस्तेषां सत्वानां स
रागं चित्तं सरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । वीतरागं चित्तं वीतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सदोषं चित्तं सदोषं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतदोषं चित्तं विगतदोषं चित्तमिति यथाभू
तं प्रजानाति । समोहं चित्तं समोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतमोहं चित्तं विगतमोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति ॥ सरतिनाम ॥ कथं च सुभूते तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तेषां सत्वानां सराग
चित्तं सरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सदोषं चित्तं सदोषं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । समोहं चित्तं समोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । रागतोनाम ॥ या सुभूते चित्तस्य सरागता सदोषता समोहता नासौ
चित्तस्य यथाभूतता । न तत्र स्याद्वा नेति सुभूते यथाभूतं चित्तं सुपनस्याद नेदं सविकाधर्माः । रागो वा सरागता दोषो वा सदोषता मोहो वा समोहता चित्तमुपलभ्यते । एवं हि सुभूते तथागतः प्रज्ञापारमितामागम्य तथा॰
तेषां सत्वानां सरागं चित्तं सरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । सदोषं चित्तं सदोषं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । समोहं चित्तं समोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । कथं च सुभूते तथागतस्तेषां सत्वानां वि
गतरागं चित्तं विगतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतदोषं चित्तं विगतदोषं चित्तं ꣽमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतमोहं चित्तं विगतमोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । या सुभूते चित्तस्य वि
गतरागता न सा चित्तस्य सरागता । न तत्र स्याद्वा नेति सुभूते यथाभूतं चित्तस्योपलभ्यते समवधानमस्ति । एवं या सुभूते चित्तस्य विगतदोषता न सा चित्तस्य सदोषता या सुभूते चित्तस्य विगतमोहता न सा चित्तस्य सम
मोहता तत्र स्याद्वा नेति सुभूते द्वयोश्चित्तयोः समवधानमस्ति । एवं सुभूते तथागतस्तेषां सत्वानां विगतरागं चित्तं विगतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतदोषं चित्तं विगतदोषं

चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । विगतमोहं चित्तं विगतमोहं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति ॥ इति समोहादि चित्तज्ञानं ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां
परपुद्गलानां विपुलं चित्तं विपुलं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । कथं च सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां विपुलं चित्तं विपुलं चित्तमिति यथाभूतं प्रजाना-
ति । इह सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां न विस्तीर्णं इदं चित्तं न संक्षिप्तं चित्तं नापि विवर्द्धते चित्तं न परिहीयते चित्तं नागच्छति । न गच्छतीति चि-
त्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । तत्कस्य हेतोः तथा हि सुभूते चित्तस्य स्वभावो नोपलभ्यते यन्न विस्तीर्येत् क्रियेत वा यावन्नागच्छेद्वा । एवं हि सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्व-
नां परपुद्गलानां विपुलं चित्तं विपुलं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति ॥ इति विपुल चित्तज्ञानं ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां
महद्गतं चित्तं महद्गतं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । कथं च सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां महद्गतं चित्तं महद्गतं चित्तमिति यथाभूतं प्र-
जानाति । इह सुभूते तथागतस्तेषां परसत्त्वानां परपुद्गलानां महाचित्तानां नागमनं न गमनं नोत्पादं न निरोधं न स्थितिं नान्यथात्वं समनुपश्यति । तत्कस्य हेतोः न हि सुभूते तेषां महा-
चित्तानां स्वभावः संविद्यते । यत्रागच्छेद्वा गच्छेद्वा उत्पद्येत वा निरुध्येत वा तिष्ठेत वा अन्यथा वा स्याद्वा । एवं खलु सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां महद्ग-
तं चित्तं महद्गतं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति ॥ इति महद्गत चित्तज्ञानं ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां अप्रमाणं चित्तम-
प्रमाणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । कथं च सुभूते तथागत इमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्त्वानां परपुद्गलानां अप्रमाणं चित्तमप्रमाणं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति । इह सुभूते

तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां सचित्तं न क्षिप्तं नाक्षिप्तं न च विक्षिप्ता न चाविक्षिप्तं समनुपश्यति। तत्कस्य हेतोः अनन्ताप्रमाणा हि सुभूते चित्तधर्मता अप्रमाणा निःस्वभावा
ध्ययः सर्वविघत यत्प्रतिष्ठनत। एवं हि सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अप्रमाणानि चित्तान्यप्रमाणानि चित्तानीति यथाभूतं प्रजानाति॥ ॰ अप्रमाणचित्तज्ञा
नं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अनिदर्शनानि चित्तान्यनिदर्शनानि चित्तानीति यथाभूतं प्रजानाति। कथं च सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमिता॰
मागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अनिदर्शनानि चित्तान्यनिदर्शनानि चित्तानीति यथाभूतं प्रजानाति। ॰ इह सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अलक्षणानि चित्ता
निःस्वभावनिदर्शितानि चित्तानि यथाभूतं प्रजानाति। स्वलक्षणशून्यतामुपादाय। एवं हि सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अनिदर्शनाक्षिप्तमनिदर्शनानि चित्ता॰
नीति यथाभूतं प्रजानाति॥ ॰ इति अनिदर्शनचित्तज्ञानं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अदृश्यानि चित्तान्यदृश्यानि चित्तानीति यथाभूतं प्र॰
जानाति। कथं च सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अदृश्यानि चित्तान्यदृश्यानि चित्तानीति यथाभूतं प्रजानाति। ॰ इति हि सुभूते तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य
पंचानां चक्षुषां नानि येव चित्तानि नावभासमागच्छन्ति। एवं हि सुभूते तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्ध॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां अदृश्यानि चित्तान्यदृश्यानि चित्तानीति यथा
भूतं प्रजानाति॥ ॰ अदृश्यचित्तज्ञानं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां चित्तान्युन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि संमिञ्जितानि प्रसारितानि
यथाभूतं प्रजानाति। कथं च सुभूते तथागत॰ मां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां चित्तोन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि संमिञ्जितानि प्रसारितानि यथाभूतं प्रजानाति। ॰ इह

सुभूते तथागतस्त्विमां प्रज्ञापारमितामागम्य परसत्वानां परपुद्गलानां कानिचिदुन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि संमिञ्जितानि प्रसारितान्येवं प्रजानाति ॥ यानि कानिचित्सत्वानां चित्तोन्मिञ्जि-
तानि वा निमिञ्जितानि वा संमिञ्जितानि प्रसारितानि वा उत्पद्यमानान्युत्पद्यन्ते । सर्वाणि तानि रूपसंनिश्रितानि वा वेदनासंज्ञासंस्कारा वा विज्ञानसंनिश्रितानि वा उत्पद्यमानान्युत्पद्यन्ते ॥
एवं हि सुभूते तथागतस्त्विमां प्रज्ञापारमितामागम्य सत्वानां उन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि संमिञ्जितानि प्रसारितानि यथाभूतं प्रजानाति । भवति तथागतः परं मरणादिति रूपगतमेतत् । न भवति भव-
ति च न भवति नैव भवति न न भवति तथागतः परं मरणादिति रूपगतमेतत् । वेदनासंज्ञासंस्कारा भवति तथागतः परं मरणादिति विज्ञानगतमेतत् । न भवति च न भवति नैव भवति न न भव-
ति तथागतः परं मरणादिति विज्ञानगतमेतत् । शाश्वतस्य आत्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । अशाश्वतः । शाश्वतश्चाशाश्वतश्च नैव शाश्वतो नाशाश्वत आत्मा च
लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । एवं वेदनासंज्ञासंस्कारा वा । अशाश्वतः । शाश्वतश्चाशाश्वतश्च नैव शाश्वतो नाशाश्वत आत्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति विज्ञा-
नगतमेतत् । एवं अन्तवानात्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । एवं वेदनासंज्ञासंस्कारा अन्तवानात्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति विज्ञानगतमेतत् । एवमन-
न्तवानात्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । वेदनासंज्ञासंस्कारा अनन्तवानात्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति विज्ञानगतमेतत् । नैवान्तवान्नानन्तवानात्मा च लोक-
श्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । वेदनासंज्ञासंस्कारा नैवान्तवान्नानन्तवानात्मा च लोकश्चेदमेव सत्यं मोघमन्यदिति विज्ञानगतमेतत् । स भवत्यात्मा च लोकश्च परं मरणा-
दिदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । न भवति भवति च न भवति नैव भवति न न भवति आत्मा च लोकश्च परं मरणादिदमेव सत्यं मोघमन्यदिति रूपगतमेतत् । वेदनासंज्ञासंस्कारा-

भवत्यात्मा च लोकश्च परं मरणादिदमेव सत्यं मोहमन्यदिति विज्ञानगतमेतत् । न भवति भवति च न भवति च नैव भवति न न भवत्यात्मा च लोकश्च परं मरणादिदमेव सत्यं मोहमन्यदिति वि-
ज्ञानगतमेतत् । स जीवस्तच्छरीरमन्यो जीवो ऽन्यच्छरीरमिदं एव सत्यं मोहमन्यदिति रूपगतमेतत् । वेदना संज्ञा संस्कारा वा । स जीवस्तच्छरीरमन्यो जीवो ऽन्यच्छरीरमिदमेव सत्यं मोहमन्यदिति विज्ञानगत-
मेतत् । एवं हि सुभूते तथागतः परसत्त्वानां परपुद्गलानां विसृतान्युन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि सम्मिञ्जितानि प्रसारितानि यथाभूतं प्रजानाति ॥ उन्मिञ्जितनिमिञ्जितादिज्ञानं ॥ ७ ॥ पुनरप-
रं सुभूते तथागतः इमां प्रज्ञापारमितामागम्य रूपं संजानीते कथं संजानीते । यथा तथता अवितथता अविकारा अविकल्पा ऽनिमित्ता ऽनाभोगा ऽप्रपञ्चा निरुपलम्भा वेदनासंज्ञासंस्का-
रान्विज्ञानं संजानीते किमिति विज्ञानं संजानीते । यथा तथता अवितथता अविकारा अविकल्पा निमित्ता ऽनाभोगा ऽप्रपञ्चा निरुपलम्भा । एवं हि सुभूते तथागतः परसत्त्वानां पर-
पुद्गलानां प्रज्ञापारमितामागम्योन्मिञ्जितानि निमिञ्जितानि सम्मिञ्जितानि प्रसारितानि तथा जानाति । यथा तथता अवितथता अविकारा अविकल्पा ऽनिमित्ता ऽनाभोगा ऽ-
प्रपञ्चा निरुपलम्भा ॥ ऽकिततथताज्ञानं ॥ ८ ॥ सुभूते या उन्मिञ्जितनिमिञ्जितसंनिमिञ्जितप्रसारितता तथता सा स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादतथता
। या स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादतथता सा सर्वधर्म्मतथता ॥ या सर्वधर्म्मतथता सा षट्पारमितानां तथता । या षट्पारमितानां तथता सा सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षाणां धर्म्माणां तथता । या सप्तत्रिं-
शद्बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां तथता सा सर्वशून्यतानां तथता । या सर्वशून्यतानां तथता सा ऽष्टानां विमोक्षाणां नवानामनुपूर्वविहारसमापत्तीनां तथता । या ऽष्टानां विमोक्षाणां नवानामनुपूर्व-
विहारसमापत्तीनां तथता । सा ऽप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां तथता । या ऽप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां तथता । सा चतुर्णामार्यसत्यानां तथता । या चतुर्णामार्यसत्यानां तथता ॥

सा शून्यता निर्मितकायस्थितिविपाकस्य तथता । या शून्यता निर्म्मितकायस्थितिविपाकस्य तथता । यां वश्मिप्रतिष्ठानां तथता । सा सर्व्वसमाधीनां तथता । या सर्व्वसमाधीनां तथता ॥
सा सर्व्वधारणीमुखानां तथता । या सर्व्वधारणीमुखानां तथता । सा दशानां तथागतबलानां तथता । या दशानां तथागतबलानां तथता । सा चतुर्व्वैशारद्यानां तथता । या चतुर्व्वैशारद्या
नां तथता । सा चतसृणां प्रतिसंविदां तथता । या चतसृणां प्रतिसंविदां तथता । सा महामैत्र्या महाकरुणा[illegible]या तथता । या महामैत्र्या महाकरुणाया तथता । सा अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धध
र्म्माणां तथता । या अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां तथता । सा सर्व्वज्ञताया तथता । या सर्व्वज्ञताया तथता । सा कुशलाकुशलानां धर्म्माणां तथता । या कुशलाकुशलानां धर्म्माणां तथता ।
सा लौकिकलोकोत्तराणां सास्र[illegible]वाणास्रवानां सावद्यानवद्यानां संक्लेशिकक्लेशानां संक्लेशव्यवदानानां संस्कृतासंस्कृतानां धर्म्माणां तथता । या संस्कृतासंस्कृतानां धर्म्माणां तथ २६७
ता । सातीतानागतप्रत्युत्पन्नानां धर्म्माणां तथता । यातीतानागतप्रत्युत्पन्नानां धर्म्माणां तथता । सा स्रोतआपत्तिधर्म्मस्य तथता । या स्रोतआपत्तिधर्म्मस्य तथता । सा स्रोतआपत्तिफलस्य तथता । या स्रोतआपत्तिफ
लस्य तथता । सा सकृदागामिधर्म्मस्य तथता । या सकृदागामिधर्म्मस्य तथता । सा सकृदागामिफलस्य तथता । या सकृदागामिफलस्य तथता । सा अनागामिधर्म्मस्य तथता । या अनागामिधर्म्मस्य तथता । सा अना
गामिफलस्य तथता । या अनागामिफलस्य तथता । सा अर्हत्त्वस्य तथता । या अर्हत्त्वस्य तथता । सा अर्हत्त्वफलस्य तथता । या अर्हत्त्वफलस्य तथता । सा प्रत्येकबुद्धस्य तथता । या प्रत्येकबुद्धस्य तथता । सा प्रत्येकबोधिस्तथता । याः
प्रत्येकबोधिस्तथता । साऽनुत्तराया सम्यक्संबोधेस्तथता । या अनुत्तराया सम्यक्संबोधेस्तथता । सा तथागतस्य तथता । या तथागतस्य तथता । सा सर्व्वसत्त्वतथता ॥ सुभूतिरिति यावत् तथागततथता यावः
सर्व्वसत्त्वतथता । अनेकैषा तथता । अविभिन्नैर्गततथता । या अविभिन्नैर्गततथता । सा अकृत्याया थाकृत्या सा ऽस्कृयत्त्वनाद्वधीकारा । सुभूते यं मूलतः सर्व्वधर्म्मतथता । या प्रज्ञापारमिता सागमस्य तथागततनाः

रि संबुद्धा। एवमियं सुभूते स्वप्रज्ञापारमिता वा तथता तथागतानां जनयित्री। एवं हि सुभूते तस्येयं प्रज्ञापारमिता लोकस्य संदर्शयित्री। एवं हि सुभूते तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः सर्वधर्म्मान् तथतां जाना-
ति। अवितथतामनन्यतथतां जानाति। यथा तथतया तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्ध इत्युच्यते॥ सुभूतिराह॥ गम्भीरा भगवन् यदुत सर्वधर्म्माणां तथता अवितथता अनन्यतथता अनया भगवंस्तथ-
तया बुद्धानां भगवतां बोधिः प्रकाशिता। क एतां भगवन्नधिमोक्ष्यते अन्यत्राविविवर्त्तिकैर्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्दृष्टिसम्पन्नैर्वा पुद्गलैरर्हद्भिः क्षीणाश्रवैर्वा। यावदुक्तो नाह भगवन्निमे धर्म्मास्तथा-
गतेनाभिसंबुद्धा व्याख्याताः। भगवानाह॥ तथा हि सुभूते अक्षया तथता। कस्मादक्षया। सर्वधर्म्माक्षयत्वादक्षया तथता। अक्षयां सुभूते तथतां तथागतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः
व्याख्याता यदुत सर्वधर्म्मतथता॥ इति सम्यक्संबुद्धस्य तथतावबोधनत्वेन सम्याख्यानयद्धुपतज्ञानानि॥ ७ ॥ अथ खलु यावन्तः त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ कामावचरा रूपावचराश्च देव-
पुत्रास्ते सर्वे दिव्यानि चन्दनचूर्णानि गृहीत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ताः। उपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्यैकान्तेऽस्थुः। एकान्तस्थितास्ते कामावचरा रूपावचराश्च देवपुत्रा भ-
गवन्तमेतदवोचन्। गम्भीरेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता प्रकाश्यते। किंलक्षणा भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ भगवानाह॥ शून्यतालक्षणा हि देवपुत्राः इयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। आनिमित्तलक्ष-
णा हि देवपुत्राः इयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। अप्रणिहितलक्षणा हि देवपुत्राः इयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता॥ इति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितलक्षणानि॥ ७ ॥ अनुत्पादलक्षणा अनिरोध-
लक्षणा असंक्लेशलक्षणा अव्यवदानलक्षणा। अभावलक्षणा अस्वभावलक्षणा अप्रतिष्ठितलक्षणा। आकाशलक्षणा। अभाष्यकलक्षणा अनुच्छेदलक्षणा अनभिसंस्कारलक्षणा अनवका:
थलक्षणा अस्तानाथलक्षणा अनागमनलक्षणा अगमनलक्षणा अचललक्षणा हि देवपुत्राः इयं गम्भीरा प्रज्ञाप्रज्ञियापारमिता। एवंलक्षणा हि देवपुत्राः इयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। तथाग

द न लोकसंस्कृतं न च वज्रियं न पूर्वापरसमाश्रयेन॥ ꣸ स्यन्तादानि नाधादिस्थानं॥ ७ ॥न हि देवपुत्रा एतानि लक्षणानि सदेवमानुषासुरेण लोकेन सगन्धर्वेण विकोपयितुं शक्यानि। कस्माद्धे-
तोः। सदेवमानुषासुरो हि लोकः स्वयमेव लक्षणः। न हि देवपुत्रा लक्षणं लक्षणं विकोपयति न लक्षणं लक्षणं प्रजानाति। नालक्षणं लक्षणं प्रजानाति॥ ꣸ न हि लक्षणानि नालक्षणानि
लक्षणालक्षणानि स अर्द्धयात्मयि नास्ति यस्य विकारः स पुजानीयात् सर्वाकारं जानीयात्॥ ꣸ द्वि धर्मतानि विकोपयन्स्थानं॥ ७ ॥न हि देवपुत्रा एतानि लक्षणानि रूपसंस्कृतानि। एवं वेदनासं-
ज्ञासंस्कारा न विज्ञानसंस्कृतानि न धातुसंस्कृतानि नायतनसंस्कृतानि न प्रतीत्यसमुत्पादसंस्कृतानि। न दानपारमितासंस्कृतानि न शीलपारमितासंस्कृतानि न क्षान्तिपारमितासंस्कृ-
तानि न वीर्यपारमितासंस्कृतानि न ध्यानपारमितासंस्कृतानि न प्रज्ञापारमितासंस्कृतानि न सर्वशून्यतासंस्कृतानि न बोधिपक्ष्यधर्मसंस्कृतानि नार्यसत्यसंस्कृतानि नाप्रमाणध्याना- २९१
रूप्यसमापत्त्यष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिसंस्कृतानि न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसंस्कृतानि। नाभिज्ञासंस्कृतानि न सर्वसमाधिसंस्कृतानि न सर्वधारणीमुखसंस्कृतानि न त-
थागतबलसंस्कृतानि न वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मसंस्कृतानि। न सर्वज्ञतासंस्कृतानि॥ ꣸ त्रिपुनरिसंस्कारस्थानं॥ ७ ॥न हि देवपुत्रा एतानि लक्षणानि मनुष्याणाममनुष्या-
णां मनुष्याणां साश्रवाणि वा अनाश्रवाणि वा लौकिकानि वा लोकोत्तराणि वा संस्कृतानि वा असंस्कृतानि वा। अथ खलु भगवांस्तान् कामावचरान् रूपावचरांश्च देवपुत्रानेतदवोचत्। यदि कश्चि-
द्देवपुत्रा एवमाकाशं किं लक्षणमिति वदेदपि नु स सम्यग्वदमानो वदेत्॥ देवपुत्रा आहुः। न हि भगवन्। तत्कस्य हेतोः। न हि भगवन्नाकाशं केनचित्कृतम्। अपि तु असंस्कृत-
त्वादाकाशस्य॥ ꣸ ... स्थानं॥ ७ ॥भगवानाह। उत्पादाद्वा देवपुत्रास्तथागतानामनुत्पादाद्वा स्थितैवैषा धर्मता तथैव लक्षणा। यथापि तान् लक्षणं ... तथागत

तनारिसंबुद्धानां तस्मात् तथागतस्तथागत ॥ स्तब्धकं ।८ तद्यथा आरूढ्यागस्त्रीनारिरुगवन्निमानि लक्षणानि तथागतनारिसंबुद्धानित्यमां लक्षणानामरिसंबुद्धानाम् । तथागतस्यासंगस्थ नायथूलक्षणा

सुस्थित्वात् तथागतनसर्वलक्षणानि संयुक्तानि मानितिप्रख्यानानि मितासंप्रकाशगतनयारुगवंक्तविलक्षणानि संयुक्तानि मानि । आश्चर्यं कुगवन्यावक्षस्त्री अयं प्रख्यानानि मितातथागतानामसर्वास

मस्कंबुद्धानां । भावनायतवनताकथागतानां नासंमय कं बुद्धनातनकन्यासम्यासं अविवत्ति संबुद्धा । जनूकनां वससम्य कं अविमारिसंबुद्धा सर्वलक्षणानां प्ररुद ॥ कृकोन्नूयलक्षणावक्षनालक्षणस्य सं

स्कलक्षणस्यासंस्कानलक्षणस्य विस्तृनलक्षणस्य । एवं स्कन्धलक्षणस्य अनुलक्षणस्य आयतनलक्षणस्य प्रतीत्यसमुत्पादलक्षणस्य प्ररुद । कृत्यायावत्सर्वज्ञतालक्षणस्य प्ररुद ॥ कृत्व ३ ॥ स्तिप्ररुदस्त्र

नं ॥ ॥ अथ खलु भगवांस्तां कायाद्वा नूपावतनाम्सद वयुशान्तत्दवावतत । नूयासं लक्षणं वयुशानूपमवंतकथागतानां लक्षणं ॥ स्यारिसंबुद्धा । अनुपूर्वलक्षणं वदनातिमिकाज्जुकत लक्षणं सं

स्या अरिसंस्कान लक्षणं ॥ संस्कान ॥ ३ तिविक्ति लक्षणं विस्तृनं तथागतनालक्षणं मितस्यारिसंबुद्धानामितलक्षणं स्यात् ॥ ४ ॥ एतस्लक्षणं आवतं ॥ अनुयस्थान लक्षणं आमयकनानि । सामन्ती लक्षणं प्रकीत्यसमर्वं

दकथागतनं तेन लक्षणं ॥ स्यारिसंबुद्धाः । पविशाग लक्षणं दानपारमिता सा तथागतनालक्षणं स्यारिसंबुद्धा । अनुपदस लक्षणं शीलपारमिता । कायलक्षणं क्षान्तिपारमिता । भूतवम र्दनीय लक्षणं

वीर्यपारमिता । सैत्र्स लक्षणं ध्यानपारमिता । प्रसहस लक्षणं प्रज्ञापारमिता । सा तथागतनालक्षणं ये स्यारिसंबुद्धा । अविकोपन लक्षणं बलानि ध्यानानि च ध्यानाधिप्रमाणानि बुद्धधर्मानुपस मापः

कयस्स तथागतनालक्षणं ॥ स्यारिसंबुद्धाः । नैर्याणिक लक्षणं ॥ समग्रिम आधिपत्य काय धर्मास्कन्ध तथागतनालक्षणं ॥ स्यारिसंबुद्धाः । विविक्त लक्षणं शून्यतामाकार लक्षणं मानिमित्त । भूतानां लक्षणं

संस्थिदिनं तथागतनालक्षणं मित्यस्यारिसंबुद्धानामिशा च लक्षणं विमोक्षाणा तथागतनालक्षणं ॥ स्यारिसंबुद्धाः । संनिश्रित लक्षणं निर्वाणानि समनसिकीर्ण लक्षणं निवेशाच यान्यनाज्ञ ये लक्षणाः

प्रतिनविदर्शिका। यथांतानलक्षणमसमानमैत्री। यन्निश्रयास्तलक्षणमसमालोकनुयात्। बुद्धधर्म्मप्रमादयामी यलक्षणमद्भिता। सर्व्वदोषसर्व्वदुःखलक्षलाक्षयणो। यथामिनिन्द्रात्प्रगीतायक्षाणां लक्षणालक्षयुक्ता। असंताः
यलक्षणासम्प्रदर्शयित्रीका बुद्धधर्म्माः तथागतेनालक्षणाः ःः इति संबुद्धाः यावद्रूपलक्षणं सर्व्वज्ञज्ञानं तथागतेनालक्षणमिति संबुद्धं। एवं हि सुभूते तथागतेन सर्व्वधर्म्मा अलक्षणाः
ःः इति संबुद्धाः तेन तथागतानामियं प्रज्ञापारमिता जननी सुभूते॥ ःः लोकस्य संदर्शयित्री॥ ० ॥ सुभूते खलु नरुगवाना प्रज्ञं सुभूते इति मामनुयामा सु प्रज्ञापारमिता सुभूते तथागतस्याः सर्व्वज्ञतां समयज्ञं बुद्धस्य सं-
दर्शयित्री। अपि च लोकस्य संदर्शयित्रीति तथागतेन तथागतः ःः संप्रज्ञापारमितां धर्म्ममपनिश्रित्य विहरति॥ ःः इति सत्यधर्म्मायनिश्रयाविहारस्थानं॥ ० ॥ एवं धर्म्मं सत्करोति गुरुकरोति मा-
नयति पूजयति पूर्व्वसत्वयत्नवान्यतः। ःः यं सा सुभूते प्रज्ञापारमिता धर्म्मकारणं स्मादिमां तथागतः प्रज्ञापारमितां सत्करोति गुरुकरोति मानयति पूजयति सर्व्वसत्वयत्नवान्यतः। तत्कस्य हेतोः। सा कादिसु
सुभूते प्रज्ञापारमितायाः बुद्धानामनेकांगोद्गतो वा रववति। कृतज्ञश्च सुभूते तथागतः कृतवेदी। यः खलु पुनः सुभूते सम्यग्वदमानो वदेत् कृतज्ञः कृतवेदीति। तथागतमेव सम्यग्वदमानो वदेत् सम्य- २९
ग्वदेत् कृतज्ञः कृतवेदीति। कथं च सुभूते तथागतः कृतज्ञः कृतवेदीति। येन सुभूते यानेन तथागत आगतः। यया प्रतिपदा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः तेन तथागतः तद्यानं
तां चैव प्रतिपदं सत्करोति गुरुकरोति मानयति पूजयति अनुगृह्णाति प्रतिपालयति। ःः यं सा सुभूते तथागतस्य कृतज्ञता कृतवेदिता द्रष्टव्या॥ ःः इति सत्कारादिस्थानं।
॥ ० ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतेन सर्व्वधर्म्मा अकृता ःः इति संबुद्धाः कारककारकासंभवाय। अविकृता ःः इति संबुद्धाः विप्रतासकासमुपादाय। ःः यं सुभूते तथागतस्य कृतज्ञता कृतवेदिता द्र-
ष्टव्या। एवं तथागतेन प्रज्ञापारमितामागम्य सर्व्वधर्म्मा अकृता ःः इति संबुद्धाः॥ ःः अकृतकस्थानं॥ ० ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमितामागम्य सर्व्वधर्म्मा अकृतकस्थानं प्रवृत्तं अप्रवृत्ति

संकमनानन्तसत्त्व त मर्म्मायन युष्मय्यानमितान थागतनम्य जनयित्री अस्यच लोकस्य सन्दर्शयित्री ॥ सुःफि सर्व्वज्ञगहानं ॥ ७ ॥ सुभूतिराह ॥ यदा भगवन् सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः कथं तदा प्रज्ञापारमि
ता तथागतस्य जनयित्री अस्यच लोकस्य सन्दर्शयित्री ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत् सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः कथञ्च सुभूते सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः सर्व्वधर्म्मा हि सुभूते शून्याः
अरिक्तकाः तुच्छकाः असारकाः ॥ पुनरपरं सुभूते अनाश्रयाः अतः सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः ॥ पुनरपरं सुभूते सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः कथञ्च सुभूते सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः ॥ सर्व्वधर्म्माः सु
भूते अप्रतिष्ठिता अपर्य्यापन्नाः ॥ पुनरपरं सुभूते यथा सर्व्वधर्म्मा अज्ञानका अपश्यकाः ॥ एवं खलु सुभूते प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्यच लोकस्य सन्दर्शयित्री ॥ यावच्च पुन रूपस्यादृष्टत्वाद्द
र्शयित्री । एवं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यादृष्टत्वाद्दर्शयित्री स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्यादृष्टत्वाद्दर्शयित्री । एवं यावत् सर्व्वज्ञताया अदृष्टत्वाद्दर्शयित्री । एवं खलु सु
भूते प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्यच लोकस्य सन्दर्शयित्री ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन् रूपस्यादृष्टत्वात् कथं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां कथं विज्ञानस्यादृष्टत्वाद्दर्शयित्री एवं
मि कथं स्कन्धधात्वायतनानां प्रतीत्यसमुत्पादस्यादृष्टत्वाद्दर्शयित्री । कथं यावत् सर्व्वज्ञताया अदृष्टत्वाद्दर्शयित्री ॥ भगवानाह ॥ यदा सुभूते न रूपालम्बनं विज्ञानं प्रवर्त्तते । एवं हि सुभूते रूपस्यादृष्ट
त्वाद्दर्शयित्री । एवं यदा सुभूते न वेदनासंज्ञासंस्कारालम्बनं यदा न विज्ञानालम्बनं विज्ञानं प्रवर्त्तते । एवं विज्ञानस्यादृष्टत्वाद्दर्शयित्री ॥ यदा न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादालम्बनं विज्ञानं प्रव
र्त्तते । एवमेषामदृष्टत्वाद्दर्शयित्री ॥ यदा न यावत् सर्व्वज्ञतालम्बनं विज्ञानं प्रवर्त्तते । एवं यावत् सर्व्वज्ञताया अदृष्टत्वाद्दर्शयित्री । एवं सर्व्वशून्यतानां सम्प्रतिगतां बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणामार्य्यसत्यानामप्रमाणानां ध्यानानामारूप्य
समापत्तीनां स्मृत्युपस्थानानां विमोक्षाणां नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानामभिज्ञानां सर्व्वेषां दशानां तथागतबलानां वैशारद्यानां प्रतिसंविदां यदा न स

वेणिकबुद्धधर्म्मा न स्वधर्म्मविज्ञानशून्यतयतः। एवमावेणिकबुद्धधर्म्माणामदृष्टत्वाद्दर्शयित्री। यदा सुभूते न सर्वज्ञताया स्वधर्म्मविज्ञानशून्यतयतः। एवं सर्वज्ञताया अदृष्टत्वाद्दर्शयित्री। एवं हि सुभूते
तथागतस्य प्रज्ञापारमिता तथागतानां जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयित्री॥ इति अचिन्त्यार्थदर्शकस्थानं॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते कथं प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्य च लोकस्य सं-
दर्शयित्री॥ इह सुभूते प्रज्ञापारमिता लोकः शून्य इति सूचयति। किमिति लोकः शून्य इति सूचयति। पञ्चस्कन्धा लोकः शून्य इति सूचयति। द्वादशायतनानि लोकः शून्य इति सूचयति। अष्टा-
दशधातवो लोकः शून्य इति सूचयति। दशकुशलाः कर्म्मपथा लोकः शून्य इति सूचयति। चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयो लोकः शून्य इति सूचयति। षड्वि-
ज्ञाप्रत्ययाद्यादश अष्टपुरीषसमुत्पादा लोकः शून्य इति सूचयति। सत्कायदृष्टिपूर्वकानि द्वाषष्टिदृष्टिकृतानि लोकः शून्य इति सूचयति। सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्मा लोकः शून्य इति सूचय-
ति। षट्पारमिता लोकः शून्य इति सूचयति। एवमध्यात्मशून्यता बहिर्द्धाशून्यता अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता शून्यताशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता लोकः शून्य इति सूचयति। एवं दशबला-
नि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः आवेणिकबुद्धधर्म्मा लोकः शून्य इति सूचयति। सर्वज्ञता लोकः शून्य इति सूचयति। एवं हि सुभूते प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयित्री। पुन-
रपरं सुभूते प्रज्ञापारमिता लोकः शून्य इति ज्ञापयति। किमिति लोकः शून्य इति ज्ञापयति। स्कन्धधात्वायतनानि लोकः शून्य इति ज्ञापयति। प्रतीत्यसमुत्पादो दशकुशलाः कर्म्मपथाश्चत्वा-
रि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयो लोकः शून्य इति ज्ञापयति। सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्मा यावत् सर्वज्ञता लोकः शून्य इति ज्ञापयति। एवं हि सुभूते प्रज्ञापारमिता तथाग-
तस्य जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयित्री॥ पुनरपरं सुभूते प्रज्ञापारमिता तथागतस्य लोकः शून्य इति दर्शयति। किमिति लोकः शून्य इति दर्शयति। स्कन्धधात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादो दशकुश-

न्ताः कर्म्मपथाश्चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माः सर्व्वशून्यता दशबलवैशार-
द्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा यावत्सर्व्वाकारज्ञता लोक इति शून्यमिति दर्शयति । एवं हि सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयित्री ॥ इति शून्यताकारेण सुभूते कल्पना-
यदर्शकल्पनानि ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमितामागम्य लोकोऽचिन्त्यमिति दर्शयति किमिति लोकोऽचिन्त्यमिति दर्शयति पञ्चस्कन्धा धात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादाद्याव-
त्सर्व्वाकारज्ञता लोकोऽचिन्त्यमिति दर्शयति । एवं विविक्तमिति शून्यमिति शान्तमिति दर्शयति ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमितामागम्य लोकः शान्त इति दर्शयति । किमिति
लोकः शान्त इति दर्शयति । स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाद्यावत्सर्व्वाकारज्ञता लोकः शान्त इति दर्शयति । एवं हि सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमिता तथागतस्य जनयित्री अस्य च लोकस्य संदर्शयि-
त्री ॥ इति शून्यताचिन्त्यविविक्तशान्ताकारा समाप्ता ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमितामागम्य तथागतस्य लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शयति किमिति लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शयति । पञ्चस्कन्धा लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शय-
ति । धात्वायतनानि लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शयति । प्रतीत्यसमुत्पादादाज्ञानि लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शयति । एवं यावत्सर्व्वाकारज्ञता लोकः शून्यमत्यन्तमिति दर्शयति । एवं हि सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमिता त-
थागतस्य जनयित्री । अस्य च लोकस्य संदर्शयति । पुनरपरं सुभूते तथागतस्य प्रज्ञापारमितामागम्य तथागतस्यैवं लोकं दर्शयति । यथा न संलोकसंज्ञा नापि च परलोकसंज्ञा भवति । तत्कस्य हेतोः तथा हि ते धर्म्मा
न संविद्यन्ते यतो लोकसंज्ञां परलोकसंज्ञां वा कुर्य्यादिति लोकसंदर्शनाधिकारो नाम ॥ इति संदर्शनलक्षणं ॥ ७ ॥ सुभूतिराह ॥ महाकृत्येन बत भगवन् प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता । अचिन्त्यकृ-
त्येनातुल्यकृत्येनाप्रमेयकृत्येनासंख्येयकृत्येनासमसमकृत्येन भगवन् प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता । [illegible] भगवानाह ॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत् । महाकृत्येन सुभूते प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता तथा

गतानां। कथं च सुभूते महाकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। महाकृत्यमिदं सुभूते तथागतानां यदुत सर्व्वसत्वानां अपरित्यागार्थेन। कथं च सुभूते अचिन्त्यकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता।
अचिन्त्यं सुभूते बुद्धत्वं तथागतत्वं स्वयंभूत्वं सर्व्वज्ञत्वं। एवमचिन्त्यकृत्येन सुभूते प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां। कथं च सुभूते अतुल्यकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्यु-
पस्थिता। न हि सुभूते कश्चित् सत्वः सत्वनिकाये संविद्यते। यस्तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं तुलयितुं। अनेन सुभूते पर्यायेणातुल्यकृत्येन तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां प्रज्ञापारमि-
ता प्रत्युपस्थिता॥ कथं च सुभूते तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामप्रमेयकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। अप्रमेयं सुभूते बुद्धत्वं तथागतत्वं स्वयंभूत्वं सर्व्वज्ञत्वं न शक्यं केनापि प्रमातुं॥ एवम-
नेन सुभूते पर्यायेणाप्रमेयकृत्येन तथागतानां प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता॥ कथं च सुभूते तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां असंख्येयकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। असंख्येयं सुभूते बुद्ध-
त्वं तथागतत्वं स्वयंभूत्वं सर्व्वज्ञत्वं न शक्यं केनापि संख्यातुं। अनेन सुभूते पर्यायेण असंख्येयकृत्येन तथागतानां प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। कथं च सुभूते असमसमकृत्येन प्रज्ञापारमिता प्रत्यु-
पस्थिता। नास्ति सुभूते तथागतानां समः कुतः पुनरुत्तरः। अनेन सुभूते पर्यायेणासमसमकृत्येन तथागतानां प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन् बुद्धत्वं तथागतत्वं स्वयंभू-
त्वं सर्व्वज्ञत्वं अचिन्त्यमतुल्यं अप्रमेयमसंख्येयमसमसमं भगवानाह॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। अचिन्त्यं सुभूते बुद्धत्वं तथागतत्वं स्वयंभूत्वं सर्व्वज्ञत्वं। एवमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसममसमसमं सुभू-
ते बुद्धत्वं तथागतत्वं स्वयंभूत्वं सर्व्वज्ञत्वं। रूपमपि सुभूते अचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसमं वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं सुभूते अपि अचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसमं। एवं धात्वायत-
नप्रतीत्यसमुत्पादाः अचिन्त्याः अतुल्याः अप्रमेयाः असंख्येयाः असमसमाः। एवं यावत् सर्व्वज्ञता अचिन्त्या अतुल्या अप्रमेया असंख्येया असमसमा। सर्व्वधर्म्मा अपि सुभूते अचिन्त्याः अतुल्याः अप्रमेयाः असंख्येयाः असमसमाः

सयायामृतं सर्वधर्म्माणां धर्म्मतावातथताविचिन्त्येवं अनिकायायमार्ग्गोऽयमचिन्त्यका। तत्कस्य हेतोः। रूपं हि सुभूते अचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसमत्वं च प्रज्ञायते। वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं
मि सत्त्वत सुविचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसमत्वं च प्रज्ञायते। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः ऽचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमानप्रज्ञायन्ते॥ यावत् सर्वज्ञतापि चिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसं-
ख्येयाः ऽसमसमानप्रज्ञायते॥ सुभूतिराह। केन कारणेन भगवन् रूपमचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसमत्वं न प्रज्ञायते। वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानमचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमस-
मत्वं प्रज्ञायते। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः ऽचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमानप्रज्ञायन्ते। एवं यावत् सर्वज्ञतापि भगवन् केन कारणेन ऽचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमानप्र-
ज्ञायते॥ भगवानाह। रूपस्यापि विविक्तत्वं तुल्यत्वं प्रमाणत्वं गणनत्वं समविषमत्वं न प्रज्ञायते। एवं यावत् सर्वज्ञताया अपि विविक्तत्वं तुल्यत्वं प्रमाणत्वं गणनत्वं समविषमत्वं न प्रज्ञायते॥ सुभूतिराह॥ केन कारणेन भ-
गवन् रूपस्यापि यावत् सर्वज्ञताया अपि विविक्तत्वं तुल्यत्वं प्रमाणत्वं गणनत्वं समविषमत्वं न प्रज्ञायते॥ भगवानाह॥ रूपस्य सुभूते स्वभावो विचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमा निःस्वभावत्वात्। वेदना-
याः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य सूक्ष्मस्वभावो विचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमा निःस्वभावत्वात्। एवं धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य स्वभावो विचिन्त्योऽतुल्योऽप्रमेयोऽसंख्येयोऽसमसमा
निःस्वभावत्वात्। एवं यावत् सर्वज्ञतायाः स्वभावो विचिन्त्योऽतुल्योऽप्रमेयोऽसंख्येयोऽसमसमा निःस्वभावत्वात्॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यद्रूपमचिन्त्यमतुल्यमप्रमेयमसंख्येयमसमसममपि नु तद्रू-
पमुपलभ्यते। वेदनासंज्ञासंस्कारा अपि यद्विज्ञानमचिन्त्यमतुल्यमप्रमेय मसंख्येयमसमसममपि नु तद्विज्ञानमुपलभ्यते। यद्धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादा अचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेया-
ऽसंख्येया असमसमाः। अपि नु ते धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादा उपलभ्यन्ते। यावत् सर्वज्ञताचिन्त्याः ऽतुल्याः ऽप्रमेयाः ऽसंख्येयाः ऽसमसमाः। अपि नु सा सर्वज्ञतोपलभ्यते॥ सुभूतिराह॥ ः

नारम्बनं। हेतवो वा नाहं॥ अवनतः सहकारपर्यायमतर्थधर्म्मा अचिन्त्याऽतुल्याऽप्रमेयाऽसंख्येयाऽसमसमाः॥ भगवतस्तथागतस्य तथागतधर्म्मा अचिन्त्याश्चित्तनावचनत्वादतुल्या
स्तुलनावचनत्वादप्रमेयाः प्रमाणावगमत्वादसंख्येयाः संख्यानागमत्वादसमसमाः समविषमायत्वेन त्वात्॥ अपि तु सन्नतः पर्यायेण धर्म्मा अचिन्त्याऽतुल्याऽप्रमेयाऽसंख्ये
याऽसमसमाः॥ भगवतस्तथागतस्य तथागतधर्म्मा॥ अचिन्त्याश्चित्तसमतिक्रान्ता अतुल्यास्तुलनासमतिक्रान्ता अप्रमेयाः प्रमाणसमतिक्रान्ता असंख्येयाः संख्यासमतिक्रान्ता
असमसमाः समविषमसमतिक्रान्ताः॥ अचिन्त्य इति भगवन् किं अचिन्त्यमेतदधिवचनमेतत्। अतुल्य इति भगवन् किं अतुल्यं तुलनाधिवचनमेतत्। अप्रमेया इति भगवन् किं अप्रमाणाधिवचनम
तत्। असंख्येया इति भगवन् किं असंख्याधिवचनमेतत्। असमसमा इति भगवन् किं असमविषमाधिवचनमेतत्। भगवानाह। एवमेतत् सुभूते तथागतस्य तथागतधर्म्मा अचिन्त्या अतुल्या अप्रमेया
संख्येया असमसमाः अपि त्वचिन्त्या इति सुभूते किं रूपकाद्यापि विनयत्वादतुल्या अप्रमेया असंख्येया असमसमा वेदना भगवन् सुभूते तथागतस्य तथागतधर्म्मा॥ अचिन्त्या अतुल्या ३००
अतुल्या अप्रमेया असंख्येया असमसमा तनुगर्भे सर्वज्ञता सर्वज्ञवेदः सर्वदेवमनुष्यलोकेन न विकल्पयितुं शक्याः अतुल्या अप्रमेया असंख्येया असमसमा विषमत्वा करुणा भगवन्मेयः
भया वा सुभूते अप्रमेया वा धर्म्मा॥ अपि नु खलु पुनः सुभूते अचिन्त्याः अप्रमेया असंख्येया असमसमा यदि वक्तुं धर्म्मा यथा भगवता कथिता यथा धर्म्मा तथैव वर्णितं कुशलानां मनसा कायाग्रे धर्म्मा अचिन्त्या निर्विमुक्ताः
निर्विकल्पा नाप्रतिकूला नीलगम्या नानाकारनयाः अचिन्त्या अतुल्या अप्रमेया अचिन्त्यानि निर्विकल्पानि सर्वस्यापि परमासादयितुं विनयस्य अधिगमसर्वधर्म्मेषु धर्म्माचरणं विशुद्धं विभजनेऽध्यवसितं समदर्शनं सम्यक्
निर्वृत्ति कायवचोधर्म्मचित्तानि प्रतिनिर्लेपाः तथागतः सुभूते भगवद्देवताः कथयाकुलानां ज्ञानविषयं किं ॥ ते विचिन्त्या नादिवि लोकधर्मद्रष्टव्यवस्थानेन कृष्णाः॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिः

पृ।

भगवन्तमेतदवोचत्। गम्भीरेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता॥ महाकृत्येनेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। अचिन्त्यकृत्येनातुल्यकृत्येनासंख्येयकृत्येनाप्रमेयकृत्येनासमसमकृत्येनेयं भग-
वन् प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत्सुभूते एवमेतत्। महाकृत्येनेयं सुभूते प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। अचिन्त्यकृत्येनातुल्यकृत्येनाप्र-
मेयकृत्येनासंख्येयकृत्येनासमसमकृत्येनेयं सुभूते प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। तत्कस्य हेतोः। अपि तु हि सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां षट्पारमिताः समायुक्ताः। अपि तु हि सुभूते गम-
्भीरायां प्रज्ञापारमितायामध्यात्मशून्यता समायुक्ता यावदभावस्वभावशून्यता समायुक्ता। चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त
बोध्यङ्गान्यार्याष्टाङ्गो मार्गः समायुक्तः। अपि तु हि सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चत्वार आरूप्यसमापत्तयः समायुक्ताः। चत्वार्यार्यसत्यानि अष्टौ विमोक्षा नवानुपू-
र्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि षडभिज्ञाः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि समायुक्तानि। अपि तु हि सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां दश तथागतबलानि समायुक्तानि चत्वा-
र्यवैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः समायुक्ताः। अपि तु हि सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां बुद्धभूमिः समायुक्ता यावत्सर्वाकारज्ञता समायुक्ता। तद्यथापि ना-
म सुभूते राज्ञः क्षत्रियस्य मूर्द्धाभिषिक्तस्य जनपदस्थामवीर्यप्राप्तस्य यानि तानि राजकृत्यानि तानि सर्वाण्यमात्यसमायुक्तानि। अल्पोत्सुकः स राजा भवत्यपहृतभारः। राजकृत्येष्व-
नवद्यकृत्यवान्। एवमेव सुभूते ये केचिच्छ्रावकधर्मा वा प्रत्येकबुद्धधर्मा वा बोधिसत्वधर्मा वा बुद्धधर्मा वा सर्वे ते प्रज्ञापारमितासमायुक्ताः। प्रज्ञापारमिता तेषां कृत्यं करोति। तस्मात्तर्हि सु-
भूते महाकृत्येनेयं प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। अचिन्त्यकृत्येनातुल्यकृत्येनाप्रमेयकृत्येनासंख्येयकृत्येनेयं प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता। तत्कस्य हेतोः। तथा हि सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमिताः

रूपस्यापरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता यावद्वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यापरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता यावत्सर्वाकारज्ञतायाः अपरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता स्रोतआपत्तिफलस्यापरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता। एवं सकृदागामिफलस्यानागामिफलस्यार्हत्त्वस्य प्रत्येकबोधेरपरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् रूपस्यापरिग्रहतायानभिनिवेशाय [illegible] यानमिताय प्रत्युपस्थिता। कथं भगवन् वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां कथं विज्ञानस्यापरिग्रहतायानभिनिवेशाय [illegible] यानमिताय प्रत्युपस्थिता। यावत्कथं भगवन्ननुत्तरायाः सम्यक्संबोधेरपरिग्रहतायानभिनिवेशाय प्रत्युपस्थिता॥ भगवानाह॥ समनुपश्यसि त्वं सुभूते तं धर्मं यं त्वं न वा परिगृह्णीयादभिनिवेशेत वा॥ सुभूतिराह॥ नो हीदं भगवन्। वेदनां संज्ञां संस्कारान्॥ भगवानाह॥ समनुपश्यसि त्वं सुभूते तद्विज्ञानं यत्त्वं न वा परिगृह्णीयादभिनिवेशेत वा। एवं यावत्समनुपश्यसि त्वं सुभूते तामनुत्तरां सम्यक्संबोधिं यां परिगृह्णीयादभिनिवेशेत॥ सुभूतिराह॥ नो हीदं भगवन्॥ भगवानाह॥ साधु साधु सुभूते। अहमपि सुभूते तद्रूपं न समनुपश्यामि यत्परिगृह्णीयामभिनिवेशेयं वा। यावत्परिगृह्णीयामभिनिवेशेयं वा। वेदनां संज्ञां संस्कारान्। अहमपि सुभूते तद्विज्ञानं न समनुपश्यामि यत्परिगृह्णीयामभिनिवेशेयं वा यं वा परिगृह्णीयामभिनिवेशेयं वा। एवं यावदहमपि सुभूते तामनुत्तरां सम्यक्संबोधिं न समनुपश्यामि न समनुपश्यन् परिगृह्णामि न परिगृह्णन्नभिनिविशे। अहमपि सुभूते बुद्धधर्मान् सर्वज्ञतां सर्वाकारज्ञतां तथागतत्वं बुद्धत्वं न समनुपश्यामि न समनुपश्यन् परिगृह्णामि न परिगृह्णन्नभिनिविशे। अहमपि सुभूते बोधिसत्त्वं महासत्त्वं न रूपं परिगृहीतं पश्याम्यभिनिविष्टं वा। एवं वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न परिगृहीतं पश्याम्यभिनिविष्टं वा। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादान्न परिगृहीतान्नाभिनिविष्टान्। एवं सर्वपारमिताः सर्व

शून्यताः सर्व्वसमाधयः सर्व्वधारणीमुखानि सकृतिं भद्राधियस्त्वा धर्म्माः आर्य्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभि
ज्ञा दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा न परिगृहीता अनारि निर्वस्तुकत्वाद्यावदनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्न्न परिगृहीतानाः
रि निर्वस्तुकत्वात् । एवं बुद्धत्वं सर्व्वज्ञत्वं सर्व्वाकारज्ञत्वं तथागतत्वं नापरिगृहीतत्वं नारि निर्वस्तुकत्वात् ॥ ꣸ इति सर्व्वार्य्यपुद्गलसंग्रहविभागो एकसमयप्रथमः कल्पः ॥ ७ ॥ अथ खलु
दकामावचरा रूपावचरा आरूप्यावचरा देवपुत्रा भगवन्तमेतदवोचन् । गम्भीरा भगवन् प्रज्ञापारमिता दुर्दृशा दुरनुबोधा शान्ता सूक्ष्मा अतर्का अतर्कावचरा निपुणा पण्डितविज्ञवेदनीया भगव
वन् प्रज्ञापारमिता । ये खलु भगवन् बोधिसत्वाः पूर्व्वजिनकृताधिकारा अवरोपितकुशलमूलाः य ꣸ मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामधिमोक्ष्यन्ते । कल्याणमित्रपरिगृहीता अवरोपितकुशलमूलाः
खलु भगवन् बोधिसत्वा महासत्वा भविष्यन्ति । य ꣸ मां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामधिमोक्ष्यन्ते ॥ ꣸ इति पूर्व्वविशेषवेदनीयताविशेषसमुदयद्वितीयः कल्पः ॥ ७ ॥ सचेद्भगव
न्नयं त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः सत्वाः सर्व्वे श्रद्धानुसारिणो भवेयुः धर्म्मानुसारिणो अष्टमकाः स्रोतआपन्नाः सकृदागामिनो अनागामिनो अर्हन्तो वा प्रत्येकबुद्धा वा भवेयुः
यश्च सर्व्वेषां च ज्ञानं यच्च प्रहाणं यावदेकदिवसमपि गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां कांक्षां विचिकित्सां नालीनत्वं नावलीनत्वं आपद्यते अयमवकल्पयेत् यश्चैवमस्यां रोचयेत् एवं गम्भीरायां
प्रज्ञापारमितायां रुचिः क्षान्तिः यच्च श्रद्धानुसारिणां धर्म्मानुसारिणां अष्टमकानां स्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां ज्ञानं क्षयः
लब्धोऽसा सानुत्पत्तिकधर्म्मक्षान्तिप्रतिलब्धस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तेः ॥ अथ खलु भगवांस्तान् देवपुत्रानामन्त्रयते स्म । एवमेतद्देवपुत्रा एवमेतद्यथा वदथ यावत्प्रत्येकबुद्धानां ज्ञानं यः

व्रुक्तार्थं सामान्यानि कथमेतन्मर्मकाणि कियदिति लक्षणस्य वाभिसन्त्वस्य मदासन्त्वस्य काकि ॥ ॥ यत्साधारणधर्मानावि(ोयधर्मसमुदयलक्षणीयकमथ॥ ७ ॥यः कश्चिदवक्तव्यतृष्णाकुलडहकिना
वा ॥ मौगम्भीर्ययुक्तायानमिकांमृदयान। थक्त्वाव लिखन शिखिल्लावड दि(ोग्य शान्तिगम्य मनसिकृत्यान ।जयांस्व नृपन्तकुलतृष्णानांकुलडदिल्ह्यास्वार्थिसन्दर्यविनिर्वा
धयति कांकिनवांनत्स्ववनांयां ग्रावकयोनिकामा म्वायदर्थ कवृद्धयान्तिकानाम्वायुक्तायानमिकाविनदिता नामनयमृत्युकमवनवनां।नक्कमर्द्दयोस्कथादि ॥ दगमको नायोस
क्तायानमिकायां सामत्तकषिकायमर्मीविकृत्य।आयदि स्वायशुद्धत्वानुसारिनि द्धर्मानुसारिनि नयरूपसर्वकेल्यांगिकिनवां।यत्र व(ोजायचेतसकृत्यागामिनि नितागामिनि नर्दह्य॥
यत्येकवृद्धर्मकायानर्मस्वच्छिन्नवाधिमन्वेमेकामसेव्यांगिकिनयां।यथाकथमर्थानर्त्तीकृतसम्यक्संवद्धे॥ गिक्कमा(ोनानुकम्पासतस्वबाधिनतिसंबुद्धमि क्रियाति हृदानावि(ोमथेदः
समुदयलक्षणेकमथ॥ ७ ॥अथस्वलनकामावचरानुपावचरासद्धवयुगाडानमदानेयामा सशमलयानमिकसमकगवन्यडनयुक्तायानमिताअविन्ययानमिकाअनुत्तययानः
मिताअसमययानमिका संस्थययानमिका सम्समयानमिकयमकगवन्यडनयुक्तायानमिता। यत्रदिनामरगवन्दिदगमको नायांयुक्तायानमितायां गिकि स्वायथानुसारि(ोनिन्यास्य
किधर्मानुसारि(ोनित्यांस्यकि गस्तसकामा।आत्यायन्वासकृत्यागामिनाऽनागामिनाऽर्हत्कप्रत्येकवृद्धा।यत्रगिकिन्त्वावाधिमन्वामसामन्वाअनुनकम्बांसमयान्सें अधिमतिसंवृद्धाअतिसं
वध्यनांश्रतिसंतास्यन्न।नवास्यायुक्तायानमिकायाऽनुवान्समन्वायुदृत्त्वसन्वायुक्तायन॥ ॥ यत्रनुनायुदृत्तनावि(ोषधानिनाध्यप्रथमकायथ॥ ७ ॥अथस्वलनकामावचरानुपावचरा
सद्धवयुगारनवकन्यायांगिनसारिवं यरगवनकंतिवयदकि(ोकीकृत्यरगयथा।किकाम्बुकाकाभूतवन।ननानिदृनवन्वाअनुदिताअरुवन।येकामावचरावद्धवयुगानकामः

धर्मोयातिस्थकः । म पूर्वावचनाद्ध वयमस्य नुयधर्मोयातिस्थकः ॥ अथ खल्वायुष्मां सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदा भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः मांगच्छी नांयुक्छायानमितांसहगुवन्ध
नाभिमान्यते सकृन्म्रकृन्तं नु च्छायम्यव्नात्र विष्यति । एवमासु भूते यथा वदसि बोधिसत्वो महासत्वः मांगच्छी नांयुक्छायानमितां न्वा सहगुवन्धेनाभिमान्यते न नावलम्ब्यति न संलग्यति ।
न वन्ध्यायिष्यति न कोंक्षिष्यति न विचिकित्सिष्यति । अभिनन्दिष्यति च मांगच्छी नांयुक्छायानमितां श्रोष्यति । ततो न मांगच्छी नांयुक्छायामितां न भवं मनसिकावक्षादिनास्तारविष्यति न तावन्नः
नमिकानामस्तु न्वा गच्छि क्षिकानि यथ ४ भाषिता वासमवक सनिरमक्षुम्य क्षितं च वर्मसाधकं युक्तं संमकसमिकमनुर्बधिष्यति । तद्यथापि नाम सुभूते कश्चिदेव पुरुषो गोवाससावितवत्सां । एवमेव सुभूते
न बोधिसत्वो महासत्वः प्रगंच्छी नांयुक्छायानमिना यावत्कृत गनक्रीवन्न जलाभिवितंधर्मसंभर्कं यावदियं प्रज्ञा नमिताणकायगताकुर्तान्त्र विष्यति भूतां वाक्षिन्दिता यन्निविताम नैसावयुक्तिगा
दृष्ट्वा सप्रीतिर्विज्ञा । अयं समरं बोधिसत्वो महासत्वो नवयानिकः पुद्गलो मनुष्यश्च वयुतामनुष्यश्च वायव्याः क्षाकसरसोऽक्षथादि न ननक्याभिकं न बोधिसत्वं न महासत्वं नवपूर्वमियोयं गच्छी नावः
क्षाणानिमितालिखित्वा पुस्तकगतां सत्कृत्य गुरुकृत्य मानयित्वा पूजितां सत्कारयेद्वा यथान्याय पुष्पधूपगंधमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजघंटापताकाभिः समन्ताच्च दीपमालाभिः सर्वतो नक्कृतमूलेन
मनुष्यश्च न युक्तो मनुष्यश्चवायवः ४ मांगच्छी नांयुक्छायानमितां सहगुवन्धेनाधिमक्तः शाक्षितिबुद्धो संपतितयेक्षितविदगवर्त्तनिताध्यद्वितीयकः ॥ ७ ॥ सहतिनादः ॥ भ्याक्ष्ग वन्ययायाः
न बद्धेनं वगुद्धोः समन्यागतो बोधिसत्वो महासत्वः नाथायन्वक्षुरशान्नमनुपनक्र गवकः ४ यय्यूपास्यनतत्वभून सनिरसायय न्वा यन्मांगच्छी नांयुक्छायानमिनां सहगुवन्धेनाधिमाक्ष्य नैरधिमच्यति
वच्च क्षिलिखि त्वा पूर्ववीयाक्रदथ्य भस्वासासाति । यानि गच्छ मनसिकनिष्यति ॥ एवमवादाः ॥ एवमेत सत्कृत एवमेत न । स्या तत्सतत प्रर्यायो यथमेव वगुक्ष ४ सम न्वागता बोधिसत्वामहा

सत्वाः व्यवस्थाप्य बुद्धक्षेत्रस्याः स्यान्तद्धाकुमवकः पर्यायाततस्याः। ततः स चेत् स्थापयन्त्वाय इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां सहस्रवर्क्षनाविमात्रेण अधिमुच्यति लिखिष्यति लिखापयिष्यति उद्दीयति उद्ग्रहीष्यति स्वाध्या
स्यति यानिशश्च मनसिकरिष्यति तस्मात्कस्य हेतोः तथा हि तेन बोधिसत्वेन महासत्वेन। अयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता यावद्वृत्ता नाम भगवतामन्त्रिका कुलपुत्र उद्गृहीता धारिता वाचिता स्वाध्या
यिता मनसिकृता सततं नेव कुशलमूलेन तस्य न मनसिकार्ये विहाय यत्न। अयं पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः कुविसत्वोदवर्णमुकृतः। तद् मनुष्याः आसरागमायामयपन्नाः सन्तीनवगुण
केश्च सत्वा गता वदितव्यः। तत्कस्य हेतोः तथा हि सुभूते न बोधिसत्वेन महासत्वेन भेद्या बोधिसत्वो महासत्वः। इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां पर्युपासीत तथा सर्वेन कुशलमूलेन। स्थापयन्तः
यन स्वस्य पुनः सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वाङ्गमा कर्तव्या। अयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता। तत्र शिक्षितव्यावनयति पृथ्वी कुलस्य मनुष्यलोके उदयपत्र समरुवतिकां कथयितव्यं कुवतिध न्वायितव्यं रवतिविरुः
स्यावलीनताकन सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वाङ्गमा कर्तव्याः। गम्भीरा प्रज्ञापारमिता तद्यावत् नयति पृथ्वी कुमारस्यास्यां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां शास्त्रमाधायां रवतिकां कथयितव्यं रवतिधः
न्वायितव्यं रवतिविरुः स्यावलीनता। नवैश्चानयापारमितावीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता। पुनरपरं सुभूते यन बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वाङ्गमा कर्तव्याीय ध्यानपारमितानन्तरा तामयाः
निपृथ्वी कुमारस्यास्यां दानपारमितायां शास्त्रमाधायां रवतिकां कथयितव्यं रवतिधन्वायितव्यं रवतिविरुः स्यावलीनता। पुनरपरं सुभूते यन बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वाङ्गमा कर्तव्या। गुह्या सगृह्य
तायावदतावस्वतावगून्यतानन्तरा यावनयति पृथ्वी कुमारवतिकस्यमा गम्भीरां प्रज्ञापारमितां शास्त्रमाधायां रवतिकां कथयितव्यं रवतिधन्वायितव्यं रवतिविरुः स्यावलीनता। पुनरपरं सुभूते यथ
न बोधिसत्वेन महासत्वेन पूर्वाङ्गमा कर्तव्यायितव्या निसृष्टयस्तनानि नयविपृथ्वी कुमारिरावन्कि। तद्यावन्निवासस्य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां शास्त्रमाधायां रवतिकां कथयितव्यं रवतिधन्वायित

३०३

।कौं

त्वं रवति विकल्पावती नाम ॥ पुनरपरं सुभूते येन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्वान्तकोटिर्न समनुपश्यति सुखाधानि च स्वाभावाधियायाध्यं चन्द्रियाधियं वचनानि सम्प्रवाध्यस्थानि आर्य्यधर्मा नामा
त्पानत्र. तः श्रु. स्वाचेन यदि त्रिपुग्री कुमारस्य सर्वां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां साध्यमाचार्यांश्रु. स्वारवति कौकायिम त्वम्कु वतिधन्वायिम त्वं रवति विकल्पावती नाम ॥ पुनरपरं सुभूते येन
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्वान्तकोटिर्न समनुपश्यति स्थानानि च स्वाध्यपुमाधानि वरतश्रु आनुपूर्व्यसमायकयेध स्वाध्यात्मस्यानियं चारिकृष्ठा शून्यतानिमित्तायधिदिकानि । जुष्ठाविमाक्षनवानुपूर्व्यविहाराः
समायकयेध सर्वसमाधियां त्रयी मुखानि दगवाधिसत्त्वम सयादगत भागमवनानि च स्वानि वेगान धानिवस मष्ठ्याधि सर्वविपाश्चादगौ वधिकाबुद्धधर्म्मानत्रु. तारवविमू स्वावनयनित्रिपुग्री कुमार
वति । तस्यसर्वां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितां साध्यमाचार्यांश्रु. स्वारवति कौकायिम त्वम्कु वतिधन्वायिम त्वं रवति विकल्पावती नाम ॥ पुनरपरं सुभूते येन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्वान्तकोटिर्न सुनुल नास्त्य ः
र्वाधिनश्रु. तारवति । श्रु. स्वावनयनित्रिपुग्री कुमारवति । तस्यमां गम्भीरायां प्रज्ञापारमितां साध्यमाक्षांश्रु. स्वारवति कौकायिम त्वम्कु वतिधन्वायिम त्वं रवति विकल्पावती नाम ॥ पुनरपरं सु
भूते येन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्वान्तकोटीयं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां श्रु. त्वौ तारवति नयनित्रिपुग्री कुमारतव विमानवकु नीकृमानयानित्रिगध्यमनसिकृता । एकम्यादिवर्षं दिवसदयम्यादिवम कय
म्याच त्वानि वार्यं च वाये श्रुध्रा दग वादि वमानि । शून्यं गम्भीरायां प्रज्ञापारमिता । सर्वं स्याराख्यवतिविनहि तमध्य रवति प्रज्ञापारमिता या तत्कस्य हेतोः एवम तकुर्वति स सुभूते येन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वे
न शून्यं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां पूर्वान्तकोटीयनश्रु. तानयनित्रिपुग्री कुमारतव विमानवकु नीकृताव नयानित्रिगध्यमनसिकृता तस्य कश्चित्कालं कल्पारवति । गौरी नायी प्रज्ञापारमितायां किंचित्कालं
कल्पानरवति । स पुनरपरं वर्षं हि यमन नावतयाबुद्धारत्नयिबुयमभ्ठ त दमिसरवतु मनः सह वाधिसत्त्वमहासत्त्वानचिनयानसंप्रक्षिप्ता वदितत्थानकस्यावमित्रयनिगृहितानस्यमासंबु

द्वयर्थ्यापि स्थिता न खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन रूपं गंभीरायां प्रज्ञापारमिताऽदिस्थानस्थाध्यायिनान्यथानियोमनसिकृता न प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं न ध्यानपारमितायां न वीर्यपारमितायां न क्षान्तिपारमितायां न शीलपारमितायां न दानपारमितायां शिक्षितव्यं नाध्यात्मशून्यतायां शिक्षितव्यं यावन्नाभावस्वभावशून्यतायां शिक्षितव्यं न स्मृत्युपस्थानेषु शिक्षितव्यं न सम्यक्प्रहाणेषु नर्द्धिपादेषु नेन्द्रियेषु न बलेषु न बोध्यंगेषु नार्याष्टांगमार्गे शिक्षितव्यं नार्यसत्येषु शिक्षितव्यं न ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु नाष्टविमोक्षेषु शिक्षितव्यं नानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु शिक्षितव्यं न समाधिषु न धारणीमुखेषु शिक्षितव्यं न दशबलेषु शिक्षितव्यं न वैशारद्येषु शिक्षितव्यं न प्रतिसंवित्सु न महामैत्र्यां महाकरुणायामष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु शिक्षितव्यं न सर्वाकारज्ञतायां शिक्षितव्यं। न खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा न यानसंप्रस्थिता वदितव्याः। न धर्म्मा मात्रकं धर्म्मा मात्रकत्वं नवमनन्नागतान पुनः सुभूते कुलपुत्रा वेन्कीमां प्रज्ञापारमितां लिखितुकामा वाचयितुकामा उद्देष्टुकामा स्वाध्यायितुकामा योनिशो मनसिकर्त्तुकामा यावत् पुनः सुभूते बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा इमां प्रज्ञापारमितां लिखिष्यन्ति नोद्ग्रहीष्यन्ति न स्वाध्यास्यन्ति न योनिशो मनसिकरिष्यन्ति। नाप्यनया गंभीरया प्रज्ञापारमितया मनसिकरिष्यन्ति। एवं ध्यानपारमितया वीर्यपारमितया क्षान्तिपारमितया शीलपारमितया दानपारमितया। एवं यावत् सर्वाकारज्ञतया नानुग्रहीष्यन्ति। नापीमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामनुलिखिष्यन्ति। एवं ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां। एवं यावत् सर्वाकारज्ञतां नानुलिखिष्यन्ति। कथं हि नाम ते अन्यतः पारमिताः शिक्षितव्या। तद्यथापि नाम सुभूते श्वा पिण्डदायकं स्वामिनं वा अपहाय तत्कस्य हेतोस्तथा हि नेऽकुलपुत्रा कुलदुहितरो इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां सर्वाकारज्ञताया मूलं परित्यज्य आदिस्थानस्थायिनान्यथानियोमनसिकृत्वा नाप्यनया प्रज्ञापारमितया कश्चिदनुग्रहीष्यन्ति नायिके बोधि

सत्वेभ्यस्तत्स्वेनियंमक्षीनायक्षयानभिवानुरूढानाननन्तर्यांकुलपूजाआंकुलइदिलं श्राङ्कृत्सिद्धयंपतिकांक्षितव्यम॥ ॐ कि समन्वागमनितामष्ठमिनाधेरुतीयः क्लेश ७ पुनरपरमायुष्मन
त्तरुन साम्मुद्रिकानौर्यदारि न्नारुवनि । त्वायतत्रयूनुषाः काङ्क्ष्या दृतिस्वामुक्रत्क्तृयस्वानाध्यात्स्वकृनयविगृह्नन्ति वदितव्यमनत्तरुं नयायाम एवंनपूनुषाः कुलंतमृडकालंकवि
ष्यन्ति । यर्खलूपूनः सामुद्रिकायांनाविति न्नायांकाङ्क्ष्वादृतिस्वामृत्क्तृयस्वापुनुषानुहोतव्यांबामन्यपृगृहीयवोवदितव्यमनत्तरुं नतनपूनुषामतासमृडकालंकविष्यन्ति सैखनारुम
तासमम्ज्ञाडुलंविष्यन्ति । मभ्रकत्ताम्रनुयस्तमाः स्वक्तिनारूतत्स्यन्ति । एवमवत्तरुकयमवाधिमत्वयानिकाः कुलपूजाः कुलइदितनपद्मक्षमाक्रकस्युसादमाक्रकस्युममात्रकर्मवत्तमः
न्वामनाहूर्मापह्नायावभिमांनालिखिष्यन्ति नाद्वन्ति नस्वाध्याष्यन्ति नयानि । नाममनसिकरिष्यन्ति नाध्यालम्बिष्यन्ति । वदितव्यमनत्तरुंतवाधिसत्वयानिकाः कुलपूजाः कुलइदितनपद्मक
ना एवाश्चनियवमादमायत्स्वकुत्रुमाफा एवमत्त्वाकानरुमांग श्रावकरु भिस्वायसककवृद्धरु भिस्वामाकाः लकनियन्ति । यावन्नध्यानयानभिमांनवीर्य्ययानभिमांनक्षान्तियानभिमांनशीलयानभिः
मांनदानयानभिमांलिखिष्यन्ति नाद्वन्ति नस्वाध्यास्यन्ति नयाभि । नाममनसिकरिष्यन्ति । नाध्यालम्बिष्यन्ति । एवं नत्सकृतिंशद्वविपस्सीधर्म्मान्नत्तवार्य्यार्यसत्यानिनाप्रमाणध्यानानूप्यसमापत्तीधम
ध्यानमनूप्यमांयावन्नाष्टाङ्गमार्गंनाष्टविमोक्षान्ननवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीन्नशून्यता निमित्ताप्रणिहितविमोक्षान्नसर्व्वसमाधिसमापत्तीर्नसर्व्वधारणीमुखानिनदशबलानिनवैशारद्यानि
नप्रतिसंविदोनावेणिकान्बुद्धधर्म्मान्यावन्नसर्व्वाकारज्ञतांपरिगृहीतव्यांलिखिष्यन्ति नाद्वक्ष्यन्ति नस्वाध्यास्यन्ति नयानि । नाममनसिकरिष्यन्ति नाध्यालम्बिष्यन्ति । वदितव्यमनत्तरुंबोधिसत्व
यानिकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्चाकनायानिनैयवमादमापत्स्यन्तेनपूजायामवसर्व्वाकारज्ञतां श्रावकरु भिस्वायसककवृद्धरु भिस्वामाकाः लकनियन्ति । यथाखलुसुभूते बोधिसत्वयानिकाः

नायकेनानां महति ब्रह्मा स्थिक्ष्यामि नस्थि यमासि यमादस्थि रगयाः स्थि नृविनस्य धिमक्षि नस्थि न्या स्थि यो गोः स्य निक्षि कथनताज्ञ नत्वां समयकं बाधिमरि मं बास्तू। तब सु मांयज्ञानमि
तां शिखिवयनत्व द क्षांक स्वा स्वो ध्यास्मां कियु भ्रा राम्वियय न्कु यानि मासनमि कयिष्यामि। यथास त न क सय अर्धा क त द दिल व्यां चग ध्नां कार्किं यमय सादि मथ्यामयन्नु चिमनविश्रमा। किं न्कु न्दसा
गमतिष्कियकथु नतामनत्व नायांसमयकं बाध्यायः स्यज्ञपारमिताय परिगृहीता ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता दानपारमिता परिगृहीता यन्ध्यात्मशून्यता यावदि
श्रीगून्यता यावदनत्वस्वरावशून्यतास्य ... गश्चाविय स्मृत्युपस्थाना सम्यक्प्रहाणा यमा धानिध्यानानूय समायतः यः परिगृहीता यथेव सु विभाका नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ता
प्रणिहितानि परिगृहीतानि यदेव तानि व स्वाविवेशानयानि व समुत्पन्न जित्विद आवयिका बुद्धधर्माः परिगृहीता समाधिधारणीमुखानि यं वारिह्लाः परिगृहीताः ये यावल्लौकिकानहः
मायपरिगृहीताः कता थ्वनिय्व सादमायस्य कतत् शु निकमश्रावकत्व मि क्षयश्रावकबुद्धत्व मिक्षमत्वांथ्व परिताय वृद्धक्षे यं परिता ध्यानत्व नांसमयकं बाधिमतिस स वां कं ॥ सु त्याराम्वनवि:
भयननिताअवशुधक्षयमा ७ ॥ तथ थ्यावि ना मस र कुतु वायुनया वायुयविय धनत घटन शूमनाद कंयरिगृहीत यं मन्यतविदिनयम तस र त नांसं स र के घट स्थिनमनूत्व स्यतक्षि:
पमवविनंश्चावि विलयमायस्य त। तत्व सयन् तोयथावि नामयनियकत्व त्यागघट ता। मर मियर्य्य व मानत्वर वियति। एवमवस र त कि क्षा यि वाधितत्व यानि कांबांक त यु काथ्य कु त इ स्थि
धां वाक्षि शुब्रा स्थि क्षा न्कि नक्षि यमाक्षि यमाद्या दृस्थि गुथ्यानायाः स्थि नृविनस्य बिमक्षि नक्षि कुष्या स्थि यो गो स्यनिक्षि कथुनता स्नूत्व नायांसमयकं बाधो। तवपज्ञपारमिता याः परिगृहीता
यायकोमसनवा परिगृहीता ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता यावत् क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता दानपारमिता यायपरिगृहीता ध्यात्मशून्यता यावदभावस्वभावशून्यताया ध्यात्मशून्यतावदि ध्वोः

३०४

शून्यतया यावदभावस्वभावशून्यतयाऽयविगृहीता ॥ स्मृत्युपस्थाने नयविगृहीता ॥ सम्यक्प्रहाणे नयविगृहीता ऋद्धिपादे नयविगृहीता ॥ इन्द्रिये नयविगृहीता बले नयविगृहीता बोध्यंगे नय
विगृहीता आर्याष्टांगे मार्गे नयविगृहीता ॥ यं चरि नविहारि नयविगृहीता ॥ चतुर्षु ध्यानेषु चतुर्ष्वप्रमाणे नयविगृहीता ॥ चतसृष्वारूप्यसमापत्तिषु नयविगृहीता ॥ चतुर्ष्वार्यस
त्ये नयविगृहीता ॥ अष्टसु विमोक्षे नयविगृहीता ॥ नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु नयविगृहीता ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखे नयविगृहीता ॥ दशभिस्तथागतबलेश्चतुर्वैशा
रद्येव नत. प्रतिसंविद्भिः अष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्मैर्नयविगृहीता ॥ सर्वाकारज्ञतया ॥ यविगृहीता ॥ वदितव्यमतत्सुकता बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो
वानुक्त वा च्यसतनमाय त्सुक ॥ किमिति उत बोधिसत्त्वयानिकाः कुलपुत्रा कुलदुहितरो वा एवं वाकना च सतनक विय्यति ॥ यदुत यथा वकाल मिवापुद्गलक बुद्धरूप मिवा ॥ तद्यथापि नाम सत्त्व तरुजीवाय नयावास
पमिय वानघर नोदकं यनिवरु न्नयाः कूपाद्यामत नरुकावात तागा ॥ वाडदया ना नानस्पादकं यनिरुद्वनानावदितव्यमत त्सुकता स्वकिनायं धर्मगृहं गमिष्यति ॥ एवमेव तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याभिप्रः
स्थितस्य किञ्चित्प्रमाणं स्थितप्रसादाः स्वभ्यागताः कियतु दिनतया कथम् ॥ किनस्मि कन्दाः कियत्याः ॥ एकानिभिः करुणा नाम न वा सत्त्वा बोधिमरिमं वाक्यं ॥ सर्वज्ञज्ञानाभिमिततायाविगृहीता ॥ आयकोभल्यतनयवि
गृहीता ध्याननयानभिमितयायविगृहीता वीर्ययानभिमितयायविगृहीता ॥ क्षान्तिकियानभिमितयायविगृहीता ॥ शीलयानभिमितयायविगृहीता दानयानभिमितयायविगृहीता ॥ एवं यावत्सर्वाकारज्ञतायायविगृहीता वा
दितव्यमतत्सुक तत्सूर्यं बोधिसत्त्वामसत्त्वानानकनायध्यनिष्यवस्तादमाय त्सुकता ॥ यथा श्रावकयाननवा प्रत्येकबुद्धयाननवानुकल्पात्र नूयदयाः नूकनां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यत ॥ शूद्यायाञ्चविभयधमाग्नेस्व
थम ४ कपश ॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सत्त्व तसामद्रिकाः नाव नवरवद्याः नाकाष्ठितापकाठीकु नाडयकस्वकाप्रिभाक्व वाद्यवदितव्यमतत्सुकता क्वमन्नीवनका नास्तंस स्वाकयसननमाय त्सुकता शून्यनराधुक विथ्यात अ

न तीरयिष्यति । एवं सर्वाभिगम्भीरायां कुशला व्यदिता या मे सत्वाः नयन संयाच्च कुमसत्वा ना न त्वं न वदि ल्कुशीरु विष्यति । एवं भगवन् किं कायि सरूपा चावित त्वानामस्ति प्रज्ञाक्षि कान्ति न क्षिप्र मास्ति प्रमादा ऽ सत्व ध्यानगयोस्ति नू

वित त्वाधिमुक्तिः नास्ति कु ना ऽ सिलया भो ऽ सत्व निक्षिप्य धूतनानुरूपायसमन्वागत प्रज्ञापारमितयापरिगृहीता दानपारमिकीगलन वापरिगृहीता ध्यानपारमितयाऽपरिगृहीता वीर्यपारमितयाऽपरि

गृहीता ः क्षान्तिपारमितयाऽपरिगृहीता ऽ शीलपारमितयाऽपरिगृहीता दानपारमितयाऽपरिगृहीता ऽ सर्वशून्यताभिर्नापरिगृहीता ऽ सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षैर्धर्मैर्नापरिगृहीता ऽ अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्ति

भिर्नापरिगृहीता । आर्यसत्यैर्नापरिगृहीता । अष्टविमोक्षैर्नापरिगृहीता नवानुपूर्वविहारसमापत्तिभिर्नापरिगृहीता शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैर्नापरिगृहीता ऽ सर्वसमाधिधारणीमुखैरभिज्ञा

भिर्नापरिगृहीता दशभिस्तथागतबलैर्नापरिगृहीता वैशारद्यैर्नापरिगृहीता ऽ प्रतिसंविद्भिरावेणिकैर्बुद्धधर्मैर्नापरिगृहीता यावत्सर्वाकारज्ञतयापरिगृहीता वेदितव्यमसत्सरूपा भूमी वाधिसत्वाज्ञ

क्वायधर्मनियमसत्वमाय साके महतार्थे सनिदीधार विष्यति । यदा सर्वाकारज्ञतायां न त्वना । ऽ किं वसरूपा वाभिसत्वानामकवायसनं यदृक्षाव कारभिर्वायस्थकवृक्ष रू मिर्वातथ्य पायिनामसरूपा यधि

गजानिकः ऽ पूर्वपरिभावितमृद्विकार्याना विस्वाकाः दीनायायामदकार ऽ वशानितायाःकाष्ठ वनायितायां वृक्षनवायूनाव ष्पायां वदितव्यमसत्सरूपा नयं सामृद्विका नोवन कवायसतन सायत्सरू गमिष्यन्ति यारोपुद्गंय

तानयाम कर्या । लौकिका नाक्षत्र त्वानां सर्वाभिम्ना तीरयिष्यति । एवं भगवन् सरूपा यत्वाधिसत्वस्य मदासत्व स्याक्ति प्रज्ञ ऽ क्षा ऽ क्ति कायस्ति प्रमास्ति प्रमादा ऽ सत्वध्यानगया ऽ क्ति नूत्वितत्वाधिमुक्ति नास्ति कु न्दा ऽ सि

लाभो ऽ सत्व निक्षिप्य धूतनानुरूपायां समन्वागतं वा । धीसत्व प्रज्ञापारमितयापरिगृहीता दानपावकी गत्वान वापरिगृहीता ऽ ध्यानपारमितया वीर्यपारमितया क्षान्तिपारमितया शीलपारमितया दानपारमित ः

या नापरिगृहीता । सर्वशून्यताभि ऽ सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षैर्धर्मैः ऽ सर्वसमाधिभिः सर्वधारणीमुखैरप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभि ऽ परिगृहीता ऽ आर्यसत्यै ऽ परिगृहीता ऽ अष्टविमोक्षैर्नवानुपूर्वविहारसमापत्ति

३००

रिगृह्यापरिगृहीतः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैः ऽपरिगृहीतः अभिज्ञाभिः ऽपरिगृहीतः दशभिस्तथागतबलैश्चतुर्भिर्वैशारद्यैः प्रतिसंविद्भिरष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्मैः ऽपरिगृहीतः यावत्सर्वा
कारज्ञतयापरिगृहीतः सा तावदिह मम सुभूते आर्ये बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽनाथ्य सन मायस्य गं र्नरूपा आर्यां समाधौ कस्य हेतोः तथा च भवति यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिताः शक्तिः क्लानि
नस्तिप्रमाणिकप्रसादाः स्त्री भ्रम्यमाणः सत्तिवृत्तिं न स्पृशति न स्पृशति स्कन्धाः सिसाल्यागार रूपं निक्षिपन्भूतं न तानरूपार्यां समाधौ वाद्योत बोधिसत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायापरिगृहीता रूप वेदनायाः कोऽगत्य
न वेदनापरिगृहीता संज्ञानेन तथा नमिता या वीर्यया नमिता या क्षान्तिमात्रमिता या शीलतया नमिता या दानतया नमिता यापरिगृहीता भवति। एवं यावत्सर्वाकारज्ञतयापरिगृही
ता भवति बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानवग्राह्येव करुणा मित्रप्रत्येकबुद्धरूमिं पतति ॥ इति साकल्यविशोधपरिवर्तो नाम द्वितीयः कल्पः ॥ ३ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिः पूर्वं गति विव
गति को ऽस्य याहीं प्रश्नं बुद्धमद नैककस्य कश्चिद् वगतीन याचिनु तस्य ज्ञानवाहिकावा योकिलोवा प्रश्नस्थिकावा सान्निन्नियाधिकावा कल्किस्तन्यपस्थरुतस्यापि न सतं पूर्वमकेक कश्चित्कश्च
यमत्काल्तु ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ कश्चित्पुनः सुभूते समयेनमस्कृतिश्च ता सुभूतिराह ॥ किं चापि भगवन्तं पूर्वमश्रौषं किं सर्वदर्शनयुक्तं नप्रति वक्ति कोऽपि कार्यं कृत्वा प्रकामिः
कं सततायज्ञवयाके गत्याधिपरिच्छीयन्तः किं चापि नाम प्रत्यक्षिस्त्वदर्शनयुक्तः सारथ्यानि वेतध्यकामि ॥ भगवानाह ॥ एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिताशक्ति कान्ति नसि
प्रमाणिकप्रसादाः स्त्री भ्रम्यमाणः सत्तिवृत्तिं न स्पृशति न स्पृशति स्कन्धाः सिसाल्यागार रूपं निक्षिपन्भूतं न तानरूपार्यां समाधौ वाद्योत बोधिसत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायापरिगृहीता रूप वेदनायाः कोऽगत्य न वेदनापरिगृहीता
रूपाय कोऽगत्य न वेदनापरिगृहीता ध्यानतया नमिता या वीर्यया नमिता या क्षान्तिया नमिता या शीलतया नमिता या दानतया नमिता यापरिगृहीता ध्यानसंगृहीततया यावदष्टावरसाव भूमितयापरिगृहीता

य

स्य यस्य कुशलेन चापरिगृहीतः सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेण चापरिगृहीतोऽप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभिर्न चापरिगृहीतः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैर्न च

परिगृहीतो दानबलवेगान श्रावकप्रत्येकबुद्धधर्मैर्न चापरिगृहीतो यावद्दशबलतथागतधर्मैः एवं बोधिसत्त्वः कुलपुत्र नायं निर्ग्राहकः श्रावकभूमौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा पतिष्यति। तत्कस्य हेतोः तथा हि सर्वः

प्रज्ञापारमितयाऽपरिगृहीतः उपायकौशल्येन चापरिगृहीतो यावत्सर्वाकारवरोपेतया शून्यतयाऽपरिगृहीतः॥ तद्यथापि नाम कुलपुत्र स नवयुवा विंशतिवर्षिका जात्या बुद्धामद

ः स वातेन वा पैत्तिकेन वा श्लेष्मिकेन वा सान्निपातिकेन वा व्याधिनापरिगृहीतः स्य शीतवातवर्षातपदंशमशकैर्वा स्पर्शैर्न चलत्यात्परिगृहीतः न च वदनामागतः तेनाः पुनः स न

कुसितयन कामानुपरिगृहीतः स्वमा वा याणां न कुर्वन्नायति यस्ति यावज्जीवं तमनया ... एवमेव कुलपुत्र यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याशिग्रहाः शक्तिः कान्तिर्नास्ति सुमार्गप्रसाद

ः स्थाम्यमगत्यास्ति नु विनयस्याधिमुक्तिर्नास्ति छन्दः शक्त्याऽगौरवं निश्चितमध्यन्तानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ स च बोधिसत्त्वः प्रज्ञापारमितया परिगृहीत उपायकौशलेन च परिगृहीतो ध्यान:

पारमितया परिगृहीतो वीर्यपारमितया परिगृहीतः क्षान्तिपारमितया परिगृहीतः शीलपारमितया परिगृहीतो दानपारमितया परिगृहीतः ध्यानसंगृहीतयाऽध्यात्मशून्यतया बहिर्धाशून्यतयाध्यात्म

बहिर्धाशून्यतया यावदभावस्वभावशून्यतया परिगृहीतः एवं दिव्यमप्रमत्तेन नायं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽन्तरा नाशं ... यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सकृन्नमनुप्राप्य

त्तरानुत्तरां सम्यक्संबोधिं। तत्कस्य हेतोः तथा हि स प्रज्ञापारमितयोपायकौशलेन च परिगृहीतः॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः संप्रज्ञानकौशल्यं कुशलमूलं दुःखितसत्त्वेभ्यः परिगृहीतः

प्रज्ञापारमितायामुपायकौशलेन च परिगृहीतो नावकल्पमिव श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिं न पतति॥ भगवानाह॥ साधु साधु कुलपुत्र यस्त्वं तथागतमेतमर्थं परिप्रष्टव्यं मन्यसे।

ःःदं सत्त्ववाधिसत्त्वा महासत्त्व आदिकर्मिकाय स्थानं ददामि। यस्य संकोचनसंस्कारा न च विमोम सत्त्व्याद ददामि। यश्च शीलं रक्षामि यां क्षान्तिं भाव यामि यद्वीर्य्यमानरातय ध्यानं समापद्ये यां
प्रज्ञां भावयामि तदहं संकोचनसमस्कारा न यामि न विरूपं न भावयामि। न स्यदानं ददाति नं वनिअहं दानं ददामीदन्यानं ददामि अहं सीदानं ददामि। अहं शीलं रक्षामि ःःदं शीलं रक्षामि अहं शीलवा
नाऽहं क्षमामि। अहं क्षान्तिं संपादयामि अहं क्षमावानाऽहं वीर्य्यमारभे इदमारब्धं वीर्य्यां इदं वीर्य्यवान्। अहं ध्यानं समापद्ये अहं ध्यायामि अहं ध्यानवान्। अहं प्रज्ञां भावयामि मां प्रज्ञां भावया
मि अहं प्रज्ञावानाऽस्मि स न दानं मन्यते दानं मन्यते दानेन मन्यते मम मन्यते शीलं क्षान्तिं वीर्य्यं ध्यानं मन्यते प्रज्ञां मन्यते प्रज्ञां मम मन्यते। तं दानं सर्गा दानादिदानपारमिताया
उदविकल्प्याः सोस्य चक्रे। न लक्षणस्य दानपारमिता। दिदानपारमिता। एवं शीलपारमिता। यान क्षान्तिपारमिता। यान वीर्य्यपारमिता। यान ध्यानपारमिता। यान दि प्रज्ञापारमिता। यानु
त विकल्प्याः सन्निविष्ट चक्रे। न लक्षणस्य दानपारमिताऽदि प्रज्ञापारमिता। सत्त्ववाधिसत्त्वयानिकः श्रृपूर्वं नानानं जानाति न यानं जानाति। स अयं निगृहीता दानपारमिता शीलपारमिताया क्षान्ति
पारमिता वीर्य्यपारमिता ध्यानपारमिताया प्रज्ञापारमिताया। अथ निगृहीतो यावत्सत्त्वाकांक्षणयाऽ पति निगृहीत श्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं वायति निर्य्यास्यति न निर्य्यास्यति सर्वाकारज्ञताया
का ध्यस्य वाधिसत्त्वा अनुपायकुशलता बति। ःःदं सत्त्वतया वाधिसत्त्वयानिकः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा अनुपायेन वमनुपायेन दानं ददाति। अनुपायेन शीलं रक्षति। अनुपायेन क्षान्तिं संपादयति। अनुपायेन वीर्य्य
मारभते अनुपायेन ध्यानं समापद्यते। अनुपायेन प्रज्ञां भावयति तस्य एवं भवति। अहं दानं ददामि ःःदं दानं ददामि अहं शीलं रक्षामि ःःदं शीलं रक्षामि अहं क्षान्तिं संपादयामि ःःमां क्षान्तिं संपादयामि। अहं
वीर्य्यमारभे ःःदं वीर्य्यमारभे। अहं ध्यानं समापद्ये ःःदं ध्यानं समापद्ये। अहं प्रज्ञां भावयामि ःःमां प्रज्ञां भावयामि। स दानं मन्यते दानेन मन्यते दानं मम मन्यते। शीलं मन्यते शीलेन मन्यते शीलवानस्मि

मन्यते । क्षान्तिं मन्यते क्षान्त्या मन्यते क्षान्त्यामनदमिति मन्यते ॥ वीर्यं मन्यते वीर्येण मन्यते वीर्यमनमिति मन्यते ध्यानं मन्यते ध्यानेन मन्यते ध्यानवादमिति मन्यते प्रज्ञाम्मन्यते प्रज्ञया मन्यते
प्रज्ञामनमिति मन्यते । तत्कस्य हेतोः । नदिकानतयानामितायां विकल्पयसंविघ्नयथासौ विकल्पयति । तत्कस्य हेतोः । यथा कानमिके षां यद्दानपानमिता । ज्ञानमिके षां यद्गतशीलपानमिताश्रव
मिके षां यद्गतक्षान्तियानमिता । ज्ञानमिके षां यद्गतवीर्ययानमिता । ज्ञानमिके षां यद्गतध्यानयानमिता । नदिप्रज्ञायानमितायां विकल्पयसंविघ्नयथासौ विकल्पयति तत्कस्य हेतोः । ज्ञान
मिके षां यद्गतप्रज्ञायानमिता । सच बोधिसत्त्वयानिकः कुलपुत्रो न क्षान्तिसौय निगृहीता दानयानमितयाऽपरिनिगृहीतः शीलयानमितयाऽपरिनिगृहीतः क्षान्तियानमितयाऽपरिनिगृ
हीतो वीर्ययानमितयाऽपरिनिगृहीतो ध्यानयानमितयाऽपरिनिगृहीतः प्रज्ञायानमितयाऽपरिनिगृहीतः एवं स खलु कौशिक न कदाचिच्छ्रावकभूमौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा पतति न निर्याणाभिसम्बोधिका
न क्षान्तायां एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वः प्रज्ञायानमितया उपायकौशल्येन परिनिगृहीतः श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतति । कः पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञायानमितया
उपायकौशल्येन परिनिगृहीतः श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा न पतति । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानं ददानो नाहं कस्यचिन्म
मकानयति न दानं ददामि न शीलं रक्षामि नाहं कस्यचिन्ममकानयति न क्षान्तिं सम्पादयामि नाहं कस्यचिन्ममकानयति न वीर्यमारभे
र्यमारभे नाहं कस्यचिन्ममकानयति न ध्यानं समापद्यते नाहं कस्यचिन्ममकानयति न प्रज्ञां भावयति । स एवं चरति न संज्ञानादामीदं ददामि न चैतद्दानं ददामि स्यैव दानं ददामि
शीलं न रक्षामि इदं शीलं रक्षामि अहं शीलं रक्षामि । अहं क्षान्तिं सम्पादयामि इमां क्षान्तिं सम्पादयामि अस्य क्षान्तिं सम्पादयामि । अहं वीर्यमारभे इदं वीर्यमारभे अस्यार्थे वीर्यमा

मानरा। ममेदं ध्यानं समापद्य अहमिदं ध्यानं समापद्य अनेन ध्यानं समापद्य। अहमिदं प्रज्ञां भावयामि। अहं प्रज्ञां भावयामि। अनया प्रज्ञया भावयामि। स दानं न मन्यते दानेन मन्यते दानं मम भवति मन्यते। शीलं न मन्य
त शीलेन मन्यते शीलं मम भवति न मन्यते। क्षान्तिं न मन्यते क्षान्त्या न मन्यते क्षान्तिं मम भवति न मन्यते। वीर्यं न मन्यते वीर्येण मन्यते वीर्यं मम भवति न मन्यते। ध्यानं न मन्यते ध्यानेन मन्यते ध्यानं मम भवति न म
न्यते। प्रज्ञां न मन्यते प्रज्ञया न मन्यते प्रज्ञा मम भवति न मन्यते। तत्कस्य हेतोः। तथा हि दानपारमितायां विकल्पान संविग्रहतं न मन्यते। एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता
ध्यानपारमितायां विकल्पान संविग्रहतं न मन्यते। तथा हि प्रज्ञापारमितायां विकल्पान संविग्रहतं न मन्यते। आनमिके बोधाय ह दानपारमिता एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपा
रमिता ध्यानपारमिता ध्यानमिके बोधाय ह त्व प्रज्ञापारमिता। स च बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ध्यानमिके बोधाय प्रज्ञापारमिता न मन्यते। स दानपारमितायाय विगृहीतः शीलपारमिता क्षान्ति
पारमितया वीर्यपारमितया ध्यानपारमितया प्रज्ञापारमितया च परिगृहीतायां तस्यां कालं स्नतयाय परिगृहीतान श्रावकस्य भूमिस्थानं पत्ये कबुद्ध भूमि भिम्वायकस्मि सर्वो कानद
कोच्चानागयति। एवं खलु सत्त्व बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितया परिगृहीतः उपायकौशल्य नयया परिगृहीतान श्रावकस्य भूमिं न प्रत्येकबुद्धभूमिं यथा आ एवमुपायकौशल्य परिगृहीतार
भूतकां समस्तं बोधिमानागयति॥ ०॥ इति सं मोचित्र देवि गमधर्मार्ग्वेद नीय १४ कसमा॥ ॥ अथ खलु आयुष्मान्त्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन्नादिकर्मिकेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वे
न प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। कथं ध्यानपारमितायां शिक्षितव्यं। कथं वीर्यपारमितायां शिक्षितव्यं। कथं क्षान्तिपारमितायां शिक्षितव्यं। कथं शीलपारमितायां शिक्षितव्यं। कथं दानपारमि
तायां शिक्षितव्यं। कथं यावदावसिकबुद्धधर्मेषु शिक्षितव्यं। भगवानाह। इह सुभूते आदिकर्मिकेण बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितुकामेन ध्यानपारमितायां वीर्यपारमि

नि७

तायांक्षान्तियानमितायांशीलयानमितायां[illegible]दानपानमितायांस्थित्वा कामनयाव सर्वाकानङ्कायांस्थित्वा कामनकन्यायांसमिताशिक्षितविकल्पयानि र क्र स्थानियच्यूपासितस्थानिः
यः स्यात्प्रज्ञायानमितायाऽध्यानयध्यानयानमितायावीर्य्ययानमितायाऽक्षान्तियानमितायाऽशीलयानमितायादानयानमितायाऽहं स्कन्ध र शास्त्रसमाक्रम्य नायंप्रज्ञायानमिताम वसमयद
स्थिताबोधिसत्वंक तथगतयघद बदानन्द दाभिकरू स्त व मनुरु नायेसम्यकं बोधयय त्रिधामयाबोधि सत्वंक तथगतयघद व भीसनकसिक्षान्तिसम्यादप्राप्ति वीर्य्यमानस सध्यानं समायप्रज्ञ
तावयसिकरू सत्वमनुरु नायेसम्यकं बोधयय त्रिधामयमावत्वंक तथगतनुरुनां सम्यकं बोधिनूयत ऽयनाम्राक्रीशमावद नाक्ष मासंज्ञाना मासंस्कानमा माविज्ञानत ऽयनाम्राक्रीशमावत्वंक तथ
गतनुरुनांसम्यकं बोधिन्दानपानमितमायनाम्राक्रीःमाशीलयानमितयामाक्षान्तियानमितयामावीर्य्ययानमितयामाध्यानयानमितयामाप्रज्ञायानमितयायनाम्राक्रीशमाध्यात्मः
शून्यतयामावहि शून्यतयामाअध्यात्मवहि शून्यतयामायावद सावस्वभावशून्यतयायनाम्राक्रीशमास्मृत्युपस्थानेऽयनाम्राक्रीशमासम्यक्प्रहानेऽयनाम्राक्रीशमास्मृ ऋद्धिपादे ब्रिमंव
तवाध्यंगमाग्नेऽयनाम्राक्रीशमायंवलिहि न्द्रिऽयनाम्राक्रीशमायमाध्यानानायसमापत्तिऽमाअप्रमाणेसत्वेमाअरूप्यसमापत्तिऽमास्मृतौ विमोक्षेमीत वानपूर्वे विहानसमायत्तिियमाशून्यतानिमि
त्तप्रणिहिते ऽयनाम्राक्रीशमासमाधिमिमीध्यनयीमवेमोदशरिस्कन्धगतवेसमींवपुंस्किविभंजये सर्वाववत्सुहिऽप्रतिसंविद्धिमाअष्टादशमिरनावेणिकेबुद्धधर्मेःयनाम्राक्रीशमावत्वंक तथगत
नुरुनांसम्यकं बोधिं यावत्सर्व्वाकानङ्गायनाम्राक्रीशत स्वरूपसंक्रीऽऽरूपयनामृत्वंसिन्वूयमनुरुनांसम्यकं बोधिमनुप्राप्स्यसिऽयनामृत्वा बदनासंज्ञासंस्कानाऽरूपयनामृत्वं विज्ञानम
नुरुनांसम्यकं बोधिमनुप्राप्स्यसि।ऽयनामृत्वा दानपानमिताशीलपानमिताक्षान्तियानमितावीर्य्ययानमिताध्यानयानमिताऽयनामृत्वाप्रज्ञायानमिताऽयनामृत्वा अध्यात्मशून्यताया

३००

वदनावस्थावशून्यता। अपरामृष्टानि स्मृत्युपस्थानानि। अपरामृष्टाः सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गाः। अपरामृष्टा अभिज्ञाः। अपरामृष्टान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः। अपरामृष्टान्यार्यसत्यानि। अपरामृष्टा अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः। अपरामृष्टानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि। अपरामृष्टानि समाधिधारणीमुखानि दशतथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि अपरामृष्टाश्चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः। अपरामृष्टा यावत्सर्वाकारज्ञता। अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमनुप्राप्स्यसि। मा च त्वं कुलपुत्र प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपस्मृतिं कार्षीः। न कुशलता वस्तु संहितकुलपुत्र रूपवेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु मा च त्वं कुलपुत्र विज्ञाने स्मृतिं कार्षीः। न कस्यचिद्गोचरस्मृतिं दिक्कुलपुत्र विसृजेः। मा च त्वं कुलपुत्र दानपारमितायां स्मृतिं कार्षीः। मा शीलक्षान्तिवीर्यध्यानपारमितायां स्मृतिं कार्षीः। मा प्रज्ञापारमितायां स्मृतिं कार्षीः। मा अध्यात्मशून्यतायां स्मृतिं कार्षीः। मा यावदभावस्वभावशून्यतायां स्मृतिं कार्षीः। मा स्मृत्युपस्थानेषु स्मृतिं कार्षीः। मा सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु स्मृतिं कार्षीः। माप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिषु मार्यसत्येषु स्मृतिं कार्षीः। मा अष्टसु विमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु स्मृतिं कार्षीः। मा शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु स्मृतिं कार्षीः। मा सर्वसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेषु स्मृतिं कार्षीः। मा च त्वं कुलपुत्र सर्वाकारज्ञतायां स्मृतिं कार्षीः॥ तत्कस्य हेतोः। अस्मृतिर्हि कुलपुत्र सर्वाकारज्ञता। मा च त्वं कुलपुत्र स्रोतआपत्तिफले स्मृतिं कार्षीः। मा सकृदागामिफले मा अनागामिफले मार्हत्त्वे मा प्रत्येकबोधौ स्मृतिं कार्षीः। मा बोधिसत्त्वनियामे स्मृतिं कार्षीः। माऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ स्मृतिं कार्षीः। तत्कस्य हेतोः। स्वभावशून्या हि कुलपुत्र सर्वधर्माः॥ [illegible] भूतास्वादनाविगमपरिवर्त्तो [illegible]॥ ॥ॐ [illegible]॥ ॥ स्तरति नादाऽस्कन्धकायकादि [illegible] बोधिसत्त्वा महासत्त्वा [illegible] वन्ति। [illegible] तत्कस्य हेतोः। [illegible] धर्मेषु अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं प्रार्थयन्ति अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामाः॥ [illegible]॥ जव मन

तस्रून ञ्च भगवानाह दुष्करकारकाः खलु सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये सर्वसत्त्वानामर्थाय धर्म्माभियानुत्तरां सम्यक्संबोधिं प्रार्थयन्ति अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामा लोकस्य हिताय सुभूते बोधिसत्त्वाः
महासत्त्वाः संप्रस्थिता लोकस्य सुखाय सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः संप्रस्थिता लोकस्यार्थाय संप्रस्थिता भविष्याम ॥ ० ॥ अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंप्रस्थिताः लोकस्य त्राणं भविष्यामः लोकस्य लयनं लोकस्य परायणं
लोकस्य द्वीपा लोकस्य परिणायका लोकस्य गतिर्भविष्याम इति अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंप्रस्थिताः । कथञ्च सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः लोकस्य हिताय संप्रस्थिता भवन्ति । सु
इह सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सत्त्वानां कायस्थागतिरवश्यविमोक्षायारुह्य कुशलकर्मपथेषु निवेशयन्ति निर्वाणे प्रतिष्ठापयन्ति । एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामा लोकस्य हि
ताय संप्रस्थिता भवन्ति । ० हितकाधिक्रम ॥ ॥ कथञ्च सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा लोकस्य सुखाय संप्रस्थिता भवन्ति । ० इह सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य तद्बहुविधं सत्त्वा
दुःखदौर्मनस्योपायासेभ्यः परिमोचयित्वा स्वाङ्कुशलेषु निवेशयित्वा प्रतिष्ठापयन्ति । एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा लोकस्य सुखाय संप्रस्थिता भवन्ति । ० सुखकाधिक्रम ॥ ॥ कथं च सुभूते बोधि ३१०
सत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्सं० बोधिमभिसंबोद्धुकामा लोकस्यानुकम्पायै संप्रस्थिता भवन्ति । ० इह सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य यानि तानि संसारे बहूनि दुःखानि तेभ्यः स
त्त्वांस्त्राणाय महाकरुणया धर्म्मं देशयन्ति तेन धर्म्मेण आनुपूर्व्येण त्रिभिर्यानैः परिनिर्वापयन्ति । एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य लोकस्य त्राणं भवन्ति ।
० त्राणकाधिक्रम ॥ ॥ कथञ्च सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामा लोकस्य शरणं भवन्ति ॥ ० इह सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य जाति
जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासधर्म्मिणः सत्त्वा जातिजरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासेभ्यः परिमोचयन्ति परिमोचयित्वा अनुपधिशेषे निर्वाणधातौ प्रतिष्ठापयन्ति ॥

गतयरूत

एवं हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो लोकस्य गतयश्च भवति ॥ इति गतयश्चकारित्वं ॥ ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सत्वानां लयनं भवति । इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरां सम्यक्संबो
धिमभिसंबुध्य सत्वानां सर्वधर्म्मासक्ततायै धर्म्मं देशयति ॥ एवं हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्वानां लयनं भवति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं पुनर्भगवन् सर्वधर्म्माणामसक्तता भ
वति ॥ भगवानाह ॥ यः सुभूते रूपस्याबन्धः स रूपस्यासम्बन्धो यो रूपस्यासम्बन्धः स रूपस्यानुत्पादो यो रूपस्यानुत्पादः स रूपस्यानिरोधो यो रूपस्यानिरोधः स रूपस्याबन्धः ॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां
॥ यः सुभूते विज्ञानस्याबन्धः स विज्ञानस्यासम्बन्धो यो विज्ञानस्यासम्बन्धः स विज्ञानस्यानुत्पादो यो विज्ञानस्यानुत्पादः स विज्ञानस्यानिरोधो यो विज्ञानस्यानिरोधः स विज्ञानस्याबन्धः ॥ एवं स्कन्धधात्वाय
तनप्रतीत्यसमुत्पादः सूक्ष्मतो प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु सर्वपारमितासु सप्तत्रिंशत्सु बोधिपक्षेषु धर्म्मेषु चतुर्ष्वार्यसत्येषु ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु अष्टसु विमोक्षेषु नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु शून्यतानिमि
त्ताप्रणिहितेषु पञ्चस्वभिज्ञासु सर्वसमाधिसर्वधारणीमुखेषु दशसु तथागतबलेषु चतुर्वैशारद्येषु प्रतिसंविदास्वष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु । यः सुभूते सर्वाकारज्ञतायाबन्धः स सर्वाकारज्ञताया असम्बन्धो यः सर्वाकारज्ञताया असम्बन्धः स
सर्वाकारज्ञतायामनुत्पादो यः सर्वाकारज्ञताया अनुत्पादः स सर्वाकारज्ञताया अनिरोधो यः सर्वाकारज्ञताया अनिरोधः स सर्वाकारज्ञताया अबन्धः ॥ एवं हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरां स
म्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वसत्वानां सर्वधर्म्मासक्ततायै धर्म्मं देशयति ॥ इति लयनकारित्वम् ॥ ० ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः कामालोकस्य परायणं भवति
॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्वानामेवं धर्म्मं देशयति । यद्रूपस्य परायणन्तद्रूपम् ॥ वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां यद्विज्ञानस्य परायणन्तद्विज्ञानं । यतः स्कन्धधा
त्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य परायणन्तत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः ॥ यत्सर्वपारमितानां परायणन्ताः सर्वपारमिताः ॥ यत्सर्वशून्यतानां परायणन्ताः सर्वशून्यताः ॥ यद्बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां परायणन्ताः ॥

वोधिपक्षाधर्म्माश्चत्वार्य्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयष्टविमोक्षनवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि विमोक्षादशबलानिवैशारद्यानि संविदा प्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्माश्चक्षयानन्तरागा
वेणिकबुद्धधर्म्माश्यावत्सर्व्वाकारज्ञतायां। यावन्नमासर्व्वाकारज्ञतायथावसुभूते तथागतनिर्मितः कथसर्व्वधर्म्मास्तथसर्व्वाकारज्ञता।। सुभूतिनाह। यदि भगवन्यथासर्व्वधर्म्मास्तथानुप्रयत्वं नास्ति संवृत्तेर्व्वर्त्तमानवोः
धिसत्वेन महासत्वेन सर्व्वाकारज्ञतानुप्रयत्नादशानांनिर्भगवन्ननुप्रयत्नायाविकल्पः कश्चिदस्ति न वेदनाया न संज्ञाया न संस्काराणां न विज्ञानस्य यावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति न स्कन्धधातुधात्वायतनप्रतीत्य
समुत्पादाक्षनानांयावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति नास्ति स्मृत्युपस्थानवेणान प्रणिहितसंविदा वेणिकबुद्धधर्म्माणां यावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति यावत्सर्व्वाकारज्ञतायां यावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति।ःःदं रूपमिति वेदना
संज्ञासंस्कारानाःःदं विज्ञानमिति यावदिमान्यध्यात्मःःमध्यानवःःमान्यायतनानि प्रतीत्यसमुत्पाद ःःमानि प्रमीत्यसमुत्पादाङ्गानि ःःमायावन्निमित्ताःःमाः शून्यताःःम वोधिपक्ष्याधर्म्माःःमा द
न्यार्य्यसत्यानि ःःमाप्रमाणाःःमारूप्यमाध्यानानुप्यसमापत्तयःःमानि विमोक्षसमापत्तिरप्रणिहितानि ःःमानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि ःःमदशवलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा
ःःयं सर्व्वाकारज्ञतेति। भगवानाह।। एवमेतत्सुभूते एवमेतत्। नहि सुभूते तथागतस्याविकल्पः कश्चिदस्ति न वेदनाया न संज्ञाया न संस्काराणां न विज्ञानस्य यावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति एवं न स्कन्धधात्वा
यतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानां यावन्न विकल्पः कश्चिन्नयावन्निमित्तानां सर्व्वशून्यतानां वोधिपक्ष्याणां धर्म्माणामप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां यावन्न विकल्पः कश्चिद्दशवलवैशारद्यप्रतिसं
विदावेणिकबुद्धधर्म्माणां यावन्न विकल्पः कश्चिन्नएवन्न यावत्सर्व्वाकारज्ञतायायावन्न विकल्पः कश्चिदस्ति।। अपितु सुभूते ततः सर्व्वं वोधिसत्वानां महासत्वानांःःमानवं नुपायधर्म्मानुपनिध्यायति न चावलीयते एवं
वमयेन धर्म्मा नास्ति संवाधया।। एवञ्चानुत्तरांसम्यक्सं वोधिमभिसंवुध्येनाद्यधर्म्मान् वंशकानसंक्षयगीतांयकामीयस्यामःःति।। एवं हि सुभूते वोधिसत्वा महासत्वाः अनुत्तरांसम्यक्संवोधिमभिसंवुध्यन्ते।

स्य यनायघस्कवन्ति ॥ इति सयनाय प्रकाशितं ॥ ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य लोकस्य द्वीपा भवन्ति ॥ तद्यथापि नाम सुभूते यप्रदेशा उदकपरिच्छिन्ना भव-
न्ति महानदीषु वा महासमुद्रेषु वा ते द्वीपा इत्युच्यते ॥ एवमेव सुभूते रूपं पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नं । एवं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं सुभूते पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नं ॥ एवं स्कन्धधात्वा-
यतनप्रतीत्यसमुत्पादः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नानि ॥ एवं दानपारमिता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना एवं शीलक्षान्तिवीर्य्यध्यानप्रज्ञापारमिता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना अध्यात्मशू-
न्यता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना बहिर्द्धाशून्यता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना यावदभावस्वभावशून्यता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माः
पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नाः अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नाः आर्य्यसत्यानि पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना विमोक्षसमापत्तिध्यानवशीसत्त्वानि पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना-
नि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्माः पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नाः यावत्सर्व्वाकारज्ञता पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्ना । तत्र सु-
भूते पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छेदात् सर्व्वधर्म्माः परिच्छिन्नाः । यः सुभूते सर्व्वधर्म्माणां पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छेदः एतच्छान्तमेतत्प्रणीतमेतद्यथावत्स्यं यदुत शून्यतानुपलम्भो धर्म्मापरिच्छेदस्तृष्णाक्षयो
विरागो निरोधो निर्व्वाणं । एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य पूर्व्वान्तापरान्तपरिच्छिन्नेन सर्व्वधर्म्मान् देशयन्तो लोकस्य द्वीपा भवन्ति । कथं च सुभूते बोधिसत्त्वा महास-
त्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य लोकस्यालोककरा भवन्ति । इह सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा दीर्घरात्रमविद्याण्डकोशपर्यवनद्धानां सत्त्वानां तमोऽभिभूतानां प्रज्ञयावभासयन्त्यन्धकारमपा-
विद्यातमांसि नाशितिमिरं विधूनाय्य एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य लोकस्यालोककरा भवन्ति ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबु-

थ्यसत्वानाम् त्वाध्यात्मवितिपरलोकव ८ ॥ इह सत्पुरुष वोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरायां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य यत्रमां षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तान्धर्म ७ ॥ संग्रहवस्तुप्रतिसंयुक्तान्ध मृगाकारयामर्थकत्वन
८ सत्वस्य सकाशयति सत्वांश्च पूजा नियोजयति निवेशयति प्रतिष्ठापयति । एवं हि सत्पुरुष वोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य सत्वानां ऽत्वाधानश्रुतकनान्तरवति ॥ कथञ्च सत्पुरु
ष वोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य सत्वानां सार्थवाहान्तरवति ॥ इह सत्पुरुष वोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य कुमार्गसंप्रस्थितानां वहुसत्वानां चतुर्दशमनन्त
मिनामकायवतं मार्गेमूर्या विशति सत्वानां विशुद्धये अभिकोपदर्शयति सर्वं मार्गमभिव्यव ८ सर्वधर्मेसमतानां सम्यग्गमनाय मार्गं यथा धर्मस्वाभिगमे मायन्ति वोधसमाक्रान्ति यायी । एवं हि सत्पुरुष वोधिसत्वो महास
त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य सत्वानां सार्थवाहाकारवति ॥ इति द्वीयकार्निपत्त ॥ ○ ॥ कथंच सत्पुरुष वोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य लोकस्य यमिनिश्रायकारवति ॥ ८ ३१२
इह सत्पुरुष वोधिसत्वो महासत्वो सत्वनिकायसंलोकवृधामृत्याप्रातरुतानां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य नृयस्यानत्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यवदानाय सत्वानां धर्मान्देशयति संप्रकाशयति वदनाया
८ सेप्रयास्थसंस्कानाधाविज्ञानस्यामनत्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यवदानाय धर्मान्देशयति संप्रकाशयति । एवं दानशीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायामनत्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यव
दानाय धर्मान्देशयति संप्रकाशयति ॥ उपायपारमिता ८ प्रणिधानपारमिताबलपारमिताज्ञानपारमितायामनुत्तानां त्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यवदानाय धर्मान्देशयति संप्रकाशयति ।
शून्यतानुगृन्यताया वदिर्द्धा शून्यता यामध्या सर्वदिशी शून्यताया या वदत्याव सर्वायभून्यताया यात् न्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यवदानाय धर्मान्देशयति संप्रकाशयति । सत्प्रिंगधाविपस्यानां धर्मा
धामार्यसत्यानां स्मृत्युपस्थानानां सम्यक्प्रहाणानां ऋद्धिपादानां त्यादायानि नाथायासंक्लेशायाव्यवदानाय धर्मान्देशयति संप्रकाशयति । सत्वानां विमोक्षाणां नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां शून्यतानिमि

स्यप्रुधिदितानां चानुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति। एवं सर्वसमाधीनां सर्वधारणीमुखानां दशानां बलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदाम् अष्टादशानां
आवेणिकानां बुद्धधर्म्माणां चानुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति। सर्वाकारज्ञतायामनुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति।
प्रत्यकबोधेरनुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति। श्रोतआपत्तिफलस्यानुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति। एवं सकृ
दागामिफलस्य अनागामिफलस्यार्हत्त्वस्यानुत्पादायानिरोधाय संक्लेशायाव्यवदानाय धर्म्मं देशयति संप्रकाशयति। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य स
त्त्वानां यनिश्रायकारो भवति ॥ ॐ ॥ इति यनिश्रायकाधिकरम ॥ ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामः। सत्त्वानां गतिर्भवति। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मूढानां
समतिकानां सत्त्वानामनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य गतिर्भवति। आकाशगतिकं रूपमिति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। वेदनासंज्ञासंस्कारा आकाशगतिकं विज्ञानमिति सत्त्वानां धर्म्मं देशय
ति। आकाशगतिकास्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि चेति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। एवं सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि सप्तत्रिंशद्बोधिप
क्ष्या धर्म्मा ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयः अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान्यभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा आका
शगतिका इति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। आकाशगतिका सर्वज्ञतेति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। अनागतिगतिकान् रूपशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। वेदनासंज्ञासंस्काराणामनाग
तिगतिका विज्ञानशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। अनागतिगतिकास्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानां शून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानं

ऽगति॥

न्धर्म्मं देशयति। एवमनागतिगतिका सर्व्वयानभिता सर्व्वशून्यता सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानधर्म्ममुखशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। अनागतिगतिका स्मृत्युपस्थान-
सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्ग्गशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। अनागतिगतिकाऽप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्म-
न्देशयति। अनागतिगतिका शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिसंस्कारशून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मन्देशयति। अनागतिगतिका दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मशून्यता सा
नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मन्देशयति। अनागतिगतिका सर्व्वानिस्कृता शून्यता सा नागच्छति न गच्छतीति सत्त्वानां धर्म्मन्देशयति। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसं-
बुध्य सत्त्वानां गतिर्भवति। तत्कस्य हेतोः। शून्यतागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते शून्यताया आगतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। आनिमित्तगतिका हि सु- ३१२
भूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते आनिमित्तस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अप्रणिहितगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः।
न हि सुभूते अप्रणिहितस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अनभिसंस्कारगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽनभिसंस्कारस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते॥
ऽस्यनारागकानित्तम॥ ॥अनुत्पादगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽनुत्पादस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अजातिगतिका हि सुभूते
सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽजातिनाभस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अस्तैह्नगा॥ यावदनन्तगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते
ऽसंक्लेशा॥ यावदनन्तस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। आकाशगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिं न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽऽकाशस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। स्वप्नगतिका हि सुभूते सर्व्व

धर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते स्वप्नस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। मायागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते मायाया आगतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। प्रतिश्रुत्कागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते प्रतिश्रुत्काया आगतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। प्रतिभासगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते प्रतिभासस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। निर्म्मितगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते निर्म्मितस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। मरीचीगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते मरीच्या आगतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। गन्धर्व्वनगरगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते गन्धर्व्वनगरस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अनन्तपर्य्यन्तगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते अनन्तपर्य्यन्तस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अनुत्पादानुपच्छेदगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽनुत्पादानुपच्छेदस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अनागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽनागतस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। अनायूहानिर्य्यूहगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽनायूहानिर्य्यूहस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। स्वयागताविद्यागोऽप्रविबुद्धगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते ऽयागावियामाऽप्रवाविबुद्धस्यागतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। आत्मगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते आत्मन आगतिर्वा गतिर्वोपलभ्यते। सत्त्वगतिर्दे को सुभूते सर्व्वधर्म्मा जीवजन्तुपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकस्पर्शकस्पर्शयकगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया हि सुभूते सत्त्वो न संविद्यते जीवजन्तुपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानव

मानकवेदकस्य न कस्यचित्कायस्य कस्य सत्त्वस्य कारकस्यानुपलब्धितः कुतस्तस्य पुनर्नयामागतिर्वागतिर्वा न विद्यते। नित्यगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। सुखगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। आत्मगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। शुभगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। नित्यसुखशुभात्मनो नित्यत्वसुखत्वशुभत्वात्मत्वानुपलब्धितः। कुतः पुनर्नित्यामा गतिर्वागतिर्वा विद्यते। अनित्यगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। दुःखगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। अनात्मगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। अशुभगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। मूलतः कतयानित्यत्वदुःखमनात्माशुभत्वस्यानुपलब्धितः कुतः पुनरनित्यामा गतिर्वागतिर्वा विद्यते। रागगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। द्वेषगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। मोहगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। दृष्टिगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। मूलतः कतयादि सुभूते दृष्टिकृतं वस्तु न संविद्यते कुतो दृष्टिकृता: निर्विवर्त्यति कृतः गतिर्वागतिर्वा विद्यते। तथतागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। नादि सुभूते तथतायामागतिर्वागतिर्वोपलभ्यते। धर्म्मधातुगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। भूतकोटिगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। समतागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। अविसंवादगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। नादि सुभूते धर्म्मधातौ भूतकोट्यां समतायामविसंवादतायामागतिर्वागतिर्वोपलभ्यते। अचलगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। नादि सुभूते ऽचले धर्म्मे गतिर्वागतिर्वोपलभ्यते॥ इति यानतयनिर्याणपरिवर्त्तो नामैकोनत्रिंशतितमः॥ ३१४

॥ शून्यगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते ताङ्गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोर्नहि

न्ततया हि सुभूते रूपन्न संविद्यते। कुतः पुनस्तस्यागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया हि सुभूते विज्ञानन्न सं-
विद्यते। कुतः पुनस्तस्यागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया-
हि सुभूते स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न संविद्यन्ते। कुतः पुनस्तेषामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति। दानपारमितागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते।
तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया हि सुभूते दानपारमिता न संविद्यते। कुतः पुनस्तस्यागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति। एवं शीलपारमितागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। क्षान्तिपारमि-
तागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। वीर्य्यपारमितागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। ध्यानपारमितागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यति-
वर्त्तन्ते। प्रज्ञापारमितागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया हि सुभूते शीलक्षान्तिवीर्य्यध्यानप्रज्ञापारमिता न संविद्यन्ते। कुतः पुनस्तासामागतिर्वा
गतिर्वा भविष्यति। आध्यात्मशून्यतागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। यावदभावस्वभावशून्यतागतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया हि
सुभूते आध्यात्मशून्यता। यावदभावस्वभावशून्यता न संविद्यन्ते। कुतः पुनस्तासामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति॥ स्मृत्युपस्थानगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्यन्ततया
हि सुभूते स्मृत्युपस्थानानि न संविद्यन्ते। कुतः पुनस्तेषामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्ग्गगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते। तत्कस्य हेतोः। अत्य-
न्ततया हि सुभूते सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्ग्गा न संविद्यन्ते। कुतः पुनस्तेषामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति। शून्यतासमाध्यानानुपूर्व्यसमापत्तिगतिका हि सुभूते सर्व्वधर्म्मास्ते तां गतिन्न व्यतिवर्त्तन्ते।

र्यार्यसत्यविपाकसमाधिसमापत्तिध्यानमार्गसुखगतिका हि सुभूते सर्वधर्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । अनिमित्तस्वभावगमनागमनव्ययसंक्लिष्टव्यवदानानिमित्ताप्रणिहिता स्वप्नसदृशावदिका बुद्धधर्म्मगतिका हि सुभूते
सर्वधर्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । तत्कस्य हेतोः । अत्यन्ततया हि सुभूते सर्वधर्म्मा न संविद्यन्ते कुतः पुनस्तेषामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति । अप्रमाणगतिका हि सुभूते सर्वधर्म्मास्ते तां गति
न्न व्यतिवर्त्तन्ते । अकृत्रिमासमगतिका हि सुभूते सर्वधर्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । शून्यतागतिका हि सुभूते सर्वधर्म्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । अपरिग्रहस्वभावबुद्धगतिका हि
सुभूते सर्वधर्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । तत्कस्य हेतोः । अत्यन्ततया हि सुभूते अनुत्पादानागमनागमनार्त्तव्यप्रह्लेकाबुद्धानसतिविश्व कुतः पुनस्तेषामागतिर्वा गतिर्वा भविष्यति । अनुत्तरा नामस
म्बोधिगतिका हि सुभूते सर्वधर्मास्ते तां गतिं न्न व्यतिवर्त्तन्ते । तत्कस्य हेतोः । अनुत्पत्तितया हि सुभूते अनुत्तरा नाम सम्यक्सम्बोधिर्न संविद्यते कुतः पुनस्तस्या आगतिर्वा गतिर्वा भविष्यति । सुभूतिनाद।
को । ऽत्र भगवन्तमेतदवोचत् । नायं प्रज्ञापारमिता यामधिमोक्ष्यते । भगवानाह । ये सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः पूर्वजिनकृताधिकाराः पूर्वजिनपर्युपा
सितकुशलमूलास्ते भविष्यन्ति बहुबुद्धकोटीनियुतशतसहस्रपर्युपासिता ते भविष्यन्ति कल्याणमित्रपरिगृहीता य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामधिमोक्ष्यन्ते । गतिगतिकाविनिर्मितिकाविभ्र
मक्रमः ॥ ॥ सत्यनिवाह ॥ कति पुनः भगवन्स्तथाविधास्ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामधिमोक्ष्यन्ते । एवमुक्ते भगवानायु
ष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ नागविनयविविक्तस्वभावास्ते सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भविष्यन्ति । दोषमोहविनयविविक्तस्वभावास्ते सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भविष्यन्ति । रागविविक्तस्वभावाः ।
रागेति दीविविक्तस्वभावाश्च ते सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भविष्यन्ति । दोषमोहेति विविक्तस्वभावाश्च ते सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भविष्यन्ति ॥ ॥ ❁ मिदीलंगविवेकस्वभावः ॥ ॥

३१९

नास्तीति निमित्तविविक्तत्वात् तावच्छतसहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । दीयमाने निमित्तविविक्तत्वात् तावच्छतसहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति ॥ ॐ निमित्तनिमित्तविविक्तत्वात् तावत् ॥ ॥ यागमानीविवे
क्तत्वात् तावच्छतसहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । दीयमाने धर्मो दानमार्गविविक्तत्वात् तावच्छतसहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । यः ॐ मार्गकौशलं प्रज्ञापारमितायामिमामभि [illegible] सत्वेनाह ॥ कि
गतिकाङ्क्ष भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । यः ॐ मार्गकौशलं प्रज्ञापारमितायां महाकुशलं ॥ भगवानाह ॥ सचेत् कौशिक नगरान्तिकानि सहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । यः ॐ मार्गकौशलं प्रज्ञाप
रमितायां महासत्वानि ॥ शक्र आह ॥ सचेत् कौशिक नगरान्तिकानि भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानां [illegible] सत्वानां [illegible] ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् कौशिक एवमेतत् ॥ सचेत् कौशिक [illegible] सहस्रं बोधिसत्वानां महास
त्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति । यः ॐ मार्गकौशलं प्रज्ञापारमितायामभिमान्य [illegible] ॥ ॐ निमित्तविपक्षमिति पक्षविविक्तत्वात् ॥ ॥ शक्र आह ॥ इह कौशिक नगरान्तिकानि सहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्य
न्ति । येन सर्वसत्वाः [illegible] सर्वसत्वानामपि [illegible] प्रतिपत्स्यन्ते ॐ [illegible] ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् कौशिक एवमेतत् । इह कौशिक नगरान्तिकानि सहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां विवर्त्स्यन्ति
येन सर्वसत्वाः सत्वाः सर्वसत्वान्याभिप्रतिपद्यामः ॐ [illegible] सहस्रं बोधिसत्वानां महासत्वानां सर्वसत्वानामनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ [illegible] सहस्रं ते अनुत्तरायां [illegible] बोधिसत्वान
महासत्वसत्वान् [illegible] तावच्छतसहस्रं ते [illegible] ॐ [illegible] बोधिसत्वानां महासत्वानां [illegible] विक्षिप्तं [illegible] विज्ञानेन
संविघ्नतः बोधिसत्वान बोधिसत्वसंनाहेन [illegible] तावच्छतसहस्रं ते न विक्षिप्तं सर्व [illegible] संनाहे ॐ [illegible] अनुप्रवीत समन्वादत् [illegible]
किंचित् [illegible] वायवत [illegible] समन्वादतः प्रतीत [illegible] बोधिसत्वानां [illegible] सहस्रं ते अनुप्रवीत समन्वादत् [illegible] सर्वचित्तं [illegible]

बोधि

ष्ठति। एवं विकल्पयन्त सर्वत्र नामसंज्ञाकृत्या सत्त्वजीवजन्तुपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकसंज्ञा यावत् सर्वतन्नामधेयं संज्ञा दशसर्वाकारज्ञतासम्यक्संबुद्धः सम्यक्संबुद्ध इति॥ सुभूतिराह

यदि सत्त्वास्ते सर्वाकारज्ञतानन्तसविषयतानामाभिः सत्त्वान् बोधिसत्त्वसत्त्वान् नादसत्त्वी यावत् सर्वाकारज्ञतासमन्वार्यं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य संनाह इति। सर्वधर्माः संबद्धा न कार्यं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य संनाह

मेवं यं गच्छति ना सर्वाकारज्ञतामानमिता यावन्न हि एवं संनाहसंनद्धः॥ एवं सर्वसत्त्वान् परिनिर्वापयिष्यामः॥ सुभूतिरेवमवोचत्॥ ॥ सुभूतिराह॥ अयं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य एवं सत्त्वान् परिनिर्वाप

यिष्यामीति। एवं संनाहसंनद्धस्य स्कन्धप्रत्येकबुद्धभूमिः श्रावकभूमिर्वा प्रत्येकबुद्धभूमिर्वा। सुभूतिराह भगवन्नेव कारणं बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवं संनाहसंनद्धः सर्वसत्त्वान् परिनिर्वापयिष्यामी

ति श्रावकभूमौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा पतेन्न विमुच्यते। तत्कस्य हेतोः यथापि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सर्वभावेन सत्त्वानां कृतशः संनाहसंनद्धः॥ सुभूतिरेकाकिनं स्वभावेन॥ ॥ एवमुक्ते भगवान्

आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। किं पुनस्त्वं सुभूते अर्थवशं सम्पश्यन्नेवं वदसि। यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य संनाहसंनद्धस्य सुभूते गच्छतीनां यानं प्रज्ञापारमितायामविचारः कस्यापि स्वमनसा मनसिकार

न प्रतिकांक्षति न श्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं वा सत्त्व स्थितः। तथापि भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रादेशिकानां सत्त्वानां कृतशः संनाहसंनद्धः सर्वसत्त्वानां परिनिर्वाणाय सर्वाकारज्ञतायां

न स्थितः। भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संनाहसंनद्धः॥ भगवानाह। एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। न प्रादेशिकानां सत्त्वानां कृतशः बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संनाहः संनद्धः। अपि तु खलु पुनः

सुभूते सर्वसत्त्वानां परिनिर्वाणाय सर्वाकारज्ञतायां कृतशः बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संनाहः संनद्धः॥ सुभूतिरेवमवोचत्॥ ॥ सुभूतिराह॥ यद्भगवानेवमाह महायानमिति भगवन् कतमत् महायानं कथं

यानं कथं विज्ञातव्यं कथं स्थितम्। तत्कस्य हेतोः। तद् भगवन् तेन गच्छति नाम यान महायानमिति यस्य विधर्मस्य यानि नियुक्तिः तद्यान मयं। यावत् तावन्न यायात् तावन्न यानं। आकाशं तावद् भगवन् गच्छति

३१७

पारमिता रावना। सर्वधर्म्मा रावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। असंस्कृता वनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। अपरिनिष्पद रावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। रावनाविरावनेषा भगवन्यदुतप्रज्ञापा
रमिता रावना॥ रागवानास॥ कल्पसहस्र रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। सहस्रमिता रा। रूप रावनाविरावनेषा भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। वेदनासंज्ञासंस्कारा रावनाविरा
वनेषा भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता रावना विज्ञान रावनाविरावनेषा भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। [illegible] रावनाविरावनेषा भगवन्यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। सत्वजीवजन्तुपोषपुरुषपुद्गलमनुजमा
नवकारकवेदकजानकपश्यक रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना॥ दानपारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। शीलपारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमि
ता रावना। क्षान्तिपारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। वीर्यपारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। ध्यानपारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता राव
ना। प्रज्ञापारमिता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। अध्यात्मशून्यता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। यावदभावस्वभावशून्यता रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रा
वना॥ स्मृत्युपस्थान रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्ग्ग रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्ति रावना
विरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता विमोक्षा रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। विमोक्षमुखसमाधिसमापत्ति [illegible] रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञा
पारमिता रावना। आर्यसत्य रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। दशबल रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा रावनाविरावनेषा य
दुतप्रज्ञापारमिता रावना। स्रोतआपत्तिफल रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। सकृदागामिफल रावनाविरावनेषा यदुतप्रज्ञापारमिता रावना। अनागामिफल रावनाविरावनेषा यदुतः

संमार्ग९

प्रज्ञापारमिताभावना। अर्हत्त्वभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। प्रत्येकबुद्धभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। बोधिसत्त्वभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना
। यावत्सर्वाकारज्ञताभावनाविभावनैषा ह्गावन यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। रसभावनाद। एवमनन्तसत्त्वत एवमनन्ततया। रूपभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। वेदनासंज्ञासंस्का
रभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। विज्ञानभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। स्कन्धभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। धातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञा
पारमिताभावना। आयतनभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। प्रतीत्यसमुत्पादभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। प्रतीत्यसमुत्पादांगभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभा
वना। चक्षूरूपचक्षुर्विज्ञानचक्षुःसंस्पर्शचक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोधर्म्मा। मनोविज्ञानमनःसंस्पर्शमनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाभाव
नाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। पृथिवीधातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। अब्धातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। तेजोधातुभावनाविभावनैषा यदुत २१७
प्रज्ञापारमिताभावना। वायुधातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। आकाशधातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। विज्ञानधातुभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभा
वना। अविद्याभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। संस्कारभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। विज्ञानभावनाविभावनैषा नामरूपभावनाविभावनैषा षडायतनभावनाविभाव
नैषा स्पर्शभावनाविभावनैषा वेदनाभावनाविभावनैषा तृष्णाभावनाविभावनैषा उपादानभावनाविभावनैषा भवभावनाविभावनैषा जातिभावनाविभावनैषा जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्यो:
पायासभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। एवं सर्वपारमिताभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। सर्वशून्यताभावनाविभावनैषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। बोधिपक्षधर्म्म:

भावनाविभावनेषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना तावन्नाप्रमाणासमानानुपमसमा किं भावनाविभावनेषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। सार्यसत्त्वानि प्रज्ञानुसारिणी निर्मिताप्रभिन्दितविमोक्षसमाधिसमापत्तिधात्री

सर्वभावनाविभावनेषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। भगवन्नेवमुक्ते प्रमितसमितभावनाधिकबुद्धधर्मभावनाविभावनेषा यदुत प्रज्ञापारमिताभावना। यावत्सर्वाकारज्ञताभावनाविभावनेषा यदुत प्रज्ञापारमि

ताभावना॥ इति मूलपत्रं समाप्तं भगवन्॥ ❀ ॥ कतमस्य भगवंस्तीर्णायां प्रज्ञापारमितायामनुयुक्तो किं तथा बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽविनिवर्तनीयो भवति। यः कश्चिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु गतीनायां प्रज्ञापा

रमितायां नातिनिविष्टमनसा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः उपयाती किं तथा उपायकौशल्येन यानमिकायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां बोधिसत्त्वो

महासत्त्वानाति निविष्टमनसा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः उपयाती किं तथा यः अध्यात्मशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां नातिनिविष्टमनसा एवं स्मृत्युपस्थानेषु यावदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मेषु नातिनिवि

ष्टमनसा प्रथमध्यानेऽप्रमाणेष्वारूप्यसमापत्तिषु नातिनिविष्टमनसा अष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु नातिनिविष्टमनसा समाधिधारणीमुखेषु सर्वज्ञतायां नातिनिवि

ष्टमनसा भगवन्नेवमेव प्रयुक्तिसाविवाद दशबलबुद्धधर्मेषु नातिनिविष्टमनसा यः कश्चिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतायां नातिनिविष्टमनसा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः यः कश्चिद्बोधिस

त्त्वो महासत्त्वः षट्सु गतीनायां प्रज्ञापारमितायां चरन्नयनदृष्टिकानि नयनमात्रमानि मानने अयतनार्थे प्रतिपद्यति स अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः यः कश्चिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु गतीना

यां प्रज्ञापारमितायां चरन्नयनस्पृष्टमागच्छति सा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः यः कश्चिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु गतीनायां प्रज्ञापारमितायां चरन्नवगमहितो विज्ञप्त्यादेशसंज्ञियतनया

स्मिन्स्तुतमवे विज्ञप्त्यादेशसंज्ञियतनसा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः उपयाती किं तथा यः यः कश्चिदविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वांगमनीनायां प्रज्ञापारमितायां साध्यमाभयोनाकुसलि

नसन्नयन्ति नसक्रामसमायथ्यफ नावन्तो यन्त नर्मनीयफनवास्यविप्रुष्टीरवतिमानसंप्रज्ञापारमितया वाचिनदिता रवति । शतिनन्दमित्रज्ञापारमिताप्रवर्तेषु स्थावाकृज्ञातिपर्य्यवाप्ता निष्पा
वावयति यानिशब्दमनसिकरोति । तथत्वायप्रतिपद्यते । यदि तथ्यमतः स त सं पूर्व्वीकृतीयमनाविनिवर्त्तनीयनबोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमिताया उद्दिश्य वाचा भा
षावाचियायानिशब्दमनसिकृता । तथत्वायप्रतिपद्यते । तत्कस्य हेतोस्तथाहि सुभूते अविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां शाश्यमाशायां नाशुष्यमिनमर्त्तजसमायथ्यनाव
लीयतनसंलीयननवास्यविपृष्ठीरवतिमानसंनस्पष्टस्सावलतेउकन वद्धस्वाऽकृज्ञातिपर्य्यवाप्ताति भावयति वाचयति यानि शब्दमनसि करोति । तथत्वायप्रतिपद्यते ॥ ऽ अन्यविनिवर्त्तनीयलक्षण
वः ॥ ० ॥ सर्व्वसिनायः ॥ अथ भगवान् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः ऽ सुभूते गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां शाश्यमाशायां नाशुष्यमिनमर्त्तजसमायथ्यमनावलीयतनवास्यविपृष्ठीरवतिमानसं कथं भग
वं भूतनबोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महासत्त्वेन ऽ गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां भावयितव्या । भगवानाह । सर्व्वाकारज्ञतानिम्नयामनसा सत्कृत्यानेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ऽ गम्भीरायां प्रज्ञापारमि
ताया भावयितव्या । सुभूतिराह । कथं भगवन्सर्व्वाकारज्ञतानिम्नयामनसा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां भावना भवति । भगवानाह । शून्यतानिम्नया शून्यताप्रवणया
शून्यताप्राग्भारयामनसा सत्कृत्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ऽ गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां भावना भवति । आनिमित्तनिम्नयानिमित्तप्रवणयानिमित्तप्राग्भारयामनसा सत्कृत्याप्रणिहित
निम्नयाप्रणिहितप्रवणयाप्रणिहितप्राग्भारयामनसा सत्कृत्या । आकाशनिम्नयाकाशप्रवणयाकाशप्राग्भारयामनसा सत्कृत्य । यावद्बहुकोटिनिम्नयाबहुकोटिप्रवणयाबहुकोटिप्राग्भार
यामनसा सत्कृत्या । अनभिसंस्कारनिम्नयानभिसंस्कारप्रवणयानभिसंस्कारप्राग्भारयामनसा सत्कृत्या ऽ गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां भावना भवति । स्वप्ननिम्नयानिर्म्माणनिम्नयामनसा ३२८

रतमस्कत्वा । मायानिश्रितयामनसी चित्तनिश्रितयासरागसंस्कृतत्वा । धृतिशुक्लानिश्रितयाधृतिरातनिश्रितयासरागसंस्कृतत्वा । धृतिविश्वनिश्रितयागन्धर्वनगरनिश्रितयासरागसंस्कृतत्वा । सुभूते हीनायां प्रज्ञापारमि
तायां व्यवदानमानमनोरथविता । सरक्रियाता ॥ एवं भगवानेवमाह ॥ शून्यतानिश्रितयागशून्यताप्रवधमाशून्यतायाम्मानयासंस्कृतत्वा । सुभूते हीनायां प्रज्ञापारमितायां बोधिसत्वानाम्महासत्वानां व्यवचारानधारव
ति । एवमपि मिथ्यायुक्तिस्तिताकाशमनुत्पादनिरोधजातताचासं ... भयवदानततधमाविगथतारं नन्यत थताधर्मताधर्मस्थितिताधर्मनियामताभूतकोटिचित्यतारस्ता काश्यनीहिसंस्कारान् स्वयं निर्मोक्षमा
यामनीविप्रतिशून्यताप्रतिरासप्तत्रिंशद्विमलगन्धर्वनगरनिश्रितयाश्रवधयाप्राप्तानयासरागसंस्कृतत्वा । बोधिसत्वानाम्महासत्वानामिदं सुभूते हीनायां प्रज्ञापारमितायां व्यवचारमारवति । किं पुनः सुभूते गर्व
बोधिसत्वो महासत्वो रूपमपि व्यवचारयति । वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानमपि व्यवचारयति । सर्वस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादं प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि व्यवचारयति । सर्वपारमिताश्च
सर्वशून्यताः सर्वविमोक्षसमाधिधारणीमुखानि व्यवचारयति । सर्वबोधिपक्ष्यान् धर्मान् व्यवचारयति । अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीरार्यसत्यानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि व्यवचारयति । दशब
लवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान् व्यवचारयति । किं पुनः सुभूते गर्व बोधिसत्वो महासत्वो यावत्सर्वाकारज्ञतामपि व्यवचारयति ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो रूपं व्यवचारयति । न वेदनां
संज्ञां संस्कारान् वा विज्ञानं व्यवचारयति । न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादं न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि व्यवचारयति । न सर्वपारमिता न सर्वशून्यता व्यवचारयति । न बोधिपक्ष्यान् धर्मान् व्यवचारयति । ना
प्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्नार्यसत्यानि व्यवचारयति । न विमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि व्यवचारयति । न दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान् व्यवचारयति । न सुभूते बोधिस
त्वो महासत्वो यावत् सर्वाकारज्ञतां व्यवचारयति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सुभूते सर्वाकारज्ञता न कुतश्चिदागता न क्वचिद्गता न पूर्वस्यां दिशि गता नापि क्वचिद्विदिशि गता न दशसु च पर्दशसु गता नास्याः संख्ये

ड मत्तपेत । नगमनं नागमनं नमूपत्तत्पत । यस्माण्वनसं ख्यनगमनं नागमनं नमूपत्तत्पत । स्मानगक्यकनीविदाति सं वाह्नं । ननुपनन वेदनयानन्नसंस्कृया न तं स्का येत्न विज्ञानान नस्कन्ध्ये सं धातुरिनीयः

नने नुप्रमीत्युसमृत्याद्नत्नप्रमीत्युसमृत्यादां गेर्नयानन्नूतनीत्तनतकाः स्मानवीर्यमनध्यानननप्रकृया याव न्नसर्वाकानज्ञत्राः ननताशिसं वाह्नं । तत्कत्यस्त्ता ४ । नूयम वसर्वाकानज्ञतावदने

वसर्वज्ञता । कानज्ञता संस्कृवसर्वाकानज्ञता । संज्ञानां वसर्वाकानज्ञता । विज्ञानसवसर्वाकानज्ञता । तत्कत्यस्त्ता ५ । तथादि सूत्तत यावन्नूपस्यतथता यावन्सर्वाकानज्ञतायास्तथता यावद्बुद्धधर्माणां तथ

तां उकैवेषा तथता ह्नुया मृद्धीकानावदना या ४ संज्ञाया ४ सत्तत्नानां याव विज्ञानस्य तथता यावसर्वाकानज्ञतायास्तथता याव्वबुद्धधर्माणां तथता उकैवेषा तथता नूयाम्नुद्धीकानायावस्कन्धे ४

आत्वायतनप्रमीत्युसमृत्यादानां ३ श्रया तथता । यावसर्वाकानज्ञतायास्तथता यावबुद्धधर्माणां तथता उकैवेषा तथता मृद्धया मृद्धीकाना यावस्क धर्माश्वायतनप्रमीत्युसमृत्यादां शनानां वया तथता ।

यावसर्वाकानज्ञतायास्तथता यावबुद्धधर्माणां तथता उकैवेषा तथता अृद्धयामृद्धीकाना ॥ एवंयावपारमितातथता यावगुण्यतातथता यावबोधिपक्ष्यधर्मतथता यावाप्रमाणध्यानानूप्यसः

मायकि तथता यावाप्रमाणतथता याव समाधिसमापत्तिनां तथता यावविमोक्षमुखतथता यावारिज्ञातथता यावदशवलवैशारद्यप्रतिसंविद्तथता यावावेणिकबुद्धधर्मान्तथता यावः

वसर्वाकानज्ञतायास्तथता यावबुद्धधर्माणां तथता उकैवेषा तथता अद्वयाद्वैधीकाना ॥ पृथग्जनसुकमाबवनाकानूयावदाश्च्रद्धवयूपाद्विषाविनिवृत्तनवपूर्वनिकृतीत्यादिखानूयस्तक्रमदयूपुनी

कसोशत्यिकसान्दानन्तदानान्यावबोधिपुद्धित्वानन्तसर्वाकानज्ञताकिमपक्तिसाक्तिस्याव यन्ततगवांस्तिनायसंक्रा नाउय संक्रमनगत ८ याचोभिनातिवं घत्रकां कस्ति नाय कामावचनानूपावचवाश्चद

वयूतानगवक्षमेतदवोचन्नाशक्षीयारतगवन्श्रूयानमिताद्दभगवनतूबायाश्चकीर्तकाव वकारनाकाणुश्चातिपूनः यष्ठितबि ह्नवदनीयासर्वलोकविप्रत्यनीकायइतनत्वयाम्तातां योषिर्यज्ञनाम

३२७

तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः ॥ एवं गंभीरायां प्रज्ञापारमितायां सर्वं निष्प्रपञ्चो निर्दिशति । रूपमेव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमेव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव विज्ञानं । त-
त्कस्य हेतोः या च रूपस्य तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा । या च वेदनायास्तथता या च संज्ञायास्तथता या च संस्काराणां तथता या च विज्ञानस्य तथता या च सर्वाका-
रज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा ॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाद एव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादः तत्कस्य हेतोः या च स्कन्धधा-
त्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा ॥ एवं या च यावद्बुद्धानां भगवतां तथता या च यावत्सर्वाकारज्ञतायास्तथता ऽद्वया द्वैधीकारा ॥ एवमुक्ते
भगवान् कामावचरांश्च देवपुत्रानेवमाह । एवमेतद्देवपुत्रा एवमेतत् । रूपमेव देवपुत्राः सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव देवपुत्रा रूपं । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमेव देवपुत्राः सर्वाकारज्ञता सर्वाका-
रज्ञतैव देवपुत्रा विज्ञानं । तत्कस्य हेतोः या च रूपस्य तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा । या च वेदनायास्तथता या च संज्ञायास्तथता या च संस्काराणां तथता या च विज्ञानस्य
तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा । एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाद एव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादः तत्कस्य हेतोः या च
स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा ॥ दानपारमितैव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव दानपारमिता ॥ एवं शीलपारमिता । क्षान्ति-
पारमिता । वीर्यपारमिता । ध्यानपारमिता । प्रज्ञापारमितैव देवपुत्राः सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतैव देवपुत्राः प्रज्ञापारमिता । तत्कस्य हेतोः । या च दानपारमितायास्तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथ-
ता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा । एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमितायास्तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथता ऽद्वया द्वैधीकारा ॥ अध्यात्मशू-

शून्यते व सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते वाध्यात्मशून्यता । एवं यावदभावस्वभावशून्यते व सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते वाभावस्वभावशून्यता । तं कस्य हेतोः या या च साभावस्वभावशून्यता या च सर्वा
कारज्ञता यास्य तथता एकमेवैषा तथताद्वयाद्वैधीकारा ॥ स्मृत्युपस्थानान्येव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते वस्मृत्युपस्थानानि । एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गा एवं सर्वाकारज्ञता सर्वा
कारज्ञते व सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाः । तत्कस्य हेतोः या च सम्यक्प्रहाणस्य तथता या च सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकमेवैषा तथताद्वयाद्वैधीकारा । एवं यावत्सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबल
बोध्यङ्गमार्गेण तथता यावत्सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथताद्वयाद्वैधीकारा ॥ अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्त्य एव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते वाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः । तत्कस्य हेतोः या चाप्र
माणध्यानारूप्यसमापत्तीनां तथता यावत्सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथताद्वयाद्वैधीकारा ॥ एवमार्य्यसत्यशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि त्रिविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसं
विदावेणिकबुद्धधर्मा एवं सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते वावेणिकबुद्धधर्माः । तत्कस्य हेतोः या चावेणिकबुद्धधर्माणां तथता यावत्सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथताद्वयाद्वैधीकारा ॥ एवं स्रोत
आपत्तिफलं सकृदागाम्यनागाम्यर्हत्त्वं प्रत्येकबुद्धत्वं बुद्धत्वमेव सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञते व बुद्धत्वम् । तत्कस्य हेतोः या च बुद्धानां समवतीत तथता यावत्सर्वाकारज्ञतायास्तथता एकैवैषा तथताद्व
याद्वैधीकारा ॥ स्मयिद वपूयाजुर्थवसं तस्यार्णस्तथागतो स्त्री सकलाया विरजं नामयामास तं वर्म्मदिगनायां तत्कस्य हेतोः आगमी वावतायी धर्म्माः [illegible] अनुपलब्धास्त [illegible] सर्वकायवचसा [illegible] शून्या
पश्चिमा विक्रवयन्तीय सर्वलोकधातुविउलनीकाय [illegible] गन्धर्वतथागतानां वादिवक्षमानकनाविदति संबुद्धानकदाविदति संबुद्धानकाविदति संबुद्धाः [illegible] साधर्म्माभिर्निगमीते वाधर्म्मसायकन्तव्यसमदाचाराना
दयस्तम्भानः संविघ्न ॥ इति आर्यसंबन्धसरागवः ॥ ७ ॥ आकाशगर्भनामा [illegible] ययूजामस्वीनायधर्म्मः ॥ तथापार्श्वविनताधर्म्म [illegible] कोटीभं [illegible] याव [illegible] विनयधर्म्मा [illegible] नत्याद वयु

३२०

ज्ञागम्भीरो नाय स्थानाः ॥ एवं कार्यार्थिक व याव [illegible] गमनागमनतया [illegible] त्याया विविधाय समतया [illegible] संक्रमणाय वचनासमतया प्रतिसंस्कारसमतया [illegible] गम्भीरो नवयावत् [illegible] विकुर्वणा पाय [illegible] रूतमन ऽऽऽऽऽऽऽऽऽऽऽ
ज्ञानानवकाशकथबुद्धज्ञानकपयक्ष गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म ॥ अवदाना संज्ञा संस्कार विज्ञानगंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्ध
गंभीरो नवयाव [illegible] गंभीरो नवयाव [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] निमित्तागंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] निमित्तागंभीरो नवया [illegible]
यानिमित्तागंभीरो नवयावी [illegible] यान्निमित्तागंभीरो नवयाव्यान यान्निमित्तागंभीरो नवया [illegible] यान्निमित्तागंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नवया
द्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] गंभीरो नवयावत् [illegible] यावद्बुद्ध [illegible] धर्म [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म [illegible] समापत्ति गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म
[illegible] गंभीरो नवयावत् [illegible] निमित्त [illegible] गंभीरो नवयावत् [illegible] गंभीरो नवयावत् [illegible] विपाक समाधि समापत्ति [illegible] गंभीरो नवयावद्गर्भ [illegible] गंभीरो नवयावत् [illegible]
धर्मगंभीरो नवयावत् [illegible] गंभीरो नवयावद्बुद्धपूजागंभीरो नाय धर्म ॥ एवमक्षरपदबुद्ध [illegible] यावत् सर्वलोकविग्रह [illegible] धर्मा [illegible] गंभीरो नाय धर्म [illegible]
[illegible] तायवादन तथा [illegible] वाद [illegible] नवदनायान संख्या [illegible] विज्ञान [illegible] नानुगताय वाद [illegible] नायक [illegible] यावत् [illegible] नानुगताय वाद [illegible]
[illegible] एवं सर्वशून्यतां [illegible] विविध [illegible] भगवता [illegible] बुद्धधर्माः [illegible] तायवानानुगताय वाद [illegible] सर्व [illegible] तायवानानुगताय वाद [illegible]
[illegible] नायक [illegible] वाद [illegible] ॥ एवं [illegible] नानुगताय वाद [illegible] ॥ एवं [illegible] नानुगताय वाद [illegible] धर्माय [illegible] नानुगताय वाद [illegible]

पंचविंशति

ना ऽरूपस्य हेतुना कस्य न भिन्नं न पश्यति । ममवेदना मम संज्ञा मम संस्कारा मम विज्ञानं मम स्कन्धा मम आयतनानि मम धातवो मम [illegible] प्रतीत्यसमुत्पादा [illegible] मम दानपारमिता मम शीलपारमिता मम
क्षान्तिपारमिता मम वीर्यपारमिता मम ध्यानपारमिता मम प्रज्ञापारमिता मम [illegible] मम अध्यात्मशून्यता मम बहिर्धाशून्यता मम [illegible] शून्यता मम
[illegible] नानि मम सम्यक्प्रहाणानि [illegible] यावदभावस्वभावशून्यता मम [illegible] मम समाधि मम [illegible] मम
[illegible] मम [illegible] अष्टादशावेणिका [illegible] मम [illegible] मम
[illegible] मम सर्वाकारज्ञता [illegible] सर्वाकारज्ञता [illegible] । नानुपश्यति [illegible] संज्ञा [illegible] ३२१
[illegible] विज्ञानस्य [illegible] । नानुपश्यति [illegible] विज्ञानस्य [illegible] यावन्मिता [illegible] ।
[illegible] । यस्त [illegible] पारमिता सर्वशून्यता [illegible] समाधि [illegible] । यत्र [illegible] ।
[illegible] । यदेव [illegible] सर्वाकारज्ञता [illegible] यावन्न [illegible] पारमिता [illegible] वीर्य [illegible] पारमितां [illegible] सर्वाकारज्ञ
तां [illegible] ॥ [illegible] सर्वलोकधातु [illegible] ॥ [illegible] सर्वधर्मानुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः । कस्मादनुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः [illegible] पारमितानुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः । यावत् [illegible] पारमितावी
र्यपारमिताक्षान्तिपारमिताशीलपारमितादानपारमितानुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः [illegible] अनुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः । यावत् [illegible] शून्यतानुलोमिकार्थं भगवन्धर्मः [illegible] अनुलोमिकार्थं भग

वध्यमानश । सत्त्वास्तुभाषिद्वियादत्रियवस्वाध्यद्धमार्गानुलोमिकायं भगवन्धर्मक्षणस्य सत्त्वानुलोमिकायं भगवन्धर्मः । ध्यायं सत्त्वानुलोमिकायं भगवन्धर्मः । ध्यानाध्यानारूप्यसमापत्तिः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिः

ध्यानवीर्यमुखानुलोमिकायं भगवन्धर्मः । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानुलोमिकायं भगवन्धर्मः पदं भगवन्सर्वधर्मप्रतिसंविदावशिकबुद्धधर्मानुलोमिकायं भगवन्धर्मः । सर्वाकारज्ञतानुलोमिकायं भगवन्धर्मः शता

यन्धर्मः का विज्ञप्तिः स्यान्नानुपलब्धप्रतिसंविदन्यथा । एवं भगवन्दशानां संज्ञायोगेन स्त्यानयुवि ज्ञानानवस्थितिः स्यात् । किं न भगवायतनप्रतिसंवित्सत्त्वार्थप्रतीत्यसमुत्पादा । भगू नयप्रतिदन्यथा । सर्वभावाभिनिवेश सर्वज्ञताप्रतिदन्य

थः । सर्वज्ञाधियवस्तुधर्मपूर्वप्रतिदन्यथा । आर्यसत्यपूर्वध्यानारूप्यसमापत्तिः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिः ध्यानवीर्यमुखपूर्वप्रतिदन्यथा । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानुपूर्वज्ञानसमुद्गमवन्तवैभिर्नवप्र

तिसंविदावशिकपूर्वबुद्धधर्मपूर्वप्रतिदन्यथा । सर्वाकारज्ञतायाश्च प्रतिदन्यथा । अनुपलम्भस्य वस्तुनो भावस्य धर्मस्य कोऽकारः समतामुपादाय । एवं धर्मसमतामुपादाय मिथ्या तु निवृत्तानामुपादाय रूपादीनां समतामुपाद

य । अविद्याधातुसमतामुपादाय । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमतामुपादाय । अनुत्पादनिरोधसमतामुपादाय । अनुत्पादस्वभावानां समतामुपादाय । अनुत्पादं धर्मानुपादायानुत्पादनिरोधतामुपादाय । वेदनासंज्ञासंस्का

रविज्ञानानुत्पादानिरोधतामुपादाय । चक्षुरायतनानुत्पादनिरोधतामुपादाय । सत्त्वसमुत्पादनिरोधतामुपादाय । सर्वधर्मनिमित्त सर्वकूपधर्मानुत्पादनिरोधतामुपादाय । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावशिकबुद्धधर्मानुत्पा

दनिरोधतानुपूर्वसमाधिः ध्यानारूप्यसमापत्तिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिः ध्यानवीर्यमुखानुत्पादनिरोधतामुपादाय । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावशिकबुद्धधर्माणामनुत्पादनिरोधतामुपादा:

य ॥ शून्यप्रतिपादास्तथागतस्य ॥ ७ ॥ अनुत्पादकायधर्मानुपादानानुपलब्धितामुपादाय । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानपदानुपलब्धितामुपादाय । चक्षुरायतनप्रतीत्यसमुत्पादप्रतीत्यसमुत्पादपदानुपलब्धितामु

पादाय । सर्वभावमिता सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिः ध्यानवीर्यमुखपदानुपलब्धितामुपादाय । आधिपत्यधर्मपदानुपलब्धितामुपादाय । ध्यानारूप्यसमापत्तिः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितपदानुपलब्धितामुपादा:

मा॥ सर्व्वीमुपलब्धिहेतुर्भगवतस्तेषामभावमप्राप्तिमुपादायावलिकावुद्धेयधर्म्मसमतामनुसृत्य तथतामुपादाय। सर्वाकारज्ञतायामनुयुक्तस्थितामुपादाय। प्रमुदितापरिवर्त्तः ४॥ ॥ रूत्यपदसमत ४॥ ॥अथ खलु ये कामाव
चरा प्र देवपुत्रा भगवन्तमेतदवोचन्। अनुजातोयं भगवन् स्थविरः सुभूतिः। कृतेन यान क्रमसलता स्थाभिमुखदवदेशयति। सर्वं तच्छून्यतानिमित्ताप्रणिहितमारभ्य धर्म्मं देशयति। अथ खलु आयुष्मान् सुभूति
स्तान् कामावचरान् रूपावचरान् देवपुत्रानामन्त्रयामास। यद्वदथ अनुजातोयं भगवन् स्थविरः सुभूतिस्तथागतं। किन्निमित्तमनुजातस्त्वात्। स स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातस्तथागतस्य तथतामनुजात
स्तथता। नामनामतो एवमेव तथता तथागततथता नुना गता असतो। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतस्यानुजातः। यथा तथागततथता सा सर्वधर्मतथता। या सर्वधर्मतथता सा तथागततथता। सुभूतितथता अनन्यतथ
ता। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः॥ या तथागततथता सा स्थिता या स्थिता तथता सा तथागततथता। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः। या च तथागततथता अविकारा निर्वि
कारा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथता अविकारा निर्विकारा। यथा तथागततथता न क्वचित् प्रतिहन्यते। एवं सर्वधर्मतथता न क्वचित् प्रतिहन्यते। या च तथागततथता या च सर्वधर्मतथता एकैवैषा तथता
अद्वया अद्वैधीकारा। न सा क्वचित् तथता यतः सा न क्वचित् तथता ततः सा तथता अद्वया अद्वैधीकारा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः। यथा तथागततथता सर्वत्राविकल्पा निर्विकल्पा। एवं हि
स्थविरः तथता सर्वत्रा अविकल्पा निर्विकल्पा। यथा तथागततथता अच्छिन्ना अच्छेद्यानुपलब्धत्वा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथता अच्छेद्यानुपलब्धत्वा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातस्तथा यथा च तथा
तथता सर्वत्र तथता सर्वधर्मतथता। या न सा क्वचित् तथता ततः सा तथता तथैव सा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः तथता अविकल्पा। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः। यथा तथागत
गततथता नातीता नानागता न प्रत्युत्पन्ना॥ एवं सर्वधर्मतथता नातीता नानागता न प्रत्युत्पन्ना। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथता नातीता नानागता न प्रत्युत्पन्ना। एवं हि स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः॥

नितु यथा ॥ शुकीत तथता समतयात थागत तथता समतयाः शीत तथता समतात थागत तथता समता । स्वभाग तथता समतयात थागत तथता समता । तथागत तथता समतयाऽपूर्वान तथता समता युक्त
त्यन्न तथता समतयात थागत तथता समतयात थागत तथता समतयाऽपूर्व त्यन्न तथता समता ॥ ॰ति हि षृ ता नागत स्वरूप त्यन्न तथता चत थागत तथता चाद्वयमद्वैधीकारा । रूप तथतयात थागत तथ
तात थागत तथता या रूप तथता । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञान तथतयात थागत तथता । तथागत तथता या विज्ञान तथता ॰ति हि तथागत तथता च रूप वेदना संज्ञा संस्कार विज्ञान तथता चाद्वयम:
द्वैधीकारा । स्कन्ध तथतयात थागत तथताक थागत तथतया स्कन्ध तथता । धातु तथतयात थागत तथताक थागत तथतया धातु तथता । आयतन तथता यात थागत तथता । तथागत तथतया आयतन तथताऽ
प्रतीत्यसमुत्पाद तथतयात थागत तथता । तथागत तथता प्रतीत्यसमुत्पाद तथता । प्रतीत्यसमुत्पाद तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया या प्रतीत्यसमुत्पाद तथता ॰ति हि स्कन्ध धातु
आयतन प्रतीत्यसमुत्पाद प्रतीत्यसमुत्पादात्र तथता च तथागत तथता चाद्वयमद्वैधीकारा । आत्म तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया आत्म तथता । एवं सत्त्व जीव पोष पुरुष पुद्गल मनु
नुज मानव कारक वेदक जानक पश्यक तथता च तथागत तथता चाद्वयमद्वैधीकारा । दानपारमिता तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया दानपारमिता तथता । एवं शीलपारमिता क्षान्ति:
पारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया प्रज्ञापारमिता तथता ॰ति हि दान शील क्षान्ति वीर्य ध्यान प्रज्ञापारमिता तथता च तथागत तथता
चाद्वयमद्वैधीकारा । अध्यात्म शून्यता तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया अध्यात्म शून्यता तथता । एवं यावदभाव स्वभाव शून्यता तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया यावदभाव स्वभाव शून्यता तथता । ॰
ति ह्यध्यात्म शून्यता तथता च यावदभाव स्वभाव शून्यता तथता च तथागत तथता चाद्वयमद्वैधीकारा । स्मृत्युपस्थान तथतयात थागत तथता । तथागत तथतया स्मृत्युपस्थान तथता । एवं सम्य

२था वैं

शुक्राशोचिर्यदद्विपवतत्वाथममार्न्यतथतयातआगततथताआगततथतयामार्न्यतथता॥शुक्रेतिद्विरुरु।मक्षनतथतावस्माशुक्राशोचिर्यादद्वियवत्वाथममार्न्यतथतावथआगततथतावाद्व
यमतदवेधीकावे।जुषमायथ्यानानूयममापाकितथतया।तआगततथतातथ्यगततथतया।ष्ठमायथ्यानानूयममायाकितथता।सर्वविमाकसमाधिसमायाकिश्वानधीमूस्वतथतयातआगततथता
तथ्यगततथतयासर्वविमाकसमाधिसमायकिश्वानधीमूस्वतथता।शुतिश्वषमायथ्यानानूयममायकितथतावसर्वविमाकसमाधिसमायकिश्वानधीमूस्वतथतावतथ्यगततथतावादयमतदवेधी
कावे।पूमतानिमिलाष्ठगिदिततथतयातथ्यगततथता।तआगततथतयागताता निमिलाष्ठगिदिततथताजार्येसतयतथतयातआगततथता।तआगततथतयाजार्येसतयतथता।स्मितिह्वातभः
तयातआगततथतातथ्यगततथतया।जुतिह्वतथता।स्मितिद्विश्वयतानिमिलाष्ठगिदिततथतावार्यसत्यतथतावारिह्वातथतावतथ्यगततथतावादयमतदवेधीकावे।दमवत्सवेमनषुधि
समिकतथतयातआगततथता।तथ्यगततथतयादमवत्सवेमनषुधिसमिकतथता।जार्यविधिकवृध्वधर्मतथतयातआगततथतातआगततथतया।विधिकवृधधर्मतथता।शुतिद्विरमवत्सवेम ३२३
नषुधिसमिवतथतावावधिकवृधधर्मतथतावतआगततथतावाद्वयमतदवेधीकावे।सवीकावहूतावभतयातआगततथतावथ्यगततथतयासचाकावहूतावथता।शुतिद्विसवाकावह्वाताः
तथतावतआगततथतावाद्वयमतदवेधीकावे।शुष्येतामत्तनतुआगततथतायांतथतामाममातआगता।ह्नूकआयांसमवष्ट्रंवाधिमातिसंवृधसआमत।श्रीकनामत्ययंनता।अग्निमरतत्रपूनस्तथता
षीतवक्षेसाध्यमानःसंविसादष्ठमतासाहष्ठताकथाउर्षधिकानमहश्चद्रामतानिमिर्लेकस्मतष्ठकंयतसंष्ठकंम्यत।चताविउवसातिसंजवतावि।वधीविचवधातासंषुवेवता।वष्ठिविव्रवधिविसंप्रनक्षिति॥
धनिनिष्ठनस्यविसंप्रहराविता।गङ्गेतिषुगङ्गीसिसंष्ठवरावि।मूर्धादिगुन्नमति।यष्टिमादिगवनमति।यष्ट्विमादिगुन्नमति।पूर्वादिगवनमति।ऊर्ध्वादिगुन्नमतिदक्षिणादिगवनमति।दक्षिणादिगुन्न

मति। उक्तवादिगवनमति। शून्या इत्नमति मध्याञ्जूववमति। मध्याइत्नमति इच्छाकामवनमति॥ ७ ॥अथ खलु कामावचरा रूपावचराश्च देवपुत्रा दिव्यैश्चन्दनचूर्णैस्तं भगवन्तं स्थविरं सुभूतिं चाभ्यवकिरन्न

वंचावमताय क आश्चर्यं सुगत भगवन्नद्भुतं स्थविरः सुभूतिस्तथागतमनुजातः। सुभूतिराह सुगतवरा॥ ८ ॥अथ खलु स्थविरः सुभूतिस्तान् देवपुत्रानामन्त्रयते स्म। न खलु

निदिदेवपुत्राः स्थविरः सुभूति रूपमनुजानाति न रूपस्य तथतामनुजानाति नान्यत्र रूपतथतायाः अनुजानाति वेदनासंज्ञासंस्कारा न विज्ञानमनुजानाति न विज्ञानतथतामनुजानाति नान्यत्र विज्ञानतथताया

मनुजानाति स्कन्धधात्वायतनमनुजानाति न स्कन्धधात्वायतनतथतामनुजानाति नान्यत्र स्कन्धधात्वायतनतथतायामनुजानाति यावत्पृथिवीतत्त्वमनुजानाति न पृथिवीतत्त्वतथतामनुजानाति नान्यत्र पृथिवीतत्त्व

तथतायामनुजानाति एवं सर्वयानि सिद्धानि सर्वगुणसंस्कारास्त्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा अप्यनुजानाति स्मृत्युपस्थानानामुपस्थानानां यावत्समाधिसमापत्तिः अभिज्ञा मूलबलानि निमित्तानि दशबलानि वैशारद्यानि चत्वारि

प्रतिसंविदा वा वैशारद्या बुद्धधर्मान् न सर्वाकारज्ञतामनुजानाति न सर्वाकारज्ञतातथतामनुजानाति नान्यत्र सर्वाकारज्ञतातथताया अनुजानाति असंस्कृतमनुजानाति नासंस्कृततथतामनुजानाति नान्यत्र असंस्कृततथता

या अनुजानाति तथा हि ते धर्मा न संविद्यन्ते नोपलभ्यन्ते ये वा अनुजायेरन् येन वा अनुजायेरन्। यो वानुजायेत येन वानुजायेत॥ सुभूतिराह सुगतवरा॥ ७ ॥सुभूतिराह आयुष्मान् सारिपुत्रो भगवन्तमेव

द भावेन तस्मात्कारणात् अयं सुभूतिः स्थविरस्तथागतमनुजातः तथतया अविकल्पाविकल्पितानुत्तरा धर्मता। धर्मा नियामता तथता भूतकोटिः। यस्मिन् रूपं रूपतथता न रूपं तथता। यदा रूपमेव नोपलभ्यते कुतः पुना रूपतथतोपलभ्यते।

यत्र न वेदनासंज्ञासंस्कारा न विज्ञानमुपलभ्यते न विज्ञानतथता। यदा विज्ञानमेव नोपलभ्यते कुतः पुनः विज्ञानतथतोपलभ्यते। यत्र न स्कन्धधात्वायतनान्युपलभ्यन्ते न स्कन्धधात्वायतनतथता

ता। यदा स्कन्धधात्वायतनान्येव नोपलभ्यन्ते कुतः पुनः स्कन्धधात्वायतनतथतोपलभ्यते। यत्र न पृथिवीतत्त्वमुपलभ्यते न पृथिवीतत्त्वतथता यदा पृथिवीतत्त्वमेव नोपलभ्यते कुतः पुनः पृथिवीतत्त्वतथतोपलभ्यते यावद

न तथतावा यत्र प्रतीत्यसमुत्पादः प्रतीत्यसमुत्पाद एव नोपलभ्यते कुतः पुनः प्रतीत्यसमुत्पादतथता यत्प्रतीत्यसमुत्पादतथतामुपलप्स्यते । एवं सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सर्वविमोक्षसमाधिसमाप
त्तिधारणीमुखानि सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा आर्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा यत्र न सर्वाकारज्ञतोपल
भ्यते । न सर्वाकारज्ञतायास्तथता । यत्र सर्वाकारज्ञतैव नोपलभ्यते कुतः पुनः सर्वाकारज्ञतायास्तथतोपलप्स्यते । भगवानाह ॥ एवमुक्ते शारिपुत्र एवमाह । गम्भीरेयं शारिपुत्र तथता यत्र न रूपं तत्र
न रूपस्य तथतोपलभ्यते न रूपमेव नोपलभ्यते कुतः पुना रूपस्य तथतोपलप्स्यते । यत्र न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानमुपलभ्यते न विज्ञानस्य तथतोपलभ्यते विज्ञानमेव नोपलभ्यते कुतः पुनर्विज्ञान
स्य तथतोपलप्स्यते ॥ यत्र न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादा उपलभ्यते न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य तथतोपलभ्यते । स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पाद एव नोपलभ्यते कुतः पुनः स्कन्ध
धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य तथतोपलप्स्यते ॥ एवं यावन्न सर्वाकारज्ञतायास्तथता न सर्वाकारज्ञतायास्तथतोपलभ्यते सर्वाकारज्ञतैव नोपलभ्यते । कुतः पुनः सर्वाकारज्ञतायास्तथतोप ३२५
लप्स्यते ॥ अस्यां खलु पुनः शारिपुत्र तथतायामविततथतायामनन्यतथतायां भाष्यमाणायां त्रिंशतो भिक्षुशतानामनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । पञ्चानां भिक्षुणीशतानां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्म
चक्षुर्विशुद्धं पञ्चानां बोधिसत्त्वसहस्राणामनुत्पत्तिकेषु धर्मेषु क्षान्तिः प्रतिलब्धा । षण्णां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनिरोधधर्मकाणामनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि ॥ अथ खल्वायु
ष्मान् शारिपुत्रस्तेषां बोधिसत्त्वानामनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि ॥ विदित्वा भगवन्तमेतदवोचत् । को भगवन् हेतुः कः प्रत्ययो यदेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि
विमुक्तानि ॥ भगवानाह ॥ एभिः शारिपुत्र बोधिसत्त्वैः पञ्चभिर्बुद्धशतानि पर्युपासितानि सर्वत्र च दानं दत्तं शीलं रक्षितं क्षान्त्या संपादितं वीर्यमारब्धं ध्यानान्युत्पादितानि प्रज्ञा भाविता प्रज्ञ

ताविकार्णे ऊझापानमितयाविनादिकत्वाइयायफोगत्वमवायनिरूपीकत्वादवेवविनिकाशवर्येदानंददामीवर्यैगीलंत्रकामावर्येकांत्रामम्यादयामावर्येवीर्यमानवामदि। वर्यंथ्यानंत्तनायघामदाव

र्यैघहांशावयामत्र॥ कं ऊझायानमिताविनदिकत्वादनूपायफोगत्तनदानंगीलंकाकिं वीर्यैथ्यानंप्रहीशावयामामत्र॥ मनानात्तसंज्ञयांववकानानात्वायपत्तथ्यावाधिमत्वत्नायामत्त्रावक्रामकिंकिं

वाधिमत्वेनियाममनवक्रामकरणअनायरिकत्वलेयाक्ष्मायावर्हत्वंयाकः किंचायिणानिपूजवाधिमत्वानांमतासत्वानामकिमान्नेशमूत्रानावाशनिमिलंवाःप्रधिकिमेवाम ऊझायानमितयाविनतोकिडः

यायकोगत्वनवायविनिरूपितानत्ताकोटिं साकात्हतात्रवकारवर्वाकि॥ भाविपूत्रम्नात॥ कनकावघनत्तगवेकिर्यवर्णन्यगानिमिलाप्रधिकिमेर्केम्मेशत्तराविगेघ्झपानमितयाविनाकिताडयायफो

गत्वनवायविनूम्किनात्तनकोटिं साकानूकत्ताक्षवृकारवर्णकि। वाधिमत्तपूनर्तगवेकेनवर्वंगूयकानिमिलाप्रधिकिदिलेकेम्मेशत्त राधिकेयफ्झायानमितामपायफोगत्तंयागम्यानूलत्ताम्मवेवाधिम

किसंवृथ्यनके॥ हगवानाद॥ कूदत्ता भाविपूजनकावामर्चकायङ्गाविकेनविनाहितावमूत्रयकानिमिलाप्रधिकिदिकात्र्यर्मानावयत्त्रयायफोगत्युमनागम्रामअवकारवतिाम्मपवशपूनशभाविपूजवाधिमत्वाम

तामत्वशसर्वाकायङ्कनाविकेनाविवाहितः मूत्रकानिमिलाप्रधिकिदितान्नमर्मीनावयत्त्रूपायफोगत्तनवाधिमत्वनियाममवक्रामत्त्वनूलवानसमयवेवाधिमतिसंवृद्धक॥ कथथायिनामगोविपूजयकि

लशशकूनयजिनगतिकावाः त्तमावत्तवक्किंयाजनमभिकावाक्रियाजनगतिकावाजनुयजनगतिकावाजूत्तनावावकत। सपदवत्तमकयर्मिं (अरव्याजमूद्दीयमागक्वयम्मन। सवयकीमकतिनपः

कीरवत। सपदवत्तमकूयर्किं (अत्राम्मा स्वानंपदिमाकव्यम्मनतजमूद्दीयेगमिध्यामीकिा अथत्तस्मायकिःशगकूनवद्धयानितमेत्तदवकत। जसावतादेद वधूतयाजि (मूलिकिविबरयमिकिाताकेः

मन्वममाविपूजायिनुभायफ्णीगकूतिमपतिवलशपूनयवदवपूजयार्जे (जपूपतिहार्ते॥ भाविपूजम्नात॥ नागवे। हगवानाद॥ सवत्तूनरुगम्याकतनावकवदशावताद मकेकाः नूपयकाजे वृद्धीयः

प्रतिविद्ध्य यमिति । कतिमे न्मसश्चा त्रिपृच्छाधि नूभाषकौशल्कनि न्कर्काः नूपस्तकोऽं बुद्धीयप्रतिविद्ध्यता । आनिपृत श्रासा । नो भगवन् । भगवानाह । सो भगवन्नूपस्तथा आप तथवर्जं बुद्धीयं समन्वागतः
ल्लकस्य सकोनवमह वति भगवन्मसमलश्या मे सर्वार्ह वति । मज्ञाकयस्य धद्वावाविरक्ष्याप्र पदति । भगवानाह । एवमेव शारिपुत्र किस्यापि बोधिसत्वो महासत्वः गंगानदीवालुकोपमा
न्कल्पानवमन्यदानं ददाति शीलं रक्षति क्षान्त्या संपादयति वीर्यमारभते ध्यानं समापद्यते । तस्य च महदस्य च्छन्देन महानधिमुक्तिका स्यात् । प्रमाद्यपि च गृहतो मूलकोनां समन्वागतं बोधिमभिसंबोद्धुं ॥
सत्वप्रज्ञापारमिता उपायकौशलेन विविक्तदितः श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि तेन बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वाकारज्ञताविनदितं न विलक्षणया
नन्दकमकवति । शीलं रक्षितं क्षान्त्या संपादितं वीर्यमारब्धं ध्यानानि समापन्नानि । बोधिसत्वः प्रज्ञापारमितया उपायकौशलेन च विविक्तदितो रक्षित । तेन स श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं स
स्वायककि किक्षमि सशारिपुत्र बोधिसत्वो ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां भगवतां शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनं समन्वाहत्य तत्राधयति निमित्तीकरोति न च समन्वाहरति
नो शीलं जानाति समाधिं जानाति प्रज्ञां जानाति विमुक्तिं जानाति विमुक्तिज्ञानदर्शनं जानाति । स शून्यत्वमानः शून्यतायामानिमित्तं प्रविशति स वाग किं शून्यतानिमित्तानि निमित्तीकरोति
निनिमित्तिकरणमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति । उत्पीडयति क्षामयति बोधिसत्वस्य कस्यापि श्रावकभूमौ वा प्रत्येकभूमौ वा । एवमेव तथा विपृतय प्रज्ञापारमितया उपायकौशलेन
नच विविक्तदितो वतिन वकृणसमृसाम्यनलस्पायसमत्वं बोधमयत्विक्षामयति सश्रावकभूमिं वा प्रत्येकभूमिं वा पतति ॥ ॥ इति कथमानूपमस्य वक्रः ॥ ॥ सूर्भकौसा न बुद्धालक्ष्मी ॥ ॥ यश्च पु
नरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय सर्वाकारज्ञताविरहितो नाविविनदितो दानं ददाति शीलं रक्षति क्षान्त्या संपादयति वीर्यमारभते ध्यानानि समापद्यते वचः

निमित्तकं नाम । सत्वपक्षान्तसम्यक्तासाधर्म्मिमादर्श्रियवलवाध्यद्भुतमार्ग्गे स्थापयति नव निर्मितकं नाम । यावन्त सर्वस्त्रीकानन्दनीरागयति नव निर्मितकं नाम ॥ इति सामान्यनिर्माणकरणीयं ॥ ॥
सत्वपक्षपातान्मित्र सापायकोगन्धं नवाविशारदितसत्वयष्टिकोनूद्वासमन्वादयति । कथं विनिमतानागतयत्न सत्वानां बुद्धानां भगवतां यन्मौनमासन्धे समाधिसन्नद्धपक्षास्कन्धाविमुक्तिस्कन्धा
विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धश्च । न सर्वे तन्निर्मितकं नाम । न शून्यता समाधिनिर्मितकं नाम । आनिमित्त समाधिमप्रणिहित समाधिनिर्मितकं नाम । यदि तथागतस्य तथागतानां यं वा विमसत्वा
महासत्व अवकल्पनीवानस्यकवुद्धस्य मानास्यापीति । अकृता । नुपदता । नूक्तानामसम्यक्संबोधिमरि संज्ञास्यत ॥ इति शुद्धात्मकं नामकरणीयं ॥ ९ ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हि तेन वाधिसत्वेन
महासत्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानेन्द्रियं न च निर्मितकं शीलेन शान्त्या समाधिना वीर्येन ध्यानसमापन्ने प्रज्ञया विमानन निर्मितकं ताः स्वर्गेऽनागततत्त्वानां बुद्धानां भगः
वतां शीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनानि निर्मितकानि । इन्द्रियाणि पूर्ववाधिसत्वानां महासत्वानां तद्रूपायकौशल्यं यन्निर्मितं विनोदितं न विकल्पदानन्दादिशीलनक्षान्तिर्
ध्यासम्यादयति वीर्यमानस्य ध्यानं समापद्यते प्रज्ञां भावयति । सत्वपक्षान्तसम्यक्तासाधर्म्मिवाद श्रियवलवाध्यद्भुतमार्गी भावयति । आर्य्यसत्यामसंख्यानानुप्यसमापत्तीर्भावयति । सर्वविमोक्ष
माविसमापत्तिध्यानमुखानि समाधयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भावयति न च निर्मितकं नाम । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदाष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मान्भावयति । यावत्सर्वबुद्धधर्म्माणि न च निर्मि
तकं नाम ॥ इति वीर्यात्मकं नामकरणीयं ॥ ९ ॥ शारिपुत्र आह । यथाहं भगवन्भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि । या भगवन्बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमितायामुपायकौशलेन वोवि
ते दिनागतसत्वानुत्तरांसम्यक्संबोधिमिति सत्वात्मकं नामकरणीयं ॥ ० ॥ तत्कस्य हेतोः । आह भगवता वाधिसत्वेन महासत्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय न कश्चिद्धर्म्म उपलब्धो यो रि

संवृण्वत न वा त्रिसंवृण्वत येन वा त्रिसंवृण्वत। नृपस्या वेदनावा संज्ञया वा संस्कारा या वा विज्ञानस्या। एवं स्कंधधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादा वा प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि वा सर्व्वयानमिता वा सर्व्वशून्यता
वा सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या वा धर्म्मा अप्रमाणानि वा ध्यानानि वा आरूप्यसमापत्त्या वा सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि वा शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि वा अभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंवि
दावेणिका बुद्धधर्म्मा सर्व्वाकारज्ञता वा। य पुनर्निमित्तं भगवन् बोधिसत्त्वयानिका कुलपुत्राः कुलदुहितरनुपलम्भ्य प्रज्ञापारमिताविरहिता उपायकौशल्यविरहिताश्च संक्षयसक्तिबोधिमभिकाङ्क्षन्ति। अ
नुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा धोत क्लुप्सं शो भात् कथं चिह भगवन् सो बोधिसत्त्वयानिकः कुलपुत्रः कुलदुहिता वा प्रज्ञापारमितायामुपायकौशल्यविरहितो यद्दानं ददाति तत्सर्व्वं निमित्तीकरोति। एवं
यद्दद्वशीलं रक्षति क्षान्त्या सम्पादयति वीर्यमारभते ध्यानं समापद्यते। यावेव प्रज्ञायव चारिका सर्व्वो निमित्तीकरोति। य एवं खलु भगवन् सत्त्वो बोधिसत्त्वयानिकानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां क्षी
वानुनायाः सम्यक्संबोधेर्व्याघातः प्रतिकाङ्क्षितव्यः। कथं स्यात्तर्हि भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अनुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायामुपायकौशल्ये विनिर्दिते न स विहर्त्तव्यं। प्रज्ञापार ३२७
मितायामुपायकौशल्ये अवस्थित्वानुपलम्भयोगेन आनिमित्तसहगतेन चित्तेन दानं दातव्यं शीलं रक्षितव्यं। क्षान्ति संपादयितव्या वीर्यमारब्धव्यं ध्यानं समापत्तव्यं प्रज्ञा भावयितव्या।। आनिमि
त्तसहगतेन चित्तेन अध्यात्मशून्यता भावयितव्या। यावदभावस्वभावशून्यता भावयितव्या। आनिमित्तसहगतेन चित्तेन स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानि। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्य
ङ्गानि। आनिमित्तसहगतेन चित्तेनार्याष्टाङ्गमार्गो भावयितव्यः।। आनिमित्तसहगतेन चित्तेनाप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो भावयितव्याः।। आनिमित्तसहगतेन चित्तेनार्यसत्यानि भाव
यितव्यानि।। आनिमित्तसहगतेन चित्तेन सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि भावयितव्यानि।। आनिमित्तसहगतेन चित्तेनाभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा भाव

यितव्याः॥ आनिमित्तसमगतेन चित्तेन सर्वाकारज्ञतायां चित्तमुत्पादयितव्यं॥ ॐ ॥ इति समाप्त्यालक्षणमात्रगामीयं॥ ॐ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्।
इतरेतरबालगत्या तु भगवन् क्षिप्रं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते सर्वाकारज्ञतां नाम बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वधर्मानभिसंबोध्य सर्वधर्माणां विशुद्धिर्नाधिगन्तव्या॥ भगवानाह॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। इ
तरेतरकवादव यूयाइ नाधिगोमे॥ अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभियाधिद वयूयाः सर्वधर्माः सर्वाकारज्ञतानिसंबुद्धा न च कश्चिद्धर्मो यत्स्थाया इति संबुध्यत यनवा इति संबुध्यत येवा इति संबुध्यत। सुभूते
विशुद्धत्वात् सुभूते सर्वधर्माणां॥ ॥ इति त्रस्थालक्षणमात्रगामीयं॥ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ सचेद्भगवान् भवमानः इन्द्रियसंज्ञा वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोधि। यथायत
न्तुद्भगवन्नामितस्यार्थमाज्ञानाति। मियथावममस्तवाति कथास्त्विति संबोधा भगवन्ननुत्तरां सम्यक्संबोधिं वक्तव्यः। तथाहि भगवन् कश्चिदिति संबुद्धा न क नाविदिति संबुध्यत न किंचिदिति संबो
द्धव्यं भूत्वा इति हि भगवन् सर्वधर्माः शून्याः शून्यता भगवन् सर्वधर्मा पुरा सर्वमनि संविद्यते या इति संबुध्यत यनवा इति संबुध्यत यस्या इति संबुद्धा न। न कस्यचिद्धर्मस्य तथाहि भगवन् सर्वधर्माः शून्याः शून्यतायां स्वापि धर्म
स्याभूतस्य वा प्रत्यायवा दानं वादग्रात। शीलं स्यान्न क्षान्तिः स्याद् न वीर्यमालस्य ध्यानं स्यात् समापत्तिः। नवैया वत् सर्वाकारज्ञतायत्त्वाणि भूतानि धर्मा नासंविद्यन्ते। यस्या इति संबुध्यत यनवा इति सं
बुध्यत यं वा इति संबुध्यत सर्वधर्माः शून्याः शून्यता भगवन् पर्यायेण धर्मा इति संबोधिर्बोधिसत्वानां महासत्वानामनुत्तरां सम्यक्संबोधिं स्वभावाः। तथाहि भगवन् रूपं रूपस्वभावेन शून्यं वेदना संज्ञा संस्कारा नावि
ज्ञानं विज्ञानस्वभावेन शून्यं॥ एवं सर्वे ध्यानान्यप्रमाणान्यारूप्यसमापत्तयः प्रतीत्यसमुत्पादक्षान्तिः प्रतीत्यसमुत्पादस्वभावेन शून्यमिति॥ एवं सत्यान्यभिज्ञाः सर्वज्ञता मार्गज्ञता सर्वबोधिपक्ष्या धर्मा अप्रमाणध्याना
नारूप्यसमापत्तयोऽष्टौ ज्ञानार्यसत्यानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तयः धारणीमुखानि दशबलानि वैशारद्यप्रतिसंविदः आवेणिका बुद्धधर्मा अपि बोधिर्बुद्धधर्मा स्वभावेन शून्याः। सर्वा

बोधिपक्षधर्म्मा ७

कायनुद्गासञ्ज्ञकायनुद्गास्वरावतनगृन्था ॥ इति शुद्धिमार्गाधिमाकरणीयानि ॥ ❀ ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ कतमेनायुष्मन् सुभूते पर्य्यायेणैवं दुत्तरि संरूपं वा अनुत्त-
रां सम्यक्संबोधिः ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यायुष्मन् सुभूते नाकाशस्येव स्कन्धिता ॥ सुभूतिरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोधितो स्यात् ॥ एवमायुष्मन् सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानेव स्कन्धिता ॥ सुभूतिरनुत्तरां स-
म्यक्संबोधिमभिसंबोत्स्यते ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ आकाशसमा हि सुभूते सर्व्वधर्म्माः ॥ अथ खल्वायुष्मन् बोधिसत्त्वो महासत्त्व आकाशसमान् सर्व्वधर्म्मानधिमुच्य अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ सर्व्वत्र एवमेव बोधिस-
त्त्वस्य महासत्त्वस्याकाशसमान् सर्व्वधर्म्मानधिमुच्यमानस्य अरितं बोधिस्यादनुत्तरां सम्यक्संबोधिं ॥ नदुत्तरि सत्कृत्वा न सर्व्वगङ्गानदीवालुकासमा बोधिसत्त्वा विवर्त्तन्ते अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ तत्र नायु-
ष्मन् सुभूते पर्य्यायश्च विज्ञायते दुत्तरि सत्कृत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं बोधिसत्त्वस्य रितं बोधिः ॥ इति मुदिनमाकरणीयानि ॥ ❀ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिरायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ कत-
किमन्यदायुष्मन् शारिपुत्र रूपं विवर्त्तते अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ तत्किं मन्यसे शारिपुत्र विज्ञानं विवर्त्तते अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ शारिपुत्र आह ॥ नायु-
ष्मन् सुभूते ॥ एवं विज्ञानधर्म्मता स्कन्धधातवायतनानि प्रतीत्यसमुत्पादः सर्व्वज्ञानानि सर्व्वपारमिताः सर्व्वशून्यताः सर्व्वाभिज्ञाः समाधिसमापत्तयः ॥ दशबलानि चतुर्वैशारद्यानि ध्यानानि अप्रमाणानि समापत्तय-
श्चापि समाधयो विमोक्षाः स्मृत्युपस्थानानि ऋद्धिपादा दशावेणिका नवानुपूर्व्वविहाराः संविदावेणिकबुद्धधर्म्माः ॥ यावत् सर्व्वाकारज्ञता विवर्त्तते अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ तत्किं-
किमन्यत्रायुष्मन् शारिपुत्र अन्यत्र रूपात्तथताधर्म्मा विवर्त्तते अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां ॥ तत्किं मन्यसे शारिपुत्र अन्यत्र विज्ञानात्त-
धर्म्मता विवर्त्तते अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः ॥ शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य ज्ञानानि सर्व्वपारमिताः सर्व्वशून्यताः सर्व्वबोधिपक्ष्या धर्म्माः अप्रमा

सध्यानारूप्यसमापत्तयः। दशवलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकवुद्धधर्म्माः॥ यावदनुत्तरसम्यक्सं[illegible]रनुत्तरायाः सधर्म्मा या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। शारिपुत्र आह॥ नायुष्मन् सुभूते॥ सुभूतिरा-
ह॥ तत्किं मन्यसे शारिपुत्र या रूपस्य तथता या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां या विज्ञानस्य तथता या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। एवं विविक्तं यावत्स्कन्ध-
धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि सर्व्वपारमिताः सर्व्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्या धर्म्माः अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिः सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिः अभिज्ञा धारणीमुखशून्यतानि-
मित्ताप्रणिहितार्य्यसत्यानि दशवलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकवुद्धधर्म्माः। तथता या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। यावत्सर्व्वाकारज्ञतायास्तथता या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्सं-
वोधेः॥ शारिपुत्र आह॥ नायुष्मन् सुभूते॥ सुभूतिराह॥ तत्किं मन्यसे शारिपुत्र अन्यत्र रूपतथतायाः सधर्म्मा या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। अन्यत्र वेदनातथतायाः संज्ञातथतायाः संस्कारातथतायाः
तत्किं मन्यसे शारिपुत्रान्यत्र विज्ञानतथतायाः सधर्म्मा या विविक्तता। अनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः॥ एवं विविक्तं यावत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादतथतायाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गतथ-
तायाः अन्यत्र सर्व्वपारमितासर्व्वशून्यतासर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखतथतायाः अन्यत्र सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्यधर्म्माप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तितथतायाः अन्यत्र शून्यतानिमित्ताप्रणिहितारि-
तार्य्यसत्यदशवलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकवुद्धधर्म्मतथतायाः अन्यत्र सर्व्वाकारज्ञतातथतायाः सधर्म्मा या विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। शारिपुत्र आह॥ नायुष्मन् सुभूते॥ सुभूति-
राह॥ तत्किं मन्यसे आयुष्मन् शारिपुत्र तथता विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। शारिपुत्र आह॥ नायुष्मन् सुभूते॥ एवं ये मे सर्व्वधर्म्मा विशुद्धधर्म्माः किं ते तथा धर्म्मा निर्म्मलता सुभूते [illegible] शारिपुत्र आह॥ ना-
युष्मन् सुभूते॥ सुभूतिराह॥ तत्किं मन्यसे आयुष्मन् शारिपुत्र अन्यधातु विविक्तताऽनुत्तरायाः सम्यक्संवोधेः। शारिपुत्र आह॥ नायुष्मन् सुभूते। सुभूतिराह॥ तत्किं मन्यसे आयुष्मन् शारिपुत्र

न्यपक्ष यता याः सर्वधर्म्मा याविवर्त्तकाः । नूत्पत्तिका याः सर्वमस्य के बोधिसत्वधर्म्मिका याधर्म्मस्थितिता याधर्म्मनियामता या तथता का ८ । अनुत्पत्ति अविनष्टधाताः । सर्वधर्म्मा याविवर्त्तकाः । नूत्पत्तिका याः सर्वमस्य स्वाध्ययाशारि
पुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ एवं सत्यत्र शारिपुत्र कतमस्य धर्म्मस्यानुपलभ्यमानस्य कतमः सर्वधर्म्मा याविवर्त्तकाः । नूत्पत्तिका याः सर्वमस्त स्वाध्ययान एवमुक्त आयुष्मान् शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूति
मेतदवोचत् । यथाधर्म्मं न यज्ञायामस्तु किंस्तु विभागं निर्दिशति नयान् कश्चिद्बोधिसत्वामहासत्वा विवर्त्तिकः । यदनुत्पत्तिका याः सैना स्वाध्ययस्य बोधिसत्वयानिका यदुत नानात्वं भागकृतानां स्याः
बोनुत्पत्तिकया यो बोधिसत्वयानिका नो पुद्गलानां त्र्यवस्थानं न विद्यति ॥ एवमुक्त बोधिसत्वामहासत्वा सत्वा विव्याधि मद्व बोधिसत्वयानिका अथायुष्मता सुभूतिना निर्दिष्टं गया ॥ ६ ॥ अथ खल्वायुष्मान् पूर्णो
मैत्रायणीपुत्र आयुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ किं पुनरायुष्मन् शारिपुत्र सुभूतिः स्थविरो विवर्त्तकमपि बोधिसत्वमहासत्वमिच्छति यदि प्रत्ययमात्र वक्तुं सुभूतिः ॥ एवमुक्त आयुष्मान् शारिपुत्र आ
युष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । किं पुनरायुष्मन् सुभूते एकमपि बोधिसत्वयानिकं बोधिसत्वमिच्छसि ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिरायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । किं पुनरायुष्मन् शारिपुत्र तथतायां
त्री बोधिसत्वानिच्छसि । श्रावकयानिकं वा बोधिसत्वं प्रत्येकबुद्धयानिकं वा बोधिसत्वं बोधिसत्वयानिकं वा बोधिसत्वमिच्छसि । शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं मन्यसे पुनरायुष्मन्
शारिपुत्र तथतायां त्रयो बोधिसत्वा उपलभ्यन्ते । शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनरायुष्मन् शारिपुत्र तथता एकको वा द्वाभ्यां वा त्रिभिर्वाकारैरुपलभ्यते । शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन्
सुभूते । सुभूतिराह ॥ किं पुनरायुष्मन् शारिपुत्र तथतायामेकं बोधिसत्वमुपलभसे । शारिपुत्र आह ॥ नायुष्मन् सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ एवं सत्यत्र शारिपुत्र कतमस्य धर्म्मस्यानुपलभ्यमानस्य नानाकरणं पुनः
रायुष्मतः शारिपुत्रस्यैवं भवति ॥ अयं श्रावकयानिको बोधिसत्वः । अयं प्रत्येकबुद्धयानिको बोधिसत्वः । अयं बुद्धयानिको बोधिसत्व इति । सर्वं सर्वधर्म्मतथतायामेकत्वान्नानात्वं न बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविव

३२८

नावलीयते न संलीयते न विषीदति नावीष्ठीभवति मानसं नोत्त्रस्यति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते अयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो निर्यास्यत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमामन्त्र-
यते स्म ॥ साधु साधु सुभूते प्रतिभाति ते तत्तथा यथापीदं बुद्धानुभावेन । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वधर्मस्तथतायोगतो यथा नाम यस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य चित्ते नावलीयते न संलीयते न विषीदति
नावीष्ठीभवति मानसं नोत्त्रस्यति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते । निर्यास्यत्ययं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ ❀ ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । कतमया भगवन्नि-
र्याण्या निर्यास्यति बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथा । भगवानाह । मनन्तकेनया सम्यक्संबोध्या निर्यास्यत्ययं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः ॥ ❀ ॥ भूमिमध्यानिमीकरणसाग्रीनीयानीरुकेसाकसाग्रीयं ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भ-
गवन्तमेतदवोचत् । निर्यातुकामेन भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ कथं स्थातव्यं ॥ भगवानाह । इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन स-
र्वसत्त्वानामन्तिके समचित्तेनात्मा योक्तव्यं सर्वसत्त्वानामन्तिके समचित्तमुत्पादयितव्यं न विषमचित्तमुत्पादयितव्यं । सर्वसत्त्वाः समचित्तेनालम्बितव्याः ॥ सर्वसत्त्वानामन्तिके मैत्रचित्तमुत्पादयितव्यं । सर्वसत्त्वपूर्व-
कचित्तमुत्पादयितव्याः । सर्वसत्त्वा मैत्रचित्तेनालम्बितव्याः । सर्वसत्त्वा मैत्रपूर्वचित्तेनालम्बितव्याः अनुपूर्वचित्तेनालम्बितव्याः । सर्वसत्त्वानामन्तिके निहतमानचित्तमुत्पादयितव्यं । सर्वसत्त्वा निह-
तमानचित्तेनालम्बितव्याः ॥ इति मृदुभागगतं ॥ ❀ ॥ सर्वसत्त्वानामन्तिके हितचित्तेनाव्या[illegible]दयितव्या । सर्वसत्त्वा हितचित्तं विकं नोत्पादयितव्यं सर्वसत्त्वा अहितचित्तेनालम्बितव्या नाहितचित्तेनालम्बितव्याः ॥ सर्व-
सत्त्वानामन्तिकेऽप्रतिहतचित्तमुत्पादयितव्यं ॥ सर्वसत्त्वा अप्रतिहतचित्तेनालम्बितव्याः ॥ सर्वसत्त्वानामन्तिके । अविहिंसाचित्तमुत्पादयितव्यं सर्वसत्त्वा अविहिंसाचित्तेनालम्बितव्याः ॥ इ-
ति मध्यमृदुभागगतं ॥ ❀ ॥ सर्वसत्त्वानामन्तिके मातृचित्तमुत्पादयितव्यं पितृचित्तमुत्पादयितव्यं भ्रातृचित्तमुत्पादयितव्यं भगिनीचित्तमुत्पादयितव्यं पुत्रचित्तमुत्पादयितव्यं दुहितृचि-

मृत्स्वादयितव्यं। मित्रामात्यज्ञातिसालोहिता न विसंवादयितव्याः। सर्वसत्त्वाश्च मातृसंज्ञया पितृसंज्ञयालम्बितव्याः। भ्रातृसंज्ञया भगिनीसंज्ञयालम्बितव्याः। पुत्रसंज्ञया दुहितृसंज्ञयालम्बितव्याः। मित्रामात्यज्ञातिसालोहितसंज्ञयालम्बितव्याः॥ एवं खलु बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानामनुकूलतायां स्थित्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन ॥ [illegible] ॥ आत्मना च प्राणातिपातात् प्रतिविरतेन भवितव्यं। परश्च प्राणातिपातविरतौ समादापयितव्यः। प्राणातिपातविरतस्य च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये प्राणातिपातात् प्रतिविरतास्तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसत्त्वानामनुकूलतायां स्थित्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन॥ आत्मना चादत्तादानात् प्रतिविरतेन भवितव्यं। परश्चादत्तादानविरतौ समादापयितव्यः। अदत्तादानविरतस्य च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये अदत्तादानात् प्रतिविरतास्तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ आत्मना च काममिथ्याचारात् प्रतिविरतेन भवितव्यं। परश्च काममिथ्याचारविरतौ समादापयितव्यः। काममिथ्याचारविरतस्य च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये काममिथ्याचारात् प्रतिविरतास्तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ एवं मृषावचनात् परुषवचनात् पिशुनवचनात् संभिन्नप्रलापादभिध्याया व्यापादात्। आत्मना च मिथ्यादृष्ट्याः प्रतिविरतेन भवितव्यं। परश्च मिथ्यादृष्टिविरतौ समादापयितव्यः। मिथ्यादृष्टिविरतस्य च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरतास्तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं। समनुज्ञेन॥ आत्मना च प्रथमं ध्यानं समापत्तव्यं। परश्च प्रथमध्यानं समादापयितव्यः। प्रथमध्यानसमापत्तेश्च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ एवमात्मना द्वितीयं ध्यानं समापत्तव्यं। एवं तृतीयं ध्यानं समापत्तव्यं। आत्मना च चतुर्थं ध्यानं समापत्तव्यं। परश्च चतुर्थध्यानं समादापयितव्यः। चतुर्थध्यानसमापत्तेश्च वर्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते तेषां च वर्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ आत्मना च मैत्री भावयितव्या। परश्च मैत्रीभा

वनायां समादापयितव्या मैत्रीविहारस्य च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये मैत्रीविहारिणस्तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन । एवं करुणायां मुदितायां वक्तव्यं । आत्मना चोपेक्षाविहारेण वि-
हर्तव्यं परांश्चोपेक्षाविहारे समादापयितव्या उपेक्षाविहारस्य च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्य उपेक्षाविहारिणस्तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन ॥ आत्मना चाकाशानन्त्यायतनसमा-
पत्तिः समापत्तव्या । परांश्चाकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ समादापयितव्याः । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तेश्च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं समापद्यन्ते तेषां च वर्णंवादिना भ-
वितव्यं समनुज्ञेन । एवं विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिः आकिंचन्यायतनसमापत्तिः । आत्मना च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिः समापत्तव्या परांश्च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तौ समादापयि-
तव्याः नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तेश्च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समापद्यन्ते तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन ॥ ऽस्मिन् मुहूर्त सर्द्धगर्भ ॥ ॐ ॥ आत्मना च दान-
पारमिता परिपूरयितव्या । परांश्च दानपारमितायां समादापयितव्याः । दानपारमितायाश्च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये दानपारमितां परिपूरयन्ति तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन ॥ एवं
शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता । आत्मना च प्रज्ञापारमिता परिपूरयितव्या परांश्च प्रज्ञापारमितायां समादापयितव्याः ॥ प्रज्ञापारमितायाश्च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चा-
न्ये प्रज्ञापारमितां परिपूरयन्ति तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन ॥ ऽस्मिन् मध्यम मुहूर्तगर्भ ॥ ७ ॥ आत्मना चाध्यात्मशून्यतायामवस्थितव्या । परांश्चाध्यात्मशून्यतायां समादापयितव्याः । अध्यात्म-
शून्यतायां च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये सत्वा अध्यात्मशून्यतायामवस्थितास्तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन । एवं बहिर्धाशून्यतायामध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां यावदात्मना चाभावस्वभावशून्यता-
यामवस्थितव्या । परांश्चाभावस्वभावशून्यतायां समादापयितव्याः । अभावस्वभावशून्यतायाश्च वर्णंवादिना भवितव्यं । ये चान्ये सत्वा अभावस्वभावशून्यतायामवस्थितास्तेषां च वर्णंवादिना भवितव्यं समन-

ज्ञेन॥ आत्मना च चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानि परांश्च चतुःस्मृत्युपस्थानेषु समादापयितव्याश्चतुःस्मृत्युपस्थानानां वर्ण्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये सत्वाश्चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन॥ एवं समत्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानि॥ आत्मना चार्य्याष्टाङ्गो मार्गो भावयितव्यः परांश्चार्य्याष्टाङ्गे मार्गे समादापयितव्या आर्य्याष्टाङ्गस्य मार्गस्य वर्ण्णवादिना भवितव्यं ये चान्ये सत्वा आर्य्याष्टाङ्गं मार्गं भावयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधयो भावयितव्याः परांश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधिषु समादापयितव्याः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधीनां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये सत्वाः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधीन् भावयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना च चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि भावयितव्यानि परांश्चार्य्यसत्यावतारणायां समादापयितव्याः। आर्य्यसत्यानां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं ये चान्ये सत्वा आर्य्यसत्यानि भावयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना चाष्टौ विमोक्षाः भावयितव्याः परांश्चाष्टसु विमोक्षेषु समादापयितव्या अष्टानां विमोक्षाणां वर्ण्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये अष्टौ विमोक्षान् समापद्यन्ते तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना च नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः समापत्तव्याः परांश्च नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु समादापयितव्या नवानुपूर्वविहारसमापत्तीनां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये सत्वा नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः समापद्यन्ते तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना च दशबलान्युत्पादयितव्यानि परांश्च दशबलेषु समादापयितव्या दशबलानां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं। ये चान्ये सत्वा दशबलान्युत्पादयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। आत्मना चतुर्वैशारद्यानि परिपूरयितव्यानि परांश्च चतुर्वैशारद्येषु समादापयितव्याश्चतुर्णां वैशारद्यानां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं ये चान्ये सत्वाश्चतुर्वैशारद्यानि परिपूरयन्ति तेषां च वर्ण्णवादिना भवितव्यं समनुज्ञेन। एवं चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः। आत्मना चाष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्माः परिपूरयितव्याः परांश्चाष्टादशावे

शिकवृक्षधर्म्म पृष्टक्रियायां यितव्याः स्वरूपादसाधारणिकानां वृक्षधर्म्माणां वर्ण्णवादिनां विरुद्धं । यथा वा अज्ञवृक्षिको वृक्षधर्म्माय यथि पूर्वं यक्रिया तयां ववर्ण्ण वादिनां विरुद्धं समनन्तरं ॥ आत्मना च मस्त
मैत्रीमस्तकनृणां वयथि पूर्वं यितव्या । यथ वस्तमस्तमैत्रीमस्तकनृणां यौ वस्तमादायथितव्या मस्तमैत्रीमस्तकनृणां यौ ववर्ण्ण वादिनां विरुद्धं । यथा वा मस्तमैत्रीमस्तकनृणां वयथि पूर्वं यक्रियायौ ववर्ण्ण वा
दिनां विरुद्धं समनन्तरं ॥ आत्मना चानुत्पत्तिसमप्रतीत्यसमुत्पादसमापत्त्य यथा चानुत्पत्तिसमप्रतीत्यसमुत्पादसमापत्यितव्या ॥ अनुत्पत्तिसमप्रतीत्यसमुत्पादसमापत्त्य
वर्ण्ण वादिनां विरुद्धं । यथा वा अनुत्पत्तिसमप्रतीत्यसमुत्पादसमापत्त्कतायां ववर्ण्ण वादिना विरुद्धं समनन्तरं ॥ एवं स्वतन्त्रस्वतन्त्रवादिमतस्य तन्त्रमतान्तरं चानुत्कनायां समनन्तरं ॥ क्षेति
यात्मकामनस्कतया ॥ ॥ इति ज्ञप्तिमात्रमर्द्धगतं ॥ ॥ आत्मना बहुस्वपरिज्ञानादि । समुदयप्रज्ञप्तिनिर्वाणं साकाङ्क्षाकवादिनां स्वरूपादि ॥ यथा बहुस्वपरिज्ञानैः समुदयप्रज्ञप्तितायां यति वा
धर्ताक्लिष्टक्रियायां मात्र्यवा चनायं समादायथिता । इदं स्वयमिस्थान समसमुदयप्रज्ञप्ति निर्वाणं साकाङ्क्षाकक्रियायां आत्मार्थवा चनायां पवर्ण्णक्कायकेत । यथा वा इदं स्वप्रज्ञानात् समुदयप्रज्ञप्ति निर्वाणं साकाङ्क्षाकव
निमार्गे वस्तवमात्मिकतयां ववर्ण्ण वादीरुवतिसमनन्तरं मस्तुतिमृद्धीक्षाक्रिया ⊙ ॥ आत्मना वज्ञोत्रायथिकिश्चन साकाङ्क्षक्रियायेज्ञान समत्वादयथिता । नवरत्नकोटिं साकाङ्क्षवाविता । पर्वोव ज्ञोत्रायथिकिश्च
नस्थानसाकाङ्क्षक्रियायेज्ञानसमुत्पादयथिते समादायथिता । ज्ञोत्रायथिकिश्चनस्थानसाकाकक्रियायायाश्च वर्ण्ण साधकत । यथा वा ज्ञोत्रायथिकिश्चनसाकाङ्क्षक्रियायेज्ञानसमुत्पादयक्रियतायां ववर्ण्ण वादीरुवतिसमनन्
हृदयाख्वमात्मना वस्तहृदयाम्भामिश्चन साकाङ्क्षक्रियायेज्ञानसमुत्पादयथिते नवरत्नकोटिं साकाङ्क्षवाविता । आत्मना वस्तुनागामिश्चन साकाङ्क्षक्रियायेज्ञानसमुत्पादयथितेनवरत्नकोटिं साकाङ्क्षवाविता । आत्मना
वार्द्ध वस्तुनसाकाङ्क्षक्रियायेज्ञानसमत्वादयथितेनवरत्नकोटिं साकाङ्क्षवाविता । यथा वार्द्ध वस्तुज्ञानसाकाङ्क्षक्रियायामी प्रतिष्ठापयथिता । वार्द्ध वस्तुज्ञानसाकाङ्क्षक्रियायायां ववर्ण्ण साधकत । यथा वा नार्द्ध वस्तुनसाका

क्रियायै ज्ञानम् उत्पादयति तस्यां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च प्रत्येकबुद्धज्ञानसाक्षात्क्रियायै ज्ञानम् उत्पादयति । न च प्रत्येकबुद्धज्ञानसाक्षात्क्रियां साक्षात्करोति । परांश्च प्रत्येकबुद्ध
ज्ञानसाक्षात्क्रियायां समादापयति । प्रत्येकबुद्धज्ञानसाक्षात्क्रियायाश्च वर्णं भाषते । ये चान्ये प्रत्येकबुद्धज्ञानसाक्षात्क्रियायै ज्ञानम् उत्पादयन्ति तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ १६ इति
मध्यमकाः क्रियाः ॥ ७ ॥ आत्मना च बोधिसत्त्वन्यामम् अवक्रामति परांश्च बोधिसत्त्वन्यामावक्रान्तौ समादापयति । बोधिसत्त्वन्यामावक्रान्तेश्च वर्णं भाषते । ये चान्ये बोधिसत्त्वन्यामम् अवक्रामन्ति तेषां च वर्ण
वादी रवति समनुज्ञः । अवैवर्त्तिकतायां बोधिसत्त्वन्यामावक्रान्तानुकूलताया समन्यां बोधिनियाउ कामनस्कृतयं ॥ १७ इत्यधिमात्रकाः क्रियाः ॥ ८ ॥ आत्मना च सत्त्वान् परिपाचयति परांश्च सत्त्वपरि
पाकाय समादापयति । सत्त्वपरिपाकस्य च वर्णं भाषते । ये चान्ये सत्त्वपरिपाकाय आरब्धास्तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ १८ ॥ आत्मना च बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति परांश्च बुद्धक्षेत्रपरिशोधने
समादापयति बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धेश्च वर्णं भाषते । ये चान्ये बुद्धक्षेत्रं परिशोधयन्ति अभ्यनाय प्रतिक्रियास्तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ ७ ॥ इति मृद्वाधिमात्रधर्माः ॥ ७ ॥ आत्मना च बोधिसत्त्वाभिज्ञा
उत्पादयति परांश्च बोधिसत्त्वाभिज्ञासु समादापयति बोधिसत्त्वाभिज्ञानां च वर्णं भाषते । ये चान्ये बोधिसत्त्वाभिज्ञा भावयन्ति तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ इति मध्याधिमात्रधर्माः ॥ ७ ॥ आत्मना
च सर्वाकारज्ञताज्ञानम् उत्पादयति परांश्च सर्वाकारज्ञताज्ञाने समादापयति सर्वाकारज्ञताज्ञानस्य च वर्णं भाषते । ये चान्ये सर्वाकारज्ञताज्ञानम् उत्पादयन्ति तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः ॥ आत्मना
च सर्ववासनानुसंधिक्लेशान् प्रजहाति परांश्च सर्ववासनानुसंधिक्लेशप्रहाणाय समादापयति । सर्ववासनानुसंधिक्लेशप्रहाणस्य च वर्णं भाषते । ये चान्ये सर्ववासनानुसंधिक्लेशान् प्रजहति तेषां च वर्णं वा
दी रवति समनुज्ञः ॥ आत्मना चायुःसंपदं परिगृह्णाति परांश्चायुःसंपदि समादापयति । आयुःसंपदश्च वर्णं भाषते । ये चान्ये आयुःसंपदं परिगृह्णन्ति तेषां च वर्णं वादी रवति समनुज्ञः । आत्मना

नावसद्धर्म्मीकेन भवितव्यं परांश्च सद्धर्म्मिके समादापयितव्यं सद्धर्म्मिकस्य च वर्ण्णवादी भवति। ये चान्ये सद्धर्म्मिकास्तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः॥
एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ निर्यातुकामेन एवं चरितव्यं॥ ॥एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन अप्रमाणानां सत्वानामर्थाय उपायकौशल्येन कर्तव्यं॥ तत्रो बोधिसत्वो मा
वक्ति सर्वत्र॥ अनावर्ण्णो रूपं न विषयाति अनावर्ण्णो वेदनां अनावर्ण्णो संज्ञां अनावर्ण्णो संस्कारानां अनावर्ण्णो विज्ञानं न विषयाति। एवं विशेषं यावदनावर्ण्णो सद्धर्म्मीकिति विषयाति। तत्कस्य हेतोः। तथा
हि सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वाकारं एवं रूपं न परिगृहीतं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं परिगृहीतं। एवं यावत् सर्वज्ञता न परिगृहीता। तत्कस्य हेतोः। तथा हि सुभूते सर्वधर्मा अनुपलब्ध्यापि
त्रसानतद्धर्म। यावदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्यापरिग्रहतः निर्दिष्टानां। एवं भावयतः सर्वाकारज्ञताया अपरिग्रहतः सर्वबोधिसत्वानां अनुत्तरा सम्यक्संबोधिः बोधिसत्वेन महासत्वेन
यावाधिसत्वेन सत्त्वानां यावदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ धर्म्मा प्रकाशयितव्या। ... अधिमात्रा ... निर्देशभागीयम॥ ८ ॥एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। अविनिवर्त्तनीयस्य महासत्वस्य भगवन्बो
धिसत्वस्य महासत्वस्य आकाराः कानि लिङ्गानि कानि निमित्तानि। कथं च वयं भगवन् जानीमहे अयमविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्वो महासत्व इति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। या च सु
भूते पृथग्जनभूमिर्या च श्रावकभूमिर्या च प्रत्येकबुद्धभूमिर्या च बोधिसत्वभूमिर्या च तथागतभूमिः सर्वा एतास्तथतया अद्वया अविकल्पा निर्विकल्पाः। अद्वया अद्वैधीकारा यथावत् सा तथता अविकल्पा। सोऽव
विकल्पयत एवमवतरन्निर्विकल्पः। एवमवतरन् यथा तथता तथा श्रुत्वा तत्कालिकं न किंचित्किंचिदिति स्वयमिति। न विदितां कथयतो अनुत्पादं ... नान्यमुखे ... वक्ति। विद्युतायी सुवचिता। सत्यं
संदितां वचनं वाचं भाषते। नान्यथार्थं भाषते। दितां नवयनस्य नकुशलाकुशलं यथावत् ना कथयति। एवं सुभूते अविवर्त्तवर्तिनो। एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतोऽविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्वो महासत्वो धारयितव्यः॥

ष्टितासांव्यावर्तिकीकरणम्॥ ७ ॥ सत्स्वितिवाहा । कतमे रागवन्नाकायेकतमोऽस्तिगेना ॥ कतमे निर्मितेन यमविवितिवर्तनीयावाधिमत्त्वामतमत्वावदितथयः ॥ कतमेवानास । ज्ञाताकावाधिमतः
तत्तसर्वधर्मा अस्तिगा ज्ञानिर्मितास्त ३ । एवमक्षाद्यप्रज्ञानस्तितिरागवकामतद्वावत । यदि रागवन्नाकानाउस्तर्वधर्मा अस्तिगा ज्ञानिर्मितम २ कतमेसमयनष्टो २ समनागमवाधिमतन्नामतसत्वा
२ विनिवर्तनीया १ विनिवर्तनीयेष्वप्रतिनिर्दिश्यते ॥ रागवानादाय २ सत्तवाधिमत्त्वामतमत्वा नूयादितिवृत्तवदनायाविनिवृत्त २ संज्ञायाविनिवृत्त २ संस्कारवत्याविनिवृत्त विज्ञानादि
निवृत्त १ यमतत्तवाधिमत्त्वामतसत्वा ४ विनिवर्तनीया वदितयथाय २ सत्तवाधिमत्त्वामतमसत्वस्कन्धयाविनिवृत्त धातुस्याविनिवृत्त आयतनस्याविनिवृत्त २ प्रतीत्यसमुत्पादादिनिवृत्त ३
प्रतीत्यसमुत्पादांगस्याविनिवृत्त १ यमतत्तवाधिमत्त्वामतसत्व २ विनिवर्तनीयावदितय २ यमतत्तवाधिमत्त्वामतसत्वा ५ दानपारमितायाविनिवृत्त २ एवं शीलपारमितायां क्षान्ति पार ३३२
मितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायाविनिवृत्त ३ अध्यात्मशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायाविनिवृत्त १ स्मृत्युपस्थानस्याविनिवृत्त २ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपाद इ
न्द्रियबलबोध्यंगमार्गांगादिनिवृत्त ३ आर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिस्याविनिवृत्त ॥ सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखस्याविनिवृत्त १ ॥ अभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिक
बुद्धधर्मस्याविनिवृत्त १ ॥ श्रावकप्रत्येकबुद्धत्वस्याविनिवृत्त ४ ॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधेर्विनिवृत्त ॥ अयं सत्तवाधिमत्त्वामतसत्वा १ विनिवर्तनीयावदितथयः ॥ कस्मात्तस्थादितत्तः
नूयसत्तवाबतसर्वविष्कन्दवं वदनायां २ संज्ञायां २ संस्कारानामविज्ञानसत्तवाबतसर्वविषयतयउवाधिमत्त्वा मतसत्वाप्रतिष्ठत ॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादांगानां सत्तवाबतसर्वविषय
एवं यावदनुत्तरायां सम्यक्संबोधेः सत्तवाबतसर्वविषयतयउवाधिमत्त्वामतसत्वा प्रतिष्ठत ॥ ~ ॥ शून्यतानिर्वाणसमाधिनां स्वभावेवार्तिकीकरणम् ॥ ७ ॥ पूतनयथं सत्तवाधिमत्त्वामतसत्व

यऽऽावीहिर्जानात्यथांग्रमणत्राप्रमानांमस्वमूत्ताकयातिऽऽमरागवकळशु ममत्राप्रधाऽ यंपानकिछ्व्ययथ्रीकसमनूष्टिंपुलोसपडूाययक्ताति।नदंसमनीविचित्तामायपतनजीलवृतंयवामु
षविनेकद्दांष्टिंपततितानकोरुकमद्दसनत्रुद्दिंपुत्यथिति।नान्येषाद्ववानानमसतासंकयाति। पूर्यावागन्येवाधूपेवाविसपतेवाबीवढेवाकूऽवीभजेवायताकात्तिवानान्यषान्यायूतयस्याककयद
त्वामत्त्वत। जीतिरमूहतमाकायेथति१ तिंगेथतितिनिमिके२ समनागता। १ विनिवर्हेनीयावाधिमत्वामलमत्वश्ववदितयथाऽऽतितिनिवेषामसीकूनयावेवर्हितिकतनकर्ष्टद्विीय॥ ।पूनवय
नंमतरुरु१ विनिवर्हेनीवाधिमत्वामलसत्वानमिथ्याद्दष्टिकीरवति।ननवकूपूयमघवनयमनाकूननियेथ्यानानामूतवमूपयमत नवधयकपूजतयदस्यवयघतनरुतमकासवनितनदीयांयु
कपूदंवपूपययत। नवकुीसवंयविभूऽाति।जीतिरतत्तजाकायेयतितिंगेयतितिनिमिके२ समनागता२ विनिवर्हनीयावाधिमत्वामलसत्वावदितयथा॥ ॥ऽतितिनिवेषामद्वीक
नयावेवर्हिकतनकघटतीयं॥ ७ ॥पूनवयनंसरुतु१ विनिवर्हेनीयावाधिमत्वामलमत्वादगकूगतानकर्मयथन्नमाधमवर्हनसमरुसनावप्राधाधियाताश्रुतिविनस्यवर्हस्याया
या।भ्यवानयमुत्रूाति याताश्रुतिविनताखवत्किताथवयस्याविसवतिसमनकू३।१ववमदसमानागताममिथ्यावानू यावादातिपुनवसतासूवमववनादवध्युसतापादतिथ्यायायाया
दात्तनावमिथ्यादृस्य३ श्रुतिविनतासवतिपतार्थमिथ्याद्दष्टिविनतासमायायपतितिमिथ्याद्दष्टिविनकर्मवर्हकावतायवायामिथ्याद्दस्य३ श्रुतिविनताववंभितिवाकवर्हवापराववतिसमनकू३॥
यतिरपूयितरुतजाकायेयतितिंगेनतितिनिमिके२ समनागता२ विनिवर्हनीयावाधिमत्वामतामत्वावदितयथा॥पूनवयनंसरुतु२ विनिवर्हेनीयावाधिमत्वामलामत्व२ समाकृवगतायिकृ
गाकृपतानकर्मयथवायायपमत।जीतिवायिमरुताजाकायेयतितिंगेयतितिनिमिके२ समवागता२ विनिवर्हेनीयावाधिमत्वामलामत्वावदितयथा॥ ॥ऽतितिनिवेषामदीकूनयावेवर्हिक

तत्कर्म्मं चतुर्थं ॥ ○ ॥ पुनरपरं सप्तभिः विनिवर्त्तनीया आवासिकस्त्वामसहासत्वामदादनयावमितायाम्वर्त्तनी गीतयावमितायाम्वर्त्तन काङ्क्षियावमितायाम्वर्त्तनी धर्म्ययाप्रमितायाम्वर्त्तनी
ध्यानयावमितायाम्वर्त्तन गतप्रज्ञायावमितायाम्वर्त्तन नतदामसर्व्व सत्वानां कुर्व्वन्तदानन्दयति । एवं मीनं वर्त्तकाति कान्त्या संयादयति वीर्य्यमानतरा ध्यानं समाधय एतत्सर्व्वे सत्वानां कुर्व्वन्नय
ह्रीलावयति । एभिः ७ सप्तभिः आकाशे वरिशिनि ॐ धरिशीनिमिकैः समन्वागता विनिवर्त्तनी आवासिकस्त्वामसहासत्वावंदितव्यः ॥ ॥ पुनरपरं सप्तभिः विनिवर्त्तनीया आवासिकस्त्वामसहास
त्वायाम्यावर्म्मानवर्य्यवाक्षिसङ्गं नैर्य्याकवर्धमितिवृतकेयावद्वदवेदनायध्यंगताकधर्म्मा स्वतन्यदत एवं सर्व्वेति सर्व्वसत्वानामनन्तधार्म्मिकामतिसोपायपविपूर्णकर्म्मकुर्व्वतः सर्व्वकर्म्मदान सर्व्वसत्व
माधानर्थकुत्वा प्रतनकनायेसमन्यवर्त्तं वाधयपविक्षामयति । एभिः ७ सप्तभिः आकाशे वरिशिनि ॐ धरिशिनिमिकैः समन्वागताः विनिवर्त्तनी आवासिकस्त्वामसहासत्वावंदितव्यः ॥ ॥ एभिः सप्तभिः धर्म्मैः
तस्मावेवर्तिकत्वनकधर्म्मसमं ॥ ○ ॥ पुनरपरं सप्तभिः विनिवर्त्तनीया आवासिकस्त्वामसहासत्वसमन्वि वस्तुधर्म्मपूर्नानि कांक्षा नास्ति विमति नास्ति विचिकित्सा । स भगवानाह । ककैः कायक्षेत्रसम
वन्वाविनिवर्त्तनीयस्त्वावासिकस्त्वामसहासत्वमोवस्तुधर्म्मपूर्नानि कांक्षा नास्ति विमति नास्ति विचिकित्सा ॥ भगवानाह । एवं सप्तभिः विनिवर्त्तनीया आवासिकस्त्वामसहासत्वानकं विदधर्म्मस
मनुपश्यति तृणंवा वदनां वा संज्ञां वा संस्कारं वा विज्ञानं वाधर्म्मं वा आयतनानां वा ते धर्म्मा समन्त्यादां न मनिवा समनुपश्यति । सर्व्वथा वमितावामच्छन्दू नत्तावा सर्व्वविभाक समाधि समायति भावनस्मीम
स्वानिवासकर्त्ति शिक्षाभिय स्मृत्यावासमानतयमाक्षानात्नूप्यसमायत्तो वाज्यार्य्यसत्यानिर्व्वाणनूप्यानिमित्ताप्रणिधि तावादशते थगतवलानि वा वेशारद्यानि प्रतिसम्बिदावासूपवसिकां वृद्धधर्म्मान्न समनुप
श्यति । प्रतनुत्वां वा समन्यसं वाधिंनसमनुपश्यति । मज्जकांक्षा वा विमतिर्व्वा विचिकित्सा वा स्यात् । एभिः सप्तभिः आकाशे वरिशिनि ॐ धरिशिनिमिकैः समन्वागता विनिवर्त्तनीया आवासिकस्त्वामसहासत्वाव

३३

दितयथ॥ ७ ॥इति निर्व्याघातं स्थाने वर्णितं कालकृतं सप्तमं॥ ❀ ॥पुनरन्यं समयद्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वास्ति ध्यानकायकर्मक्षमनस्यायवति ध्यानवाक्कर्मक्षमनस्यायनीत्वः
ध्यानमनस्कर्मक्षमनस्यायनकाकं नसमन्वागतो रवति। वरि ३ सूलकमाकाये यशितिलि लेयेशिरिनिमिर्के ३ समन्वागतो द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वावदितयथ॥ पुनरन्यं समयो द्विविनिवर्तनीयाः
व्याधिमत्वामत्सत्वस्सतत्समितं मेरु सकायकर्मक्षमनस्यायनमेकेश वाक्कर्मक्षमनस्यायनमेकयमनस्कर्मक्षमनस्यायनकाकं नसमन्वागतो रवति। वरि यपिसूलकमाकाये यशितिलि लेयेशिरिनिमिः
र्के ३ समन्वागतो द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वावदितयथ॥ इति निर्व्याघातं स्थाने वर्णितं कालकृतं अष्टमं॥ ८ ॥पुनरन्यं समयः द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वः यत्रीर्निर्वन
रेशाद्भिनसंवसति। कामच्छन्दनव्यापादस्त्यानमिद्धनऽद्धतकौकृत्यनीविचिकित्सया। वरि ३ सूलकमाकाये यशितिलि लेयेशिरिनिमिर्के ३ समन्वागतो द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वावदितयथ॥ ० ॥
इति निर्व्याघातं स्थाने वर्णितं कालकृतं अष्टमं॥ ० ॥पुनरन्यं समयो द्विविनिवर्तनीयस्याव्याधिमत्वस्समत्सत्वस्य सर्वेषु सर्वे अनुमया नास्ति॥ वरि ३ सूलकमाकाये यशितिलि लेयेशिरिनिमिर्के ३ समन्वागतो द्वि
विनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वावदितयथ॥ ❀ ॥इति निर्व्याघातं स्थाने वर्णितं कालकृतं नवमं॥ ॥पुनरन्यं समयो द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वा द्वितिक्रामं वा प्रतिक्रामं वा नत्यक्तविराः
तिक्रामति वा प्रतिक्रामति वा सा द्वितिक्रामं वा प्रतिक्रामं नाऽयसि नसम्नितिवतिक्रामति ऽयसि नसम्नितिवप्रतिक्रामति। स्मृतिमान् ध्येव न कलितं वक्रमति तिसर्वोतिनिवेदिति गर्यावकस्य यतिनसदस्स
द्मीयापावृत्तिक्रियति। नसदस्सारस्सीयापाद्यप्रतिक्रियति। नसदस्सारस्सीयपाद्योनिक्रियति। स्मृतिमानेवसयायोऽडक्तिरयतिप्रतिक्रियतीतिनिक्रयतिसमयर्थ्य नवस्तुप्रदगः
तक्रामति। वरि ३ सूलकमाकाये यशितिलि लेयेशिरिनिमिर्के ३ समन्वागतो द्विविनिवर्तनीयाव्याधिमत्वामत्सत्वावदितयथ॥ ❀ ॥इति निर्व्याघातं स्थाने वर्णितं कालकृतं दशमं॥ ❀ ॥पुनरन्यं

सुभूते ऽविनिवर्त्तनीयस्य वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य चीवरं भवति । गमनकायस्य शुचिता भवति । न यूकिकं तत्कायसमुदाचारः शुचिसमुदाचारः सुभूते ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽल्पावाधश्च भवति ।
एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्त्वो महासत्त्वो धारयितव्यः ॥ ❁ ॥ शुचिसमुदाचारस्यावैवर्त्तिकलक्षणं पञ्चदशी ॥ ❁ ॥ पुनरपरं सुभूते वोधिसत्त्वस्य
महासत्त्वस्य यानि तानि ऽशीति क्रिमिकुलसहस्राणि कायप्रतिवसन्ति कायं तक्षयन्ति तान्यविनिवर्त्तनीयस्य वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सर्वेण सर्वं काये न संविद्यन्ते ॥ तत्कस्य हेतोस्तथा हि सुभूते तानि कु-
शलमूलानि वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सर्वलोकाभ्युद्गतानि न वाधितेन वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायात्तानि क्रिमिकुलसहस्राणि काये न संविद्यन्ते । यथा यथा सुभूते वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तानि कुशलमूलानि प्र-
वर्द्धन्ते तथा तथा वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायपरिशुद्धिश्च वाक्परिशुद्धिश्च चित्तपरिशुद्धिं च परिगृह्णाति । एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्त्वो महा-
सत्त्वो धारयितव्यः ॥ ❁ ॥ कृमिनिर्वधक्षितस्यावैवर्त्तिकलक्षणं षोडशी ॥ ❁ ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् अविनिवर्त्तनीयस्य वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायपरिशुद्धिश्च वाक्परिशु-
द्धिश्च चित्तपरिशुद्धिश्च भवति । भगवानाह । यथा यथा सुभूते वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तानि कुशलमूलानि प्रवर्द्धन्ते तथा तथा कायवक्रता वाग्वक्रता चित्तवक्रता संक्लेशकायवाक्चित्तकाठिन्यादि न्यताक्षयं क्रमस्तं-
यति विशोधयति । ❁ अयं सुभूते वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायपरिशुद्धिश्च वाक्परिशुद्धिश्च चित्तपरिशुद्धिश्च । स कायपरिशुद्ध्या वाक्परिशुद्ध्या चित्तपरिशुद्ध्या सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमति-
क्रामति । ❁ अयं सुभूते वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कायपरिशुद्धिश्च वाक्परिशुद्धिश्च चित्तपरिशुद्धिश्च । एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्त्वो महा-
सत्त्वो धारयितव्यः ॥ ❁ ॥ कृमिनिर्वेधाङ्गक्षितस्यावैवर्त्तिकलक्षणं सप्तदशी ॥ ❁ ॥ पुनरपरं सुभूते ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्त्वो महासत्त्वो न लाभसत्कारगुरुको भवति न पिण्डपातगुरुको भ-

ऽविनि

वति । यावज्जीवं व न पुनः कारवति सत्कादगधूमतुष्मसमायानवर्कनः । एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वा वेदितव्याः ॥ ॥ ॰ ॥ किं निर्वे
ध्यज्ञासिकन्यावे वविकिकलनक्षं वेवबुद्धिं ॥ ॰ ॥ पुनरपरं सुभूते अविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मनमत्त्यनमात्र थ्यीक्षकमत्यघृतानष्टोः शीताविलमत्याघृतानफृवाविलमत्यघतः
नकोशीताविलमत्यमतनातमाद्विताविलमत्यघकन्दोयाघ्राविलमत्यमतानव्याविलमत्यघताः । एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्
त्वा वेदितव्याः ॥ ः किं निर्वेधांगमिकेन सा ववविकिकलनक्षं वेपवदगी ॥ ॰ ॥ पुनरपरं सुभूते अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वधर्मान् बोधिसत्त्वयवपनताधर्मान् शून्यतायां कथितं चिन्तयन्ताधर्मा
शून्यतां तिनतत्त्वचेपुष्कायानामितयासंसत्वन्दयाक्रियानिमानितैकिकानि कृत्यानि कानि सर्वाणि प्रज्ञायामितामागमयधर्मतया संसत्वक्ष्मति नवन्धर्मसमनत्ययशीलायाधर्मयथातीनयुक्तनसर्वकंप्रज्ञा
पारमितां पूज्य सानेसमनुपश्यति । ः दं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याविनिवर्त्तनीयस्य लक्षणं वेदितव्यं ॥ ः किं निर्वेधांगमिकेन सावेवाकिकलनक्षं गंमाज्ञो ॥ • ॥ पुनरपरं सुभूते मारः पापीयान्
विनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सम्मुखमष्टौ महानिरयानभिनिर्माय एकैकस्मिन् महानिरये बहूनि बोधिसत्त्वशतानि बहूनि बोधिसत्त्वसहस्राणि । बहूनि बोधिसत्त्वशतसहस्राण्यभिनि
र्माय बोधिसत्त्वानाभिनिर्मुकगततत सहस्राणि ईदृशानि नानानिरयानानाविधःखातीव्राःखराकटुकावेदनावेदयमानानभिनिर्मिमीते । उपदर्श्य च एवं वदेत् । ः ये त्वया बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अविनिवर्त्तनीया
व्याकृताः तथागतेन व्याकृता महानरकेषूपपन्नास्त्वमपि पुनर्व्याकृतस्तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन यत्त्वमविनिवर्त्तनीयतायां व्याकृतः स पुनरव त्वमतक्ष्माधिचित्तं परित्यज त्वं बुद्धं स्वस्तिनिवर्त्तय महदतत
न संसर्ग्नीयर्ग्गो न नीति । सचेत् सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य चित्तं न क्षुभ्यति न विचलति नावलीयते नाधिविवेकालीनवदितव्यं व्याकृताय बोधिसत्त्वा महासत्त्वा नरके । पूर्ववत्क्रमेण तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन व्याकृता अविनिवर्त्तनीयतायां बोधि

सत्वामहासत्वाः सर्वेवर्ण्यमानोऽनं सत्कृता नदकाऽगोमदविनिवर्तनया बोधिसत्वामहासत्वा ननकसूतिसंस्थानो वाममसाक वाऽमतनम वावांकायवृमयमत नेन तत्कर्वविघतो। जीवीयसत्कृत आकाने वारातिं

शेवारितिनिमित्तैः समन्वागताः ऽविनिवर्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा वक्तव्याः॥ ॥ङ्गस्मिन् सर्वदमतावकुस्यावेवार्तिकनतकषीसपरदमी॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते ऽविनिवर्तनीयस्य बोधिसत्वस्य

महासत्वस्य मानसं यावशीर्यांग्रमभवषणाऽऽयसंक्रमोर्वं वक्ष्येति। यस्त्वया पूर्वं शून्यं एवं मया दानपारमितायां विशोधयितव्या। एवं मया शीलपारमितायां विशोधयितव्या। एवं मया क्षान्तिपारमितायां वि-

शोधयितव्या। एवं मया वीर्यपारमितायां विशोधयितव्या। एवं मया ध्यानपारमितायां विशोधयितव्या। एवं मया प्रज्ञापारमितायां विशोधयितव्या। एवं मया यावदनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबोद्धव्या

तस्यैवं प्रतिपादयतः सत्वा पूर्वमित्तिनानागतयुक्त सत्वानां च भागतानामर्थं कामस्य बुद्धानां सश्रावकसंघानां ब्रह्मचर्यं वादमपादमयाव सद्धर्म्मो ह्रियो यत्र सित्वक वय यत्कृगतं मतं तत्सत्वं मनसाधि-

गतकं बुद्धिदगयतऽसमसुरूपं दंतत्वं यासु तं नैव बुद्धवचनं नैव तत्समस्य बुद्धनतादिविंकनिवकृतकं काव्यं मकता यदहं ऽनावनत बुद्धवचनं तेन भगवता न शासितं। स बोधिसत्वो महासत्वो ऽत्र कांक्षति

कांक्षति न विचिकित्सति। विदितव्यं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो यानागतेन कृतकृत्यस्य भगवता सम्यक्संबुद्धेनाविनिवर्तनीयो बोधिसत्वो महासत्वो ऽनाविनिवर्तनीयो यथाकारैः कृतार्था न च त्यजति

सत्कृतो बोधिसत्वो महासत्वो ऽनुत्तरायां न कांक्षति न विचिकित्सति धर्म्मेषु नाप्रतिसमाहितमनासि संस्कारनमनुत्तरायं बुद्धिमत्वनमितनयनस्य सद्धर्मश्रवणं मितयनपसंदेह श्रूतवित॥ दानपारमितायां शीलपार-

मितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां यावद्बुद्धविपाको यावदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ तत्र यथापितानाम सर्वाकारज्ञतायां न पनस्यग्रहयागस्तु भिखभावक

बोधर्म्मतायाम् संकार्यालवतिमावक्षयायीमता॥ एवमेव सुभूते ऽनवमर्द्दनीयः बोधिसत्वो महासत्वः श्रावकयानिकैर्वा प्रत्येकबुद्धयानिकैर्वा सुभूते यावत्सर्वेनाप्यसमो वरत्नीति। श्रावकयानिकैर्वा प्रत्येक

३३४

वृद्धयानिके वा वृद्धयानिके वा जन्तूपजायां समन्वागतो वा योनिमकायं वाधिमत्त्वामत्तामत्त्वा शविनिवर्त्तनीयमाकांक्षिता । यत्रत्रक्षेमण्नूरवति । स तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यापि श्रद्धया न गच्छति

श्रावकत्वावकयानिकानां वा प्रत्येकबुद्धयानिकानां वा बुद्धयानिकानां वा यावत्स्मवमात्र सत्या यावत्यया । आर्त्मवान्नतीर्थिकानां यदि वा जकानां वा श्रद्धया गच्छेन्नतस्कन्नं विचरति । तदापि तथागतस्य यथादि

सत्त्वा वाधिमत्त्वामत्तासत्त्वात्कं विचक्र्मसमनुपश्यति । से स्य गुह्यागृह्य रूपं वा वेदना या वा संज्ञा या वा संस्कारा या वा विज्ञानं सर्वानु रूपतथता या वा वेदनातथता या वा संज्ञातथता या वा संस्कार

तथता या वा विज्ञानतथता या वा । एवं कल्पयन्ध्यानानि यतनरूपदीप्त समनुत्पादं प्रतीत्य समनुत्पादं गानि सत्त्वेया नमिता सर्वश्रूत्यता सर्वविपाकसमाधिसमापत्तिध्यानशीलमूर्त्तानि वाधिप स्थस्थनत्प्रमाणाश्च

मानुष्यसमापत्तीः आर्य्यसत्यानि स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादानि यावत्सर्वाकारज्ञतां वृद्धधर्मान् अनुत्तरायां सम्यक्संबोधिं न समनुपश्यति यावदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ स्थितान् समनुप

श्यति । त्रीणि सत्त्वान्याकाशे शान्तिसिद्धि नेमिनि समन्वागता रविविनिवर्त्तनीया वाधिसत्त्वामत्तासत्त्वा वादि कृत्ययश्रूतिमृक्तता वा कस्यार्थे वा किं कारणं पृच्छादग्धा ॥ ● ॥ पुनरपरं सुभूते मा

नः यायोर्यारिति कृत्यबाह्यविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रपंचकस्यैव वृपत्ति । संतान त्रुटिके चैवं पास चोकानक्षत्रवानिकाकृत्य वर्त्तं ड स्वप्नान्तरेऽपि सत्त्वस्यूपन्तः मानः यायोर्यां वाधिसत्त्व

महासत्त्वस्य मार्गप्रतिनूपकमपदं कृष्णपक्षमोमार्गप्रतिनूपकत्वं सत्त्वा यावद्वयेनौकिके वाकाशे सदिवा रश्मि संज्ञायदि वा प्रथमं ध्यानं यावत्रैव संज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य विहरति । पूर्वमार्गपूर्व्वमार्गे ॥

कृ यशस्ति यथनमार्गेन समाप्तिकियदाश्रजजायात्ति समनूपश्यति । स कृदाभिमित्ता समनासाभिरूत्तयन मार्गेनार्हत्त्वमनुप्राप्स्यामि । अनवापूर्व्वमार्गेषानसमाप्तिकियदात्मूह वर्त्तं ड स्वप्नान्तरेऽपि कृत्य

कृशानि संज्ञा यावच्चवाभिडू स्वानित्प्रपयनुत्पादियति जसो वता यामिरूवचवासवानात्रि मृलारवता । कृतं खलु मम्नमाल तावंदप्रति गृहीत यम्नाता सर्वस्य नः सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यावि

नक्षत्रामितवत्तिष्ठरूनवायसेवंवेरोतिबद्धकयामध्यांस्थितुयायंमार्गप्रतिनुयकमृपूर्वदिशितायामार्गप्रतिनुयकानेवंश्राजआवाहिरूतसाकांक्षियायेसंवर्त्तनतसद्रूवाणामिहतसाकांक्षि

यायेसंवर्त्तनतनानागामिहतसाकांक्षियायेसंवर्त्तनतार्दत्वस्ननसाकांक्षियायेसंवर्त्तनतत्रयमकवृद्धहतसाकांक्षिआयेसंवर्त्तनतानानुतवाया॥समन्तं बोधे॥साकांक्षिकोयायेसंवर्त्तनता

हरूतवायस्यसर्वंडतयानवद्धकवामःस्थितिकर्यांसमसेनायंगानूपूर्वदिशितियानिमयेवंवृद्धासर्वबायीयितिमूयानमृषिद्वि नबर्यांकमनतमाञ्चयायीयांवाधिसत्त्वेमहासत्त्वेनदीर्घवर्तांविदिश्वाज्ञवंबुद्धानि॥

हूंकःसितंवकृतनूजतांबाधिसत्त्वांमसत्सर्वाडकुयेवाधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनगंगानदीवालुकायमावृक्षारगवंकरपक्ष यस्मिःतःमृञिवाधीवनयितृयानयनमनमनडबुयरोत्यनिबायेगानदी

वालुकोपमानांतथागतानामर्हतांसम्यक्संबुद्धानांमित्रकृत्यानुयानमितायानिपूरिताशीलयानमितायानिपूरिताक्षान्तियानमितायानिपूरितावीर्ययानमितायानिपूरिताध्यानयानमिताय

नियविनाप्रज्ञायावमितायाविपूरिता॥ गंगानदीवालुकायमाम्येववृद्धासमवकःपर्यायाधिताश्यूरियुद्धेताश्यानिप्रश्नीकृताजसेववाधिसत्त्वयानस्थाप्यकथंवाधिसत्त्वेमहासत्त्वेनत्वय

नस्कनयां। कथंदानयानूमितायांवनताशीलयानूमितायांवनताक्षान्तियानमितायांवनतावीर्ययानमितायांवनताध्यानयानमितायांवनताप्रज्ञायानमितायांवनताक्षवयांउवसमूलयः

कवनसमयस्त्रसाषुक्षियायदिउयबसवाध्यगमनगसूचेभत्यकासवेविमाकसमाधिसमाधियथावधीमरवप्रसमासय्यानायुयसमापत्तिदशावलनवेशानवप्राप्तिसविदावाशिकवुद्धधर्मापूर्यावसः

तामेशांमनःकनूषायावंवनताक्षत्रुद्धं। यथातवेद्धितगणवतिनास्यांतकथांक्षिसोतथावविवातथायानसायवाधियितेवतावधाधिसत्त्वेमहासत्त्वेनतूलनायासमयर्कवाधितानिसंबुद्धानथा

वविनकृथानुमोमितनकृथाक्षितेनकृथाषिकमा(ओ॥समाकानहृतानानूषाकाकृत॥पूनहल्वमनूलवांसमयर्कवाधिसत्त्वानुप्राप्यसासयवाधिसत्त्वमयमहासत्त्वस्यउवंविद्यमानः

सर्वाकृत्या यथा स्वच्छ र्वति नाऊयाति न सं ऊ स्याति न सत्यासमायय मडल न वास्तर्वडस्य यत वृक नामयं रिकृयं ममम नं ग्मन्यूयदि गति। येनं लेर थाऊ जा यलिक लंयाय यक सकु दगमिर

स्मनाम्ममि रुत्त मर्द स्तेयस्य क वाधि र्य व त चा का नकृ ता र नुज्ञायत। ततर सयून मा वर यायी यां वाधिसत्त्वस्य महसत्त्वस्य विलस्या नव लीन तां विदि स्ता को वयु थिवीप्रद रगस वकृ मा स्तिकृ नाति निर्मि

र्लाति नवं नवावं तायत। ऊ मक र्द कश्च श्रावाय त र तुक ना या न मा स्ते वांक्षो मं य कि ताजुह वं स्के र र्द स्व कि ता र कू त र पून स्त्व म नु कु ना म स्य मं वाधिमहि संज्ञा त्यामा स्त व जू न वाधिसत्वस्य मल

सत्वस्यैवं रुवति। माथावता र्थं यायी यां मार्ग ऊ कि नू यकमपदि गति न त वाधिसत्वा मसत्त्वः प्रज्ञापानमिता यां च नं ऊ कु दा व ल्यानि क नायाः सम्यक्संवाधः श्रावक क स मि याप्रत्येकवृद्ध भूमिं वा पत

ति। ऊ क नवास्यैवं रुवति। ऊ कु न म नव कि ऊ या य वाधिसत्वा मसत्वास्य दानपारमितायां च वं शीलपारमितायां च वं क्षान्तिपारमितायां च वं वीर्यपारमितायां च वं ध्यानपारमितायां च वं प्रज्ञापारमि

तायां च र्न स्थ्या स्त गून्यतायां च वं वदि क्षां ग न्यता या व नुं याव द सा व स्त ता व गून्यतायां न नं सत्पू स्य कृ त यू च वं सम्यकु क्षरां र्द्धि याद नृ य व त्त वा र्थ ग मार्ग मू व वं सर्वा वि भा क त्त माधि समायलि धान

धीमत्स्व मू व वं म प्रमा स श्चा ना नू य्य ममायलि भू व नो। न्नार्य सत्याति क्षा स व नो। द ग व स्त वे ध्यान य ग्र ऊ मि स विदा वा शि कवू व व म्मी ता व य न सा का न कृ तां स्य व सं ना नू कु नां मम्यक्संवाधि महि संज्ञा स्य र्व विनो

त्स्कु न वियत।। ऊ भि का कि मका व कु स्या वे वा र्कि क त ध के म की न्वि विंगतिकम २।। २ ।। पुन न य नं सुहत स्य वि नि व क नी य स्य वाधिसत्वस्य मसत्वस्य प्रज्ञापानमितायां च न क उ वं रुवीता स व द व

गि कि ता पथा तथागतनास्या त कृ या च ये या र विन दि तस्य हि र पायामिताप्रमि संयुकृ म न ति स का वे न वि न कि ता वाधिसत्वा मसत्वस्त्वा न परिगृहीयत। दानपारमितया न यरिगृहीयत शीलपार

मितमा न पारिगृहियत क्षान्तिपारमितया न मरिगृहियत वीर्यपारमितया न पारिगृहियत ध्यान[illegible]मितया न यरिगृहियत प्रज्ञापारमितया न पारिगृहियत अध्यात्मशून्यतया न पारि

गृह्यत यावद्दशबलावगृह्यमानमपि गृह्यते। स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेनापि गृह्यते यत्राप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभिर्नापि गृह्यते यत्र शून्यतानिमित्ता-
प्रणिहिताभिज्ञाभिर्नापि गृह्यते यत्र सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखैर्नापि गृह्यते यत्र दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मैर्नापि गृह्यते यत्र सर्वाकारज्ञतया॥ पुनरपरं सुभूते बो-
धिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्यां संज्ञायानिमित्तायां चरन् रूपं सर्वतियामानकर्माणि वृक्षन्न नापि गृह्यते। रूपं नाम संज्ञा वाच्य एषु आकाशे गर्भिताः निमित्तैः समन्वागतः अविनि-
वर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्व आवेदितव्यः॥ अविनिवर्तनीयलक्षणपरिवर्त्तो नाम विंशतितमः॥ २० ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कतमो भगवन्नविनिवर्तनीयो बो-
धिसत्त्वो महासत्त्वोविनिवर्तनीयः किं लिंगो यमतः॥ भगवानाह॥ रूपसंज्ञायाः सत्त्वसंज्ञाया विवर्जितो वेदनासंज्ञायाः संस्कारसंज्ञायाः विज्ञानसंज्ञाया विवर्जितो धातुसंज्ञायाः आयतनसंज्ञायाः
प्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञायाः प्रतीत्यसमुत्पादांगसंज्ञाया नामसंज्ञायाः कायसंज्ञाया आत्मसंज्ञायाः शरीरसंज्ञायाः दानपारमितासंज्ञायाः शीलपारमितासंज्ञायाः क्षान्तिपारमितासंज्ञायाः वीर्यपारमि-
तासंज्ञायाः ध्यानपारमितासंज्ञायाः प्रज्ञापारमितासंज्ञाया विवर्जितो ध्यानसंज्ञाया यावद्दशबलतावगृह्यतासंज्ञायाः स्मृत्युपस्थानसंज्ञायाः सम्यक्प्रहाणसंज्ञायाः ऋद्धिपादेन्द्रियबलबोध्यं-
गमार्गसंज्ञायाः अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिसंज्ञाया विवर्जितः॥ सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखसंज्ञायाः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसंज्ञायाः अभिज्ञासंज्ञाया विवर्जितो दशबलवै-
शारद्यसंज्ञायाः प्रतिसंवित्संज्ञायाः आवेणिकबुद्धधर्मसंज्ञाया विवर्जितः सर्वाकारज्ञतासंज्ञाया विवर्जितः श्रावकप्रत्येकबुद्धसंज्ञाया विवर्जितः बोधिसत्त्वसंज्ञाया विवर्जितो यावद्बुद्धसंज्ञा-
या विवर्जितः॥ तत्कस्य हेतोः॥ तथा हि स तथा अविनिवर्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वलक्षणशून्यान् धर्मान् बोधिसत्त्वो नामसंज्ञाकः॥ ॥ तत्र यथा धर्मेन नायतं अजु नयत्तर मानाना॥

ति मंस्यन्ते न हि मंस्यते चन्द्रासाद्यति मनायतेन्तु स्याद्व्याभिक्षा वोधिसत्वो महासत्वो ऽविनिवर्त्तनीय स्यति । एभिः सुभूते आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्वो मह
सत्वो वेदितव्यः॥ ॥꣸ स्थिरमनसान्द्रदृष्टधर्म्मा महानन्दादिकः॥ ॥पुनरपरं सुभूते मारः पापीयान् वोधिसत्वं महासत्वमुपसंक्रम्यैवं वक्ष्यति । आकाशसमेयं भद्रमुख सर्वज्ञता आकाश
स्वभावा असद्भूतवस्तुका वस्तुकाशून्यता । न्तेपि धर्म्मा आकाशसमा असद्भूतवस्तुका वा स्वलक्षणशून्या वा । आकाशसमेषु धर्म्मेषु असद्भूतवस्तुकेषु स्वलक्षणशून्येषु न कश्चिद्धर्म्मो य उत्तरया तया वाभिसंबुध्येत येन वाभि
संबुध्येत यं वाभिसंबुध्येत येन वा । आकाशसमा धर्म्मा असद्भूतवस्तुका वा स्वलक्षणशून्या निनष्ट कं तेन विहन्यसे मानं कश्चिज्ञातत्वं विहितं । यदिदमनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबोद्धव्या तेन त्वया सं
बुद्धकायितमिति । तस्मात्त्वं कुलपुत्र प्रतिनिवर्त्तस्व एतस्याः नास्ति कांता मारकर्म्मैतत् यत्र समन्तर्थायद्रुमाय विनिपात्यसे न बुद्धाविति । यदुते वा विमतान् आतिको । कुलपुत्र कुसद्वदितु हिंसितं । यानि मया । सुभू
ते अनुपायवीक्तिं तत्र मारकर्म्मा । वोधिसत्त्वा नियामसमनूकृताया । सम्यक्संबोधौ । धर्म्मविवेचकाः । किं वा यथाकाशसमाः सर्वधर्म्मा असद्भूतवस्तुका वा स्वलक्षणशून्या । न कश्चिद्धर्म्मो यस्तानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येत येन वा यस्मात्ता सम्यक्संबोधिः
स्वभावाः सर्वधर्म्मा स्वलक्षणशून्याः न स्वनिसन्नाः सर्वे त्वस्य सर्वोकाराकाशसमाः सर्वधर्म्मा मिति संबुध्यते तेन त्वया सम्यक्संवोधिः प्राप्ता । पूर्वमेव यावत्स्वात्मानं वायीकृत्वा सम्यक्संबोधिं प्राप्स्यामि इत्यनुस्मृत्य इदं वाच्यम् भिक्षुः सर्वभावनामकल्पा सर्वेभ्यः सत्त्वेभ्यः कृतस्या
पीय यामहं तस्य काशस्यादो सम्बोधिसत्वस्य यावन्ता संबोधिसमा मोहनूकृतता याऽसमवसर्वत्र यासमोऽविकृतकोयथा त्र्यायिमस्यामहं तत्तद्वोधिसत्त्वेषु महासत्त्वेषु धर्म्मविदित्वा तावत्सूया दायश्च मारकर्म्माश्च त्वाहुविचित्ररात्रिविकल्पयामत्र तं कस्माद्विकल्पनैः
वितव्यमसंतार्यं चिन्त्येतं विकल्पं । तत्कस्मात्सुवर्णं विकल्पाद्यैः प्रत्युक्रम्यनिकल्पाद्यैः समं तार्यं विकल्पाद्यैः समत्यामताः । यच्चायमितात्मसमनन्ता वोधिसत्वा नियाममवक्रमिष्यन्ति॥ ॥꣸ मितिडूरं धर्म्महानं॥
अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किं पुनर्भगवन्नविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्वो महासत्वो ऽविनिवर्त्तनीय वक्तव्यः उताहो ऽविनिवर्त्तनीयो वोधिसत्वो महासत्वो ऽविनिवर्त्तनीय वक्तव्यः॥

थसनमः

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ अविनिवर्त्तनीयाः सुभूते बोधिसत्वा महासत्वाः अविनिवर्त्तनीया वक्तव्याः। अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा विनिवर्त्तनीया वक्तव्याः। सुभूति-
राह। कथं भगवन्नविनिवर्त्त्या बोधिसत्वा महासत्वाः अविनिवर्त्तनीया वक्तव्याः। कथं च विनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा विनिवर्त्तनीया वक्तव्याः॥ भगवानाह॥ यः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः श्रावकभू-
मौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा विनिवर्त्ततेऽयं सुभूते। विनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वाः विनिवर्त्तनीया वक्तव्याः। यः पुनः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः श्रावकभूमौ वा प्रत्येकबुद्धभूमौ वा न विनिवर्त्तते
ऽयं सुभूते। अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वाः अविनिवर्त्तनीया वक्तव्याः॥ एभिर्नयैः सुभूते आकारैर्यैर्लिङ्गैर्यैर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा अविनिवर्त्त-
नीयत्वे कश्चिद्वदितव्याः येन कारणेन ये लिङ्गैर्ये निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वास्तेषामार्यं प्रज्ञापारमितायामविनिवर्त्तनीयाकारनाम सप्तदशमः॥ ॥ अथ खलु सुभूति-
रायुष्मान् कतिभिः सुभूते आकारैरविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वाः प्रथमं ध्यानं समापद्यते। यावच्चतुर्थं ध्यानं समापद्यते। यावन्निरोधसमापत्तिं समापद्यते। यैराकारैरविनिवर्त्तनीया
बोधिसत्वा महासत्वाः ध्यानवशिप्राप्ताः यावन्नाति समापद्यन्ते सम्यक्समादिं याव दिव्यचक्षुर्वाथ्यीगमानां समापद्यते। यावच्चत्वारि ऋद्धिपादाश्चत्वारि आरूप्यसमापत्तीः समापद्यते। यावत्संवर्त्तितानि निरोधि-
तुं मैत्र्या चित्तं यावत्तु रूपसमापत्तिं विमोक्षं समापत्तिं ध्यानं समापद्यते। वशिप्राप्ताः तु । सम्यक्त्वं ऋद्धिपादास्तथा न ध्यानवशेन ॥ आमिषं मार्गं शून्यतानि
मित्ताप्रणिहितसमाधिं समापद्यते तानं यथा न दृष्टं च प्रतिगृह्णाति। आवर्जितानि धर्मसमाधिं दृष्टं च प्रतिगृह्णाति। न सत्त्वानां वशेन दृष्टं च प्रतिगृह्णाति। न सत्त्वानाम वधं च प्रतिगृह्णाति। नयत्र कायाधिपतिगृ-
ह्णाति। आकांक्षमाणः संस्थितानां सत्त्वानामर्थं कारणं प्रतिगृह्णाति। नयानां सत्त्वानामर्थं कांक्षमाणो लभते यथा प्रतिगृह्णाति। एभिः सुभूते आकारैर्यैर्लिङ्गैर्यैर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधि:

३३८

धिसत्त्वामहासत्त्वावेदितव्याः ॥ ७ ॥ स्मृतिः स्वरान्तसम्ज्ञान ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते येऽविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्ते नामन्तकानन्धसमन्वागता बोधिसत्त्वा नाविवादिकानन्तूपगुणानुकारवति नकर्मगुणानु:

कारवति नाश्रवगुणानुकारवति । नदानगुणानुकारवति नशीलगुणानुकारवति नक्षान्तिगुणानुकारवति नवीर्यगुणानुकारवति । नध्यानगुणानुकारवति । नप्रज्ञागुणानुकारवति । नाप्रमाणगुणानुकारवति । नानुप

गुणानुकारवति । नसमापत्तिगुणानुकारवति नारूप्यगुणानुकारवति नसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यधर्मगुणानुकारवति । नसर्वाविमोक्षसमाधिसमापत्तिगुणानुकारवति नशून्यतानिमित्ताप्रणिहितगुणानुकारव:

तिनाप्यसम्यगुणानुकारवति । नवैशारद्यगुणानुकारवति । प्रतिसंविद्गुणानुकारवति नमहामैत्रीगुणानुकारवति । नमहाकरुणागुणानुकारवति । नबुद्धदर्शनगुणानुकारवति । नकुशलमूलावरोपणगुणानु

रवति । तत्कस्य हेतोस्तथा हि ते सर्वधर्मान्स्वाकारान्स्वभावशून्यान्पश्यन्ति स्वलक्षणशून्यान्पुनः सुभूते येऽविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्ते सम्यक्त्वनियाममवक्रान्ताः नवकामनसिकारेण समन्वागताः परियायत्

परिकामतीति नपरिकामतीति नराजकथिकां गच्छति । नचौरकथिकां गच्छति । नसेनाकथिकां गच्छति नयुद्धकथिकां नतिबीदि ब्यतिनगर्यां कथिकां स्त्रीकथिकां गच्छति वंचनामिव्यति समपरिकीर्ति वीदि यति

गन्धाकसामिच्छति । तत्कस्य हेतोः स्वलक्षणशून्यान्सर्वधर्मान्समनुपश्यति । एभिः सुभूते आकारैर्लिङ्गैर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वामहासत्त्वा वेदितव्याः ॥ स्मृतिसमयस्य धर्मस्यानुकाङ्क्षिता ॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते ये ऽ

विनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वामहासत्त्वास्ते ऽन्नमन्नार्थिकानां सत्त्वानां परिपाचनार्थं कामगुणानुपभुञ्जन्ति सर्वसत्त्वानां दानं ददाति । श्रमणब्राह्मणार्थिकानां । यानं यानार्थिकानां । यावदन्नमन्ना:

र्थिकानामाम्पृष्यकां यत्रिकः कायं ददाति स प्रज्ञास्त नादानपारमितायां चरति यदा च दानपारमितायां समादापयति दानपारमितायाश्च वर्णं भाषते । स शीलपारमितायां चरति शीलपारमितायाश्च वर्णवादी

भवति सत्त्वांश्च शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां स ज्ञात्वा नावबुद्धप्रज्ञापारमितायां चरति । सर्वांश्च प्रज्ञापारमितायां समादापयति । प्रज्ञापारमितायाश्च वर्ण

सायक । यथा न्यस्त्रया पारमितायां वर्त्तीकता यां वर्ण्णवादी भवति समनुष्टया ७ ॥ लूकितसमदस्यधर्म्मस्थानः ॥ ७ ॥ सखलु पुनः स्महत्तः अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वा रगा अमथ्यावमतं वृक्षीयं तप्तन त्वयापि पूर्व्वं कृत्वा व्यादानः

दयाति । तथैवं चातुवीयकं श्रावकभूमिं तामतं श्रावकभूमिं दिवादतं श्रावकभूमिं । यावत्कृताद्यतं मनता मासतं श्रावकभूमिं सपतन त्वयापि पूर्व्वं कृत्वा यानं दशति । न च कामगुणीयपि तुक्ते । सततं समितं तत्त्वज्ञत्वानीतं भवति ।

न च कस्यचिद्विमर्द्दनाकारेण नयति । यत्ना व सर्व्वप्रकारान्तरेण नाक्षेपनाक्षमनाः स्यात् । इति नायिसत्त्वज्ञ आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वेदितव्यः । पुनरपरं सु

भूते ऽविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य समन्ततः समितं वज्ञ मामिर्यक्रस्तदानुवक्षा भविष्यत्यंयं बोधिसत्त्वा महासत्त्वा यायावदनुक्रमात्मभ्यं बोधिमरिसंवत्स्यत्य थाममानुक्रमात्मभ्यं बोधिमभिसंवृद्धस्त

कतमामितं समनुवक्षायावत पंचवज्याधिकृतानि सततसमितं समनुवक्षानि भविष्यन्ति । मनगरव्क मनुष्येन मनुष्येवा रवजमनसा यानवमर्द्दनीया भवतिसर्व्व वनवा मानम वावज्ञामावाकनीव धायुनः श्रावकस्य

धर्म्मेणा । लूकितसमुदस्थरन्वयस्थानत्कोति । न स्थाविकल्पनीविकल्पयत वाधिमनसिका नाश्रावद नुक्तानां समयं बोधिमभिसंबुध्यत । न स्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पनाद्रियानि विकल्पानि भवन्ति गुरुन्द्रियं वीर्य्येन्द्रि

यं स्मृतीन्द्रियं समाधीन्द्रियं प्रज्ञेन्द्रियं तत्र सूनृषा भविष्यति नाम सतनुषसमस्ति वा । कि यकारमवं बोधिसत्त्वामूल सत्त्वः सूनुषा भवति नाम सनुषः । तमवा ना । यदा महत्त बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिचित्तं

न विनं मना । तना वना महत्त बोधिसत्त्वा महासत्त्वः सत्त्वसूनुषा नतिना सत्त्वनुषः । इति नायसत्त्वज्ञ आकारैरेभिर्लिङ्गैरेभिर्निमित्तैः समन्वागतो ऽविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वेदितव्यः । पुनरपरं सुभूते

बोधिसत्त्वा महासत्त्वा बोधिमनसिकारेः समन्वागता यानि तानि स्त्रीणां माकपानानि विगीत पत्रानि मन्त्रविद्योषधीः पथ्यानि तानि सर्व्वाणि सर्व्वेण सर्व्वं सर्व्वथा सर्व्वं न प्रयुंक्ते । तत्र यथा कर्य्यापि । न च स्त्रीणां मा वचनमन्य

न वान्यतरं करोति । स मन्त्रियं मूत्र सत्त्ववाक्यादं गना याति सार्य्यं करोति । पुत्रो वा ते भविष्यति दुहिता वा ते भविष्यति । कुमारको वा ते भविष्यति । दीर्घायुष्को वा ते भविष्यति । न कदाचित्कामयथापि सत्त्व बोधिसत्त्वामन

सत्वस्वलक्षणशून्यत्वं धर्म्मधातुनिर्मितं न समनुपश्यन्ति सत्वनिर्मितं समनुपश्यन्नामा विशुद्धाजीवा विहरन्ति । तरिश्च सूक्ष्मेनाकाशे नेति । ती गेनाश निमित्तैश्च समन्वागताः अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा वेदितव्याः ७ ॥
ऽर्हन्ति समुदयस्त्वयं द्धनं ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा सत्त्वाः आकाशे यानि निमित्तानि यानि निमित्तानि येर्वाकारैर्यैर्लिङ्गैर्यैर्निमित्तैश्च समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा
महासत्वा वेदितव्यास्तानाकारांस्तानि लिङ्गानि तानि निमित्तानि निर्देक्ष्यामि तान्निशृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु भाषिष्ये । एवं भगवन्नित्यायुष्मान् सुभूतिर्भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवानेतदवोचत् । इह सुभूते
ते बोधिसत्वा महासत्वा स्पृष्टाया बोधिमकार्याववच्चाधिमनसिकारे अविविदित्वा न स्कन्धकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । नाधात्वायतनकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः ।
तथा हि सर्वे ते ... न कस्यचिद्धर्मस्योत्पादं वा निरोधं वा समनुपश्यन्ति ॥ शून्यतायां स्थितास्ते धर्म्मस्थानतः ॥ ॥ न राजकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते स्वलक्षणशून्यतायां स्थिताः
कस्यचिद्धर्मस्य हीनत्वं वा प्रणीतत्वं वा समनुपश्यन्ति ॥ शून्यतायां स्थितास्ते धर्म्मस्थानतः ॥ न चोरकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते सर्वधर्मशून्यतायां स्थिताः न कस्यचिद्धर्मस्यादानं वा निक्षेपं वा समनुपश्यन्ति ॥
शून्यतायां स्थितास्ते धर्म्मस्थानतः ॥ न सेनाकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते सर्वधर्म्मतायां स्थिताः न कस्यचिद्धर्मस्यानुनयं वा प्रतिघं वा समनुपश्यन्ति । न युद्धकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य
हेतोः । तथा हि ते सर्वशून्यतायां स्थिताः न कस्यचिद्धर्मस्योत्पादं वा निरोधं वा समनुपश्यन्ति । न नगरकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते संज्ञाकाशशून्यतायां स्थिताः न कस्यचिद्धर्मस्य सङ्ग्रहं वा समनु
पश्यन्ति । न निगमकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते सूक्ष्मरूपकायां स्थिताः न कस्यचिद्धर्मस्योत्पादं वा व्ययं वा समनुपश्यन्ति । न जनपदकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । एवं न स्त्रीकथा पुरुषकथा न पण्डकथा न स्मः
नुजमानवकानकवदककथायोगकथायोगमनुयुक्ता विहरन्ति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते विशुद्धत्वां सर्वधर्म्माणां नयस्यापि सर्वसाक्षात्कारात्मना योगमनुयुक्ता विहरन्ति । अपि च खलु पुनः प्रज्ञापारमितायाः नित्यं युक्ता मन

सिकावेश॥ ९॥ ॥स्थितिनामधेयस्थानय॥ ९॥ ॥सर्वानयावामिताचायोवत्तनमा सर्वयकथायाममनुयुक्ताविहरति। गौसयानमितायावत्तनयोवसी धकथायागमनुयुक्ताविहरति। कालियानमितायांवत्तनमस
सिघकथायागमनुयुक्ताविहरति वीर्यपानमितायांवत्तनकोसी घकथायागमनुयुक्ताविहरति। आनयावामितायावत्तनाविकथयकथायागमनुयुक्ताविहरति। एकायानमितायांवत्तनयो गुरुकथायागम
नुयुक्ताविहरति। सर्वधर्मानुयकायांविहरंधर्मकामस्येवतवनितावस्मकामः। सधर्मे भक्तोवनंनर। यस्यधर्मस्यवर्षवादीसर्वति। सिमयकामातवतिनामितकामानुकानांतगवकामकिमवाधिमस्यानांवमनस
वानांयवश्रावकप्रवकवृद्धयाभिकाः कृततपूजाकानत्यनुककायांसमपर्ववाक्षेममादायथीत निवयायकिप्रविस्थायथीत। समस्थागतानदन्तः समयकं वृद्धानाकाकामिता। दर्गनायसमस्तारूपकोमितस्रीकधिरय
मायर्यानि॥ एकाकोकस्तायपघता। स्कूमेमनिमिताकावेनापिधिविवविदनति यदृतावृद्धमनामिताकानेशवनुकृयरदकोशकथादिप्रायथ। समस्थ ज्ञाविनिवर्कनीयावाधिमस्थामसातत्वाश्कामयाउपरितसंयुक्ताः
मनमिपकानातुवादयित्वावमक्तिश्कमसेकमयपा० वर्कमानावसमवुवृद्धकोनयपमयकायदसमुखीकवाकथामनानुदृकसम्यमवृद्धाकिस्तरकिभियरकायापर्यकात। उपप्रथमध्यानमयादयित्वासावज्ञेवसंज्ञानासंज्ञयतनः
तमायकिमत्यादयित्वावतायपधकायगसंमुखीवताशस्थागताशुद्धकसम्यमवृद्धाकिस्तरकिभियरकायापर्यकात। इति धमरूपाकानेवापिलिमेनापिनिमिकस्समन्यागताशविनिवर्कनीयावाधिमस्यामकासत्वा
वदितयश॥ ९॥ ॥इतिमार्गेनधर्म ज्ञानकाकित॥ ९॥ ॥एतनयवंमसमश्वविनिवकनीयसमवायम सस्यमकामसस्यग्रुकायानमितायांवदतारथ्या सगृयकायोकिमसयावदसवसराशगृयताकायाकिमसम्म वच
यस्यानसिकतसमस्यकपसानविरियादप्रिमवसवाच्यमार्ग्यस्किनस्यासमाधस्यानानुपसमायीकमूक्विसस्यायमसयुक्तिमसरयनानिमिकायतिहितविमाकमस्वर्पाकिनसमसर्वविमाकसमाधिममायकिश्रावसीमस्वयुक्ति
तसमारिकादगवसवेभनयपातिमस्थिकवद्धिकवृद्धयममयुक्तमानेवंतवधीवनिवर्कनीयावादन्नवादमविनिवर्कनीयस्थितिविधिकत्तानासनानुयपानिासंमयमस्वरवक्तिसकायोसमी॥ तकासयरूकाभनश्

ति साधुमीयधर्म्मान्तरमनुपश्यति । यो विवर्त्तकत्वा न वा विवर्त्तते ॥ तत्र यथापि नाम सत्त्वः अन्तायन्तः अशायकि दल्ल स्मोक्षि मानकांकीर्त्ति न विचिकित्सति सत्वकायां रूमावेवं सकृदागामिनाम मार्ग तत्त्व रूमोक्षितावृ
वरमोक्षिमानकांकांति न विचिकित्सत्यवमवसरूतवाधिसत्वामहासत्वस्सकायां रूमोनकांकांति न विचिकित्सति ॥ सत्वाविनिवर्त्तनीय रूमोक्षितावृद्धकतक्ष्यनि आश्रयति सत्वां षयदियवयत्व सन्नानिव
सन्नानिवमानकर्म्माभिवृध्यत नवमानकर्म्मासंवासेन गच्छति ॥ सर्व्वाशिवतानि मानकर्म्माभिवृध्यत वृक्षाचविषक्कान्नि विवरीकनाति ॥ तत्र यथापि नाम सत्त्वतमृनृ खस्मानन्तर्य्यकर्म्मकारी आनन्तर्य्यविकलना वि
दनितायावसन्नष्टकानमित्यनुवर्त्तत अनुवर्त्तयानन्तर्य्यविकलन्नवततानन्तर्य्यविकलगकान्ति विक्षकृशिदुमनुवर्त्ततवा स्यतन्तर्य्युक्तनंयावसनन्नकान्तं ॥ एवमेव सत्त्वतसुविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्व
स्यपद विनिवर्त्तनीयचित्तं सत्तत्किकमाविनिवर्त्तनीय रूमावविकम्पनकचित्तं गच्छत सदेवमानुषासुरलोकेन विवर्त्तयितुं ॥ तत्कस्य हेतोः अत्र धारिताद् विनिवर्त्तनीयचित्तं सदेवमानुषासुरमभिक्रम्यस
म्यक्त्वनियाममवक्रान्तः स सत्वकायां रूमोक्षिताशिक्षामवमयानमिताश्रयाय्यवृद्धकःसंनयति आश्रयति सत्वांवयतियावयतिवृद्धकतशवृद्धकतं संज्ञामानि मूवबुद्धक्षणे पक्षगतमूलान्यवेनायिय सत्ता
स्ववृद्धानुस्मगवकश्यति मूढविपत्तिविपाकनयातिपर्यूपास्तं ॥ ॐ ॥ स स्वरूपनः सत्त्वतवाधिसत्वामहासत्वं प्रतिक्षित यमानउ त्यन्त्वा स्यन्त्वाभिवमानकर्म्मान्वेव वृद्धयतउ त्यन्त्वौ स्यन्त्वान मानकर्म्मासंव
सेनगच्छति कानि च मानकर्म्माध्युपायकोशलानरत्नकौटीश आश्रयतिसकायश रूमोनकांकीर्त्ति न विचिकित्सति ॥ तत्कस्य हेतोः कथापि सन्निश्चकांक्षत तकायाशानरूमकोटि सकांवाधवाविकल्पयः
यति ॥ तस्य जाति विनिवृत्तस्याविनश्रावकप्रत्येकबुद्धरूमोचित्तमुत्पद्यते ॥ तत्कस्य हेतोः अत्र धारित सत्त्वतवाधिसत्वामहासत्वस्य सत्कशमृत्युपस्थानकस्याचिद्धर्म्मसमीत्यादं वानि नायं वा संक्लेशं वा व्यवदानं
वासमनुपश्यति ॥ ७ ॥ स्मृतिमार्गधर्म्मस्थानं ॥ ७ ॥ तस्य खलु पुनः सत्त्वत वाधिसत्वस्य महासत्वस्य सत्कशमृत्युपस्थानकस्याचिद्धर्म्मसमीत्यादं वानि नायं वा संक्लेशं वा व्यवदानं वा समनुपश्यति

आतिविनिवृत्तस्यापि नेवप्रवर्तितात्मा त्वाति संज्ञा सत्वस्त्वानुलोमां सम्यक्त्वं वाधि। अतिसंज्ञा स्तानुवादमनुलोमां सम्यक्त्वं वाधि। तत्कस्य हेतोः सुभूते तस्मिन् कालेऽनुत्पादानुलोमां सम्यक्त्वं वाधिः। स खलु पुनः सुभूते नाधि
सत्वा महासत्वा अवैवर्तिका: स्वकायानुलोमावधारयन्नप्रत्ययन: स्वकायानुलोमावन वमर्दनीय: स्वकायानुलोमा तत्कस्य हेतोः तथा हि सुभूते विनिवर्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा अवैवर्तिका: संदा यस्माच्च नन
समन्वागता अवैवर्तिका सर्व खलु पुनः सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य मान: स्यापीयान्न बुद्धवच: आयसंक्रमेवं वच्यतिदेव स्वमर्दस्वायापि न स्वव्याकृता: अनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ न च वच्यान्नुचि
कमूलधर्म्म भूलाकि: प्रतिनिध्यायन स्वं याद्रिमथा सकृत्तथागतैर्दृशि: सम्यक्त्वं बुद्धे न अनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ न च स्वमि न आकाशानि निशिनानि आनिमला निर्मविभक्त्या ये नाकाशेय्येति
गेयनिमित्तै: समन्वागता बोधिसत्वा महासत्वा व्याक्रियन्ते अनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ। मन सुभूते सुभूते बोधिसत्वा महासत्वस्य यच्चनं स्वानावतीर्णतसंलीयते नानुस्मृति न मज्जति न सं
समाय प्रकन वन्दीत स्यान्नथा स्वं न वर्ति व्यविनायां सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन व्याकृता: सर्व तथागतैर्दृशि: सम्यक्त्वं बुद्धे न अनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ तत्कस्य हेतोः तथादि समके धर्मा: सं
विप्रयुक्ता ये धर्म्मा बोधिसत्वा महासत्वा व्याक्रियन्ते अनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ॥ ◎ ॥ इति मार्गे स्वयंप्रतिज्ञा ॥ ◎ ॥ सचेत् सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य वमाना: स्यापीयांवृद्धवचषे:
यसंक्रमेवं वच्या किमा नधिष्ठिता वायपूर्वमथ्या वकर्त्तं स्वलं कुरपृथग्व्याकृतानां समन्तनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्यौ। किं तेऽनुलोमायां सम्यक्त्वं वाध्या सच सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य अवैरविय
तिमानावमाययापीयां वृद्धवचषेयसंक्रान्तमा नाधिष्ठिता वायपूर्वमानवतथागता: सम्यक्त्वं वृद्धा बोधिसत्वं महासत्वं व्यावकरणं संज्ञोत्पादयत्यकवृत्त संज्ञा वा समामयति। सचेदयं समरस सुभूते बोधि
सत्वस्य महासत्वस्य मान: स्यापीयान्न बुद्धवचषेयसंक्रमेवं वच्यतिनेन दृढव्यापितं प्रवर्तमानं सामिनाम नामि सुभूतिमिय सर्व वनमिवव्यतिनय मतबोधिसत्वेन महासत्वेन मानावनायायीयामान्ना:

381

नाविक्षिप्तापूर्वषायामामनन्तकुनामाश्रसंनयत्रव्याधेर्विवनयोक्तावदितव्यमेवसत्त्वकन्याकृतायंवाधिसत्त्वामहासत्त्वरत्तोरपूर्विकेसत्कथागतेनर्दोरुःसमयवंवुद्धेवनूरुवायांसंमयवंवाध्योक्ति
कायंवाधिसत्त्वामहासत्त्वाः विनिवर्त्तनीयायाःसत्त्वो॥ तत्कस्यहेतोर्नाश्च द्यसत्त्वसत्त्वेनवाधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यनआकाशानानिलिंगानिनिमित्तानिसौविप्रकाश्यअविनिवर्त्तनीयानांवाधिस
त्त्वानांमहासत्त्वानांनृशि ८ सत्त्वनआकाशेर्नानिलिंगेर्नानिनिमित्तैः ६ समन्वागतावाधिसत्त्वामहासत्त्वाविनिवर्त्तनीयावेदितव्यायापुनरयंसत्त्वनशेविनिवर्त्तनीयावाधिसत्त्वामहासत्त्व ३ प्रज्ञायाः
वमितयायांवनसद्धर्मपरिग्रहस्यकृतेनात्मपर्यायेत्यागमयिकवातिजीवितपरित्यागमयिकवाति। सत्त्वस्पुनःसुतेवाधिसत्त्वामहासत्त्व ४ सद्धर्मपरिग्रहस्यकृतेनेवयागमायद्यतेतीतानागतप्रत्युत्पन्ना
नांवुद्धानांभगवतांसद्धर्मपरिग्रहंकरोतिकतमस्यकृतेनयाधर्म्मपरिग्रहस्यकृतेनवाधिसत्त्वामहासत्त्वआत्मपरित्यागमयिकवातिजीवितपरित्यागमयिकवाति।सुतेनतथागतोऽर्हन्सम्यक्संवुद्ध ३ सर्वधर्म्माः
शून्याच्छूतिधर्म्मन्दयति।नपुनकमादयपूर्वावाहिताज्ञाङ्गेनेषधर्म्मानविनयानेनश्रुत्वा ८ सम्यक्सत्त्वेतनकृतेनवाधिसत्त्वामहासत्त्वेआत्मपरित्यागमयिकवातिजीवितपरि
त्यागमयिकवाति।नतत्सत्त्वेनवाधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनवमन्यन्यदनीक्षितव्यंयितनतथागताऽर्हन्करसम्यसंवुद्धधर्म्मकाषितःसन्दर्शयितव्यअनीयस्तसन्यसमयिकलयाकुर्तासमाचरधर्म्मपरित्यागधर्म
स्यकृतेनात्मपरित्यागंकुर्वतिजीवितपरित्यागंकरोतीमंसत्त्वमर्थवनंसम्यक्त्वाधिसत्त्वामहासत्त्वस्सद्धर्म्मपरिग्रहस्यकृतेनात्मपरित्यागंकरोतिजीवितपरित्यागंकरोतिनाशविशेषःसुतेनआकाशेनलि
लिंगेनरितिनिमित्तैः ६ समन्वागताविनिवर्त्तनीयावाधिसत्त्वामहासत्त्वावेदितव्यायापुनरपरंसुतेनशविनिवर्त्तनीयावाधिसत्त्वामहासत्त्वस्तथागतभाषितैर्थेनक ३ समयसंवुद्धसद्धर्म्मंदेशयमानकांक्षतिनविचिकित्स
तियेवंतद्भाषितंगवकांक्षांधर्म्मसाधनकंतंसर्वमनुज्ञातिभवत्यानंहीनंवासमानंनविश्वासंगमयितातत्कस्यहेतोर्यथायितवानमीप्सितस्यलाभः।पृथक्त्वलायुप्मोसत्त्वनिर्गवकमनदवीयत।कतमस्यारागवन्धान्स्यथा।

पृतिस्थस्वत्वाद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तथागतभाषिताः सूत्रान्तान्विशुध्यन्ति। भगवानाह॥ यावन्मयावती बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तथागतभाषिताः सूत्रान्तान्विचिकित्सन्ति। सुभूतिराह॥ कथं
गतस्यैव भगवन्नर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य न श्रावकभाषितानि न देवभाषितानि न नागभाषितानि न यक्षभाषितानि न गन्धर्वभाषितानि नासुरभाषितानि न गरुडभाषितानि न किन्नरभाषितानि न महोरगभा
षितानि॥ भगवानाह॥ एककं सुभूते नूनं तं कतमा पारः सर्वज्ञ बोधिसत्त्वा महासत्त्वा न कांक्षन्ति न विचिकित्सन्ति॥ तत्कस्य हेतोः॥ २॥ यथापि नाम तथागतेनाध्यात्मिकी प्रतिष्ठितस्वत्वादेभिः सुभूते आकारैर्लि
ङ्गैर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वा वेदितव्याः॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। महागुणसमन्वागता यद्भगवन्नविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा म
हासत्त्वाः प्रमाणगुणसमन्वागता यद्भगवन्नविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः। अपरिमितगुणसमन्वागता यद्भगवन्नविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः॥ भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत्। अ
प्रमाणगुणसमन्वागताः सुभूते अविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः अप्रमाणगुणसमन्वागताः सुभूते अविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः। अपरिमितगुणसमन्वागताः सुभूते अविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा म
हासत्त्वाः। तत्कस्य हेतोः। तथा हि तेन अनन्तकमपर्यन्तं ज्ञानं प्रतिलब्धं असाधारणं सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धैः। तत्र स्थित्वा अविनिवर्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रतिसंविदः प्रतिलभन्ते याः सिद्धाः
वर्णाल्लिङ्गैर्निमित्तैः सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य अनन्यथाविद्यमानाक्षयम्॥ ॥ मूलं॥ ❀ ॥ भूमिमार्गेऽन्वयभ्रमस्थानं॥ ❀ ॥ दर्शनमार्गे अवैवर्तिकलक्षणं॥ ❀ ॥ पुनरपरमायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्त
मेतदवोचत्। यदि वा भगवंस्तथागतेनाविनिवर्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य गम्भीराण्यनन्तान्याकाराणि लिङ्गनिमित्तानि निर्दिष्टानि येनाकारेण येन लिङ्गेन निमित्तेनाविनिव
र्तनीया बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः स्वभावतो गम्भीराणि गम्भीराणि स्थानानि निर्दिश्यन्ते। तेषु बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रत्युपस्थापयितव्यानि षट्पारमितानि पूरयन्ति। सम्यक्

णर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गान् परिपूरयति । अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां परिपूरयति । सत्यानि अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीः परिपूरयति । शून्यतानिमित्ताप्रणिहित[illegible] परिपूर-
यति सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि परिपूरयति । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान् परिपूरयति । सर्वाकारज्ञतां परिपूरयति ॥ ❀ ॥ [illegible] ॥ ❀ ॥
एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । साधु साधु सुभूते साधु खलु पुनस्त्वं सुभूते यस्त्वं अविनिवर्त्तनीयानां बोधिसत्वानां महासत्वानामर्थाय गम्भीराणि स्थानानि [illegible]
न्यसा । गम्भीरमिति सुभूते शून्यताया एतदधिवचनमनिमित्तस्याप्रणिहितस्यानभिसंस्कारस्यानुत्पादस्याजातेरभावस्य विरागस्य निरोधस्य निर्वाणस्य [illegible] धर्म्माणामेतानि सुभूते गम्भीः
म्भीराणि स्थानानि । अपि तु खल्वेतदधिवचनं यदिदं निर्वाणमिति ॥ सुभूतिराह ॥ निर्वाणस्यैवैतद्भगवन्नधिवचनं न पुनः सर्वधर्म्माणाम् ॥ भगवानाह ॥ सर्वधर्म्माणामप्येतत् सुभूते अधिवचनं गम्भीरमिति ॥
तत्कस्माद्धेतोः रूपं सुभूते गम्भीरं । एवं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमपि सुभूते गम्भीरं । चक्षुरपि सुभूते गम्भीरम् । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनांस्यपि सुभूते गम्भीराणि । रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्म्मा अपि सुभूते गम्भी-
रा । चक्षुर्विज्ञानं सुभूते गम्भीरं । चक्षुःसंस्पर्शः सुभूते गम्भीरः । चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदना सुभूते गम्भीरा ॥ एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानं सुभूते गम्भीरं । मनःसंस्पर्शः सुभूते गम्भीरः । मनःसंस्पर्शप्रत्यय-
वेदना सुभूते गम्भीरा । पृथिवीधातुरपि सुभूते गम्भीरः । एवमप्तेजोवाय्वाकाशधातुर्विज्ञानधातुः सुभूते गम्भीरः । प्रतीत्यसमुत्पादः सुभूते गम्भीरः । अविद्यापि सुभूते गम्भीरा ॥ एवं संस्कारा ॥
विज्ञानं नामरूपं षडायतनं स्पर्शो वेदना तृष्णा उपादानं भवो जातिर्जरामरणं शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा अपि सुभूते गम्भीराः । सर्वशून्यता सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखं सुभूते गम्भी

रीणं ॥ सम्यक्त्विंगताधियस्याधर्म्माःसूक्ष्मगरीना भूमामाधयानान्नूयसमामकृच्छ्रार्य्यसत्यानि सतृकगर्भिवाधित्रिषिविमोक्षस्थानि सतृकगर्भी नाधिजतिश्चाद गवतवेगानयसति सर्व्विदावशिकवृक्षधर्म्मो
ःसतृकगर्भीनाः॥ वाधिविपि सतृकगर्भीनाः। कथं कृपूनः सतृकतृ भूयं गर्भीणं यथा भूयकथ तथागर्भीणं। यथा वेदना तथता तथागर्भीणं। यथा संज्ञा तथता तथागर्भीणं। यथा संस्कार तथता तथागर्भीणं। य
था विज्ञान तथता तथागर्भीणं। यथा स्कन्धधात्वायतन तथता तथागर्भीणं। यथा प्रतीत्यसमुत्पाद तथता तथागर्भीणं। यथा प्रतीत्यसमुत्पादक तथता तथागर्भीणं। यथा संस्कार तथता तथागर्भीणं। य
रीणं। यथा सर्व्वशून्यता तथता तथागर्भीणं। यथा बोधिपक्ष्या धर्म्मास्तथता तथागर्भीणं। यथार्य्यसत्याध्यानाप्रमाण्यारूप्यसमापत्ति तथता तथागर्भीणं। एवं यथा सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखतथता:
तथागर्भीणं। यथा शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिसंस्कार तथता तथागर्भीणं। यथा दशबलवैशारद्यावेणिकबुद्धधर्म्म तथता तथागर्भीणं। यथा बोधि तथता तथागर्भीणं ॥ इति सत्वनामार्ग्गभंरीण्यं ॥ ॥
सृदृतिनाद ॥ कथंतगर्भं बूयस्य तथता ॥ रनवानादः ॥ यत्र सत्त्व तथतायां न रूपं नान्यत्र रूपाद् यत्र सत्त्व तथतायां। न वेदना। नान्यत्र वेदनायाः। यत्र सत्त्व तथतायां न संज्ञा नान्यत्र संज्ञायाः। यत्र सत्त्व तथता:
यां न संस्कारा नान्यत्र संस्कारेभ्यो यत्र सत्त्व तथतायां न विज्ञानं नान्यत्र विज्ञानाद् यत्र सत्त्व तथतायां न स्कन्धधात्वायतनानि नान्यत्र स्कन्धधात्वायतनेभ्यो यत्र सत्त्व तथतायां न प्रतीत्यसमुत्पादो नान्यत्र
प्रतीत्यसमुत्पादाद्यत्र सत्त्व तथतायां न प्रतीत्यसमुत्पन्ना नान्यत्र प्रतीत्यसमुत्पन्नेभ्यो यत्र सत्त्व तथतायां न सर्व्वपापाभिसंस्कारा नान्यत्र सर्व्वपापाभिसंस्कारेभ्यो यत्र सत्त्व तथतायां न शून्यता नान्यत्र सर्व्वशून्यता:
यायां यत्र सत्त्व तथतायां न बोधिपक्ष्या धर्म्मा नान्यत्र बोधिपक्ष्येभ्यो धर्म्मेभ्यो यत्र सत्त्व तथतायां न सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि नान्यत्र सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेभ्यो यत्र सत्त्व तथता:

३४३

तथतायां नार्थसत्वाप्रमाणध्यानानुप्यसमायकृयानाना तार्थसत्वाप्रमाणध्यानानुप्यसमायहित्वायततत्त तथतायान्नाति ह्यादमवसंवेगान ग्रप्रकिसंविदाना न्यताहित्यादगवसंवेगान ग्रयुक्तिसंविद्यायतत्
त्वत तथतायां नावशिकावृद्धधर्म्मानान्नावशिकत्वावृद्धधर्म्मस्यायतत्त तत्त तथतायांनवाधिनान्यग्वाध्वेश्वरभता॥ ○ ॥एवमक्कप्रभयप्सेनस्वितगव न्मभतवावत।आप्यर्य्यसयव व्यावत्तद्देवे क्षप्र ध्याया
यनाविनिवर्क्तनीयानामिस्त्वामतानत्वानुपनम्भवानिनितानिवाधिबंसमुचित॥एयंवदनामाः सर्वज्ञतायाः संस्कार्नयाविज्ञानतथ्यवानिनितानिवाधिबंसमुचित।सर्वधर्म्मसंग्रहव्यसलौकिकवताकालन्वक्षसाग्रदक्षनात्रयधस्म
यवानामवर्षधाविनितानिवाधिबंसमुचित॥ ○ ॥कूतिसावनामार्गसमामायायवादात्कृमतत्कता॥ ○ ॥एवमकृकृगवानायुष्मनन्ततद्तिमतदवावन्त।यदायुनः शततवाधिसत्वामहासत्वोःकुमातिनामर्क्ष
गर्क्षोवाधिसत्वनानियज्ञायाम्बमितास्रतिसंयुक्तानिविकम्पियाविङतायिथत्यकानिथ्यान्ति॥ ○ ॥कूतिसावनायथ॥ ○ ॥एवमत्मामाक्तनयंययाप्रज्ञापारमितायामाङकर्क।एवंविशिक्षित्वर्थयथाप्रज्ञापारमि
तायामारख्याति।एवमसयाप्रतियक्तधर्म्मयथाप्रज्ञापारमितायामदिकुमितायसत्ततवाधिसत्वामहासत्वःशतथाम्संपादयंत्कथयतिध्यायंत्कथ्यायपनीकमाधत्कथावपुरूमानत्कथाघरमानत्कथ्यायायकमानशा॥
॥ ○ ॥कूतिनिर्वधासयागवनायथः॥ ○ ॥सतनविताद्यादनासंख्यमहमसयमयविमातकृगतमभसंयविग्रहाँव्यसयविमाशान्कत्यानंसानंज्ञानायव्यतिविपुष्टीकोविव्यतिवानीकोविव्यतिकत
पुनर्वाध्यायदावकीर्त्तः प्रज्ञापारमितायांध्वनन्नवाधिपचितसंयुक्तंमनोमिकालेर्विनविव्यति।प्रमृथाविनामसत्कृतसयुनुषावागचविनिताविनर्कवविनसत्कसान्ततनयाक्रियासाधेमतहितन्नयायाप्राप्त
दिकयादर्शनीययासत्संकतः कृतः स्याः स्यावसन्नियनयपयनिगूढीमानसत्सगूढत॥निश्रूमधामनकृिसन्यसत्सतकोकिंप्रतिसंयुक्तासत्सपुनमधाविनर्क्कविवर्कनिन्नाति।सर्वतिवाद॥कृप्रतिसंयुक्तान्ध

भगवंस्तस्समनुपश्यस्याविनर्कोवर्त्स्यंतियंसम्मु। आगताउतयामासार्द्धत्रिमीदिष्यामिश्रीतिक्रमिष्यामियदिवानस्थिष्यामीति॥ भगवानाह॥ तत्किंमन्यसेसुभूते नाम्नावादिवसस्यवास्यमतिक्रियन्तस्तस्य:
पूर्वस्याविनर्कोवर्त्तन॥ सुभूतिराह॥ बहुभगवन्बहुसुगत भगवानाह तस्यपूर्वस्यादिवसस्यवासयन नाम्नावास्यन्नविनर्कोवर्त्तन॥ भगवानाह॥ यावन्तःसुभूतेतस्यपूर्वस्यादिवसस्यवास्युनः
नाम्नावास्यनविनर्कोवर्त्तकः॥ सूर्यतःकल्याणात्सबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःसमतारात्मनयतिविमृष्टीकरोति।यत्कीकरोति॥ सुभूतिरमक्तीनायांप्रज्ञापारमितायांयथायदिष्टं सामिकतडयपनीक
तडपनिध्यानमितिनथातथावयाणमायकृतयथायथातानयाष्याम्बिदङ्यतियेदाबोधिसत्त्वामहासत्त्वाविवर्त्तकैः॥ सुभूतराह॥ यामकर्मसम्यक्संबोधये॥ अवंयुजमनतुयुक्तस्ततस्तेबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्या
ननविदातनधविदनसायथाप्रज्ञापारमितायाम्पदिष्टायांमकदिवसमनयकणलसंतंयनकरणलम्मलनगंगानदीवालुकायमालोकधातवःपयिपूर्णःस्युनंद तमस्सुभूतेस्यगततमीमयिकलाः ३८४
न्नायेतितस्सतनमीमांसिगतमस्सतमीमयियावत्कोटीनियुतशतसहस्रतमीमयिकसामपिगणनामपिउपमामपिउपनिषदमपिनोपैति॥ ॥ इतिशिविषाःननुमेस:
॥ ॐ ॥पुनरपरंसुभूतेयाबोधिसत्त्वामहासत्त्वस्यप्रज्ञापारमितायाविवेचिकागंभीरादीवालुकायमान्त्वास्मान्द्वानन्दपाङ्गिपूवन्तत्वबुद्धनत्त्वधर्मनत्त्वसंघनत्त्व तत्किंमन्यसेसुभूतेयोबोधिसत्त्वा
महासत्त्वस्तकालिपदनवुद्धयुष्यप्रसवनः। सुभूतिराह॥ बहुभगवन्बहुसुगत॥ इतिविवस्थाभिमाताधिमात्रभ्यागवानाह॥ अयंसवतनस्सत्तुलपुण्यानाकुलानददिनाववुद्धानंपूर्वपुण्यमनवध्रुवः
भगवन्नानांप्रज्ञापारमितायांयथायदिष्टायांयानमायप्रयत्न। नकस्पदतायदिबोधिसत्त्वानांमहासत्त्वानांमार्गोयथानानुत्तरायांसम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ इतिप्रथियकामुडमडश॥ ॐ॥

तत्किं मन्यसे सुभूते यो बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विरहितो गंगानदीवालुकायमान्कल्पानिदं अमतामन्नमूद किशांप्रतिस्थापयेद्वंसम्यक्षाममिथ्ननागामिस्वर्द्द त्तदक्षिणीप्रतिस्था
पयेत्। प्रक्ष कवृक्ष भूत थागतस्यार्ह सम्यक्संबुद्धस्य दक्षिणांप्रतिस्थापयेत्। तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स बोधिसत्वो महासत्वस्ततो निदानं बहुपुण्यं प्रसवेत्। सुभूतिराह॥ बहु भगवन् बहु सुगत॥ ❀ ॥स्फ्रि॥ः
वियस्या ऽ धिमात्रमथ्यो॥ ❀ ॥भगवानाह॥ अतः स सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत्॥ यः गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां स्थायदिशायां आणमायम्रं॥ तत्कस्य हेतोः॥
यास्रत्रादियज्ञ्यापारमितायां चन्नाधिसत्वामहासत्वः कपुत्रस्यक्वृद्ध सम्भिनतिक्रमवाधिसत्वनियाममवक्रामति मावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ ❀ ॥स्फ्रिवियवियस्कामद्र सथ्याः॥
तत्किं मन्यसे सुभूते यो बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विरहितो गंगानदीवालुकायमान्कल्पासीलन्रक्षेत् नन्दा गाश्चो संनकेत्रक्कान्यासंवादयद्वीयमासेत ध्यानं समापद्येत् सम्यक्संबुद्धोलमानि दा संव
तपुण्यं प्रसवेत्॥ सुभूतिराह॥ बहु भगवन् बहु सुगत॥ ❀ ॥विनिवियस्का ऽ धिमात्रमद्र॥ ❀ ॥भगवानाह॥ अतः स सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत्। यः गम्भीरायां प्रज्ञापारमि
तायां स्थायदिशायां स्थित्वेक दिवसमपि दानं दद्यात् शीलं रक्षेत् क्षान्तिं भावयेद् वीर्यमारभेत ध्यानं समापद्येत प्रज्ञां भावयेत् मनसिकुर्यात्॥ तत्कस्य हेतोः॥ अतो बोधिसत्वानां महासत्वानां यानं निर्यातीति येभ्यो बोधिसत्वा
नां महासत्वानां प्रज्ञापारमितातः शिक्षित्वा प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा बोधिसत्वा महासत्वाः सर्वधर्मान्नियूहमनि॥ ❀ ॥स्फ्रिप्रवियश्चा मद्रमिमात्र॥ ❀ ॥तत्किं मन्यसे सुभूते यो बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया
विरहितो गंगानदीवालुकायमान्कल्पान् स्थित्वा धर्मदानं दद्यात्। तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स बोधिसत्वो महासत्वस्ततो निदानं बहुपुण्यं प्रसवेत्। सुभूतिराह॥ बहु भगवन् बहु सुगत॥ ❀ ॥ः

इति विपश्यनामध्याधिमात्रः ॥ ○ ॥ भगवानाह ॥ पुनः सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेद् य इदं गंभीरां प्रज्ञापारमितां यथोपदिष्टां सकलेकादिवसमपि सत्वो धर्मं वा न च यानु
तत्वं स्मृद काः तथा दिसतलकं यो बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विविक्तः तस्मै सर्वाकारज्ञतया विविक्ता रूपं न ः पुनः स बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विविक्ता तस्मै सर्वाकारज्ञतया विवि
क्ता तस्मात्तर्हि स तथा बोधिसत्वेन महासत्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन प्रज्ञापारमितायां विविक्ततायां स्थातव्यं ॥ ○ ॥ इति प्रविविक्तमथाधिमात्रः ॥ ○ ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते या
बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विविक्तया गंभीरया सत्वानं योगमापद्यते बहुतरं तस्य पुण्यं भवेत् स चेत्पुनः सुभूते योगमापद्यते बहुतरं स पुण्यं सते
मा बुद्धानुस्मृतिं बुद्धिं यादेशं च विनिश्रयेशं चतुःसत्वेशमहास्त्रि बोधिमाना सुखोगमनमानं योगमापद्यते बहुतरं मा यथा स विमाके नेवासिन नापूर्वाभिसमयासि ३५०
ताः कश्चिदिमाः समाधिनिर्वाणं पदं गतिं नावबिकान् बुद्धधर्मं योगमापद्यते तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स बोधिसत्वो महासत्वस्ततोनिदानं बहु पुण्यं प्रसवेत् सुभूतिराह ॥ बहु भगवन् बहु सुगत ॥ इति विप
श्यनामथाधिमात्रः ॥ ○ ॥ भगवानाह ॥ पुनः स सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बहुतरं पुण्यं प्रसवेत् ॥ यः इदं गंभीरां प्रज्ञापारमितां यथोपदिष्टां सकलमेकमपि दिवसं योगमापद्यते बुद्धानुस्मृतिं
समाधौ प्रकाशति नानुपूर्वं समाधिं निर्वाणं पुनः सुभूते योगमापद्यते बहुतरं मा बुद्धानुस्मृतिं बुद्धिं यादेशं च विनिश्रयेशं चतुर्वेशमहास्त्रि बोधिमानसं योगमापद्यते महाकरुणां निमित्तानि समाधि
भिरिमां वदक्षादगमिनावबिकेन बुद्धधर्मं योगमापद्यते ॥ ○ ॥ सचेत्पुनः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमिताया विविक्ततायां स्थितः सर्वाकारज्ञतायां विविक्तायां न दृष्टो न विपश्य
त्यन्तरं रूपं न सत्वं रूपं वा गम्यते ॥ बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितया विविक्ता सर्वाकारज्ञतया विविक्ता ॥ तत्कस्माद्धेतोः ॥ तथा हि स बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमिताया विविक्तायां स्थातव्यं

॥ ꣸ ति ग्रतिय श्चा मथ्यमथ्य ॥ ततः कश्चिन्न्यासस्तमया श्राधिगत्वा मकासत्त्व उपाध्यायाचार्य मित्र माविव्र दिकानंगानदीवालुकायमानकः स्यांस्ति सं कृदामि वदानं धर्म्मदानं कास्यां शक्तिसं मूक्तां मनतिका नानतूल वायांसम्य
र्स्वं वाध्येयाभिक्षामयत्न स्तिक्म न्यसस्तस्त श्यित्न सवाधिगत्वा मकासत्त्व सत्त्वानितिदानं वकृपूर्व्वंगमवत ॥ सत्तकिना ॥ वकृतगवन्व कृत्तग ॥ ७ ॥ ꣸ ति ग्रतिय श्चा मथ्यमृद्र ॥ ७ ॥ समवानास ॥ ग्रतासमस्त कुल
पूजावाकृतल द्दीक्षावावकृत वंमूर्ध्वं ग्रसवग्र ꣸ तगमकीनार्यां उपाध्यायाचार्य मित्रायां म ॥ श्रथ यदि श्राधीनि स्ते कदिवसनवि गदामि वदानं धर्म्मदानं कायांग्र उपाध्यायाचार्य मित्रामि संलयन उपमिसंयुक्तानान्नतिका
नानतूलवायां सम्यक्वं वाध्येयानिक्षामयत्न क्न स्यान्नावधादियवमः यनिक्षामायद्रत उपाध्यायाचार्य मित्रायाभिक्षामः ॥ यः पुनश्च उपाध्यायाचार्य मित्रयाविन्वकितः यन्निक्षामानतयाभिक्षामदामसाकर्द्दिसत्तत
वाधिगत्वेनमत्तासत्त्वानातूलवायांसम्यक्वं वाधिगतिसंवाकृकामन उपाध्यायाचार्य मित्रायाभिक्षामनाकृगत्सनत्तर्दितव्यं ॥ ꣸ ति ग्रतिय श्चामथ्याधिमात्र ॥ ततः कश्चिन्न्यासस्ततः कश्चित्कुलपूजावाकृतलद्दीक्षावा उपाध्याया
चार्य मित्राविवदिकानंगानदीवालुकायमानकः स्यांस्ति कृन्नतीतानागत प्रत्युत्पन्नानां वृद्धानां तगवत्तां सत्त्वार्थकृतस्वामायं कृतलसत्तं तत्तसर्व्वमनुमोदना तूल वायां सम्यक्वं वा ॥ श्रथ यदिक्षामयत्न स्तिक्म न्यसस्तस्त श्यिन्न सत्तप
श्रवाकृतलद्दीक्षायानतानितिदानं वकृपूर्व्वंगमवत ॥ सत्तकिनादावकृतगवन्तवकृतगता ꣸ तिविग्रश्चामृद्राधिमात्र ॥ तगवानास ॥ ततः कश्चिन्न्यासस्तकुलपूजावाकृतलद्दीक्षावावकृतनं पूर्व्वं ग्रसवग्र ꣸ तमतीनार्यां उपाध्यायाचार्य मित्रा
यां म ॥ श्रथ यदि श्राधीनि स्यात्कदिवसमपियं कृगत्समूलं कृतल नायांसम्यक्वं वाध्येयनिक्षामयत्न क्न स्यान्नावधादियवमानमोदनाभिक्षामायद्रत उपाध्यायाचार्य मित्रानुमोदनाभिक्षामसत्त्वाकर्द्दितत्त वाधिगत्वेनमत्तासत्त्वानातूल
तम्यक्वं वाधिगतिसंवाकृकामन उपाध्यायाचार्य मित्रानुमोदनाभिक्षामताकृगत्समलनर्त्तव्यं ॥ ꣸ ति ग्रतियश्चाधिमात्रमृद्र ॥ एवमूर्ध्वमानुपूर्व्यास्तस्तिकमवकमतदवावतायदापुनर्गगवन्नाति संस्कारकश्चिन्न्यूनकाद्रमवकाकृत
कर्थंसकुलपूजावाकृतलद्दीक्षावावकृतनं पूर्व्वं ग्रसवकतमतगवन्नाति संस्कारः तेअभ्यासमध्यगृहितानियामायाः वक्तभिनु उपाध्यायाचार्य कृतसंवाः नश्चात्कुसकृत्नामिद्दत्तं चत्तायामिद्दत्तं वामर्द्दत्तं वाः नश्चाकुतश्च काम्बाधिमः
नूपाकृमनतूलवायांसम्यक्वं वाधिगतिसंवाकृतितिनियश्चामृद्रमथ्य ॥ ७ ॥ तगवानास ॥ ७ ॥ एवमतवत्तसकृतं उपाध्यायमकृत ॥ नश्चकितिसंस्कारश्चाभ्यासमध्यगृहितानियामावा वक्तभिनु उपाध्यायांस

२१ ... प्रज्ञापारमिता ...

बि०

रूपं वा न वक्तव्यं सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा न वक्तव्यं । प्रत्येकबोधिं वा बोधिं वा न वक्तव्यं तथागतं वा न वक्तव्यं बुद्धधर्मान् वा [illegible] संस्कारा वा विज्ञानं वा तत्त्वमप्रमाणतासंख्येयता प्रज्ञापारमितायां च वक्तव्यं गुणस्य
प्रव्याख्यायते किं कारणं स्वभावं ॥ एवमुक्ते भगवन्तमेतदवोचत् ॥ [illegible] ... बोधिसत्त्वा महासत्त्वा संख्यातुम् [illegible] न शक्यं यावदप्रमेयं संख्येयं [illegible]
वेदना संस्कारा विज्ञानं ... किं पुनः ... अप्रमेयमसंख्येयम् ॥ ... संज्ञा संस्कारा विज्ञानं ... आह ... भगवानाह ... अप्रमेयताया अप्रमेयं ...
तथा ... [illegible] ... अप्रमेयमसंख्येयं [illegible] ... प्रज्ञापारमिता ...
... ॥ भगवानाह ॥ ... संख्या ... अप्रमेयमसंख्येयं ... विशेषः ... भगवानाह ॥ अप्रमेयमिति सुभूते यत्र प्रमाणं नोपलभ्यते । असंख्येयमिति यन्न शक्यं संख्यातुम् ...
... सर्वधर्माः ... अप्रमेयमिति ... संख्येयमसंख्येयमिति ॥ ... भगवानाह ॥ स्यात् सुभूते पर्यायो येन रूपमप्यप्रमेयमसंख्येयं स्यात् ...
वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमप्यप्रमेयमसंख्येयं स्यात् ... भगवानाह ... संख्येयमप्रमेयमसंख्येयं ... वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमपि
... संख्येयमप्रमेयं ... वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमप्रमेयमसंख्येयं स्यात् ॥ ... भगवानाह ॥ रूपं ... शून्यं ...
... संस्कारा विज्ञानं ... ननु सुभूते ... सर्वधर्माः शून्या इति ... भगवानाह ... तथा ...
... सर्वधर्माः शून्याः ... भगवान् ... तथागतेन ... अप्रमेयमसंख्येयं ...
... अप्रमेयमसंख्येयं ... संख्येयादीनां ... ॥ ... भगवन्तमेतदवोचत् ... नानाकरणं ... ॥ ❀ ॥ भगवानाह ॥ ❀ ॥

३४५

गी२ ना४ ना४

एवमनंतरसूत्रेणैवमनंतरानेषां कर्म्मणामर्थकाधावार्थं ज्ञानकोवानानाकं वधांउपत्तल्वन॥ अनंतरितत्पयामकेनरूद्धकनथागकनारित्तयिकांत्रद्वयमिमिकिवाअुमरवायमिमिकिकाअुव्रनयमिमिकिवाअयः
विमाथमिमिकिवाभूनामिमिकिवाअपनिमिकमिमिकिवाअयविरिदममिकिवात्रूनरिसंस्कत्वमिमिकिवाअनत्तादभूकिवाविवामश्रेकवानिवाथभूकिवानिर्वायमिमिकिवाकगनानियान्दनिकश्रअयव्रूद्धकनथागकया
कयमिमिकियावविर्वाथमिमिकिवाकिवायपूर्वकक्कथागकनकव॥ यानिष्पान्चनिर्द्दगश॥ ॥एवमकुआपयाणांसद्दतिरूगवनकमकयावका॥आर्थयरिरुगवनआवदियवर्म्माणांवर्म्मकाकथागकेनदप्यता॥सावथ
म्मकानंतरितत्वायथाद्रूगवंरूगवकारूाषिकत्याथामरूानामि॥कथासर्ववर्म्मारूगवंननरित्तवाभरूगवाद्द॥एवमणत्तरूद्दवंजवमेनग॥सर्ववर्म्मासद्दगत्रजरित्तयायासद्दवर्म्मासुनाविरत्यकायागूनाग
नवगद्वयमागश्च॥रित्तपिद्दु॥मरूरजिवाद्द॥किंपुनरूगवंननरित्तायासाथसरद्धिवापायिद्धानिवा॥रूगवानाद्द॥नमूरूदकअनरित्तपत्यसाथयना॥पिरद्धिनापियपविदातिभमरूदजिवाद्द॥संवरूनवंकननरित्तया
साथसयनापिरद्धिनापियविदाति॥दानपावमिकायाअ्यिनरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥नवरूअनिवाया थानपावमिकायात्रयिनरद्धिनयाविसानिरुविष्यामि॥वाक्कपावमिकायात्रयिनरद्धिनयविस
निरुविष्यामि॥नवश्रीसद्दवयसनानांनरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥नवंसमकुद्दगयद्धियादंडियवस्त्राश्चंगानामायाअपिकसमागयनरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥अक्तनोविमाकाथंनरद्धि
नयविसानिरुविष्यामि॥नवानयववितदावद्दनायरूनामश्रमाग॥आनानूपयमसमायरूनामांयाद्वानांगद्दवकानिमिरुतपुविदिकाहरिहानानरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥दगककथागमवत्तानांचदुश्रीवेमा
नयानांवकसद्दआंप्रमित्तंविदान्वांरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥अपवात्मगरूवाकायावद्दिवाअभूनानायाअवात्मवदिवाअगनवाकायायावदरूावसत्तवगनाकायानरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥अरूदः
शनामावधिकवद्धवर्म्मायांनरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥सवरूगवनाशीयअ्यायावमिकानानरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥यावदछ्दगानामावधिकानांवद्धवर्म्माअनरद्धिनयविसानिरुविष्यामि॥

मा२

ममन्त्रत्वारिकुलगवं सर्व्वाकारज्ञतानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं निस्थानमिदायस्य सुनिवद्धशावनेवायं॥ भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत्स्थानमिदं त्वयार्थस्य रुद्धिर्वाय विदधाभिर्व्विभवस्त्वेनागमः
स्तु स्यादिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता गोचरम प्रज्ञापारमितासवचनम प्रज्ञापारमितायां यागमाय घमानस्योपायकुशलस्य नेवरुवमिनरूपप्रज्ञापारमिताया विवर्द्धिरेदं ध्यानपारमिताया विवर्द्धिर
र्व्वीर्यपारमिताया विवर्द्धिरेदं क्षान्तिपारमिताया विवर्द्धिरेदं शीलपारमिताया विवर्द्धिरेदं दानपारमिताया विवर्द्धि॥ नथखलु पुनरस्तेवरत्नगिनामदेवयमारभगवद्विदं दानपारमितायां चरनस्त्वमनसिकायाः
स्मस्थितसत्त्वा तांस्तु निवकुशलमूलान्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधये परिणामयन्ति मामयन्तिमाय यथानुत्तरायां सम्यक्संबोधियवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितायां चरन्तोमनसिकारास्मस्थिसत्त्वा
दांस्तु निवकुशलमूलान्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधये परिणामयन्ति मायथानुत्तरायां सम्यक्संबोधिविवितियविदावधाजपरवत्तायुकांसुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कतमा भगवन्ननुत्तरा सम्यक्संबो
धिः॥ भगवानाह॥ सर्व्वधर्माणां तथतानुत्तरा सम्यक्संबोधिः॥ सुभूतिराह॥ कतमेषा भगवन् सर्व्वधर्माणां तथता यानुत्तरायां सम्यक्संबोधिः॥ भगवानाह॥ या सुभूते रूपस्य तथता या वेदनाया तथता या संज्ञाया
तथता या संस्काराणां तथता या विज्ञानस्य तथता॥ एवं यावत्स्कन्धतथता या आयतनतथता या धातुतथता या प्रतीत्यसमुत्पादतथता या प्रतीत्यसमुत्पादतथता॥ एवं यावद्यानिर्वाणस्य तथता सानुत्तरा सम्यक्संबोधिः॥ सा च न वर्द्धते न परिहीयते न ग सुभूते यावि मस्तोमहासत्त्व प्रज्ञापारमिताया रविनदिनारहीनप्रबहुलं विहरति नासौ कस्य चिद्धर्मस्य रुद्धिं वा परिहाणिं वा समनुपश्यति॥ एवं खलु सुभूते
नस्त्यप्यासा अथ पुनेव रुद्धिर्न परिहाणिरेवं च सुभूते दानपारमिताया न रुद्धिर्न परिहाणिरेवं शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमिताया न रुद्धिर्न परिहाणिरेवं सत्यानां बोधिपक्षाणां धर्माणां यावन्मार्याणां सत्याना
मप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्ति यावशीमरवातारिझनानामन्यचानि निविरूपहिं गिता चंद्र भनानावेस्तानावेणि नवानि प्रतिसंविदा महामैदगमना भाविशिका नां बुद्धधर्म्माणां

नरद्धिर्नयविरुाधिभिजवरवत्तमरुरु वोधिसत्वेन महासत्वेन काश्यपाभिमायां नैयिकयां मरुद्धायविदाभियायेन॥ भमिवाविरकयं। महाकिवाद। कतिं प्रथमचित्तोत्पादेन भगवं वोधिसत्वो महासत्वो। अनुत्तरां
सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः कतमाउत्पश्चिमचित्तोत्पादेन वोधिसत्वो महासत्वो। अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः। यदि भगवन् भगवं वोधिसत्वो महासत्वः प्रथमचित्तोत्पादेनानुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवु-
द्धः भगवन् सर्वकस्मिं चित्तोत्पादश्च पश्चिमचित्तोत्पादेनां समयवसरे पश्चिमचित्तोत्पाद प्रथमचित्तोत्पादनागमवसरे एवं समयवगतानां भगवंश्चित्तं चर्वासिकानां धर्माणां कथं भगवन् तथागता नुपवर्यं गच्छ-
न्तिनवानयविनिगश्च भगवन् समाधिः अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः॥ भिमनःस्वसमवकनन वायं॥ १ ॥ भगवानाह॥ तन्हि समस्ति यमानः कविधाम्यस्थेवार्थस्य विज्ञापनायनाय॥ उपमया स्मृतेकः
या विज्ञासमयपरवया कायिकस्यार्थमा सत्यानि॥ तत्किंमन्यसे भगवन् भगवत्तवश्च भगवत् ... सिकस्य दीयमानायां वर्त्तिः प्रथमार्चिनिपातेन ना विषमा वर्त्तिर्दग्धा उताहो पश्चिमार्चिनिपातेन ना विषमा॥ मा वर्त्तिर्दग्धा॥ भ-
गवानाह॥ नहि प्रथमार्चिनिपातेन ना विषमा वर्त्तिर्दग्धा नवपश्चिमार्चिनिपातेन ना गम्या विषमा वर्त्तिर्दग्धा नगहन्यत्र पश्चिमार्चिनिपातेन ना विषमा वर्त्तिर्दग्धा॥ नव पश्चिमार्चिनिपातेन ना गम्या विषम-
वर्त्तिर्दग्धा॥ भगवानाह॥ तत्किंमन्यसे भगवन् प्रथमं सा वर्त्तिर्दग्धा॥ महाकिवाद॥ दग्धा भगवन् दग्धा सुगत॥ भगवानाह॥ एवमेव भगवन् न प्रथमचित्तोत्पादेन वोधिसत्वो महासत्वो
अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः। नव प्रथमचित्तोत्पादेनानागम्य वोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः। नव पश्चिमचित्तोत्पादेन भगवन् वोधिसत्वो महासत्वो
अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः॥ नव पश्चिमचित्तोत्पादेनानागम्य वोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः॥ नाभिसंवुद्ध न नाभिसंवुद्धः न च वोधिसत्वो महासत्वो
अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुद्धः। नहि भगवन् वोधिसत्वो महासत्वो ऽप्रहायार्मितायां चरन् प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दशभूमीः परिपूरयित्वा अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवु-

थत ॥ सुभूतिराह ॥ कतमा भगवन् दशभूमी यामुपनिश्रित्य बोधिसत्वा महासत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ भगवानाह ॥ शुक्लविदर्शनाभूमिं सुभूते यामुपनिश्रित्य बोधि-
सत्वा महासत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । एवं गोत्रभूमिमष्टमकभूमिं दर्शनभूमिं तनुभूमिं वीतरागभूमिं कृताविभूमिं यामुपनिश्रित्य बोधिसत्वा महासत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्यन्ते ॥ प्रत्येकबुद्धभूमिं यामुपनिश्रित्य बोधिसत्वा महासत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ बोधिसत्वभूमिं यामुपनिश्रित्य बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
संबुध्यन्ते । बुद्धभूमिं यामुपनिश्रित्य बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ न तु बोधिसत्वो महासत्वो दशभूमिषु शिक्षमाणो न प्रथमचित्तोत्पादेनानुत्तरां स-
म्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । न प्रथमचित्तोत्पादमनागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । न पश्चिमचित्तोत्पादेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । न पश्चिमचित्तो-
त्पादमनागम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ अभिसंबुध्यन्त एव बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोधिम ॥ ॥ लेकिदीपदृष्टान्तनयनिदान ४ ॥ ॥ ३४८
सुभूतिराह ॥ गम्भीरो भगवन् प्रतीत्यसमुत्पादो न च नाम भगवन् प्रथमचित्तोत्पादेन । न प्रथमचित्तोत्पादेनानागम्य बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ न च नाम भगवन् पश्चि-
मचित्तोत्पादेन न पश्चिमचित्तोत्पादमनागम्य बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ अभिसंबुध्यते च भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं ॥ भगवानाह ॥
तत्किं मन्यसे सुभूते यच्चित्तं निरुद्धमपि नु तत्पुनरुत्पत्स्यते ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ चित्तोत्पादगाम्भीर्यं ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यच्चित्तमुत्पन्नमपि नु तच्चित्तं नि-
रोधधर्मि ॥ सुभूतिराह ॥ निरोधधर्मि भगवंश्चित्तं निरोधधर्मि सुगत ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यन्निरोधधर्मि न तन्निरोत्स्यते ॥ नो हीदं भगवंश्चित्तनिरोधगाम्भीर्यं ॥ भगवानाह ॥

तत्किं मन्यसे सुभूते तथैव स्थास्यति यथा तथता । सुभूतिराह ॥ तथैव भगवं स्थास्यति यथा तथता ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते तथैवं स्थास्यति यथा तथता कूटस्था भविष्यति ॥ सुभूति-
राह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते गम्भीरा तथता ॥ सुभूतिराह ॥ गम्भीरा भगवन् ॥ इति तथतागाम्भीर्यं ॥ ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते तथैव चित्तं तथ-
ता ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अन्यत्र तथतायाश्चित्तं ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ ॥ इति हृदयगाम्भीर्यं ॥ ॥ भगवानाह ॥ तत्किं म-
न्यसे सुभूते अपि नु तथतां तथतां समनुपश्यसि ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ इति ज्ञानगाम्भीर्यं ॥ ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते य एवं चरति स गम्भीरायां प्र-
ज्ञापारमितायां चरति ॥ सुभूतिराह ॥ यो भगवन्नेवं चरति ॥ स गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते य एवं चरति स क्व चरति ॥ सुभूतिरा-
ह ॥ यो भगवन्नेवं चरति स न क्वचिच्चरति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हि भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् न समुदाचारानुचरति ॥ न समुदाचरति ॥ तथा हि
कायां स्थितस्य भगवन् न किंचित् समुदाचारा वर्तन्ते अपि तु न किंचित् समुदाचरति ॥ ॥ इति चर्यागाम्भीर्यं ॥ ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ यः सुभूते बोधि-
सत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति स क्व चरति ॥ सुभूतिराह ॥ चरति भगवन् परमार्थे यत्र [illegible] समुदाचारा न संविद्यन्ते ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यः परमार्थे
चरति स समुदाचारेषु चरति स निमित्ते चरति ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु तेन निमित्तसंज्ञा वा विभाविता विकारं भवति ॥ सुभूतिराह ॥
नो हीदं भगवन् ॥ ॥ इति स्वभावगाम्भीर्यं ॥ ॥ भगवानाह ॥ तत्कथं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन निमित्तसंज्ञा वा अनिमित्तसंज्ञा या न विभाविता विकारं भवति ॥ ॥ एवमुक्त आयु-

मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ न हि भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवं पुरस्कृत्य न निमित्तीकरोति भावयिष्याम्यनिमित्तं साक्षात्करिष्यामीति॥ कस्य पुनर्भगवन्बो
धिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नपरिपूर्य दशबलानि तथागतवैशारद्यानि कुशलिविशालयम्भकर्म्मविपाकेषु विक्रीडितः समाधिसमापत्तिमहाकरुणायामहादशबलिकेर्बुद्धधः
मनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ कथं पुनर्भगवन्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्योपायकौशल्यं येनोपायकौशल्येन न कंचिद्धर्म्मं स्वीकरोति नाभ्युपावर्त्तयति॥ कतमस्
दशा॥ कथं हि भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्म्माणां स्वलक्षणशून्यतायां स्वलक्षणशून्यतायां स्थित्वा त्रीन्समाधीन्समापद्यते॥ सत्त्वान्कथं त्रिभिः समाधि
भिः सत्त्वान्परिपाचयति॥ एवं भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रीन्समाधीन्समापद्यते॥ कथं च भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रिषु समाधिषु स्थित्वा सत्त्वांश्च परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति
न नियोजयति सत्त्वांश्च विकल्पबद्धान्मोचयति बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शून्यतायां प्रतिष्ठापयति सत्त्वांश्च निमित्तेष्वचरतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्वनिमित्ते प्रतिष्ठापयति॥ एवं ख
लु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरंस्त्रिभिः समाधिभिरिह सत्त्वान्परिपाचयति॥ उपायकौशल्यमीमांसापरिवर्त्तो नाम विंशतितमः॥ ○ ॥ अथ ख
ल्वायुष्मान्शारिपुत्र आयुष्मन्तं सुभूतिमामन्त्रयते स्म॥ यः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वप्नान्तरगतस्त्रीन्समाधीन्समापद्यते शून्यतानामनिमित्तमप्रणिहितं किमसौ प्र
ज्ञापारमितां विवर्द्धयति॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिरायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्॥ यद्यायुष्मन्शारिपुत्र दिवा भावनया विवर्द्धते एवं स्वप्नान्तरगतस्यापि विवर्द्धते॥ त
त्कस्य हेतोः अविकल्पत्वादायुष्मन्शारिपुत्र दिवसश्च स्वप्नश्च आयुष्मन्शारिपुत्र यदि दिवसे बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिताभावनास्ति तदा स्वप्नान्तरगतस्या ३४९

४१

पिवांसत्तसामदासत्तसायस्त्रणायमिकारावनारविद्यानि॥ ॥ऽस्मिरवशन्मावकत्ताना॥जवमकेमायम्बानभ॥विपक्रसायम्बनेसरलनिमकदवानकृ॥यन्सूननायम्ब॥
न्मरलनयावधिमस्त्वामदासत्तस्वप्रान्कनगमरकम्मकया॥जिरवकिनसकम्मश॥सवयावाडयवयावायथास्तुप्रायमा॥सर्वथम्माडकरागवकाकथनाम्यरवब्वावूयावा॥
उपवयावा॥तत्कसादगानारिसंप्रकस्यविद्धम्मस्यावयावाडयवयावाडयत्तलाक॥ ॥अथविवक्षाविकत्वायिषाजिरवकिनस्यावयावाडयवयावा॥अथरवस्वायम्भान्तरदनिवाय
स्वकं॥विपक्रमगदवावकृ॥यश्चदिवसयाश॥कियाकंरुनायश्चसप्रान्कयरूकगकंपमिविवक्षाविकलायमिसक्ताद्दनामयादक्रसाधद्दक्र॥ऽ॥नि॥कत्कम्मायम्ब॥विपक्रकिमाद॥
॥विपक्रसाद॥नायूम्बन्मरलग अनात्तम्वरकम्मांत्यग्रगसायम्वरभवकम्मात्त्ययग॥सरलिमाद॥जवमकृहायुक्रनानायम्वरकम्मात्यग्रनानानायम्वर्धवगनात्युयकृ॥सा:
वम्वसमवायम्बन्न॥विपक्रकम्मात्ययकनानायंम्वरसायम्वरभवकनात्ययकनानायम्वर॥रहरयुगमकविक्राग्रेहूमवद्धिरपवरलगनाहरनाग्रगनामगनाविक्रागवम्बयद्धि:
पवरलगनतकाविद्धद्विरसंक्रगयविम्श्रकाविद्धद्धिपयविदानमविम्श्रकाकि॥कसमारु॥कम्पूम्बन॥विपक्रसायम्वरभवकम्मात्वयगनानानाम्वयंसायम्वुगवबगनाना
वम्वगा॥॥विपक्रसाद॥यद्यायूम्बन्तमरलकसर्वाधिकम्मा॥गिसर्वा॥ऽवकनाविविक्कडकरूम्बवमागगकथंसायम्वुयभवकम्मात्याग्रनानानाम्वयं॥सायम्बुगवबकनात्ययग॥
नानायम्वग॥॥सरलनिवाद॥निमिरलीकस्वायूम्बनग॥विपक्रसायम्वरभकम्मात्त्ययग॥नानानाम्वयं॥सायम्वुगवबगनात्ययग॥नानायवग॥॥ ॥अथरवस्वायूम्बानभ॥
विपक्र:सरलिम्वविनमगदवावक॥यद्यायूम्बनारलगवाविसत्वामदासत्तस्तप्रान्कनगमादानन्द्याठीत्तंयक्कायास्संपादंयद्वीर्यमावरागयानंसमायग्रगपहाम्हवे:

यच्छ्व कुशलमूल समनल्वायां सं मुखं व्योपविशामयन्त्वा विशामि कम्हवयनु लवा येसमस्त मवाधया ॥ अथ स्थविरायुष्मान्तु किह्म विवजा आयुष्मान्त शारिपुत्र मकद वाचन ॥
सयमायुष्मान शारिपुत्र मेत्रेया बोधिसत्वा महासत्वा संमुख वोलन उकवा किय विवद्ध रूगवका विनिवर्हनीयका येया रूणन्तुषय विपुस्पत्र नुयविसर्ज्य यिष्याति ॥ ॥
अथ स्थविरायुष्मान् शारिपुत्र मेत्रेया बोधिसत्व महासत्व मकद वाचन ॥ सयंस्तवितरु विवजवमाद ॥ सयं मेत्रेया बोधिसत्वा महासत्वस संमुखीरूकन्तु कजा कियविवद्धरू
गवका विनिवर्हनीयका येया रूणा नुषयविपुस्पर्व नुयविसर्ज्य यिष्यातीति ॥ निवरु केमेत्रेया बोधिसत्वा महासत्व ॥ आयुष्मान्त शारिपुत्र मकद वाचन ॥ कत्तिनामधेयमे
त्रेया बोधिसत्वा महासत्वा विसर्ज्य यिष्यन्तु कामनय विसर्ज्य यिष्याति ॥ वेदनास्कन्ध संस्कारा विज्ञानं विसर्ज्य यिष्याति ॥ यानुयस्य शून्यकामा विसर्ज्य यिष्याति ॥ या वेदना शून्यकाया
संज्ञा शून्यकाया या संस्कार शून्यकाया विज्ञान शून्यकाया विसर्ज्य यिष्याति ॥ यावनुयस्य शून्यकान माय विवत्ना विसर्ज्य यिष्यं या वेदनाया शून्यकाया संज्ञाया शून्यकाया संस्कारा ३५०
या शून्यकाया विज्ञानस्य शून्यकान माय विवता विसर्ज्य यिष्यं नतिं विसर्ज्य यिष्याति ना रूणवर्ममसमनयस्थामि याव धर्मा विसर्ज्य यिष्याति नुयविसर्ज्य यिष्याति ॥ यजवा विसर्ज्य यिष्या
तिकमयादवधर्म सरमनुयस्थामि याव धर्मा व्याकरणा नलवायां सम्यक् व्याकरन व्याकरणायजवाव्याकरणा मय्यादव धर्म सरमनुयस्थामि मवीजके बुध्या सह्याया समुद्रोकाया था
अथ स्थविरायुष्मान् शारिपुत्र मेत्रेय बोधिसत्व महासत्व मकद वाचन ॥ केचित्तया मेत्रेयव कव धर्मा जवसाक्षात्कृताया (थे) ताव धर्मा तय ता ॥ मेत्रेय सा हानमयी कवधर्मा नवसाक्षात्कृता याथ
कमका धर्मी रावा ॥ अथ स्थविरायुष्मानक शारिपुत्रस्यु मकद लवन ॥ गंरी नवशावकाय मेत्रेया बोधिसत्वा महासत्वा यथा यिनाम दान पारमिताया शील पारमीयाक्षान्ति पारमिताया

वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां चरिताविनेयनिर्देशो नुपलम्भो नुपलम्भयोगेन विकल्पस्य ॥ ॥अथ खलु भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ तत्किं मन्यसे

शारिपुत्र समनुपश्यसि त्वं धर्मं यत्र त्वं न धर्मतां निर्विकल्पयेथाः ॥ शारिपुत्र आह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ एवमेव शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चर

न्नेवं रूपं सर्वधर्मा यो विकल्पयेद्यस्य धर्मो यो विकल्प्येत सर्वधर्मा यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वाभिसंबुध्येत ॥ एवं खलु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नविकल्पनवासितः

निर्विकल्पमानसो नानात्वं पश्यति सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवं चरति ॥ एवं चरति ॥ प्रज्ञापारमिता

यां ॥ एवं खलु शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नानुसंसृष्टो जिनसंसक्तो जिनसत्त्वसमन्वागतो ॥ न च नामिमे तत्रानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते तस्य नानुत्तरां सम्यक्संबोधिं ॥ ॥

संप्रकाशयति यथा ॥ कारण भगवान्नित्यमतो ॥ ० ॥अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ ॥इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरता ...

पिपासितान्निर्वसितान्व्याधिताभयनाशनविधीनां सत्त्वा इति वयं न पश्यति ॥ कितव्यं ॥ तथा तथा दानपारमितायां चरिष्यामि यथाहमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि

संबुध्य तेषां सत्त्वानाममीषां सर्वेषां ... विप्यानि नयहायान्त ॥ यथापि नाम चातुर्महाराजकायिकानां देवानां त्रायस्त्रिंशानां यामानां तुषितानां निर्माणरतीनां परनि

र्मितवशवर्तिनां ब्रह्मकायिकानां ब्रह्मपुरोहितानां महाब्रह्मणां आभानां परीत्ताभानां अप्रमाणाभानां आभास्वराणां शुभानां परीत्तशुभानां अप्रमाणशुभानां शुभकृत्स्नानां अनभ्रकाणां पुण्यप्रस

वानां बृहत्फलानां अबृहानां अतपानां सुदृशानां सुदर्शनानां अकनिष्ठानां देवानां उपभोगपरिभोगाय ॥ एवं मे बुद्धक्षेत्रे सत्त्वानामुपभोगाय परि:

रागमाहरिष्यन्ति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितां परिपूरयति अनुत्तरायां सम्यक्संबोधावासन्नीभवति ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शीलपा
रमितायां चरता ॥ प्राणातिपातिकान् सत्त्वान् दृष्ट्वा अदत्तादायिकान् काममिथ्याचारिकान् मृषावादिकान् पैशुन्यिकान् पारुष्यिकान् संभिन्नप्रलापिकान् अभिध्यालून् व्यापन्नचित्तान् मिथ्यादृष्टिकान् अल्पायु
ष्कान् बह्वाबाधान् दुर्वर्णान् अल्पेशाख्यान् अल्पभोगान् नीचकुलोत्पन्नान् हीनाङ्गान् विकलाङ्गान् विरूपान् सत्त्वान् दृष्ट्वैवं मया प्रतिपत्तव्यं ॥ यथाहं शीलपारमितायां चरिष्यामि यथा मे अनुत्त
रायां सम्यक्संबोधावभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे एषां सत्त्वानाममी दोषा न भविष्यन्ति न प्रज्ञास्यन्ते ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शीलपारमितां परिपूरयति अनुत्तरायां
सम्यक्संबोधावासन्नीभवति ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्षान्तिपारमितायां चरता अन्योन्यं व्यापादबहुलान् विरुद्धान् सत्त्वान् दृष्ट्वा लोष्टकाष्ठदण्डशस्त्रप्रहारैरन्योन्यं
जीविताद्व्यपरोपयतो दृष्ट्वा दुःखसंप्रयुक्तान् इति कल्मषान् कर्मकारकान् विकृष्यमाणान् सत्त्वान् दृष्ट्वैवं मया प्रतिपत्तव्यं ॥ यथाहं क्षान्तिपारमितायां चरिष्यामि यथा मेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि ३४१
संबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे एषां सत्त्वानाममी दोषा न भविष्यन्ति न प्रज्ञास्यन्ते ॥ सर्वसत्त्वाश्च मातृसमचित्ता भविष्यन्ति पितृसमचित्ताश्च भविष्यन्ति ॥ भ्रातृसमचित्ताश्च भविष्यन्ति ॥ भगिनीसम
चित्ताश्च भविष्यन्ति ॥ पुत्रदुहितृसमचित्ताश्च भविष्यन्ति ॥ मैत्रचित्ता भविष्यन्ति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षान्तिपारमितां परिपूरयति अनुत्तरायां सम्यक्संबोधाव
नवसन्नीभविष्यन्ति ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन वीर्यपारमितायां चरता कुसीदान् हीनवीर्यान् सत्त्वान् दृष्ट्वा कुशलेषु धर्मेषु निरुद्योगान् सत्त्वान् त्रिषु यानेषु श्रावकया
नेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा बोधिसत्त्वयानेन वा सत्त्वान् दृष्ट्वैवं मया प्रतिपत्तव्यं ॥ यथाहं वीर्यपारमितायां चरिष्यामि यथा मेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे एषां सत्त्वा

नाममीद्यायानरुविषयान्किंनपृच्छस्यकृ॥एवंवचनंश्रुत्वावादिनस्त्वामसमस्तावीर्यपावमिकांपविपृच्छयत्वेनत्वायाश्चसम्यक्त्वंवाचेवनत्यासीरुवनि॥पुनमपत्रंसुरूकवादिनस्त्वनमदासत्वनश्चानपाव
मिकायांववकासत्त्वान्यंवमनिवना॥गषपृववलमानांहृष्ट्वा॥कामकुदृष्टयापादस्त्वानमिकुउद्धनकोरुत्वविचिकित्सायानिवना॥गषपृववलमानान्मत्त्वान्मृयान्मूर्दस्मनोप्रथमंध्यानविवदिनोद्वितीयः
ध्यानंविवदिनोतृतीयध्यानविवदिनोचतुर्थध्यानविवदिनोमैत्रीकरुणाप्रमुदितादयःपक्षोविवदिनानाकाभनंसायुगलसमायत्वाविद्दानानन्यायगनुसमायत्वा॥सा किं अन्यायमन
समायत्वानेवसंह्लानासंह्लायकनसमायत्वाविदीनानमत्वाहृष्टवमयपवीकिनवा॥कथंकथ्यानपावमिकायांवविथ्याभियथभमनरुत्वासम्यक्त्वंवाविभरिसंवृद्धत्पनकउद्धकृतः
नयानसत्वानाममीद्यायानरुविषयानि॥नपृच्छसमन्के॥एवंश्रुत्वनसुरूकवादिनस्त्वामसमस्त्वाश्चानपावमिकान्यविपृच्छयत्वानरुत्वायाश्चसम्यक्त्वंवाचेवनत्यासीरुवनि॥पुनवयवसरू
वादिनस्त्वनमदासत्वानपृच्छयावमिकायाश्चवकाइश्वरहानपृच्छायानिदीश्वनसत्वानुहृष्टा॥नोकिकत्वाकालनयासस्यगृहस्थाविदीनानक्रियावादिनानोस्किकवायनरुद्धवादिनम्भ
श्चवादानकत्वान्यत्वारुच्यत्वावादांश्वमत्वानहृष्टवमणपवीकिनवा॥कथांकथपृच्छयावमिकायाश्चविथ्याभियथाभनरुत्वासम्यक्त्वंवाविभरिसंवृद्धत्पनकवृद्धकृतः नयांमत्वानाम
मोदाभःसर्वथासदृन्नरुविषया॥किंनपृच्छसमन्के॥एवंश्रुत्वनसुरूकवादिनस्त्वामसमस्त्वा॥पृच्छयावमिकांपविपृच्छयत्वनरुत्वायाश्चसम्यक्त्वंकोचेवनत्यासीरुवनि॥पुनवयवंसरूकवा
दिनस्त्वानमदासत्वनषदृत्वयावमिकासवनकाविपृनो॥गिषवलमानानमत्वाहृष्टानियकानियकमिथ्यात्वनियकानवसत्यपवीकिनवा॥कथंकथषपृच्छयावमिकासुवविथ्याभिव
दृकृतंवयपि॥गिमवयियथाभिसत्वांश्चपविपावयिथ्याभियथाभनरुत्वासमात्वंवाविभरिसंवृद्धत्पनकवृद्धकृतनियकानियकमिथ्यात्वनियकानांसत्वानामसत्व॥गद्यापिनरुविषयाकिंनपृच्छ

स्मा ॥ एवं वंसे सरले वा थिसत्तामरूस्सत्त स्सद्धावमिना ॥ पयियपुनयकि ॥ सर्व्वाकावनहगायाम्भात्समीरवर्ति ॥ पुनवपवंसरलने वा थिसत्तनमदासत्तन षद्धावमिना सूवनकाने वपिकानसत्ताकेर्य्य भनि
कानूसत्तान्या मसीकि कात्तसत्ताहस्थूवमयपवी ॥ किनवां ॥ कथाकथाषसूयानमिकासत्त वनियाामिवद्धूकेऊंवपवि ॥ भवयियाामिसत्ताम्भपविपाव यियाामियथाभइनलूवांसन्यकांवाथिमरिसंदद्ध
सकवद्धकेऊत्रया ॥ भमयायानामसकगाश्श थ्थपिनरविषाकिनपुहास्यामा ॥ एवंवनमरूरकवाथिसत्तामसासत्तोषद्धपावमिना ॥ पविपुनयकिसर्व्वाकानहसकाया ॥ श्वयसीरवविनि ॥ पुनवपवंसरल
नवाथिसत्तनमरूसत्तनषसूयानमिकासत्तवनका ॥ ऊँमोमरूसायपिथिवीमूलकेठकगदलयागरूनपुपाकसद्दनिकाम ॥ थाद्दीपविपुरहेदेथूवमयपवी ॥ किनुयं ॥ कथाकथापद्धपानमिकासत्त
नियाामिवद्धकेऊंवपवि ॥ गोवयियाामिसत्ताम्भपविपावयियाामियथामूनलूनामसन्यकांवाथिमरिसंवद्धसा नद्धवद्धगाऊ सत्तानामगदाषानरविषानि ॥ नपुहासयनेनद्धमवद्धगाऊस
मंपाथिकसजाकरविषाकोवववनमरूलनेवाथिसत्तामसासत्ता ॥ षद्धावमिका ॥ श्पविपुनयकिसर्व्वाकानहनाया ॥ श्वस्यासीरववि ॥ पुनवपवंसरलने वाथिसत्तनमसासत्तनषद्धपाव
मिकासत्तवनका ॥ ऊँमोमरूसायपिथिवीमकिकासयींहस्पू ॥ अयगकजाकवूपवजकामवमयपवी ॥ किनवां ॥ कथाकथाषसूयानमिकासत्तवनियाामिवद्धकेऊंवपवि ॥ भवयियाामिसत्ताम्भपविपा
वयियाामियथामेरनलूनासन्यकांवाथिमरिसंवद्धसा नकवकेऊ ॥ ऊंव्यंमरूसायपिथिवीमवश्ववातकाउद्धनारविषानि ॥ एवंवनमरूलनेवाथिसत्तामसासत्ता ॥ षद्धावमिका ॥ श्पविपुनयसयनरूला
वाम्भसन्यकांवाथिवस्यासीरववि ॥ पुननयवंसरलने वाथिसत्तनमसासत्तन सत्तांममकायवियग्रहूवरूमानांहस्थूवमयपवी ॥ किनवां ॥ कथाकथाषसूयानमिकासत्तवनियाामिवद्धकेऊंवपवि
भवयियाामिसत्ताम्भपविणावयियियाामियथामनलूनातमयकांवाथिमरिसंवद्धसा नकवद्धकेऊनवांसत्तानांममकावयनियग्रदानरविषानिनयहासयना ॥ एवंवंमसरलनेवाथिसत्तो

३८२

मलासन्नयेषुस्थानमिकाश्रयमियप्रयुक्तिसर्वाकानरूकायाश्चसामीलवति ॥ पुनर्नयपर्यं समुक्तेवाविसत्वनमहासत्वेनयसूपानमिकामवनकावक्तुवावश्लंहवकेक्रियार्थक्षांवेगषांमस्थानवा

मयपवीक्तिकवां ॥ कथमकथमयसूपानमिकामवनिष्यामिवद्धकृतेवयमिलोवयिष्यामिसत्वाश्चयविपावयिष्यामियथामनरूनांसमयसांवाधिमकिसंवद्धस्यकतवद्धकृतेवक्तुश्चवश्चः

नामकृमामस्थानरुविष्यामिनयहास्यके ॥ जवनवन्नमलनवाविसत्वामहासत्वेश्चयानमिकायेविपनयमिसर्वाकानहकायाश्चसामीलवति ॥ पुनर्नयपर्यंसमुक्तेवाविसत्वनमहासत्वेनयसूपान

मिकासवनकासत्वानांद्विनात्तूसमथमिकान्द्रस्थानेनकलीनकामध्यकृतीनकोवालयकलीनकावसत्वानान्द्रवमयपर्यंवीक्तिकवां ॥ कथमकथमयस्थानमिपूर्वेष्यामिवद्धकृतेवयविलोवयिष्या

मिसत्वाश्चयपवीयावयिष्यामियथामहनरूनांसमयसवाधिमकिसंवद्धस्यकतवद्धकृतेसत्वानामसीदृथानरुविष्यामिनयहास्यके ॥ जवनवन्नमलनवाविसत्वामहासत्वेश्चयस्थानमिका

यविपनयमिसर्वाकानहकायाश्चसामीलवति ॥ पुनर्नयपर्यंसमुक्तेवाविसत्वनमहासत्वेनयसूपानमिकामवनकासत्वानावश्नानानात्वेहवमयपवीक्तिकवां ॥ कथमकथमयसूपान

मिकासवनिष्यामिवद्धकृतेवयविलोवयिष्यामिसत्वाश्चयविपावयिष्यामियथामनरूनांसमयसवाधिमकिसंवद्धस्यकतवद्धकृतेसत्वामिनावश्नानानात्वंनरुविष्यामिनयहास्यकेस

नावसर्वसत्वासरिभूयारुविष्यामिप्रासादिकादर्शनीयावमसुकवश्चपकलनयासमत्वागमनाद्यवश्यनमलवाविसत्वामहासत्वेश्चयस्थानमिकायविपनयमिसर्वाकानरूकायाश्चः

सामीलवति ॥ पुनर्नयपर्यंसमुक्तेवाविसत्वनमहासत्वेनयसूपानमिकासवनकाविपमिंहवेवमयपवीक्तिकवां ॥ कथमकथमयस्थानमिकासवनिष्यामिवद्धकृतेश्चयविलोवयिष्या

मिसत्वाश्चयविपावयिष्यामियथामनरूनांसमयसवाधिमकिसंवद्धस्यकतवद्धकृतेश्चियकिसरूयिवापिनरुविष्यामिनयहास्यमेसनयतेवसमनाजनकथामकेनानरूनांसमयसं

वाधिमरिसंवट्टेनं नवंबवंन्मारूनवाधिमत्वमदास्त्व४यघानमिनाश्यमियूनयगिसर्वाकायहाकायाम्भत्तासीरुवनि॥पुनन्यपवंसुरूनीवाधिमत्वनमदासत्वना।यद्भूयावमि
नाम्हवनकामत्वानांगनिसंकायद्द४वमप्पयवीकिनवां।नथानथायघ्नूपावमिनामत्वविय्यामिवट्टेनं रूवंवयवि।गाथयिय्यामिसत्वां४यवियिणावयिय्यामियथामरुनरूणंसम
सवाविमरिसवट्टस्पनववट्टनंतमत्वानानागनिसरूयानरुविय्याकिनपुहारायके।नवककिरियि।वानियमनाकयदवमनय्यामत्यकसविसत्वजनककुममा।गारुविय्यामि॥वृद्धि२
समरूपयसाने वविवदिका४मन्पक्कुदाघहिनुपावत्तियवत्तवाथं।गवायायीयुंगिकनमा।ग्नेनापमागथमानावयसमायवि।रियायतवोर्भन्यकानिमिमरूपाशिदिनेमंररिवि।
मानेनवानपुर्विवदावससमायरि।रिह्याकियावचकमपुरिह्यामिसंविहितवंवरनरूरवंवाविमत्वामदासत्वयघ्यानमिना४यवियूनयगिसवाकायहकायाम्भत्तासीरुवनि॥पूनवय
वंसरूनवाधिमत्वनमदासत्वनयघ्यूपावमिनामत्ववनकायकगुप्र।यानीरुमत्तानाहद्भु४भुजाकनायकामसदकाभवयाइकाहद्द४वमप्पयवीकिनवां।नथानथायघ्नूपावमिनामत्वविय्यामि
वट्टेनं रूवंवयवि।गाथयिय्यामिसत्वां४यवियिणावयिय्यामियथामरुनरूणंसमायक्कंवाधिमरिसंवट्टस्पनववट्टेनं तमिञायानयरुमत्तानानरुविय्याकिनयपुहाराय्यके४भुजाकनायकाम
मत्यकसविसत्वाऊपयाइकारुविय्याकि।नवंवंवनन्मारूनवाधिमत्वामदासत्वा४यघानमिना४यवियूनयगिसवाकायहकायाम्भत्तासीरुवनि॥पूनवपवंसरूनवाधिमत्वनम
दासत्वनयघ्नूपावमिनामत्ववनकामत्वान्यवारिहारिविवादिकान्हद्द४वमप्पयवीकिनवां॥नथानथायघ्नूपावमिनामत्वविय्यामिवट्टेनं रूवंवयवि।गाथयिय्यामिसत्वां४यवियिवा
वयिय्यामियथामरुनरूणंसमायक्कंवाधिमरिसंवट्टस्पनववट्टेनंतमत्वसत्वां४पवारिहारुविय्याकि।नवंवंवनन्मारूनवाधिमत्वामदासत्वायघानमिना४यवियूनयगिसवाकाय॥

३६

* मत४

रुनाया श्चरवासी रुवति॥ पुनरवयवं सरुरुकवाधिमसत्वनमरुासत्वनयद्याप्यावमिकासत्वनकामर्वसत्वानामसत्वानयप्तावादीन्द्रुषुवमपयपी किंकव्यं॥ कथामथाषद्याप्यावमिकासवविष्यामिवृद्धकृ
श्रुपवि शेषयिष्यामिसत्वाश्वयविपावयिष्यामियथामरुनुरुवांसमयक्षवाधिमरिसंवद्धसयकृवद्धकृतसर्वसत्वावमर्षी किश्वनादावारविष्यति॥ उवंवनत्मरुकवाधिमसत्वामरुासत्वाश्यघ
पावमिकायमिपनयविसर्वाकामरुाकायाश्चरवासीरुवति॥ पुनवयवंसरुरुकवाधिमसत्वनमरुासत्वनयद्याप्यावमिकासववनकासत्वान्युरुाविवरिकान्द्रुषुवमपयपी किंकव्यं॥ कथामथावद्याप्यावमिका
सवविष्यामिवृद्धकृतवयविशेषयिष्यामिसत्वांश्वयविपावयिष्यामियथामरुनुरुनामसमयक्षवाधिमरिसंवद्धसयकृवद्धकृतसर्वसत्वांश्वयपरुरुविष्यांत्वंवनत्मरुकवाधिमसत्वामसत्वायघावमिकाः
पविपनयविसर्वाकामरुकायाश्चरवासीरुवति॥ पुनवयवंसरुरुकवाधिमसत्वनमरुासत्वनयद्याप्यावमिकासववनकासत्वानांवा॥ द्विदिवसमासार्द्धमासमंघत्संवत्सरान्द्रुषुवमपयपी किंकाव्यं॥ कथाम
थायद्याप्यावमिकासवविष्यामिवृद्धकृतवयविशेषयिष्यामिसत्वांश्वयविपावयिष्यामियथामरुनुरुनवांसमयक्षवाधिमरिसंवद्धसयकृवद्धकृतसत्वानांवा॥ द्विदिवसमासार्द्धमाससंवत्सरान्सं
मथनरुविष्यत्तिनयरुनयके॥ वववनत्मरुकवाधिमसत्वामरुासत्वाश्यघावमिकाश्पयविपनयविसर्वाकामरुकायाश्चरवासीरुवति॥ पुनवयवंसरुरुकवाधिमसत्वानमरुासत्वनयद्याप्यावमिकाः
सत्वनकायविदीनांसत्वांद्रुषुवमपयपी किंकव्यं॥ कथामथायद्याप्यावमिकासत्वविष्यामिवृद्धकृतवयविशेषयिष्यामिसत्वांवयविपावयिष्यामियथामरुनुरुवांसमयक्षवाधिमरिसंवद्धसयकृ
वद्धकृतसत्वाश्यविसिमकायथारुविष्यन्ति॥ वंवनंसरुरुकवाधिमसत्वामरुासत्वाश्यघावमिकाश्पयविपनयविसर्वाकामरुकायाश्चरवासीरुवति॥ पुनवयवंसरुरुकवाधिमसत्वनमरुासत्वनयद्याप्या
वमिकासववनकासत्वांसकुसंविनरुिकाद्रुषुवमपयपी किंकव्यं॥ कथामथायद्याप्यावमिकासत्वविष्यामिवृद्धकृतवयविशेषयिष्यामिसत्वांश्वयविपावयिष्यामियथामरुनुरुवांसमयक्षवा

* कत्र २

ह

धिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे सत्वाना किंचिन्मिदायपूर्यन्तकेतो समन्वागता भविष्यन्ति एवं बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमिताः परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चासन्नीभवति॥
पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन षट्सु पारमितासु चरता सत्वान्कुभन्तमन्तविवदिकान्दृष्ट्वा एवमयमपयनी क्रियतव्यं॥ कथमकथं षट्सु पारमितासु चरियामि बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि
सत्वांश्च परिपाचयिष्यामि॥ यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे सत्वाः कुभन्तमन्तसमन्वागता भविष्यन्ति। ये च खलु ते सत्वास्ते समन्वागता बुद्धज्ञानेन भवकडयमसत्यक्रि॥
नविज्ञलन सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमिताः परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चासन्नीभवति॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन षट्सु पारमितासु चरता रोगग्रस्तान्सत्वा-
न्दृष्ट्वा एवमयमपयनी क्रियतव्यं॥ कथमकथं षट्सु पारमितासु चरियामि बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि सत्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे सत्वानां व्याधयो
न भविष्यन्ति न प्रज्ञास्यन्ते॥ कतमे व्याधयो वातिका वा पैत्तिका वा श्लैष्मिका वा सान्निपातिका वा एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमिताः परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्च
आसन्नीभवति॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन षट्सु पारमितासु चरता [illegible] सत्वान्दृष्ट्वा एवमयमपयनी क्रियतव्यं॥ कथमकथं षट्सु पारमितासु चरियामि बुद्धक्षेत्रं परिशोध- ३४८
यिष्यामि सत्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे [illegible] न भविष्यन्ति न प्रज्ञास्यन्ते॥ कतमा [illegible] सर्वसत्वाश्च विमलतायाः
भविष्यन्ति विगतकटुका विमलभासा भविष्यन्ति एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमिताः परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चासन्नीभवति॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन
षट्सु पारमितासु चरता [illegible]नाधिमुक्तिकान्सत्वान्दृष्ट्वा एवमयमपयनी क्रियतव्यं॥ कथमकथं षट्सु पारमितासु चरियामि बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि सत्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्

बोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे द्वयोर्यानयोर्नामधेयमपि न प्रज्ञायेत यदुत श्रावकयानस्य वा प्रत्येकबुद्धयानस्य वा अन्यत्र सर्वसत्त्वाः सर्वाकारज्ञतायाम्प्रतिसंयुक्तिं कारविष्यन्ते एवं खलु सुभूते बो
धिसत्त्वो महासत्त्वः ध्यानपारमितायां चरन् परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चाभ्यासीभवति। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्त्वानाहारकिमानिकान् सत्त्वान्दृष्ट्वैवं मनसि करोति
कथं कथमहं प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्त्वान् परिपाचयिष्यामि बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयिष्यामि सत्त्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे इमानि कानि नामसत्त्वानां न भवेयुः
विष्यन्ति यथा सर्वसत्त्वानि निरिमानाः करिष्यन्ति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चाभ्यासीभवति। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्व
नमहासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन् एवं विचिन्तयति सत्त्वानां यदि कथं नाम नवदन्तानां सम्यक् बोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे मितमायुःप्रमाणं स्यात् मिताश्च पुण्यां मितकाम्याः रिक्ता संघाश्च
स्यात् कथमहं षट्सु पारमितासु चरन् बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि सत्त्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे अमितमायुःप्रमाणं
भविष्यति अमितश्च आवपुण्यं अमितमश्च रिक्त संघाश्च भविष्यति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन् परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चाभ्यासीभवति। पुनरपरं सुभूते बोधिस
त्त्वो महासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन् एवं मनसि करोति यावन्ति गङ्गानदीवालुकासमानि बुद्धक्षेत्राणि तानि बुद्धक्षेत्राणि मम एकं बुद्धक्षेत्रं यावन्ति एकं बुद्धक्षेत्रं तावद्वदतु ममत्र अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि
संबुद्धस्य एष्पितुरिवसर्वथा कथमहं षट्सु पारमितासु चरन् बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामि सत्त्वांश्च परिपाचयिष्यामि यथा मे अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य यावन्ति गङ्गानदीवालुका
समानि बुद्धक्षेत्राणि तावन्ति मम एकं बुद्धक्षेत्रं भविष्यति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरन् परिपूरयति सर्वाकारज्ञतायाश्चाभ्यासीभवति। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वन

मद्धामत्त्वेनपूर्वप्रणिधानमितास्वयमेवभूपणबोधिमनवां॥दानपारमितायांसंसारावरुद्धवयंसत्त्वधातुस्कन्धेवंयानि॥मनसिकर्तव्यमाकालपर्यन्तंवनायंसंसारगमकालपर्यन्तंवनायं:

सत्त्वधातुनवरुद्धकर्म्भिन्नांसप्रतिपद्यानिनवकर्म्भिन्नप्रतिनिर्वास्यति॥एवंवदन्मधुरंगवाविसत्त्वामदासत्वाद्यघावमिकारयतिपूजयतिसर्वाकालनस्तोकायाम्भरत्वासीलवति॥अथखलु

नस्यायपर्षदिगन्धदेवानाममरुगिनीसन्तोपमिमारुसुतन्निपपश्चात्क्ष्यासनादेकांसमुत्तरासंगंकृत्वादक्षिणंजानुमण्डलंपृथिव्यांप्रतिष्ठाप्ययेनभगवांस्तेनाञ्जलिंप्रणम्यभगवन्तमिद

मवोचत्॥सद्भगवन्नदसगनघ्रपूपानमिनासववनिस्तेवंनपवद्धलेलुंयविगद्धीपयथमकधागनगनादंसमन्यक्षंवत्सुनेदपुझापारमितायामप्यद्यदिवं॥अथखलुसामीप्यसवर्शपुष्प

गदसीतानपुष्पपंवंगदसीताअरुतऊनिस्तृत्वानिनपुष्पाणिगदासत्वासञ्जीविवारुवयानिगदीनासवनश्वेवशुपीकवनस्वपुष्पयगंगदसीतायनभगवांस्तेनपिपतिस्मृ॥समनन्तकव:

क्षिप्तंवनपुष्पयगमथकावदेवमहानरावनायमिवदायसमनन्तरोभगवालामुद्रिमंखाकर्वमवस्मयकावरुधनप्रवद्धस्तुंगंसमरागणोघदिमवविकनेकृतमसीयं॥अथखलु ३४४

साम्प्रिकुत्तुछागमनेसमवसरसावावयंकृत्वाईनरुत्नायेसमयश्रीवावयेयविगामयति॥अथखलुभगवांस्तस्यारन्तुयोअवागयविदित्वानस्यामवनायास्मितंप्रादुरकार्षीत्॥धर्म्मताखलु

स्तुपुनबुद्धानांभगवतांयदास्मितंप्रादुष्कुर्वन्ति॥अथधरव्तनाववदानकवश्मनानाविधाश्मविषाभगवतोमुखाद्यानिश्चरन्तिस्म॥नचपापिनाममनोतानीलपीतालोहितावदाता

माकिराप्रस्थटिकेवकलवस्मकजननकपार्य्यन्तमलोकधातुंगत्वापुनरपिभगवतःकचीपुटकिमीकृत्यभगवतामहदन्यन्तर्द्धिका॥अथायुष्मानानन्दउत्थायासनादेकांसमुत्तरा:

संगंचीवरंकृत्वादक्षिणंजानुमण्डलंपृथिव्यांप्रतिष्ठाप्ययेनभगवांस्तेनाञ्जलिंप्रणम्यभगवन्तमिदमवोचत्॥कोभगवन्हेतुःकःप्रत्ययःस्मितस्यप्रादुष्करणायनाहेतुकंनाप्रत्ययं:

भगवतोर्हतः सम्यक्संबुद्धाः श्लिकंयाद् [illegible] र्वन्ति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्॥ एषानन्द गंगदेवा भगिनी अनागतेध्वनि सुवर्णपुष्पो नाम तथागतोर्हन् सम्यक्संबुद्धो लोके भविष्यति
तारकोपमे कल्पे॥ अस्या आनन्द गंगदेवाया भगिन्या अयं पश्चिमः स्त्रीभावो भविष्यति॥ एषानन्द गंगदेवा भगिनी स्त्रीभावं विवर्त्य पुरुषभावं प्रतिलभ्य इतश्च्युत्वा अक्षोभ्यस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य बुद्धक्षे-
त्रे उपपत्स्यते अभिरत्यां तत्राक्षोभ्ये तथागते ब्रह्मचर्यं चरिष्यति॥ स खलु पुनरानन्द बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्ततश्च्युतः सुवर्णपुष्पो विनाम [illegible] भविष्यति॥ स खलु पुनरानन्द सुवर्णपुष्पो बोधि-
सत्त्वो महासत्त्वस्तस्मात् बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रमिष्यति सुविदितकं बुद्धैर्भगवद्भिरविरहितो भविष्यति॥ तद्यथापि नामानन्द राजा चक्रवर्ती प्रासादात्प्रासादं चंक्रमते स याव-
ज्जीवं पादतलाभ्यां न धरणीतलमाक्रामति यावन्मरणकालमिति॥ एवमेवानन्द सुवर्णपुष्पो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रमिष्यति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो बु-
द्धैर्भगवद्भिरविरहितो भविष्यति॥ अथ खल्वायुष्मत आनन्दस्यैतदभवत्। यावन्तो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अक्षोभ्यस्य बुद्धक्षेत्रे सन्निपतिता भविष्यन्ति तथागतसन्निपातः स वेदितव्यः॥ अथ खलु भगवानायुष्मत आनन्दस्य चेत-
सा चेतःपरिवितर्कमाज्ञायायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्॥ एवमेतदानन्द यथा वदसि बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां सन्निपातः तथागतसन्निपातः स वेदितव्यः सुवर्णपुष्पस्य खलु तथागतस्या-
र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे एवंप्रमाणः श्रावकसंघो न सुकरं गणनया प्रमाणं कर्तुम्। इयन्ति वा श्रावकशतानि इयन्ति वा श्रावकसहस्राणि इयन्ति वा श्रावकशतसहस्राणि इयन्ति वा श्रा-
वककोटिशतसहस्राणि इयन्ति वा श्रावककोट्य इयन्ति वा श्रावककोटीशतानि इयन्ति वा श्रावककोटीसहस्राणि इयन्ति वा श्रावककोटीनियुतशतसहस्राणि सन्न्यतासंख्यायाप्रमेयाः
परिमाणानि श्रावककोटीनियुतशतसहस्राणीति भविष्यन्ति॥ सुवर्णपुष्पस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य तत्र बुद्धक्षेत्रे [illegible] मयाः

शू

याः सर्वेण सर्वं सर्वथा सर्वं न विरहिष्यति ॥ न प्रमुञ्चय॰ प्रज्ञापारमितायां परिखेत्स्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ केन भगवन्नया गंगदेवया कुशलमूलमवरोपितं ॥ भ

गवानाह ॥ दीपंकरस्यानन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यान्तिके ऽनया भगिन्या कुशलमूलमवरोपितं परिणामितं चानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । सा विकीर्णवत्यादितः । तच्च कुशलमूलमनुत्तरायां सम्यक्संबो

धौ परिणामितं । सुवर्णपुष्पैर्दीपंकरस्तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः सुपुष्पितैरवकीर्णः ॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयमानाया यदा मयानन्द दीपंकरस्य तथागतस्य पंचोत्पलैरव

रवकीर्णो ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयमानेन मया दीपंकरेण तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन कुशलमूलमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ व्याकृतः पुष्पेणावकीर्य ॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ व्याकृतो भ

विष्यसि त्वमनागतेऽध्वनि शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवानिति ॥ तदा

मेनया भगिन्या श्रुत्वा व्याकरणं चित्तमुत्पादितं अहमप्येवमनागतेऽध्वनि व्याक्रियेयं यथायं माणवको व्याकृतोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ एवमानन्द मया

भगिन्या दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यान्तिके प्रथमं चित्तमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामितं ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ कृतपरिकर्मा भ 341

गवन्नियं गंगदेवा भगिन्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ ध्रुवं ॥ भगवानाह ॥ एवमेतदानन्द एवमेतत् यथा वदसि कृतपरिकर्मा नन्दैषा गंगदेवा भगिन्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधये ॥ ७ ॥ कुशल

कुशलयुक्तिवनलज्जा ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रज्ञापारमितायां भगवंश्चरता बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कथं शून्यतायां समाधिः कर्तव्यः ॥ कथं शून्यता भा

वयितव्या ॥ कथमानिमित्तं भावयितव्यं ॥ कथमप्रणिहितसमाधिः कर्तव्यः ॥ कथमप्रणिहितं भावयितव्यं यावत्कथं वा विपश्यनापूर्वमप्रणिहितसमाधिः कर्तव्यः ॥ कथं वा विपश्यनाधर्मा भावयितव्याः ॥ ७ ॥

गो

ऽऽकृष्यायकोगत्तविषयश॥ ७ ॥एवमकस्यगवानायुष्मन्कंस्तत्तिमिमकदवावक॥ऽऽकृतसत्कतवाधिमत्तिनमदासत्तिनयएसायावमिकायायांवत्रमानूयंगन्यामिनिगियएसयवहापिगवां॥एवंवदनासंहासस्कृयाविः
हानंगन्यामिनिगियएसयवपिगवां॥एवंसकन्यवावलायमनानिगन्यानीगियएसयवपिगवानि॥एमीसवतमत्यादरगन्याऽऽनियएसयवपिगवां॥एकीसवसमत्यायांगानिनियएसयवपिकवानि॥एवंयावसकामेवे
कुहगन्वऽऽनियएसयवपिगवां॥नएवकुहगन्याऽऽनियएसयवपिनवछ॥सएयएकुहगन्याऽऽनियएसयवपिनवां॥नथावएसयवपिकवां॥यथाएसयवकमासागस्कविलंनविपियानिसाःविकिपविकलक
नम्भिन्नसमनयएववाकियायवम्मरसाक्रान्ति॥यनसतनम्भिमसमनयएवनमाक्रांकवानि॥कनकसयकनासकथादिसतनकनागसनोहम्भेरसशिपिकानकसविकम्मसायवायवशुदकवोविनिवाबासाक्रालु
यायवासाक्रालकयायननवासाक्रालक्रयात्तघीसंवम्मान्तसंयकच्चविसंयकनमममनयएवनि॥एवमकमायुष्मान्नूतसरगवंगमकदवावका॥यछगवानेवमाद॥नवाधिमत्तिनमदासत्तिनगन्याधम्म
साकालकलिवा॥ऽऽनि॥कथन्नगवन्वाधिमत्तामदामत्तरगन्नागायोसिकदगन्यकांनसाक्रात्कनानि॥कगवानाद॥यदासतकवाधिसत्तामदासत्तरमर्वाकावववाथर्गागन्यकाएसावकनेनवमाकाः
कविघामीनियएसयवकणनवसाक्रात्कलिवानियएसयवकणयविसयंकविघामीनियएसयवकण॥नायंकत्तरसाक्रान्ति॥यायाऽऽकियएसयवकणयविसयायेकासानायंकात्तरमाक्रान्ति॥यायाऽऽकियएसः
वकण॥समसमादिनजववाधिमत्तामदासत्तरआववम्मः॥विलमयनिवश्वागिसकववाधिमत्तामदासत्तानपविद्धेयकवाधियपेद्वम्मनवागयवकयंसाक्रालकनानि॥कसकसयदगायवगसदानहानसम
त्तागमावाविसत्तामहासत्ताकविघ्याति॥गतसाकमायावाधियएसयूयंवम्भयसि॥एवंकालानियमिसयंसायंकात्तानायंकात्तरमाक्रान्ति॥यायाऽऽनि॥गेनयसयनरसतकवाधिसत्तनमहासत्तनयएसाया
वमिकायायांवननेवंयएसयवपिनवां॥दानपावमिकायाएसयंकात्तरशीत्तपावमिकायाएसयंकात्तरक्रान्नियावमिकायांएसयंकात्तरकीयीपावमिकायाएसयंकात्तरवानपावमिकायाएसयंकात्तएसहायावमि

कायासूर्यकान्तश्चस्फटस्फटिकस्फटनसंलवनायाभ्यंकान्तः॥ एवंसम्यक्शुद्धः गन्धिकाविकल्पियवन्तवाश्चंगभनामायास्फटिकस्यमार्गस्यलवनायासूर्यकान्तः॥ मन्यकानिर्मलप्रविदिकलवनायायेत्ते:
कान्तं॥ रासश्चान्त्त॥ मन्यकायासूर्यकान्तोविदितः॥ मन्यकायासूर्यकान्तो॥ श्चान्त्तमविदितः॥ मन्यकायासूर्यकान्ता यावदलावस्त्वलवमन्यकायासूर्यकान्तः॥ श्रूयमाणश्चानानूयसमापदिलवनायाभूर्य
कान्तं सूर्यसस्फलवनायाभ्यंकान्तः॥ यश्चनामलिङ्गाना॥ लावनायास्सूर्यकान्तो विमाकसमाविसमापलिश्चवशीमरवलावनायासूर्यकान्तः॥ शंभनोकंथगगकवस्तानांप्रकिलालायायंकान्तम्भ्रुः
स्त्रीवभावयानांप्रकिलालायायंकान्तप्रकिसविदप्रकिलालायायंकान्ता॥ स्फटिदगभनामावशिकानांवद्धवर्माथांयत्रियत्रभयायंकान्तामस्तमिश्रामस्तोकवगयायश्चप्रकिलालायायंकान्तानायकायश्च
कुमायत्रिस्फलसाक्षात्क्रियायेनायंकान्तं॥ सकलागभिस्फलसाक्षात्क्रियायेनायंकान्तो॥ नागभिस्फलसाक्षात्क्रियायेनायंकान्ता॥ दन्त्वस्फलसाक्षात्क्रियायेनायंकान्तः॥ प्रकोकवृद्धस्तानसाक्षा
क्रियायेसर्वाकावस्फकायाश्चप्रकिलालायायंकान्तः॥ एवंखलसूलकवाविसलामस्तामस्त्वप्रश्चायावमिकायांववमन्यकायावेवपविरुयंकत्ताविमन्यकयावाविदस्वसानिमिलयावरुयंकवानि ३४८
जानिमिलेनवविरुवलप्रगिदिनवपविरुयंकवानिप्रपिदिलेनवविरूवानि॥ स्फलप्रयस्फनानिवलावयानिस्फल्पयस्फनेश्चविरुवजिनवसाक्षात्कवानि॥ एवंसम्यक्शुद्धगन्धिकादन्त्रियवस्त्वा
श्रुजानिसायांस्फटिकवमार्गश्च॥ लावयानिसायांस्फटिकेनवमार्गेणविरुवजिनवसाक्षात्कवानि॥ एवंखलसूलकवाविसलामस्तामस्त्वावविपश्यप्रश्चप्रविरुयंकवानि॥ वाविपश्यप्रश्च
वर्मालावयानि॥ वाविपश्येश्चवर्मेविदनजिनव॥ अज्ञायतिस्फलंसाक्षात्कवानिजिनवसकलागभिस्फलत्वनानागभिस्फलत्वानान्दन्त्वस्फलंसाक्षात्कवानि॥ इतिरत्नपरीक्षायांकोषेगतस्यप्रयागः॥ ७ ॥अथ
यिनामसमलकस्मिंदवपनयश्चमनश्चरवद्वीवश्वरवहृदप्रतिष्ठानश्चरवदतिनूयश्चरवन्नासादिकश्चरवह्मनीयश्चरवत्पनामगुरुवश्चयप्रकनकयासमन्नागतश्चरवदिश्चप्रवयवमां

गलिंगमारुंसवक्कम्मानिबाननप्रकृतयानिगरहीकानिरवक्य प्रसर्व्वा सवबवउ प्रयक्तिष्ठिपृकलासप्तयिनिनिय्यान्तारवत्सर्वेत्रवभिस्त्यस्त्मनयकर्म्मसम्मनयवगलिंगमारुवगुवकाऊनसप्ववृत्रियामनत्त्राग्रपरवत्सुयांयामववकोर्म्मिविज्ञ

यामानस्मासर्वत्रनतवत्तारसत्कानसमन्वागमारुवलेनववकाऊनंससत्त्वयाज्जुनकुर्यात्मानयत्पूजयत्सरुयमाक्र्यारुलमनस्कारुवन्नमुद्विनवृत्तीतिसीमनस्यकाम प्रसमानापिरुपवृदानान्मद्दीत्वाफनविवदवकनयीयेनमसः

रुयरोनवमटवीकान्तयंप्रविष्टस्याद्यातानांदीवयकंसनामदर्षगां॥वत्तवसपूर्वाववपविग्यकान्मानापिरुपूवयानानरुत्रयनालिनिमनुयन्मारोपमारोपदंयुष्पातिनामसहतयरोनवादटवीकान्तवाद्यातानांदीप॥मनुसानामसर्व

गात्रीगुमवयविमावयिष्यामिानसव्वपदव्वसपगतादटवीकान्तमवदवारमिन्नावववकाश्यूरयथिकाद्यरामिन्नाद्यूरयपिकारुवयशामवपदवयनमधपुरुहावतनसमन्वागमारुवत्तकानानिमावयित्वामाकापिरुपूवदावांसः

साद्यटवीकान्तमान्निष्कामयित्वापूनयवश्रमन्वानगमन्वानिगमत्त्वाऊनयंदयाऊनयदगमन्वागतावीनिसीमनसाज्ञाविरुनदन्नारुनयदकानववयांसत्वानामनिकयुरुपथिकानांपुरुषमित्रा मंवामनपुरुषयरुत्तकसयंदगारु

धादिमरुकयागपदसर्वात्रवकत्तामरुवरुनकाटवीकान्तयवदक्रवाम्बगवनवाम्बटदपुरुषमनवाम्बयांसत्पथिकानांपुरुषमित्राभमनपडदानवाम्बुरुपथिकाद्यरामित्राजरिनिनिर्मितारुवयु॥गगनरुयनसर्वेत्पगमारुवयु॥

सथमयनुयुरुन्माकायिरुपवृदानान्वक्तिनायविमावयित्वासर्वविदनदवमवसरुनयमिन्नामयेवाधिसत्वामसामन्त्वसर्वसत्त्वानामनिकिमेव्याम्बललनविरुलनकन्यामदीमापकामय्यानविरुनसर्वमित्वविदनदत्रयात्रा

कनमरुकवाधिसत्त्वामसासत्वानवानिमिरुनयाजियनन्वानिमिरुंसनधिमाक्राक्रियायाश्रावकरुमीवापुत्रयकवृकरुमीमापुनिधदिसांनमायिकवमिस्समकिकसमायाय॥ ७ ॥कुथापिनामसलकयनीगकुलन्न

शीकेववगिनवदमीयमकिस्तृकामवान्कविमीविदनगिनवमत्रनिष्ठगिनयुनिष्ठगे॥नवमवसरुकयाधिसत्त्वामरसासन्त्वःगूनामायावपकियंकवागिमन्पनयावविदन्नगि॥ज्ञानिमिरुनवपकियंकवागिज्ञानिमि

रुनवविदनलपुनिदिनववपकियंकवाहपुनिदिनवविदनगिनवमनन्यनामवा॥ निमिरुन्मापुनिदिनमासाज्ञारुकवागियायाशाज्ञाक्रियायाश्रावकरुमीवापुत्रेयकवृकरुमीवादपानियूनूरुदगारि

नि२

थागतवचने स्थविरयोगानयस्थनस्य परिष्पुणितस्मिन्कितिनस्थूदगहियावणिकेवहुवर्म्मेमादामेआमहलोकनूगयावापविमालयूवबहुवर्मपूवनित्यासर्वाकावहनामनग्राप्राकिष्ठिकविहनायायाय॥ ७ ॥कयथ
थिनामसूलकवत्तवाविंस्थक्तुवायाहवदियांस्तुणिगायामशिक्तिकमसकाउमहकमरवंपिञ्चागदन्नेमकाळुकस्यपर्वकसाकाउस्यपनंपनयापृथिव्यांपकनन्नदयालेवत्कुउंपृथिव्यान्नपकानियावत्सपवूसआकां
आदपरवत्तगत्का उंपृथिव्यानियगसूपस्थिसकाउंसमहमरवन्नाक्तिपदवंसाकाळुयमंपवापृथिव्यानिपनदवमवसूहनवाधिसत्वामहासत्तुप्पस्थापानमिकायांसवनपायकोगत्यनपविहद्दीगसूवलांपव
मांहनकाटिन्नमाप्पाकृतानि॥यावच्चकानिकृगत्तानियनियकानिहवंति॥नहनायांसप्पकांवावो॥यच्चाकानिकगनमत्तानियविपकानिहवन्नानहनायांसप्पकांवावोकदलांयपमांहनकाटिंसाकाल्कना
निगकसाकालदिसहनवाधिसत्वानमहासनस्पप्रथापानमिकायांवयगवमकयांयामीमांवमीकायनिश्चकथारयपवीप्तिकथ्या॥ ७ ॥ङ्कगियपिवानावाथनूवहस्थाय॥अवमकूप्पायुप्पामनूहतिरगगवकम
गदुचावेत॥ इत्थनकावकोसगवन्नाधिमसन्नामसगामसूलयेठे ङ्कदयमेमायोतिकमहगकोयोतिकमधम्मधप्पोगिगेद्रो ङ्कदकगूनपनयांगिक्कागेयावत्लेनकदीभूनाकाल
यांगिकनयावकियविमाणमरवयगिकनवाक्तमयच्चवसादमायघाणेहनहनायांसप्पकांवावोसमस्थयपरगवचाम्थयप्सूगत॥हगवानाद॥कथदिसहनवाधिसत्वसमदासत्वसर्वसत्वाअयपितकाश्रेयसः
सहनसर्वसत्वाअपवितकासस्थेवनूयं स्यागियानविशाखाहवतिय।सहनेवाधिसत्वामहासत्वनवविहमरिनिहयनिसर्वसत्वामया।त्पवितकामयेनपवितमावयितत्वाश्रासस्थियमानेथक्विलमाना॥गाकगूनयनास
माधिविमाणमरवमरिनिहयत्वानिमिहसमाधिविमाणमरवमरिनिहनयपुग्गिरिकंसमाधिविमाणमरवमरिनिहयसप्पायकोगत्यसमन्नागत्मसवाधिसत्वामहासत्वस्मिन्नमयवधिमस्थानवाक्नाहनकाटिंसाकालकना
कियावत्तमर्वाकावज्ञतामनुप्राप्नोति॥ ७ ॥ङ्कलसाध्यमहसापायश॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते वाधिसत्वामहासत्वोयानीमानिगर्भवाधिहनानिप्पलवंविकाहुकामाहवति॥कयथयमयम्थासगूनयनांवदिस्रीगूनयनामर्थसर्वदि

३४८

२१

द्धिगत्यनां यावदनन्तावत्संख्यावमत्यनां वत्वाविसरत्नुयस्कनानिसम्यक्स्कूरागर्द्धियादवियंवस्तवायुंगनिश्रायायाक्तुंगिकमार्गनीतीमिविशाक्रमरवानिगनेवंविलन्यायाः रिनिर्दनवांदीर्घवाज्ञमिमसत्त्वा भान्नसंख्यायासत्वसंख्या
यांजीवसंख्यायांउत्कृष्टसंख्यायांभावसंख्यायांपर्यवसंख्यायांपञ्चसंख्यायांमनःपर्यसंख्यायांमानवसंख्यायांकायकसंख्यायांवदकसंख्यायांज्ञानकसंख्यायांवध्यकसंख्यायांउपत्तरवनन्निनयामप्यत्तरदृष्टिपुद्गलाभायानुरूवासंख्यासंवाधिमतिसं
वृथ्यधर्मिन्दश्रायिधामि॥यस्मिन्समयेवाधिसत्त्वामदासत्त्वउग्रत्यकासमाधिविमाकमरवकायवयरव्यानिनिरलसमाधिविमाकमरवंकायवयरव्यवमिदिनिंसमाधिविमाकमरवम्हावयति॥समायउत्केवनवरलमकोदांसाकान्कनागियायासाः
कान्तिकयाऽव्यपतिकरत्वंयाप्रयात॥सरूदागामिरूस्तमनागामिरूत्तमदत्वंयाप्रयात॥पुरलकांवाधिंयाप्रयात॥कस्मिन्समयेवाधिसत्त्वामसासत्त्वेनअज्ञापतिकरत्तमनप्राप्रयान्नसरूदागामिरूत्त्वानागामिकरत्वेनांदत्वंमनप्राप्रयाः
ज्ञानयसकांवाधिमनप्राप्रयादवंवनत्वाधिसत्त्वामदासत्त्वास्ननविलात्यादनजगेम्यकगत्मसेसमन्वागमानान्कनारलकस्यादिंसाकान्कनागिनवयविदीयनवउरिवयमाणेभ्यनस्रिवानयसमापरिलिस्समन्लयस्कनेभ्यवरि
समयस्तरलाप्तेभ्यउरिरवृद्धियादेसयंवरिविनिन्द्वियेरयश्रलिवतेसमफरिवायिकेवाय्याक्तुंगिकनमायेरत्यनानिमिलस्यमिदिनसमाधिरिनथ्यात्समज्ञानयायावदनावत्सरावगत्यनयानपविदीयन॥दानयावमितयान
पविदीयन॥शीलयावमितयानपविदीयन॥क्षान्तियावमितयानपविदीयन॥वीर्ययावमितयानपविदीयन॥ध्यानयावमितयानपविदीयन॥प्रज्ञायावमितायानपविदीयन॥आर्यसत्येनपविदीयनसर्वविमाकसमाधिसमाप
त्तिक्षयगामरवेनपविदीयनपंचविमरिहारिदनिस्थगनवतेभ्यउरिविमानयेभ्यनसलियानिसंविहिनैनयविदीयन॥सत्वदगरियावसिकेवंसद्धर्मनयविदीयनसदाभेक्षामसाकनयानपविदीयन॥उवंवाधि
सत्त्वामदासत्त्वाकस्मिन्समयेसर्ववाधिपक्षेधर्मैःसमन्वागमानवपविदीयननमायावदनलनासयकोवाधिमारितंवृथ्यनउपायकोगत्यापविग्रह[illegible]वाधिसत्त्वामसासत्त्वाविवर्द्धनेशुक्लेर्धर्मैःसीरूनमानिवाप्तस्थिया
मिरवनियथ्यनश्रावकपत्येकवृद्धानां॥स्रयमरूपाय॥ ॥पुनरपरंसरूतवाधिसत्त्वसमहासत्त्वस्यजवंरवनिदीर्घवाज्ञमिमसत्त्वाःभ्यउरिविपर्यासेविपर्यस्तविलम्नित्यसंख्यायांसुखसंख्यायांशुचसंख्यायां

पु ५

मात्मसंज्ञायांश्चरतामर्थाय व्यायंस्ये घटिष्यामि तथा चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य धर्मं देशयिष्यामि यथा ऽनित्यमिति दुःखमिति अशुभमिति अनात्मीयमिति वा समसत्वा वा ता पि न रविष्यन्ति ॥ सो ऽनन्तवि

लत्यादनसमन्वागतेनोपायकौशल्येन प्रज्ञापारमितायां चरन्निति बुद्धधर्मसमाधिसमापद्यते यथा पूर्वेदगतिस्थागतवतेश्वर्यधरिविगायपश्वमसलिश्रुनितमित्तिक्विसूदगहित्वायतिकेबुद्धधर्मैर्महामेधा

महाकरुणयायावशून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधिविमोक्षमुखं कस्मिन्समये बोधिसत्त्वमहासत्वेनावर्यानिसमायग्यगवनवरलककोटिसाकाल्कवाति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य

एवं भवति दीर्घरात्रमिमे सत्वा ऽउपलम्भे चरन्ति सत्त्वजीवजन्तुपोषपुरुषपुद्गलमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यका । रूपमिति वा वेदनेति वा संज्ञेति वा संस्कारा इति वा विज्ञानमिति वा । स्कन्धा इति

वा धातव इति वा । आयतनानीति वा प्रतीत्यसमुत्पाद इति वा स्मृत्युपस्थानानीति वा चतुर्द्धिपादा इति यमालेऽधमसलिगायप्यसमापत्तिरिति तेषामर्थाय घटिष्यामि यथा मरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्य सत्वानां

मकउयसम्ज्ञायानरविष्यन्तीति स शून्यमिति विलत्यादनसमन्वागमेनेनोपायकौशल्येन प्रज्ञापारमितायां चरन्नलगतकाटीसात्काल्कयागिणिक्ष्यं पूर्वेदगरिस्थागतवतेश्वर्धरिविभावयेश्वमसलिश्रुनितमित्तिक्विसूद ३४९

गतिवानवतिके बुद्धधर्मैर्महामेधा महाकरुणयायावशून्यतासमाधिविमोक्षमुखं कस्मिन्समये बोधिसत्त्वमहासत्वस्य भावनापरिपूरिं गच्छति ॥ ॥ शून्यतानपरतेलपायश ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य

प्रज्ञापारमितायां चरत एवं भवति दीर्घरात्रमिमे सत्वा निमित्तेन चरिता निमित्तेषु वा पदेषु निमित्तेषु वा रूपनिमित्तेषु वा नयां सत्वानां तथा करिष्यामि यथा मरनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्य सर्वसत्वा

नामिमं दोषानुत्रविष्यन्ति स गगनविलत्यादनसमन्वागमेनेनोपायकौशल्येन समन्वागत प्रज्ञापारमितायां चरन्नवानकवारलगकाटीसाम्पात्कवाति पवियपूर्वे दशभिः स्थागतवतेश्वर्धरिविभावयेश्वमसलिश्रुनितमित्तिक्विसं

विशेषनवसूदभरितनावयिके बुद्धधर्मैर्महामेधा महाकरुणयायावत्समापगनविलत्यादनसमन्वागमस्यानिमित्तसमाधिविमोक्षमुखं कस्मिन्समये बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य भावनापरिपूरिं गच्छति ॥ आनिमित्तायाय ॥ ॥

११

पूनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरत एवं लवमिदीर्घमाश्वसिमि सत्त्वा ह्रस्वमिश्वननवविमायदुमगकलंवकालं तं साकपात्तलं वककवलिलं महिलेवकिा नूपमलिलयकि एवं वदनां सहसंस्कानि:
ह्रानमलिलवन्निकामयामर्दमर्थयानलूर्वासम्यक्सं बोधिमभिसंबुध्य धर्मं देशयिष्यामि यथेवगमत्त्वानां यतिभनदा यानकविष्यकिति। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ह्रिलिस्थिलम्नादेयहिष्यकुमत्तमूलेननननवोः
यायकोमत्त्वानप्रज्ञापारमितायांचरन्नुपविहितसमाधिविमाकनदर्कलवनायविपर्यिगच्छति। नवरूनकायंसाकाल्कवाभिनुपविपयुदेदगलिवत्तेवेमानयेप्रणिनिमविषयवलिकवद्धवमर्ममहासेद्यामसाकनूलयावया
वदनूलनांसम्यक्सं बोधिमभिसंबुद्धं करोति। अक्लनेसुभूते नवकाय कायं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नध्यात्मं काये कायानुपश्यी विहरति दूमगूल्यताया मध्ये लवदिह्रीमगून्यतायांयावदनावस्वभावशून्यता
यांचरन्निगुकुसुमप्रत्यात्मनमपूचलं समपश्यदक्षिद्वियाय द्रियवलवोधेवपूमार्गेनवूवनंगूल्यतानिमित्तप्रणिहितिमूवनंदलहरणथागतवलपूवमवदृप्रणिसमिलसुमद्दावेनूपमहाकतूनायावियिया
वदन्नावगावधिकवुबुद्धधर्मावृवनंपविलयंकुवावनुवंकानधर्मासममावगमोलनविलंसाकवावयवनयंमबुकनवाताद्धं समवसत्त्वेनलूह्लनविषयक॥ ॥ ॥ कूमिरूपयुधिहिकामायक॥ ७ ॥ पुनरपर
ंसुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो धर्मा पूर्वनपविलयंकुव्वाल्कवविपर स्यावा कथं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नूलनांसम्यक्सं बोधिमभिसंबोद्धुकामो बोधिसत्त्वपूर्वमपूवनिलावायविजयंक
त्वानगून्यतांसाक्काककुर्यात्तवरूहताकोटिंयुमिसे विषन्नगोतत्नत्र्यापकिरुल्लीवामकुदामभिरूल्लीवाः नामामिरूल्लामवात् द्वन्द्वप्रत्ययकोवा बोधिसत्त्वप्रायपूयात्त्वकथंगून्यतामानिमित्तमप्रणिहितमनसि
संस्कारमनूत्पादमलावेन्द्यासाकांकुर्यात्प्रज्ञापारमितांचरलावयदिति। तथ सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिसत्त्वेन्मेताम स्तेषवयनिष्ठकूमानएवं चाकूर्यात्कूनयतावेवकनमनसिकलोच्या आप्ति
मिक्षेवकनमनसिकलोच्यमप्रणिहितं चैवकनमनसिकलोच्यमनातसंस्काभारनूपायेन पाःशावश्चेवमनसिकलोच्यानवसत्त्वसत्त्वाध्यनित्यकथा कूर्मिति॥ ॥ वेदितव्यं भगवन् सुभूते बोधिसत्त्वो महा

सर्व्वाकारज्ञतायै वाधिसत्वामहासत्वः नुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि स्याविनिवर्त्तनीयस्य वाधिसत्वस्य महासत्वस्य स्वयविजयं सूत्रयणिकं व्याकरणिर्गयलायथिमायस्तूनभूः
रूणं य सुत्रवं व्याकृर्य्यो त्र न नगृयणायौ याविउयं कल्पेन्यो ॥ नानि मिरु नाय ठिदि द नान ॥ रिमस्काव नानुस्माद नारा वे ननान वाधिय धुम्मेमोः श्येविउ यः कल्प्यीन व सत्वेस त्वास्स मातृञ्चि नव्यो
रूणं । विदि न श्यमग तरुरु न वाधिसत्वेर्म्मतासत्वे नायं वाधिसत्वामहासत्वा व्याकृता ॥ नुत्तरायां सम्यक्सम्बोधौ ॥ ते नरु सदृ णायान धादियाः श्विनिवर्त्तनीयस्य वाधिसत्वस्य महासत्वस्य यविजयं हः त्वाम
रूँनसत्वयकिणं नव्याकरणिकन्त्रवस य यनियः सूनः नविनिवर्त्तनीयेस्य वाधिसत्वस्य महासत्वस्य धर्म्मा नन्तरसत्वयकिन व्याका ॥ वाकि नराव यगि । विदि न श्यमन तरुरु न वाधिसत्वेर्म्मेहासत्वे नयं वा
धिसत्वामहासत्वः यविजयं रु त्वान न गार्ह मनाकिकानायाः श्विनिवर्त्तनीयस्य वाधिसत्वस्य महासत्वस्य ॥ विनिवर्त्तनीयस्य मिः ॥ ॥ मुह्यत्येवविकिकल्पिं (नायायः १ ॥ ॥ गैरु मिनाह ॥ स्यासून
हगवन्नस्याया यदविनिवर्त्तनीयो वाधिसत्वो महासत्वो रवनु ॥ रुगवानाह ॥ स्यात्तरुरुकयो वाधिसत्वामहासत्वः यपान्मिनाः कल्प्स्त्वान्तः स्यावानुवेविसः श्ययसः श्विनिवर्त्तनीयो वाधिसत्वामहासत्वः ३१
दिनव्यस्के वाधिसत्वेम्मतसत्वे यविनिवर्त्तनीयाय वाधिसत्वामहासत्वः स्वः ॥ सूरुनिराह ॥ तेन दिरुगवन्त्वह वा वाधिसत्वामहासत्वा याक्ष यवनकि गुणकास्त रुगवं वाधिसत्वामहासत्वाय नवविसङ्कु यिय
नियथाः श्विनिवर्त्तनीयो वाधिसत्वामहासत्वः यनिकर्म्मसहसीवा ॥ ऋूयनिकर्म्मसहसीवा ॥ रुगवानाह ॥ नवम न तरुरु सूनवमेतन्न कल्प्यस्य हाष्ट्यादिनारुन । ल्यकास्त वाधिसत्वामहासत्वाय नवं व्याकृता सुवि
निवर्त्तनीयायाष्ठायानरुमो । यंनेयूम व्याक्ता सा दविपर्यकिण विरुक्ष्यि यिष्य नि उक्त फ कूमलमूलानि वदिनव्या । वाधिसत्वामहासत्वो सूक्ष्मेषु धार्य्योव सदवमानुष्यमुसस्वसंवोकन ॥ ७ ॥ स्वत्यत्रुमामिविययायामहः ॥
रूपं रूनूयायवेडी ग़लनिब्रू कठसर्व्वाकानारिसमामस्यः १७ ॥ श्रूम्यवसरश्विणनिसाहत्रिकायो रुगवत्याँप्रज्ञापारमितायामरिसमन्वान्ने कानानुसायसं (म्वधिकायात्सर्व्वाकानारिसं वाथाधिकानस्थ

मायपिर्वर्ले स्मदुर्थी॥ ·:· ॥पूनरपरं सुभूते बोधिसत्वा॥ ॥महासत्वश्रमणवत्व प्राप्तकरगता पिवभायमांध्येव सर्वधर्माण्यावव लोकरुवि॥ एणौयुक्कायमानां मध्येत्यसुयमान्तु तिरो मायमा निर्मितकायमाः
गर्भ्वर्किनगयायमाश्वा॥ ·१०३· ॥सर्वबिवन्मोवा[illegible]मितानत॥ ·:· ॥मालक्षणेनीदं सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविनिवर्तनीयलक्षणं वेदितव्यं॥ इदमिदं प्रथमं लिंगं॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते सयप्राप्तकरगतापि बावि
सत्वा महासत्वः गृहवकरनोवापसेकवटुटन्मावाले मतुकमलपुरः हृयपिनिविलमतपादयलिलानगंमसयचोदमपि सुभूते भ। विनिवर्तनीयस्य बोधिसत्वमहासत्वस्याविनिवर्तनीयलक्षणं वेदितव्यं॥ ·:· ॥इदं द्वितीयं॥
पूनरपरं सुभूते बोधिसत्वा महासत्वस्य सत्वप्राप्तकरगतस्य धागमनकमनयपिवावमनकमनसत्वश्रयपिवावमनकमगतसत्वयपिवावमनकमाठी नियकगमनसत्वमपिवावलि कृलिकृपी लियपासकायालिकारिदेव
नागयक्षगंधर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगाणां पविरतंपस्वलं कंपगगमर्दनसत्व स्वंवहृथमिन्द्रमयानकं पश्यति सत्वं धर्मी गृत्वाकत्य धर्मा या पैमाज्ञत्ता तिवस्मानित्व धर्मा पुलि पनीविदन्वि तिसमयसुकिपनीहल्नवमी
वती॥ इदमपि सुभूते शविनिवर्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविनिवर्तनीयलक्षणं वेदितव्यं॥ इति तृतीयं॥ ·:· ॥पूनरपरं सुभूते बोधिसत्वा महासत्व सत्वप्राप्तकरगतसत्व सत्वकृ धागगकं। अध्दितायसमस्यकः
स्यरिकृसंपत्स्य धर्मिन्द्रमयानं द्वात्रिंशत्मदापुयवतल्यासमतेरुतं वामनकरम्ट पाचिदायांकृ निदर्शयतः। चिन्मिकामनिर्मिश्वन्कतांध्येव निर्मितानन्यवत्तकमवृपवह्लकणं कर्तव्य॥ इदमपि सुभूते बिनिव
र्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविनिवर्तनीयस्य लक्षणं वेदितव्यं॥ इति चतुर्थं॥ • ॥पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वा महासत्वः सत्वप्राप्तकरगतापि नाक्षत्रिक्सि तिन सङ्कृ साचिनसत्त्रासमायघणाथ्यमघाचवर्तमानन गव
यामवर्तमानत्र्पिदादवर्तमानयाजमनान्नाहस्तु रूपवन्यान्वारवधसगाजावीन्द्र रूपपियासितांडुस्कुरव रूपिसांडुस्कृमानापिरसम संवाहस्तु साहरगिनीमिव समाहस्तु पुत्रदिलिसमव समाहस्तु मिताससायहार्तिः
सासादिसमवसंवाहस्त्वन। भोरुयरूपवसत्तसमत्सादयपिलिकमभसव प्राप्तसमकन विवह्लसमानसेवकत्वानि॥ सप्राप्तमं सर्वमितदे शारुकमयायानत्लवांसमयकवोधिमरिसंवध्यसप्रापमं सर्वदेशारुकमिति धर्मा

के

दर्शयिष्यत्यथ इदमपि सुभूते अविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविनिवर्त्तनीयत्वाकारं वेदितव्यं किमिमियंवसं ॥ ॰ ॥पुनरपरं सुभूते कथं विहाय नयथा अविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्यान्तरूप्यांसन्यः
संबोधिमरिमं वद्धस्यान्तवृद्धगोत्र सर्वेषां सर्वं [illegible] नियास्यायानर्त्वियिष्यन्ति । सचेत्सुभूते बोधिसत्वो महासत्व एवम्प्रान्तनगरमानायकेवा सत्वं दृष्ट्वा मिर्याग्मनिगमवासस्तं दृष्ट्वा यामसाकिकेवा मत्तं दृष्ट्वा एवं सुते किंग्रहित
रुवयनसत्यमितस्व सत्यैवम्ध्रुवगिनथाकस्तियामि न भावनियतया यथामनत्ववृद्धगोत्रस्तर्त्तस्यानसत्यं बोधिमरिसंबद्धस्य सर्वेनामसर्वेसर्वे थासर्वज्ञतायायानिर्वियिष्यन्ति कानकासयस्य नामधादियम्ध्यासप्रायम्बादसत्वे ऽऽमथमोग
ह्याम्हृदं वैकारा इदमपि सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्याविनिवर्त्तनीयत्वाकारं वेदितव्यमिति यद्यो ॥ ॰ ॥पुनरपरं सुभूते अविनिवर्त्तनीयो बोधिसत्वो महासत्वस्य ध्रान्ततगगकावाद्यविविवद्धायानगवदादवर्तमानत्वं सुभूते
न्यादवगितायनमयास्वप्नान्तगतनवायविविवद्धनवाय आकारायानि लिङ्गानियानि निमित्तानिदृष्ट्वानियेनाकारैर्येलिङ्गैर्यैर्निमित्तैः समन्वागताबोधिसत्वामहासत्वा अविनिवर्त्तनीया रुवनिर्यदिकआकारासलिङ्गि
निकानिनिमित्तानिमममवियन्कगेवबवलिकाबोधिसत्वामहासत्वजवसत्यापियानेकवानि ॥ यनसत्यनसत्यवचनेनादव्याकर्तासलम्बायांसम्यक्संबोधौ मेन नसत्यनसत्यवचननायनगवदादउयमाम्ददृगीनीरवद ३०१
असंतमच्छउ आसवदुयगमन्याग्निगीनीरवयास्के नथ्यनिवदिनवंसुभूतेव्याकर्तावनायंबोधिसत्वोमहासत्वो । तलुकनायांसम्यक्संबोधौ । अविनिवर्त्तनीयताये । सवन्यूनसरत्न ग भग्निसंभोकिजमित्राग्रस्यागदददनियथ
यावथ्मादवसंतान्यकुदंददसत्यनाकुदंनददसन्यांनथ्मनादवसन्यांनथ्यांनयददा ॥ यदियैकेन सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन धर्मयुक्ता ख्यानसन्वर्तनीयमनरसत्वे क्मिशानविकंयनेकषांसत्वानामकंग्रदंदश्च ॥ गाञकेम
दंनदवक्ता ॥ गथामनहृष्टा धार्म्मिकमवकर्म्मविपवानेभयं सुभूते दृष्ट्वायं पल्यायाः अविनिवर्त्तनीयानां बोधिसत्वानां महासत्वानां यद्दुरितं प्रकायेन अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा वेदितव्यां ॥ इतिसप्तमं ॥ ॰ ॥
पुनरपरं सुभूते येनाकारैर्येलिङ्गैर्यैर्निमित्तैः समन्वागता अविनिवर्त्तनीया बोधिसत्वामहासत्वा वेदितव्यंस्तानाकारान्लिङ्गानिनिमित्तानिदर्शयिष्यामि । सचेत्सुभूते कश्चिदेव बोधिसत्वो यावद्वारमनष्य नाभिषिं

कारणकरुणबोधिसत्वेन महासत्वेन एवं मन्तव्यं दर्शी ॥ सर्वदं दृष्ट्या कृतस्तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन नरुनाये सम्यक्संबोधये यपविशुद्ध्यस्य मध्यागयाप्यथदनेन रुनां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामाय यथादमन रुनां सम्यक्सं
बोधिमभिसंरागत्य यविशुद्धस्य ममनसिकारो नरुनाये सम्यक्संबोधये ॥ अप्यगतं मया कविरुतं मयमनं मधुरकं बुद्धविरुतं मयगगनं नखं वकरुतं कवबुद्धविरुतं मयान रुनां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुयानां मन रुनां सम्यक्
संबोधिमभिसंलाभस्य एवंविधं मन रुनां सम्यक्संबोधिं यथा पि कस्य यथा सा कथा गुणषबुद्धारुगवन्ते किं किं श्रियनकयापयन्तिकथांकथगताना मदं कां सम्यक्संबुद्धानाच्चार्क्ति किं विदहस्त्वा स्थुकन्वा रविदितं वा सागरक
कमारुनरिसं बुद्धस्याय थागतबुद्धारुगवनकश्रयज्ञानं दिय ग्धन्ति समाध्यागयमिति स्वनरुनां सम्यक्संबोधिमभिसंरागत्य कनमरपन मरावबननायं बुद्धं वायन धर्मवायनामनव्य यन्नदीकाविरुथिताबाधमनुत्यायकामकुस
वत्तुनवमरनकमाश्रमनुष्यस्कमानायकामविगरपबोधिसत्वस्य महासत्वस्यैवरूपमायस्यावदिकव्यमकरनरुनायंबुद्धिकाबोधिसत्वामहासत्वश्नेयचित्तकेरुथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन नरुनाये सम्यक्संबोधये ॥ सर्वत्तुनरस
रुनबोधिसत्वस्य महासत्वस्यैव रूपमानस्य श्राश्रमनव्यस्कमा श्वाक्रामति ॥ वदिकव्यं सरुनबोधिसत्वेन महासत्वेन यथा कृतायबोधिसत्वा महासत्वश्ने श्यचित्तकेरुथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन नरुनाये सम्यक्संबोधये ।
उरि इमरुनं आका व गरिस्तिंग यरि निमित्ति हमन्ताग तोरविनिवर्तनीया बोधिसत्वा महासत्वा स्त्रैवदिकव्या ॥ पुनरपरं सरुनरविनिवर्तनीयस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्य षट्पारमिता सत्वव कउयाय कोमेन्त्वावि
वदिकस्याववकाविनश्यकुर्यंसरुपस्कनयूतमनाक्रदारार्द्विणा दन्द्रियवत्याथं गन्धार्याहं एवमार्गे ॥ विरुधार्यंसरुथगन्याकानिमित्तरुपनिदिन यबोधिसत्वनियाममवक्रान्तस्यास्यानिष्ठाननमानः पापीया
नपसंक्रमिष्यति सबोधिसत्वस्यैवमन्तव्यं ॥ एवमनेन मरनवबननादंव्याकृता नरुनायां सम्यक्संबोधौ ॥ कनमरपन मरावबननायममनव्यरुनेनं नायकामस्ति श्वं सर्वाधिष्ठानं करिष्यति ॥ कजमानः पापी
यानोत्सुक्यमायस्यैवकथं ममनव्यसू नायकामादिति ॥ कनरुस्यरु नकुथादिमानः पापीयान्वत्तवकनवंकजीवरुनंवकजीत्सुक्यमापत्स्यत ॥ कथं मयममनव्यसू नायकामदिति ॥ एवंमायाधिष्ठाननमकमाः

पक्रमिष्यति ॥ एवं वंगस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्यारविष्यति । स भेयानुरायेनामनुष्यशून्यो ऽरण्ये पक्रान्तो नयपन एवं ह्रस्यति मायानुरागवनेयोरमनुष्यशून्ये ऽरण्ये पक्रान्त स्थिति ॥ एवं मायाविष्ठानेन सत्वा ऽपक्रमिष्यति ॥ सतनान्त्यां बोधि

सत्वान्महासत्वान्वमत्स्यके उत्साययिष्यत्युद्भिर्म्रयिष्यति पंगयिष्यत्यवत्या कला ऽनल ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधये यं शपूर्वके स्थग केन दर्शि स सम्यक्संबुद्धे न पुनरन्यन्यन्याकला ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधय ॥ सतनताव

न्यातकमानो विवर्द्धयिष्यति । द्वीक ऽनिष्यति सर्वाकार ऽहनाहं द्वीष्यत्यनल्नां वृद्धानां ॥ सकथन्या बोधिसत्वा महासत्वस्य वत्साते कर्मान्यायकगतोति मानसत्वान्द्रयिष्यति । सत्वहरुमीयुगिकोकिन था ॥ कन महस्य दृष्ट श्री

वकरहमिवाप्रत्येकबुद्धरहमिवा ॥ एवं सत्वाधिष्ठानेन बोधिसत्वस्य महासत्वस्य मानकर्मास्त्यत्स्यत गत सकत्वा गमिकाणि नसविष्य गनर रिष्य गनयर्युपासिष्य नत दवमाय वंधनमागमदो कनिष्यति ॥ नत्कस्य दुर्यथापिना

मघनृपाय मिकास्वविनिगत्वात् ॥ उपायकौशल्यन बोधि विग्रहो गत्वाद्व बोधिसत्वं बोधिसत्वन महासत्वन सत्वाधिष्ठानेन मानकर्मा वदितव्यं ॥ कथं च पुनः स्तर बोधिसत्वस्य महासत्वस्य षट्पायमिकासवचिका विन

यावद्बोधिसत्वनियाममनवक्रान्तस्य सत्वाधिष्ठानेन मान रुपापीयानन्यसंक्रमिष्यति ॥ स्कन्दस्तर मान रुपापीयानन्यतगव स्थापसंक्रम्य बोधिसत्वं महासत्वमेवं वक्ष्यति याबत्सत्वं कृतपत्र कथगमनादृनासम्यक्सं

वृद्धनानुत्तरायां सम्यक्संबोधय ॥ अमुकानाय सस्त्य नामधेयमिदं पितुर्नामधेयमिदं मातुर्नामधेयमिदं पुत्रदुहितृभगिनीनामधेयमिदं मित्रामात्यज्ञातिसालोहितानां यावद्दासकर्मकरनामद ३७२

यिकामहस्य गस्यनामधेयमयद स्मृति । अमुष्माग्रत्वं जनपदादमुष्मात्त्वं नगरादमुष्याद्दिगत्वं मागतो ऽमुष्मिन्जनपदे त्वं जातः ॥ अमुष्मिंग्रामवाणगरवासस्त्वं कुरुयामे ऽकारयिष्यति स तं एवं वक्ष्यति पूर्वमपि त्वम

वमहकजवादब्रासस्वत्सरी स्मरविष्यति तत मवं वक्ष्यति पूर्वमपित्वं मवगोक्षजवादः ॥ स वद्धात्र ध्यकारयिष्यति सर्वत्तिगुणानिकारयिष्यति । सत्वसांयुक्तीकारयिष्यति ॥ सर्वत्वक्तपूनर्यम्या रुद्रिकारयिष्यति ॥

सवदकागनिकारयिष्यति ॥ सत्वेन्युरूपिण्डिकारयिष्यति सर्वस्मशानिकारयिष्यति सर्वदरवकागिकारयिष्यति ॥ सर्वहक्रमत्तिकारयिष्यति सर्वत्तैथधिकारयिष्यति सर्वयाथासंस्तरिकारयिष्यति ॥

१९

सवकेवीव त्रिकालविष्यानि सवदस्य कारुविष्यानि सवस्तंदुष्कूपविष्यानि सवस्तुविविक्तारविष्यानि सवदपगनयायस्त्रुक्त्योरविष्यानि सवस्तन्दराण्योरविष्यानि सगमवंवक्तानियर्वमयित्वांमन्दराण्यनवारहृशसव
त्मन्दमतुरविष्यानियर्वमपित्वंमन्दमतुजवारुभगत्कस्यदगास्तथारहितवजवंवनूयायकगुणमसंवियकनिश्चयनुगपर्वमथ्यनजवथुगगुणमसंसरवाअरहवनसाहननवपूर्वकधनामायदगेनगमत्रायदगेनवयुण
त्यन्नवनगुणमायदगेनवमन्यनामत्यादयिष्यति। गमनंमावस्थायीयानप्रसंक्रमथवंवस्थितियाकनस्तंकतयपूत्तगथागमेवर्हद्धिः श्मसम्यक्षंवद्धेत्तनलनायेसम्यक्त्वंवाधयस्रविनिवर्त्तनीयमायांयथकवतगुणमसस्थि
यस्न। कदाचिद्विकृववधसेपसंक्रमिष्यति कयाविकृरूपविवधसेपसंक्रमिष्यति कदाविनारवधसेपसंक्रमिष्यति कदाचितिरवधसेपसंक्रमिष्यति कदाविक्रारवधसेपसंक्रमिष्यति कदाविक्रगिनीवधसे
पसंक्रमिष्यति कदाविद्वाक्षरवधसेपसंक्रमिष्यति कदाविलिकामारयहातिशास्तादिनवधसेपसंक्रमिष्यत्युपसंक्रमथवंवस्थितियाकनस्तंकलयपूत्तगथागमेनादगासस्यक्षंवद्धेज्ञानलनायेसम्यक्त्वंवाधय॥
गत्कस्यदगास्तथाद्दिनथकवासीयुणमसंवियनकः रविनिवर्त्तनीयानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यवगमयासरूलगः रविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य आकारा लिंगानि निमित्तानि आख्यातास्तगस्य बोधिसत्त्व
मसत्त्वस्यनसंवियनकवदिनयांसरूलगकदन्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मायाविष्ठितावकार्यं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगत्कस्यदगास्तथाविरयुआकारायानिलिंगानियानिमित्तानि रविनिवर्त्तनीयस्य बोधिसत्त्वस्य महास
त्त्वस्यगवास्यनसंवियन्क। सनननवनामायदगेनकदन्यान्वोधिसत्त्वान्महासत्त्वानवमंस्यागडह्नग्धयिष्यतिडत्पायिष्यतिकृत्सयिष्यतियंसयिष्यतिस्वदमयिसरूलगनामायदगेनननामविष्ठानन बोधिसत्त्वनमह
सत्त्वनमावकर्म्मवदितव्यं। यन्नवयंसंसरूलक बोधिसत्त्वनमहासत्त्वननामाविष्ठाननमावन्मवदितव्यं॥ गत्कस्यदगास्तथाहितसरूलग बोधिसत्त्वामहासत्त्वो यद्यूपावमितमासवविनः सत्त्वानांनामनक्रानानि नयपन्नक्रानानि वदनो
सहासत्त्वयां विलानन्तक्रानानि। नसमानश्यायीयान्नामाविष्ठाननवाकयिष्यतियावत्लन्तर्लयां सम्यक्षं बोधिमरिसंवद्धस्यदंनामरविष्यति। यरुननामधेयमनविनकिंगक्तविषास्यनविवाचिनंकतड्गुरुकारी

याए वाधिमत्तस्यमस्थानमत्तस्थानमनुयायकुमनस्ये व क्तवियानि ।। यथा च मम विलसत्ताद उत्पन्न ।। यञ्च मयानामध्येयं मनसानं विकर्कितमनविचायितमिदं समानरूवांसमयवां वाधिमतिसंबद्धस्यानामध्येयं कविष्याकिग
थमनथामाय ः पायीर्या निर्दिष्टस्थितिमानकायिकावादनकामाविष्ठिकावारिमूरूत्येकंरविष्यानि ।। यथा च मम विलसत्तादत्पन्नायथा च मम मनामध्येयं यथावानेनरिमृतं निर्दिष्टं समभिनामसभिति मनाम्नावाकुनादं सेस
थागनेयर्द्धिः समयवांबद्धमनरूत्यायेसमयवांवायय ।। यच मयारतरूकजविनिबरुनीयस्य वाधिमत्तस्यमस्थामत्तस्याकाबातिगभनिनिमिरुन्याख्यानानि कस्य वाधिमत्तस्यमस्थामत्तस्यनमविद्यन्तेऽन्यकाये तिंगे
निमिरे विवादिरे ः स्थाः ननवनामायदभेनमन्यनामत्यादयिष्यानि ।। समकदन्यान्वाधिमत्तानमस्थामत्तानवमत्ये समकयामन्यनुयाजरिमन्यकयाद्वीरविष्यानि जनरूबायो ः समयवां वा धेरूत्यायाय कोगस्य विवदि
कसमयरूपायामिकाविवदिकस्यकत्याः मित्रविवदिकाय पायमित्रवविस्यदीकस्यद्धरूमीपुमिकाप्तिकवायवृत्तगाद्वकरूमिवायस्यकवद्धरूमिचो ।। जथवा विवंस विवसमन्याबसंसरू ऽभामयुद्धायायमिकामागम्याः
नरूभासमयवां वाधिमतिसेतत्यगसवरूपिया न्वाधिमत्तान्मरूमत्तान्कत्यधमिकाथरी पुत्तयमगदर्भनायने वेनांपर्यायामिव्यगसवरूनेवात्तरुगवयगित्ता रुनकांपृद्ध्वकाम्थिलसत्तादन्नविकर्गदिनप्रमिदगयिष्यानि
गस्यद्धरूमीपुमिकाप्तिकवायपृत्तनश्रवकरूमिर्वायस्यकवद्धरूमिवो ।। कयथापिनामसरूवकरिकृत्यपुर्द्धमत्तायरूनामन्यकनामायरिमायर्याोरिकरेवकाग्रमरूभाः भावायरूकोय ः सारूव्याकृने ववात्तरुगावेनवदुर्द्धं श्रामम ३७२
थरूत्तानामन्यावयानामकवं श्रमन्यरूत्तामनुयाद्वं ।। जयमवमत्तरूत अयंनगायुवनकबाम्थिलसत्ताद यायंनामायदाथन वाधिमत्तस्यमस्थामत्तस्यमन्यनामरूगकम्थिलसत्तादउत्पन्नरूनवनामायदगमाये भनान्वाधिमत्तान्म
तासत्तानवमत्यागभयनरुमायुववनम्थिलसत्तादावदिकवांशमिद्धरुसत्तरूनवग्राद्युवकामत्तायरूय ः पंचरुयोपि सत्तरूव जानन्कर्यरूः कर्मस्यायुवकवायं विलसत्तादायायेवाधिमत्तस्यमस्थामत्तस्यनामायदभेनमन
नामदुगमविलसत्तादत्पन्नरूनवनामायदभमाज्ञभन्नान्वाधिमत्तानमस्थामत्तानवमंस्यक अयनकगायुवनकवाम्थिलसत्तारूवदिकवां ।। रूमिदिसत्तरूवऽभानिकानिनामानिनामायदभेनात्यायमानानिमानकर्म्माणि सुप्रूति

ष्वनि॥ युक्तेनयं सुभूते विविक्तगुणेन बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मानस्योपचारायुष्मत संक्रमिष्यत्ययं स्कन्धेषु विविक्तस्य गच्छगगनावर्त्तवादीनादेश सुभूते विविक्तं वद्यामि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य यद्रूपानग्य
निवनप्रस्थानियानं निःसरणाभ्रनानि॥ सुभूतिराह॥ कतमत्स्यन्निःसरणं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य यो विविक्तायदिनाम ग्यानिवनप्रस्थानियानं निगयनासनानि कथं नु भगवन् यो विविक्तो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य॥ रूप
वानाह॥ सुवत्सुभूते न बोधिसत्त्वो महासत्त्वः श्रावकप्रनिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्विविक्तो रूपवनि प्रत्येकबुद्धभूमिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्विविक्तो रूपवनि। बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नानाग्रामबनप्रस्थानगयनासनेविदन्नति विवि
क्तोऽर्ध्वविविदन्नति बोधिसत्त्वो महासत्त्वो॥ यायं सुभूते विविक्तो ऽरण्ये बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानेन विविक्तेनायं निर्दिष्ट विविक्तोऽर्ध्वनविदन्नति बोधिसत्त्वो महासत्त्वाय यद्बोधिसत्त्वविविक्तेनानाग्रामबन
प्रस्थानगयनासनेविदन्नति विविक्तोऽर्ध्वविदन्नति बोधिसत्त्वो महासत्त्वाय मानो यिवाविदन्न ननविविक्तेन विविक्तोऽर्ध्वनविदन्नति बोधिसत्त्वो महासत्त्वायम्भयायासुभूते विविक्तो ऽरण्ये बोधिसत्त्वस्य सुभूते
स्याप्रपनः समानस्यापीयानि विविक्तमयदन्यभूमि भगवनग्रामबनप्रस्थानगयनासनेविदन्नति सुभूते विविक्तेन संकीर्णोऽर्ध्वनसमानः श्रावकभूमिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्विविदन्नविप्रत्येकबुद्धभूमिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्विद
न्तिप्रयुक्तस्यापारमिताया मनसियुक्तः श्रावकानुसंकल्पविपन्नयति सुबहुतानेनविलायश्वविदन्नत्यपि शुद्धधर्म्ममनसिकारार्ध्वसमानः स्वदन्यानपि बोधिसत्त्वानमहासत्त्वानवमन्यते यस्तथमानः विदन्नति
पनिस्तुद्धधर्म्ममनसिकारा श्रावकविवेकेन संकीर्णः प्रत्येकबुद्धविवेकेन संकीर्णः दानेश्वपायके श्विलसत्त्वादेनसंकीर्णः ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिश्च वशीभूत स्वसत्त्वासितायविपुविंगता॥ अथ खलु न श्वा
नपायक्षमसा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः॥ किंचापि यावज्जनगतिकष्ठ ढौकान्ते यञ्चयगनव्याजमन पत्तिश्वयगनवीनकान्नप स्वयगमरु यव श्रुनात्मानविचचिमयगतमध्ये वासं कल्पयत्यर्ष शताबर्षगकलसहस्रंवावर्षगण
सहस्रंवावर्षकोटीगनंवावर्षकोटीसहस्रंवावर्षकोटीगकसहस्रंवावर्षगणशताकलयिकृर्मवविविक्तन्नरा . ना नियन विविक्तजबोधिसत्त्वो महासत्त्वो शावकयानसंप्रयुक्ताविदन्नति संकीर्णोऽर्ध्वविदन्नति बोधिसत्त्वो मह

सत्वाः संक्लिष्टत्वेव गत्वा वितर्कनिश्रित आसानो व्यवतिगानमप्रकावन्मात्र कथं विलम्बरितो भवति ॥ यश्च सत्या वितर्कस्व्याख्यातम्भक्षिन्निवर्कनसं दृश्यमानमन्नमान श्यापीयान्नयसंकल्पापर्याप्त विगरित्येव वादीसत्वा
ग्रामाधकत्तपूर्वन्नयसत्वा वितर्कस्य धागमनाख्यानाय तद्वितर्क सर्वंचविपमनकृत्वा सम्यक् बोधिमविरित्सं सत्या ॥ सन्ना वितर्कान्नन्यत्वानि वकानवमत्वमानस्कदन्त्या बोधिसत्वयानिकाक्लिष्टान्यगतान्कत्वा भवमीसा
दविमन्सागा संकीर्णं वितर्काय घयेनभविदव स्थायुष्मक ॥ यत्र वितर्कवितर्क वितर्कयवितन्ति बोधिसत्वा मसत्वसत्वाकन ॥ संकीर्णं वितर्कयस्वादयिष्यति स्मानयिष्यति भवमंसयमयवसंकीर्णं वितर्कय वितर्कयति
काचिवितर्क वितर्कयसमप्रदाय विष्यति गजवगोयवमत्यादयिष्यति यजवगोयवमत्वादयिकयनकेवमानमत्वादयिष्यति ॥ तत्कृत्यदक्षावदमनव्यो व्यागुरु ममनव्यो रमाय्यनुयसरल वितर्कायन
वितर्कयमादं वितर्कयामि कं भ्रमान्तवितर्क विशममनुष्या स्मपयिष्यति ॥ भूयं बोधिसत्वस्य दन्त्या बोधिसत्वयानिकांकृतयकृतान्नं गयिष्यसत्वमस्यकण्डलायिष्यति ॥ कृत्तयिष्यति ॥ अयं सत्व बोधिसत्वः
वस्तुसत्वा वदिकव्या बोधिसत्व दृष्टीवदिकव्या बोधिसत्व प्रतिवर्ण्य कावदिकव्या ॥ बोधसत्व वमानूयास सत्वसत्वाकरयवीतर्कग्रमणवंगवीशयो बोधिसत्वयानिकानां कृतयज्ञोगान्त कृपयक तानसेविग
ध्यानरकयानपर्यापासिकवाश्रगत्स स्वादकाबोधिमानिकादिसत्वरूपयाश्रप्रकृतावदिकव्या ॥ ॥ ॐ ॥ यत्खल्वयं बोधिसत्वस्य सत्वस्यायविकर्म सर्वाकारहकापयिसकप्रज्ञः
ध्यासमन्यकवो विसत्वबोधिसत्वेन मदासत्वेना व्यागयनानकवां सम्यक् बोधिमरिसेवा बद्ध कामनसर्वसत्वानामर्थकर्तुकामेन बोधिसत्वेन महासत्वेन ककामीय ध्यानतानसविमध्यानरकयानपर्यापासिकव्याय
ग्रीपिदुखस्वकार्ययागमनयकृन वितर्कवां निरुध्यमानसनमसतामण्डलस्कमानसनमसंस श्रुन्वेबाधक ॥ तत्रेवव मैत्र्यादयितव्याम वेवानुकंपाकरुणमत्वादयितव्याम दिनत्वादयितव्याड यक्मात्वा
दयितव्या ॥ वधावकवियामियाधेन मम मदाधाः सर्वांग सर्वत्र सर्वभ सर्वन्नरविष्यति नात्तत्वन विवेरत्वा निगित्रभवपुद्गलयामीति भिन्नाकरणीया ॥ अयं सत्व बोधिसत्वानां महासत्वान्नां स्वयम रिहायपनाकमा

वदितव्या॥ तस्मात्तर्हि सुभूते वोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाध्याशयेनानुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवोद्धुकामेन कल्याणमित्राणि सेवितव्यानि भक्तव्यानि पर्युपासितव्यानि॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कानि पुनः
भगवन् वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। वुद्धा भगवन्तः सुभूते वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। वोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सुभूते वो-
धिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि॥ श्रावका अपि सुभूते वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। ये च षट्पारमिता अस्य व्याख्यास्यन्ति देशयिष्यन्ति प्रज्ञपयिष्यन्ति प्रस्थापयिष्यन्ति विवरिष्यन्ति
विभजिष्यन्ति उत्तानीकरिष्यन्ति संप्रकाशयिष्यन्ति। इमेऽपि सुभूते वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। षट्पारमिता सुभूते वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। चत्वारि स्मृत्युपस्थाना-
नि। सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियवलवोध्यङ्गमार्गाः सर्वशून्यता आर्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञाः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि दशवलानि चत्वारि वैशार-
द्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका वुद्धधर्मा वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। तथता भूतकोटिर्धर्मधातुर्वोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कल्याणमित्राणि वेदितव्यानि। षट्पारमिताः शा-
स्ता वेदितव्याः। षट्पारमिता मार्गः। षट्पारमिता आलोकः। षट्पारमिता उल्का। षट्पारमिता अवभासः। षट्पारमिता त्राणं। षट्पारमिता शरणं। षट्पारमिता लयनं। षट्पारमिताः परायणं। षट्पार-
मिता माता। षट्पारमिता पिता। चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियवलवोध्यङ्गमार्गाः सर्वशून्यताः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि आर्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः शून्य-
तानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशवलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका वुद्धधर्माः सर्वाकारज्ञता महाज्ञानाये यावत् सर्ववासनानुसन्धिक्लेशप्रहाणाय संवर्त्तन्ते॥ तत्कस्य हेतोः। अत्र हि सुभूते
ये पि ते सुभूते अभूवन्नतीतेऽध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संवुद्धास्तेषामपि वुद्धानां भगवतामिमा एव सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्या धर्मा माता पिता त्राणं शरणं। ये पि ते सुभूते भविष्यन्त्यनागतेऽध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संवुद्धा

गा ।

ष्वामपि बुद्धानां भगवतामिममेवंरूपं त्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मानारभ्य पिण्डेनोपविष्यमाणेऽपि न सुभूते न दिक्षु दशदिशि लोके बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्म्मं च देशयन्ति तेषामपि सुभूते बुद्धानां भगवता

मिममेवंरूपं त्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मानारभ्य पिण्डेनोपविष्यमानस्य तत्कस्य हेतोः अथ खलु सुभूते न कश्चिन्निरोधादि अनागतानागतप्रत्युत्पन्ना बुद्धा भगवन्तः ।। तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्सम्बोधिम

भिसम्बोद्धुकामेनायं ... अधिगन्तुकामेनायं ... कर्त्तुकामेन सर्वसत्त्वानां संग्रहं कर्त्तुकामेन बुद्धक्षेत्रं परिशोधयितुकामेन सर्वसत्त्वानामिप्रायान् परिपूरयितुकामेन चतुर्भिः संग्रहवस्तुभिः सत्त्वाः संग्रहीत

व्याः कतमैश्चतुर्भिर्यदुत दानेन प्रियवद्यतया अर्थक्रियया समानार्थतया ।। इदं सुभूते चतुःसंग्रहवस्तु बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मातापितरौ बोधिसत्त्वस्य संग्रहवस्तु ... संग्रहीतव्याः

नमेवंरूपं त्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मान् ।। इत्येवं ।। ७ ।। तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बोद्धुकामेनायं अधिगन्तुकामेन सर्वसत्त्वानां संग्रहं कर्त्तुकामेन बुद्धक्षेत्रं परिशोध

यितुकामेन सर्वसत्त्वानभिप्रायान् परिपूरयितुकामेन ... इयं प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ।। तत्कस्य हेतोः अत्र हि प्रज्ञापारमितायां सर्वधर्म्मा विस्तरेण आख्याताः यत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं ।। इदमवोचत् ।। ७ ।। ३०४

एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ।। किं तर्हि भगवन्प्रज्ञापारमिता ।। भगवानाह ।। तत्सर्वं भगवन्भाषितं सुभूते प्रज्ञापारमितानां सुभूते प्रज्ञापारमितानां प्रज्ञापारमितायाः किं लक्षणम् ।।

सुभूतिराह ।। सा भगवन्प्रज्ञापारमिता यावत्तत्प्रज्ञापारमितासु विचरता बोधिसत्त्वेन सर्वधर्म्मा इति विचरन् ।। भगवानाह ।। एवमेतत्सुभूते प्रज्ञापारमितायां विचरता बोधिसत्त्वेन सर्वधर्म्मा इति विचरितव्यं ।।

तत्कस्य हेतोः ।। सर्वधर्म्मा हि सुभूते विविक्ताः सर्वस्वभावेन ... आकाशसमा ... यथा यथा सुभूते प्रज्ञापारमितासु विचरता बोधिसत्त्वेन सर्वधर्म्मा इति विचरितव्यं ।। यदुत विविक्तत्वेन शून्य

तत्वेन ।। एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ।। यदि भगवन्सर्वधर्म्मा सर्वधर्म्मैर्विविक्ताः सर्वधर्म्माः सर्वधर्म्मैः शून्याः कथं भगवन्सत्त्वानां संक्लेशो भविष्यति व्यवदानं वा प्रज्ञायते न भगवन्विविक्तं शून्यं वा

तं क्लिश्यते वा व्यवदायते वा न विविक्तत्वाच्छून्यत्वाद्वा नरकां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते न विविक्तत्वाच्छून्यत्वाद्वा कश्चिदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते एवं भगवन् भगवतो भाषितस्य कथमर्थमाजानीयामिति । ए
वमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु दीर्घरात्रमिमैः सत्त्वैरहंकारो ममकारश्चरितः ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत । दीर्घरात्रमिमैः सत्त्वैरहंकारो ममः
कारश्चरितः ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि त्वहंकारममकारो विविक्तः अपि त्वहंकारममकारो शून्यो ॥ सुभूतिराह ॥ विविक्तो भगवन् शून्यः सुगत ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अहंकारमम
कारेण सत्त्वाः संसारे संसरन्ति संसरन्ति ॥ सुभूतिराह ॥ एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत । अहंकारममकारेण भगवन् सत्त्वाः संसारे संसरन्ति ॥ भगवानाह ॥ एवं खलु सुभूते सत्त्वानां संक्लेशः प्रज्ञायते यथा संसारः
संभवन्तः संसरन्ति । यतः सुभूते नाहंकारो न ममकारस्तत्र नाहंकारममकाराभावान्न सत्त्वाः संसारे न संसरन्ति । एवं खलु सुभूते सत्त्वानां व्यवदानं प्रज्ञायते यथा संसारे न संभवन्तो न संसरन्ति । तत्र नापि तु खलु पुनर्न
कश्चित्संक्लिश्यते वा व्यवदायते वा ॥ एवं खलु सुभूते संक्लेशो व्यवदानं च प्रज्ञायते ॥ विशुद्धिकाष्टमः ॥ ८ ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । एवं चरन् भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न
रूपे चरति न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने चरति न स्कन्धेषु चरति न धातुषु चरति न प्रतीत्यसमुत्पादे चरति न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु चरति न स्मृत्युपस्थानेषु चरति न सम्यक्प्रहाणर्द्धिपा
देन्द्रियबलबोध्यङ्गेषु न मार्गे चरति नार्यसत्येषु चरति न ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु चरति न सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिज्ञासु चरति न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु चरति न पञ्चस्वभिज्ञासु च
रति न दशबलवैशारद्येषु चरति न प्रतिसंवित्सु चरति नाष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु चरति न सर्वाकारज्ञतायां चरति । तत्कस्य हेतोः । तथा हि न धर्मा उपलभ्यन्ते यो वा चरेत् येन वा चरेत् यत्र वा चरेत् । एवं चरन् भग
वन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनतिक्रमणीयो भवति सदेवमानुषासुरेण लोकेन । एवं चरन् भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धैर्न [illegible]

न१

गायभगवन्बोधिसत्त्वनियाममवक्रामतितह्नादिहभगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वःसर्वाकारज्ञतामनसिकारैर्विहरन्नवश्रवन्न्यनर्हंभगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वःसर्वाकारज्ञतायाअरत्यासीलवति॥ र्हंमिद्धादगमिष्यंकंसि

गं॥ ७ ॥भगवानाह॥यत्किंमन्यसेसुभूतेयजम्बुद्वीपकाःसत्त्वाःसर्वेमानुष्यकमात्मभावंप्रतिलभेरन्प्रतिलभ्यचानुत्तरायांसम्यक्संबोधौचित्तमुत्पादयेयुस्तेभ्यःकश्चिदेवकुलपुत्रोवाकुलदुहितावायावज्जीवंसत्कुः

र्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेच्चकुशलमूलमनुत्तरायांसम्यक्संबोधौपरिणामयेत्तत्किंमन्यसेसुभूतेअपिनुसकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाततोनिदानंबहुपुण्यंप्रसवेत्॥सुभूतिराह॥बहुभगवन्बहुसु

गत॥भगवानाह॥अतःसुभूतेसकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाबहुतरंपुण्यंप्रसवेत्॥यइमांप्रज्ञापारमितांपरेभ्यआख्यायाद्देशयेदुपदिशेदुद्दिशेद्विवृणुयादुत्तानीकुर्यात्सं

प्रकाशयेत्प्रज्ञापारमितायुक्तेनमनसिकारेणविहरेदेवंयावत्त्रिसाहस्रमहासाहस्रेलोकधातौसत्त्वाःसर्वेमानुष्यकमात्मभावंप्रतिलभेरंस्तान्कश्चिदेवकुलपुत्रोवाकुलदुहि

तावादशसुकुशलेषुकर्मपथेषुप्रतिष्ठापयेच्चतुर्षुध्यानेषुचतुर्ष्वप्रमाणेषुचतुर्ष्वारूप्यसमापत्तिषुपञ्चस्वभिज्ञासुप्रतिष्ठापयेत्स्रोतआपत्तिफलेसकृदागामिफलेअनागामिफलेअर्हत्त्वेप्रत्येकबोधौवा

बोधौप्रतिष्ठापयेदनुत्तरायांसम्यक्संबोधौवाबोधौप्रतिष्ठापयेद्यच्चकुशलमूलमनुत्तरायांसम्यक्संबोधौपरिणामयेत्तत्किंमन्यसेसुभूतेअपिनुसकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाततोनिदानंबहुपुण्यंप्रसः ३७०

वेत्॥सुभूतिराह॥बहुभगवन्बहुसुगत॥भगवानाह॥अतःसुभूतेसकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाबहुतरंपुण्यंप्रसवेत्।यइमांप्रज्ञापारमितांपरेभ्यआख्यायाद्देशयेदुपदिशेदुद्दिशेत्स्वाध्यायेद्विशया

द्विवृणुयादुत्तानीकुर्यात्संप्रकाशयेत्सर्वाकारज्ञतायुक्तेनमनसिकारेणविहरेदेवंबोधिसत्त्वामहासत्त्वाःसर्वसत्त्वानांदक्षिणीयतांगच्छन्तितत्कस्यहेतोःस्थादिनकस्यचित्तस्य

नाहंभोविद्यायथावोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्योपरिस्थापयित्वातथागतमर्हन्तंसम्यक्संबुद्धं।तत्कस्यहेतोःयस्मात्सकुलपुत्रोवाकुलदुहितावाप्रज्ञापारमितायांचरन्मैत्रीमतिनिर्दिशत्येवप्रज्ञापारमि

कायाश्रयन्कः । सर्व्वसत्त्वान्व्यथगतान्समनुपश्यन्ति महासत्त्वाः संग्रमितरन्कः गमनविदानवधविदृवन्कः सम्यग्दिनयात्रमादिन्कः समसत्त्वमप्रदिता मतिरिति निर्द्दिशन्ति ॥ समनन्तनिमित्तलन सार्द्धन्न संवसन्ति महोपकाः

प्रमितरन्कः ॥ अयं सत्त्वः बोधिसत्त्वानाम्महासत्त्वानां महाकरुणासत्त्वः कायदुःखस्थापारमिता ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता दानपारमिता सत्त्वाः कथमन्तरिसंवद्धाः प्रपि

तकृतपूजा बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां दक्षिणीयतां गच्छन्ति ॥ नवविवल्कः स्नल्पायां सम्यक्वोधावयेषा स्नपरिशुद्धः बोधवपिशुपात्रगयनात्तेन ज्ञानपूर्व्वयशोऽधस्थयनि स्कयानुपायपारमिताप्रतिसंयुक्तेन म

नसिकारेण विहरन्तः दायकदानपतीनां दक्षिणां शोधयन्ति सर्व्वाकारज्ञतायामात्मानं परिणामयन्ति । समालदितहृतः बोधिसत्त्वा महासत्त्वा नाथ नापृ पिशुं परित्यक्तुकामेन सर्व्वसत्त्वानायन्तनमप्यदस्कृकामेन वियुः

समवलम्बं कर्त्तुकामेन बन्धनगतान्सत्त्वान्विमोचयितुकामेन सर्व्वसत्त्वानामनुत्तरं सुखं वोधिमोचयितुकामेन प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तेन मनसिकारेण विहर्त्तव्यं ॥ स च बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवमनुपायपारमि

ताप्रतिसंयुक्तेन मनसिकारेणान्मनसिकुर्यादिति । प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तं वचनं कथयितव्यं ॥ व्रीहिप्रथमाविशुद्धिः ॥ १ ॥ प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तां कथां कथयित्वा प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्ते

क्ते च मनसिकारे मनसिकर्त्तव्या प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तेन मनसिकारेण विहरता न्यथा मनसिकारा आममयकाः मनयादि कथाम् प्रथमवकत्त्वं यथा प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तेन मनसिकारेण निरि

पश्यमाना इन्द्रियविन्दितयन्तः कथापि नाम सत्त्व नयपूर्व्वयेण मशिवत्तमप्रमित्त यपूर्व्वस्यात्सारयन्नयसमनयनप्रमित्तरगसमन्तशिवत्तं प्रमित्तसोदायभवोमित्रामादनसमन्वागतास्ततरुपसत्त्वपुः

मित्त स्नन्के मशिवत्तं पुनर्यवन व्यथगसमन्तानिदानं महत्काउ हरवदोर्म्मनसेन संयुक्ताः एवरूपसमगसमितमशिवत्तं प्रमित्तसंयुक्ताः एवमनसिकारा प्यवर्त्तवन्तः आस्तवकारणेन मशिवत्तेन वियुक्ता

श्रमित्रवं सत्त्व बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन वत्तमिदमिति सर्व्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तमनसिकारेण न विवादितमनरविकर्त्तव्यां ॥ एवमकुशलमूलान्सत्त्वानिरोगवन्तः समकदवावकृ ॥ यदा पुनर्रोगवन्सर्व्वमनसिकारा श्रवल

वेन विविक्ताः सर्व्वमनसिकाराः स्वभावेन शून्याः स्युः तत्कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्म्मनसिकारैर्व्विविक्तो भवति न च विविक्तापि बोधिसत्त्वो महासत्त्व उपलभ्यते मन
सिकारा वा सर्व्वाकारज्ञता वा॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ सचेत्सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवं जानाति विविक्ताः सर्व्वधर्म्माः स्वभावेन न श्रावकैर्न्न प्रत्येकबुद्धैर्न्न बुद्धैर्भगवद्भिः
कृताः स्थिता एवैते धर्म्माः धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता धर्म्मधातुः तथता अवितथता अनन्यतथता भूतकोटिरिति विविक्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां भवति॥ तत्कस्य हेतोः स्व
भावा हि सुभूते प्रज्ञापारमिता स्वभावेन विविक्ता स्वभावेन शून्या सा नापि विवर्द्धते नापि परिहीयते॥ भूमिर्द्वितीया॥ २ ॥ सुभूतिराह॥ यथा भगवन् प्रज्ञापारमिता स्वभावेन विविक्ता स्वभावेन शून्या कथं
भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्ननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ भगवानाह॥ न सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न विवर्द्धते नापि परिहीयते यथा न भूत
कोटिर्व्विवर्द्धते नापि परिहीयते न धर्म्मधातुर्व्विवर्द्धते नापि परिहीयते एवमेव न प्रज्ञापारमिता वर्द्धते वा हीयते वा॥ सचेत्सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यैवं भाष्यमाणे चित्तं नावलीयते न सं ३८१
लीयते नोत्त्रस्यति न संत्रस्यति न संत्रासमापद्यते निष्ठाङ्गन्तव्यं स्थितोऽयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽविनिवर्त्तनीयधर्म्मा एवं चरन्नयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भग
वन्तमेतदवोचत्॥ किं पुनर्भगवन्नन्यत्र प्रज्ञापारमितायाः शून्यता विकल्पाद्भवाविगिकता स्वभावकेनात्र प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन्नन्यत्र प्रज्ञापार
मितायाः कश्चिद्धर्म्म उपलभ्यते यः प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन् प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किं
पुनर्भगवन् शून्यता प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन्नन्यत्र शून्यतायाः कश्चिद्धर्म्म उपलभ्यते यः प्रज्ञापारमितायां चरति॥ भगवानाह॥ न सुभूते।

सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् रूपं प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् स्कन्धा धातव आयतनानि प्रतीत्यः
समुत्पादः प्रतीत्यसमुत्पादांगानि प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् षट्पारमिताः प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ एवं सर्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा आ
र्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितादिकाभिज्ञा दश बलानि तथागतबलानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकाबुद्ध
धर्माः प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् या रूपस्य शून्यताध्यात्मिकता बाह्यकता तथता अवितथता अनन्यतथता धर्मता धर्मधातुर्धर्म
स्थितिता धर्मनियामता भूतकोटी प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ वेदनाया संज्ञाया संस्काराणां ॥ किं पुनर्भगवन् या विज्ञानस्य शून्यता आध्यात्मिकता बा
ह्यकता तथता अवितथता अनन्यतथता धर्मता धर्मधातुर्धर्मस्थितिता धर्मनियामता भूतकोटिः प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् या स्कन्धधात्वायतनः
प्रतीत्यसमुत्पादस्य प्रतीत्यसमुत्पादांगानां शून्यता आध्यात्मिकता बाह्यकता तथता अवितथता अनन्यतथता धर्मता धर्मधातुर्धर्मस्थितिता धर्मनियामता भूतकोटिः प्रज्ञापारमिता
यां चरन्ति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् या षट्पारमितानां शून्यता सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणां धर्माणामार्यसत्यानामप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनां सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्ति
धारणीमुखानां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षाणामभिज्ञानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां शून्यता आध्यात्मिकता बाह्यकता
तथता अवितथता अनन्यतथता धर्मता धर्मधातुर्धर्मस्थितिता धर्मनियामता भूतकोटिः प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ सर्वं पुनर्भगवः

न्नवधर्मान्न चरति प्रज्ञापारमितायां कथं चरतः पुनर्भगवन्बोधिसत्वो महासत्वश्चरति प्रज्ञापारमितायां ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते समनुपश्यसि त्वं प्रज्ञापारमितायां यत्र बोधिसत्वो महासत्व
श्चरति ॥ सुभूतिराह ॥ नो हि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यत्र त्वं धर्मं न समनुपश्यसि कच्चित्स धर्म उपलभ्यते ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यो धर्मो नोपलभ्यते अपि नु स उत्
पद्यते वा निरुध्यते वा ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ इयं सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानामनुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिः । एवंरूपया सुभूते क्षान्त्या समन्वागता बोधिसत्वा महासत्वा व्याक्रियन्ते अनुत्तरायां स
म्यक्संबोधौ ॥ इयं सुभूते तथागतस्य वैशारद्ययुक्तिसंविद् । अस्यां वैशारद्ययुक्तिसंविदि विचर्यमाणो बोधिसत्वो महासत्व एवं चरन् एवं घटमानो व्यायच्छमानो । न लभेत सम्यक्संबोधिं न महाज्ञानं सर्वाकारज्ञताज्ञानं नानुप्राप्नुयादिति
नेदं स्थानं विद्यते ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हि तेन बोधिसत्वेन महासत्वेनानुत्पत्तिके धर्मे कांक्षितव्यं कथं हि नाम विचिकित्सितव्यं । यदनुत्तरां सम्यक्संबोधिं नाभिसंबुध्येत ॥ अविवर्तनीया ॥ ७ ॥ एवमुक्त आयु
ष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किं पुनर्भगवन्सर्वधर्मानुत्पत्त्या व्याकृता बोधिसत्वा महासत्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन्नुत्पत्त्या व्याक्रियन्ते बोधि
सत्वा महासत्वा व्याक्रियन्ते अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ भगवानाह ॥ नो सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ सचेद्भगवन्ननुत्पत्त्यापि नोत्पत्त्या बोधिसत्वा महासत्वा व्याक्रियन्ते अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ तत्कथं भगव
न्व्याकरणं भवति बोधिसत्वानां महासत्वानामनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते समनुपश्यसि त्वं कं धर्मं यो व्याकृतोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ
सुभूतिराह ॥ नाहं भगवन्तं धर्मं समनुपश्यामि यो धर्मो व्याकृतोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ न मे पश्यामि धर्मं न समनुपश्यामि यो धर्मोऽभिसंबुध्यते येन वाभिसंबुध्यते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमे
तत्सुभूते सर्वधर्माननुपलभमानस्य बोधिसत्वस्यैवं न भवति अभिसंबुध्येऽहमभिसंबुद्धोऽहमभिसंबोत्स्ये ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हि सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः सर्वाणि न भवन्ति विकल्पानि न चरन्ति

स्याद्देशनाविविक्तत्वादिति तत्प्रज्ञापारमिता ॥ गुंनिवतुर्थो ॥ ४ ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ गम्भीरेयं भगवन् प्रज्ञापारमिता दुर्दृशमद्यन् बाधज्ञनर्यस्मिन्काव्यनायावत्सूक्ष्मानिपुणा भग
वन् प्रज्ञापारमितात्यन्तविविक्तत्वान्न भगवन्ते सत्त्वा अवरकेण कुशलमूलेन समन्वागता भविष्यन्ति य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति तथत्वाय च प्र
तिपत्स्यन्ते न चान्येषां विलवेनसिकानां धर्म्माणामवकाशं दास्यन्ति यावदनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसंभोत्स्यन्ते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्कौशिक एवमेतन्न कौशिक सत्त्वा अवरकेण कुशलमूलेन समन्वागता
भविष्यन्ति य इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्यवाप्स्यन्ति तथत्वाय च प्रतिपत्स्यन्ते न चान्येषां विलवेनसिकानां धर्म्माणामवकाशं दास्यन्ति यावदनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिम
भिसंभोत्स्यन्ते ॥ तत्किं मन्यसे कौशिक यावन्तो जाम्बूद्वीपकाः सत्त्वास्तान् सर्वान् दशभिः कुशलैः कर्मपथैः समन्वागतान् कारयेच्चतुर्भिर्ध्यानैश्चतुर्भिरप्रमाणैश्चतुर्भिरारूप्यसमापत्तिभिः पञ्चभिरभिज्ञाभिः कुर्याद्यश्च कु
लपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुद्गृह्णीयाद्धारयेद्वाचयेत्पर्यवाप्नुयात्तथत्वाय च प्रतिपद्येत सा कौशिक कुशलमूलमस्यानुपूर्वकः कुशलमूलाभिसंस्कारः शततमीमपि कलां नोपैति सह
स्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि कोटीतमीमपि कोटीशततमीमपि कोटीसहस्रतमीमपि कोटीशतसहस्रतमीमपि कोटीनियुतशतसहस्रतमीमपि संख्यामपि कलामपि गणनामप्युपमामप्यौपम्यमप्युपनि
मप्युपनिषदमपि नोपैति ॥ अथ खलु भगवान्पुनरपि शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तिष्ठन्तु कौशिक येन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा जाम्बूद्वीपकाः सत्त्वा दशकुशलकर्मपथसमन्वागताश्चतुर्ध्यान
समन्वागताश्चतुरप्रमाणसमन्वागताश्चतुरारूप्यसमापत्तिसमन्वागताः पञ्चाभिज्ञासमन्वागताः कृताः ॥ य इमां प्रज्ञापारमितामनिक्षिप्य विलिख्य उद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति तथत्वाय च प्रति
पत्स्यते न चान्येषां विलवेनसिकानां धर्म्माणामवकाशं दास्यति यावदनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसंभोत्स्यते ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ अवकविलास्तादनेवादक्षिणातेन बोधिसत्त्वेन महास

दबानामिन्द्राब्रह्मणाचभिमिन्नमपदिभति। यस्मिन्नानन्द समये बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यन्ते प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यन्त प्रज्ञापारमिताकावयन्तिकालं नामयन्ति त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातौ मा
राः पापीयांसः सर्वे संशयप्राप्ता भवन्ति। किमयं बोधिसत्त्वो भूतकोटिं साक्षात्करिष्यति उताहो श्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतिष्यति। अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्त्वार्थं करिष्यति मारविषयं शून्यं करिष्यति त्रिलोकांबाविमोक्ष्यति। उकास्त
न्तरुजांसमर्पकां बोधिसत्त्वस्य अन्तिकं स्त्यान। पुनरपरमानन्द यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितया विहरति तस्मिन्समये मारः पापीयांश्च शोकशल्यविद्धो भवति। पुनरपरमानन्द बोधिसत्त्वस्य मारः पापीयान्प्रज्ञापारमितान्
तर्धाय यत्नं करिष्यति। अथ खलु नामास्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बलीनकाबालवदामर्षावालवदवलीनविलुभावालवदकवि सन्दत्यादयाषिविकोल संलविषयकिसर्वाकार ज्ञतां मनसि कुर्वतः प्रज्ञापारमितायां चरतः पूर्वयानान्तः समुद्गच्छम
नसावनम्। किं पुनर्भगवन्सर्वेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। भगवानाह। नानन्द सर्वेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। केषां पुनर
बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। केषां विज्ञापयसंक्रमिष्यति। आनन्द आह। किं यद्भूयानामभवन्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। किं यद्भूयानाम्ना २१०
पसंक्रमिष्यति। भगवानाह। येनानन्द बोधिसत्त्वेन पूर्वोन्तरे गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां भाष्यमाणायां प्रतिक्षिप्ता विलम्बनाधिमुक्तिर्भूतमपामा मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। पुनरपरमानन्द यस्तु गम्भीरायां प्रज्ञापारमि
तायां भाष्यमानायां गृहस्थो बोधिसत्त्वाः संशयमापद्यते। क्व नु खल्वयं प्रज्ञापारमिता न वा स्यादिति तस्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। पुनरपरमानन्द यो बोधिसत्त्वः कल्याणमित्रविविक्तो भवति पापमित्रसंयुक्तो भ
मानः कल्याणमित्राणि न शृणोति गम्भीरां प्रज्ञापारमिताञ्च न शृणोति महानानुरक्तानानस्य कथमनेनपरिपत्स्यते। कथं प्रज्ञापारमिता भावयितव्येति तस्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति विविधेनाकारेण। पुनरपरमान
न्द प्रज्ञापारमिताविवदिका या बोधिसत्त्वा सद्धर्मपरिग्रहं करोति तस्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मारः पापीयानुपसंक्रमिष्यति एवमावंवक्तव्यम्। पुनरपरमानन्द प्रज्ञापारमिताविवदिका या बोधिसत्त्वा सद्धर्ममसत्पुरुषविषयाभाव

उमात्रस्यापीयसत्त्वव स्कविष्यामि सदाय ज्ञपाममया। सेहं धर्मस्य च श्रूम्ह विष्यामि व हृनामयन्ति बोधिसत्त्वयानिकानां पुद्गलानां सदा यात बोध्या। सहं धर्मस्य च श्रूम्ह विष्यामि अयं मम। त्यिमायां पविपूर्व विष्यत्यं बोधिसत्त्वयानिक पुद्गला:
प्यास्तां तास्यां दूमिरयामन्यनत्र स्यांर मो हस्य स्विमायद्रु न ग्रवकरू मो बापुल क वृडरू गो का। पुनरपरमानन्द जवं वूप सा बोधिसत्त्वस्य मात्र श यापीयानव का वंस्तपश्चन। यो बोधिसत्त्व ग्रूदू गम्भीमायां प्रज्ञापारमितायां शाध्यमान:
यामवंव स्तू मिगम्भीयप प्रज्ञापारमिता किं नवन यां गम्भीय यास प्रज्ञापारमितायाः रूपया रधि मया बोधि मया पर्य्य वाप्य या बोधि मया ग्रूहूस पिकायद शामा गम्भीनतर कूग श पुनस्तं रप्यस स्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मात्र श या:
पीयानव का वंस्तपश्चन। पुनरपरमानन्द यस्मिन् समये बोधिसत्त्वो मन्यते नवं बोधिसत्त्वमवमंस्यन। श्रूरू दानपारमितायां चरामि न त्वं दानपारमितायास्कव सि श्रूदं शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्य्यपारमितायां:
ध्यानपारमितायां चरामि न त्वं शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्य्यपारमितायां ध्यानपारमितायां चरसि। अहं प्रज्ञापारमितायां चरामि न त्वं प्रज्ञापारमितायां चरसि। अस्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मात्र श यापीया
नव का वंस्तपश्चन। पुनरपरमानन्द यस्मिन् समये बोधिसत्त्वोऽन्यातान मत्रूरू सं मन्यन कस्मिन्नानन्द समये यमात्र श यापीयांसु श्रू रवरद श्र रवदात्त्सना इन्यदिन द्धैगि सोमनसकौगा रवसि। अस्याप्यानन्द बोधिसत्त्वस्य मात्र
यापीयानव का वंस्तपश्चन। पुनरपरमानन्द यस्मिन् समये बोधिसत्त्वानामग्रूद गन का ब श्रवग्रूदनगमा बयविकीर्तिमारयति समनन्तरामग्रूदनवा श्रात्रग्रूदनवान दत्यान्ये बोधिसत्त्वाय प्रस्ताकत्या सयव मम श्ररवमन्यते श्रात्मा
नमून कर्षयति पबान्यांगयति न बासय ध्यान संवियन कया विनिवर्त्तनीयां नो बोधिसत्त्वानां ग्रामे स्त्वानामा कावा लिंगानि निमित्तानि। समेना काये लिंगे निमित्ते व संविद्यमाने ध्रुत्र मन्यादयति आत्मानमकर्षयति पबान्यं
गयति न त्व मत्र बोधिसत्त्वयान संहम्पसत्यथा दमत्र बोधिसत्त्वयानबोधिसत्त्व श्रत्रु सन्द्रश्या समनाधिमानन बोधिसत्त्वयानिकान् पुद्गलान् कत्तास्यिष्यति। तत्र मात्रस्य यापीयस्तत्त्वव स्कविष्यति। अपगत्य भरवनम्य विष्यति उ
त्सदारविष्यन्ति मरानवकालिर्यं भ्येनियमस्ताक ध्येन विषय श यथान धाव मात्र श यापीयांस बोधिसत्त्वान् धिशास्यामि यथा प्रादय व वनार विष्यन्ति। मेषान्कया प्रादयववन मयाव दन्न श श्यानवां मत्त्यन्क। नयां ग्रूत्त्वा

इष्टानरुमिमापत्त्यन्क मशूत्वाद् इष्टानरुमिमापयमानात्कथमायेन भिविष्यन्त। मनथमायेन भिविमा।सत्कथमायेनपुवियपमानवृक्तं गंविवर्द्धयिष्यन्ति।नविपर्ययस्क्याविलसन्क स्यायायधवकेर्सोवयण्नकायनवावा
वावामनमावासर्वेमदनिस्कत्वायान्कत्वायसम्वलिष्यन्ति।ज्वन्केमसनवकाडत्सद्वारविष्यन्ति।मिर्या।स्थानियमसाक१प्रमविषयडत्सद्वारविष्यन्ति।मावरत्वनानुत्सद्वारविष्यन्ति।।रूपयमानन्कार्थवर्जसमार्थमसामा।
नश्यायीयामात्समनात्सवनियमदिन१सेमनसकऊनश्रायूनवयवमानन्दसवच्छधिमत्वायानिकर१पूर्वन्तत्तवकयानिकनयूर्वन्तत्सनसार्द्धविवदविनत्समावसयायीयमजवकवनिद्वीकविष्यन्ति॥
वन्नायंकृत्लयूत्र१सव्वाकानकृत्वानायमत्वामीरविष्यन्तिसव्वाकानकृनायाया।मनकस्यन्कानानेमकत्लहसुनविग्रहविवादामाग्ने१मवाकानकृत्लायाननकमाग्न्नेनुयविर्यत्वेर्निमाग्नेन्वयमत्वाकृ
माग्नेः१नवमाग्ने१सवाकानकृनायाया।यूनवयवमानन्दसवच्छधिमत्वायानिक१पूर्वन्ता।यवमवाधिमत्वयानिकनयूर्वन्तत्सनसार्द्धकलहस्तुनविग्रहविवादान्कवाधिमनत्रमावसयायीयमजवंरत्ववमि
डत्सवप्यमोदूषीरविष्यन्त१समत्वाकानकृनायाडरावप्यमेनारिसंरोत्सगर१नूह्नामसम्पर्क्वाधिमत्वकस्यन्कानामूथाहिनेयमाग्ने१सवाकावकृत्लायायउके१यूतयूर्ववानयानवकमाग्नेजवविर्ययोः ३०१
निमाग्नेश।जवपसमत्वाकमाग्नेनुयपउमे१कृत्लयूर्ववानवच्छ।यूनवयूनंजूनत्वायाकृकावाधिमत्वसमत्रासमत्वस्यान्किकेविलमावागयिष्यन्तिकलहस्वारस्तुनस्वाविग्रहस्वाकविष्यन्ति।कनयूनत्वावकः
वकत्यानुमत्वाद१सन्नकृव्य१यावन्तिनमस्यानिविलानृत्सन्त्वानिकोर्हस्वारस्तुनंवाविग्रहस्वाविवादस्वाकृत्वेक१मवदमसमत्वाकानकृत्ना१यत्विष्यनयावनि॥जवमूर्कजयूयानानन्दारगवकमनदवा
वना।जूम्किरगवन्नेषवाविलात्यादानानि१मनवमनात्वाकावनजवंकत्वासन्नाद१मतन्नकृव्य।जवमकृगवानायूष्णकमानन्दमदेतेवावन॥जूनि१मन।सोमयानन्दधर्मादिभिन१स्यवकयानिकानावयू
र्वन्तोनावेषयकवृद्धयानिकानाश्रयूर्वन्तानो।नत्रानन्दयायंवाधिमत्वयानिक१पूर्वन्तावाधिमत्वयानिकनयूर्वन्तत्सनसार्द्धकलहंवारस्तुनंवाविग्रहस्वाकृत्यास्वावच्छिदयदज्ञाकाजनयविनायस्वाकसदयः

सायाकलहयित्वावाविग्रहयित्वाविवादयित्वावाआक्रोशयित्वावापरिभाषयित्वावानप्रतिदेशयत्यनुशयंवहत्यनुशयबद्धविहरति॥नाहमानन्दतस्यपुद्गलस्यनिःसरणंवदामिअवश्यंतेनतावतःकल्पान्
सन्नाहःसन्नद्धव्यःसचेदपरित्यक्तसर्वज्ञताकायहेतोः॥पुनरपरमानन्दबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःकलहयित्वाविग्रहयित्वाविवादयित्वाआक्रोशयित्वापरिभाषयित्वाप्रतिदेशयतिमानगर्हयतेआयत्यांसंवरमापद्यतएवंचे
तयतिममालाभायन्मयासर्वसत्त्वानांदासेनभाव्यंसादुर्लब्धंयदहंमन्तिकेनयुक्तिमन्त्र्याभियन्त्रयामसर्वसत्त्वानांसंक्रमस्तव्यन्तरविनयं।सादरंपरस्यप्रियंमन्त्र्याभिप्रायेणवचनंवदामि॥ऊर्ध्वंमयापिमयानवक्तव्यंजडैडमूकसदृशेनमया
भवितव्यं।सूक्ष्मभयसूक्ष्मभनवितर्कापयितव्योयस्तायेनसत्त्वाश्चपविनिर्वापयितव्याअनुकूलत्वंसततंवाविमलितस्वश्रुतमदमत्रव्यापद्यतदमत्रकृत्याभिनमयत्रव्यापत्लव्यंनमयाक्रोधविरूमत्यादयितव्यो।एवमानन्द
बोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यमात्रश्यायोपायानवमानेनचरते॥पुनरपरमानन्दबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनश्रावकयानिकैःपुद्गलैःसार्द्धंनसम्प्रयोगंसंवसितव्यंसहलिष्ठितेनाननकसाविवदन्तिकयाव्यापत्तव्यं।तत्कस्यहेतोःकथाहिनेन
त्समयुक्तियंसाक्रुत्यदस्तमसंचागिकव्यापद्यवासत्यंवा।तत्कस्यहेतोःकथाहिंतमयानलक्ष्मासम्पन्नांबोधिमलिसवृक्षसम्प्रवृद्धेरश्वत्यश्चपविभावयितव्या॥ल्तिसप्तमी॥ २ ॥अथखल्वायुष्मानानन्दोभगवन्त
मेतदवोचत्।कथंभगवन्बोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनबोधिसत्त्वयानिकानांपुद्गलानामन्तिकेस्थातव्यं॥भगवानाह।यथाशास्तरिनामानन्दशास्तृवि।एवंबोधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनबोधिसत्त्वयानिकानांपुद्गलानामन्तिकेस्था
तव्यं।तत्कस्यहेतोः।एषहिममसहायःकल्याणमित्रसमानुदायथाबोधिसत्त्वेनशिक्षितव्यंतथाविवमयाशिक्षितव्यंयथैवैतेनशिक्षितव्यंतथैवमयाशिक्षितव्यं॥यदुतदानपारमितायांशीलपारमितायांक्षान्तिपारमिता
यांवीर्यपारमितायांध्यानपारमितायांप्रज्ञापारमितायां॥सर्वभूतनामसंस्कारशिक्षाविपर्यस्तस्वभावप्रकर्षेणसप्रमाणश्चानात्म्यसमापत्तिस्वायत्तसर्वसत्त्वविभागसमाधिसमापत्तिश्चनरोमस्थसूक्ष्मत्वगानिनिमित्तप्रतिदि
गपूर्वंवत्तलिहामदशसरूपाश्चयगवत्सपरकुसूदेशानयपुवपास्फुरितसवित्तसमाधयःभासावत्तिकपूर्वबुद्धधर्मस्याविस्तसर्वज्ञताकायहेतोयामयगमसर्वज्ञताकायहेतोःप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्नमयाप्रशिक्षितव्यं॥सर्व

शून्यतया वोधिसत्वो विवर्त्तितो भवति सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तेन मनसिकारेण यथा यथा भवं शिक्षितव्यं भवं शिक्षमाणः। एवं वोधिसत्वो महासत्वः सममतिक्रान्तो भवति॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्।
कतमा भगवन्वोधिसत्वानां महासत्वानां समता यत्र समतायां वोधिसत्वेन महासत्वेन शिक्षितव्यं॥ भगवानाह॥ अध्यात्मशून्यता सुभूते वोधिसत्वानां महासत्वानां समता। वहिर्धाशून्यता अध्यात्मव-
हिर्धाशून्यता यावदभावस्वभावशून्यता। रूपं रूपेण शून्यं वेदना वेदनया शून्या संज्ञा संज्ञया शून्या संस्काराः संस्कारैः शून्याः। विज्ञानं विज्ञानेन शून्यं। एवं स्कन्धधात्वायतनानि स्कन्धधात्वायतनैः शून्या-
नि। चतुःस्मृत्युपस्थानानि चतुःस्मृत्युपस्थानैः शून्यानि। चतुःसम्यक्प्रहाणानि चतुःसम्यक्प्रहाणैः शून्यानि॥ यावन्निकाः यावन्निकाभिः शून्याः। सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्या धर्मा वोधिपक्ष्यैर्धर्मैः शून्याः। चत्वार्यार्यसत्या-
न्यार्य्यसत्यैः शून्यानि। अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभिः शून्याः। सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखैः शून्यानि।
त्रीणि विमोक्षमुखानि त्रिभिर्विमोक्षमुखैः शून्यानि। षडभिज्ञाः षडभिज्ञाभिः शून्याः। दशवलानि दशवलैः शून्यानि। वैशारद्यानि वैशारद्यैः शून्यानि। प्रतिसंविदः प्रतिसंविद्भिः शून्याः। आवेणिकवुद्धधर्मा आवेणि-
कवुद्धधर्मैः शून्याः। वोधिर्यावद्वुद्धत्वं शून्यं। इयं सुभूते वोधिसत्वानां महासत्वानां समता यत्र समतायां शिक्षित्वा वोधिसत्वा महासत्वा अनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्यन्ते॥ [illegible]॥ ७ ॥सु-
भूतिराह॥ किं पुनर्भगवन्वोधिसत्वो महासत्वो रूपस्य क्षयाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाकारज्ञतायै। रूपस्य विरागाय निरोधाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाकारज्ञतायै। रूपस्यानुत्पादाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाका-
रज्ञतायै वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य क्षयाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाकारज्ञतायै। विज्ञानस्य विरागाय निरोधाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाकारज्ञतायै। विज्ञानस्यानुत्पादाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाका-
रज्ञतायै। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानां क्षयाय विरागाय निरोधायानुत्पादाय शिक्षते शिक्षमाणः सर्वाकारज्ञतायै॥ सर्वयानिकानां सर्वशून्यतानां सप्तत्रिंशद्वोधिपक्ष्याः

णांवुद्धधर्म्माणामार्य्यसत्यानामप्रमाणध्यानानामारूप्यसमापत्तीनांशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानांसर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानांत्रयाणांविमोक्षमुखानांपंचानामभिज्ञानांदशवलवैशारद्यप्रतिसम्वि:
दावेणिकवुद्धधर्म्माणांक्षयायविभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै॥किंपुनर्भगवन्वोधिसत्वामहासत्वानुत्तरायाःसम्यक्संवोधेःक्षयायाभियुक्तेनविभागायाभियुक्तेननिरो:
धायाभियुक्तेनानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै॥एवमुक्तेभगवानायुष्मन्तंसुभूतिमेतदवोचत्॥यत्सुभूतिःस्थविरएवमाह।यद्रूपस्यक्षयायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।यद्रूपस्य:
विभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।एवंवेदनासंज्ञासंस्काराणांविज्ञानस्यक्षयायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।विज्ञानस्यविभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभि-
युक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।एवंस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य।प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानांक्षयायविभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।सर्व्वपारमितानांसर्व्वशून्यतानांस
प्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणांधर्म्माणांचतुर्णामार्य्यसत्यानामप्रमाणध्यानानामारूप्यसमापत्तीनांसर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानांत्रयाणांविमोक्षमुखानांपंचानामभिज्ञानान्दशानांतथागत:
वलानांचतुर्व्वैशारद्यानांचतसृणांप्रतिसंविदामष्टादशानामावेणिकानांवुद्धधर्म्माणांक्षयायविभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।अनुत्तरायाःसम्यक्संवोधेःक्षया:
यविभागायनिरोधायानुत्पादायाभियुक्तेनाभियुक्तेनसर्व्वाकारज्ञतायै।स्थविरःकिंमन्यसेसुभूतेरूपस्यतथतायावेदनायास्तथतायाःसंज्ञायास्तथतायाःसंस्काराणांतथतायाविज्ञानस्यतथता॥एवंधा
स्कन्धधात्वायतनानांतथतायाःप्रतीत्यसमुत्पादस्यतथतायाःप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानांतथतायाःपारमितानांतथतायाःसर्व्वशून्यतानांतथतायाःसर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानांतथता
याःसप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणांधर्म्माणांतथतायाः।अप्रमाणध्यानानामारूप्यसमापत्तीनांतथतायाआर्य्यसत्यानांतथतायात्रयाणांविमोक्षमुखानांतथतायापंचानामभिज्ञानांतथतायादशवलवैशारद्यप्रति

वा२

संविदावेणिकबुद्धधर्म्माणां कथनायाः सम्यक्सम्बोधेः कथनायाः श्रोतआपन्नस्य कथनायाः सकृदागामिनः कथनायाः अनागामिनः कथनायाः अर्हतः कथनायाः प्रत्येकबुद्धस्य कथनायाः बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य
कथनायास्तथागतस्य कथनायायास्तथागतः ८ अर्हत्सम्यक्सम्बुद्धस्य कथनाङ्गीयकेवाविषयकेवालिनस्थलवाय्वीयकथा।। सुभूतिराह। न खलु भगवन्न सुगत। भगवानाह।। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महा-
सत्त्वः कथनायां शिक्षते शिक्षते सर्वाकारज्ञतायां नवकथनाङ्गीयकेवाविषयकेवालिनस्थलवायुद्धीयकेवा। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथनायां शिक्षते शिक्षते सर्वाकार-
ज्ञतायां। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथनायां शिक्षते षडभिज्ञासु शिक्षते सर्वसत्त्वचित्तज्ञानतासु शिक्षते स्मृत्युपस्थानेषु शिक्षते सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्ग-
मार्गेषु शिक्षते आर्यसत्येषु शिक्षते ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिषु शिक्षते सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिक्षणगोमुखेषु शिक्षते शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु शिक्षते पञ्चचक्षुस्सु शिक्षते द-
शबलवैशारद्यप्रतिसंवित्सु शिक्षते अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मेषु शिक्षते शिक्षते सर्वाकारज्ञतायां।। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वशिक्षापारमितायां शिक्षामन्तं प्राप्नोति। एवं शि- ३०३
क्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनवमर्द्यो मारैर्मारकायिकाभिर्देवताभिरधृष्यो भवति। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षिप्रमविनिवर्त्तनीयतामनुप्राप्नोति। एवं शिक्षमाणः सुभूते बो-
धिसत्त्वो महासत्त्वः स्वके पैत्रके तथागतगोचरे चरति। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नाथकरणीयैर्धर्म्मैर्भवति बुद्धक्षेत्रपरिशोधने। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मै-
त्र्यां शिक्षते महाकरुणायां शिक्षते बुद्धक्षेत्रपरिशोधनाय शिक्षते सत्त्वपरिपाकाय शिक्षते। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्रिपरिवर्त्तं द्वादशाकारं धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तनाय शिक्षते। एवं
शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वान् परिनिर्वापयिष्यामीति शिक्षते। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथागतवंशस्यानुपच्छेदाय शिक्षते। एवं शिक्षमाणः सुभूते बोधिसत्त्वः

३०

महासत्वा मम बुद्धानं विवर्धयिष्यामीति । तिष्ठमनस्संस्तलम बुद्धं संदर्शयिष्यामीति । तितिक्षमानदिसहगमवं दीनसत्वेभिरुभिक्षायां भिक्षितुं । सर्वसत्वानां सानाद्धर्तुकामः सत्सत्वा यास्त्वा भिक्षायां भिक्षते । एवं हि
मारः४ सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो नरकेषूपपद्यते न तिर्य्यग्योनौ न यमलोक उपपद्यते । न प्रत्यन्तेषु जनपदेषूपपद्यन्ते न वश्रुतस्तत्कुलेषूपपद्यते । नान्यत्र नीचकुलेषु नीवरणीवर्शि क्रिसिकेत्तिगर्भकुलेषूपपद्यते । न कामरू
वति । निःकुलो भवति । निरगोरो भवति । निरश्वारो भवति । न विचारो भवति । न यक्षरो भवति । न विकलेन्द्रियो भवति । सत्यपरिपूर्णेन्द्रियो भवति । नापरिपूर्णेन्द्रियो भवति । न प्राणातिपाती भवति । नादत्तादायी भवति । न का
ममिथ्याचारी भवति । न मृषावादी भवति । न परुषवाग् भवति । न पिशुनवाग् भवति । नाबद्धप्रलापी भवति । नाभिध्यालुर्भवति । न व्यापन्नचित्तो भवति । न मिथ्यादृष्टिर्भवति । न मिथ्याजीवेन जीविकां कल्पयति । नारतः
पविग्रहं करोति । न दुःशीलसंप्रयोगकारो भवति ॥ एवं हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो न दीर्घायुष्कदेवेषूपपद्यते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि स उपायकौशल्येन समन्वागतो बोधिसत्वो म
हासत्वो ध्यानानि च समापद्यते । अप्रमाणानि च समापद्यते । आरूप्यसमापत्तीश्च समापद्यते । न च ध्यानानां वा अप्रमाणानां वा आरूप्यसमापत्तीनां वशेनोपपद्यते । एवं हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सर्व
धर्म्मेषु परिशुद्धिमधिगच्छति । अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् परिशुद्धिं गच्छति । एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कतमा भगवन् सर्वधर्म्माणां परिशुद्धिर्यस्याः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो धर्म्मस्य:
बोधिसत्वो महासत्वस्य परिशुद्धिमधिगच्छति ॥ भगवानाह ॥ एवं भवति सुभूते एवं भवति यथा वदसि सर्वधर्म्माः सुभूते प्रकृतिपरिशुद्धाः । एवं परिशुद्धेषु सुभूते सर्वधर्म्मेषु बोधिसत्वो महासत्वः षट्पार
मितायोगेन मारः संयान आस्वादनता अनवलीनता ॥ एवं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्सु पारमितासु चरति । तत्सर्वं वा तत्पृथग्जनानां धर्म्मान् कायेन न्किन यथा निकेतां सत्वानां हेतोर्न बोधिसत्वो महासत्वो दा
नपारमितायां चरति । शीलपारमितायां चरति । क्षान्तिपारमितायां चरति । वीर्यपारमितायां चरति । ध्यानपारमितायां चरति । प्रज्ञापारमितायां चरति । अध्यात्मशून्यतायां चरति यावदभावस्वभावशून्य

मायांचरन्विस्मृत्युपस्थानं पूरयति सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गं पूरयत्यार्यसत्यसं प्रमाणाध्यानारूप्यसमापत्तीः पूरयति सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तीश्च वशीं मरत्व पूरयति ग:
न्यतानिमित्ताप्रणिहितं पूरयति पंचचक्षूंषि सुपूरयति दशबलवैशारद्यप्रतिसंवित्तूः पूरयति अष्टादशावेणिकबुद्धधर्मान्पूरयति। सर्वाकारज्ञतायां चरन्नि एवं शिक्षमाणः कुलपुत्र बोधिसत्त्वो
महासत्त्वः सर्वधर्मान्पूरयत्येवमायमनुप्राप्नोति। एवं शिक्षमाणः कुलपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वसत्त्वविलयविनिकानां पारंगच्छति॥ नवमी॥ ७ ॥तद्यथापि नाम कुलपुत्र रत्नकालम महापृथि:
वीप्रदेशमायक्रान्ताबूनदसूव ज्ञाकयूपमत्तायगा। एवमेव कुलपुत्र सत्त्वकालमसत्ताय ᳵ दगिमतायांगिमतनयडूनयुप्रह्मयानमितागितायामिताबुद्धनवकालमसत्तायश्रावकप्रत्येकबुद्धदमोसनिक्षेप
मा॥ दशमी॥ ७ ॥तद्यथापि नाम कुलपुत्र रत्नकालमसत्तायवक्रवर्तिनायससमनर्तनीयकर्मसमायमयवर्तनं तत्र कुलपुत्र नवकालमसत्तायकादवायंसमवर्तनीयंकर्मसमायमयवर्तनं। एवमेव कु
लपुत्र रत्नयनवकालमसत्ताय ᳵ मं सर्वाकारज्ञतामार्गसमानूदन्ति। तत्र कुलपुत्र नवकालमसत्तायश्रावकप्रत्येकबुद्धमार्गसमानूदन्ति। यपि कुलपुत्र बोधिसत्त्वा महासत्त्वा गुनलनायेसमयक्षं बोधयमयु:
क्तिमास्तथाप्यकालमबोधिसत्त्वा महासत्त्वा यकथकाये प्रतिपयन्ति। तत्र कुलपुत्र नवकालमसत्तायश्रावकप्रत्येकबुद्धत्वायसम्पयन्ति। यपि कुलपुत्र बोधिसत्त्वया निकाः कुलपुत्राः कुलदुहितरश्च प्र:
पावसिकयाः विदिकायविनिवर्तनीयधर्मिमवक्रमिष्यन्ति। तत्र कुलपुत्र नवकालमयेसत्त्वा विनिवर्तनीयधर्मिच्चावक्रमिष्यन्ति। तस्मात्तर्हि कुलपुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन विनिवर्तनीयधर्मिम:
नुप्राप्तुकामेन विनिवर्तनीयधर्मोगन्नानांगन्तुकामेनेदंवंगंभीरायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ एकादशी॥ ७ ॥पुनरपरं कुलपुत्र बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतानमा:
नार्यसद्दगतं विकल्पमत्तायगतं नदोगीत्यसद्दगतं विकल्पमत्तायगतं नकालसद्दगतं विकल्पमत्तायगतं नकोगीत्यसद्दगतं विकल्पमत्तायगतं न विक्षिप्तसद्दगतं विकल्पमत्तायगतं नदोस्यह्मसद्दगतं विकल्पमत्ता:

रूपतथागतार्हतः सम्यक्संबुद्धः सर्व्वविकल्पप्रहीणः । एवमेव भगवन् प्रज्ञापारमिता सर्व्वविकल्पप्रहीणा ॥ अविकल्पनामभावाय ॥ सुभूतिः स्वविगमविकल्पः ॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम भगवंस्तथागतनिर्मितस्य नैवं भवति दूरे मे श्रावकभूमिः
प्रत्येकबुद्धभूमिर्दूरमसम्यक्संबोधिरासन्ना मे सम्यक्संबोधिरिति तत्कस्य हेतोः अविकल्पत्वात्तथागतनिर्मितस्य ॥ एवमेव भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां नैवं भवति दूरे मे श्रावकभूमिः प्रत्येकबुद्धभू-
मिर्दूरमसम्यक्संबोधिरासन्नानुत्तरा सम्यक्संबोधिरिति तत्कस्य हेतोः अविकल्पत्वात्प्रज्ञापारमितायाः ॥ सुभूतिः नैरूप्यविकल्पः ॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम भगवंस्तथागतेन यो निर्मितः स यस्य कृतेन कृतस्तत्कृत्यं करोति स च निर्मितो
ऽविकल्पो निर्विकल्पः ॥ एवमेव भगवन् यस्य कृत्यस्य कृतेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमिता भाविता तत्कृत्यं करोति सा च प्रज्ञापारमिताऽविकल्पा निर्विकल्पा ॥ सुभूतिः कायचित्तविकल्पः ॥ ७ ॥ तद्यथा-
पि नाम भगवन् दक्षेण दारुयन्त्रकारेण वा दारुयन्त्रकारान्तेवासिना वा दारुयन्त्रयुक्ता स्त्री वा पुरुषो वा हस्तियुक्ता वा अश्वयुक्ता वा वृषभयुक्ता वा कृता स्यात् सा यस्य कृत्यस्य कृतेन कृता तत्कृत्यं करोति सा च
दारुयुक्तिरविकल्पा निर्विकल्पा ॥ एवमेव भगवन् यस्य कृत्यस्य कृतेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमिता भाविता तच्च कृत्यं करोति सा च प्रज्ञापारमिताऽविकल्पा निर्विकल्पा ॥ सुभूतिः क्रियासारूप्यविकल्पः
स्वरूपेण विविधप्रपञ्चमात्राभावविकल्पः ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ कियच्चिरं संप्रस्थिता बोधिसत्त्वा महासत्त्वा य ईदृशेनोपायकौशल्येन समन्वागताः ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सु-
भूतिमेतदवोचत् ॥ असंख्येयकल्पकोटीनियुतशतसहस्रसंप्रस्थिताः ॥ सुभूते ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा य ईदृशेनोपायकौशल्येन समन्वागताः ॥ सुभूतिराह ॥ कियन्तो बुद्धा भगवन्तः पर्युपासिताः भगवंस्तैः
बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्य ईदृशेनोपायकौशल्येन समन्वागताः ॥ भगवानाह ॥ गङ्गानदीवालुकोपमा बुद्धा भगवन्तः पर्युपासिताः तैः कृतपुण्यैर्वा कृतदर्शिभिर्वा विकल्पाय य ईदृशेनोपायकौशल्येन समन्वागताः ॥
सुभूतिराह ॥ कियत्कुशलमूलं भगवन् कृतं बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्य ईदृशेनोपायकौशल्येन समन्वागताः ॥ भगवानाह ॥ प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय सुभूते न सा काचिद्दानपारमिता यानेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वे-

न गच्छन्ति। गंगागंगानद्या सार्द्धं महासमुद्रमुपयान्ति॥ एवमेव पञ्च पारमिताः प्रज्ञापारमितापरिगृहीताः सर्वाकारज्ञतागमनानुगच्छन्ति॥ शुद्धगनिरुलिविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सत्त्वकः
पुरुषस्य दक्षिणो हस्तः सर्वकृत्यानि करोति। एवमेव सर्वज्ञ प्रज्ञापारमिता दक्षहस्ता। यथा वाम हस्त एवं पञ्च पारमिता दक्षहस्ता॥ दक्षिणवामहस्तविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सर्वा नद्यः कुनदीः
नानाविधा महानदीनां महासमुद्रके सर्वे कैकत्वं महासमुद्रप्रविष्टाः समकरसं लभन्ते एवमेव पञ्च पारमिता प्रज्ञापारमितापरिगृहीताः सर्वज्ञताप्रविष्टाः पारमितानामधेयं लभन्ते॥ कुनदीमहानदीगमनाना
त्वविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सत्त्वको वा राज्ञश्चक्रवर्तिनश्चतुरंगबलकायश्चक्ररत्नमयदमार्गं गच्छति। किं बहुना यत्र राज्ञश्चक्रवर्तिनश्चक्ररत्नं तिष्ठति तत्र राजा चक्रवर्ती सबलकायः समर्पयति न च
चक्ररत्नं स्थानमभ्यस्तमिति। एवमेव पञ्च पारमिता प्रज्ञापारमितानुगाः प्रज्ञापारमिताप्रतिष्ठायिका यानं सर्वाकारज्ञतागमनानुगच्छन्ति। प्रज्ञापारमिता तु तिष्ठति तत्र पारमिता नातिक्रामन्ति॥ चक्रिरत्नचक्रनामरत्नः
विकल्पः॥ • ॥ तद्यथापि नाम सत्त्वको वा राज्ञश्चक्रवर्तिनं समयविषयकं वर्त्तमानं पृथिव्यां चक्रवर्तिचतुरंगबलकायः स्थानस्थो मार्गस्थः एवमेव पञ्च पारमिताः प्रज्ञापारमिताया मार्गस्थाय
मार्गस्थायं सर्वाकारज्ञतागमनं तिष्ठति न दानपारमिताया एवं भवति दानपारमिता ममानुगच्छतु शीलपारमिता ममानुगच्छतु क्षान्तिपारमिता ममानुगच्छतु वीर्यपारमिता ममानुगच्छतु ध्यानपार-
मिता ममानुगच्छत्वेवं दानपारमिताया एवं न भवति प्रज्ञापारमिता मनुगच्छतु यमिति न शीलपारमिताया न क्षान्तिपारमिताया न वीर्यपारमिताया न ध्यानपारमिताया एवं भवति प्रज्ञापारमि-
ता मनुगच्छतु यमिति। तत्कस्य हेतोः स्वभावरहिताः सर्वे ते किंचिन्न समर्थाः॥ स्वभावशून्यतानुगतमपि विसमर्थः॥ ७ ॥ पृथग्जनानां तेषां रूपगवेषणमकरणं यदा रूपगवेषणं धर्मा स्वभावरहिता गन्तव्याः सर्वे
र्थं वा विसंयोगमहाप्रत्युपस्थाना दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां वर्तन्ते नष्टान्सम्यक् संबोधिमभिसंबध्यन्ते॥ रूपगवाः

र्नपरिपूरिता न सा काचिच्छीलपारमिता न सा काचित्क्षान्तिपारमिता न सा काचिद्वीर्यपारमिता न सा काचिद्ध्यानपारमिता या बोधिसत्वेन महासत्वेन न परिपूरिता न सा काचित्प्रज्ञापारमिता या बोधि
सत्वेन महासत्वेन न परिपूरिता यस्त्वनेनोपायकौशल्येन समन्वागताः॥ सुभूतिराह॥ आश्चर्यं यावद्भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानां यत्नेनोपायकौशल्येन समन्वागताः॥ भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेत
त्॥ आश्चर्यमेतत्सुभूते बोधिसत्वानां महासत्वानां यत्नेनोपायकौशल्येन समन्वागताः॥ तद्यथापि नाम सूर्याचन्द्रमसोर्मण्डले चतुर्षु द्वीपेषु कार्यं कुर्वाणौ गच्छतश्चाद्वीपानानुगच्छतः॥ एवमेव सुभूते प्रज्ञापा
रमिता पंचसु पारमितासु कर्म करोति पंच पारमिताः स्तृतगच्छन्ति प्रज्ञापारमिताविरहितत्वात्तं पारमिताः ५ पारमितानामधेयं न लभन्ते प्रज्ञापारमिताविरहितत्वात्पारमितानामधेयं
लभन्ते॥ तद्यथापि नाम सुभूते यथा राजा चक्रवर्ती विरहितः ५ सप्तरत्नैर्न राजा चक्रवर्तीति नामधेयं लभते॥ एवमेव सुभूते पंच पारमिता विरहिता प्रज्ञापारमितया न पारमितानामधे
यं लभन्ते॥ शक्तिच्छन्नाधिगमविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते स्त्री अपुरुषा या स्त्री सा धर्षणीया भवति धूर्तकानाम्॥ एवमेव सुभूते पंच पारमिताः प्रज्ञापारमिताविरहितत्वात्सुधर्षणीया भवन्ति मार
ण पापीयसा मारकायिकाभि र्वा देवताभिः॥ शक्तिसंपत्तिग्रहणाविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते संग्रामे शूरो वा पुरुषः सन्नाहसन्नद्धः संग्रामे वर्तमानो दुर्धर्षो भवति [illegible]
र्वा प्रत्यर्थिकैर्वा प्रत्यमित्रैर्वा॥ एवमेव सुभूते पंच पारमिताः प्रज्ञापारमिताऽविरहितत्वाद्दुर्धर्षा भवन्ति मारेण वा पापीयसा मारकायिकाभिर्वा देवताभिरधिमानिकैर्वा पुद्गलैर्वा यावद्बोधिसत्वचण्डाः
लैर्वा पंच पारमिता इह दुर्धर्षा भवन्ति॥ शक्तिविप्रतिपत्तिविकल्पाविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते कोट्टराजानो राज्ञश्चक्रवर्तिनोऽनुविधेया भवन्ति। सायंगाकवपस्थानायोपगच्छन्ति॥ एवमेव सुभूतेः
पंच पारमिताः प्रज्ञापारमितापरिगृहीताः कायेन सर्वाकारज्ञताकनानुगच्छन्ति॥ शक्तिपरिग्रहसमाप्तिविकल्पः॥ ७ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते याः काश्चित्कुनद्यः सर्वास्ता गंगामहानदीगताः

ख्यायते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । न सुभूते पारमितानां किंचिन्नानात्वं । यदि पुनः प्रज्ञापारमितानलायागतमाः पञ्च पारमिता नामधेयं लभन्ते । प्रज्ञापारमितां पुनः सुभूते आगम्य
माः पंच पारमिताः पारमितानामधेयं लभन्ते ॥ तद्यथापि नाम सुभूते नानाप्रकारा जन्तमलवाः सुमेरुं पर्वतराजमुपसंक्रान्ता एकवर्णा भवन्ति यदुत कनकवर्णाः ॥ एवमेव सुभूते प्रज्ञापारमितामागम्य पंच
पारमिताः पारमितानामधेयं लभन्ते । ताः सर्वाकारज्ञतामनुप्रविष्टा एकवर्णा भवन्ति न विशेषः कश्चित्प्रज्ञायते ॥ इयं दानपारमिता इयं शीलपारमिता इयं क्षान्तिपारमिता इयं वीर्यपारमिता
इयं ध्यानपारमिता इयं प्रज्ञापारमिता न तत्कस्य हेतोः तथा ह्यासां सर्वासां वा नानात्वेन न कायः अनन्तरत्वाद्वा न प्रज्ञायते ॥ सुभूतिराह । यदि भगवन्नर्थानुपूर्विपञ्चन कस्यचिद्धर्मस्य विशेषो वा नानाकरणं वा
न प्रज्ञायते ॥ कथमियं प्रज्ञापारमिता आसां पञ्चानां पारमितानामग्राख्यायते ज्येष्ठाख्या,यते श्रेष्ठाख्यायते वराख्यायते प्रवराख्यायते प्रणीताख्यायते उत्तमाख्यायते अनुत्तमाख्यायते निरुत्तमाख्याय
ते असमसमाख्यायते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । अथानुपूर्विपञ्चन कस्यचिद्धर्मस्य विशेषो वा नानाकरणं वा न प्रज्ञायते ॥ अपि तु खलु पुनर्लौकिकया व्यवहारसंकेतमुपादाय दानपार
मिता प्रज्ञप्यते शीलपारमिता प्रज्ञप्यते क्षान्तिपारमिता प्रज्ञप्यते वीर्यपारमिता प्रज्ञप्यते ध्यानपारमिता प्रज्ञप्यते सत्त्वानां संसारात्परिमोचनाय । न च सत्त्वा जायन्ते न म्रियन्ते न च्यवन्ते नो
पपद्यन्ते सत्त्वासत्त्वात्सर्वधर्मासत्त्वाविविक्ततया । अनेन सुभूते कारणेन आसां पञ्चानां पारमितानां प्रज्ञापारमिता अग्राख्यायते ज्येष्ठाख्यायते श्रेष्ठाख्यायते वराख्यायते प्रवराख्यायते
प्रणीताख्यायते उत्तमाख्यायते अनुत्तमाख्यायते निरुत्तमाख्यायते असमाख्यायते असमसमा ख्यायते ॥ तद्यथापि नाम सुभूते याः काश्चन स्त्रियस्तासां स्त्रीरत्नमग्रमाख्यायते
ज्येष्ठमाख्या,ते श्रेष्ठमाख्यायते वरमाख्यायते प्रवरमाख्यायते प्रणीतमाख्यायते उत्तममाख्यायते अनुत्तममाख्यायते निरुत्तममाख्यायते असममाख्यायते असमसममाख्यायते ॥ एवमेः

य

नादा॥ इदं सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य षड्गुणपारमितास्ववतरज्ञ वं रक्षति विपर्यासेभ्यः विलोयं लोकसन्निवेशः शासनगच्छल्यायकोगरत्यनसंसारतः यति माकृं एषां सत्वानामर्थाय दानपारमि
तायां चरिष्यामि शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां चरिष्यामीति। एषां सत्वानामर्थायाध्यात्मबहिर्धावस्तु परित्यजति तस्य च परि
त्यजतः एवं भवति न किंचित्परित्यक्तं गच्छत्स्वदयास्तथाक्षतद्वस्तुस्वलक्षणशून्यं। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्व उपपरीक्षमाणो दानपारमितां परिपूरयति। एषामेव सत्वानामर्थाय शी
लं रक्षति कामत्रदयादिगत्कस्यदत्तादानं न कस्यमथ्यामिति न पंसत्याद्यादमनरूवांसस्यक्षं बोधिमभिसंवादश्च संस्थितः प्रज्ञानियानकृत्यामवमदत्तादानं काममिथ्याचारं मृषावादं पिशुनवचनं परुषव
चनं संभिन्नप्रलापमभिध्यां व्यापादं मिथ्यादृष्टिं कुर्यां। श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा प्रार्थयं। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्व उपपरीक्षमाणः शीलपारमितायां चरति एषामेव सत्वाना
मर्थाय न कस्यचिद्व्यापादमपि नोत्पादयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्व उपपरीक्षमाणः क्षान्तिपारमितायां चरति। एषामेव सत्वानामर्थाय कायिकं वीर्यमुत्पादयति यावदनुत्तरां सम्य
क्संबोधिमभिसंबुद्धः एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्व उपपरीक्षमाणो वीर्यपारमितायां चरति। एषामेव सत्वानामर्थाय विक्षिप्तचित्तो न भवति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि
संबुद्धः एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्व उपपरीक्षमाणो ध्यानपारमितायां चरति। एषामेव सत्वानामर्थाय न जातु प्रज्ञापारमिताविरहितो भवति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि
संबुद्ध इति। कस्यचिद्धर्मस्यान्तं न गच्छति। सत्वात्मप्रतिपावयिऽमन्यग्रग्रहस्य प्रत्यर्थवशेनैवमर्थं प्रज्ञापारमितायां चरति॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदा भगवन्पा
रमितानां नास्ति नानात्वं कथमियं प्रज्ञापारमिता यं चान्यासां पारमितानामग्रमाख्यायते श्रेष्ठाख्यायते ज्येष्ठाख्यायते वराख्यायते प्रवराख्यायते प्रणीताख्यायते उत्तमाख्यायते अनुत्तरा:

३८४

सिकारो यः सर्व्वपारमितानां सर्व्वशून्यतानां यः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणान्धर्म्माणाम्मनसिकारो य आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीनाम्मनसिकारो यः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां स
र्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानाम्मनसिकारो योऽभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदाम्मनसिकारो ऽष्टावेणिकबुद्धधर्म्माणाम्मनसिकारः यावदनुत्तरायाः सम्यक्संबोधे
र्म्मनसिकारः ॥ एवं स्थितस्य रूपमविगृहीतम्भवति ॥ यावत्सर्व्वाकारज्ञताविगृहीता भवति ॥ सुभूतिराह ॥ यदि भगवन्न रूपन्न मनसिकर्त्तव्यं न वेदना संज्ञा संस्कारा न विज्ञानं न मनसिः
कर्त्तव्यं एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न मनसिकर्त्तव्यानि । सर्व्वपारमिताः सर्व्वशून्यताः सर्व्वबोधिपक्ष्या धर्म्मा आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः
शून्यतानिमित्ताप्रणिहिता विमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखान्यभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा न मनसिकर्त्तव्याः सर्व्वाकारज्ञता न मनसिकर्त्तव्या ॥ कथम्भग
वन्न रूपम्मनसिकृत्वा वेदनां संज्ञां संस्कारान्न विज्ञानम्मनसिकृत्वा स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादान्प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि वा । मनसिकृत्वा सर्व्वपारमिताः सर्व्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोः
धिपक्ष्यान्धर्म्मानार्य्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखान्यभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान्न मनसि
कृत्वा सर्व्वाकारज्ञताम्मनसिकृत्वा कुशलमूलानि विवर्द्धन्ते कुशलमूलेष्वविवर्द्धमानेः कथं पारमिताः परिपूरयेदपरिपूर्य कथं सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति ॥ भगवानाह ॥ यदा सु
भूते रूपन्न मनसिकरिष्यति न वेदनां न संज्ञान्न संस्कारान्न विज्ञानञ्चैनेन मनसिकरिष्यति ॥ स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादान्प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न मनसिकरिष्यति । सर्व्वपारमिताः
सर्व्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्म्मानार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्न मनसिकरिष्यति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखाभिज्ञान मनसिकरिष्य।

व सुभूते प्रज्ञापारमिता आसां पंचानां पारमितानामग्राख्यायते श्रेष्ठाख्यायते ज्येष्ठाख्यायते वराख्यायते प्रवराख्यायते प्रणीताख्यायते उत्तमाख्यायते अनुत्तमाख्यायते निरुत्तमाख्या-
यते असमाख्यायते असमसमाख्यायते॥ सुभूतिराह॥ कस्माद्भगवन् [illegible] प्रज्ञापारमिता अग्राख्यायते श्रेष्ठाख्यायते ज्येष्ठाख्यायते वराख्यायते प्रवराख्यायते प्रणीताख्यायते
उत्तमाख्यायते निरुत्तमाख्यायते असमाख्यायते असमसमाख्यायते॥ भगवानाह॥ तथाहि सुभूते प्रज्ञापारमिता सर्वान् कुशलान् धर्मान् गृहीत्वा येन सर्वाकारज्ञता तेन स्थास्यत्यस्थान-
योगेन॥ कृतिपृष्ठकनिर्याणविकल्पः ४॥ ८ ॥ शून्यकानवविधोद्दिशीयाग्रमक्षविकल्पः ४॥ ८ ॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन् प्रज्ञापारमिता कंचिद्धर्मं गृह्णाति वा मुञ्चति वा॥ भगवानाह॥
न सुभूते प्रज्ञापारमिता कंचिद्धर्मं गृह्णाति वा मुञ्चति वा॥ तत्कस्य हेतोः॥ तथाहि सुभूते सर्वधर्मा अगृहीता अमुक्ताः॥ सुभूतिराह॥ कतमान् भगवन् सर्वधर्मान् प्रज्ञापारमिता न गृह्णाति
न मुञ्चति॥ भगवानाह॥ रूपं सुभूते प्रज्ञापारमिता न गृह्णाति न मुञ्चति। न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान् न विज्ञानं सुभूते प्रज्ञापारमिता न गृह्णाति न मुञ्चति॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादं प्र-
तीत्यसमुत्पादाङ्गानि सुभूते प्रज्ञापारमिता न गृह्णाति न मुञ्चति॥ एवं सर्वपारमिताः ४ सर्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान् धर्मान् आर्यसत्यान्यप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीः ४ शून्यतानिमित्ताप्रणि- ३८४
हितानि सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तीः सर्वधारणीमुखान्यभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकान् बुद्धधर्मान्। अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं सुभूते प्रज्ञापारमिता न गृह्णाति न मुञ्चति॥ ८ ॥
कृनियद्वयमार्गविकल्पः ४॥ ॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् रूपमपरिगृहीतं भवति। कथं वेदना संज्ञा संस्काराः। कथं विज्ञानमपरिगृहीतं भवति॥ भगवानाह॥ यः सुभूते रूपस्यामनसि-
कारो वेदनाया अमनसिकारः ४ संज्ञाया अमनसिकारः। संस्काराणाममनसिकारः ४ विज्ञानस्यामनसिकारः ४ यः स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्य प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानाममन-

वंवनत्तल ल याधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतायामपि न तिष्ठति। एवं हि तिष्ठन् न विकल्पयति॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ किमत्र भगवन् कारणं येन बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वज्ञतायामपि न तिष्ठति॥ भगवानाह। आत्मनः
रिति वागेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वान्न कचिति तिष्ठति न क्वचिदेकान्तःस्थोऽपि सर्वधर्मान्न समनुपश्यति यत्र तिष्ठेत् न विशेषेण वा तिष्ठेत्॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चर
न्न तिष्ठति न वा स्थास्यति न योगेन॥ एवमिति ता वा तावत् विकल्पयति न विकल्पयति॥ ७ ॥ एवं खलु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वं एवं विकल्पयन् न प्रज्ञापारमितां भावयति एवं विभावयन् प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रज्ञापा
रमितां भावयति। सूर्यं प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रज्ञापारमितां भावयति। सर्वसंज्ञानी भवति। प्रज्ञापारमितां प्रज्ञापारमितायां द्वीरवति ध्यानपारमितायां वीर्यपारमि
तायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां द्वीरवति॥ अध्यात्मशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां द्वीरवति॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंग
मार्गेषु द्वीरवत्यार्यसत्येषु ध्यानाप्रमाणसमापत्तिषु विमोक्षसमाधिसमापत्तिषु अभिज्ञासु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु द्वीरवति।
न खलु पुनर्जानाति प्रज्ञापारमिताऽविरुद्धेति न विशेषः॥ न च प्रज्ञापारमितायाः कश्चिदिति न वशेऽस्मि॥ न खलु पुनर्ज्ञानात् ध्यानादौ नास्ति यत्र इति न विशेषः। एवं खलु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितामपि संजानाति न च पुनर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां प्रज्ञापारमितायां सर्वधर्मेषु चरति॥ एवं चरन् प्रज्ञापारमितायां पारमितायां यदि गच्छ
ति सर्वक्लेशाः पञ्चस्कन्धधर्मान्नायसत्यानि ध्यानाप्रमाणसमापत्तिः यदि गच्छति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितादीनध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां यदि गच्छति विमोक्षसमाधिसमापत्तिः
रिति अभिज्ञा यदि गच्छति। अत इह दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान् यदि गच्छति। सर्वाकारज्ञतां यदि गच्छति न तत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां न चरति।

ति दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान्न मनसिकरिष्यति। यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिं न मनसिकरिष्यति। तदा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य कुशलमूलानि विवर्द्धिष्यन्ते यावत्स
र्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति॥ तत्कस्य हेतोः न मनसिकृत्वा हि रूपं वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानममनसिकृत्वा स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादान्प्रतीत्यसमुत्पादांगान्यमनसिकृत्वा स
र्वपारमिताः सर्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्मानार्यसत्यान्यप्रमाणध्यानान्यारूप्यसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तीः धारणीमुखानि दशबलवैशारद्यप्रतिसं
विदावेणिकान्बुद्धधर्मानमनसिकृत्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते॥ इति मनसिकारविकल्पाः॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ किमत्र भगवन्कारणं यन्न रूपममनसिकारं वेदनासंज्ञासंस्कारा
विज्ञानममनसिकारमेवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादांगानि वामनसिकाराणि सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्मा आर्यसत्यान्यप्रमाणध्याना
न्यारूप्यसमापत्तयः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तयः धारणीमुखान्यपि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा अमनसिकारा अनुत्तरा सम्यक्संबोधिरमनसि २८७
कारा॥ भगवानाह॥ अमनसिकारा यद्धि न श्लिष्यन्ते कामधातौ न श्लिष्यन्ते रूपधातौ न श्लिष्यन्त आरूप्यधातावमनसिकारा न कश्चिद्विश्लिष्यते॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमि
तायां स्थातव्यं यथा न कश्चिद्धर्मः श्लिष्यते॥ इति श्लेषकाश्लेषविकल्पाः॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ एवं च भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां न क्वचित्स्थास्यति॥ भगवानाह॥ एवमेवं सुभूते बो
धिसत्त्वो महासत्त्वो रूपे न तिष्ठति वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने न तिष्ठति॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादे प्रतीत्यसमुत्पादांगेषु न तिष्ठति सर्वपारमितासु सर्वशून्यतासु सप्तत्रिं
शद्बोधिपक्ष्येषु धर्मेष्वार्यसत्येष्वप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिषु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु धारणीमुखेषु दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु न तिष्ठ

पृथक्त्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथम्भगवन्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः समवधानं भवति॥ भगवानाह॥ यदा सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमि-
तायां चरन्न कञ्चिद्धर्ममभिसंस्करोति सर्वधर्मा अपरिगृहीता नवागच्छा धर्मा अपरिगृहीताः कश्चिदपि संबुध्यन्ते स एवं बोधिसत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा अपरिग्रहधर्ममतिरिति निरवगतवि-
रहिता प्रज्ञापारमितया। तत्कस्य हेतोः निर्दिष्टा प्रज्ञापारमितेति निर्विशेषेण वक्तव्या॥ सुभूतिराह किञ्चिद्विकल्पया॥ ~ ॥सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन्प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितयाऽविरहिता ध्यान-
पारमिता ध्यानपारमितयाविरहिता वीर्यपारमिता वीर्यपारमितयाविरहिता क्षान्तिपारमिता क्षान्तिपारमितयाविरहिता शीलपारमिता शीलपारमितयाविरहिता दानपारमिता-
दानपारमितयाऽविरहिता। अध्यात्मशून्यता बहिर्धाशून्यतयाऽविरहिता। यावदभावस्वभावशून्यता भावस्वभावशून्यतयाऽविरहिता॥ स्मृत्युपस्थानानि स्मृत्युपस्थानैरविरहितानि।
सर्वसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानि। मार्गो मार्गेणाविरहितः। आर्यसत्यान्यार्यसत्यैरविरहितानि ध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तयो ध्यानाप्रमाणारूप्यविमो-
क्षसमाधिसमापत्तिभिरविरहिताः। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैरविरहितानि। दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा दशबलवैशारद्यप्रति-
संविदावेणिकबुद्धधर्मैरविरहिताः। सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतयाऽविरहिता॥ ॥एवं हि भगवन्प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितयाऽविरहिता। एवं ध्यानं वीर्यं क्षान्तिः शीलं दानपारमिता दा-
नपारमितयाऽविरहिता। यावत्सर्वाकारज्ञता सर्वाकारज्ञतयाऽविरहिता॥ सुभूतिराह किं प्रज्ञा विकल्पया॥ ~ ॥तत्कथं प्रज्ञापारमिता इति निर्देष्टव्या। एवं ध्यानवीर्यक्षान्तिःशीलं। तत्कथं दानपार-
मिता इति निर्देष्टव्या। यावत्तत्कथं सर्वाकारज्ञता इति निर्देष्टव्या॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न रूपमिति नाभिनिविशते॥ इदं रूपं मम रूपमेवं वेदना।

प्रज्ञापारमिताविवर्द्धितेन गगनतुल्यां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं ।। सचेत्पुनर्नैवं भवति कीदृश्यां प्रज्ञापारमितायां व्याकरिष्यत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधावक्षेयकुमा बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमि-
तायाम् ।। सचेत्पुनर्नैवं भवति यदहमस्यां प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा दानपारमितामभिनिर्हरिष्यामि शीलपारमितामभिनिर्हरिष्यामि । क्षान्तिपारमितामभिनिर्हरिष्यामि । वीर्यपारमिताम-
भिनिर्हरिष्यामि । ध्यानपारमितामभिनिर्हरिष्यामि ।। अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतामभिनिर्हरिष्यामि ।। स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गमभिनिर्हरि-
ष्याम्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षसमाधिसमापत्तिर्धारणीमुखान्यभिनिर्हरिष्यामि ।। न ह्यहं दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान-
भिनिर्हरिष्यामि । ये ते बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमितायाम् ।। तत्कस्य हेतोर्नहि प्रज्ञापारमिताकृतस्य ध्यानपारमितावीर्यपारमिताक्षान्तिपारमिताशीलपारमितादानपारमिताकृ-
तस्य गक्षमभिनिर्हरणाय न हि स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गकृतस्य गक्षमभिनिर्हरणाय न ह्यध्यात्मशून्यतायावदभावस्वभावशून्यताकृतस्य गक्षमः
भिनिर्हरणाय न ह्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखाकृतस्य गक्षमभिनिर्हरणाय न हि शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञाकृतस्य गक्षमभिनि-
र्हरणाय न हि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माकृतस्य गक्षमभिनिर्हरणाय न हि सर्वाकारज्ञताकृतस्य गक्षमभिनिर्हरणाय न हि महामैत्रीमहाकरुणाकृतस्य गक्षम-
भिनिर्हरणाय ।। सचेत्पुनर्नैवं भवति । अपरिगृहीता तथागतेन सर्वधर्माः स्वयमभिसंबुद्धा अभिसंबुध्याख्याता देशिताः प्रकाशिताः ये हि बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमिता-
याम् ।। तत्कस्य हेतोर्नहि तथागतेन कश्चिद्धर्मोऽभिसंबुद्धस्तत्कस्य हेतोः स्वधर्मन्तयुरूपयानिकः पुनः कश्चिद्धर्ममभिसंभोत्स्यते न संस्कन्धं वियम ।। भूतिनवस्तुयुक्तापिपिकस्य ।। ।।

त्वानां पारमितानां प्रज्ञापारमिता सार्थं करोति सम्यग्मार्गेण नयेन सर्वाकारज्ञतानगरं गच्छति॥ इति कूटदर्शननिर्यासविकल्पा॥ ७ ॥ सुभूतिराह॥ कतमा भगवन् बोधिसत्त्वानां म
हासत्त्वानां मार्गः कतमो मार्गः॥ भगवानाह॥ श्रावकमार्गो बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मार्गः प्रत्येकबुद्धमार्गो बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मार्गः सर्वाकारज्ञतामार्गो बोधिसत्त्वा
नां महासत्त्वानां मार्गः॥ सर्वो सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मार्गो मार्गः॥ इति मार्गो मार्गज्ञानविकल्पः॥ सुभूतिराह॥ महाकरुणा भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमिताः
प्रत्युपस्थिता॥ भवन्नयति प्रणयति॥ अयं मार्गो ऽयममार्ग इति॥ भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् महाकरुणानेयं सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां प्रज्ञापारमिता प्रत्युपस्थिता॥
एवन्नयति प्रणयति अयं मार्गो ऽयममार्ग इति। अप्रमेयाणामसंख्येयानामपरिमितानां सत्त्वानां कृतेन प्रत्युपस्थिता प्रज्ञापारमिता न कश्चित्सुभूते रूपं प्रणयति न रूपं प्रविगच्छति॥
न वेदनां न संज्ञां न संस्कारान्न विज्ञानं प्रविगच्छति। न श्रावकभूमौ वा न प्रत्येकबुद्धभूमौ वा प्रत्युपस्थिता। सा खलु पुनरियं प्रज्ञापारमिता बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रविशयिका न त्वनायां
सम्यक्त्वा वा। यो श्रावकभूमेश्च प्रत्येकबुद्धभूमेश्चापनायिका सर्वाकारज्ञतायाश्चोपनायिका। एवमियं प्रज्ञापारमिता न कस्यचिद्धर्मस्योत्पादिका न निरोधिका धर्मस्थितितां प्रभावीः
कृता॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन् प्रज्ञापारमिता न कस्यचिद्धर्मस्योत्पादिका न निरोधिका कथं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता दानं दातव्यं॥ कथं शीलं रक्षि
तव्यं कथं क्षान्तिर्भावयितव्या कथं वीर्यमारब्धव्यं कथं ध्यानं समापत्तव्यं। कथं प्रज्ञा भावयितव्या॥ भगवानाह॥ सर्वाकारज्ञतामारभ्य मनसीकृत्य दानं दातव्यं सर्वाकारज्ञतामारभ्य मनसीकृत्य शी
लं रक्षितव्यं सर्वाकारज्ञतामारभ्य मनसीकृत्य क्षान्तिर्भावयितव्या सर्वाकारज्ञतामारभ्य मनसीकृत्य वीर्यमारब्धव्यं सर्वाकारज्ञतामारभ्य मनसीकृत्य ध्यानं समापत्तव्यं सर्वाकारज्ञतामारभ्य म

संज्ञा संस्कारा विज्ञानमिति नाभिनिविशते । इदमिति ज्ञानमस्य विज्ञानम एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादांगानि वा नाभिनिविशते ॥ इमे स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमु-
त्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि अस्य स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानीति ॥ एवं यावत्सर्वधर्म्मान्नाभिनिविशते । इमे सर्वधर्म्मा अस्य सर्वधर्म्मा इति । यन्नित्यतो वा
ऽनित्यतो वा दुःखतो वा सुखतो वा आत्मतो वा अनात्मतो वा शून्यतो वा अशून्यतो वा विविक्ततो वा अविविक्ततो वा न समनुपश्यति । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यतो वा ऽनित्यतो वा दुःखतो वा सुखतो
वा आत्मतो वा अनात्मतो वा शून्यतो वा अशून्यतो वा विविक्ततो वा अविविक्ततो वा न समनुपश्यति । एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि वा नित्यतो वा ऽनित्य-
तो वा दुःखतो वा सुखतो वा आत्मतो वा अनात्मतो वा शून्यतो वा अशून्यतो वा विविक्ततो वा अविविक्ततो वा न समनुपश्यति । यावत्सर्वाकारज्ञतां नित्यतो वा ऽनित्यतो वा दुःखतो वा सुखतः
तो वा आत्मतो वा अनात्मतो वा शून्यतो वा अशून्यतो वा विविक्ततो वा अविविक्ततो वा न समनुपश्यति । तत्कस्य हेतोर्न हि धर्म्मा नित्यतो वा अनित्यतो वा दुःखतो वा सुखतो वा आत्मतो वा अ-
नात्मतो वा शून्यतो वा अशून्यतो वा विविक्ततो वा विविक्ततो वा अविविक्ततो वा न संविद्यन्ते । न हि स्वभावः स्वभावं न गच्छति । इति निर्द्दिश्यमायाः । स खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापार-
मितायां स्थितो ध्यानपारमितायां वीर्यपारमितायां क्षान्तिपारमितायां शीलपारमितायां दानपारमितायां यावत्सर्वाकारज्ञतायां स्थित इति ॥ तद्यथापि नाम सुभूते राज्ञश्चक्रवर्त्तिनश्चतु-
रङ्गबलकायो येन येन स राजा गच्छति तेन तेनानुवर्त्तते । एवमेव सुभूते येन येन प्रज्ञापारमिता गच्छति तेन तेन पञ्चपारमिता अनुवर्त्तन्ते ॥ येन सर्वाकारज्ञता तेन स्पृशन्ति । इ-
ति यत्र गच्छ गमने व्याघातविकल्पाः ॥ इत्यज्ञानं वा विषयस्पृथमाग्रादकविकल्पाः ॥ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते सारथिश्चतुर्युक्तमरिसृष्टसत्त्वान्मार्गेन गच्छति ॥ एवमेव सुभूते प्रज्ञायां

यत्र न सर्व्वशून्यतासु न सप्तत्रिंशत्सु बोधिपक्ष्येषु धर्म्मेषु नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमाधिसमापत्तिष्वाभिज्ञासु न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु न दशबलवैशारद्यप्रतिसंवित्स्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मे-
षु स्वामीति योगः करणीयः। न सर्व्वाकारज्ञतायां स्वामीति योगः करणीयः॥ तत्कस्य हेतोः। नात्र रूपं वा काङ्क्षितं विचिकित्सितं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं काङ्क्षितं विचिकित्सितं न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः
प्रतीत्यसमुत्पादाः काङ्क्षिता विचिकित्सितानि। एवं न पारमितानां शून्यतानां बोधिपक्ष्यधर्म्माणां नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिज्ञाविमोक्षमुखानि न दशबलवैशारद्यप्रति-
संविदावेणिकबुद्धधर्म्माः काङ्क्षिता विचिकित्सिता न सर्व्वाकारज्ञता काङ्क्षिता विचिकित्सिता। एवमहमनेन यानेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबोद्धव्या॥ इति निर्याणादिस्कन्धविकल्पः॥ ॥ तद्यथापि ना-
म सुभूते पुरुषः स्वप्रवृत्तानि वापन सप्रवृत्तस्वा रुकयितुकामः स्यान्नाप्रवृत्तं पन सप्रवृत्तस्वा द्वेषायिकव्यामव पापवादकं कान्तानुकारान्दा नवां कत्तायिकव्यं न स्यान् पूर्व्वंगमस्व ह्यमानस्य
मायासामग्रीं स्वरमानस्याप्रवृत्तैर्व्वा पन सप्रवृत्तैर्व्वा सामग्रीरविषयकिं समतान्याप्रवृत्तानि वापन सप्रवृत्तानि वारक्षिष्यन्नेवमेव सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामः ष-
ट्सु पारमितासु शिक्षितव्यम्। सत्त्वान्दानेनानुगृह्णीयात् शीलेन क्षान्त्या वीर्य्येण ध्यानेन प्रज्ञयानुगृह्णीयात्। सत्त्वान्संसाराद्विमोचयिष्यामि॥ इति लोकानुग्रहविकल्पः॥ ० ॥ तस्मात्तर्हि सुभूते बो-
धिसत्त्वेन महासत्त्वेन न्यायावक्रान्तिकां गन्तुकामेन बुद्धक्षेत्रं परिशोधयितुकामेन बोधिमण्डे निषीदितुकामेन धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयितुकामेन षट्सु पारमितासु शिक्षितव्यं॥ सुभूतिराह। प्रज्ञापा-
रमितया॥ भगवन् प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यमिति वदसि॥ भगवानाह। प्रज्ञापारमितया सुभूते प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यमिति वदामि। सर्व्वधर्म्मवशितामनुप्राप्तुकामेन प्रज्ञापारमिता-
यां शिक्षितव्यं इति वदामि॥ इति प्रार्थनारत्नविकल्पः॥ ॥ तत्कस्य हेतोः। प्रज्ञापारमितया सर्व्वधर्म्मवशितामनुप्राप्यते। तथा हि प्रज्ञापारमिता सर्व्वधर्म्माणां मुखं॥ तद्यथापि नाम

यीकृत्य पुनरुत्तरावयितव्या ॥ कथं च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन तानि कुशलमूलानि सर्व्वसत्त्वेभ्यः साद्धं साधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयितव्यानि तथा परिणामयितव्यानि यथास्यात्त्रिविधबुद्धिर्न
रुवति कथं त्रयपरिणामयति ॥ किमर्थाय परिणामयति कुत्र वा परिणामयति । एवं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य ॐ मां कुशलान्धर्म्मानि न रूपं नायें समन्यक्त्वाध्ययययति परिणामयति ॥ षट्पारमिता भावनायां परिपूरि
कद्रुकियावद्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मैत्रीभावनायां परिपूरिं कुर्युरि यावत्सर्व्वाकारज्ञतायां भावनायां परिपूरिं कुर्युरिति ॥ यः कश्चिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु पारमितासु विनिर्दिता ॥ सर्व्वाका
रज्ञतायाः विनिर्दिता रुवति ॥ तस्माद्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन षट्सु पारमितासु शिक्षितव्यं षट्सु पारमितासु चरन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वान्कुशलान्धर्म्माः
न्परिपूर्य्य सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति ॥ तस्माद्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन षट्सु पारमितासु योगः करणीयः ॥ ॐ तत्र दानादीनि षड्विकल्पाः ॥ ॥ तत्र विवाद ॥ कथं भगवन्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
षट्सु पारमितासु योगः करणीयः ॥ भगवानाह ॥ ॐ इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन अध्यात्मशून्यतायां रूपं न संयुक्तं नो विसंयुक्तं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं न संयुक्तं नो विसंयुक्तं । एवं स्कन्धधा
त्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न संयुक्तानि न संयुक्तानि । एवं सर्व्वपारमिताः सर्व्वे शून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माः ॥ आर्य्यसत्यानि ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयः शून्यतानि
मित्ताप्रणिहितानि सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्तयश्च सर्व्वधारणीसमाधिमुखानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिका बुद्धधर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन षट्सु पारमिता
सु योगः करणीयः ॥ ॐ निःसंयोगविसंयोगविकल्पा ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न रूपे स्थास्यामीति योगः करणीयः । न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने स्थास्यामीति यो
गः करणीयः । एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादेषु न स्थास्यामीति योगः करणीयः । न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु न स्थास्यामीति योगः करणीयः । एवं न सर्व्वपारमितासु स्थास्यामीति योगः करणी

३८९

४३

न्या

न्ति॥ अध्यात्मशून्यतायां चरन्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति॥ यावदभावस्वभावशून्यतायां चरन्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंग
मार्गेषु चरन्तं मार्य्यसत्येषु ध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेषु चरन्तं महाशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु चरन्तं दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु
चरन्तं। कथं सर्व्वाकारज्ञतायां चरन्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ इह सुभूते अमीला नाम तथागताः स्वन्तो बुद्धा भगवन्तो बोधिसत्त्वं महा
सत्त्वं प्रज्ञापारमितायां चरन्तं समन्वाहरन्ति॥ तथा च समन्वाहरन्ति यथा नैव दानं न शीलं न क्षान्तिं न वीर्य्यं न ध्यानं न प्रज्ञां पश्यन्ति॥ एवमनुपलम्भेन बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति॥ यावन्नाध्यात्मशून्य
तां यावदभावस्वभावशून्यतां॥ न स्मृत्युपस्थानं न सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गान्नानुपश्यन्ति न पश्यन्त्यार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखान्यभिज्ञाः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबल
वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान्नापश्यन्ति॥ यावत्सर्व्वाकारज्ञतां नापश्यन्ति॥ एवमनुपलम्भयोगेन बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति॥ पुनरपरं सुभूते बुद्धा भगवन्तो बोधिसत्त्वं महासत्त्वं न रूपतः समन्
वाहरन्ति॥ न वेदनातो न संज्ञातो न संस्कारतो न विज्ञानतः समन्वाहरन्ति॥ न स्कन्धतो न धातुतो नायतनतो न प्रतीत्यसमुत्पादतो न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गतः समन्वाहरन्ति॥ न दानपारमितातो न शीलपारमितातो न क्षा
न्तिपारमितातो न वीर्य्यपारमितातो न ध्यानपारमितातो न प्रज्ञापारमितातः समन्वाहरन्ति॥ नाध्यात्मशून्यतातो यावन्नाभावस्वभावशून्यतातः समन्वाहरन्ति॥ न स्मृत्युपस्थानतो न सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यं
गमार्गतः समन्वाहरन्ति॥ नार्य्यसत्यतो न ध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखतः समन्वाहरन्ति॥ न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेभ्यो दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मतः समन्वाहरन्ति॥ न सर्व्वाः
कारज्ञतातः समन्वाहरन्ति॥ ॐ॥ विप्रलम्भिकधर्म्मा यत्नतो विकल्प्य॥॥ ॐ स्वरूपकानवविधोद्दिनीयायाग्रादकविकल्पः॥॥ ७ ॥ अथ खलु सम्बहुलाः सत्त्वाः शक्रो देवानामिन्द्र एतदवोचत्। यत्ते कौशिक एवमवदस्ति गम्भीर

सद्दन्त महासमुद्रः सर्व्वरत्नानां सर्व्वरत्नविकामुखं सर्व्वनदीउत्तानि समुद्रं विष्टान्येकरसानि भवन्ति एवमेव प्रज्ञापारमिता सर्व्वधर्म्माणां मुखं। सर्व्वधर्म्मादिप्रज्ञापारमिताविकाशप्रज्ञापा
रमिता भवन्ति। तस्मात्तर्हि श्रावकयानिकैर्व्वा प्रत्येकबुद्धयानिकैर्व्वा बोधिसत्वयानिकैर्व्वा पुद्गलैर्वि देवप्रज्ञापारमितायां। तस्माद्बोधिसत्वेन महासत्वेन दानपारमितायां शिक्षितव्यं। शीलपारमि
तायां शिक्षितव्यं क्षान्तिपारमितायां शिक्षितव्यं। वीर्य्यपारमितायां शिक्षितव्यं ध्यानपारमितायां शिक्षितव्यं प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ अध्यात्मशून्यतायां शिक्षितव्यं बहिर्द्धाशून्यतायां शिक्षितव्यं।
अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां शिक्षितव्यं। यावदभावस्वभावशून्यतायां शिक्षितव्यं॥ स्मृत्युपस्थानेषु शिक्षितव्यं॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु शिक्षितव्यं आर्यसत्याप्रमाण
ध्यानारूप्यसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेषु शिक्षितव्यं॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु शिक्षितव्यं दशबलवैशारद्यप्रतिसम्वित्सु शिक्षितव्यमष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु शिक्षितव्यं॥
सर्व्वाकारज्ञतायां शिक्षितव्यं॥ शून्यतिदत्तरावविकस्य॥ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते क्षुद्रकावार्या यथानुपूर्व्वं चतुर्द्वीपकाद्बलवर्षाणि बलचक्रवर्त्तिकानां वाप्रत्यमित्रा गम्या। एवमेव सुभू ३८
ते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्ननुद्रवादधर्षणीयो भवति। मारैर्व्वा मारकायिकाभिर्व्वा देवताभिस्तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेनानुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसम्बोद्धुका
मेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। तत्र प्रज्ञापारमितायां चरन्तं महेशाख्या नागरूपपृष्ठतः समनुबद्धा रक्षावरणगुप्तयः समन्वाहरन्ति॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन्बुद्धा
भगवन्तो दानपारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाहरन्ति। शीलपारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाहरन्ति। क्षान्तिपारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाः
हरन्ति। वीर्य्यपारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाहरन्ति। ध्यानपारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाहरन्ति। प्रज्ञापारमितायां चरन्तं बोधिसत्वं महासत्वं समन्वाहर

न्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि श्रावयन्ति ॥ ध्यानविमोक्षसमापत्तिष्वभिमुखान्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिमुखानि श्रावयन्ति ।
तथागतबलान्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय बलानि श्रावयन्ति । वैशारद्यान्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय वैशारद्यानि परिनिर्दिशन्ति । प्रतिसंविदवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय प्रतिसंविदः परिनिर्दिश-
न्ति । महामैत्र्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय मैत्रीं श्रावयन्ति । महाकरुणामवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय महाकरुणाविहारं श्रावयन्ति । आवेणिकानव बुद्धधर्म्मान्वायितव्यं ॥ कः पुनर्वादाय आवे-
णिकान् बुद्धधर्म्मान् परिनिर्दिशन्ति । अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यन्ते । सर्वाकारज्ञतामवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय सर्वाकारज्ञतामनुप्रा-
प्स्यन्ति । तथागतत्वमवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय तथागतत्वं प्रतिपत्स्यन्ते त्यादमवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय स्त्यादं सामान्यूर्वन्ति । तत्त्रैशान्यवनायितव्यं कः पुनर्वादायेषां तत्त्रैशानिकाय श्रावयन्ति ।
अनुत्तरज्ञानान्यवनायितव्यं । कः पुनर्वादाय षामनन्ययानुत्तरज्ञानाधिकाय श्रावयन्ति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ सर्वधर्म्मविविक्तविहारी कौशिक सुभूतिः । शून्यताविहारी अनिमित्तविहारी अप्रणि-
हितविहारी कौशिक सुभूतिः । स्थविरस्य विहारस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो विहारस्य शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि
कोटीतमीमपि कोटीशततमीमपि कोटीसहस्रतमीमपि कोटीशतसहस्रतमीमपि संख्यामपि कलामपि गणनामप्युपमामप्यौपम्यमप्युपनिशामप्युपनिषदमपि नोपैति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हि तथागतविहारं स्थापयि-
त्वा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो विहारः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ये विहारास्तेषां विहाराणामयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो विहारः ॥ अग्र आख्याय-
यते । ज्येष्ठ आख्यायते । श्रेष्ठ आख्यायते । वर आख्यायते । प्रवर आख्यायते । प्रणीत आख्यायते । उत्तम आख्यायते । अनुत्तम आख्यायते । निरुत्तम आख्यायते ॥ तस्मात्तर्हि कौशिक बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनाग्रतां

यद्भगवत्प्रज्ञापारमिताइस्कवकानका बोधिसत्वा महासत्वा यां गम्भीरधर्म्मे निरावन्ति कांक्षायितत्वम्वा धन्धायितत्वम्वा शून्याः कौशिक सर्व्वधर्म्माः क अत्र कांक्षायितत्वम्वा भविष्यति॥ एवमुक्ते शक्रो देवा
नामिन्द्रः स्थविरं सुभूतिमेतदवोचत्॥ यद्यदेव स्थविरः सुभूतिर्निर्दिशति सर्व्वन्तच्छून्यतामारभ्य निर्दिशति न क्वचित्सज्जति॥ तद्यथापि नाम भदन्तेषुर्गगने क्षिप्तो न क्वचित्सज्जति॥ एवमेव स्थविरस्य सुभूतेर्धर्म्मदेश
ना न क्वचित्सज्जति॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवन्तमेतदवोचत्॥ कच्चिदहं भगवन्नेवं भाषमाण एवं निर्दिशन्भूतवादी च भगवतो धर्म्मवादी च धर्म्मस्य चानुधर्म्मं सम्यग्व्याकर्त्तुं व्याकरो
मि॥ भगवानाह॥ सम्यक्खलु त्वं कौशिक एवं भाषमाण एवं निर्दिशंस्तथागतस्य भूतवादी च धर्म्मवादी च धर्म्मस्य चानुधर्म्मं व्याकरोषि॥ देवेन्द्र आह॥ आश्चर्यं भगवन् यावदेव स्थविरः सुभूतिः
युमि सर्व्वज्ञशून्यतां चैव न समनुपश्यतीति॥ आनिमित्तं चैवाप्रणिहितं चैव न समनुपश्यतीति॥ स्कन्धधात्वायतनान्यपि न समनुपश्यति स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गमपि न समनुपश्यतीति॥ अध्यात्मशून्य
तां यावदभावस्वभावशून्यतां न समनुपश्यतीति यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमपि न समनुपश्यतीति॥ एवमुक्ते भगवान् शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत्॥ स्थविरः कौशिक सुभूतिः शून्यतायां विहरन्दान: ३०
पारमितां चैव नोपलभते॥ कः पुनर्वादो यद्दानपारमितायां चरन्ति शीलपारमितायां चरन्ति॥ क्षान्तिपारमितायां चरन्ति॥ वीर्यपारमितायां चरन्ति॥ ध्यानपारमितायां चरन्ति॥ प्रज्ञापार:
मितां चैव नोपलभन्ते॥ कः पुनर्वादो यत्प्रज्ञापारमितायां चरन्ति॥ स्कन्धधात्वायतनान्येव नोपलभन्ते॥ कः पुनर्वादो यत्स्कन्धधात्वायतनानि निरोधयन्ति॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गमप्येव नोपलभन्ते॥
कः पुनर्वादो यत्स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गं भावयन्ति॥ अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां नोपलभन्ते॥ कः पुनर्वादो यदध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां भावयन्ति॥ आ
र्यसत्यान्यपि नोपलभन्ते॥ कः पुनर्वादो यदार्यसत्यानि निरोधयन्ति॥ अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्नोपलभन्ते॥ कः पुनर्वादो यदप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तीर्भावयन्ति॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहित

तं भविष्यति समसमायुःप्रमाणं भविष्यति विंशतिवर्षसहस्राणि ते तत्र कारिनिष्क्रम्य सूरिनिष्क्रमाय प्रव्रजिष्यन्ति एवं ते च यत्र यत्र विहरिष्यन्ति तत्र तत्र पञ्चवर्णिकानां कुसुमानां कुसुमवर्षाणि
प्रपतिष्यन्ति तस्मादानन्द उत्तमं विहारं विहर्त्तुकामेन वोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं तथागतविहारं विहर्त्तुकामेन वोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरि
तव्यं ॥ ७ ॥ रुत्वान्येषां सहावासो महन्दर्शनि प्रथमकावर्त्तः ॥ ७ ॥ यदि कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चरिष्यति निष्ठागतेनानन्द कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा एवं गन्तव्या:
मनुष्येभ्यो वा देवेभ्यश्च्युत्वा इहोपपन्नः तुषिताद्वा देवनिकायाच्च्युत्वा इहोपपन्न इति ॥ मनुष्येष्वियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता विस्तरेण समुदाचरिष्यति तुषितेषु देवेष्वियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता विस्तरेण प्रचा
रो भविष्यति तथागतव्यवस्थापयितास्मानन्द वोधिसत्त्वो महासत्त्वो भविष्यति य इदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चरिष्यति यः कश्चिदानन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुद्ग्र
हीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति ॥ वोधिसत्त्वयानिकानां वा पुद्गलानामिमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुपदेक्ष्यत्युपदर्शयिष्यति । निष्ठागतेनानन्द कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा
वा एवं गन्तव्यं सम्मुखं मया तेषां तथागतानामर्हतां सम्यक्संवुद्धानामन्तिकादियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता श्रुता उद्गृहीता धारिता वाचिता पर्यवाप्ता वा इति । ते एवं तथागतैरर्हद्भिः सम्यक्संवुद्धैः कृतपूर्वकम
समवधायितव्यमस्माभिरिह श्रवणकाले सम्मुखं तथागतानामन्तिकात् सम्मुखं समवधारितेन श्रावकाणामन्तिकादियं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता श्रुतेति ॥ यः कश्चिदानन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामुद्ग्रहीष्य
ति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति । अर्थतश्च व्यञ्जनतश्चानुगमिष्यति निष्ठागतेनानन्द कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा एवं गन्तव्यं सम्मुखीभूतोऽस्माकं तथागतानामर्हतां सम्यक्संवुद्धानामिति ॥ यः क
श्चिदानन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां श्रुत्वा न प्रतिक्षेप्स्यति न प्रतिवदिष्यति प्रसादयिष्यति तस्य म ॥ पूर्वजिनकृताधिकारस्य स आनन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता

गन्धकामनानेन विदारयश्चविदर्ल्यंयइनयस्यपायमिका विदारयश्चा ॥ तत्क्षणदेवा ॥ तत्र दिकालिकयस्यायात्मिका याश्चैवंवाविमस्त्वा मस्नामत्वाश्रवकपत्यकवद्धरत्निमनिकामति ॥ वाविसत्त्वनियाममव
कामति ॥ बुद्धधर्म्मान्यविपूजयति ॥ सत्त्वाकायहन्ता मनप्राप्यति सर्व्वाकायहन्तामनप्राप्य तथागतार्हन्तस्सम्यक्संबुद्धः सर्व्ववासनानन्तस्तिक्रुगएदाशारविष्यति ॥ अथ खलु त्वकस्यायंषदि देवात्मस्तुयन्तिंग्म
मान्दानवास्ति पृच्छति स्मदीत्वा भगवन्तमेवकियन्ति किस्मारयवकियन्ति किस्मारियकियन्ति किस्मायष्ठि अशरिकृत्संगतम क्यायामतत्यन्न कागश्रीव वंयावृत्यदक्षिंजानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेना
ञ्जलिंप्रणम्यामात्स ॥ तयांचरिकृत्ससमअर्हत्स्य ध्यपश्चामिनाबुद्धानं भगवन्तमान्दानवैरपृच्छेः यथिपर्श्चसुरत्वंस्त्वमान्दानवैरपृच्छेस्तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धमवकियन्ति किस्मारयवकियन्ति किस्मारियकिय
न्ति किस्मावकियन्ति कार्श्चकियन्ति कार्श्चरियकियन्ति नवश्चवाचमदीययन्ति किस्मवयम्हगवन्तेनोनकगतमस्सनचगनाल मनविदारयश्चविदस्ति प्यामायतनागति ॥ सर्व्वश्रावकबुद्धानामिति ॥ अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायां
तयांतिकृत्ससमथागतयांविदित्वा स्मितंप्राविष्कृतवानि स्मा ॥ धर्म्मता खलु पुनर्यदा बुद्धा भगवन्तो यदास्मितंप्राद्धष्कुर्व्वन्ति तदा तस्मकावर्ष्मीनानावर्ण्णा अर्चिषो भगवतो मुखान्निश्चरन्ति स्म ॥ तद्यथा नीलाः
पीतालोहितावदातामाञ्जिष्ठाः भगवतश्शम्लिसादम्रमसासादस्रं लोकधातुं भवरत्नास्पुनरेवागत्य बुद्धो भगवन्तं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य भगवतो मूर्द्धन्यन्तर्हिताः ॥ अथ खल्वायुष्मानानन्दः कृत
यासनादकांसचीवरं प्रावृत्य दक्षिणजानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलिंप्रणम्य भगवन्तमेतदवोचत् ॥ को भगवन्हेतुः कः प्रत्ययस्स्मितस्य प्राडुष्करणाय नाहेतुकंनाप्रत्ययन्तथा
गता अर्हन्तस्सम्यक्संबुद्धास्स्मितंप्राडुष्कुर्व्वन्ति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ एवमान्यानन्द यष्ठिरीकृ भगवानिजनागतेऽध्वनि मानकायमकत्वा नहत्वां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः
त्सपन्न भवकीर्त्तिकृत्समनामानस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा भविष्यन्ति ॥ तथा खलु पुनर्यानन्दावकिर्द्धिकृत्समन्तामन्तां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां समसमारिकृत्संघा भविष्यति समसमवद्धा

ज्ञानात् भगवतां स्वाधिष्ठितां परिगृहीतां करिष्यामि।। यः कश्चिदानन्ददिमां सम्मुखीभूतः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेत्तस्य धूपगन्धमाल्यविलेपनवस्त्रचीवर
च्छत्रध्वजपताकाभिः अनयेमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां उद्गृहीतया धारितया वाचितया पर्यवाप्तया योनिशश्च मनसिकृतया सत्कृतया गुरुकृतया मानितया पूजितया पुष्पधूप
गन्धमाल्यविलेपनवस्त्रचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकाभिः प्रज्ञापारमितां सत्कुर्वन् गुरुकुर्वन् मानयत्पूजयत्केन पूजिता भवामि।। अतीतानागतप्रत्युत्पन्नाश्च बुद्धा भगवन्तः पूजिता भवन्ति। यः
कश्चिदानन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां राधयिमानां शुश्रूषा गौरवं प्रसादं वोत्पादयिष्यति। अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतामन्तिके तेन गौरवं प्र
सादश्चोत्पादितो भविष्यति यथा ते इदमानन्द प्रियश्चासन्नः अप्रियश्चापि तथा त्वयेयं गम्भीरा प्रज्ञापारमिता प्रिया मनापा यास्या अपरित्यक्ता भवतु यथा एकपदमपि न इमां गम्भीरायाः प्रज्ञापार
मितायानन्तर्धापयितव्यं।। बहु अपि ते आनन्द अस्याः प्रज्ञापारमितायाः परिन्दनामारभ्य न संक्षिप्य पुनरनन्त यावद् इदं गम्भीरायाः शीघ्रं प्रज्ञापारमिता भाषा।। तस्मात्तर्हि आनन्द प्रज्ञापारमितायाः अनुपरमा
नानि परीन्दनानि।। अहं त्वमानन्द इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितामनुपरीन्दामि लोकेस्मिन् सदेवमानुषासुरस्य लोकस्यार्थाय यावद्यामि यस्या अपरित्यक्ता बुद्धा अपरित्यक्ता धर्मा अपरित्यक्ता
संघा अपरित्यक्ता अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतामपरित्यक्तानुत्तरा सम्यक्संबोधिः स्य यं गम्भीरां प्रज्ञापारमितां अपरित्यक्ता भवतु। अयं मम शासनानुशासनी।। यः कश्चिदा
नन्द कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा इमां गम्भीरां प्रज्ञापारमितां उद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति प्रवर्तयिष्यति योनिशश्च मनसिकरिष्यति। परेभ्यश्च इमां गम्भीरां प्रज्ञा
पारमितामनेकपर्यायेण विस्तरेणाख्यास्यति देशयिष्यति प्रज्ञपयिष्यति प्रस्थापयिष्यति विवरिष्यति विभजिष्यति उत्तानीकरिष्यति संप्रकाशयिष्यति। स खलु पुनरानन्द कुलपुत्रो वा

वाचयितव्या ॥ ३ स्वर्नायिक्रुगत्तमत्त ॥ कल्याणमित्रपरिगृहीता ॥ किं चाप्यानन्द येन कृतपूर्व्वा वा कृतहस्तिका वा कथगगत्योर्द्दन ॥ सम्यक्संबुद्धस्यान्तिके कुशलमूलमवरोपितं सनतद्विसंवादयि:
ष्यति ॥ श्रावकत्वाय वा प्रत्येकबुद्धत्वाय वा अपि नु खलु पुनरानन्द सत्त्वनिसं विदितमन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन स्तविनयं । दानपारमितायां चरता शीलपारमितायां चरता क्षान्तिपारमितायां चरता
वीर्य्यपारमितायां चरता ध्यानपारमितायां चरता प्रज्ञापारमितायां चरता सर्व्वगन्यनास्तस्य फतिं गहाधिपस्यष्टब्य मम्म स्थार्य्यसत्ये स्वप्रमाराध्यानारूप्यसमापत्तिषु सर्व्वविभाक्रुसमाधिसमापत्तिष्व नगीम
खस्थरि हास्तदगवस्तवेभानद्यगिसम्बित्स्वावधिकवुद्धधर्म्मेषु चरता सर्व्वाकारज्ञतायां चरता सत्त्वनिसंविदितास्त्रानन्द बोधिसत्त्वा महासत्त्वो दानपारमितायां चरतं शीलपारमितायां चरतं क्षान्ति
पारमितायां चरतं वीर्य्यपारमितायां चरतं ध्यानपारमितायां चरतं प्रज्ञापारमितायां चरतं श्रावकत्वाय वा न प्रत्येकबुद्धत्वाय वा स्थापयिति तस्मात्तर्ह्यानन्दानुपरीन्दामि तत्र मां गरीकारं प्रज्ञापार
मितां सत्त्वत्तुनस्त्र मानन्दयमया धर्म्मादेशिता संक्षेपित्वा प्रज्ञापारमितां सर्व्वाकारं धर्म्मादेशनाम् अक्षरूपपर्य्यवाप्य पुनरवनागय धूनरवास्तुऊर्ने मत्त मानन्दगायकाभयवाद्धः स्याः सत्त्व:
मानन्दे मां गरीकारं प्रज्ञापारमितामक्षरूपपर्य्यवाप्यन्तकृपदमपिनागययत्रक्षरवता मत्त्वमानन्दापवाद्धः स्याः सत्त्वमानन्दमां गरीकारं प्रज्ञापारमितामक्षरूपपर्य्यवाप्यिद्धपद: ३९३
मपिपूनरवनागय धूनरवास्तुऊक्षरवता मत्त्वमानन्दापवाद्धः स्याः ॥ तस्मात्तर्ह्यानन्दानुपरीन्दामि तत्र थमां गरीकारं प्रज्ञापारमितां परमया मक्षरीकया धारयितव्या वाचयितव्या पर्य्यवाप
व्याप्रवर्त्तयितव्या यानिशम्य मनसिकर्त्तव्या रवगत्तयावस्तव्य कन्नस्य परिगृहीत नाक्रयपदवाऊननस्तु निरूक्षव यपरिगृहीता चकल्याया । यः कश्चिदानन्द कृतपूर्व्वा वा कृतहस्तिका वा शमां:
गरीकारं प्रज्ञापारमितामक्षरीष्यन्ति धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति पर्य्यवाप्स्यन्ति प्रवर्त्तयिष्यन्ति । यानिशम्य मनसिकरिष्यन्ति तेन कृतपूर्व्वा वा कृतहस्तिका वा इतिकानागतवुद्धसत्त्वन्नानांवः

प्रज्ञापारमितापरीन्दना द्वितीयं कारणं ॥ ~ ॥ सचेत्त्वमानन्द श्रावकयानिकानां पुद्गलानां श्रावकभूमिमारभ्य धर्म्मन्देशयेस्तया च धर्म्मदेशनया ये त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सत्वास्ते स
र्व्वेऽर्हत्वं साक्षात्कुर्युः नैवं त्वया मम श्रावकेण श्रावककृत्यं कृतं स्यात् सचेत्पुनस्त्वमानन्द बोधिसत्वस्य महासत्वस्यैकमपि प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तं पदं देशयेः प्रकाशयेः एवमहं त्वया श्रा
वकेनाराधितः स्यां एवं श्रावकेण श्रावककृत्यं कृतं स्यात् या च पुनस्त्वयैकया धर्म्मदेशनया त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सत्वाः सर्व्वे एवं चानेन मानुष्यकमात्मभावं प्रतिलभ्यार्हत्वं
साक्षात्कुर्युः स एकैकार्हन्दानमयं पुण्यक्रियावस्तु शीलमयं पुण्यक्रियावस्तु भावनामयं पुण्यक्रियावस्तु तत्किं मन्यसे त्वमानन्दापि नु तत्पुण्यक्रियावस्तु बहु ॥ आनन्द आह ॥ बहु भगव
न्बहु सुगत ॥ भगवानाह ॥ अतः स आनन्द बहुतरं पुण्यं प्रसवति यः श्रावकयानिकः पुद्गलो बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तं धर्म्मन्देशयेदन्तश एकदिवसमपि तिष्ठत्वानन्द
एकदिवसं स च यावदर्द्धदिवसमपि तिष्ठत्वर्द्धदिवसं यावन्मुहूर्त्तमपि तिष्ठत्वानन्द मुहूर्त्तकं स च यावन्नालिकामन्तशः स च यावल्लवं वा यावत्तु क्षणमपि तिष्ठत्वानन्द त्वमन्यमानिमेषमात्रमः
पि आसयमानन्द ततो बहुतरं पुण्यं प्रसवति यः श्रावकयानिकः पुद्गलो बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तं धर्म्मन्देशयेत् न तु सर्व्वश्रावकयानिकानां सर्व्वप्रत्येकबुद्धयानिकानां पु
द्गलानां कुशलमूलसमतिक्रान्तं किं सचेदानन्द बोधिसत्वो महासत्वो बोधिसत्वयानिकानां पुद्गलानां प्रज्ञापारमिताप्रतिसंयुक्तं धर्म्मन्देशयेदन्तश एकदिवसमपि अर्द्धदिवसमपि पूर्वाह्णकमपि नाति
क्रान्तमप्या क्षणमपि लवमप्या निमेषमात्रमपि सचेदानन्द बोधिसत्वो महासत्वस्सर्व्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकानां कुशलमूलान्यभिभूय कुशलमूलसमतिक्रान्तो भवति तत्कस्य हेतोः तथा हि सत्वा
सनायानत्वं तां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामा ये तम्यक्संबोधये संप्रदर्शयति समुत्तेजयति समादापयति निवेशयति प्रतिष्ठापयति ॥ नैवमानन्द बोधिसत्वो महासत्वो यत्

कल्प इदिमावा ज्ञियमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोत्स्यन्ते। सत्या सत्वस्य भविष्यन्ति सर्व्वाकारज्ञतायाः। तत्कस्य हेतोः ४ प्रज्ञापारमितानिर्ज्जाता ह्यानन्द बुद्धानां भगवतामनुत्तरा सम्यक्संबोधिः ४ येपि ते आनन्दातीतेध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा अभूवंस्तेषामप्यानन्द बुद्धानां भगवतां प्रज्ञापारमितानिर्ज्जातैवानुत्तरा सम्यक्संबोधिः ४ येपि ते भविष्यन्त्यनागतेध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा अभूवंस्तेषामप्यानन्द बुद्धानां भगवतां प्रज्ञापारमितानिर्ज्जातैवानुत्तरा सम्यक्संबोधिः ४ येपि ते आनन्देतर्हि पूर्वस्यां दिशि दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामधऊर्द्ध्वं विदिक्षु दशदिग्लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्म्मं देशयन्ति। तेषामप्यानन्द बुद्धानां भगवतां प्रज्ञापारमितानिर्ज्जातैवानुत्तरा सम्यक्संबोधिः ४ तस्मात्तर्ह्यानन्द बोधिसत्वेन महासत्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुकामेन इह प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं। तत्कस्य हेतोः ४ एषा ह्यानन्द बोधिसत्वानां महासत्वानां माता जनयित्री यदुत प्रज्ञापारमिता। ये केचिदानन्द बोधिसत्वा महासत्वाः प्रज्ञापारमितायां शिक्षिष्यन्ते सर्व्वे ते निर्य्यास्यन्त्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ॥ तस्मात्तर्ह्यानन्द मां प्रज्ञापारमितां भूयस्या मात्रया परीन्दामि। तत्कस्य हेतोः ४ यथा ह्यानन्द तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां धर्म्मकायस्य ष्येयदुत प्रज्ञापारमिताकाश ४ येपि ते आनन्द पूर्वस्यां दिशि दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामधऊर्द्ध्वं विदिक्षु दशदिग्लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्म्मं देशयन्ति। तेषामप्यानन्द बुद्धा भगवन्तः प्रज्ञापारमिताकाशाद्देशयन्ति॥ येपि ते आनन्दातीतेध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा अभूवंस्तेपि प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा धर्म्मं देशितवन्तः। येपि ते आनन्द भविष्यन्त्यनागतेध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा भविष्यन्ति तेपि प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोध्य धर्म्मं देशयिष्यन्ति। येपि ते आनन्दातीतानागतप्रत्युत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां श्रावकाः सर्व्वे ते इह प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वा परिनिर्वृताः परिनिर्वान्ति परिनिर्वास्यन्ति च॥ इति महायाविज्ञता॥

नि।

करयुक्तासत्त्वयुद्धं गतं वस्तु थानानात्वसमारूढं। इति। एवं ह्यानन्द सर्व्वधर्म्मा स्वकृथानानात्वसमारूढं। इति। न धर्म्मा धर्म्मस्यात्मसमारूढं। इति। न धर्म्मा धर्म्मं पश्यन्ति। न धर्म्मा धर्म्मं जानन्ति। सर्व्वधर्म्मा ह्यानन्दा-
ऽजानकाऽपश्यकाऽक्रियासमर्थ्याः। आगत्कस्य हेतोः। निरीहकाऽग्राह्या ह्यानन्द सर्व्वधर्म्माऽग्राह्या निरीहकतयाऽचिन्त्याः सर्व्वधर्म्मा मायापुरुषोपमाऽवेदका ह्यानन्द सर्व्वधर्म्माऽसार-
कतया॥ एवं चरन्नानन्द बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति प्रज्ञापारमितायां न क्वचिद्धर्म्मे अभिनिविशते। एवं शिक्षमाण आनन्द बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चरति प्रज्ञापारमितायां न क्वचि-
द्धर्म्मेऽभिनिविशते। एवं शिक्षमाण आनन्द बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शिक्षते प्रज्ञापारमितायां। सर्व्वपारमितापूरणप्राप्तुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इयं हि शि-
क्षायाः अग्रमाख्यायते श्रेष्ठमाख्यायते ज्येष्ठमाख्यायते वरमाख्यायते प्रवरमाख्यायते प्रणीतमाख्यायते उत्तममाख्यायते निरुत्तममाख्यायते। सर्व्वलोकहिता सर्व्वलोकसुखाजना अनाथानाथकरी बुद्धाः
नुज्ञाता बुद्धप्रशस्ता॥ यत्र शिक्षित्वा तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा इमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं दक्षिणेन पाणिनोत्क्षिप्य पुनरपि निक्षिपेयुः पुनर्न च तथा भवत्कस्यचिदुत्क्षिप्तो वायं त्रिसाहस्र-
महासाहस्रो लोकधातुर्निक्षिप्तो वेति॥ तत्कस्य हेतोः॥ इयं ह्यानन्द प्रज्ञापारमिता शिक्षा यत्र शिक्षित्वा बुद्धानां भगवतामतीतानागतप्रत्युत्पन्नेषु धर्म्मेष्वसङ्गज्ञानदर्शनमुत्पन्नं। यावत्य आनन्द शिक्षाः
सर्व्वासामानन्द शिक्षाणामियं प्रज्ञापारमिताशिक्षाऽग्रमाख्यायते श्रेष्ठमाख्यायते ज्येष्ठमाख्यायते वरमाख्यायते प्रवरमाख्यायते प्रणीतमाख्यायते उत्तममाख्यायते निरुत्तममाख्यायते। आकाशस्य ह्यानन्द प्रमाणस्याप-
र्यन्तस्याऽक्षयीकत्वं मन्यते यः प्रज्ञापारमितायाः प्रमाणस्य पर्यन्तमस्याम्र्दांकत्वं मन्यते॥ तत्कस्य हेतोः॥ अप्रमाणा ह्यानन्द प्रज्ञापारमिता अनन्ता ह्यानन्द प्रज्ञापारमिता॥ प्रमाणमात्राः प्रमाणमाख्यातं नामका-
यपदकायव्यञ्जनकायाः ह्यानन्द प्रमाणबद्धा न प्रज्ञापारमिता प्रमाणबद्धा॥ ७ ॥ इति श्रीमहाबोधिप्राप्तये पूर्व्यवादःस्त्वाकसंरक्षणीयं काव्यशमित्रकृतानि कायव्यानि॥ ८ ॥ एवमकृत्वायुः

का२

पारमितासु चरन्न चतुर्षु स्मृत्युपस्थानेषु चरन्न सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु चरन्नाध्यात्मशून्यतायां चरन्न बहिर्द्धाशून्यतायां चरन्न्यावदभावस्वभावशून्यतायां चरन्नप्रमाणध्याना
रूप्यसमापत्तिषु चरन्नार्यसत्येषु चरन्न सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिज्ञासु चरन्न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु चरन्न तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु चरन्न
र्वाकारज्ञतायां चरन्न कुशलमूलैर्विवर्द्धमानो ऽस्थानमनवकाशो यदनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्वात्येः । यदि तावत्सत्त्वान्न दक्षिणेविचयन सत्त्वारक्षन्यन न प्रज्ञापारमितायामभ्यासयोगं चरन्न ज्ञेयविषयदोषे चरन्न
मायकर्मणे चर्यासत्त्वगमेवउकिन्न समुदागमस्य सन्नियामिकता । तन्नियतं सत्त्वसत्तावन्तु ॥ ⌐ ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयते स्म । पश्यसि शारिपुत्र तथागतं । शारिपुत्र आह । पश्यामि भगवन्यथा शारिपु
त्र आह पश्यामि भगवन्तं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं पश्यन्ति स्म । भिक्षुसंघपरिवृतं बोधिसत्त्वगणपरिवृतं धर्मं देशयन्तं सागरनागराजपर्यायं ऽष्टादिगम्यान्यायामतैव नर्दीक्षि । श्रीसमुद्रवेनिर्जनोवर्मोदवेशतः
विमुक्तिविशुद्धिं विमुक्तिपुत्र ज्ञानदर्शनेन महासत्त्वानाम् । कलकरुणो । कलकर्णशीर्षपद्मनरावचरन्न पापकस्य कायेः । यदि शीलस्कन्धं समाधिस्कन्धं सम्यक्सहायमविमुक्तिविशेषसर्वविद्वांसो भगवान्यदा प्रज्ञापारमिताः
प्रापके बोधिसत्त्वयानिकैः श्रुता ॥ अथ खलु भगवान्पुनरेवायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयते स्म ॥ यत्र शारिपुत्र संस्कृतं कायेन कारणं ऽस्मिन्धरितानि पश्यन्ति स्म ॥ केन कारणेन तथागतमर्हन्तं ३९४
सम्यक्संबुद्धं श्रावकयानिका वा प्रत्येकबुद्धयानिका वा बोधिसत्त्वयानिका वा पृथग्जनाः सर्वबुद्धस्य तमकारयेत तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य न रूपं पश्यन्ति स्म ॥ सर्वबुद्धप्रभावाधिष्ठानसंधानतया बुद्धि
न्द्रियस्यावतारासमागच्छति ॥ तत्कस्य हेतोः नाधिष्ठानसंदर्शनादिति भगवान्तथागतस्य समाशारिपुत्रसमन्तरूपं न पश्यन्ति स्म ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयते स्म ॥ एवं ह्यानन्द सर्वधर्माः
चक्षुषोऽनाभासमागच्छन्ति न धर्मा धर्मस्याभासमागच्छन्ति न धर्मा धर्मं पश्यन्ति न धर्मा धर्मं जानन्ति । यथा पुनरयं सारिपुत्र भगवता तथागतेन सम्यक्संबुद्धस्य श्रावकाः प्रत्येकबुद्धयानिका बोधिसत्त्वयानिकाः

रूसक

यवलनेकत्रयपरिणामयति।किम्वायपरिणामयति।कुत्रवापरिणामयति।एवंखलुसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वाशीलपारमितांपरिपूरयति।सुभूतिराह।कथंभगवन्बोधिसत्त्वो
महासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वावीर्यपारमितांपरिपूरयति॥भगवानाह॥इहसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वावीर्यंसंजनयति।नादंयोजनंवागत्वायोजनशतंवागत्वायो
जनसहस्रंवायोजनशतसहस्रंवायोजनकोटीनियुतशतसहस्रंवालोकधातुंवालोकधातुसहस्रंवालोकधातुशतसहस्रंवालोकधातुनियुतशतसहस्रंवालोकधातुकोटींवालोकधातुकोटीशतंवा
लोकधातुकोटीसहस्रंवालोकधातुकोटीशतसहस्रंवालोकधातुकोटीनियुतशतसहस्रंवागत्वागत्वानेकसत्त्वमपिगवरगगमनभिकायदषूनखुति।स्थापयेयं।श्रोतआपत्तिफलेवासकृदागामिफलेवा
अनागामिफलेवाअर्हत्त्वेवाप्रतिष्ठापयेयंप्रत्येकबोधौवाप्रतिष्ठापयेयं।अनुत्तरायांवासम्यक्संबोधौप्रतिष्ठापयेयं।तानिचकुशलमूलानिसर्वसत्त्वसाधारणानिकृत्वानुत्तरायांसम्यक्संबोधौपरिणामयति।कथ
पंपरिणामयति।यथासर्वत्रिविभवद्विर्नखवलति।कावापरिणामयति।किम्वापरिणामयति।कुत्रवापरिणामयति॥एवंखलुसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वावीर्यपारमितांपरिपूरयति।सुभूतिराह॥
कथंभगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वाध्यानपारमितांपरिपूरयति॥भगवानाह॥इहसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वाप्रथमंध्यानमुपसंपद्यविहरति।द्वितीयंध्यानमुपसंपद्य
विहरति।तृतीयंध्यानमुपसंपद्यविहरति।चतुर्थंध्यानमुपसंपद्यविहरति॥उत्पन्नानांचाम्विलयकर्मिकान्धर्मान्कुशलमूलायसदिशान्सर्वसत्त्वसाधारणानिकृत्वासर्वाकारज्ञतायांपरिणामयति।कथंपरिणामय
ति।यथाध्यानानिचध्यानाङ्गानिचतस्मिन्नसमयेनायत्तरोग।एवंखलुसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वाध्यानपारमितांपरिपूरयति।सुभूतिराह।कथंभगवन्बोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासु
शिक्षित्वाप्रज्ञापारमितांपरिपूरयति॥भगवानाह॥इहसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःषट्सुपारमितासुशिक्षित्वानकस्मिन्नसमयधर्मेधर्ममनुपश्यीविहरति।निर्विकल्पविदायसर्वाभावकायेनवाऽक्यकायेनवानवमीधर्मतांसाक्ष

६२

ष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत्। केन कारणेन भगवन्प्रज्ञापारमिताऽमासवज्ञा॥ भगवानाह॥ सूत्रेयत्वादानन्द प्रज्ञापारमिताऽप्रमाणवज्ञा विविक्तादानन्द प्रज्ञापारमिताप्रमाणव
ज्ञा यपि त आनन्दास्त्वं वच्चनीयाऽनितथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः तेपि बुद्धा भगवन्तः नैव प्रज्ञापारमिता नष्टपुराविज्ञानं च प्रज्ञापारमिता नोपलभ्यन्ते यपि त आनन्द रुविष्यन्ता
नागतध्वनि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः तेपि बुद्धा भगवन्तः नैव प्रज्ञापारमिता नष्टपुराविज्ञानं च प्रज्ञापारमिता नोपलभ्यन्ते। यपि त आनन्द एतर्हि दशदिशि लोकधा
तौ अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्मं देशयन्ति तेपि बुद्धा भगवन्तः नैव प्रज्ञापारमिता नष्टपुराविज्ञानं च प्रज्ञापारमिता नोपलभ्यन्ते॥ तत्कस्य हेतोः आकाः
शं स आनन्द कापि त्वं मन्यते यः प्रज्ञापारमिता याः स यं मन्यत न च प्रज्ञापारमिता नोपलभ्यन्ते॥ नष्टानपारमिता नोपलभ्यते। न वीर्यपारमिता नोपलभ्यते। न क्षान्तिपारमिता नोपलभ्यते। न शीलः
पारमिता नोपलभ्यते। न दानपारमिता नोपलभ्यते॥ अध्यात्मशून्यतावदिह्यो भूत्वा बहिर्धाशून्यतावदिह्यो भूत्वा यावदभावस्वभावशून्यता नोपलभ्यते न नष्टा॥ स्मृत्युपस्थान सम्यक्प्रहाणः
ऋद्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गा नोपलभ्यन्ते न नष्टाः॥ आर्यसत्यानि ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयो नोपलभ्यन्ते न नष्टाः। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि नोपलभ्यन्ते न नष्टानि॥ स ३७
र्वविमोक्षसमाधिसमापत्तयोऽभिज्ञा नोपलभ्यन्ते न नष्टाः। दशतथागतबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदोऽष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा नोपलभ्यन्ते न नष्टाः॥
सर्वाकारज्ञता नोपलभ्यते न नष्टा न हि धर्माणां धर्मता नष्टा स्थितिर्धर्मस्थिता नाशितव्यानुपलभ्यते प्रज्ञापारमिता॥ ॥ स्तुतिपरिवर्तो नाम नवमः॥ ॥ अथ ख
लु भगवाञ्जिह्वेन्द्रियं निर्णाम्य सर्वावन्तं मुखमण्डलं जिह्वेन्द्रियेणाच्छादयित्वायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत्॥ तत्किं मन्यसे आनन्दापि नु कश्चिदेवंरूपेण जिह्वेन्द्रियेण वितथवादी स्याद्वा अन्यथावादी स्यात्॥ आन

यति । प्राणातिपातविरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये प्राणातिपातात्प्रतिविरता भवन्ति ॥ तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना चादत्तादानात्प्रतिविरतो भवति परांश्चादत्तादानप्रतिविरतौ समादापयति । अदत्तादानविरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये ऽदत्तादानात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च काममिथ्याचारात्प्रतिविरतो भवति । परांश्च काममिथ्याचारप्रतिविरतौ समादापयति । काममिथ्याचारविरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये काममिथ्याचारात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च मृषावादात्प्रतिविरतो भवति परांश्च मृषावादविरतौ समादापयति । मृषावादाद्विरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये मृषावादात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च परुषवचनात्प्रतिविरतो भवति परांश्च परुषवचनविरतौ समादापयति परुषवचनविरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये परुषवचनात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च पिशुनवचनात्प्रतिविरतो भवति परांश्च पिशुनवचनविरतौ समादापयति । पिशुनवचनविरतस्य वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये पिशुनवचनात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च संभिन्नप्रलापात्प्रतिविरतो भवति । परांश्च संभिन्नप्रलापविरतौ समादापयति । संभिन्नप्रलापविरतस्य वर्ण्णं भाषते ये ऽपि चान्ये संभिन्नप्रलापात्प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना चाभिध्यायाः प्रतिविरतो भवति । परांश्चाभिध्याविरतौ समादापयति । अभिध्याविरतस्य वर्ण्णं भाषते ये ऽपि चान्ये ऽभिध्यायाः प्रतिविरता भवन्ति । तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च व्यापादात्प्रतिविरतो भवति । परांश्च व्यापादविरतौ समादापयति । व्यापादविरतस्य वर्ण्णं भाषते ये ऽपि चान्ये व्यापादात्प्रतिविरता भवन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरतो भवति परांश्च मिथ्यादृष्टिविरतौ समादापयति मिथ्यादृष्टिविरतस्य वर्ण्णं भाषते ये ऽपि चान्ये मिथ्यादृष्टेः प्रतिविरता भवन्ति तेषामपि वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ स तया शीलपारमितया न कामधातुं प्रार्थयति न रूपधातुं प्रार्थयति नारूप्यधातुं प्रार्थयति न श्रावकभूमिं प्रार्थयति न प्रत्येकबुद्धभूमिं प्रार्थयति अन्यत्र तत्कुशलमूलं सर्वसत्त्वैः सार्द्धं साधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणा

श१

स्थापयति। यावद्बोधिमण्डं निषण्णो भवति। तत्र च नियोजयति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति। तत्र च यथा धर्मचक्रं प्रवर्त्तयिष्यति। तानि च कुशलमूलानि सर्वसत्त्वसाधारणानि कृत्वानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परि
णामयति। तथा च परिणामयति यथा सर्वत्रिविशुद्धिर्न प्रवर्त्तते। केन वा परिणामयति किं वा परिणामयति कुत्र वा परिणामयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षान्तिपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमि
तां परिगृह्णाति। कथं च परिगृह्णाति। यथा नाक्रामति। कायवन्तात्तत्करोति॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा दानपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवा
नाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा कायेन चित्तेन च वीर्यं न निक्षिपति। सर्वज्ञैर्यमयानेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधिं बोधिचर्यायां ध्यानमयानारिसंबोद्धव्या। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ सत्त्वानां च
कृतेन योजनं गच्छति योजनसहस्रं वा योजनशतसहस्रं वा यावल्लोकधातौ नियुतं गच्छति सहस्रं वा लोकधातुं गच्छति लोकधातुं गच्छति लोकधातुसहस्रं वा लोकधातुशतसहस्रं वा लोकधातुकोटीनियुतशतसहस्रं वा ग
त्वा वीर्यपारमितायां स्थित्वा एकमपि सत्त्वमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति। स बोधिसत्त्वयानिकं पुद्गलं तं तत्र बोधिचर्यायां प्रतिष्ठापयति। श्रावकयानिकं पुद्गलं श्रावकबोधौ पुद्गलं श्रावकत्वाः
प्रतिष्ठापयति प्रत्येकबुद्धयानिकं पुद्गलं प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति यत्तु गत्वा एकसत्त्वमपि दशसु कुशलेषु कर्मपथेषु समादापयति। स तदुभयं सर्वदानं दत्त्वा आमिषदानेन सत्त्वान् संतर्पयति। स तत्कुशलमूलं तन्न श्राव
कभूमौ वा न प्रत्येकबुद्धभूमौ वा परिणामयत्यन्यत्र सर्वसत्त्वैः सार्धं साधारणं कृत्वानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति। तथा च परिणामयति यथा त्रिमण्डलविशुद्धिर्न प्रवर्त्तते। केन वा परिणामयति किं वा परिणा
मयति। कुत्र वा परिणामयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा दानपारमितां परिगृह्णाति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा शीलपार
मितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय। यावद्बोधिमण्डमनुगमिष्यन्नैव आत्मना प्राणातिपातात् प्रतिविरतो भवति परांश्च प्राणातिपातविरतौ समादा

दुःखसंज्ञामनसिकाराद्ध्यानाप्रमाणमुपसंपद्य विहरति । स पुनरौदारिकसंज्ञायाः प्रहाणादाकाशसंज्ञायाश्च मनसिकारादाकाशानन्त्यायतनमुपसंपद्य विहरति । स आकाशानन्त्यसंज्ञाया अमनसिकारा-
द्विज्ञानानन्त्यायतनमुपसंपद्य विहरति । स आकिंचन्यायतनमु आनन्त्यसंज्ञामनसिकारादाकिंचन्यायतनमुपसंपद्य विहरति । स नैवसंज्ञानासंज्ञाया आनन्त्यसंज्ञाया मनसिकारान्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य वि-
हरति । स तेषां ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीनां विपाकं न परिगृह्णात्यन्यत्र यत्र सर्वसत्त्वानामर्थकल्प्य ॥ तत्रोपपद्यते स कानास्त्वान्यसू पारमिताः परिपूरयति ॥ दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्ति-
पारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रामति बुद्धांश्च भगवतः पर्युपास्ते रूपविशुद्धिं गिरा परिशुद्धीकुर्वन्ननुगतसत्त्वावबोधाय यथाकायान निवृत्तगतसत्त्वाः
निः सर्वसत्त्वसाधारणानि कृत्वानुत्तरायै सम्यक्संबोधये परिणामयति । तथा च परिणामयति यथास्ति विसम्बुद्धिर्नैवमिति कायाय परिणामयति किं वाय परिणामयति कृत्वाय परिणामयति । एवं खलु सुभूते बो-
धिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितां परिगृह्णाति ॥ सरूनयाद ॥ कथं भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमितां परिगृह्णाति । भगवानाह । इह सुभूते बोधिस-
त्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा दानपारमितां द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः शीलपारमितां द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः क्षान्तिपारमितां द्वयतः समनुपश्यति न ल-
क्षणतो नानिमित्ततो वीर्यपारमितां द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततो ध्यानपारमितां द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः प्रज्ञापारमितां द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः
एवं स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानि मार्गं न द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां न द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः
तः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः आर्यसत्यानि ध्यानान्यप्रमाणारूप्यसमापत्तीर्न द्वयतः समनुपश्यति न लक्षणतो नानिमित्ततः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि विमोक्षद्वाराणि न द्वयतः समनुपश्यति न-

मयति ॥ न च परिणामयति । यथा प्राप्तिर्विशुद्धिर्न प्रवर्त्तन्ते ॥ को वा परिणामयति किन्नाम परिणामयति कुत्र वा परिणामयति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा शीलपारमितां परिगृह्णा-
ति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा क्षान्तिपारमितां परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावद्बोधिमण्डनिषण्णस्य म-
नुष्यैर्वाऽमनुष्यैर्वा वि[illegible] विकृत्य माक्रुश्याद यद्यप्यङ्गप्रत्यङ्गानि छित्वादाय गच्छन्तु बोधिसत्वस्य महासत्वस्य वीर्यपारमितायां स्थितस्यैवं भवति ॥ को मां छिनत्ति को वा छिनत्ति किन्नाम छिनत्ति न ग्रवास्यैवं भवति सूत्र-
स्या मन्त्रा यथा मया समर्थ्ययकायः परित्यक्ता मिति न वेद्यागमस्याङ्गप्रत्यङ्गानि छित्वा गच्छन्ति ॥ धर्मश्चास्य प्रत्युपस्थितो मनसिकारो रूपविकल्पानि बहूनि गणनसमतानि न श्रावकयानप्रत्येकबुद्धभूमौ यायां परिणामयत्यन्य-
त्र सर्वसत्वैः सार्द्धं साधारणानि कृत्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति ॥ न च परिणामयति यथा प्राप्तिर्विशुद्धिर्न स्यात् ॥ को वा परिणामयति किन्नाम परिणामयति कुत्र वा परिणामयति ॥ एवं खलु सुभूते बोधि-
सत्वो महासत्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा क्षान्तिपारमितां परिगृह्णाति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितां परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महा-
सत्वो विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । वितर्कविचाराणां व्युपशमादध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं समा-
धिजं प्रीतिसुखं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरति स्मृतिमान् संप्रजानन् सुखं च कायेन प्रतिसंवेदयति यत्तदार्या आचक्षते उपेक्षकः स्मृतिमान् सुखविहारी तृतीयं ध्यानमुप-
संपद्य विहरति ॥ स सुखस्य च प्रहाणाद्दुःखस्य च प्रहाणात्पूर्वमेव सौमनस्यदौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखासुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति ॥ स सर्वसत्वेषु सुखसंज्ञामनसिकारान्मैत्री-
मप्रमाणमुपसंपद्य विहरति ॥ स सर्वसत्वेषु दुःखसंज्ञामनसिकारात्करुणामप्रमाणमुपसंपद्य विहरति ॥ स सर्वसत्वेषु मुदितासंज्ञामनसिकारान्मुदितामप्रमाणमुपसंपद्य विहरति ॥ स सर्वसत्वेषु सुखः
सा।

यां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। तथा च परिणामयति यथास्य त्रिविधा बुद्धिर्न भवति। केन वा परिणामयति। किं वा परिणामयति कुत्र वा परिणामयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितो दान
पारमितां परिगृह्णाति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितः शीलपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितो न रा
गसहगतं चित्तमुत्पादयति। न द्वेषसहगतं चित्तमुत्पादयति न मोहसहगतं चित्तमुत्पादयति। न विचिकित्सासहगतं चित्तमुत्पादयति। अन्यत्र सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्विहरति एवं कुशलमूलं
न श्रावकभूमौ वा न प्रत्येकबुद्धभूमौ वा परिणामयति। अन्यत्र सर्वसत्वैः साधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। तथा च परिणामयति यथास्य त्रिविधा बुद्धिर्न भवति। केन वा परिणाम
यति। किं वा परिणामयति। कुत्र वा परिणामयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितः शीलपारमितां परिगृह्णाति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपार
मितायां स्थितः क्षान्तिपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितः स्कन्धानपि उपपरीक्षते फेनपिण्डोपमं रूपं प्रत्यवेक्षते। बुद्बुदोपमां वेदनां प्रत्यवेक्षते। मरीच्युपमां सं
ज्ञां प्रत्यवेक्षते। कदलीस्कन्धोपमान् संस्कारान् प्रत्यवेक्षते। मायोपमं विज्ञानं प्रत्यवेक्षते। तस्यैवं प्रत्यवेक्षमाणस्य पञ्चसु स्कन्धेषु न कस्यचित् संज्ञा उत्पद्यते। तस्यैवं भवति। कस्य वा रूपं क
स्य वा वेदना कस्य वा संज्ञा कस्य वा संस्काराः कस्य वा विज्ञानं। तस्यैवं प्रत्यवेक्षमाणस्यैवं भवति। को वा आक्रुश्यते को वा परिभाष्यते। को वा आक्रोशति को वा परिभाषते। कस्य वा व्यापाद उत्पद्यते। स तत्कुशलमूलं
सर्वसत्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। तथा च परिणामयति। यथास्य त्रिविधा बुद्धिर्न भवति। केन वा परिणामयति। किं वा परिणामयति। कुत्र वा परिणामयति। एवं खलु सुभूते
बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितः क्षान्तिपारमितां परिगृह्णाति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितो वीर्यपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते

सांवनानिमित्तेन॥ सर्वविमोक्षसमाधिं समापद्यते॥ अथ योगमुखानि निरुध्यन्ते॥ समनन्तरमध्यगतिनिरावरणानानिमित्तेन॥ अध्यगवत्सवेआभयस्यमिति विपश्यति क्वचिद्धर्मान्न रुध्यते॥ समनन्तरमध्यगतिनिरावरणानानिमि-
त्तेन॥ सर्वाकारान् हितान्न रुध्यते॥ समनन्तरमध्यगतिनिरावरणानानिमित्तेन॥ सर्वधर्मान्न रुध्यते॥ समनन्तरमध्यगतिनिरावरणानानिमित्तेन॥ ॐ स्थवं यं यथा न कंचिद्धर्मं निःकासयति। स यथावादी तथाकारी भवति।
सकानि कुशलमूलानि सर्वसत्त्वैः सार्द्धं साधारणानि कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। कथं च परिणामयति। यथा सर्वज्ञता बुद्धिर्न भवति। का वा न परिणामयति। किं वा परिणामयति। केन वा परि-
णामयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वीर्यपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमितां परिगृह्णाति॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ध्यानपारमितायां
स्थित्वा दानपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ध्यानपारमितायां स्थित्वा विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसं-
पद्य विहरति॥ वितर्कविचाराणां व्युपशमादध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं समाधिजं प्रीतिसुखं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। स प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरति स्मृतिमान् सं- ४०४
प्रजानन् सुखं च कायेन प्रतिसंवेदयति यत्तदार्या आचक्षते उपेक्षकः स्मृतिमान् सुखविहारीति निष्प्रीतिकं तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति॥ स सुखस्य च प्रहाणाद्दुःखस्य च प्रहाणात् पूर्वमेव च सौमनस्यदौर्मनस्य:
योरस्तंगमाददुःखमसुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति॥ एवमाकाशानन्त्यायतनं समापद्यते। विज्ञानानन्त्यायतनं समापद्यते। आकिंचन्यायतनं समापद्यते। नैवसंज्ञानासंज्ञा-
यतनं समापद्यते [illegible] पद्य विहरति॥ स ध्यानपारमितायां स्थितोऽविक्षिप्तमानसः सर्वसत्त्वानामामिषदानेन धर्मदानेन च दानं ददाति परांश्चामिषदाने धर्मदाने च समादापयति। आमिषदानस्य धर्मदानः
स्य च वर्णं भाषते यथापि चान्ये आमिषदानं धर्मदानं ददति तेषां च वर्णवादी भवति समनुज्ञः। न च श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा परिणामयति सर्वसत्त्वैः सार्द्धं साधारणं कृत्वा तं लन

ज्ञायतनानि नायस्तरंगत। शमीक्य समन्त्वादं शमीक्य समन्त्वादंगतानि नायस्तरंगत। दानपारमितां नायस्तरंगत॥ शीलपारमितां नायस्तरंगत॥ क्षान्तिपारमितां नायस्तरंगत। वीर्यपारमितां नायस्तरंगत। ध्यानपारमितां नायस्तरंगत। प्रज्ञापारमितां नायस्तरंगत। स्मृत्युपस्थानानि नायस्तरंगत। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगानि। आर्याष्टांगमार्गं नायस्तरंगत। अध्यात्मशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां नायस्तरंगत। आर्यसत्यानि नायस्तरंगत। ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीः सर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान्नायस्तरंगत। संस्कृतधातुन्नायस्तरंगत। असंस्कृतधातुन्नायस्तरंगत। अनुपस्तरमाणो नानात्मसंज्ञी नानात्वसंज्ञी संस्कृतानामनुत्पादयन्ननुत्पादयमानानि निरोधयति। तत्कस्य हेतोः। तथा हि सुभूते उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा तथागतानां स्थितैवैषा धर्माणां धर्मता धर्मस्थितिता धर्मनियामता सा नेवात्यन्तशून्यता निरवशेषमारविविक्ता विलक्षणता कारणाकारणमिति संयुक्तैर्मनसिकारैर्न विविधदिशामार्गवर्तिना सर्वकुशलसमस्तं सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधये परिणामयति। कथं च परिणामयति। यथा सर्वविषयबुद्धिर्न रूपविकल्पिका। किं वा परिणामयति कुत्र वा परिणामयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ध्यानपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमितां परिगृह्णाति॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा दानपारमितां परिगृह्णाति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न च धर्मान् शून्यान् समनुपश्यति। कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्मान् शून्यान् समनुपश्यति। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नध्यात्मशून्यतामध्यात्मशून्यतां गतिं नायस्तरंगत। बहिर्धाशून्यतां बहिर्धाशून्यतां गतिं नायस्तरंगत। अध्यात्मबहिर्धाशून्यतामध्यात्मबहिर्धाशून्यतां गतिं नायस्तरंगत। यावदभावस्वभावशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां गतिं नायस्तरंगत। सत्यामपि शून्यतामपि खलु बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुपन्नो नायस्तरंगत। शून्यमिति वा अशून्यमिति वा वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं नायस्तरंगत। शून्यमिति वा

गवा बोधिसत्वो महासत्वो विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्म्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति वितर्कविचाराणां व्युपशमादध्यात्मं संप्रसादाच्चेतस एको:
भावादवितर्कमविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। प्रीतेश्च विरागादुपेक्षको विहरति स्मृतिमान्संप्रजानन्सुखं च कायेन प्रतिसंवेदयति। यत्तदार्या आचक्षते उपेक्षकः स्मृ
तिमान्सुखविहारी तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। सुखस्य च प्रहाणाद्दुःखस्य च प्रहाणात्पूर्वमेव च सौमनस्यदौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखासुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। स
ध्यानानां ध्यानाङ्गानान्निमित्तं न गृह्णाति। स चतुर्ध्यानं समापद्य विलोमलोकविधमृद्धिविधिं प्रत्यनुभवति। विस्तरेणैवमकल्प्या यावद्दिव्येन श्रोत्रधातुना उभौ शब्दौ शृणोति दिव्यान्मानुष्यकांश्च। परसत्वानां
परपुद्गलानां चेतसैव चित्तं प्रजानाति विस्तरेण यावदनुत्तरं चित्तमनुत्तरं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति। अनेकविधं पूर्वनिवासमनुस्मरति विस्तरेण यावद्दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेण यावद्य
थाकर्म्मोपगान्सत्वान्प्रजानाति। स नृदपं च सत्वरिहास्यकिस्ता यावद्बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं गच्छति। बुद्धान्भगवतः पर्युपास्ते परिपृच्छति शृणोति कुशलमूलान्यवरोपयति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधय:
यति। तानि च कुशलमूलानि न श्रावकभूमौ वा न प्रत्येकबुद्धभूमौ वा परिणामयत्यन्यत्र सर्वसत्वैः सार्द्धं साधारणानि कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। यथश्राशिविभवंछेन स्ययति।। को:
वा परिणामयति किं वा परिणामयति कुत्र वा परिणामयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितो वीर्यपारमितां परिगृह्णाति।। सहितिवाद।। कथं भगवन्बोधिसत्वो महास
सत्वो ध्यानपारमितायां स्थितः प्रज्ञापारमितां परिगृह्णाति।। भगवानाह।। इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितायां स्थितो रूपं नोपलभते। वेदनासंज्ञासंस्कारान्विज्ञानं नोपलभते। स्कन्धम

५०१

महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणो गीतया पारमितां परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिविलम्बनामयका मन्दयति ॥ कस्य हेतोः दाना सत्त्वादि

म श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिं नायसत्त्व गमनाय विचिन्त्यापतत्यते ॥ यः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमौ वा पतिसमयति सप्रथमं विलम्बसादमपादायपावश्चाधिमुक्तिनिषदनाय ॥ प्रज्ञापारमितायाः मप्रदानायाविलम्बसाद

यति ॥ आत्मनाप्रज्ञापारमितायाः प्रतिविचारयति ॥ एवं प्रज्ञापारमितायां विचरन्ती समनादापयति ॥ प्रज्ञापारमिताया नविचरन् सर्वसत्त्वमहापयति ॥ यथापि नाम प्रज्ञापारमितायां प्रतिविचरन् रूपवशित्वं पारमिताया सर्वगुणादीरूपवतितमन्

हा ॥ एवमदत्वायादानाक्षमामिथ्यावाचा सत्त्वावादात्यन्तपवनास्ति गुणवचनादवद्धचतापादरि प्रज्ञापारमितायां प्रतिविचरन्तो रूपयति ॥ पर्यवस्थापि प्रज्ञाहाष्टि विचरन्तो समादापयति मिथ्याहष्टि विचः

मश्वत्वमूहाय ना ॥ यथापि प्रज्ञापारमितायां प्रतिविचरन्तो रूपयति ॥ गवामपि वशत्वादीरूपवतिसमनन्तपथनन्वगीसननकाश्चद्धर्मपयायाः यति ॥ श्रावकत्वमायसेकबुद्धत्वमायाग्रनायद्धकानिकुशल

मत्तानि सर्वसत्त्वेषु साधारणानि कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति ॥ न धावयति ॥ समयति प्रत्येकविश्वबुद्धिर्नरुपयति ॥ कायापविसमयति किंवा परिणामयति कुत्र वा परिणामयति ॥ प्र

तं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणो गीतया पारमिता परिगृह्णाति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणोऽगान्तिमितां परिगृह्णाति ॥ भगवानाह ॥

इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणः सामिकिकान्तियतायमानः सर्वमहवाति स्वदनकम्पि द्धर्मरुत्पद्यमानो वा निरुध्यमानो वा भियमानो वा आक्रुश्यमानो वा परिभाष्यमानो वा च्छियमानो वा

यमानो वा नस्यप्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावद्बोधिमण्डनिषण्णस्य यदि सर्वसत्त्वाः आगत्याक्रोशयेयुर्वा परिभाषेरन्वा सत्त्वदण्डैः प्रहारान्दद्युः शस्त्रैर्वा कण्ठश्च स्पन्दति ॥ अन्येषां सर्वधर्माः

यमानो वा न यमानो वा नस्यप्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावद्बोधिमण्डनिषण्णस्य यदि सर्वसत्त्वा आगत्याक्रोशयेयुर्वा परिभाषेरन्वा लोष्ठदण्डशस्त्रप्रहारान्वादद्युः शिरःकण्ठश्चप्रत्यत्तन्वा निश्चयति ॥ अन्यथा वायमि

श्वर्यमानश्शूद्रकचिद्धर्मं आक्रुश्यमानो वा परिभाष्यमानो वा च्छियमानो वा भिद्यमानो वा न्यमानो वा शुक्लानि कुशलमूलानि सर्वसत्त्वसाधारणानि कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति ॥ न धावयति ॥

न्मगुन्स्यामिमिवास्कन्नश्चत्वायगनानिनापत्तरगागन्यानीमिवाग्रगन्यानीमिमश्वीत्यसमत्वादंप्रमीत्यसमत्वायाकानिवानायत्तरगगन्यानीमिवाग्रगन्यानीमीवासर्वयात्रमिगानापत्तरगगन्याञ्जमिः

यज्ञगुन्याञ्जमिवासस्रूपलनसयमुद्धर्द्धिपादस्त्रियवत्तवांश्वंपमार्ग्मनावसरगा॥गन्यानीमिवाग्रगन्याञ्जमिवाग्रत्यसत्याप्रमाराश्वानायत्यासमापरीनोपवतलेगन्याञ्जमिवाग्रगन्याञ्जमिवासर्वविमा

कसमाधिसमायहिमत्रीमत्वानिनोपत्तरगगन्यानीमिवाग्रगन्यानीमिवागन्यानानिमिकप्रविदिकानिनापत्तरगगन्यानीमिवाग्रगन्यानीमिवाग्रसिद्धादगवत्तवेगावध्यप्रमिसंविदावधिकवद्धधर्म्मानापत्त

रगगन्याञ्जमिवाग्रगन्याञ्जमिवाग्रत्तलयांसम्यकंबोधिन्नापत्तरगगन्येमिवाग्रगन्यमिवासंसलमन्याधातुन्नापत्तरगगन्यमिञ्जमिवाग्रगन्यञ्जमिवासञ्जलयहायावमिकायांवबन्धाधिसत्वामसास्त्वायग्रः

दवयानन्दयामिग्रन्नस्वापानन्यागयनंवाजावगथमोग्नानस्यलायत्नेषघ्रपविस्कावमावमकुवातवपूर्वाग्यथत्वाममिमक्रागंरवमित्साप्रवात्ताधीनिवापुष्यध्यपमन्यमात्वविस्तपनवपूर्वीवबकृतधकउयदाका

वायावदन्यकवान्यगवाशिमानूष्यकायिपविकनायकनवानिदयामिसकद्धानंगन्यमिमिग्रगन्यमिमिनापत्तरगा।यावादयामियसेवाद्दकामिकदयिमगन्यमिमिग्रगन्यमिमिनापत्तरगा।कस्यमानस्यावित्र

स्यवाङ्कुद्दविलस्यवास्वकामेनतवमिगत्वस्यदगाः॥सर्वाञ्चगवध्मधर्म्मावग्रहायावमिमिवायांवबकावाधिसत्वस्यमदामसत्वस्यविकत्ताधवतवमिप्रथमविलत्वादमयादायावक्षविमश्रुनिषण्णस्यथावेव

मथगगत्यानलयांसम्यकंवाधिमरिसंबुद्धत्यानमानस्यविलम्बाङकुद्दविलंवाङत्यायगगताथेवाधिसत्वस्यादामत्वस्यग्रहायावमिकायांवबमामात्तस्यविलम्बाङकुद्दविलम्बानापत्तरगा।अथमवमद्रः

गवाधिसत्वानामदासस्वानागमक्तयद्रत्तप्रहायावमिकाकानिवकृगतमसानिसर्वासत्वेश्वादेसाधावगंकत्वाद्वनलवायेसम्यकंवाधयपविश्रामयमिकथवयविश्रामयमि।यथस्यामिविधाव्छिनेत

वमि।कोवायविश्रामयमिकिंवायविश्रामयमिकृतवायविश्रामयमि।अवंरवत्तत्तरगवाधिसत्वामदासत्वाग्रहायावमिकायांकिंत्वादानयावमिकांयविग्दकामिमासतत्तमिवादाकथंतमवन्याधिसत्वा

ाद्दुःखस्यचप्रहाणात्पूर्वमेवसौमनस्यदौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखासुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धंचतुर्थध्यानमुपसंपद्यविहरति।ससर्वशोरूपसंज्ञानांसमतिक्रमात्प्रतिघसंज्ञानामस्तंगमान्नानात्वसंज्ञानाममन
नसिकारादनन्तमाकाशमित्याकाशानन्त्यायतनमुपसंपद्यविहरति।अयंचतुर्थोविमोक्षः।ससर्वशआकाशानन्त्यायतनसमतिक्रमादनन्तंविज्ञानमितिविज्ञानानन्त्यायतनमुपसंपद्यविहरति।अ
यंपञ्चमोविमोक्षः।ससर्वशोविज्ञानानन्त्यायतनसमतिक्रमादाकिंचन्यायतनमुपसंपद्यविहरति।अयंषष्ठोविमोक्षः।ससर्वशआकिंचन्यायतनसमतिक्रमान्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसं
पद्यविहरति।अयंसप्तमोविमोक्षः।ससर्वशोनैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमतिक्रमात्संज्ञावेदयितनिरोधमुपसंपद्यविहरति॥अयमष्टमोविमोक्षः॥ ॥इमानष्टौविमोक्षाननुलोमसमाः
पद्यतेचव्युत्तिष्ठतेचबोधिसत्त्वोमहासत्त्वोनवानुपूर्वविहारसमापत्तीरनुलोमप्रतिलोमसमापद्यतेचव्युत्तिष्ठतेच।कतमानवानुपूर्वविहारसमापत्तयः।इहसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वोविवि
क्तंकामैर्विविक्तंपापकैरकुशलैर्धर्मैःसवितर्कंसविचारंविवेकजंप्रीतिसुखंप्रथमंध्यानमुपसंपद्यविहरति।वितर्कविचाराणांव्युपशमादध्यात्मसंप्रसादाच्चेतसएकोतीभावादवितर्कमविचारंवि
वेकजंप्रीतिसुखंद्वितीयंध्यानमुपसंपद्यविहरति।सप्रीतेर्विरागादुपेक्षकोविहरतिस्मृतःसंप्रजानन्सुखंचकायेनप्रतिसंवेदयतियत्तदार्याआचक्षतेउपेक्षकःस्मृतिमान्सुखविहारीतितृतीयंध्यानमुपसं
पद्यविहरति।ससुखस्यचप्रहाणाद्दुःखस्यचप्रहाणात्पूर्वमेवसौमनस्यदौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखासुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धंचतुर्थंध्यानमुपसंपद्यविहरति।ससर्वशोरूपसंज्ञानांसमतिक्रमात्प्रतिघ
संज्ञानामस्तंगमान्नानात्वसंज्ञानाममनसिकारादनन्तमाकाशमित्याकाशानन्त्यायतनमुपसंपद्यविहरति।ससर्वशआकाशानन्त्यायतनसमतिक्रमादनन्तंविज्ञानमितिविज्ञानानन्त्यायतनमुपसंपद्यविहरति।
ससर्वशोविज्ञानानन्त्यायतनसमतिक्रमान्नास्तिकिंचिदित्याकिंचन्यायतनमुपसंपद्यविहरति।ससर्वशआकिंचन्यायतनसमतिक्रमान्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्यविहरति।ससर्वशोनैवसंज्ञानासंज्ञाय

संय ४

नामयति । यथायथा विवेकबुद्धिं लभते । कायं च विश्रामयति । चित्तं च विश्रामयति कृत्यं च विश्रामयति । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् क्षान्तिपारमितां परिगृह्णाति । सु
भूतिराह । कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा वीर्यपारमितां परिगृह्णाति । भगवानाह । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा वरुरिन्द्रिछिपानेनोपायकौश
ल्येन समन्वागतः कायिकं चैतसिकं च वीर्यं संजनयत्यं । सोऽकशुमविगत्वात् ताकश्चगकमविगत्वात् ताकश्चसद्रमविगत्वात् ताकश्चगकसद्रमविगत्वात् ताकश्चश्चादीनि युगकगकसद्रमविगत्वात् सत्त्वानां च
र्मं श्रावयति । दानपारमितायां प्रतिष्ठापयति । शीलपारमितायां प्रतिष्ठापयति । क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठापयति । वीर्यपारमितायां प्रतिष्ठापयति । ध्यानपारमितायां प्रतिष्ठापयति । प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठा-
पयति । सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु प्रतिष्ठापयति । स्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयति । सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयति । अनागामिफले प्रतिष्ठापयति । अर्हत्वे प्रतिष्ठापयति । प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति । यावदनु-
त्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति । तथतायां प्रतिष्ठापयति । असंस्कृतायां धातौ प्रतिष्ठापयति । नासंस्कृग वनौ प्रतिष्ठापयति । तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामय-
ति । तथा च विश्रामयति । यथायथा विवेकच्छिद्रं लभते कायं च विश्रामयति । चित्तं च विश्रामयति कृत्यं च विश्रामयति । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा वीर्यपारमितां परिगृ-
ह्णाति । सुभूतिराह । कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितां परिगृह्णाति । भगवानाह । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा तथागतसमाधिं स्थापयित्वा याव-
न्त्यकैर्वित्तसमाधयः श्रावकसमाधिर्वा प्रत्येकबुद्धसमाधिर्वा तान्सर्वान्समापद्यते न च तद्वशेन गच्छति । सुमा । सोऽस्थित्वाष्टौ विमोक्षान् अनुलोमं समापद्यते नैव च क्रिस्थ गवाक कमानस्ये विमोक्षान् । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
सत्त्वाश्चासत्त्वप्रसंहीवद्विज्ञानूणाशिपश्यति । अयं धर्मो विमाकृ ४ ॥ अध्यात्मसनयसंहीवद्विज्ञानूणाशिपश्यत्यं डिनी याविंकृ ४ । गन्यत्तनाविमकृ । गन्यत्त्वबोधिमकारुवलयं कृते याविनाम्र ॥ सत्त्वत्वय्यद

मी ।

४०२

त्वसि । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिं । आकिंचन्यायतनसमापत्तिं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । संज्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समापद्यते नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तेर्व्युत्थायाकिंचन्यायतनसमापत्तिं समापद्यते । आकिंचन्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिं समापद्यते विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थायाकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं समापद्यते । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्यते । चतुर्थाद्ध्यानाद्व्युत्थाय तृतीयं ध्यानं समापद्यते । तृतीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय द्वितीयं ध्यानं समापद्यते द्वितीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय प्रथमं ध्यानं समापद्यते । स एवं सिंहविक्रीडितं समाधिं विरंगं कृत्वा व्यवस्कन्दकं समाधिं समापद्यते । कतमश्च सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य व्यवस्कन्दकः समाधिः । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । प्रथमाद्ध्यानाद्व्युत्थाय द्वितीयं ध्यानं समापद्य विहरति । द्वितीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । तृतीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । चतुर्थाद्ध्यानाद्व्युत्थाय आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय आकिंचन्यायतनसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । आकिंचन्यायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । नैवसंज्ञायतनसमापत्तेर्व्युत्थाय संज्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिमुपसंपद्य विहरति । निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय प्रथमं ध्यानं समापद्यते प्रथमाद्ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय द्वितीयं ध्यानं समापद्यते द्वितीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय तृतीयं ध्यानं समापद्यते तृतीयाद्ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय चतुर्थं ध्यानं समापद्यते चतुर्थाद्ध्यानाद्व्युत्थाय निरोधसमापत्तिं समापद्यते निरोधसमापत्तेर्व्युत्थाय आकाशानन्त्यायतनसमाप

तनं समतिक्रम्य संज्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिं समापद्य विहरति । एवमिमा नवानुपूर्वविहारसमापत्तीरनुलोमप्रतिलोमं समापद्यते । सर्वाकारज्ञतायाः कारणानीमाश्च नवानुपूर्वविहारसमापत्तीर्वि-
रन्तं कृत्वा पुनः सिंहविजृम्भितं नाम समाधिं समापद्यते । तत्र च समाधौ स्थित्वा द्वादशाङ्गप्रतीत्यसमुत्पादमनुलोमप्रतिलोमं प्रत्यवेक्षते । कतमानि द्वादशाङ्गानि ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽविद्याप्रत्ययाः
संस्कारा इति प्रत्यवेक्षते । एवं संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नामरूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययः स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानमुपादानप्रत्ययो
भवो भवप्रत्यया जातिर्जातिप्रत्ययं जरामरणं जरामरणप्रत्ययाः ॥ शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्तीति प्रत्यवेक्षते । एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य समुदयो भवतीति प्रत्यवेक्षते । अविद्यायामस-
त्यां [illegible] न भवति । शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा न भवन्तीति प्रत्यवेक्षते । एवं जातावसत्यां जरामरणं न भवति । भवेऽसति जातिर्न भवति । उपादानेऽसति भवो न भवति । तृष्णायामसत्यामुपादानं न भवति ॥
वेदनायामसत्यां तृष्णा न भवति । स्पर्शेऽसति वेदना न भवति । षडायतनेऽसति स्पर्शो न भवति । नामरूपेऽसति षडायतनं न भवति । विज्ञानेऽसति नामरूपं न भवति । संस्कारेष्वसत्सु विज्ञानं न भवति । अविद्यायामसत्यां
संस्कारा न भवन्तीति प्रत्यवेक्षते । एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य निरोधो भवतीति प्रत्यवेक्षते । एवमिति संज्ञागणनां प्रतीत्यसमुत्पादमनुलोमप्रतिलोमं प्रत्यवेक्षते न च कञ्चिद्धर्मं समनुपश्यति सर्वसत्त्वे-
षु सार्द्धं साधर्म्यनिरूपणात्तत्रोत्ये सत्त्वसंज्ञां यथा यदा विनामयति न तथा विनामयति त्रिविधबुद्धिर्न भवति । कायवाग्विनामयति । किं वा विनामयति । कथं वा विनामयति । एवं खलु सुभूते बोधिस-
त्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितां परिपूरयति ॥ [illegible]दर्शनमार्ग्गः ॥ ७ ॥ कतमश्च सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य सिंहविजृम्भितो नाम समाधिः । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो विविक्तं कामैर्वि-
विक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । एवं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति । चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विह

४०८

वेद्रूपस्कन्धेषु शिक्षितव्यं। बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नकक्षविच्छिशिक्षितव्यं॥ भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत्। येन रूपस्कन्धेषु शिक्षितव्यं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नकक्षविच्छिशिक्षितव्यं। तत्कस्य हेतोः। तथा हि
सर्वधर्मा निरायतनत्वात्। यत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ यत्पुनर्भगवन्नुच्यते अनेन संक्षिप्तेन च विस्तरेण च सर्वधर्मारोषिता॥ कुत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
नूलवांसुम्यक्त्वं बोधिसत्त्वे रिसंवाहकामेन मा॥ षट्पारमिता॥ संक्षिप्तेन च विस्तरेण च पर्यवाप्तव्या॥ कण्ठस्था॥ पर्यवाप्तव्या याय यावद्वाचयितव्या॥ कण्ठस्था यावद्वाचयितव्या॥ श्रुत्वा मनसा परीक्षितव्या निध्यातव्या॥ अथवः
विलक्षणकामिका धर्मान्युपलब्धव्या अभिनिवेशेन संक्षेपविस्तरेण भगिनीका माता बोधिसत्त्वा महासत्त्वा षट्पारमितानां सर्वधर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व-
धर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति॥ भगवानाह॥ यद्यथावद्वेदनाया वा संज्ञाया वा संस्काराणां वा विज्ञानस्य वा संक्षिप्तविस्तरं तथताज्ञानेन॥ एवं रूपस्य यथा तथायगतनयगीतासमत्वाद्विसत्त्वापगीता समनुत्वाद्यज्ञानां
वा संक्षिप्तविस्तरं तथताज्ञानेन॥ एवं सर्वपारमितानामासनुभिरिगतां बोधिपक्ष्याणां आर्यसत्यानामपि ध्यानानामप्रमाणानां समाधिसमापत्तीनां सर्वाकारानामागृहीत्या तानि निमित्तापि पिदिकोरिहोदगवत्तवेशानच
प्रतिसंविदावेणिकानां बुद्धधर्माणां यावत्सर्वाकारज्ञताया वा संक्षिप्तविस्तरं तथताज्ञानेन॥ सर्वधर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति॥ सुभूतिराह॥ कतमा सा भगवन् रूपतथता॥ भगवानाह॥ यस्या रूपतथताया नोत्पादो न व्ययो प्रज्ञायते
न स्थितिरन्यथात्वं प्रज्ञायते। इयं सा तथता। यत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं। एवं रूपतथताज्ञानेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति॥ सुभूतिराह॥ कतमा सा भगवन् भूतकोटिः॥
भगवानाह। अकोटिर्भूतकोटिरियमुच्यते यां शिक्षमाणो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति। एवं धर्मधातुज्ञानेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्माणां संक्षिप्तविस्तरं ज्ञास्यति॥ सुभूतिराह॥ क

लिं समायघ गे ।आकाशगनन्यायगन समाय लर्थं क्लि गानि याथ समायलिं समायघ गे नि याथ समाय लर्थं क्लि गा विह्लानानन्यायगन समायलिं समायघ गे ।विह्लानानन्यायगन समायलेर्थं क्लि गानि
याथ समायलिं समायघ गे नि याथ समाय लर्थं क्लिग आकिंवन्यायगन समायलिं समायघ गे॥ ।आकिंश्च न्यायगन समाय लर्थं क्लि गा वियाथ समायलिं समायघ गे नियाथ समाय लर्थं क्लि गाने
वसंह्लायगन समायलिं समायघ गे ।नव संह्लाना संह्लायगन समाय लर्थं क्लि गानि याथ समाय* लिं समायघ गे नियाथ समायलर्थं क्लि गानेव संह्लाना संह्लायगन समायलिं समायघ गे नेव संह्लानासं:
ह्लायगन समाय लर्थं क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ गे यमाः समादिगा झिलन्नि याथ समायघ गे वियाथ समाय लर्थं क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिलन्नैव संह्लायगन समायलिं समायघ:
गेनव संह्लानासंह्लायगन समाय लर्थं क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिलठि ह्लानानन्यायगन समायलिं समायघ गे विह्लानानन्यायगन समाय लर्थं क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिला: ५०९
दाकाभनन्यायगन समायलिं समायघ गे ।आकाभनन्यायगन समाय लर्थं क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिलदाकाभनन्यायगन समायलिं समायघ गे ।आकाभनन्यायगन समायलर्थं
क्लिगा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिल चतुर्थं भ्यानं समायघ गे चतुर्थभ्याना क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिल तृतीयं भ्यानं समायघ गे तृतीयाभ्याना क्लि गा: समादि गे वि
लेलिगिष्ठ्स समादिगा झिल द्वितीयं भ्यानं समायघ गे द्वितीयाभ्याना क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ्स समादिगा झिल प्रथमं भ्यानं समायघ गे प्रथमाभ्याना क्लि गा: समादि गे विलेलिगिष्ठ गि सङ्कल्पावस्कन्द
कसमा ।येक्लित्वा सर्वधर्म्म समनामनप्रा प्रा गि कानि वकुं भन्तमत्तानि सर्वसत्त्वसाक्षन शानिरुत्वा स्नल्लायेसम्यक्सं बोधयपनिश्चामयगिग थव पनिश्चामयगि ।यथ सप्तविविक्षवृद्धिनरवनि ।कावायनि
समयगि किंनाय निश्चामयगि कुत्रवा पनिश्चामयगि ।एवं दत्तसरुन वाविसत्वामदासत्वो रवस्कन्दक समायलिं समायघ गे वकुं लिष्ठ गव। ॥ङ्गूरुकरावना मा ग्नेधा॥ ॥सद्धिनाद॥

५३

यतां वहिर्द्धाशून्यतां अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्ग्गमनुप्राप्स्यत्यार्यसत्यमार्गध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिः
भवतीमुखाननुप्राप्स्यति शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अभिज्ञा अनुप्राप्स्यति। दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्माननुप्राप्स्यति। सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति। अयं खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वस्य म
हासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो यानि कानिचित् स्वानकर्म्माण्युत्पत्स्यन्ते उत्पाद्यमानान्यवमानि प्रज्ञापारमितानिःसृतानि। तस्मादुपायकौशल्यं परिगृहीतुकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं॥
यस्मिन्समये बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रज्ञापारमितां भावयन् प्रज्ञापारमितायां योगमापद्यते। तस्मिन्समये दशसु दिक्षु लोकधातुषु ये बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्म्मं दे
दर्शयन्ति तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं समन्वाहरन्ति प्रज्ञापारमितायां चरन्तं कस्य हेतोः सर्वज्ञतानिर्जाताहि सर्वे ते अतीतानागतप्रत्युत्पन्ना बुद्धा भगवन्तः प्रज्ञापारमितायाः तस्मात्सर्वदाहि सुभूते बोधिसत्त्वेन म
हासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता एवं प्रतिपत्तव्यं यथा मया ये तैरनुप्राप्स्यामि ये तैरतीतानागतप्रत्युत्पन्नैर्बुद्धैर्भगवद्भिरनुप्राप्ता एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता एवं याप
मापलब्धा भवन्ति यथा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते। तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वाकारज्ञतामनभिलषितुकामेन प्रज्ञापारमितया न विरहितेन भवितव्यं। स चेत् पुनः सुभूते बोधिस
त्त्वो महासत्त्व एवं चरन् प्रज्ञापारमितायामन्तशोऽच्छटासंघातमात्रकमपि प्रज्ञापारमिताविरहितो भविष्यति। स खलु पुनर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यावद्बहुपुण्यं प्रसविष्यति न त्वेव तत्सर्वं सर्वसत्त्वमहासाहस्रे लोकः
यतो सत्त्वान् दानेन संग्रहपयति शीलेन प्रतिष्ठापयति क्षान्त्यां प्रतिष्ठापयति वीर्ये प्रतिष्ठापयति ध्याने प्रतिष्ठापयति प्रज्ञायां प्रतिष्ठापयति विमुक्तौ प्रतिष्ठापयति विमुक्तिज्ञानदर्शने प्रतिष्ठापयति स्रोत
आपत्तिफले प्रतिष्ठापयति सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयति अनागामिफले प्रतिष्ठापयति अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयति प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति तानि निर्व्वाणादि सर्वत्र दान शीलक्षान्तिः

णता सो भगवन् धर्म्मधातुः ॥ भगवानाह ॥ आकाशधातुः धर्म्मधातुर्यस्य धर्मा न विद्यन्ते यस्य हाय गच्छन्ति ऋद्धः ॥ एवं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः ज्ञानानां बोधिसत्त्वो महासत्त्वः ॥ सर्वधर्म्मा असंस्कृता अविकल्पं ज्ञास्यति ॥ सुभूतिराह ॥
कथं भगवन् सर्वधर्म्मा असंस्कृता अविकल्पं ज्ञायन्ते ॥ भगवानाह ॥ यथा सर्वधर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ताः ॥ सुभूतिराह ॥ कतमे भगवन् सर्वधर्म्मा ये न संयुक्ता न विसंयुक्ताः ॥ भगवानाह ॥ रूपं न संयुक्तं न विसं-
युक्तं । वेदना संज्ञा संस्कारा ॥ विज्ञानं न संयुक्तं न वियुक्तं ॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः ॥ प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि ॥ एवं यावत् संस्कृतधातुः असंस्कृतधातुर्न संयुक्ता
न विसंयुक्ता ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ न ह्यस्ति स्वभावो यः संयुज्येत वा विसंयुज्येत वा ॥ अभावस्वभावः ॥ अभावस्वभावो अभावेन सार्द्धं न संयुक्तो न विसंयुक्तः ॥ एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वधर्म्मा ज्ञातव्याः ॥ सुभू-
तिराह ॥ सचेत् पुनर्भगवन् नास्ति संज्ञया बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य आदिर्भगवन् नास्ति भगवन् नास्ति संज्ञया पारमितायामादिकर्मिकेण बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं यावच्छमथविपश्यनायां शिक्षितव्यं ॥ न दवारिः
संज्ञया शिक्षितव्यं पुनरपि संज्ञया शिक्षितव्यं ॥ बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्म्मा असंस्कृता अविकल्पं ज्ञास्यति ॥ भगवानाह ॥ तीक्ष्णेन्द्रियस्यापि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ मृद्विन्द्रियस्यापि बोधिस-
त्त्वस्य महासत्त्वस्याप्ययं प्रयोगः ॥ कथं विज्ञप्रयोगः ॥ शिक्षितुकामस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ मानस्वभावकुशीदस्यायं प्रयोगः ॥ आरब्धवीर्यस्य म-
हासत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ मध्येन्द्रियस्यापि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याप्ययं प्रयोगः ॥ कथं विज्ञप्रयोगः ॥ शिक्षितुकामस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ मानस्वभावकुशीदस्यायं प्रयोगः ॥ आरब्धवीर्यस्य म-
हासत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ आरब्धवीर्यस्याकुशीदस्यायं प्रयोगः ॥ शिक्षितुकामस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य विनिवर्त्तनीयस्य सत्त्वस्य ... सत्त्वस्यायं प्रयोगः ॥ ... बोधिस-
त्त्वस्य यावत् विज्ञप्तिविज्ञस्यायं प्रयोगः ॥ अवैवर्त्तिकस्य कुशीदस्यायं प्रयोगः ॥ शिक्षितुकामस्य ... दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायामनुपाय इति ॥ सुभूतिराह ॥
न विकल्पयेत् ॥ ॥ सर्वथा आदिसत्त्वाय प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं शिक्षितव्यं दानपारमिता शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता मनुष्यापत्तिः ॥ सूक्ष्मा सम्यक्

नः सर्वबोधिसत्वामहासत्वस्प्रतिकांक्षितव्याः ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितदिग्भाविहारिहादभगवत्त्वेगनयप्रणिमित्तविदावलिकवृक्षधर्मसंज्ञाविगमः सर्वबोधिसत्वामहासत्वः ॥ दरिहाप्रणिलक्षाः सर्वबोधि

सत्वामहासत्वाः कुमारभूताः सर्वबोधिसत्वामहासत्वः प्रतिकांक्षितव्याः ॥ परिशुद्धाशयपरिपूर्णः ॥ सर्वबोधिसत्वामहासत्वः वृद्धबलविनदितः ॥ सर्वबोधिसत्वामहासत्वः कुशलमूलैरविनदितः सर्वबोधि

सत्वामहासत्वः प्रतिकांक्षितव्याः ॥ जिनात्मजप्रतिलाभः सर्वबोधिसत्वामहासत्वः ॥ अवैवर्त्तिकभूमिः सर्वबोधिसत्वामहासत्वः प्रतिकांक्षितव्याः ॥ अपर्यन्तनिष्ठानि सर्वप्रतिकांक्षितव्याः ॥ याकत्वरस

सपत्नागोत्रसंपन्नः सर्वविनाशरहितः सर्वबोधिसत्वामहासत्वः प्रतिकांक्षितव्याः ॥ आकारप्रवेशकुशलता लक्षणप्रवेशकुशलता वचनावचनकुशलता सर्वबोधिसत्वामहासत्वः प्रतिकांक्षितव्याः ॥ स्कन्ध-

व्यवस्थानकुशलता एकविवचनकुशलता द्विविवचनकुशलता बहुविवचनकुशलता ॥ स्त्रीपुरुषनपुंसकविवचनकुशलता रूपकुशलता वेदनाकुशलता संज्ञाकुशलता संस्कारकुशलता विज्ञानकुशलता स्कन्धधात्वायत-

नकुशलता प्रतिसमुत्पादकुशलता प्रतीत्यसमुत्पादकुशलता यावन्निर्वाणकुशलता धर्मधातुकुशलता संस्कृतकुशलता असंस्कृतकुशलता अप्रमेयकुशलता सत्यकुशलता तत्त्वकुशलता

यकुशलता हेतुकुशलता प्रत्ययकुशलता ॥ प्रत्ययकुशलता संयोगकुशलता वियोगकुशलता संप्रयुक्तकुशलता विप्रयुक्तकुशलता तथताकुशलता वितथताकुशलता अन्यथताकुशलता धर्मता

कुशलता धर्मधातुकुशलता धर्मनियामताकुशलता धर्मस्थितिताकुशलता स्थानास्थानकुशलता प्रत्ययकुशलता संप्रत्ययकुशलता ध्यानकुशलता अप्रमाणकुशलता आरूप्यसमापत्तिकुशलता ॥ षडभिज्ञाकुशलता

स्मृत्युपस्थानकुशलता सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गकुशलता विमोक्षसमाधिसमापत्तिअभिनीहारकुशलता ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितकुशलता ॥ दरिहादभगवत्त्वेगनयप्रणिमित्ति

वीर्यसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञानदर्शनानि । श्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलमर्हत्त्वं प्रत्येकबोधिं । यथि गवू ।हारगवन्कंद गदि स्रोत ध्मउ बूमिष्ठ न्विथियन्त यापयति किं गयी मानि निर्वाणाय दृढप्रत्यय

त्रमिताम ।यथि ग हस्तन्कृ मीमान्नागमप्रत्यस्त्वन्नाबुद्धारगवन्क स्रयोग ग्रवग्र सविनाय हग्र ज्ञापानमिताम ।पूनवयपं सहत्व यावाधिसत्वामहासत्वामहत्कं वादिवसंगत भ्यासमवत्तन भ्यासमवत्तन गप

न्नाकृत्वान्नाकृत्व गगन्नाया यावदसंख्येयानपि कृत्वानि मां प्रज्ञापारमिता सर्वाकारज्ञताविसंयुक्तैर्मनसिकारैर्लवयिष्यामि सवहृवनयपूर्यं वसविष्यतिन सवयगंगानदीवालुकासमलोकधातुपूसत्वान्कथि

ददाननसंकर्पयष्ठी सकाक्तौ वीर्यसमाधिप्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शनव प्रतिष्ठापयेयमू ।श्रोतआपत्तिफलप्रतिष्ठापयेयमू सकृदागामिफलप्रतिष्ठापयेयमू ।अनागामिफलप्रतिष्ठापयेयमू ।अर्हत्त्वप्रतिष्ठा ४२

पयेयमू प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयेयमू ।गत्कं दगावनिर्वाणादिति न बुद्धारगवन्कयेति दन्यानमयं पूज्यक्रियावकुर्वहफं ।मोत्तमयं सवनामयं पूज्यक्रियावकुर्वहफं ।शानि वीर्यसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिविमुक्तिज्ञान

दर्शनप्रहफं ।श्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलमनागामिफलमर्हत्त्वं प्रत्येकबोधिं वहत्वं प्रहफं ॥ मूगिवृद्धे महानाक्षालाविकल्पा ॥ २ ॥ पुनरपरं बोधिसत्वा महासत्वस्त्रबं सत्वापदिशायां प्रज्ञापारमितायां

त्रिनः ।स खलु पुनर्बोधिसत्वा महासत्वाः विनिवर्तनीयः प्रतिकांक्षितव्यः ।तथागतसमन्वागतः ।सर्वाबोधिसत्वा महासत्वा उपायकौशल्येन समन्वागता वद बूद्धकोटीनियूतशतसहस्रपर्युपासिता ।सर्वा

धिसत्वामहासत्वाः प्रतिकांक्षितव्यः ।भूवनाविततकुशलमूलाः ।सर्वाबोधिसत्वामहासत्वाः कल्याणमित्रपरिगृहीताः ।सर्वाबोधिसत्वामहासत्वाः प्रज्ञापारमितावशीकृताः ।सर्वाबोधिसत्वामहासत्वाः प्रतिकांक्षितव्य

यः ।विमेमि गून्यनालविनयः ।सर्वाबोधिसत्वामहासत्वाः सकलकिंगबोधिपक्षधर्मलाविनः ।सर्वाबोधिसत्वामहासत्वा ।आर्यसत्यासमाधानानुपसमापोर्लिविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानमीमर्वगावि

यावत्सर्वदृष्टिकुशलता । स्कन्धनामरूपकुशलता । आयतनद्वयकुशलता । आधिपत्यकुशलता । हेतुकुशलता । प्रत्ययकुशलता । आलम्बनकुशलता । [illegible]कुशलता । दुःखकुशलता । समादयकुशलता । समुदयकुशलता । निरोधकुशलता । मार्ग्ग-
कुशलता । नवककुशलता । नवकमार्ग्गकुशलता । निर्याणिककुशलता । निर्याणिकमार्ग्गकुशलता । यमलककुशलता । यमलकमार्ग्गकुशलता । मननकुशलता । मननमार्ग्गकुशलता । दर्शनकुशलता । दर्शनमार्ग्गकुशलता ॥ श्रोतापत्तिफलकुशलता । श्रोतापत्तिफल-
मार्ग्गकुशलता । सकृदागामिफलकुशलता । सकृदागामिफलमार्ग्गकुशलता । अनागामिफलकुशलता । अनागामिफलमार्ग्गकुशलता । अर्हत्त्वफलकुशलता । अर्हत्त्वफलमार्ग्गकुशलता । प्रत्येकबोधिकुशलता । प्रत्येकबोधिमार्ग्गकुशलता । मार्ग्गाकार-
ज्ञताकुशलता । मार्ग्गाकारज्ञतामार्ग्गकुशलता । सर्वाकारज्ञताकुशलता । सर्वाकारज्ञतामार्ग्गकुशलता ॥ इन्द्रियकुशलता । इन्द्रियमार्ग्गकुशलता । [illegible]मार्ग्गकुशलता । उत्पन्नप्रज्ञाकुशलता । नैवविकल्पप्रज्ञाकुशलता । पृथक्पृथक्प्रज्ञाकुशलता । उत्तम-
प्रज्ञाकुशलता । लौकिकपदकुशलता । स्कन्धनामार्थकुशलता । सूत्रान्तार्थकुशलता । उपायकुशलता । समतागमकुशलता । स्थानगम्यकुशलता । अर्थकुशलता । यावदुद्धरणकुशलता । त्रिसूत्र यावत्सूत्रकुशलता ॥ [illegible] बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञा-
पारमितायां चरतः ॥ इति प्रयोगमार्गे ग्राह्यविकल्पः ॥ ॥ यत्प्रज्ञापारमितामितिनिर्दिष्टव्या ॥ ॥ इति दर्शनमार्गे ग्राह्यविकल्पः ॥ ॥ यत्प्रज्ञापारमिताम्भावयन्त ॥ ॥ इति भावनामार्गे ग्राह्यविकल्पः ॥ • ॥ सुभूति-
राह ॥ कथं भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं । कथं प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टव्या ॥ कथं प्रज्ञापारमिता भावयितव्या ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते [illegible] रूपं विविक्ततया यावत्पर[illegible]तया अनुपलम्भनतया प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ वेदना-
संज्ञासंस्कारविज्ञानशान्ततया विज्ञानविविक्ततया विज्ञानशून्यतया विज्ञानानात्मतया प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं । एवं खल्वाचार्यकेन [illegible] सर्वधर्माणां शान्ततया यावद्विविक्ततया शून्यतया अनात्मत-
या प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ इति प्रयोगमार्गे ग्राहकविकल्पः ॥ ॥ यत्पुनः सुभूते एवं वदसि ॥ कथं प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टव्येति । आकाशगमनतः परिनिर्दिष्टव्या प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टव्या ॥ ॥ इति दर्शनमार्गे
ग्राहकविकल्पः ॥ ॥ यत्पुनः सुभूते एवं वदसि कथं प्रज्ञापारमिता भावयितव्येति । आकाशं भावयता प्रज्ञापारमिता भावयितव्या ॥ ॥ इति भावनामार्गे ग्राहकविकल्पः ॥ ॥ इति [illegible] प्रथमाध्यायः

दशावेणिकबुद्धधर्म्मकुशलं ॥ सर्व्वाकारज्ञताकुशलं ॥ संस्कृतधातुकुशलं ॥ असंस्कृतधातुकुशलं ॥ रूपमनसिकारकुशलं ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमनसिकारकुशलं ॥ स्कन्धधात्वा-
यतनप्रतीत्यसमुत्पादप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गमनसिकारकुशलं ॥ सत्यत्रिंशद्बोधिपक्ष्यधर्म्मार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखमनसिकारकुशलं ॥ शून्यतानिमि-
त्ताप्रणिहिताभिहाय दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्ममनसिकारकुशलं ॥ सर्व्वाकारज्ञतामनसिकारकुशलं ॥ रूपं रूपेण शून्यमिति कुशलं ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं विज्ञानेन शू-
न्यमिति कुशलं ॥ स्कन्धधात्वायतनानि स्कन्धधात्वायतनैः शून्यानीति कुशलं ॥ प्रतीत्यसमुत्पादः प्रतीत्यसमुत्पादेन शून्य इति कुशलं ॥ प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गैः शून्यानीति कुश-
लं ॥ सत्त्वापायतिकाः सर्व्वपायतिकाभिः शून्या इति कुशलं ॥ सर्व्वशून्यताः सर्व्वशून्यताभिः शून्या इति कुशलं ॥ बोधिपक्ष्या धर्म्मा बोधिपक्ष्यैर्धर्म्मैः शून्या इति कुशलं ॥ आर्य्यसत्यान्यार्य्यसत्यैः शून्या-
नीति कुशलं ॥ अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयो अप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभिः शून्या इति कुशलं ॥ सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखानि सर्व्वविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखैः शून्यानी-
ति कुशलं ॥ प्रतिसंविदः प्रतिसंविद्भिः शून्या इति कुशलं ॥ दशबलवैशारद्यप्रतिसंविद्दशबलवैशारद्यप्रतिसंविद्भिः शून्या इति कुशलं ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि शून्यतानिमित्ताप्रणि-
हितैः शून्यानीति कुशलं ॥ अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मा अष्टादशावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैः शून्या इति कुशलं ॥ अनन्तरूपायामासमयकं वा धिवनरूपायामासमयकं वा शून्यमिति कुशलं ॥ प्रतिपत्प्रतिपद्विमार्ग-
कुशलं ॥ प्रतिपत्प्रतिपद्विमार्गकुशलं ॥ उत्पादनिरोधकुशलं ॥ स्थित्यन्यथात्वकुशलं ॥ त्यागकुशलं ॥ उद्भवकुशलं ॥ मादकुशलं ॥ दृष्टिकुशलं ॥ दृष्टिकुशलं ॥ मिथ्यादृष्टिकुशलं ॥ मिथ्यादृष्टिकुशलं ॥

समाधि ४

४८

२१

हातव्यमान। सर्वधर्मान यातव्ययाना। सर्वाकारज्ञतां मनसि करोति॥ सुभूतिराह। किं पुनर्भगवन् कथं ह्यपनीया यावत् प्रहाणाय भिनो। अध्यात्म ह्यपनीया अध्यात्मयावभिनो। बहिर्धा ह्यपनीया बहिर्धायावभिनो। अध्यात्मबहिर्धा ह्यपनीया अध्यात्मबहिर्धा यावभिनो। यावत् सर्वधर्मा ह्यपनीया

वभिनो। अध्यात्म ह्यपनीया यावत् प्रहाणाय भिनो॥ भगवानाह। अध्यात्मह्यपनीयाः सर्वधर्मप्रहाणाय भिनो। यावत् सर्वधर्माः संस्कृता वा असंस्कृता वा श्रावकधर्मा वा प्रत्येकबुद्धधर्मा वा बुद्धधर्मा वा॥ सुभूतिराह। यदि भगवन् अध्यात्मह्यपनीयाः सर्वधर्माः कथं पुन

भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ध्यानेषु गम्यो। प्रज्ञापारमितायां चरन् श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा बुद्धभूमिं वा गच्छन् गमिष्यति वा। अथ न गमिष्यति वा। एवं ह्यपनीया यावत् सर्वबुद्धभूमिं वा अतिक्रान्तो भवति॥ भगवानाह। किं मन्यसे सु

भगवन् अध्यात्म ह्यपनीया नीर्याणिगमिको। प्रज्ञापारमिता भगवन् बोधिसत्त्वस्य किं कर्तव्यं चरन् तथा मन्यसे। चरन् बोधिसत्त्वो भवति गमिष्यति वा अथ न गमिष्यति वा श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा गमिना वा सन्ना

त्वं भगवन् सत्त्वपदं भिन्नयपरिक्षयं॥ सुभूतिराह। न हि भगवन्॥ भगवानाह। अनयपर्यन्त रूपमान। सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता निर्याणिगमिकायां भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरता बोधिसत्त्वेन कथं ध्यानेषु शिक्षितव्यं॥ ॰ ॥ सुभूतिरत्रपरिवर्तः॥ ॰ ॥ सुभूतिराह। भगवन् भग

गामिन्नवा सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धा वा सम्यक्संबुद्धा वा। कथं प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ एवं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता ध्यानेषु शिक्षितव्यं॥ सर्वाकारज्ञतायां शिक्षितव्यं। सर्वपारमितासु

बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता दानपारमितायां शिक्षितव्यं॥ चतुर्षु स्मृत्युपस्थानेषु सम्यक्प्रहाणेषु शिक्षितव्यं। ऋद्धिपादेषु इन्द्रियेषु बलेषु बोध्यङ्गेषु आर्याष्टाङ्गमार्गे शिक्षितव्यं॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु शिक्षितव्यं॥ अभिज्ञासु दशसु बलेषु वैशारद्येषु प्रतिसंविस्तु शिक्षितव्यं।

सर्वज्ञतायां शिक्षितव्यं॥ स्मृत्युपस्थानेषु शिक्षितव्यं। आर्यसत्येषु ध्यानेषु अप्रमाणेषु आरूप्यसमापत्तिषु विमोक्षेषु समाधिषु शिक्षितव्यं। अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु शिक्षितव्यं॥ सर्वाकारज्ञतायां शिक्षितव्यं॥ ॰ ॥ शिक्षाधर्मपरिवर्तः॥ ॰ ॥ भगवानाह। अनुपलम्भयोगेन शि

बुद्धधर्मेषु शिक्षितव्यं। सर्वाकारज्ञतायां शिक्षितव्यं॥ ॰ ॥ शिक्षाधर्मपरिवर्तः॥ ॰ ॥ भगवानाह। अनुपलम्भयोगेन शिक्षितव्यं। सन्नद्धः सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैः दानपारमितायां शिक्षितव्यं। मनसिकारयोगेन यावत् प्रज्ञापारमितायां

दानसमन्वागतः सप्तत्रिंशत्सु बोधिपक्षेषु धर्मेषु शिक्षितव्यं। मनसिकारयोगेन सर्वपारमितासु सर्वज्ञतायां शिक्षितव्यं मनसिकारयोगेन। सप्तत्रिंशत्सु बोधिपक्षेषु धर्मेषु शिक्षितव्यं मनसिकारयोगेन। आर्यसत्येषु ध्यानेषु अप्रमाणेषु आरूप्यसमापत्तिषु विमोक्षे

समाधिसमापत्तिषु अभिज्ञासु शिक्षितव्यं मनसिकारयोगेन। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु शिक्षितव्यं मनसिकारयोगेन। अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु शिक्षितव्यं मनसिकारयोगेन। सर्वाकारज्ञतायां

शि।

विकल्पा॥ ॥सुभूतिराह॥ कियच्चिरं भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता प्रज्ञापारमितायां योगः स्युरुवति॥ भगवानाह॥ प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय॥ ० ॥सुभूतिरविकल्पानविकल्पा॥ ॥यावद्बोधिमण्डमव
मनसिकारास्य बोधिसत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चित्तवा भवति प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टा या सेवयितव्या॥ सुभूतिरविमण्डमनसिकारविकल्पा॥ ० ॥सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवान् सर्वाकारज्ञतामवकाशमदत्वा प्रज्ञापारमितायां विनिगः
र्वा॥ भगवानाह॥ अन्यायां सुभूते मनसिकारायाममवकाशमदत्वा प्रज्ञापारमितायां विनिवर्ता प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टा या प्रज्ञापारमिता सेवयितव्या॥ सुभूतिः श्रावकप्रत्येकबुद्धयानमनसिकारविकल्पा॥ ० ॥सर्वाकार
ज्ञतामनसिकारयाविरत॥ एवं सुभूते प्रज्ञापारमितायां यथा यथा विकल्पा न यथा परिनिर्दिष्टा यथा सेवयितव्या यथाविकल्पेन मनसिकारेण वर्तितव्या॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन् प्रज्ञापारमितां सेवयन्तु प्रज्ञापारमिता परिनिर्दिष्टाः
न्तु प्रज्ञापारमितां सेवयन् सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिः सेवनामनसिकारविकल्पा॥ ० ॥सुभूतिराह॥ असेवयन्पुनः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिरासेवनाविक
ल्पा॥ ० ॥सुभूतिराह॥ सेवासेवयन्पुनः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिः सेवासेवनाविकल्पा॥ ० ॥सुभूतिराह॥ नैवसेवयन्नासेवयन् सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिर्नैवसे
वनानासेवनाविकल्पा॥ ० ॥सुभूतिराह॥ कथं भगवन् सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ यथा तथता॥ सुभूतिराह॥ कथं तथता॥ भगवानाह॥ यथा भूतकोटिः॥ सुभूतिराह॥ कथं भूतकोटिः॥ भगवानाह॥ यथाध
र्मधातुः॥ ० स्कन्धविथाविकल्पा॥ ० ॥स्कन्धनवविवोद्धिनी यास्वविकल्पा॥ ॥सुभूतिराह॥ कथं धर्मधातुः॥ भगवानाह॥ यथात्मधातुः सत्त्वधातुः जीवधातुः जन्तुधातुः पोषधातुः पुरुषधातुः पुद्गलधातुः॥ सुभूतिराह॥ क
थं भगवन् कथमात्मकादि धर्मधातुरात्मधातुः सत्त्वधातुः जीवधातुः जन्तुधातुः पोषधातुः पुरुषधातुः पुद्गलधातुः॥ भगवानाह॥ न हि किंचित् सुभूते उपलभ्यते आत्मा वा सत्त्वो वा जीवो वा जन्तुर्वा पोषो वा पुरुषो वा पुद्गलो
वा उपलभ्यते॥ सुभूतिराह॥ न भगवन्॥ भगवानाह॥ अनुपलभ्यमाने सुभूते आत्मनि सत्त्वे जीवे जन्तौ पोषे पुरुषे पुद्गले कथं सत्त्वधातुः यावत् पुद्गलधातुः प्रज्ञापयिष्यामि॥ एवं प्रज्ञापारमिताप्र

सन्यस्थ सर्वाद्धियाध्यात्मिकाध्यात्मिकाश्च यत्नत्वात्वं गोः शून्यानि दृढत्वानि ॥ ॥मार्गो मार्गेण शून्या दृढत्वा ॥ अरिहत्वमरिहत्वेन शून्या दृढत्वा ॥ दशबलानि दशबलैः शून्यानि दृढत्वानि ॥ विभजयानि विभजनैः शून्यानि दृढत्वानि ॥ एभिः संविदः धर्मैः संविद्भिः शून्यत्वः
दृढत्वा ॥ श्रावकत्वं का बुद्धधर्मा बुद्धधर्मैः शून्या दृढत्वा ॥ अनेन सुभूते पर्यायेण बोधिसत्त्वमहायानं शून्या दृढत्वा ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वधर्मशून्यतायां सर्वधर्मेषु शिक्षितव्यं ॥ सुभूतिराह ॥ यदि भगवन् सर्वं
धर्मशून्यं वदनास्ते हा संस्कृतविज्ञानविज्ञानेन शून्यं ॥ एवं यावदनुत्तरा सम्यक्संबोधिरनुत्तरया सम्यक्संबोध्या शून्या कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ भगवानाह ॥ अपि नु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ सुभूतिराह ॥ कतमेन ॥ नेन भगवन् चरति ॥ भगवानाह ॥ कथं हि सुभूते प्रज्ञापारमितानामानुपलम्भेन बोधिसत्त्वो विनानुपलम्भेन चरति विचरति अनुपलम्भेन ॥ तावद्विशेषणवाक्यविशेषणवाक्यविशेषण यिना
पलम्भेन ॥ एवं हि सुभूते सर्वत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता सर्वत्र प्रज्ञा नोपलब्धव्या ॥ सुभूतिराह ॥ यदि भगवन् एवं बोधिसत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ कथं भगवन् आदिकर्मिको बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादायानुपलम्भयोगेन सर्वधर्मेषु शिक्षितव्यं ॥ अनेन दानं दातव्यं अनुपलम्भयोगेन दानं दातव्यं ॥ शीलं रक्षितव्यं अनुपलम्भयोगेन शीलं रक्षितव्यं
शिक्षितव्यं ॥ क्षान्तिः सम्पादयितव्या अनुपलम्भयोगेन क्षान्तिः सम्पादयितव्या ॥ वीर्यमारब्धव्यं ॥ अनुपलम्भयोगेन वीर्यमारब्धव्यं ॥ समाधिः समापत्तव्यो अनुपलम्भयोगेन समाधिः समापत्तव्यः ॥ प्रज्ञा भावयितव्या अनुपलम्भयोगेन प्रज्ञा भावयि
तव्या ॥ स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानि अनुपलम्भयोगेन विविक्तानि स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानि ॥ अनुपलम्भयोगेना यावदष्टाङ्गो मार्गो भावयितव्यः अनुपलम्भयोगेन यावदष्टाङ्गो मार्गो भावयितव्यः ॥ शून्यतासमाधिर्भावयितव्यः ॥
अनुपलम्भयोगेन अप्रमाणानि भावयितव्यानि ॥ एवं समाध्युपस्थानसिद्धियाद्धियबलबोध्यङ्गान्यार्यसत्यानि मार्गोऽनुपलम्भयोगेन ॥ आर्यसत्यानि भावयितव्यानि ॥ आर्यसत्यानि भावयितव्यान्यनुपलम्भयोगेन
अनुपलम्भयोगेन आर्यसत्यानि भावयितव्यानि ॥ अप्रमाणानि भावयितव्यानि अनुपलम्भयोगेनाप्रमाणानि भावयितव्यानि ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भावयितव्यानि अनुपलम्भयोगेन शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भावयितव्यानि ॥

का २

गम्भीरया मनस्कृतप्रकृततया॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् रूपमसंस्कृतप्रकृततया गम्भीरया॥ वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु कथं भगवन् विज्ञानेऽसंस्कृतप्रकृततया गम्भीरया॥ यावत्सर्वाकारज्ञतायामसंस्कृतप्रकृततया गम्भीरया॥
भगवानाह॥ अनुत्पादेनानिरोधेन गम्भीरया॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन्ननुत्पादेनानिरोधेन गम्भीरया॥ भगवानाह॥ अनभिसंस्कारतया गम्भीरया॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन्ननभिसंस्कारतया गम्भीरया॥ भगवानाह॥
स्वलक्षणशून्यानां धर्माणामनभिसंस्कारतया गम्भीरया॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् स्वलक्षणशून्याः सर्वधर्माः शून्या गम्भीरया॥ भगवानाह॥ रूपं रूपेण शून्यं द्रष्टव्यं॥ वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं विज्ञानेन शून्यं द्रष्टव्यं॥ ए
वं चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनो मनसा शून्यं द्रष्टव्यं॥ एवं रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मा धर्मैः शून्या द्रष्टव्याः॥ एवं चक्षुर्विज्ञानं चक्षुर्विज्ञानेन शून्यं द्रष्टव्यं यावच्छ्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानं मनोविज्ञानेन
शून्यं द्रष्टव्यं॥ चक्षुःसंस्पर्शश्चक्षुःसंस्पर्शेन शून्यो द्रष्टव्यः॥ श्रोत्रसंस्पर्शो घ्राणसंस्पर्शो जिह्वासंस्पर्शः कायसंस्पर्शो मनःसंस्पर्शो मनःसंस्पर्शेन शून्यो द्रष्टव्यः॥ चक्षुःसंस्पर्शप्रत्यया वेदना चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययया वेदनया शू
न्या द्रष्टव्या॥ एवं श्रोत्रसंस्पर्शप्रत्यया वेदना घ्राणसंस्पर्शप्रत्यया वेदना जिह्वासंस्पर्शप्रत्यया वेदना कायसंस्पर्शप्रत्यया वेदना मनःसंस्पर्शप्रत्यया वेदना मनःसंस्पर्शप्रत्ययया वेदनया शून्या द्रष्टव्या॥ दानपारमिता दानपारमितया
शून्या द्रष्टव्या॥ एवं शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्यपारमिता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता प्रज्ञापारमितया शून्या द्रष्टव्या॥ अध्यात्मशून्यताध्यात्मशून्यतया शून्या द्रष्टव्या॥ बहिर्धाशून्यता बहिर्धाशून्यतया शून्या द्रष्ट
व्या॥ अध्यात्मबहिर्धाशून्यताध्यात्मबहिर्धाशून्यतया शून्या द्रष्टव्या॥ यावदभावस्वभावशून्यताभावस्वभावशून्यतया शून्या द्रष्टव्या॥ आर्यसत्यान्यार्यसत्यैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ ध्यानानि ध्यानैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ अप्रमाणा
न्यप्रमाणैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ आरूप्यसमापत्तय आरूप्यसमापत्तिभिः शून्या द्रष्टव्या॥ विमोक्षमुखानि विमोक्षमुखैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ नवानुपूर्वविहारसमापत्तयो नवानुपूर्वविहारसमापत्तिभिः शून्या द्रष्टव्याः॥ अष्टौ विमोक्षा
विमोक्षैः शून्या द्रष्टव्याः॥ अभिभ्वायतनान्यभिभ्वायतनैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ सम्यक्प्रहाणानि सम्यक्प्रहाणैः शून्यानि द्रष्टव्यानि॥ एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानि

४

यिगत्यानि॥ विपाकः समाधिसमायत्तिः ब्बानयोमार्गानिरावयणानत्पत्तम्भ्यागेनविपाकः समाधिसमायत्ति ब्बानयोमार्गानिरावयिकत्यानि॥ अरिहत्तावयणा। अल्पत्तेरत्यागेन॥ अरिहत्त्वावयिकत्या॥ प्रभवत्तवेभवयथानिर्देशं विपाकरावयणा

नुत्पत्तम्भ्यागेनरावयिकत्या॥ अजाविपाकान्नुवृद्धधर्म्मान्त्यावयणानुत्पत्तम्भ्यागेन अवशिकावृद्धधर्म्मान्तावयिकत्या॥ समर्चिकानहत्तारावयणानुत्पत्तेरत्यागेन॥ समर्चिकानहत्तारावयिकत्या॥ सुभूतिराह॥ कियता भगवन्नुत्पत्तम्भ

वति कियता भगवन्ननुत्पत्तं भवति॥ भगवानाह॥ यावद्दृष्टान्तदृष्टत्तेरणाया वदद्दृष्टत्तवदनुत्पत्तं भ॥ सुभूतिराह॥ कियता भगवन्नपवदद्दृष्टं वा अद्दृष्टं वा भवति॥ भगवानाह॥ यावच्च दृष्ट्यापेयावत्तना च धर्माश्च यावत्ता विश्वसद्दृष्टत्वदर्शनं सुभूतेद

यायावत्तत्वकृत्पयं यावत्तमनाधर्माश्च वाविश्वनसदृशं सम्यग्दर्शनं सुभूते इदं॥ सुभूतिगन्याचविकल्पा॥ सुभूतिराह॥ किंपुनर्भगवन्नुपत्तेत्तला। नुपत्तम्भशा अपानुपत्तम्भयत्तम्भ॥ भगवानाह॥ नसहरत्तयत्तेरणा नुपत्तंल। नापानयत्तम्भं यत्तम्भशि

नुपत्तयनाःसुभूते उयत्तंतनुपत्तधिसमयानयत्तंर॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुपत्तम्भसमकायानिति कियदेवं प्रतिमात्या बोधिसत्त्वाम सत्तत्वप्रज्ञापारमितायामनुपत्तर्नि कारवति॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन्बोधिसः

त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेवायत्तेर सुभूतिनानुपत्तेरे॥ कथं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता अरहमत्तेनियपियपूर्वयिकत्यारहमत्तेनियपियपूर्व्यसर्वाकारज्ञता लप्तापत्या॥ भगवानाह॥ नसहरत्त बोधिसत्त्वोम

हासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपत्तेरेविहत्तारहमत्तेनियपियपूर्वयकिनबापत्तम्भ किंत्वा भगवा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरतारहमत्तेनियपियपूर्वयितु॥ तत्कस्य हेतोः॥ अनुपत्तंला दिप्रज्ञापारमितामनुपत्तेरो दि

बोधिसत्त्वानियत्तं चरयप्रज्ञापारमितायां चरत एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायाश्चरितव्यं॥ सुभूतिगर्भविकल्पः॥ ८ ॥सुभूतिराह॥ यदि भगवन्प्रज्ञापारमितानापत्तरावयरकं कथं बोधिसत्त्व

न महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां श्रवणाधर्म्मप्रविचयः कर्त्तव्यः॥ सुदेवपुत्रियंवदनाय्यं तस्य सुभूत सत्कारा॥ सुदेव विहारमिमानिसत्त्वा अत्तायगनानिजय यंप्रज्ञापारमिताया दंश नानियवीरयमनुत्पादांमतिन॥ सुमा

६२

नि ३

यावन्निमित्ता ॥ शून्यानि स्मृत्युपस्थानानि शून्या यावद् बोधिपक्ष्या धर्माः ॥ शून्यान्यार्यसत्यानि ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयः ॥ शून्यानि गम्भीराणि निमित्तप्रणिहितानि ॥ शून्यानि विमोक्षसमाधिसमापत्तयः शून्यान्यभिज्ञामुखानि ॥ शून्यानि दशबलवैशा-

रद्यप्रतिसंविद ॥ शून्या आवेणिका बुद्धधर्माः ॥ शून्यमनुत्तरं ज्ञानं ॥ यस्यां वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं यथाभूतं प्रजानाति ... कथं नायत्तरूपं वेदनासंज्ञासंस्का-

रा विज्ञानं नायत्तं रूपं ॥ स्कन्धधात्वायतनानि नायत्तरूपं ॥ प्रतीत्यसमुत्पादं नायत्तरूपं ॥ प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि नायत्तरूपं यावन्निमित्तानायत्तरूपं ॥ शून्यतानिमित्तानायत्तरूपं बोधिपक्ष्या धर्मा नायत्तरूपं ॥ आर्यसत्यध्यानाप्रमाणारू-

प्यविमोक्षसमाधिसमापत्तयः अभिज्ञामुखानि नायत्तरूपं ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा नायत्तरूपं ॥ अनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्नायत्तरूपं ॥ शून्यमिति सर्वधर्माः विविक्ताः ॥ स्थवि-

र ॥ यः कश्चिद् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् रूपं नायत्तरूपं यावद् वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं नायत्तरूपं ॥ कथं ध्यानपारमितां वीर्यपारमितां क्षान्तिपारमितां शीलपारमितां दानपारमितां

विपर्ययं वीर्यपारमितां विपर्ययं ध्यानपारमितां विपर्ययं प्रज्ञापारमितां विपर्यय बोधिसत्त्व ... अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः बुद्धधर्मं विगणयति ... विगणयति सत्त्वान् ... सत्त्वानां परिपाचयति

... तथागतधर्मान् बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति ॥ बुद्धक्षेत्रं सत्त्वांश्च ... विगणयति ॥ भगवानाह ॥ न स्थविर बोधिसत्त्वः प्रज्ञापारमितायां

चरन् वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं न समनुपश्यति यावन्निमित्तानायत्तं ... समुत्पादं समनुपश्यति ... न प्रज्ञापारमितां यावन्न दानपारमितां ... न स्मृत्युपस्थानानि यावि-

मोक्षसमाधिसमापत्तीः ... अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं विमोक्षसमाधिसमापत्तिस्कन्धधात्वायतनानि न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान् ... न समनुपश्यति ॥ ... प्रज्ञापारमि-

तायां चरति ॥ स्थविर आह ॥ कथं यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ भगवानाह ॥ न कश्चिद् रूपेण बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति ॥ ... सर्वधर्माः

सापि च सर्वायामिताऽकल्पिताऽविकल्पिताऽनभिसंस्कृता। बोधिसत्त्वा याऽकल्पिताऽविकल्पिताऽनभिसंस्कृतं॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं अकल्पिताऽविकल्पिताऽनभिसंस्कृताऽनभिसंस्कृतयोगेन॥ स्थवि-
वसुदृश विकल्पनाय॥ ॥सुभूतिराह। यदि भगवन्नकल्पिताऽविकल्पिताऽनभिसंस्कृता सर्वधर्म्माः॥ कथं भगवान् त्रयाणां यानानां व्यवस्थानं करोति श्रावकयानस्य प्रत्येकबुद्धयानस्य महायानस्य॥ भगवानाह। न सुभूते अकल्पितानां-
मविकल्पितानामनभिसंस्कृतानां धर्म्माणां किंचिद्व्यवस्थानमुपलभ्यते। अनभिसंस्कृतानामनभिसंस्कृतं वक्तुं यानान्यधर्म्माणां व्यवस्थानं नैवोपलभ्यते॥ तत्कस्य हेतोः। यथा सुभूते पृथग्जनानां रूपस्य स्थितिर्निविद्यते वेदनायाः संज्ञायाः संस्का-
राणां विज्ञानस्य स्थितिर्निविद्यते॥ चक्षुरायतनस्य स्थितिर्निविद्यते श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनआयतनानां स्थितिर्निविद्यते॥ दानपारमिताया स्थितिर्निविद्यते॥ अध्यात्मशून्यताया स्थितिर्निविद्यते॥ बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां स्थितिर्निविद्यते॥ आर्यसत्यानां स्थितिर्निविद्यते। ध्या-
नानामप्रमाणारूप्यसमापत्तीनां स्थितिर्निविद्यते॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां स्थितिर्निविद्यते॥ दशतथागतबलानां वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्माणां स्थितिर्निविद्यते॥ सर्वाकारज्ञताया स्थितिर्निविद्यते॥ स रूपं नोपलभते न वेदनां
संज्ञां संस्कारान्न विज्ञानं समन्वागतं विज्ञानं नोपलभते॥ चक्षुरायतनानि नाभिमन्यते चक्षुरायतनानि नोपलभते॥ दानपारमितां नाभिमन्यते दानपारमितां नोपलभते॥ अध्यात्मशून्यतां नाभिमन्यते अध्यात्मशून्यतां नोपलभते॥ यावदि-
गामभिमन्यते। पारमिता उपलभते॥ शून्यता सर्वानि नाभिमन्यते शून्यता सर्वान्नोपलभते॥ बोधिपक्ष्यान्धर्म्मान्नाभिमन्यते बोधिपक्ष्यान्धर्म्मान्नोपलभते॥ आर्यसत्यानि नाभिमन्यते आर्यसत्यान्नोपलभते॥ अष्टौ ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीर्नाभिमन्यते अष्टौ ध्यानाः
प्रमाणारूप्यसमापत्तीर्नोपलभते॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि नाभिमन्यते शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि नोपलभते॥ अष्टौ विमोक्षान्नवानुपूर्वविहारसमापत्तीर्नोपलभते॥ समाधिधारणीमुखा-
नि नाभिमन्यते समाधिधारणीमुखान्नोपलभते॥ दशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान्नाभिमन्यते दशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान्नोपलभते॥ बोधिं नाभिमन्यते बोधिं नोपलभते॥ स एवमप्रपञ्चं बोधिमः
सिद्धान्तस्माद्धं सत्त्वान्परिमाचयिष्यामि तस्मायतः॥ तत्कस्य हेतोः। तथा हि सुभूते यदृढेन पर्वतेन परिनिष्पन्ना न रूपं वेदनां संज्ञां संस्कारा विज्ञानं नाभिसंस्कृतं चक्षुरायतनं निष्पादितानि सर्वधर्म्माः समन्तात् रूप्यधर्म्माः समन्तात् नि वनायतनानि पारमि-

४७१

१०

मा . सत्वानां स्कन्धानि वा विपश्यन् धर्म्मान्नोपलभते आर्य्यसत्वसमागमानान्तरूपाणि मा कर्म्म मा विसमायलिखितवा योमस्कन्धानि नावस्थानि शून्यतानि निमित्तप्रणिहितानि विहरन्ति दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान्नोपलभते स नोपलभमानः सत्वान् सं-

चारयति नोपलब्धा केनचिदादपूर्वयावद्बुद्धाकारज्ञतां तस्मान्निदानादिदं तमात्तावि भावयितुं॥ एवं सर्वं भाषमाणे भगवन्तमेतदवोचद्यदि भगवन् नाद्रमादः। तथागतेनादृष्टाः सम्यक्संबुद्धेन यथावदभिसंबुद्धाः निर्वापयितव्याः सत्वा सप्तमायासमान्य

विमानवयदिदं। न रूपमिदानीं भगवता नरूपा सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्तत्वानि सुयागि सुबाकृमा॥ सम्यक्सम्यक्त्वनियता वा मिथ्यात्वनियता वा अनियता वा॥ भगवानाह। न मया सुभूते न रूपा सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा कथं वि-

दयिसत्त्व उपलब्धः सम्यक्त्वनियता वा मिथ्यात्वनियता अनियता वा अपि तु खलु पुनः सुभूते यः भगवत्ता सर्वव्यवसंज्ञिन सत्व गा सन्तरूपग्रहरुज्ञानयामिताकवावल्ला यथान्यूनः रूपवमा। धन॥ सुभूतिराह। भगवान् यो भगवन्नास्यपवमा-

पश्चिकार्य वाभिसंबोधिसंबुद्धा॥ भगवानाह। न सरूपा॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन् भगवता नैव पथमा पश्चिमेना नरूवा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा नापि मध्यमयाँ यस्मिन्त्वरा नरूपा सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धा कथमिदानीं भगवता तथागतेनार्हता

सम्यक्संबुद्धेन नाभिसंबोधिसंबुद्धं रूपविदि॥ भगवानाह॥ अनभिसंबुद्धा सुभूते तथागतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधिर्विशेषानन्त कविता संस्कृतवा धनुवा संस्कृतवा धातो॥ ॥ तद्यथापि नाम सुभूते तथागतनिर्म्मितानां कश्चिद् विशेषः संस्कृता वा

असंस्कृता वा धर्म्मा सवणवा मनम निर्म्मिता गरू दिवा मरू कि वा निसु किञ्चिन्निषीदति वा दानपारमितायां चरति शीलपारमितायां चरति क्षान्तिपारमितायां चरति वीर्यपारमितायां चरति ध्यानपारमितायां चरति प्रज्ञापारमि-

तायां चरति चत्वारि ध्यानान्यप्रमाणान्यारूप्यसमापत्तीर्विहरेत् सत्वविद्यरात्रिंदिवं पुष्पमालोबुद्ध समापत्ति स्थापिनी संविशति स्मृत्युपस्थानेनम्यत्वसम्यक्प्रधानानि ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्चबलानि सप्त-

बोध्यङ्गानि आर्य्याष्टाङ्गं मार्गं शून्यतासमाधिना अनिमित्तसमाधिना अप्रणिहितसमाधिना अष्टौ विमोक्षान्नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः यावद्दशबलावरलाव गल्याकीया। सत्वविपाकेन वान पञ्चवि-

यसमापत्तिर्दशबलतथागतवैशारद्यप्रतिसंविदेनाशबलासवावस्थावस्तवनित्रविक्रितापमद्रतनमन्त्रमनलाकनदा याममाविचाव योमस्कवत्साद दशबलावेणिकबुद्धधर्म्मा वर्म्म वकु पदार्थ समन यावद्विदयन्तम्च निर्मिता न निर्माणात्तः

ने।

तानि किंचि निर्मायति यत्राभियुक्ता कुर्यात्। किं मन्यसे सुभूते यो निर्मितः कश्चित्तत्र क्रियायामभियुक्तो वा कृत॥ सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। भगवानाह। एवमेव सुभूते तथागतेन सर्वधर्मा निर्मितोपमा आख्याता न च कश्चित्तत्र विनीतः॥ एवं

न सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता यथापि नाम तथागत निर्मितः॥ सुभूतिराह। यदि भगवन् सर्वधर्मा निर्मितोपमाः॥ भगवानाह। एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। सुभूतिराह। यदि भगवन् सर्वध-

र्मा निर्मितोपमाः तथागतस्य निर्मितस्य च कः प्रविशेषः किं नानाकरणं का विशिष्टता॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ तथागतस्य च सुभूते निर्मितस्य न कश्चिद्विशेषो नानाकरणं वा नमनुप्ल:

र्वे निर्मिताः सुभूते तथागतस्य निर्मितस्य च तद्यथापि तथागतः कस्मै कार्याणि। तच्च निर्मितः कस्मै कार्याणि। सुभूतिराह॥ किं भिन्नं भगवन् तथागतो निर्मितः कर्माणि कार्याणि। भगवानाह॥ कर्माणि सुभू-

ते। भगवानाह॥ सुभूतिराह। कथं तथापि भगवन् सदेवके तथागतस्तथागतनिर्मितः कार्याणि॥ भगवानाह॥ तद्यथापि नाम सुभूते सर्वमनुष्यस्तथागतानां सत्त्वमनपन्तरमाना निर्मितन्निर्मायन्ति विनिर्दिश्य॥ मन्येत निर्मितानां कृत्यं ४१०

बुद्धकृत्यं सत्त्वानां कृत्यं यद्विनिर्दिश्य निर्वितःसंज्ञानां मन्त्र निर्मितानां कश्चिद्वृत्तादान निर्वाणो॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता यद्युत निर्मितोपमान् सर्वधर्मान् विभावयेत॥ ॥

कृत्यानुत्पविकल्पा॥ ...॥ सुभूतिराह। यदि भगवन् निर्मितस्य तथागतस्य च विशेषो नास्ति किं दक्षिणीयविशुद्धिः॥ कथं दक्षिणीयविशुद्धिर्भवति भगवन् तथागतदक्षिणीयं विशिष्टायन्ति मानवाद्धूक्षीयत यावत् सत्त्वा अनुपधिशेषः

निर्वाणधातौ परिनिर्वास्यन्त एवं भगवन् निर्मितदक्षिणीयं विशिष्टायन्ति मानवाद्धूक्षीयत यावत् सत्त्वा अनुपधि। अथ निर्वाणधातौ परिनिर्वास्यन्ति। भगवानाह। यद्यास्ति सुभूते धर्मनियामता तथागतस्य देवकस्य लोकस्य दक्षिणीः

यो धर्मताऽनयेव धर्मतया निर्मितोऽपि सदेवकस्य लोकस्य दक्षिणीयः धर्मशुद्धकावन्त सुभूते तथागतस्य विशुद्धिपि कादक्षिणा। किंचित्पुनर्निर्मितोऽपि विशुद्धिपिकादक्षिणीयः कश्चित् सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतं भवेत्यामन

नसिकरिष्यति। सर्वे संसारस्य दुःखस्यान्तं करिष्यति॥ तिष्ठतु पुनः सुभूते तथागतं मनसिकारोऽयः कश्चित्सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा पुष्पाणि भगवन्तं मनसि कृत्वा आकाशे

९

कृगतमत्तस्य पर्य्यन्तं म विगमादुत्पत्त्यानेकनियतानि । नियतरूपमेत्रं ब्भमनसिकायनलि स्वनाकाशेयथासिया । कथिन्मूतरूत कृत्य पुरार्थ कृतदर्शिकावानमावृतानामितिमनसिकनियतानि । सर्व्वासावनर्पूर्व्वं सदूख्याणाकंकनियताः
नि । एवं मदत्किकामरूरुवथागतप्रमिस्थापिता दकिमा । एवं मतानगंसागदननकमूरूतप्ययायिनेवं वदिनया । कथागतस्य वकथागतनिर्निकस्यवनकिंचित्तानाकद्यमूलतस्यन । धर्म्मायानर्मकायप्रमाणीकृतं ॥ सूत्रे दत्किमासविमु
द्धिविकल्प्या ॥ ---॥ एवंरतमूरूतथाविसतनमरमातलनप्रत्यायानिकायांवनिकवां । धर्म्मायांधर्म्मकायामयत्तविवेवां । सावधर्म्मकानविकावयितव्या ॥ सूत्रं प्रत्याख्यानिकायांधर्म्मैर्गेजिनविकायायितव्या ॥ एवंख्यानपानिकायांवीर्य्य
पानिकायां ध्यानिकायां प्रज्ञानिकाया । सूत्रं यदानपानिकायाधर्म्मैर्न जिनविकायितव्या ॥ एवंयावत्सर्वधर्म्मेषु सूत्रं सर्वधर्म्मा सूत्रं सर्वधर्म्मैर्न जिनविकायितव्या ॥ सर्वमिमादा । यदि तथागतानां धर्म्मा धर्म्म
कानविकायितव्या ॥ यस्तु तथागतस्तथागतनविकायितं यमिदमियं वदना सूत्रं स तस्य समसत्त्वा सूदविहातं । सूमरूत्वा सूमथागत सूमानायकव्यानि ॥ सूत्रे यमाससमत्वाद । सूमानिप्रकास समत्वाद्धर्म्मानि । सूमवाश
त्मिकाधर्म्मानिर्द्दिष्टा ॥ एवं तथागता धर्म्मा एवं तथागता धर्म्मा सागरवाहनाग्रवासिकिकासाकारूयासाधाव साधसासाधावसा संस्कृतासंस्कृता धर्म्मानिर्द्दिष्टा ॥ अनादेव तमवगा धर्म्मायां धर्म्मकाविकायितारवत ॥ तमवानादा ॥ न
तथागतानिर्मितादिन धर्म्मानिर्द्दिष्टा धर्म्मा अस्तवनकता । कथं यत्तैसवकनियमेजिन धर्म्मायां धर्म्मकायविकायितारवतूतासतजिनायव्यादितगवन्नाम निर्मितादिन धर्म्मानिर्द्दिष्टा यत्तमासमवमानवसाय ॥ कथतगवन्नाम मका
त निर्मितः सर्व्वधर्म्मानाम निर्मितकनया दकाश । सूमिर्वयोविकायनविकल्प्याः । सूत्रकानवविकप्रथमयाद्यकविकल्प्या ॥ ---॥ तगयानादानसरूतयवयवत्त्वानाम निर्मितमरिनिवणयानातसरूतनानियवत्त्या
मानिर्मितः निर्मितः निर्मितः रिनिवृगवानदितरूतकथागतग्रवकावानाधिनिर्मितावारिनिविगतन दितरूतनाम्निवारिनिविगत ननिर्मितः निर्मित ताररिनिविगत नगनयाकागन्यकायामरिनिविगतना ।
निर्मितमानिर्मितमानिर्मितः रिनिरिगतानायमिदितमप्रमिदित रिनिविगत । नकथागतथकायामरिनिविगतनानरतकदरीतमकाधामरिनिविगतनानधर्म्मधातुधर्म्मधातावरिनिविगतनानासंस्कृतामसंस्कृतरि

गो ।

निविमना। एवं मनःसर्ववर्गाणां नाममात्रं न द्रव्यतो नाममात्रं रूपवदित्युक्तं॥ नवरत्नसरत्नं वा विसत्वं नन्दासत्वं ननाममात्रकल्पितत्वात् प्रत्यावमिकायां वचिनवां॥ अत्र वनाहिनियत्वयां ततनिवाद॥ यदि रूपवैचित्र्यमात्रमेवेमे सर्वे

संस्कृतं कस्येदानीं केन न वा विसत्वाम दामसत्वा वा वक्ष्यति लमत्वाद्यानकाविशसमानवाविकायत्वन रूपविशि वा विमसत्वं वर्ण्या। अन्वन्दानं वदाविगीवेयकाविकानमसंयाद यदि वैचित्र्यमात्र रूप ध्यानं समायत्न। एवं संस्कृतवयविग्रः

नामायांस्वनि सत्यगाशध्यानारूप्यविमाकृतमाधिसमायत्नं विदन्ति॥ तत्रध्यानक नयविदन्ति। सम्यक्सूत्रगार्हियादविच्छियवस्त्रवाद्यकमात्मसविदन्ति। मन्यकानिमित्तरूपतविद्यासमाधिसमायत्न। आर्य्यसत्यानिरूपयः

विविमाकृतसमाधिसमायत्नं। अथ नामस्त्वानि समायत्न। अतिहात्वयविदगतिरूपमागवस्तविदनति। वस्तुवेगायेमात्रकृति यदिति स तानि प्रत्यादगतिया वयो केवुद्धव्यमाविदन्ति। मेदामेत्रीमसत्वाकनूतायवि

पूर्वयाति। रूपवानारू। यं सत्वस्थितिवमादा। यदि नाममात्रमिदं सर्वं संस्कृतं। गतकस्य दानीकेन न वा विसत्वाम दामसत्वा वा वयविलमत्वाद्यानकविशसमानवाविकायत्वनरूपवर्मीति। यस्मात् सत्वरूपनाममात्रमिदं सर्वे सं

सृतन्तं वनामना मात्रस्यानिमित्तनिमित्तनमन्यनकस्या अविमत्वामदासत्वा वाविमत्वं वा विकां वन्यसत्वाकायहृ नामनूत्रामप्यनि। सर्वाकायहृ नामनूत्राण्यवमात्रवकं प्रवर्तयति। धर्मवकृषवलासत्वानुगृह्णाति यानो ४१८

यति निर्वापयति कस्य वनामनिमित्तस्य नानात्वादानिवारयेन किमिति निर्गत्यावत्वयत्वायनो। अस्तिसामान्यनहितीयायाद विस्तायपके पाश ॰॰ ३॰॰ । सरूपितापद। सर्वान् हृताम सर्वाकायहृत गतिरूपवत्वदक्षि। रूपवानारूपस्य

कायहृतासर्वाकायहृतांकिं विवदाति। सरूपितापद॥ कथं पुनः रूपवत्सर्वाकायहृता। तथागतनिर्दिष्टत्वामार्गकायहृतापिपथागतनिर्दिष्टत्वा सर्वहृतापिपथागतनिर्दिष्टत्वासां रूपवंकितत्वां सर्वहृतानां किं नानाकवयां। रूपः

वानाद। सर्वाकायहृतासत्त्वं तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य मात्रहृताम रूपवाविमत्वानामदामसत्वानां सर्वहृतासत्वं सर्वथाववकायस्यकवद्धानां। सरूपितापद। कनकायत्येन रूपवत्सर्वाकायहृता तथागतस्याः

र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य। रूपवानाद। यावत्कश्चित्सत्त्वाकायातिंगानिनिमित्तानि ये याकाये येतिंगेनिमित्ते कथमीश्वरत्या। आकायात्मनि तिंगानि कानि निमित्तानि कथाना नेनानवद्धानि ये नाया यत तथागतस्यार्हतः सम्य

३४

१३

वि

कं बुद्धस्य सर्वाकारज्ञता ॥ इति सर्वाकारज्ञताभिसमयाधिकारः ॥ ७ ॥ सुभूतिराह ॥ कतमा च भगवन् मार्गज्ञता बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां ॥ भगवानाह ॥ सर्वमार्गाः सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनोत्पादयितव्याः
॥ सर्वमार्गा ज्ञातव्या ये श्रावकमार्गा ये प्रत्येकबुद्धमार्गा ये च बोधिसत्त्वमार्गा ज्ञातव्याः परिपूरयितव्याः ये च मार्गेण कर्त्तव्यं यं कर्तव्यं तच्च तेन न भूतकोटिः साक्षात्कर्तव्या ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् बो
धिसत्त्वेन महासत्त्वेन भूतकोटिर्न साक्षात्कर्तव्या ॥ भगवानाह ॥ नाविपूर्य प्रणिधानेन अपरिपाच्य सत्त्वान् अपरिशोध्य बुद्धक्षेत्रं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन भूतकोटिः साक्षात्कर्तव्या ॥ कतमा च तेन नामका बोधिसत्त्वानां म
हासत्त्वानां मार्गज्ञता ॥ ॐ ॥ इति मार्गाकारज्ञताभिसम्बोधाधिकारः ॥ ॰ ॥ सुभूतिराह ॥ कतमा च भगवन् सर्वज्ञता सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां ॥ भगवानाह ॥ यावदेव सुभूते सर्वं यावदेवाध्यात्मिकबाह्यधर्मास्त
सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धज्ञानं न पुनः सर्वमार्गेण सर्वाकारं ॥ इति सर्वज्ञताभिसम्बोधाधिकारः ॥ ७ ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मार्गे स्थित्वा भूतकोटिः साक्षात्कर्तव्या ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते ॥ सु
भूतिराह ॥ अमार्गे स्थित्वा ॥ भगवानाह ॥ नो हीदं सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ मार्गामार्गे स्थित्वा ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ नैवमार्गे नामार्गे स्थित्वा ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते ॥ सुभूतिराह ॥ कथं तर्हीदानीं भगवन् बोधिस
त्त्वेन महासत्त्वेन भूतकोटिः साक्षात्कर्तव्या ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु तव मार्गे स्थितस्यानुपादायाश्रवेभ्यश्चित्तं विमुक्तं ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ न वा मार्गे स्थितस्य ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥
भगवानाह ॥ अमार्गे स्थितस्य ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ नैवमार्गे नामार्गे स्थितस्य ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् ॥ अपि तु खलु पुनर्भगवन् मे अस्थितस्य चित्तं विमुक्तं यथा न क्वचित् स्थितस्य ॥ भगवानाह ॥ ए
वमेव सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन क्वचित् स्थित्वा भूतकोटिः साक्षात्कर्तव्या ॥ सुभूतिराह ॥ या पुनरियं भगवन् सर्वाकारज्ञता या मार्गज्ञता या सर्वज्ञता एषां कश्चिद् भगवन् नानात्वं सर्वज्ञतानां क्रमप्रभेदादस्य नानात्वमभिप्र
भाव्यते समस्यानवशेषयदा ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते क्रमप्रभेदादस्य नानात्वमभिप्रभाव्यते अपि तु तथागतस्य सर्वाकारज्ञता संविक्रमप्रभेदः अपि तु श्रावकस्य सर्वज्ञता संविक्रमप्रभेदः ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भग

किमाकारं किंलक्षणं ॥ भगवानाह । सर्वाकारज्ञता सुभूते अभावस्वभावा लक्षणा यैर्निमित्तैर्लिङ्गैराकारैस्तथागताः सर्वधर्मानभिसंबुध्यन्ते ॥ सर्वाकारज्ञतायाः किमाकारं किंलिङ्गं किमाधिपत्यं किमाकारं किं
लक्षणमिति ॥ सर्वाकारज्ञतायाः सुभूते अभावस्वभावसर्वनिमित्तविगमितानि एकाकारा अलक्षणं । सर्वाकारज्ञतायाः सुभूते छन्दमानसिकधर्माधिपत्येन सर्वमाकारं छन्दल
क्षणं ॥ छन्दि सर्वाकारज्ञतायां सा तस्याधिपत्याकारा छन्दलक्षणा समाधिः ॥ ॥ किं पुनर्भगवन् सर्वाकारज्ञतैवाभावः । उत रूपमप्यभावः ॥ वेदनासंज्ञासंस्कारावि
ज्ञानमप्यभावः । स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि वाऽभावः । एवमध्यात्मिकाबाह्या धर्मा अभावः । चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्य
समापत्तयश्चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गो मार्गः शून्यता समाधिः आनिमित्तः समाधि
अप्रणिहितः समाधिः । अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः । सर्वपारमिताः सर्वशून्यताः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रति ४२३
संविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः । महामैत्री महाकरुणा महामुदिता महोपेक्षा प्रथमापि फलं द्वितीयापि फलं तृतीयापि फलं चतुर्थमपि फलं पञ्चमापि फलं षष्ठापि फलं संस्कृतधातुरसंस्कृतधातुश्चाभावः ॥
भगवानाह । सर्वाकारज्ञतापि सुभूते अभावा । रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमपि सुभूते अभावः । एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि वाऽभावः । एवमध्यात्मिकाबाह्याश्च
धर्माः स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गसत्यध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञावशीभवशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि सर्वपारमिताः सर्वशून्यता द
शबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा अपि सुभूते अभावः । महामैत्री महाकरुणा महामुदिता महोपेक्षापि अभावः ॥ संस्कृतधातुरप्यसंस्कृतधातुरप्यभावः शून्यत्वमुपादाय ॥ आदिसमलंगत
के

११

५१

स्या सर्वाकारज्ञतायाः ॥ सत्वाभावानास्तितया सर्वं तत् पुनः सुभूते सत्वाभावानास्तितां ज्ञातव्या ॥ सुभूते नित्याद ॥ केन कारणेन रागवन्तः सर्वाकारज्ञतायाः सत्वाभावान्नास्ति ॥ रागवानादान्नास्ति सुभूते सांयोगिकः सत्वाभावः ॥
यत्सुभूते न सांयोगिकः सत्वाभावान्नास्ति सा ज्ञातव्या ॥ पुनरपरं सुभूते पर्यायेणाराग सत्वाभावाः सर्वधर्म्माः ॥ ० ॥ एवमेतत् सर्वनायपलोके क्रियमिति ॥ ० ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते ये न धर्माः सविकल्पकाः कृत्स्नं तथा कार
णकाः ते सत्वाभावाः सर्वधर्म्माः ॥ धर्म्मता धर्म्माः अकुशलधर्म्माः क्रियागा धर्म्मनियामता सत्वाभावाः सर्वधर्म्माः ॥ ज्ञात्वा नाम सुभूते पर्यायेण एवं वदितव्यं सत्वाभावाः सर्वधर्म्माः ॥ एवं स्वके अप्रयुक्तास्तत्रेति एवं बुद्धवचनं ॥
ये दिव्यवचनं सत्वाभावाः सर्वधर्म्माः ॥ कतमे नाम आयुष्मन्तः तेन नमस्कृत्य भगवन्तं ये अधिमुक्ता अधिष्ठिता दानपारमितायां चरन्ति ॥ बुद्धा भगवन्तः शीलपारमितायां चरन्ति ॥
पारमितायां चरन्ति ॥ क्षान्तिपारमितायां चरन्ति ॥ वीर्यपारमितायां चरन्ति ॥ ध्यानपारमितायां चरन्ति ॥ प्रज्ञापारमितायां चरन्ति ॥ प्रथमध्याने चरन्ति द्वितीये ध्याने चरन्ति तृतीये ध्याने चरन्ति चतुर्थे ध्या
ने चरन्ति ॥ मैत्र्यां करुणायां मुदितायाम् उपेक्षायां आकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तौ आकिंचन्यायतनसमापत्तौ नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तौ चरन्ति ॥ अध्यात्मशून्यताया
बहिर्द्धाशून्यतायाम् अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां चरन्ति ॥ स्मृत्युपस्थानेषु सम्यक्प्रहाणेषु ऋद्धिपादेषु इन्द्रियेषु बलेषु बोध्यंगेषु मार्गे एषु चरन्ति ॥ आर्यसत्येषु शून्यतासमाधौ चरन्ति ॥ अनिमित्तस
माधौ चरन्ति ॥ अप्रणिहितसमाधौ चरन्ति ॥ अष्टसु विमोक्षेषु नवस्वानुपूर्वविहारसमापत्तिषु दशसु तथागतबलेषु चतुर्षु वैशारद्येषु चतसृषु प्रतिसंवित्सु महामैत्र्यां महाकरुणायां अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्म्मेषु सर्वाकारज्ञतायां चरन्ति ॥ बु
द्धक्षेत्रं परिशोधयन्ति सत्वान् परिपाचयन्ति ॥ रागवानादानं दद सुभूते बाला विसंत्वसमदासत्वसप्रत्ययकौशलं वदितव्यं यदत्तलावस्त्वलावपु सत्वधर्म्मेषु परिनिरुध्यं कर्त्तानि ॥ बुद्धक्षेत्रं परिशोधयन्ति ॥ यावत्
न्ति सत्वांश्च परिपाचयन्ति ॥ न च बुद्धक्षेत्रं नाप्य सत्वांश्च लाव सारजवां कारणानि ॥ सर्वस्त्वं पुनः सुभूते बाला विसत्वा मदासत्वा दानपारमितायां चरन्त्या विमार्गे परिनिरुध्यं कर्त्तानि ॥ शीलपारमितायां क्षान्तिपारमिता:

यांवीर्यपारमितायांध्यानपारमितायांप्रज्ञापारमितायांचरन्नाभिमान्यतेऽपिनिरूपयंकरोति॥शून्यतासमन्वागतायांचरन्नानावदनावस्वरनावगुणागतायांचरन्नाभिमान्यतेऽपिनिरूपयंकरोति आत्मधर्मसमन्वागतानिमि
त्तायपिदिग्मिसमाप्तोवन्नेन्द्रीकरण्यामपिनायकासत्त्वन्नाभिमान्यतेऽपिनिरूपयंकरोति॥सरिहाद्भगवत्सर्वगामार्गधर्मविंदावशिकबुद्धधर्मेषुचरन्नाभिमान्यतेऽपिनिरूपयंकरोति॥रूपंवाभिमान्यतेऽमलावस्तः
त्वंज्ञानाति॥सप्तसत्यपुनमहसत्त्वोबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितासुचरन्नाभिमान्यतेऽपिनिरूपयंकरोतिसर्वज्ञावद्गरिसत्त्वधर्मगतवेदसमन्वागतोरुचि।वज्रधिरविगमययोग्यकर्मनियतालिविविधिदहवसादगरिचाव
यिकर्मबुद्धधर्मैमैरालैमैर्थ्यामरूकन्नयामसर्वाकावहत्याहितन्तवसमन्वागतोरुवति॥०॥समसत्त्वकवाबयमार्गामननरिबोधिमार्गेश्वरतिमितोपविपरयतिमिवारमितायाविपर्यासविकल्पकसमाधसमायुक्तः
यथाहस्त्यामर्विकावतृकामनस्यार्यविना॥क्षासकथावहृत्यो॥समविद्यामनानानविक्रमप्रत्यहत्यनकजनतृत्यिकरयाता॥ ॥व्याप्तमानस्तलाबाधावध्योवित्रविषत्रिश्रा॥ ॥सबद्धुवक्रूषाविसादस्त्रमस्मात्
द्दत्तंसाकधर्मविचावसाक्षरावमपिनायस्तृणनया।गवारात्रं॥नवंस्वत्सस्त्रस्त्वबोधिसत्त्वनमहासत्त्वनप्रज्ञापारमितायांचरितमयमरावस्वराविसत्त्वबद्धापियविवयंमस्त्वबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्व 424
स्यायायकीगत्वा॥यद्यवं०क्रिनायत्त्रयामन्या।गवारात्र०नि॥सब्बसंयुनस्नत्वबोधिसत्त्वोमहासत्त्वोदानपारमितायांचरनदानन्दयामि॥समन्धानमरावं०किसंज्ञानीतेषुविपुसदकमय्यारा
वं०किसंज्ञानीते॥कमपिबोधिसत्त्वमरावं०किसंज्ञानीत॥एवंशीलपारमितायांचरन्क्षान्तिपारमितायांचरन्वीर्यपारमितायांचरन्ध्यानपारमितायांचरन्प्रज्ञापारमितायांचरन्कमपिप्रज्ञापा
रमितामरावं०किसंज्ञानीतयथायपहृतस्थान॥कानपारावं०किसंज्ञानीतायापित्तवयतिमनमय्यरावं०किसंज्ञानीते॥एवमध्यात्मशून्यतायांयावदभावस्वभावशून्यतायां॥स्मृत्युपस्थानेषुसम्यः
क्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषुचरन्नप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिषुचरन्सर्वधर्मेषुचरन्।सर्वज्ञानिमित्तप्रणिहितेषुचरन्नरिहाद्भगवत्सर्वगामार्गधर्मविंदावशिकः

१८

बुद्धधर्म्मप्रवचनार्थ्चोकाचक्षतायां च वनामध्यात्मदृष्टिसंज्ञानीयायापि लिसंवध्यगतमध्यात्मदृष्टिसंज्ञानीया। यनापि लिसंवध्यगता। कमध्यात्मदृष्टिसंज्ञानीया। तत्कस्य हेतोः। यथैव हि यमतावत्तो
वात। थैव सत्त्वधर्म्मी भूतावस्तुतावा। स्तत्र बुद्धेन रूका। यथा वकेनकायेन कायकी। सत्त्वधर्म्मी। कायकत्र लिका॥ सुभूतिराह। ननु भगवन् धर्म्मे पवधर्म्मा विनर्दिका। भगवानाह। एवमेतत् सुभूते एवमेतत्।
धर्म्मे पव सुभूते धर्म्मा विनर्दिका॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन् धर्म्मे पवधर्म्मा विनर्दिका। कथं भगवन्निह्विनर्दिका॥ धर्म्मा विनर्दिका धर्म्मे सत्संज्ञानीया॥ यावत् भगवन्नान दिशा वा य धर्म्मा तावत् धर्म्मे सत्संज्ञानीया
न धर्म्मा तावत् धर्म्मा सत्तावन्न धर्म्मे संज्ञानीया न दिशा वा धर्म्मा सत्ता वधर्म्मे संज्ञानीया नच धर्म्मा तावत् धर्म्मा तावन्न धर्म्मे संज्ञानीया। एवमसंज्ञानान्न धर्म्मे पकृतेनैवमुक्तवति। बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यात्मदृष्टिर्वा आत्मव
दृष्टिर्वा लोकसंवृत्तिमुपादाय बोधिसत्त्वो महासत्त्व आत्मदृष्टिं भूतदृष्टिर्वा निर्दिष्टा इति न पुनः परमार्थेन॥ ॥दृष्टिसर्व्वीकाव्रह्मा ज्ञानविपुलिपरि॥ ७ ॥सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन्न
न्या लोकसंवृत्तिरन्यः परमार्थः॥ ७ ॥भगवानाह॥ न सुभूते अन्या लोकसंवृत्तिरन्यः परमार्थः। या चैव लोकसंवृत्तेस्तथता सैव परमार्थस्य तथता। तत्र तस्या एव तथताया अज्ञानेन तत्त्वं यथाभूतमजानानाः
लोकसंवृत्त्या निर्दिश्यते आत्मदृष्टिर्वा भूतदृष्टिर्वा। अपि तु खलु पुनः सुभूते यत्र न कश्चित्सत्त्वोपलभ्यते। सर्वधर्म्मा आत्मदृष्टिं न जानन्ति। भूतदृष्टिं न जानन्ति। तेषामर्थाय निर्दि
श्यते धर्म्मो संवृत्तिमुपादाय॥ कथमपि तावन्महायानं तस्य सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन परमार्थमिता या जिनया॥ दृष्टिसर्व्वहृदयविपुलिपरि॥ ७ ॥एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिः
भगवन्तमेतदवोचत्॥ बोधिसत्त्वचर्या बोधिसत्त्वचर्येति भगवन्नुच्यते कस्यैतदधिवचनं॥ भगवानाह॥ बोधिसत्त्वचर्येति सुभूते बोधाय चर्या यो बोधिविकामा बोधिसत्त्वचर्येत्युच्यते॥ सुभूतिराह॥
कथं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिसत्त्वचर्या॥ भगवानाह॥ रूपं शून्यमिति वदति॥ वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं शून्यमिति वदति। एवं स्कन्धधात्वायतनानि शून्यानीति वदति। प्रतीत्यसमुत्पादः

बा २

वनार्हिकायामनत्ताप्ययमगेयपूप्रदायमं संस्कृतं रूपमिति ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन्नसंस्कृतस्य संस्कृतान्नानात्वमुपलभ्यते ॥ भगवानाह ॥ न हि सुभूते संस्कृतमसंस्कृतान्नानात्वमुपलभ्यते ॥ सुभूतिराह ॥ य
दिनापन्नस्य कथं भगवन्निर्दिश्यते ॥ अस्य व्यामनानसंस्थितिकृगयस्तायमस्यनव्यसनानसन्निकृगयस्तामिति ॥ भगवानाह ॥ न सुभूते व्यामनानसंस्थितिकृगयस्तायां ॥ अपि तु तथा वा याम दाषमादष्णाम स्ति ॥ कायं कौशिं यान्दुपूर्व
र्नकतुवातथक्षुनानामनर्थायपवर्तन्ते ॥ श्रावकाणां कथं भगवत्तथागतस्यानन्तेनि ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यदि भगवन्नत्राचार्यमार्गे ॥ अत्राविनिर्वाणं कल्पेन ततः पुनर्भगवन्निर्दिश्यते कथं यथाज्ञाप्यन्ना ॥ अयं
सत्वानामायशूनामन्यं मदन्नियंत्रो लोकवृद्धा ॥ यन्नथागता ॥ इन्द्रियं सर्वबुद्धा ॥ भगवानाह ॥ न खलु सुभूते असंस्कृतं रूपयति अपि दस्ता कायायदायुमाशीकल्पा वा मनपूनः यवमा ॥ अनिगंधायस्तावना ॥ एकस्याद
कायनदिकजाक्षि वाच्यः थपहर्षिन्यपिदुस्वत्तयन्नयेः पूर्वान्यायवच्छिन्नं सूणायपश्चिमा कोटिर्न हृप ॥ सुभूतिराह ॥ सत्वक्षयगत्यानां भगवन्सर्वधर्म्माणां कथं पुनः पूर्वाकोटिः प्रज्ञायते ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमे
तत्सत्वक्षयगत्यानां सुभूते सर्वधर्म्माणां पूर्वाकोटिर्न्न प्रज्ञायते ॥ कथं पुनः पश्चिमा कोटिः प्रज्ञायते ॥ नेदत्सुभूते नमिषुगो ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते यावत्सत्वानां सत्वक्षयगत्यानामर्म्मिन्नज्ञानन्नि ॥ कथं भगवन्निर्दिश्यते पश्चिमा कोटि
र्नियं पश्चिमा कोटिर्न्न पुनः सत्वक्षयगत्याय धर्म्म पूर्वाकोटिर्न्न पश्चिमा कोटिरुपलभ्यते ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन सत्वक्षयगत्यानां धर्म्म प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ सत्वक्षयगत्याय धर्म्मप्रवचनं कविद
िनि विगतास्थानि कपूर्वा धपूर्वा संस्कृतपूर्वा असंस्कृतपूर्वा श्रावकधर्म्मपूर्वा प्रत्येकबुद्धधर्म्मपूर्वा ॥ एवमकं ज्ञायपाल्लसुकृति कृगवकमकदयावकृ ॥ प्रज्ञापारमितायां प्रज्ञापारमितविरुङ्गवन्त्याकं ॥ केनार्थेन प्रज्ञापा
रमितेत्युच्यते ॥ भगवानाह ॥ परमपारमितैषा सुभूते सर्वधर्म्माणाममममना ॥ अनेनार्थेन प्रज्ञापारमितेत्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते अनया प्रज्ञापारमितया सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धा बोधिसत्वाश्च महासत्वास्तथागतार्हन्तः
सम्यक्संबुद्धाः पारंगता ॥ अनेनार्थेन प्रज्ञापारमितेत्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते परमार्थेन सर्वधर्म्माणां मतिरित्यसंदृष्टा प्रज्ञापारमितायां तैस्तथागतैरर्हद्भिः सम्यक्संबुद्धैः ॥ सर्वधर्म्मपृथग्नानापृत्तवाद्धेना ॥ अनेनार्थेना

४१९

याकेयप्रज्ञापारमिता ॥ इति मार्गस्वभावादिविकल्पः ॥ ·:· ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते प्रज्ञापारमितायां गेह कथं गम्भीरा हि समयमूढं ॥ ·:· ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते प्रज्ञापारमितायां कथं गम्भीरा कादि रतनीर्मि:
काव्यमश्वप्रवन्तकेन कानकायामप्रज्ञापारमितेति ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते नयं प्रज्ञापारमिता कन विशुद्धमर्थसंयुक्ता वा न विसंयुक्ता वा मनिदर्शना वा सनिदर्शना वा सप्रतिघा वा अप्रतिघा वा ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ तथा हीयं प्रज्ञा:
पारमिता जन्तुनिर्देशनाय प्रतिपद्यते तत्कस्य हेतोः यदि ॥ इति कथंकादिविषयसंज्ञामाद्विकल्पः ॥ · ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते नयं प्रज्ञापारमिता सर्वधर्माणां वा विकल्पसर्वविज्ञानानां सर्वसंज्ञा
नामनाम्ना इयं प्रज्ञापारमिता कायिका वाचिका कायिकादि इवनादि अथ वा कल्पा कल्पयानि केवायु संस्थित्वलकन विदन्यानि कप्रज्ञापारमितावासी प्रज्ञापारमिता गम्भीरा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ॥ तत्कस्य हेतोः ॥
पारमिता प्रज्ञापारमितायामापत्स्यते एवं खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायामर्थेन विचारयितव्यं ॥ इत्यसमन्तसम्भवादिविकल्पः ॥ · ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इह गम्भीरा:
यां प्रज्ञापारमितायामर्थेन विचारयितव्यम् अनित्यार्थेन विचारयितव्यं । दुःखार्थेन विचारयितव्यम् अनात्मार्थेन विचारयितव्यं । शान्तार्थेन विचारयितव्यं । दूरवर्जनार्थेन विचारयितव्यं समन्तयत्नार्थेन विचारयितव्यं निरावरणार्थेन विचारयितव्यं मार्गहानार्थेन विचा:
रयितव्यं । दुःखपरिहाणार्थेन समुदयप्रहाणार्थेन निरोधसाक्षात्क्रियार्थेन मार्गभावनार्थेन सिन्त्यायहानार्थेन विचारयितव्यं । धर्महानार्थेन संवरहानार्थेन प्रतिपत्तिहानार्थेन विचारयितव्यं । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन म:
हासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायामर्थेन विचारयितव्यं ॥ इति दुःखादिषु संज्ञादिविकल्पः ॥ · ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यदि भगवन्निह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायामर्थश्चानर्थश्च नापलभ्यते कथं वा
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन इह गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायामर्थेन विचारयितव्यं ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायामर्थेन विचारयितव्यं । रागो नार्थेनानर्थेनेति विचारयितव्यं ॥ द्वेषो मोह:
र्थेनानर्थेनेति विचारयितव्यं । मोहो नार्थेनानर्थेनेति विचारयितव्यं । मिथ्यादृष्टिर्नार्थेनानर्थेनेति विचारयितव्यं । दृष्टिगतानि नार्थेनानर्थेनेति विचारयितव्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ यान

द्वियागद्रुषमास्तानान्कथमाकारग्रविदर्थमनर्थकं नालिनहयिगगानान्कथमाकारग्रविदर्थमनर्थकं नाभिरूपेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । एवं स्कन्धधात्वायतना
निभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । प्रतीत्यसमुत्पादेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानिभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । पारमिताभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । शून्यतानामस्वानिभिर्नार्थिकेन भ
वितव्यं । बोधिपक्ष्येर्धर्मेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । आर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखानिभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानिभिर्नार्थिकेन भवि
तव्यं । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । आवेणिकबुद्धधर्मेभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । अनुत्तरायां सम्यक्संबोधिभिर्नार्थिकेन भवितव्यं । तत्कस्य हेतोः । तथा हि सु
भूते तथागतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन् न कश्चिद्धर्म उपलब्धो यो वार्थमाकुर्यादनर्थमाकुर्याद्वा । अपि तु खलु पुनः सुभूते उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा तथागतानां स्थितैवैषा धर्माणां धर्मता धर्मस्थिति
ता धर्मनियामता । तेनैव कारणेन विदर्थमाकर्यान्नानर्थमा । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनार्थानर्थवर्जितायां प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ केन कारणेन भगवन् प्रज्ञा
पारमिता नानर्थकरी नार्थकरी ॥ भगवानाह ॥ तथा हि सुभूते संस्कृतधर्मा असंस्कृतधर्माश्चाकारकाः प्रज्ञापारमिता । तेन कारणेन प्रज्ञापारमिता न कस्यचिदर्थमाकरोत्यनर्थं वा ॥ सुभूतिराह ॥ पुनर्भगवन्न
संस्कृतार्थः सर्वार्याणां बुद्धानां बुद्धश्रावकाणाम् ॥ भगवानाह ॥ असंस्कृतार्थः सर्वार्याणां बुद्धानां बुद्धश्रावकाणां न पुनस्तत्र उपकाराय नापकाराय वा ॥ तद्यथापि नाम सुभूते आकाशं न कस्य
चिदुपकाराय नापकाराय वा उपेक्षिका ॥ एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमिता न कस्यचिद्धर्मस्योपकाराय नापकाराय वा उपेक्षिका ॥ सुभूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽसं
स्कृतायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वा सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽसंस्कृतायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वा सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति न पुनर्द्वयया

420

गेन॥ सुभूतिकुशलप्रकृतिसंमादविकल्पा॥ ॥सुभूतिराह॥ किंपुनर्भगवन्द्वयधर्मा द्वयधर्ममनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ नो हि सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किंपुनर्भगवन्नद्वयधर्मा अद्वयधर्ममनुप्राप्नोति॥ भगवानाह॥ नो हि सुभूते॥ सुभू
तिराह॥ कथमिदानीं भगवन्प्राप्तिः॥ भगवानाह॥ यथा न द्वयं नाद्वयधर्मा उपलभ्यते॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन्नाद्वया नाद्वयाधर्मा उपलभ्यते॥ भगवानाह॥ अनुपलम्भ संप्राप्तिर्न प्राप्तमनुपलम्भनप्राप्तिर्न वदनाच्च संक्लिष्टं
रूपान्तविप्रलम्भनप्रलम्भनप्राप्तिः॥ सुभूति द्वयाभाव संमादविकल्पा न्युक्तनवाभिद्विनीयाअद्वकविकल्पः॥ ० ॥एवं कुशलमूलानि भगवन् महदवाप्नोति॥ गम्भीरा भगवन्दुरवगाहा याश्चिमाः प्रज्ञापारमिता
र्बोधिसत्त्वामहासत्त्वा ये ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ अभिसंबुध्यन्ते यन्नाम सत्त्वउपलम्भेन सत्त्वसंज्ञापि भूतानां सत्त्वानां कृतशोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुमभिसंप्रस्थिताः॥ तद्यथापि नाम भगवन्कश्चिदेव पुरुष आकाशे
अवस्थानं कर्तुमिच्छेत् एवमेव भगवन्बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सत्त्वानां कृतेन सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयुः॥ ० ॥भगवानाह॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् दुष्करकारका बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ये सत्त्वानां कृतशः
सर्वाकारज्ञतां धर्मसंज्ञिनिहितानां सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य सर्वसत्त्वानां तारयितुमिच्छन्ति॥ सुभूतिः सर्वाकारज्ञतायाः संनाहसंनद्धान महानं॥ ० ॥तद्यथापि नाम सुभूते कश्चिदेव पुरुषः कुशलो मनुष्योऽनायासेन पुनः कुशल
मायन्त मनःसंज्ञानीयाच भावान्तरं कुर्वन्ति प्रज्ञया ता गच्छन्ति पुष्पफलानि यानि सन्ति सत्त्वधातौ चापायभवाय यत्र तान्सन्तानास्थापयन्ति अदत्तं ददन्ति धर्मसत्त्वान् शुभमनुपूर्वेण भावा समन्ततः कुशलं पुष्पसमन्वितः कुशलं
तावद्धि समन्वितः कुशलं मनसि कुर्वन् महायानं अप्रमेयं अनुत्तरं॥ पुष्पाणि च फलानि च तानि अनुत्तराणि॥ एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वसत्त्वानां कृतशोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं प्रतिपद्यन्ते अनुपूर्वेण यथाभूत
नमितास्ते एवं सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुवन्ति ततः सर्वसत्त्वानां यथाभूतमुपदेशयन्ति॥ कतमे सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां येषां सत्त्वा स्त्रियः पापकारिणः परिमोचयन्ति कतमं पुण्यं यदा गमयन्ति
वियमदानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां दानपारमितायां प्रतिष्ठापयन्ति शीलपारमितायां च धर्मसंवाहकाये कायिकं दुःखं प्रहरन्ति॥ यस्मिन्नपि भवेयुः श्रावकनिर्माणं वा निर्मितं वा निर्मितवतां सर्वधर्माणां यथायथं यावच्च

वस्तुनागमं संस्कायतन भूत्पद्यन्ते । न कुत्र दरूपस्य दागमनं स्थानं वापि विद्यते स्थापयितुं शक्यं । न कदाचिमि स्थापयितुं शक्यं । नागामि स्थापयितुं शक्यं । प्रत्युत्पन्नं स्थापयितुं शक्यं । एवं यावत् बोधिः स्थापयितुं शक्या । भगवानाह । रूपं मायामयत्वात् सर्वाका

रज्ञतामनतायां दर्शिता । सर्वाकारज्ञतामनतायां सर्वसत्त्वानां रूपमालिंगनाय स्थापयति । तत्र यदि धर्मं स्थापयितुं स्थापयति । सर्वे नयत्र सर्वाकारज्ञतायां नियतो निर्यायति निर्याति । ये पुनः श्रावकयानेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा महायानेन वा स

नद्धा बोधिसत्त्वं सर्वाविमतिर्भवत्यनुत्तरां सम्यक्संबोधिं नैव सत्त्वाः सन्ति मात्र सत्त्वं ... बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता ... नवद्धक... लोकस्य

प्रियापत्तरत्न ययां सत्त्वानां महती करुणा उत्पद्यते ... भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वदितव्यः । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । बोधिसत्त्वो महासत्त्व

मागम्य सर्वधर्माणां काङ्क्षा छिद्यन्ते । सर्वविनिर्याणेनायं सर्वसत्त्वानां काङ्क्षा छिद्यन्ते । सर्वाकारज्ञतायां सर्वविजिज्ञास्य छिद्यन्ते । सर्वदानगमनकाङ्क्षा छिद्यन्ते । सर्वकामधातुपरिच्छिद्यन्ते । सर्वविनयधातुपरिच्छिद्यन्ते । सर्वसमनयधातुपरिच्छि

रूपधातोरादि । एवं भगवन् संस्कृतेन एवं भगवन् कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वदितव्यः ॥ ॥ सुभूतिराह । सर्वज्ञ बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ यया चर्यया न क्वचित् सक्तो भवति नागमकस्य सत्त्वा

स्तारमवत्त्वा नित्यसम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । न सम्यक्सत्त्व नेयपदं बुद्धानां लोकाय ... वारविधिर्यति ॥ नार्हतां लोकाय ... वारविधिर्यति नानागामिनां लोकाय ... वारविधिर्यति न सकृदागामिनां लोके

प्रादुर्भावाद्विधिर्यति । स्रोतआपन्नानां लोकाय प्रादुर्भावाद्विधिर्यति । न सर्वं न कारणं ... न सर्वविनिर्याणेन यानं सर्वं नयति लोकात् ... न सर्वविनिर्याणं सर्वदानविनिर्याण ... न सर्वदानगमनयानकाम

धातुर्न रूपधातुर्नारूप्यधातुरुत्पत्स्यति । अपि तु खलु पुनः भगवन् एवं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वदितव्यः ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत् कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो वदितव्यः । कस्मात्

दिनार्थेन बोधिसत्त्व कथं कथया कथं भगवन् स्य हृदयं कायेन कथं कथया सर्वाकार्या परिहृत्यते । कायेन कथं कथया ... संज्ञा संस्कारा परिहृत्यते । कायेन कथं कथया विज्ञानेन परिहृत्यते । कायेन कथं

४२१

मपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कार्योनियुक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तदर्शनस्य मोक्षविस्थापिकाशमवत्तस्य येविसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वाम्हसर्वकनस्य मोक्षविस्थापिकास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंन
स्यथमविरलत्वादिकस्य बाविसत्वस्य मस्लसत्वस्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कार्योनियुक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तकनस्य मोक्षविस्थापिकाशमवत्तस्य येत्रिसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वा:
स्मसर्वबोमज्ञागरस्य मोक्षविस्थापिकास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंनस्युथमविरलत्वादिकस्य बाविसत्वस्य मस्लसत्वस्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कोटिनियुक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तबोमज्ञागरस्य मो
क्षविस्थापिकाशमवत्तस्य येविसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वाम्हसर्वकर्मावित्स्य मोक्षविस्थापिकाशास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंनस्युथमविरलत्वादिकेके बाविसत्वस्य मस्लसत्वस्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कोटिनि
युक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तकर्मावित्स्य मोक्षविस्थापिका भसवत्तस्य येत्रिसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वाम्हसर्वप्रत्यकवद्धस्य मोक्षविस्थापिकास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंनस्युथमविरलत्वादिक:
स्य बाविसत्वस्य मस्लसत्वस्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कोटिनियुक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तप्रत्यकवद्धस्य मोक्षनिस्थापिकाशमवत्तस्य येविसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वाम्हसर्वबो
धिसत्त्वनियामावक्रान्ते मोक्षविस्थापिकास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंन बोधिसत्त्वनियन्नकस्य पस्य स्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कोटिनियुक्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ विमुक्तबोधिसत्त्वनियामावक्रान्ते
प्रमिस्थापिकाशमवत्तस्य येविसारुद्रमसमासारुप्रसाक भगोसत्वाम्हसर्वबोधिसत्त्वनियन्नकास्य वयुम्हसांयत्त्वस्थंन तथागतस्यादिकस्य समाक्षरनुस्य भगवनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ यावत्कोटिनियु:
क्त भगवत्सरूप्रमनमीमपिकर्त्तव्यो येगि॥ ॥ञ्शनानन्दर्यासमाप्तिः॥ ॥सुभूतिराह। प्रथमविरलत्वादिकेनस्य भगवन्बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन किंमनसिकर्त्तव्यं॥ एवं वानाह। प्रथमविरलत्वादिकेनस्:
स्य बाविमत्वेन महासत्वेन सर्वाकारज्ञतामनसिकर्त्तव्या॥ ७ ॥ञ्ञ्किं सर्वाकारज्ञतास्यतात संधेयवद्धत्वे। सुभूतिराह। सर्वाकारज्ञताकिंस्य भवन्नराषसरावा। सर्वाकारज्ञताया ञ्श्वस्य भगवन्‌ किंत विषयकयं
किं मार्यं वर्धः

पुणीरुसमस्त्यादक्कानि चगृह्णानोति चरन्ति ॥ त एवमाध्यात्मिक[illegible]क्कैनायगने दानपारमितायां चरन्ति । शीलपारमितायां चरन्ति ॥ क्षान्तिपारमितायां चरन्ति । वीर्यपार-
मितायां चरन्ति । ध्यानपारमितायां चरन्ति । प्रज्ञापारमितायां चरन्ति । अध्यात्मशून्यतायां चरन्ति । बहिर्धाशून्यतायां चरन्ति । अध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां चरन्ति । यावदभावस्वभावशून्यतायां चरन्ति । प्र-
थमध्याने चरन्ति । द्वितीयध्याने चरन्ति । तृतीयध्याने चरन्ति । चतुर्थध्याने चरन्ति । मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षायां चरन्ति ॥ आकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ विज्ञानानन्त्यायतनस-
मायतनेताकिंचन्यायतनसमापत्तौ नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तौ चरन्ति । चतुर्षु स्मृत्युपस्थानेषु चरन्ति । चतुर्षु सम्यक्प्रहाणेषु चरन्ति । चतुर्षु ऋद्धिपादेषु चरन्ति
पंचस्विन्द्रियेषु चरन्ति । पंचसु बलेषु चरन्ति । सप्तसु बोध्यङ्गेषु चरन्ति । आर्याष्टाङ्गमार्गेषु चरन्ति । ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमा॥धिषु चरन्त्यष्टसु विमोक्षेषु चरन्ति । नवानुपूर्वविहा-
रसमापत्तिषु चरन्ति । चतुर्वैशारद्येषु चरन्ति । दशसु तथागतबलेषु चरन्ति । चतुष्पृथ्विगायश्रपेषु चरन्ति । चतसृषु प्रतिसंवित्सु चरन्ति । अष्टादशस्वावेणिकबुद्धधर्मेषु चरन्ति । पंचस्वभि- ४२८
ज्ञासु चरन्ति ॥ सर्वसमाधिषु चरन्ति ॥ सर्वधारणीमुखेषु चरन्ति । बुद्धक्षेत्रपरिग्रहणतायां चरन्ति ॥ सत्त्वपरिपाचनतायां चरन्ति । प्रणिधाने षु चरन्ति ॥ जल्पनारिनिदर्शनशून्यतां चरन्ति ॥
भप्रसवग्रहस्त्ना ॰॰ मिवचरन्ति । भिनप्रवपवगःस्त्ना ॰॰ मिवचरन्ति । अक्षयुतवगषु चरन्ति ॥ वचत्यं चरन्ति । संस्कृतधातौ चरन्ति । असंस्कृतधातौ चरन्ति । एवमप्रचरन्तोऽपि यथा बोधिसत्त्वाः
कथं चरन्ति निर्द्वयीकारा ॥ ति । सुचिरवस्तसत्त्वा बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रज्ञापारमितायां चरन्त्यावपय चरन्ति ॥ • ॥ ॰॰ मितपर्यायाओविपुगिपति ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥
वाद्धा बोधि॰॰ मिति भगवन्नुच्यते । कस्मात्तद्विवचनं बोधि॰॰ति । भगवानाह । बोध्यार्थो बोधि॰॰सत्त्वार्थः ॥ अपितु खलु पुनः सत्त्वानां सर्वधर्मानभिसंबुद्धास्मा बोधि॰॰सत्त्वार्थः ॥ सत्त्वाणार्थः

१३

धि

प्रतिविद्धत्वात्तस्माद्बुद्ध इत्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते सर्वधर्मा याथावदभिसंबुद्धा इत्युच्यते ॥ ॥ इति बुद्धत्वपरिपृच्छा ॥ सुभूतिराह ॥ बोधिर्बोधिरिति भगवन्कस्यैतदधिवचनं ॥ भगवानाह ॥
बोधिर्बोधिरिति सुभूते शून्यताया एतदधिवचनं तथताया एतदधिवचनं भूतकोटेरेतदधिवचनं धर्मधातोरेतदधिवचनं ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते नामधेयमात्रमेतद्बोधिरिति ॥ अपि तु खलु पु
नः सुभूते अभेद्यार्थो बोधिः ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते बोधिस्तथता अवितथता अनन्यतथता भूतता यस्मात्तस्माद्बोधिरित्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते न नाममात्रमेतद्बोधिरि
ति तस्माद्बोधिरित्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते बुद्धानां भगवतामेषा बोधिस्तस्माद्बोधिरित्युच्यते ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते बुद्धैर्यथा भगवद्भिरभिसंबुद्धा तस्माद्बोधिरित्युच्यते ॥ ॥
इति धर्मतत्त्वविशुद्धिपरिवर्तः ॥ ७ ॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यो भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमायै बोधाय प्रयुज्यते ॥ स किं धर्ममुपादायाभिकामश्चरति ॥ स यत्र किंगत्त्वा बोधि
पक्षेषु धर्मेषु चरति ॥ सर्वशून्यताकायार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु चरति । योगमुखेषु चरति । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु चरति ॥ दशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसं
विदावेणिकबुद्धधर्मेषु चरति ॥ सर्वाकारज्ञतायां चरति ॥ कस्य धर्मस्यागमे वा व्ययोपगमे वा हानौ वा वृद्धौ वोत्पादाय वा निरोधाय वा संक्लेशाय वा व्यवदानाय वा ॥ एवमुक्ते भगवाना
युष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ यः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमायै बोधाय प्रयुज्यते ॥ स न धर्ममुपादायाभिकामश्चरति ॥ न स यत्र किंगत्त्वा बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु चरति ॥ न सर्वशून्यताकायार्यस
त्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु चरति । योगमुखेषु चरति ॥ न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु चरति ॥ दशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु चरति ॥ न सर्वाकारज्ञ
तायां चरति ॥ न कस्यचिद्धर्मस्यागमे वा व्ययोपगमे वा हानौ वा वृद्धौ वोत्पादाय वा निरोधाय वा संक्लेशाय वा व्यवदानाय वा ॥ न हि सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिप्रस्थाया

ना४ चैर

रमितायांचरतःप्रावस्वसयायेन्नप्रत्युपस्थिता।नाचयवाऽपचयवादानोवाऽत्सर्गोवाउत्पादायवानिरोधायवासंक्रमायवाव्यवदानायवाप्रत्युपस्थिता॥सुभूतिराह।यदिभ
गवन्बोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यबोधिर्नकस्यचिद्धर्मस्याचयायापचयायप्रत्युपस्थिता।तत्कथमिदानींबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्दानपारमितांविगृह्णाति।शीलपा
रमितांविगृह्णाति।क्षान्तिपारमितांविगृह्णाति।।वीर्यपारमितांविगृह्णाति।ध्यानपारमितांविगृह्णाति।प्रज्ञापारमितांविगृह्णाति।अध्यात्मशून्यतायांचरति।यावदभाव
स्वभावशून्यतायांचरति।स्मृत्युपस्थानानुपूर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वानयोमार्गेषुचरति।स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषुचरति।शून्यता
निमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखेषुचरति।तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषुचरति।महाकरुणायांचरति।यदाभगवन्बोधिसत्त्वस्त्रिमियच्चरति।श्रावकप्रत्येकबुद्ध
भूमिमतिक्रामति॥एवमुक्तेभगवानायुष्मन्तंसुभूतिमेतदवोचत्।नहिसुभूतेबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यद्वयेनबोधिसत्त्वचर्या।नहिबोधिसत्त्वोमहासत्त्वोद्वयेनदानपारमि
तायांचरति।शीलपारमितायांचरति।क्षान्तिपारमितायांचरति।वीर्यपारमितायांचरति।ध्यानपारमितायांचरति।नद्वयेनप्रज्ञापारमितायांचरति।नद्वयेनाध्यात्मशून्यता
यांचरति।बहिर्धाशून्यतायांचरति।अध्यात्मबहिर्धाशून्यतायांचरति।यावदभावस्वभावशून्यतायांचरति।नद्वयेनस्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमा
र्गेषुचरति।नद्वयेनाप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वानयोमार्गेषुचरति।नद्वयेनशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषुचरति।नद्वयेनारिह्वादशतथागतबलवैशारद्य
प्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषुचरति।नद्वयेनसर्वाकारज्ञतायांचरति॥सुभूतिराह।यदिभगवन्दानपारमितायांनद्वयेनचरति।शीलक्षान्तिवीर्यध्यानपारमितायां

प्रज्ञापारमितायां न हीयते न वर्द्धते ॥ सर्वशून्यतायां विपश्यन् धर्मा आर्यसत्यप्रमाणध्यानानुपूर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु न बोधिमुखबल न हीयते न वर्द्धते ॥ शून्यतानिमित्तप्रणिहितादिना रिहाद भवत्येवं भाव्यमुः
ऽभिज्ञावशिकबुद्धधर्मेषु न हीयते न वर्द्धते ॥ सर्वाकारज्ञतायां न हीयते न वर्द्धते ॥ कथं पुनरिदानीं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कुशलमूलैर्विवर्द्धते प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावद् बोधिमण्डनिषीदना
दः कुशलमूलैर्विवर्द्धते ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ यस्य सुभूते न हीयते न वर्द्धते किन्नु विवर्द्धते कुशलमूलैः सुभूते आदितो निर्वाणपर्यन्तं सर्वबालपृथग्जनाः कथं विवर्द्धन्ते कुशले
नमूलेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय कुशलमूलैर्विवर्द्धते यावद् बोधिमण्डनिषीदनादा कुशलमूलैर्विवर्द्धते ॥ येनानेन बोधिसत्त्वो यावद्
सद्धर्माननुयायाम् शक्तानेन वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते समानः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमावपतित्वा दीर्घरात्रं संसारे समुद्रिच्यमानो दानपारमितायां वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥
शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥ चतुर्षु स्मृत्युपस्थानेषु यावदार्याष्टाङ्गे मार्गे वर्त्तमानस्य कु
शला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥ अध्यात्मशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥ आर्यसत्येषु ध्यानानुपूर्वविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु अभिज्ञासु वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा वि
वर्द्धन्ते ॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितादिना रिहाद भगवत्येवं भावयमुक्तिसम्भिदावशिकबुद्धधर्मेषु वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥ सर्वाकारज्ञतायां वर्त्तमानस्य कुशला धर्मा विवर्द्धन्ते ॥ एवं खलु सुभूते बोधिस
त्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् वर्द्धते ॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कुशलमूलानि तथागतानां प्रज्ञापारमितायां वर्त्तमानो ऽनागतानां सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कुश
लमूलानि तथागतानां प्रज्ञापारमितायां वर्त्तते नास्य कुशलमूलानि तथागतानां प्रज्ञापारमितायाः स्ववर्त्ते नायं पर्यायः स्ववर्द्धते भगवन्तः नापि ते पर्यन्तं कुशलमूलानि कस्मात् अभिसंबुध्यन्ते दिता बोधि

सत्त्वा महासत्त्वास्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयुः॥ सुभूतिराह। कथं भगवन्न पर्युपास्य बुद्धान् भगवतः कुशलमूलानि परिपूर्य कल्याणमित्रपरिगृहीता बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुवंति॥
भगवानाह। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमं चित्तोत्पादमुपादाय तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान्पर्युपास्ते यं च भगवद्बुद्धा भगवन्तो धर्मं भाषन्ते सूत्रं गेयं व्याकरणमितिवृत्तकं जातकं संयुदवैपु
ल्याद्भुतधर्म्मावदानोपदेशांस्तान्सर्वानुद्गृह्णाति धारयति वाचयति पर्यवाप्नोति योनिशश्च मनसिकरोति मनसान्वेक्षितानि दृष्ट्या सुप्रतिविद्धानि करोति। धारणीं प्रतिलभते॥ धारणीप्रतिलब्धश्च प्रतिसंविद
स्तादयति धर्मं विशिष्टं स्यादिकालिहस्य सर्वाभिषेकिस्य स्यापि नवधर्मान्निकायविप्रुमाणानि यावत्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति। तद्यथा कथं भगवन् बोधिसत्त्वः सम्यक्संबुद्धैः कुशलमूलान्यवरोपयति। येष्व
कुशलमूलेष्वपरिगृहीता न जात्ववायैर्वोपजायते बोधिसत्त्वस्य तेभ्यः कुशलेभ्यो गच्छ परिशुद्धिं परिगृहीता। यथा संगच्छ परिशुद्धा बुद्धक्षेत्रमन्यपरिगोचयति। सत्त्वांश्च परिपाचयति। येभ्यश्च कुशलमूलेभ्यः
परिगृहीतः कल्याणमित्रैश्च न जातु विरहितो भवति बुद्धैर्भगवद्भिः बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैश्च। आवत्कथं च यद्बुद्धयानस्य वक्लोपाध्यायां निर्वेक्तुम् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पर्युपास्या पारमितायोगेन भगवन्तो बुद्धा
भगवन्तः पर्युपासितव्याः कुशलमूलं च परिग्रहीतव्यं कल्याणमित्राणि च सेवितव्यानि॥ सुभूतिराह॥ न पृथग्भगवान् भगवन्नमृतपदवारहमाय। पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नापि बुद्धान् भगवतः पर्युपास्तेन
पि कुशलमूलानि परिपूरयन्नापि कल्याणमित्रपरिगृहीता भवन्त्यादौ बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात्॥ भगवानाह। अन्य एव सत्त्वा बुद्धान्भगवतः पर्युपास्य अनवरोपि
तकुशलमूलाः कल्याणमित्रापरिगृहीताः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात्॥ न हि सुभूते बुद्धा भगवन्तो भगवतः पर्युपास्य कुशलान्यवरोप्य कल्याणमित्राणि च सेवित्वा तद्भिः पर्युपास्यैवं कुश
लमूलसमन्वागता बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयुः। समर्थस्ते भगवद्बुद्धान्भगवतः पर्युपास्य कुशलमूलान्यवरोप्य कल्याणमित्रपरिगृहीता नरास्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नु

४२१

यदि किन देश्यन विहरन्ति। तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बहुबुद्धभगवन्तः पर्युपासितव्याः॥ कुशलमूलानि नावरोपयितव्यानि कल्याणमित्राणि च सविकल्पानि निरुक्तानि पर्युपासितव्यानि॥
सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बहुबुद्धभगवतः पर्युपास्य कुशलमूलानि नावरोप्य कल्याणमित्राणि च विस्तारेण पर्युपास्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात्॥ भगवानाह॥
उपायकौशल्यविरहितत्वात्। यन्नापि यान शृणोति॥ ये बोधिसत्त्वा भगवन्तः अमी के कल्याणमित्राः धर्मेषु कानि च कुशलमूलानि नावरोपितानि निगमानि च कल्याणमित्राणि सविकल्पानि निरुक्तानि पर्युपासितानि या
न्यत्सायाय मपि विशेषतिष्कलनविविधदिशत्वात्॥ ७ ॥ ॐ किं संघधव्रत्वे विपरीतप्रक्रिया किं॥ ७ पुनरपि आह॥ कथमर्थं सन्धाय वेष्टितुमुपायकौशल्यं ययोपायकौशल्येन समन्वागतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञता
मनुप्राप्नोति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानपारमितायां चरन् सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैर्यद्द
दाति बुद्धेभ्यो भगवद्भ्यः संघाय वा सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैः समन्वागतो न वा दानं ददाति संग्रहवस्तूनि निष्पादयति श्रावकसंघान्न ददाति॥ संस्कारान्वेषणदानं॥ तथा हि सत्त्व
नां शून्यान्येतानि नामसंस्कारान्न पश्यति निरोधान्न निरुद्धानि ... तव धर्मानुपश्यति॥ धर्माः स्वभावधर्मस्वभावमुपगताः किंचिन्न समर्थाः सर्वधर्माः संस्कारलक्षणा भगवन्ति॥ सान्ततो
पायकौशल्येन समन्वागतः॥ कुशलस्य धर्मस्य विवर्द्धनं कुशलस्य धर्मस्य विवर्द्धमानो दानपारमितायां चरति दानपारमितायां चरन् सत्त्वांश्च परिपाचयति॥ बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति॥ स तद्दानं द
दाति सर्वसत्त्वेभ्यः स्वभावं न ... सर्वाकारज्ञतायां सत्त्वपरिग्रहं यथासत्त्वपरिभावनमयादानपारमितायां चरति॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शीलपारमितायां चरन्प्रथम
चित्तोत्पादमुपादाय सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्मनसिकारैः शीलं समादाय वर्तते॥ नापि श्रावकभूमिं नापि प्रत्येकबुद्धभूमिं स्पृहयति॥ नान्यत्र सर्वकुशलसमुदयधर्मसमुपगतानि॥

यथावयपरिपच्छकामस्य मात्सर्यविकलत्वादौःशील्यविकलत्वाद्व्यापादविकलत्वात्कौसीद्यविकलत्वाद्विक्षेपविकलत्वादौष्प्रज्ञविकलत्वान्मानातिमानान्मिथ्यामानादस्मिमानाः श्रावकप्रत्येकबुद्धचित्तं वा न कल्पयद

कायामथादिसत्वसत्वसम्यक्त्वान्यमोज्ञानारामहत्त्वानपरिनिष्पन्नानन्तरिनिर्दिक्ष्यं सर्वधर्मानन्यस्यति। धर्मानास्वधर्मपत्यवामवकरन्ति। किंकिञ्चिन्नसमथको वसर्वधर्मायांसंस्कारत्वसत्वेपामः

वकरन्ति। महान्ननोपायकौशल्येन समन्वागतः कुशलैर्धर्मैर्विवर्धमानः कुशलैर्धर्मैर्विवर्धमानः शीलपारमितायां चरन्ति। शीलपारमितायां चरन् सत्वान्परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं च परि

विशोधयति न च शीलस्कन्धमपरिजीवति शीलस्कन्धं संसारमपरिशुद्धिमात्मनः सत्वपरिपाचयन्त्या सत्वपरिपाचनतया शीलपारमितायां चरन्ति। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महास

सत्वः क्षान्तिपारमितायां चरन्त्युपपविवेकतादुपादाय सर्वाकारज्ञतापूर्वङ्गमया कुशलमनसिकारो यं क्षान्तिं संपादयति सत्वकस्यचियियायेय व्यव ध्यायामा। अथ पुनरिदं दद्धतानयः

शिकूर्वन्ति नव्यापादापन्नस्मृत्युपन्नं किं। सत्वीयिनाश्चपत्यायामा। अपि सर्वे सर्वावस्थक्रियमा। तदामवाश्चक्रुश्यमा। अन्यत्र यावाक्षयामानः। यिश्चुनं यत्रषं सञ्छिन्नं वाव्यामानसाक्रू

यमानावाक्यमानो वाच्छिद्यमानो वा न क्षुभ्यति तत्वानामवदितमात्यावयति। कल्पस्य सन्तायमथादितसकरागम्यान्यधर्मज्ञानानि। समस्तान्न परिनिष्पन्नानन्तरनिर्दिक्ष्य

श्रमसर्वधर्मास्त्यश्यति सच धर्मानास्यात्मतव्यामवकरन्ति। स किंचिन्नसमथको वसर्वधर्मायांसंस्कारसत्वेपामवकरन्ति। महान्ननोपायकौशल्येन समन्वागतः कुशलैर्धर्मैर्विवर्धमानः कुश

लैर्धर्मैर्विवर्धमानः क्षान्तिपारमितायां चरन्ति। सक्षान्तिपारमितायां चरन् सत्वान्परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति न च क्षान्तिस्कन्धमपरिजीवति क्षान्तिस्कन्धं संसारमपरिशुं

ज्ञानान्यत्र सत्वपरिपाचनसत्वपरिपाचनतया क्षान्तिपारमितायां चरन्ति। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो वीर्यपारमितायां चरन्त्युपपविवेकतादुपादाय स

४२८

चाकावकृतायुषिमंयक्तेमननिमिकासेवार्य्यमावरणहृदसत्त्वाऽऽहृदरूपवाकेमानकोगीर्यंवाभ्रन्तसविरलवात्सादर्य्यभिसवाववथायदुःखमपिनगस्यादिदकोऽऽस्नत्त्वापिशक्तिरिवार्य्यमालाम
नृण्डदुःखवसमसवदुःखन्निर्यास्थानिदुःखवन्नव कदुःखमपिनगस्यायभागिशक्तिरिवार्य्यमायस्तकस्यादकाभाकथादिसससस्त्स्यगृन्याम्बर्म्मान्यानानिज्ञायंदूतानपत्रितियान्ताननरितिनिरकृत्वो
ख्वमर्हवर्म्मानाम्यपत्रिभर्म्माशांववर्म्मासरूपमवकरयाकाशाकिंविनसमथगांवमसद्यवर्म्माथांससत्कावस्त्रस्यामवकरनाकाि।साऽनानायायकोगस्थनसमन्वागमकुगसंवर्माविवर्द्धनसकगस्तेयम्भविवर्द्धमा
नावार्य्यपावमिकायावववनसत्वांस्थपत्रियावर्यामा।वद्धकोगंयवपत्रि।।गोवयनितनववीर्य्यरूतमपराजयविना।यद्वीर्य्यरूतंसंसतावपत्रिसुजोकाऽन्यागसत्त्वपत्रिकाशकयासत्त्वपत्रिमायनक
यावार्य्यणावमिकायांववनागि।।पुनववयवंसरुहवेवाविसत्त्वामसमत्वाधानपावमिकायांववन्नापमविकात्वादमपादायसत्त्वाकावकृकायुषिसंयक्तेम्मिनसिकावद्धानंसमापश्यकावकृत्वः
पाशिहृद्धान्तनिमित्तक्षयादीरवकिनालवोरुनयादीरवकि।यथाविकवरामवंवक्षंविस्त्रियगांमस्वयसंवृकंविदयवन्तमरिथ्यादोम्मिनस्याऽयापकाजकुगस्ताथर्म्माम्थिरुमनगुवयुः
कथांसम्ववायपुविपथगायककिविककविन्दियमावऽगाऽगगयथानंगृत्वाश्राऽऽतनमन्वानानाऽऽयायकिक्यावमानोत्वाशकायनसुखवांसरास्वामनसाथर्म्मानिवरापन्ननिमित्तक्षयादीरवकि
नानव्यऽऽनयादीरवकि।।यथाविकवरामवंमनऽऽन्दियायासम्ववसंवृकंविसव्यन्नमरिथ्यादोम्मिनस्याऽयापका४कुगस्ताथर्म्माम्थिरुमनगुवयाऽथांसम्ववायपुविपथगवकोलि
मलःऽन्दियासगक्षनपिविग्वन्नपिविग्वस्त्रीपिगयानापिरापमानापिरुस्त्रीस्तापिसमादिकावस्तंनरुदामिनिविज्ञदाभिसरवकिजदकुतातास्यादसानामरवनाऽस्पकोऽऽवावविक्रिफव
कावविक्रियान्दियाऽऽलहृगास्यपताऽऽवरुमाऽऽन्ककायाऽऽनकविरलवाऽऽगान्ककायाःगान्कवाकगानविरलवदसवदसिवाऽविकास्यिणयायाथयेश्वकविदयान्तयानगयनासनयानयुलय

रुस्य प्रविकिकानि समकुरु स्यस्वरूपम प्राप्य कत्वा शवानवोवय संगयिकाया प्रविविवक ोावयस्तो रद्दस्तारूपसा निर्विकारा स्वचरा वन गश्म स्वरूपेस्थित्वा निंदायां यगस्य कगस्ति ोविकवम

त्यात्यवसमाविनिर्विकारा स्वचरा वनगश्मशो वमितवसाक्यो वा ोवमनन्तसापर्वाल न्यामन्तसापर्वाक्रिनि सार्व्यपुग व्युपना र्थपुग द्युविविकरूप वावकी स्वरूपवसमानिर्विकवान स्वचरा वनगश्रुयायाि:

यवत्वयप्यन्याविविनाश्वयगश्मनेकस्य दर्शनाश्मरथादिसमस्तनंकत्वम्भस्यान्वमन्त्रिज्ञानारादर्शनानपविनिश्चयान्नाननरितिनिरुत्कांश्वसर्वदमान्यस्थिी वर्म्मायाव वर्मस्तकारमवकनवर्ति ोकिविन्नम

थर्गावमर्व्वदमाशांसत्कश्चत्वमवकनवर्ति ॥ मा स्तनापायकीगस्तनसमन्वागमकरूशस्तेर्द्धम्भीविवर्द्धन ॥ मकुगस्तेवम्भीविवर्द्धमानो ध्यानपात्र मिनायांवर्वर्त्तित ॥ सध्यानपात्र मितायांवर्त्तनात्वो

ध्यपविपावयनि वृद्धश्रुतवपतिश्रोवयनिनिध्यानकत्वं मयर्दाविनियध्यान रूतं समस्तावयवितंर्कीन्त्यतमत्त्वपविजागमयामत्त्वपविमावनत्याध्यानपात्र मितायांवर्वर्त्ति ॥ पुनव

पवंसरूतवाविसत्तोमदामत्त्वरुपाप्राप्तमितायांववर्तते प्रथमविलक्षाद मपादायमत्त्वाकावरूपापृथिस्यकम्मनमितावर्नदस्वरूपहारूवतिनयवसुायायादर्शकावसमकावविगनरस्रा

स्तमस्तगोवजनुपायपनपपज्जस्तमनरूमानवकानकवदकसानकयगयकविगमस्वरूवतिसव्वद्दस्थितिविमगनस्मवस्यामाविगनोविनिकत्यानिर्विकारानशगत्करूसदर्शनाहंक्यादिसमस्तनशंगु

त्यान्नर्मज्ञानात्वसमरूतानयविनिश्चयान्नाननरितिनिरूत्कांश्वसर्वदमन्यस्थितिवमाघांवदमस्तकरमवकनवर्ति ोकिविन्नमथकावसव्वावमाघांसत्कंवत्वंग्रमवकनवर्ति ॥ सादनापायाः

कीगस्तनसमन्वागमकरुशस्तेर्द्धम्भीविवर्द्धन ॥ रूगस्तेवम्भीविवर्द्धमानध्यानपात्रमितायांवर्त्ति ॥ सतुध्यानपात्रमितायांवर्त्ते समस्तं ध्यपविपावायनि वृद्धश्रुतवपतिश्रोवयनिनवुयुरूह

रुत्तमपवाविनियन्त्राप्रूरूतसंसावयवितंर्कीन्त्यतमत्त्वपविजागमयात्त्वपविमावनत्याध्यानपात्रमितायांवर्त्ति ॥ पुनवपवंसरूतवाविसत्तोमदामत्त्वरुपथमध्यानमः

मापद्यते द्वितीयं ध्यानं समापद्यते तृतीयं ध्यानं समापद्यते चतुर्थं ध्यानं समापद्यते । चतुरप्रमाणारूप्यसमापत्तीः समापद्यते । स प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय सर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्म
नसिकारैर्न च तेषां विपाकं परिगृह्णाति ।। कस्य हेतोः । तथा हि सोऽनेनोपायकौशल्येन समन्वागतो भवति । येनोपायकौशल्येन समन्वागतो [illegible] ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीः समापद्यमानो ने
स्वलक्षणशून्यान्धर्म्मान् जानाति । असंस्कृतानपरिनिष्पन्नानजाताननिरुद्धांश्च सर्वधर्म्मान् पश्यति । धर्म्माणां च धर्म्मतत्त्वं समवकल्पयति ।। न किंचित्समनुपश्यति यथा च सर्वधर्म्माणां संस्कृतानां तत्त्वं समवकल्पयति ।
सोऽनेनोपायकौशल्येन समन्वागतः शुक्लैर्धर्म्मैर्विवर्द्धते शुक्लैर्धर्म्मैर्विवर्द्धमानो ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तीः समापद्यते ।। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्
[illegible] ।। न स्रोतआपत्तिफलं मनसा प्राप्नोति । न सकृदागामिफलं नानागामिफलं नार्हत्त्वं मनसा प्राप्नोति ।। कस्य हेतोः ।। तथा हि स स्वलक्षणशून्यान् सर्वधर्म्मान् जानाति । असं
स्कृतानपरिनिष्पन्नानजाताननिरुद्धांश्च सर्वधर्म्मान् पश्यति । धर्म्माणां च धर्म्मतत्त्वं समवकल्पयति ।। न किंचित्समनुपश्यति यथा च सर्वधर्म्माणां संस्कृतानां तत्त्वं समवकल्पयति ।। सोऽनेनोपायकौशल्येन समन्वागतः शुक्
लैर्धर्म्मैर्विवर्द्धते शुक्लैर्धर्म्मैर्विवर्द्धमानः [illegible] बुद्धधर्म्मान् पूरयति ।। बोधिपक्ष्यान् धर्म्मान् पूरयति । न श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमवक्रामति । अयं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य [illegible]
[illegible] ।। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नष्टौ विमोक्षान् समापद्यते । नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः समापद्यते । [illegible] शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् [illegible]
निव समापद्यते न स्रोतआपत्तिफलं मनसा प्राप्नोति । न सकृदागामिफलं नानागामिफलं नार्हत्त्वं मनसा प्राप्नोति ।। कस्य हेतोः ।। तथा हि स स्वलक्षणशून्यान् धर्म्मान् जानाति । असंस्कृतानपरिनिष्पन्नानजाता
ननिरुद्धांश्च सर्वधर्म्मान् पश्यति । सर्वधर्म्माणां च धर्म्मतत्त्वं समवकल्पयति ।। न किंचित्समनुपश्यति यथा च सर्वधर्म्माणां संस्कृतानां तत्त्वं समवकल्पयति । सोऽनेनोपायकौशल्येन समन्वागतः शुक्लैर्धर्म्मैर्विवर्द्धते ।

कुशलो धर्म्मो विवर्द्धमानो विमोक्षसमाधिसमापत्त्यार्य्यसत्यशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि पूर्ववदिति । सविमोक्षसमाधिसमापत्त्यार्य्यसत्यशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि पूर्ववद्यावच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिम
तिक्रामतीयं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुत्तरिको धर्म्मो यावत्सर्वाकारज्ञतापर्यवसानः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् उद्गमतथागतकवत्सर्वपोषकयंकथापि न्ययुषिगम
नयचवनमप्रणिधिं चित्तमुत्पादयति शतावनिक्षेपबुद्धधर्म्मपरिपूरणार्थं मैत्र्यां महाकरुणायां चरन् सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति यावद्बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति सत्त्वांश्च परिपाचयति
कारुण्यविहारेण समुत्पादकालकथादिसमस्तसत्त्वगर्भसमुदायं धर्म्मिकानामिति सुभूते न परिनिष्पन्नान् निर्वृत्तांश्च समस्तधर्म्मान् पश्यति । धर्म्मानगाश्च धर्म्मान् समवकल्पयति । सा किं चित्तमुत्पाद्य कारुस
र्व्वधर्म्मायां समस्तकायसत्त्वसमवकल्पयति सा क्लेशाय कोऽगत्त्वान समस्तानागतः कुशलेषु धर्म्मो विवर्द्धमानः कुशलैर्धर्म्मैर्विवर्द्धमानाद् भगवन् बोधिसत्त्वो विपाकजाः पारमिता बुद्धधर्म्मान् परिपूरयति
दानकारयायां चरन् बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति सत्त्वांश्च परिपाचयति ॥ एवं सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितव्यं ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवो
चत्कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो रूपकायेनायं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां विपाकजेषु पञ्चस्वभिज्ञासु स्थित्वा ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ एवमेतत्सुभूते
सत्त्वेन भगवतायतनमवधिगमत्तः सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाश्चायं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां विपाकजेषु पञ्चस्वभिज्ञासु स्थित्वा कतमानि सुभूते कथादिसुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः स्थिरा व
रूपकायेन महाकायेन महावृद्धिमन्तः ॥ सुभूते बोधिसत्त्वाय एवं गम्भीरायां पूर्वबुद्धेषु पूर्ववदिति विपाकजेषु पञ्चस्वभिज्ञासु स्थित्वा कतमत्क्लेशस्य सुभाषितावरणपरिनिष्पत्तिः स्थितवस्तु ॥ कतमत्सु
नवस्तुनि स्थितेऽभिज्ञा ॥ कस्मात्सर्वाकारवान् वस्तुनि । रूपवान् दानं स्थापयति सर्ववस्तुनि । यत्पुनरायुष्मात्सुभूतिर्बुद्धमाह ॥ कतमत्सर्वाकारवान् वस्तुनि । तत्र सर्वाकारवान् वस्तुनि । न व
दानायानि प्रज्ञायानि सत्त्वानाम्भोविभाजनस्य सर्वाकारवान् वस्तुनि । स्कन्धे यथा त्वायतनप्रकृत्य समस्तादत्त्वरूपवान् वस्तुनि । एकैकस्य समस्तायां समस्तरूपवान् वस्तुनि । दानपारमितायाः

५३०

२८

स्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ शीलपारमितायाः॥ क्षान्तिपारमितायाः॥ वीर्यपारमितायाः॥ ध्यानपारमितायाः॥ प्रज्ञापारमितायाः॥ स्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ अध्यात्मशून्यताया बहिर्द्धाशून्यताया अध्यात्मबहिर्द्धाशून्य
तायाः यावदभावस्वभावशून्यतायाः॥ स्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ स्मृत्युपस्थानस्वलक्षणाद्ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तिस्वलक्षणात् सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गस्वलक्षणादार्याष्टाङ्गमार्गस्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ शून्य
तानिमित्ताप्रणिहितस्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ आर्यसत्यस्वलक्षणाद्विमोक्षस्वलक्षणाद्विभागसमाधिसमापत्तिधारणीमुखस्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मस्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते
मरुभेभीमरकाकन॥ स्वलक्षणान्न वर्त्तन्ते॥ विकल्पस्यादनोमकथादितस्य नयनयधर्माणि निःस्वभावः सोऽभावः॥ ५ ॥ ॥ द्रष्टव्याय कोऽभिसमय इति॥ ६ ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेत
दवोचत्॥ तत्किं पुनर्भगवन्नुत्पन्नेनोत्पन्नस्य धर्मस्याभिसमयो वा॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ तत्किं पुनर्भगवन्ननुत्पन्नेनोत्पन्नस्य धर्मस्याभिसमयो वा॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ तत्किं पुनर्भ
गवन्नुत्पन्नेनानुत्पन्नस्य धर्मस्याभिसमयो वा॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ किं भगवन्ननुत्पन्नेनानुत्पन्नस्य धर्मस्याभिसमयो वा॥ भगवानाह॥ न सुभूते॥ सुभूतिराह॥ तस्मादेव भगवन्न प्राप्तिर्नाभिसमयः॥
विषयो॥ यदि नोत्पन्नेनोत्पन्नस्याभिसमयो नानुत्पन्नेनोत्पन्नस्याभिसमयो नोत्पन्नेनानुत्पन्नस्याभिसमयो नानुत्पन्नेनानुत्पन्नस्याभिसमयः॥ ० ॥ भगवानाह॥ अस्ति प्राप्तिरस्त्यभिसमयो न पुनर्द्वयेन न च
शुद्धकायाविनिर्मुक्ता॥ सुभूतिराह॥ कथमिदानीं भगवन्नभिसमयः॥ भगवानाह॥ नैवोत्पन्नानुत्पन्नस्य ततोऽभिसमयो यच्च प्रपञ्चसमतिक्रमः प्रपञ्चानां निष्प्रपञ्चाभिसमयः॥
॥ भूमिजाभिसमये विप्रतिपत्तिः॥ ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रपञ्चः॥ भगवानाह॥ रूपं नित्यमनित्यमिति वा बोधिस
त्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रपञ्चः॥ वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं नित्यमनित्यमिति वा प्रपञ्चः॥ रूपं सुखं दुःखमिति वा वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं सुखं दुःखमिति वा प्रपञ्चः॥ रूपमात्मा

नास्मीति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमात्मा नास्मीति प्रयुज्यते॥ रूपं शान्तमशान्तमिति वा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं शान्तमशान्तमिति वा प्रयुज्यते॥ रूपं परिज्ञेयमिति प्रयुज्यते॥ वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञा-
नं परिज्ञेयमपरिज्ञेयमिति वा प्रयुज्यते॥ एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि नित्यानि सुखदुःखात्मानात्मशान्ताशान्तपरिज्ञेयापरिज्ञेयमिति वा प्रयुज्यते॥ दुःखमार्यसत्यं परिज्ञेयमिति
प्रयुज्यते॥ समुदयः प्रहातव्य इति प्रयुज्यते॥ निरोधः साक्षात्कर्तव्य इति प्रयुज्यते॥ मार्गो भावयितव्य इति प्रयुज्यते॥ चत्वारि ध्यानानि भावयितव्यानीति प्रयुज्यते॥ चत्वार्यप्रमाणानि भावयितव्यानीति प्र-
युज्यते॥ चतस्र आरूप्यसमापत्तयो भावयितव्या इति प्रयुज्यते॥ चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि भावयितव्यानीति प्रयुज्यते॥ चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि
भावयितव्यानीति प्रयुज्यते॥ आर्याष्टाङ्गमार्गो भावयितव्य इति प्रयुज्यते॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखानि भावयितव्यानीति प्रयुज्यते॥ अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयो भावयितव्या इति प्रयुज्यते॥ ४३१
अहं आयतिर्लक्षणं समुदागमिष्ये सत्त्वसमुदागमिष्ये सम्यक्त्वं समतिक्रमिष्यामीति प्रयुज्यते॥ श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा समतिक्रमिष्यामीति प्रयुज्यते॥ दशभूमीर्वा बोधिसत्त्वभूमी परिपूरयिष्यामीति प्रयुज्यते॥ बोधिसत्त्वन्याममव-
क्रमिष्यामीति प्रयुज्यते॥ बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यामीति प्रयुज्यते॥ सत्त्वान् परिपाचयिष्यामीति प्रयुज्यते॥ दानपारमितायां चरिष्यामीति प्रयुज्यते॥ शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां
ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां चरिष्यामीति प्रयुज्यते॥ अध्यात्मशून्यतायां बहिर्धाशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां चरिष्यामीति प्रयुज्यते॥ चत्वारि वैशारद्यानि दशब-
लानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मानुत्पादयिष्यामीति प्रयुज्यते॥ सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यामीति प्रयुज्यते॥ सर्ववासनानुसन्धिक्लेशान् प्रहास्यामीति प्रयुज्यते॥ पुनरपरं सुभूते बोधिस-
त्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् चक्षुर्नित्यमनित्यमिति प्रयुज्यते॥ एवं यावत् प्रयुज्यते॥ सुखं दुःखमिति॥ आत्मानात्मेति शान्तमशान्तमिति परिज्ञेयमपरिज्ञेयमिति प्रयुज्यते॥ श्रोत्र

रूपं वयति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यमनित्यमप्युपपश्यन्नयपश्यति ।। सुखं दुःखमित्यात्मानात्मेति शान्तमशान्तमिति विविक्तमविविक्तमिति विविक्तयमपाविविक्तयामानमप्युपपश्यन्नयपश्यति

न्येध्यात्मायतनप्रणीतत्समत्वादाध्यात्मिकनित्यनित्यमनित्यमिति सुखं दुःखमिति आत्मानात्मेति शान्तमशान्तमिति विविक्तमपविविक्तमितिवाप्युपपश्यन्नपंचयत्येवमसर्वधर्मान्

मिता ।। सर्वशून्यता सविपश्यः धर्मार्थ्यसत्यापुमानध्यानान्यविमाक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अरिहायदगवस्तवेशामनपणितिसंविद्यावशिकबुद्धधर्मान्तर्चानिपपंचान्नयपश्यति ।। पुन

ज्ञाएच नसद्रागमनानामवर्दत्ताप्रत्येकबुद्धवाविमिति क्रमित्यामीति अप्युपपंचन्नपपश्यति। सर्वज्ञानहृत्रामतिक्रमित्यामीति अप्युपपश्यन्नयपश्यति। नत्कएद गानिदिसत्त्वाव इसत्त्वावप्युपश्यति ।। अन्तावावा अन्तावप्र

पश्यति नादिसत्त्वाव अन्ताव न्यात्सयथिता अन्यातिकिंशिदूपसत्त्वगयमात्रापुपश्यन्न यत्रवापपश्यन। यनवापुपश्यन ।न स्पात रूदिसत्त्वनिष्ठुपश्यन्नरूपं वेदना संज्ञा संस्कारा निष्ठुपंच विज्ञानं निष्ठुपंचा ।। अन्ये

ध्यात्मायतनप्रणीतत्समत्वादा। प्रणीतत्समत्वादांगनिवनिष्ठुपश्यति। सर्वपारमिता ।। सर्वशून्यता ।। सर्वबोधिपक्ष्यधर्म्माः सर्वसमाधयः सर्वधारणीमुखानि आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानान्यप्रमाणायरूप्यसमापत्तयः सर्वविमोक्षान

पूर्वविस्तारसमापत्तयानिष्ठुपंचा ।। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि अरिहायदगवस्तवेशामनपणितिसंविद्यानिष्ठुपंचा ।। महत्कदणावतिकाबुद्धधर्मानिष्ठुपंचा ।। दगवाविसत्त्वरूसयानिष्ठुपंचा ।। अन्तरूपासंमामवाविनि

प्युपश्यं ।। एवं खलु सत्त्वगवाविसत्त्वनमहासत्त्वननिष्ठुपंचवनप्रज्ञापारमितायांचरितव्यं ।। सुरुतिवाद ।। कथं रुगवं नूपनिष्ठुपंचं याव विज्ञानं निष्ठुपंचं यावत् सावज्ञाविनिष्ठुपंचा ।। एवमसत्कुरुगवानायूष्मन्तं सु

रुतिमनदवावत् ।। नास्ति सत्त्वगनूपस्य स्वरावानास्ति वेदनाया नास्ति संज्ञाया नास्ति संस्काराणां नास्ति विज्ञानस्य स्वरावानास्ति कन्ध अध्यात्मायतनप्रणीतत्समत्वादप्रणीतत्समत्वादांगानां स्वरावानास्तिया

नमितानां स्वरावानास्ति। शून्यतामरवानां स्वरावा ।। एवं नास्तियावबोधिपक्ष्यधर्म्माय्यसत्याप्रमाणध्यानान्यप्यविमाक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखशून्यतानिमित्ताप्रणिहिताअरिहायदगवस्तवेशामनपणितिसंवि

दावलिकबुद्धधर्म्माणां स्वभावो नास्ति सर्व्वाकारज्ञतायाः स्वभावो यस्य स्वभावो नास्ति सा स्वयप्रक्षेनेन सुभूते गौकावगतनिःस्वभावं वस्तूपं मदनां तंहा संस्काया निःस्वभावं विज्ञाननिःस्वभावपक्षे सुभूते आयतनयः
गौत्रसमत्वादा॥ग्र गौत्रसमत्वादज्ञानिवनिःस्वभावं वानि सर्व्वाः पारमिताः सर्व्वगत्यना बोधिसत्त्वमहासत्त्वा॥ सार्य्यसत्यस्य मार्गध्यानान्यप्रमाणसमाधयलया विमोक्षसमाधिसमापत्ति अष्ट गौत्रस्थानि निःस्वभावानि॥
सन्यज्ञानिमित्तप्रणिधिहिमारि ह्लादगवस्तवे अष्टप्रगतिसंविदावणिकबुद्धधर्म्मा निःस्वभावा॥ दशबोधिसत्त्वस्तूयानि निःस्वभावं॥ सर्व्वाकारज्ञतानि निःस्वभावा॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वभावपारमितायां
चरन्बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ यदि भगवन्न कस्यचिद्धर्म्मस्य स्वभावरूपस्तवन्ता। नकेन मार्गेण बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति।
किं श्रावकमार्गेण वा प्रत्येकबुद्धमार्गेण वा बुद्धमार्गेण वा॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। न सुभूते श्रावकमार्गेण बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। न प्रत्येकबुद्धमार्गे
ण वा न बुद्धमार्गेण वा॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वमार्गेषु शिक्षित्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति॥ यथा नाम सुभूते अष्टमकः सर्व्वमार्गेषु शिक्षित्वा सम्यक्त्वनियाममवक्रामति। न च
तावत्फलं प्राप्नोति। यावन्न दर्शनमार्गमुत्पादयति। एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वमार्गेषु शिक्षित्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। न च तावत्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ यावन्न वज्रोपमः समा
धिं लब्ध्वा एकचित्तक्षणसमायुक्तया प्रज्ञया सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ • ॥इति विपर्यासविग्रहपरिवर्त्तः॥ • ॥एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् बोधि
सत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वमार्गेषु शिक्षित्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। ननु भगवन्नन्योऽष्टमकस्य मार्गः॥ अन्यः स्रोतआपन्नस्यान्यः सकृदागामिताया प्रतिपन्नकस्यान्यः सकृदागामिनोऽन्यानागामिताया
प्रतिपन्नकस्यान्योऽनागामिनोऽन्योऽर्हत्त्वप्रतिपन्नकस्यान्योऽर्हतो मार्गः॥ अन्यः प्रत्येकबुद्धस्यान्यः सम्यक्सम्बुद्धस्य मार्गः। यदि भगवन्नन्यश्चैव मार्गः ... बोधिसत्त्वो महासत्त्वः

सर्वमार्गान्परिपूर्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। यदि भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वमार्गाः परिपूरयितव्याः॥ मा खलु भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽष्टमकमार्गमुत्पाद्याष्टमको भविष्यति॥ दर्शन-
मार्गमुत्पाद्य स्रोतआपन्नो भविष्यति। भावनामार्गमुत्पाद्य सकृदागामित्वाय प्रतिपन्नकः सकृदागामी भविष्यति। अनागामित्वाय प्रतिपन्नकोऽनागामी भविष्यति। अर्हत्त्वाय प्रतिपन्नकोऽर्हन् भविष्यति। प्रत्ये:
कबुद्धमार्गमुत्पाद्य प्रत्येकबुद्धो भविष्यति। अस्थानं भगवन्ननवकाशो यद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽष्टमकमार्गमुत्पाद्याष्टमकः स्यादष्टमको भूत्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रामेदिति नेदं स्थानं विद्यते। बोधिसत्त्वनियाममव-
क्राम्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयादिति नेदं स्थानं विद्यते। एवं स्रोतआपत्तिफलं प्राप्य सकृदागामिफलं प्राप्यानागामिफलं प्राप्यार्हत्त्वं प्राप्य प्रत्येकबोधिं प्राप्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामेदिति नेदं स्थानं विद्यते। बोधिसत्त्वनियाम-
मवक्रम्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयादिति नेदं स्थानं विद्यते॥ तत्कथं भगवन् जानीयाम वयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वमार्गानुत्पाद्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामतीति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ एवमेतत्सु-
भूते एवमेतत्सुभूते। अस्थानं सुभूतेऽनवकाशो यद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽष्टमको भूत्वा स्रोतआपत्तिफलं प्राप्य सकृदागामिफलं प्राप्यानागामिफलं प्राप्यार्हत्त्वं प्राप्य प्रत्येकबोधिं प्राप्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामेदिति नेदं स्थानं विद्य-
ते। बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयादिति नेदं स्थानं विद्यते। सत्त्वकिंवाद॥ कथं भगवन्नेवं मार्गानुत्पाद्य बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। इह सुभू-
ते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय षट्सु पारमितासु चरन्नष्टौ भूमीर्ज्ञानेन च दर्शनेन चातिक्रामति॥ कतमा अष्टौ यदुत शुक्लविदर्शनाभूमिर्गोत्रभूमिरष्टमकभूमिर्दर्शनभूमिस्तनुभूमिर्वीतराग-
भूमिः कृताविभूमिः प्रत्येकबुद्धभूमिरियं भूमिर्निर्दिष्टा॥ सर्वाष्टौ भूमीर्ज्ञानेन च दर्शनेन चातिक्रम्य मार्गज्ञतया बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्य सर्वाकारज्ञताज्ञानेन सर्ववासनानुसन्धिक्लेशानु:
प्रजहाति। तत्र [illegible] यदष्टमकस्य ज्ञानं च यत्प्रहाणं सा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः। यच्छ्रोतआपन्नस्य ज्ञानं च यत्प्रहाणं सा बोधि

धिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तिः। यदनागामिना ज्ञानं प्रहाणं च सा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तिः। यदर्हता ज्ञानं प्रहाणं च सा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तिः। यत्प्रत्येकबुद्धस्य ज्ञानं प्रहाणं च सा बोधिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तिः॥
एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सर्वमार्गान् सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां परिपूर्य मार्गज्ञतया बोधिसत्वनियाममवक्रामति। बोधिसत्वनियाममवक्रम्य सर्वाकारज्ञताज्ञानेन सर्ववासनानुसन्धिक्लेशान् प्रजहाति॥ एवं खलु सुभूते
न बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वमार्गान् परिपूर्य अनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबोद्धव्या। अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वसत्वानां [illegible] गगनरत्नविनयं॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन्
सा मार्गज्ञता। श्रावकमार्गः प्रत्येकबुद्धमार्गो बुद्धमार्गः। एतां कतमां भगवन् मार्गज्ञतामार्गः॥ ७ ॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वमार्गाकारज्ञता विशुद्धिरुत्पादयितव्या॥ कतमा सुभूते
सर्वधर्ममार्गाकारज्ञताविशुद्धिः। येनाकारैर्ये लिंगैर्ये निमित्तैः सर्वमार्गाकारज्ञताविशुद्धिर्भवति तानाकारान् तानि लिंगानि तानि निमित्तानि बोधिसत्वेन महासत्वेनाभिसंबोद्धव्यानि। अभिसंबुध्य च परेषामाख्या-
तव्यानि निर्देशयितव्यानि प्रकाशयितव्यानि प्रज्ञापयितव्यानि प्रस्थापयितव्यानि विवरितव्यानि विभजितव्यानि उत्तानीकर्तव्यानि॥ तत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वसत्वरुतसंकेतघोषाः समुदानयितव्याः देवान
यितव्याश्च येन तत्संकेतघोषैः त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुं विज्ञापयति यदिदं प्रतिश्रुत्कोपमज्ञानेन॥ कतमेन सुभूते पर्यायेण बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वमार्गाकारज्ञतायां परिपूरयितव्या। सर्वमार्गाकारज्ञ-
तां परिपूर्य सत्वानामशेषतो ज्ञातव्या। नैर्याणिकानां सत्वानां नैर्याणिको मार्गो ज्ञातव्यो दृष्ट्वा ज्ञातव्यो वा ज्ञातव्यः॥ कतमश्च नैर्याणिकमार्गान्निवारयितव्या दृष्ट्वा निवारयितव्याः। एवं किं च नाम भगवन् नानागतीनां नागानां यक्षाणां रा-
क्षसानां गन्धर्वाणाम् असुराणां गरुडानां किन्नराणां [illegible] सिद्धानां [illegible] मनुष्याणां मार्गो ज्ञातव्यो दृष्ट्वा ज्ञातव्यो वा वारयितव्यश्च। चतुर्महाराजिकानां देवानां त्रयस्त्रिंशानां यामानां निर्माणरतीनां परनिर्मितवशवर्ति-
नां देवानां मार्गो ज्ञातव्यो दृष्ट्वा ज्ञातव्यो वारयितव्यश्च। ब्रह्मपार्षद्यानां देवानां ब्रह्मपुरोहितानां महाब्रह्मादीनां सत्वानां [illegible] मार्गो ज्ञातव्यो दृष्ट्वा ज्ञातव्यो वारयितव्यश्च। आभास्वराणां परीत्ताभानाम् अप्रमाणाभानां परीत्तशुभानाम् अप्रमाणशुभा-

४३३

५१

नांगुरुकल्पानामनन्त्रकानांपूर्वप्रसवानांवद्दहस्तानामसंहितसत्वानांगुह्यवासानामसत्त्लाअमनयानांसहगानांसर्गनानांजककनिश्चानांदवानांप्रकाशनंतायगनानांदवानांविह्ननानंतायगनानामाकिंवन्यायग
चानांनैवसंह्लनासंह्लायगनानांदवानामार्गोह्लानयाद्दर्हनयाःस्वतंह्लानयांवत्वाविसत्त्रूयफनानिरावचिनयानिवत्वाविसम्यक्तुदायानिह्लानयानिवत्वावशह्लिपादाःस्ह्लनयाःयंश्चह्लियानिह्लानयानिपंववत
निह्लानयानिमपवाथ्यंगानिह्लानयानिभार्याप्तंगमार्गोह्लानयाःमून्यतानिमिलप्रसिद्दिनविमाप्तमूर्खानिह्लानयानिसूर्यमूलप्रमामथ्यानानूप्यसमापलूयाह्लनयाःमान्सूर्यविमाप्तनवानपद्मविदायसमाः
यलूयाह्लानयाःसर्वयानमिताःसर्वमन्यताःसर्वसमाधयःसर्वथावशोमूरवानिह्लानयानिपंचारिह्लाह्लानयाःदगवाविसत्वलमयाह्लानयादगवधागवता निह्लानयानिवत्वाविवेगायायानिवनम्रप्रगिसवि
यहूप्रदगभवतिकावृद्धधर्माह्लानयाःमहामैत्रीमहाकरूणाह्लानयायेश्वमार्गेनैयसत्वाःप्रेमजायलिंकूलेपप्रतिष्ठापयतिनयाःप्रमांप्रसूजायलिंकूलेपप्रतिष्ठापयति।यसकदामाभिरूतप्रतिष्ठापयतिनयाःमाकानाः
रूपागामिस्त्वप्रतिष्ठापयति।यजनाभिरूतप्रतिष्ठापयतिनयाःमानननागाभिरूतप्रतिष्ठापयति।यःरूलप्रतिष्ठापयतिनयाःसूननर्दलप्रतिष्ठापयति।।यपूयकायांवात्मेषुप्रतिष्ठापयतिनयाःगानयपकायांवात्मेषुप्रतिः
ष्ठापयति।यमजलूनायांसमावं।वात्मेषुप्रतिष्ठापयतिनयाःकाननरूचयांसमावं।वात्मेषुप्रतिष्ठापयति।।स्वयंसहगसर्वमार्गेसकावहगावाधिसत्वाएमदासत्वसयवबाधिसत्वामहासत्वश्रगिगिोत्वासत्वानामागयमव
मयगिासत्वानामागयमवर्ती।यगिथावर्मन्दर्भयगि।यथासमाधर्मन्दगनासमागासूकंगानवगिविकलस्यहगासूथस्कस्यपनुवद्धियपवापनह्लानंसविरकंसविह्लागंवरवगि।सत्वानांगिंकुतिमपयलिंव
प्रकानाति।प्रवंखनसहगवाधिसत्वनमहासत्वनप्रह्लापावमितायावचिनयांप्रवृद्धियह्लापावमितायावचिनयांसवधर्माप्रन्नर्गकायकविह्लाधियस्थावमार्यप्रवाधिसत्वेमहासत्वेभ्यविनयांयावक
यानिकेवायप्रकवह्लयानिकेवावविनयांप्रवंसकूआयपमानूहनिरूगवकमगदवावलूं।यदिलमवनूयवाधिपस्थावर्माायावयावाधिःसर्वजगधर्मानसंयकानविसंयकाप्रजवपितसज्जनिदर्शनाजप्रगिपजकंत

॥

कमायद्वात्तकमाकृतकथं रूपावचराविषयस्य धर्मा वा ये वा सनिकारवनि ॥ एवं रूपावचरसंयुक्तान विसंयुक्ता अप्रतिघाः॥ निदर्शना सप्रतिघा प्रकारात्कामायद्वात्तमाय धर्मा न कस्यचिद्धर्मस्यालंबिकावासूपदानिक
वाानघ अपिनामरूपावचराकागन्नकस्यचिद्धर्मस्यालंबनकं वा ऽपदानकं वा ॥ अथ मवरूपावचरमस्तकमा गृन्याधर्मा न कस्यचिद्धर्मस्यालंबनकावासूपदानकावारभवानारद्यानुवमगस्तरूगवेमगमनानसरूगमस्तकम
मून्याधर्मा न कस्यचिद्धर्मस्यालंबनकावासूपदानकावायवास्तरूगमस्तावारस्तकमस्मन्याधर्मान्वकानचित्तविप्रयुक्ताम अथ यवनिर्दिश्यते रूप्यवाविपयस्य धर्मा वा ये वा ऽलंबनकारवनि ॥ ॥ स्मृतिमार्गविषयगितपरिषा ॥
त्रापिवुरवस्तरूपणयश्चतुर्थेयावबदनायावसंज्ञायवसंस्कारायचविज्ञानंयवरूपायवचक्षायायानिवायवनानियश्चयतीयसमनत्वाद्वायानिवयनीलसमत्वायंभनियाववनयववमिकायावशीतयाववमिकायान
कान्किणाववमिकायाववीर्यणाववमिकायावध्यानयाववमिकायावप्रज्ञायावमिकायावावस्मृत्यनायायाववस्तिद्धिमस्मृत्यनायायावायनस्तवस्तिद्धिमस्मृत्यनायायावयावदस्मवत्तरायमस्मृत्यनायवप्रथमंध्यानंयवद्वितीयंध्यानंयव
तृतीयंध्यानंयवचतुर्थंध्यानंयवआकाशानन्त्यायतनंयवविज्ञानानन्त्यायतनंयवआकिंचन्यायतनंयवनैवसंज्ञानासंज्ञायतनंयावमदमैत्रीयावमदाकरुणायावमदमुदितायावमदउपेक्षायावस्मृत्युपस्थानसम्यक्
प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गायावमन्यवायज्ञानिमित्तंयज्ञाप्रणिहितंयवास्यविमायायाश्चवनवानप्रतिविदायवसमापत्यायानिवार्यसत्यानियाश्चाभिज्ञायवसमाधयायानिवावशीमरवानियाश्वदगव
विमस्तरूमयायानिवदगनथामगवस्तानियानिववत्वात्रिवेगम यथानियाश्चववमनुप्रत्येकसंविदायवासद्गवगिकावुद्धधर्मायावमरूकारनुशयावयावत्सवाकारनकूनाऽप्रयसितधर्मावैनयसर्वेवग
धर्मानसंयुक्तानविसंयुक्ताअप्रतिघाः॥ निदर्शनाअप्रतिघा प्रकारात्कामाध्यद्वात्तमामाअवखेतयुनरावरूतत्धगवनसत्वानामववायस्यार्थायतोकववसायमाववदूकालेवर्माप्रतिरूपनिकयावांऽपूनरयवमाः
यथानवरूत्ववाविमस्तनमरूस्मतनसर्ववगिनिकावांसानननवदर्शनननिमित्तिताकविद्धर्माधुगिमद्धवारकविनुपनिवाद्धवावासरुगिवाद्धाकनमववर्मावाविमस्तनमरूस्मतनहाननवदर्शननवगिनिखानपमिः

नर

वोद्धव्या॥ कतमे धर्मा प्रतिवोद्धव्या॥ रूप्यमानाद्॥ श्रावकभूमि प्रत्येकबुद्धभूमि अभिसिक्त्वा शून्यतानवदर्शनेन वस्तु प्रतिवोद्धव्या सर्वाकारज्ञताज्ञानेन अनवदर्शनेन वस्तु प्रतिवोद्धव्या सर्वाकारज्ञताज्ञानेन सर्वाकारे सर्वधर्माः प्रति
वोद्धव्या॥ एवं खलु सुभूते वोधिसत्वेन महासत्वेन आर्यधर्मविनये प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ आर्यधर्मविनय आर्यधर्मविनय इति भगवन्नुच्यते॥ कतम आर्य भ
गवन्नार्यधर्मविनयः कतम आर्यभगवन्नार्यधर्मविनयः॥ कियता भगवन्नार्यधर्मविनयः कियता भगवन्नार्यधर्मविनय इत्युच्यते॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ इह सुभूते श्रावकाः प्रत्येकबुद्धा
वोधिसत्वाश्च महासत्वाश्च भगवान्पूर्वबुद्धा रागेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि द्वेषेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि मोहेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि सत्कायदृष्ट्या न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि विचिकित्सया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ शी
लव्रतपरामर्शेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि कामरागव्यापादेन संयुक्तानि न विसंयुक्तानि रूपरागारूप्यरागेन संयुक्तानि न विसंयुक्तानि अविद्यया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि मानेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि औद्धत्येन न संयुक्तानि न विसंयु
क्तानि प्रथमध्यानेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि द्वितीयेन ध्यानेन न संयुक्तानि विसंयुक्तानि तृतीयेन ध्यानेन चतुर्थेन ध्यानेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि मैत्र्या करुणया मुदितयोपेक्षया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ आकाशानन्त्यायतने
न विज्ञानानन्त्यायतनेन आकिंचन्यायतनेन नैवसंज्ञानासंज्ञायतनेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियवलवोध्यङ्गमार्गेन न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ शून्यतासमाधेः अनिमित्ताप्रणिहिते
न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ अष्टविमोक्षैर्नवानुपूर्वविहारसमापत्तिभिः॥ षड्भिरभिज्ञाभिर्न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ समाधिविशेषधारणीमुखैर्न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ दानपारमितया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ शीलपारमितया॥
क्षान्तिपारमितया वीर्यपारमितया ध्यानपारमितया प्रज्ञापारमितया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ अध्यात्मशून्यतया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि वहिर्धाशून्यतया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ अध्यात्मवहिर्धाशून्यतया न संयु
क्तानि न विसंयुक्तानि यावदभावस्वभावशून्यतया न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ दशभिस्तथागतवलैर्न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ चतुर्भिर्वैशारद्यैः चतसृभिः प्रतिसंविद्भिः अष्टादशभिरावेणिकैर्वुद्धधर्मैर्न संयुक्तानि न विसंयुक्तानि॥ सर्वज्ञत:

अनावसंस्कृतधर्मेण संयुक्ता न विसंयुक्ता॥ गतलक्षणास्पर्शा॥ न थादिः सर्वधर्मा अप्ररूपिणो ऽनिदर्शनाऽप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा॥ अरूपिणो रूपिभिः सार्द्धं न संयुक्ता वा न विसंयुक्ता वा। अनिदर्शना निदर्शनैः॥
सार्द्धं न संयुक्ता वा न विसंयुक्ता वा। अप्रतिघाः सप्रतिघैः सार्द्धं न संयुक्ता ना न विसंयुक्ता वा। अलक्षणा अलक्षणेन सार्द्धं न संयुक्ता वा न विसंयुक्ता वा॥ ॥ शुभिविषयविप्रविषयनायारविषुमिवर्तः॥ ॥ सुभूतिरा
ह। येपि भगवन् निदर्शनाऽप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणा भगवानाह। बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शिक्षितव्यं यत्र शिक्षित्वा न कस्यचिद्धर्मस्योत्तरं समुपलभत॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्त
मेतदवोचत्। न पुनर्भगवन् रूपे तेन शिक्षितव्यं। न वेदनायां तेन। न संज्ञायां तेन। न संस्कारेषु तेन। न विज्ञाने तेन शिक्षितव्यं। न चक्षुश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसु तेन शिक्षितव्यं। न रूपशब्दगन्धरसस्पर्शधर्मेषु तेन
शिक्षितव्यं। न पृथिवीधातौ तेन शिक्षितव्यं। नाब्धातौ तेन। न तेजो धातौ तेन। न वायुधातौ तेन। नाकाशधातौ तेन। न विज्ञानधातौ तेन शिक्षितव्यं। न दानपारमितायां तेन शिक्षितव्यं। न शीलपारमितायां तेन
न क्षान्तिपारमितायां तेन। न वीर्यपारमितायां तेन। न ध्यानपारमितायां तेन। न प्रज्ञापारमितायां तेन शिक्षितव्यं। नाध्यात्मशून्यतायां तेन। न बहिर्धाशून्यतायां तेन। नाध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां तेन। यावदभावस्व
भावशून्यतायां तेन शिक्षितव्यं। न प्रथमध्याने तेन शिक्षितव्यं। न द्वितीयध्याने तेन। न तृतीयध्याने तेन। न चतुर्थध्याने तेन शिक्षितव्यं। न मैत्र्यां तेन। न करुणायां तेन। न मुदितायां तेन। नोपे
क्षायां तेन शिक्षितव्यं। नाकाशानन्त्यायतने तेन। न विज्ञानानन्त्यायतने तेन। नाकिंचन्यायतने तेन। न नैवसंज्ञानासंज्ञायतने तेन शिक्षितव्यं। न स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु तेन
शिक्षितव्यं। न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु तेन शिक्षितव्यं। नार्यसत्येषु तेन शिक्षितव्यं। नाष्टविमोक्षेषु तेन शिक्षितव्यं। न नवानुपूर्वविहारसमापत्तिषु तेन शिक्षितव्यं। नाभिज्ञासु तेन शिक्षितव्यं। न समाधिषु तेन शिक्षितव्यं।
न धारणीमुखेषु तेन शिक्षितव्यं। न दशबलेषु तेन शिक्षितव्यं। न चतुर्वैशारद्येषु तेन शिक्षितव्यं। न चतुःप्रतिसंवित्सु तेन शिक्षितव्यं। न यावदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मेषु तेन शिक्षितव्यं। न दुःखार्यस

४३०

मे४

स्य तत्कृतशः शिक्षितवान् । न समुदयार्यसत्यस्य तत्कृतशः शिक्षितवान् । न निरोधार्यसत्यस्य तत्कृतशः शिक्षितवान् । न मार्गार्यसत्यस्य तत्कृतशः शिक्षितवान् । नार्यधर्मविनयस्य तत्कृतशः शिक्षितवान् ॥ नानुलोमप्रतीत्यसमुत्पादस्य तत्कृतशः शिक्षितवान्
न संस्कृतधातोस्तत्कृतशः शिक्षितवान् । नासंस्कृतधातोस्तत्कृतशः शिक्षितवान् ॥ सुभूतिराह । यदि भगवन्नेषां धर्माणां तत्कृतशो न शिक्षितवान् कथं भगवन्नशिक्षितो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धर्माणां धर्मे तत्कृतशः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमि-
मतिक्रमिष्यति । श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमनतिक्रम्य कथं बोधिसत्त्वनियाममवक्रमिष्यति । बोधिसत्त्वनियाममनवक्रम्य कथं सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति । सर्वाकारज्ञतामननुप्राप्य कथं धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यति । धर्मचक्र-
मप्रवर्त्य कथं सत्त्वान् संसारात्परिमोचयिष्यति । श्रावकयानेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा बुद्धयानेन वा । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । यदि सुभूते कस्यचिद्धर्मस्य स्वलक्षणं स्याद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तत्कृतशः
शिक्षितवान् । स्थापयित्वा लक्षणमिति सर्वधर्माः शून्यलक्षणा अनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणाः । बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नापि तत्कृतशः शिक्षितवान् ॥ न तत्कस्य हेतोः । यदि पूर्वं सत्त्वानामविशेषः स्याद्
कथं तर्हि वयमेतद्दिसूक्ष्मं पूर्वमवगतं सर्वधर्माः सुलक्षणा यास्तस्य तत्कस्य हेतोः । बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नापि तत्कृतशः शिक्षितवान् । नाप्यतत्कृतशः शिक्षितवान् । न तत्कस्य हेतोः । उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा
तथागतानां स्थितैवैषा धर्माणां धर्मता धर्मनियामता ॥ ७ ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भगवन् सर्वधर्मा न विद्यन्ते । तत्कस्य हेतोर्यदुतालक्षणाः कथं भगवन् बोधि-
सत्त्वो महासत्त्वस्य श्रावकाणामभिकारो भावनार्थं विनादिति भगवन्न विरागाय प्रहाणाय निको बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न शक्यं श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वाऽतिक्रमितुमनतिक्रम्य श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वा न शक्यं
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिसत्त्वनियाममवक्रमितुं बोधिसत्त्वनियाममनवक्रम्य न शक्यमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुम् । अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमनभिसंबुध्य न शक्यं बोधिसत्त्वाभिज्ञा उत्पादयितुं बोधिसत्त्वाभिज्ञान-
नुत्पाद्य न शक्यं बुद्धक्षेत्रं परिशोधयितुं बुद्धक्षेत्रमपरिशोध्य न शक्यं सत्त्वान्परिपाचयितुं सत्त्वानपरिपाच्य न शक्यं सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्तुं । सर्वाकारज्ञतामननुप्राप्य न शक्यं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । धर्मचक्रमप्रवः

र्यन गम्भीरता ।। आशयापि सत्वेषु प्रतिष्ठापयितुं । न सकृदाभिनिर्हृतेन नाभिनिर्हृतेन त्वं प्रतिष्ठापयितुं न पृथक् कायालोके प्रतिष्ठापयितुं ।। नानारूपायां समये संस्थानालोके प्रतिष्ठापयितुं । न पिण्डग्राहः सत्वा दानमय पृथक्क्रि-
यावन्तु निष्प्रतिष्ठापयितुं न्न शीलमय पृथक्क्रियावन्तु निष्प्रतिष्ठापयितुं न्न भावनामय पृथक्क्रियावन्तु निष्प्रतिष्ठापयितुं ।। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ।। एवमेतत् सुभूते एवमेतत् अप्रमत्तकमा । सुभूते सर्वध-
र्म्मान वितर्कणा ।। आयुष्मान् सुभूतिराह ।। कथमस्तु भगवन् सर्वधर्मभावः प्रज्ञापारमिताभावना भवति ।। भगवानाह ।। न सुभूते रूपस्य प्रज्ञापारमिताभावना । अविमत्ता समन्ता सत्वा एकत्वं नानात्वं अनेकत्वं नानात्वं भावना । अवितत्ता समन्ता सत्वाः
प्रज्ञापारमिताभावना भवति ।। सुभूतिराह ।। कथं भगवन्नस्तभावना प्रज्ञापारमिताभावना भवति ।। भगवानाह ।। सर्वधर्मभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना भवति ।। सुभूतिराह ।। कथं भगवन् सर्वधर्मभावना वि-
भावना प्रज्ञापारमिताभावना भवति ।। भगवानाह ।। रूपभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । चक्षुर्भावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना ।। एवं ४३७
श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । रूपभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना ।। एवं शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । चक्षुर्विज्ञानभावना विभावना
प्रज्ञापारमिताभावना । चक्षुःसंस्पर्शभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानभावना विभावना प्रज्ञापारमि-
भावना । मनःसंस्पर्शभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । पृथिवीधातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । अब्धातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताः
भावना । तेजोधातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । वायुधातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । आकाशधातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । विज्ञानधातुभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना ।
प्रतीत्यसमुत्पादभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । अविद्याभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । संस्कारभावना विभावना प्रज्ञापारमिताभावना । विज्ञानभावना विभावना । नामरूपभावना विभावना । षडायत

नरावना विरावना। स्पर्शरावना विरावना। वेदनारावना विरावना। तृष्णारावना विरावना। उपादानरावना विरावना। भवरावना विरावना। जातिरावना विरावना। जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासरावना वि-
रावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। आर्यपुद्गलनिर्युद्दरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। प्रथमध्यानरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। द्वितीयध्यानरावना विरावना। तृतीयध्यानरावना विरावना। चतुर्थध्यानरावना विरा-
वना। प्रह्लायात्रमिकारावना। मैत्रीरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। करुणारावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। मुदितारावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। उपेक्षारावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकाराव-
ना। आकाशानन्त्यायतनरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। विज्ञानानन्त्यायतनरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। आकिंचन्यायतनरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। नैवसंज्ञानासंज्ञायतनरावना वि-
रावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। बुद्धानुस्मृतिरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना॥ धर्मानुस्मृतिरावना विरावना। संघानुस्मृतिरावना विरावना। शीलानुस्मृतिरावना विरावना। त्यागानुस्मृतिरावना विरा-
वना। देवतानुस्मृतिरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना॥ उपायानुस्मृतिरावना विरावना। प्रनुवायानुस्मृतिरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। अनित्यसंज्ञारावना विरावना। दुःखसंज्ञारावना विरा-
वना। अनात्मसंज्ञारावना विरावना। आत्मसंज्ञारावना विरावना। सत्वसंज्ञारावना विरावना। जीवसंज्ञारावना विरावना। जन्तुसंज्ञारावना विरावना। पोषसंज्ञारावना विरावना। पुद्गलसंज्ञारावना विरावना। पुं-
त्तसंज्ञारावना विरावना। मनुजसंज्ञारावना विरावना। मानवसंज्ञारावना विरावना। कारकसंज्ञारावना विरावना। वेदकसंज्ञारावना विरावना॥ जानकसंज्ञारावना विराना। पश्यकसंज्ञारावना विरावना। प्र-
ह्लायात्रमिकारावना॥ नित्यानित्यसंज्ञारावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना॥ शुभाशुभसंज्ञारावना विरावना। सुखदुःखरावना विरावना। आत्मानात्मसंज्ञारावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। स्मृत्यु-
पस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना॥ शून्यतानिमित्ताप्रणिहितरावना विरावना। प्रह्लायात्रमिकारावना। अष्टविमोक्षनवानुपूर्वविहारसमा-

मलिरावना। विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। सवितर्कसविचारसमाध्यवितर्कविचारमात्रसमाधिरावना विरावना प्रज्ञापारमिता रावना। दुःखार्य्यसत्य रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। समुदयार्य्यसत्य रावना

विरावना। निरोधार्य्यसत्य रावना विरावना। मार्गार्य्यसत्य रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। दुःखार्य्यसत्यज्ञान रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। समुदयार्य्यसत्यज्ञाना रावना विरावना। निरोधार्य्यस-

त्यज्ञान रावना विरावना। मार्गार्य्यसत्यज्ञान रावना विरावना। क्षयज्ञान रावना विरावना। अनुत्पादज्ञान रावना विरावना। धर्मज्ञान रावना विरावना। अन्वयज्ञान रावना विरावना। आत्मज्ञान रावना विरावना। संवृ-

तिज्ञान रावना विरावना। परिचयज्ञान रावना विरावना। यथाभूतज्ञान रावना विरावना॥ दानपारमिता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। शीलपारमिता रावना विरावना प्रज्ञापारमिता रावना॥ क्षान्तिपार-

मिता रावना विरावना प्रज्ञापारमिता रावना। वीर्यपारमिता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। ध्यानपारमिता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। प्रज्ञापारमिता रावना। विरावना विरावना। प्रज्ञापार-

मिता रावना। अध्यात्मशून्यता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। बहिर्द्धाशून्यता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। यावदभा- ४३१

वस्वभावशून्यता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। अभिज्ञा रावना विरावना। दशतथागतबल रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। चतुर्वैशारद्यानां रावना विरावना। चतसृणां प्रतिसंविदां रावना:

विरावना। अष्टादशावेणिकबुद्धधर्माणां रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। समाधिमुखधारणीमुखानां रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। मार्गाकारज्ञता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। स्रोतआपत्तिफ-

ल रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। सकृदागामिफल रावना विरावना। अनागामिफल रावना विरावना। अर्हत्त्वफल रावना विरावना। प्रत्येकबोधि रावना विरावना। प्रज्ञापार-

मिता रावना। सर्वाकारज्ञता रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना। सर्ववासनानुसंधिक्लेशप्रहाण रावना विरावना। प्रज्ञापारमिता रावना॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन्

रूपभावनाविज्ञानभावना।वेदनासंज्ञासंस्कारा॥कथंविज्ञानभावनाविज्ञानभावनाप्रत्युपस्थायानिमित्ताभावना।एवंस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाःप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गध्यानानिसर्वपारमिताःसर्वशून्यताबोधिपक्ष्याधर्माआर्य
सत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखाभिज्ञादशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मामहाकरुणासर्वाकारज्ञता।आत्मसत्त्वजीवजन्तुपोषपुरुषमनुजमानवकारकवेदकजानकपश्यकाःनित्यानि
त्यसुखदुःखशुभाशुभात्मानात्मशून्याशून्य॥अज्ञानपरिच्छिन्नंसकलमभिसंस्कृतमनाभिसंस्कृतसर्वलक्षणसंयुक्तकवाधियाविलक्षणंतंगवंसर्वचर्यासमानानांसुविकल्पनाप्रहाणभावनाप्रत्युपस्थायानिमित्ताभावना॥एवमुक्तेस्थविरायुष्मानायुष्मन्तंसुभूतिमेतद
वोचत्॥कथमायुष्मन्सुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्रूपभावनांभिन्नभावयतिवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानभावनांभिन्नभावयति।तत्कस्यहेतोःनास्तिसुभूतेरूपभावनासंहिनप्रत्युपस्थायानिमित्ताभावना।एवंस्कन्धधात्वायतनप्रती
त्यसमुत्पादाःप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गध्यानानिसर्वपारमिताः॥सर्वशून्यताबोधिपक्ष्याधर्माआर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखाभिज्ञादशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मामहाकरुणासर्वाकारज्ञताभावनांभिन्न
भावयति।यावदात्मभावनांभिन्नभावयति।अनुपायपर्यस्तानिनानिभावनांभिन्नभावयति।तत्कस्यहेतोःनास्तिसुभूतेरूपभावनासंहिनप्रत्युपस्थायानिमित्ताभावना।नास्तिसुभूतेसर्वाकारज्ञताभावनासंहिनायत्नपानिमित्ताभावनाशीलपानिमित्ताक्षान्तिपा
रमिताःवीर्यपानिमित्ताःध्यानपानिमित्ताःप्रज्ञापानिमित्ताभावना॥तत्कस्यहेतोः॥तथाहिसुभूतेरूपभावनानिमित्तासंज्ञादानशीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञायामयावदनिमित्तसंज्ञायाध्यात्मकारणंसकस्कस्यनास्तिविभावनानास्ति
सुभूतेरूपभावनासंहिन॥स्मृत्युपस्थानभावनानांसम्यक्प्रहाणभावनानांऋद्धिपादभावनानांइन्द्रियभावनानांबलभावनानांबोध्यङ्गभावनानांआर्याष्टाङ्गमार्गभावनानांदुःखार्यसत्यभावनानांसमुदयार्यसत्यभावनानांनिरोधा
र्यसत्यभावनानांमार्गार्यसत्यभावनानांशून्यताभावनानांनिमित्तभावनानांअप्रणिहितभावनानांअप्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तिभावनानांअष्टविमोक्षभावनानांनवानुपूर्वविहारसमापत्तिभावनानांसर्वशून्यताभा
वनानांसमाधिधारणीमुखभावनानांअभिज्ञाभावनानांदशतथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मभावनानांमहाकरुणाभावनानांसर्वाकारज्ञताभावना।तत्कस्यहेतोःअत्यन्तदिशंसर्वभावसकथा॥एवमुक्तेआयुष्मा

न्तनिर्दिष्टं भगवन्ननेन वचनेन । किमिति भगवन् कायः । किमिति चित्तं भावः । भगवानाह । रूपं सहरूपेण भावः । श्रद्धयमनाव । सहरूपेण भावः ॥ किमिति भगवन् हृदयं किमिति हृदयं । भगवानाह । रूपसंहितेन सहरूपेण हृदयं वेदनासं
हितं संस्कारविज्ञानसंहितं नाहृदयं । चक्षुःसंहितेन । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःसंहितेन । रूपसंहितेन । एवं गन्धरसस्पर्शधर्मसंहितेन । चक्षुर्विज्ञानसंहितेन । चक्षुःसंस्पर्शसंहितेन । चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासं
हितेन । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानसंहितेन । मनःसंस्पर्शसंहितेन । मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंहितेन । पृथिवीधातुसंहितेन । एवमब्धातुतेजोधातुवायुधातुआकाशधातुविज्ञानधातुसंहितेन । अविद्यासमुत्पादसंहितेन ।
अविद्यासंहितेन । एवं संस्कारविज्ञाननामरूपषडायतनस्पर्शवेदनातृष्णोपादानभवजातिजरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायाससंहितेन । दानपारमितासंहितेन । शीलक्षान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमितासंहितेन । बोधिपक्ष्यधर्मा यावत्स्मृत्युप
स्थानान्यपि विमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखसंहितेन । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसंहितेन । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मसंहितेन । अप्रमादसंहितेन । स्रोतआपन्नसंहितेन सकृदागाम्यनागाम्यर्हत्संहितेन प्र
त्येकबुद्धसंहितेनोत्पत्तिसंहितेन । स्कन्धसंहितेन । सम्यक्संबुद्धसंहितेन । संस्कृतधातुसंहितेन । असंस्कृतधातुसंहितेन यावत्सर्वसंहितेन हृदयं । यावदसर्वसंहितेन हृदयं यावद्भयं न भावः स्वभावः । यावद्रूपं वा संस्काराः । यावत्संस्का
रास्तावदसत्त्वानपरिमत्त्वान् शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासे वेदनेन [illegible] पर्यायेण वेदितव्यं । नास्ति हृदयसंहितं दानं नास्ति शीलं नास्ति क्षान्तिर्नास्ति वीर्यं नास्ति ध्यानं ना
स्ति प्रज्ञा नास्ति मार्गो नास्ति ज्ञानं नास्ति [illegible] समयो नास्त्यनुत्तरा सम्यक्संबोधिः । कुशलं [illegible] परिज्ञा वेदना या संज्ञा या संस्कारा या विज्ञानस्य परिज्ञा कुशलं [illegible] प्रत्ययसमुत्पादं अनायपरिज्ञा
कुशलं ध्यानपारमितानां परिज्ञा कुशलं शून्यतानां परिज्ञा कुशलं सप्तत्रिंशद्बोधिपक्षाणां धर्माणां परिज्ञा कुशलं [illegible] स्मृत्युपस्थानानां अपि विमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखानां परिज्ञा कुशलं शून्यतानि
मित्ताप्रणिहितानां दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माणां परिज्ञा कुशलं सत्त्वानामाभासपरिज्ञा यन्नास्ति मार्गो भावना कुशलं [illegible] स्रोतआपत्तिफलं कुशलं सकृदागामिफलं कुशलं [illegible]

गामिरूपंकुशलस्यार्हत्त्वरूपंकुशलस्य प्रत्येकबुद्धत्वंकुशलस्य सर्व्ववासनानुसन्धिक्लेशप्रहाणं । एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भगवन्स्वभावसंहिता न आत्मामिकीमानिकेनालिकुशलस्य लक्षणादिःकु
कारिसमयश्च किंपुनर्भगवन्नरकावसंहितानत्वान्तामिकीमानिकेश्युगुह्यविदर्शनात्तमिति वा नित्यत्वमिति वा पृथग्जनमिति वा दर्शनमिति वा भावनमिति वा वीतरागमिति वा कृताविरतमिति वा प्रत्येकबुद्धत्वमिति वा बोधिसत्त्वत्वमिति वा
त्वमार्ग्गभावनामागसाक्षीगानुक्रमदीगश्रावकरतमित्युगिसंयुक्तामापत्स्यकवद्धरतमित्युगिसंयुक्तामायेःक्लेशेनावदगावोधिसत्त्वनियामसमवक्रामतः । बोधिसत्त्वनियामसमवक्रामन्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात् सर्व्ववासना
नुसन्धिक्लेशानुक्रमदीगनपुनर्भगवन्नारकावसंहितानःकस्यचिद्धर्म्मस्य स्वभावनियामेवकाडग्वादावावरवगिनवानत्यायेनान्नमान्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात् । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । एवमेतत्सुभूते एवमे
तच्चारकावसंहितानज्ञानसामिकीज्ञानिनिर्न्नयुगुह्यविदर्शनात्तमिति न नित्यत्वमिति न पृथग्जनमिति न दर्शनमिति न भावनमिति न वीतरागमिति न कृताविरतमिति न प्रत्येकबुद्धत्वमिति न बोधिसत्त्वत्वमिति न सामार्ग्गभावनायां मार्ग्गभावनामागम
क्रमानुक्रमदीगश्रावकरतमित्युगिसंयुक्तामापत्स्यकवद्धरतमित्युगिसंयुक्तांवायेःक्लेशेनावदगावोधिसत्त्वनियामसमवक्रामतः । बोधिसत्त्वनियामसमवक्रामन्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात् । सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्य वर्त्तवासंधिक्लेशगा
न्धृकंदीग ॥ सत्त्वानिवाद्य । किंपुनर्भगवन्बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य स्वाध्यायानमिमांयावन्नमाकावसंज्ञावारावरूपावसंज्ञा वा । रूपसंज्ञा वा वेदनासंज्ञा वा संज्ञासंज्ञा वा संस्कारसंज्ञा वा विज्ञानसंज्ञा वा स्कन्ध
धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञा वा पारमितासमस्तादांगसंज्ञा वा यानमिनासंज्ञा वा सर्व्वशून्यतासंज्ञा वा बोधिपक्ष्यधर्म्मार्य्यसत्यसंज्ञा वा अप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिसंज्ञा वा अभिज्ञासंज्ञा वा शून्यता
निमित्ताप्रणिहितसंज्ञा वा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मसंज्ञा वा रागसंज्ञा वा रागप्रहाणसंज्ञा वा द्वेषसंज्ञा वा द्वेषप्रहाणसंज्ञा वा मोहसंज्ञा वा मोहप्रहाणसंज्ञा वा अविद्यासंज्ञा वा अविद्याप्रहाणसंज्ञा
वा संस्कारसंज्ञा वा संस्कारप्रहाणसंज्ञा वा विज्ञानसंज्ञा वा विज्ञानप्रहाणसंज्ञा वा । नामरूपसंज्ञा वा नामरूपप्रहाणसंज्ञा वा । षडायतनसंज्ञा वा षडायतनप्रहाणसंज्ञा वा स्पर्शसंज्ञा वा स्पर्शप्रहाणसंज्ञा वा । वेदनासंज्ञा

वावदनायप्रदानसंज्ञावा।रत्नसंज्ञावा।रत्नप्रदानसंज्ञावा।डायादानसंज्ञावा।डायायनप्रदानसंज्ञावा।रथसंज्ञावा।रथप्रदानसंज्ञावा।अग्निसंज्ञावा।अग्निप्रदानसंज्ञावा।ऊयामनरसंज्ञावा।ऊयामनरप्रदानसंज्ञावा।।गोकपविद
वसंज्ञावा।गोकपनिदवप्रदानसंज्ञावा।इस्वसंज्ञावा।इस्वप्रदानसंज्ञावा।योर्मनपायसंज्ञावा।योर्मनपायाप्रदानसंज्ञावा।इस्वसंज्ञावा।ईस्वप्रदानसंज्ञावा।।सम्पदयसंज्ञावा।सम्पदयप्रदानसंज्ञावा।निर्याणसंज्ञा
वानिर्याणप्रदानसंज्ञावा।मार्ग्गसंज्ञावा।मार्ग्गप्रदानसंज्ञावा।सर्वाकारज्ञतासंज्ञावा।सर्वाकारज्ञताप्रदानसंज्ञावा।सर्ववासनानुसंधिक्लेशसंज्ञावा।सर्ववासनानुसंधिक्लेशप्रदानसंज्ञावा।।भगवानाह।नसुभूते।।नेवमुक्तं
वाथितत्वस्यमरूपमत्वस्यप्रदानहानपायमिताय्यांचरनरक्षकविद्धर्म्मिरावसंज्ञाऽसूलवसंज्ञावा।एवंवसत्तुनवाविमतत्वस्यमरूपमत्वस्यानुत्तमिकोनामिर्यद्वनास्तिरावसंज्ञावाअसूलवसंज्ञावा।एवंवासमार्ग्गरावनायतना।किराव
संज्ञानारावसंज्ञा।।एवंदवास्यस्कत्वंयरनास्तिरावसंज्ञानारावसंज्ञाऽसूलवरवत्तुपन।ततुतवाविमतत्वस्यमरासत्वस्यमार्ग्गरूपसूलावएवंवारिसमयरूपदननापिमुरुतवर्यायिलोवंवदिगव्यं।।अरावसंज्ञावास्वर्व
वर्म्मा।।एवमकुंसायुष्मान्सुरूतिर्गवनमगवदवावकायदिरगवन्नरावसत्तावा।सर्ववर्म्माकथंरूगवन्नरावसत्तावा।सर्ववर्म्मालक्षणगुनारिसंवृत्त।।यथामरिसंवाधायसर्ववर्म्मसूववगवलिकाविषय:
वलिकावानुपाया।।एवमकुंरगवानायुष्मानसुरूतिमेतदवावकृ।।सुदारूंतुतुनपूर्वावाविमतत्वर्यावननस्मृपानमिकासूवननिविकंकामेविविकपापकैनकृगरेरुम्मिरमविगर्कसविचारंविवकजंप्रीमिसुखंप्रथम
ध्यानमुपसंपद्यव्यदार्षयावत्चतुर्थध्यानमुपसंपद्यव्यदार्षगयाकंध्यानानांध्यानांगध्यानावनिमिलमनरूपदंमैत्र्यानेध्यानांगध्यानमनध्यानानिध्यानाकांनिवनासदयामिध्यानानिध्यानाकांनिवनायतनरूमादन्कानि
वस्तानिध्यानान्याकानविषयकानुपसंपद्यघात्सादंध्यानंमियाकंरूत्वावारिहानहानमात्मक्रियायेविलमरिनिर्श्चमयामिदिव्यश्रोत्रहानमात्मक्रियायेवगश्वयायिहानमात्मक्रियायेपूर्वनिवासानुस्मृतिहानमात्म
क्रियायेदिव्यचक्षुर्ज्ञानमात्मक्रियायेविलमरिनिर्श्चमयामि।मादन्कामांमात्मक्रियामांनिमिलमरूपदंगारिरिरिहाररिनिर्मनव्यामायंवारिहानामादयामिनायतनरूमादनकाश्वयवारिहाऽपाकागसमाश्वयश्वमि

समायघामाईदंपन्नरसहललग्गकरा गायसमायक्कायाग्रहूयानरुनांसमणकंवाधिमरिसवस्थयाबदिदंहस्वाऽस्यंहस्वसमहदय॥ऽस्यंहस्वनिमाव॥ऽस्यंहस्वनिमावगामिनीयगिपदिगिदगरिरुथागमवेसे:समणधा:

गगमसुरहिवंगभवयेस्वगर्हरिस्वमिमंविहिनस्पादगरिवाबमिकेर्वहकधर्म्मःस्तनवागगरसर्व्वक्रियूवागिपूयाकयामि॥एवमकःआयूमानलरुमिर्ळगवकमनदवावग॥कथंलगवंरुथागमनार्दकासमणकंवहेनासवत्त

लावानिवत्ताविश्वनानूत्तादिकानिषउरिहउत्तादिकासत्तासलप्यवसत्ताक्रियूवागिपूयाकना॥एवमकःलगवानायूमनंसुरुतिमवदवावग॥सवत्तलगकामानानावायकानामकूगत्तानांधर्म्माभंतसलावावालावावा

इलावावालविघ्यचाईंसरुनपूर्व्ववाधिमसत्तवर्ग्याविवनानालावसलावान्यायकानकूगत्तानमर्त्तिविदित्तायथमश्वनमणसंपयवहार्मी॥यमोलदिमुरुनकामानांसलावावाइलावावालावावानालिणपकानामकूगत्त

नांधर्म्माभांसलावावाश्रूलावावानालिश्रूनाजालावसलावालस्लादहंपूर्व्ववाधिमसत्तवर्ग्याविवनिविकंकामेविविकंयापकेवकूशतेर्द्धर्म्मरत्तविनकेमविचानविवककंगीमिसर्वंथनंथानंमणसंपयवहाषीत्रवंया

ववतुर्थश्वनमणसंपयवहार्मी॥सवत्तलगभूरिहानांसलावावाश्रूलावावाश्रलविघ्यनाईंसरुनसमरिस्वश्रूलावसलावाश्रूमिविदित्वानरुवांसमणक्कवाधिमरिसंलास्ययावत्तत्ताक्रियवागिरवानकूपगमः

पियवा॥यस्मालदिसुरुनसर्वारिहानांसलावावाइलावावालावावानास्तूनपताजावसलावालस्लाल्यागवार्द्दनमणक्कंबूढःसर्वारिहाश्रलावसलावाश्रूमिविदित्वानरुवांसमणकंवाधिमरिसंबूढःइत्यांसत्ताम

त्रियूवागिपूयाकना॥ऽनूनिलावनायाविपनिपलिनिरुकविपूगियलयस्लूलकामहारिसमय॥ ॥ ॥पार्यायस्यविगमिमाहस्रिकायारगवत्तांपश्चायावमिकायांश्रुरिसमयातंकावानूतानय:

संजोगविकायांमहारिसमयाधिकावगिरायविशुद्धिपविवरलायपंचमः॥ ॥एवमकः॥ ॥आयूमात्तरुमिर्ळगवकमनदवावग॥यदिलगवनाविमस्त्वामहासत्वाइलावसलावेशसर्व्व

धर्म्मेर्पंचरिवालिखारिवनरुवांसमणकंवाधिमरिसंबूथने॥गत्नधम्नगवनलावसलावसूसर्व्वधर्म्मपवाधिसत्तसामदासत्वस्थानपूर्व्वक्रियायश्रहायणश्रूनपवगिराश्रूलर्व्वपूगिपद्धहायणयवासनपूर्व्वक्रियय

सून्यपर्व्वगिक्रियास्तत्पूर्व्वप्रणिधानालक्ष्यां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ एवमकुशलमूलानामायुष्मन्कं सुभूतिमनसेवकस्य ॥ कुशलमूलं बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रथममेवं बुद्धं तत्त्वविवि बुद्धानाम्भगवतामन्तिके बोधिसत्वानां महासत्वानां

बुद्धधर्म्मपर्य्युपासितानां प्रत्येकबुद्धानां वा ईदृशानामनागामिना सकृदागामिनां वा श्रोतआपन्नानां वा सुश्रावका बुद्धानां भगवतामन्तिके वा प्रत्येकबुद्धानामन्तिके वा ईदृशानामन्तिके वा अर्हतामनागामिनामन्तिके वा सकृदागामि-

नामन्तिके वा श्रोतआपन्नानामन्तिके वा सर्व्वोपाध्यायिनं नास्ति सर्व्वसंस्कारा आन्तिके वा ॥ सच्चेत्वा वास्तव्यं कोटीसमनाप्तकमयीमि तस्य बोधिसत्वस्य महासत्वस्य एवम्प्रत्यवेक्षितः सुभाषितानि बुद्धानां भगवतां बोधिसत्वानां महासत्वानां

प्रत्येकबुद्धानामर्हतामनागामिनां सकृदागामिनां श्रोतआपन्नानां सर्व्वायापदं बोधिमभिसंबुध्यते यदि वा नाभिसंबुद्धा एवं सर्व्वधर्म्मा अस्यानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ बोधिमभिसंबुध्य यं याममभिसंबुध्य सर्व्वसत्वान्कृ-

तसंख्यायां वचनाः स्त्रावकानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयिष्यामि ॥ स खलु पुनर्बोधिसत्वो महासत्वोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठाप्य सर्व्वसत्वानां विनिर्वाणार्थं यतस्तत्पूर्व्वक्रियासमन्वागतानुपूर्व्वणिकामनु-

पर्व्वप्रतिपदमावरण ॥ सूत्रणिक्षिप्तापूर्व्वका बोधिसत्वा महासत्वाऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्य ॥ प्रथममेव दानपारमितायां प्रतिष्ठाप्य दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्य्यपारमि-

तायां ध्यानपारमितायां प्रज्ञापारमितायां ॥ ॥ संक्षिप्तसामान्यनानुपूर्व्वीप्रतिसमयप्राप्तेन सर्व्वं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रथममेव विसत्वादन्यायदानपारमितायां चरन्नात्मनाच दानन्ददाति परांश्च दान-

पारमितायां प्रतिष्ठापयति । दानस्य च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये दानपारमितायां चरन्ति तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ स एवं दानेन सत्वान्परिगृह्य संग्रहे प्रतिष्ठाप्य दानं ददाति विगतमत्सर्य्यविलोना स्तु-

त्वमन्नार्थिकानां यानयानार्थिकानां वस्त्रं वस्त्रार्थिकानां विलेपनविलेपनार्थिकानां गन्धगन्धार्थिकानां माल्यमाल्यार्थिकानां प्रदीपं प्रदीपार्थिकानामन्यान्यं च मणिमानुष्यकं परिष्कारायकरणं ददाति

स एवं दानेन सत्वान्संगृह्य प्रतिष्ठापयति । समाधौ प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने च प्रतिष्ठापयति । स एवं शीलस्कन्धेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन विमुक्तिस्कन्धेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन

४४०

मत्रान्यार

समन्वागतः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य सत्त्वान्परिपाचयति सत्त्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्त्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति सत्त्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारान्निर्मोचयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य दानेनानुपूर्वक्रियाप्रज्ञायते अनुपूर्वशिक्षा अनुपूर्वप्रतिपत्प्रज्ञायते। न च सर्वभावापत्तेरतः। तत्र कस्य स्कन्धास्कन्धस्यापि स्वभावो नास्ति॥ ७ ॥ इति दानपारमिताया अनुपूर्वचरितं समाप्तः॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादायासन्नात् शीलपारमितायां चरन्दानं ददाति। परांश्च शीलपारमितायां प्रतिष्ठापयति दाने प्रतिष्ठापयति शीलपारमितायाश्च वर्ण्णं भाषते ये चान्ये शीलपारमितायां चरन्ति तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः॥ स एवं शीलेन सत्त्वाञ्छीले प्रतिष्ठापयति समाधौ प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने प्रतिष्ठापयति। स एवं शीलस्कन्धेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन विमुक्तिस्कन्धेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन समन्वागतः॥ श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य सत्त्वान्परिपाचयति सत्त्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्त्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति सत्त्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारान्निर्मोचयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य शीलेनानुपूर्वक्रियाप्रज्ञायते अनुपूर्वशिक्षा अनुपूर्वप्रतिपत्प्रज्ञायते। न च सर्वभावापत्तेरतः। तत्र कस्य स्कन्धास्कन्धस्यापि स्वभावो नास्ति॥ इति शीलपारमिताया अनुपूर्वचरितं समाप्तः॥ ७ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादायासन्नात् क्षान्तिपारमितायां चरन्दानं ददाति शीलं च रक्षति परांश्च क्षान्तिपारमितायां प्रतिष्ठापयति दाने शीले च प्रतिष्ठापयति क्षान्तिपारमितायाश्च वर्ण्णं भाषते। ये चान्ये क्षान्तिपारमितायां चरन्ति तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः॥ स एवं क्षान्त्या सत्त्वाञ्छीले प्रतिष्ठापयति समा:

धौ प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने च प्रतिष्ठापयति । स दानेन शीलस्कंधेन समाधिस्कंधेन प्रज्ञास्कंधेन विमुक्तिस्कंधेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कंधेन च समन्वागतः । श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्वनियाममवक्रामति बोधिसत्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य सत्वान्परिपाचयति सत्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति । धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति । सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारात्परिमोचयति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य क्षान्तिपारमितायामनुपूर्वक्रिया प्रज्ञायते ऽनुपूर्वशिक्षा ऽनुपूर्वप्रतिपत् प्रज्ञायते न च सर्वभावा उपलभ्यन्ते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि स्वभावो नास्ति ॥ • ॥ इति क्षान्तिपारमितयानुपूर्वक्रियासमयः ॥ ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय । आत्मना च वीर्यपारमितायां चरन्दानं ददाति शीलक्षान्तिध्यानप्रज्ञाः संपादयति परांश्च वीर्यपारमितायां प्रतिष्ठापयति । दानशीलक्षान्तिध्यानप्रज्ञासु च प्रतिष्ठापयति । वीर्यपारमितायाश्च वर्णं भाषते । यथा च वीर्यपारमितायां चरन्ति तेषां च वर्णवादी च भवति समनुज्ञः ॥ स दानेन वीर्येण सत्वान् शीले प्रतिष्ठापयति । समाधौ प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने च प्रतिष्ठापयति । स दानेन शीलस्कंधेन समाधिस्कंधेन प्रज्ञास्कंधेन विमुक्तिस्कंधेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कंधेन च समन्वागतः । श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्वनियाममवक्रामति बोधिसत्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य सत्वान्परिपाचयति सत्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति । सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारात्परिमोचयति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य वीर्यपारमितायामनुपूर्वक्रिया प्रज्ञायते ऽनुपूर्वशिक्षा ऽनुपूर्वप्रतिपत् प्रज्ञायते न च सर्वं नोपलभ्यते । तत्कस्य हेतोः । तथा हि स्वभावो नास्ति ॥ • ॥ इति वीर्यपारमितयानुपूर्वक्रियासमयः ॥ • ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय ।

स्समापद्य ध्यानपारमितायां चरन्दानं ददाति शीलं रक्षति क्षान्त्या संपादयति वीर्यमारभते प्रज्ञां ध्यानपारमितायां प्रतिष्ठापयति। दानशीलक्षान्तिवीर्यप्रज्ञासु प्रतिष्ठापयति। ध्यानपारमितायाश्च वर्ण्णं भाषते ये चान्ये ध्यानपा
रमितायां चरन्ति तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः स ध्यानेन ध्यानेन सत्वांश्शीले प्रतिष्ठापयति। समाधौ प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने च प्रतिष्ठापयति। स्वयमेव शीलस्कन्धेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन विमुक्तिस्कन्धे
न विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन च समन्वागतः श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति। श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्वनियाममवक्रामति। बोधिसत्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। बुद्धक्षेत्रं परि
शोध्य सत्वान्परिपाचयति। सत्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति। सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति। सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारात्परि
मोचयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ध्यानेनानुपूर्वक्रिया प्रज्ञायते नानुपूर्वशिक्षा नानुपूर्वप्रतिपत्प्रज्ञायते। न च सर्वज्ञतायास्तत्र नानात्वं प्रज्ञायते। न कस्यचिद्धर्मस्योपलम्भतां नाम्नि॥ • ॥इति ध्यानपा
रमितयानुपूर्वविहारिसमयः॥ • ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादायात्मना च प्रज्ञापारमितायां चरन्दानं ददाति शीलं रक्षति क्षान्त्या संपादयति वीर्यमारभते ध्यानं समाप
द्यते परांश्च प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयति। दानशीलक्षान्तिवीर्यध्यानेषु प्रतिष्ठापयति। प्रज्ञापारमितायाश्च वर्ण्णं भाषते ये चान्ये प्रज्ञापारमितायां चरन्ति तेषां च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः॥ स प्रज्ञया प्रज्ञया स
त्वांश्शीले प्रतिष्ठापयति। समाधि प्रज्ञायां विमुक्तौ विमुक्तिज्ञानदर्शने च प्रतिष्ठापयति। स्वयमेव शीलस्कन्धेन समाधिस्कन्धेन प्रज्ञास्कन्धेन विमुक्तिस्कन्धेन विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन च समन्वागतः श्रावकप्रत्येकबुद्धभू
मिमतिक्रामति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्वनियाममवक्रामति। बोधिसत्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। परिशोध्य सत्वान्परिपाचयति सत्वान्परिपाच्य सर्वाकारज्ञता
मनुप्राप्नोति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्य धर्मचक्रं प्रवर्त्तयति धर्मचक्रं प्रवर्त्य सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति। सत्वांस्त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठाप्य संसारात्परिमोचयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञयानु
पूर्वक्रिया प्रज्ञायते नानुपूर्वशिक्षा प्रज्ञायते नानुपूर्वप्रतिपत्प्रज्ञायते न च सर्वज्ञतायास्तत्र नानात्वं प्रज्ञायते। न कस्यचिद्धर्मस्योपलम्भतां नाम्नि॥ इति प्रज्ञापारमितयानुपूर्वविहारिसमयः॥ • ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्

त्वो ऽनुपूर्व्वक्रियायां शिक्षमाणो ऽनुपूर्व्वशिक्षायामनुपूर्व्वप्रतिपदि स्थित्वा प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय । सर्व्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तैर्म्मनसिकारैरभावस्वभावान्सर्व्वधर्म्मानधिमुच्यमानो बुद्धानुस्मृतिं भावयति । धर्म्मानुस्मृतिं भा
वयति संघानुस्मृतिं भावयति ॥ शीलानुस्मृतिं भावयति । त्यागानुस्मृतिं भावयति । देवतानुस्मृतिं भावयति । कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बुद्धानुस्मृतिं भावयति । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथागतम
र्हन्तं सम्यक्संबुद्धं न रूपतो मनसिकरोति न वेदनातो न संज्ञातो न संस्कारतो न विज्ञानतो मनसिकरोति ॥ तत्कस्य हेतोस्तथा हि रूपस्य स्वभावो नास्ति वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य स्वभावो नास्ति यश्च स्व
भावो नास्ति सो ऽभावस्तत्कस्य हेतोरस्मृतिरमनसिकारो बुद्धानुस्मृतिरयमुपायमनसिकारेण बुद्धानुस्मृतिः ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतार्हन्तं सम्यक्संबुद्धं न द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणैर्मनसिकरोति न सुवर्ण
कायामनसिकरोति । न व्यामप्रभया मनसिकरोति । नाशीत्यनुव्यञ्जनैर्मनसिकरोति तत्कस्य हेतोस्तथा हि तस्य स्वभावो नास्ति यस्य स्वभावो नास्ति सो ऽभावस्तत्कस्य हेतोरस्मृतिरमनसिकारो बुद्धा
नुस्मृतिरित्येवमाद्यमनसिकारा एव बुद्धानुस्मृतिः ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं न शीलस्कन्धेन मनसिकरोति न समाधिस्कन्धेन न प्रज्ञास्कन्धेन न विमुक्तिस्कन्धेन न विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धेन मनः ५५२
नसिकरोति तत्कस्य हेतोस्तथा हि तेषां स्वभावो नास्ति यस्य स्वभावो नास्ति सो ऽभावस्तत्कस्य हेतोरस्मृतिरमनसिकारो बुद्धानुस्मृतिरिह शीलादिकं अमनसिकारेण बुद्धानुस्मृतिः ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतोर्हन्तं स
म्यक्संबुद्धं न दशभिस्तथागतबलैर्मनसिकरोति न चतुर्भिर्वैशारद्यैर्न चतसृभिः प्रतिसंविद्भिर्मनसिकरोति न महाकरुणया न महामैत्र्या नाष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैर्मनसिकरोति तत्कस्य हेतोस्तथा
ह्येषां स्वभावो नास्ति यस्य स्वभावो नास्ति सो ऽभावस्तत्कस्य हेतोरस्मृतिरमनसिकारो बुद्धानुस्मृतिरिति दशबलतायाममनसिकारेण बुद्धानुस्मृतिः ॥ पुनरपरं सुभूते तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं न प्रतीत्यसमुत्पादतो मन
सिकरोति तत्कस्य हेतोस्तथा हि तस्य स्वभावो नास्ति यस्य स्वभावो नास्ति सो ऽभावस्तत्कस्य हेतोरस्मृतिरमनसिकारो बुद्धानुस्मृतिरिह प्रतीत्यसमुत्पादामनसिकारेण बुद्धानुस्मृतिः ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन
महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता बुद्धानुस्मृतिर्मनसिकर्तव्या ॥ एवं खल्वस्यानुपूर्व्वक्रिया भवत्यनुपूर्व्वशिक्षानुपूर्व्वप्रतिपद्भवति यदा सो ऽनुपूर्व्वक्रियायामनुपूर्व्वशिक्षायामनुपूर्व्वप्रतिपदि ।

णिकमार्गेण न यूयुष्टने चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि परिपूरयति ॥ चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चतुर ऋद्धिपादान् पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्य्याष्टाङ्गं मार्गं शून्यतासमाधिमानिमित्तसमाधिमप्रणिहित-
समाधिं परिपूरयति ॥ अष्टौ ध्यानानानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः परिपूरयति दशबलानि परिपूरयति सर्व्वयानमिकारसप्तमत्यकाजुरि ह्वादश वत्स(?)वेगभवग्रयणि स्त्वविदावणिकबुद्धधर्म्मान् परिपूरयति ॥ महाकरुणां परि-
पूरयति ॥ महामैत्रीं परिपूरयति ॥ सर्व्वाकारज्ञतां परिपूरयति ॥ अभावस्वभावयोगेन नाऽस्त्यभावस्वभावो वा स्येव सर्व्वधर्म्मा न हि संतत्त्वे यत्र स्वभावसंज्ञाऽपि नास्ति ॥ इति बुद्धानुस्मृतिः ॥ ७ ॥ कथं च सु-
भूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म्मानुस्मृतिर्भावयितव्या ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां वर्त्तमानेन कुशला धर्म्मा मनसिकर्त्तव्या नाकुशला धर्म्मा मनसिकर्त्तव्या न व्याकृता धर्म्मा मनसिक-
र्त्तव्या नाकृता धर्म्मा मनसिकर्त्तव्या न लौकिका न लोकोत्तरा न सामिषा न निरामिषा नार्य्या नानार्य्या न सास्रवा नानास्रवा न कामधातुपर्य्यापन्ना न रूपधातुपर्य्यापन्ना नारूप्यधातुपर्य्यापन्ना न संस्कृता नासंस्कृता
धर्म्मा मनसिकर्त्तव्याः तत्कस्य हेतोः तथा हि तेषां धर्म्माणां स्वभावो नास्ति यः स्वभावो नास्ति न सोऽभावः अस्मृतिरमनसिकारा धर्म्मानुस्मृतिः ॥ इह सुभूते धर्म्मानुस्मृतिर्याभिर्निता अभावस्वभाव-
योगेन यावत्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति ॥ अभावस्वभावा ह्येव सर्व्वधर्म्मा न हि संतत्त्वे यत्र स्वभावसंज्ञाऽपि नास्ति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म्मानुस्मृतिर्भावयितव्या यत्राऽणुरपि स्मृतिः कर्म्म नास्ति
कः पुनर्व्वादः स्मृतिर्विगमः ॥ इति धर्म्मानुस्मृतिः ॥ ७ ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संघानुस्मृतिर्भावयितव्या ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां वर्त्तमानः संघोऽभावस्वभावतोऽनुस्म-
र्त्तव्यो योऽसौ तथागतस्य श्रावकसंघश्चत्वारः पुरुषयुगाः अष्टौ महापुरुषपुद्गलास्ते असंस्कृतप्रभाविताः ये स्वभावा नास्ति यः स्वभावो नास्ति न सोऽभावस्वभावः अभावस्वभावो ह्येव सर्व्वधर्म्मा भावस्तत्र धर्म्मा
नास्ति इमे सपुरुषयुगाः नास्त्यसंस्कृतप्रभाविताः अस्मृतिरमनसिकारा संघानुस्मृतिः ॥ इह संघानुस्मृतिर्याभिर्निता अभावस्वभावयोगेन यावत्सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति ॥ अभावस्वभावा ह्येव सर्व्वधर्म्मा न हि सं-
तत्त्वे यत्र स्वभावसंज्ञाऽपि नास्ति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन संघानुस्मृतिर्भावयितव्या यत्राऽणुरपि स्मृतिः कर्म्म नास्ति कः पुनर्व्वादः स्मृतिर्विगमः ॥ ७ ॥ इति संघानुस्मृतिः ॥ ७ ॥

कथं च सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन शीलानुस्मृतिर्भावयितव्या ॥ इह सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता अखण्डैरच्छिद्रैरशबलैरकल्माषैर्भुजिष्यैर्विज्ञप्रशस्तैः सुसमाप्तैः समाधिसंव
र्तनीयैः शीलैः स्वभिष्टिकनाभावस्वभावतामनसिकर्त्तव्या कस्मात् तथा हि स्मृतिकर्मनास्ति कः पुनर्वादः स्मृतिर्विगतरागः कस्य च तथा हि तेषां स्वभावो नास्ति यः स्वभावो नास्ति सोऽभावः ॥ एवं मनसिकर्त्तव्या ॥ अनुपूर्वक्रियाया
नुपूर्वचर्याया अनुपूर्वप्रतिपदा तत्कस्य हेतोः न स्मृतिर्न मनसिकारः शीलानुस्मृतिः ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन शीलानुस्मृतिर्मनसिकर्त्तव्या । यत्र स्वभावसंज्ञापि नास्ति कः पुनर्वादोऽभावसंज्ञाया ॥ ० ॥
इति शीलानुस्मृतिः ॥ ० ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता त्यागानुस्मृतिर्भावयितव्या ॥ इह सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन नाभावस्वभावया येन त्यागेनानुस्मर्तव्यं यदि वा आमिषत्यागं
यदि वा धर्मत्यागं यदि वा शरीरत्यागं अविकल्पमेवं नात्र यद्ददामि वा न ददामि वा परित्यजामि वा न परित्यजामि वा संज्ञोत्पादयितव्या अनित्यसंज्ञा नैवं विकल्पमुत्पादयितव्यं कस्माद्धि स्मृतिकर्मनास्ति कः पुनर्वादः स्मृतिर्विग
तः कस्य हेतोस्तथा हि तेषां स्वभावो नास्ति यः स्वभावो नास्ति न सोऽभावः ॥ एवं मनसिकर्त्तव्या ॥ अनुपूर्वेण यावत्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति । तत्कस्य हेतोः न स्मृतिर्न मनसिकारस्त्यागानुस्मृतिः ॥ एवं खलु सुभूते बोधि
सत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता त्यागानुस्मृतिर्मनसिकर्त्तव्या । यत्र स्वभावसंज्ञापि नास्ति कः पुनर्वादोऽभावसंज्ञाया ॥ इति त्यागानुस्मृतिः ॥ ० ॥ कथं च सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां ४४३
चरता देवतानुस्मृतिर्मनसिकर्त्तव्या ॥ इह सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन ये देवाश्चातुर्महाराजकायिका ये देवास्त्रयस्त्रिंशा ये यामा ये तुषिता ये निर्माणरतयो ये परनिर्मितवशवर्तिनो ये दे
वा यावत्ते ऽभावस्वभावतामनसिकर्त्तव्या ॥ तत्कस्य हेतोः तथा हि तेषां स्वभावो नास्ति यः स्वभावो नास्ति न सोऽभावः ॥ एवं मनसिकर्त्तव्या ॥ अनुपूर्वेण यावत्सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति । तत्कस्य हेतोः न स्मृतिर्न
मनसिकारो देवतानुस्मृतिः ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन देवतानुस्मृतिर्मनसिकर्त्तव्या । यत्र स्वभावसंज्ञापि नास्ति कः पुनर्वादोऽभावसंज्ञाया ॥ इति देवतानुस्मृतिः ॥ ० ॥ एवं खलु सु
भूते बोधिसत्वेन महासत्वेन षडनुस्मृतयो मनसिकर्त्तव्या अनुपूर्वक्रियाया अनुपूर्वशिक्षया अनुपूर्वप्रतिपदा ॥ ० ॥ इति षडनुस्मृतयः ॥ ० ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन

प्रज्ञापारमितायां चरता न्यत्र सर्वक्रियां विनिवर्तयितुकामेनान्यत्र सर्वशिक्षा मनस्यदृष्टिनियतं प्रविनिवर्तयितुकामेनाऽभावस्वभावयोगेनाध्यात्मशून्यतायां शिक्षितव्यं। बहिर्धाशून्यतायां शिक्षितव्यं। अध्या
त्मबहिर्धाशून्यतायां शिक्षितव्यं॥ यावदभावस्वभावशून्यतायां शिक्षितव्यं॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु शिक्षितव्यं। आर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वानसी
मुखेषु शिक्षितव्यं। शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु शिक्षितव्यं। अभावस्वभावयोगेन दशसु पारमितासु दशसु बोधिसत्त्वभूमिषु शिक्षितव्यं। महाकरुणा
यां शिक्षितव्यं। सत्त्वं वा बोधिमार्गे शिक्षमाणोऽभावस्वभावान् सर्वधर्मान् न किंचित् संस्कृतं यत्र न विकल्पयति कर्मणा न क्लिश्यते पुनरायुष्मान् वदनात् संहासं स्कन्धा विहाय न स्था। एवं स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादो वा प्र
तीत्यसमुत्पादाङ्गानि वा पारमिता वा शून्यता वा बोधिपक्ष्या धर्मा आर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वानसीमुखं शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्ध
धर्मा वा सर्वाकारज्ञता वा बुद्धा वा न दं स्कन्धमिवघ्ना। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता नान्यत्र सर्वक्रियाप्रहायक नान्यत्र सर्वशिक्षाप्रहायक सर्वशिक्षाप्रतिपन्नो हायको। यत्र क्रियायाविकल्पत्वं यापुः
प्रतिपत्तिकाले बुद्धत्वम्। एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन्नभावस्वभावाः सर्वधर्माः केनार्थेन नास्ति रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा नास्ति विज्ञानं नास्ति स्कन्धधात्वायतनानि प्रतीत्यसमुत्पाद
नास्ति प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि नास्ति पारमिता नास्ति शून्यता नास्ति स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गो नास्त्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिख्वान वीमुखानि नास्ति
शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा नास्ति दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा नास्ति सर्वाकारज्ञता नास्ति बुद्धो नास्ति धर्मो नास्ति संघो नास्ति मार्गो नास्ति फलं नास्ति संक्लेशो नास्ति व्यवदा
नं नास्ति प्राप्तिर्नाभिसमयो यावन्नास्ति सर्वधर्मा॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। अपि नु सुभूते अभावस्वभावेषु सर्वधर्मेषु अस्तिता वा नास्तिता वा उपलभ्यते॥ सुभू

बोधिसत्त्वस्य मायाविकोपिगताभ्यासाय धर्मश्रुतं तस्मै तत्क्षेपिकायापयितुं यःऽन्यत्तस्मृत्यापिन्नाः इति समयं वा श्रुत्वा तस्माभासमयत्वं बोधि मद्भगवान् सुभूतिरिदमवाद। यदि भगवन्ननन्तस्मृत्यनत्प्राप्तिकाभिस

मया नानत्त्वानासमयकं बोधिसत्त्वेन यत्तं तद्वप्राप्तिनन्तत्तस्मृत्वाभिसमयाऽनयन्तं नवानत्त्वासमयकं बोधिसत्त्वकुशलमूलं भवतो बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतो द्वितीयाकृतस्मृतीयायाव

तस्यादगभीरदृशि। कथं सत्त्वनासमयकं बोधिसत्त्वान्नत्यन्तिधर्मक्षान्तिकुशलविपाककृताचरिहाकुशलविपाककन्दानकुशलविपाककृतं शीलकुशलविपाककृतं क्षान्तिकुशलविपाककृतं वीर्यकुशलविपाककृतं ध्यानकुशलवि

पाककृतप्रज्ञायपविपाककृतं सुविपाककृतं धर्मैः सत्त्वानां परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धांश्च भगवतः पर्युपास्ते न च यानं न च यानेन समन्वागतो न चात्मानं विसंयोजयति बुद्धधर्माश्च

परिपूरयति। भयनाससनायाग्रय सम्बुद्धीयनान्यतयाऽपिरवामानयवकीरि सम्यक्सम्बुद्धाः स्थापयति तानि निरन्तरमाशंसते श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिं न च स्पृहयति। एवमुक्ते भगवानायुष्म

न्तं सुभूतिमेतदवोचत्। यत्तत्त्वं सुभूते अनुपलम्भयोगेन अनुपलम्भमारभ्य मिद्धिद्वितीयामिसद्वितीयापरमियावद्गभीरमिमं श्रुत्वा विपाककृतं दानं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञाय

ततश्चैव कुशलमूलानि विपाककृतानि ये कुशलमूलैः सर्वसत्त्वानामर्थं करोति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति बुद्धांश्च भगवतः पर्युपास्ते न च यानं न च यानेन समन्वागतो न चात्मानं विसंयोजयति बुद्धधर्माश्च

परिपूरयति। भयनाग्रयसम्बुद्धीयनान्यतयानयतयाऽपिरवामानयवकाऽनगसम्यक्सम्बुद्धाः स्थापयति तानि निरन्तरमाशंसते श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिं न च स्पृहयति। एवमुक्ते आयुष्मान्सु

भूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। अनुपलम्भयोगेन भगवन् दानं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञायां प्रज्ञापारमिता कथं विशेषविकल्पनानाकरणं। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। अनुपलम्भ

सम्यक्सुभूते दानं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञापारमिता नानाकरणं सन्ति यथासत्त्वेन। सुभूतिराह। अनुपलम्भेन दानं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञापारमितायां नानाकरणं निर्दिष्टं। सुभूतिरिमवाद। कथं भ

गवन्ननुपलम्भेन दानं शीलं क्षान्तिं वीर्यं ध्यानं प्रज्ञापारमितायां नानाकरणं निर्दिष्टम्। भगवानाह। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् अनुपलम्भयोगेन दानम॥

मिताः ॥ नाहं भगवन्नभावस्वभावेषु सर्व्वधर्म्मेषु परिज्ञावान्ता क्षिनावाडयत्तरम् ॥ भगवानाह ॥ तत्कथमिदं सुभूते नैव स्कन्धविकिय यदभावस्वभावाः सर्व्वधर्म्माः । न चास्ति प्रयोगं वह नासंक्लेशः स्कन्धानां क्षिविभङ्गं नास्ति स्कन्धः
धात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादो नास्ति प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि नास्ति पारमिताः शून्यता बोधिपक्ष्या धर्म्मा अप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तयः अभिज्ञा बलवैशारद्यानि निमित्तलक्षणानि दिव्यारिहद्
गवस्त्वेनानयपक्षिन्नविद्यादावेणिकबुद्धधर्म्मा नास्ति सर्व्वाकारज्ञता नास्ति बुद्धधर्म्मसंघरत्नमार्ग्गसंक्लेशव्यवदानप्राप्तिरभिसमयो यावन्नास्ति सर्व्वधर्म्मा इति ॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतद्
अवोचत् ॥ नाहं भगवन्नत्र धर्म्मेषु काङ्क्षामि न विचिकित्सामि अपि तु खलु भगवन्ये भविष्यन्त्यनागतेऽध्वनि भिक्षवः श्रावकयानिकाः प्रत्येकबुद्धयानिका बोधिसत्त्वयानिकास्त एवं वक्ष्यन्ति । यद्भगवता
अभावस्वभावाः सर्व्वधर्म्माः कात्र संक्लेशः का व्यवदानं यद्भगवान्संक्लेशं न व्यवदानं जानन्ते । शीलविपन्नाश्च भविष्यन्ति दृष्टिविपन्नाश्च भविष्यन्ति ॥ आचारविपन्नाश्च ये शीलविपन्नानां दृष्टिविपन्नानामाचा-
रविपन्नानां क्रियासंगतीनामन्यानन्तानि निश्रयिकं क्लिवि ॥ न तु कगतिर्वा निर्याणम्भनि गतिर्वा यत्प्रत्तोकगतिर्वा । इदमप्यहं भगवन्ननागतेऽध्वनि भयं संपश्यमानस्तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धमेतदर्थं पृ-
च्छामि ॥ अपि तु खलु पुनर्भगवन्नहमत्र धर्म्मेषु पुनः काङ्क्षामि न विचिकित्सामि ॥ भगवानाह ॥ साधु साधु सुभूते एवमेतद्यथा वदसि एवमेतत् ॥ एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ यदि
भगवन्नभावस्वभावाः सर्व्वधर्म्माः कमर्थवशं संपश्यमानो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वानामर्थायानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं युज्यते ॥ भगवानाह ॥ यत एव सुभूते अभावस्वभावाः सर्व्वधर्म्माः
तत एव बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सत्त्वानामर्थायानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ कस्य हेतोः ॥ कथमिदं स्वोत्पन्यस्ते हेतोर्नायतम्रहितपदाधिर्नास्ति समयो नानाभावा सम्यक्संबोधिमभिसं-
बुद्धा ॥ किं पुनर्भगवन्ननपगतमार्गस्य प्राप्तिर्वाभिसमयो वानुत्तरां सम्यक्संबोधिः ॥ भगवानाह ॥ अनपगतमार्गस्य सुभूते नैव प्राप्तिर्नाभिसमयः ॥ अनपगतेन मार्गेणानुत्तरां सम्यक्सं ४४४

गमार्घं दापयेत् ॥ यस्मात् सर्वतथागतानां निर्मलत्वसिद्धिमातृक्षाविभागसमाधिसमायुक्तिश्चान्वयश्रीमद्वज्रान्वावयेत् ॥ यां कृष्णात्सर्वतथागतानां यावद्दशदिग्सर्वतथागतानां ॥ यान्ति भगवत्तथागतस्य यमिसं विद्याव्रतिकां वज्रधर्म्मो ॥
यामस्तकन्यस्ताववयेत् ॥ यानि द्वात्रिंशत्सल्लक्षणपूर्वकत्त्वगाथागीतानन्तयं रूपनानियविग्रहक्कानि ॥ मन्त्राचार्यहस्ताग्रतिमयाय विग्रहक्कानि ॥ एवं मके आयुध्मात्सत्त्व निर्ग्गवन्क मयद वायमाक धर्मगवं हस्तायात्रमिका ॥
यविग्रहक्कानि ॥ बोधिसत्त्वामहासत्त्वप्रकविकनमया अमिमा यत्र विग्रहक्कानि ॥ सर्वतथागतानां सर्वबाधियन्ता ॥ वज्राचार्यसत्त्वायुमाशस्थानानुष्यविभागसमाधिसमायुक्तिश्चान्वयश्रीमद्वज्रानिर्गतानिनिर्मलत्वसिद्धिमारिक्षाद
भगवत्तथागतस्यमिसं विद्याव्रतिकवज्रधर्म्मान् मस्तकन्यस्तां द्वात्रिंशत्सल्लक्षणपूर्वकत्त्वगाथागीतानन्तयं ॐ नानियविग्रहक्कानि ॥ रागवानाद्य ॥ कृद सत्त्व बोधिसत्त्वामहासत्त्वप्रहस्तायात्रमिकयाय विग्रहक्कानि यद्दानन्ददामि
नवतनक्षयसंहारवति ॥ यद्दीप्तं त्रिक्रियया कान्तासंपाद्यन्ति ॥ यद्वीर्यामामरणयद्ध्यानं समायय ॥ यां प्रहस्त वयमि नवतनक्षयसंहारवति ॥ यावद्बोधियज्ञां धर्म्मा रावयेत् ॥ नवतनक्षयसंहारवति ॥ एवमाचार्यसत्त्वा
मारस्थानानुष्यविभागसमाधिसमायुक्तिश्चान्वयश्रीमद्वज्रानिर्गतानिनिर्मलत्वसिद्धिमारिक्षाद भगवत्तथागतस्यमिसं विद्याव्रतिकां वज्रधर्म्माञ्चां मस्तकन्यस्तां यानि द्वात्रिंशत्सल्लक्षणपूर्वकत्त्वगाथानि जगीतानन्तयं रूपनानिय
विग्रहक्कानि ॥ नवतनक्षयसंहारवति ॥ मकरनिवास्ता कथं वरगवन्ताधिसत्त्वामहासत्त्वप्रहस्तायात्रमिका यां वनन्दानंददामि नक्षयसंहारवति ॥ एवं गीतं त्रानिंवीर्यध्यानं प्रहसंरावयेत् ॥ नवक्षयसंहारवति ॥ सर्वथा
सर्वतथागतानां यावद्दशदिक्सर्वतथागतानां रावयेत् ॥ नवक्षयसंहारवति ॥ एवं सपक्रिमण्डले विपक्षान्वज्राचार्यसत्त्वमाराशस्थानानुष्यविभागसमाधिसमायुक्तिश्चान्वयश्रीमद्वज्रानिर्गतानिनिर्मलत्वसिद्धिमारिक्षाद
भगवत्तथागतस्यमिसं विद्याव्रतिकवज्रधर्म्मान् मस्तकन्यस्तां द्वात्रिंशत्सल्लक्षणपूर्वकत्त्वगाथानि जगीतानन्तयं रूपनाचारिनिर्द्दवति ॥ नवक्षयसंहारवति ॥ रागवानाद्य ॥ कृद सत्त्व बोधिसत्त्वामहासत्त्वप्रहस्तायान
मिकायां वनन्दानयात्रमिकायां प्रियपूजयेत् ॥ सगणदानयात्रमिकायां सर्वाभयदात्रमिका ॥ मकरगणाः कल्याणा नंददामि ॥ यावत्सर्वबोधिसत्त्वा धर्म्मान्नकर्मगां कल्याणदानन्ददामि ॥ सर्वसत्यनः सत्त्वबोधिसत्त्वा

नुपलम्भश्चाध्यात्मिकं दानं ददाति। अनुपलम्भश्च शीलं रक्षति। अनुपलम्भश्च क्षान्तिं संपादयति। अनुपलम्भश्च वीर्यमारभते। अनुपलम्भश्च ध्यानं समापद्यते। अनुपलम्भश्च प्रज्ञां भावयति। अनुपलम्भश्चा[illegible]बव
ति। अनुपलम्भश्च स्मृत्युपस्थानानि भावयति। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गानि। अनुपलम्भश्च मार्गं भावयति। अनुपलम्भश्च त्रीणि विमोक्षमुखानि भावयति। अनुपलम्भश्चा[illegible]ध्याना
नुपूर्वसमाधिसमापत्ति[illegible]मुखानि भावयति। अनुपलम्भश्च दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान् भावयति। अनुपलम्भश्च सत्त्वान् परिपाचयति। अनुपलम्भश्च बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। अनु
पलम्भश्च बुद्धधर्मान् [illegible] संबुध्यते। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुपलम्भतया [illegible] प्रज्ञापारमितायां चरति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्ननुपूर्वा
रयति। [illegible]कायिकारि[illegible]कारिकः॥ ॥ इति सर्वथा भावाभावस्वभावज्ञानेनानुपूर्वाभिसमयः ॥ [illegible]कानुपूर्वाभिसमयः॥ ॥ आर्यपञ्चविंशतिसाहस्रिकायां भगवत्यां
प्रज्ञापारमितायां अभिसमयालंकारानुसारेण संशोधितायामनुपूर्वाभिसमयाधिकारो नामानुक्रमणिकापरिवर्तः षष्ठः॥ ॥ प्रथमकः॥ ॥ आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्।
कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नेकचित्तक्षणसमायुक्ताभिः पारमिताः परिपूरयति। चत्वारि ध्यानानि चत्वारः॥ ॥ [illegible]मानि भगवन् [illegible] समायुक्तानि [illegible]नानि च
त्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादान्पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गमार्गं त्रीणि विमोक्षमुखानि च त्वाया [illegible]स्थानि [illegible] विमोक्षानवानुपूर्वविहारसमापत्तीः दशबलानि
[illegible] यावदष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान्यथा निरवशेषा परिपूरयति [illegible] प्रतिसंविदा महाकरुणाम् [illegible] आवेणिकान् बुद्धधर्मान् [illegible] त्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि परिपूरयति:
ति॥ [illegible]कचित्तक्षणेनाभिसमयवत्तामाम्नेयेन॥ भगवानाह। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् यद्दानं ददाति तत्प्रज्ञापारमितया परिगृहीतं यच्छीलं रक्षति यां क्षान्तिं
संपादयति यद्वीर्यमारभते यद्ध्यानं समापद्यते यां प्रज्ञां भावयति तत्प्रज्ञापारमितया परिगृहीतं यदष्टौ मार्गं समापद्यते काया[illegible]नुपूर्वसमापत्ति[illegible]यत्स्मृत्युपस्थानं यत्सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यं

४४१

१२

गं ४

स्तूपस्थानानां बहुशः श्लेषमयसुकुसुमानां बहुशः संमृद्धियादानानां यथानामिष्टियाणां पंचानां वस्त्रानां सफलानां वाद्यगानानां आर्याष्टांगस्य मार्गस्य परिपूरिर्भवति। गन्धवायानां निमित्तस्याप्रतिदिनं स्वयंभिः
पूरिर्भवति। आर्यसत्याप्रमाणध्यानानां प्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानयोगमुखानां सर्वगुणगानानां परिपूरिर्भवति। पंचानामभिज्ञानां दशानां तथागतबलानां चतुर्णां वैशारद्यानां चतसृणां प्रतिसंवि-
दामष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्माणां परिपूरिर्भवति॥ एवमकुशलवानायुष्मञ्छारिपुत्र [illegible] यावत्॥ [illegible] यावित्स्थानसहस्रं यथा [illegible] निमित्तायगमेन विकल्पनदानदश-
कि [illegible] यानवस्तुयानगयनाम [illegible] सर्वशून्यमितिमकाले [illegible] गंरव [illegible] वाक्कायन [illegible] वधूपविश्मासा विसयन [illegible] वीव [illegible] यकाका [illegible] यावदन्या [illegible] यानं स्थाप-
कल्पयति स्कन्धानां आभिकान्याम्नारायाय [illegible] कुशलदाननन्ददाति यावत्कानाकस्यकश्चिद्वागत्यैवं वदति किन्ते दानन [illegible] गेनदानेन न दत्तेन प्रवर्तितव्यं काय शक्यस्य सर्वस्य पूर्व-
विसत्त्वस्य समदानं सत्त्वसंग्रहायाय प्रमिता यांवनमा प्रवंलवति। किंचापि मम सत्त्वार्थपरित्यागं न [illegible] किन्ते दानन वादानन वादत्तेन प्रवमास्त [illegible] विकल्पनदत्तेनाधस्य वदामयं भवेन वमयानदामवत्यांसदानं सर्वः
सत्त्वसुखाभवयंकं सत्त्वानुरक्षायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। स एवमयं परिणामयति। परिणामयन्निमित्तेन समनुपश्यति। किमादाय दामिकमेवादायामि काको वा ददामि। किं वा परिणामयति। कं वा
सत्त्वसुखाभवपरिणामं दत्त्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। तस्य [illegible] सकलस्य सर्वगुणानयागुणाभिरिद्धा गन्धगयागम्यां यावदनावमत्तावगम्यमानयागम्यां। स एवं
परिणामयति। स एवमनुपश्यति यथा दत्त्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। एवं ददाति अनयं परिणामयति। न सत्त्वं परिणामयति। निर्विषयं परिणामयति धर्मधातुर्यं परिणामयति सर्वं सत्त्वानां परिणामयति।
परिणति का वा परिणामयिष्यामि कुत्र वा परिणामयिष्यामि किमिति वा परिणामयिष्यामि। स एवं परिणामयन् परिणामो भवति। निर्विषयं परिणामयति धर्मधातुं च परिणामयति सर्वं सत्त्वान् परिणामयति।
बहुकात्मकसंपत्तिगत्वा मिति। दानपारमितां परिपूरयति। शीलपारमितां परिपूरयति। क्षान्तिपारमितां परिपूरयति। वीर्यपारमितां परिपूरयति। ध्यानपारमितां परिपूरयति। प्रज्ञापा-
रमितां परिपूरयति। स फलिंगपरियख्याहर्षमार्यपरिपूरयति। गन्धनामिमित्तस्याप्रतिदिनाः समाविनार्यसत्याप्रमाणध्यानानां प्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानयोगमुखानि परिपूरयति। आसम-

महासत्वोयस्मिन्समयेप्रज्ञापारमितायांचरन्दानन्ददातिसर्वज्ञज्ञानाग्रचित्तलक्षितायानंददातिसर्वज्ञज्ञानाग्रचित्तलक्षितानिमित्तंनसमनुपश्यति।कस्मैवाददातिकिंवाददातिकेनवाददातिमनि
मित्तंपराङ्मुखेनचित्तेनदानंददाति।ज्ञानाग्रचित्तविगतदृष्टिकृतविगतकल्पनसमाधानेनसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।कस्यचित्प्रियादिकंनसमनुपश्यति।यावत्सर्वधर्मान्नसमनुपश्यति।पुनरपरंसुभूते
बोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्निमित्तपराङ्मुखेनशीलंनरक्षति।सम्यक्शीलंनसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावत्सर्वबुद्धधर्मान्नसमनुपश्यति।पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमि
तायांचरन्निमित्तपराङ्मुखेनचित्तेनक्षान्तिसम्पादयति।सर्वाङ्काङ्क्षिन्नसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावत्सर्वबुद्धधर्मान्नसमनुपश्यति।पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचर
न्निमित्तपराङ्मुखेनचित्तेनवीर्यमारभते।सम्यग्वीर्यन्नसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावत्सर्वबुद्धधर्मान्नसमनुपश्यति॥पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्निमित्तपराङ्मुखे
नचित्तेनध्यानंसमापद्यते।सम्यग्ध्यानन्नसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावत्सर्वबुद्धधर्मान्नसमनुपश्यति।पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्निमित्तपराङ्मुखेनचित्तेनप्र ४४७
ज्ञांभावयति।सम्यक्प्रज्ञांभावयन्नसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावत्सर्वबुद्धधर्मान्नसमनुपश्यति॥पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्निमित्तपराङ्मुखेनचित्तेनस्मृत्यु
पस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाअवधीमुखानिभावयति।शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानिभावयति।सर्वगन्धमालाभावयति।दशबलवैशारद्यप्र
तिसंविदावेणिकबुद्धधर्मान्महाकरुणामहाभावयति।द्वात्रिंशत्महापुरुषलक्षणानुव्यञ्जनानिपरिपूरयति।सर्वाङ्गधर्मांश्चसमनुपश्यति।किञ्चिल्लन्नसमनुपश्यति।यावन्सर्वधर्मान्नसमनुपश्यति।सु
भूतिराह॥कथंभगवन्ननिमित्तानांधर्माणांदानपारमितापरिपूरयति।एवंशीलपारमिताक्षान्तिपारमितावीर्यपारमिताध्यानपारमिताप्रज्ञापारमितापरिपूरयति।भगवानाह।

यन्नमार्थेनामप्यावगीतयात्रमितयायत्रियुगृष्यायायकोगस्यानवस्ताविध्यनानाकृत्यादयः एनास्वादयाऽपनादिवश्रकृत्वरिनिर्दिस्वगि। यनदिव्यवकृषाविपाकऊनयपूर्वस्यान्दिगिस्ता
कथाउयुषूवह्वारगवन्कलिस्तन्किविपयन्कयाययन्किवर्म्मदिगयन्कि।कान्यम्यलिकस्ता स्यदगनंवननम्यन्कि।यायदनरुत्यांसम्यकसंबुद्धाभिरिसंबुध्यगि।एवंदर्शितास्यान्दिगिपश्चिमायान्दि
ग्युरुत्वस्यान्दिगिउउत्तमःक्षविदिशस्ताकथाउयुयवह्वारुगवन्कलिस्तन्किविपयन्कयाययन्किवर्म्मश्रुदगयन्कि।गान्यम्यगिगस्यदगनंननम्यगि।यावदनुत्तरांसम्यकसंबोधिमभिसंबुध्य
गोस्तद्विपनग्रोशेशविशुद्धनाकिकान्कमानस्यकेशगेषांवह्वानांरुगवकोगदंगृ।तकि।गतआसमृशंगावन्ननमथमि।यावन्नगनगृगेनात्मनःयत्रस्यवाधिकत्रागिगित्तवगरुपर्यायह्वाननगवांवृ
ह्वानाम्कगवगांवगगेविविरुंकुज्ञानानिभिननवगऽपर्यायह्वाननमर्त्वमत्वानामर्थकबाधि।सयचीनिबामानरुट।तिह्वाननामीगंकर्म्मनिदिगगियनकम्मश्राहुत्तगगरुकर्म्मनिविप्रुश्यामि।स्तत्राप्यवक
यह्वाननवमत्वाना।अतुरायरिरुतस्थिगिस्थाययगि।सकृदागामिरुत्सवगिस्थाययगि।अनागामिरुत्सवगिस्थाययगि।अर्हत्त्वगिस्थाययगि।प्रत्येकबोधोवगिस्थाययगि।अनुत्तरायांसम्यकसं
बोधौयगिस्थाययगि।एवंयत्रयत्रपगिवत्ताऽसत्त्वाःकगतस्यूयर्म्मयूगतकर्मगिस्थाययगि।एवंखलुसुभूतेबाधिसत्त्वामहासत्त्वप्रज्ञापारमितायांचरन्नुनिमित्तपयगगनविकृनगीतपा
नमितायांचियूनयगि।।सुभूतिराह।कथमनिमित्तनामनागागनानामनयसंज्ञामानानामयुगिरानामनहरिसंस्कृत्याणांवर्म्माणांसंज्ञाक्रियानमितांयचियूनयगि।भगवानाह।इहसुभूतेबाधिस
त्त्वमहासत्त्वप्रयुथमविक्षात्यादमयादायपावद्बाधिमण्डुनिषदुसर्वसत्त्वाऽपगत्तायसुद्धउपदानानदपृकृतबाधिसत्त्वनमहासत्त्वेनेकबिलुप्याधिकारःसत्त्वागस्यावकाशेननदानेन
तुल्यबाधिसत्त्वेनमहासत्त्वेनद्वेवानीरागवयिनयोकगमध्येयत्रसर्वसत्त्वानांकन्यामाकोगदयुतासुपदानाबिद्यावाश्यानृत्तरिकबूधर्म्मयूगानिकित्यादयिगयानस्रबाधिसत्त्वनमहासत्त्वेना
कृष्यमानेनयविराश्यमालनताम्रदयुगमहुपदानानदतामवंएत्वकिंयां।।कामस्यकागगिवापविराबगवासासूदयुगमुवीपदानन्दसगिनवर्म्माणांस्वरावधस्त्यवगिनयोय

६१

मू२

न्यकां यावद्दशावरकावगन्नामासहिरण्यदगवत्तयेगम्यच्छ्यमितं विदायतिकाबुद्धस्मान्नेतिपरयति। कथमेव दानपारमितां परिपूरयति। यथा वैपाकस्कन्न परिग्रहकाति तद्यथापि ना
म सुभूते परनिर्मितवशवर्तिनां देवानां मनसैव सर्वोपकरणानि भवन्ति। एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य मनसैव सर्वोपकरणं परिपूरयति। स तेन दानेन बुद्धान् भगवतः उडयति
यति। सत्त्वमानसांश्च श्रुत्वा कं संतर्पयति। सर्वान्सत्त्वांश्च यद्दानपारमितायां परिगृह्य उपायकौशल्येन तिष्ठ्यानबुद्धिस्थापयति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरः
चिमिलप्य गगनविठून दानपारमितां परिपूरयति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः शीलपारमितां परिपूरयति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमिता
यां चरन् शीलमार्यमनास्रवं मार्गपर्यापन्नं धर्मताप्रातिलम्भिकं। शीलं रक्षति सरूपनवाश्यगीतस्कन्धोऽखण्डोऽच्छिद्रोऽशबलोऽकल्माषो याश्यथामण्यश्रुद्धिया श्रससमात्मविज्ञप्रशस्तोगच्छमनः
न च शीलेन कंचिद्धर्ममभिनिविशति। न रूपं वा वेदनां वा संज्ञां वा संस्कारान् वा विज्ञानं वा द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि वा अशीतिमनुव्यञ्जनानि वा क्षत्रियमहाशालकुलानि वा ब्राह्मणमहाशालकुलानि वा गृह
पतिमहाशालकुलानि वा चातुर्महाराजकायिकानां वा देवानां त्रायस्त्रिंशानां यामानां तुषितानां निर्माणरतीनां परनिर्मितवशवर्तिनां देवानां ब्रह्मकायिकानां वा ब्रह्मपुरोहितानां वा महाब्रह्मणां वा परीत्ताभानां वा अप्र
माणाभानां वा आभास्वराणां वा परीत्तशुभानां वा अप्रमाणशुभानां वा शुभकृत्स्नानां वा अनभ्रकाणां वा पुण्यप्रसवानां वा बृहत्फलानां वा असंज्ञिसत्त्वानां वा अबृहानां वा अतपानां वा सुदृशानां वा सुदर्शनानां
अकनिष्ठानां वा आकाशानन्त्यायतनां वा विज्ञानानन्त्यायतनां वा आकिंचन्यायतनां वा नैवसंज्ञानासंज्ञायतनां वा। स्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा प्रत्येकबुद्ध
त्वं वा चक्रवर्तिराज्यं वा प्रार्थयमानः परामृशत्यन्यत्र सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा सर्वाकारज्ञतायां परिणामयति। अनिमित्तेन यस्तम्भनाद्वयेन परिणामयति। साकथंवदानयतनपूरः

प्रज्ञापारमितायां चरन् क्षान्तिपारमितां परिपूरयति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नानिमित्तेनानाश्रवस्वनाराणाभ्यनूपत्तम्भस्वप्रणिहितासत्ववीर्यपारमितां
परिपूरयिष्यति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कायिकेन वीर्येण समन्वागतः प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति॥ द्वितीयं तृतीयं चतुर्थध्यानमुपसंपद्य विह
रति॥ चतुर्थध्यानसमापन्नोऽनेकविधमृद्धिविषयं प्रत्यनुभवति॥ यावब्रह्मलोकमपि योषाणिनायवामगमियति मार्गिसकेन कायिकेन वीर्येण समन्वागतो यावद्दशदिक्षु बुद्धा भगवन्तो विहरन्ति सत्वानां
धर्मं देशयन्ति॥ अनेकशतसहस्रेषु लोकधातुषु सत्वाज्ञागत्वा तान्बुद्धान्भगवतश्च उपतिष्ठति चीवरपिण्डपातशयनासनग्लानभैषज्यपरिष्कारैः सत्करोति चीवरपिण्डपातादिना सत्करोति यावन्नानुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबोधात्सपक्षरिसंबुद्धा वा ये च समुद्यमानान्वा सन्तो कष्मत्स्वीरयति॥ चीवरपिण्डपातनयति निरुद्धावगतो न पूजाग्रवरुणनेवबद्धरिसंस्कारगत्वा तेषां बुद्धानां
गवतामन्तिकाद्धर्मं शृणोति॥ तं च श्रुत्वा धारयति॥ यावच्चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते सत्वांश्च परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति॥ सर्वाकारज्ञतायां चरन् सर्वाकारज्ञतां
परिपूरयन्ननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कायिकेन वीर्येण समन्वागतो वीर्यपारमितां
परिपूरयति॥ कथं च सुभूते बोधिसत्वो महासत्वश्चैतसिकेन वीर्येण समन्वागतः आर्येणानाश्रवेण समार्गाष्टाङ्गेन मार्गेण चर्यापन्नेन वीर्यपारमितां परिपूरयति॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महा
सत्वः प्रज्ञापारमितायां चरंश्चैतसिकेन वीर्येण समन्वागतो नाकुशलस्य कायिककर्मणोऽवकाशं ददाति नाकुशलस्य वाक्कर्मणोऽवकाशं ददाति न मनस्कर्मणोऽवकाशं ददाति नियतामु
गति नित्यमिति वा अनित्यमिति वा सुखमिति वा दुःखमिति वा आत्मेति वा अनात्मेति वा संस्कृतमिति वा असंस्कृतमिति वा कामधातुरिति वा रूपधातुरिति वा आरूप्यधातुरिति वा साश्रवधातुरिति वा अना
नाश्रवधातुरिति वा प्रथमं वा ध्यानं द्वितीयं वा ध्यानं तृतीयं वा ध्यानं चतुर्थं वा ध्यानं मैत्री वा करुणा वा मुदिता वा उपेक्षा वा आकाशानन्त्यायतनं वा विज्ञानानन्त्यायतनं वा आकिंचन्या

म्मासांसत्वावंप्रत्येवबुद्धमांत्माचम्मांस्थेवनायत्तरनकृतद्दपूनर्द्धम्मायांसुतावायसत्येवन्सम्मसत्वावंप्रत्येवबुद्धमायस्थेवक्रवति । कोभद्विनलिवारित्रलिवामुवंगुबुवत्नमात्माचम्मातावम

रावमनत्वारिकेवम्मेहमाक्रिमुणितरनागताननुत्वारिकम्हाक्रिहक्रिमिगिक्ष्मानत्वालिक्षनानाद्धयवावस॰ दुःखायांमानियांयकृधनामिद्धानानियवियूनयगिबन्नायायुमायमनिव

कमुत्तत्पत्त्यासमायरनोमन्नाविसम्हायुपद्भनानिवत्नाविसम्मभुद्धत्नयानिवद्वदुसद्विपादायवस्त्रियागियंववत्नानिसफवाध्यंगनिजूप्यायारलंगमागम्द्रेनिविमात्नमखानिदगकथगनत्नानि

वेगमनयानिवनग्रहयगिसंविधारद्‌दगमवनिकावृद्धवम्मान्यानियूनयगिःसन्‌दवम्मवृत्तितायस्वनाग्रवषत्ताकालनयमायावनत्नेयमद्यागअवकयुणकवद्धनारिहमयनियूनयमियालित्रलिक्ष

लिहपनियपिनारिहवहिम्यानमिनारिहसमदोगच्छानि । सन्‌दारिहानगितावदियानवकृथायपुर्जमायान्दिगियानवृद्धाल्गवनयेधसिकान्‌कृष्णवृद्धानम्‌मिगुमितरनकमयावद्धानमगिनाउण

गियावन्नानरुवांसनन्यन्नवाविमरिसंलस्नागी । प्रवन्दक्षियमानन्दिगियम्पिमायामरुनममहहमन्नोविदिकृयांवृद्धानल्गवनहपम्यमिमोन्दकृष्णवृद्धानमधमियंगमितरनीगणमवृद्धानमधमिनाद्धि ४४८

त्पाकियावन्नानरुवांसमयम्रवाविमरिसंरगत्यगा । तद्रियानप्रोक्षअमुनाविग्रुद्धनागिकान्कमानत्यकयायलवृद्धालगवनकारिषियनगतर्जमकृदोयागिउडुकंमयत्नायसत्वानावमम्बनगयि

यगिनधांवबुद्धानांकृगवनांवनमेवबनहयनिविगर्कमाहूमयावांसत्वायागांसर्वयमावकयलकवृद्धानांयावतत्वमुत्वानांवनमेवबनहयनिविगर्कमाहूमयानिसननवनहपर्यायहानननमत्वा

नांवनमेवबलमाहायनथत्नायवम्मन्दिगयियानिमयपूर्वनिवामानल्पगिहानननगेषांसत्वानांकृगतमत्वमाहायगनपूर्वधकृगतमतनसत्वान्मन्दगयियागिमहरूडियगिसमा

मापयियागिसिजाप्रवनयहानननवगात्ततावांद्धिषयानघनिवगायियागिद्रुमिछापयियागि । सवत्तयूनवाविसत्नामत्नामत्नयहायानमिमायांवनजूयायकोगत्नानमत्नावियनियोया

वयगिवृद्धकृतंवयनिगोवयगिसत्वाकावद्धगायांवन्नत्नाबकावद्धगायांपनियूनयत्नानरुवांसममम्रवाविमरिसंवद्धावम्मावकंपवरुयियागि । प्रवंसत्वमत्नवाविसत्नामत्नमस्त्वा

रक्षं करोति। कतमा त्रिविधायामात्मानमव स्रवति। एवं यनयनापायनं सत्वानामर्थं करोति। आगमनगमनायायनं सत्वानामर्थं करोति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नाति-
मिरूपूर्वमेव पूर्वेनष्टि कनयोर्ययसमन्वागता वीर्यपारमितां परिपूरयति॥ सुभूतिराह। कथञ्च भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नानिमित्तरूपूर्वधर्मपूर्वि स्थित्वा ध्यानपारमितां परि-
पूरयति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् स्थापयित्वा तथागतसमाधिं समाधीन् परिपूरयति। स विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सवि:
चारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। द्वितीयं ध्यानं तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति। मैत्रीसहगतेन चित्तेन विपुलेन महद्गतेनाद्वयेनाप्रमाणेन सहगतेन:
विहरन् यावत्सर्वावन्तं लोकं स्फरित्वोपसंपद्य विहरति। आकाशानन्त्यायतनं विज्ञानानन्त्यायतनमाकिंचन्यायतनं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य विहरति। स इह ध्यानपारमितायां स्थित्वा जरूवि-
मात्मानन्तसामध्यमितामानमुपसंपद्य विहरति। निर्वाणमुपद्विविदाय समाधिमुपसंपद्य विहरति। शून्यतासमाधिमुपसंपद्य विहरति। आनिमित्तसमाधिमप्रणिहितसमाधिमुपसंपद्य विहरत:
ति। आनन्तर्यान्यपि समाधीनुपसंपद्य विहरति। विद्युदुपमं समाधिमुपसंपद्य विहरति। सम्यक्बाधिवक्रोपमं समाधिमुपसंपद्य विहरति। स सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान् धर्मानुपसंपद्य विहरन्
ति। समाधिपारमितायां स्थित्वा सर्वाकारज्ञतामुपसंपद्य विहरति। यावत् सर्वाकारज्ञतया सर्वसमाधिगमनं गतं शुक्लविदर्शनाभूमिमतिक्रम्य गोत्रभूमिमष्टमकभूमिं दर्शनभूमिं
तनुभूमिं वीतरागभूमिं कृताविभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रम्य बोधिसत्वनियाममवक्रामति। बुद्धभूमिमपि परिपूरयति। स तासु सर्वभूमिषु चरति। न चान्तरा समाधिवशेनोपपद्यते। यावन्न सर्वाका-
रज्ञतामनुप्राप्नोति। स इह ध्यानपारमितायां स्थित्वा बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रामति। बुद्धान्भगवतश्च पर्युपासमानः स तान्बुद्धान्भगवतः पर्युपास्ते। तेषां बुद्धानां भगवतामन्तिके कुशलमूलमव-
रोपयति। बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति। लोकधातोर्लोकधातुं संक्रामति। सत्वानामर्थं करोति। कतमैश्चतुर्भिः संग्रहवस्तुभिः दानेन संगृह्णाति। कांश्चित् प्रियवद्येन संगृह्णाति। कांश्चिदर्थक्रियया संगृह्णाति। कां:

यमनन्यानेव संस्थानासंस्थायमनन्या। स्मृत्युपस्थानानि वा सम्यक्प्रहाणानि वा ऋद्धिपादान्वा इन्द्रियाणि वा बलानि वा बोध्यङ्गानि वा आर्याष्टाङ्गिकं वा मार्गं शून्यतां वा आनिमित्तं वा अप्रणिहितं वा आ-
र्यसत्यानि वा ऽरिहावा विमोक्षान्वानुपूर्वविहारसमापत्तीर्वा समाधीं वा धारणीमुखानि वा तथागतबलानि वा वैशारद्यानि वा प्रतिसंविदो वा आवेणिकान्वा बुद्धधर्मान्नयवाम्भगिनि त्वानि
ते सुखवद्दुःखान्याः स्नातगान्का ऽङ्गिवा। स्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा प्रत्येकां वा बोधिमनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा स्रोतआपन्नम्बा सकृदागामिनम्बा अन-
गामिनम्बार्हन्तम्बा प्रत्येकबुद्धम्बा बोधिसत्त्वम्बा बुद्धम्बा रागवक्तं नयनाम गम्भीर सत्त्वाद गरहमिप्रलाविका॥ स्मसत्त्वात्मनरहमिप्रलाविका॥ स्मसवक गिकप्रलाविका॥ स्मैडरूहूलगिकप्र-
लाविका॥ स्मसर्वज्ञताप्रलाविका॥ स्मृमार्गज्ञताप्रलाविका॥ स्मसर्वाकारज्ञताप्रलाविका॥ स्मैवमपिनयनामगति। गरूपदना रूपादिमवासंस्कारवान् विज्ञानायनस्वरा वनप्रलावानु- ४४७
सगनवैगसिकनवीर्येण समन्वागतो मनस्स्वपि वर्तमानः सत्त्वानामर्थं करोति। कांश्च सत्त्वा चापरस्य वीर्यपारमितायां नियोजयति। कायिकवीर्यपारमितां नाम तरस्य बुद्धधर्मांश्च परिपूरय-
ति। कांश्च बुद्धधर्मान् परस्य बुद्धक्षेत्रं वयति। यच्च बुद्धक्षेत्राच्चापरस्य कायिकेन वैतसिकेन वीर्येण समन्वागतः सर्वाकुशलान्धर्मान् यति गच्छति। किंचव सेनेऽलं। मारस्तद्भू-
ना बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रामति। लोकधातोर्लोकधातुं संक्रामति सत्त्वानामर्थं करोति। सत्त्वानामर्थं कुर्वन्नयन ऋद्धिप्राप्तिदार्थनिविकुर्विनन्गन ऋद्धिप्राप्तिदार्थनविकूर्वति। यदिवा पु-
ष्पवर्षेण यदिवा गन्धवर्षेण यदिवा गीतावाद्येन यदिवा रत्नवस्त्रेन यदिवा सप्तरत्नमये स्वर्णकेशाङ्गसंदर्शनेन यदिवा ऋद्धिन्नानां सत्त्वानां रूपागतात्मानमवस्कृज्य कियदिवा गन्धमव-
स्कृज्य यदिवा मरुत्य स्मवसृजति। यत्र नयागता किपागा वर्तिता। यदिवा ज्वलनानन्तसा ऽग्नेर्नरकगानयति। यावच्छाशा यावत्सा विभावयति। जदरपदाना कामभिश्च वाचानाम यावाद्रातिः
यनवचनात्पूर्वववचनादव बुद्धस्यायादरिश्यायां पारमिताश्च रुद्धयति भावयति। कांश्चिद्दानानानुग्रहाति। कांश्चिच्छीलेन केषां चित्क्षान्त्या केषां चिद्वीर्येण केषां चिद्ध्यानेन केषां चित्प्रज्ञया

२०२

वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्योत्पाद समसमनन्तरप्रत्ययश्च प्रत्यायद्धायं न समनन्तरप्रत्ययमिति । सन्निवर्यमविन समनन्तरप्रत्ययमिति । एवं यावत्सर्वधर्माशाश्वता शंधर्माशमनाश्चवा शंधर्माशा मायद्धा
न च समनन्तरप्रत्ययमिति । एष्कुकां ध्वैव समनन्तरप्रत्ययमिति । तत्कथं पुनरावलम्बनप्रत्ययः । यत्सत्सर्वलावन्नायमरूपं यावत्सर्वधर्माश्चवाशमनाश्चवा शंधर्मा शां ह्यरूपवर्णावरूपा । सुप्रह्लायावनिमित्तायां च अनत्तराव
स्तलावान्तर्सर्वधर्मान विमतपा । सञ्चयाधिसया वालम्बनायां च अन्यदिद्धीरन्या वा यां च अन्या वदनावस्वरावमन्यकायां च अन्ने कपूका विद्धर्मविहरिनिविमतो । अन्यवावेदनायां वा संज्ञायां वा
संस्कारेषु वा विज्ञाने वा स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादपूर्वपतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु वा पानमिकामस्रवागत्यनास्रवा वा वियन्यपूर्वाध्यात्म्यार्यसत्ययमाध्यानाप्रमाणाविमोक्षसमाधिसमापत्ति
ध्यानसीमस्त्रपत्यनानिमित्तप्रणिधिमाभिक्षाभिज्ञादशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ वा अनित्यानि निविमतो । अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ वा यां प्रहाण्या निमित्तायां च अन्ये वा विमार्ग
पतिप्रत्ययमिति । यदुक्तप्रत्ययस्यानिमित्तायां यावत्सर्वाकारज्ञतायां विपश्यन्ते धर्मानायसत्यादयमार्गध्यानानाप्रमाणविमोक्षसमाधिसमापत्ति । अभिज्ञाभिसमस्त्रबलवैशारद्यदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मानिष्यमः
त्नम्नत्यकायावेदनावसंज्ञावमन्यकायां व्याप्तिगतसद्भावपूर्णकृतत्कृषकानायोगीत्यननुंजानानियविपूर्वयमितामविनयाकाज धर्मवाधिसत्वमाः । ये स्मिन्नव अनुत्तरायामितासयविप्रहाण सूयावत्सर्वपर्णिग ज्ञाविष
स्वयधर्मपूर्वनियूलपूयावद्वियाक्कायत्वयप्रत्यतिरिहासहस्त्रायमसमादाननानायद्धीमव्याकान्वाननानायस्तकामिति । यगीतेन यत्समाधिना यस्तु हे यायविमस्कायविमरिस्त्रानदगति नानायदी
कयासंस्केनतस्क्रामिति । यच्छेदक्रतापालि रूतसप्रतिष्ठायतमितवायासरूकागमिरूतयत्नागमिरूतयर्दर्शयप्रशकवा । येयरूतरूवायां सप्रयक्षं वा । येप्रतिष्ठायतिनद्धा । कान्तनरूतायां
सप्रयक्षं वा । योप्रतिष्ठायतमिति । एवं विरूपकरूलिं सा इनकविधामह्रिंकृचालोगंगानदीवालुकापमां सांकधातूनचगच्छेमिति । सप्रपाकां कं सा कथा रूतयाहरगोन त्रैधानांकमिति । एहगेन त्रैवरि
निर्मितमिति सत्त्वानिप्रायंयपयियन्यं ताकधातूर्नेकमानि । समां सांकधा तू रू स्नवस्वकसेयामिगच्छेमिति । नय्यथापिनामयन निर्मितकवगवालिनां दवानामूयरूणापविरासमायपञन्यः

शिक्षायां संगृह्णाति। कांश्चिद्ध्यानेन संगृह्णाति। कांश्चित्प्रज्ञया संगृह्णाति। कांश्चिद्विमुक्त्या कांश्चिद्विमुक्तिज्ञानदर्शनेन कांश्चिच्छ्रोतआपत्तिफले प्रतिष्ठापयति। कांश्चित्सकृदागामिफले कांश्चि:
दागामिफलेषु कांश्चिदनागामिफलेषु कांश्चिदर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयति॥ कांश्चित्प्रत्येकबोधौ कांश्चिदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति। येयेः कुशलेन धर्मेः सत्त्वाः उद्भूतिः गतास्तान्नियाजय
ति स्म। एवं ध्यानपारमितायां स्थित्वा सर्वसमाधिमुखान्यभिनिर्हृत्य विवर्तमुत्पश्य प्रतिसंविदः प्राप्य कर्मविपाकज्ञानाभिज्ञाः हि ह्यानां ताः हि लभते तेन च ताः ध्यानसमापत्तीः कामावचरेषु यथा न जायते कामा
विषयवशेन सा काचिदुपपत्तिर्यां न गृह्णाति। न चास्य हि क्वचित्तृष्णा। माकस्यदृष्टा स्थाह्निनमायायापमा सर्वधर्म्माः दृष्टाः सत्यप्रतिवृद्धा हवति समोयायमं सर्वसत्त्वगर्भो विदित्वा सप्तक तथाय
विगृह्णाति। सर्वसत्त्वानामर्थं करोति। न च कस्यचित्सत्त्वस्य ह्यधिमुपलभते। सत्त्वान्स्त्वमपह्यधिमनयत्संज्ञमानः सर्वधर्म्माणामनयत्संज्ञत्वसत्त्वान्प्रतिष्ठापयति। ता कव्यवदानमर्यादायनवय
न्वयप्रमाणेन। इद ध्यानपारमितायां स्थित्वा सर्वध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु वशी गत्वा आरूप्यध्यानपारमितायां विहरन्नाग्रत्वमभिनिर्हरति। यावन्नानत्वं समापद्यमाधिमति संदर्शयति गता। सञ्ज्ञद सर्वाका
रज्ञतायां च वरता च कांक्षारज्ञतामतिनिर्हरति। यतः स्थित्वा सर्ववासनानुसंधिविमुक्तो भवति। सर्ववासनानुसंधिविप्रहाणायात्मनार्थं करोत्यपरत्वार्थं करोति। सत्त्वात्मनपरत्वार्थं करोति स्म देवमानुषासुरलोकस्य
दक्षिणीयो भवति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नानिमित्तं सर्वधर्मं ध्यानपारमिता परिपूरयति॥ कथं भगवन् दानपारमिता समुदागम्य सर्वनानात्वैकत्वं संगृह्णत्यात्मना।
यमेकाविलक्षणत्वा हि समय ऽ ऽ थमशा। सुभूतिराह॥ कथं भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नानिमित्तं सर्वधर्म्मं प्रज्ञापारमिता परिपूरयति॥ भगवानाह॥
इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् कञ्चिद्धर्म्मं समनुपश्याय निनिश्यन्नवा समनुपश्यति। समस्य रूपस्य ह्रुतकामयनिनिश्यन्नकां समनुपश्यति। वेदनायाः संज्ञायाः सं
स्काराणां विज्ञानस्यासकृत्कामयनिनिश्यन्नकां समनुपश्यति। रूपस्योत्पादं न समनुपश्यति वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्योत्पादं न समनुपश्यति। रूपस्योत्पादमसमनुपश्य:

४८०

ऽगा न हि स्वप्नगतस्य कश्चित्स्वभावो न हि प्रतिश्रुत्काया न हि प्रतिभासस्य न हि मरीच्या न हि मायाया न हि निर्म्मितकस्य न हि गन्धर्व्वनगरस्य कश्चित्स्वभावो यस्य स्वभावो नास्ति कः

स्वभावो नास्ति लक्षणं यस्य स्वभावो नास्ति तस्य संस्कृतत्वान्न लक्ष्यते गास्तम्भगदनेन सुभूते यथा ये लोके वंदिकदा मनस्कारसंवादान मनस्कारमादाय कारस्तकायस्य मिथ्याद्कारस्तकायस्य सर्व्वधर्म्मा आत्मवंस्त्वा दान

न्द्वासिसदानपारमितां परिपूरयति ॥ स दानपारमितां परिपूरयन् शीलपारमितायां न विवर्त्तते । क्षान्तिपारमितायां न विवर्त्तते । वीर्य्यपारमितायां न विवर्त्तते । ध्यानपारमितायां न विवर्त्तते ।

प्रज्ञापारमितायां न विवर्त्तते । स उपायकौशल्यपारमितासु स्थित्वा चत्वारि ध्यानानि परिपूरयति चत्वार्य्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तीः परिपूरयति । चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि परिपूरयति ॥

एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगानि मार्गं परिपूरयति । अध्यात्मशून्यतां बहिर्द्धाशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां परिपूरयति । शून्यतासमाधिमानिमित्तसमाधिमप्रणिहितसमाधिं

परिपूरयति । सोऽष्टौ विमोक्षान्नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तीः परिपूरयति । पञ्चाभिज्ञाः परिपूरयति । चतस्रः प्रतिसंविदः महामैत्रीं महाकरुणां परिपूरयति । दश तथागतबलानि

चत्वारि वैशारद्यान्यष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मान्परिपूरयति । स इदं विपाकजं प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा दशसु दिक्षु यत्र लोकधातवस्तत्र गत्वा बुद्धांश्च भगवतः पर्य्युपास्य कुशलमूलान्यवरोपयति

सत्त्वपरिपाचनाय नगरग्रामनिगमराष्ट्रराजधानीषु गत्वा सत्त्वानामर्थं करोति ॥ ये दानेन संग्रहीतव्यास्तान्दानेन संगृह्णाति । ये शीलेन संग्रहीतव्याः

क्षान्त्या संग्रहीतव्या ये वीर्य्येण संग्रहीतव्या ये ध्यानेन संग्रहीतव्या ये प्रज्ञया संग्रहीतव्यास्तान्प्रज्ञया संगृह्णाति । यावदष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैः संग्रहीतव्यास्तानष्टादशभिरावेणिकैर्बुद्धधर्म्मैः संगृह्णाति ॥

कृतलेखभोगसमन्वागतः स मानवोपादानानि न वसंसारान्वधर्षी सत्त्वानां कुशलमूलानि विकीर्णमन्यत्र लिभुत्वा दययति । यया सम्यक्सत्त्वान्संगृह्णाति । सोऽस्य सर्व्वसत्त्वानां

त्याज्यमानापविष्कल्लं विजानाति न वजनतनिष्ठति । स रूपं न विजानाति न वज्रतनिष्ठति । अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं न विजानाति न वजनतनिष्ठति । प्रत्येकबुद्धविज्ञा

४२

त्ताकथमनबोधयनमपायिकानुबंधविपाकेनोपरागपरिरागाःस्युरिति॥तस्यांविपाकजायांदानपारमितायांशीलपारमितायांक्षान्तिपारमितायांवीर्यपारमितायांध्यानपारमितायांप्रज्ञापारमितायां
विपाकजायांस्थित्वासिंहासिंविपाकेनबोधिसत्वमार्गेणमार्गज्ञतायांचरन्सर्वपारमिताःपरिपूरयति।सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति।यावत्सर्वज्ञत्वेचरन्रूपमपरिगृह्णातिवेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमपरिगृह्णाति।
यावत्सर्वधर्मान्कुशलान्वाअकुशलान्वालौकिकान्वालोकोत्तरान्वासाश्रवान्वाअनाश्रवान्वासंस्कृतान्वाअसंस्कृतान्वासावद्यान्वाअनवद्यान्वापरिगृह्णाति।तस्माद्धेतोरनुत्तरांसम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध
ध्यमानोपरिग्रहधर्मतयासर्वानुपरिगृह्णन्सर्वलोकेपरिगृह्णाति।कस्यहेतोस्तथाहिसर्वधर्माअपरिगृहीताअनुत्पत्तितयोगेन॥एवंखलुसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्ननिमित्त
येनप्रज्ञापारमितायांनिर्याणयति॥इतिविपाकधर्मताबलेनाग्रबलसर्वधर्मैकलक्षणादिसमयोद्वितीयः॥ ७ ॥अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्।कथंभगवन्नेवंसतिसर्वधर्म
सृजनिमित्तभूतकस्मात्सन्ध्यध्यानपारमितास्तावनायापरिपूरिताभवति।दानपारमितायाःशीलपारमितायाःक्षान्तिपारमितायाःवीर्यपारमितायाःध्यानपारमितायाःप्रज्ञापारमितायाःकथ
मपांसाश्रवाणामनाश्रवाणांधर्माणांनानाकरणंप्रज्ञप्यते।कथंवाअनानाकरणंप्रज्ञप्यते।कथंदानपारमिताप्रज्ञापारमितायामन्तर्गताभवति।एवंशीलपारमिताक्षान्तिपारमितावीर्य
पारमिताध्यानपारमिताप्रज्ञापारमितायामन्तर्गताभवति।कथंभगवन्नेवमसतांसर्वधर्माणामेकलक्षणानामलक्षणानांयदुतालक्षणानांनानाकरणंप्रज्ञायते॥एवमुक्तेभगवानायुष्मन्तंसुभूति
मेतदवोचत्॥इहसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्स्वप्नोपमेषुपंचसूपादानस्कन्धेषुप्रतिश्रुत्कोपमेषुप्रतिभासोपमेषुप्रतिबिम्बोपमेषुमरीच्युपमेषुमायोपमे
षुनिर्मितकोपमेषुगन्धर्वनगरोपमेषुएवंस्थित्वादानंददातिशीलंरक्षतिक्षान्त्यासंपादयतिवीर्यमारभतेध्यानानिसमापद्यतेप्रज्ञांभावयतिस्वप्नोपमं
श्चपंचस्कन्धानलक्षणांजानातिप्रतिश्रुत्कोपमान्प्रतिभासोपमान्प्रतिबिम्बोपमान्मरीच्युपमान्मायोपमान्निर्मितकोपमान्गन्धर्वनगरोपमान्पंचस्कन्धानलक्षणांजानाति।कस्य

४२१

श्री

रवित्कुशलेनान्वसन्नाययति ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्तत्कासंगीतत्वान्निर्यायं निर्याययति । गीतत्वान्निर्यायं पनिर्याययति सर्वं बोधिसत्वनियाममवक्रामति बोधिसत्वनिः
याममवक्राकारस्त्रुतापत्तिफलं वा कम्प्रवर्म्मप्रकाशनकिंप्रतिलभते कञ्चनस्त्रुतापत्तिफलमप्यवर्म्मप्रकाशनकिंप्रतिलभते संसारान्निर्वाणं स्थितायां च रन्त्यं वा रिहा विपाकजाः प्रतिलभते । एवं सत्वानर्थाय योगमपरिगृह्य परिमुक्तिन्यावचनमुस्थति
समिवदद्यस्थितिरुत्सेधावकल्पः स्मिनिर्विधविदर्शनार्थं बुद्धक्षेत्राद्बुद्धक्षेत्रं संक्रामति बुद्धांश्च भगवतः पर्युपास्ते सत्वांश्च परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति । स एवं चरति कसंसारे संसरति न च संसाः
रावचरैर्दोषैरालिप्यते ॥ तद्यथापि नाम निर्मितकः संक्रामति चंक्रमति तिष्ठति निषीदति शय्यां कल्पयति कर्म करोति न चास्यागमनं दृश्यते न गमनं न स्थानं न निषद्यां न शय्यां नामान्तरेण चंक्रमः स
सत्वानां चार्थं करोति न च सत्वमुपलभते न संसारमुपलभते ॥ तद्यथापि नाम तथागतोर्हन्सम्यक्संबुद्धो ऽनल्पानां सम्यक्संबुद्धो बोधिमण्डे निषण्णो धर्म्मचक्रं प्रवर्त्तयति । स एव निर्माणान्सत्वान्विनीय त्रिरिया
नेन कश्चित्सत्वमुपलभते न कालं नायां स्मृत्यकां वा कोवा कुर्यात्स भूत्वा संस्कृतानवशेषनिर्मितमारिरिनिर्माणान्यपि विजेमनि चारिकाञ्चरति यायाना ॥ स खलु पुनः सुभूते निर्मितकस्यापि
त्ययन बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां स्मृत्या वा वा प्रतिस्थापयति निरुदनस्य चयति निरुद्धस्य न किंचिद्रूपस्थानं नास्मा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसः
त्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्गीतत्वान्निर्याणं पनिर्याययति । यत्स्य निर्याणं वा न कोपि । सर्वधर्मा न वक्ति ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्स्प्रायमपि पञ्चस्य
यानस्कंधस्य पूर्वगिरिस्कंधः प्रथमपूर्वगिरिकास्थायमपूर्वगिरि विवायमपूर्वमनीरुपमपूर्वमायायमपूर्वनिर्मितकायमपूर्वगन्धर्वनगरमपूर्वं पञ्चस्वुपादानस्कन्धेषु प्रतिष्ठितास्तत्कायसंगीतत्वान्निर्यायं नि
र्यायति ॥ सत्वप्रतिपादाः ॥ कथं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः पञ्चस्वुपादानस्कन्धेषु प्रतिष्ठितास्तत्कायसंगीतत्वान्निर्यायं नि॒र्याययति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वस्य सर्वपरिशुद्धिकानि सि
त्कायसंगीतत्वान्निर्यायं निर्याययति ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सर्वधर्माविकल्पत्वाद्यथावदाश्रयान्विमर्शनिष्पन्नांगान्ययसद्धर्मस्त्रावकाशेयुः सापि निरोधेन नासत्या यावद्यापन्नया वासन्दनः

नानिनवक्षेति चिकित्सस्य रूपारूथादित्य न मर्याद्यायरूपाज्जनयाम्भव्याया ३ मायानयाम सत्त्वग्रावकप्रत्येकबुद्धेभ्य वंरवतम्सरस्रावाविमस्तामदनामस्तान्तगयानर्थवधर्मानिर्हारस्थानि:
गाम्भूत्तनत्साडानांनियावनर्वधर्मानित्यगर्भानुजानानि ॥ पूर्वमयवंस्सरगवाविमस्तामदनामस्त्वम्युहायानमिनायांववंसत्वप्रायमधपूर्ववस्यायानस्कन्धमूर्तिगिरुकायमधपूगिरुतायमधपूगि
विमानायमधपूमनोव्ययमवमायायमधनिर्मितकायमधमन्नगन्धर्वनगरायमधपूर्वमस्यादानस्कन्धमूर्तिस्वागीत्सयात्रमिनायांयनिपूर्वयगि ॥ सर्वत्रपूर्वहस्तप्रायमानूयत्क्षेपादानस्कन्धानहास्तागिरुकायः
मानुविलासतायमानुगिविमानायमानमनीव्ययमानमायायमानिर्मितकायमांगन्धर्वनगरायमांमयपक्षेपादानस्कन्धौहास्तासूत्रगर्भागीतसयात्रमिनांयनिपूर्वयगि ॥ सर्वत्रसूमहिडामगवताभकः
स्वाधामयतामरूपश्रद्धकिञ्चित्विहरणगर्भांसूत्रमात्रमार्गामिनाग्रयांमार्गास्तरूपयथायिवांयगहिस्तासमकारिसंस्कारनिकगीतेनकृगियधर्मागाथाभि: तस्मिकंचविहपिगीसंवसमदनाचावगीतस्य: सारनवं ८२२
यरगीसनमस्तामगान्तवनामघनिजननादंगीतनक्षत्रियमहाशालकुलानांसदृशकायायपथयाद्दंब्राह्मणमहाशालकुलानांवासदृशकायायपथयाद्दंनाफावारवयंबकुयलोकादनाफावा
वाउर्मसिलनाशकायिकानांवादेवानांसदृशकायायपथयाद्दंत्रयस्त्रिंशानांवायामानानांवाउषितानांवानिर्माणरतीनांवायरनिर्मितवशवर्तिनांवादेवानांसदृशकायायपथयाद्दंब्रह्मकायिकानांवाब्र
ह्मपुरोहितानांवामहाब्रह्मणांवापरीत्ताभानांवाअप्रमाणाभानांवाआभास्वराणांवापरीत्तशुभानांवाअप्रमाणशुभानांवाशुभकृत्स्नानांवाअनभ्रकाणांवापुण्यप्रसवानांवाबृहत्फलानांवाअबृहि
सत्वानांवाअतपानांवासुदृशानांवासुदर्शनानांवाअकनिष्ठानांवादेवानांसदृशकायायपथयाद्दमाकाशानन्त्यायतनानांवाविज्ञानानन्त्यायतनानांवाआकिंच
न्यायतनानांवानैवसंज्ञानासंज्ञायतनानांवासदृशकायायपथयाद्दंस्रोतआपत्तिफलंवाप्राप्नुयांसकृदागामिफलंवाअनागामिफलंवाअर्हत्त्वंवाप्रत्येकबोधिंवाअनुत्तरांप्राप्नुयांकल्पानद
स्थाहितुल्यगर्भसूत्रकथासर्वधर्माधिकरणयांयदृष्टावस्तमवत्तगर्भावानघत्तगर्भावधर्मास्त्वगर्भानधर्मायनिपूर्वयगिनापिवित्तगर्भावधर्माविस्तगर्भानधर्मायनिपूर्वयगिनाप्यवित्तगर्भावधर्मा

२८ ३२ ३२

सत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः स्वप्नोपमस्य पञ्चोपादानस्कन्धस्य प्रतिश्रुत्कोपमस्य प्रतिभासोपमस्य प्रतिबिम्बोपमस्य मरीच्युपमस्य मायोपमस्य निर्मितकोपमस्य गन्धर्वनगरोपमस्य पञ्चोपा-
दानस्कन्धस्य कृतिकत्वात्‌ तत्कलेनैव वीर्यपारमितां परिपूरयति ॥ सुभूतिराह ॥ कथं भगवन्‌ बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वप्नोपमेषु पञ्चोपादानस्कन्धेषु वीर्यपारमितां परिपूरयति ॥ भगवा-
नाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कायिकं च चैतसिकं च वीर्यमारभते स कायिकेन वीर्येण ऋद्धिमभिनिर्हृत्य दशदिग्लोकधातुकमनुगच्छन्‌ बुद्धान्‌ भगवतः पर्युपास्ते सत्त्वानां चार्थं करोति ॥ स च
न कायिकेन वीर्येण सत्त्वान्‌ त्रिषु यानेषु प्रतिष्ठापयति यदि वा श्रावकयाने यदि वा प्रत्येकबुद्धयाने यदि वा बुद्धयाने ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां
चरन्‌ स्वप्नोपमसंज्ञी वीर्यपारमितां परिपूरयति ॥ स चैतसिकेन वीर्येण नानाग्रवत आर्यमार्गपर्यापन्नेन वीर्यपारमितां परिपूरयति ॥ यत्र पर्यायपन्नाः सर्वकुशलधर्माः ॥ यथा चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि
चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गो मार्गः त्रीणि विमोक्षमुखानि चत्वार्यार्यसत्यानि चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः
अष्टौ विमोक्षाः नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः चत्वार्यार्यसत्यानि पञ्चाभिज्ञाः समाधिः धारणीमुखानि दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टा-
दशावेणिका बुद्धधर्माः स यत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतां परिपूरयति सर्वाकारज्ञतां परिपूर्य सर्ववासनानुसन्धिं प्रहास्यति सर्ववासनानुसन्धिं प्रहाय लक्षणानि निष्पत्तिं परि-
पूरयिष्यति तत्कस्य हेतोः विनिष्पत्तिं परिपूर्य प्रज्ञापारमितायां चरन्‌ संपूर्णतामानयिष्यति सम्यक्संबुद्धगामानायास्य धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यति त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुं परिवर्त्तं सपरिवर्त्तं यथाभिसा-
स्रा लोकधातुः षड्विकारं प्रकम्पयिष्यति संप्रकम्पयिष्यति संप्रवेधयिष्यति संप्रवर्तयिष्यति संप्रवर्तिष्यति सर्वत्र विसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुं महता प्रभासेन स्फुरिष्यति कस्य पुनः
अगण्यसमाः सम्यक्संबुद्धस्य गन्धानिश्चरिष्यति सत्त्वाः त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातोः सत्त्वाः संशयं गमिष्यन्ति ते सर्वे नियता भविष्यन्ति त्रिषु यानेषु ॥ एवं बोधिसत्त्वा सत्त्वा

मकु ३

नामयतां विद्दगुणकुर्यात्तानादयन्तं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कानि कियान्निमित्तायचियन्त्वयितुं कामेन कविलोत्ताः दापितो रसदृश्यमानात्यादयित्वा याकामसूक्तागतिवायनिरावणवात्मुत्वयावाचा
पूर्ववावासमहावनिताद्दुगुणकुर्यात्तावामादद्दानि वसकुत्वद्दनात्प्रतिविस्तरेण द्दस्यात्कयाः॥ सर्वधर्म्माः क्षमन्नितत्त्विमन्येवमद्वनि। कामसूक्तागतिवायनिरावणवात्सुप्तत्वयावायसूक्तयावात
महावनविसाद्दुगुणकुर्यात्तानांवादद्दानि सर्वमवयत्रीकमाराक्षानि कियान्निमित्तायचियन्त्वयति। सालयाक्षानि कियान्निमित्तायचियन्त्वय्द्ध्वासूनस्याति। कथमेरक्षानि कियन्निसत्त्व॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूति
र्भगवन्तमेतदवोचत्। केषारम्भवन्महत्यकथधर्म्मसूक्तानि किंश किंवा न कस्माद्भूममार्गं किंवा ज्ञानं॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। यावद्बोधिसत्त्वस्य क्षान्ताः धर्म्मानीत्रायन्ते न नान्ते सत्त्वाः क्षान्तिः
निगतयाक्षानि कस्करूवा महाज्ञानं यन्न ज्ञानं नानास्याति। कथं धर्म्मसूक्तानि किं प्रतिवचनं॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यावद्भगवन्नुत्तरक्षानां लोकयस्थानांवा तत्त्वातिक्रथं धर्मसूक्ता ४४३
कियद्यायं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः कियच्छ्रावकाणां क्षान्तिः किं नानाकरणं कः प्रत्यय इति। भगवानाह। यच्च सुभूते स्रोतआपन्नस्य ज्ञानं यच्च प्रहाणं इयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः। यच्च सकृदागा
मिनो ज्ञानं यच्च प्रहाणं इयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः। यच्चानागामिनो ज्ञानं यच्च प्रहाणं इयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः। यच्चार्हतो ज्ञानं यच्च प्रहाणं इयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः।
यच्च प्रत्येकबुद्धस्य ज्ञानं यच्च प्रहाणं इयं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य क्षान्तिः। अनेन सुभूते नानाकरणं श्रावकप्रत्येकबुद्धानां क्षान्त्या बोधिसत्त्वक्षान्त्याः॥ एतया खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्च
एवंरूपया क्षान्त्या समन्वागतः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानतिक्रम्य अविनिवर्तनीयायां भूमौ अस्यां क्षान्त्यां स्थित्वा बोधिमार्गे चरन् मार्गाकारज्ञतां परिपूरयति॥ कथं परिपूरयति। यावच्चित्तानि दिशाः सर्वतः
फलं निगच्छति बोधिसत्त्वो धर्म्माः शून्याः ... निमित्तस्य प्रतिसिद्धिम् समाधिरिति प्रत्युत्पन्नं प्रत्ययितव्यं परिहारियवित्तदिशाः सर्वत्र निरुद्धास्त्वया तिष्ठन्ति। एवं प्रतिरिच्य परिहारिः सर्वाकारज्ञतां परिपूरयति। बुद्धक्षेत्रं च
परिशोधयति। सर्वाकारज्ञतां यावद्बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः क्षान्त्यां कियान्निमित्ताय परिपूरयति॥ यदि तु न यदि सुभूते बोधिसत्त्वा महास

स्थित्वासकृदागामिस्थित्वाअनागामिस्थित्वाअर्हत्त्वंवाप्रत्येकबुद्धत्वंवायावत्सर्वाकारज्ञतायांवाप्रापिगन्ताशून्यतया॥स्पृष्टानिहिशून्यतानिहिबोधिसत्त्वामहासत्त्वोवाबोधिसत्त्वनियाममवक्रा
मति॥सुभूतिराह॥कतमोभगवन्बोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्यामःकतमोनियामः॥भगवानाह॥सर्वत्रसुभूतेबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्योपलम्भआमः॥सर्वोऽनुपलम्भोनियामः॥सुभूतिराह॥क
तमोभगवन्नुपलम्भःकतमोऽनुपलम्भः॥भगवानाह॥रूपंसुभूतेबोधिसत्त्वस्यमहासत्त्वस्योपलम्भः॥वेदनासंज्ञासंस्काराविज्ञानमुपलम्भः॥चक्षुरुपलम्भः॥श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायामनउपल
१२ म्भः॥रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्माउपलम्भः॥चक्षुर्विज्ञानंचक्षुःसंस्पर्शःचक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययावेदनोपलम्भः॥श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानंमनःसंस्पर्शोमनःसंस्पर्शप्रत्यययावद्वेदनोपलम्भः॥
पृथिवीधातुरब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुराकाशधातुर्विज्ञानधातुरुपलम्भः॥अध्यात्मसमत्वादुपलम्भः॥अविद्यासंस्काराविज्ञानंनामरूपंषडायतनंस्पर्शोवेदनातृष्णोपादानंभवोजाति
र्जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाउपलम्भः॥सर्वयानिकाःसर्वशून्यताःसर्वबोधिपक्ष्याधर्माःसर्वसमाधयःसर्वधारणीमुखानिआर्यसत्याप्रमाणध्यानान्यारूप्यसमा
पत्तयःशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानिअष्टौविमोक्षानवानुपूर्वविहारसमापत्तयः॥दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माउपलम्भः॥सर्वाकारज्ञतासुभूतेबोधिसत्त्वः
स्यमहासत्त्वस्योपलम्भः॥अयमुच्यतेआमः॥नियामः॥पुनःसुभूतेयःसर्वधर्माणांयावदनायूहनतारूपस्यवेदनायाःसंज्ञायाःसंस्काराणांविज्ञानस्यस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यस
मुत्पादस्यप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानामाःसर्वयानिकानांसर्वशून्यतानांसर्वबोधिपक्ष्याणांधर्माणामार्यसत्यानामप्रमाणध्यानानामारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानांशून्यतानिमित्ता
प्रणिहितानांदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माणांसर्वाकारज्ञतायाःस्पृहास्थादिसुभूतेनेनरूपस्ययःस्वभावःसाशुद्धायावद्वेदनायाःसंज्ञायाःसंस्काराणांविज्ञा
नस्ययःस्वभावःसाशुद्धायावत्स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादस्यप्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानामयःस्वभावःसाशुद्धा॥सर्वयानिकानांसर्वशून्यतानांसर्वबोधिपक्ष्याणांधर्माणां

बोधिसत्वस्य महासत्वस्य वीर्यपारमिता यस्यां वीर्यपारमितायां स्थित्वा बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्वबुद्धधर्म्मान् परिपूर्य सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्यते॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः स्थित्वा ऽत्यन्त
शुद्धं वीर्यपारमितां परिपूरयति॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् स्वप्नोपमेषु पंचसूपादानस्कन्धेषु प्रतिश्रुत्कोपमेषु प्रतिभासोपमेषु निर्मितोपमेषु मरीच्यु-
पमेषु मायोपमेषु निर्म्मितकोपमेषु गन्धर्वनगरोपमेषु पंचसूपादानस्कन्धेषु स्थित्वा ऽस्तत्र ध्यानपारमितां परिपूरयति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः स्थित्वा ऽस्तत्र स्वप्नोपमेषु पंच-
सूपादानस्कन्धेषु स्थित्वा ध्यानपारमितां परिपूरयति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति द्वितीयं तृतीयं चतुर्थं ध्यान-
मुपसंपद्य विहरति मैत्रीकरुणांमुदितोपेक्षा आकाशानन्त्यायतनं विज्ञानानन्त्यायतनं आकिंचन्यायतनं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य विहरति स शून्यतानिमित्ताप्रणिहितान् स-
माधीन् समापद्यते विद्युदुपमं समाधिं समापद्यते वज्रोपमं च समाधिं समापद्यते तेषु समाधिषु स्थित्वा यच्च किंचित् समाधयः श्रावकसमाधिर्वा प्रत्येकबुद्धसमाधिर्वा ये वान्ये समाधिगतास्तांस्सर्वा-
न्समापद्यते संपद्य विहरति न च तान् समाधीनास्वादयति। न च समापत्तिफलं परिगृह्णाति। तत्कस्य हेतोः। तथा हि स बोधिसत्वो महासत्वस्तान् समाधीन् शून्यतः ज्ञानात् तथा स्वभावशून्यान् वदति। किमत्र कः
समापद्यते धर्मो येन धर्म्मेणास्वादयिष्यति स्वभावशून्याश्च सर्वधर्म्मा न च स्वभावशून्या धर्म्मा धर्म्ममास्वादयिष्यति। आस्वादयन्न कस्य विपाकेन रूपधातौ कामधातौ वा नोपपद्यते अरूपधातौ वा नोपपद्यते यत्र
कोऽपि तत्रोपपद्यते यदि स कामधातौ वा रूपधातौ वा ऽरूपधातौ वा ऽपि न समापद्यते न च परिनामयति सत्वपरिपाकाय एवं स बोधिसत्वो महासत्वः ध्यानपारमितां परिपूरयति स च ध्यानपारमितया श्रावकप्रत्ये-
कबुद्धभूमिमतिक्रामति॥ सुभूतिराह॥ कथं भगवन् बोधिसत्वो महासत्वो ध्यानपारमितया श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमिमतिक्रामति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिस-
त्वो महासत्वो ऽध्यात्मशून्यतायां शिक्षितो बहिर्धाशून्यतायामध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां शिक्षितो न च कंचिद्धर्ममुपलभते यत्रावतिष्ठेत् परि-

४५४

विम्बदर्शी।नमरीचिदर्शनन्नमरीचिदर्शी।नमायादर्शनन्नमायादर्शी।ननिर्मितकदर्शनन्ननिर्मितकदर्शी।नगन्धर्वनगरदर्शनन्नगन्धर्वनगरदर्शी।एवंयावन्नार्हन्नप्रत्येकबुद्धोनबोधिसत्त्वोमहासत्त्वो
नतथागतोर्हन्सम्यक्संबुद्धः।तत्कस्यहेतोः।स्वभावविविक्तत्वात्सर्वधर्माणाम्।अभूतत्वाच्चासमृद्धायस्वभावस्वभावाःसर्वधर्माःप्रकृतिनियतत्वात्।एवंकिंबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्महासत्त्वः
हारद्विषयानिप्रतिनियतत्वात्संज्ञीवासत्त्वासंज्ञीवानदृश्यन्ते।तत्कस्यहेतोः।नहिप्रज्ञापारमितायाआदिकस्यविद्यन्तेसर्वधर्मस्वलक्षणाःप्रतिनियतत्वात्।एवंखलुबोधिसत्त्वोमहासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायांनरूपेसज्जति।नवेदनायांनसंज्ञायांनसंस्कारेषुनविज्ञानेसज्जति।नस्कन्धधात्वायतनेषुनप्रतीत्यसमुत्पादेसज्जति।नप्रतिनियतसत्त्वेषुसज्जति।नकामधातौनरूपधातौना
रूप्यधातौसज्जति।श्रावकभूमौनप्रत्येकबुद्धभूमौनबोधिसत्त्वभूमौनबुद्धभूमौसज्जति।स्मृत्युपस्थानेषुनसज्जति।शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषुसमाधिषुनसज्जति।सर्वज्ञतायांनसज्जति।
दानपारमितायांनसज्जति।शीलपारमितायांक्षान्तिपारमितायांवीर्यपारमितायांध्यानपारमितायांप्रज्ञापारमितायांनसज्जति।एवंखलुसुभूतेबोधिसत्त्वोमहासत्त्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्
प्रथमांभूमिंपरिपूरयति।नतच्छन्दमागम्यनास्वादयति।तत्कस्यहेतोः।तथाहितांभूमिन्नोपलभते।नकिंचित्तच्छन्दमागम्यकल्पयति।एवंद्वितीयांभूमिंतृतीयांभूमिंचतुर्थींभूमिंपञ्चमींभूमिंषष्ठींभूमिंसप्त
मींभूमिंअष्टमींभूमिंनवमींभूमिंदशमींभूमिंपरिपूरयति।नतच्छन्दमागम्यनास्वादयति।तत्कस्यहेतोः।तथाहितांभूमिंनोपलभते।नकिंचित्तच्छन्दमागम्यकल्पयति।एवंदशभूमीःपरिपूरयन्सर्वधर्मांश्च
नप्रज्ञापारमितायामनुकर्मानुपश्यति।तांश्चसर्वधर्मान्नोपलभते।तत्कस्यहेतोः।तथाहिसर्वधर्माःस्वभावप्रज्ञापारमितायाःस्वभावेनशून्याः।तत्कस्यहेतोः।तथाहिसर्वधर्मायान्नकश्चित्कृतःस्थितः
अर्थयुक्तिनिर्देशेनतथतानिर्देशेनभूतकोटिनिर्देशेनाभिनिर्देशेनसर्वधर्माःपृथग्भवन्त्यपृथक्त्वात्।नभगवन्नमवदद्भगवान्।यदिभगवन्नभिनिर्देशेनसर्वधर्माःशून्याः।तत्रकथंकृतस्तद्धर्मनिर्देशोभव
तिसाप्रयोगमनाप्रयोगासर्वधर्मायाःनिर्देशोभवति।लौकिकलोकोत्तराणांसंस्कृतानामसंस्कृतानांधर्माणांनिर्देशोभवति।भगवानाह।तत्किंमन्यसेसुभूतेयाधर्माणांधर्मतासाक्षात्विः

यःसर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तानायसार्थ्यसत्वानामप्रमाणानांध्यानानामप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिभावनयाशीलमस्त्वानांयःसर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तानाग्ल्याणानिमित्तकपरिहिदिनारिक्षनांयःसर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तादाः
नादगमनांबोधिसत्वस्तुमिनांयःसर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तादानेदगमनन्तेगायघुणिनिर्विदावशिकबुद्धधर्माणांयःसर्वाकारज्ञताप्रतिसंयुक्तादानेदमनसिकारेणाभावायःरररररररररररररररररररररररररररररर
सर्वाकारज्ञताप्रयुक्तादानमनचयंसम्यक्त्वबोधिसत्वायमहासत्वस्वनियाममवनियाममवक्रान्तोबोधिसत्वोमहासत्वःसमाधिविपरिणामितयुलनिसमापत्तिकिंभगवन्नायययघनतागोवजागमदाद्यमामादस्यादत्वादयघरुक्रि
सागत्सकर्माभिरिसंस्कृत्याघनकर्माभिरिसंस्कृत्यभगवतुत्कृष्टध्यानानामन्यागमनायधघमनदक्षिनविश्वस्वन्नामृतमायापमगृहिणासर्वसत्वानामर्थकरोबोधिनवमसत्वान्परतरमानःसत्वाम्ययवियावयमिबुद्धकृतंवपः
त्रिलोकयमि।एवंखलुसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वोध्यानपारमितांपरिपूर्य्ययावद्धर्म्मचक्रंप्रवर्त्तयतियद्धर्म्मानुपलम्भयस्यकानिमित्तपरिगृहीताबकं।पुनरपरंसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःस्वप्नोपमायाप्रमि
तायांचरन्स्वप्नोपमान्धर्म्मान्विजानातिप्रतिश्रुत्कोपमान्प्रतिभासोपमान्मरीच्युपमान्मायोपमान्निर्मितकोपमांगन्धर्वनगरोपमांस्सर्वधर्म्मान्विजानातिविजृम्भितेतत्कस्यहेतोःसर्वधर्म्मकतन ४४४
शालिसमयतत्रायमकविदूषकतालिसमयसकृतीयमा। ।।अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्।।कथंपुनर्भगवन्बोधिसत्वोमहासत्वःस्वप्नोपमान्सर्वधर्म्मान्विजानातिप्रतिश्रुत्कोपमान्
निरोहायमान्प्रतिबिम्बोपमान्मरीच्युपमान्मायोपमान्निर्मितकोपमांगन्धर्वनगरोपमांश्चसर्वधर्म्मान्विजानाति।।भगवानाह।।इहसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःस्वप्नोपमायांप्रज्ञापारमितायांचरन्स्वप्नंनस्वप्नदर्शि
नंपश्यतिनप्रतिश्रुत्कांनप्रतिश्रुत्कादर्शिनं।नप्रतिभासंनप्रतिभासदर्शिनं।नप्रतिबिम्बंनप्रतिबिम्बदर्शिनं।नमरीचिंनमरीचिदर्शिनं।नमायांनमायादर्शिनं।ननिर्मितकंननिर्मितकदर्शिनं।नगन्धर्व
नगरदर्शिनंपश्यति।तत्कस्यहेतोःस्वप्नोहिबालादिविपर्यासःस्वप्नाविपर्यासःप्रतिश्रुत्काविपर्यासःप्रतिभासाविपर्यासःप्रतिबिम्बविपर्यासःमरीचिर्विपर्यासःमायाविपर्यासःनिर्मितकाविपर्यासःग
न्धर्वनगरंविपर्यासोबालपृथग्जनानांपुनर्नापिस्वप्नदर्शनंनापिस्वप्नदर्शीनप्रतिश्रुत्कादर्शनंनापिप्रतिश्रुत्कादर्शीनप्रतिभासदर्शनंनापिप्रतिभासदर्शीनप्रतिबिम्बदर्शनंनापिप्रतिबि

१०२

त्रि४

यदुयावद्गगनकृत्स्नायतनानि अष्टावभिभ्वायतनानि अनवस्थमाविध्युगिविस्सानं षतरिस्साश्चतस्रः प्रतिसंविदः सर्वाकाराश्चमसु हयत्रियुद्धयादमपानमिगादगवतानिवत्वानि
वैशारद्यानि ग्रीष्यकनारितीब्दरूपकनानि असंप्रमोषधर्मता वासनासमुद्घातो महाकरुणा महामैत्री कानाश्चमसुहतामार्गाकारज्ञता सर्वाकारज्ञता वक्षुमडवाक्रसुरूतिभुनाग्रवा सर्वध
र्म्माणि। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति हेतुविक ८ काय ४॥ ७ ॥पुनरपरं सुभूते प्रज्ञापारमितायां शिक्षितुकामेन बोधिसत्वेन सर्वधर्मा
मधिगमादनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वसत्वसर्वसत्वार्थसर्वज्ञागतसत्वपूर्वसत्वगोरोगगीत्याचान्बाअनेनसंकुनकायस्कुथगता ईदृशमसम्यक्संबुद्धो बोधिसत्वानामस्व
सत्वानां पवनमसहायोन धर्ममनकुत्तरागिश्रीनिया माचसुरवायरागायदगय एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति साम्हागिक ८ काय४॥
पुनरपरं सुभूते प्रज्ञापारमितायां शिक्षितेन बोधिसत्वेन सर्वधर्माणामविगमनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य न थगता ईदृशमसम्यक्संबुद्धादगमदितुअनन्कापर्यन्कसुसर्व
ताकथनुष सर्वकारत्नानानि धर्म्माणामवेन सर्वसत्वानामर्थंकवानि॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं॥ इति नेम्मानिक ८ काय ४॥ ७ ॥
अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् सत्वप्रायमाणानां सर्वधर्माणामवक्रुकोनामेतरावस्वतावानां स्वलक्षणशून्यानां व्यवस्थानं भवति। इमे कुशला इ
मेऽकुशलाः इमे लौकिकाः इमे लोकोत्तराः इमे सास्रवाः इमे अनास्रवाः इमे संस्कृताः इमे असंस्कृताः इमे श्रावकसाधारणाः इमे प्रत्येकबुद्धसाधारणाः क्रियाये संवर्तन्ते। इमे सकृदागामिफलसाक्षात्क्रिया
ये संवर्तन्ते। इमे अनागामिफलसाक्षात्क्रियाये संवर्तन्ते। इमे अर्हत्वसाक्षात्क्रियाये संवर्तन्ते। इमे प्रत्येकबोधाय संवर्तन्ते। इमे अनुत्तरायै सम्यक्संबोधाय संवर्तन्ते। कथं प्रविषयकायमानानां प्रति
सायमानानां प्रतिविरायमानानां मरीचिकोपमानां मायोपमानां स्वप्नोपमानां गन्धर्वनगरोपमानां सर्वधर्माणामवक्रुकानामेतरावस्वभावानां स्वलक्षणशून्यानां व्यवस्थानमिमे कुशला इमेऽकुशला इ
मे लौकिकाः इमे लोकोत्तराः इमे सास्रवाः इमे अनास्रवाः इमे संस्कृताः इमे असंस्कृताः इमे श्रोतआपत्तिफलसाक्षात्क्रियाये संवर्तन्ते। इमे सकृदागामिफलसाक्षात्क्रियाये संवर्तन्ते। इमे अनागामि

नि२

द्धर्मस्य पुद्गलस्य वा संस्कृतस्य वा ऽसंस्कृतस्य वा स्रोतआपत्तिफलस्य वा सकृदागामिफलस्य वा ऽनागामिफलस्य वा ऽर्हत्त्वस्य वा प्रत्येकबोधेर्वा बोधिसत्त्वमार्गस्य वा सम्यक्संबोधेर्वा । सरागिताद्वा नारूप
वनाद्रूपवानाद्वा । गदनन स्मृत्वा पर्यायत एवं वदितव्यं । असंस्कृता सर्वधर्मास्तत्कस्य हेतोः असंस्कृतत्वान्नास्ति विनिर्गमः सर्वधर्माणां मयासत्त्वमूर्च्छा बोधिसत्त्वचर्या वनता । कश्चिद्धर्मापतनामुपमि
गिवा वदनमिति वा संज्ञेति वा संस्कारा इति वा विज्ञानमिति वा स्कन्धधात्वायतनानीति वा प्रतीत्यसमुत्पाद इति वा प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानीति वा कामधातुर्वा रूपधातुर्वा आरूप्यधातुर्वा । कुशला कु
शला वा धर्माः सास्रवा वा अनास्रवा वा सावद्या वा अनवद्या वा संस्कृतमिति वा असंस्कृतमिति वा यावत् स्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा प्रत्येकबोधिर्वा बोधिसत्त्व
मार्गो वा सम्यक्संबोधिर्वा ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते न च न्यत्वमयायोगेन । एवं खलु सुभूते
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वधर्माणां स्वलक्षणे कुशलेन भवितव्यं । सर्वधर्माणां स्वलक्षणे कुशला बोधिमार्गे स्वयं निर्मोचयिष्यन्ति सत्त्वांश्च परिपाचयिष्यन्ति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयिष्यन्ति यतस्ते अनु
त्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सत्त्वान्निर्वापयिष्यन्ति यथाविनेयतया त्रिभिर्यानैः ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यम् अनेनैकक्षणयोगेन ॥ एकस्मिन् क्षणे सर्वध
र्मानेकक्षणाभिसमयस्तत्क्षणेनैकक्षणाभिसमयश्चतुर्थः ॥ -०- ॥ एकक्षणत्वक्षणाभिसमयः ॥ ॥ आर्यपञ्चविंशतिसाहस्रिकायां भगवत्यां प्रज्ञापारमितायामभिसमया
लंकारानुसारेण संशोधितायामेकक्षणाभिसमयाधिकारः ॥ शिक्षापरिसमाप्तिपरिवर्तः सप्तमः ॥ -०- ॥ ॥ -०- ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वानां प्रज्ञापारमितायां चरतां सर्वधर्माणां भावाभावका
नामलक्षणस्वभावानां स्वलक्षणसमशून्यतानां सर्वाकारविरहितानामनास्रवाणां यथाभूतलक्षणतः स्वभावतो मानसमनुपश्यतः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वदितव्यं ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं ॥ सुभूतिराह । कथं भगवन् पुनः सुगत भवन्ति नाम सर्वधर्माः ॥ भगवानाह । स्वप्नोपमाः सर्वधर्मा निःस्वभावाः ॥ ... नित्यं सुखं विमानमानवान्यत्र विराजमाना

५२७

म२

वर्ण्यन्ते॥ स्थानयात्रमितायां वनिया क्रियन्ते॥ यथा सदानयतिरया। प्रमरस्तु गागमायसमवलिंग। समांसृगड्डात्यगीत्तनिया क्रियन्ते। तेषां सगीत्तसमादानक्रय यच्छ सन्ध्य सत्त्वलप्रपपक्रयर:
वस्त्रि। समांसृगड्डात्यसमाश्रोनिश्च क्रियन्ते तेषां समापरिक्र यच्छ सन्ध्यभ्रक्त्ताकापपलयरुवमि। एवं प्रथमाणस्थानाद्द्वितीयस्थानद्विगी याध्यानात्तृतीयस्थानतृतीयाध्यानाच्चतुर्थस्था
नचतुर्थाध्यानाद्दशमाकाशानन्तायगनसमापलेदिह्यनानन्तायगनसमापलावाकिश्रन्त्यायगनसमापलेनेवसंह्यनासंख्यायगनसमापलेवनिया क्रियन्ते। समस्तादयिदानाद्यानरूत्ता
ज्ञानकपर्यायं विवचानप्रविशेषनिर्णीतशमोनिबगयति विनयति स्थापयति। समस्ताद्धीतार्थी तस्तूत्ताज्ञानकपर्यायं विवचानूप्रविशेषनिर्णीयशमोनिबगयति विनयति स्थाप
यति। समस्तात्यमनस्याश्मनस्तूत्तरस्थ समापक्रिय स्समापलिरूस्तरस्थानकपार्यायं विवचानप्रविशेषनिर्णीतशमोनिबगयति प्रकि स्थापयति। एवं चतुर्थस्य तृतीयस्मनप
चतुर्थसमस्तस्तूत्तरस्य पूर्वचतुर्थ मद्धिपादस्य पंचमस्थितिस्थितिपूर्वं पंचमस्यस्तस्य समचतुर्भागाक्रमेण आयात्यां स्थांगिकमार्गेति पूर्वविमानस्य मध्यसप्तमस्य विमाके पूर्वनवस्वनपच्चविदलसमापलिपूर्वदगस
गध्यागमवत्तपूर्वचतुर्थविमानयशपूर्ववगस्त्वप्रतिसंविसत्वदशस्यावशिकपूर्वद्वयम्म पूर्विनिवगयति विनयति प्रकि स्थापयति। सन्तुरियनाग्रवेदम्भैवनपरिरिवनिदगनियप्रति यथेयथाक्र
यति। रूससकस्यानि कि गां ग्रोस्ज्यापरिकरूस्तपति स्थापयति॥ यसकूदागामिरुत्तमस्यवद्भिगानसकदागामिरूत्तपति स्थापयति। यस्त्वागामिरूत्तमस्यसंकिनाननागामिरूत्तपति स्थापयति। यद्दवि:
स्यस्यानिकिगानर्दस्तपति स्थापयति। यप्रत्येकबालोस्मस्यानिकान्प्रत्येकबालोपति स्थापयति। यस्त्वलनायां समस्यसंबालोस्मस्यानि। तेषां सस्यनूषायांवाविमार्गनमाख्याकिउयदिगति समक्रयति।
स्यकागयति संयदर्षयति प्रति स्थापयति॥ प्रवमकृजायून्थानास्त्रगिरगवक्रमकदवावनूजाश्वर्यमकगरगवच्छ्रुतावर्मायत्तद्विनामवाविसत्तोमहासत्तवाक्रूद्दगम्यैयायांप्रद्दायाव
मिकायांवननस्थानवस्तराबानां वर्मास्मसस्यान्क्रशन्यकायामनवनाग्रशन्यनायांशिक्षावर्मासंयवसूनंक्रयति। स्मकृगत्तावर्मा न्रृक्रगत्तावर्मा स्मसत्तोकिमावर्मा स्मसत्ताकारूनावर्मा स्म

भे।

स्तत्साक्षात्क्रियायै संवर्त्तन्ते॥ सुभूतिराह। तत्साक्षात्क्रियायै संवर्त्तन्ते। न स्वप्नस्यैकस्याप्यन्तरं संवर्त्तन्ते। न मायान्तरेणायै सत्त्वा अप्यन्तरं वाध्यस्य सम्वर्त्तन्ते॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥

स्वप्नदर्शिनं वासाद्गुणं वान्यत्र अन्तरेण स्वप्नमप्यन्तरेण स्वप्नदर्शिनमप्यन्तरेण प्रतिश्रुत्कामप्यन्तरेण प्रतिश्रुत्कादर्शिनमप्यन्तरेण प्रतिभासमप्यन्तरेण प्रतिभासदर्शिनमप्यन्तरेण प्रतिबि

म्बमप्यन्तरेण प्रतिबिम्बदर्शिनमप्यन्तरेण मरीचिदर्शिनमप्यन्तरेण मायामप्यन्तरेण मायादर्शिनमप्यन्तरेण। निर्मितकमप्यन्तरेण निर्मितकदर्शिनमप्यन्तरेण। गन्धर्वनगरमप्यन्तरेण।

गन्धर्वनगरदर्शिनमप्यन्तरेण। स्वप्नमप्यन्तरेण स्वप्नदर्शिनमप्यन्तरेण। यावद्गन्धर्वनगरमप्यन्तरेण गन्धर्वनगरदर्शिनमप्यन्तरेण। कुशलानपि संस्कारानपि संस्काराणि। कायेन वा वाचा मनसा

वा अकुशलानपि संस्कारानपि संस्काराणि। कायेन वा वाचा मनसा पुण्यापुण्यानेञ्ज्यानपि संस्कारानपि संस्काराणि। कायेन वा वाचा मनसा तानभिसंस्कृत्य सत्त्वा अस्मिन्संसारे पापानि मिथ्यायां वचनानुध्यायाः प्रवर्त्तयन्ति।

स्क्रियास्तायन्ते सत्त्वा मायामनवताग्रसंसारमायायां सत्त्वानां धर्मान्देशयति। तत्कस्य हेतोः। सुभूते अन्यत्र धर्मतायाः। एवं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा अन्यत्र शून्यतायाः अन्यत्र निर्वाणात्। प्रतिश्रुत्कोपमाः। ५४०

प्रतिभासस्वप्नमरीचिप्रतिबिम्बनिर्मितकगन्धर्वनगरमायोपमाः। तत्कस्य हेतोः। रूपं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा स्वप्नस्वभावं नोपलभ्यते। यावद्गन्धर्वनगरस्वभावं नोपलभ्यते। स्वप्नं स्वप्नस्वभावेन शून्यं यावत्प्रतिश्रुत्कान्यपि प्रतिश्रु

त्काया स्वभावेन शून्यं प्रतिभासापि प्रतिभासस्वभावेन शून्यं प्रतिबिम्बमपि प्रतिबिम्बस्वभावेन शून्यं मरीचिरपि मरीचिस्वभावेन शून्यं माया मायायाः स्वभावेन शून्या निर्मितकोऽपि निर्मितकस्वभावेन शून्यो गन्धर्वनगरमपि गन्धर्वनगरस्वभावेन शून्यम्।

स्वभावेन शून्यं सर्वधर्मा असत्त्वभूताः। स्वभावेनास्तित्वमस्तीति बालपृथग्जनाः संज्ञायां सक्ताः। स्वरूपतः सत्त्वाः संसरन्ति॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् सर्वधर्मा

विपर्यासमुपादाय नाम कर्मविपाकः प्रज्ञप्यते कथं भगवन् पुनर्यथा सत्त्वाः सर्वधर्माः स्वभावशून्याः सन्तः स्थिता अविद्यमानास्तत्र पापानि मिथ्यायां वा नामनसं विद्यमानास्ते अयाथि

दु ॐ ध्वजपताकाशयनासनं यावदन्यतमान्यतमं मानुष्यायकत्वसपरिष्कारान्ददामीति एवं नगरग्रामयार्द्दीनसमन्यसं बुद्धाय ददामि त्येव प्रत्येकबुद्धेभ्यो ददामि नाहमेभ्यो ददामि सत्व
दानामित्युभयोः सायचेस्रवसंमकगनरवेदसमकुलिपचेरत्न एवं तिर्य्यग्योनिगतस्य ददामि स्त्रीणां। इन्नानात्वनदानन्दयामि गतरुस्यद गाम् एवं अदिभूनानानात्वसर्वधर्मस्थस्वा
नानात्वं दानं ददाति। अनानात्वं दानं दत्वा अनानात्वं सर्वधर्मस्वभावं लभते। यद्रुत सत्वं कानि ददाति यामास्वस्य गबोधिसत्वस्य महासत्वस्य यावत्कनकं दत्वा नवंविलम्बदायकाः सन्त्वः
वंसं बुद्धाम ददामि योयानतिर्य्यग्योनिगता दूति न बोधिसत्वय अभरिव गोतरुस्यद गाक्षनदि सत्वगबोधिसत्वा महासत्वा वा अव्य विलम्बत्वा एव मनरुनायां अस्य को बाल्मेसंख्या स्तिरुतमय।
सत्वा दानननानत्व दीनयत्वा अहं ममयासत्वादानननानत्व दीनयत्वा इति विकल्पयति। नदाने नानत्व हीनाः अभिय महाशात्तवृत्तसुयपत्त्यक ब्राह्मणश्रमणात्तवृत्तसुपयस्यक। गर्रुपकिमहाशात
वृत्तसुपयगमन्का अनेन व यदानानत्व शरीरिण्यानेन पवि गेपेनिर्वाण बशायवि निर्वाणं कि। सचेदेने बोधिसत्वं महासत्वं जनपदवत्तकाय अजवमाय यवनवननानास्थ अविलम्बत्वा दायिकवा। दाना
मिदानवानुपिस्तुनकायिकमानसनजनपदवत्तकाय अदानं दानवायगतरुस्य दगास्थ अदिगसनजनपदवत्तकाय स्याध्यान रुनायां सम्यक्सं बाको संख्या स्ति गदान्वं वं पुनर्विकल्प यदुत्पत्ते
यंगणां बुद्धानां भगवतां गणां बोधिसत्वानां महासत्वानां प्रत्येकबुद्धानां महर्द्धि गोगतयां सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य एकनायम बीस्थ सर्व्वसत्वानां मरुत्क्षात्रविष्याभि यनायसंत्तयनं गदं
गमिमिति। यन्ननपवं सत्वगबोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरमाणमनुष्य रुनावाद्यमनुष्य रुनावागतस्यांमप्राप्तंगनियाचवननागननत्व अविलम्बत्वा दायिकवां। दास्यामि वानदा
स्यामि वागतरुस्य दगाक्षानथादिगन बोधिसत्वेन महासत्वेन सत्वानाम थ्यायस्वस्यि न्या जातुरयथपविगृहीता इनन मया इत्सरगावन सत्वानाम थः कचयीयस्थ अनेन वंविलम्बत्वा दायिकवां
यधाम थ्यमया इत्सरगावडपालस्त्रयाविगकमवगृहीत्वा गछन्तु॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता गिगिगिगयधाक्षमतरुस्य दगास्थ थाक्षमत्य मा॥

सास्रवा धर्म्मा अनास्रवा धर्म्मा सावद्या धर्म्मा अनवद्या धर्म्मा संस्कृता धर्म्मा असंस्कृता धर्म्माः ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । एवमेतत् सुभूते एवमेतत् । आ
श्चर्य्यमिदं सुभूते तथागतानामाश्चर्य्यमिदं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याद्भुता धर्म्मा यदिदं गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चरन् धर्म्माणां व्यवस्थानं करोति सर्वसत्त्वं सुभूते कल्याणीया या बोधिसत्त्वस्य
महासत्त्वस्याश्चर्य्याद्भुता धर्म्माः सर्वज्ञतामुपादाय एवमपि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य न सत्कृत्य प्रतिकाङ्क्षितव्याः सर्व्वबोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सत्त्वान् नयन्ति सर्व्व
धर्म्मा यथावत् ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कतमा भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याश्चर्य्याद्भुता धर्म्मा यान् आवर्त्य बोधिसत्त्वो न संविद्यते ॥ भगवानाह । येन
दि सुभूते ... एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । भगवानेतदवोचत् । इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्
उपायकौशल्येन समन्वागतो ... प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वधर्म्मान् ... सुभूते सर्वाकारज्ञतायां ... दानपारमितां ... ध्यानपारमितां ... प्रथमध्यानं
... प्रथमं ध्यानं द्वितीयं ध्यानं तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानं । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तिं विज्ञानानन्त्या
यतनसमापत्तिं आकिञ्चन्यायतनसमापत्तिं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं न गृह्णाति । मैत्रीं करुणां मुदितामुपेक्षां
चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गिकं मार्गं शून्यतानिमित्ता
प्रणिहितविमोक्षसमाधीन्न गृह्णाति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानं ददाति न च गृह्णाति ॥ भगवानाह ।
इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् दानपारमितायां चरन् ... पानमपि ... पृथक्त्वेन ... वस्त्रगन्धमाल्यविलेपनशयनासनोपाश्रयग्लानप्रत्ययभैषज्य

धिसत्वा महासत्वा महाकरुणायां स्थित्वा सत्वानां धर्मं देशयन्ति॥ सप्तममिदं कुलपुत्र बोधिसत्वानां महासत्वानां महाकरुणाधर्म्मः॥ ७ ॥ इति दशविधगमनकर्म्म॥ ७ ॥ कतमं कुलपुत्र यत्पञ्चाभि
वहुवर्षमासोकं वा वत्सराकं यच्च विस्मान्धिमिगंगानदीवालुकोपमं प्रताकवायत्र बोधिसत्वा महासत्वा न्येमनुष्यांश्चतुर्भिः संग्रहवस्तुभिः संगृह्णन्ति। दानेन प्रियवद्यतया अर्थक्रियया समाना
र्थतया। कथं कुलपुत्र बोधिसत्वो महासत्वो दानेन सत्वाननुगृह्णाति॥ इह कुलपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा द्वाभ्यां दानाभ्यां सत्वाननुगृह्णन्ति॥ कतमाभ्यां द्वाभ्यां यदुत आमिषदानेन च धर्म्मदानेन च। कथं
कुलपुत्र बोधिसत्वा महासत्वा आमिषदानेन सत्वाननुगृह्णन्ति॥ इह कुलपुत्र बोधिसत्वा महासत्वाः सुवर्णम्वा रूप्यम्वा मणिम्वा मुक्ताम्वा वैडूर्यम्वा शंखशिलाम्वा प्रवालम्वा अश्मगर्भम्वा जातरूपम्वा अन्न
म्वा पानम्वा यानम्वा वस्त्रम्वा गन्धम्वा माल्यम्वा विलेपनम्वा शयनम्वा आसनम्वा प्रतिश्रयम्वा प्रदीपम्वा स्त्रियम्वा पुत्रम्वा दासम्वा कर्मकरम्वा दारिकाम्वा ग्रामम्वा नगरम्वा जनपदम्वा दक्षिणम्वा राज्यादिकम्वा॥
नादीनि वा आत्मनां सर्वादानं यच्च मनोज्ञं वा यन्ति। आगच्छन्तं याचकं पश्यन्ति शयनयत्र युष्माकं कार्यं तत्सर्वं मा किंचिद्विशंका गृहीत्वा गच्छत॥ यच्च यत्र कल्यं यत्प्रदीयमानं दानं दत्वा बुद्धगण संग
मयन्ति। धर्म्मगण संगमयन्ति। संघगण संगमयन्ति॥ कांश्चित्पंचशिक्षापदानि ग्राहयन्ति॥ कांश्चिदष्टांगिकं पोषधमुपवासं ग्राहयन्ति कांश्चिद्दशकुशलान्कर्म्मपथान्ग्राहयन्ति॥ कांश्चित्प्रथमध्याने कांश्चिद्द्वितीय
कांश्चित्तृतीये कांश्चिच्चतुर्थध्याने कांश्चिदाकाशानन्त्यायतने कांश्चिद्विज्ञानानन्त्यायतने कांश्चिदाकिंचन्यायतने। कांश्चिन्नैवसंज्ञानासंज्ञायतने। कांश्चित्स्रोतआपत्त्यां कांश्चित्सकृदागामितायां कांश्चिदनागामितायां कांश्चिदर्
हत्तायां समादापयन्ति॥ कांश्चिद्बुद्धानुस्मृत्यां कांश्चिद्धर्म्मानुस्मृत्यां कांश्चित्संघानुस्मृत्यां। कांश्चिच्छीलानुस्मृत्यां। कांश्चित्त्यागानुस्मृत्यां। कांश्चिद्देवानुस्मृत्यां। कांश्चिदस्तुरयपिवर्ल्लेषु समन्तुयः
षु कांश्चिदकायषु कांश्चिच्चतुर्षु संग्रहवस्तुषु कांश्चिच्चतुर्षु स्मृत्युपस्थानेषु कांश्चिच्चतुर्षु सम्यक्प्रहाणेषु कांश्चिच्चतुर्षु ऋद्धिपादेषु कांश्चित्पंचस्विन्द्रियेषु कांश्चित्पंचसु बलेषु कांश्चित्सप्त

११२

सान्कृतया शून्यतानादिशून्यताकसौ विहरन्ति वाभिलिखिता॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता गिक्तिगवांशायद्गताध्यात्मशून्यतायां बहिर्द्धाशून्यतायां
अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां यावदभावस्वभावशून्यतायां स्थित्वा दानं दातव्यं सत्वसमिति॥ एवमनेन नयेन सुभूते बोधिसत्वेन महासत्वेन यावदनेकहस्ते नवविरूपमत्वाद्यितव्यं॥ का
बदेदानन्ददानिकस्थैवादायकं किम्वादायतं तस्यैवं दद्दंदानपारमितायां परियुनिकविष्यति॥ सा स्वभावानयाचमिसत्वायपरिमुच्यावाधक्तिकपुद्गलपृथ्वगुणयमानपूर्ववेविरूपसूत्वा यः
यिष्यति काममेवतरिवारिनहिवा॥ ॥इति सामान्येन निर्मिते कायद्वये धर्मकायस्य कर्म॥ ७ ॥ ॥हृदंसहरोयथामि बुद्धवचनं यातोकं यववशोक्यनपूर्वस्मान्दिषि गंगानदीवालुका
पमपृताकमन्तुपृथ्वीबोधिसत्वानां महासत्वानामचिन्त्यमसानिनयं यतितामानिमसानिनयदृश्यान्यूपमाम्यतिक्रिशातिसम्यक्संबोधिनेनचित्तानां सत्वानां धर्म्मन्धेयतायदृष्टमधिशतिसम्यक्सं
बादकमनोधानिसम्यक्संबोधावनुत्तरायां सम्यक्संबोधावधिसत्वाधिपातिसम्यक्संबोधावनुत्तानिमसानिनयदृश्यान्यूपमाम्यासादकनाधातिसम्यक्संबोधर्म्मयदभयक्रि॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधावबोधिसत्वा महासत्वा महासत्वाम
सामेत्याम सादकनुगयामसासमुदितया मसतयकुयाव धर्म्मन्धमयक्रि॥ ततस्तेनेनयिकास सत्वास्तु यावधिसत्वानां महासत्वानामसक्तिकचित्तमतिपसायुतस्थानिनयस्थाघृतिस्थक्रितस्थानिनयस्थाः
पूष्ट्यानुभूतमतिक्रियानदृश्यसाकं कृतिम्यक्रि॥ एवं दक्षिणस्यां पश्चिमायां उत्तरस्यामधस्तादूर्ध्वं निसृत दन्तु विदिक्षु लोकधातुषु बुद्धवचनं यावनोकंयववशोकयनयमभिगंगानदीवालुकायमपृ
लोकधातुपृथ्वीबोधिसत्वा महासत्वानामचिन्त्यमसानिनयपरितानानिमसानिनयदृश्यान्यूपमाम्यतिक्रिशातिसम्यक्संबोधिनेनयिकानो सत्वानां धर्म्मन्धेयतायदृष्टमधिशतिसम्यक्संबोधावनाधा
तिसम्यक्संबोधावनुत्तरायां सम्यक्संबोधावधिशातिसम्यक्संबोधावनानिमसानिनयदृश्यान्यूपमाम्यासादकनाधातिसम्यक्संबोधर्म्मन्धमयक्रि॥ अनुत्तरायां सम्यक्संबोधावबोधिसत्वा महासत्वा महासत्वा महासत्वाः

४४७

११२

साकगमृत्वक आर्य्यधर्म्माः सकणमदार्य्यधर्म्माः संस्कृताः आर्य्यधर्म्माऽध्वानकमहत्तमस्फटिकं गन्धावियत्स्यार्थधर्म्मा प्रीतिविमाम्क मस्वानिवत्त्वा यमत्यान्यार्य्याधर्म्माः संस्कृताः स्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलं
अनागामिफलं अर्हत्त्वमिति ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यार्य्यधर्म्मा यत्स्रोतआपत्तिफले स्थानं । यत्सकृदागामिफले स्थानं । यदनागामिफले स्थानं । यदर्हत्त्वे स्थानं । यत्प्रत्येकबोधौ स्थानं ॥
यत्स्फटिकं गन्धावियत्स्यस्य धर्म्मसूत्रस्थानं । यदार्य्यसत्य सूत्रस्थानं । यदप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यवगमस्य सूत्रस्थानं । यच्छून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु सूत्रस्थानं । यदभिज्ञासु स्थानं । यद्दशबलवैशारद्य
प्रतिसंविदावेणिकसर्वबुद्धधर्म्मसूत्रस्थानं । यन्महामैत्रीमहाकरुणायां महामुदितायां महोपेक्षायां स्थानं । यत्सर्वयानमितास्थानं । यत्सर्वगत्यागासु स्थानं । इदमुच्यते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यार्य्यधर्म्मा
ये ऽपि वान्ये लौकिका वा लोकोत्तरा वा धर्म्माः सास्रवा वा अनास्रवा वा संस्कृता वा असंस्कृता वा अव्याकृता सर्वाकारज्ञतास्थाना इदमुच्यते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यार्य्यधर्म्माः ॥ अपि तु खलु पुनः सुभूते
बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यार्य्यधर्म्माः संस्कृताः यत्स्रोतआपत्तिफलं सत्त्वान् प्रापयति । यावत्सर्वाकारज्ञतां सत्त्वान् प्रापयति ॥ इदमस्योच्यते आर्य्यधर्म्माः संस्कृताः ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतद्
अवोचत् ॥ किं पुनर्भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतामनुप्रापयति ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतामनुप्रापयति ॥ सुभूतिराह । नाकिंमिदं भगवन्
बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तथागतस्य च नानाकरणं ॥ भगवानाह । अस्ति नानाकरणं ॥ सुभूतिराह ॥ कथं नास्ति नानाकरणं ॥ भगवानाह ॥ बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतामनुप्रापयति । तथागतोऽर्हन् सम्य
क्संबुद्धः सर्वाकारज्ञतामनुप्रापयति । तत्कस्य हेतोः नेहान्यत्र बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां विक्रमयत्तथागत नान्यत्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य तत्र चित्तं सर्वधर्म्माश्रमनानाकरणतामनुप्रापयति ॥ सुभू
ते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य लौकिकं धर्म्मदानं यद्दापयति श्रद्धापयति सा कालान्तरस्य धर्म्मदानस्य ॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वान् सा कालान्तर धर्म्मदानेनियाख्यायके गत्स्यनयावत्सर्व

बोध्यंगेषु कांश्चिदार्याष्टांगिकमार्गे समादापयति। कांश्चिच्छून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु। कांश्चित्समाधिसमापत्तिविमोक्षाभिभ्वायतनेषु। कांश्चिदष्टसु विमोक्षेषु। कांश्चिन्नवस्वनुपूर्वविहारसमापत्तिषु। कांश्चिच्चतुर्ष्वार्यसत्येषु। कांश्चिद्दशसु बोधिसत्त्वभूमिषु समादापयति। कांश्चिद्दशसु तथागतबलेषु। कांश्चिच्चतुर्षु वैशारद्येषु। कांश्चिच्चतसृषु प्रतिसंवित्सु। कांश्चिदष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु समादापयति। कांश्चिन्महाकरुणायां कांश्चिदशीत्यनुव्यंजनेषु। कांश्चिद्द्वात्रिंशत्सत्पुरुषलक्षणेषु। कांश्चित्स्रोतआपत्तिफले कांश्चित्सकृदागामिफले कांश्चिदनागामिफले कांश्चिदर्हत्त्वे कांश्चित्प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति कांश्चिदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति। कांश्चिद्दानपारमितायां कांश्चिच्छीलपारमितायां कांश्चित्क्षान्तिपारमितायां कांश्चिद्वीर्यपारमितायां कांश्चिद्ध्यानपारमितायां कांश्चित्प्रज्ञापारमितायां प्रतिष्ठापयति। कांश्चिदुपायपारमितायां प्रतिष्ठापयति। कांश्चित्प्रणिधानपारमितायां कांश्चिद्बलपारमितायां कांश्चिज्ज्ञानपारमितायां प्रतिष्ठापयति। कांश्चिदध्यात्मशून्यतायां कांश्चिद्बहिर्धाशून्यतायां कांश्चिदध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां एवं यावत्कांश्चिदभावस्वभावशून्यतायां प्रतिष्ठापयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन सत्त्वानामामिषदानं दत्त्वा दानमयागणममार्गे प्रतिष्ठापयति। अयं सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्याश्चर्याद्भुतो धर्मः। कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्सत्त्वानां धर्मदानं ददाति। इह सुभूते बोधिसत्त्वो धर्मदानं करोति द्व। लौकिकं च लोकोत्तरं च। कतमच्च सुभूते लौकिकं धर्मदानं यानि लौकिकानां धर्माणां समन्वाहृत्य देशना प्रकाशना विवरणा उत्तानीकरणता॥ तद्यथाशुभानापानस्मृतिर्वा लौकिकानि चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः। ये चान्ये केचिल्लौकिका धर्माः साधारणाः पृथग्जनैरिदमुच्यते लौकिकं धर्मदानं। स खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व इदं लौकिकं धर्मदानं दत्त्वा अनेकपर्यायेणानेकविधेनोपायेन ततः समादानाद्विवेचयति। स विविच्योपायकौशल्येनार्येषु धर्मेषु प्रतिष्ठापयति। आर्या धर्मा याश्च रु ४०२

रूपाणि पश्यति परीत्तानि सुवर्णदुर्वर्णानि। तानि खलु रूपाण्यभिभूय जानाति अभिभूय पश्यति। एवंसंज्ञी भवति। अध्यात्मरूपसंज्ञी बहिर्द्धा रूपाणि पश्यति परीत्तानि सुवर्णदुर्वर्णानि। तानि खलु रूपाण्यभिभूय जानात्यभिभूय पश्यति। एवंसंज्ञी भवति। अध्यात्ममरूपसंज्ञी बहिर्द्धा रूपाणि पश्यति नीलानि नीलवर्णानि नीलनिदर्शनानि नीलनिर्भासानि। पीतानि पीतवर्णानि पीतनिदर्शनानि पीतनिर्भासानि। लोहितानि लोहितवर्णानि लोहितनिदर्शनानि लोहितनिर्भासानि। अवदातान्यवदातवर्णान्यवदातनिदर्शनान्यवदातनिर्भासानि। [illegible] पृथ्वीं समन्तं भावयामास। तय कं वायुं [illegible] कृत्स्नान पृथ्वीं समन्तं भावयामास। तय कं वायुं [illegible] पृथ्वीं समन्तं भावयामास। तय कं वायुं उपतिसिकाय कायायत्ते संयत्नं भावयामास। तय कं वस्तु मिमान्यावान्क [illegible] कनानि। [illegible] ध्याननिश्रित्य [illegible] क्रमानुपूर्वेण [illegible] विहार [illegible] समाधि [illegible] धर्मा। ॐ [illegible] विहारानां ध्याननिश्रित्य [illegible] जानीयात् [illegible] समाधि [illegible] धर्मा। ॐ [illegible] विहारानां [illegible] दिव्यं चक्षुः दिव्य [illegible] विहारानां पूर्वनिवासाननुस्मरति। [illegible] हमाऽवोचत् [illegible] विद। [illegible] सर्वाकारां [illegible] परिशुद्धया। [illegible] परिशुद्धिना तस्मान्न परिशुद्धिः रूपपरिशुद्धि [illegible] परिशुद्धि [illegible] माऽवोचत् [illegible] सर्वाकारां [illegible] परिशुद्धया। [illegible] दशवशिता। आयुर्वशिता। चित्तवशिता। परिष्कारवशिता। कर्मवशिता। उपपत्तिवशिता। अधिमुक्तिवशिता। प्रणिधानवशिता। ऋद्धिवशिता। ज्ञानवशिता। धर्मवशिता। ॐ माऽवोचत् [illegible] दशवशिता। [illegible] ज्ञानं [illegible] ज्ञानानि। [illegible] कर्माणि [illegible] ज्ञानानि। ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्ति [illegible] इन्द्रियबलबोध्यङ्ग [illegible] ॐ माऽवोचत् [illegible] ध्याननिश्रित्य [illegible] समाधि [illegible]

[illegible]

ज्ञानमिति विज्ञानानन्त्यायतनेन न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। विज्ञानानन्त्यायतनं समतिक्रमान्नास्ति किंचनेत्याकिंचन्यायतनेन न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। आकिंचन्यायतनं समतिक्र:

मान्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिर्न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समतिक्रमात्संज्ञावेदयितनिरोधो न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। एवमष्टाभ्यान्क अष्टौ:

विमोक्षा अष्टौ कृत्स्नायतनानि नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः॥ ॥ इह कल्याविविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानं न संयु

क्तं न विसंयुक्तमिति। वितर्कविचाराणां व्युपशमादध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं समाधिजं प्रीतिसुखं द्वितीयं ध्यानं न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरति स्मृ:

तिमान् संप्रजानन् सुखं च कायेन प्रतिसंवेदयति यत्तदार्या आचक्षते उपेक्षकः स्मृतिमान् सुखविहारी तृतीयं ध्यानं न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। सुखस्य च प्रहाणाद् दुःखस्य च प्रहाणात् पूर्वमेव च सौमनस्य

दौर्मनस्ययोरस्तंगमाददुःखासुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानं न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। सर्वशो रूपसंज्ञानां समतिक्रमात् प्रतिघसंज्ञानामस्तंगमान्नानात्वसंज्ञानाममनसिकारादनन्तमाकाश: ४०३

मिति। आकाशानन्त्यायतनेन न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। आकाशानन्त्यायतनं समतिक्रमादनन्तं विज्ञानमिति विज्ञानानन्त्यायतनेन न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। विज्ञानानन्त्यायतनं समतिक्रमान्नास्ति किंचन

त्याकिंचन्यायतनेन न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। आकिंचन्यायतनं समतिक्रमान्नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिर्न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समतिक्रमात्संज्ञावेदयि

तनिरोधसमापत्तिर्न संयुक्तं न विसंयुक्तमिति। एमाडुव्यान्क नवानुपूर्वविहारसमापत्त्यः॥ कतमानि दश कृत्स्नानि। पृथिवीकृत्स्नमप्कृत्स्नं तेजःकृत्स्नं वायुकृत्स्नं नीलक

त्स्नं पीतकृत्स्नं लोहितकृत्स्नमवदातकृत्स्नं विज्ञानकृत्स्नमाकाशकृत्स्नं। एमान्युच्यान्क दश कृत्स्नानि। कतमानि नियमस्ससर्व [illegible] आयतनानि। अष्टाभ्यायतनानि अध्यात्मं रूपसंज्ञी बहिर्धा

नानत्वसंज्ञानन्निमानत्वात्वानतीयिमम।म्मू पक्षनानि। कतमाव सहरूतरम्रमाषयधर्मता।। सर्वकल्पसर्वविकल्पसर्वापायसर्वाकारपस्तपयस्थितिमस्। गिता। सूयमसावकजसमभावयधर्मता।
कतमस्थसहरूतवास्तनासम घाताः। सर्वत्र सर्वसर्वथ सर्वक्रगमगावसहगवस्था। रसमदावा। रा। स्यमस्यगवास्तनासम घाताः। कतमावसहरूतमस्लाकन्नायासर्वकान्तं सर्वसत्त्वनिवत।
नास्तिसत्त्वाध्यागयनयमत्वाच मतोकन्त्याकतमसहरूतसष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा। यायावदनन्तानां समयकांवाधिमतिसंवृद्धोस्तान्कनगथगमस्यनास्तिस्वातिकं। नास्तिनविवादितंनास्तिम
यितास्त। तिना। स्ति सूतमादितंविरतनास्तिनानात्वसंज्ञानास्त्युगिसंख्यायायन्ता। स्ना। स्तिबन्दसयहाननिनास्तिवीर्यस्यहाननिनास्तिसमादिननिनास्तिसमाधेर्हाननिनास्तिप्रज्ञायाहाननिनास्ति
विमुक्तिहाननिरतीतेऽध्वन्यप्रतिहतमसंगहानक्तदर्गनंवानागतेऽध्वन्यप्रतिहतमसंगहानंवदर्गनंवप्रत्युत्पन्नेऽध्वन्यप्रतिहतमसंगहानक्तदर्गनक्त। सर्वकायकर्महानपूर्वंगमं हानानु
परिवर्त्ति सर्ववमनस्कर्महानपूर्वंगमहानानुपरिवर्ति। भडवान्कस्स्पादशावेणिका बुद्धधर्मा। कतमानिवसहरूतनथागतस्यद्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि वज्ञा। किनदरूयादता। सप्रति
ष्ठितरूयादता। जातरूयादता। मङ्कनसहरूयादता। सप्रङ्कुयता। दीर्घाङ्गुलिता। आयतयाष्टिता। उत्सङ्गपादता। उद्धंरयादता। उद्धीगवामता। ऐणेयजङ्घता। यदन्वाहुता। कोश
वस्तिगवस्तिगुह्यता। सुवर्णवर्णता। सूक्ष्मच्छविता। प्रदक्षिणावर्त्तैकरोमता। ऊर्णाकिनमरवता। सिंहपूर्वार्द्धकायता। सुसंवृत्तस्कन्धता। चितान्तरांसता। बृहदृजुगात्रता। न्यग्रोधपरिमण्ड
लता। उष्णीषशिरस्कता। प्रभूततनुजिह्वता। ब्रह्मस्वरता। सिंहहनुता। सुशुक्लदन्तता। समदन्तता। अविरलदन्तता। समचत्वारिंशद्दन्तता। अभिनीलनेत्रता। गोपक्ष्मनेत्रता। वसि। सत्रवज्ञाति
ददरूयादन्त्वकिलक्षणानि तथागतस्यद्रूयादत्तज्ञानानिलक्षणानि। सहद्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि सर्वाकारानुपरिपूर्णानि।। तत्र कतमानि सुभूते सर्वाकारानुविस्तरम। स्कीर्ण्णं स्यात्तमंगा

त्रि२ के।

प्रजानाति। यत्र सत्वानां परपुद्गलानामिन्द्रियपरापरज्ञानं यथाभूतं प्रजानाति। यत्सत्वानां परपुद्गलानां नानाधिमुक्तिकतां यथाभूतं प्रजानाति। अनेकधातुं नानाधातुकं लोकं
निर्धंगं यथाभूतं प्रजानाति। सर्वत्रगामिनीं प्रतिपदं यथाभूतं प्रजानाति। दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन यावत् सुगतौ स्वर्गे लोके देवेषूपपद्यन्ते यत्सत्वान् यथा
भूतं प्रजानाति। अनेकविधं पूर्वनिवासमनुस्मरति। एकां वा जातिं जातिशतं वा जातिसहस्रं वा जातिशतसहस्रं वा जातिकोटीनियुतशतसहस्रं वा यावत् संवर्त्तकल्पादिलोमया यावत्साका
रं सोद्देशं सनिदानं यथाभूतं प्रजानाति। आश्रवक्षयमनाश्रवां चेतोविमुक्तिं यथाभूतं प्रजानाति। इमानि सुभूते दश तथागतबलानि। कतमानि चत्वारि वैशारद्यानि। सम्यक्सम्बु
द्धस्य वत मे प्रतिजानत इमे धर्मा नाभिसंबुद्धा इत्यत्र मा कश्चित् सदेवको लोकः समारकः सब्रह्मकः सश्रमणब्राह्मणिका प्रजायां वा धर्मेण चोदयेदिति निमित्तमहं न समनुपश्यामि। एवं
तदनिमित्तं समनुपश्यन् क्षेमप्राप्तो यावदप्रवर्त्तितं ब्रह्मचक्रं प्रवर्त्तयामि श्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा ब्रह्मणा वा केनचिद्वा पुनर्लोके सहधर्मेण। क्षीणा
श्रवस्य मे प्रतिजानत इमे आश्रवा अपरिक्षीणा इत्यत्र मा कश्चिद् यावद्ब्रह्मचक्रं प्रवर्त्तयामि। ये मया श्रावकाणां प्रतिपदाख्याता आर्या नैर्याणिका सम्यग्दुःखक्षयाय। यो
प्रतिपद्यमानां न निर्यायादित्यत्र मा कश्चिदिति निमित्तमहं न समनुपश्यामि यावद्ब्रह्मचक्रं प्रवर्त्तयामि। ये वा मया श्रावकाणामन्तरायिका धर्मा आख्याता आसेव्यमाना अन्तराया
यतीति तत्र मा कश्चिद् यावद्ब्रह्मचक्रं प्रवर्त्तयामि। इमानि सुभूते चत्वारि वैशारद्यानि। कतमानि त्रीणि परिशुद्धकायकर्मा परिशुद्धवाक्कर्मा परिशुद्धमनस्कर्मेति। इमानि सुभूते कतमा
महाकरुणा। कतमानि सुभूते अष्टादशावेणिका बुद्धधर्माः। यदुत तथागतस्य स्खलितं नास्ति रवितं नास्ति मुषितस्मृतिता नास्ति नानात्वसंज्ञा नास्त्यप्रतिसंख्यायोपेक्षा नास्ति

४७५

म॰ रत्ना १

तिनीसनत २ सर्वसत्त्वानामहितक्रियानां च सम्यगवनतत्वादसंतस्थितं ज्ञायकज्ञानाभावपक्ष्मनतस्यागकारवविधिवनतश्च वक्राकंरूहरूपादारवविधियुवश्चामनयामनप्रह्लादमः
नारवांश्च सम्यग्वशमात्यायत्तानवेत्यान्यानगुरुमिषुयतिवानदानाच्च क्रोकंरूहरूपाकारवविधि । मत्यन्तमंहृद्यतिवानमायाश्च पूर्वनिमित्तं ६ सर्माद्दानत्वान्सर्वमिथ्विगयासि
याद स्मृतं कंपनीयमायायाश्च पूर्वनिमित्तं वत्सूर्ध्वांसयग्रहवरुतांदानप्रियवश्यार्थचर्यासमानार्थतानामासवनत्वात्ताद्रूपादरु । क्षणसंयरुसायायाश्च पूर्वनिमित्तं ७ प्रशोमानामभिरूपीकत्वेर
त्वादिकात्सादिगानादानात्सत्सृगन्वरहरूपादः स्पृक्कुयश्च । मदुरयंप्रशोभानामभयाभिरूपीमत्तीरत्वादिकात्सादिकानां प्रतिस्त्वयपूर्वनिमित्तं । यथ्यथत्रिमाकसाङोविमानय्यदरुतसमात्वासाणिपाम
त्वयतिविविनमवांच्छनाद्दीर्घाङ्गुलितायतपादयास्थितत्वरुत्तमाव श्वमद्दीर्घायुष्कतायाश्च पूर्वनिमित्तं कृशतस्य धर्मसमादानस्यापालस्यारिवर्द्धनाद्धपितासा वाङ्गिरवयादलक्ष्मतोक्कानामावनदयति
रुतिधर्मतायाविनयवापूर्वनिमित्तं सन्सूरुतामित्यविद्याकर्मसामयपदानादपादानप्रदानाच्चेत्तयजंघकृत्विप्रयुरूतायायाश्च पूर्वनिमित्तं स्तगरस्वियमानस्यार्थस्याविनतदानात्प्रता
स्यानाञ्च पदृनबाहुरूहशिनायाश्च प्रदानविनयवापूर्वनिमित्तं । मित स्वरूतसस्तमिसक्तगानामन्यान्याविप्रयाऊनाद्विप्रयुक्तानां च सत्त्वानां च ब्रह्मचर्यसमादानाद्गुप्तकसरुतागावत्कोशवस्तिगवस्ति
यस्कृताश्चपत्रतायायाश्च पूर्वनिमित्तं प्रशोभानामयासूतरक्षणावयवानिवसनानांप्रासादविमानरचनानाश्च दानात्सूवर्णवर्णशुक्लविश्वमदुरयं प्रशोभानामवापाक्तनरक्षणावयवनिवसनानांप्रासाद
विमानरयनानांविप्रतित्स्वयपूर्वनिमित्तं संगतिकायविवर्जनांउपाश्रयावार्यमाणपितृप्रसृतीनां चगुरुसांयथावत्पायश्चाननिवगनालघश्रुमाप्रदानाश्च विरुगानामकेक
युदनिमवरुतामाद्गुकिनमरवश्वनदयतिसमतायाश्च पूर्वनिमित्तं । जमरवनवचनादनवसादनात्प्रियवादित्वात्सरावविहान्तामत्वाचसिंदपद्वद्धिकायश्च ससंरलस्कत्वश्वगदप

शिक्तात्वांपृथिवीसंस्पर्शनादसंकुचितत्वात्वादयाः॥ सत्यामिच्छिनयाशियादत्वा॥ दुस्तात्वाअस्यकआतपिनह्वांशुतिपाशियादत्वाक्कातुदस्कयादः॥ गृत्तपिवपमगतूरासकुमातगाः
सकामत्तपाशियादत्वात्म ऽइनपूसेदस्कयादंसम छ्रिगदस्कपादः॥ शिवाशीमयदगत्वात्तफ्कुयसूत्यगदस्कयादांशुतित्वाद्धीघांशुतिःदीर्घयाशुित्वादायकपाशुिसमयूानस्क छ्रिग
त्वादवक्रुमाग्रत्वाछुदद्दरीमाग्रयडद्वेःसानिगूरुज्ञानःशुरूत्वाऽद्धंखयादः॥ ऽर्द्धयुदशिमावर्लकशुतनामत्वाद्द्वीनमामागवरेत्यफ्ऽघत्वादनयदकत्वादनयद्वीयविगदरुऊंघत्वाद्वे
त्सयऊंघासमानूवाद्दूत्वादवनगस्यपाशिक्तात्वांफानसशुतस्पर्शनात्यद्दूनवाद्दःयवमाशियकागनिसरदमद्दनत्वाऽस्यःश्यज्ञानयवस्काशावद्दिनवक्षिरुस्क॥ऽस्लुफदाटकमव
स्थूवशूत्वास्सवश्वदेशूयनजनकागनयपतयविकर्मदगगूरुसमानऋविस्वाऽऊसानूयत्तिफगाशत्वाकुशुच्छविशसुविरकेककाद्विगीयज्ञागनामत्वादेकेकनामा॥ अवदागकन्देनू
सोज्ञीसरुषानवशूविन्दुसूर्यगकाशिवकपुरयाऽर्प्याशुवानक्कनकनातेकानत्वादास्यस्याश्रुछ्रिकमरवः॥ ऽयविविषूतकायत्वात्सिंदपूर्वाद्धकायशसशिरूयविमशुतयीवत्वा
त्नसम्दरुसकन्वमकाऋनयद्दसविमश्रयविगानस्कन्वत्वाद्धिकानकनास॥ वामपिलश्रेषाशियनयदगवसनत्वाऽसनसपाशिरावनत्वान्मद्दगविस्तानत्वाऽऋनसनसहः॥ कायसवाः
ममसामावद्दयविशासूपमाशत्वात्व॥ आथयविमशुत्तदरलयविमशुतदशिवावलशूीयससमानसूयदिकदगनीयशिवस्कत्वाऽशूीयभियाःनक्कोत्सनयवसमवशूयगत्वात्स्थ
कनजिकऋसिनयगरलकत्तविंकगकूनिसद्दगसवनत्वाकुसवनःश्रादगमशुत्तवत्सयविरक्षयविगदगनीयंदनत्वात्सिंसरुनःकुदनूगंखावरदकावत्तिगदनकत्वाकूकुरुनकः॥
सनूत्दनदनकत्वानसमयनःशनिवनकवत्वादविनसदनः॥ सञ्जवडुर्रुवानशिशिकूत्वात्समवत्वाविगदनः॥ कपूशुऊदगानयछ्रिरुसूविशुद्धत्वात्तोदिकमाशिशियपिनद्धत्वाः

५०४

११८

जिनवनागमाधात्संविक्रान्तगामिनश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।वाप्तदंसमदृशवस्त्तायसमगा।मिनश्चवृषभविक्रान्तगामिनश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।पन्नुषर्षराश्चदर्शिसायर्लभामिनश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।एव
णीयमार्ग्गाश्चावृत्ताभिनश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।वावृदर्शना।।अभयवक्रगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।निरामवक्रविरलाः।। वृत्तगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।विशुद्धानुसंस्थापयितारः।।सम
न्भगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।एमनूपायधर्म्मा।।ञ्जनप्रचर्गात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।। ।अजनप्रवर्द्धधर्म्मदेशिकाः।। २० ।गुविविगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।कायवाङ्मनःसौवसमन्वा
गता।।मद्वगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।स्वरगवमद्वचित्ताः।।विशुद्धगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सलावविशुद्धचित्ता एविपूर्व्वात्मनाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सुपरिपूर्ण्णधर्म्मविनयाः।।एथवावृत्तयुतगा
त्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।एथवावृत्तगुराख्यानाय।।समक्रमाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सर्व्वसत्वसमचित्ता विशुद्धनेत्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सविशुद्धदर्शना।।सत्कृमावभासाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सत्कुमाः
यधर्म्मदेशिकाः।।अदीनगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।निरामदीनचित्ताः।।उत्सदगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।उत्सन्नाकुशलमलाः।। ३० ।।मृदुसंहननाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।हीनपुनर्भवसङ्गताः।।सवि
रक्तांसपुत्रांगाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सदर्शितपुर्ण्यमस्तादांगपुत्रांगाः।।विविमिवशुद्धालोकाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।सविशुद्धदर्शना।।वृत्तकुक्षयश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।वृत्तसंपन्नशिष्या।।मृष्ट
कुक्षयश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।एमटसंसारदोषानलिप्तकुक्षयश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।क्षयमानसङ्गाः।।अक्षामोदराश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।धर्म्मज्ञविविनिवर्त्तयितारा।।गम्भीरनाभयश्चबुद्धाभगव
न्तोभवन्ति।पविविबुद्धयवमगम्भीरधर्म्मा।।प्रदक्षिणावर्त्तनाभयश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।।प्रदक्षिणग्राहकपपन्नशिष्या।।समन्तप्रासादिकाश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।समन्तप्रासादिकशिष्यसंघा।। ४० ।।शु
चिसमाचाराश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।यवमशुचिवितिमिराः।।व्यपगतकालतिलकगात्राश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।व्यपगतकालायदोषधर्म्मविनयाः।।तूलसदृशसुकुमारपाणयश्चबुद्धाभगवन्तोभवन्ति।।

मिदंकमाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ व्याधितस्योऽहेषग्रथविचारकचिकित्सकेपथ्य रागानानां पुत्रदाना ३ यसमेनाश्चविज्ञानकानां स ३ नमसनमहृम्श्वगदस्यावाचकाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ स्नायाममरागृथयादयानहर्ष

संक्रामरक्तमात्यविस्तवावस्थविलवकवश्यप्ररागिषु पववाममत्तान्दन पूर्वगमत्वात्पवत्या ३ स्वधिकपुत्रनाश्चन्यायाववपविमश्चुत्तडश्चेव भियाश्वगदाविपरागमित्तस्नाय पूर्वनिमित्तं ॥ दीर्घयात्रशुश्रु

प्रियमश्वनवचना ॥ रिपुनाम्ररक्तमपि केवश्वमाल ३ श्वगतांचवाक्यवाक्यं ॥ थापमसत्स्वनरागमित्तस्वय पूर्वनिमित्तं ॥ पंचाक्षवाक्य ॥ थापेन ३ पून ३ स्व न ३ ज्ञाहृयाविहृय ३ ग्रवनीयान्नुगिरक्त ॥ गहषा लनादीज्ञनत ३

कशृंमिरवाविद्भूववकीर्त्तिर्गति दीर्घयात्रां तस्मिन्नपुत्रापविचम ३ कान्तयादित्वाश्चसिंदरूनक्षादयवाक्यकाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ समानना ३ धिमानना ॥ सांयविग्रहजीवत्वाश्चमथुरदन्त ३ समयदकंचवकतनोपविगमयवि

वावकाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ दीर्घयात्रंमरास्याविभुनस्यसमन्दावाचादविचतदक्ष ३ समचत्वाविमहक्षश्वगदरायथविचायकाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ पथियक्षमानसखवालववसादयमानसायकनाद्विषूनामरुनवरुषादगनि ४११

दहिनीसनग्ना ॥ गोपश्चन्तस्य श्वगनसमनक्ष्यासादिककाया ३ पूर्वनिमित्तं ॥ श्रूमानपूयानकपित्रिंशलदापदूषत्तक ३ मान्यारि ३ सदगपित्रिगतस्रपदूषत्तगरोक्षथगमयकाय ३ समन्यागमारवंकि ॥ कगमालिवसदगग

धागकस्यागीसनवंशनानिगाप्तनरवा श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ सर्वसंकल्पविवक्षविग्रा ॥ स्निग्धनरवा श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ स्निग्धस्वरूनवन्तर्सर्वस्वक्षिमस्वाश्चगयविलग ३ कुंगनरवा श्ववृक्षारगवकोः

रवंकि ॥ कुंगकृगत्तवंगपुष्पमाश्चरलंकुत्तय श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ रक्तमानवधात्रविगांगुत्तय श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ डयविगविपूलकृगत्तमत्ता ३ सनपूर्वीदत्तय श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ मनुप

र्वसमणाजिनकृगत्तमत्तागूढभिवा श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ स्मिनिगूढकायवाग्मनस्कर्माकजीवा ॥ निर्ग्रन्थिभिवा श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ कुंभयग्रन्थिरदकवा ३ गूढयस्क श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥

स्निगूढधर्ममनय ३ अविषमपादा श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ सर्वविषमनिक्रान्तयिमान ३ ॥ ७० ॥ सिंदविक्रान्तकमा ॥ मिन श्ववृक्षारगवकोरवंकि ॥ नवासिंदा ३ नागविक्रान्तकमा ॥ मित्त श्ववृक्षारगवकोरव

विपश्यिनस्तथागतपृथक्तानान्यबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। एमनन्तान्कल्पमनवादि एमेथेनाः। सर्वत्रिपूर्व्वस्यांकमांगाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। सर्वत्रिपूर्व्वस्मिन्समप्रतिष्ठानाशतमनसदगकमाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति।
विषमतमनन्तसिम्यावर्न्तिकानः॥ विनकमाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। अयोनिनदर्गनारावनाप्रत्यत्यानुगमनः। अन्वकमाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। अन्कबद्धिविज्ञानमासनतानाः। जर्मनतृतिकमाश्वबुद्धा
भगवन्कारवर्न्ति। निर्यासंलतिगच्छतनाः। पुष्पानुपकमाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। नित्यमयनुपवचनाः। सत्वसिकमाश्वबुद्धा भगवन्कारवर्न्ति। सर्व्वतिवाश्चर्मकृतसमपदीक्षायर्न्ति तऊनाः। श्रीवत्सस्वस्तिकनन्
द्यावर्त्तसलितिकमाश्चियादक्ताश्वबुद्धा रुवेगोन्कारवर्न्ति। श्रीवत्सस्वस्तिकनन्द्यावर्त्तसलितिकयाश्चियादक्ताशन्कमानसूर्यक्रक्षीलनूर्यजनेमथागतस्यकायः मनन्तागणो
नवसर्वसम्पूर्णकाधिसत्वसमरूपसत्वसुधर्मदानं वदितव्यं॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वान्वर्म्मवदति। प्रथमध्यानसमापत्तेर्यमकलप्यपूर्वकनिर्देशन कुशलाभवन्तकाश्च
कुशलाभवथव्रतनं यावद्द्वात्रिंशदक्षरः कुशलाभवन्तकनाकनसमसर्व्वथ्यायगतानुगच्छता। द्वितीयध्यानाकनसमसर्व्वथ्यायगतानुगच्छता। तृतीयध्यानाकनसमसर्व्वथ्यायगतानुगच्छता। यावद्द्वात्रिं
शदक्षरः कुशलाभवन्तकाः। सर्व्वथ्यायगतानुगच्छता॥ एकस्मिन्नक्षरे द्वात्रिंशदक्षराण्येकत्र्मनिर्देशयता। चत्वारिंशदक्षरवक्षाक्षरमकर्गतरावयता। सर्वत्रपूर्वभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो द्वात्रिं
शदक्षराः। एकस्मिन्नक्षरे कुशला भावयति। एकस्मिन्नक्षरे द्वात्रिंशदक्षराणि कुशला भावयति। अक्षराणि निर्दिशन्कोगसंभावयित्वा अक्षराणि निर्देशन कुशला भवन्ति॥ तथागतस्यापि नाम सत्त्वानामग्रकारः
सम्यक्संबुद्धा धर्मकुशलाः अन्यकुशलपसत्त्वानां धर्मं देशयति। तावदन्यधर्मं देशयति। नानाकवचकवसत्त्वानायसत्त्वकाः। कल्पसहस्राः गकागनिर्मिताविसृष्टाः सत्त्वा धर्मा श्ववदितव्याः॥ ७ ॥अथ खल्वायुष्मा
न्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन्न सत्त्वनयानसत्त्वानायसत्त्वकाः। धर्म्मा नायसत्त्वकाः। सत्त्वाश्च नाम सत्त्वाः। कथं भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्ध्यानपारमितायां चरन्वीर्यपारमितायांच

रुतसमूहगकायस्तायवयशिताररधर्म्मदर्शिका॥ श्रिमस्वपाणिसखाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ स्तिम्थसफनतावयुमितस्वमसराग्रमतराया॥ गम्भीरवपाणितखाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ पवमगम्भीरश्री
वावकुनाः॥ सत्यनयाणिसखाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ सूर्यतिजमवधर्म्मरव्याकाव॥ नारायणवववनाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ नारायणतिज्ञायदयुमापयिमाव॥ विमलयुतिविमलदर्शनवदनाश्वबुद्धारगव
कारवकि॥ एतिविमलवडितसर्जिमसर्वसाका॥ मनुडजिक्वश्वबुद्धारगवकारवकि॥ मडयुर्वविनमावश्वमनूजिक्वश्वबुद्धारगवकारवकि॥ सुगनरूरत्नायपचाः॥ ५० ॥ नक्षजिक्वश्वबुद्धारगवकारवकि॥ व
कुवासफनरूत्नवगारूधर्म्मविनयाः॥ गगनगर्जितजीमूतघोषावबुद्धारगवकारवकि॥ गजगर्जितजीमूतघोषवपतिरासाः॥ मधुरवाव्मरुतस्वाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ मधुरवाव्मरुतस्वयुताय॥
निष्या॥ मरुतदृक्षश्वबुद्धारगवकारवकि॥ रुतरवसंयाज्ना॥ नीतूदंतूश्वबुद्धारगवकारवकि॥ नीतूजनविनयनकुशता॥ स्त्रुकूदंत्तश्वबुद्धारगवकारवकि॥ पवमगुरुकूधर्म्मविनया॥ समदंतूश्वबु
द्धारगवकारवकि॥ समरुमितागयणिथिया॥ सुनपर्वडंतूश्वबुद्धारगवकारवकि॥ सुनपर्वतिसमयदर्शयिकाय॥ मंडलुमनासाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ एरुतुगयर्वतरूः॥ गुविनासाश्वबु ५७१
द्धारगवकारवकि॥ गुविविनयफनसुगिपन्नाः॥ ६० ॥ विमलनयनाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ यनविमलनक्षवृक्षधर्म्मा॥ विकयफाःश्वबुद्धारगवकारवकि॥ विनसरवकाया॥ तिनातिनकमनननयनाश्व
बुद्धारगवकारवकि॥ तिनातिनकमलदलनयनाशिखवनसङ्गासनवनयूवकितित्वाशिनन्दिताय॥ नायनकुवश्वबुद्धारगवकारवकि॥ नियमायतिदर्शित॥ गुरुकुवश्वबुद्धारगवकारवकि॥ गुः
रुविनयकुशला॥ समनामकुवश्वबुद्धारगवकारवकि॥ समनकयाषक्ति॥ स्तिम्थकुवश्वबुद्धारगवकारवकि॥ कगसमतायस्तिदस्ति श्रुसंतानजनविनया॥ योनामनसुआश्वबुद्धारगवकारवकि॥ यनयोनायन
वादवश्वसमवर्ण्माश्वबुद्धारगवकारवकि॥ जिनसमनाय॥ ग्रनयदतकारूदियाश्वबुद्धारगवकारवकि॥ ग्रतयदतसत्वविनायका॥ ७० ॥ सुमतिश्रुमितसतायश्वबुद्धारगवकारवकि॥ सर्वदृष्टिकुत

वुद्धक्षेत्रशून्यतावदितया ॥ सम्यक्संबोधिशून्यतावदितया ॥ इह बोधिसत्वो महासत्वः स्वमान्सर्वधर्मांश्शून्यानिति ज्ञात्वा सत्वानां धर्मं देशयति यथैव शून्यता तथा सर्वधर्मेषु समारोप्यं विपर्यासेन नियोजयति ॥ स एवं सर्वध-
र्मान्न नामव नामात्रान्न कंचिद्धर्मं विकोपयति न द्वैधीकरोति ॥ स एवं धर्मं देशयति ॥ तद्यथापि नाम सुभूते तथागतनिर्मितो निर्मितकोटीनियुतशतसहस्राण्यभिनिर्माय कांश्चिद्दाने नियोजयति ॥ कांश्चिच्छी-
ले कांश्चित्क्षान्तौ कांश्चिद्वीर्ये कांश्चिद्ध्याने कांश्चित्प्रज्ञायां कांश्चिद्ध्यानेषु कांश्चिदप्रमाणेषु कांश्चिदारूप्यसमापत्तिषु कांश्चित्स्मृत्युपस्थानेषु यावदष्टाङ्गे मार्गे नियोजयति ॥ कांश्चिदार्यसत्येषु कांश्चिच्छून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु
कांश्चिदध्यात्मशून्यतायां कांश्चिद्यावदभावस्वभावशून्यतायां कांश्चिदभिज्ञासु कांश्चिद्भगवत्स्वभावेषु अष्टादशस्वावेणिकबुद्धधर्मेषु नियोजयति ॥ कांश्चित्सर्वाकारज्ञतायां नियोजयति ॥ कांश्चित्स्रोतआपत्तिफले कांश्चित्स-
कृदागामिफले कांश्चिदनागामिफले कांश्चिदर्हत्वे कांश्चित्प्रत्येकबोधौ कांश्चिदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ नियोजयति ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यैनं तेन निर्मितकेन कस्यचिद्धर्मस्योपच्छेदः कृतो ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥
एवमेव सुभूते पर्यायेणैवमादिकया मवमयं बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वानां धर्मं देशयति ॥ सोऽस्थानयोगे प्रतिष्ठापयति ॥ सर्वसत्वान्विपर्यासात्तिमोचयति ॥ न च द्रव्यं रूपयोगेन ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ न हि धर्मः प्रतिष्ठापयितव्यः
हि सत्वानुपलम्भयोगेन समस्तं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमबद्धमनस्कं ॥ यावत्सर्वाकारज्ञता बद्धा ॥ अमुक्तानामबद्धानां यावद्वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने ऽबद्धता ॥ अमुक्तानां ह्यविद्यानां तत्कस्य हेतोः ॥ तथा ह्यत्यन्तविशुद्धं रू-
पं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानमत्यन्तविशुद्धमेवं रूपं यत्रात्यन्तविशुद्धिस्तत्र न सत्वा न सत्वप्रज्ञप्तिस्तत्र न बुद्धधर्माः ॥ यावत्सर्वधर्मा नोत्तिष्ठन्ति न कालान्तराग्राः ॥ नाध्यात्मागताः ॥ संस्कारा नास्ति ते नाधर्माः ॥ एवं खलु सुभूते बोधिस-
त्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वानां धर्मं देशयति ॥ न च सत्वानुपलभते ॥ अनुपलम्भयोगेन चाभूतं स्वभावं ग्राहयति ॥ अनुपलम्भयोगेन रूपं ग्राह्यामितिस्वलक्षणं यानयोगेन वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं शून्यमित्यलक्षणयोगेन त्वेवम-
त्यन्तं च यानि ॥ रूपसत्वादाभावेन रूपसत्वादाज्ञानिच शून्यता ॥ नैष्कर्म्ययोगेन यावत्सर्वधर्मास्ते किं कारणं कालत्रयाः सांग्राह्यास्तत्रासंस्कारता धर्माः ॥ शून्याः स्थिति असम्मानयोगेन न न हि सत्वता या ॥

वेक्षान्तिपारमितायां चरन् शीलपारमितायां चरन् दानपारमितायां चरन् संस्कृतिंगत्वावधिमश्च पृथग्धर्मस्वबन्धुर्वीर्य्यमत्यभूतं च शून्यतां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितं न शुभविमोक्षमुखं महत्सु मष्टविमोक्षान्नवानुपू
र्व्वविहारसमापत्तिर्दशतथागतबलानि चतुर्वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविन्महामैत्रीं महाकरुणामष्टादशावेणिकबुद्धधर्मान् प्रजानाति सत्त्वगौरवेन च यं न च सूतिहृत्स्रविपाकतां स्वचनत्स्वानान्त्रदगय
मिलन्वासत्त्वउपलभते। न सत्त्वप्रज्ञप्तिमुपलभते। ध्यानं नोपलभते। वेदनां संज्ञां संस्कारान् विज्ञानं नोपलभते। ध्यानपारमितां नोपलभते। यावद्बोधिं नोपलभते॥ निर्वाणं नोपलभते। सत्त्वप्रज्ञप्तिर्न च सत्त्वाप्रज्ञप्ताः
नूपं प्रज्ञापयता। वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानं प्रज्ञापयता यावद्बोधिरपि नुपलम्भं निःप्रज्ञापयता। बोधिमपि नूपलम्भेन प्रज्ञापयमाने॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्त्वानां धर्म्मं देशयति। मा रूपं तर्हि गव
न्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः रूपविधमानत्वसर्वधर्म्मपूर्वसत्त्वानमादाय विपर्यासविनियोजयन्॥ कथं स्वरूप॥ तथादि सुगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्बोधिसत्त्व मवबन्धाव नापत्त्रपल्यागयवाधि
पाक्षिकान्धर्म्मान्॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत् यथा वदसि सत्त्वानां एतत् ज्ञानध्यात्मशून्यतावदितव्या॥ बहिर्धाशून्यतावदितव्या। अध्यात्मबहिर्धाशून्यतावदितव्या। यावद्दशा
वस्तुतावशून्यतावदितव्या। स्कन्धशून्यतावदितव्या। धातुशून्यतावदितव्या। आयतनशून्यतावदितव्या। प्रतीत्यसमुत्पादशून्यतावदितव्या। प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गशून्यतावदितव्या॥ रूपशून्यता। सत्त्वशून्यता। जीवशून्यता
जन्तुशून्यता। पोषशून्यता। पुरुषशून्यता। पुद्गलशून्यता। मनुजशून्यता। मानवशून्यता। कारकशून्यता। वेदकशून्यता। जानकशून्यता। पश्यकशून्यतावदितव्या॥ ध्यानाप्रमाणारूप्यसमाधिसमापत्तिशून्यतावदितव्या॥ स्मृत्युप
स्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गशून्यतावदितव्या। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितशून्यतावदितव्या। अष्टविमोक्षमुखशून्यतावदितव्या। नवानुपूर्वविहारसमापत्तिशून्यतावदितव्या॥ दशतथाग
बलशून्यतावदितव्या। वैशारद्यप्रतिसंविन्महामैत्रीमहाकरुणावेणिकबुद्धधर्म्मशून्यतावदितव्या। स्रोतआपत्तिफलसकृदागामिफलानागामिफलार्हत्त्वप्रत्येकबोधिशून्यतावदितव्या। सर्वबोधिसत्त्वभूमिशून्यतावदितव्या॥

४०८

न्याहतकोटिस्तु कथं भगवन्कृष्णानां धर्म्माणां कृष्णविपाको नरकतिर्यग्योनियमलोकाय शुक्लानां धर्म्माणां शुक्लविपाको देवमनुष्याः कृष्णशुक्लानां धर्म्माणां कृष्णशुक्लविपाकः सुखदुःख
व्यामिश्रकः अकृष्णाशुक्लानां धर्म्माणां अकृष्णाशुक्लविपाकः श्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा प्रत्येकबोधिर्वा अनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्वा॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेत
दवोचत्। संवृतिसत्यं सुभूते उपादाय फलं वा व्यवस्थानं निर्दिश्यते न पुनः। परमार्थेन सुभूते न फलं वा व्यवस्थानं गम्यते निर्दिश्यते। तत्कस्य हेतोः। नास्ति विकल्पो हि परमार्थे सर्वधर्म्मा अजातत्वादनायूहत्वादसंस्कृतत्वाद्व्यवधाम
नुत्पादादनिरोधात्संक्लेशव्यवदानं यदुक्तं सुभूते संवृतिमुपादाय॥ एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन्संवृतिसत्यमुपादाय फलं वा व्यवस्थानं भवति। न भगवन्परमार्थेन नैव तदा सर्वबाल
पृथग्जनानां श्रोतआपत्तिफलं भविष्यति। सकृदागामिफलं भविष्यति। अनागामिफलं भविष्यति। अर्हत्त्वं भविष्यति। प्रत्येकबोधिर्भविष्यति। अनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्भविष्यति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सु
भूतिमेतदवोचत्। किं पुनः सुभूते बालपृथग्जनाः संवृतिसत्यं वा परमार्थसत्यं वा प्रजानन्ति यथाभूतं अपि फलं वा व्यवस्थानं भविष्यति यदि पुनर्जानीयुः संवृतिसत्यं परमार्थसत्यमिति नैव बालपृथग्जनाः स्युः किंतु
स्वा मार्गभूतस्यात्तु न यथा चाहि न विभावनं तस्मान्नाभिलक्षण ते फलं वा व्यवस्थानं। श्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अर्हत्त्वं वा प्रत्येकबोधिर्वा सम्यक्संबोधिर्वा यस्तु सुभूते बालपृथग्जनानां नमाः
र्गेण मार्गभावनया न अमार्गेण सुभूते तत्कस्माद्धेतोः बालपृथग्जनानां फलं वा व्यवस्थानं न भविष्यति। यदा आर्यपुद्गलानां पुनः सुभूते मार्गेण मार्गभावनया च समादाय आर्यपुद्गलानां तेषां फलं वा व्यवस्थानं भवति॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भ
गवन्तमेतदवोचत्॥ किं पुनर्भगवन्मार्गभावनायां फलमाहोस्विदमार्गभावनायां फलं प्राप्यति॥ भगवानाह॥ न सुभूते न हि मार्गभावनया वा अमार्गभावनया सुभूते फलं प्राप्यति। अपि तु न च मार्गभावनया फलं प्राप्यति। न च
सुभूते अविना मार्गभावनया फलं प्राप्यति। न च मार्गभावनया फलं प्राप्यति। एवं पुनर्न मार्गे स्थित्वा फलं प्राप्यति। एवं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्सत्त्वानां फलं व्यवस्थानं करोति न च रागं गृह्णन्तः

ऽसंस्कृतावाधर्माः॥हविनुद्विका॥यस्मात्तेषांस्वभावोनोपलभ्यते॥यत्रगिष्ठन्नचस्वभावास्वभावेतिष्ठति॥नहिस्वलक्षणंस्वलक्षणेतिष्ठति॥नहिपरभावःपरभावेतिष्ठति॥तत्कस्यहेतोः॥तथाहिनसर्वेणसर्वंसर्वथासर्वे:
न्नोपलभ्यन्ते॥यस्यचाभूतस्थितिरसद्भूतागिष्ठ॥एवंखलुसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःप्रज्ञापारमितायांचरन्ननपश्यत्यधीरवति॥बुद्धानांभगवतांबोधिसत्वानांचप्रत्येकबुद्धानांश्रावकाणांचसद्वीर्यासंघ॥तत्क
स्यहेतोः॥तथाहिबुद्धैर्भगवद्भिर्बोधिसत्वैःप्रत्येकबुद्धैःश्रावकैश्चसर्वार्यपुद्गलैश्चैवधर्मतानकृतानवकृताचसत्वानांधर्मंदेशयन्ति॥ताकथंधर्माअन्यधर्मतान्नव्यतिवर्तन्ते॥तत्कस्यहेतोः॥तथाहिसुभूतेधर्मधातुर्नवि:
निवर्त्ततेनतथतानभूतकोटिर्विनिवर्त्तते॥तत्कस्यहेतोः॥तथाहितेषांस्वभावोनसंविद्यतेयोविनिवर्तेत॥अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥यदिभगवन्धर्मधातुर्नविनिवर्ततेनतथतानभूतकोटिर्वि
निवर्ततेकिंपुनर्भगवन्नन्यद्रूपमन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिरेववेदनासंज्ञासंस्काराअन्यद्विज्ञानमन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिरन्यःस्कन्धधात्वायतनमन्यःप्रतीत्यसमुत्पादोन्यानिप्रतीत्य
समुत्पादांगानिअन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिरेवंयावदन्यत्सर्वधर्मालौकिकावालोकोत्तरावा॥सास्रवावाअनास्रवावा॥संस्कृतावाअसंस्कृतावाधर्माः॥अन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिः॥ ४०९
भगवानाह॥नसुभूतेन्यद्रूपमन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिरेववेदनासंज्ञासंस्काराअन्यद्विज्ञानमन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिर्नान्यःस्कन्धधात्वायतनमन्यःप्रतीत्यसमुत्पादान्यप्रतीत्यस:
मुत्पादांगानिनवनान्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिरेवंयावन्नान्यत्लौकिकालोकोत्तरावा॥सास्रवाअनास्रवावा॥संस्कृताअसंस्कृताधर्माःअन्योधर्मधातुरन्यातथतान्याभूतकोटिः॥एवंसकृपा
यथाहसुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥यदिभगवन्नान्यद्रूपंनान्योधर्मधातुर्नान्यातथतानान्याभूतकोटिर्नान्यैववेदनासंज्ञासंस्कारानान्यद्विज्ञानंनान्योधर्मधातुर्नान्यातथतानान्याभूतकोटिर्नान्यःस्कन्धधा
त्वायतनमन्यःप्रतीत्यसमुत्पादान्यप्रतीत्यसमुत्पादांगानिनवनान्योधर्मधातुर्नान्यातथतानान्याभूतकोटिर्यावन्नान्यत्सर्वधर्मालौकिकालोकोत्तरावा॥सास्रवाअनास्रवावा॥संस्कृताअसंस्कृताधर्माः॥नान्योधर्मधातुर्नान्यातथतानाना:

८२

नपृथग्विदन्नसमतायांहिसुभूतेनामनिमित्तपरिनिष्पन्नसुभूतेशरीरहातसत्वानाञ्चसमन्वागतायामवविदिर्द्धीगत्यकायामेवमत्रविदिर्द्धीगत्यतायामवायावदद्रावतगरावगन्यतायामविसमाधिसुभूतेभनगी

मस्सपृजादगवस्त्रेगानयसकुशलविरतविद्यावत्तिकविठुवर्म्मपृवा। महाकरुणायामवास्थायामहत्कायकृत्यायामवासानकिनिविशुनकवित्तसूतेति॥ यथापिनामसुभूतेतथागतनिर्म्मितादानन्दयातिजवदानकु

तयसुभूतेजिनवदानन्तंपरमानन्दवसन्याशमसत्वानांयविद्याभयपावत्सारग्रवानाग्रवसपृथग्सपृवतोतिकिकतोकालकृत्वयसंस्कृतास्सूतेपश्यवर्ण्णपूनकविविलिस्वति॥ नसुभूतेनथाम्यसर्वधर्म्माणांधर्म्मतत्रगंभसु

पुनिविद्धम्भवति॥ अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कथंपुनर्भगवन्सर्वधर्म्माणांधर्म्मतत्रगंभसुपुनिविद्धम्भवति॥ भगवानाह॥ यथापिसुभूतेनिर्म्मितस्समतादावाचायावागक्षयमासुभूतेसमतादावाभावप्यव

दनायांमहायांसत्वायांनपरिहानि॥ समतादावायां॥ रूपन्यायतनेषुसमतादावायांरूपमिथ्यसमतादायुष्मसमतादावायांरूपमिथ्यसमतादावायांचक्षुस्समतादावायांचक्षुरायतनेपिकपृथग्म्मसमतादावायांप्रभूतंनयपर्य्युत्थानयः

समतादावायांसमाग्रवानायवसपृथग्ग्समतादावातोलोकिकतोकाल्कृत्वपवर्म्मप्रसमतादावायांमा। एवंसमतादावायांमार्ग्गकृतसमतादावाय॥ एवंखलुसुभूतेनसर्वधर्म्माणांधर्म्मतत्रगंभसुपुनिविद्धम्भवति॥ स

सुभूतिराह। कथंपुनर्भगवन्निर्म्मितस्यमार्गभावना॥ भगवानाह॥ यामार्ग्गभावनामार्गस्यसमुदयनेवसंक्लिश्यतेनेवव्यवदायतनेवपञ्चगतिकेसंसारेदृश्यतेमासुभूतेनिरवा॥ तत्कथंभगवन्नाविसत्वामन

स्तारखभूकाचर्याविवियति॥ भगवानाह॥ किंमन्यसेसुभूतेरूपिनकथमगतनिर्म्मितस्यकिंविद्धम्मुसविपयत्यायमस्त्वागमानेवसंक्लिश्यतेनेववाव्यवदायतनेवंपञ्चगतिकेसंसारेदृश्यते॥ सुभूति

राह॥ नोहीदंभगवन्॥ भगवानाह॥ एवंखलुसुभूतेनिर्म्मितस्यकिंविद्धम्मुसविपयत्ययमस्त्वागमानेवसंक्लिश्यतेनेवव्यवदायतनेवपञ्चगतिकेसंसारेदृश्यते॥ भगवानाह॥ एवंखलुसुभूतेनसुभूतेसर्वधर्म्माणांधर्म्मतत्र

गंभसुपुनिविद्धम्भवति॥ अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ किंपुनर्भगवन्नार्वरूपाचिन्निर्म्मितायमम्भवति॥ सर्व्वावदनायांसहसर्व्वसंस्कृता॥ सर्वविहानन्निर्म्मितायमम्भवति॥ भगवानाह॥ सर्व्वसुभूते

सर्वा।

संस्कृतमेवाश्रवमेवासंस्कृतमेवाश्रवमेवेत्युक्तत्वाद्व्यवस्थानं ॥ अस्त्विति वादः ॥ यदि तर्हि मार्गवर्ज्जिताः संस्कृताः सास्रवा अनास्रवाः संस्कृतमार्गवर्ज्जितत्वादिति । कथन्निरोधं न मार्गवर्ज्जितं द्रव्यमापादितं तत्रापि नामसंस्कृ
तानां सास्रवत्वं संस्कृतदोषाणामित्युक्तं तत्त्वमनास्रवत्वं मार्गस्येत्युक्तं पश्चान्नाममार्गवर्ज्जितानां सास्रवत्वं संस्कृतानां मार्गसत्यं संस्कृतं सम्यक्काश्चाविर्यथा कि त्रिविधमसंस्कृतमित्यादय वर्णि
तं चान्त्रिविधं वर्णि । नानुक्तत्वात्सम्यक्काधिश्च सर्वं वामनाननतं विक्रमयुक्तत्वं ॥ सत्यं यद्युक्तं मार्गवर्ज्जितानां सविचारार्थमाज्ञानं यथा संस्कृता संस्कृतानां धर्माणां मार्गवर्ज्जितत्वं व्यवस्थानं स्थविरे ॥ तत्र वानाद ॥ किंप
नानुक्तं सामान्यमपि किं तत्र संस्कृतदोषाणामित्युक्तं सत्स्वनात्मिकत्वं न स्वलक्षणं कथितमिति वा नानुक्तं सम्यक्काधिविधि कृत्वा तत्कथं संस्कृतानां मस्तुहितिवादः ॥ अत्र संस्कृता मार्गवर्ज्जिताः संस्कृता इति
नानुगम्यते ॥ किं पुनः स सत्त्व संस्कृताः सर्वे धर्मास्तेषां मार्गश्च ॥ आहिकमस्त्वितिवादः ॥ नानुगम्यते नानुगम्यते ॥ किं पुनः सत्त्वसत्त्वत्वानि न मयकृतपक्षवादकृतदिनावात् संस्कृतानां धर्माणां कृतकत्वात्त्रिविध   ४७०
मिति वक्तव्यं तत्संस्कृतं मयकृतवाविष्णुधर्म्मा सासंस्कृतदेकनामिति संस्कृतानां संस्कृतानां धर्माणामिति संस्कृतिवादः ॥ नानुगम्यते नानुगम्यते ॥ एवं सत्त्वं संस्कृतवाविशेषात्सम्यक्सम्बन्धस्यात्मनिकायां च व
नस्त्वानां धर्माणामुदयादिति संस्कृतमुद्भवाभावादाय ॥ यद्वा आकाशमन्यतमपादाय यदि द्विगुण्यताममपादाय । आकाशमवादि द्विगुण्यताममपादाय । यावदस्त्वस्त्वावशून्यताममपादाय । आत्मनावनकवि
दोषनिविमनः यथकृतनकविद्वारनिवर्गययिकादानपायामिकायामयात्रवामिकायामाकिञ्चिदयामिकायामावीर्यायामिकायामाकाशानन्त्यायतनपायामिकायामाशुद्धपायामिकायामाद्यप्रथमध्यानं द्वितीयः
सा ध्यानं तृतीयध्यानं चतुर्थध्यानमित्याद्याकृतध्यायामामन्दिकायामाद्यकायामाकाशानन्त्यायतनसमापत्तिवाविज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिवाकिञ्चन्यायतनसमापत्तिवानव
संज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिवा । सत्त्वयायतनपूर्वा सम्यक्कृतामपूर्वा सम्यक्प्रयादपूर्वा अनुस्मृतिपूर्वा सपूर्वा व्यायाम सपूर्वा आर्य्याष्टाङ्गमार्गपूर्वा आर्य्यसत्यपूर्वा स्मृतिमाकामरवसपूर्वा नवा

विरुतिममन्यामलथेयंवरुगनामनिमिरुमिति।यद्गनूयम्मावदनावासंहवासंस्काराविहानम्भाष्ठीवायून्वावावानकवावादात्रिकावानेनयिकावागेर्यास्मानिकावायमलोकिकावादवावामनस्यावासंस्कः
नावावर्म्मावारत्तंकनावावर्म्मः॥अजन्मयेलिरुत्तंवासरुदागामिरुत्तंवाअनागामिरुत्तंवारर्हत्तंवायत्तकवडावाअन्नरुन्नसंयक्संवडावा॥सुपिस्तरवतयुन॥मरुत्तवस्तुकनिवर्म्मः॥मूर्त्तनामार्थनरत्वा।
नाममात्थमगत्तस्वंसंस्कृतन्कतवातपथजना॥सकृत्मन्वाविसत्तोमत्तमसत्वस्यप्रहायाविमिनायाअस्तन्नूयायकोगस्तानसत्त्वानिविवयगितिनिकत्वाय।गितुमममस्तिगमकनन्वामायेयंमायथमसत्वाविकत्वोगनो।
जमतिवस्तुनिसत्वावशून्यानदिशून्यसुवर्म्मसुपयुनाजहितिनिविगम।अयंरवत्तसत्वनवाविसत्वामदासत्वस्यप्रहायावमिनायांवनन्यायकोगस्तानसत्त्वानान्वर्म्मन्दगयति॥कतमत्तत्वनिमिरुंत्वन्मः
मत्तन्यत्तवातपथजना॥सकृत्मकतमतत्वनूयनिमिरुंश्चनूयनिमिरुंश्च।कतमस्तत्वनूयनिमिरुंयासिकिंक्षित्तत्वनूयमादाविकंवासूक्ष्मम्वाप्रणीतम्वामध्यम्वारविमातवावकश्मिकयवर्म्मं
सत्यत्वायिकत्वायदृशमिदमभ्युगनूयनिमिरुं।कतमत्वानूयनिमिरुंयापानिकानिविदुपायिवर्म्मावानिमिरुंअदिशयिकत्वो॥कगअजनयनीदमत्वानत्वनूयनिमिरुं।यत्रवातपथजना॥सकृत्मन्वाविस
त्तोमत्तसत्वस्यप्रहायाविमिकायांवनन्यायकोगस्तानसत्त्वान्निमिरुंनाविवस्यानिमिरुंश्चगोनिवगयतिपुनिस्थायतिकथवनिवगयतिपुनिस्थायति॥यथानन्तयंपतन्नीदन्निमिरुमिदंजनिमिरुमवंस्वत्त
सदृगवाविसत्वामदासत्वस्यप्रहायाविमिकायांवनन्त्वायकोगत्यानसत्तान्निमिरुंनाविवस्यानिमिरुंश्चगोनिवगयतिपुनिस्थगयति॥अथरवत्तायथासत्त्वनिरगवनकमनदवावनयायदिरगवनन्तत्वनमा
जवसत्ववर्म्मायद्गनामनिमिरुयत्रमा॥कथमस्तवनवाविसत्वामदासत्वस्यप्रहायाविमिकायांवनन्वासनावविशेषंगच्छति।कगतवसुवर्म्मसुपनांश्चविशेषविगमनिवगयति॥कगत्तसुवर्म्मसुये॥कु
शत्रेदमेरुमरुमिंयविपुनयति॥सत्वांश्चमाविवनियारुयति॥एवमकुरुगवानायुष्मन्कंसरुनिमनदवावनु॥एवंसरुगवन्नंरवियान्नायरुनिमिरुन्नसरुनयप्रहायाविमिनायांवनन्नाविस

गच यं निर्म्मितोपमं सर्व्ववेदनां सर्व्वसंज्ञा सर्व्वसंस्कारा सर्व्वविज्ञानं निर्म्मितोपमं [illegible] ह्यविगा। सुभूतिराह। कथं भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य पूर्व्वका भावविगा। यदि सर्व्वमिदं निर्म्मितोपमं सर्व्ववेदनां सर्व्वसंज्ञा स
र्व्वसंस्कारा सर्व्वविज्ञानं निर्म्मितोपमं निर्म्मितस्य बोधिसत्त्वस्यैवं वेदनां संज्ञा संस्कारा विज्ञानं न संभूतं। केन बोधिसत्त्वो दानं न पेक्ष्य गतिकः संसारगाय कथं तासां सत्त्वान्यति भावयति। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते
कश्चित् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पूर्व्वं बोधिसत्त्वचर्यां चरता कश्चित्सत्त्व उपलब्धो यं न काङ्क्षा भावयति स्थित्वा न वायमत्ता का कामनस्य परस्य वा परस्य वा। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। भगवानाह। एवमेव सुभूते
बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न कश्चित्सत्त्व उपलब्धो यं स्वयं धारकः सन् निर्म्मापयति केवलं सत्त्वाः। कथं दितः न बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्मा निर्म्मितोपमा माहामाद्यस्था विदिता एवं संयत बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्य
पूर्व्वका भावविदितव्या भवति। सुभूतिराह। यदि भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्व्वधर्म्मा निर्म्मितोपमा माहामाद्यस्था विदिता। कस्यार्थे बोधिसत्त्वो महासत्त्वः षट्सु पारमितासु चरति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति सत्त्वान् परिपा
चयति स्म समायुक्त्य यस्य मायाविद्य सम्यक् सिद्धिं गत्वा बोधिसत्त्वः स्वयं धर्म्मानुबोधिसत्त्वानां परिपाचयति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। यदि सुभूते सत्त्वाः
स्वयमेव निर्म्मितोपमान् सर्व्वधर्म्मान् जानीयुर्न बोधिसत्त्वो महासत्त्वः कल्पान् संख्येयान् सत्त्वानामर्थाय बोधिसत्त्वचर्यां चरेत्। यस्मात्तर्हि सुभूते सत्त्वाः स्वयमेव निर्म्मितोपमान् सर्व्वधर्म्मान्न जानन्ति। तस्माद्बोधि
सत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वान् संख्येयान् कल्पान् षट्पारमितासु स्थापयित्वा परिपाचयति। अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् सर्व्वधर्म्मा निर्म्मितोपमाः
कुत्र भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वान् स्थापयति। भगवानाह। नाम निर्मिते सुभूते सत्त्वाः स्थिताः तान् निरुक्त्या किं तया मायाकाय। नामा बोधिसत्त्वो महा
सत्त्वः स्थापयति नामनिर्म्मितोपमं च नाम निर्मिते इत्यात्तयति। अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कतमद् भगवन् नामकं न निर्मितं। भगवानाह। आगन्तुका मम नाम मध्ययं यद्वा नाम न निर्मितं नि

न्यवद्धर्म्माशास्तृभूमिराह ॥ आह भगवन् । भगवानाह ॥ यदनेनायिक सुभूते पर्यायेणोच्यते वेदितव्यं ज्ञानिमित्तसञ्ज्ञया मनसिकाराः । सर्वधर्म्मा स्वलक्षणशून्यता भूमिक्रमा सो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतायां भवि
वर्द्धनयस्य नवक्रियाया न मिताक्लिष्टस्थविरस्थानेश्वरस्तिर्वसमाप्तेश्वरस्तिरियानुप्याप्रमाणपरिहरिश्वरस्तिस्सम्प्युत्पनेश्वरस्तिस्तमप्रमुत्तलेश्वरस्तिसिद्धिपादेश्यवत्तिरिन्द्रियेश्यस्कलिवतेश्चकरिया
अङ्गयायां स्वांगमार्गेस्तथातम शून्यतया यावद्दिग्धा शून्यतया अध्यात्मसर्वदिग्धा शून्यतया यावद्दशावसत्त्वशून्यतया आर्यसत्येश्वरस्तिसिद्धिवस्तिर्विमोक्षेर्नवस्तिरनुपूर्वविहारसमापत्तिरिश्वरस्तिसर्व
समाधिरिश्वरस्तिर्वसत्त्वशोमस्वेदगवत्तवेशमानयेषुतिशीर्विदावशिकेर्बुद्धधर्म्मसन्नाकनयायाया यावन्सर्वबुद्धधर्म्मविवर्द्धनशून्यतायां विमोक्षमुखस्वसत्त्वनेशानशून्यतानिमित्ते विमोक्षमुखस्वसत्त्वनेशानशून्यतमप
णिहितं विमोक्षमुखस्वसत्त्वनेशानशून्यतां नुयुगित्विर्विमोक्षमुखस्वभूमिक्रमासो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पञ्चभूपादानस्कन्धेषु भूमिक्रमाः दशस्वायतनेषु भूमिक्रमाः अष्टादशस्वधातुषु भूमिक्रमाः चतुर्ष्वार्यसत्येषु भूमि
क्रमाः द्वादशसु अङ्गेषु प्रतीत्यसमुत्पादभूमिक्रमाः अध्यात्मशून्यतायां भूमिक्रमाः बहिर्द्धाशून्यतायां भूमिक्रमाः अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायां भूमिक्रमाः यावदभावस्वभावशून्यतायां भूमिक्रमाः दशसु पारमितासु भूमि
क्रमाः द्वादशसु ध्यानेषु भूमिक्रमाः एवं चतुःस्मृत्युपस्थानेषु भूमिक्रमाः सम्यक्प्रहाणेषु समाधिरिद्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु भूमिक्रमाः अप्रमाणध्यानरूप्येषु विमोक्षसमाधिसमापत्तिषु अभिज्ञासु भूमिक्रमाः एवं सर्वदिक्षु भूमिक्रमाः दशसु
भादशसु बोधिसत्त्वभूमिषु भूमिक्रमाः सर्वधर्म्मसमतायां भूमिक्रमाः यावद्बुद्धधर्म्मेषु भूमिक्रमाः । प्रथमायां भूमौ स्थित्वा विमोक्षसमाधिसमापत्तिः यावन्नेन मुखभूमिक्रमाः एवं सर्वदिक्षु भूमिक्रमाः दशसु
तथागतवल्लभूमिक्रमाः बहुभूवेशानयेषु भूमिक्रमाः विशत्पश्चात्सर्वविद्भूमिक्रमाः सप्तदशस्वावनिकार्यबुद्धधर्म्मभूमिक्रमाः ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो
महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् तेन संप्रयुज्य पादानस्कन्धेषु भूमिक्रमाः ॥ भगवानाह ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् एवं पूर्वं जानाति । यथा न रूपसत्त्वायतनं यथा न रूपं चित्तनं यावन्न
यंसुकथना ॥ कथं पूर्वं प्रजानाति ॥ सत्यकाच्छिद्रकस्थानेन कानकस्थकया धार्विनाम कनपिस्तुप्रसाद ॥ एवं न पूर्वं प्रजानाति । कथं न पश्यत्यादयो योगप्रजानाति । नापि न यं कश्चिदागच्छति नापि न पूर्वं

१०२

तैमसत्त्वाविघातयसमयगमिष्यन्त्वयनांश्चविघातयन्त्यायाश्चयतश्चखलुसुभूतेबोधिसत्त्वामहासत्त्वेनप्रज्ञापारमितायांचरताध्यानपारमितांपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। वीर्यपारमितांपरिपूरयितुकामेनानि:
मित्तीकृत्ययोगेन। क्षान्तिपारमितांपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। शीलपारमितांपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। दानपारमितांपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। ध्यानानिपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेनाप्रमाणाः
परिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। आरूप्यसमापत्तीःपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गान्परिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। आर्यसत्यानिपरिपूरयितुकामेनानि
मित्तीकृत्ययोगेन। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानुपूर्वविहारसमापत्तीःपरिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। समाधिविमोक्षान्परिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। दशतथागतबलानिचत्वारिवैशारद्यानिचतस्रःप्र
तिसंविदः अष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्परिपूरयितुकामेनानिमित्तीकृत्ययोगेन। सर्वज्ञतां कुशलान्धर्मान्परिपूरयितुयायवानायकृतास्त्वधर्मेषुनियायावयत्वानिमित्तीकृत्ययोगेन। एवंखलुसुभूतेनवधर्मैर्निमित्तमर्तविषयदनाऽ ४०२
बोधिसत्त्वसर्वधर्माःपुनरेवबोधिसत्त्वामहासत्त्वसत्त्वानामर्थमकरिष्यत्यतश्चसुभूतेऽनागतेऽध्वनिसर्वधर्मायस्मान्निमित्तकृतास्तस्मान्सुभूतेशमनन्तिकाबोधिसत्त्वामहासत्त्वसमहासत्त्वप्रज्ञापारमितायांचरन्सत्त्वा
नामर्थंकरोति। अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदिभगवन्सर्वधर्माअनिमित्ताअनुपलम्भयाशमनन्तिकाबोधिसत्त्वोभगवान्नग्रहणांकरोति। रूपमाग्रवाधर्मारूपमप्यनाग्रवाधर्मारूपमसा:
स्रवाधर्मारूपमनास्रवाधर्मारूपंलौकिकावधर्मारूपंलोकोत्तराधर्मारूपमसावद्याधर्मारूपमनवद्याधर्मारूपंसंस्कृताधर्मारूपमसंस्कृताधर्मारूपंश्रावकधर्मारूपंप्रत्येकबुद्धधर्मारूपमबो
धिसत्त्वधर्मारूपंबुद्धधर्माःएवंसुभूतेभगवानायुष्मन्तंसुभूतिमेतदवोचत्। तत्किंमन्यसेसुभूतेऽनुपायान्निमित्तमन्योऽश्रावकधर्माःसुभूतिराह। नोभगवन्। भगवानाह। तत्किंमन्यसेसुभूतेऽन्यदानि
मित्तमन्यप्रत्येकबुद्धधर्माःसुभूतिराह। नोभगवन्। भगवानाह। तत्किंमन्यसेसुभूतेऽन्यदानिमित्तमन्यबोधिसत्त्वधर्माःसुभूतिराह। नोभगवन्। भगवानाह। तत्किंमन्यसेसुभूतेऽन्यदानिमित्तम:

वनशून्यः॥ एवं गन्धरसस्प्रष्टव्यधातवः॥ धर्मधातुर्धर्मधातुस्वभावेन शून्यः॥ चक्षुर्धातुश्चक्षुर्धातुस्वभावेन शून्यः॥ एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायधातवः॥ मनोधातुर्मनोधातुस्वभावेन शून्यः॥ चक्षुर्वि-
ज्ञानधातुश्चक्षुर्विज्ञानधातुस्वभावेन शून्यः॥ चक्षुःसंस्पर्शधातुश्चक्षुःसंस्पर्शधातुस्वभावेन शून्यः॥ चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाधातुश्चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाधातुस्वभावेन शून्यः॥ एवं श्रोत्रघ्राणजि-
ह्वाकाया मनोधातुर्मनोधातुस्वभावेन शून्यः॥ मनोविज्ञानधातुर्मनोविज्ञानधातुस्वभावेन शून्यः॥ मनःसंस्पर्शधातुर्मनःसंस्पर्शधातुस्वभावेन शून्यः॥ मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाधातुर्मनःसंस्पर्शप्र-
त्ययवेदनाधातुस्वभावेन शून्यः॥ पृथिवीधातुः पृथिवीधातुस्वभावेन शून्यः॥ एवमब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुराकाशधातुर्विज्ञानधातुर्विज्ञानधातुस्वभावेन शून्यः॥ प्रतीत्यसमुत्पादः प्रतीत्यसमुत्पा-
दस्वभावेन शून्यः॥ अविद्या अविद्यास्वभावेन शून्या॥ एवं संस्कारा विज्ञानं नामरूपं षडायतनं स्पर्शो वेदना तृष्णोपादानं भवो जातिर्जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा जरामरण॥
शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः स्वभावेन शून्याः॥ कथमायतनानि प्रजानाति॥ इहाध्यात्मिका धर्मा अध्यात्मिकैर्धर्मैः शून्याः॥ बाह्या बाह्यैर्धर्मैः शून्याः॥ कथं सत्यानि प्रजानाति॥ इह दुःख-
सत्यं प्रजानाति। आर्यसत्यं प्रजानाति। दुःखयतो विनिर्मुक्तमार्यसत्यं प्रजानाति। समुदयतो विनिर्मुक्तमार्यसत्यं प्रजानाति। एवं समुदयं भवति निरोधं भवं दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदं॥ अथ
खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ यदि भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्निमान् धर्मान् नैवोपलभते न समनुपश्यति न प्रजानाति। तदा ननु भगवन् धर्मधातुर्विकोपितो भवति॥ भ-
गवानाह॥ विकोपितः सुभूते धर्मधातुः स्याद्यदि धर्मधातुविनिर्मुक्तोऽन्यः कश्चिद्धर्मः स्यात्। न तु सुभूते धर्मधातुविनिर्मुक्तोऽन्यः कश्चिद्धर्म उपलभ्यते। यद्युपलभ्यते स्याद्धर्मधातुर्विकोपितो नाम स्या-
त्। न हि सुभूते तथागता श्रावका प्रत्येकबुद्धा वा धर्मधातुविनिर्मुक्तोऽन्यः कश्चिद्धर्म उपलभ्यते॥ अनुपलभ्यत्वान्नोपलभ्यते यदि धातुविनिर्मुक्तोऽन्यः कश्चिद्धर्म उपलभ्यते॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन

क्षिद्गच्छति कुतश्चिदागमनतां न क्वचिद्गमनतां। एवं खलु सुभूते रूपस्योत्पादव्ययौ प्रजानाति। कथं रूपस्य तथतां प्रजानाति। यथा तथता न निरुध्यते नागच्छति न गच्छति। न संक्लिश्यते न व्यवदायते न हानिर्न
वृद्धिरेवं तथतां प्रजानाति। अपि तु खलु सुभूते रूपतथतैव सा यस्मात् तथता तथत्वेन। नैव सा वितथता न अन्यथता। एवं रूपस्य तथतां प्रजानाति। कथं वेदनां प्रजानाति। यथापि नाम उदकबुद्बुदा विक्रका उत्प
द्यन्ते चानिरुध्यन्ते च। एवं वेदनां प्रजानाति। कथं वेदनाया उत्पादव्ययौ प्रजानाति। न तस्याः कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति। एवं वेदनाया उत्पादव्ययौ प्रजानाति। कथं वेदनायास्तथतां प्रजानाति। सापि तथता
अवितथता अनन्यतथता। एवं वेदनायास्तथतां प्रजानाति। कथं संज्ञां प्रजानाति। यथापि नाम मरीच्या मृदकान्तारे सलिलकनया नायत्र सा। एवं संज्ञां प्रजानाति। कथं संज्ञाया उत्पादव्ययौ प्रजानाति। न सा कु
श्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति। एवं संज्ञाया उत्पादव्ययौ प्रजानाति। कथं संज्ञायास्तथतां प्रजानाति। सापि तथता वितथता अनन्यतथता। एवं संज्ञायास्तथतां प्रजानाति। कथं संस्कारान् प्रजानाति॥ ४१३
यथापि नाम कदल्याः सारो न लभ्यते। एवं संस्कारान् प्रजानाति। कथं संस्काराणामुत्पादव्ययौ प्रजानाति। न कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति। एवं संस्काराणामुत्पादव्ययौ प्रजानाति।
कथं संस्काराणां तथतां प्रजानाति॥ सापि तथता अवितथता अनन्यतथता। एवं संस्काराणां तथतां प्रजानाति। कथं विज्ञानं प्रजानाति। यथापि नाम मायाकारनिर्मितं चतुरङ्गं बलकायं एवं विज्ञा
नं प्रजानाति। कथं विज्ञानस्योत्पादव्ययौ प्रजानाति। न कुतश्चिदागच्छति न क्वचिद्गच्छति। एवं विज्ञानस्योत्पादव्ययौ प्रजानाति। कथं विज्ञानस्य तथतां प्रजानाति। सापि तथता अवितथता
अनन्यतथता। एवं विज्ञानस्य तथतां प्रजानाति॥ कथं रूपायतनं प्रजानाति। रूपायतनं रूपायतनस्वभावेन शून्यमेवं शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यायतनानि। धर्मायतनं धर्मायतनस्वभावेन
शून्यं। चक्षुरायतनं चक्षुरायतनस्वभावेन शून्यं। एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायायतनानि। मन आयतनं मन आयतनस्वभावेन शून्यं। कथं रूपधातुं प्रजानाति। रूपधातू रूपधातुस्वभा

प्रज्ञापारमितायां चरता धर्म्मधातौ शिक्षितव्यं ॥ अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । धर्म्मधातौ भगवं शिक्षमाणः दानपारमितामसत्वेन मत्वा सत्वेन किं शिक्षितं भवति । भगवानाह । धर्म्मधातौ शिक्ष

माणेन बोधिसत्वेन महासत्वेन सर्व्वधर्म्मेषु शिक्षितं भवति ॥ तत्कस्य हेतो । तथा हि शारद्वतीपुत्र सर्व्वधर्म्मा धर्म्मधातुः ॥ शारिपुत्र आह ॥ कतमेन पर्यायेण भगवन् सर्व्वधर्म्मा धर्म्मधातुः ॥ भगवानाह ॥ असंस्कृतो धा

तुरेवं खलु शारद्वतीपुत्र बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षमाणेन धर्म्मधातौ शिक्षितं भवति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भगवन् सर्व्वधर्म्मा धर्म्मधातुस्तत्किं बोधिस

त्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां शिक्षितव्यं । ध्यानपारमितायां शिक्षितव्यं । वीर्यपारमितायां शिक्षितव्यं । क्षान्तिपारमितायां शिक्षितव्यं । शीलपारमितायां शिक्षितव्यं । दानपारमितायां शिक्षित

व्यं । रूप्यकाय्यां शिक्षितव्यं । आकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तौ आकिंचन्यायतनसमापत्तौ नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तौ शिक्षितव्यं । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधौ ।

शिक्षितव्यं । किं सर्व्वधर्म्मशून्यतासु शिक्षितव्यं । विमोक्षमुखसमाधिष्व[illegible]षु शिक्षितव्यं । स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु शिक्षितव्यं । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिक ४१४

बुद्धधर्म्मेषु शिक्षितव्यं । महाकरुणायां शिक्षितव्यं । षडभिज्ञासु शिक्षितव्यं । स्रोतआपत्ति[illegible]निष्यन्दफलेषु शिक्षितव्यं । प्रत्येकबुद्ध[illegible]निष्पत्तिफलेषु शिक्षितव्यं । क्षत्रियमहाशालकुलेषूपपत्तौ

शिक्षितव्यं । ब्राह्मणमहाशालकुलेषूपपत्तौ शिक्षितव्यं । गृहपतिमहाशालकुलेषूपपत्तौ शिक्षितव्यं । चातुर्म्महाराजकायिकानां देवानां सभागतायामुपपत्तौ शिक्षितव्यं । त्रयस्त्रिंशानां यामानां तुषितानां

निर्म्माणरतीनां परनिर्म्मितवशवर्त्तिनां ब्रह्मकायिकानां ब्रह्मपुरोहितानां महाब्रह्मणां परीत्ताभानामप्रमाणाभानामाभास्वराणां परीत्तशुभानामप्रमाणशुभानां शुभकृत्स्नानामनभ्रकानां पुण्यप्रसवानां बृहत्फलानां शुद्धावा

सानामतपानां सुदृशानां सुदर्शनानामकनिष्ठानां देवानां सभागतायामुपपत्तौ शिक्षितव्यं । न च तत्रोपपत्तौ शिक्षितव्यं । आकाशानन्त्यायतनानां विज्ञानानन्त्यायतनानामाकिंचन्यायत

नानीनेवसंज्ञायतनानांऽयपलत्यभिसंस्कितव्यं। किं प्रथमध्यानस्यादभिसंस्कितव्यं। द्वितीयतृतीयचतुर्थध्यानं ४ मयष्ठसफमंरस्य मनवमकिंदशमध्यानस्यादभिसंस्कितव्यं। किं श्रावकत्वमीवाप्रत्येकबु-
द्धत्वमीवाबोधिसत्वत्वमीवासत्वपरिपाकं वा बुद्धक्षेत्रपरिशोधनं वाधर्मचक्रवासीमस्वबुवाभिसंस्कितव्यं। किं प्रतिसंवित्त्वमभिसंस्कितव्यं। किं बोधिमार्गमभिसंस्कितव्यं। अत्र बोधिमार्गेऽभिक्रमात्मेन सर्वधर्माः सर्वा-
कारेणाकारयानचरतगवन्धर्मधातावविभविकल्पस्यास्तस्मात्तादि वरतगवन्बोधिसत्वो महासत्वो विपर्यासमूलेनात्रसर्वत्रप्रयचरतकस्यादकानेदिरुतगवन्धर्मधातावविभविकल्पत्यानयधर्मधातोरनूर्यन
वेदनानसंज्ञानसंस्कारानविज्ञानेनवान्यत्रूपाद्धर्मधातुर्नान्यत्र वेदनायानान्यत्र संज्ञायानान्यत्र संस्कारेभ्यानान्यत्र विज्ञानाद्धर्मधातुः रूपमेव धर्मधातुः धर्मधातुरेव रूपं वेदनैव धर्म-
धातुर्धर्मधातुरेव वेदना संज्ञैव धर्मधातुर्धर्मधातुरेव संज्ञा संस्कारा एव धर्मधातुर्धर्मधातुरेव संस्काराः। विज्ञानमेव धर्मधातुर्धर्मधातुरेव विज्ञानं। यथमसत्थेमयविवर्ते कृतं कथास-
र्वधर्माज्ञातव्याः। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत्सुभूते एवमेतद्यथावदसि। रूपमेव धर्मधातुर्धर्मधातुरेव रूपमेव वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानमेव धर्मधातुर्धर्मधा-
तुरेव विज्ञानं। यदि पुनः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्प्रज्ञापारमितायां चरन्न कश्चिद्धर्मं धर्मधातुर्विनिर्मुक्तं पश्यन्नानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं प्रतिष्ठते तद्प्रज्ञापारमितायामेव बोधिस-
त्वो महासत्वः श्चरन्सर्वधर्मानान्यधर्मधातुं यथाभूतं प्रजानाति। स तस्यां बोधिसत्वो महासत्वः षट्प्रज्ञापारमितायां चरन्सर्वधर्मानान्यधर्मधातुमवज्ञात्वाऽनामिकानां सर्वधर्माणामसंकेतं न दशयतो
दं रूपं २ मे व वेदनासंज्ञासंस्कारा ३ इदं विज्ञानं २ मस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः ४ प्रतीत्यसमुत्पादांगानि २ माः ६ पारमिताः २ मानि शून्यतामुखानि २ मे बोधिपक्षधर्माः २ मान्यार्यस-
त्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानदीमुखानि २ मानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि २ मा अभिज्ञा २ मेदशतथागतबलानि चत्वारिप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माः २ यमनुत्तरासम्यक्संबोधिः

यि४॥ ७ ॥स्तुतिसंक्रमण्यवदानस्थाननिवर्त्तनकर्म॥ ० ॥तद्यथापिनामसुहृत्तदक्षामात्याकाश्मायाकाकंवासीवासकिंचिद्दवद्धयमधिष्ठायविविधानिनूयनतानिदर्शयन्त॥स्त्रीविग्र
दंवायूनूपविग्रदंवादकि विग्रदंम्वाकूष्मविग्रदस्मावतीवर्द्धविग्रदंवाउग्रानातिवा।नगनाधानिवाज्ञानामनमनीयानिवानदीनमशीयकम्वायूक्षि।निशीनमशीयकंम्वा।तेत्रविवि
धान्यान्कनक्षानिदर्शयन्त।यूथधूपगन्धमाल्यगन्धाश्वस्वादनीयम्वाराजनीयंवादर्शयन्तमदनागीतवादितनत्तनमयन्त।दानंवादर्दशीलंवानक्तनूक्षाकिम्वासंपादयमानावीर्यम्वानर
मोक्षोध्यानम्वासमापद्यमानश्यक्ताम्वारावयन्तरतृोरिनाकाये४कीययमराभानकूतानिवाप्रोक्षगमराभानकूतानिवामूत्पतिमराभानकूतानिवादर्शयवाउम्मराजकायिकाम्वादेवान्द
र्शयन्त।मूमनूस्वादर्शयकुयस्त्रिंशांवादेवान्दर्शयन्यामाम्कुषितान्निर्माणरतीन्यपनिर्मितवशवर्त्तिनोब्रह्मकायिकांब्रह्मपूरोहितान्महाब्रह्मणो४श्रीलाभानप्रमाणाभानाभस्वरान्यरीत्तशुभानप्र ५०१
माणशुभाञ्छुभकृत्स्नानानभ्रकान्पुण्यप्रसवान्वृहत्फलानवृहान्तपानसुदृशान्सुदर्शनानकनिष्ठान्देवान्दर्शयदाकाशानन्त्यायतनानिवाविज्ञानानन्त्यायतनान्म्वाआकिञ्चन्यायतनान्वा
नैवसंज्ञानासंज्ञायतनानन्दवानवादर्शयदनूपित४योतआपन्नान्वासकृदागामिनोवानागामिनोवार्हतोवाप्रत्येकबुद्धांवायथबोधिसत्वामहासत्वाप्रथमचित्तोत्पादमुपादायदानपारमितायांचरन्ति
शीलपारमितायांचरन्ति क्षान्तिपारमितायांचरन्ति।वीर्यपारमितायांचरन्ति।ध्यानपारमितायांचरन्ति।प्रज्ञापारमितायांचरन्ति।यावद्दशभूमिषुचरन्ति।बोधिसत्त्वन्यामंअवक्रामन्तिअवैवर्त्ति
काभूमिनिर्हरन्ति।बोधिसत्त्वविकूर्वितंकुर्वन्ति।सत्वांपरिपाचयन्ति।बुद्धक्षेत्रंपरिशोधयन्ति।ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वविक्रीडन्ति।तथागतबलानिनिष्पादयन्ति।बोधिमण्डानिवा

प्रतिसंविदायामसंमैत्रीम्वा महाकरुणाम्वा नियोदयन्ति । तानप्यादर्शयन्तु । सर्वाक्षिप्रत्ययस्यपि पूर्व्वं स्वावृद्धविग्रहमादर्शयन्तु वा न पृथग्जनाः सत्वा एवं जानीयुः सत्याय वस्तुमिक्षि तावत्कायेम

नुष्यरूपं वशोपरतं कत्वाति । यदृशो नं जतंतं नमयति विविधरूपमादर्शयति । यावद्बुद्धविग्रहं वा विमलतमं यथातथागतं वसमनुष्या तवान्ति । यच्छिक्षामभावितानि पूना रूपं यथामीमां सया सत्वाय

वात्क्ष्यामवस्तुवति । आश्चर्यमिदमद्भुतं धर्म्मानवारकश्चिद्धर्म्मो पलभ्यते । अथ च समनुपश्यन् संजानयदमवर्त्तं विद्यमानमुपलभ्य अनुपालमयति । तत्राशयस्तुन रूपं वलयेद यश्चिन्नं वज्रनाड व्यसंक्षी । एवम

वमरत्न त्वाभिसत्वा मत्वा महासत्वः प्रज्ञापारमितायांश्चरन्न कश्चिद्धर्म्मं धात्वा विनिर्मुक्तं समनुपश्यति । प्रज्ञापारमितायांश्चरन्नुपायकौशल्येन । नवसत्वमयस्त्वरता नवसत्वप्रक्षेपि ॥ स्तुतिमीसनको ॥

सत्वार्थयाथात्म्यन्निर्वेधेवनकर्म्मा॥ ७ ॥ आत्मना च दानं ददाति । परांश्च दाने नियोजयति । दानस्य च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये दानं ददति तांश्च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः । आत्मना च शीलं

न्क्रामिय वाप्यशील प्रतिष्ठापयति शीलस्य च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये शीलं न रक्षन्ति । तांश्च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः । आत्मना च क्षान्तिं संपादयति परांश्च क्षान्त्यां नियोजयति । क्षान्त्याश्च वर्ण्णं भा

षते । ये चान्ये क्षान्तिं संपादयन्ति । तांश्च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः । आत्मना च वीर्य्यमारभते । परांश्च वीर्य्ये नियोजयति । वीर्य्यस्य च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये वीर्य्यमारभन्ते तांश्च वर्ण्णवादी भव

ति समनुज्ञः । आत्मना च ध्यानं समापद्यते । परांश्च ध्याने प्रतिष्ठापयति । ध्यानस्य च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये ध्यानं समापद्यन्ते । तांश्च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः । आत्मना च प्रज्ञां भावयति परांश्च प्रज्ञा

यां नियोजयति । प्रज्ञायाश्च वर्ण्णं भाषते । ये चान्ये प्रज्ञां भावयन्ति तांश्च वर्ण्णवादी भवति समनुज्ञः । स्तुतिषट्पारमितानिवर्गनकर्म्मा॥ ७ ॥ आत्मना च दशकुशलांकर्म्मपथान्समादाय वर्त्तते परांश्च

दशकुशलेषु कर्म्मपथेषु समादापयति दशानां च कुशलानां कर्म्मपथानां वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये दशकुशलान् कर्म्मपथान् समादाय वर्त्तन्ते तेषां च वर्ण्णवादी च भवति समनुज्ञश्च । आत्मना च पञ्चशिक्षापद
समादाने वर्त्तते परांश्च पञ्चशिक्षापदसमादाने समादापयति । पञ्चानां च शिक्षापदानां वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये पञ्चशिक्षापदसमादाने वर्त्तन्ते तेषां च वर्ण्णवादी च भवति समनुज्ञश्च । आत्मना च पञ्चशिक्षापद
समादाने वर्त्तते परांश्च पञ्चशिक्षापदसमादाने समादापयति पञ्चानां च शिक्षापदानां वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये पञ्चशिक्षापदसमादाने वर्त्तन्ते । तेषां च वर्ण्णवादी च भवति समनुज्ञश्च । आत्मना चार्याष्टा
ङ्गसमन्वागतं पोषधमुपवसति । परांश्चार्याष्टाङ्गसमन्वागते पोषधे समादापयत्यार्याष्टाङ्गसमन्वागतस्य पोषधस्य वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये आर्याष्टाङ्गसमन्वागतं पोषधमुपवसन्ति । तेषां च वर्ण्णवा
दी च भवति । समनुज्ञश्चात्मना च प्रथमध्यानानुपूर्व्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानाद्वीमुखानि समापद्यते परांश्च प्रथमध्यानानुपूर्व्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानाद्वीमुखेषु नियोजयत्यप्रमाणध्यानानुपूर्व्य ५१९
विमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानाद्वीमुखानां च वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये प्रथमध्यानानुपूर्व्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानाद्वीमुखानि समापद्यन्ते । तेषां च वर्ण्णवादी च भवति समनुज्ञश्चात्मना च सप्तत्रिंश
द्बोधिपक्ष्यान् धर्म्मान् भावयति । परांश्च सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्येषु धर्म्मेषु नियोजयति । सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्याणां धर्म्माणां वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्येषु धर्म्मेषु प्रवर्त्तन्ते । तेषां च वर्ण्णवादी च भ
वति समनुज्ञश्चात्मना च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भावयति । परांश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु नियोजयति । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानां च वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भा
वयन्ति । तेषां च वर्ण्णवादी च भवति समनुज्ञश्च । आत्मना च चत्वार्यार्यसत्यानि भावयति । परांश्च चतुर्ष्वार्यसत्येषु नियोजयति । चतुर्ण्णां चार्यसत्यानां वर्ण्णं भाषते । ये पि चान्ये चत्वार्यार्यसत्यानि भावयन्ति । ते

यां च वर्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च चत्वारि ध्यानान्युत्पादयति यरांश्च चत्वारि ध्यानानि उत्पादयति । चतुर्णां च ध्यानानां वर्णं भाषते । ये चान्ये चत्वारि ध्यानान्युत्पादयन्ति । तेषां च वर्णवादी भवति समनु-
ज्ञः ॥ आत्मना च दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकान् बुद्धधर्म्मान् भावयति । परांश्च दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु नियोजयति । दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्माणां च वर्ण-
म्भाषते । ये चान्ये दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान् भावयन्ति । तेषां च वर्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च महाकरुणां भावयति परांश्च महाकरुणायां नियोजयति । महाकरुणायाश्च वर्णं
भाषते । ये चान्ये महाकरुणां भावयन्ति । तेषां च वर्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ आत्मना च द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनानि निष्पादयति । परांश्च द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनेषु
नियोजयति । द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनानां च वर्णं भाषते । ये चान्ये द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनानि निष्पादयन्ति । तेषां च वर्णवादी भवति समनुज्ञः ॥ ७ ॥ सुभूति
बुद्धमार्गे निवर्त्तनकर्म्म ॥ ⊛ ॥ यदि सुभूते अनधर्म्मेणोपेतः यथा पूर्वं कथायश्चाकारमध्येन बोधिसत्वो महासत्वोऽनुपायकौशलेन धर्म्मे भावयति । न सत्वांश्च परिपाचयति ॥ यस्मात्तर्हि सुभूते तस्य धर्म्मस्थितु
यथैव पूर्वं तथैव पश्चात् तथैव मध्ये । तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः षट्प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वानामर्थाय बोधिसत्वचर्य्यां चरति । सुभूतिराह ॥ यदि भगवन् बोधिसत्वकस्तथा सत्वाना-
य सत्यतो न च सत्वपुद्गलः । कस्माद् भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः षट्प्रज्ञापारमितायां चरति । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । आत्मकोटिं सुभूते अप्रमाणीकृत्य बोधिसत्वो महासत्वः
षट्प्रज्ञापारमितायां चरति । यदि सुभूते अन्यात्मकोटिः स्यादन्या सत्वकोटिर्न बोधिसत्वो महासत्वः षट्प्रज्ञापारमितायां चरति । यस्मात्तर्हि सुभूते नान्यात्मकोटिर्नान्या सत्वकोटिस्तस्मा ।

बोधिसत्वो महासत्वः सत्वानामर्थाय प्रज्ञापारमितायां चरति। प्रज्ञापारमितायां सुभूते बोधिसत्वो महासत्वश्चरन्न भूतकोटिं विकोपयत्यथ च सत्वान् भूतकोटौ प्रतिष्ठापयति। एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्त-
मेतदवोचत्। यदि भगवन् भूतकोटिः सत्वकोटिः किंपुनर्भगवन् भूतकोटिर्भूतकोटौ प्रतिष्ठिता। न ततः स्वभावः स्वभावे स्मिन् प्रतिष्ठिता। न च स्वभावे स्वभावः स्मिन् प्रतिष्ठिता। तत्कथं बोधिसत्वो
महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वान् भूतकोटौ प्रतिष्ठापयति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। न सुभूते भूतकोटिर्भूतकोटौ प्रतिष्ठिता। न च स्वभावः स्वभावस्मिन् प्रतिष्ठिता। अपि तु
खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन सत्वान् भूतकोटौ प्रतिष्ठापयति। न चान्या भूतकोटिर्न चान्या सत्वकोटिर्विनिर्दिश्यते। भूतकोटिश्च सत्वकोटिश्चाद्वयमेतद-
द्वैधीकारं॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कतमद्भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानामुपायकौशल्यं येन समन्वागतो बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वान् भूतकोटौ प्रतिष्ठा-
पयति न च भूतकोटिं विकोपयति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय सत्वान् दाने प्रतिष्ठापयति। दाने
प्रतिष्ठाप्य च सत्वेभ्यो दानस्य पूर्वाकायताकर्मावक्ष्य यथैव तद्दानं पूर्वाकृतः शून्यमपदानं कृतः शून्यमथ कृतः शून्यं कृतकथा तद्दानं रूपं समपि शून्यं दयमपि शून्यं दानयति दापि शून्यं दायकोऽपि दायकस्वभा-
वेन शून्यः प्रतिग्राहकोऽपि प्रतिग्राहकस्वभावेन शून्यः। एवं कुरुत यूयं सर्वे एते धर्मा भूतकोटावन्तर्विशन्ति। मा वो न्यदानं मन्यध्वं मा शून्यदानयुक्तिं मन्यध्वं मा संदानं न रूपं मन्यध्वं मा नैव प्रतिग्राहकं मन्यध्वं मा
सन्यां भूतकोटिं मन्यध्वं यतः स्वं कुरुत पूजनां न दानं मन्यध्वं मा नान्यं दानं यतिं मन्यध्वं मा नान्यं दानं रूपं मन्यध्वं मा नान्यं प्रतिग्राहकं मन्यध्वं मा नान्यां भूतकोटिं मन्यध्वं मा ततश्च दानमनमूतावर्हत्वं लप्स्यथेति। ४११

ज्मूतहेत्तमनूत्यर्थवसानमतनवर्त्तकानन्नमा रूपं प्रतिग्रहीतव्यमिति मा वेदनां मा संज्ञां मा संस्कारां मा विज्ञानं प्रतिग्रहीतव्यमिति तत्कस्य हेतोः तथा हि ते तज्ज्ञानेन शून्यं तानस्वभावनहेत्समयिहेतस्वल
वनशून्यं प्रतिपदकायिप्रतिपदहत्कस्वभावेन शून्यं यथानवशून्यतायां बानतमृपसत्त्वकनदानहेतुसमृपसत्त्वक। नप्रतिपदकडयनसत्त्वक। तत्कस्य हेतोः। तथा हि त्वकृतया सर्व एते धर्माः स्वभाः
वनशून्या यथा पूतनयनं सहृत बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्च प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन समन्वागतस्तथा शीलपरिकीर्तयति। अपि तु कुलपुत्र ग्राह्यभावितया तान प्रतिविवर्तकः। एवमदल्या
नात्कामन मिथ्यावाचां मा वाचापरो शून्या सर्वबुद्धवचनादवद्धस्तापादनिष्ठ्या याचाया पादाद। यदि त्वं कुलपुत्र मिथ्यादृष्टिं प्रत्यय मिथ्यादृष्टिं प्रतिविवर्तते बनैषां कुलपुत्र धर्माणां कश्चित्स्वभावो विद्यते यः
स त्वया कल्पितादि तत कुलपुत्र आयपथीकेस्वभावं। कतमस्त्रयधर्माण्युत्पादाय मथ्याजीविका यत्र नायं भ्यते नवा वाक्यमनायावं। एवमदकादानेकामशमिथ्यावाचाम मावावादशयेशून्यं यन्नु सर्ववचनमेवकृतज्ञता याः
लिप्याज्यापादशाकतमेतेषु धर्मा मिथ्यादृष्टिनीमया वामिथ्या प्रपञ्चतनसहकुडवायकौशल्येन समन्वागता बोधिसत्त्वा महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्त्वान् परिपाचयति। तस्य दानस्य वशीतस्य
हेतमार्गकत। तदपि दानहेतुं वशीनहेतु वसुलावनशून्या कवः सकुलपुत्रो नेकसकुलस्य दानहेतुस्वशीलहेतु वस्वभावनशून्यामिदि स्वातत्वाति निविशमृन्तरि निवगमा नाः विकृय मत्या
सग्रहमस्वादयति। यथा प्रकृत्यामत्वानुगयपर्यूलकनातिष्ठित्वानुपधि शेषनिर्वाणधर्मायनि निर्वाणि तो कव वलतन्नचपूतः यनसाथेन। तत्कस्य हेतोः नहिकश्चित्संशून्यतायां कश्चि धर्मः उपलभ्यते। ये
यदि निर्वाणाय धनवयन्ति निर्वाणाय दापयि उलकुलपुत्र न सदवन यानि निर्वाणाय दत्ता सकलशून्यता॥ पूर्णनयन सहृत बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्च यन प्रजानपूहतां। कृष्णा याय विकान्दसत्त्वएवमेवद
निश्चनगामि। अपि तु कुलपुत्र कामेंकि संपादयकेमीचरतश्रुतनायन्क विलाधिवासतज्ञताया यत्र सत्त्वांपयसस्र्चवनं धर्मा प्रकृतिशून्यादकायपेधीके स्वराः तदं कुलपुत्रादयायपधकावाच्यायः

यतां। कस्य वा आयघत सर्वज्ञताया धर्म्माः प्रकृतिशून्याया याः प्रकृतिशून्यता न सा ज्ञातु न ग्राह्या। सा च न तथागतैः कृता न प्रत्येकबुद्धैर्न श्रावकैर्न बोधिसत्वैर्न देवैर्नागैर्न यक्षैर्न गन्धर्वैर्नासुरैर्न गरुडैर्न किन्नरैर्न
महोरगैर्न चतुर्भिर्महाराजैर्न शक्रेण देवानामिन्द्रेण न यामैर्न देवपुत्रैर्न तुषितैर्न देवपुत्रैर्न निर्माणरतिभिर्न देवपुत्रैर्न ब्रह्मपार्षद्यैर्न ब्रह्मपुरोहितैर्न महाब्रह्मभिर्न परीत्ताभैर्नाप्रमाणाभैर्नाभास्व
रैर्न परीत्तशुभैर्नाप्रमाणशुभैर्न शुभकृत्स्नैर्नानभ्रकैर्न पुण्यप्रसवैर्न बृहत्फलैर्नाबृहैर्नातपैर्न सुदृशैर्न सुदर्शनैर्नाकनिष्ठैर्देवपुत्रैर्नाकाशानन्त्यायतनैर्न विज्ञानानन्त्यायतनैर्नाकिञ्चन्यायत
नैर्न नैवसंज्ञानासंज्ञायतनैः कृता दके कृतपूर्वा यथावीकस्य कृता दे व्यायच्छको वा व्यायच्छते कस्य वा व्यायच्छते सर्वज्ञताया धर्म्माः प्रकृतिशून्या न च शून्यता कस्यचिद् विदिता के व्यायच्छते। एवं खलु सुभूते बो
धिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वान् प्रकृतिशून्यतायां नियोजयत्ययं दशनिर्देशैः प्रकृतिशून्यतायां नियोजयन्न न पूर्वचर्यां वदन्नक्षणा यासमानवी आत्मानं संदर्शयति समादापयति नि ५०८
वेशयति प्रतिष्ठापयति। तत्र न सोकत्यवदानं क्षतनपूनः यस्मात्थेन। न स्यः सदता न हि प्रकृतिशून्यतायां कश्चित् स्त्रिया वा पुरुषा वा सत्वा वा पुद्गला वा आदियं सत्व ता कादिर्यद्वा प्रकृतिशू
न्यतायां तत्र बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वान् कृत्वा आत्मसत्वजय न सत्वा न सत्वपुद्गल पितस्त कस्य सत्वाः सत्वविविक्ता दिशं सर्वधर्म्माः॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः
प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन समन्वागतः सत्वान् दीनवीर्यान् दृष्ट्वा कायिकेन चैतसिकेन वीर्येण समादापयति न कुरुत यूयं प्रकृतिशून्यतायां कस्य विकल्पस्य संसीदता विभ्रमयत वा संसीद
द्येन वा संसीदथ। मा संसीदथ सर्वज्ञताधर्म्माः प्रकृतिशून्याः शून्यता नाभिवर्तकः तदकता न कायिकेन चैतसिकेन वीर्येण उनयितव्याः कोशीद्यमवमस्य कुशलं तत्र कर्मण्य यत्वं यदि वा दानं यदि वा
शीलं यदि वा क्षान्तिं यदि वा वीर्यं यदि वा ध्यानं यदि वा प्रज्ञां यदि वा ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिधातु नदी मस्थकृत्यं यदि वा स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गं यदि वा

शून्यतानिमित्ताप्रणिहितासु यदि वार्यसत्येषु यदि वाध्यात्मशून्यतायां च यदि वा बहिर्धाशून्यतायां च यदि वाध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां च यदि वा यावदभावस्वभावशून्यतायां च यदि वाभिज्ञासु यदि वा दशब
लवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु यदि वा यावत्सर्वधर्मेषु सर्वान्तान्कृत्स्नान्धर्मान्न तावन्न धनप्रकस्वस्वतः धशून्यतया न धनावनले मूधर्मेषु कस्यचित्संसीदना विषादः। एवं खलु सुभूते
बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपकृतिशून्यतायां सत्त्वान्समादापयति निवेशयति प्रतिष्ठापयति। यथा च प्रतिष्ठापयति तथा च यस्मै संविद्यते। तत्कस्माद्धेतोः। अशून्या यदि प्रकृतिशून्यता:
देवीकाराणां कृत्याधर्मो ४ कश्चित्कृतो भवेत्समायथागत। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपकृतिशून्यतायां वीर्ये सत्त्वानवतारयति। जरुभास्यदि त्वं कृतयुक्तवीर्यमारभस्व य
दि वा दानेन यदि वा शीलेन यदि वा क्षान्त्या यदि वा वीर्येण यदि वा ध्यानेन यदि वा प्रज्ञया यदि वा स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु यदि वा विमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेषु यदि
वा दशतथागतबलेषु यदि वा चतुर्षु वैशारद्येषु यदि वा चतसृषु प्रतिसंवित्सु यदि वा महाकरुणायां यदि वाष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु मा एकान्तधर्मानद्वयकामनसिकृनूमाधयत ४ तत्कस्य हे
तोः ४ प्रकृतिशून्या ह्येते धर्मा न हि प्रकृतिशून्यता द्वयतो मनसिकर्तव्या नाद्वयतः ४ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन बोधिसत्त्वचर्यां चरन्सत्त्वान्यन्नियोजय
ति। सत्त्वान्यथायोग्यानुपूर्वेण स्रोत आपत्तिफले प्रतिष्ठापयति। सकृदागामिफलेऽनागामिफले प्रतिष्ठापयति। अर्हत्त्वे प्रतिष्ठापयति। प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति। अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति।
पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्सत्त्वानामर्थकरणायोपायकौशल्येन दानेन समवधानतयावतारयति। उद्दिशति त्वं कृतयुक्ताध्यानेनावचमात्रविकल्पसंहीरतवा। तत्कस्य हेतोः। प्रकृतिशून्या ह्येते
धर्मान न च प्रकृतिशून्यतायां कश्चिद्धर्मो य सत्यत आविकयत वा एकाग्री न च विना सत्त्वसंज्ञया ध्यानं किंचिन्नायद्यद एवं कुशलं कर्म करिष्यामि कायेन वाचा मनसा वा। यदि वा दानेन यदि वा शीलेन कस्मिंश्चि

दिवा क्षान्तिं संपादयिष्यसि । यदि वा वीर्यमारप्स्यसे यदि वा ध्यानमुत्पादयिष्यसि यदि वा प्रज्ञां भावयिष्यसि यदि वा स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गं भावयिष्यसि । यदि वा वि
मोक्षसमाधिसमापत्तिध्यानं ध्यास्यसि । यदि वार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमाधिसमापत्तीर्यदि वाभिज्ञा यदि वा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदो यदि वा महामैत्रीं यदि वा महाकरुणां यदि वाष्टादशावेणिकां
बुद्धधर्मान्यदि वा द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि यदि वाशीत्यनुव्यञ्जनानि यदि वा श्रावकमार्गं यदि वा प्रत्येकबुद्धमार्गं यदि वा बोधिसत्त्वमार्गं यदि वा बुद्धमार्गं यदि वा स्रोतआपत्तिफलं यदि वा सकृदा
गामिफलं यदि वानागामिफलं यदि वार्हत्त्वं यदि वा प्रत्येकबोधिं यदि वा सर्वाकारज्ञतां यदि वा सत्त्वान्परिपाचयिष्यसि यदि वा बोधिसत्त्वमार्गं बुद्धक्षेत्रं परिशोधयिष्यसि तस्यैतद्भवति मम कुशलाधर्मा
अन्यत्र बुद्धप्रातिहार्यं विधास्यति प्रकृतिशून्यतायां चरन् तथा एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशल्येन सत्त्वानामर्थं करोति । प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय न जात्वेक
स्मिकारात्मिके कुशलमार्गे बोधिसत्त्वानामर्थं कुर्वन्न बुद्धकृत्यं अवबुद्धकृत्यं सर्वतत्समितं संज्ञा मनसि । बुद्धो भगवन्तश्च युक्ताः स्युर्यं चरन्तं मां बुद्धा भगवन्तो मन्यन्ते कामधर्मा गृह्णाति सत्त्वाज्ञाति यथाभिप्रायं परिपाचयितुं ।
तद्विशुद्धं तिर्यग्योनयः मनुष्या वा सर्वं वाधिमुक्तिं संबुद्धस्य ध्यानधीप्रतिनिवृत्थस्तथागतसमितं संज्ञा न यदीदं चक्षुरिन्द्रियं यदि वा कायेन्द्रियं यदि वा वागिन्द्रियं यदि वा मनइन्द्रियं । न तत्कस्य हेतोः तथाहि
सर्वाकारज्ञतां सत्त्वसमितं तानि वचयन्नयामस्त्वाकारज्ञतायां सत्त्वाविरतायां सत्त्वमार्गेदं सुरताविरतासत्त्ववति । यदि वा श्रावकमार्गे यदि वा प्रत्येकबुद्धमार्गे यदि वा बोधिसत्त्वमार्गे शिक्षितः बोधिसत्त्वस्य म
हासत्त्वस्य सत्त्वसमितं समयकारी न तारयिष्यन्ति अविधमग्रयोगेष्यतामुपेयाकिंक्विचरितं स्मरन्ति सत्त्वा सत्त्वानामर्थं करोति तथा निदिवा यस्तु पश्यति सं तान संतन्न एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रकृतिशून्यतायां स्थित्वोपायकौशल्येन सत्त्वानामर्थं करोति । पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् प्रकृतिशून्यतायां स्थित्वोपायकौशल्येन सत्त्वानामर्थं करोति ।

५७९

सत्वाश्च क्षायानमितायाः सत्वा वितयासत्वानवमवद्वदत्यवमनुष्याक्ति । तदि त्वंकृतमूलयथ्य ध्वं कर्म्मकवाधिकाश्च नवावावावामनमावारू सर्वसमृद्धाधिगमाययविश्रमयत थाग्ते एतेधर्म्मा श्च सर्वे स्मृताविगमा
यत्वि विश्यक्ति । आयुष्मतयर्थ्य वमाना यव्रनवयकृतिगूल्यकायांकश्चिद्धर्म्मा ऽ स्मितिविशतंयऽयचिदीयते । तत्कस्य हेतोर्न्न कि ठून्यतायच्चिदीयते । नवयकृतिगूल्यतायाकश्चित्यविदीयते । तत्कस्य हेतोः शता ८
आदिग्रकृतिगूल्यतानतावीनातावक्लिंकिमतावाः स्नावधर्म्मीयनितास्यत्वं स्वनुसहतेवाधिमत्वामदाम त्वं ऽ युष्क्षायानमितायांच नत्वानवमवद्वदत्यवमनुष्याक्ति । सत्रवमवद्वदन्न्वमनुष्यमत्नगा
त्वकर्म्मिकाऽहतत । सञ्जा त्मनाव सततसमितंदगकुशलं नयकर्म्मपथ ० पूर्वर्ल्लते । यन्नांश्च दशकुशलं समुकर्म्मपथेषु समादापयत्येवं यऽत्र सत्क्रिकायदपूर्वार्य्यो स्मृगितसमन्वागततड्याये (ध) । आनन्दनावथ्यानानुष्यम
मायक्लिष्ट समादापयति । आनन्दनावसततसमितं मैत्री विहारी भवति यन्नांश्च समितं मैत्री विहारे समादापयति ॥ आनन्दनावसततसमितं कत्नूणाविहारी भवति । यन्नांश्च सततसमितं कत्नूणाविहारे समादापयति
आनन्दनावसततसमितं मुदिता विहारी भवति । यन्नांश्च सततसमितं मुदिता विहारे समादापयति । आनन्दनावसततसमितमुपेक्षाविहारी भवति । यन्नांश्च सततसमितमुपेक्षा विहारे समादापयति । आनन्दनावस्मृ
त्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्ग्गान्भावयति । यन्नांश्च स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गेषु समादापयति । आनन्दनावशून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि भावयति । यन्नांश्च शू
न्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु समादापयति । आनन्दनावसर्वपारमिताः सर्वशून्यतासु अभिज्ञा तयन्नांश्च सर्वशून्यतासु सर्वपारमितासु च समादापयति । आनन्दनावदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु भि:
क्षितो । यन्नांश्च दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु समादापयति । आनन्दनावद्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनानि परिपूरयति । यन्नांश्च द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणाशीत्यनुव्यञ्जनयति ः
निष्यन्तेषु समादापयति । आनन्दनाव (ऽ)न्तग्रायति दत्तसर्वज्ञानमत्पादयति । नववतततिष्ठति । यन्नांश्च (ऽ)न्तग्रायति दत्तप्रतिष्ठापयति । आनन्दनावसर्वबुद्धगणभित्तसर्वज्ञानमत्पादयति । नववनततिष्ठति । यन्नांश्चः

सकृदागामिफले प्रतिष्ठापयति । आत्मना चानागामिफले स्थानम् उत्पादयति न च तत्र तिष्ठति । परांश्चानागामिफले प्रतिष्ठापयति । आत्मना चार्हत्त्वे स्थानम् उत्पादयति न च तत्र तिष्ठति । परांश्चार्हत्त्वे प्रतिष्ठापयति ।। आ-
त्मना च प्रत्येकबोधौ स्थानम् उत्पादयति न च तत्र तिष्ठति । परांश्च प्रत्येकबोधौ प्रतिष्ठापयति । आत्मना चानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ मार्ग्गम् उत्पादयति । परांश्च तत्र मार्गे [illegible] अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति ।। एवं ख-
लु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वश्चर्यां चरन्नुपायकौशल्येन तत्र [illegible] कर्म्मकारकः ।। अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तम् एतद् अवोचत् । यदि भगवन् प्रकृतिशून्याः सर्वधर्म्मा न च प्रकृतिशून्यतायां सत्त्व उपलभ्यते । न धर्म्मो ना-
धर्म्मः कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरति संप्रतिष्ठते ।। एवम् उक्ते भगवान् आयुष्मन्तं सुभूतिम् एतद् अवोचत् । एवम् एतत् सुभूते एवम् एतत् । यथा वदसि प्रकृतिशून्याः सर्वधर्म्मा न च प्रकृतिशू-
न्यतायां सत्त्व उपलभ्यते । न धर्म्मो नाधर्म्मः । यदि पुनः सुभूते प्रकृतिशून्याः सर्वधर्म्मा [illegible] तदा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रकृतिशून्यतायां [illegible] अनुत्तरां सम्यक्संबोधिम् अभिसंबुध्य प्रकृति-
शून्यं धर्म्मं देशयति । रूपं सुभूते प्रकृतिशून्यं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं प्रकृतिशून्यं तदा तावद् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् पञ्चस्कन्धाः प्रकृतिशून्या इति धर्म्मं देशयति । द्वादशायतनान्यष्टाद-
श धातवः प्रकृतिशून्या इति धर्म्मं देशयति । चत्वारि ध्यानानि चत्वार्य्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तयः । चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च बलानि सप्त
बोध्यङ्गानि आर्य्याष्टाङ्गो मार्गः प्रकृतिशून्य इति धर्म्मं देशयति । त्रीणि विमोक्षमुखानि अष्टौ विमोक्षा नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदो महामैत्री महाकरु-
णाष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा [illegible] प्रकृतिशून्यानीति धर्म्मं देशयति । स्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलम् अनागामिफलम् अर्हत्त्वं प्रत्येकबोधिः सर्वाकारज्ञता सर्वावास-
नानुसंधिसमुद्घातः प्रकृतिशून्य इति धर्म्मं देशयति । यदि पुनः सुभूते [illegible] तदा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रकृतिशून्यतायां धर्म्मम् [illegible] एवं दिग्विदिक्शून्यतायां [illegible] सर्वदिग्-

न्यतायावदभावस्वभावशून्यतायां प्रकृतिशून्यतायां स्थित्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रकृतिशून्यतायां धर्मानुपलम्भो न प्रकृतिशून्यता विनश्यति न कूटस्था भवति न च सा पुनर्नयत्क्रामति । न च सा व्यवदाना
दिसमवधानं न उद्धं न सं न व संक्रान्ति विभक्ति नापि कृतं स्थितं गच्छति । एवमेव सर्वधर्मस्थितिता यत्र न कस्यचिद्धर्मस्यायाय वा व्ययाय वा उपलभ्यते । सा नित्या वा वृद्धिर्वा हानिर्वा संक्लेशो वा संक्लेशो वा
व्यवदानं वा । एवमेव प्रकृतिधर्माणां यत्र स्थित्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः न रूपं सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते तन्न कस्यचिद्धर्मस्य प्रणष्टं समनुपश्यति । अप्रकृतिकाः सर्वधर्माः । एवमेव धर्मधातौ धर्मस्थितिताय
तु बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्वधर्मान् प्रकृतिशून्यान् दृष्ट्वा न प्रवर्तते । तेन रूपं नाम अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा अधिगन्तास्मि । न कस्यचिद्धर्मस्यानवर्तं वा समनुपश्यति । शून्याः सर्व
धर्माः समनुपश्यति । न किंचिद्विचिकित्सति स्यात् न रूपं वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा अधिगच्छति प्रकृतिशून्यतायां न सत्त्व उपलभ्यते न सत्त्वप्रकृतिः नात्मा न सत्त्वो न जीवो न जन्तुर्न पोषो न पुरुषो न पुद्गलो न मनुजो न मानवो न कारकः
कारको न वेदको न जानको न पश्यक उपलभ्यते । न रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानमुपलभ्यते । यावत् सर्वधर्मा नोपलभ्यन्ते सर्वधर्मानुपलभ्यमाना यत्र स्थित्वा । यावद्गौ त्वेन चाज्ञानिनायतस्त्य
कः ॥ प्रकृतिशून्यतानिर्देशो नाम परिवर्तः ॥ तद्यथापि नाम सुभूते तथागतनिर्मितः स्यात् तथागतनिर्मितः बोधिसत्त्वो महासत्त्वः तथागतसमं धर्मं देशयन् कृतिकं मन्यस
स तद्यथापि नाम तथागतनिर्मितस्त्था स्रोतआपत्तिफलं वा प्रापयितुं । सकृदागामिफलं वा प्रापयितुं । अनागामिफलं वा प्रापयितुं । अर्हत्त्वं वा प्रापयितुं । प्रत्येकबोधिं वा प्रापयितुं । अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा प्रापयितुं ॥ स्यादि
वाद ॥ नो सर्वं भगवन् कथं हि नाम सर्वं वक्तुं नास्ति । भगवानाह ॥ एवमेव सुभूते । एवं कुलानां सर्वधर्माः । कतमः सत्त्वाय बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वान् विनयति प्रतिष्ठापयति । प्रज्ञा
फले स्रोतआपत्तिफले वा सकृदागामिफले वा अनागामिफले वा अर्हत्त्वे वा प्रत्येकबोधौ वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ वा । सत्त्वविपर्यासापनयनाय संज्ञाविपर्यासान्विनयति प्रतिष्ठापयति । यथा सो विपर्यासः स

त्र वा विपर्यासमुत्थानाश्रित्य नद मृयाद्याया विक त्यष्य विपर्यासायतावविक त्यस तत्र विपर्यासामाक्लिनन तत्र स्मन सत्वान जीवा न जंतु न याषा न पुरुषा न पुद्गला न मनुजा न माना वा न कारका न कारापका न वेदका न जानका न पश्यका न
रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादः न प्रतीत्यसमुत्पादांगानि न तत्र यावन्मिता न शून्यता मस्वानि न बोधिपक्षा धर्म्मा नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमा
धिसमापत्ति ध्यानं नाभिमुखानि ज्ञान शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि न तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा न तत्रानुत्तरा सम्यक्संबोधिर्न पासाग्र कृतिशून्यतायतः क्लित्वा बोधिसत्वो महासत्वस्य
क्षयानमितायां चरति यन्नं सत्वा विपर्यस्ता सत्वसंज्ञाया मावयत्येव मानूप्यानूप संज्ञाया मावयति । तं यावत्सर्वधर्म्मसंज्ञाया मावयति । यथि तथा नाथ याधर्म्मा रूपधातवान्निस्तु यस्क नानि न त्वानि सम्यः
क्षु स्वाक्षानि चत्वार्यारूप्यानि पंचाभिज्ञा इन्द्रियानि पंच बलानि सप्त बोध्यंगानि शुभ्र्याष्टांगो मार्ग । शाधि न तत्र यथा न पंचमा । योयद तासंस्कृतमनूत्पादः स्याद्यु तवा स्त्वा च । जबामाया प्रकृतिशून्यता । जबामास चैवं बुद्धा
नां भगवतो बोधिये न जीवा न जंतु न पोषा न पुरुषा न पुद्गला न मनुजा न मानवा न कारका न कारापका न वेदका न जानका न पश्यका न रूपं न वेदना न संज्ञा न संस्कारा न विज्ञानं न स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पा ५८१
दः न प्रतीत्यसमुत्पादांगानि न तयावन्मितान शून्यता मस्वानि न बोधिपक्षा धर्म्मा नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्ति ध्यानं धीमुखानि न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि न दिशाति क्षादशबलवैशारद्यप्रति
संविदावेणिकबुद्धधर्म्मा न महाकरुणा न द्वात्रिंशत्लक्षणानि पूरूपस्कन्धानुपगीत्यनुव्यंजनानि न दिबोधिसत्वा महासत्वामार्गनस्य कृता । तोऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संयुक्तिकाः । नाराप्रकृतिशून्यता यद्विज्ञानार्थसा
वप्रकृतिशून्यतायां पूर्वी वायण्याका मध्येवा न जातु सास्य प्रकृतिशून्यता न तत्र प्रकृतिशून्यतायां चमितायां क्लित्वा बोधिसत्वो महासत्वः स सत्वान सत्वसंज्ञिनः स सत्वसंज्ञायामावनार्थं मार्गज्ञतायां चरति समार्गज्ञता
यां चरन्सर्व्वमार्गेषु चरति । यदुत श्रावकमार्गेषु प्रत्येकबुद्धमार्गेषु बोधिसत्वमार्गेषु महत्वरूपनः । सरस्ता बोधिसत्वो महासत्वः सर्व्वमार्गान्परिपूर्य सत्वान्परिपाच्य बुद्धक्षेत्रं च परिशोध्यायुःसंस्कारान्ः

नधिष्ठायानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धास्तेऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य बुद्धनेत्रीं नोपच्छिन्दन्ति यदुत प्रकृतिशून्यतां। एषा सा बुद्धानां भगवतां बुद्धनेत्री यदुत प्रकृतिशून्यता। येऽपि तेऽभूवन्नतीतेऽ
ध्वनि बुद्धा भगवन्तस्तेषामपि बुद्धानां भगवतामियमेव बुद्धनेत्री यदुत प्रकृतिशून्यता। येऽपि तेऽनागतेऽध्वनि भविष्यन्ति बुद्धा भगवन्तस्तेषामपि बुद्धानां भगवतामियमेव बुद्धनेत्री यदुत प्रकृतिशून्यता। येऽपि त एत
र्हि दशदिशि लोकधातुषु बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्मं च देशयन्ति तेषामपि बुद्धानां भगवतामियमेव बुद्धनेत्री यदुत प्रकृतिशून्यता। नान्यत्र प्रकृतिशून्यताया लोकप्रादुर्भावो भवति
बुद्धानां भगवतां नैषां चाक्षिकरता तथा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रकृतिशून्यतायामनिमित्तायां विचरितव्यं। यथा च वन्त्यपि दीपकः सर्वोकान्वकृतायाः सत्कृतिर्वा दा॥ आश्चर्यमिदं भगवन् बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां य
त्र नाम कृत्स्नमप्रकृतिशून्येषु धर्मेषु चरन्ति। न च प्रकृतिशून्यतां विकोपयन्तीति। अन्यद्रूपमन्या प्रकृतिशून्यता अन्या वेदना अन्या संज्ञा अन्ये संस्कारा अन्यद्विज्ञानमन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यः स्कन्धधात्वा
यतनप्रतीत्यसमुत्पादोऽन्यः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गान्यन्या प्रकृतिशून्यता। अन्याः पारमिता अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यानि शून्यता सर्वाणि शून्यता अन्ये बोधिपक्षा धर्मा अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यान्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमा
पत्तिधारणीमुखान्यन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यानि बलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदः अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्ये भगवंस्तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यानुत्तरा सम्यक्संबोधिरा
धिरन्या प्रकृतिशून्यता। प्रकृतिशून्यतैव चानुत्तरा सम्यक्संबोधिरनुत्तरैव सम्यक्संबोधिः प्रकृतिशून्यता। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। यदि सुभूते ऽन्यद्रूपमन्या प्रकृतिशून्यता। अ
न्या वेदना अन्या संज्ञा अन्ये संस्कारा अन्यद्विज्ञानमन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यः स्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादोऽन्यानि प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गान्यन्या प्रकृतिशून्यता। अन्याः पारमिता अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्यानि शून्यतान्यन्या निःशून्यता
वाधिपक्षा धर्मा अन्यान्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यसमाधिसमापत्तिविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखान्यन्यानि निमित्तान्यभिज्ञा भगवन्तस्तथागतबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा अन्या प्रकृतिशून्यता। अन्याः

ष्टनूरू नास्म्यसं वाधिसत्वाप्रकृतिशून्यतान्नसरूतं रूपं वाधिसत्वो महासत्वः सर्वाकारज्ञतायामभिसंस्करोति । न वेदनां नैव संज्ञां न संस्कारान्न विज्ञानं वाधिसत्वो महासत्वः सर्वाकारज्ञतायामभि-
संस्करोति ॥ यस्माद्धि सुभूते रूपं प्रकृतिशून्यता । वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं प्रकृतिशून्यता । नानास्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि प्रकृतिशून्यता । सर्वयानमिताः सर्व-
शून्यता ः सर्वबोधिपक्षा धर्म्माः सर्वे समाधयः सर्वधारणीमुखानि सर्वविमोक्षाः सर्वसमापत्तयः सर्वाभिज्ञाः सर्वचारिस्थानानि सर्वाध्रुवमार्गानि सर्वाश्चानुपूर्वसमापत्तयः सर्वतथागतबलानि सर्वबोधि-
सत्वसमयश्च त्वानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्माः प्रकृतिशून्यता ः नूरूनास्म्यसं बोधिः प्रकृतिशून्यताकस्मात्कारणं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो रूपं सर्वाकारज्ञतायामभिसं-
बुध्यते वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानं सर्वाकारज्ञतायामभिसंबुध्यते । या च बोधिः सर्वाकारज्ञतायामभिसंबुध्यते । यस्मात् सुभूते प्रकृतिशून्यते न रूपं रूपमेव प्रकृतिशून्यता । वेदनासंज्ञासंस्कारा प्रकृति- ४८२
शून्यते न विज्ञानं विज्ञानमेव प्रकृतिशून्यता । प्रकृतिशून्यते न बोधिः बोधिरेव प्रकृतिशून्यता । तस्मात् सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रकृतिशून्यतायां सर्वधर्म्मान्निविदित्वा स्वरूपं नामसंज्ञं बोधिमभिसंबोद्धुं प्रति-
द्यते । तत्कस्माद्धेतोस्तदिदं कश्चिद्धर्म्मो विनश्यति वा कूटस्थो वा स्थविरो वा अवक्रमति वा सद्धर्म्मो वक्ता लोके ः समानकः सर्वबुद्धानां सम्यक्सम्बुद्धाधिष्ठानं प्रज्ञाः सदेवमानुषासुरा नानुपूर्व्वे यथा रूपं प्रज्ञानं कि-
न वेदनान्न संज्ञान्न संस्कारान्न विज्ञानं यथारूपं प्रज्ञानं किं प्रज्ञानं को रूपमभिनिविशते । वेदनासंज्ञासंस्कारान् विज्ञानमभिनिविशते ः अभिनिविष्टा एकान्तमकारकाश्च एवं किं तदेकान्तमकारका नाव लि-
निविष्टाध्यात्मिकबाह्यानि वस्तूनि अनुपलब्धितो निविशन्ते यतस्तेऽभिनिविष्टा यतस्ते रूपं रूपत्वेन परिगृह्णन्ति । वेदनां वेदनात्वेन संज्ञां संज्ञात्वेन संस्कारान् संस्कारत्वेन विज्ञानं विज्ञानत्वेन परिगृह्णन्ति
तेन परिमुच्यन्ते । जात्या जरया मरणेन शोकेन परिदेवेन दुःखेन दौर्म्मनस्येन परिमुच्यन्ते उपायासेन न परिमुच्यन्ते पञ्चगतिकात् संसारादिह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रकृतिशून्यतायां स्थित्वा ध्यानानि

तायां शिक्षमाणो रूपं न विकल्पयति । शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा वेदनां संज्ञां संस्कारां विज्ञानं न विकल्पयति शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा एवं सर्व्वसमाधीन् सर्व्वधारणीमुखानि सर्व्वविमोक्षान् । चत्वार्यार्यसत्यान्यप्रमाणध्याना
रूप्यसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दश बोधिसत्त्वभूमीर्दश तथागतबलानि चत्वारि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसंविदः अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान्न विकल्पयति शून्यमिति वाऽशून्यमिति वा ॥
त रूपसमतायां न हि शून्यता विकल्पयति । रूपं शून्यमिदं वेदना शून्यं संज्ञा शून्यं संस्काराः शून्यं विज्ञानमिमस्कन्धधात्वायतनप्रतीत्यसमुत्पादाः शून्यानि प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गानि शून्यं शून्यता शून्यं बोधिपक्ष्या धर्माः
मान्यार्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखानि शून्यानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञाः शून्याः दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माः शून्येयमनुत्तरा सम्यक्संबोधिः । तद्यथापि
नाम सुभूते नाकाशमाकाशं विकल्पयति । आध्यात्मिकं वा बाह्यं वा न चाध्यात्मिकमाकाशं बाह्यमाकाशं विकल्पयति । न बाह्यमाकाशमाध्यात्मिकमाकाशं विकल्पयत्येवमेव सुभूते न रूपं शून्यतां विकल्प
यति । नैव शून्यता रूपं विकल्पयति । तत्कस्य हेतोर्नास्ति कस्यस्वरा वास्ति य एवं विकल्पयेयुः शून्या अनशून्या एवं विकल्पयेयुः सर्व्वधर्म्मा अकल्पाः । एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भ
गवन्नद्वः सर्व्वधर्म्मा निर्विकल्पास्तत्कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः संप्रतिकांक्षते भवत्यनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं । नहि भगवन् द्वैधीकारा बोधिर्न चयक्वते विना शक्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं ॥ भगवाना
ह । एवमेतत् सुभूते एवमेतन्न द्वयं च विनितस्य बोधिर्न द्वैधीकारा बोधिः अद्वयासि सुभूते बोधिर्न द्वैधीकाराः न सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो द्वैधीकाराः न च वर्त्तते वा । मौने च च बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधी न रूपे चर
ति । न वेदनायां न संज्ञायां न संस्कारेषु न विज्ञाने चरति । न प्रतीत्यसमुत्पादे चरति । न प्रतीत्यसमुत्पादे चरति । न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु चरति । न प्रतीत्यसमुत्पन्नेषु धर्मेषु चरति । न शून्यतासु चरति । बो
धिपक्षेषु धर्म्मेषु चरति । नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिधारणीमुखेषु चरति । न शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञासु चरति । न दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु चरति ।

न समनुपश्यति वा व्यवचारयति। तत्कस्य हेतोर्नहि बोधिसत्त्व इति गणनामुपयाति। वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु न बोधिसत्त्व इति गणनां विज्ञानं व्यवचारयति। एवं यावन्न बोधिसत्त्व इति गणनां समनुपश्यति वा व्यवचारयति। न बोधिसत्त्वस्य
महासत्त्वस्य समनुपश्यति वा बोधिं न बुद्धं वा व्यवचारयति॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वस्यानुपलम्भात् समनुपश्यति वा बोधिं नाबुद्धं व्यवचारयति। कुतस्तर्हि बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वस्य बोधिं ध्य
नति॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते तथागतनिर्मितस्य बुद्धिं ध्वनति बुद्धं वा नबुद्धं वा। सुभूतिराह॥ नो भगवन्॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते स्वप्नान्तर्गतस्य कृतबुद्धिं ध्वनति बुद्धं वा
नबुद्धं वा॥ सुभूतिराह॥ नो हीदं भगवन् यदा भगवन्नव्यक्तः स्वप्नोपमः किं स्वप्नबुद्धिं ध्वनति बुद्धं वा नबुद्धं वा॥ भगवानाह॥ एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न बोधिं बुद्धं वा नबुद्धं वा बोधयति॥ ए
वमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिं नाबुद्धं वा नबुद्धं वा बोधयति ननु रूपेण वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने न चरति न स्कन्धधात्वायतनेषु प्रतीत्यसमुत्
समन्वादन्न प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गेषु न पारमितासु न शून्यतासु न बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु नार्यसत्येषु ध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिज्ञासु न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु न दशबलवैशार
द्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु न सर्वाकारज्ञतायां चरति। कथं पुनर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिसत्त्वस्य भूमिषु चरति त्वा परमार्थपारमितासु चरन् बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु सत्येषु ध्यानाप्रमाणारूप्य
समापत्तिषु विमोक्षसमाधिषु न चरन् पूर्वं विज्ञानसमापत्तिष्वार्यसत्येष्वभिज्ञासु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु महाकरुणायां महामैत्र्यां सत्त्वपरि
पाकं क्षेत्रपरिशोधनं कृत्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नोति एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। बोधिसत्त्वो महासत्त्व इह पारमितासु
नमितासु सर्वशून्यतासु बोधिपक्ष्येषु धर्मेषु आर्यसत्येषु ध्यानाप्रमाणारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिष्वभिज्ञासु शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु

लोकानुशास्यां पंचस्कन्धेषु शिक्षमाणः किं त्वा बोधिसत्त्वनियाममवक्रम्य बुद्धक्षेत्रं परिशोध्य सत्त्वांश्च परिपाच्य गच्छानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्ये ॥ भगवानाह । एवमेतत्सुभूते एवमेतद्यथा वदसि न शक्यापरिपू
रयित्वा दश बोधिसत्त्वभूमीर्दश पारमिताः सर्वशून्यताः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यान्धर्मान्नाप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तीः पञ्चाभिज्ञाः सर्वाणि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दश तथागतबलानि वैशा
रद्यानि प्रतिसंविदाश्चाष्टादशावेणिकान्बुद्धधर्मान्न तावन्मैत्रीं महाकरुणां महामुदितां महोपायकौशल्यं सत्त्वपरिपाकं बुद्धक्षेत्रपरिशुद्धिं नानापरिपूरयित्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्यते परिपूरयित्वा पुनः सुभूते बोधि
दशभूमीर्दशपारमिताः सर्वशून्यताश्चत्वारि ध्यानानि चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तीरष्टौ विमोक्षान्नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि विमोक्षमुखानि यावदष्टादशावेणिकान्बु
द्धधर्मान्महामैत्रीं महाकरुणां महामुदितां महोपेक्षां परिपूरयित्वा सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात् पुनः सुभूते रूपं प्रकृतौ किं त्वा वेदनां संज्ञां संस्कारान्विज्ञानं प्रकृतौ किं त्वा यावद्बुद्धधर्मान्प्रकृतौ किं त्वा तावत्प्र
कृतिशून्यतां कायेन स्पर्शविज्ञानं स्यायत्यर्थं वा रूपं वा चक्षुर्वा शब्दं वा गन्धं वा रसं वा स्पर्शं वा धर्मं वा समयं वा बुद्धधर्मानिति वा न कर्म ॥ ॥ सर्वसुभूते तः
ताकथावदाचप्रकृतिधर्ममुपादाय बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध्यन्ते । न पुनस्तत्र कश्चिद्धर्मो यः कश्चिदस्ति रूपं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा स्कन्धधात्वायतनानि प्रतीः
त्यसमुत्पादाङ्गानि वा दानपारमिता वा शून्यता वा बोधिपक्ष्या वा धर्मा अप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिर्वा अभिज्ञा वा सर्वाणि वा विमोक्षमुखानि वा दश तथागतबलानि वा दशगवलः
वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मा वा अनुत्तरा सम्यक्संबोधिर्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं बोधिसत्त्वो वा । सर्व एते धर्माः प्रकृत्या विशुद्धाः स्वभावेन प्रकृत्या शून्याः पुनः सुभूते बोधिसत्त्वा म
हासत्त्वाः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय बोधाय चरन्ति न पुनः कश्चिल्लभ्यते न संज्ञा न बोधिः । तत्किं मन्यसे सुभूते यस्मिन्समये सुभूते बोधिना क्रमाः प्रतीत्य कल्पितानि संस्कृतानि ज्ञानं कर्मं समाधिश्च

ऋ१

यत्र वा बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं । न ह्यशिक्षित्वा प्रज्ञापारमितायां योगम्यो बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं ॥ भगवानाह । एवमेतत् सुभूते एवमेतत् । यथा वदसि न ह्यशि-
क्षित्वा प्रज्ञापारमितायां बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोद्धुं । यदि खलूपायकौशलेनानियुक्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न कस्मिंश्चिद्धर्म्मे सस्वभावमयनलक्षणं गृह्णाति
॥ अथ न लक्षणं न क्वचिद्गृह्णिष्यति । ॰ प्रज्ञापारमिता ॰ ध्यानपारमिता ॰ वीर्यपारमिता ॰ क्षान्तिपारमिता ॰ शीलपारमिता ॰ दानपारमिता । ॰ इदं रूपमियं वेदना ॰ इयं संज्ञा ॰ इमे संस्काराः ॰ इदं
विज्ञानमिमान्यध्यात्मिकान्यायतनानि बाह्यानि समस्त्यादा ॰ मानि प्रतीत्य समुत्पाद्यो मानि ॰ मा २ भूतानि ॰ इमे बोधिपक्ष्या धर्म्मा ॰ इमान्यार्यसत्यानि अप्रमाणध्यानानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिं ध्यानानीमान्यभिज्ञानि ॰ मा २ भूत-
कानिमिमान्यध्यात्मिकानि इमानि अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा ॰ इयमनुत्तरा सम्यक्संबोधिरिति ॥ ॰ मा न च ते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुपायकौशलेन कश्चिद्गृह्णाति प्रज्ञापारमितायां प्रज्ञा-
पारमिता ध्यानपारमिता वीर्यपारमिता क्षान्तिपारमिता शीलपारमिता दानपारमिता । इयं रूपं च संज्ञा संस्काराः इमे बोधिपक्ष्या धर्म्मा इमान्यार्यसत्यानि अप्रमाण-
ध्यानानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिरभिज्ञा बलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदा आवेणिका बुद्धधर्म्मा ॰ इयमनुत्तरा सम्यक्संबोधिरिति । ॰ मा प्रज्ञापारमितायां प्रज्ञापारमिता अप्रज्ञापारमि-
तायां न प्रज्ञापारमिता । अत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन शिक्षितव्यं । यत्र न किंचिद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः अभिकाङ्क्षति न स्पृशति । कतरः पुनर्बोधिः कतरः पुनः प्रज्ञापारमिता कतरः पुनर्बोधिसत्त्वस्य कतरः पुनः सर्व-
बुद्धधर्म्मा कुतः पुनः सर्वधर्म्मा कुतः पुनः पृथग्जनधर्म्मान् । तत्कस्य हेतोः । तथा हि धर्म्माविभूतानि कस्यचिद्धर्म्मस्य सलक्षणाविद्यमानता । एवं सर्वधर्म्मा अनभिसंस्कृता असत्त्वा आत्मा कतमः पुनः पृथग्जनधर्म्माः कतमः श्रावकप्रत्ये-
कबुद्धधर्म्माः कतमः सम्यक्संबुद्धधर्म्माः कतमः । कतमः शैक्षाशैक्षधर्म्माः कतमः बोधिसत्त्वः कतमः सम्यक्संबुद्धः । यदि भगवन् सर्वधर्म्मास्सर्वेण न संविद्यन्ते । तथा कुतः पुनः धर्म्माः शाश्वता व्यवस्थाप्यन्ते । अयं धर्म्मेषु निर्दिश्यन्ते ४२४

पृथग्जना वा स्रोतआपन्ना वा सकृदागामिनो वा अनागामिनो वा अर्हन्तो वा प्रत्येकबुद्धा वा बोधिसत्त्वा वा सम्यक्संबुद्धा वा ॥ शारिपुत्र आह । एवमुक्ते ऽनेन भगवन् सर्वधर्मा अशैक्षीकृताः आगमश्च कृतः । अयं पृथग्जनः इयं

स्रोतआपन्नः इयं सकृदागामी अयमनागामी अयमर्हन् अयं प्रत्येकबुद्धः इयं बोधिसत्त्वः अयं तथागतो ऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । किं मन्यसे शारिपुत्र नु रूपस्य वस्तु संविद्यते तथा यथा

बालपृथग्जना अभिनिविष्टाः शारिपुत्र आह । नो हि भगवन् । भगवानाह । तत्र कथं विपर्यस्ताः पृथग्जना रूपमभिनिविष्टा वेदना संज्ञा संस्कारान् । किं मन्यसे शारिपुत्र विज्ञानस्य वस्तु संविद्यते तथा यथा बालपृ

थग्जना अभिनिविष्टाः । शारिपुत्र आह । नो हि भगवन् । भगवानाह । तत्र कथं विपर्यस्ताः पृथग्जना विज्ञानमभिनिविष्टाः । किं मन्यसे शारिपुत्र यावत् सर्वधर्माणां वस्तु संविद्यते तथा यथा बालपृथग्जना अभिनि

विष्टाः ॥ शारिपुत्र आह । नो हि भगवन् । भगवानाह । तत्र कथं विपर्यस्ताः पृथग्जना यावत् सर्वधर्मानभिनिविष्टाः ॥ भगवानाह । एवमेव शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन

वस्तुका धर्मा अन्यत्र [illegible] नोपलभते प्रज्ञापारमितायां सम्यक्संबोधिं प्राप्नोति । [illegible] अनुपलम्भेनाभिसंबुध्यते ॥ ० ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्व उपायकौशलेन

[illegible] यत्नेन वस्तुका सर्वधर्मा [illegible] प्रज्ञापारमितायां सम्यक्संबोधिं प्राप्नोति । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । इह शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन [illegible] सर्वः

[illegible] समनुपश्यति । यत्र वस्तुनि प्रतिष्ठितः [illegible] । [illegible] आलीयमाना आलीयमानाः संसीदन्ति । तस्मादिह शारिपुत्र एवमुक्ता अध्यात्मशून्यतायां बहिर्धाशून्यतायां [illegible] । सर्वधर्मा असमभ

[illegible] सत्त्वा अभिनिविष्टाः । [illegible] बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन सत्त्वान् वा सर्वधर्मान् संयम्य [illegible] सत्त्वानां [illegible]

[illegible] प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन [illegible] धर्मान् [illegible] । इमे नानागतिकथाः कथयति । [illegible] कथां कथयति । [illegible] कथां कथयति ।

कर्मा

विशेषिके विदिता नांश्यानं कनाति। द्रष्टुकानां यज्ञकथ्यै क थामि। यदा न सत्वादानं जानि के कारण नवि। शील कायेन वीर्ये ध्यानमुत्क्षायां प्रतिविधिता न भवति। यदा न ये सत्वानामनभ्यमनोक नायायां नैर्ष्यालिकीं यया
कथया स्रोतआपत्तिफलमनुप्राप्नुवन्ति सकृदागामिफलमनागामिफलं अर्हत्त्वं प्राप्नुवन्ति प्रत्येकां बोधिं प्राप्नुवन्ति सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुवन्ति। अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। किं भगव
न्बोधिसत्वो महासत्वः षडीयलक्षिकाः संविद्यमानांस्तान्दाने नियोजयति। शीले नियोजयति। क्षान्तौ नियोजयति। वीर्ये नियोजयति। ध्याने नियोजयति। प्रज्ञायां नियोजयति। उक्त एवाचायानेत्याकाके भवि
ति। यया कथया स्रोतआपत्तिफलं प्राप्नुवन्ति सकृदागामिफलं अनागामिफलं अर्हत्त्वं प्राप्नुवन्ति। प्रत्येकबोधिं प्राप्नुवन्ति बोधिसत्वा केचिदनुत्तरां सम्यक्संबोधिमनुप्राप्नुवन्ति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। तत्र
त्सुभूते भाविपूत बोधिसत्वस्य महासत्वस्य प्रज्ञापारमितायां चरतः कश्चिदुपसंक्रम्य ततः कुशलं दत्ता कश्चाहि सत्ता वा बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन तत्र समयं तसां स्वत्र संवृति तेन तेनैव
द्वति। कथं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो दानपारमितायां स्थित्वा किं सत्वानां धर्मं देशयति। नहि सुभूते दायां सत्वा सत्वोपलम्भेन धर्मं देशयति। अपि तु खलु पुनरुपायकौशलेन बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां ४८७
चरन् सत्वानां धर्मं देशयति। तत्र सत्वोपलम्भो न लभ्यते नापि सत्वसंज्ञा। एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन सत्वानां धर्मं
देशयति॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। महायानमिदं भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानां यदुत विकर्मीकर्तव्या नानानां बोधिसत्वानामपृथक्त्वं वाडयस्तलतां एवं तूयं सुभूते सत्वाद सत्वसंज्ञा नय
न सत्वाद न सत्वसंज्ञा न सत्वोत्पादो दृश्यते। नानुत्पादो दृश्यते। नानुत्पन्नो दृश्यते। न संस्कारो दृश्यते। नासंस्कृतो दृश्यते। सत्वाश्च तेषां धातुकं भावयति। तेषां सत्वानां सत्वसंज्ञा ममत्वेन सत्वसंज्ञा
सावंशसत्वमाकरसत्वावं धात्वाकाद शून्यस्य यद्वदानं सर्वं शून्यं यद्वदनात्वगतिसंदृष्ट स्याज्ञायते। मध्यसंस्कृत न स्यान कर्मानसंस्कृतं। अकर्मा संगत्यक्ता विपाका न विपाति। यत्र विपाकता न नामसत्वाः

यंचगतिकसंसारसंदुःखमनन्त॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्। एवमेतच्छारिपुत्र एवमेतद्यथा वदसि। न च पूर्वान्तः सत्त्वानां विज्ञायते यस्मादेतावत्कस्माद्यदाय भवाधिसत्त्वायिकथामका
पि पूर्वान्तो वा ऽस्त विज्ञायते यस्मादेतावत्कस्माद्यदाय यंचगतिकाः संसारः पूर्वान्तो ऽवस्त विज्ञायते यस्मादेतावत्कस्माद्यदाय। यस्मात्कारणाच्छारिपुत्र आद्यादानं भगवतानामनुपादाद्यादानं कथागतानां क्रियोवनया
धर्माद्याद्यभावाधर्मभावतु धर्माः किं तिताधर्म्मा नियामकाः तथता ऽवितथता ऽनन्यतथता। तत्त्वता लानसलानशीघ्रानरुणोत्याद्यानपूर्वयानपूर्वतानमनज्ञानमानवानकारकानवेदकानज्ञानकानपश्यकशतः
क्तानां यं न विद्यति कृतावदनाकृताः संस्कृताः कृताः संस्कृताः कृता विज्ञानामिति न विद्यति कृताः संस्कृताः अध्यायतनानि कृताः प्रतीत्यसमुत्पादः कृताः प्रतीत्यसमुत्पन्नधर्म्माः कृताः प्रतीत्यसमुत्पन्नानि मतानि विद्यते
सत्तामवाच्यमक्षोकृताः यंचगतिकः संसारो न विद्यति। यतः सत्त्वाः श्चविमायिताः यस्मात्कारणाच्छारिपुत्र सर्वधर्म्माः स्वरावन्नु धामिमानामसत्त्वाः पूर्वकार्यबुद्धानां भगवतामन्तिकात् श्रु
त्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संप्रस्थिताः नवातकाः धर्म्मस्य तथायावाभक्षेः धिमाकु। यत्र वा सत्त्वपृथग्जनाः श्रुति निविशन्ते विपर्यासाः। तत्राधिमनामत्तासत्त्वाः सत्त्वानां सत्त्वाः यत्र सत्त्वा
द न सत्त्वा न तु दावस्ततः नुरूतायाः सम्यक्संबोधयेन मया नाभिसंबोधयानुत्तरां सम्यक्संबोधिं विविक्तिसं बोधिना सर्वधर्म्माः धर्म्मार्थे कविद्यामि यत्नायेन सत्त्वान्वियर्थ्यासाः
त्वन्निमोचयिष्यामि। तद्यथापि नाम शारिपुत्र मायाकारनिर्मितः पुरुषो वहूनि निर्म्मितकोटिनियुतशतसहस्राणि निर्मिमीत। इति निर्मायपुरुषाः सादनीयराजनीयस्वादनीयनमस्कर्यमन्त॥
सत्कर्येवमस्यान्तमद्दत्तमपूर्वोपसत्तभिकं। तत्किं मन्यसे शारिपुत्रापि नु तत्र कश्चित्केनचित्सत्कार्यो वा सत्कृतो वा। शारिपुत्र आह॥ नो हि भगवन्॥ भगवानाह॥ एवमेव शारिपुत्र बोधिसत्त्वो महासत्त्वः
प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय भूमितासु वननुवर्तमानपूर्वं धर्मान्तमायामवायसमायकिभूवरुयस्सममयस्कानपूर्वचार्यसमत्त्वतानामसम्यक्प्रियायाद पूर्वं वा क्रियपूर्वं वनमवनापूसकमवाधीतेवमूर्ध्या

र्वाङ्गमार्गे सर्वज्ञतायां शून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु विमोक्षमुखेषु नवस्वनुपूर्वविहारसमापत्तिषु पूर्ववत् सर्वस्मिन् सर्वसमाधिषु सर्वधारणीमुखेषु दशसु तथागतबलेषु दशसु बोधिसत्त्वभूमिषु पूर्ववत् पूर्ववि
न्वयपूर्वताम्पूर्णतिसंवित्सु अष्टादशस्वावेणिकेषु बुद्धधर्मेषु महामैत्र्यां महाकरुणायां अन्यत्र बोधिमार्गे चरयति पूरयति बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयति। सत्त्वांश्च परिपाचयति। न चैकं क्वचित् सत्त्वम् अलभते य
मुपलभ्य विनयेत्॥ ७ ॥ इति सत्त्वपरिपाकनिर्वर्तनकेमीश॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कतमो भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गो येन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन
चरता सत्त्वाश्च परिपाचयितव्याः बुद्धक्षेत्रं च परिशोधयितव्यं॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय दानपारमितायां चरन् शी
लपारमितायां चरन्। क्षान्तिपारमितायां चरन्। वीर्यपारमितायां चरन्। ध्यानपारमितायां चरन्। प्रज्ञापारमितायां चरन्। अध्यात्मशून्यतायां चरन् बहिर्धाशून्यतायां चरन् अध्यात्मबहिर्धाशून्यतायां चरन्
यावदभावस्वभावशून्यतायां चरन्॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु चरन् आर्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु धारणीमुखेषु पूर्ववत् शून्यतानिमित्ताप्रणिहि ४८०
ताभिज्ञासु पूर्ववत् दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्मेषु चरन् सत्त्वान् परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति॥ सुभूतिराह। कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरन् सत्त्वान् परिपाः
चयति॥ भगवानाह॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् दानं ददाति सत्त्वेभ्यो दानं दत्वा एवमववदति। इह कुलपुत्रा मा दानमात्रकेणाश्वसीयथ मा दानाग्रहणं गृह्णीत नास्ति सारावमतिः
निर्वर्तयिष्यथ नात्मसारावनाहि निवर्तितेन न वहन्ति दुःखानि प्रत्यनुभविष्यथ॥ तद् कुलपुत्राय च मार्त्थेन दानं ददात दानपारमितेत्यर्थिभ्यः सर्वज्ञतया प्राप्स्याथ। शून्या नैव प्रकृतिशून्या धर्मा नात्मकाः
क्षयाः स्वभावता॥ एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरन् सत्त्वान् ध्यानाध्यापयति न चाउदानमपनयति। न च पनयति न च प्रतिगृह्णाति अनुपलम्भयोगेन पारमितायोगेनैव दानपारमिता। सत्त्वानवदा:

रुप्रतिश्रुत्यदकाननुयत्तं तमानश्चसत्वां आक्रम्य यत्किंचिद्दसनि नियोजयति। स कुशलाभिस्यन्दने नियोजयति। स नाम्याभिस्यन्दने नियोजयति। स कृच्छ्रदर्शने नियोजयति। प्रत्युकार्यां वा योनि नियोजयति। अनुकूलनायां समा
र्गे वा योनि नियोजयति। सर्वं च सुसमृतं वा विभिसत्वानामदानसत्वानां दानपारमितायां वन्नसत्वान्न्यनिपादयति॥ सत्त्वानां च दानं ददाति यन्नांश्च दानं समादापयति। दानसंवर्वर्ण्मकाशनं। यथा वा न दानं ददाति
। कथं च वर्ण्यवादी रववति स मनुकूलमाना विभिसत्वानां सत्वानां वर्णवादं कृत्वा कृच्छ्रिय मनापानकुसलानां वा समन्वत्रकाश्यापयति। त्रामनापानकुसलानां वा समन्वत्रका यापयति। गृहयति सत्यामनकु
सलानां वा समन्वत्रकाश्यापयति। काष्ठानाथा वाक्रवति। वचकवति नाम्यथायति सत्वं। सत्त्वसत्वां च कुशले धर्मेषु रुप्रकुशले धर्मेषु प्रतिष्ठापयति। कथं मेव्यकुशलेदानं नप्रियवचनयाव्यथवयांसमसमानार्थतया वावि
भानसत्वानानसंगृह्य नपूर्ववधर्मी सत्कानमोवीर्यस्थानप्रयुक्तायो युक्तिसमादापयति। चतुर्भ्यनपूर्वकुशलसमा धर्मपूर्वकं तत्सत्त्वानां समादापयति। स चतुर्विसमुच्चयनप्रयुक्तुसमन्यकुशलानां सदपूर्वकसुखविवदयं पूर्वं च सिवाः
न्द्रियपूर्वं च सचतुसमप्र बोध्यंगमार्गयाम्यं तमार्गं च प्रतिष्ठापयति। जूत्यतानिमितस्य प्रविधिदितमूसमक्तत्यामसमवस्कामयति॥ कुशलम् यथाकुलं स कुदानाभिसकृतं समना न भिकृतं समदेत्य सनत्या
यति प्रियको वा विभिमनत्यायप्यति। अनुकूलनायां समार्गे वा योनिसमादापयति। दृष्ट्वा पूर्नुपात्मकि सत्वधर्मनुकूलनायां समार्गे वा विभिकजनकर्णिद्धर्मः सर्वं शावनसं विद्यते। यत्र सत्वा जूतत्र विप्रयाम
नतावपृथक्त॥ तस्मात्सर्वं विपर्यासानानाग्रही यथासत्वानां नमाचयतेयथासंसाना ये नामसमानयि यिथ। एवं च यूयमासतत्प्रमत्तानामर्थक्रियं पथयत्राधिमदत्य भनियोजयिष्यथ। एवं च स सूत्रकैः
धिसत्वनमसत्वनदानेपारमितायां च विनियो। यथावननुथमविलात्योदमयादायनजाङ्गर्गत्किंयकास्तिनजाकुचक्रवर्तिनाञ्चसकाययति। नकुस्यदनीयांहर्गंदिवीजेकाहर्गदलंस्थवति। नः
सचक्रवर्तिनायदायावनकाज्ञानकुक्तिनाया नसचक्रवर्तिनानाकृत्वं सवति। यथा समयाकृतसवनक्रवर्तिदत्तं यदिमृतिनाप्यसत्वानामसर्वापनदत्तशस्माकमवदर्गसवतु तस्मादत्र न

पञ्चविंशतिः

ममाननवक्रवर्त्तिनाथंनार्थं च्या । एवान्यानान्यतमसत्त्वानामर्थाय संसारे च्याकरस सकनूषाय मानाम स्तोकनूधीयनि पूरयति । यावत्स्तोकनूधीयनि पूरयिष्यति तावत्सत्त्वानां पृथक्त्वानिकं च सत्त्वानाय सत्त्वकयय ।
चितिनिश्चयन्तान्सत्त्वान् निरयसत्त्वसंज्ञानामसंकन्तं यद्वदानत्वंनि । सत्त्वच्यवमानास्पुनिशु स्त्रायमाणेष्वपाताच्चाद्रिनेय । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानपारमितायां चरितव्यं । यथा चरमानः किंचित्स
त्त्वानामन्तिकं स्यरिस्यकल्पवति अकुशलमूलसमासान्नयि । एवं बोधिसत्त्वस्य कनद्धानि । येनूपकनत्त्वे स सत्त्वाः संसाराद्विमोचयितव्या । कानि पुनः कुशलमूलकनद्धानि यदृत दानपारमिताडयकन
र्थं । शीलपारमितायकनर्थं । क्षान्तिपारमितायकनर्थं । वीर्यपारमितायकनर्थं । ध्यानपारमितायकनर्थं । प्रज्ञापारमितायकनर्थं । अध्यात्मशून्यतायकनर्थं बहिर्द्धाशून्यतायकनर्थं । अध्यात्मबहिर्द्धा
शून्यतायककनर्थं । यावदभावस्वभावशून्यतायकनर्थं ॥ स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगमार्गाङ्गयकनर्थं । आर्यसत्यायमानध्यानारूप्यविमोक्षसमापत्तिसमापत्तिधानर्थं । महासत्त्वाः
पकनर्थं शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि सुद्धदशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्माडयकनर्थं । मितामितान्तापयकनद्धानि येनूपकनत्त्वे स नृपगृहीतास्सत्त्वाः संसाराद्विमोक्ष्यन्ते । पुनरपरं सु ४८८
भूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां स्थित्वा सर्वसत्त्वान् दानं ददद् एवं वाचं भाषते एत यूयं कुलपुत्राः सन्नहत युष्माकं एकैकस्य कल्पनियामं अन्नेन वा पानेन वा वस्त्रेण गन्धेन यानास्तेनोयामं वो
दिनं अधमसत्त्वं मनिमकावजवेदूर्यमं खणि तावदाउवौ । पृथक्पृथगन्यमासाविसयनचूर्णे वोवनेवोग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैर्वा यावदन्यतमैर्वा मानुष्यकैरुपनिष्काराय कनत्वेयनयूयं वेक
कस्यनदोऽश्मी स्येकनूथनददं युष्माकमवेकस्यैकनियामिन्नाधिनावासफलिवोनत्वेयेव वाकांकथरतत्वैयनिप्रायनियिष्यामि । तद्यूयं सम्यन्नगौतमक्षित्वानयूर्वंमद् वस्त्यान्कनियथधिा
तियोनेः श्रावकयानेन वा प्रत्येकबुद्धयानेन वा महायानेन वा । कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां स्थित्वा सत्त्वां क्षान्तिसोन्नयनियोजयति ॥ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः

सत्वाममकृत्यन्किंवायायशक्ष्वानवीसत्वानामवंवाचम्भाषन्ताकेनयूयंकानयेननकूनयूतायायघस्थ्वादमसत्वादयथनदद्देयूष्माकंसर्वयन्त्रितायाययिष्यामि।सस्वार्थेनकृययथयायग्रथनत्स
मान्किंकामृद्धीथनेनरवकामवेकस्यंकन्विष्याम्यन्नेनवायानेनवाचमुवीगयनामनेवीपृष्ठघूयमनमास्यविनयनवूद्धेवादिनम्प्रमूवर्न्केयऊनगौरवभिलायवासेवीविविधैर्वामषिनत्स्वाया
वदन्मकनानमनेदेवीमानुष्यापकनधयानिक्कानेयंनयूयंनकृत्यथयायघ्श्वेनबोधिसत्वामहासत्वादानयानमितायांकिन्त्वासत्वांकान्किसीनरपनियाऊयति।नेवातकम्यिद्वानाक्कियश्वत्वाद
यनयूष्माकंकाधडयजायनमूलनसंकत्यनयक्राक्योनिकस्याकिंविघस्नात्रित्यस्ययूयंवक्तुनरक्तनगारिमऊथकृत्यथयायघश्वेशविघयकृपित्वायायघदलुनवामकुक्षवाघसत्नेथन्यमनां
वाऊीविनाश्वयनायययथानघूयमसहूकासंकत्यिनऊविकाननकंवासुयनिष्यथनिष्य्यानिम्वायमनाक्वादुयतिषथायाऊय्यनाःकाषिमनयस्मासवहरवीवदनांवदमिष्यथाहकायूनुषा
माष्ठवक्तुकानांधर्माधर्मकृतगेशनक्रम्मयनिगृह्णीनयननयनिमृदीननमनयुष्ययनिनारानरविषयनि।षाण्ण[illegible]वूद्धास्यादाइन्तनःमरवनपूननायूनूयाइन्तेनवूद्धास्यादाइन्तेनामनुष्यनारो
द्न्तेनाऊधसंपद्धूर्नेनःसंमानांमाऊयमाऊःमंऊधैविनागयियथेमाविनिकिनानविषयथाऊधप्रापकास्कतावाधिसत्वोमहासत्वशत्रुअसेनानेकाननयासंपादयनि।सनांश्वकानिकनीननस्यानियाऊय
ति।कान्कश्ववधम्महषतारयपियान्यकान्किंशेवयंति।नयामपिवर्न्कवादीनवनिसमनूक्ष्थानवक्कानस्वांक्रानयांनियाऊयिस्वाकानयांस्कयपिस्वाःनपूर्वेगतिमिवानेययितिनिर्वापयतियावकया
ननवायुस्यकवूद्धयाननवामदायाननवा।एवंरवतुसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वोदानयानमितायांस्थित्वाक्कान्किमीनयसत्वान्नियाऊयति।कथंचसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वोदानयानमितायांस्नवना
सत्वांवीर्ययानमितायांनियाऊयति।इहसुभूतेबोधिसत्वोमहासत्वःसत्वान्क्ष्गीदाद्दीनवीर्यानतसांश्चिदित्वाएवमेववदतिकस्ययूयंकुलपुत्रकोसीद्यमापद्यध्वेएवमेवानकृतनयसवेकस

न च बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरंस्तान् सत्त्वान् न कदाचिद् वाचकः। तस्मात् पुनर्बाह्यदकं वकां सर्वसत्त्वान् अनुपसंदर्शयिष्यामि। यदि वा दानेन यदि वा गीतेन यदि वा कान्त्या यदि वा येनाकारेण येति स्नेः
वीर्यमारब्धं कांक्षवतां मया संदर्शयिष्यामि। तत्र स बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वडयकन्न चेद्वीर्यमारभते कायिकं वाचैतसिकं वा। तेन कायिकेन वाचैतसिकेन वा वीर्येण सर्वाकुश
लान्धर्मान्परिपूरयति। ये कुशला सांख्येयानार्या न तन्मध्ये वा धर्मान्तान्वर्धयति। याकाश्चयमानास्त्रायन्ते स्थापयति स्रोतआपत्तिफले सकृदागामिफले अनागामिफले अर्हत्त्वे स्थापयति। प्रत्येकां बोधिं प्राप्यन्ते
क्ति नूनरू नां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठापयति। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरन् वीर्यपारमितायां सत्त्वान्नियोजयति। कथं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपार
मितायां चरन् ध्यानपारमितायां सत्त्वान् अववदति। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सत्त्वान् एवमववदति। किमिदं भोः सत्त्वा यूयं ध्यानं न समापद्यध्वे तानेवमाह प्रत्ययवैकल्येनेति। तान् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो जन
द वा वतारकाश्च पुनर्बाह्यदकान् प्रत्ययान् उपसंदर्शयिष्यामि। ये प्रत्यया येन वितर्कविचारकर्मयिष्यथा। ॐ द मिति वावदिर्द्धि ति मुख्यात्मा ति वा मुख्यात्मवदिर्द्धि ति न बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स यः सत्त्वानान्न
प्रत्ययान् उपसंदर्शयति। ये प्रत्यया येन प्रसंकल्पे न वितर्कयन्ति तान्सत्त्वा वितर्कविचारान् पृथक् प्रथमं ध्यानं समापद्यन्ते द्वितीयं ध्यानं समापद्यन्ते तृतीयं ध्यानं समापद्यन्ते चतुर्थं ध्यानं समापद्यन्ते
। मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षा समापद्यन्ते। ते तं ध्यानसमाधिं प्रमोद्य वीर्य वदन्ति मार्गं मार्गं नव क्रमानो न श्रितियानेश्चयति निश्चाक्रि। तत्र पुनर्बोधिमार्गान्न पविहीयन्ते या वदनूत्तरायां
सम्यक्संबोधौ। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरन् ध्यानपारमितायां सत्त्वानवमववदति। कथं च सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरन् सत्त्वान् प्रज्ञापारमि
तायां परिगृह्णाति। ॐ इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो दानपारमितायां चरं सत्त्वानेवमववदति। किमिदं भोः सत्त्वा यूयं प्रज्ञापारमितायां न चरथ भवत्जनवाचनम् प्रययवेकत्यमिति। तान्बोधिसत्त्वो मह ४८९

सत्वः सत्वानेवमववदति । समायविपूर्वयमयकन्वधेयगृह्णीतममायविडयकन्वधेगृह्णीत दानं ददत । शीलं रक्षत क्षान्त्या संपादयत । वीर्यमारभध्वं । ध्यानं संपादयध्वं मानाकानान्यविपूर्ये वमी
मांसयत । अस्ति किंचिद्यः प्रज्ञापारमिताभावनायामुपलभ्यते । आत्मा वा सत्वो वा जीवो वा पोषो वा पुरुषो वा पुद्गलो वा मनुजो वा मानवो वा कारको वा वेदको वा जानको वा पश्यको वा कामधा
तुर्वा रूपधातुर्वा आरूप्यधातुर्वा दानपारमिता वा सर्वशून्यता वा सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या वा धर्मा आर्यसत्यानि वा ध्यानाप्रमाणारूप्यसमापत्तयो वा शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि वाष्टौ विमोक्षा वा नवानुपूर्ववि
हारसमापत्तयो वा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा वा स्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वानागामिफलं वार्हत्वं वा प्रत्येकबोधिर्वा यावदनुत्तरा वा सम्यक्संबोधिर्वा । बोधि
सत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न कंचिद्धर्ममुपलभते यमुपलभ्याभिनिविशेत । तस्याभिनिविशमानस्य न कस्मिंश्चिद्धर्मे स्पृहा यावदनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । स दानं न समनुपश्यति असमनुपश्यन्न
कल्पयति अयं नैरयिको ऽयं तिर्यग्योनिको ऽयं यमलौकिको ऽयमसुरो ऽयं देवो ऽयं मनुष्यो ऽयं ममायं शीलवानयं दुःशीलो ऽयं स्रोतआपन्नो ऽयं सकृदागाम्ययमनागाम्ययमर्हन्नयं प्रत्येकबुद्धो ऽयं
बोधिसत्वो ऽयं तथागतो ऽर्हन् सम्यक्संबुद्ध इति । एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो दानपारमितायां स्थित्वा सत्वान् प्रज्ञापारमितया परिगृह्णाति । कथं च सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो दानपारमितायां स्थित्वा
शीलपारमितायां स्थित्वा क्षान्तिपारमितायां स्थित्वा वीर्यपारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा यावत्सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यैर्धर्मैः सत्वान् परिगृह्णाति । इह सु
भूते बोधिसत्वो महासत्वः सत्वान् सत्वानामुपकरणं ददाति । येनोपकरणेनोपगृहीताः सत्वाः स्मृत्युपस्थानानि सम्यक्प्रहाणानि ऋद्धिपादानिन्द्रियाणि बलानि बोध्यङ्गानि पंचबला
नि समाध्यार्यांष्टांगमार्गं भावयन्ति । यत्तमा सेवितानि न यावन्न संसारान्निर्यान्ति । एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्यैर्धर्मैः सत्वान् परिगृह्णाति । पुनरपरं सु

ल त वोधिसत्वो महासत्वो दानपारमितायां स्थित्वा एवं सत्वान्परिपाचयति। एवं यूयं कुलपुत्रा अस्माकं कादन्नं पानं यानं वस्त्रं माल्यं गन्धं विलेपनं पुष्पं धूपं चूर्णं यावत्सर्वा मानुष्यकायक नक्षय
निस्का यां गृहीत्वा सफलिथन्तो स त्वान नुगृह्णीध्वं तं कुवन्तो दीर्घरात्रमर्थाय हिताय सुखाय भविष्यथ जस्मेषात्थेनास्माकमिति। यञ्च वत्तो दीर्घरात्रमर्थाय सत्वानां कतमाः
इयार्जित स्वयं स्माकमवेयमकु कं स्वयं गृहीत्वा सत्व यादानं ददध्वं शीलं नक्षत नन्नती ननियोजयध्वं क्षान्त्या नियोजयध्वं वीर्ये नियोजयध्वं ध्याने नियोजयध्वं प्रज्ञायां नियोजयध्वं सत्कृत्य
दाधिय श्री युध्वं भिघु नियोजयध्वं आर्ये सत्यामाध्यो नानूय वि माकम साधि समाय क्षि श्रावकी मरववृ नियोजयध्वं भूमन्ता नि मिकायशिदितं यु नियोजयध्वं मावेताव नाउ छि समाय यध्वं यावद
नुत्तरायां सम्यक्संबोधौ च नियोजयध्वं इति स्वायध्वं ज्ञायक्षि नसकृदा मोसि स्तेसना मामि स्तं रदं त्वप्रत्यकवाधवत्नुत्तरायां सम्यक्संबोधौ स्वायध्वं॥ एवं खलु सुभूते वोधिसत्वो महासत्वो दान
पारमितायां चरन् सत्वान्परिपाचयति तत्र्याः स्यथाय नियावि तामि शीलायायत्याम सत्वः। याव सर्व स्माद्वसं सोनात्यविस वास्का पूत नयपनं सत्व वोधिसत्वो महासत्वः शीलपारमितायां स्थित्वा क्षान्तिपारमिता
यां स्थित्वा वीर्यपारमितायां स्थित्वा ध्यानपारमितायां स्थित्वा प्रज्ञापारमितायां स्थित्वा सत्वान्परिपाचयति। एवं सुभूते सत्वान वोधि प्रत्ययो नाम सत्वो दोःशील्यमाप यथ व्याया यादं कोभी यो वि कलं यं दो स्फुह मायश
ध्वेता तुत्वयान्यु स्माकमुपसंहरिष्यामि। अन्नं वा पानं वा वस्त्रं वा गन्धं नाम नं वा यावत्सर्वा मानुष्यकायकन क्षय निस्का नाना तो सत्वो अनूय नानग्रह्या नुगृह्णातिय अनूय षानन्य स्मव नुगृहीता ४ समाना
दश कुशलानां कर्मपथानां समादायवर्त्तिता। अनुत्तरे सुभूते भगवन्सत्वक तथागत नाम सम्यक्संबोधिं प्राप्स्यामि नस्त्वा सत्व सुपारमिता सत्व सत्वा श्रावक भूमौ निमित्तामि कायशिदितम समप्रतिष्ठ वोधिय श्चाधु धर्मेषु विल्वा
सर्वाकामकृतामन्प्राप्नुवन्ति॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ कतमो वोधिसत्वस्य महासत्वस्य वोधिमार्गो येन मार्गेण स्थित्वा वोधिसत्वो महासत्वः सत्वान्परिपाचयति॥ ❀ ॥

दशसा
खदान प
७॥

३००

अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेवमवोचत्ः यानि वितर्कि मायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। मध्याद्भिताः सत्त्वा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गेऽश्रमयोगिं गंभीरा ये धर्मा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गः सर्व
शून्यता महाविभाषा नवानुपूर्वविहारसमापत्तयः आर्यसत्यानि समाधयः। नानुपूर्वसमापत्तयः सर्वधारणीमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि दशबलानि बोधिसत्त्वस्य यादगमाधिगतबलानि वैशारद्यानि चतस्रः प्रतिसं
विदाम् ष्टादशावेणिकबुद्धधर्मा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गः। अपि तु खलु सुभूते सर्वधर्मा अपि बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिमार्गः। तत्किं मन्यसे सुभूते अस्ति स कश्चिद्धर्मो यत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन न शिक्षितव्यं॥
यत्राशिक्षित्वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोत्स्यते। नास्ति स भगवन् कश्चिद्धर्मो यत्र बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नाभिशिक्षितव्यं यत्राशिक्षित्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात्॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूति
र्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् सर्वधर्माः शून्याः कथं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्मेषु शिक्षते। ननु भगवन् न प्रपञ्चः न युयकः यदि शून्यक इति वा अनयक शून्य इति वा अयं धर्मो लौकिको वा लोकोत्तरो वा सास्रवो वा अनास्रवो वा सं
स्कृतो वा असंस्कृतो वा पृथग्जनधर्मो वा अर्हद्धर्मो वा प्रत्येकबुद्धधर्मो वा बुद्धधर्मो वा॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत् सुभूते एवमेतत् सर्वधर्माः शून्याः यदि पुनः सुभूते सर्वधर्माः शून्या नाभविष्यन् न
बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबोत्स्यते। यस्मात्तर्हि सुभूते सर्वधर्माः शून्याः तस्माद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते। अपि तु खलु सुभूते यद्वदसि यदि सर्वधर्माः शून्याः कथं बोधिसत्त्वो
महासत्त्वो धर्माणां नानात्वं करोति। शून्यक शून्य इति वा अनयक शून्य इति वा। अयं धर्मो लौकिको लोकोत्तरो वा सास्रवो वा अनास्रवो वा संस्कृतो वा असंस्कृतो वा पृथग्जनधर्मो वा अर्हद्धर्मो वा प्रत्येकबुद्धधर्मो वा बुद्धधर्मो वेति किं पुनः सु
भूते सत्त्वा एवं जानन्ति सर्वधर्माः शून्या इति यदि जानीयुरिमां बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्वधर्मशून्यतां अभिज्ञा सत्त्वाः सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्नुयात्। यस्मात्तर्हि सत्त्वा न जानन्ति सर्वधर्माः शून्या इति तस्माद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्त
रां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य सर्वधर्माधियन स्कन्धं सत्त्वानां धर्मं देशयति॥ ७ ॥ शून्यता बोधिसत्त्वमार्गनिर्वगनकर्म॥ ७ ॥ कथं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिमार्गे वक्तव्यः प्रथमसमये पूर्वयथाक्रिया यन्नाऽकथि

दर्म्मे यश्स्वन राव नायतनाया कृपयाणि संस्कारानमा नातः स्वल्लु धर्म्मा धीस्कन्धावमयथ नीरूपम समयथवीकमाः स्थान कविद्धर्म्मः स्थितिर्विगय यदि वा यानमिता स यदि वा मृन्यताम यथिता नयः तिःग स्त्वाधिय श्रावकधर्म्मपु यदि वा श्रोत
आपत्तिफलं स यदि वा सकृदागामिफलं स अनागामिफलं स यदि वा अर्हत्वं स यदि वा प्रत्येकबोधौ यदि वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ न कस्यचिद्धर्म्मस्य स्थितिर्यथा स्थित सर्वधर्म्माः शून्यतादि शून्यता शून्यतायामस्थितिर्नविगता। शून्यतेव
कर्मणाय नाय ता श्रावणेव शून्यतायामस्थितिर्निवच्यते। एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नास्थितः निविशः सर्वधर्म्मे विहरति। स्थिरशिक्षायां शिक्षमाणः स्थानास्थानवतीकल्याणि। कुतस्मात् स्त्वाय न विपुल सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व
स एवं चरति। सुभूति चरितानावक्रमते सत्त्वाश्च मुक्त कृत बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यया चर्या गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां शिक्षित्वा प्रवमव वदति। एवं यूयं कुलपुत्रा दानादेवदत्ता यूयं आत्मकमवेक सास्य विप्युति सात्गुणं कथ्युं चशाम
ना मंस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं शीलं एवं वदति न शीलं नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं क्षान्तिं एवं वदति न क्षान्तिर्नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं वीर्य एवं वदति ना वी
र्यं न वीर्यं नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं ध्यानं एवं वदति न ध्यानं नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति॥ एवं प्रज्ञापारमिताम् एवं वदति। प्रज्ञापारमिता नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं श्रो
तआपत्तिं एवं वदति न श्रोतआपत्तिफलं नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं सकृदागामिफलं अनागामिफलं अर्हत्त्वं एवं वदति न तत्त्वार्हत्त्वं नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। एवं प्रत्येकबोधिं
एवं वदति न प्रत्येकबोधिर्नाम संस्थानं। एवं बुद्धधर्म्मं एवं वदति न बुद्धधर्म्मो नाम संस्थानं न तत्र किंचित् सत्त्वमस्ति। स एवं एवं वदन् बोधिमार्गे चरति। न कस्यचिद्धर्म्मस्य स्थितिर्विशयता। न कस्य स्वस्थानं तिष्ठति
कारणं सर्वधर्म्माः स्वभावशून्याः स्वभावेन नास्ति यन्नास्ति न तिष्ठति शून्यता स्वभावेन कास्वभावं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नैव कस्यचित् प्रतिष्ठितः। स प्रतिष्ठानयामोत दानपारमितायां चरति न तत्र चरन् प्रति
ष्ठते। शीलपारमितायां चरति न तत्र चरन् प्रतिष्ठते। क्षान्तिपारमितायां चरति न तत्र चरन् प्रतिष्ठते। वीर्यपारमितायां चरति न तत्र चरन् प्रतिष्ठते। ध्यानपारमितायां चरति न तत्र चरन् प्रतिष्ठते। प्रज्ञापारमिता

७०१

यीश्वातिनत्र च न प्रतिष्ठते। स प्रथमं ध्यानं समापद्यते न तत्र च न प्रतिष्ठते। न स्वस्वरूपताङ्क आदि ध्यानं स्वभावेन शून्यं यदपि समापद्यते। तदपि शून्यं येनाकारैः समापद्यते तेऽप्याकाराः शून्याः। एवं द्वितीयं ध्यानं समाप-
द्यते। एवं तृतीयं ध्यानं समापद्यते। एवं चतुर्थं ध्यानं समापद्यते। एवं मैत्रीं करुणां मुदितामुपेक्षाम्। एवं आकाशानन्त्यायतनं विज्ञानानन्त्यायतनमाकिंचन्यायतनं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनं समापद्यते। एवं अष्टविमोक्षान्न-
नुपूर्वविहारसमापत्तीश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि समापद्यते। स स्रोतआपत्तिफलं च प्रतिलभते न च तत्र प्रतिष्ठते। सकृदागामिफलं च प्रतिलभते न च तत्र प्रतिष्ठते। अनागामिफलं च प्रतिलभते न च तत्र प्रति-
ष्ठते। अर्हत्वं च प्रतिलभते न च तत्र प्रतिष्ठते। प्रत्येकबुद्धत्वं भिक्षुप्रतिलभते न च तत्र प्रतिष्ठते। स बुद्धिवादः। किं नु कारणं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिसत्त्वभूमिर्हते। भगवानाह॥ अस्यां कायान्वश्चात्यो महत्त्वतो न प्रति-
सनो कतमा स्यां धान्यो लत्वावधुर्तमांस्कत्वं नास्ति यत्प्रतिष्ठेत येन वा प्रतिष्ठेत। अपि तु बोधिसत्त्वो वा प्रतिष्ठेता भवता य स्ताज्ञ कस्तु उद्दिष्टं समापद्यते। न च मया स्रोतआपत्तिफलं न प्राप्तव्यं प्राप्तं वा मया स्रोतआपत्तिफलं न
च तत्र स्थातव्यम्। एवं सकृदागामिफलमनागामिफलं न च मया अर्हत्त्वं न प्राप्तव्यं प्राप्तं वा मया अर्हत्त्वं न च तत्र स्थातव्यम्। न च मया प्रत्येकबुद्धत्वं न प्राप्तव्यं प्राप्तं वा मया प्रत्येकबुद्धत्वं न च तत्र स्थातव्यम्। अपि तु मयानुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यामि। यावत्कायान्न प्रतिष्ठते। किं न स्वरूपता स्वथादित न बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यावन्नानुत्तरां सम्यक्संबोधिं वा स्वस्थत्वं स्वरूपतः
ताङ्कथादि बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय वर्तमानोऽन्यत्रान्यत् किंचिच्चित्तमुत्पादयति अन्यत्रानुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः। एवं यावद्गम्भीरमिमपादायवर्तमानो नान्यत्र किंचिच्चित्तमुत्पादयति
अनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः। यावद्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिमण्डं न निषीदति किंचिच्चित्तमुत्पादयति अन्यत्रानुत्तरायाः सम्यक्संबोधेः। न हि तेन मानसं समुत्पादितं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः यावद् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नाक्रमते वाचा वा।
मनसा वा यत्राक्रमते नान्यत्र बोधिचित्तात् बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिचित्तं किंचित् वाः धिविकिरणमानसा बोधिमार्गमुत्पादयति। अथ खल्वायुष्मान् शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्। यद्भिरागवनं सर्वधर्मा अनुत्पन्नाः

बोधिसत्त्वा महासत्त्वा बोधिमार्गमुत्पादयन्ति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । एवमेतत्सुभूते एवमेतत् सर्वधर्मा अनुत्पन्नास्तत्कथं सुभूते नास्ति संस्कृतेषु किं तेषां सर्वधर्मा अनुत्पन्नाः ॥ एवमुक्ते

आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । न पुनर्भगवन्ननुत्पादाद्वा तथागतानामुत्पादाद्वा तथागतानां स्थितैवैषा धर्माणां धर्मता धर्मस्थितिता ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा

तथागतानां स्थितैवैषा धर्माणां धर्मता धर्मस्थितिता । अयं पुनर्विज्ञानं धर्मस्थितितां ज्ञानं नित्यं सामर्थ्यं बोधिसत्त्वा महासत्त्वा बोधिमार्गमुत्पादयन्ति येन मार्गेण सत्त्वान्मोचयन्ति संसारापायतः ॥ ७० ॥ इति सर्वाकारज्ञतानिर्वाणधर्म

गमकर्मा ॥ ७० ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । किं पुनर्भगवन्नुत्पन्नेन मार्गेण बोधिः प्राप्यते उताहो अनुत्पन्नेन । भगवानाह । न सुभूते । सुभूतिराह । किं पुनर्भगवन्ननुत्पन्नेन मार्गेण

बोधिः प्राप्यते । भगवानाह । न सुभूते । सुभूतिराह । किं पुनर्भगवन्नुत्पन्नानुत्पन्नेन मार्गेण बोधिः प्राप्यते । भगवानाह । न सुभूते । सुभूतिराह । कथं पुनर्भगवन् बोधिः प्राप्यते । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभू-

तिमेतदवोचत् । न सुभूते मार्गेण बोधिः प्राप्यते । नामार्गेण बोधिः प्राप्यते । बोधिरेव सुभूते मार्गो मार्ग एव बोधिः ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भगवन् बोधिरेव मार्गो मार्ग एव बोधिर्ननु प्राप्तबोधिरेव बोधिसत्त्वो

महासत्त्वो बोधिसत्त्वः कथं तथागताः [illegible] बुद्धानि दशतथागतबलानि [illegible] तथागतबलेभ्यो [illegible] स्थानानि संविदः [illegible] ७०२

[illegible] बोधिसत्त्वो [illegible] [illegible] महाकरुणा [illegible] सर्वबुद्धधर्मा [illegible] बोधिसत्त्वस्य [illegible]

[illegible] बोधिकरबुद्धधर्मा ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । तत्किं मन्यसे सुभूते बुद्धो बोधिं प्राप्यते बुद्धो बोधिं [illegible] भगवन् । भगवानाह । न सुभूते [illegible]

[illegible] बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बोधिमनुप्राप्नोति ॥ [illegible] बोधिसत्त्वो महासत्त्वो [illegible] सर्वधर्माणां [illegible] निमित्तान्यधिगच्छति । सुभूते

षष्ठानानुपूर्व्यसमाधिसमापत्तीनव पूर्वविमोक्षा नवानुपूर्वविहारसमापत्तीरेवं वाचि क्षान्तिः सर्व्वसमाधिध्यानविमोक्षानिदर्गा बोधिसत्वस्य सोर्दिगगतश्रमतवसानिवेगाव यातिवकस्त्र ध्यानि संविदाः दशबलानिकानु
वृद्धधर्म्मा यानियूर्यविज्ञायमसमान्योक्ति लोके विकल्पकायसमायुक्ता यायुक्तयाः तत्र सम्यसंबोधिमरितसंवृध्यते । कथा तथागतं ० ति ति दृश्यत सर्व्वधर्म्मां जानीते ० सुभूतः सर्व्वदर्शी महर्षि ० तानि वीर्यते
॥ ७ ॥ ० इति सम्यसंबोधिरधिकारो नियमतकर्म्मा ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कथं भगवन् बोधिसत्वा महासत्वा वृद्धकायं यादि विलोमयति । एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्
त् ॥ इह सुभूते बोधिसत्वो महासत्वस्य दानपारमितायां चरन् कायदौष्ठुल्यं वाग्दौष्ठुल्यं मनोदौष्ठुल्यं समासतः पुनर्यत्सर्व्वविलोमयति स वृत्तिकेन कायविलोमयति । अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भ
गवन्तमेतदवोचत् । कतमद्भगवन् कायदौष्ठुल्यं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य वाग्दौष्ठुल्यं मनोदौष्ठुल्यं ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । यत्कायकर्म्माकुशलं प्राणातिपातादर्त्तकं अदत्तादा
नवर्त्तकं कामसिथ्याचारवर्त्तकं ० इदमुच्यते कायदौष्ठुल्यं । वाग्दौष्ठुल्यं कतमत् मृषावादवर्त्तकं पिशुनवचनवर्त्तकं पारुष्यवर्त्तकं संभिन्नप्रलापवर्त्तकं ० इदमुच्यते वाग्दौष्ठुल्यं । यन्मनस्कर्म्माकुशलमभिध्य
वर्त्तकं व्यापादवर्त्तकं मिथ्यादृष्टिवर्त्तकं ० इदमुच्यते मनोदौष्ठुल्यं ॥ पुनरपरं सुभूते यान्तस्यापि विकल्पितं मनोदौष्ठुल्यं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य यद्दौष्ठुल्यं स्याच्चित्तं श्रावकं दौष्ठी स्याच्चित्तं विकल्पयाचित्त
समाधिकं दौष्ठुल्यं चित्तविकल्पमिदमपि दौष्ठुल्यं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ॥ पुनरपरं सुभूते यायुक्तोतमस्यानि स्पृशं भूयकमपायाविशुद्धं दौष्ठुल्यं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ॥ ० ॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वस्य
सू० यस्य नेयं वादितम्य दुःशील समाकृसात्सौष्ठवजातिनृत्रियाद ० पंचानि निवृत्ति ये ध्यै वानिवर्त्तते समकृतिवा ध्यैर्य ये नाध्या स्यापगमा गैधगून्यतास माधिवाशून्यनिमित्त समाधिनाः अप्रणिहितसमाधिनाविनदित ०
दमायिर्योः ० यस्य चित्तं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य ॥ पुनरपरं सुभूते यस्ततपारिहत्तसार्थ्यहि यानरज्जवस्तु लक्ष्मी ॥ इदमपि दौष्ठुल्यं बोधिसत्वस्य महासत्वस्य यत्पुनः ये राष्ट्रग्रामनिगमनगरसामाहि यात्रज्जवस्तु लक्ष्मी ॥ इदं

नयिको ह त्वं वाधिमसत्त्वसमन्तसत्त्वसमयदनाभिरुह त्वं ता ॥ क्रियात्मवस्तुदृष्टा ॥ ह्रूंद नयिदोह त्वं वाधिमसत्त्वसमनन्तसत्त्वसमयदर्हसमकाङ्क्रियाकृतवस्तुदृष्टा ॥ ह्रूंद नयिदोह त्वं वाधिमसत्त्वसमनन्तसत्त्वस्याध्रुवयकवाः
धिसाकाङ्क्रियात्मवस्तुदृष्टा ॥ ह्रूंद नयिदोह त्वं वाधिमसत्त्वसमनन्तसत्त्वस्या ॥ पूर्वनयपर्वं मरुता नयसंज्ञायोह त्वं ॥ वेदनासंज्ञा संज्ञानुसंज्ञा विज्ञानसंज्ञादोह त्वं ॥ चक्षुःसंज्ञादोह त्वं ॥ श्रोत्रसंज्ञा घ्राणसंज्ञा जि
ह्वासंज्ञा कायसंज्ञा मनःसंज्ञादोह त्वं ॥ रूपसंज्ञादोह त्वं ॥ शब्दसंज्ञा गन्धसंज्ञा रससंज्ञा स्प्रष्टव्यसंज्ञा धर्मसंज्ञादोह त्वं ॥ चक्षुर्विज्ञानसंज्ञादोह त्वं ॥ श्रोत्रविज्ञानसंज्ञा घ्राणविज्ञानसंज्ञा जिह्वाविज्ञानसंज्ञा का
यविज्ञानसंज्ञा मनोविज्ञानसंज्ञादोह त्वं ॥ चक्षुःसंस्पर्शसंज्ञादोह त्वं ॥ श्रोत्रसंस्पर्शसंज्ञा घ्राणसंस्पर्शसंज्ञा जिह्वासंस्पर्शसंज्ञा कायसंस्पर्शसंज्ञा मनःसंस्पर्शसंज्ञादोह त्वं ॥ चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञादोह त्वं ॥ श्रो
त्रसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञा घ्राणसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञा ॥ जिह्वासंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञा । कायसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञा । मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञादोह त्वं ॥ पृथिवीधातुसंज्ञादोह त्वं ॥ अब्धातुसंज्ञा तेजोधातुसं
ज्ञा वायुधातुसंज्ञा आकाशधातुसंज्ञा विज्ञानधातुसंज्ञादोह त्वं ॥ स्कन्धसंज्ञादोह त्वं धातुसंज्ञादोह त्वं ॥ आयतनसंज्ञादोह त्वं ॥ प्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञादोह त्वं ॥ प्रतीत्यसमुत्पन्नधर्मसंज्ञादोह त्वं ॥ पुद्गलसमुत्पादसंज्ञादोह ७०३
त्वं ॥ अविद्यासंज्ञादोह त्वं ॥ संस्कारसंज्ञा ॥ विज्ञानसंज्ञा नामरूपसंज्ञा षडायतनसंज्ञा स्पर्शसंज्ञा वेदनासंज्ञा तृष्णासंज्ञा उपादानसंज्ञा भवसंज्ञा जातिसंज्ञा जरामरणसंज्ञा शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायाससंज्ञादोह त्वं ॥ स्त्रीसं
ज्ञा पुरुषसंज्ञा कामधातुसंज्ञा रूपधातुसंज्ञा आरूप्यधातुसंज्ञादोह त्वं ॥ कुशलसंज्ञा अकुशलसंज्ञा लौकिकसंज्ञा लोकोत्तरसंज्ञा सास्रवसंज्ञा अनास्रवसंज्ञा संस्कृतसंज्ञा असंस्कृतसंज्ञादोह त्वं ॥ ह्रूंद कामयोह त्वं वा ॥ दोह
त्वं मनादोह त्वं ॥ तत् क्रियमाणो न नाव धानन्दवाति । यथा वाञ्छयानसमादायति । अन्नमन्नार्थिकानां । यानं यानार्थिकानां । यानं यानार्थिकानां नावं वस्त्रं वस्त्रार्थिकानां । यावदन्यतरान्यतरान्नपानार्थिकानां समर्थिकवनयनिस्क
नान्दवाति । यथांश्चान्यतरान्यतरं वस्तु मातृसत्त्वमकमूलसर्वायिकनयविश्का नपूतमादायति । तत्कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणं कृत्वा अवबद्धकयति शुद्धयति विशेषयति तत्र नागतां च कुशलमूलं यथा गीतां समादायय

ति। आत्मनाच क्षान्त्यां संपादयति परांश्च क्षान्तौ समादापयति। आत्मनाच वीर्यमारभते परांश्च वीर्ये समादापयति। आत्मनाच ध्यानं समापद्यते परांश्च ध्यानं समापादयति। आत्मनाच प्रज्ञां भावयति। परांश्च प्रज्ञायां समादापयति।
तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्व साधारणं कृत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामयति। आत्मनाच त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं [illegible] कृत्वा तिष्ठन्तं स्तूपान्तं करोति। तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणीकरोति। तस्यैव कुश
लमूलेन कुशलमूलेन [illegible] समर्पयति बुद्धकोटीं [illegible] बुद्धाः॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व आदिव्यानि वायानि वा [illegible] सूत्रवा [illegible] पूजा। तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणीकरोति। तस्यैवं तद्वचनेन कुशलमूलेन सत्त्वाः
दिव्याः गन्धा आमनापाः [illegible] स्वास्ततः सन्तता वासा सर्वकुसुम बुद्धकृत॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व आदितो मध्ये [illegible] सत्त्वस्य लोकधातुं पातिपूजाय त्वा बुद्धपूजा वा बुद्धदेवपूजा वा ददाति। तच्च कुशलमूलं
सर्वसत्त्वसाधारणीकरोति। तस्यैवं कुशलमूलेन मनसा दिव्यागन्धा [illegible] सर्वमनापा भवन्तु बुद्धकृत॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व सर्वरत्नानि [illegible] पूजा ददाति। तथागतश्रावकपूजा
वा। तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणीकरोति। तस्यैव कुशलमूलेन बुद्धकृत अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य श्रावकसंघस्य गन्धमाल्यानि [illegible] निर्वापयन्तु॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्व आदिव्यानि यानि
नानि ददाति। तथागतेभ्यो वा तथागतश्रावकेभ्यो वा तथागतचैत्येभ्यो वा। तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधारणीकरोति। तस्यैव कुशलमूलेन मया बुद्धकृत दिव्यानि सुखानि कायसुखानि मनःसुखानि मनोज्ञानि संयच्छन्तु
अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य सर्वसत्त्वानां॥ पुनरपरं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वात्मना च सर्वसत्त्वेभ्यः सार्धं यथाकामं गुणं बुद्धपूजां श्रावकपूजां सर्वसत्त्वपूजां वा पर्युपासयति। तच्च कुशलमूलं सर्वसत्त्वसाधा
रणीकरोति। तस्यैव कुशलमूलेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य सर्वश्रावकसंघस्य सर्वसत्त्वानां च मनाप्यं यथाकामगुणैः स्यादिति। एवं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बुद्धकृत्यं [illegible] करोति॥ पुनरप
रं सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् एवं चिन्तयति। यं नूनमहमात्मना च प्रथमं ध्यानं समापद्य परांश्च प्रथमध्याने नियोजयेयं। एवं द्वितीयं तृतीयं ध्यानं आत्मना च चतुर्थं ध्यानं समापद्य परांश्च

सत्वांश्च चतुर्थध्याने निवेशयेयं मा आत्मना च मैत्रीं भावयेयं सर्वसत्वांश्च मैत्रीभावनायां निवेशयेयम्। एवं करुणामुदितामात्मना चोपेक्षां भावयेयं सर्वसत्वांश्चोपेक्षाभावनायां निवेशयेयं। आत्मना चाकाशानन्त्यायतनस

मापत्तिं समापद्येयं सर्वसत्वांश्चाकाशानन्त्यायतनसमापत्तौ प्रतिष्ठापयेयं विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्तिं आकिंचन्यायतनसमापत्तिं आत्मना च नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तिं समापद्येयं सर्वसत्वांश्च नैवसंज्ञाना

संज्ञायतनसमापत्तौ प्रतिष्ठापयेयम्। आत्मना च स्मृत्युपस्थानानि भावयेयं सर्वसत्वांश्च स्मृत्युपस्थानभावनायां प्रतिष्ठापयेयम्। एवं सम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यंगानि आत्मना चार्याष्टांगं मार्गं भावयेयं सर्वसत्वांश्चार्या

ष्टांगमार्गभावनायां प्रतिष्ठापयेयम्। आत्मना च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि विमोक्षमुखानि भावयेयं सर्वसत्वांश्च शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखभावनायां प्रतिष्ठापयेयं। आत्मना चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबु

ध्य सर्वसत्वा एवं चतुर्भिर्ध्यानैर्न विहरिता भवेयुश्चतसृभिरारूप्यसमापत्तिभिर्न विहरिता भवेयुश्चतुर्भिः स्मृत्युपस्थानैर्न विहरिता भवेयुः यावदष्टाभिर्विमोक्षैर्न विहरिता भवेयुः शून्यतानिमित्ताप्रणिहितै

र्विमोक्षैर्न विहरिता भवेयुर्नित्यमेवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति तथा च सत्वान्परिपाचयति यावत्सर्वाकारज्ञतायां। यत्र बुद्धक्षेत्रे न ते सत्वाः सर्वकुशलधर्मसमन्वागता भवन्ति

यत्र सर्वकुशलधर्मसमन्वागता भवन्ति। न सर्वे तेषु क्षणेषु प्रासादिका दर्शनीया मनुष्याः। पुनरपरं सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो षट्सु पारमितासु चरन् सत्वानां यथा तथा विचारयति यत्र सर्वसत्वानां सर्वे नूपस्थानाः

प्रासादिका दर्शनीया न सर्वे नूपस्थानेषु विहरिष्यन्ति। एवं सत्वा भवन्ति। यदहं तथा प्रणिधास्यामि यद् एवं खलु सुभूते बोधिसत्वो महासत्वो बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति। यथा तत्र यानानि त्रयाणां यानानां प्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। सर्वबु

द्धयानानां प्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। नाममात्रस्य नानाप्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। यावद्धर्मस्य नामधेयमपि न भविष्यति। अनित्यदुःखानात्मा शून्यप्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। पञ्चविंशतिप्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। अ

दंकालसमनकालप्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। एवं सर्वकालप्रज्ञप्तिर्न भविष्यति। अन्यत्र शून्यतानिमित्ताप्रणिहितसमाधिघोषप्रचारो भविष्यति। यावन्ति च तस्मिन् बुद्धक्षेत्रे ये। सर्वे ये तस्य सत्वानां क्षत्राः

३०४

दवबुद्धयानाद्यावानिर्यास्यतिनिर्यास्यन्तिवाननिर्यासुः। एवंतत्त्वतःशून्यात्मिकवाध्यात्मिकयायावानिर्यास्यतिनिर्यास्यन्तिशून्यमितिवाअनिमित्तमितिवाअप्रणिहितमितिवानर्यातिनिर्यास्यतिनिर्यास्यन्तिनुत्पादानिर्याथानांगग्यनिर्य
निर्यास्यति। यथैवसर्वधर्माश्शान्ताः स्वभावतस्तथैवगत्यानिर्यास्यनिर्यास्यति। सर्वधर्माः सर्वधर्मशून्याः॥ इति। यथैकमांधकारशान्तावस्तथैवगन्तानिर्यास्यतिनिर्यास्यन्तितथाह्यागतानांमनुत्पादोह्यागतानांसर्वधः
र्माः सर्वधर्माः शून्याः यत्रनकन्तुनिर्मितंमन्नितअप्राप्तिरितिमवासैवंनुयाधर्मदंगतानिर्यातिनिर्यास्यतिनागौदिवसंवाकिंताध्यांवानिर्यस्यसंतांवागमनांनांवाचंक्रमतांवास्येभाः सर्वधर्मादंगतानि
र्यान्तिनिर्यास्यन्ति। तत्रबुद्धकृतंयदासौबोधिसत्त्वामहासत्त्वाः नलानांसम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्याकंसरवत्तत्वनकथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यबोधिसत्त्वामहासत्त्वाएवसत्त्वायदन्तादिस्याकथान्तबु
द्धाः सगवन्कश्चित्सुभूतिःप्रियकत्वायथाः किं। तेसर्वेस्सर्वचंक्रमितानियत्कायेवन्तान्यस्यत्वार्थेसत्त्वाः भ्याथन्तिनामतथासर्वामंत्रसर्वानित्यतामविप्यक्तिः। अनुत्तरांसम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धंएवनुतत्रतथागतस्यार्हत
तः सम्यक्संबुद्धस्यधर्मचक्रंप्रवर्तयाताउक्तस्यात्तत्सत्त्वायसत्त्वगयारविष्यति। अयंधर्माःसत्त्वाभिमताचकन्तवारक्षायातंतत्रसर्वधर्माअधर्माःअकानकत्वकश्चिद्धर्मः सर्वेतत्रधर्मः। तत्रयत्रसत्त्वास्मकृतम्
तथात्राचव्यानिरकुशलमूलानांबुद्धवाबुद्धश्रावकभूमौकल्याभिज्ञायांनिर्मितीकाप्रातःइच्छ्यामातीयकंयावत्सम्यग्दृष्टिमातीयकं। अपुत्रभूतिस्ततिः। इङ्कंदवानामवन्तावाअलनामिथ्याग्रदृष्ट
गृहीतानांसम्यक्संबुद्धस्यसम्यक्। बुद्धसंहितासम्यक्संबुद्धस्यवासम्यक्संबुद्धसंहितानिसः धर्माधर्मनुतिवदकिं। अधर्मप्रतिकियकितधर्मप्रतिकियकायस्यत्वास्यवंसम्यक्प्रसाद्यायदृगतिविशिष्टपातं
ननकंस्वयंपदना। तांसुभूतेबुद्धारगवकोः नामसम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यमत्स्तोनांतावानापयांपन्नांहृतत्वः यायकादशैर्गताधिवचनमिति। विवर्यानिमतत्वालोभ्रमिपस्यापयप्रन्ति। तंदुर्गत्त्वातिसुप्रतिष्ठानपूर्वनवस्थाः
स्वयंपद्यता। नवंखलुसुभूतेबोधिसत्त्वामहासत्त्वाबुद्धकृत्यंनभित्रोऽभिमति। यथापिशुद्धपानकिंचित्त्वसत्त्वानांवैकयामःविप्रयाति। लौकिकंवाधर्मंचिन्ताकानात्मवस्तावाधर्मसमुत्ताश्रवणंवाधर्मचिन्ताश्रवणं

संस्कृतवृत्ता

वाधर्म्मं प्रसंस्कृतं वा धर्म्मं प्रयावत्तर्व्विन्नियतोत्र नियतत्वमुक्तवायांसमम्य वाच्यो ॥ ६ ॥ सुकृतवृद्धकृतविशुद्धिनिवमतकर्म्म ॥ ७ ॥ अथखल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किं पुनर्भगवन्बोधिसत्त्वो ४
महासत्त्वो नियतः । भगवानाह ॥ नियतः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नियतः । सुभूतिराह ॥ कतमस्मिन्सो नियतः श्रावकयाने वा प्रत्येकबुद्धयाने वा । भगवानाह ॥ न सुभूते बोधिसत्त्वो महास
त्त्वः श्रावकयाने नियतो न प्रत्येकबुद्धयाने नियतः । बुद्धयाने सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नियतः । सुभूतिराह ॥ किं पुनर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नियतः प्रथमचित्तोत्पादिकस्तावद
विनिवर्त्तनीयो वा ऽथ चरमभविकः ॥ भगवानाह ॥ नियतः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽविनिवर्त्तनीयो वा नियतश्चरमभविको वा नियतः प्रथमचित्तोत्पादिको नियतः । सुभूतिराह ॥ किं पुन
र्भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो नियतोऽपायेषूपपद्यते । भगवानाह ॥ न सुभूते नियतः प्रथमचित्तो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽपायेषूपपद्यते । तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु अष्टमको वा स्रोतआपन्नो वा
सकृदागामि वा ऽनागामि वा ऽर्हन्वा प्रत्येकबुद्धो वा नियतोऽपायेषूपपत्स्यन्ते का ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ एवमेव सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽपायेषूपपद्यते । नैतत्स्थानं विद्यते । त
त्कस्य हेतोः । तथा हि प्रथमचित्तोत्पादिकः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रथमचित्तोत्पादाय दानं ददाति शीलं रक्षति क्षान्तिं भावयति वीर्यमारभते । ध्यानं समापद्यते । प्रज्ञां भावयति । मैत्री करुणाम्
दितामुपेक्षां सत्त्वेषु भावयति । सर्व्वांश्च कुशलान्धर्म्मान्समादाय तिष्ठति । सोऽपायेषूपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते । दीर्घायुष्केषु देवेषूपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते । यत्रापत्याव ऽकुशलानां धर्म्माणां प्रयु
क्तेषु वा उपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते । मिथ्यादृष्टिकेषु कुलेषूपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते । कुत्र वा यत्र तथागत बुद्धशब्दो न धर्म्मशब्दो न संघशब्दः श्रूयते तत्रोपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते ॥
अक्रियादृष्टिकेषु वा कुलेषूपपत्स्यत इति नेदं स्थानं विद्यते । अपि तु खलु सुभूते प्रथमचित्तोत्पादिका बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ संप्रस्थिताः ध्यानमयेन दशाकुशलान्कर्म्मपथा

७०७

मयायघातनदं संस्कृतं विदित्वा ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । यदि भगवन् बोधिसत्वो महासत्व एवं कुशलधर्मसमन्वागतः कायच्छेत्ता न प्रतिकूयसङ्घ न पूयसत्वेन । किं कथं
नास्मनाजातकानि निर्दिष्टानि । पुनः कुशला धर्माः कतमे ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । न पुनः सुभूते बोधिसत्वो महासत्वः सर्वविन्नयका सत्वानां सर्वं परिगृह्णाति । यस्मात् न
लावन सत्वानामर्थः करुणायामता सत्वानां सत्वानामर्थमपरिगृह्णाति । किं पुनः सुभूते स्य तदर्शितं एतत्कथं बुद्धस्य वाऽयामकामसंयत्नायामकोमसत्वन सम त्वामत किन्त्यां प्यानामूयपन्तः स्यात्
सुखविनाह्ने ॥ नास भगवन् भगवानाह ॥ तथागतस्य कदापायकोगलमस्तियन तज्जायमन्तः स्याध्यतज्ञवधसंयमाक्रमके तानन्तकुलनाम्नां कालको समस्तादायपतिविनयप्रतिष्ठापयिति यतां ग्ववर्त्ते
र्थे आत्मानं परित्यजति । न वक्तव्यां सत्वानां विहेठना भवति । तदनन्तरं सुभूते पर्यायेनैवं वदितव्यं तथा बोधिसत्वो महासत्वः सत्वानामर्थे समदानकूलां परिपूरयमानः सत्वानुत्तरां सम्य
क्संबोधिमभिसंबुध्यते ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कतमे भगवन् कुशलधर्मा परिपूरयित्वा बोधिसत्वो महासत्वः सम्यक्संबोधिमभिसम्बुध्यते यदि परिगृह्णाति ॥ एवमुक्ते भगवा
नायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । सर्वे ते सुभूते कुशलधर्मा यद्बोधिसत्वेन महासत्वेन परिपूरयितव्याः । सर्वकुशलधर्मपरिपूरिनानुत्तरां सम्यक्संबोधिसत्वो न बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रथम
चित्तोत्पादमुपादाय यावद्बोधिमण्डे निषण्णेन न कश्चिद्धर्मो यानपरिपूरयितव्यः । बोधिसत्वेन परिपूरयितव्यः तानानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । बोधिसत्वेन महासत्वेन प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय स
र्वकुशलधर्मा परिपूर्या भिक्षितव्या । यत्राभिषिक्त्वा सर्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति । सर्ववासनानुसन्धिप्रहास्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कथं पुनर्भगवन् बोधिसत्वो महा
सत्वो यावच्छुक्लधर्मसमन्वागतस्यार्यधर्मानाम्रवधर्मपर्यायस्य पूर्यपश्चाति त्यंन्यो वा भगवानाह ॥ किं पुनः सुभूते तथागतस्यार्यानास्रवधर्माः सन्ति ॥ आहार्या भगवन्नास्रवधर्माः भगवानाह ।

किंपुनस्तथागताधिष्ठ्यर्य्येऽभिनिर्गतं शासितं माहात्म्यानमाहि निर्मितोऽभिमतः। यदपि निर्माणबुद्धकृत्यं कुर्यात् । तत्किं मन्यसे ।। कुर्याद्भगवन् कुर्यात्सुगत ।। भगवानाह ।। किंपुनस्तथागताधिष्ठ्यर्येण भविता तत्किं
मन्यसे ।। नाहं भगवन् ।। भगवानाह ।। किंपुनस्तद्विर्य्येऽभिमर्दुःखं ब्रह्म नूतं भविष्यति ।। तत्किं मन्यसे ।। नाहं भगवन् ।। भगवानाह ।। एवमेतत्सुगत एवमेतत् । बोधिसत्त्वो महासत्त्व आर्य्यप्रज्ञानामुत्र वक्ष्यधर्म्मैः समन्वा-
गतः सत्कित्वात् तथानुपमान् सत्त्वान् परिगृह्णाति । यथा तत्त्वावन समन्वागतः सत्त्वानां निर्याणाय प्रथमं आगतः ।। तत्किं मन्यसे ।। किंपुनर्भगवं तथागतस्य निर्मितं मतं निर्मितोऽभिहितं । यदः
निर्माणं कर्म कामनमति । यत्न कर्म्मक्षयप्रत्ययाप्रीतिर्जायते ।। भगवानाह ।। एवमेतत्सुगत एवमेतत् । बोधिसत्त्वो महासत्त्व आर्य्यप्र[illegible]त्र वक्ष्यधर्म्मैः समन्वागतस्तत्तथानुपमान् सत्त्वान् परिगृ-
ह्णाति । यथा तत्त्वावन समन्वागतः सत्त्वानां कृत्यं करोति नवचनं तथानुपायीं वदता प्रियतनूतत्त्वविति । तत्किं मन्यसे ।। नास्ति भगवन् दृष्टान्तमर्थं ।। भगवानाह ।। तत्किं मन्यसे सुगत । मायाकारो मायां दर्श-
यति दासीं विग्रहं वा स्त्र्यादिविग्रहं स्वामिनीं वर्द्ध विग्रहं स्वान्यान्वा विविधान् खादकजानान्दर्शयति अपितु सत्त्वान् वा दरवति । अपि तु भवाव सौवर्द्ध विषयवा अन्यान्वा विविधान् खादकजान् दरवति । तत् ७०७
किं मन्यसे ।। नाहं भगवन् ।। भगवानाह ।। एवमेतत्सुगत एवमेतत् । बोधिसत्त्वो महासत्त्व आर्य्यप्रज्ञानाम्त्र वक्ष्यधर्म्मैः समन्वागतः सत्कित्वात् तथानुपमान् सत्त्वान् परिगृह्णाति । यथा तत्त्वावन समन्वागत-
स्सत्त्वानां कृत्यं करोति । नवचनं तथानुपायां वदता प्रियतनूतत्त्वविति । तत्किं मन्यसे ।। महोपायकौशल्यो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो या नाम भगवन्नार्य्यप्रज्ञानामुत्र वक्ष्यधर्म्मैः समन्वागतः यत्न यत्नकाले सत्त्वावनमकर
सत्त्वानामर्थः कर्तुं कृतं भवान् सत्त्वान् परिगृह्णाति ।। ७ ।। इति सम्यक्संबोधिप्रतिनियमान्तिर्वर्गनकर्म्म ।। ७ ।। कतमत्पुनर्भगवन् शुक्लधर्म्मपूर्वकं त्वा कुर्वं सर्वं नूयमुपायकौशल्यं करोति:
यतनर्कैर्न स्रियते । भगवानाह ।। इह तस्याः भविता यां सुगत तत्किं त्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्व एवं नूपायकौशल्येन समन्वागतो भवति । यत्नाया यकौशल्य समन्वागतः पूर्वदक्षिण पश्चिमोत्तर

स्याम अधऊर्द्ध्वं विदिक्षु गंगानदीवालुकासमेषु लोकधातुषु सत्त्वानां कृत्यकरणताति। न च तत्र कश्चित्सत्त्व उपलभ्यते। तत्कस्य हेतोः। तथा हि बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सर्व्वधर्म्मान्नोपलभते। यथा सत्त्वा अत्यन्तशून्य-
तया वा स्पृश्यन्ते। तत्कस्य हेतोः। तथा हि सर्व्वे ते सर्व्वधर्म्माः स्वभावशून्याः। तत्र न शून्यतया शून्यतां संस्पृश्यते नैव शून्यता काञ्चित् संस्पृशति। नापि शून्यता शून्यतां संस्पृशति। तत्कस्य हेतोः। तथा हि स्वभावशून्य-
तया शून्यता नोपलभ्यते। शून्यता नोपलभ्यते शून्यतायां स्थित्वा बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते॥ सुभूतिराह॥ किं पुनर्भगवन् प्रज्ञापारमितायामवस्थिता नान्येषु धर्म्मेषु॥ भ-
गवानाह॥ कतमो वा सुभूते धर्म्मो यः प्रज्ञापारमितया व्याकरणतः॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन् प्रज्ञापारमिता स्वभावशून्या। तत्कथं प्रज्ञापारमितायां सर्व्वधर्म्माः समवसरणतां गच्छन्ति। नहि भगवन् शून्यतायां कश्चि-
द्धर्म्मोऽन्तर्गतः॥ भगवानाह॥ एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। नाम पुनः सुभूते सर्व्वधर्म्माः सर्व्वधर्म्मैः शून्याः। अथ च पुनः सर्व्वधर्म्माः शून्यतायां समवसरणताः॥ ७ ॥ स्वयम्भयसत्त्वार्थनिवर्त्तनकर्म्म॥ ७ ॥ अथ
खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् सर्व्वधर्म्मशून्यतायां स्थित्वा भूमिप्रज्ञापारमितामतिनिर्वर्त्तते। यः सर्व्वशिक्षासु स्थित्वा पूर्व्वस्यां दि-
शि गंगानदीवालुकासमान् लोकधातून् गच्छति। तेषु च लोकधातुषु ये बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तेभ्यो न्यायेषु पात्रे धर्म्मसंगृह्णाति तेषु च बुद्धेषु भगवत्सु कुशलमूलान्यवरोपयति एवं
दक्षिणस्यां पश्चिमायामुत्तरस्यामधऊर्द्ध्वं विदिक्षु गंगानदीवालुकासमां लोकधातून् गच्छति। तेषु च लोकधातुषु ये बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तेभ्यो यो धर्म्मं शृणोति तेषु
बुद्धेषु भगवत्सु कुशलमूलान्यवरोपयति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। इह सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् पूर्व्वस्यां दिशि गंगानदीवालुकासमान् लो-
कधातून् वन्दते न च सर्व्वशून्यतायां पश्यति। येऽपि तत्र बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति तानपि बुद्धान् भगवतः स्वभावशून्यान् पश्यति अनुत्तरामसंस्कृतानुत्पत्तिं मया दायनिर्द्दिष्टाः। तावत् सर्व्वा प्रज्ञप्तिः स्व-

तावन्न शून्या। यदि तावत् कथं तावन्न स्वभावेन शून्या संस्कृतविविक्ता कस्माद्युद्धं गत्वा न स्वभावेन शून्या संस्कृतविविक्ता कस्माद्युद्धं किं मम वाचा यान न स्वभावेन शून्या संस्कृतविविक्ता स्तु आदिमितो

शून्यमतः सर्वविषयस्य आदिमितो शून्यता नाम यत् संस्कृतास्ते सर्वधर्माः सर्वधर्माः शून्याः सुभूतिराह बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां योगं चरन् प्रज्ञापारमितायामभिनिर्हारः प्रज्ञापारमिता अभिनिर्हरति या

स्वभिरुद्धा सर्वसत्त्वादियं स्कन्धानभिनिर्हरति दिव्यं उपेक्ष अविवाधिज्ञानं पूर्वं निर्वाणसंपूर्णं यथा किमर्थं अभिनिर्हरति। आह ... प्रज्ञापारमिता बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन योगः करणीयः समासेन बोधिचित्तः

सर्वाद्भुतादियं बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य प्रज्ञापारमितायां बोधिसत्त्वेन कर्तव्यः सुभूतिराह बोधिसत्त्वेन कर्तव्या मार्गयितव्या सर्वाकारज्ञता यावत् अविनिवर्तनीया विशुद्धिज्ञानादिको कर्म सानुपूर्विको ऽयं

न स्कन्धकुशला धर्माः नाम धर्मा इति यन्नाम कुशलं स्तुपधर्मं मुनियायत्ते नव कुशलं पूर्वधर्मं सू अतिनिवर्त्ता। न कुशलं संस्कृतास्त यादि न सर्वकुशला धर्माः स्वभावेन शून्याः। न च शून्यतायाः किञ्चिदपि

निर्वृत्तं यदि निर्वृत्तं मा स्वाद यिष्यामिति स्वभावशून्यतायाः। बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्न दिव्यं चक्षुः अभिनिर्हरति यन्न च कुशला सर्वधर्माः शून्या नाभ्यासितः। सुभूतिर्बोधिस

त्त्वो महासत्त्वस्य स्थानानुगमनं धर्मं प्रतिनिरूप्य स्थितिः यथा कर्म्माणि निरूपासत्त्वानां धर्म्मं न पुनः संस्कृतान् विमृश्य स्तयं तथागतनिर्वृता बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमिता

यामभिनिर्हरति निर्दर्शिता। यां निर्हृत्य ऊर्ध्वं कुशलाः धर्म्माः कल्याणाः कर्माणि। सुबोधिसत्त्वो महासत्त्वो दिव्यं नयनं कुशलाः विशुद्धिज्ञानादिको कर्मानुपूर्वकः पूर्वसत्त्वादिनिदर्शितं यस्मादिति

पश्चिमा सर्वादि निःकुलस्य स्वादिभिः प्रधानं ज्ञानाकाशं यथावादि दिव्यं लोकधातुसत्त्वानां अतिसत्त्वमहाज्ञानसत्त्वानां अर्थे च कर्तव्या यदि वाचा न यदि वा नानयदि वा ज्ञानाय यदि

वा वीर्यं यदि वा ध्यानं न यदि वा प्रज्ञा यदि वा सम्यक् संगता बोधिपक्षा धर्माः यदि वा स्मृत्युपस्थानानि अनुपूर्वविहारसमाधिसमापत्ति ध्यानं वीर्यं यदि वा ग्रावक प्रत्येकबुद्धधर्माः यदि वा बोधि

सत्वधर्म्मयदिवापुनधर्म्मेस्कयांसत्वानांकृत्यंकरोति। कतमस्तुसत्वानन्तथाविधस्करूपामवन्धर्म्मन्देशयति। यदतदानन्दस्वीदितः॥ ४ पुनपापाविपुन्नवदाविञ्चगतगच्छमासनार्थः कर्त्तुं प्रागेवयवनस्य
नस्तापूयमातनाचसरिवनारविस्युयथयन्नीयसुस्वायिस्यथमयाविद्यक्षन्तर्षांमांसातिस्वादयन्कानमामक्षथतितिरनयायेः॥ यद्रूः ५ गीतासेतासकृषांत्रवंधर्म्मन्देशयति। दुः ६ स्वांकिन्तुाः पूनुपापोः ७ गीतांसन:
बपोः ८ गीत्यन्नगच्छेत्रुत्सनार्थः कर्त्तुं प्रागेवयवनस्यपोः ९ गी स्यस्यनुयाविद्याकानननकावातिर्य्यग्योनिविममसाकावातयूयंतिपत्रायसुप्रयामितनाज्ञामानमवनसत्वेथाद्रुर्त्तं प्रागेवयनंकदुवाङि
नकायोगीत्यविकन्याप्यवकाशानयातव्यायमायच्छश्चत्रतंकालंतव्यतायतत्वाप्ख्यातिनकोचि ४ यनस्यचेक्रघ्यान्त्यायच्छन्केदायमत्यादयन्कोमयामवन्धर्म्मन्देशयतिमारवन्काः
न्मान्येकृत्यथानमानीयायथच्छमादायमत्यादन्मकङ्गविकत्सादिनकंश्चिल्कगताधर्म्मशुमस्वीरवतिमारूवन्काः ९ थान्यमवंकृपविकायायन्त्रविकाः स्तुनमतद्विध्यकायन्त्रनके
वाग्रयतथाकिर्य्यग्योनिम्वायमसाकंवाकरुवद्विनकोछिकनायिनकायचेप्रागेवान्यषांविकाशामवकाशोदातत्यः ६ यस्कगीदा ६ सत्वासत्वीर्य्यनियाउयतितत्रवन्धर्म्मन्देशयति
मात्वनत ६ कोगीघमायच्छेनकृसोदानांदीनवीर्य्याशीकाविच्छुताप्रवृत्तिः ५ स्कनमकद्विध्यकयत्कृगीदानान्त्रनकावातिर्य्यग्योनिवायमसाकावाकरुवद्विनकसायिकृगीदविकसा
वकाशानयतव्य ५ प्रागेवान्येषांविकासत्यांयविकित्कविकाः सत्वास्कन्नार्थाध्यानतियाजयति। तत्रान्वंधर्म्मन्देशयति। मारवन्कामृपितस्कायाविकित्कविकाध्वरवतानमुपित
स्कृतीनांविकित्कविकासांवाकृगताधर्म्मारवतित्स्कन्नमत्वद्वियतायंसुपितस्कृतीनांविकित्कविकासांवानवकावातिर्य्यग्योनिवायमसाकावातरुवङ्गिनकस्यापिविकित्कविकाः
स्यावकाशोनतमातव्य ५ प्रागेवान्यषांविकासानांयः ३ स्तुल्का ६ सत्वास्कासत्वोपकृत्यांनियाजति। तत्रामवंधर्म्मन्देशयति। मायूयंदानकृविकमत्यादयच्छेनाप्रज्ञानांसुगतिगमनंरवति। स्तु

नमकाविघतयद्भूयस्त्वानां नरकाद्वा तिर्यग्योन्या वा यमलोकाद्वा कुब्जवाक्षिरन्कचिकाल्यादायिप्रह्लाविसद्दिकानां त्वादयिकयोत्राग वान्यथाचिलस्याद्वानामवकाशोदाकयाश्चयनागत्यविनाश
सत्वास्थानेन गुलालावनायाभिनिर्याउयति यमाग्निश्चिल्काल्ला स त्वास्तो मार्ग्गेनिर्याउयति यदि वाश्रवकमार्ग्गेण नियाउयति। यदि वा प्रत्येकबुद्धमार्ग्गेण नियाउयति तत्थाम वं धर्म्मन्देशयति अस्य
स वन्कारितिनिविष्ठलधर्म्माः स्लराव तगृत्यावलतस्त्रराव नगृत्याबुध्य स्वयगावसनिवमृमानाति निविद्या वगृत्यताउवर्वत्नु सुरक वाधिसत्वामसास्त्वंन्य ह्लायानमिकाया वनुन्त्तानि क्रा
सक्रित्वाम त्वानामयकार्त्तकल्याभि। नाक्वि सेसत्कवाधिसत्वामसामत्वा न्नागमयारिहलानागकात्ति सत्वानान्धर्मं देशयितु। कश्चि यिरगकातिह्वस्वति त्वामत्वानान्धर्मं देशना कुर्वु। उ सथेव
क्रिता त्वामत्वानामार्गेश्वकान्वयितु नदस्कस्विपत ॥ न यथा सुरत प्रत्यकः यकोनगक्रीयाकालेक्रमिदुमव सुरत वाधिसत्वामसामत्वाः न्नान्यारिह्लानगक्रीति सत्वानान्धर्म्मन्देशयितु
तस्मात्कदिस्मरत वाधिसत्वे न मनसा सत्वनद्धह्लायानामिकायां चतना। अति ह्लाओतानिरुक याथ सम्यमारितानीत्वह्लातिन्नेतिनिरुतानि यदा काकिति सत्वानामर्थकरुता कानियति ७०४
दिव्यनवचक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकध्रमगमनदीवासुकोसमासाकआरतुरुहबोतवरुसत्वाउत्य न्नामक्त नु स्थाना। क स्रुवता सत्वानृह्याग त्वावकसर्वा विकपुह्लामाता विचक स्लात्वा
तत्थैवतयोधर्म्मन्देशयिष्यति। यदि वा दानकथां यदि वा शीलकथां यदि वा क्षान्तिकथां यदि वा वीर्यकथां यदि वा ध्यानकथां यदि वा प्रज्ञाकथां यावन्निर्वाणकथां वा समदिश्यतत्र
दुःषश्रुतेनाविशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकश्रोत्रेण शब्दान्शृणोति मानुष्यकान्मानुष्यकतत्रयगमनदीवासुकायमबुद्धालोकधातुबुद्धानुभगवन्तो धर्म्मन्देशयति। कादियनताभ्रधातुनाक्रा
त्वानां चेतसा चित्तमितत्थैवा तु सत्यमितत्थैवा तु सत्वानां धर्म्मन्देशयति। दानकथां वा शीलकथां वा क्षान्तिकथां वा वीर्यकथां वा ध्यानकथां वा प्रज्ञाकथां वा यावन्निर्वाणकथां वा तमपश्चतः पर्याय

ज्ञानेन सुविशुद्धेन विहरिष्यति स तेन एवं पर्याय ज्ञानेन सुविशुद्धेन सत्त्वानां चित्तं प्रज्ञास्यति चित्तं ज्ञात्वा यथाकथे व धर्मन्देशयिष्यति । दानकथां वा शीलकथां वा क्षान्तिकथां वा वीर्यकथां वा ध्या-
नकथां वा प्रज्ञाकथां वा यावन्निर्वाणकथां वा । सोऽनेकविधं पूर्वनिवासमनुस्मरिष्यति । अन्यासां सत्त्वानां यथा यथा मयि सत्त्वानं पूर्वनिवासानुस्मृ [illegible] ज्ञानेन एवं ज्ञास्यति । एवन्नामान [illegible] एवं नु-
द्धकाः तथागता [illegible] सम्यक्संबुद्धाः श्रावकसंघाः [illegible] सत्त्वाः पूर्वनिवासानुस्मृत्यधिमुक्तिका [illegible] विदित्वा तथा तथैव धर्मन्देशयिष्यति । दानकथां वा शीलकथां वा क्षान्तिकथां वा वी-
र्यकथां वा ध्यानकथां वा प्रज्ञाकथां वा यावन्निर्वाणकथां वा । स दिव्येन चक्षुषा [illegible] सत्त्वान् गङ्गानदीवालुकोपमान् लोकधातुन् गत्वा बुद्धान् भगवतः [illegible] पूर्वबुद्ध मूलगवेषक-
[illegible] ता न्यव [illegible] आगमयिष्यति । आगमय [illegible] सत्त्वानां धर्मन्देशयिष्यति । दानकथां वा शीलकथां वा क्षान्तिकथां वा वीर्यकथां वा ध्यानकथां
वा प्रज्ञाकथां वा यावन्निर्वाणकथां वा । [illegible] ज्ञानेन सुविशुद्धेन विहरिष्यति [illegible] ज्ञानेन सुविशुद्धेन सत्त्वानां धर्मन्देशयिष्य-
ति । दानकथां वा शीलकथां वा क्षान्तिकथां वा वीर्यकथां वा ध्यानकथां वा प्रज्ञाकथां वा यावन्निर्वाणकथां वा । एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता [illegible]
[illegible] सत्त्वानां [illegible] सत्त्वान् [illegible] नवा [illegible] नवा [illegible] विपक्ष्यति । नवासना [illegible]
[illegible] एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रज्ञापारमितायां
[illegible] एवं खलु सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सत्त्वानां [illegible] बुद्धक्षेत्रं [illegible]

गच्छन्त्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधिं बोधिं नाति संवाद्धुं ॥ तत्कस्य हेतोः नास्ति विज्ञतिरहं कथं गच्छन्ति तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ ॥ सुभूतिराह यदि सर्वक्रमध्यायायास तन्नाद्धिति व
नकर्म्म ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कतमानि भगवन् बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य वस्थाच्छ्रातियानि बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तत्र स्थित्वा परिपूर्य्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबु
ध्यन्ते ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । षट्कुशलाधर्माः सुभूते बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बोधिंगमाय ॥ सुभूतिराह । कतमे पुनर्भगवन् षट्कुशला धर्म्मा ये ३ कुशला ३ धर्म्मैरनु
त्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । प्रथमं विशिष्टदानपारमितायां सुभूते बोधिसत्त्वो दानपारमिता कुशला धर्म्माः एवं चर्याः प्रविकल्पनाय ध्यानेन ज्ञाना
नीदं दानं यस्मा थेद्वानवीर्य नदानमया कवास्य उपायविकल्पयानसंविध क तत्र एवं भूतानां सम्यादाय । येषां पारमितायाः समनाव तत्र तिसत्त्वाः संसारादुत्तार्ये वीर्यं कुशलाधर्म्मा बोधि
सत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रथमाः । पश्चात्य नामान्या ताकानागतप्रत्ये चावा बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः त्वात्मकाः धर्म्मिण नाकि कतिविधा नि वा एवंविधे शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता
वीर्य्यपारमिताध्यानपारमिताप्रज्ञापारमिताः कुशलाधर्म्मास्तत्र चर्याः विकल्पनाय प्रज्ञा ज्ञाना नात्यं प्रज्ञा समाध्यर्थं सावायिकत्र्याधन तावयिकत्र्याकिचा तत्प्रयाविकल्पनासंविध क:
सत्वावभूत्य नामया वायस्य याप्रज्ञापारमितया उपसनाव तत्राति सत्त्वां संसारान्नाड्त्यन यतीमेत कुशलाधर्म्मा बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यानुत्तराये सम्यक्संबोधये प्रमाणं तथा यन मार्गन्ता कौ ताना:
मतायस्य त्येन्त्रा बोधिसत्त्वा सत्त्वधर्म्मतानाकिकतिविधा कि वाज्रदीव त्वाविध्या नाति व त्वार्थं प्रसाधीति वक्तजानुपसमायतत्य धत्वा बोधिसत्त्वयस्य नातिवत्त्वाविसंमत्युक्ताः ऽभिवत्वान्सद्धि:
याताय चक्रमित्रि मानिर्मचत्वानितत्क बोधिं गच्छन्ति । आर्य्यास्तु ज्ञानमार्गे स्तत्र भूत्या तथा । प्रस्थविमाकृत वानुपूर्वविता नसमायक पर सर्वधा नदीम स्वानितत्र्व समायवयाणगुनसंज्ञानि मिकथाधर्मिक वानि:

३०५

यं चातिक्रम्य कगवध्यानमनतयानिश्चत्वाचिदेश्या आनिचयत्तस्र श्यप्तिसंविद्याः स्मद्दमावधिकावृद्धधर्म्माधिमात्रत्वस्य मत्तामत्त्वस्य कुशलाधर्म्मासङ्गु चाधिकत्वमायवृद्धधर्म्मान्तरं ज्ञानानामवृद्धधर्म्मायस्यार्थः
त्वाधायित्वयायनत्वाधयिमत्त्वासत्त्वास्य यथाविकल्पासंविघ्नस्तत्वाधमृत्यतामयादायाये वृद्धधर्म्मे नासनावतनामितत्वांस्यसंसानाडत्मानयति ॥ भगवत्कुलो मे धर्म्माधिमात्रत्वस्यमत्तासत्त्व
स्मानुक्तवायसम्यक्त्वाद्यथमार्गयायनमार्गेक्षमतीर्थानामगतप्रकृत्यन्तवाधिमत्त्वामत्तासत्त्वात्ति एतस्माल्लिकं वर्ण्णमयाति वायावकश्मस्तवाकविद्याधयमार्गेस्वां कुशलानाञ्च धर्म्मान्वाधिमत्त्वे
नमस्तासत्त्वनयानिपूर्यत्वचाकानहूताः नप्राप्य यासर्वकानहूतामवप्राप्यधर्म्मवर्क्तयवर्कायिमत्यी ॥ ॥ॐ सिद्धाध्यमनिवगनकर्म्म ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मानत्नमितिं भगवन्तमतद
वावत ॥ यदि भगवन्निमधर्म्माधिमत्त्वधर्म्मो वृद्धधर्म्मो पूनोकुशमा ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तमत्तमितिमतदवावत ॥ यत्ननायुष्मान्तमितिवमाता ॥ यदि भगवधर्म्माधिमत्त्वधर्म्मा वृद्ध
धर्म्मो पूनकुत्म ॥ एवमुक्तेत वृद्धधर्म्मा यदि सर्वधर्म्मासर्वाकानहूतामारितंवृद्धनासत्त्वकानहूतात्राप्यन्तेसर्ववासनानुसन्धिः प्रदीयते ॥ तां वासनां मत्तामत्त्वाद्दितं वृद्धनधर्म्म
गतनासतानमय्यं वृद्धनसर्वधर्म्मा एकेकश्मसमायुक्तायाप्रहूयाथातिर्वृद्धकाय विशेषा वाधिमत्त्वस्यमत्तासत्त्वस्याथागतसार्हताः सम्यक्संवृद्धस्य ॥ तथथायि नोममन्तमत्प्राप्यवत्प्रभितयन्न
कास्यथकलस्कुशानयनावृत्तावयितात्मयुक्तसौ ॥ एवमेवमतत्ववाधिमत्तामत्तासत्त्वज्ञानमन्यमार्गयतियच्चकस्याथागतः पुनर्न्नहत्सम्यक्संवृद्धः सर्वधर्म्माधिनावर्वस्तानप्रायकृत ॥ अथ्यं सत्त
कविज्ञानमावाधिमत्त्वस्यमत्तासत्त्वस्याचतथागतस्यार्हतः सम्यक्संवृद्धस्य ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्तमितिं भगवन्तमतदवावत ॥ यदि भगवन्निमधर्म्माः स्वतकृषगृन्यासत्कथंत्वतकुधगृन्यमधर्म्मपू
विगमावानानाकनभैवायनत्यत ॥ भगवान्नमितिमाह स्वलक्षणे यथ्यानिकायंयामसौकिकायं देवासमं मनुष्यायं गोगरुहमितिनयं अस्तु समकायं एवात्र भायन्मी यंतकृद्वानां मायमनानां मायमहन्तयं

यथैकवृक्षाश्रयं बोधिसत्त्वाय कथागताः दिनम्यकं वृक्षच्छाति । यथैव तामव न्निमवृक्षतानायतस्य कं तथैव भगवन् कर्म्मितायतः सर्वा । यथैव भगवन् कर्म्मितायतः सत्तता तथैव विपाका नाय

तस्मत ॥ एवमुक्ते रत्नमवानायुष्मन्तं सत्त्वतिमतदेवोवच । अवभकतत्र [illegible] त्वव सततत्यथावदसि सत्त्व कुशगमून्यय धर्म्म पुतकर्म्मनविपाकड्यन्तत । यस्त्वत कथमू न्याम धर्म्मान्नेत्वानाति

ज्ञानति ताक्रम्मीति संकृ बोधि [illegible] चित न्वा सत्त्वचित न्वा साधव न्वा [illegible] गवं वा तद्ध्येचित नकर्म्म [illegible] यायेमुध्यतिक्रि । ननकमूवाति य्यात्मनो वायमूनोक वा सत्त्वचित तदवमनुः

यमूययधनक मूनाच्छ [illegible] धर्मा वायययधर्म्म तथा बोधिसत्त्वामतासत्वा दानपारमितायां चरन्तः । शीलपारमितायां चरन्तः । क्षान्तिपारमितायां चरन्तः । वीर्य्यपारमितायां चरन्तः । ध्यानपा

रमितायां चरन्तः । प्रज्ञापारमितायां चरन्तः । उपायपारमितायां चरन्तः । प्रणिधानपारमितायां चरन्तः । बलपारमितायां चरन्तः । ज्ञानपारमितायां चरन्तः । सुक्ष्मसत्त्वचर्यायां चरन्तः । आदिकर्म्मिकचर्यायां चरन्तः । शिक्षासम

दिक्षितसत्त्वचर्यायां चरन्तः । यावदयं कायस्थितो [illegible] सत्त्वचर्यायां चरन्तः ॥ सत्त्वेषु समनसमाधुसर्वेषु यादृश्युपचरन्त बोधकर्म्म [illegible] चरन्तः । आयुष्मन्तः प्रमाणे ध्यानः यथा विमोक्षसमाधि समापत्तिमारगीसरत्वयु चरन्तः । ३१०

न्यकानि मिलायुधिरिव यचरन्तः । यंत्र सत्त्वेषु सह सत्त्व [illegible] बोधिसत्त्व सामिषचरन्तः । यस्मात् तथागत चरतचरन्तः । वस्तुविभाव यथायुचरन्तः । बाजसमयति प्रसविस्तचरन्तः । अस्माद्गस्ताब्रधिक एव धर्म्मसत्त्वचरन्तः ।

इत्वाविमानोऽधिसत्त्वमानित्वाद्ययियानुस्याउवाद्यं गयविवादसकुनग कुशोपमसमाविंममापन्नानुरुवां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यन्ते । अभिसंबुध्य सत्त्वानामर्थं करोति यन्नात्थनकरेननपुनर्विस्तरेणाति ॥

यनविप्रनाऽमनयंचगतिकसंसारप्रयगयुः ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्स्त तनिर्भगवन्तमेतदवोचत् । कियन्त भगवन् तन्तनासम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यपंचगतिकः संसारानडयन्तस्व ॥ भगवानाह ॥ नसुखतासुदुरिनाद ॥

किं पुनर्धम्मवताकसूत्वाधर्मसाकं मापन्न ॥ भगवानाह ॥ नसुख [illegible] ॥ सुकृतिनाह नयदि तापस्त्वंकृतानन्तकाहिर्यं ध्येनिर्यमसाक यस्त्वाक्रदवमनव्या [illegible] आक्रआपन्नाममकृतागमिनारनाममिनार ॥

नब्युपसकवर्ण्णाद्युपहृत्य॥ अविज्ञप्तिस्त्वा महासत्त्वस्तथागतार्हन्नाम प्रकंवइपष्ठहृपग॥ भगवानाह॥ कियन्तः स्कन्धाः कुशलाकुशलानि किः स्कन्धाः कियन्त्यायतनानि सर्व्वधर्म्माः शून्या॥ सुभूतिराह॥ नारायणवत्॥ भगवानाह॥ यदि सुभूते सत्त्वा एव

सत्त्वनीयः स्कन्धरूपा शून्यास्सर्व्वधर्म्माः स्कन्धाः निर्व्वाणसत्त्वो लक्षणाद्यायास्तस्य संवादो ऽपि विद्यमानलक्षणायां तस्य संवादो ऽपि विज्ञानस्य ज्ञानात्मायतनादिरूपाद्यायतनाया वस्त्वन्तर्गतिकान्तं तत्त्वाय स्पर्शादि सुभूते सत्त्वानज्ञानं किसत्त्व

रूपायतन्याः सर्व्वधर्म्माः किः स्कन्धानां नानाविधस्य रूपं यथा गतिकान्तं तावाल वा विभक्तानां सत्त्वरूपाणां ज्ञानां भगवानाह किं नु खलु सत्त्वानां शून्यायतनधर्म्मा न लक्षणायाः सत्त्वसंवादो ऽपि समन्ताद्धर्म्मा स्तथागतसर्व्वधर्म्मा यत्र भवान्तरे

धर्म्मताविरहिता विशेषरूपसत्त्वा असत्त्वा अविद्यमानानां धर्म्माणामप्यविकल्पायतनाद्युपलक्षणाः सत्त्वसंहिता रूपसंहिता वेदनायां वेदनासंहिता संज्ञायां संज्ञासंहिता संस्कारेषु संस्कारसंहिता विज्ञाने विज्ञानसंहिता

नसंहिता रूपं स्वयं रूपवसंहिता चक्षुरायतनसंहिता आयतनं स्वायतनसंहिता स्वरूपाभावसमन्तात् रूपाभावसमन्ताद्दर्शिता रूपाभावसमन्ताच्च यद्दर्शनं रूपाभावसमन्ताच्च धर्म्मसंहिता रूपाभावसमन्ताद्योगरूपाभावसमन्ता

दंगसंहिता साकाररूपं स्वाकाररूपसंहिता सागरवत् सागरवत्संहितं नानाग्रवत् नानाग्रवत्संहिता सरूपवत् धर्म्मसंहिता सरूपं स्वरूपधर्म्मसंहितं धर्म्मसंविद्यमानानां विपर्यासः विपर्यास

विलोमकायनवावामनसा च कर्म्माणि सरूपाणि॥ यथा वस्तुतः सत्त्वा न नयविभक्ता न न वा विसत्त्वा असत्त्वस्वरूपाया न मिथ्यायोगवन्नन्तं ज्ञानगतिकागता सर्व्वधर्म्माः किन्तु वा विसत्त्वा वर्ण्णावकाशाः॥ यथा वर्ण्णा यथा वर्ण्णा नः

न रूपं तस्य व्याविसर्जितसर्व्वधर्म्मा॥ ७ ॥ लौकिकधर्म्मरूपं सत्त्वस्याविद्यमानमनिबन्धनकर्म्म॥ ० ॥ अनन्तरूपं तस्य संविभक्तं सर्व्वधर्म्मसंपदः समं भवत्सु सर्व्वसत्त्वनिर्व्वाणकारणमिदं स्वानिवायगामिनी अपरिमितपदमार्ग्गाणि

दगयानिषु कामधातुविविक्ते योनिविरूपाणि स्वयं यानि सुप्रयुक्तानि॥ अथ च ऋद्धिर्य्यासतत्त्वस्य सत्त्वनिकायकाश्च गतानां धर्म्मानां कविज्ञानविषयस्य धर्म्माये वा वियात्रिके ऽपि स्वभावस्य सत्त्वानां वा व्यञ्जनं न विद्यते॥ कतमया तु यावस्

बहुनत्वमात्रधर्म्मस्व रूपसंघवत्तत्त्वं॥ एवं यांगयाम् संप्रवत्तानां वा इत्यादिसत्त्वा नयविभक्तस्य रूपं न गतिकान्तं तावत्॥ अथ खलु आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्॥ किंयन्न भगवन् दुःखस्यानन्तपर्यन्तनिर्व्वाणिक॥ अथ इदं खलु

नयविनिश्चितिः। दुःखस्थानसमुदयस्थानं नयविनिश्चितिः। अथ समुदयनयविनिश्चितिः। दुःखनिरोधस्थानं नयविनिश्चितिः। पृथङ्निरोधेन नयविनिश्चितिः। दुःखमार्गस्थानं नयविनिश्चितिः। अथ मार्गेण नयविनिश्चितिः। एवमुक्ते भगवाना
युष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत्। न सुभूते दुःखस्थानं नयविनिश्चितिः न दुःखेन समुदयस्थानं न समुदयेन निरोधस्थानं न निरोधेन न मार्गस्थानं नयविनिश्चितिः न मार्गेण। अपि तु सुभूते चतुर्णामार्यसत्यानां समतायां नयविनिश्चि
तिः। अनया न पुनर्दुःखेन नयविनिश्चितिः न दुःखस्थानेन। न समुदयेन न समुदयस्थानेन न निरोधेन न निरोधस्थानेन। न मार्गेण नयविनिश्चितिः न मार्गस्थानेन। अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कतमा भगवंश्चतु
र्णामार्यसत्यानां समता। भगवानाह। यत्र सुभूते न दुःखं न दुःखस्थानं। यत्र न समुदयो न समुदयस्थानं। यत्र न निरोधो न निरोधस्थानं। यत्र न मार्गो न मार्गस्थानं। अपि तु खलु सुभूते या तथता सा चतुर्णामार्यसत्यानां तथता। वि
तथतानन्यतथता धर्मता धर्मधातुर्धर्मस्थितिता धर्मनियामता या स्यात् सा सा तथता। कथं गम्भीरानामनन्यता याथातथ्यं कथं गम्भीरा। स्थितेषु धर्मेषु धर्मता धर्मधातुः स्थितिता धर्मनायोऽयं प्रविष्टः सर्वधर्मतायां। एवं खलु
सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्सत्यानवबोधाय चरति। यथा सत्यान्यनवबोध्यानि। एवमुक्ते आयुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। कथं पुनर्भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्सत्यानवबोधाय
सत्यानवबोधाय चरति। यथा चरन्सत्यान्यनवबोधकानि परिसंबोध्य न पतति श्रावकप्रत्येकबुद्धभूमौ। यथा प्रतिपद्यमानो न श्रावकभूमिं प्रतिपद्यते न प्रत्येकबुद्धभूमिं प्रतिपद्यते बोधिसत्त्वनियाममवक्रामति। एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं सुभू
तिमेतदवोचत्। इह सुभूते सर्वमार्यसत्यानि पश्यति। कथं च पश्यति। यथा न कञ्चिद्धर्मं समनुपश्यति। न रूपेण समनुपश्यमानः सर्वधर्माः शून्या इति पश्यति। सत्यपर्यापन्नान्वा असत्यपर्यापन्नान्वा सर्वधर्मान् शून्या इति पश्यति। एवं पश्य
न्नवक्रान्तनियामो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो गोत्रभूमौ स्थितः न मूर्ध्नि विनिपातो गौरवविशेषेण न मूर्ध्नि विनिपातेन श्रावकभूमिं प्रत्येकबुद्धभूमिं वा पतति। गोत्रभूमौ स्थित्वा चत्वा
रि ध्यानान्युत्पादयति चत्वार्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तीरुत्पादयति। स गोत्रभूमौ स्थित्वा सर्वधर्मानभिविविनक्ति चत्वार्यार्यसत्यान्यवबुध्यते। स दुःखस्कन्धपरिज्ञानाधिपतेयं स्थानं सुविलम्बं विहरत्याद

७११

यति। समुदयस्कन्ध[illegible]न च समुदयान न संविकल्पयिष्यति। निरोधस्कन्धमाकाश्या निरोधं च निरोधस्कन्धं न संविकल्पयिष्यति। मार्गस्कन्ध[illegible]न च मार्गं च मार्गस्कन्धं न संविकल्पयिष्यति। अनुप[illegible]विनिश्चितविकल्पेन बोधिसत्त्व

येन बोधिसत्त्वस्याकल्पितविकल्पेन सर्वधर्मान्न भावयिष्यति॥ स[illegible]आह॥ कथं भगवन् सर्वधर्मान्न भावयिष्यति॥ भगवानाह॥ सर्वधर्मा न[illegible]भावयिष्यति॥ स[illegible]आह॥ कथं भगवन् सर्वधर्मान्न भावयिष्यति॥ भगवानाह॥ यद्

[illegible]सर्वधर्मान्न भावयिष्यति॥ यावत्[illegible]यथा सर्वधर्माः[illegible]बोधिसत्त्वा[illegible]बोधिमनुसंबुध्यन्ते। स[illegible]आह

[illegible]भगवन् बोधिसत्त्वा बोधिः भगवानाह॥ [illegible]बोधिः। सा न बुद्धेन न[illegible]बोधिसत्त्वेन[illegible]बोधिसत्त्वस्य

[illegible]सत्त्वानां धर्मं देशयति॥ ॥ इति[illegible]परिवर्तो नाम

[illegible]॥ ७ ॥ अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन[illegible]बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन बोधिस

त्त्व[illegible] कथं शिक्षितव्यं। वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने कथं शिक्षितव्यं॥ चक्षुरायतने श्रोत्रायतने घ्राणायतने जिह्वायतने कायायतने मनआयतने कथं शि

क्षितव्यं॥ रूपायतने शब्दायतने गन्धायतने रसायतने स्प्रष्टव्यायतने धर्मायतने कथं शिक्षितव्यं॥ चक्षुर्धातौ रूपधातौ चक्षुर्विज्ञानधातौ श्रोत्रधातौ शब्दधातौ श्रोत्रविज्ञानधातौ घ्राणधातौ गन्धधातौ घ्राण

विज्ञानधातौ जिह्वाधातौ रसधातौ जिह्वाविज्ञानधातौ कायधातौ स्प्रष्टव्यधातौ कायविज्ञानधातौ मनोधातौ धर्मधातौ मनोविज्ञानधातौ कथं शिक्षितव्यं॥ चक्षुःसंस्पर्शे [illegible] श्रोत्रसंस्पर्शे घ्राणजिह्वा

कायमनःसंस्पर्शे कथं शिक्षितव्यं॥ अविद्यायां संस्कारेषु विज्ञाने नामरूपषडायतने स्पर्शे वेदनायां तृष्णायामुपादाने भवे जातौ जरामरणे कथं शिक्षितव्यं॥ दुःखसत्ये समुदयसत्ये निरो

धर्मस्थितौ मार्गेणास्य कथं शिक्षितव्यं ॥ रूपिष्वरूपिषु सनिदर्शनेष्वनिदर्शनेषु सप्रतिघेष्वप्रतिघेषु सास्रवेष्वनास्रवेषु संस्कृतेष्वसंस्कृतेषु सास्रवेष्वनास्रवेषु सावद्येष्वनवद्येषु अतीतेष्वनागतप्रत्युत्पन्नेषु कुशलाव्या-
कृतेषु वा वद्येषु वाद्य ष्वशुभ कर्मसु विज्ञानेषु पुनरतीतानागतप्रत्युत्पन्नेषु गत्याकुशलाव्याकृताव्याकृतेषु कामप्रतिसंयुक्तेषु रूपप्रतिसंयुक्तेषु आरूप्यप्रतिसंयुक्तेषु लोकेषु लोकोत्तरेषु लौकिकेषु लोकोत्तरेषु लौकिकेषु ना-
लौकेषु कथं शिक्षितव्यं । आगत्य प्रतिविधमानास्वविद्यायां दृष्टौ विचिकित्सायां कथं शिक्षितव्यं । मात्सर्ये दाने दौःशील्ये शीले व्यापादे क्षान्तौ कौसीद्ये वीर्ये विक्षेपे ध्याने दौष्प्रज्ञे प्रज्ञायां कथं शिक्षि-
तव्यं । विकल्पेषु संज्ञायां निमित्तेषु मिथ्याप्रणिहिते सम्यक्प्रणिहिते कुशलमूलेषु धर्मेषु कथं शिक्षितव्यं । कुशलेष्वकुशलेषु संस्कृतेष्वसंस्कृतेषु निर्वाणे लोके कथं शिक्षितव्यं ।
बुद्धधर्मेषु कथं शिक्षितव्यं ॥ एवमुक्ते भगवानेतद्यं बोधिसत्वं महासत्वमेवमाह । प्रज्ञापारमितायां चरता बोधिसत्वेन महासत्वेन बोधिसत्वशिक्षायां शिक्षितुकामेन । नाममात्रके रूपे
शिक्षितव्यं । नाममात्रं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नाममात्रं यावद्बुद्धधर्मा इति शिक्षितव्यं ॥ अथ मैत्रेयो बोधिसत्वो महासत्वो भगवन्तमेतदवोचत् । यदा भगवन् सवस्तुकमिदं नाम- ३१२
धेयमप्रत्यक्षं यदिदं रूपमिति सवस्तुकमिदं नामधेयमप्रत्यक्षं यदिदं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । सवस्तुकमिदं नामधेयमप्रत्यक्षं यदिदं यावद्बुद्धधर्मा इति यदुत संस्कारनिमित्त-
स्वभावाया तथा कथं बोधिसत्वेन महासत्वेन नाममात्रके रूपमिति शिक्षितव्यं । नाममात्रं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । नाममात्रं यावद्बुद्धधर्मा इति शिक्षितव्यं । यथावस्तुकमेवं सति तस्य नाम्नः स्यादेव ना-
ममात्रं न प्रयुज्यते यदिदं रूपमिति । नाममात्रं न युज्यते यदिदं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । यावद्बुद्धधर्मा इति नाममात्रं न युज्यते ॥ एवमुक्ते भगवानेतद्यं बोधिसत्वं महासत्वमेतदवोचत् । आगन्तु-
कमेतन्नामधेयं प्रक्षिप्तकमस्मिन् संस्कारनिमित्ते वस्तुनि यदिदं रूपमिति । आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रक्षिप्तकं यदिदं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रक्षिप्तकं यदिदं यावद्बुद्धधर्मा इ-

ता यतन्मैत्रेय यत्र संस्कारनिमित्ते वस्तुनि रूपमिति यत्कस्मिन्नाम्नि रूपमिति संप्रत्ययो भवति। प्रत्ययागमस्तु प्रिमिसं वेदनाकर्म न च मैत्रेय यथा यथा यथैवं वदितव्यं। आगन्तुकमेतन्नामध्येयं प्रक्षिप्तं तस्मि
न्संस्कारनिमित्ते वस्तुनि यदिदं रूपमिति। यदिदं वेदना नाम संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यदिदं यावद्बुद्धधर्म्मा इति। तत्किं मन्यसे मैत्रेय यस्याधिदैकत्यस्मिन्नवसंस्कारनिमित्ते वस्तुनि संज्ञा वा प्रज्ञ
प्तिर्वा नाम वा न व्यवहारो वा [illegible]॥ आह। एवं भगवन्न तदनामिकं मैत्रेय यथा यथाभेवं वदितव्यं। आगन्तुकमेतन्नामधेयं प्रक्षिप्तं तस्मिन्संस्कारनिमित्ते वस्तुनि यदिदं रू
पमिति यदिदं वेदना नाम संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यदिदं यावद्बुद्धधर्म्मा इति॥ ७ ॥ अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत्। एवं सति भगवन्न रूपस्य स्वभावो वरवहि रूपस्य स्वलक्षणं वा सं
स्कृतसंस्कारनिमित्ते वस्तु। यद्रूपादाय नाम संज्ञा प्रज्ञप्तिर्न व्यवहारो भवति। यदिदं रूपमिति यदिदं वेदना नाम संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यदिदं यावद्बुद्धधर्म्मा इति॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं मैत्रेयं बोधिसत्त्वम
हासत्त्वमेवमाह॥ संस्कारनिमित्ते वस्तुनि नाम संज्ञा प्रज्ञप्तिर्न व्यवहारो वा रूपमिति। तत्किं मन्यसे मैत्रेय स रूपस्वभावो वा रूपस्य प्रज्ञप्तिमात्रं भवति॥ आह॥ प्रज्ञप्तिमात्रं भगवन्यदिदं प्रज्ञप्तिमात्रं॥ भगवानाह॥ त
त्कथं मैत्रेय त्वमेवं स्वलक्षणं पश्यसि तद्देव भवति रूपस्य स्वभावः। यत्र न संस्कारनिमित्ते वस्तुनि यद्रूपादाय नाम संज्ञा प्रज्ञप्तिर्न व्यवहारो भवति। यदिदं रूपमिति। यदिदं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यदि
दं यावद्बुद्धधर्म्मा इति॥ तत्किं मन्यसे मैत्रेय स स्वभावो वा वा स वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां प्रज्ञप्तिमात्रं भवति॥ आह॥ प्रज्ञप्तिमात्रं भगवन्यदि प्रज्ञप्तिमात्रं। भगवानाह॥ तत्
कथं मैत्रेय त्वमेवं स्वलक्षणं पश्यसि तद्देव भवति वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां स्वलक्षणं वा इति॥ मैत्रेय आह॥ न च भगवन्नाम संज्ञा संकेत प्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रं रूपं॥ न च भगवन्नाम
संकेत प्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रं वेदना नाम संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्म्मा इति। तदेवं सति न रूपलक्षणं वा स्वभावो भवति। रूपस्य यदिदं नाम संकेत प्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रं रूपमिति। तदेवं सति न

यत्पुनरेवं रूपस्य वदसि । वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्माणां । यदिदं नामसंज्ञासंकेतप्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रमिति ॥ एवं भगवन्नाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यदुच्यमिति
नामसंज्ञासंकेतप्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रं त्वं । यच्चोदनतिसंज्ञेति संस्काराणामिति विज्ञानमिति । यावद्बुद्धधर्मा इति । नामसंकेतप्रज्ञप्तिव्यवहारमात्रमपि न तस्यास्तस्या वा प्रज्ञप्तिः कर्तव्या
वा संक्लेशो वा व्यवदानं वा ॥ आह ॥ नाहं भगवन् रूपस्य संक्लेशं वा व्यवदानं वा समनुपश्यामि । यद्यथा तत्त्वमेवं तावद्वदसि रूपस्य वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्माणामिति यथा रूपं । सु
भूतिराह ॥ किं पुनर्भगवन् सर्वशः स्वलक्षणेन नास्ति रूपं । किं पुनर्भगवन् सर्वशः स्वलक्षणेन नास्ति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । न संति यावद्बुद्धधर्माः ॥ ॥ एवं भगवन्नाह ॥ नास्ति सु
भूते सर्वशः स्वलक्षणेन रूपमिति वदामि । नास्ति सुभूते सर्वशः स्वलक्षणेन वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्मा न संतीति वदामि । सुभूतिराह ॥ कथं भगवन् रूपं संक्लिश्यते कथं वेदना संज्ञा सं
स्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्माः संक्लिश्यन्ते ॥ एवं भगवन्नाह ॥ यावत्संकेतव्यवहारेण नाम सुभूते रूपं संक्लिश्यते न पुनः परमार्थतः । यावत्संकेतव्यवहारेण नाम सुभूते वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्माः सं ६१३
क्लिश्यन्ते न पुनः परमार्थतः । सुभूतिराह ॥ यथा खल्वहं भगवन् भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि निरुपलिप्तमेव भगवन् परमार्थतः सर्वं रूपं निरुपलिप्ता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्माः परमार्थतः । तत्कथं यदसंस्का
रानिमित्तं स्वरूपं तद्रूपमित्यागन्तुकेन नामधेयेन प्रज्ञप्यते । तत्कथं यदसंस्कारानिमित्तं वस्तु यद्वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्मा इत्यागन्तुकेन नामधेयेन प्रज्ञप्यते । यदि पुनः परमार्थ
तोऽनुत्पन्नमसंस्कृतं परमार्थतः कथं निरुपलिप्तता वदति संस्कारानिमित्तं वस्तुनि निरुपलिप्तता चिंतितानि यथार्थां ॥ एवं भगवन्नाह ॥ किं नु दृष्टं सुभूते यत्त्वं प्रतिपक्षाभिमुखं भावनाक्रम
तत्रैवं व्याकरणं ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यद्यथा तन्निरुपलिप्तता यथा प्रज्ञापारमितायामवतारिता समन्वयः संस्कारानिमित्तं वस्तु यत्तदागन्तुकेन नामधेयेन प्रज्ञप्यते यदिदं रूप

मिति वदन्ति संस्कृति संस्काराणामिति विज्ञानमिति यावद्द्वधर्म्माणामिति ॥ नाहीद भगवन । तदन्नायित भिक्षु यय सौसि वंबद्धितव्यं । यरूत्तं संस्कारान निमित्तं वस्तु स्कन्धि नरिस्सया द्वादशी:
नान्यस्ताय्य नन्यन्त्सर्वतसमा स्संस्कारानतिनिमित्ता द्वस्तु नानान्यानि नरिस्तयाश्चान्तुर्नाय्य नन्या यत्रेदं मागन्तुकन्नामधेयमुपक्रियते यदिदं नूपमिति । वदन्ति संस्कृति संस्काराणामिति विज्ञान:
मिति यावद् द्व धर्म्माणामिति संस्कारानिमित्ति त्स्वं द्वस्तु नाभिक्षु य न निनरिस्सयाश्चान्तुनन्यस्मादयी दानीं सर्व्वकालं पृथग्भूता श्यनि निर्वाय्य न तत्त्वनीसमय स्वं वाधिमरिसं वृद्धं नन । अतन्यप
भिक्षु यस्संस्कारान निमित्ताद्वस्तु नानि नरिस्तयाधातु श्स्मादयी दानीन्तदयि निमित्तन्वायतनस्य नायतनस्य निनरिस्तयथाश्चाकाश्वप्रति विध्योत्त्वेक दन्ननायित भिक्षुययथामित्संवं वादितव्यं । नत
स्मात्संस्कारानति मित्ताद्वस्तुनान्यानि नरिस्तयाश्चान्तुर्नायितस्मादनन्यानि नरिस्तयाश्चन्तु यत्रेदमागन्तुकं नामधेयं उपक्रियते यदिदं नूपमिति वदन्ति संस्कृति संस्काराणामिति विज्ञान
मिति याव द्व धर्म्माणामिति ॥ भिक्षु य आह ॥ स वद्ध गवन्वाधिमस्त्वा मतास त्वानि नरिस्तयथा अप्रति वद्धं प्रत्ययवायवर्त्तमानस्तु संस्कारान निमित्तं वस्तु नापसरति यत्रेदमागन्तुकं नामधे
यं उपक्रियते यदिदं नूपमिति वदन्ति संस्कृति संस्काराणामिति विज्ञानमिति यावद् द्व धर्म्माणामिति । तत्कथं भगवन्निविद्यमानं नापसरति ॥ एवमुक्ते भगवान् भिक्षुं संबाधिमस्त्वमस्त्मवतस्तव
माह ॥ नहि भिक्षु यतस्य संस्कारान निमित्तस्य वस्तु नः कश्चिद्विद्यमानता वा अविद्यमानता वा । नैतत्स्यस्य कोऽयं स्थितिन्दिवा भिक्षु समसमयत तसंस्कारान निमित्तं वस्तु विकल्पयसि तस्मिन्नसमयत
तं संस्कारान निमित्तं वस्तु विकल्पयताग्रहमसि । तस्मिन्नायूनर समय निनरिस्तयथा अप्रतिवद्धप्रत्ययावायवर्त्तमानानतन्निविकल्पयसि तस्मिन्नसमयनिविकल्पयताग्रहमसि । भिक्षु यस्मात्
प्रवक्ष्यगर्वी । भगवानाद ॥ नत्स्वं वं सति भिक्षु यय विकल्पमानभवन घड्न संस्कारान निमित्तं वस्तु यत्रेदमागन्तुकनामधेयं उपक्रियते यदिदं नूपमिति वदन्ति संस्कृति संस्काराणामिति विज्ञा

कल्प१

निमित्तं यावद्बुद्धधर्म्मा इति विकल्पयमानायावन्तस्य निर्विकल्पस्य बाध्यको वर्त्तमानस्य विकल्पस्य यगकवृकतमागतस्य विद्यमानता वा अविद्यमानता वा यतस्यका यश्रदमागतस्य कन्नाम धर्ये त्रिक्षिः
रूं यदिदं रूपमिति वेदनेति संज्ञेति संस्कारा इति विज्ञानमिति यावद्बुद्धधर्म्मा इति । मैत्रेय आह । प्रज्ञापारमितायां चरता भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म्मप्रभेदकौशल्ये वर्त्तमानेन
कतिविधाकारेण रूपप्रभेदप्रज्ञप्तिरनुगन्तव्या । कतिविधाकारेण वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्म्मप्रभेदप्रज्ञप्तिरनुगन्तव्या ॥ भगवानाह ॥ त्रिविधेन मैत्रेयाकारेण बोधिसत्त्वेन महास
त्त्वेन प्रज्ञापारमितायां चरता धर्म्मप्रभेदकौशल्ये वर्त्तमानेन रूपप्रभेदप्रज्ञप्तिरनुगन्तव्या । वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्म्मप्रभेदप्रज्ञप्तिरनुगन्तव्या । यदुतेदमविकल्पितं
रूपमिदं विकल्पितं रूपमिदं धर्म्मतारूपमिति । यदुतेयमविकल्पिता वेदनेयं विकल्पिता वेदनेयं धर्म्मतावेदना । यदुतेयमविकल्पिता संज्ञेयं विकल्पिता संज्ञेयं धर्म्मता
संज्ञा । यदुतेमे अविकल्पिताः संस्कारा इमे विकल्पिताः संस्कारा इमे धर्म्मताः संस्काराः । इदमविकल्पितं विज्ञानमिदं विकल्पितं विज्ञानमिदं धर्म्मताविज्ञानमिति यावदिमे अविकल्पिता बुद्धध ३१४
र्म्मा इमे विकल्पिता बुद्धधर्म्मा इमे धर्म्मताबुद्धधर्म्मा इति मैत्रेय आह ॥ कतमद्भगवन्नविकल्पितं रूपं कतमद्विकल्पितं रूपं कतमद्धर्म्मतारूपं । कतमा भगवन्नविकल्पिता वेदना संज्ञा
संस्कारा विज्ञानं कतमा विकल्पिता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । कतमा धर्म्मता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । यावत्कतमे भगवन्नविकल्पिता बुद्धधर्म्माः । कतमे विकल्पिता बुद्धधर्म्माः । कत
मे धर्म्मताबुद्धधर्म्माः ॥ भगवानाह ॥ यन्मैत्रेय यस्मिन् संस्कारनिमित्तवस्तुनि रूपमिति नामसंज्ञासंकेतप्रज्ञप्तिव्यवहारान्निश्रित्य रूपस्वभावतया अविकल्पस्यनं इदमविकल्पितं रूपं । यन्मैत्रेय यस्मिन्
संस्कारनिमित्तवस्तुनि वेदनेति संज्ञेति संस्कारा इति विज्ञानमिति यावद्बुद्धधर्म्मा इति नामसंज्ञासंकेतप्रज्ञप्तिव्यवहारान्निश्रित्य वेदनास्वभावतया संस्कारस्वभावतया विज्ञानस्वभावतया याव

द्बुद्धधर्म्माः स्वभावेन याय विकल्पयितव्यं यन्निकल्पयितव्या । वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्भिमयन्निकल्पयितव्या वृद्धधर्म्माः ॥ यायून तस्य संस्कारनिमित्तस्य वस्तुनो विकल्पमात्र धर्म्मतायामवस्थनतो विकल्प्य ।
यतो ब्याहि रूपं न कानतर्द्दनाम संज्ञा संकेतप्रज्ञप्तिः घ वेदा व्यानूयमिति वेदनेति संज्ञेति संस्कारा ०ः इति । विज्ञानमिति यावद्बुद्धधर्म्मा ०ः इति । ०ः दं विकल्पितं रूपमिदं विकल्पिता वेदना ।
०ः यं विकल्पिता । संज्ञा ०ः मविकल्पिता ॥ संस्कारा ०ः दं विकल्पिता विज्ञानं ०ः मविकल्पिता वृद्धधर्म्मा इति माड व्यादाहारकथा गता मामनू व्यादाहारिकी वेदयं धर्म्मा धीधर्म्मता धर्म्मस्थितिता धर्म्मधातु यस्के ।
न यविकल्पितं रूपं न कस्य विकल्पितं रूपस्यानित्यं निःसकामं धुवं ध्रुवकालंतिः स्वभावता धर्म्मनेनास्य कथता रू न काटि यिदं धर्म्मता रूपमिय धर्म्मता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमिमया वद्बुद्ध
धर्म्मा इत्यभेऽत्वयन्याद ॥ तथा भगवन्ऽरूपा भ्यां रूपाभ्यं कतमदङ्गं पमण्डयं डस्त्यं । कतमन्त्ऽडुर्धं डस्त्यं । कामः मन्त्ने वडयं डस्त्यं मसद्धुर्यं । यन्मसार्थं प्रजाविरुं । आना स्कन्धं वेक्किम ऽवीं वेदनानो विस्त्र
गां संज्ञाना रुन्या भां संस्कारा धीऽत्या धां विज्ञानानाऽया भां यावद्बुद्धधर्म्मा धांकिता म ऽद्रव्याऽऽडस्थाऽकतमम मद्धव्याऽऽडस्थ्या । कतमत्ने दाडन्याड्रस्थ्यानमसद्धस्थ्या । यन्मसार्थप्रज्ञाविताश्रु भगवाना दा ।
य स्नेऽत्वयविकल्पितं रूपमिदमऽड यं डस्त्यं । यद्विकल्पितं रूपमिदं विकल्पितं रूपं सद्ध्यं कामपायाय मऽऽयं ऽस्थ यैनाऽस्व ऽकुवृ कितः ॥ य द्धर्म्मतानू यन्के न्वेवाऽयं मसद्धुर्यं यन्मसार्थप्रज्ञाविरुऽ स्त्यं
यामेऽत्वयविकल्पिता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्भयविकल्पिता वृद्धधर्म्मा ॥ रूपे ऽद्रव्याऽऽडस्थ्याऽयाविकल्पिता वेदनासंज्ञासंस्कारा विज्ञानं यावद्ध विकल्पिता वृद्धधर्म्मा ०ः मविकल्पितसद्ध्य
नामयाऽयसद्धव्याऽऽडस्थ्या मा तु स्वतं तत्पु क्तितः ॥ यामेऽत्वय धर्म्मता वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं यावद्धमेऽत्वयधर्म्मता वृद्धधर्म्मा स्कन्ने वऽद्रव्यानसद्धव्याः यन्मसार्थेन प्रज्ञाविताऽद्रस्थ्या ॥ भेऽत्वयपाद ॥ यऽस्क
रागवन्स्कगता वेऽद्धयस्त्रेषामनना कृताय द्रूक रूपमिति द्वयमेषा मगणना कृता । यद्रूकवेदनेति संज्ञेति संस्कारा ०ः इति विज्ञानमिति यावद्बुद्धधर्म्मा ०ः इति । तदर्वै रूपप्रज्ञप्तिः यप्रज्ञप्तिः स्यामर्वं वेदना

संज्ञासंस्कारा विज्ञानं यावद्बुद्धधर्म्मा उक्तरद प्रहृकोसत्यौ किं संधाय निर्दिष्टं भगवता अद्वयस्योपागमनाकृता यद्द्वरूपमिदं द्वयस्योपागमनाकृता यद्भवदनति संज्ञिति संस्कारा इति विज्ञा
नमिति यावद्बुद्धधर्म्मा इति द्वयस्योपागमनाकृतमिति ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे मैत्रेय या परिकल्पिता रूपस्य द्रव्यता । रूपस्यानन्यवत्ति ॥ आह ॥ नो हीदं भगवन् । या पुनस्तत्र नामसंज्ञा
प्रज्ञप्तिव्यवहार तन्मात्रमात्रं रूपमित्यपि न तद्द्रव्यं ॥ आह ॥ नो हीदं भगवं स्कद नन मैत्रेय पर्य्यायेणैवं वेदितव्यं ॥ यत्परिकल्पितं रूपं तन्न रूपं नारूपं यन्न रूपं नारूपं तदद्वयं ॥ ०० ॥ इ
दं च संधायार्क मया अद्वयस्योपागमनाकृता यदिदं रूपमिति ॥ तत्किं मन्यसे मैत्रेय या विकल्पितस्य रूपस्य सद्रव्यता अपि नु तद्रूपं यद्यायायनाम संज्ञा प्रज्ञप्तिव्यवहाराश्रय इति
रूपमिति ॥ आह ॥ नो हीदं भगवं तत्किं मन्यसे मैत्रेय या निमित्तनयविकल्पितं तत्र रूपता यद्विकल्पितस्य रूपस्य तत्त्वतावकाशः सत्त्वः कथंचापि नु तद्रूपं ॥ आह ॥ नो हीदं भगवं स्कद नन मैत्रे
य पर्य्यायेणैवं वेदितव्यं । यद्विकल्पितं रूपं यत्परिकल्पितं रूपं तन्न रूपं नारूपं यन्न रूपं नारूपं कदपि यमिदं एवं संधायार्क मया अद्वयस्योपागमनाकृता यदिदं रूपमिति ॥ तत्किं मन्यसे मैत्रेय या धर्म्म
ता रूपस्य नैरात्म्यप्रभाविता अपि नु तद्रूपं ॥ आह ॥ नो हीदं भगवन् । या पुनस्तत्र धर्म्मता रूपस्य रूपधर्म्मता अपि नु तद्रूपं ॥ आह ॥ नो हीदं भगवं स्कद नन मैत्रेय पर्य्यायेणैवं वेदितव्यं यद्धर्म्म
तारूपं तन्न रूपं नारूपं यन्न रूपं नारूपं तदद्वयं एवं संधायार्क मया अद्वयस्योपागमनाकृता यदिदं रूपमिति वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने यावद्बुद्धधर्म्मेषु यावत्कल्पयितव्यं ॥ मैत्रेय आह ॥
प्रज्ञापारमितायां चरता भगवन् बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन रूपत्रये कथं लक्षणग्रहणं तस्य वेदनायां संज्ञायां संस्कारेषु विज्ञाने यावद्बुद्धधर्म्मेषु त्रये कथं लक्षणग्रहणं तस्या कर्त्तव्यं व कथं युक्तमधर्म्मां प्रवृत्ति
यदं प्रवृत्तियन्तस्या । कथं लक्षणग्रहणयविज्ञा । कथं लक्षणसङ्ग्रहणं । कथं लक्षणसमा कारकक्रिया । कथं लक्षणध्वंसाववनाऽवस्था ॥ भगवानाह ॥ प्रज्ञापारमितायां मैत्रेय चरता बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन रूपत्रये कर्त्तव्यं व

षित्वा मध्यमाप्रतिपत्प्रतिपन्नस्य । रूपस्यापन्नये विज्ञानं नाम विज्ञानमियमभावस्य विज्ञानं । यद्वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां नयविज्ञानं नाम विज्ञानमियमभावस्य
यविज्ञानं यद्रूपस्य न प्रत्यक्षं नाप्रत्यक्षमिदमभावस्य प्रत्यक्षं । यद्वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां न प्रत्यक्षं नाप्रत्यक्षमिदमभावस्य प्रत्यक्षं । या रूपस्य न साक्षात्क्रिया नासा।
क्षात्क्रिया इयमभावस्य साक्षात्क्रिया या वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां न साक्षात्क्रिया नासाक्षात्क्रिया इयमभावस्य साक्षात्क्रिया रूपप्रहाणाय न मार्गस्य भावना:
नाभावना इयमभावस्य भावना या । एवं वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य यावद्बुद्धधर्म्माणां प्रहाणाय न मार्गस्य भावना नाभावना इयमभावस्य भावना । मैत्रेय आह ॥ प्रज्ञायां मितायां
मत्वं चरतो बोधिसत्वस्य महासत्वस्य कथं यद्विज्ञप्तिप्रत्यक्षसाक्षात्क्रियाभावनासमन्वागतस्य कतमं निर्वाणं ॥ भगवानाह ॥ गम्भीरं मैत्रेय यत्र गम्भीरं बोधिसत्वानां महासत्वानां निर्वाणं ॥ मैत्रेय आह ॥
कतमत्वेन बोधिसत्वानां महासत्वानां सर्वेण सर्वं यत्र न गम्भीरं निर्वाणं ॥ भगवानाह ॥ बोधिसत्वानां महासत्वानां मैत्रेय निर्वाणं यन्निर्वाणं धर्म्माणां निर्वाणं सर्वेण सर्वं यत्र न गम्भीरं न निरूपयितुं ॥
मैत्रेय आह ॥ कथं भगवन् बोधिसत्वानां महासत्वानां न निर्वाणं भवति ॥ भगवानाह ॥ यत्रार्थं मैत्रेयानेन संसाराय प्रतिष्ठागतो न निर्वाणं । अप्रार्थमानस्य निर्वाणाय प्रतिष्ठागतो न निर्वाणं ॥ मैत्रेय आह ॥
सचेद्भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः अर्थमानस्य संसारं न प्रतिष्ठति संसाराय प्रतिष्ठागतः कथमनन्तं निर्वाणं न प्रतिष्ठको भवति । सचेद्भगवन् बोधिसत्वो महासत्वः अप्रार्थमानस्य निर्वाणं न प्रतिष्ठति ।
निर्वाणाय प्रतिष्ठागतः कथमनन्तं संसाराय न प्रतिष्ठको भवति ॥ भगवानाह ॥ इह मैत्रेय बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरन् संसारमपि संसारतो न विकल्पयति निर्वाणमपि निर्वाणतो न विक-
ल्पयति । न खेवमपि कल्पयत्यत्र सम्भवत्तत्र भवति यदुत संसारं निर्वाणं वा । न तथा हि स यथार्थं संसारं संसारतः विकल्पयन् संसारान्नाभिनिर्द्धजति । तथैव निर्वाणं निर्वाणतः अविकल्पयन्वि:

चीणता नाधिकत्वमविकल्पधातुप्रतिष्ठितस्यात्तथा मृदु न संसारममिल्या। नानिर्वाणमभिल्या। अधिकत्वं मैत्रेय आह॥ ननु भगवन् प्रज्ञापारमितायां चरता बोधिसत्वेन महासत्वेनाविकल्पधातुः
प्रतिष्ठितेन संसारायैव न त्यक्तः तथा वादत्तः कथमत्यक्तो भवति। निर्वाणं यथा न त्यक्तः तथा दत्तः कथमत्यक्तो भवति। भगवानाह॥ नाहं मैत्रेय संसारं न सैव मात्याज्ञ नम्वाः नाप्यनं वा वदा:
मि। निर्वाणमप्यैव मात्मन म्वाः नादानं वा वदाम्यपि तु मैत्रेय प्रज्ञापारमितायां चरता बोधिसत्वेन महासत्वेनाविकल्पधात्वा त्वान्मन्यतत्वन्नं न विकल्पयति तासन्नुप्राप्तः स्यादनादिमितामकर्मम
न्दीवा तत्कायमपूत्लाकधातुप्रयायको गल्यन संसारसंदर्शितं तामृयायव्यायर्त यथा निर्वृतानां बोधिसत्वानां महासत्वानां संसारस्थाय निर्वाणमप्यदामि। भूतकोटिमपतन्ताकधातुप्रतिष्ठ
तनामयावाय निर्वाणस्थाय निर्वाणमप्यदामि॥ मैत्रेय आह॥ अविकल्पनायां भगवन् कथं समन्तलक्षणं दृश्यं। भगवानाह॥ अत्र मैत्रेय रूपं यावद् वेदनामा वर्षेयवर्त संज्ञानायथ्य विज्ञानं या
वच्च बुद्धधर्मा यावन् न उपलभ्यते यावद् वेदना याया च संज्ञा याया च संस्कारा नाध्यायाच विज्ञानस्य यावद्यावद् बुद्धधर्माणां शून्यता। नयां च धर्माणां तस्मा शून्यता या या रूपा वा रूपा वा कल्पना। या वा प्रपञ्च
नाऽदृष्टं मैत्रेय अविकल्पनाया तत्समन्तलक्षणं दृष्टम्॥ मैत्रेय आह॥ किं नु भगवन् सर्वथा अवकाशमकां नैतेकां भिकी निर्वाणप्रतिष्ठा भवति। भगवानाह॥ नो हीदं मैत्रेय। तत्कस्य हेतोर् आदिना:
नाधातुकायं मैत्रेय साकारं न कधातुक कल्पितं नानाधातुकमूर्तनाः सत्वं तत्र प्रज्ञापयडयत्नत्वके। भूमि मैत्रेय सत्वानां संज्ञा तत्र जातिर्यादिकतद्व प्रणीतं विशेषं प्राप्यथयत् प्रणीतमवः
विशेषमधिगच्छति। भूमि सा तत्र जातिर्यादिकतद्वदीनं विशेषं प्रार्थयत् सदीनमव विशेषमधिगच्छति। तन्नैव च संवृत्त्या भवति। भूमि सा तत्र जातियाःदिकतद्व हीनं विशेषं प्रार्थय हीनम
व विशेषमधिगच्छति। न च तावता संक्लिष्टो भवति। तत्तद्रूपत्विं प्रणीतं विशेषं प्रार्थयत् प्रणीतमव विशेषमधिगच्छति। मैत्रेय आह॥ या भगवं हत्नीय श्लत्वा तत्रामि सा हि त्वेवम्प्यानत्वा

सम्यक्संबोधिमभिप्रार्थयमानाः स्तूपयपसमानाश्च कथं प्राप्नुयपयलिःश्वास्य भगवता प्रतिपत्ती वन्या कृता॥ भगवानाह॥ नाहं मैत्रेय कर्मक्रमं भवतेनत स्थापयपस्तिं प्रकृत्य यामि। भूयि स्तवि न्यानि:
बोधयान स्निग्धमीमदका भूयपयस्विं प्रकृयपयामि॥ मैत्रेय आह॥ आर्य श्वेस भगवत्या बहुदायामया बोधिसत्त्वा महासत्त्वा मार्गस्त्वाख्यातव्या मनुदानीमादिरत उत्पुरुषी तं विशेषं प्रार्थयन्ति। उभी
कमव विशेषमधिगच्छन्ति। कतमा भगवन्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मन्दाख्यागया। कतमा च मार्गस्त्वाख्यातया। भगवानाह॥ य मैत्रेय बोधिसत्त्वो महासत्त्वः। भक्रुत्व सोकपाल त्वच क्रव
ति सत्त्व सर्व्वाकार लोकसंयतिलि शिवनन्त्थिनाः न्नुत्तरायां सम्यक्संबोधौ कुशलमूलं परिणामयति। का स वनिः स्तं गता तिव वग्रहकार्य्यं यं बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां मार्ग आख्यायता। कतरत्
बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तद सकि। सखमनवग्रहसर्वां निर्वृ कि सर्व्वे च सर्व्वे सत्त्वसामान्यं सिद्धाः अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ कुशलमूलं परिणामयन्ति। यः कसं सार्वायस्तिल्यागकयाहृ। यम
बीमा सत्त्वा ख्यागयकाउ स ख्या॥ अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत्। आश्चर्य्यं भगवन्बोधिसत्त्वधर्म्माः। आश्चर्य्यं सुगत। भगवन्बोधिसत्त्व भिक्षा। आश्चर्य्याद्भुता क:
गवं कुशलमूलं तावा कुलदृढिता वा बोधिसत्त्वधर्मानानुप्राप्तकामेनानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पादयितव्यं॥ ७ ॥ अथ खलु आयुष्मान्तत्र स्थिरो भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन्ना
व स्वरसा वा सर्व्वधर्म्मा स्फ न वृद्धिः कृता न प्रत्येकबुद्धि नार्द तिता नाना भमि सि निर्तस कृदा मार्गं सिनि धाफजाय चे नायि सं बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः कृतास्तु नकुत्तधा धर्म्माः केनानेकनकेन शमथा य व स्ख नेः
वाप्रख्यायते। भूः मनेनयिका। भूः मतेर्य्यग्म्यातिका। भूः मयामनोकिका। भूः मदवा। भूः ममानुष्या। जननकर्म्मस्थानेनयिका। जननकर्मस्थानतिर्य्यग्योनिका। जननकर्म्मस्थायामनलोकिका। जननकर्मस्था
मनुष्या। जननकर्मस्थाकामख्योतुकादवा। जननकर्म्मस्थावस्त्रयायसाद्भुतस्तपूर्वाशिकामनस्तुत्पकाश। जननकर्म्मस्थायनीलाताश्रप्रमाधाताज्ञाताखयाता। जननकर्म्मस्थायश्रीलकसुताशप्रमा:

ममुरुत्यगुरुकृत्वा॥ ज्ञानतकर्मीणा ज्ञानतकाः मुख्यगुरुसवावृत्तकृत्वा॥ ज्ञानतकर्मीणाज्ञस्त्र तत्ज्ञनयाः सदृश्या॥ सदर्शनाज्ञकनिष्ठा॥ ज्ञानतकर्मीणा ज्ञाकामानन्यायतनसमायकयाविज्ञानान
न्यायकननसमायकयज्ञाकि॥ न्यायतनसमायकल्यानेवसंक्रान्तासंक्रा यतनसमायकल्य॥ ज्ञानतकर्मीणा॥ ज्ञानज्ञायन्तः सकृदागामानागामार्द ज्ञायकवृक्षाः ननकर्मीणावाधिमत्वामनासत्वाःन
नकर्मीक्षाकथागताःर्द नम्मसं वृक्षाःरावसादि रगेवृन्नकाविंक्रियायमाननर्क वामकृत॥ तिर्य ग्ग्म निंवायमत्ता कम्वाद वांवा मनुष्यां वाका मध्य ठुंवानूयक्षातुम्वा ज्ञानूयक्षातुम्वाम
कृ॥ ज्ञानायष्कि रुनम्वासकृदागामि रूतम्वाज्ञनागामि रुनम्वाश्रूर्द त्वेवाग्रह्य कवाधिमत्वाप्राप्यतिवाधिमत्वामनासत्त्वमा॥ गेवावनियमिति॥ सर्वाकानन्कृतानम्वाप्राप्यति॥ योग्राय्यसत्वानन्त्वंसा॥
नासत्रिमावमियमिति॥ नूथरवनूरग वानायूख्यनन्तं सरतिमतद वावन॥ एवमनत्तुरत ॥एवमनयथावदृति॥ ज्ञानवर्द्यदि सतत ननकर्मननक्रियानरुत्तं॥ वात्नयूथग्ग्नादिसतनया॥
वसर्यधर्मपक्वाविदात्क्ति ज्ञनावृसत्तावाधर्म्मीन्नज्ञानन्ति॥ तविपर्यासमेमक्ति तंविकत्येविविधानिकर्माण्यूयसकपयान्ति॥ मयाकादर्शा ज्ञवान्तत्तावातवन्ति॥ यदिवातेनयिकायदिः ३१०
वातेय्य ग्ग्मनिकायदिवायामत्तो किकायदिवामनुष्यश्च्यदिवाकामधातुमूर्दवमूयदि वाज्ञानूयधातुकमूर्दवमू यावदत्ताव स्यन्नकर्मनक्रिमानरुत्तांय॥
पूनःनत्तावाः त्वाव ज्ञवसयाय न्पूनः मनु निज्ञवमाद॥ यथ ग्रोत्रज्ञायन्नः सकृन्दामाननागामार्द ज्ञायकवृक्षा वाधिमत्वामनासत्त्वामार्गकृतायो वनति॥ कथगतावासर्वाकानकृतामनप्राप्त
ति॥ कर्लिमन्यसत्तवं नात्तावामार्ग्गेनात्तावश॥ ग्रोत्रज्ञायक्ति रुतम्वात्तावः सकृदागामिरुतन्तात्तावा ज्ञानागामिरुतंनात्तावाःर्द त्वेन्नात्तावः प्रत्येकवाधिर्नात्तावायावत्सर्वाकानकृता॥ सरु
तिनाद॥ श्रात्ताव ज्ञगवन्मार्गेः त्वावा॥ ग्रोत्रज्ञायक्तिरुतमत्तावः सकृदागामिरुतमत्तावाः ज्ञानागामिरुतमत्तावाःर्दत्व मत्तावः प्रत्येकवाधिनत्तावायावत्सर्वाकानकृता॥ रुगवानाद॥ किंपुः

न भ सुभूते शक्यो वा धर्मोऽपि तावं धर्मम् अनुप्राप्नोति ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ ॐ किं दि सुभूते यश्चासावा यश्च मार्गः सर्वे एते धर्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिणोऽनिदर्शना
अप्रतिघा एकलक्षणा यदुतालक्षणाः कथं भगवन् बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रज्ञापारमितायां चरन्नुपायकौशलेन सत्त्वांश्चतुर्विपर्यासेभ्यो निविष्टाः पुनः सत्त्वा अनित्ये नित्यसंज्ञिनो दुःखे
न्यात्मसंज्ञिनः दुःखे सुखसंज्ञिनः अशुभे शुभसंज्ञिनो नावावधारिति विस्कां स्कास्कावस्थापि विवेचयति ॥ ७ ॥ ॐ किं चतुर्विपर्यासप्रतिवेधानुकर्म ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्त
मेतदवोचत् ॥ कथं भगवन्नवबुद्धत्वं तथतायाः वितथतायाणक्तित्वा वा पृथक्त्वं नाहं दमपि विपर्यासिनि भवत्वेकाति निविष्टस्य तथत्वं तथतायाः वितथता कर्माति संस्कृतं किं भगवन् कर्म
स्थायं भगवति कानां सत्त्वानामपि समचेत ॥ भगवानाह ॥ नास्ति सुभूते तेषां लावा नाम कोटी तिष्ठयमानमपि वस्तुयत्किं त्वा वा पृथक्त्वं नाः कर्माति संस्कृतं किं ॥ अन्यतः विपर्यासतः ॥ सुभू-
तिराह ॥ कथं भगवन् विपर्यासेन वा पृथक्त्वं नाः कर्माति संस्कृतं किं ॥ भगवानाह ॥ तेन हि सुभूते उपमां ते करिष्यामि ॥ अपि त्वेवार्थः सत्त्वे यस्मात् प्रत्यभिसिद्धे यथा यदि तु आनीयस्तत्किं मन्य-
से सुभूते कश्चित् स्वप्नदर्शी तस्य वस्तुनि कियत् ते स्त्वा स्वप्नदर्शी पश्यति का मनुष्यं यदि वक्तः ॥ सुभूतिराह ॥ स्वप्नदर्शी वक्तुं भगवन् नास्ति कुतः पुनस्तस्य तत्कित्वा स्वप्नदर्शी पश्यति का मनुष्ये
यायच वियति ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते अस्ति स कश्चिद्धर्मो लौकिको वा लोकोत्तरो वा सास्रवो वा अनास्रवो वा संस्कृतो वा असंस्कृतो वा यो न स्वप्नोपमः ॥ सुभूतिराह ॥ नास्ति भगवन्
कश्चिद्धर्मः संस्कृतो वा असंस्कृतो वा सास्रवो वा अनास्रवो वा लौकिको वा लोकोत्तरो वा यो न स्वप्नोपमः ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते कश्चित् स्वप्ने पंचगतिकः संसारो विद्यते ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं
भगवन् ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते कश्चित् स्वप्ने मार्गभावना भवति यां मार्गभावनामागम्य संक्लिश्यते वा व्यवदायते वा ॥ सुभूतिराह ॥ नो हीदं भगवन् ॥ न वक्तुं कथं भगवन् स्वप्ने प्रज्ञप्तिक

स्वप्नमनीयः सर्व्वमदयस्रुनेश ॥ भगवानाह ॥ तत्किम्मन्यसे सुभूते यदाः धर्म्मम स्वभूति विंवाद्गमनं कश्चित्स्वप्नवात्तत्क्रिय स्वकर्म्माभिसंस्कृत्या स्वकर्म्माभिसंस्कृत्य नेनरकस्वागच्छेत्तिर्य्यग्योनिर्वा यमलोकस्वागच्छेत् । सुभूतिराह ॥ नो भगवन्नवस्तुकः स भगवन्स्वप्नो विविक्तः स्वप्नगतो वा नमृषथञ्च नानामनस्यामनाक स्वप्नः कुतस्तस्य कर्म्म भविष्यति । यत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नेनरकस्वागच्छेत्तिर्य्यग्योनिर्वा यमलोकस्वागच्छेत ॥ भगवानाह ॥ तत्किम्मन्यसे सुभूते कश्चित्स्वप्नमार्ग्गभावनां भावयति यां मार्ग्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन्नवस्तुकः स भगवन्स्वप्नो विविक्तः स्वप्नः कुतस्तस्य मार्ग्गभावना भविष्यति यां मार्ग्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते या सा प्रतिश्रुत्का तद्दीर्घउवनपर्व्वतकन्दरेषु वा स्वरका । आदक ब्रह्म सत्त्वाति ध्ववति किं कस्याः प्रतिश्रुत्कायाः कर्म्माभिक्रियतत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नेनरके वागच्छेत्तिर्य्यग्योनिर्वा यमसालोकस्वागच्छेत् मनुष्येषु वा कामावचरेषु वादेवेषु रूपावचरेषु वादेवेषु आरूप्यावचरेषु वादेवेषूपगच्छेत । सुभूतिराह ॥ नो भगवन्नवस्तुका सा प्रतिश्रुत्का कुतस्तस्याः कर्म्म भविष्यति । यत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नेनरके वागच्छेत्तिर्य्यग्योनिर्वा यमलोके वागच्छेत । मनुष्येषु वा कामावचरेषु वादेवेषु रूपावचरेषु वादेवेषु आरूप्यावचरेषु वादेवेषूपगच्छेत ॥ भगवानाह ॥ तत्किम्मन्यसे सुभूते यः किं कस्याः प्रतिश्रुत्काया मार्ग्गभावना भावयति यां मार्ग्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन्नवस्तुका या सा भगवन्प्रतिश्रुत्का नास्ति कुतस्तस्या मार्ग्गभावना भविष्यति यां मार्ग्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते या सा मरीची यामनुदके उदकसंज्ञा उत्पद्यते वा नदीसंज्ञा उत्पद्यते नगरसंज्ञा उत्पन्ना यानमृडआ नसंज्ञा किं कस्या मरीचि विसंज्ञायाः कर्म्माभिक्रियतत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नेनरकस्वागच्छेत्तिर्य्यग्योनिर्वा यमसालोकस्वागच्छेत मनुष्येषु वा कामावचरेषु वादेवेषु रूपावचरेषु वादेवेषु गच्छेत । आरूप्यावचरेषु वादेवेषु गच्छेत ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन्नवस्तुका मरीचि भगवर्द्धस्तस्या मरीचीया मनुदके नास्ति नेव नदी नेव नगरमन्येवा यानमन्यत्र संज्ञा विपर्य्यासं स्थकृ मादन नताया स्तस्य का रस्याः

कर्म्मण विपच्यति यैः कर्म्माभिः सत्त्वा नरकं वा गच्छन्ति तिर्य्यग्योनिं वा यमलोकं वा गच्छन्ति। मनुष्येषु वा कामावचरेषु वा देवेषु रूपावचरेषु वा देवेषु आरूप्यावचरेषु वा देवेषूपगच्छन्ति। भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते तत्किं तस्या विपर्य्यस्तायाः संज्ञाया मार्गभावना भवति यां मार्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत। सुभूतिराह॥ नो भगवन्न हि विपर्य्यस्ताया भगवन् संज्ञाया अस्ति मार्गभावना यां मार्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत। भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते मायाकारस्य विविधमायाकृतिर्निर्म्मिता यदि वा हस्तिकाया यदि वाश्वकाया यदि वा बलीवर्द्दकाया यदि वा पत्तिकाया यदि वा जनपदकाया यदि वा स्त्रीरूपं यदि वा पुरुषरूपमपि नु तस्या मायायाः कर्म्मास्ति यत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नरकं वा गच्छेत् तिर्य्यग्योनिं वा यमलोकं वा गच्छेत् मनुष्येषु वा कामावचरेषु वा देवेषु रूपावचरेषु वा देवेषु आरूप्यावचरेषु वा देवेषूपपद्येत॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्न हि मायाया भगवन्वस्तु किंचिच्छून्यस्वभावा साग्रकोटी नित्यमात्रमपि यत्कर्म्म स्यात्कर्म्माभिसंकुर्य्याद्यत्कर्म्माभिसंस्कृत्य नरकं वा गच्छेत् तिर्य्यग्योनिं वा यमलोकं वा गच्छेत् मनुष्येषु वा कामावचरेषु वा देवेषु रूपावचरेषु वा देवेषु आरूप्यावचरेषु वा देवेषूपपद्येत॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते काचित्तस्य मार्गभावना भवति। यां मार्गभावनामागम्य संक्लिश्येत न व्यवदायेत॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्नेव कस्यचिद्भगवन्धर्म्मस्य कृता मार्गभावना विद्यते या मार्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यस्तु तथागतनिर्म्मितः पुनर्निर्म्मिणोत्यन्यं निर्म्मितं किं तस्य निर्म्मितस्य कर्म्मास्ति यत्कर्म्मणा नरकं वा गच्छेत् तिर्य्यग्योनिं वा यमलोकं वा गच्छेत्। मनुष्येषु वा कामावचरेषु वा देवेषु रूपावचरेषु वा देवेषु आरूप्यावचरेषु वा देवेषूपपद्येत॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्नेव कश्चिद्भगवन्निर्म्मितः॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते काचित्तस्य निर्म्मितस्य मार्गभावना भवति। यां मार्गभावनामागम्य न संक्लिश्येत न व्यवदायेत॥ सुभूतिराह॥ नो भगवन्॥ भगवानाह॥ तत्किं मन्यसे सुभूते कश्चिदत्र संक्लिश्येत वा व्यवदायेत वा॥ सुभूतिराह॥ न कश्चिद्भगवन् संक्लिश्येत वा व्यवदायेत वा॥ भगवानाह॥

यथैव सुभूते न संक्लिश्यते वा न व्यवदायते वा॥ कथं च नास्ति संक्लेशो वा व्यवदानं वा। तत्कस्माद्धेतोः यदं ममममकारं दिसत्त्व क्लिन्नाः सत्त्वाः संक्लिश्यन्ते वा व्यवदायन्ते वा। यथैव सुभूते दर्शीः
न संक्लिश्यन्ते वा न व्यवदायन्ते वा। कथं च सुभूते नास्ति संक्लेशो व्यवदानं वा॥ ॥ इति निर्वेधकविपर्यासज्ञाननिर्वृगतकर्म्म॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। य
न्यवतिर्भगवन्न संक्लिश्यते न व्यवदायते। सुभूतिरभ्यतिर्भगवन्न संक्लिश्यते न व्यवदायते। तथाहि अभावस्वभावाः सर्व्वधर्म्माः। अभावस्वभावस्यापि भगवन्न संक्लेशो न व्यवदानं। भावस्या
पि भगवन्न संक्लेशो न व्यवदानं। अभावस्यापि भगवन्न संक्लेशो न व्यवदानं। भावाभावस्यापि भगवन्न संक्लेशो न व्यवदानं। तद्यथा यदं भगवता व्यवदानं निर्दिष्टं तत्कथमिदं भगवन् कवदि
भगवानाह। या नु पासुभूते सर्व्वधर्म्माणां समता तत्सत्यार्थं व्यवदानं। सुभूतिराह। का पुनः का भगवन् सर्व्वधर्म्माणां समता। भगवानाह। तथता अवितथता अनन्यतथता धर्म्मता धर्म्मधातुर्धर्म्मस्थिति
ता धर्म्मनियामता। या उत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा तथागतानां स्थितैवैषा धर्म्माणां धर्म्मता धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता धर्म्मधातुरियमुच्यते व्यवदानं। तत्पुनर्लोकव्यवहारं व्यवधाय वक्तियः ७१९
ते न पुनः परमार्थेन। न हि तत्र परमार्थे सांव्यवहारिकाणि सर्व्वाकाराणि धाष्यवाच्यपथानीति॥ इति व्यवदाननिर्वृगतकर्म्म॥ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् सर्व्वध
र्म्माः स्वप्नोपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमाः प्रतिबिम्बोपमा मरीच्युपमा मायोपमा गन्धर्व्वनगरोपमा निर्म्मितकोपमाः कथं बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स्वप्नोपमेषु सर्व्वधर्म्मेषु प्रतिश्रुत्कोपमेषु प्रति
भासोपमेषु प्रतिबिम्बोपमेषु मरीच्युपमेषु मायोपमेषु गन्धर्व्वनगरोपमेषु निर्म्मितकोपमेषु धर्म्मेषु नव सुभूते स्वस्थं नूत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते। दानपारमितायां परिपूर्य्य। शीलपारमि
तायां परिपूर्य्य। क्षान्तिपारमितायां परिपूर्य्य। वीर्य्यपारमितायां परिपूर्य्य। ध्यानपारमितायां परिपूर्य्य। प्रज्ञापारमितायां परिपूर्य्य। उपायपारमितायां परिपूर्य्य। प्रणिधानपारमितायां परिपूर्य्य। बलपारमिताय

रिपूर्य्या। ध्यानपारमितायां परिपूर्य्या। प्रज्ञापारमितायां परिपूर्य्या। चत्वारि ध्यानानि समापद्यते। चत्वार्य्यप्रमाणानि चतस्र आरूप्यसमापत्तीः परिपूरयति। चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि परिपूरयति ॥ ३
चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादान् परिपूरयति। पंचेन्द्रियाणि परिपूरयति। पंच बलानि परिपूरयति। सप्त बोध्यंगानि परिपूरयति। आर्य्याष्टांगं मार्गं परिपूरयति। अष्टौ विमोक्षान्
नवानुपूर्वविहारसमापत्तीः परिपूरयति। चत्वार्य्यार्य्यसत्यानि परिपूरयति। शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि समापद्यते। पंचाभिज्ञाः परिपूरयति॥ शून्यतासमाधिं भावयति। आनिमित्तसमाधिं भावयति
। अप्रणिहितं समाधिं भावयति। यावदभावस्वभावशून्यतां भावयति। सर्वसमाधीन् सर्वधारणीमुखानि परिपूरयति। दश बोधिसत्वभूमीः परिपूरयति। दश तथागतबलानि परिपूरयति।
चत्वारि वैशारद्यानि परिपूरयति। चतस्रः प्रतिसंविदः परिपूरयति। अष्टादशावेणिकान् बुद्धधर्मान् परिपूरयति। द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि परिपूरयति। अशीतिमनुव्यंजनानि परिपूर
यति। यावत् क्लेशवासनानुसन्धिं प्रजहाति सत्वांश्च परिपाचयति। सत्वानां परिनिष्पादयति। बुद्धक्षेत्रं परिनिष्पादयति। न च कंचित् सत्वं दर्शयति लोकधातुं परिशोधयति सत्वानां च सेवा:
विकल्पयति॥ भगवानाह॥ तत् किं मन्यसे सुभूते निर्मितः सर्वधर्म्माः स्वप्नोपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमाः प्रतिबिंबोपमा मरीच्युपमा मायोपमा गन्धर्वनगरोपमा निर्मितकोपमा
यत्तथा यतितव्यं किं वा॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन् सर्वधर्म्माः स्वप्नोपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमाः प्रतिबिंबोपमा मरीच्युपमा मायोपमा गन्धर्वनगरोपमा निर्मितकोपमाः कथं भग
वन् स्वप्नोपमेषु सर्वधर्मेषु यावन्निर्मितकोपमेषु बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायां चरति। न च भगवन् स्वप्नः प्रतिश्रुत्का प्रतिभासः प्रतिबिंबो रूपं नमरीचिर्माया
मायापुरुषो गन्धर्वनगरं निर्मितको न च भगवन् दानपारमितायां चरितुं शीलपारमितायां चरितुं क्षान्तिपारमितायां चरितुं वीर्य्यपारमितायां चरितुं ध्यानपारमितायां

चानिरुद्धं प्रज्ञापारमितायां चानिरुद्धं । सप्तत्रिंशत्सु बोधिपक्ष्येषु धर्म्मेष्वार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तौ धारणीमुखशून्यतानिमित्ताप्रणिहितेषु सर्व्वशून्यतास्वभिज्ञासु दशबल-
वैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मेषु चानिरुद्धं ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते यद्दानपारमितारूपं नाम सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । शीलपारमिता क्षान्तिपारमिता वीर्य्यपारमि-
ता ध्यानपारमिता प्रज्ञापारमिता रूपं वा सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । सप्तत्रिंशद्बोधिपक्ष्या धर्म्माः सर्व्वशून्यता आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्त्यभिज्ञाधारणीमुखानि शून्यता:
निमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मा रूपं वा सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्यते । सर्व्वे ते सुभूते धर्म्मा असंस्कृता असंस्कृतानि निर्वृताः तेनासंस्कृतत्वेन सर्व्वधर्म्मैः
सर्व्वाकारज्ञता नाम न प्राप्यते ॥ यदि खलु पुनः सुभूते सर्व्वत्र ते धर्म्मा नागमावादनाय संवर्त्तेरन् न पुनः सत्त्वस्याभिगमाय । यत्तु ते यां धर्म्माणां मनसिकारः प्रादुर्भावः समापद्यते । सूत्रा बोधिसत्त्वा महा-
सत्त्वस्य पृथग्जनविशेषो स्यादनेन पर्य्यायेण नाम धर्म्मा नावबुध्यन्ते । यदि वा दानपारमितां यदि वा शीलपारमितां यदि वा वीर्य्यपारमितां यदि वा ध्यानपारमितां यदि वा प्रज्ञापारमितां यदि वा सप्तत्रिंश-
द्बोधिपक्ष्यान् धर्म्मान् । यदि वाध्यात्मशून्यतां यदि वा बहिर्द्धाशून्यतां यदि वाध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां यदि वा यावदभावस्वभावशून्यतां यदि वा आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिः
अभिज्ञाधारणीमुखानि यदि वा शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदावेणिकबुद्धधर्म्मान् स्थाने सर्व्वाकारायमाकृतिज्ञानादि न यमां धर्म्मान् परिपूर्य्य दानशीलक्षान्तिवीर्य्यध्यानप्रज्ञा-
पारमितां ॥ सत्त्वपक्षे न सम्यक्प्राप्तेः शिक्षामादे क्रियते वाध्यात्मशून्यतां बहिर्द्धाशून्यतामध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतां यावदभावस्वभावशून्यतां आर्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्ति-
अभिज्ञाधारणीमुखानि शून्यतानिमित्ताप्रणिहिताभिज्ञा दशबलाधिसत्त्वरश्मीर्दशबलवैशारद्यप्रतिसंविदाः अष्टादशावेणिकाबुद्धधर्म्मा द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि अशीत्यनुव्यञ्जनानि परिपूर्य्य सर्व्वाकारज्ञतामनायतन्त्रा

नस्मयचिपूर्व्वसत्वानयचियाच्च वा बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायांचरन्न सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यादिति नेदं स्थानं विद्यते। यान्यानवकृमसां धर्म्मानानवरके तांस्तान्कुशलान्धर्म्मान्स्वप्नोपमान्प्रति:
श्रुत्कोपमान्प्रतिभासोपमान्प्रतिबिम्बोपमान्मरीच्युपमान्मायोपमान्गन्धर्व्वनगरोपमान्निर्मितकोपमांजानाति। स प्रज्ञापारमितायांचरन्न ध्यानपारमितायांचरन्न वीर्य्यपारमितायांचरन्न क्षान्तिपारमि
तायांचरन्न शीलपारमितायांचरन्न दानपारमितायांचरन्न ध्यात्मशून्यतायांचरन्। बहिर्द्धाशून्यतायांचरन्नध्यात्मबहिर्द्धाशून्यतायांचरन्। यावदभावस्वभावशून्यतायांचरन्॥ स्मृत्युपस्थान सम्य
क्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गेषु चरन्नार्य्यसत्याप्रमाणध्यानारूप्यविमोक्षसमाधिसमापत्तिषु चरन्नष्टविमोक्षेषु चरन्नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तिषु चरन्न शून्यतानिमित्ताप्रणिहितविमोक्षमुखेषु
चरन्नभिज्ञासु चरन्न सर्व्वसमाधिषु चरन्न सर्व्वधारणीमुखेषु चरन्न दशतथागतबलेषु चरन्न चतुर्षु वैशारद्येषु चरन्न चतसृषु प्रतिसंवित्सु चरन्नष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मेषु
चरन्यावत्सर्व्वाकारवनायन सर्व्वाकारज्ञतायांचरन्न स्वप्नोपमांजानाति। प्रतिश्रुत्कोपमां प्रतिभासोपमां प्रतिबिम्बोपमां मरीच्युपमां मायोपमां गन्धर्व्वनगरोपमां निर्मितकोपमांजानाति। कांश्च सर्व्व
सत्वोल्लब्धचरनः स्वप्ने जानाति प्रतिश्रुत्कायां प्रतिभासे प्रतिबिम्बे मरीच्यां मायायां गन्धर्व्वनगरनिर्मितके चरन्ना जानाति। तद्बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितान्नश्रावकानवक्रान्तिनश्रावकानवक्रान्तियोंनृस्ती:
त्वा सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति। स्वप्नोपमां प्रतिश्रुत्कोपमां प्रतिभासोपमां प्रतिबिम्बोपमां मरीच्युपमां मायोपमां गन्धर्व्वनगरोपमां निर्मितकोपमां सर्व्वधर्म्मा ज्ञात्वा नश्रावकानवक्रान्ति नश्रावकानवक्रान्तियां
भूमीर्न्नात सर्व्वाकारज्ञतामनुप्राप्स्यति। असंस्कृता प्रज्ञापारमिता। असंस्कृता ध्यानपारमिता। असंस्कृता वीर्य्यपारमिता। असंस्कृता क्षान्तिपारमिता। असंस्कृता शीलपारमिता। असंस्कृता दानपारमिता। असंस्कृताः स्मृ
त्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियबलबोध्यङ्गमार्गाः। असंस्कृताध्यात्मशून्यता। असंस्कृता बहिर्द्धाशून्यता। असंस्कृताध्यात्मबहिर्द्धाशून्यता। असंस्कृता यावदभावस्वभावशून्यता। असंस्कृतान्यार्य्यसत्याप्रमाणध्या

नायुष्यविमाकसमाभिसमायक्ति धावधीमुख्याभ्य अस्काधि शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि ध्याना स्मृत्युपस्था ग्राह्यका दशबलानि वैशारद्यानि प्रतिसंविदः ग्राह्यका अष्टादशावेणिका बुद्धधर्म्मा अग्राह्यकाः सर्व्वधर्म्मास्तथाभि
सत्वा महासत्वाः अक्षं सर्व्वधर्म्मान् विदित्वा अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठन्ते । तत्कस्य हेतोः तथा हि अग्राह्यकाः सर्व्वधर्म्मा अवस्तुकाः स्वप्नोपमाः प्रतिश्रुत्कोपमाः प्रतिभासोपमाः प्रतिबिम्बोपमा मरीच्यु
पमा मायोपमा गन्धर्व्वनगरोपमा निर्म्मितकोपमाः । तथा अस्कन्धा धर्म्मा धर्म्मस्वभावाः कामस्कन्धितनपिठे । अत्र स्वतत्वाः धर्म्मा अन्तानन्तिनयथ्यकिता । तद्बोधिसत्वा महासत्वाः सर्व्वसत्वानामर्थायानुत्तरा
यां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठन्ते । स प्रथमचित्तोत्पादमुपादाय यद्दानं ददाति तत्सर्व्वसत्वानां कृतशः यच्छीलं रक्षति यां क्षान्तिं समादयति यद्वीर्यमारभते यद्ध्यानं समापद्यते । यां प्रज्ञां भावयति त
त्सर्व्वसत्वानां कृतशः न पुनरात्मार्थं । तद्बोधिसत्वा महासत्वाः सम्यक्कृतशः अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ प्रतिष्ठन्ते । यत्र सर्व्वसत्वानां कृतशः स प्रज्ञापारमितायां चरन् सत्वानां न सत्वसंज्ञायां स्थितो
नन्नासत्वसंज्ञायां स्थिता न जीवसंज्ञायां स्थिता न जन्तुसंज्ञायां स्थिता न पोषसंज्ञायां स्थिता न पूरुषसंज्ञायां स्थिता न पुद्गलसंज्ञायां स्थिता न मनुजसंज्ञायां स्थिता न मा ७२१
नवसंज्ञायां स्थिता न कारकसंज्ञायां स्थिता न वेदकसंज्ञायां स्थिता न जानकसंज्ञायां स्थिता न पश्यकसंज्ञायां स्थिता बोधिसत्वो महासत्वो विपर्यासाद्विवेचयति । विपर्यासा
द्विवेच्यामृते धातौ प्रतिष्ठापयति । यत्र प्रतिष्ठितानां नाम न समुदाचारो नानुप्रवर्त्तते । या सत्वसंज्ञा आत्मसंज्ञा जीवसंज्ञा जन्तुसंज्ञा पोषसंज्ञा पूरुषसंज्ञा पुद्गलसंज्ञा मनुजसंज्ञा मानवसंज्ञा कारकसंज्ञा वेदकसंज्ञा जान
कसंज्ञा पश्यकसंज्ञा । स सर्व्वानिमित्तानि भिक्षित सम्भिक्षित विस्यन्दित प्रयच्छिता विवर्त्त्या यतमा यतम नवतमा वद्धतमयसंपप्रविदना ति । अनन्तमुहूर्त्तडायन बोधिसत्वो महासत्वः प्रज्ञापारमितायाञ्चरन् सत्वा
नानकृतविद्वम्भयूहि निविक्षितं सर्व्वसत्वांश्चानिरित्यमिवयतप्रतिस्थापयति नाक्षयवस्तानेन नयुक्तः यमस्मार्थेन ॥ ❀ ॥ ष्कितियवदानत्रिवमतकर्म्म ॥ ❀ ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥

यद्भगवंस्तथागतेन धर्म्मा इति संवृत्तः किं पुनः स धर्म्मा। लोकव्यवहारेणायुष्मन्निति संवृत्यार्थेन न परमार्थेन। भगवानाह। लोकव्यवहारेण सुभूते संव्यवह्रियन्ते स्यात् तथागतेन धर्म्मा इति संवृत्त्याः तेन धर्म्माणां यं धर्म्मा संवृ
त्या स्यं तथागतेन धर्म्मा देशिताः सुभूते। न पुनस्तत्र कश्चिद् यस्तस्य न। तत्कस्य हेतोः तथा हि ते धर्म्मा आयत्यधर्म्मा इति संवृत्ताः सुभूते। न च द्वयं न काचिद्युक्तिर्नास्ति समयः॥ ● ॥ अथ स्थविरायुष्मान् सुभूतिर्भ
गवन्तमेतदवोचत्। यदि भगवन् द्वयस्य नास्ति समयः किं पुनर्न द्वयस्य नास्ति समयः। भगवानाह। न द्वयस्य नास्ति समयो नाद्वयस्य नास्ति समयः। अद्वयता ह्यस्ति समया यत्र न द्वयं नाद्वयं। तत्कस्य हेतोः। प्रपञ्चत्वेमया:
यमयामारितसमया नैव धर्म्मसमतायां प्रपञ्चो वा किं निष्प्रपञ्चा वा धर्म्मसमता। सुभूतिराह॥ अस्याविस्वभावानां भगवन् सर्व्वधर्म्माः शंकासमता। भगवानाह॥ नैव ताम् समतायत्र भावा वा अभावा वा कीर्त्तिता तत्र
धर्म्मसमतायां अपि किंतु निरुता च नाम वा धर्म्मा यत्र सर्व्वधर्म्मसमतायां। सर्व्वधर्म्मविनिर्मुक्ता हि धर्म्मसमता अगतिश्च विषयो धर्म्मसमता। अस्य किमस्य विद्वा सपृथग्जनस्य वार्य्यस्य वा। सुभूतिराह॥ किं पुनर्भ
गवन् धर्म्मसमता तथागतस्याप्यविषयः। भगवानाह॥ अविषयः सुभूते सर्व्वार्योऽन्यः श्रद्धानुसारिणो वा धर्म्मानुसारिणो वा अष्टमकानां वा स्रोतआपन्नानां वा सकृदागामिनां वा अनागामिनां वा अर्ह
तां वा श्रावकानां वा प्रत्येकबुद्धानां वा बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां वा तथागतस्याप्यविषयः सर्व्वधर्म्मसमता। सुभूतिराह॥ न पुनः भगवन् सर्व्वधर्म्मविषयवशवर्त्ती तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः। भगवाना
ह॥ स्यात् सुभूते सर्व्वधर्म्मविषयवशवर्त्ती तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः। अपि च धर्म्मसमता स्याद् यस्य तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धोऽपायात् सत्त्व पृथग्जनानां धर्म्मसमता यावच्छ्रद्धानुसारिणो धर्म्मानुसारिणोऽष्टम
कस्रोतआपन्नानां सकृदागामिनां अनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां यावत् तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य समतासमता एव समता। यावद्वा पृथग्जनसमता। या चार्य्यसमता॥
एकेवेयासमता। एकसमतायां न द्वयमस्ति। अयं वा पृथग्जनोऽयं श्रद्धानुसारी अयं धर्म्मानुसारी अयमष्टमकोऽयं स्रोतआपन्नोऽयं सकृदागाम्ययमनागाम्ययमर्हन्नयं प्रत्येकबुद्धोऽयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वो

स्यं तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः सर्व्वज्ञता तत्र धर्म्माः समताया नायतमन्तं । भगवान् पृथग्जनः श्रद्धानुसारी अपि धर्म्मानुसारी अपि अष्टमकः स्रोतआपन्नः सकृदागाम्यनागाम्यर्ह-
न्नयं प्रत्येकबुद्धोऽयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽयं तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्ध यमस्त इति वाद॥ यदि भगवन् सर्व्वधर्म्मसमतायां सर्व्वज्ञकधर्म्मा नापतन्ते कस्माद्यं वा पृथग्जनोऽयं श्रद्धानुसारी अपि धर्म्मानुसारीऽ-
यमष्टमकः स्रोतआपन्नोऽयं सकृदागाम्यनागाम्यर्हन्नयं प्रत्येकबुद्धोऽयं बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽयं तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः । अपि विकल्पो वा भगवन् किं विद्यमानो वा पृथग्जनानां श्रद्धानुसारि-
णां धर्म्मानुसारिणां वाष्टमकानां स्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य वा । भगवानाह॥
एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । अपि विकल्पो वा धर्म्मसमतायां वा पृथग्जनानां श्रद्धानुसारिणां धर्म्मानुसारिणामष्टमकानां स्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां बोधिस-
त्त्वानां महासत्त्वानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां॥ सुभूतिराह॥ यदि भगवन्न विकल्पो वा पृथग्जनानां श्रद्धानुसारिणां धर्म्मानुसारिणामष्टमकानां स्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामना- ना१७२२
गामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां कुतस्त्रयाणां भगवन् रत्नानां लोके प्रादुर्भावो भवति । बुद्धरत्नस्य धर्म्मरत्नस्य संघरत्नस्य॥ भगवानाह॥
तत्किं मन्यसे सुभूते यद्बुद्धरत्नमन्यद्धर्म्मरत्नमन्यत्संघरत्नमन्या धर्म्माणां धर्म्मसमता । सुभूतिराह॥ यथाहं भगवन् भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि । नान्यद्बुद्धरत्नं नान्यद्धर्म्मरत्नं नान्यत्संघ-
रत्नं नान्या धर्म्माणां धर्म्मसमता॥ सचेद्भगवन् बुद्धरत्नं धर्म्मरत्नं संघरत्नं यावद्धर्म्माणां धर्म्मसमता । सर्व्व एते धर्म्मा न संयुक्ता न विसंयुक्ता अरूपिणोऽनिदर्शना अप्रतिघा एकलक्षणा॥
यदुतालक्षणास्तत्कथं भगवन्नेषामलक्षणानां धर्म्माणां तथागतो व्यवस्थानं करोति । अयं वा पृथग्जनोऽयं श्रद्धानुसार्ययं धर्म्मानुसार्ययमष्टमकोऽयं स्रोतआपन्नोऽयं सकृदागाम्यनागामी अयंऽ

नागामी ऽयमर्हन्नयं प्रत्येकवुद्धो ऽयं वोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽयं तथागतो ऽर्हन् सम्यक्संवुद्ध इति ॥ भगवानाह । यदि तथागतो ऽर्हन् सम्यक्संवुद्धो ऽनुत्तरां सम्यक्संवोधिमभिसंवुध्य सत्त्वान्न वदाभिसंवृत्य धर्मा:
सीं व्यवस्थानन्नाकरिष्यद्यदि न नरका वा न प्रज्ञायेरं तिर्यग्योनिर्वा यमलोको वा देवा वा मनुष्या वा वा चातुर्महाराजिका वा देवास्त्रायस्त्रिंशा वा यामा वा तुषिता वा निर्माणरतयो वा परनिर्मितवशवर्ति
नो वा ब्रह्मपार्षद्या वा ब्रह्मपुरोहिता वा महाब्रह्माणो वा आभा वा परीत्ताभा वा अप्रमाणाभा वा आभास्वरा वा परीत्तशुभा वा अप्रमाणशुभा वा शुभकृत्स्ना वा अनभ्रका वा पुण्यप्रसवा वा वृहत्फला वा असंज्ञिसत्त्वा वा अ
वृहा वा अतपा वा सुदृशा वा सुदर्शना वा अकनिष्ठा वा देवा वा आकाशानन्त्यायतनसमापत्त्या वा विज्ञानानन्त्यायतनसमापत्त्या वा आकिञ्चन्यायतनसमापत्त्या वा नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्त्या वा ।
स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणर्द्धिपादेन्द्रियवलवोध्यङ्गार्याष्टाङ्गमार्गा वा अध्यात्मशून्यता वा वहिर्द्धाशून्यता वा अध्यात्मवहिर्द्धाशून्यता वा यावदभावस्वभावशून्यता वा आर्यसत्यानि ध्यानान्यप्रमाणान्यारूप्यविमोक्ष
समाधिसमापत्तयो धारणीमुखानि वा । शून्यतानिमित्ताप्रणिहितानि वा । अभिज्ञा वा दशवलवैशारद्यप्रतिसंविदो वा आवेणिकवुद्धधर्म्मा वा महामैत्री महाकरुणा द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि वा अशीत्यनुव्य
ञ्जनानि वा दश वोधिसत्त्वभूमयो वा दानपारमिता वा शीलपारमिता वा क्षान्तिपारमिता वा वीर्यपारमिता वा ध्यानपारमिता वा प्रज्ञापारमिता वा उपायपारमिता वा प्रणिधानपारमिता वा वलपारमिता वा
ज्ञानपारमिता वा । अवैवर्त्तीभिः सत्त्वानि वुद्धरत्नं धर्म्मरत्नं संघरत्नं श्रावकयानं प्रत्येकवुद्धयानं अनुत्तरं महायानं । उर्वीप्रज्ञानुसासनिर्धो धर्म्मानुसासनिर्धो ऽर्हत्सत्कारः स्रोतआपन्नाः सकृदागामिनो ऽना
गामिनो ऽर्हन्तः प्रत्येकवुद्धा वोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संवुद्धाः सर्वे वा कान व नामतश्च ज्ञानन्न प्रज्ञायेत ॥ सुभूतिराह ॥ नो भगवन् भगवानाह ॥ तस्मात्तर्हि सुभूते तथागतेनार्हता सम्यक्
संवुद्धेनामयं पृथग्जनानां यथा धर्म्मसमतायामनवलम्बितं । धर्म्माधर्म्मौ व्यवस्थानं कुर्वन्ति । सुभूतिराह ॥ किं भगवन्नद्यैव तथागतो धर्म्मतायाम् न चलति । तथैव वालपृथग्जना अपि न चलन्ति । किं शुद्धानुमानीव

र्म्मानुसारी अष्टमकः श्रोतआपन्नः सकृदागाम्यनागाम्यर्हत्प्रत्येकबुद्धो बोधिसत्वो महासत्वो रूपं थवं सर्व्वधर्म्मा न वर्त्तन्ति । भगवानाह । एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । सर्व्वधर्म्माः सुभूते धर्म्मतायां न
वर्त्तन्ति । विवर्त्तन्ते । येव सुभूते तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य धर्म्मता धर्म्मधातुद्धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता तथता अवितथता अनन्यतथता । सैव बालपृथग्जनानां धर्म्मता धर्म्मधातुद्धर्म्मस्थि-
तिता धर्म्मनियामता तथता अवितथता अनन्यतथता । सैव श्रद्धानुसारिणां धर्म्मानुसारिणामष्टमकानां श्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानां बोधिसत्वानां सम्यक्सं-
बुद्धानां धर्म्मता धर्म्मधातुद्धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियामता तथता अवितथता अनन्यतथता । सर्व्वे तु ते धर्म्मा धर्म्मतां न व्यतिवर्त्तन्ते । तत्कस्य हेतोः । यैव धर्म्मता धर्म्मधातुद्धर्म्मस्थितिता धर्म्मनियाम-
ता तथता अवितथता अनन्यतथता नान्या काचिदन्या धर्म्मता । सर्व्वत्रिपाद ॥ यथैव भगवन्या धर्म्मासौ धर्म्मता सैव धर्म्मता बालपृथग्जनानां सैव श्रद्धानुसारिणां सैव धर्म्मानुसारिणां सैवाष्टमकानां सैव
श्रोतआपन्नानां सैव सकृदागामिनां सैवानागामिनां सैवार्हतां सैव प्रत्येकबुद्धानां सैव बोधिसत्वानां महासत्वानां सैव तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां । य॰ भगवन्नितलक्षधर्म्मास्तु कथं ७२२
क मेतस्कन्धास्कयथा रूपं वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं । स्कन्धधात्वायतनानुप्रतीत्यसमुत्पादाः प्रतीत्यसमुत्पन्नानि । अन्यैव भगवन् रूपस्य धर्म्मता अन्या वेदनायाः अन्या संज्ञाया अन्या संस्काराणां अन्या
अन्या विज्ञानस्य धर्म्मता । अन्या चक्षुषः श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायानामन्या धर्म्मता । अन्या मनसो धर्म्मता । अन्या रूपशब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यानामन्या धर्म्मता अन्या धर्म्माणां धर्म्मता । अन्या चक्षुर्विज्ञानधर्म्मता । अ-
न्या चक्षुःसंस्पर्शधर्म्मता । अन्या चक्षुःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाधर्म्मता । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायाः । अन्या मनोविज्ञानधर्म्मता । अन्या मनःसंस्पर्शधर्म्मता अन्या मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनाधर्म्मता । अन्या पृथि-
वीधातुधर्म्मता । अन्याब्धातुधर्म्मता । अन्या तेजोधातुधर्म्मता । अन्या वायुधातुधर्म्मता । अन्या आकाशधातुधर्म्मता । अन्या विज्ञानधातुधर्म्मता । अन्या स्कन्धधर्म्मता । अन्या धातुधर्म्मता । अन्यायतन-

न धर्म्मता। शून्या प्रतीत्यसमुत्पाद धर्म्मता। शून्या प्रतीत्यसमुत्पन्न धर्म्मता। शून्या अविद्या धर्म्मता। शून्या संस्कार धर्म्मता। शून्या विज्ञान धर्म्मता। शून्या नामरूप धर्म्मता। शून्या षडायतन धर्म्मता। शून्या
स्पर्श धर्म्मता। शून्या वेदना धर्म्मता। शून्या तृष्णा धर्म्मता। शून्या उपादान धर्म्मता। शून्या भव धर्म्मता। शून्या जाति धर्म्मता। शून्या जरामरण धर्म्मता। शून्या शोकपरिदेवदुःखदौर्म्मनस्योपाया
स धर्म्मता। शून्या राग धर्म्मता। शून्या द्वेष धर्म्मता। शून्या मोह धर्म्मता। शून्या दृष्टि धर्म्मता। शून्या ध्यानानां धर्म्मता। शून्या अप्रमाणानां धर्म्मता। शून्या आरूप्यसमापत्तीनां धर्म्मता। शून्या स्मृत्यु
पस्थानानां धर्म्मता। शून्या सम्यक्प्रहाणानां धर्म्मता। शून्या ऋद्धिपादानां धर्म्मता। शून्या इन्द्रियाणां धर्म्मता। शून्या बलानां धर्म्मता। शून्या बोध्यङ्गानां धर्म्मता। शून्या आर्याष्टाङ्गमार्गस्य धर्म्मता। शून्या
शून्यताया धर्म्मता। शून्या आनिमित्तस्य धर्म्मता। शून्या अप्रणिहितस्य धर्म्मता। शून्या अध्यात्मशून्यताया धर्म्मता। शून्या बहिर्द्धाशून्यताया धर्म्मता। शून्या अध्यात्मबहिर्द्धाशून्यताया धर्म्मता। शून्या
यावदभावस्वभावशून्यताया धर्म्मता। शून्या अष्टविमोक्ष धर्म्मता। शून्या नवानुपूर्व्वविहारसमापत्ति धर्म्मता। शून्या आर्य्यसत्य धर्म्मता। शून्या अभिज्ञा धर्म्मता। शून्या दान धर्म्मता। शून्या शी
ल धर्म्मता। शून्या क्षान्ति धर्म्मता। शून्या वीर्य धर्म्मता। शून्या ध्यान धर्म्मता। शून्या प्रज्ञा धर्म्मता। शून्या उपाय धर्म्मता। शून्या प्रणिधि धर्म्मता। शून्या बल धर्म्मता। शून्या ज्ञान धर्म्मता। शून्या प्र
थमाया बोधिसत्त्वभूमेर्द्धर्म्मता। शून्या यावद्दशम्या बोधिसत्त्वभूमेर्द्धर्म्मता। शून्या दशानां तथागतबलानां धर्म्मता। शून्या चतुर्णां वैशारद्यानां धर्म्मता। शून्या चतसृणां प्रतिसंविदां धर्म्म
ता। शून्या अष्टादशानामावेणिकानां बुद्धधर्म्माणां धर्म्मता। शून्या महामैत्र्या धर्म्मता। शून्या महाकरुणाया धर्म्मता। शून्या द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानां धर्म्मता। शून्या अशीत्यनुव्यञ्जनानां ध
र्म्मता। शून्या संस्कृतस्य धातोर्धर्म्मता। शून्या असंस्कृतस्य धातोर्धर्म्मता। तत्कथं भगवन्नेवं विलक्षणानां सर्वधर्म्माणां धर्म्मतायां व्यवस्थानं नाय तस्य तत्पक्र क्किन्वा बोधिसत्त्वा महासत्त्वः

प्रज्ञापारमितायां ननानात्वधर्मता ॥ कः नानात्वं करोति । न नानात्वं । तथा धर्म्मनानात्वं नर्थं वोधिसत्वेन महासत्वेन प्रज्ञापारमितायां चरितुं । कथं च वोधिसत्वो महासत्वः सर्व्वमिमं ज्ञामति वोध-
धिसत्वो महासत्वः सर्व्वाकारज्ञतां । ययानितियामावका न्या श्रावकभूमिं वा प्रत्येकबुद्धभूमिं वातिक्रम्य । प्रतिज्ञा ५ परिपूरयति । याहि नतिक्षाति विक्रीडमाना दानपू १ शीलपू २ क्षान्तिपू ३
वीर्यपू ४ ध्यानपू ५ प्रज्ञापू ६ उपायपू ७ प्रणिधिपू ८ बलपू ९ ज्ञानपू १० विक्रीडमाना बुद्धक्षेत्राद् बुद्धक्षेत्रं संक्रामति बुद्धान् भगवतः पर्य्युपास्ते कुशलमूलं च बुद्धभूमिं भगव-
न्तः कुशलमूलान्यवरोपयति । ये ४ कुशलमूले ४ मूले ४ सत्वान्स्वयं परिपाचयति बुद्धक्षेत्रं परिशोधयति । भगवानाह ॥ यदायुष्मान् सुभूतिरेवमाह ॥ यदि भगवन्याधर्म्मता अनन्यधर्मता । सैव पृथग्ज-
नानान्यधर्मता । सैव प्रज्ञा नसाविधान्यधर्मा न सा विद्यमदस कानां श्रोतआपन्नानां सकृदागामिनामनागामिनामर्हतां प्रत्येकबुद्धानामन्यधर्मता । सैव तथागतानामर्हतां सम्यक्संवुद्धा-
नां धर्म्मता । यदि भगवन्विसत्व धर्म्मा कः कथं सकलत्कृतः विलक्षणानां धर्म्माणामन्यधर्मता कथं सकलक्षयं करोति । भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते या रूपधर्मता किं ७२४
न शून्या सा । या वेदनायाः संज्ञायाः संस्काराणां विज्ञानस्य धर्मता किं न शून्या सा । यावदायतनानां धर्मता किं न शून्या सा । या प्रतीत्यसमुत्पादानां धर्म्मता धर्मता किं न शून्या सा । या प्रती-
त्यसमुत्पादांगानां धर्मता किं न शून्या सा । या लौकिकालोकोत्तराणां धर्म्माणां धर्मता । किन्न शून्या सा । या सास्रवानास्रवाणां धर्म्माणां धर्म्मता किं न शून्या सा । या संस्कृतासंस्कृतानां धर्म्मता किं न
शून्या सा । या यावास्य धर्मतानानां धर्म्मता । या ध्यानसमाधिधर्मता । या धर्मानुस्मृतिधर्मता । या पृथग्जनधर्मता । या श्रोतआपन्नधर्म्मता । या सकृदागामिधर्म्मता । या अनागामिधर्म्मता । या अर्हद्धर्मता ।
या प्रत्येकबुद्धधर्मता । या वोधिसत्वधर्मता । या तथागतधर्मता । किं न शून्या सा ॥ सुभूतिराह ॥ शून्या सा भगवन् शून्या सा सुगत ॥ भगवानाह ॥ तत्किं मन्यसे सुभूते शून्यतायां विकल्प-

धर्म्मा उपलभ्यन्ते । रूपलक्षणं वा वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानलक्षणम्वा । स्कन्धधात्वायतनलक्षणम्वा । प्रतीत्यसमुत्पादलक्षणम्वा । प्रतीत्यसमुत्पन्नधर्म्मलक्षणम्वा । प्रतीत्यसमुत्पादाङ्गलक्षण
म्वा । लौकिकलोकोत्तराणाम्वा धर्म्माणां लक्षणं । सास्रवानास्रवाणाम्वा धर्म्माणां लक्षणं । संस्कृतासंस्कृतानाम्वा धर्म्माणां लक्षणं वा । पृथग्जनानाम्वा लक्षणं श्रद्धानुसारिणाम्वा लक्षणं । धर्
मानुसारिणां वा लक्षणमष्टमकानां वा लक्षणं । स्रोतआपन्नानां वा लक्षणं सकृदागामिनां वा लक्षणमनागामिनां वा लक्षणमर्हतां वा लक्षणं प्रत्येकबुद्धानां वा लक्षणं बोधिसत्त्वानां सम्यक्सं
बुद्धानां वा लक्षणं तथागतानां वा लक्षणं ॥ सहृतिवाद ॥ मारगमवन ॥ रागवानाद ॥ तदननसहृतपृर्याथ । तेवं वदितव्यो । आधर्म्मिणां धर्म्मतानतत्र पृथग्जनानान्यत्र पृथग्जनेभ्यश्च नत
त्र श्रद्धानुसारिणां नान्यत्र श्रद्धानुसारिभ्यश्च नतत्र धर्म्मानुसारिणां नान्यत्र धर्म्मानुसारिभ्यश्च नतत्राष्टमकानां नान्यत्राष्टमकेभ्यश्च नतत्र स्रोतआपन्नानां नान्यत्र स्रोतआपन्नेभ्यश्च नतत्र सकृदागामीना
न्यत्र सकृदागामिनानतत्रानागामीनान्यत्रानागामिनश्च । नतत्रार्हन्नान्यत्रार्हतश्च । नतत्र प्रत्येकबुद्धानान्यत्र प्रत्येकबुद्धानां । नतत्र बोधिसत्त्वानान्यत्र बोधिसत्त्वान्नतत्र तथागतानान्यत्र
तथागतात् ॥ ॥ इतिस्थवदानसंस्कानिवठनकर्म्मा ॥ ७ ॥ अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् । किं पुनः भगवन्धर्म्मिका संस्कृता उताहो ऽसंस्कृता । एवमुक्ते भगवा
नायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । न संस्कृता नासंस्कृता । न च संस्कृतव्यतिरेकेणासंस्कृत उपलभ्यते । न वासंस्कृतव्यतिरेकेण संस्कृत उपलभ्यते । तत्कस्य हेतोः । तथाहि सुभूते यश्च
संस्कृतो धातुर्यश्चासंस्कृतो धातुस्तावेतौ धर्म्मौ न संयुक्तौ न विसंयुक्तावरूपिणावनिदर्शनावप्रतिघावेकलक्षणौ यदुतालक्षणौ । तत्तु खलु नः तथागतेन लोकव्यवहारवशाद्व्यवदन्ति न पुनः परमा
र्थेन । न च परमार्थे कश्चित्कायसंस्कारो वा वाक्संस्कारो वा मनःसंस्कारो वा नान्यत्र कायसंस्कारान्नान्यत्र वाक्संस्कारान्नान्यत्र मनःसंस्कारान्नत्र परमार्थ उपलभ्यते । यश्च धर्म्माणां संस्कृतासंस्कृतानां

समतासयनमार्थसंग्रहावित्वामसासत्वध्वझायायभितायांचवनत्यनमार्थताश्चनवतनि । सत्वानांचकृत्यंकरोति ॥ सत्वतिनाद ॥ यदि भगवं सर्वे धर्म्माः शून्याः स्वलक्षणकस्यचिद्धसर्म्म । कश्चिद्धर्म्मः किंचि
त्करोति । श्रूकिंचित्कन स्थीकिंचनशूनिस्किंचनशूद्याधर्म्मेषुकथं वाधिमत्वामसासत्वध्वझायायांनमितायांचनमार्थताश्चनवतनि सत्वानांचकृत्यंकरोति । दानेन वाप्रियवद्यतया वा अर्थक्रियया वा
समानार्थतया वा । भगवानाह । एवमेतत्सुभूते एवमेतत् । यथा वावदसि । यत्सुभूते धर्म्मा किंचनतानि स्किंचनानात्कस्यचित्किंचित्करोति । कृत्यम्वा अकृत्यम्वा । यदि सुभूते नेन सत्वाः स्वयमेवबुध्ये
न्ताज्ञानी यूनेयंतथागतबूर्यनिनारवतं । यत्सुभूतेयाश्चनचतानि सत्वाः आत्मसंज्ञायाविवचयति । येऽप्यात्मसंज्ञायाविवचय्य शून्यतयामानयति संसारादेवं सत्वसंज्ञायाविवचयति जीवसंज्ञाया जन्तुसंज्ञायाः
पोषसंज्ञायाः पुरुषसंज्ञायाः पुद्गलसंज्ञाया मनुजसंज्ञाया मानवसंज्ञायाः कारकसंज्ञाया वेदकसंज्ञाया जानकसंज्ञायाः पश्यकसंज्ञायाश्च विवचयति । रूपसंज्ञायाविवचयति । वेदनासंज्ञायाविवच
यति । संज्ञासंज्ञायाविवचयति । संस्कारसंज्ञायाविवचयति । विज्ञानसंज्ञायाविवचयति । चक्षुःसंज्ञायाविवचयति । श्रोत्रसंज्ञायाविवचयति । घ्राणसंज्ञायाविवचयति । जिह्वासंज्ञायाविवच
यति । कायसंज्ञायाविवचयति । मनःसंज्ञायाविवचयति । चक्षुर्विज्ञानसंज्ञायाविवचयति । चक्षुःसंस्पर्शसंज्ञायाविवचयति । चक्षुःसंस्पर्शप्रत्यय वेदनासंज्ञायाविवचयति । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वाः ३२४
कायमनोविज्ञानसंज्ञायाविवचयति । मनःसंस्पर्शसंज्ञायाविवचयति । मनःसंस्पर्शप्रत्ययवेदनासंज्ञायाविवचयति । रूपसंज्ञायाविवचयति । शब्दसंज्ञायागन्धसंज्ञायारससंज्ञायास्पर्शसंज्ञायाध
र्म्मसंज्ञायाविवचयति । पृथिवीधातुसंज्ञायाविवचयति । अब्धातुसंज्ञायाविवचयति । तेजोधातुसंज्ञायाविवचयति । वायुधातुसंज्ञायाविवचयति । आकाशधातुसंज्ञायाविवचयति । विज्ञानधा
तुसंज्ञायाविवचयति । स्कंधसंज्ञायाविवचयति । धातुसंज्ञायाविवचयति । आयतनसंज्ञायाविवचयति । प्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञायाविवचयति । प्रतीत्यसमुत्पन्नधर्म्मसंज्ञायाविवचयति । प्र

तीयसमन्तायां गसंज्ञाया विवर्त्तयति । अविद्यासंज्ञाया विवर्त्तयति । संस्कारसंज्ञाया विज्ञानसंज्ञाया नामरूपसंज्ञाया षडायतनसंज्ञायाः स्पर्शसंज्ञाया वेदनासंज्ञाया तृष्णासंज्ञाया उपादानसंज्ञाया भव
संज्ञाया जातिसंज्ञायाः जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्म्मनस्योपायासंज्ञाया विवर्त्तयति । संस्कृतधातुसंज्ञाया विवर्त्तयति । असंस्कृतधातुसंज्ञाया विवर्त्तयति । असंस्कृतधातौ प्रतिष्ठापयति
सत्वान् असंस्कृतधातुः शून्यः ॥ ० ॥ इति संस्कृतासंस्कृतार्थानिर्देशविज्ञाननिवर्त्तनकर्म्मो ॥ ० ॥ अथ खल्वायुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किं नु भगवन् संस्कृतो धातुः शून्यः । एवमुक्ते भ
गवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् । सत्वसंज्ञया सुभूते शून्या यावत् संस्कृतसंज्ञया । अपि तु खलु सुभूते यच्च निर्मितो न्यन्निर्मितेन निर्मितोऽस्ति । कच्चित्तं सुभूते तद्वस्तु किञ्चिद्यन्न शून्यता । सुभूतिराह । नो भ
गवन्निर्म्मितस्यादि भगवन्न कश्चिद्वस्तु किं यन्न शून्यता यावन्न शून्यतायश्च निर्म्मितः ॥ अ वस्तो धर्म्मो । न संयुक्तो न विसंयुक्तो यावत्तो शून्यतया शून्यो । कश्चित्किं विनिर्गदितं मिथ्यं शून्यता । यश्च निर्म्मितः ॥
न तत्स्यात्तेनाथादितावुराव यि शून्यतायास्त्रापलभ्यते । रूपं शून्यता ऽयं निर्म्मितः ॥ ० ॥ भगवानाह ॥ नास्ति सुभूते रूपं वा वेदना वा संज्ञा वा संस्कारा वा विज्ञानं वा यन्न निर्म्मितो यावच्छून्यताऽन्य
मतः शून्यता । सुभूतिराह ॥ यदि भगवन्निमे लौकिका धर्म्मा निर्म्मिता अपि नु लोकोत्तरा धर्म्मा निर्म्मिताः । यदिदं चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि चत्वार ऋद्धिपादाः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्च
बलानि सप्त बोध्यङ्गानि आर्याष्टाङ्गो मार्गश्चत्वार्यार्यसत्यानि । शून्यता निर्मिता प्रतिदितानि ॥ यथा सम्यक्शून्यता वदि शून्यता अध्यात्म वदि शून्यता यावदशा वस्त्रावश्यकतायां वा सि ज्ञा अष्टविमोक्ष
नवानुपूर्व्वविहारसमापत्तयः प्रमाणध्यानारूप्यसमापत्तयः सर्व्वसमाधानशीमुखानि दशबलानि चत्वारि वैशारद्यानि अष्टादशावेणिकबुद्धधर्म्मानि चत्वारि प्रतिसंविदः
महाकरुणा महामैत्री महामुदिता महोपेक्षा च यदि सुभूते एते धर्म्माः शून्याः । अनुत्तरा धर्म्मानुसारी श्रद्धानुसारी स्रोतआपन्नः सकृदागामी अनागामी अर्हत् प्रत्येकबुद्धा बोधिसत्वा महासत्वास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्सं

उ१

बुद्धाः ॥ यिनु सुभूते निर्मितधर्म्मा निर्म्मिताः ॥ भगवानाह ॥ यत्पुनः सर्वधर्म्मा निर्म्मिताः तत्र कश्चिच्छ्रावक निर्म्मितः कश्चित्प्रत्येकबुद्धनिर्म्मितः ॥ कश्चिद्बोधिसत्वनिर्म्मितः ॥ कश्चित्तथागतनिर्मितः ॥ कश्चि-
त्क्लेशनिर्मितः ॥ कश्चित्कर्म्मनिर्म्मितः ॥ अनेन सुभूते पर्यायेन सर्वधर्म्मा निर्मितकोपमाः ॥ सुभूतिराह ॥ यत्पुनरिदं भगवन्प्रहाणं स्रोतआपत्तिफलं वा सकृदागामिफलं वा अनागामि-
फलं वा अर्हत्वं वा प्रत्येकबुद्धत्वं वा सर्ववासनानुसंधिप्रहाणमपि निर्म्मितं ॥ भगवानाह ॥ यः कश्चित्सुभूते धर्म्मा उत्पादिका वा निरोधिका वा सर्व्वे ते निर्मिताः ॥ सुभूतिराह ॥ कत-
मो भगवन्धर्म्मो यो न निर्मितः ॥ भगवानाह ॥ यस्य नोत्पादो न निरोधः ॥ स धर्म्मो न निर्मितः ॥ सुभूतिराह ॥ स पुनः कतमो भगवन् ॥ भगवानाह ॥ असंमोषधर्म्मा न निर्मितः ॥ सुभूतिराह ॥
यत्पुनरुक्तं भगवता स्वभावशून्यता न कर्तृकृता श्रावकैर्न प्रत्येकबुद्धैर्न बोधिसत्वैर्न [illegible] स्वभावशून्यता सा च न निर्म्मितं ॥ सर्वधर्म्मा निर्म्मितकाः भगवन् ॥ भगवानाह ॥ एवमेतत्सुभूते एवमेतत् ॥ सर्व्वधर्म्माः सुभू-
ते [illegible] नित्यं शून्यान्येव श्रावककृता न प्रत्येकबुद्धकृता न बोधिसत्वकृता [illegible] कृता यावत्स्वभावशून्यता [illegible] निर्वाणं ॥ एवमुक्त आयुष्मान् सुभूतिर्भगवन्तमेतदवोचत् ॥ ऊ२ठी
चन ॥ कथमादिकर्मिकाणां भगवन्पुद्गलानां कथमववदितव्यं कथमनुशासितव्यं [illegible] स्वभावशून्यतां प्रजानीयात् ॥ ० ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं सुभूतिमेतदवोचत् ॥ किं पुनः सुभू-
ते पूर्व्वमभावो भूत्वा पश्चाद्भावो भविष्यति ॥ नात्र सुभूते भावो नाभावो न स्वभावो न परभावो न यत्र स्थानमवकाशः स्वभावः किं पुनरभावो भविष्यति ॥ ० ॥ इति निर्वाणनिर्व्वगतकर्म्मः ॥ ० ॥
॥ इदं सुभूते कायानि केवलं शासनं कायाधर्म्मकायादिसंवाधः ॥ ॥ इदमवोचद्भगवानात्तमनसः मैत्रेयप्रमुखा बोधिसत्वा महासत्वाः आयुष्मांश्च सुभूतिरायुष्मांश्च शारिपुत्र आयुष्मा-
नानन्दः शक्रश्च देवानामिन्द्रः सदेवमानुषासुर ॥ गन्धर्वश्च लोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दन्निति ॥ ० ॥ आर्य्यपंचविंशतिसाहस्रिकायां भगवत्यां प्रज्ञापारमि